Date : 26-6-2020 17:30:04
From : "
To : " **@assen.nl, "** **@assen.nl, "** **@natuurmonumenten.nl,** **@nmfdrenthe.nl,**
" **@vogelbescherming.nl,** **@Vogelbescherming.nl**
Cc : " **@drenthe.nl**
BCc : "Arnout Venekamp" **@drenthe.nl**
Subject : de aanpassingen verwerkt
Attachment : 20200626 opdracht "Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen".docx;20200626 Privaatrechtelijk Overeenkomst eindversie 3.0.docx;image001.png;

Hallo allen,

Jullie reacties op de private overeenkomst en de opdracht heb ik in de bijgaande eindversies verwerkt. De opmerkingen t.a.v. de overeenkomst heb ik allemaal overgenomen en verwerkt.
De opmerkingen t.a.v. opdracht heb ik ook bijna allemaal verwerkt (zie wijzigingen bijhouden). Over een paar tekstvoorstellen hebben we een alternatief idee (zie daarvoor de opmerkingen in de zijlijn).

Graag hoor ik of jullie je in onze reactie en het tekstvoorstel kunnen vinden of dat een overleg hierover noodzakelijk is.

Met vriendelijke groet,

provincie Drenthe

Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
T (0592)
@drenthe.nl

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

provincie Drenthe

Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvoge van het Fochteloërveen~~Verstoring van en oplossingen voor de niet broed Fochteloërveen~~

Van: [redacted] provincie Drenthe
Datum: ~~8~~ 526-6-2020

Inleiding

De provincie Drenthe wil in samenwerking met de gemeente Assen en partners (Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten, Natuur- en Milieufederatie Drenthe) inzicht hebben in de (toekomstige) verstoringsbronnen die zich voordoen in en direct rondom de foerageergebieden, de effecten hiervan op de instandhoudingsdoelen en de mogelijke mitigerende maatregelen voor de niet broedvogels (kleine zwaan, wilde zwaan, toendrarietgans, kolgans, slobeend en wintertaling) rondom het Fochteloërveen. De ondertussen kenmerkende kraanvogel wordt eveneens meegenomen in het onderzoek als broedvogel en niet-broedvogel.

Aanleiding voor het gevraagde onderzoek is het niet halen van aantallen van de gestelde instandhoudingsdoelen voor de kleine zwaan en wilde zwaan, het gegeven dat er verschillende ontwikkelingen plaatsvinden ~~dan wel ontwikkeld worden~~ rondom het Fochteloërveen, de indicatie dat er in de afgelopen jaren meer verstoring plaatsvindt van foerageergebieden van de zwanen en dat het klimaat verandert. Deze (nieuwe) ontwikkelingen leiden tot de hypothese dat er (op termijn) niet afdoende foerageergebied beschikbaar is om de gestelde aantallen te faciliteren.

De opdrachtgever vraagt voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen:

- Een beschrijving en analyse op basis van de huidige beschikbare data
  - Een analyse van het tot stand komen van het instandhoudingsdoel
  - Een analyse van de trend van de soorten in het licht van de instandhoudingsdoelen, waarbij gebruik wordt gemaakt van dezelfde gegevens als gebruikt tijdens het aanwijzen van het gebied
  - ~~Een analyse van de trend van de soorten gebruikmakend van dezelfde soort getallen als gebruikt voor de aanwijzing van het gebied.~~
  - Een interpretatie van de trend van de soorten volgend uit de data van de WetlandWacht ~~Vogelbescherming~~en Sovon.
- Een inschatting op basis van wetenschappelijke bronnen van de (verwachte) effecten van klimaatverandering op het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen.
- Een discussie over de verschillende methoden voor het berekenen van foerageergebied en de te hanteren data in het uit te voeren onderzoek. Deze discussie vindt in de ~~projectbegeleidingscommissie~~ begeleidingsgroep plaats onder leiding van de opdrachtnemer op basis van de bovengenoemde analyses. De ~~commissie~~ begeleidingsgroep bepaalt op basis van de discussie de basis waarop de rest van de studie wordt gerapporteerd.
- De uiteenzetting van de verplichting voor de provincie Drenthe voor het bereiken van de instandhoudingsdoelen zoals geformuleerd in het aanwijzingsbesluit ~~in relatie tot het behalen van het landelijke doel~~.
- Een analyse van het landgebruik (gespecificeerd in leefgebied (foerageergebied)) in de afgelopen jaren vanaf het moment van aanwijzen van het gebied aan de hand van bijvoorbeeld de gegevens van bestand bodemgebruik, landgebruik Nederland en registratie gewassen. Dit zowel voor binnen het Natura 2000 gebied als erbuiten tot 10 kilometer omtrek.

Met opmerkingen [redacted]: voorstel VB

Met opmerkingen [redacted] toegevoegd door de provincies, waarmee het voorstel wat ons betreft akkoord is.

CONCEPT

provincie Drenthe

NATURA 2000

- Een overzicht van ruimtelijke ontwikkelingen vanaf het moment van aanwijzen van het gebied en trend van (vermeende) toekomstige ontwikkelingen. Hiertoe worden vanuit het onderzoek aan de partnergemeenten een vraag uitgedaan. Op basis hiervan wordt een prognose voor de toekomst gemaakt van liggende aanvragen op potentiele foerageergebieden. De reikwijdte van de vraag gaat tot 10 kilometer omtrek.
- Een analyse van de ontwikkeling van verschillende objectief te analyseren verstoringsfactoren door vliegverkeer, recreatie, jacht en/of schadebestrijding, overig gebruik van wegen & percelen en andere vormen van mogelijke actieve verstoring (op basis van gegevens van de luchthaven, vervoersbewegingen en andere historisch aantoonbare data).
- Een doorzicht van de ontwikkeling van (mogelijke) verstoringsfactoren vliegverkeer, recreatie, woningbouw (in ieder geval de 2500 woningen Kloosterveen) jacht en/of schadebestrijding, overig gebruik van wegen & percelen en andere vormen van mogelijke actieve verstoring.
- Een analyse van de hoeveelheid foerageergebied i.r.t. het instandhoudingsdoel op basis van een aangepaste methode voor het bepalen van de beschikbare hoeveelheid foerageergebied aangepast op de verstoringsfactoren (dit kan een weging zijn). Hiervoor komt de opdrachtnemer met een voorstel aan de ~~begeleidingscommissie~~begeleidingsgroep, waar deze na discussie (evt gewijzigd) vastgesteld wordt en in de verdere studie wordt gehanteerd.

  Noot kraanvogel: Voor de kraanvogel geldt als broedvogel nog geen instandhoudingsdoel. Naar verwachting zal er voor de soort een behoudsdoelstelling worden vastgesteld voor het leefgebied voor het aantal paar op het moment van toevoegen van het doel. Voor deze studie kan het aantal broedparen welke met succes gebroed hebben ~~van~~ in 2019 worden gehanteerd. Voor de soort als niet-broedvogel wordt ook uitgegaan van een behoudsdoelstelling. Voor deze studie kan daarbij het gemiddelde seizoen maximum (gemiddelde van de maximale aantallen die in de afgelopen vijf jaren zijn geteld in het gebied) worden gehanteerd.

Volgend op de verschillende analyses ontvangt de opdrachtgever een voorstel ~~van~~ voor verstoring-werende maatregelen inclusief een indicatie van de impact van het te behalen effect, en de kosten van het realiseren van de borging.

Ten minste worden de voor- en nadelen van de volgende opties beoordeeld:
- Het aanwijzen van foerageergebieden
- Een intensivering en verschillende mogelijkheden van de handhaving
- Het (tijdelijk) afsluiten van schouwpaden, fietspaden, wegen, weilanden/akkers
- Het plaatsen van houtwallen of -singels langs meerdere ontsluitingen
- Het actief inrichten van agrarisch natuurbeheer ten behoeve van de foerageerfunctie van de soorten
- Het actief voorlichten van eigenaren en omgeving over de bijdrage aan verbetering van de foerageermogelijkheden.

In uw projectvoorstel geeft u aanvullend aan welke kansen/analyses u nog meer ziet en afgewogen dienen te worden in dit project om tot een goede keuze te komen.

Met opmerkingen [redacted]: Deze formulering hebben we gekozen in plaats van het voorstel van de VB dat luidde: toevoegen:
mede, maar niet alleen, vanwege de uitbreiding van de wijk Kloosterveen met 2500 woningen.

CONCEPT

provincie Drenthe

NATURA 2000

In het overzicht van verstoring werende maatregelen staat de ecologische effectiviteit van de verstoring werende maatregelen centraal. Daarnaast wordt ook ingegaan op de verwachte kosten/uren die gemoeid gaan met de verschillende oplossingen. Dit zowel voor de opdrachtgever als mogelijke kosten die in de omgeving gemaakt moeten worden (bijv. inkomstenderving/ maatschappelijke impact).

Aan het einde van dit onderzoek worden meerdere scenario's geschetst die het bevoegd gezag kan uitvoeren om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren en/of verslechtering te voorkomen. Daarbij zijn deze zo opgesteld dat bij de keuze tussen de scenario's rekening kan worden gehouden met de verwachte kosten en maatschappelijke acceptatie. Voorafgaande aan het bepalen van de scenario's wordt afgestemd met de begeleidingsgroep~~commissie~~.
Gedacht kan worden aan:

- Ecologisch beste scenario,
- Maatschappelijk verantwoorde scenario,
- Meest economisch voordelige scenario.

Bij afronding van de opdracht heeft de opdrachtgever ten minste inzicht in:

- de correctheid van het instandhoudingsdoel,
- de trend van de verschillende soorten,
- de trend van verstoring,
- de trend van het foerageergebied en
- meerdere scenario's voor de oplossing van eventuele knelpunten die uit het onderzoek naar voren komen~~ de oplossing~~.

Governance

De opdracht zal worden aanbesteed en begeleid door de provincie Drenthe en de gemeente Assen. Deze partijen stemmen daarbij af voor de aanbesteding en begeleiding met de begeleidingsgroep samengesteld door Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten. Om deze partijen mee te nemen in het onderzoek worden ten minste drie besprekingen gehouden. Te weten:

- een startbespreking
- tussentijdse update waarbij eventueel bijsturing mogelijk is (evt. nog een 2e update van het onderzoek)
- de begeleidingsgroep wordt in de gelegenheid gesteld om op het 1e conceptrapport en het definitieve conceptrapport te reageren.
- eindbespreking voorafgaande aan de definitieve oplevering.
- Het onderzoeksvoorstel en het resultaat ~~kan~~ zal eveneens worden gedeeld met de adviesgroep Natura 2000 van de provincie Drenthe en met de provincie Friesland en gemeenten Midden-Drenthe, Noordenveld en Ooststellingwerf. Daarmee worden alle betrokken organisaties geïnformeerd.

Bronnen (richtinggevend)

Er wordt onder meer gebruik gemaakt van:

- Beheerplan Natura 2000 Fochteloërveen

CONCEPT

Met opmerkingen [redacted]: De VB ziet deze graag verwijderd. De toelichting van de VB is als volgt:

Toelichting: Zoals wij al aangaven in het concept van 10 maart en tijdens het overleg op 18 mei, de instandhoudingsdoelstellingen zijn een gegeven en moeten niet ter discussie staan in dit onderzoek. Dat werd toen beaamd. We stellen dan ook voor dit hier weg te laten.
Op 18 mei zei [redacted] dat dit mogelijk uit een opmerking van [redacted] voortkomt. Ik heb hem gesproken. Hij heeft tijdens het overleg in februari slechts aangegeven dat z.i. trendgegevens uit tellingen op foerageergebieden betrouwbaarder zijn dan die uit tellingen op slaapplaatsen. Hij heeft niet gezegd dat de instandhoudingsdoelen niet correct zouden zijn.

Met opmerkingen [redacted]: Reactie provincie:

Wij hechten eraan om deze te laten staan.

Wij willen weten of het ISHD goed is. Dit betekent niet per definitie dat de ISHD niet correct zijn omdat ze te hoog zijn ingeschat. Het kan ook betekenen dat deze onderschat zijn of ontbreken (denk aan de kraanvogel).

Met opmerkingen [redacted] Ik heb hier het voorstel van de gemeente Assen overgenomen.

Het voorstel van de VB voor ditzelfde stukje is het volgende:

meerdere scenario's om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren en/of verslechtering te voorkomen

Onze voorkeur is het voorstel van Assen omdat we nu nog niet zeker weten dat de ISHD niet gerealiseerd zijn en juist de knelpunten opgelost moeten worden.

provincie Drenthe

NATURA 2000

- het aanwijzingsbesluit Fochteloërveen
  Wijze van citeren: SOVON & CBS 2005. Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 netwerk.
- SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Leeswijzer ~~natura~~ Natura 2000 profielen
- Notitie Zwanen Fochteloërveen, Verstoring kleine en wilde zwaan in het Natura 2000-gebied Fochteloërveen, Prolander 2019
- Bestand Bodemgebruik Nederland
- Landgebruik Nederland
- Basisregistratie gewassen
- Ruimtelijkeplannen.nl en gegevens gemeenten over aanvragen

CONCEPT

PRIVAATRECHTELIJKE OVEREENKOMST
Inzake maatregelen Fochteloërveen

Ondergetekenden,
Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe handelend ter uitvoering van de artikel 2.2 van de Wet natuurbescherming waarbij zij ervoor zorg draagt dat in hun provincie de instandhoudingsmaatregelen en passende maatregelen om verslechtering te voorkomen *worden getroffen die nodig zijn voor Natura 2000-gebieden.*

en

Vogelbescherming Nederland

en

Natuur en Milieufederatie Drenthe

en

Natuurmonumenten

en

De gemeente Assen,
Gemeente Assen, te dezen krachtens artikel 171 van de Gemeentewet rechtsgeldig vertegenwoordigd door de heer M.L.J. Out, burgemeester, handelende ter uitvoering van het besluit van het college van burgemeester en wethouders van ……, nummer ……, hierna te noemen "de gemeente

tezamen te noemen 'partijen';

overwegende:

Aanleiding
Gedeputeerde Staten van Drenthe (GS) hebben vanuit hun rol als vergunningverlener op grond van de Wet natuurbescherming een natuurvergunning verleend aan de gemeente Assen voor de uitbreiding van de woonwijk Kloosterveen (deelgebied Kloosterakker) met 500 woningen. Tegen deze natuurvergunning hebben Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie Drenthe en Natuurmonumenten beroep aangetekend bij de Rechtbank Noord-Nederland. De beroepsschriften hebben betrekking op de onderwerpen "stikstof" en "foerageergebieden". Ten aanzien van het aspect stikstof zijn partijen het erover eens dat de natuurvergunning voor dit onderdeel moet worden aangepast. De vergunning was immers gebaseerd op de PAS welke op 29 mei 2019 is vernietigd. Partijen zijn verdeeld over de vraag "welk effect de uitbreiding van het Kloosterveen heeft op de foerageergebieden". De behandeling van de beroepsschriften is aangehouden omdat partijen een minnelijk traject gestart zijn. Deze gesprekken hebben geleid tot afspraken tussen de partijen. Deze afspraken worden middels deze overeenkomst

CONCEPT

privaatrechtelijk vastgelegd. Dit biedt iedere partij de zekerheid dat invulling en uitvoering wordt gegeven aan datgene wat is afgesproken.

Partijen komen het volgende overeen:

Artikel 1 Stikstof
De gemeente Assen heeft, vanwege het wegvallen van de PAS systematiek en daarmee de huidige onderbouwing, een nadere onderbouwing voor het onderdeel stikstof bij de provincie aangeleverd. Op basis hiervan heeft de provincie een concept 6:19 Awb besluit geschreven waarmee de natuurvergunning voor het onderdeel stikstof wordt aangepast (zie bijlage 2). Ten aanzien van stikstof wordt door Gedeputeerde Staten van Drenthe depositieruimte toegedeeld vanuit het Stikstofregistratiesysteem waarmee verzekerd is dat er geen toename van stikstof ontstaat als gevolg van de uitbreiding van de woonwijk Kloosterveen met 500 woningen. Dit besluit zal na ondertekening van deze overeenkomst definitief worden gemaakt en worden verzonden naar de rechtbank Noord-Nederland en de overige partijen.

Artikel 2 Maatregelen voor vogels
a) Gedeputeerde Staten van Drenthe zullen een ecologisch bureau opdracht geven, zoals afgesproken met partijen, conform de opdracht "Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen" (hierna: de opdracht).
b) De opdracht maakt onlosmakelijk deel uit van deze overeenkomst. Voor de inhoud daarvan wordt kortheidshalve verwezen naar bijlage 1.
c) De kosten van de opdracht (de eindafrekening) wordt voor 50% gedragen door de Gedeputeerde Staten van Drenthe en voor 50% door de gemeente Assen.
d) De opdracht zal als datum voor de oplevering december 2020 krijgen.
e) De opdracht zal begeleid worden door de provincie Drenthe en de gemeente Assen. Deze partijen stemmen daarbij af met de begeleidingsgroep samengesteld door Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten zoals omschreven in de opdracht.
f) Na de afronding van de opdracht komen partijen ambtelijk bijeen om de verdere uitwerking van de voorgestelde maatregelen door te spreken en zal een voorstel (met een concreet plan van aanpak inclusief tijdspad) aan Gedeputeerde Staten worden voorgelegd inclusief een advies van de betrokken partijen. Gedeputeerde Staten van Drenthe zal op basis hiervan besluiten over het vervolgproces.
g) Op grond van artikel 2.2 van de Wet natuurbescherming zullen Gedeputeerde Staten van Drenthe zo snel mogelijk de uit het onderzoek naar voren komende maatregelen uitvoeren die nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te halen en verslechtering te voorkomen. De uit te voeren maatregelen worden na het onderzoek op termijn gezet.
h) Als uit de uitwerking van de opdracht blijkt dat het aanwijzen van foerageergebieden noodzakelijk is, zetten Gedeputeerde Staten van Drenthe zich in deze via een gebiedsproces te realiseren en duurzaam te borgen, zo nodig in besluiten en beleid. In dat geval stellen Gedeputeerde Staten van Drenthe hiervoor voldoende middelen beschikbaar en zorgen voor voldoende communicatie over het proces en inhoud ten behoeve van belanghebbenden.
i) De opgedane kennis uit de uitwerking van de opdracht en de daaruit voortvloeiende maatregelen zullen worden verwerkt in het beheerplan bij de eerstvolgende herziening.

Artikel 3 Natuurvergunning
a) Nadat uitvoering is gegeven aan artikel 1 en artikel 2, sub a van deze overeenkomst zullen Natuur en Milieufederatie Drenthe, Natuurmonumenten en Vogelbescherming Nederland de door hun ingediende beroepen tegen de natuurvergunning voor de uitbreiding van de woonwijk Kloosterakker met 500 woningen bij de Rechtbank Noord-Nederland intrekken.
b) Partijen spreken met elkaar af dat ook tegen toekomstige natuurvergunningen voor de uitbreiding van Kloosterveen binnen het plangebied van de Structuurvisie Kloosterveen 2017-2035 geen beroep wordt ingediend voor het onderdeel foerageergebieden, zolang die uitbreiding binnen de 2500 woningen blijft en in de passende beoordeling(en) de volgende onderwerpen worden betrokken: de effecten op de foerageergebieden en de rust- en slaapplaatsen van de kwalificerende niet-broedvogelsoorten en de kraanvogel van toename van recreatie door de uitbreiding van Kloosterveen, van bestaande verstoringsbronnen waaronder die zijn genoemd in het Natura 2000-beheerplan (recreatie, laagvliegende (les)vliegtuigen en helikopters, faunabeheer en jacht) en van verstoring zoals die op basis van andere plannen of projecten die vergund zijn of waarvoor bij de provincie reeds een vergunning is aangevraagd, kunnen worden verwacht.

Toelichting
In de huidige passende beoordeling is ten aanzien van het aspect stikstof uitgegaan van de realisatie van 500 woningen, maar ten aanzien van het aspect foerageergebieden is uitgegaan van de uitbreiding van de woonwijk van 2500 woningen. Partijen spreken met elkaar af dat zij eventuele toekomstige natuurvergunningen voor het Kloosterveen, als dit binnen het maximum past van 2500 woningen, niet nogmaals aan zullen vechten bij de rechtbank voor het onderdeel foerageergebieden.

Artikel 4 Overige bevoegdheden
Het in deze overeenkomst bepaalde laat de publiekrechtelijke positie en bevoegdheden van de gemeente en provincie onverlet. Publiekrechtelijk handelen dan wel het nalaten van publiekrechtelijk handelen door de gemeente en provincie zal derhalve nimmer een tekortkoming bij de uitvoering van de overeenkomst kunnen vormen.

Artikel 5 Onvoorziene omstandigheden
In geval van onvoorziene omstandigheden treden partijen in overleg om tot een oplossing te komen.

Artikel 6 Einde overeenkomst
Deze overeenkomst eindigt zodra aan alle rechten en verplichtingen over en weer uit deze overeenkomst is voldaan.

Artikel 7
Op deze overeenkomst is het Nederlands recht van toepassing.

Bijlagen
De volgende bijlagen maken onlosmakelijk deel uit van deze overeenkomst of worden dat na gereedkomen daarvan. Zij worden daartoe mede door partijen geparafeerd voor zover dat nog niet is geschied en voor zover de bijlagen bij het aangaan van deze overeenkomst al gereed zijn.
Deze overeenkomst en de daarbij behorende bijlagen worden geacht elkaar aan te vullen. In geval

van strijdigheid tussen de bepalingen van deze overeenkomst en de bijlagen, prevaleren de bepalingen van de overeenkomst.

Bijlage:
1) opdracht: “Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen” d.d. 26 juni 2020
2) concept 6:19 Awb besluit (aangepast natuurvergunning Kloosterveen)

Opgemaakt in meervoud,

de Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe, *vertegenwoordigd door*

plaats :
datum :
handtekening :

Vogelbescherming Nederland , *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de Natuur en Milieufederatie Drenthe, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de Natuurmonumenten, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de gemeente Assen, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

Date : 26-6-2020 17:13:30
From : "[redacted]"
To : "[redacted]@drenthe.nl
Subject : de bijlagen bij het stuk Kloosterveen
Attachment : 20200626 opdracht "Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen".docx;20200626 Privaatrechtelijk Overeenkomst eindversie 3.0.docx;

Hallo,

Hierbij de beloofde bijlagen.
Dank alvast voor het toevoegen.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

provincie Drenthe

Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvoge van het Fochteloërveen~~Verstoring van en oplossingen voor de niet broed Fochteloërveen~~

Van: [redacted] provincie Drenthe
Datum: ~~8~~ 526-6-2020

Inleiding

De provincie Drenthe wil in samenwerking met de gemeente Assen en partners (Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten, Natuur- en Milieufederatie Drenthe) inzicht hebben in de (toekomstige) verstoringsbronnen die zich voordoen in en direct rondom de foerageergebieden, de effecten hiervan op de instandhoudingsdoelen en de mogelijke mitigerende maatregelen voor de niet broedvogels (kleine zwaan, wilde zwaan, toendrarietgans, kolgans, slobeend en wintertaling) rondom het Fochteloërveen. De ondertussen kenmerkende kraanvogel wordt eveneens meegenomen in het onderzoek als broedvogel en niet-broedvogel.

Aanleiding voor het gevraagde onderzoek is het niet halen van aantallen van de gestelde instandhoudingsdoelen voor de kleine zwaan en wilde zwaan, het gegeven dat er verschillende ontwikkelingen plaatsvinden ~~dan wel ontwikkeld worden~~ rondom het Fochteloërveen, de indicatie dat er in de afgelopen jaren meer verstoring plaatsvindt van foerageergebieden van de zwanen en dat het klimaat verandert. Deze (nieuwe) ontwikkelingen leiden tot de hypothese dat er (op termijn) niet afdoende foerageergebied beschikbaar is om de gestelde aantallen te faciliteren.

De opdrachtgever vraagt voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen:

- Een beschrijving en analyse op basis van de huidige beschikbare data
  - Een analyse van het tot stand komen van het instandhoudingsdoel
  - Een analyse van de trend van de soorten in het licht van de instandhoudingsdoelen, waarbij gebruik wordt gemaakt van dezelfde gegevens als gebruikt tijdens het aanwijzen van het gebied
  - ~~Een analyse van de trend van de soorten gebruikmakend van dezelfde soort getallen als gebruikt voor de aanwijzing van het gebied.~~
  - Een interpretatie van de trend van de soorten volgend uit de data van de WetlandWacht ~~Vogelbescherming~~en Sovon.
- Een inschatting op basis van wetenschappelijke bronnen van de (verwachte) effecten van klimaatverandering op het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen.
- Een discussie over de verschillende methoden voor het berekenen van foerageergebied en de te hanteren data in het uit te voeren onderzoek. Deze discussie vindt in de ~~projectbegeleidingscommissie~~ begeleidingsgroep plaats onder leiding van de opdrachtnemer op basis van de bovengenoemde analyses. De ~~commissie~~ begeleidingsgroep bepaalt op basis van de discussie de basis waarop de rest van de studie wordt gerapporteerd.
- De uiteenzetting van de verplichting voor de provincie Drenthe voor het bereiken van de instandhoudingsdoelen zoals geformuleerd in het aanwijzingsbesluit ~~in relatie tot het behalen van het landelijke doel~~.
- Een analyse van het landgebruik (gespecificeerd in leefgebied (foerageergebied)) in de afgelopen jaren vanaf het moment van aanwijzen van het gebied aan de hand van bijvoorbeeld de gegevens van bestand bodemgebruik, landgebruik Nederland en registratie gewassen. Dit zowel voor binnen het Natura 2000 gebied als erbuiten tot 10 kilometer omtrek.

Met opmerkingen [redacted]: voorstel VB

Met opmerkingen [redacted] toegevoegd door de provincies, waarmee het voorstel wat ons betreft akkoord is.

CONCEPT

provincie Drenthe

NATURA 2000

- Een overzicht van ruimtelijke ontwikkelingen vanaf het moment van aanwijzen van het gebied en trend van (vermeende) toekomstige ontwikkelingen. Hiertoe worden vanuit het onderzoek aan de partnergemeenten een vraag uitgedaan. Op basis hiervan wordt een prognose voor de toekomst gemaakt van liggende aanvragen op potentiele foerageergebieden. De reikwijdte van de vraag gaat tot 10 kilometer omtrek.
- Een analyse van de ontwikkeling van verschillende objectief te analyseren verstoringsfactoren door vliegverkeer, recreatie, jacht en/of schadebestrijding, overig gebruik van wegen & percelen en andere vormen van mogelijke actieve verstoring (op basis van gegevens van de luchthaven, vervoersbewegingen en andere historisch aantoonbare data).
- Een doorzicht van de ontwikkeling van (mogelijke) verstoringsfactoren vliegverkeer, recreatie, woningbouw (in ieder geval de 2500 woningen Kloosterveen) jacht en/of schadebestrijding, overig gebruik van wegen & percelen en andere vormen van mogelijke actieve verstoring.
- Een analyse van de hoeveelheid foerageergebied i.r.t. het instandhoudingsdoel op basis van een aangepaste methode voor het bepalen van de beschikbare hoeveelheid foerageergebied aangepast op de verstoringsfactoren (dit kan een weging zijn). Hiervoor komt de opdrachtnemer met een voorstel aan de ~~begeleidingscommissie~~begeleidingsgroep, waar deze na discussie (evt gewijzigd) vastgesteld wordt en in de verdere studie wordt gehanteerd.

  Noot kraanvogel: Voor de kraanvogel geldt als broedvogel nog geen instandhoudingsdoel. Naar verwachting zal er voor de soort een behoudsdoelstelling worden vastgesteld voor het leefgebied voor het aantal paar op het moment van toevoegen van het doel. Voor deze studie kan het aantal broedparen welke met succes gebroed hebben ~~van~~ in 2019 worden gehanteerd. Voor de soort als niet-broedvogel wordt ook uitgegaan van een behoudsdoelstelling. Voor deze studie kan daarbij het gemiddelde seizoen maximum (gemiddelde van de maximale aantallen die in de afgelopen vijf jaren zijn geteld in het gebied) worden gehanteerd.

Volgend op de verschillende analyses ontvangt de opdrachtgever een voorstel ~~van~~ voor verstoring-werende maatregelen inclusief een indicatie van de impact van het te behalen effect, en de kosten van het realiseren van de borging.

Ten minste worden de voor- en nadelen van de volgende opties beoordeeld:
- Het aanwijzen van foerageergebieden
- Een intensivering en verschillende mogelijkheden van de handhaving
- Het (tijdelijk) afsluiten van schouwpaden, fietspaden, wegen, weilanden/akkers
- Het plaatsen van houtwallen of -singels langs meerdere ontsluitingen
- Het actief inrichten van agrarisch natuurbeheer ten behoeve van de foerageerfunctie van de soorten
- Het actief voorlichten van eigenaren en omgeving over de bijdrage aan verbetering van de foerageermogelijkheden.

In uw projectvoorstel geeft u aanvullend aan welke kansen/analyses u nog meer ziet en afgewogen dienen te worden in dit project om tot een goede keuze te komen.

Met opmerkingen [redacted] Deze formulering hebben we gekozen in plaats van het voorstel van de VB dat luidde: toevoegen:
mede, maar niet alleen, vanwege de uitbreiding van de wijk Kloosterveen met 2500 woningen.

CONCEPT

provincie Drenthe

NATURA 2000

In het overzicht van verstoring werende maatregelen staat de ecologische effectiviteit van de verstoring werende maatregelen centraal. Daarnaast wordt ook ingegaan op de verwachte kosten/uren die gemoeid gaan met de verschillende oplossingen. Dit zowel voor de opdrachtgever als mogelijke kosten die in de omgeving gemaakt moeten worden (bijv. inkomstenderving/ maatschappelijke impact).

Aan het einde van dit onderzoek worden meerdere scenario's geschetst die het bevoegd gezag kan uitvoeren om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren en/of verslechtering te voorkomen. Daarbij zijn deze zo opgesteld dat bij de keuze tussen de scenario's rekening kan worden gehouden met de verwachte kosten en maatschappelijke acceptatie. Voorafgaande aan het bepalen van de scenario's wordt afgestemd met de begeleidingsgroep~~commissie~~.
Gedacht kan worden aan:

- Ecologisch beste scenario,
- Maatschappelijk verantwoorde scenario,
- Meest economisch voordelige scenario.

Bij afronding van de opdracht heeft de opdrachtgever ten minste inzicht in:

- de correctheid van het instandhoudingsdoel,
- de trend van de verschillende soorten,
- de trend van verstoring,
- de trend van het foerageergebied en
- meerdere scenario's voor de oplossing van eventuele knelpunten die uit het onderzoek naar voren komen~~ de oplossing~~.

Governance

De opdracht zal worden aanbesteed en begeleid door de provincie Drenthe en de gemeente Assen. Deze partijen stemmen daarbij af voor de aanbesteding en begeleiding met de begeleidingsgroep samengesteld door Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten. Om deze partijen mee te nemen in het onderzoek worden ten minste drie besprekingen gehouden. Te weten:

- een startbespreking
- tussentijdse update waarbij eventueel bijsturing mogelijk is (evt. nog een 2e update van het onderzoek)
- de begeleidingsgroep wordt in de gelegenheid gesteld om op het 1e conceptrapport en het definitieve conceptrapport te reageren.
- eindbespreking voorafgaande aan de definitieve oplevering.
- Het onderzoeksvoorstel en het resultaat ~~kan~~ zal eveneens worden gedeeld met de adviesgroep Natura 2000 van de provincie Drenthe en met de provincie Friesland en gemeenten Midden-Drenthe, Noordenveld en Ooststellingwerf. Daarmee worden alle betrokken organisaties geïnformeerd.

Bronnen (richtinggevend)

Er wordt onder meer gebruik gemaakt van:

- Beheerplan Natura 2000 Fochteloërveen

CONCEPT

Met opmerkingen [redacted]: De VB ziet deze graag verwijderd. De toelichting van de VB is als volgt:

Toelichting: Zoals wij al aangaven in het concept van 10 maart en tijdens het overleg op 18 mei, de instandhoudingsdoelstellingen zijn een gegeven en moeten niet ter discussie staan in dit onderzoek. Dat werd toen beaamd. We stellen dan ook voor dit hier weg te laten.
Op 18 mei zei [redacted] dat dit mogelijk uit een opmerking van [redacted] voortkomt. Ik heb hem gesproken. Hij heeft tijdens het overleg in februari slechts aangegeven dat z.i. trendgegevens uit tellingen op foerageergebieden betrouwbaarder zijn dan die uit tellingen op slaapplaatsen. Hij heeft niet gezegd dat de instandhoudingsdoelen niet correct zouden zijn.

Met opmerkingen [redacted]: Reactie provincie:

Wij hechten eraan om deze te laten staan.

Wij willen weten of het ISHD goed is. Dit betekent niet per definitie dat de ISHD niet correct zijn omdat ze te hoog zijn ingeschat. Het kan ook betekenen dat deze onderschat zijn of ontbreken (denk aan de kraanvogel).

Met opmerkingen [redacted] Ik heb hier het voorstel van de gemeente Assen overgenomen.

Het voorstel van de VB voor ditzelfde stukje is het volgende:

meerdere scenario's om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren en/of verslechtering te voorkomen

Onze voorkeur is het voorstel van Assen omdat we nu nog niet zeker weten dat de ISHD niet gerealiseerd zijn en juist de knelpunten opgelost moeten worden.

provincie Drenthe

NATURA 2000

- het aanwijzingsbesluit Fochteloërveen
  Wijze van citeren: SOVON & CBS 2005. Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 netwerk.
- SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Leeswijzer ~~natura~~ Natura 2000 profielen
- Notitie Zwanen Fochteloërveen, Verstoring kleine en wilde zwaan in het Natura 2000-gebied Fochteloërveen, Prolander 2019
- Bestand Bodemgebruik Nederland
- Landgebruik Nederland
- Basisregistratie gewassen
- Ruimtelijkeplannen.nl en gegevens gemeenten over aanvragen

CONCEPT

PRIVAATRECHTELIJKE OVEREENKOMST
Inzake maatregelen Fochteloërveen

Ondergetekenden,
Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe handelend ter uitvoering van de artikel 2.2 van de Wet natuurbescherming waarbij zij ervoor zorg draagt dat in hun provincie de instandhoudingsmaatregelen en passende maatregelen om verslechtering te voorkomen *worden getroffen die nodig zijn voor Natura 2000-gebieden.*

en

Vogelbescherming Nederland

en

Natuur en Milieufederatie Drenthe

en

Natuurmonumenten

en

De gemeente Assen,
Gemeente Assen, te dezen krachtens artikel 171 van de Gemeentewet rechtsgeldig vertegenwoordigd door de heer M.L.J. Out, burgemeester, handelende ter uitvoering van het besluit van het college van burgemeester en wethouders van ……, nummer ……, hierna te noemen "de gemeente

tezamen te noemen 'partijen';

overwegende:

Aanleiding
Gedeputeerde Staten van Drenthe (GS) hebben vanuit hun rol als vergunningverlener op grond van de Wet natuurbescherming een natuurvergunning verleend aan de gemeente Assen voor de uitbreiding van de woonwijk Kloosterveen (deelgebied Kloosterakker) met 500 woningen. Tegen deze natuurvergunning hebben Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie Drenthe en Natuurmonumenten beroep aangetekend bij de Rechtbank Noord-Nederland. De beroepsschriften hebben betrekking op de onderwerpen "stikstof" en "foerageergebieden". Ten aanzien van het aspect stikstof zijn partijen het erover eens dat de natuurvergunning voor dit onderdeel moet worden aangepast. De vergunning was immers gebaseerd op de PAS welke op 29 mei 2019 is vernietigd. Partijen zijn verdeeld over de vraag "welk effect de uitbreiding van het Kloosterveen heeft op de foerageergebieden". De behandeling van de beroepsschriften is aangehouden omdat partijen een minnelijk traject gestart zijn. Deze gesprekken hebben geleid tot afspraken tussen de partijen. Deze afspraken worden middels deze overeenkomst

CONCEPT

privaatrechtelijk vastgelegd. Dit biedt iedere partij de zekerheid dat invulling en uitvoering wordt gegeven aan datgene wat is afgesproken.

Partijen komen het volgende overeen:

Artikel 1 Stikstof
De gemeente Assen heeft, vanwege het wegvallen van de PAS systematiek en daarmee de huidige onderbouwing, een nadere onderbouwing voor het onderdeel stikstof bij de provincie aangeleverd. Op basis hiervan heeft de provincie een concept 6:19 Awb besluit geschreven waarmee de natuurvergunning voor het onderdeel stikstof wordt aangepast (zie bijlage 2). Ten aanzien van stikstof wordt door Gedeputeerde Staten van Drenthe depositieruimte toegedeeld vanuit het Stikstofregistratiesysteem waarmee verzekerd is dat er geen toename van stikstof ontstaat als gevolg van de uitbreiding van de woonwijk Kloosterveen met 500 woningen. Dit besluit zal na ondertekening van deze overeenkomst definitief worden gemaakt en worden verzonden naar de rechtbank Noord-Nederland en de overige partijen.

Artikel 2 Maatregelen voor vogels
a) Gedeputeerde Staten van Drenthe zullen een ecologisch bureau opdracht geven, zoals afgesproken met partijen, conform de opdracht "Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen" (hierna: de opdracht).
b) De opdracht maakt onlosmakelijk deel uit van deze overeenkomst. Voor de inhoud daarvan wordt kortheidshalve verwezen naar bijlage 1.
c) De kosten van de opdracht (de eindafrekening) wordt voor 50% gedragen door de Gedeputeerde Staten van Drenthe en voor 50% door de gemeente Assen.
d) De opdracht zal als datum voor de oplevering december 2020 krijgen.
e) De opdracht zal begeleid worden door de provincie Drenthe en de gemeente Assen. Deze partijen stemmen daarbij af met de begeleidingsgroep samengesteld door Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten zoals omschreven in de opdracht.
f) Na de afronding van de opdracht komen partijen ambtelijk bijeen om de verdere uitwerking van de voorgestelde maatregelen door te spreken en zal een voorstel (met een concreet plan van aanpak inclusief tijdspad) aan Gedeputeerde Staten worden voorgelegd inclusief een advies van de betrokken partijen. Gedeputeerde Staten van Drenthe zal op basis hiervan besluiten over het vervolgproces.
g) Op grond van artikel 2.2 van de Wet natuurbescherming zullen Gedeputeerde Staten van Drenthe zo snel mogelijk de uit het onderzoek naar voren komende maatregelen uitvoeren die nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te halen en verslechtering te voorkomen. De uit te voeren maatregelen worden na het onderzoek op termijn gezet.
h) Als uit de uitwerking van de opdracht blijkt dat het aanwijzen van foerageergebieden noodzakelijk is, zetten Gedeputeerde Staten van Drenthe zich in deze via een gebiedsproces te realiseren en duurzaam te borgen, zo nodig in besluiten en beleid. In dat geval stellen Gedeputeerde Staten van Drenthe hiervoor voldoende middelen beschikbaar en zorgen voor voldoende communicatie over het proces en inhoud ten behoeve van belanghebbenden.
i) De opgedane kennis uit de uitwerking van de opdracht en de daaruit voortvloeiende maatregelen zullen worden verwerkt in het beheerplan bij de eerstvolgende herziening.

Artikel 3 Natuurvergunning
a) Nadat uitvoering is gegeven aan artikel 1 en artikel 2, sub a van deze overeenkomst zullen Natuur en Milieufederatie Drenthe, Natuurmonumenten en Vogelbescherming Nederland de door hun ingediende beroepen tegen de natuurvergunning voor de uitbreiding van de woonwijk Kloosterakker met 500 woningen bij de Rechtbank Noord-Nederland intrekken.
b) Partijen spreken met elkaar af dat ook tegen toekomstige natuurvergunningen voor de uitbreiding van Kloosterveen binnen het plangebied van de Structuurvisie Kloosterveen 2017-2035 geen beroep wordt ingediend voor het onderdeel foerageergebieden, zolang die uitbreiding binnen de 2500 woningen blijft en in de passende beoordeling(en) de volgende onderwerpen worden betrokken: de effecten op de foerageergebieden en de rust- en slaapplaatsen van de kwalificerende niet-broedvogelsoorten en de kraanvogel van toename van recreatie door de uitbreiding van Kloosterveen, van bestaande verstoringsbronnen waaronder die zijn genoemd in het Natura 2000-beheerplan (recreatie, laagvliegende (les)vliegtuigen en helikopters, faunabeheer en jacht) en van verstoring zoals die op basis van andere plannen of projecten die vergund zijn of waarvoor bij de provincie reeds een vergunning is aangevraagd, kunnen worden verwacht.

Toelichting
In de huidige passende beoordeling is ten aanzien van het aspect stikstof uitgegaan van de realisatie van 500 woningen, maar ten aanzien van het aspect foerageergebieden is uitgegaan van de uitbreiding van de woonwijk van 2500 woningen. Partijen spreken met elkaar af dat zij eventuele toekomstige natuurvergunningen voor het Kloosterveen, als dit binnen het maximum past van 2500 woningen, niet nogmaals aan zullen vechten bij de rechtbank voor het onderdeel foerageergebieden.

Artikel 4 Overige bevoegdheden
Het in deze overeenkomst bepaalde laat de publiekrechtelijke positie en bevoegdheden van de gemeente en provincie onverlet. Publiekrechtelijk handelen dan wel het nalaten van publiekrechtelijk handelen door de gemeente en provincie zal derhalve nimmer een tekortkoming bij de uitvoering van de overeenkomst kunnen vormen.

Artikel 5 Onvoorziene omstandigheden
In geval van onvoorziene omstandigheden treden partijen in overleg om tot een oplossing te komen.

Artikel 6 Einde overeenkomst
Deze overeenkomst eindigt zodra aan alle rechten en verplichtingen over en weer uit deze overeenkomst is voldaan.

Artikel 7
Op deze overeenkomst is het Nederlands recht van toepassing.

Bijlagen
De volgende bijlagen maken onlosmakelijk deel uit van deze overeenkomst of worden dat na gereedkomen daarvan. Zij worden daartoe mede door partijen geparafeerd voor zover dat nog niet is geschied en voor zover de bijlagen bij het aangaan van deze overeenkomst al gereed zijn.
Deze overeenkomst en de daarbij behorende bijlagen worden geacht elkaar aan te vullen. In geval

van strijdigheid tussen de bepalingen van deze overeenkomst en de bijlagen, prevaleren de bepalingen van de overeenkomst.

Bijlage:
1) opdracht: “Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen” d.d. 26 juni 2020
2) concept 6:19 Awb besluit (aangepast natuurvergunning Kloosterveen)

Opgemaakt in meervoud,

de Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe, *vertegenwoordigd door*

plaats :
datum :
handtekening :

Vogelbescherming Nederland , *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de Natuur en Milieufederatie Drenthe, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de Natuurmonumenten, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de gemeente Assen, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

Date : 9-10-2020 12:02:38
From : "[redacted]@drenthe.nl
To : [redacted]@drenthe.nl, [redacted]@drenthe.nl
Subject : De geparafeerde bijlagen
Attachment : 41-4.4-2020001898 Bijlage 1 Gepar. gewijzigde natuurvergunning SSRS Kloosterveen.pdf;41-4.4-2020001898 Bijlage 1 gewijzigde natuurvergunning SSRS Kloosterveen.pdf;

Dag[redacted]
Ik heb overal een paraaf op.
Moet ik ze nu naar de gemeente Assen brengen of heb je een ander idee?

Hartelijke groet,

[redacted]

Assen, 10 augustus 2020
Ons kenmerk 201802553-00895437

BESLUIT VAN GEDEPUTEERDE STATEN VAN DRENTHE INZAKE VERGUNNING OP BASIS VAN ARTIKEL 2.7, LID 2, VAN DE WET NATUURBESCHERMING (Wnb)

Vergunninghouder	:	Gemeente Assen
Bouwlocatie	:	Nieuwbouwlocatie Kloosterakker (onderdeel van Kloosterveen)
Activiteit	:	het oprichten en gebruiken van de woningbouwlocatie Kloosterakker fase 1 (hierna te noemen Kloosterveen), inclusief aanleggen waterberging.

Aangevraagde situatie
Het voorgenomen project betreft een uitbreiding ten westen van de huidige woonwijk Kloosterveen in Assen met ca. 70 hectare (bruto) en 500 woningen. Deze uitbreiding is bedoeld om te kunnen voorzien in de toekomstige woningbehoefte voor Assen. In deze vergunning wordt een uitbreiding gevraagd voor de realisatie van 500 nieuwe woningen evenals een deel van de aanleg van een waterberging zone langs de Norgervaart.

Besluit
Gedeputeerde Staten van Drenthe hebben besloten op basis van bijgevoegde motivering (bijlage 1), de AERIUS-berekeningen, de SSRS-reserveringsbevestiging, een Wnb-vergunning voor het onderdeel Natura 2000 te verlenen en depositieruimte als bedoeld in artikel 2.5 Rnb toe te delen voor bovengenoemde woningbouwlocatie onder de volgende voorschriften:

A. Op de hierboven vermelde woningbouwlocatie dient het voornemen te worden uitgevoerd zoals in deze beschikking en de bijbehorende stukken staat aangegeven.
B. De houder van deze beschikking dient binnen zes jaar na het onherroepelijk worden van dit besluit het project te hebben gerealiseerd.

Ten behoeve van dit project hebben wij eerder een besluit genomen. Dit besluit strekt tot vervanging van het besluit van 20 mei 2019 met 201802553-00822327. Tegen dat besluit is door de Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie Drenthe en Natuurmonumenten beroep ingediend dat momenteel aanhangig is bij de Rechtbank Noord-Nederland met kenmerk LEE 19 / 2381 NATUUR en LEE 19 / 2334 NATUUR. Op grond van artikel 6:19 Algemene wet bestuursrecht hebben die beroepen van rechtswege mede betrekking op dit besluit. Om deze reden sturen wij derhalve een afschrift van dit besluit naar de Rechtbank Noord-Nederland en naar de indieners van de beroepsschriften.

Gedeputeerde Staten voornoemd,
namens dezen,

A. Venekamp,
Teammanager Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving

Bij correspondentie verzoeken wij u het zaaknummer 201802553 te vermelden.

Afschrift aan:
- vergunninghouder
- Rechtbank Noord-Nederland, Postbus 150 9700 AD Groningen
- Vogelbescherming Nederland, Postbus 925 3700 AX Zeist
- Natuur en Milieufederatie Drenthe , Hertenkamp 6 9401 HL Assen
- Natuurmonumenten, Oude Benderseweg 14 7963 PX Ruinen
- het College van Gedeputeerde Staten van Fryslân (digitaal)

Beroep

Belanghebbenden die het niet eens zijn met dit besluit kunnen binnen zes weken na publicatie van deze beschikking beroep indienen bij Rechtbank Noord-Nederland. Voor meer informatie over de beroepsprocedure zie http://provincie.drenthe.nl/loket/bezwaarschriften/.

BIJLAGE 1: MOTIVERING BIJ BESLUIT

1. Aanvraag en procesverloop

De vergunninghouder heeft Sweco gemachtigd voor deze aanvraag.

De in bijlage 1 van het vernietigde besluit van 20 mei 2019 genoemde, bij de aanvraag behorende stukken, maken onderdeel uit van deze vergunning. Wij hebben op 26 maart, 3 april 21 april, 29 mei en 2 juni 2020 aanvullende documenten ontvangen, waarmee de aanvraag is aangevuld. Deze aanvullende documenten zijn ook onlosmakelijk met de aanvraag verbonden:

- Nieuwe passende beoordeling niet broedvogels Fochtelooerveen (5 maart 2020, door provincie ontvangen op 26 maart 2020);
- Aanvullingen op aanvraag (3 april 2020, door provincie ontvangen op 3 april 2020);
- 6 AERIUS rekenresultaten voor de 6 bouw- en gebruiksjaren (30 maart 2020, door provincie ontvangen op 3 april 2020);
- GML bestand AERIUS scenario berekening worst case per hexagoon 2021-2026 (door provincie ontvangen op 3 april 2020
- Excel bestand met detailinformatie over uitgangspunten (30 maart 2020, door provincie ontvangen op 21 april 2020);
- Uitgangspunten en resultaten AERIUS-berekeningen versie 2 (3 april 2020, door provincie ontvangen op 21 april 2020);
- Aangepaste GML van AERIUS berekening gebruiksfase 2030 (door provincie ontvangen op 29 mei 2020);
- Toelichting op correctie parkeerplaats (28 mei 2020, door provincie ontvangen op 2 juni 2020)
- Mail SSRS-reserveringsbevestiging (15 juli 2020)

2. Wettelijke bepalingen

Voor elk project dat zonder toestemming op grond van artikel 2.7, tweede lid, van de Wnb wordt gerealiseerd en niet is vrijgesteld van de vergunningplicht (artikel 2.9 Wnb), moet het bevoegd gezag beoordelen of toestemming kan worden verleend op grond van artikel 2.7, tweede lid jo. artikel 2.8, van de Wnb.

Op grond van artikel 1.10, lid 3 Wnb dienen wij bij het afgeven van een vergunning op grond van de Wnb rekening te houden met de vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied en de regionale en lokale bijzonderheden. In dit geval zien wij, deze belangen in acht genomen, geen reden om de vergunning anders vorm te geven.

In artikel 5.5a, derde lid, Wnb is bepaald dat depositieruimte kan worden toegedeeld in een vergunning als bedoeld in artikel 2.7, tweede lid Wnb. Op 13 maart 2020 heeft minister van LNV de Regeling natuurbescherming (Rnb) gewijzigd. Daarin is het stikstofregistratiesysteem toegevoegd. In paragraaf 6 van deze toelichting gaan wij hier nader op in.

3. Bevoegd gezag

In de Wnb is vastgelegd dat er voor besluiten met effecten op Natura 2000-gebieden altijd sprake is van één bevoegd gezag (1.3 Wnb). Dit zijn de Gedeputeerde Staten van de provincie waar de andere handeling (in hoofdzaak) wordt verricht. Omdat de handeling in dit geval (in hoofdzaak) plaatsvindt op het grondgebied van de provincie Drenthe zijn wij bevoegd te beslissen. Bij ons besluit nemen wij ook de gevolgen voor Natura 2000-gebieden mee die buiten onze provinciegrens liggen. In een dergelijk geval besluiten wij in overeenstemming met Gedeputeerde Staten van die andere provincie (1.3, derde lid, Wnb).

Er is in interprovinciaal overleg afgesproken dat, als er vier weken na het nemen van het ontwerpbesluit geen inspraak geleverd is door deze betreffende provincies, er stilzwijgende instemming verleend wordt. Wij hebben (naar aanleiding van ons ontwerpbesluit) geen inspraak ontvangen en hebben daarmee instemming van de overige provincies ten aanzien van de vergunning voor dit project.

4. Bepalen vergunningplicht

Op basis van de aangeleverde AERIUS-berekeningen hebben wij vastgesteld dat de aangevraagde situatie meer dan 0,00 mol/ha/ja stikstofdepositie veroorzaakt op meerdere Natura 2000-gebieden. Daarnaast is er sprake van mogelijke overige effecten op het Natura 2000 gebied, het Fochteloërveen door het verdwijnen van foerageergebied van gekwalificeerde soorten zoals aangewezen voor dit gebied. Zodoende is er sprake van een project dat een significant effect kan hebben op een Natura 2000-gebied. Gelet hierop is er sprake van een vergunningplicht op basis van artikel 2.7, tweede lid, van de Wnb.

5. Uitgangssituatie (referentiesituatie)

Het voornemen betreft een nieuwe activiteit en heeft zodoende geen referentiesituatie. Op grond van de beleidsregels intern en extern salderen zoals vastgelegd in de "beleidsregels Wet natuurbescherming provincie Drenthe" kan de vergunning zodoende niet worden verleend op grond van intern salderen. In de bij de aanvraag behorende AERIUS-berekeningen is zodoende geen vergelijking gemaakt met een referentiesituatie.

6. Stikstofregistratiesysteem

In deze paragraaf leggen wij de werking van het stikstofregistratiesysteem (SSRS) uit. Verder gaan wij in op de wettelijke basis van dit systeem en de gereserveerde depositieruimte.

Het SSRS registreert de positieve effecten van maatregelen in de vorm van een reductie van de stikstofdepositie voor elke locatie (per hexagoon met een oppervlakte van een hectare) van voor stikstof gevoelige habitats (typen natuurlijke habitats en leefgebieden van soorten) in Natura 2000-gebieden waar de positieve effecten zich voordoen. De depositieruimte wordt berekend met de versies van OPS en SRM2 die ook geïmplementeerd zijn in AERIUS Calculator versie 2019A. Hierdoor wordt enerzijds nauwkeurig inzichtelijk gemaakt hoeveel en waar depositieruimte ontstaat door genomen maatregelen, en hoeveel en waar deze ruimte wordt toebedeeld voor een specifiek project.

De toename op de betrokken locatie van de stikstofdepositie als gevolg van het project wordt dus weggestreept tegen de in het SSRS opgenomen vermindering van de stikstofdepositie op dezelfde locatie als gevolg van de aan het SSRS gekoppelde maatregelen. In het nieuwe artikel 2.5 Rnb wordt in dit verband gesproken over 'toedeling' van depositieruimte.

Het SSRS is een gesloten systeem waarvoor specifieke maatregelen worden genomen voor het toestaan van specifieke projecten, waarbij er tevens 30% afroming plaatsvindt voor natuur. De bronmaatregelen zijn genoemd in artikel 2.4 Rnb, de projecten waarvoor een beroep kan worden gedaan op het systeem (woningbouw en infrastructuur) in het nieuwe artikel 2.2 Rnb. In artikel 2.3, tweede lid is bepaald dat een natuurvergunning kan worden verleend met gebruikmaking van in het register opgenomen depositieruimte. In artikel 2.6, eerste lid, is bepaald dat nooit meer depositieruimte voor reservering of toedeling kan worden gebruikt dan op dat moment in het SSRS beschikbaar is: er kan geen ruimte worden 'geleend' die er (nog) niet is.

Ingevolge artikel 2.5, vierde lid Rnb kan depositieruimte slechts worden toegedeeld voor zover deze eerder is gereserveerd. Deze systematiek, van het vooraf reserveren van depositieruimte, voorkomt

dat depositieruimte die beschikbaar is op het moment van ontvangst van de aanvraag om de vergunning, niet meer beschikbaar is ten tijde van de vergunningverlening.

In beginsel beslissen wij, op grond van artikel 2.8, eerste lid Rnb, over de reservering voor woningbouwprojecten in de volgorde van binnenkomst van de aanvragen voor een Natura 2000-vergunning of een omgevingsvergunning. Op grond van artikel 2.9, lid 1 van onze beleidsregels Wet natuurbescherming provincie Drenthe reserveren wij alleen ruimte op grond van volledige aanvragen. Op deze systematiek van reserveren geldt gedurende de eerste zes weken na het inwerkingtreden van het SSRS voor specifieke categorieën woningbouwprojecten uitzonderingen. Voor dit project is relevant dat artikel 2.8, derde lid, onderdeel b, onder 2° Rnb, bepaald dat depositieruimte gedurende de derde tot en met zesde week tevens kan worden gereserveerd voor projecten voor de bouw van minimaal 100 woningen.

Wij hebben voor dit project op grond van artikel 2.8, eerste lid Rnb, op 3 april 2020 depositieruimte ingeboekt. Deze inboeking heeft plaatsgevonden nadat wij de ontvankelijkheid van deze aanvraag hebben beoordeeld en twee weken na openstelling van het SSRS in de Rnb. Uit deze inboeking bleek op hexagoon nummer 7474953 te weinig ruimte was in het SSRS. Uit nader onderzoek bleek dat dit hexagoon geen habitattype "Herstellende hoogvenen, actief Hoogveen" bevat (zoals het wel ingeboekt staat). Feitelijk betreft het een parkeerplaats. Deze parkeerplaats wordt momenteel gebruikt als parkeerplaats en voor de toekomst is ook er geen functiewijziging voorzien. Dus voor deze locatie is uitgesloten dat het habitattype 'Herstellende hoogvenen, actief Hoogveen' hier, nu of in de toekomst, wordt aangetroffen. Er is sprake van een onnauwkeurigheid bij de begrenzing van dit habitattype. Om deze reden is op 28 mei 2020 de AERIUS berekening aangepast. Ten slotte bepaalt de regeling dat wij alleen depositieruimte mogen reserveren voor een woningbouwproject als de woningen niet worden aangesloten op het aardgas (artikel 2.8, vierde lid). Zoals blijkt uit de aanvraag gaat het in deze om een project waarin aardgasvrije woningen worden gerealiseerd.

Om te zorgen dat alle aanvragen op een juiste wijze in de wachtrij binnen het SSRS kunnen worden behandeld, is in IPO verband besloten om alle aanvragen aan te houden tot 1 juli 2020. Ten aanzien van deze aanvraag hebben wij op 15 juli 2020 van BIJ12 een bevestiging van de SSRS-reservering ontvangen. Daarmee is op dat moment de gevraagde ruimte voor uitvoering van deze handeling definitief gereserveerd binnen het SSRS.

Toelichting uitvoeringsvoorschrift
Het is onwenselijk dat afgegeven vergunningen voor langere tijd niet-gerealiseerde capaciteit blijven bevatten. Om deze reden is voorschrift B opgenomen in de vergunning. Dit voorschrift is alleen van toepassing op de nieuwe (of gewijzigde) activiteiten. Door het opnemen van een voorschrift in vergunningen, ontstaat een basis voor het intrekken van de vergunning (op grond van artikel 5.4, eerste lid van de Wet) door het niet naleven van de voorschriften. Voor omgevingsvergunningen geldt al langere tijd wettelijk het principe dat binnen een bepaalde termijn van die vergunningen gebruik moet worden gemaakt. In het verlengde hiervan is het ook voor Wnb-vergunningen gerechtvaardigd een dergelijke realisatietermijn te stellen. Wanneer er geen mogelijkheid is om na een gestelde termijn een natuurvergunning (deels) in te trekken, kunnen er op langere termijn onverwachte en ongewenste stijgingen van de stikstofdepositie optreden wanneer de vergunning alsnog (geheel) wordt benut óf kunnen andere activiteiten beperkt worden doordat steeds rekening wordt gehouden met deposities die niet daadwerkelijk optreden. Via dit voorschrift kunnen wij na de gestelde termijn ook depositieruimte intrekken die enkel nodig is in de oprichtingsfase. Na de bouwfase kunnen wij derhalve besluiten om de extra ruimte die nodig is in de bouwfase (en die niet meer gebruikt zal worden in de gebruiksfase) in te trekken. Hiervoor is dan een apart besluit nodig.

7. Passende beoordeling

7.1 Stikstof

Bij de vergunningverlening voor dit project wordt voor het aspect stikstof een beroep gedaan op de in het SSRS voor dit project gereserveerde hoeveelheid stikstof voor de relevante Natura 2000-gebieden. De AERIUS-berekeningen waarmee aangetoond is dat er op geen enkel hexagoon van een relevant Natura 2000 gebied een toename is van stikstof, kan gezien worden als passende beoordeling voor het aspect stikstof. Dit is vergelijkbaar met een vergunning voor extern salderen. Voor het aspect stikstof kan zodoende teruggegrepen worden op de wetenschappelijke beoordeling van het SSRS. Een uitgebreide toelichting van de werking van het Stikstofregistratiesysteem is te vinden in het rapport: "Beschrijving stikstofregistratiesysteem" d.d. 16 maart 2020[1]. De negatieve effecten van de snelheidsmaatregel op de stikstofdepositie zijn ecologisch beoordeeld door Tauw in het rapport van 16 maart 2020 "Ecologische beoordeling snelheidsverlaging Rijkssnelwegen"[2] en het rapport van 1 juli 2020 "Nadere ecologische beoordeling stikstofeffecten snelheidsverlaging". Uit voornoemd rapporten blijkt dat in alle hexagonen van relevante habitattypen in Drentse Natura 2000 gebieden (en dus ook de habitattypen waar dit project effect op heeft) de stikstofdepositie als gevolg van de snelheidsmaatregel omlaag gaat. Het SSRS kan zodoende als bron (lees: de depositiewinst als gevolg van de snelheidsverlaging) worden ingezet met extern salderen voor het mogelijk maken van het project Kloosterveen. Uit de navolgende AERIUS-berekeningen en de SSRS uitvoer zal dit nader blijken.

De bij de vergunning behorende AERIUS-Calculator projecteffect berekening met kenmerk RYYFDYJNtvC3 is ingevoerd in het SSRS voor de gebruiksfase voor het rekenjaar 2030. Uit de SSRS toets blijkt dat de toename van depositie in de gebruiksfase van de gevraagde handeling op alle hexagonen in de relevante Natura 2000-gebieden wordt gedekt door de toedeling van depositieruimte vanuit het SSRS.

De bij de vergunning behorende gecombineerde AERIUS-Scenario projecteffect berekening met kenmerk RNcUSVFT18FK is ingevoerd in het SSRS voor de tijdelijke bouw- en aanlegfase en deels de permanente gebruiksfase. Deze berekening combineert de zes verschillende AERIUS-calculator berekeningen van de jaren 2021 tot en met 2026 en beschrijft daarmee een wordt case situatie voor deze fase. Uit de SSRS toets blijkt dat de toename van depositie van het aangevraagde project in deze fase op alle hexagonen in de relevante Natura 2000-gebieden gedekt door de toedeling van depositieruimte vanuit het SSRS.

Deze uitkomsten zijn op 15 juli 2020 door Bij12 bevestigd. De bevestiging maakt onderdeel uit van deze vergunning.

Hiermee zijn significant negatieve effecten op de te beschermen habitattypen en leefgebieden van soorten in alle Natura 2000-gebieden voor het onderwerp stikstof als gevolg van dit project uitgesloten.

7.2 Effecten op niet-broedvogelsoorten

Sinds het begin van de woningbouwplannen voor Kloosterveen is aandacht geweest voor de foerageerfunctie van landbouwgebieden rondom het Fochteloërveen voor de kwalificerende niet-broedvogelsoorten.

---

[1] https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2020/03/Tauw-Beschrijving-stikstofregistratiesysteem.pdf
[2] https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2020/03/Tauw-Ecologische-beoordeling-snelheidsverlaging-Rijkssnelwegen.pdf

De effecten op niet-broedvogels van het Natura 2000-gebied Fochteloërveen zijn geanalyseerd in een Passende Beoordeling van 2011. In 2017, 2018 en 2019 zijn in aparte notities van Buro Bakker en Sweco aanvullingen gedaan ten aanzien van het grondgebruik, de draagkrachtcijfers en de verstoringsafstanden. Voor de overzichtelijkheid is door Buro Bakker een nieuw document opgesteld, de "Passende beoordeling woonwijk Kloosterveen Assen – Niet broedvogels Natura 2000-gebied Fochteloërveen" van 5 maart 2020. Hierin is gebruik gemaakt van de meest actuele beschikbare gegevens omtrent voorkomen, aantallen en beschikbaar foerageergebied voor ganzen en zwanen. Tevens is hierin een effectbeoordeling op het foerageergebied en functioneel leefgebied van de kraanvogel meegenomen. Hierna zullen wij ingaan op de belangrijkste conclusies uit die passende beoordeling.

7.2.1 Effecten op Wintertaling en Slobeend

De realisatie van de woonwijk Kloosterveen zal leiden tot een hoger aantal bezoekers in en rond het Fochteloërveen, zonder dat dit met zekerheid gekwantificeerd kan worden. Deze uitbreiding zal echter plaatsvinden op de bestaande (fiets)paden in en rond het gebied; er worden geen nieuwe wandelpaden in het Fochteloërveen gecreëerd binnen de gebiedsontwikkeling. Het padennetwerk in het Fochteloërveen heeft een lage dichtheid en is voor een deel aan de randen van het gebied gesitueerd. Mogelijkheden om van deze paden af te wijken zijn zeer beperkt, aangezien het gebied sterk vernat is. In het Fochteloërveen blijven daarom voldoende gebieden over die voor recreanten ontoegankelijk zijn. Hier kunnen wintertalingen en slobeenden verblijven zonder verstoord te worden. Voorbeelden hiervan zijn de Vloeivelden, het Kolonieveld, het plassengebied achter de Brunstinger Plas en het Esmeer. Ook ten noorden van het Esmeer vindt de toename van het aantal recreanten op bestaande paden plaats. Vanwege de afstand van deze paden tot het centrale en zuidelijke deel van het meer, de afstand van de paden tot de waterrand en de onbereikbaarheid van de rand van het meer zal deze toename niet leiden tot meer dreiging voor Slobeenden. Vastgesteld kan worden dat, met de toename van de recreatiedruk als gevolg van de gebiedsontwikkeling, de draagkracht van het Fochteloërveen voor Slobeenden niet achteruit gaat.

Uit voorgaande blijkt dat de toename van de recreatiedruk als gevolg van de realisatie van de woonwijk Kloosterveen geen (significant) negatieve gevolgen zal hebben voor de draagkracht van het Natura 2000-gebied Fochteloërveen voor Wintertaling en Slobeend.

7.2.2 Effecten op ganzen en zwanen

Het landbouwgebied rond het Fochteloërveen is belangrijk als foerageergebied van ganzen en zwanen. In de laatste tien jaar zijn er veranderingen opgetreden in het landbouwkundig gebruik rond het Natura 2000-gebied. Het aandeel van de bollen- en lelieteelt is toegenomen ten koste van mais, andere akkerbouw en grasland. Hierdoor is het areaal potentieel geschikt foerageergebied voor de niet-broedvogels die buiten het Natura 2000-gebied foerageren afgenomen. Ook is er bos aangeplant en zijn er fiets- en wandelpaden aangelegd. Hierdoor zou de realisatie van de woonwijk Kloosterveen kunnen leiden tot een dusdanige afname van het areaal aan foerageergebied dat de instandhoudingsdoelen van de ganzen en zwanen voor het Fochteloërveen niet meer behaald kunnen worden.
Om de actuele draagkracht van gras- en bouwland na realisatie van de woonwijk te bepalen is een draagkrachtberekening uitgevoerd. Hierbij gaat het met name om de doelsoorten ganzen en zwanen van het Fochteloërveen. Overige soorten die op akkers hiermee concurreren zijn echter ook beschouwd.

Methodiek draagkrachtbepaling
Bij de instandhoudingsdoelen van de in en rond het Fochteloërveen voorkomende doelsoorten (ganzen en zwanen) wordt telkens genoemd dat het leefgebied een zodanige omvang en kwaliteit dient te hebben dat er draagkracht is voor een populatie van een per soort wisselend aantal vogels. Met het begrip draagkracht wordt het aantal vogels bedoeld dat hier gedurende een bepaalde periode (winterhalfjaar) in hun voedselbehoefte kan worden voorzien én binding heeft met het Natura 2000-gebied Fochteloërveen.

De methode om de draagkracht kwantitatief te bepalen is door het oppervlak aan beschikbaar foerageergebied te vermenigvuldigen met de capaciteit die dit foerageergebied biedt. Deze capaciteit wordt uitgedrukt in aantal vogeldagen per hectare, Ofwel, hoeveel dagen kan één hectare landbouwgebied een bepaald aantal ganzen van voedsel voorzien. Wanneer er gesproken wordt van 100 vogeldagen op een gebied ter grootte van één hectare kan dit betekenen dat 100 ganzen hier één dag hebben kunnen foerageren, maar bijvoorbeeld ook 10 ganzen die 10 dagen van die hectare gebruik hebben gemaakt. Na het berekenen van de aanwezige draagkracht wordt deze vergeleken met de draagkracht die nodig is om het instandhoudingsdoel voor ganzen en zwanen te behalen.

De methode is als volgt uitgevoerd:
- bepaling van de capaciteit van cultuurgrasland en bouwland rond het Fochteloërveen, uitgedrukt in vogeldagen/ha;
- bepaling van het aantal hectare aan geschikt foerageergebied rond het Fochteloërveen;
- bepaling van de aanwezige draagkracht van het foerageergebied (grasland en bouwland) rond het Fochteloërveen, uitgedrukt in totaal aantal vogeldagen;
- bepaling van de vereiste capaciteit op basis van de instandhoudingsdoelen (omzetten doelaantal in vogeldagen) en het seizoensverloop;
- vergelijking van de aanwezige en vereiste draagkrachtcijfers.

Aan de hand hiervan is bepaald of na realisatie van de woonwijk Kloosterveen nog voldoende draagkracht aanwezig is om de instandhoudingsdoelen voor ganzen en zwanen rond het Natura 2000-gebied Fochteloërveen te behalen.

Capaciteit van foerageergebieden
Capaciteit wordt uitgedrukt in vogeldagen per hectare. Voor ganzen en zwanen is het aantal vogeldagen veralgemeniseerd tot kolgansdagen per hectare, waarbij van elke algemene ganzen- en zwanensoort die in Nederland overwintert het aantal vogeldagen kan worden omgerekend in kolgansdagen (Ebbinge & van der Greft, 2004). De capaciteit is onder meer afhankelijk van de volgende complexe en soms per jaar wisselende factoren:
- verbouwde gewassen;
- oppervlakte van het foerageergebied;
- hoeveelheid beschikbaar voedsel per eenheid oppervlakte (onder meer afhankelijk van oogstmethode en weersomstandigheden tijdens oogst);
- voedselkwaliteit;
- dagelijkse voedselbehoefte (per vogelsoort verschillend);
- factoren die de afname van voedselbronnen in de loop van de winter bepalen (datum van ploegen/cultiveren, consumptie door de vogels zelf, invloed van het weer);
- bodemsamenstelling en hydrologie.

Bepaling oppervlakte foerageergebied
Afstanden van meer dan tien kilometer tussen foerageergebied en slaapplaats zijn in eerdere onderzoeken naar de draagkracht rond het Fochteloërveen uitzonderlijk gebleken; deze bedroegen in de meeste gevallen niet meer dan vijf kilometer. Ganzen die verder weg foerageren slapen ook in andere gebieden, zoals het natuurgebied Diependal bij Oranje of de zandwinplas Amerika bij Een-West. De Toendrarietganzen hanteren rond het Fochteloërveen duidelijk een economische strategie, waarbij er zo min mogelijk energie wordt verspild met het heen en weer vliegen tussen slaapplaats en foerageergebied. Dit wordt mogelijk gemaakt door het ruime aanbod aan geschikte slaapplaatsen en hieraan gekoppelde foerageergebieden in de regio. Ongetwijfeld vindt er uitwisseling plaats tussen de verschillende slaapplaatsen. Door dit netwerk aan foerageergebieden en slaapplaatsen kunnen de ganzen zich snel aanpassen aan een veranderend voedselaanbod, lokale verstoring en weersomstandigheden. Vanwege de specifieke begrenzing van het foerageergebied is het mogelijk om voor het Fochteloërveen een draagkrachtberekening uit te voeren.

Verstoringsafstanden
Voor het bepalen van het beschikbare foerageergebied zijn aan de bekende foerageergebieden verstoringsafstanden toegekend volgens Voslamber & Liefting (2011). Dit betreft in het veld bepaalde verstoringsafstanden die toepasbaar zijn in landbouwgebieden waar tevens bejaging plaatsvindt. Deze verstoringsafstanden moet worden gezien als de afstand tot de verstoringsbron vanaf waar geen verstoring meer optreedt:

- bosranden 200 meter;
- wegen (al dan niet met bebouwing) 150 meter;
- woonwijken 150 meter.

In Voslamber & Liefting wordt aangenomen dat een perceel tot aan de hierboven gegeven verstoringsafstand nog wel bruikbaar is, maar in mindere mate. Voor het verstoringsgevoelige deel van het perceel wordt aangenomen dat het een draagkracht heeft van 50% van dat van het onverstoorde deel. In Voslamber & Liefting is in de verstoringsgevoelige gebiedsdelen met 50% van de berekende draagkracht gerekend. Vanuit de worst-case-benadering van de toetsing van dit project is dit principe echter niet toegepast. Wegen zijn bij deze bepaling ruim geïnterpreteerd; alle wegen en paden die toegankelijk zijn voor auto's, fietsers én voetgangers, inclusief landbouwontsluitingspaden, zijn hierin opgenomen.

Oppervlakte geteelde gewassen
Vervolgens is voor de onverstoorde gebieden de oppervlakte aan geteelde gewassen bepaald op basis van de Basisregistratie Gewaspercelen (BRP), waarbij de cijfers voor 2019 zijn gebruikt. Het kan in theorie zo zijn dat er meer akkers en graslanden beschikbaar zijn dan, maar dat deze niet in de BRP zijn opgegeven. Uit de BRP volgt dat binnen de onverstoorde gebieden een oppervlakte van 1933 ha bouwland bevindt en 1949 ha cultuurgrasland.

Aanwezige draagkracht bouwland rond het Fochteloërveen
De draagkracht, of opvangcapaciteit, voor ganzen en zwanen rondom
het Fochteloërveen kan bepaald worden door het bepaalde capaciteitscijfer per gewas te vermenigvuldigen met het bepaalde aantal beschikbare hectares.

Gewas	Oppervlakte onverstoord (ha)	Capaciteit (vogeldagen/ha)	Draagkracht (vogeldagen)
Grasland, blijvend	1425	1700	2422194
Grasland, tijdelijk	525	1700	891888
Totaal grasland	**1949**		**3.314.082**
Suikerbieten	219	1153	253003
Voederbieten	23	1153	26773
Aardappelen, zetmeel	341	1153	393185
Aardappelen, consumptie	190	1153	219243
Aardappelen, poot NAK	36	1153	40955
Aardappelen, poot TBM	18	1153	21019
Snijmaïs	522	420	219181
Maïs, corncob mix	11	420	4658
Korrelmaïs	2	420	979
Totaal bouwland	**1363**		**1.178.994**

Tabel 1: Draagkracht per gewas.

Benodigde vogeldagen
Voor de Toendrarietgans geldt als instandhoudingsdoel voor het Natura 2000-gebied Fochteloërveen een gemiddeld seizoensmaximum van 11.100 vogels. Dit is een maximum dat op enig moment in het winterhalfjaar behaald moet zijn.

Om het seizoensmaximum voor de Toendrarietgans (en de andere doelsoorten ganzen en zwanen) voor het Fochteloërveen te kunnen behalen is het belangrijk dat er rond het gebied voldoende geschikte foerageergebieden aanwezig zijn, rekening houdend met het seizoensverloop per soort. In de toetsing voor dit project is de draagkracht worst-case, voor het gehele winterseizoen bepaald.
Om voor de ganzen en zwanen op de benodigde vogeldagen op basis van het instandhoudingsdoel en het seizoensverloop te komen is per maand waarin een doelsoort is vastgesteld het gemiddelde aantal vogels bepaald. Hiervoor zijn de meest recente telgegevens van SOVON in de provincie Drenthe gebruikt voor de periode 2014/15 - 2016/17 (Hornman et al., 2016, 2018 en 2019). Vervolgens is de maand met het grootste aantal vogels als maximum gesteld (100%) en is voor de overige maanden het percentage ten opzichte van dit maximum bepaald. Dit percentage is vermenigvuldigd met het instandhoudingsdoel en het aantal dagen van de betreffende maand.

Hieruit volgt het benodigde aantal vogeldagen op basis van het instandhoudingsdoel en het gemiddelde seizoensverloop. Dit komt voor de Toendrarietgans neer op 1.240.386 vogeldagen. Deze berekening is ook uitgevoerd voor Kleine Zwaan, Wilde Zwaan en Kolgans.

Ook de Brandgans en de Kleine rietgans komen rond het Fochteloërveen voor. Voor beide soorten gelden geen instandhoudingsdoelen. Voor beide soorten is uitgegaan van een extra aantal van 4500 vogeldagen per soort. Soorten als Taigarietgans en Nijlgans komen in te marginale aantallen voor om van invloed te zijn op de benodigde draagkracht.

Om het aantal vogeldagen voor alle op bouw- en grasland foeragerende watervogels te kunnen vergelijken zijn zogenaamde 'kolgansdagen' ingevoerd. Hierbij wordt per soort op basis van gewicht en een omrekenfactor de energiebehoefte berekend, die vervolgens met die van de Kolgans en andere ganzen- en zwanensoorten vergeleken kan worden. De kolgansfactor voor Toendrarietgans bedraagt 1,11. Het aantal kolgansdagen voor Toendrarietgans bedraagt dan 1.240.386 x 1,11 = 1.376.828. Door de Toendrarietgans wordt tot 75% van de periode waarin de soort rond het Fochteloërveen aanwezig is op bouwland gefoerageerd. Het aantal kolgansdagen voor de Toendrarietgans op bouwland bedraagt dan 75% van 1.376.828 = 1.032.621 dagen. Dit is dus de vereiste opvangcapaciteit voor het instandhoudingsdoel van 11.100 Toendrarietganzen in het Fochteloërveen, rekening houdend met het seizoensverloop.

Bovenstaande berekening (vogeldagen op bouwland en berekening kolgansdagen) is voor alle van de akkers rondom het Fochteloërveen gebruik makende watervogels uitgevoerd.

Soort	Vogeldagen/jaar	Kolgansfactor	% op bouwland	Kolgansdagen bouwland
Kleine Zwaan	*7952*	*1,90*	*95*	*14354*
Wilde Zwaan	*7118*	*2,50*	*95*	*16906*
Toendrarietgans	*1240386*	*1,11*	*75*	*1032621*
Kolgans	*271888*	*1,00*	*10*	*27189*
Subtotaal doelsoorten				***1.091.070***
Kleine Rietgans*	4500*	1,06	75	3578
Brandgans*	4500*	0,76	10	342
Totaal				**1.094.990**

Tabel 2: Vereiste capaciteit in kolgansdagen op akkerland.

Vergelijking aanwezige en vereiste draagkracht van bouwland
Voor onverstoord bouwland en de voorkeursgewassen daarbinnen komt het draagkrachtcijfer uit op 1.178.994 kolgansdagen. Voor de Toendrarietgans is de beschikbare draagkracht daarmee hoger dan de benodigde hoeveelheid voor deze soort. Ook is het hoger dan het totale benodigde aantal kolgansdagen (1.094.990) om alle op bouwland foeragerende ganzen en zwanen rondom het Fochteloërveen te kunnen huisvesten. Hierdoor heeft het gebied na uitvoering van de geplande werkzaamheden voldoende draagkracht om de instandhoudingsdoelen voor de doelsoorten Wilde Zwaan, Kleine Zwaan, Toendrarietgans en Kolgans voor het Natura 2000-gebied Fochteloërveen gezamenlijk te kunnen behalen. Deze doelsoorten, maar ook de Kleine Rietgans en de Brandgans, concurreren met de Toendrarietgans in de foerageergebieden rond het Fochteloërveen.

Draagkracht van de graslandgebieden rond het Fochteloërveen
In voorgaande paragraaf is de draagkracht van het bouwland rond het Fochteloërveen bepaald. Op dezelfde wijze kan ook de draagkracht van de graslandgebieden worden vastgesteld. Dit betekent dat voor deze soort 25% van 1.240.386 = 310.097 vogeldagen nodig is om het instandhoudingsdoel op grasland te behalen. Vermenigvuldigd met de kolgansfactor voor deze soort (1,11) komt dit neer op 344.207 kolgansdagen.

Soort	Vogeldagen/seizoen	Kolgansfactor	% op grasland	Kolgansdagen grasland
Kleine zwaan	*7952*	*1,90*	*0,05*	*755*
Wilde zwaan	*7118*	*2,50*	*0,05*	*890*
Toendrarietgans	*1240386*	*1,11*	*0,25*	*344207*
Kolgans	*271888*	*1,00*	*0,90*	*244700*
Subtotaal doelsoorten				***590.552***
Brandgans*	4500	0,76	0,90	3078
Kleine rietgans*	4500	1,06	0,25	1193
Totaal				**594.822**

Tabel 3: Vereiste capaciteit in kolgansdagen op grasland.

Voor graslanden is een draagkracht van 594.822 kolgansdagen nodig om alle op gras foeragerende ganzen en zwanen te faciliteren en de relevante instandhoudingsdoelen te behalen. Wanneer dit getal wordt gedeeld door de gemiddelde capaciteit van graslanden in Noord-Nederland blijkt dat hiervoor ca 350 hectare grasland nodig is. Rond het Fochteloërveen is nog ten minste 1900 hectare aanwezig. De draagkracht van graslanden rond het Fochteloërveen is dan ook ruim voldoende.

Verlies foerageergebied Kloosterveen
Het plangebied en de directe omgeving ervan werd in het verleden door Toendrarietganzen gebruikt om te foerageren. Het belang van het plangebied is de afgelopen tien jaar duidelijk verminderd en foeragerende vogels worden er vrijwel niet meer waargenomen. Desondanks wordt het instandhoudingsdoel voor deze soort gehaald. Hieruit blijkt dat de ganzen niet afhankelijk zijn van het plangebied. Wanneer de woonwijk wordt gerealiseerd, kunnen deze ganzen uitwijken naar andere gebiedsdelen binnen het totale foerageergebied zonder dat de vliegafstand, en daarmee het energieverbruik van de ganzen, toeneemt. Alternatieve foerageergebieden zijn op korte afstand tot het plangebied aanwezig, met name ten westen van Bovensmilde en ten zuiden van Zuidvelde. Met de realisatie van woonwijk Kloosterveen zal de kwaliteit van het foerageergebied als geheel niet afnemen.

Kwaliteit van het foerageergebied
Volgens het Natura 2000-beheerplan spelen rond het Fochteloërveen verschillende knelpunten die de draagkracht van het gebied als pleisterplaats, rust- en foerageergebied voor zwanen en ganzen onder druk zetten. Alleen voor de Kleine en de Wilde Zwaan staan de knelpunten mogelijk ook daadwerkelijk

de realisatie van het instandhoudingdoel in de weg. Het blijkt echter dat overwintering in andere gebieden in Europa eveneens een belangrijke rol speelt in de dalende aantallen van zwanen. Voor de overige soorten spelen deze knelpunten vooralsnog niet. De lokale staat van instandhouding van Toendrarietgans en Kolgans is gunstig en de doelaantallen worden gehaald en blijkt voldoende voedsel aanwezig te zijn binnen het totale foerageergebied rond het Fochteloërveen voor alle ganzen en zwanen. Er is geen reden is om aan te nemen dat de aantallen ganzen en zwanen zullen dalen als direct gevolg van de gebiedsontwikkeling en het hiermee gepaard gaande verlies aan foerageergebied.

Conclusie (kwantitatief)
Uit de draagkrachtberekening blijkt dat met de realisatie van de woonwijk Kloosterveen voldoende draagkracht overblijft om alle doelsoorten ganzen en zwanen van het Natura 2000-gebied Fochteloërveen van voedsel te voorzien.
Deze conclusie is bereikt met behulp van de best beschikbare gegevens en gebruik makend van het voorzorgprincipe, ofwel uitgaand van een 'worst-case' scenario. Hierbij zijn de volgende aspecten worst-case meengenomen:

- het capaciteitscijfer voor aardappels en suikerbieten is op 1153 kolgansdagen/ha gehouden, ondanks dat uit meerdere bronnen blijkt dat dit ten minste zo hoog is als grasland (1700 kolgansdagen/ha);
- in de draagkrachtbepaling is de capaciteit van graanakkers niet meegenomen, ondanks dat Kol- en Toendrarietganzen hier op foerageren;
- de verstoringsafstanden zijn strikt gehanteerd, ondanks dat bij andere draagkrachtbepalingen het verstoorde deel voor 50% van de draagkracht is meegenomen;
- de draagkracht is bepaald voor een heel winterseizoen, ondanks dat het instandhoudingsdoel een maximum betreft die op enig moment in dit seizoen behaald dient te worden. Hierdoor zijn er beduidend meer kolgansdagen in de berekening meegenomen dan strikt noodzakelijk.

Conclusie (kwalitatief)
De instandhoudingsdoelen van Toendrarietgans en Kolgans worden de laatste jaren gehaald. De aantallen van Kleine en Wilde Zwaan blijven hieronder. Het is echter onduidelijk in hoeverre de oorzaak hiervan in de situatie in en rond het Fochteloërveen ligt. Het plangebied en de omgeving ervan vervult geen essentiële functie voor foeragerende ganzen en zwanen. De kerngebieden hiervan liggen aan de noord- en (zuid)westzijde van het Fochteloërveen en de draagkracht van het foerageergebied als geheel is voldoende. Er is geen reden om aan te nemen dat de aantallen ganzen en zwanen zullen dalen als direct gevolg van de realisatie van de woonwijk en het hiermee gepaard gaande verlies aan foerageergebied. Daarmee zijn (significant) negatieve effecten op het behalen van de instandhoudingsdoelen voor de doelsoorten Kleine Zwaan, Wilde Zwaan, Kolgans en Toendrarietgans van het Natura 2000-gebied Fochteloërveen uit te sluiten.

7.3 Effecten op broedvogelsoorten

Tijdens de aanlegfase vinden bouwwerkzaamheden plaats in het plangebied. Reguliere bouwwerkzaamheden zullen niet snel leiden tot grote verstorende werkzaamheden buiten het plangebied, maar heiwerkzaamheden kunnen op grotere afstand (enkele honderden meters) tot verstoring leiden. De grens van het Natura 2000-gebied Fochteloërveen ligt op ruim 800 meter afstand van het plangebied en de dichtstbijzijnde leefgebieden van kwalificerende soorten bevinden zich op > 1.500 m afstand van het plangebied. Op een dergelijk grote afstand zal geen significante verstoring van kwalificerende vogelsoorten van het Natura 2000-gebied Fochteloërveen optreden als gevolg van hei- of andere bouwwerkzaamheden. In de aanlegfase is derhalve geen sprake van een significante geluidverstoring op het Natura 2000-gebied Fochteloërveen.

Voor de gebruiksfase blijkt uit de berekende verkeerscontour dat verkeersgeluid voor een klein deel het Natura 2000-gebied Fochteloërveen kan bereiken. Binnen deze contour ligt alleen (potentieel) broedgebied van de kwalificerende broedvogelsoort roodborsttapuit. Het is niet de verwachting dat een (beperkte) toename van verkeersgeluid effect zal hebben op het potentiele broedgebied. Als echter uitgegaan wordt van een worst case benadering kunnen negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen nog steeds worden uitgesloten. Worst case zou zijn dat het aantal broedpaar van de roodborsttapuit binnen de verstoringscontour (maximaal 5 broedpaar) volledig zal verdwijnen. Ook in dat geval (wat niet de verwachting is) is er geen sprake van een aantasting van het instandhoudingsdoel van de soort. Het instandhoudingsdoel voor de roodborsttapuit betreft behoud omvang en kwaliteit van het leefgebied voor ten minste 65 broedpaar. Momenteel broeden er 100 paar roodborsttapuiten in het Natura 2000-gebied. Indien er leefgebied voor 5 broedpaar volledig verloren zal gaan (worst case), blijft er nog leefgebied aanwezig voor 95 broedpaar. Dat is nog ruim boven het instandhoudingsdoel van 65 broedpaar. Voorgaande effectbeoordeling is gebaseerd op het totale uitbreidingsplan. Fase 1 (woningen en waterberging) maakt onderdeel uit van dit totale plan. Voor fase 1 geldt dan ook dat een significante verstoring met zekerheid kan worden uitgesloten.

7.4 Kraanvogel

Voor deze soort gelden geen instandhoudingsdoelen, maar de Kraanvogel wordt wel genoemd in de kernopgaven voor het Fochteloërveen. Het Europees Hof van Justitie heeft daarnaast in zijn arrest van 7 december 2000, C-374/98 (Basses Corbières-zaak; zie met name overwegingen 49 t/m 58), uitgemaakt dat voor kwalificerende maar nog niet aangewezen vogelsoorten en -gebieden de toets van art. 4 lid 4 Vogelrichtlijn moet worden toegepast. Daarmee moet de kraanvogel worden getoetst als ware het een aangewezen soort.

Effecten op het broedgebied

De Kraanvogel broedt in het Fochteloërveen in gebiedsdelen die ontoegankelijk zijn voor recreanten. Met de uitvoering van het Dutch Crane Resort is met name de rust in het Fochteloërveen toegenomen als gevolg van een verdere vernatting en het afsluiten van zandpaden. Voor recreanten zijn vaste wegen en paden in en rond het gebied ingericht die de broedgebieden van de Kraanvogels ontzien. Een toename van het aantal recreanten op deze wegen en paden in het gebied als gevolg van de realisatie van de woonwijk zal daarom geen negatieve invloed hebben op de kwaliteit van het broedgebied van de Kraanvogel.

Effecten op het rust- en foerageergebied

De locatie en de omgeving van de woonwijk maken geen onderdeel uit van het rust- en foerageergebied van de Kraanvogels. Deze bevinden zich ten noorden en (zuid)westen van het Fochteloërveen. De realisatie van de woonwijk zal daarom niet leiden tot een verslechtering van het foerageergebied.

Voor de Kraanvogel vormt het plangebied en de directe omgeving geen essentieel rust- en foerageergebied. De broedgebieden worden niet extra verstoord door de verhoging van de recreatiedruk als gevolg van de realisatie van de woonwijk. Negatieve gevolgen op deze soort zijn dan ook uit te sluiten.

7.5 Effecten op habitattypen

De uitbreiding van Kloosterveen met woningen en waterberging vindt volledig ten oosten van de Norgervaart en Drentse Hoofdvaart plaats. Er vinden geen bodemingrepen of peilaanpassingen plaats in de polders ten westen van Norgervaart en Drentse Hoofdvaart. In het plangebied voor de uitbreiding van Kloosterveen komen de huidige lagere winterpeilen te vervallen en worden de huidige

hogere zomerpeilen gehandhaafd of verder verhoogd. De drainagebasis van het gebied wordt niet verlaagd. Ook is het huidige ontwateringsstelsel van sloten veel intensiever dan de toekomstige waterstructuur zodat een grotere afvoer van grondwater niet valt te verwachten. De naastgelegen landbouwpolders tussen Kloosterveen en het Fochteloërveen kennen daarnaast lagere peilen. Onder het plangebied komen storende lagen (keileem – ondiep en potklei – dieper) voor die niet worden doorgraven in de nieuwe situatie waardoor ontwaterende effecten zich beperken tot de directe omgeving van de waterpartijen.

Op basis van bovenstaande aspecten wordt geconcludeerd dat de voorgenomen uitbreiding van Kloosterveen (zoals beschreven in de MER en Structuurvisie) niet leiden tot effecten op de grondwaterstanden in het Natura 2000-gebied Fochteloërveen.

Uit de toetsing blijkt dat de uitbreiding van Kloosterveen niet leidt tot een grondwaterstandsverlaging in het Natura 2000-gebied Fochteloërveen. Van een verslechtering van de kwaliteit van voor verdroging gevoelige habitattypen in het Fochteloërveen is derhalve geen sprake. Grondwatereffecten op het Natura 2000-gebied Witterveld kunnen gelet op de grote afstand tot het plangebied (ca. 2 km) eveneens op voorhand worden uitgesloten. De voor het project opgestelde effectbeoordeling is gebaseerd op het totale uitbreidingsplan. Fase 1 (woningen en waterberging) maakt onderdeel uit van dit totale plan. Voor fase 1 geldt dan ook dat een verslechtering van de kwaliteit van natuurlijke habitats en/of habitats van soorten als gevolg van grondwaterstand-verandering met zekerheid kan worden uitgesloten.

8. Duitsland

Voor de beoordeling van de gevolgen van stikstofdepositie op de Duitse Natura 2000-gebieden wordt aangesloten bij de door het Kieler Institut für Landschaftsökologie ontwikkelde beoordelingsmethode. Volgens die methode worden effecten alleen significant geacht als de depositie door het project meer dan 7,14 mol N/ha/jaar is. De Raad van State heeft in haar uitspraken van 16 april 2014 (ECLI:NL:RVS:2014:1312) en van 5 augustus 2015 (ECLI:NL:RVS:2015:2510) overwogen dat deze methode voor de Duitse Natura 2000-gebieden in overeenstemming is met artikel 6, derde lid, van de Habitatrichtlijn. Het effect van dit voornemen blijft onder 7,14 mol/ha/jaar en is daarmee naar Duits recht niet significant. Het staat daarom de verlening van de gevraagde vergunning niet in de weg.

9. Zienswijzen

Dit besluit is voorbereid met de uniforme openbare voorbereidingsprocedure, als bedoeld in afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht.

Bij brief van 22 februari 2019, door ons ontvangen op 26 februari 2019 is door de Vogelbescherming Nederland (hierna: Vogelbescherming) een zienswijze ingediend. Bij brief van 26 februari 2019 is door Natuur en milieufederatie Drenthe, mede namens Natuurmonumenten (hierna: NMF) een zienswijze ingediend. Hieronder zullen wij per zienswijze de gronden samenvatten (cursief) en voorzien van onze reactie.

9.1 Zienswijze Vogelbescherming

1) Als gevolg van de aanleg van de woonwijk Kloosterveen gaat foerageergebied voor watervogels zoals kleine zwaan, wilde zwaan, toendrarietgans en kolgans in het Fochteloërveen verloren. In de passende beoordeling is nader onderzoek gedaan naar de gevolgen van het verdwijnen van het foerageergebied en naar de toename van verstoring. Geconstateerd wordt dat er geen sprake is van significant negatieve gevolgen op de kwalificerende soorten van het Fochteloërveen. Indiener acht de gebruikte methode 'kolgansdagen' niet betrouwbaar om de volgende redenen:

a. Indiener acht foerageergebied dicht bij het Fochteloërveen zoals het plangebied Kloosterveen veel belangrijker voor de foeragerende vogels dan foerageergebied(en) op grotere afstand. Hiermee is volgens indiener onvoldoende rekening gehouden. Deze nuancering komt niet tot uiting in de berekening van de kolgansdagen, maar is wel degelijk van belang om de werkelijke draagkracht van het gebied te bepalen.

Reactie GS:

Het project dat geheel buiten het Natura 2000 gebied Fochteloërveen wordt uitgevoerd heeft geen gevolgen voor de omvang van het leefgebied of voor de mogelijkheden van verbetering van de kwaliteit van het leefgebied in het aangewezen gebied Fochteloërveen. De gevolgen van het project (naast stikstof) houden verband met het verdwijnen van een foerageergebied dat buiten het Natura 2000 gebied Fochteloërveen ligt. Gelet hierop is in de passende beoordeling onderzocht of er na het verdwijnen van een deel van het foerageergebied nog voldoende draagkracht is voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen voor de niet-broedvogels van het Fochteloërveen. Dit onderzoek is gedaan door middel van de methode kolgansdagen. De methode kolgansdagen geeft inzicht in beschikbaar blijvend foerageergebied binnen de daarvoor aannemelijke actieradius voor de betreffende soorten, en daarmee samenhangend het draagvlak voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen van het Fochteloërveen. Zolang er voldoende geschikt foerageergebied in de nabije omgeving voorhanden blijft is daarmee de draagkracht voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen voor de niet-broedvogels van het Fochteloërveen gewaarborgd.

Bekend is dat de betreffende herbivore watervogels tussen 12 (zwanen) en 30 (ganzen) kilometer kunnen foerageren vanuit slaapplaatsen. In de door initiatiefnemer uitgevoerde draagkrachtbeoordeling is een gebied "worst case" beschouwd met een straal van hooguit 5,5 kilometer vanaf de rand van het Fochteloërveen. Hierbinnen zijn de foerageergebieden bepaald. Van herbivore watervogels die buiten deze gebieden foerageren, en dus buiten de straal van 5,5 kilometer, kan niet met zekerheid worden gezegd dat ze in het Fochteloërveen gaan slapen. Deze ganzen kunnen ook uitwijken naar slaapplaatsen in Diependal of het zandgat bij Amerika. De herbivore watervogels binnen deze straal hebben zeker binding met het Fochteloërveen. Vanwege deze relatief beperkte straal van het totale gebied met beschouwde foerageergebied rond het Fochteloërveen kan gesteld worden dat de door Vogelbescherming genoemde primaire gebieden alle zijn meegenomen in de draagkrachtbepaling. De door de initiatiefnemer gevolgde werkwijze kan dan ook als een 'worst-case' benadering beschouwd worden.

b. Het areaal bollenteelt in de omgeving van het Fochteloërveen is te gering ingeschat. Volgens de lokale WetlandWacht [redacted] is de werkelijke omvang minimaal 150 ha.

Reactie GS:

In de aangepaste passende beoordeling is uitgegaan van de laatste gegevens uit het Basisregistratie Gewaspercelen (BRP). De gebruikte gegevens zijn zodoende de best beschikbare actuele aanwezig kennis.

c. Het kwaliteitsverlies van het foerageergebied is niet alleen een gevolg van de in de passende beoordeling vermelde cumulatie van ruimtelijke projecten maar komt ook door verstoring (zoals in de buurt parkerende hondenbezitters en brede fietspaden)
Reactie GS:
In de passende beoordeling zijn bij de methode "kolgansdagen" verstoringsafstanden aangehouden tot in het plangebied aanwezige wegen, paden, beplanting etc. ter bepaling van beschikbaar foerageergebied. Daarmee is eventuele (kwantificeerbare) verstoring wel degelijk passend beoordeeld.

d. Aan het fenomeen verjaging van foeragerende vogels wordt ten onrechte voorbijgegaan, terwijl dit een enorm negatief effect heeft op de draagkracht van het gebied. Volgens WetlandWacht [redacted] worden met name ganzen (illegaal?) verjaagd van landbouwpercelen om schade aan gewassen te voorkomen.
Reactie GS:
Als verjaging een negatief effect heeft op kwalificerende soorten is dat verboden. Met verboden activiteiten kan geen rekening gehouden worden in een passende beoordeling. Dit knelpunt (verstoring door verjaging) is gesignaleerd in het beheerplan Fochteloërveen (nov. 2016). In dat plan zijn de effecten van verjaging beschreven. In het beheerplan zijn meerdere maatregelen bedacht die in de eerste beheerplan periode zullen worden uitgewerkt om dit knelpunt aan te pakken. Het aspect verjaging staat los van de ontwikkeling van het project Kloosterveen.

2) Volgens gegevens uit het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM, zie sovon.nl) zijn de aantallen kleine zwaan en wilde zwaan veel lager dan de instandhoudingsdoelstellingen voor deze soorten. De instandhouding van deze soorten staat dus onder druk.
Reactie GS:
Uit de passende beoordeling voor het Kloosterveen blijkt dat het voorgenomen project geen negatieve invloed heeft op instandhoudingsdoelstellingen van de kleine zwaan en de wilde zwaan. Zoals de Afdeling heeft overwogen in de uitspraak van 11 maart 2015, ECLI:NL:RVS:2015:735 (r.o. 8) en 17 augustus 2016, ECLI:NL:RVS:2016:2259 (r.o. 4.4) kan een gebied niettemin voldoen aan de doelstelling voor de draagkracht indien minder vogels aanwezig zijn dan het aantal dat in de instandhoudingsdoelstelling voor deze vogelsoort is genoemd. De instandhoudingsdoelstelling bevat immers een opdracht tot het behoud van de omvang en de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een bepaalde populatie. Dat deze populatie op een zeker moment feitelijk niet wordt gehaald, hoeft op zichzelf niet te betekenen dat de draagkracht van het gebied niet voldoende is voor die populatie. Uit de in de passende beoordeling gehanteerde methode kolgansdagen blijkt dat er voldoende draagkracht is voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen voor beide soorten omdat er voldoende foerageergebied over blijft. Overigens gaat het in dit geval (Kloosterveen) om foerageergebied buiten een natura 2000 gebied in tegenstelling tot situatie zoals in de uitspraken het geval is.

3) Ook de functie van het Esmeer als rust- en slaapplaats wordt steeds meer aangetast door een toename van verstoring als gevolg van de uitbreiding van de stadsrand van Assen. In de passende beoordeling wordt hier niet op ingegaan.
Reactie GS:
In de passende beoordeling wordt wel degelijk ingegaan op de functie van het Esmeer als rust- en slaapplaats. In het kader van Dutch Crane Resort zijn enkele jaren geleden (2011) maatregelen getroffen om het areaal rustig leefgebied voor diverse kwalificerende soorten van het Fochteloërveen

te vergroten. Ook is hierbij de omgeving van het Esmeer deels ontoegankelijk gemaakt (het pad vanuit de richting Kloosterveen is verwijderd). Het Esmeer en de directe omgeving is hierdoor juist rustiger geworden. Aangezien het gebied alleen toegankelijk is van zonsopkomst tot zonsondergang is daarnaast het veronderstelde effect op de functie als slaapplaats niet aan de orde.

4) Volgens de indiener ontbreekt het aan een betrouwbaar beeld van de verstoring in en rond het Natura 2000 Fochteloërveen van de aangewezen Natura 2000 niet-broedvogels. Volgens de indiener zijn zonder een betrouwbaar beeld significante effecten van het project niet uit te sluiten.
Reactie GS:
In de passende beoordeling zijn bij de methode "kolgansdagen" verstoringsafstanden aangehouden tot in het plangebied aanwezige wegen, paden, beplanting etc. ter bepaling van beschikbaar foerageergebied. Daarmee is eventuele (kwantificeerbare) verstoring wel degelijk passend beoordeeld.

5) Indiener plaatst enkele nuancerende opmerkingen t.a.v. een passage over de kraanvogel. Indiener geeft aan dat in de beoordeling ten onrechte geen aandacht is geschonken aan activiteiten die mogelijk negatief effect hebben op de kraanvogel.
Reactie GS:
Uit de passende beoordeling blijkt dat het plangebied en de directe omgeving geen essentieel rust- en foerageergebied is voor de kraanvogel. De broedgebieden worden niet extra verstoord door de verhoging van de recreatiedruk als gevolg van de realisatie van de woonwijk. Negatieve gevolgen op deze soort zijn dan ook uit te sluiten. Als gevolg van deze toetsing is thans voldoende onderzocht of door de ontwikkeling van dit project er negatieve effecten zullen voordoen voor de kraanvogel. Een significant negatief effect kan uitgesloten worden.

6) Gevraagd wordt om de vergunningverlening op te schorten totdat de Raad van State definitief heeft geoordeeld over de houdbaarheid van het PAS.
Reactie GS:
Als gevolg van de vernietiging van de passende beoordeling is duidelijk geworden dat voor het aspect stikstof de vergunning van 20 mei 2019 hersteld moet worden. Dit besluit strekt daarom ter vervanging van dat besluit. Zoals uit dit besluit blijkt wordt voor het aspect stikstof extern gesaldeerd met het Stikstofregistratiesysteem. Kortheidshalve verwijzen wij naar paragraaf 6 en 7 van deze beschikking.

7) De Vogelbescherming wil graag meer positieve impulsen voor dit gebied en is bereid hieraan een bijdrage te verlenen.
Reactie GS:
Naar aanleiding van de beroepsschriften is een minnelijk traject gestart met de Vogelbescherming, Natuurmonumenten, Natuur en Milieufederatie en de gemeente Assen. De uitkomst hiervan is dat wij onafhankelijk ecologisch onderzoek laten doen conform een gezamenlijk bepaalde opdracht. Naar aanleiding van de uitkomst hiervan zullen wij mogelijk nadere maatregelen (moeten) nemen in het gebied.

Conclusie zienswijze Vogelbescherming
De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit.

9.2 Zienswijze NMF

8) Indiener is tegen de uitbreiding van de wijk Kloosterveen. Indiener vreest negatieve effecten als gevolg van extra stikstof depositie in de natuur.
Als gevolg van de vernietiging van de passende beoordeling is duidelijk geworden dat voor het aspect stikstof de vergunning van 20 mei 2019 hersteld moet worden. Dit besluit strekt daarom ter vervanging van dat besluit. Zoals uit dit besluit blijkt wordt voor het aspect stikstof extern gesaldeerd met het Stikstofregistratiesysteem. Kortheidshalve verwijzen wij naar paragraaf 6 en 7 van deze beschikking.

9) Indiener is gelet op de uitspraak van het Hof van Justitie van 7 november 2018 (PAS-arrest) van mening dat onvoldoende is onderbouwd dat significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen van het Fochteloërveen, Norgerholt en Witterveld zijn uitgesloten. Indiener is van opvatting dat aan de wetenschappelijke onderbouwing die ten grondslag ligt aan het PAS en de maatregelen waarop deze onderbouwing is gebaseerd niet voldoende zekerheid bieden dat de natuurwaarden van de Natura 2000-gebieden geen schade zullen ondervinden.
Reactie GS:
Nu het PAS niet langer dient als basis van deze vergunning behoeven deze gronden geen nadere reactie.

9) Indiener wijst in het bijzonder op de meetresultaten van het Meetnet Ammoniak in Natuurgebieden (MAN) waaruit blijkt dat de ammoniakconcentratie in de lucht in het Fochteloërveen de afgelopen jaren is toegenomen.
Reactie GS:
Nu het PAS niet langer dient als basis van deze vergunning behoeven deze gronden geen nadere reactie.

10) Verder is de uitvoering van de ecologische herstelmaatregelen in Drenthe pas net op gang gekomen. De vraag is dan ook of deze op het moment al zodanig effect sorteren dat daarmee verdere verslechtering van habitattypen en leefgebieden wordt voorkomen.
Reactie GS:
Nu het PAS niet langer dient als basis van deze vergunning behoeven deze gronden geen nadere reactie.

11) Verder blijken bronmaatregelen in de praktijk lang niet altijd zo effectief als theoretische modellen voorspellen. Dat bleek dit jaar bijvoorbeeld uit een onderzoek naar luchtwassers. Waar producenten beloven dat 85% van de ammoniak uit de lucht gefilterd wordt, blijkt dit in de praktijk vaak maar 59%.
Reactie GS:
Nu het PAS niet langer dient als basis van deze vergunning behoeven deze gronden geen nadere reactie.

12) Gevraagd wordt om de vergunningverlening op te schorten totdat de Raad van State definitief heeft geoordeeld over de houdbaarheid van het PAS.
Reactie GS:
Nu het PAS niet langer dient als basis van deze vergunning behoeven deze gronden geen nadere reactie.

Als gevolg van de aanleg van de woonwijk Kloosterveen gaat foerageergebied voor watervogels zoals kleine zwaan, wilde zwaan, toendrarietgans en kolgans in het Fochteloërveen verloren. In de passende beoordeling is nader onderzoek gedaan naar de gevolgen van het verdwijnen van het foerageergebied en naar de toename van verstoring. Geconstateerd wordt dat er geen sprake is van significant negatieve gevolgen op de kwalificerende soorten van het Fochteloërveen. Indiener acht de gebruikte methode 'kolgansdagen' niet betrouwbaar om de volgende redenen:

a. Indiener acht foerageergebied dicht bij het Fochteloërveen zoals het plangebied Kloosterveen veel belangrijker voor de foeragerende vogels dan foerageergebied(en) op grotere afstand. Hiermee is volgens indiener onvoldoende rekening gehouden.
Reactie GS:
Kortheidshalve wordt verwezen naar onze reactie op zienswijze 1a. van de Vogelbescherming in paragraaf 9.1.

b. Het areaal bollenteelt in de omgeving van het Fochteloërveen is te gering ingeschat. Volgens de lokale WetlandWacht [redacted] is de werkelijke omvang minimaal 150 ha.
Reactie GS:
Kortheidshalve wordt verwezen naar onze reactie op zienswijze 1b. van de Vogelbescherming in paragraaf 9.1.

c. Het kwaliteitsverlies van het foerageergebied is niet alleen een gevolg van de in de passende beoordeling vermelde cumulatie van ruimtelijke projecten maar ook komt ook door verstoring (zoals in de buurt parkerende hondenbezitters en brede fietspaden)
Reactie GS:
Kortheidshalve wordt verwezen naar onze reactie op zienswijze 1c. van de Vogelbescherming in paragraaf 9.1.

d. Aan het fenomeen verjaging van foeragerende vogels wordt ten onrechte voorbijgegaan, terwijl dit een enorm negatief effect heeft op de draagkracht van het gebied. Volgens WetlandWacht [redacted] worden met name ganzen (illegaal?) verjaagd van landbouwpercelen om schade aan gewassen te voorkomen.
Reactie GS:
Kortheidshalve wordt verwezen naar onze reactie op zienswijze 1d. van de Vogelbescherming in paragraaf 9.1.

13) Volgens gegevens uit het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM, zie sovon.nl) zijn de aantallen kleine zwaan en wilde zwaan veel lager dan de instandhoudingsdoelstellingen voor deze soorten. De instandhouding van deze soorten staat dus onder druk.
Reactie GS:
Kortheidshalve wordt verwezen naar onze reactie op zienswijze 2 van de Vogelbescherming in paragraaf 9.1.

14) Ook wordt de functie van het Esmeer als rust- en slaapplaats steeds meer aangetast door een toename van verstoring. In de passende beoordeling wordt hier niet op ingegaan.
Reactie GS:
Kortheidshalve wordt verwezen naar onze reactie op zienswijze 3 van de Vogelbescherming in paragraaf 9.1.

15) Rond het Fochteloërveen vinden, naast de wens om Kloosterveen uit te breiden, meer ontwikkelingen plaats die een negatieve impact hebben op de foerageermogelijkheden voor ganzen en zwanen van N2000-gebied Fochteloërveen. Dat vraagt om een oplossing op landschapsschaal en Natuurmonumenten is graag bereid om hierover mee te denken.

Reactie GS:

Naar aanleiding van de beroepsschriften is een minnelijk traject gestart met de Vogelbescherming, Natuurmonumenten, Natuur en Milieufederatie en de gemeente Assen. De uitkomst hiervan is dat wij onafhankelijk ecologisch onderzoek laten doen conform een gezamenlijk bepaalde opdracht. Naar aanleiding van de uitkomst hiervan zullen wij mogelijk nadere maatregelen (moeten) nemen in het gebied.

Conclusie zienswijzen NMF en Natuurmonumenten

De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit.

10. Conclusie

Gelet de gereserveerde stikstofruimte binnen het SSRS voor dit project, de ingediende aanvraag met bijbehorende bijlagen en de motivering in deze toelichting komen wij tot de conclusie dat de aangevraagde vergunning kan worden verleend.

Assen, 10 augustus 2020
Ons kenmerk 201802553-00895437

BESLUIT VAN GEDEPUTEERDE STATEN VAN DRENTHE INZAKE VERGUNNING OP BASIS VAN ARTIKEL 2.7, LID 2, VAN DE WET NATUURBESCHERMING (Wnb)

Vergunninghouder	:	Gemeente Assen
Bouwlocatie	:	Nieuwbouwlocatie Kloosterakker (onderdeel van Kloosterveen)
Activiteit	:	het oprichten en gebruiken van de woningbouwlocatie Kloosterakker fase 1 (hierna te noemen Kloosterveen), inclusief aanleggen waterberging.

Aangevraagde situatie
Het voorgenomen project betreft een uitbreiding ten westen van de huidige woonwijk Kloosterveen in Assen met ca. 70 hectare (bruto) en 500 woningen. Deze uitbreiding is bedoeld om te kunnen voorzien in de toekomstige woningbehoefte voor Assen. In deze vergunning wordt een uitbreiding gevraagd voor de realisatie van 500 nieuwe woningen evenals een deel van de aanleg van een waterberging zone langs de Norgervaart.

Besluit
Gedeputeerde Staten van Drenthe hebben besloten op basis van bijgevoegde motivering (bijlage 1), de AERIUS-berekeningen, de SSRS-reserveringsbevestiging, een Wnb-vergunning voor het onderdeel Natura 2000 te verlenen en depositieruimte als bedoeld in artikel 2.5 Rnb toe te delen voor bovengenoemde woningbouwlocatie onder de volgende voorschriften:

A. Op de hierboven vermelde woningbouwlocatie dient het voornemen te worden uitgevoerd zoals in deze beschikking en de bijbehorende stukken staat aangegeven.
B. De houder van deze beschikking dient binnen zes jaar na het onherroepelijk worden van dit besluit het project te hebben gerealiseerd.

Ten behoeve van dit project hebben wij eerder een besluit genomen. Dit besluit strekt tot vervanging van het besluit van 20 mei 2019 met 201802553-00822327. Tegen dat besluit is door de Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie Drenthe en Natuurmonumenten beroep ingediend dat momenteel aanhangig is bij de Rechtbank Noord-Nederland met kenmerk LEE 19 / 2381 NATUUR en LEE 19 / 2334 NATUUR. Op grond van artikel 6:19 Algemene wet bestuursrecht hebben die beroepen van rechtswege mede betrekking op dit besluit. Om deze reden sturen wij derhalve een afschrift van dit besluit naar de Rechtbank Noord-Nederland en naar de indieners van de beroepsschriften.

Gedeputeerde Staten voornoemd,
namens dezen,

A. Venekamp,
Teammanager Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving

Afschrift aan:
- vergunninghouder
- Rechtbank Noord-Nederland, Postbus 150 9700 AD Groningen
- Vogelbescherming Nederland, Postbus 925 3700 AX Zeist
- Natuur en Milieufederatie Drenthe , Hertenkamp 6 9401 HL Assen
- Natuurmonumenten, Oude Benderseweg 14 7963 PX Ruinen
- het College van Gedeputeerde Staten van Fryslân (digitaal)

Beroep

Belanghebbenden die het niet eens zijn met dit besluit kunnen binnen zes weken na publicatie van deze beschikking beroep indienen bij Rechtbank Noord-Nederland. Voor meer informatie over de beroepsprocedure zie http://provincie.drenthe.nl/loket/bezwaarschriften/.

BIJLAGE 1: MOTIVERING BIJ BESLUIT

1. Aanvraag en procesverloop

De vergunninghouder heeft Sweco gemachtigd voor deze aanvraag.

De in bijlage 1 van het vernietigde besluit van 20 mei 2019 genoemde, bij de aanvraag behorende stukken, maken onderdeel uit van deze vergunning. Wij hebben op 26 maart, 3 april 21 april, 29 mei en 2 juni 2020 aanvullende documenten ontvangen, waarmee de aanvraag is aangevuld. Deze aanvullende documenten zijn ook onlosmakelijk met de aanvraag verbonden:

- Nieuwe passende beoordeling niet broedvogels Fochtelooerveen (5 maart 2020, door provincie ontvangen op 26 maart 2020);
- Aanvullingen op aanvraag (3 april 2020, door provincie ontvangen op 3 april 2020);
- 6 AERIUS rekenresultaten voor de 6 bouw- en gebruiksjaren (30 maart 2020, door provincie ontvangen op 3 april 2020);
- GML bestand AERIUS scenario berekening worst case per hexagoon 2021-2026 (door provincie ontvangen op 3 april 2020
- Excel bestand met detailinformatie over uitgangspunten (30 maart 2020, door provincie ontvangen op 21 april 2020);
- Uitgangspunten en resultaten AERIUS-berekeningen versie 2 (3 april 2020, door provincie ontvangen op 21 april 2020);
- Aangepaste GML van AERIUS berekening gebruiksfase 2030 (door provincie ontvangen op 29 mei 2020);
- Toelichting op correctie parkeerplaats (28 mei 2020, door provincie ontvangen op 2 juni 2020)
- Mail SSRS-reserveringsbevestiging (15 juli 2020)

2. Wettelijke bepalingen

Voor elk project dat zonder toestemming op grond van artikel 2.7, tweede lid, van de Wnb wordt gerealiseerd en niet is vrijgesteld van de vergunningplicht (artikel 2.9 Wnb), moet het bevoegd gezag beoordelen of toestemming kan worden verleend op grond van artikel 2.7, tweede lid jo. artikel 2.8, van de Wnb.

Op grond van artikel 1.10, lid 3 Wnb dienen wij bij het afgeven van een vergunning op grond van de Wnb rekening te houden met de vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied en de regionale en lokale bijzonderheden. In dit geval zien wij, deze belangen in acht genomen, geen reden om de vergunning anders vorm te geven.

In artikel 5.5a, derde lid, Wnb is bepaald dat depositieruimte kan worden toegedeeld in een vergunning als bedoeld in artikel 2.7, tweede lid Wnb. Op 13 maart 2020 heeft minister van LNV de Regeling natuurbescherming (Rnb) gewijzigd. Daarin is het stikstofregistratiesysteem toegevoegd. In paragraaf 6 van deze toelichting gaan wij hier nader op in.

3. Bevoegd gezag

In de Wnb is vastgelegd dat er voor besluiten met effecten op Natura 2000-gebieden altijd sprake is van één bevoegd gezag (1.3 Wnb). Dit zijn de Gedeputeerde Staten van de provincie waar de andere handeling (in hoofdzaak) wordt verricht. Omdat de handeling in dit geval (in hoofdzaak) plaatsvindt op het grondgebied van de provincie Drenthe zijn wij bevoegd te beslissen. Bij ons besluit nemen wij ook de gevolgen voor Natura 2000-gebieden mee die buiten onze provinciegrens liggen. In een dergelijk geval besluiten wij in overeenstemming met Gedeputeerde Staten van die andere provincie (1.3, derde lid, Wnb).

Er is in interprovinciaal overleg afgesproken dat, als er vier weken na het nemen van het ontwerpbesluit geen inspraak geleverd is door deze betreffende provincies, er stilzwijgende instemming verleend wordt. Wij hebben (naar aanleiding van ons ontwerpbesluit) geen inspraak ontvangen en hebben daarmee instemming van de overige provincies ten aanzien van de vergunning voor dit project.

4. Bepalen vergunningplicht

Op basis van de aangeleverde AERIUS-berekeningen hebben wij vastgesteld dat de aangevraagde situatie meer dan 0,00 mol/ha/ja stikstofdepositie veroorzaakt op meerdere Natura 2000-gebieden. Daarnaast is er sprake van mogelijke overige effecten op het Natura 2000 gebied, het Fochteloërveen door het verdwijnen van foerageergebied van gekwalificeerde soorten zoals aangewezen voor dit gebied. Zodoende is er sprake van een project dat een significant effect kan hebben op een Natura 2000-gebied. Gelet hierop is er sprake van een vergunningplicht op basis van artikel 2.7, tweede lid, van de Wnb.

5. Uitgangssituatie (referentiesituatie)

Het voornemen betreft een nieuwe activiteit en heeft zodoende geen referentiesituatie. Op grond van de beleidsregels intern en extern salderen zoals vastgelegd in de “beleidsregels Wet natuurbescherming provincie Drenthe” kan de vergunning zodoende niet worden verleend op grond van intern salderen. In de bij de aanvraag behorende AERIUS-berekeningen is zodoende geen vergelijking gemaakt met een referentiesituatie.

6. Stikstofregistratiesysteem

In deze paragraaf leggen wij de werking van het stikstofregistratiesysteem (SSRS) uit. Verder gaan wij in op de wettelijke basis van dit systeem en de gereserveerde depositieruimte.

Het SSRS registreert de positieve effecten van maatregelen in de vorm van een reductie van de stikstofdepositie voor elke locatie (per hexagoon met een oppervlakte van een hectare) van voor stikstof gevoelige habitats (typen natuurlijke habitats en leefgebieden van soorten) in Natura 2000-gebieden waar de positieve effecten zich voordoen. De depositieruimte wordt berekend met de versies van OPS en SRM2 die ook geïmplementeerd zijn in AERIUS Calculator versie 2019A. Hierdoor wordt enerzijds nauwkeurig inzichtelijk gemaakt hoeveel en waar depositieruimte ontstaat door genomen maatregelen, en hoeveel en waar deze ruimte wordt toebedeeld voor een specifiek project.

De toename op de betrokken locatie van de stikstofdepositie als gevolg van het project wordt dus weggestreept tegen de in het SSRS opgenomen vermindering van de stikstofdepositie op dezelfde locatie als gevolg van de aan het SSRS gekoppelde maatregelen. In het nieuwe artikel 2.5 Rnb wordt in dit verband gesproken over ‘toedeling’ van depositieruimte.

Het SSRS is een gesloten systeem waarvoor specifieke maatregelen worden genomen voor het toestaan van specifieke projecten, waarbij er tevens 30% afroming plaatsvindt voor natuur. De bronmaatregelen zijn genoemd in artikel 2.4 Rnb, de projecten waarvoor een beroep kan worden gedaan op het systeem (woningbouw en infrastructuur) in het nieuwe artikel 2.2 Rnb. In artikel 2.3, tweede lid is bepaald dat een natuurvergunning kan worden verleend met gebruikmaking van in het register opgenomen depositieruimte. In artikel 2.6, eerste lid, is bepaald dat nooit meer depositieruimte voor reservering of toedeling kan worden gebruikt dan op dat moment in het SSRS beschikbaar is: er kan geen ruimte worden ‘geleend’ die er (nog) niet is.

Ingevolge artikel 2.5, vierde lid Rnb kan depositieruimte slechts worden toegedeeld voor zover deze eerder is gereserveerd. Deze systematiek, van het vooraf reserveren van depositieruimte, voorkomt

dat depositieruimte die beschikbaar is op het moment van ontvangst van de aanvraag om de vergunning, niet meer beschikbaar is ten tijde van de vergunningverlening.

In beginsel beslissen wij, op grond van artikel 2.8, eerste lid Rnb, over de reservering voor woningbouwprojecten in de volgorde van binnenkomst van de aanvragen voor een Natura 2000-vergunning of een omgevingsvergunning. Op grond van artikel 2.9, lid 1 van onze beleidsregels Wet natuurbescherming provincie Drenthe reserveren wij alleen ruimte op grond van volledige aanvragen. Op deze systematiek van reserveren geldt gedurende de eerste zes weken na het inwerkingtreden van het SSRS voor specifieke categorieën woningbouwprojecten uitzonderingen. Voor dit project is relevant dat artikel 2.8, derde lid, onderdeel b, onder 2° Rnb, bepaald dat depositieruimte gedurende de derde tot en met zesde week tevens kan worden gereserveerd voor projecten voor de bouw van minimaal 100 woningen.

Wij hebben voor dit project op grond van artikel 2.8, eerste lid Rnb, op 3 april 2020 depositieruimte ingeboekt. Deze inboeking heeft plaatsgevonden nadat wij de ontvankelijkheid van deze aanvraag hebben beoordeeld en twee weken na openstelling van het SSRS in de Rnb. Uit deze inboeking bleek op hexagoon nummer 7474953 te weinig ruimte was in het SSRS. Uit nader onderzoek bleek dat dit hexagoon geen habitattype “Herstellende hoogvenen, actief Hoogveen” bevat (zoals het wel ingeboekt staat). Feitelijk betreft het een parkeerplaats. Deze parkeerplaats wordt momenteel gebruikt als parkeerplaats en voor de toekomst is ook er geen functiewijziging voorzien. Dus voor deze locatie is uitgesloten dat het habitattype ‘Herstellende hoogvenen, actief Hoogveen’ hier, nu of in de toekomst, wordt aangetroffen. Er is sprake van een onnauwkeurigheid bij de begrenzing van dit habitattype. Om deze reden is op 28 mei 2020 de AERIUS berekening aangepast. Ten slotte bepaalt de regeling dat wij alleen depositieruimte mogen reserveren voor een woningbouwproject als de woningen niet worden aangesloten op het aardgas (artikel 2.8, vierde lid). Zoals blijkt uit de aanvraag gaat het in deze om een project waarin aardgasvrije woningen worden gerealiseerd.

Om te zorgen dat alle aanvragen op een juiste wijze in de wachtrij binnen het SSRS kunnen worden behandeld, is in IPO verband besloten om alle aanvragen aan te houden tot 1 juli 2020. Ten aanzien van deze aanvraag hebben wij op 15 juli 2020 van BIJ12 een bevestiging van de SSRS-reservering ontvangen. Daarmee is op dat moment de gevraagde ruimte voor uitvoering van deze handeling definitief gereserveerd binnen het SSRS.

Toelichting uitvoeringsvoorschrift
Het is onwenselijk dat afgegeven vergunningen voor langere tijd niet-gerealiseerde capaciteit blijven bevatten. Om deze reden is voorschrift B opgenomen in de vergunning. Dit voorschrift is alleen van toepassing op de nieuwe (of gewijzigde) activiteiten. Door het opnemen van een voorschrift in vergunningen, ontstaat een basis voor het intrekken van de vergunning (op grond van artikel 5.4, eerste lid van de Wet) door het niet naleven van de voorschriften. Voor omgevingsvergunningen geldt al langere tijd wettelijk het principe dat binnen een bepaalde termijn van die vergunningen gebruik moet worden gemaakt. In het verlengde hiervan is het ook voor Wnb-vergunningen gerechtvaardigd een dergelijke realisatietermijn te stellen. Wanneer er geen mogelijkheid is om na een gestelde termijn een natuurvergunning (deels) in te trekken, kunnen er op langere termijn onverwachte en ongewenste stijgingen van de stikstofdepositie optreden wanneer de vergunning alsnog (geheel) wordt benut óf kunnen andere activiteiten beperkt worden doordat steeds rekening wordt gehouden met deposities die niet daadwerkelijk optreden. Via dit voorschrift kunnen wij na de gestelde termijn ook depositieruimte intrekken die enkel nodig is in de oprichtingsfase. Na de bouwfase kunnen wij derhalve besluiten om de extra ruimte die nodig is in de bouwfase (en die niet meer gebruikt zal worden in de gebruiksfase) in te trekken. Hiervoor is dan een apart besluit nodig.

7. Passende beoordeling

7.1 Stikstof

Bij de vergunningverlening voor dit project wordt voor het aspect stikstof een beroep gedaan op de in het SSRS voor dit project gereserveerde hoeveelheid stikstof voor de relevante Natura 2000-gebieden. De AERIUS-berekeningen waarmee aangetoond is dat er op geen enkel hexagoon van een relevant Natura 2000 gebied een toename is van stikstof, kan gezien worden als passende beoordeling voor het aspect stikstof. Dit is vergelijkbaar met een vergunning voor extern salderen. Voor het aspect stikstof kan zodoende teruggegrepen worden op de wetenschappelijke beoordeling van het SSRS. Een uitgebreide toelichting van de werking van het Stikstofregistratiesysteem is te vinden in het rapport: “Beschrijving stikstofregistratiesysteem” d.d. 16 maart 2020[1]. De negatieve effecten van de snelheidsmaatregel op de stikstofdepositie zijn ecologisch beoordeeld door Tauw in het rapport van 16 maart 2020 “Ecologische beoordeling snelheidsverlaging Rijkssnelwegen”[2] en het rapport van 1 juli 2020 “Nadere ecologische beoordeling stikstofeffecten snelheidsverlaging”. Uit voornoemd rapporten blijkt dat in alle hexagonen van relevante habitattypen in Drentse Natura 2000 gebieden (en dus ook de habitattypen waar dit project effect op heeft) de stikstofdepositie als gevolg van de snelheidsmaatregel omlaag gaat. Het SSRS kan zodoende als bron (lees: de depositiewinst als gevolg van de snelheidsverlaging) worden ingezet met extern salderen voor het mogelijk maken van het project Kloosterveen. Uit de navolgende AERIUS-berekeningen en de SSRS uitvoer zal dit nader blijken.

De bij de vergunning behorende AERIUS-Calculator projecteffect berekening met kenmerk RYYFDYJNtvC3 is ingevoerd in het SSRS voor de gebruiksfase voor het rekenjaar 2030. Uit de SSRS toets blijkt dat de toename van depositie in de gebruiksfase van de gevraagde handeling op alle hexagonen in de relevante Natura 2000-gebieden wordt gedekt door de toedeling van depositieruimte vanuit het SSRS.

De bij de vergunning behorende gecombineerde AERIUS-Scenario projecteffect berekening met kenmerk RNcUSVFT18FK is ingevoerd in het SSRS voor de tijdelijke bouw- en aanlegfase en deels de permanente gebruiksfase. Deze berekening combineert de zes verschillende AERIUS-calculator berekeningen van de jaren 2021 tot en met 2026 en beschrijft daarmee een wordt case situatie voor deze fase. Uit de SSRS toets blijkt dat de toename van depositie van het aangevraagde project in deze fase op alle hexagonen in de relevante Natura 2000-gebieden gedekt door de toedeling van depositieruimte vanuit het SSRS.

Deze uitkomsten zijn op 15 juli 2020 door Bij12 bevestigd. De bevestiging maakt onderdeel uit van deze vergunning.

Hiermee zijn significant negatieve effecten op de te beschermen habitattypen en leefgebieden van soorten in alle Natura 2000-gebieden voor het onderwerp stikstof als gevolg van dit project uitgesloten.

7.2 Effecten op niet-broedvogelsoorten

Sinds het begin van de woningbouwplannen voor Kloosterveen is aandacht geweest voor de foerageerfunctie van landbouwgebieden rondom het Fochteloërveen voor de kwalificerende niet-broedvogelsoorten.

---

[1] https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2020/03/Tauw-Beschrijving-stikstofregistratiesysteem.pdf
[2] https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2020/03/Tauw-Ecologische-beoordeling-snelheidsverlaging-Rijkssnelwegen.pdf

De effecten op niet-broedvogels van het Natura 2000-gebied Fochteloërveen zijn geanalyseerd in een Passende Beoordeling van 2011. In 2017, 2018 en 2019 zijn in aparte notities van Buro Bakker en Sweco aanvullingen gedaan ten aanzien van het grondgebruik, de draagkrachtcijfers en de verstoringsafstanden. Voor de overzichtelijkheid is door Buro Bakker een nieuw document opgesteld, de “Passende beoordeling woonwijk Kloosterveen Assen – Niet broedvogels Natura 2000-gebied Fochteloërveen” van 5 maart 2020. Hierin is gebruik gemaakt van de meest actuele beschikbare gegevens omtrent voorkomen, aantallen en beschikbaar foerageergebied voor ganzen en zwanen. Tevens is hierin een effectbeoordeling op het foerageergebied en functioneel leefgebied van de kraanvogel meegenomen. Hierna zullen wij ingaan op de belangrijkste conclusies uit die passende beoordeling.

7.2.1 Effecten op Wintertaling en Slobeend

De realisatie van de woonwijk Kloosterveen zal leiden tot een hoger aantal bezoekers in en rond het Fochteloërveen, zonder dat dit met zekerheid gekwantificeerd kan worden. Deze uitbreiding zal echter plaatsvinden op de bestaande (fiets)paden in en rond het gebied; er worden geen nieuwe wandelpaden in het Fochteloërveen gecreëerd binnen de gebiedsontwikkeling. Het padennetwerk in het Fochteloërveen heeft een lage dichtheid en is voor een deel aan de randen van het gebied gesitueerd. Mogelijkheden om van deze paden af te wijken zijn zeer beperkt, aangezien het gebied sterk vernat is. In het Fochteloërveen blijven daarom voldoende gebieden over die voor recreanten ontoegankelijk zijn. Hier kunnen wintertalingen en slobeenden verblijven zonder verstoord te worden. Voorbeelden hiervan zijn de Vloeivelden, het Kolonieveld, het plassengebied achter de Brunstinger Plas en het Esmeer. Ook ten noorden van het Esmeer vindt de toename van het aantal recreanten op bestaande paden plaats. Vanwege de afstand van deze paden tot het centrale en zuidelijke deel van het meer, de afstand van de paden tot de waterrand en de onbereikbaarheid van de rand van het meer zal deze toename niet leiden tot meer dreiging voor Slobeenden. Vastgesteld kan worden dat, met de toename van de recreatiedruk als gevolg van de gebiedsontwikkeling, de draagkracht van het Fochteloërveen voor Slobeenden niet achteruit gaat.

Uit voorgaande blijkt dat de toename van de recreatiedruk als gevolg van de realisatie van de woonwijk Kloosterveen geen (significant) negatieve gevolgen zal hebben voor de draagkracht van het Natura 2000-gebied Fochteloërveen voor Wintertaling en Slobeend.

7.2.2 Effecten op ganzen en zwanen

Het landbouwgebied rond het Fochteloërveen is belangrijk als foerageergebied van ganzen en zwanen. In de laatste tien jaar zijn er veranderingen opgetreden in het landbouwkundig gebruik rond het Natura 2000-gebied. Het aandeel van de bollen- en lelieteelt is toegenomen ten koste van mais, andere akkerbouw en grasland. Hierdoor is het areaal potentieel geschikt foerageergebied voor de niet-broedvogels die buiten het Natura 2000-gebied foerageren afgenomen. Ook is er bos aangeplant en zijn er fiets- en wandelpaden aangelegd. Hierdoor zou de realisatie van de woonwijk Kloosterveen kunnen leiden tot een dusdanige afname van het areaal aan foerageergebied dat de instandhoudingsdoelen van de ganzen en zwanen voor het Fochteloërveen niet meer behaald kunnen worden.
Om de actuele draagkracht van gras- en bouwland na realisatie van de woonwijk te bepalen is een draagkrachtberekening uitgevoerd. Hierbij gaat het met name om de doelsoorten ganzen en zwanen van het Fochteloërveen. Overige soorten die op akkers hiermee concurreren zijn echter ook beschouwd.

Methodiek draagkrachtbepaling
Bij de instandhoudingsdoelen van de in en rond het Fochteloërveen voorkomende doelsoorten (ganzen en zwanen) wordt telkens genoemd dat het leefgebied een zodanige omvang en kwaliteit dient te hebben dat er draagkracht is voor een populatie van een per soort wisselend aantal vogels. Met het begrip draagkracht wordt het aantal vogels bedoeld dat hier gedurende een bepaalde periode (winterhalfjaar) in hun voedselbehoefte kan worden voorzien én binding heeft met het Natura 2000-gebied Fochteloërveen.

De methode om de draagkracht kwantitatief te bepalen is door het oppervlak aan beschikbaar foerageergebied te vermenigvuldigen met de capaciteit die dit foerageergebied biedt. Deze capaciteit wordt uitgedrukt in aantal vogeldagen per hectare, Ofwel, hoeveel dagen kan één hectare landbouwgebied een bepaald aantal ganzen van voedsel voorzien. Wanneer er gesproken wordt van 100 vogeldagen op een gebied ter grootte van één hectare kan dit betekenen dat 100 ganzen hier één dag hebben kunnen foerageren, maar bijvoorbeeld ook 10 ganzen die 10 dagen van die hectare gebruik hebben gemaakt. Na het berekenen van de aanwezige draagkracht wordt deze vergeleken met de draagkracht die nodig is om het instandhoudingsdoel voor ganzen en zwanen te behalen.

De methode is als volgt uitgevoerd:
- bepaling van de capaciteit van cultuurgrasland en bouwland rond het Fochteloërveen, uitgedrukt in vogeldagen/ha;
- bepaling van het aantal hectare aan geschikt foerageergebied rond het Fochteloërveen;
- bepaling van de aanwezige draagkracht van het foerageergebied (grasland en bouwland) rond het Fochteloërveen, uitgedrukt in totaal aantal vogeldagen;
- bepaling van de vereiste capaciteit op basis van de instandhoudingsdoelen (omzetten doelaantal in vogeldagen) en het seizoensverloop;
- vergelijking van de aanwezige en vereiste draagkrachtcijfers.

Aan de hand hiervan is bepaald of na realisatie van de woonwijk Kloosterveen nog voldoende draagkracht aanwezig is om de instandhoudingsdoelen voor ganzen en zwanen rond het Natura 2000-gebied Fochteloërveen te behalen.

Capaciteit van foerageergebieden
Capaciteit wordt uitgedrukt in vogeldagen per hectare. Voor ganzen en zwanen is het aantal vogeldagen veralgemeniseerd tot kolgansdagen per hectare, waarbij van elke algemene ganzen- en zwanensoort die in Nederland overwintert het aantal vogeldagen kan worden omgerekend in kolgansdagen (Ebbinge & van der Greft, 2004). De capaciteit is onder meer afhankelijk van de volgende complexe en soms per jaar wisselende factoren:
- verbouwde gewassen;
- oppervlakte van het foerageergebied;
- hoeveelheid beschikbaar voedsel per eenheid oppervlakte (onder meer afhankelijk van oogstmethode en weersomstandigheden tijdens oogst);
- voedselkwaliteit;
- dagelijkse voedselbehoefte (per vogelsoort verschillend);
- factoren die de afname van voedselbronnen in de loop van de winter bepalen (datum van ploegen/cultiveren, consumptie door de vogels zelf, invloed van het weer);
- bodemsamenstelling en hydrologie.

Bepaling oppervlakte foerageergebied
Afstanden van meer dan tien kilometer tussen foerageergebied en slaapplaats zijn in eerdere onderzoeken naar de draagkracht rond het Fochteloërveen uitzonderlijk gebleken; deze bedroegen in de meeste gevallen niet meer dan vijf kilometer. Ganzen die verder weg foerageren slapen ook in andere gebieden, zoals het natuurgebied Diependal bij Oranje of de zandwinplas Amerika bij Een-West. De Toendrarietganzen hanteren rond het Fochteloërveen duidelijk een economische strategie, waarbij er zo min mogelijk energie wordt verspild met het heen en weer vliegen tussen slaapplaats en foerageergebied. Dit wordt mogelijk gemaakt door het ruime aanbod aan geschikte slaapplaatsen en hieraan gekoppelde foerageergebieden in de regio. Ongetwijfeld vindt er uitwisseling plaats tussen de verschillende slaapplaatsen. Door dit netwerk aan foerageergebieden en slaapplaatsen kunnen de ganzen zich snel aanpassen aan een veranderend voedselaanbod, lokale verstoring en weersomstandigheden. Vanwege de specifieke begrenzing van het foerageergebied is het mogelijk om voor het Fochteloërveen een draagkrachtberekening uit te voeren.

Verstoringsafstanden
Voor het bepalen van het beschikbare foerageergebied zijn aan de bekende foerageergebieden verstoringsafstanden toegekend volgens Voslamber & Liefting (2011). Dit betreft in het veld bepaalde verstoringsafstanden die toepasbaar zijn in landbouwgebieden waar tevens bejaging plaatsvindt. Deze verstoringsafstanden moet worden gezien als de afstand tot de verstoringsbron vanaf waar geen verstoring meer optreedt:

- bosranden 200 meter;
- wegen (al dan niet met bebouwing) 150 meter;
- woonwijken 150 meter.

In Voslamber & Liefting wordt aangenomen dat een perceel tot aan de hierboven gegeven verstoringsafstand nog wel bruikbaar is, maar in mindere mate. Voor het verstoringsgevoelige deel van het perceel wordt aangenomen dat het een draagkracht heeft van 50% van dat van het onverstoorde deel. In Voslamber & Liefting is in de verstoringsgevoelige gebiedsdelen met 50% van de berekende draagkracht gerekend. Vanuit de worst-case-benadering van de toetsing van dit project is dit principe echter niet toegepast. Wegen zijn bij deze bepaling ruim geïnterpreteerd; alle wegen en paden die toegankelijk zijn voor auto’s, fietsers én voetgangers, inclusief landbouwontsluitingspaden, zijn hierin opgenomen.

Oppervlakte geteelde gewassen
Vervolgens is voor de onverstoorde gebieden de oppervlakte aan geteelde gewassen bepaald op basis van de Basisregistratie Gewaspercelen (BRP), waarbij de cijfers voor 2019 zijn gebruikt. Het kan in theorie zo zijn dat er meer akkers en graslanden beschikbaar zijn dan, maar dat deze niet in de BRP zijn opgegeven. Uit de BRP volgt dat binnen de onverstoorde gebieden een oppervlakte van 1933 ha bouwland bevindt en 1949 ha cultuurgrasland.

Aanwezige draagkracht bouwland rond het Fochteloërveen
De draagkracht, of opvangcapaciteit, voor ganzen en zwanen rondom het Fochteloërveen kan bepaald worden door het bepaalde capaciteitscijfer per gewas te vermenigvuldigen met het bepaalde aantal beschikbare hectares.

Gewas	Oppervlakte onverstoord (ha)	Capaciteit (vogeldagen/ha)	Draagkracht (vogeldagen)
Grasland, blijvend	1425	1700	2422194
Grasland, tijdelijk	525	1700	891888
Totaal grasland	**1949**		**3.314.082**
Suikerbieten	219	1153	253003
Voederbieten	23	1153	26773
Aardappelen, zetmeel	341	1153	393185
Aardappelen, consumptie	190	1153	219243
Aardappelen, poot NAK	36	1153	40955
Aardappelen, poot TBM	18	1153	21019
Snijmaïs	522	420	219181
Maïs, corncob mix	11	420	4658
Korrelmaïs	2	420	979
Totaal bouwland	**1363**		**1.178.994**

Tabel 1: Draagkracht per gewas.

Benodigde vogeldagen
Voor de Toendrarietgans geldt als instandhoudingsdoel voor het Natura 2000-gebied Fochteloërveen een gemiddeld seizoensmaximum van 11.100 vogels. Dit is een maximum dat op enig moment in het winterhalfjaar behaald moet zijn.

Om het seizoensmaximum voor de Toendrarietgans (en de andere doelsoorten ganzen en zwanen) voor het Fochteloërveen te kunnen behalen is het belangrijk dat er rond het gebied voldoende geschikte foerageergebieden aanwezig zijn, rekening houdend met het seizoensverloop per soort. In de toetsing voor dit project is de draagkracht worst-case, voor het gehele winterseizoen bepaald.
Om voor de ganzen en zwanen op de benodigde vogeldagen op basis van het instandhoudingsdoel en het seizoensverloop te komen is per maand waarin een doelsoort is vastgesteld het gemiddelde aantal vogels bepaald. Hiervoor zijn de meest recente telgegevens van SOVON in de provincie Drenthe gebruikt voor de periode 2014/15 - 2016/17 (Hornman et al., 2016, 2018 en 2019). Vervolgens is de maand met het grootste aantal vogels als maximum gesteld (100%) en is voor de overige maanden het percentage ten opzichte van dit maximum bepaald. Dit percentage is vermenigvuldigd met het instandhoudingsdoel en het aantal dagen van de betreffende maand.

Hieruit volgt het benodigde aantal vogeldagen op basis van het instandhoudingsdoel en het gemiddelde seizoensverloop. Dit komt voor de Toendrarietgans neer op 1.240.386 vogeldagen. Deze berekening is ook uitgevoerd voor Kleine Zwaan, Wilde Zwaan en Kolgans.

Ook de Brandgans en de Kleine rietgans komen rond het Fochteloërveen voor. Voor beide soorten gelden geen instandhoudingsdoelen. Voor beide soorten is uitgegaan van een extra aantal van 4500 vogeldagen per soort. Soorten als Taigarietgans en Nijlgans komen in te marginale aantallen voor om van invloed te zijn op de benodigde draagkracht.

Om het aantal vogeldagen voor alle op bouw- en grasland foeragerende watervogels te kunnen vergelijken zijn zogenaamde 'kolgansdagen' ingevoerd. Hierbij wordt per soort op basis van gewicht en een omrekenfactor de energiebehoefte berekend, die vervolgens met die van de Kolgans en andere ganzen- en zwanensoorten vergeleken kan worden. De kolgansfactor voor Toendrarietgans bedraagt 1,11. Het aantal kolgansdagen voor Toendrarietgans bedraagt dan 1.240.386 x 1,11 = 1.376.828. Door de Toendrarietgans wordt tot 75% van de periode waarin de soort rond het Fochteloërveen aanwezig is op bouwland gefoerageerd. Het aantal kolgansdagen voor de Toendrarietgans op bouwland bedraagt dan 75% van 1.376.828 = 1.032.621 dagen. Dit is dus de vereiste opvangcapaciteit voor het instandhoudingsdoel van 11.100 Toendrarietganzen in het Fochteloërveen, rekening houdend met het seizoensverloop.

Bovenstaande berekening (vogeldagen op bouwland en berekening kolgansdagen) is voor alle van de akkers rondom het Fochteloërveen gebruik makende watervogels uitgevoerd.

Soort	Vogeldagen/jaar	Kolgansfactor	% op bouwland	Kolgansdagen bouwland
Kleine Zwaan	*7952*	*1,90*	*95*	*14354*
Wilde Zwaan	*7118*	*2,50*	*95*	*16906*
Toendrarietgans	*1240386*	*1,11*	*75*	*1032621*
Kolgans	*271888*	*1,00*	*10*	*27189*
Subtotaal doelsoorten				***1.091.070***
Kleine Rietgans*	4500*	1,06	75	3578
Brandgans*	4500*	0,76	10	342
Totaal				**1.094.990**

Tabel 2: Vereiste capaciteit in kolgansdagen op akkerland.

Vergelijking aanwezige en vereiste draagkracht van bouwland
Voor onverstoord bouwland en de voorkeursgewassen daarbinnen komt het draagkrachtcijfer uit op 1.178.994 kolgansdagen. Voor de Toendrarietgans is de beschikbare draagkracht daarmee hoger dan de benodigde hoeveelheid voor deze soort. Ook is het hoger dan het totale benodigde aantal kolgansdagen (1.094.990) om alle op bouwland foeragerende ganzen en zwanen rondom het Fochteloërveen te kunnen huisvesten. Hierdoor heeft het gebied na uitvoering van de geplande werkzaamheden voldoende draagkracht om de instandhoudingsdoelen voor de doelsoorten Wilde Zwaan, Kleine Zwaan, Toendrarietgans en Kolgans voor het Natura 2000-gebied Fochteloërveen gezamenlijk te kunnen behalen. Deze doelsoorten, maar ook de Kleine Rietgans en de Brandgans, concurreren met de Toendrarietgans in de foerageergebieden rond het Fochteloërveen.

Draagkracht van de graslandgebieden rond het Fochteloërveen
In voorgaande paragraaf is de draagkracht van het bouwland rond het Fochteloërveen bepaald. Op dezelfde wijze kan ook de draagkracht van de graslandgebieden worden vastgesteld. Dit betekent dat voor deze soort 25% van 1.240.386 = 310.097 vogeldagen nodig is om het instandhoudingsdoel op grasland te behalen. Vermenigvuldigd met de kolgansfactor voor deze soort (1,11) komt dit neer op 344.207 kolgansdagen.

Soort	Vogeldagen/seizoen	Kolgansfactor	% op grasland	Kolgansdagen grasland
Kleine zwaan	*7952*	*1,90*	*0,05*	*755*
Wilde zwaan	*7118*	*2,50*	*0,05*	*890*
Toendrarietgans	*1240386*	*1,11*	*0,25*	*344207*
Kolgans	*271888*	*1,00*	*0,90*	*244700*
Subtotaal doelsoorten				***590.552***
Brandgans*	4500	0,76	0,90	3078
Kleine rietgans*	4500	1,06	0,25	1193
Totaal				**594.822**

Tabel 3: Vereiste capaciteit in kolgansdagen op grasland.

Voor graslanden is een draagkracht van 594.822 kolgansdagen nodig om alle op gras foeragerende ganzen en zwanen te faciliteren en de relevante instandhoudingsdoelen te behalen. Wanneer dit getal wordt gedeeld door de gemiddelde capaciteit van graslanden in Noord-Nederland blijkt dat hiervoor ca 350 hectare grasland nodig is. Rond het Fochteloërveen is nog ten minste 1900 hectare aanwezig. De draagkracht van graslanden rond het Fochteloërveen is dan ook ruim voldoende.

Verlies foerageergebied Kloosterveen
Het plangebied en de directe omgeving ervan werd in het verleden door Toendrarietganzen gebruikt om te foerageren. Het belang van het plangebied is de afgelopen tien jaar duidelijk verminderd en foeragerende vogels worden er vrijwel niet meer waargenomen. Desondanks wordt het instandhoudingsdoel voor deze soort gehaald. Hieruit blijkt dat de ganzen niet afhankelijk zijn van het plangebied. Wanneer de woonwijk wordt gerealiseerd, kunnen deze ganzen uitwijken naar andere gebiedsdelen binnen het totale foerageergebied zonder dat de vliegafstand, en daarmee het energieverbruik van de ganzen, toeneemt. Alternatieve foerageergebieden zijn op korte afstand tot het plangebied aanwezig, met name ten westen van Bovensmilde en ten zuiden van Zuidvelde. Met de realisatie van woonwijk Kloosterveen zal de kwaliteit van het foerageergebied als geheel niet afnemen.

Kwaliteit van het foerageergebied
Volgens het Natura 2000-beheerplan spelen rond het Fochteloërveen verschillende knelpunten die de draagkracht van het gebied als pleisterplaats, rust- en foerageergebied voor zwanen en ganzen onder druk zetten. Alleen voor de Kleine en de Wilde Zwaan staan de knelpunten mogelijk ook daadwerkelijk

de realisatie van het instandhoudingdoel in de weg. Het blijkt echter dat overwintering in andere gebieden in Europa eveneens een belangrijke rol speelt in de dalende aantallen van zwanen. Voor de overige soorten spelen deze knelpunten vooralsnog niet. De lokale staat van instandhouding van Toendrarietgans en Kolgans is gunstig en de doelaantallen worden gehaald en blijkt voldoende voedsel aanwezig te zijn binnen het totale foerageergebied rond het Fochteloërveen voor alle ganzen en zwanen. Er is geen reden is om aan te nemen dat de aantallen ganzen en zwanen zullen dalen als direct gevolg van de gebiedsontwikkeling en het hiermee gepaard gaande verlies aan foerageergebied.

Conclusie (kwantitatief)
Uit de draagkrachtberekening blijkt dat met de realisatie van de woonwijk Kloosterveen voldoende draagkracht overblijft om alle doelsoorten ganzen en zwanen van het Natura 2000-gebied Fochteloërveen van voedsel te voorzien.
Deze conclusie is bereikt met behulp van de best beschikbare gegevens en gebruik makend van het voorzorgprincipe, ofwel uitgaand van een 'worst-case' scenario. Hierbij zijn de volgende aspecten worst-case meengenomen:

- het capaciteitscijfer voor aardappels en suikerbieten is op 1153 kolgansdagen/ha gehouden, ondanks dat uit meerdere bronnen blijkt dat dit ten minste zo hoog is als grasland (1700 kolgansdagen/ha);
- in de draagkrachtbepaling is de capaciteit van graanakkers niet meegenomen, ondanks dat Kol- en Toendrarietganzen hier op foerageren;
- de verstoringsafstanden zijn strikt gehanteerd, ondanks dat bij andere draagkrachtbepalingen het verstoorde deel voor 50% van de draagkracht is meegenomen;
- de draagkracht is bepaald voor een heel winterseizoen, ondanks dat het instandhoudingsdoel een maximum betreft die op enig moment in dit seizoen behaald dient te worden. Hierdoor zijn er beduidend meer kolgansdagen in de berekening meegenomen dan strikt noodzakelijk.

Conclusie (kwalitatief)
De instandhoudingsdoelen van Toendrarietgans en Kolgans worden de laatste jaren gehaald. De aantallen van Kleine en Wilde Zwaan blijven hieronder. Het is echter onduidelijk in hoeverre de oorzaak hiervan in de situatie in en rond het Fochteloërveen ligt. Het plangebied en de omgeving ervan vervult geen essentiële functie voor foeragerende ganzen en zwanen. De kerngebieden hiervan liggen aan de noord- en (zuid)westzijde van het Fochteloërveen en de draagkracht van het foerageergebied als geheel is voldoende. Er is geen reden om aan te nemen dat de aantallen ganzen en zwanen zullen dalen als direct gevolg van de realisatie van de woonwijk en het hiermee gepaard gaande verlies aan foerageergebied. Daarmee zijn (significant) negatieve effecten op het behalen van de instandhoudingsdoelen voor de doelsoorten Kleine Zwaan, Wilde Zwaan, Kolgans en Toendrarietgans van het Natura 2000-gebied Fochteloërveen uit te sluiten.

7.3 Effecten op broedvogelsoorten

Tijdens de aanlegfase vinden bouwwerkzaamheden plaats in het plangebied. Reguliere bouwwerkzaamheden zullen niet snel leiden tot grote verstorende werkzaamheden buiten het plangebied, maar heiwerkzaamheden kunnen op grotere afstand (enkele honderden meters) tot verstoring leiden. De grens van het Natura 2000-gebied Fochteloërveen ligt op ruim 800 meter afstand van het plangebied en de dichtstbijzijnde leefgebieden van kwalificerende soorten bevinden zich op > 1.500 m afstand van het plangebied. Op een dergelijk grote afstand zal geen significante verstoring van kwalificerende vogelsoorten van het Natura 2000-gebied Fochteloërveen optreden als gevolg van hei- of andere bouwwerkzaamheden. In de aanlegfase is derhalve geen sprake van een significante geluidverstoring op het Natura 2000-gebied Fochteloërveen.

Voor de gebruiksfase blijkt uit de berekende verkeerscontour dat verkeersgeluid voor een klein deel het Natura 2000-gebied Fochteloërveen kan bereiken. Binnen deze contour ligt alleen (potentieel) broedgebied van de kwalificerende broedvogelsoort roodborsttapuit. Het is niet de verwachting dat een (beperkte) toename van verkeersgeluid effect zal hebben op het potentiele broedgebied. Als echter uitgegaan wordt van een worst case benadering kunnen negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen nog steeds worden uitgesloten. Worst case zou zijn dat het aantal broedpaar van de roodborsttapuit binnen de verstoringscontour (maximaal 5 broedpaar) volledig zal verdwijnen. Ook in dat geval (wat niet de verwachting is) is er geen sprake van een aantasting van het instandhoudingsdoel van de soort. Het instandhoudingsdoel voor de roodborsttapuit betreft behoud omvang en kwaliteit van het leefgebied voor ten minste 65 broedpaar. Momenteel broeden er 100 paar roodborsttapuiten in het Natura 2000-gebied. Indien er leefgebied voor 5 broedpaar volledig verloren zal gaan (worst case), blijft er nog leefgebied aanwezig voor 95 broedpaar. Dat is nog ruim boven het instandhoudingsdoel van 65 broedpaar. Voorgaande effectbeoordeling is gebaseerd op het totale uitbreidingsplan. Fase 1 (woningen en waterberging) maakt onderdeel uit van dit totale plan. Voor fase 1 geldt dan ook dat een significante verstoring met zekerheid kan worden uitgesloten.

7.4 Kraanvogel

Voor deze soort gelden geen instandhoudingsdoelen, maar de Kraanvogel wordt wel genoemd in de kernopgaven voor het Fochteloërveen. Het Europees Hof van Justitie heeft daarnaast in zijn arrest van 7 december 2000, C-374/98 (Basses Corbières-zaak; zie met name overwegingen 49 t/m 58), uitgemaakt dat voor kwalificerende maar nog niet aangewezen vogelsoorten en -gebieden de toets van art. 4 lid 4 Vogelrichtlijn moet worden toegepast. Daarmee moet de kraanvogel worden getoetst als ware het een aangewezen soort.

Effecten op het broedgebied

De Kraanvogel broedt in het Fochteloërveen in gebiedsdelen die ontoegankelijk zijn voor recreanten. Met de uitvoering van het Dutch Crane Resort is met name de rust in het Fochteloërveen toegenomen als gevolg van een verdere vernatting en het afsluiten van zandpaden. Voor recreanten zijn vaste wegen en paden in en rond het gebied ingericht die de broedgebieden van de Kraanvogels ontzien. Een toename van het aantal recreanten op deze wegen en paden in het gebied als gevolg van de realisatie van de woonwijk zal daarom geen negatieve invloed hebben op de kwaliteit van het broedgebied van de Kraanvogel.

Effecten op het rust- en foerageergebied

De locatie en de omgeving van de woonwijk maken geen onderdeel uit van het rust- en foerageergebied van de Kraanvogels. Deze bevinden zich ten noorden en (zuid)westen van het Fochteloërveen. De realisatie van de woonwijk zal daarom niet leiden tot een verslechtering van het foerageergebied.

Voor de Kraanvogel vormt het plangebied en de directe omgeving geen essentieel rust- en foerageergebied. De broedgebieden worden niet extra verstoord door de verhoging van de recreatiedruk als gevolg van de realisatie van de woonwijk. Negatieve gevolgen op deze soort zijn dan ook uit te sluiten.

7.5 Effecten op habitattypen

De uitbreiding van Kloosterveen met woningen en waterberging vindt volledig ten oosten van de Norgervaart en Drentse Hoofdvaart plaats. Er vinden geen bodemingrepen of peilaanpassingen plaats in de polders ten westen van Norgervaart en Drentse Hoofdvaart. In het plangebied voor de uitbreiding van Kloosterveen komen de huidige lagere winterpeilen te vervallen en worden de huidige

hogere zomerpeilen gehandhaafd of verder verhoogd. De drainagebasis van het gebied wordt niet verlaagd. Ook is het huidige ontwateringsstelsel van sloten veel intensiever dan de toekomstige waterstructuur zodat een grotere afvoer van grondwater niet valt te verwachten. De naastgelegen landbouwpolders tussen Kloosterveen en het Fochteloërveen kennen daarnaast lagere peilen. Onder het plangebied komen storende lagen (keileem – ondiep en potklei – dieper) voor die niet worden doorgraven in de nieuwe situatie waardoor ontwaterende effecten zich beperken tot de directe omgeving van de waterpartijen.

Op basis van bovenstaande aspecten wordt geconcludeerd dat de voorgenomen uitbreiding van Kloosterveen (zoals beschreven in de MER en Structuurvisie) niet leiden tot effecten op de grondwaterstanden in het Natura 2000-gebied Fochteloërveen.

Uit de toetsing blijkt dat de uitbreiding van Kloosterveen niet leidt tot een grondwaterstandsverlaging in het Natura 2000-gebied Fochteloërveen. Van een verslechtering van de kwaliteit van voor verdroging gevoelige habitattypen in het Fochteloërveen is derhalve geen sprake. Grondwatereffecten op het Natura 2000-gebied Witterveld kunnen gelet op de grote afstand tot het plangebied (ca. 2 km) eveneens op voorhand worden uitgesloten. De voor het project opgestelde effectbeoordeling is gebaseerd op het totale uitbreidingsplan. Fase 1 (woningen en waterberging) maakt onderdeel uit van dit totale plan. Voor fase 1 geldt dan ook dat een verslechtering van de kwaliteit van natuurlijke habitats en/of habitats van soorten als gevolg van grondwaterstand-verandering met zekerheid kan worden uitgesloten.

8. Duitsland

Voor de beoordeling van de gevolgen van stikstofdepositie op de Duitse Natura 2000-gebieden wordt aangesloten bij de door het Kieler Institut für Landschaftsökologie ontwikkelde beoordelingsmethode. Volgens die methode worden effecten alleen significant geacht als de depositie door het project meer dan 7,14 mol N/ha/jaar is. De Raad van State heeft in haar uitspraken van 16 april 2014 (ECLI:NL:RVS:2014:1312) en van 5 augustus 2015 (ECLI:NL:RVS:2015:2510) overwogen dat deze methode voor de Duitse Natura 2000-gebieden in overeenstemming is met artikel 6, derde lid, van de Habitatrichtlijn. Het effect van dit voornemen blijft onder 7,14 mol/ha/jaar en is daarmee naar Duits recht niet significant. Het staat daarom de verlening van de gevraagde vergunning niet in de weg.

9. Zienswijzen

Dit besluit is voorbereid met de uniforme openbare voorbereidingsprocedure, als bedoeld in afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht.

Bij brief van 22 februari 2019, door ons ontvangen op 26 februari 2019 is door de Vogelbescherming Nederland (hierna: Vogelbescherming) een zienswijze ingediend. Bij brief van 26 februari 2019 is door Natuur en milieufederatie Drenthe, mede namens Natuurmonumenten (hierna: NMF) een zienswijze ingediend. Hieronder zullen wij per zienswijze de gronden samenvatten (cursief) en voorzien van onze reactie.

9.1 Zienswijze Vogelbescherming

1) Als gevolg van de aanleg van de woonwijk Kloosterveen gaat foerageergebied voor watervogels zoals kleine zwaan, wilde zwaan, toendrarietgans en kolgans in het Fochteloërveen verloren. In de passende beoordeling is nader onderzoek gedaan naar de gevolgen van het verdwijnen van het foerageergebied en naar de toename van verstoring. Geconstateerd wordt dat er geen sprake is van significant negatieve gevolgen op de kwalificerende soorten van het Fochteloërveen. Indiener acht de gebruikte methode 'kolgansdagen' niet betrouwbaar om de volgende redenen:

a. Indiener acht foerageergebied dicht bij het Fochteloërveen zoals het plangebied Kloosterveen veel belangrijker voor de foeragerende vogels dan foerageergebied(en) op grotere afstand. Hiermee is volgens indiener onvoldoende rekening gehouden. Deze nuancering komt niet tot uiting in de berekening van de kolgansdagen, maar is wel degelijk van belang om de werkelijke draagkracht van het gebied te bepalen.

Reactie GS:

Het project dat geheel buiten het Natura 2000 gebied Fochteloërveen wordt uitgevoerd heeft geen gevolgen voor de omvang van het leefgebied of voor de mogelijkheden van verbetering van de kwaliteit van het leefgebied in het aangewezen gebied Fochteloërveen. De gevolgen van het project (naast stikstof) houden verband met het verdwijnen van een foerageergebied dat buiten het Natura 2000 gebied Fochteloërveen ligt. Gelet hierop is in de passende beoordeling onderzocht of er na het verdwijnen van een deel van het foerageergebied nog voldoende draagkracht is voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen voor de niet-broedvogels van het Fochteloërveen. Dit onderzoek is gedaan door middel van de methode kolgansdagen. De methode kolgansdagen geeft inzicht in beschikbaar blijvend foerageergebied binnen de daarvoor aannemelijke actieradius voor de betreffende soorten, en daarmee samenhangend het draagvlak voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen van het Fochteloërveen. Zolang er voldoende geschikt foerageergebied in de nabije omgeving voorhanden blijft is daarmee de draagkracht voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen voor de niet-broedvogels van het Fochteloërveen gewaarborgd.

Bekend is dat de betreffende herbivore watervogels tussen 12 (zwanen) en 30 (ganzen) kilometer kunnen foerageren vanuit slaapplaatsen. In de door initiatiefnemer uitgevoerde draagkrachtbeoordeling is een gebied “worst case” beschouwd met een straal van hooguit 5,5 kilometer vanaf de rand van het Fochteloërveen. Hierbinnen zijn de foerageergebieden bepaald. Van herbivore watervogels die buiten deze gebieden foerageren, en dus buiten de straal van 5,5 kilometer, kan niet met zekerheid worden gezegd dat ze in het Fochteloërveen gaan slapen. Deze ganzen kunnen ook uitwijken naar slaapplaatsen in Diependal of het zandgat bij Amerika. De herbivore watervogels binnen deze straal hebben zeker binding met het Fochteloërveen. Vanwege deze relatief beperkte straal van het totale gebied met beschouwde foerageergebied rond het Fochteloërveen kan gesteld worden dat de door Vogelbescherming genoemde primaire gebieden alle zijn meegenomen in de draagkrachtbepaling. De door de initiatiefnemer gevolgde werkwijze kan dan ook als een ‘worst-case’ benadering beschouwd worden.

b. Het areaal bollenteelt in de omgeving van het Fochteloërveen is te gering ingeschat. Volgens de lokale WetlandWacht [redacted] is de werkelijke omvang minimaal 150 ha.

Reactie GS:

In de aangepaste passende beoordeling is uitgegaan van de laatste gegevens uit het Basisregistratie Gewaspercelen (BRP). De gebruikte gegevens zijn zodoende de best beschikbare actuele aanwezig kennis.

c. Het kwaliteitsverlies van het foerageergebied is niet alleen een gevolg van de in de passende beoordeling vermelde cumulatie van ruimtelijke projecten maar komt ook door verstoring (zoals in de buurt parkerende hondenbezitters en brede fietspaden)
Reactie GS:
In de passende beoordeling zijn bij de methode “kolgansdagen” verstoringsafstanden aangehouden tot in het plangebied aanwezige wegen, paden, beplanting etc. ter bepaling van beschikbaar foerageergebied. Daarmee is eventuele (kwantificeerbare) verstoring wel degelijk passend beoordeeld.

d. Aan het fenomeen verjaging van foeragerende vogels wordt ten onrechte voorbijgegaan, terwijl dit een enorm negatief effect heeft op de draagkracht van het gebied. Volgens WetlandWacht [redacted] worden met name ganzen (illegaal?) verjaagd van landbouwpercelen om schade aan gewassen te voorkomen.
Reactie GS:
Als verjaging een negatief effect heeft op kwalificerende soorten is dat verboden. Met verboden activiteiten kan geen rekening gehouden worden in een passende beoordeling. Dit knelpunt (verstoring door verjaging) is gesignaleerd in het beheerplan Fochteloërveen (nov. 2016). In dat plan zijn de effecten van verjaging beschreven. In het beheerplan zijn meerdere maatregelen bedacht die in de eerste beheerplan periode zullen worden uitgewerkt om dit knelpunt aan te pakken. Het aspect verjaging staat los van de ontwikkeling van het project Kloosterveen.

2) Volgens gegevens uit het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM, zie sovon.nl) zijn de aantallen kleine zwaan en wilde zwaan veel lager dan de instandhoudingsdoelstellingen voor deze soorten. De instandhouding van deze soorten staat dus onder druk.
Reactie GS:
Uit de passende beoordeling voor het Kloosterveen blijkt dat het voorgenomen project geen negatieve invloed heeft op instandhoudingsdoelstellingen van de kleine zwaan en de wilde zwaan. Zoals de Afdeling heeft overwogen in de uitspraak van 11 maart 2015, ECLI:NL:RVS:2015:735 (r.o. 8) en 17 augustus 2016, ECLI:NL:RVS:2016:2259 (r.o. 4.4) kan een gebied niettemin voldoen aan de doelstelling voor de draagkracht indien minder vogels aanwezig zijn dan het aantal dat in de instandhoudingsdoelstelling voor deze vogelsoort is genoemd. De instandhoudingsdoelstelling bevat immers een opdracht tot het behoud van de omvang en de kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een bepaalde populatie. Dat deze populatie op een zeker moment feitelijk niet wordt gehaald, hoeft op zichzelf niet te betekenen dat de draagkracht van het gebied niet voldoende is voor die populatie. Uit de in de passende beoordeling gehanteerde methode kolgansdagen blijkt dat er voldoende draagkracht is voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen voor beide soorten omdat er voldoende foerageergebied over blijft. Overigens gaat het in dit geval (Kloosterveen) om foerageergebied buiten een natura 2000 gebied in tegenstelling tot situatie zoals in de uitspraken het geval is.

3) Ook de functie van het Esmeer als rust- en slaapplaats wordt steeds meer aangetast door een toename van verstoring als gevolg van de uitbreiding van de stadsrand van Assen. In de passende beoordeling wordt hier niet op ingegaan.
Reactie GS:
In de passende beoordeling wordt wel degelijk ingegaan op de functie van het Esmeer als rust- en slaapplaats. In het kader van Dutch Crane Resort zijn enkele jaren geleden (2011) maatregelen getroffen om het areaal rustig leefgebied voor diverse kwalificerende soorten van het Fochteloërveen

te vergroten. Ook is hierbij de omgeving van het Esmeer deels ontoegankelijk gemaakt (het pad vanuit de richting Kloosterveen is verwijderd). Het Esmeer en de directe omgeving is hierdoor juist rustiger geworden. Aangezien het gebied alleen toegankelijk is van zonsopkomst tot zonsondergang is daarnaast het veronderstelde effect op de functie als slaapplaats niet aan de orde.

4) Volgens de indiener ontbreekt het aan een betrouwbaar beeld van de verstoring in en rond het Natura 2000 Fochteloërveen van de aangewezen Natura 2000 niet-broedvogels. Volgens de indiener zijn zonder een betrouwbaar beeld significante effecten van het project niet uit te sluiten.
Reactie GS:
In de passende beoordeling zijn bij de methode “kolgansdagen” verstoringsafstanden aangehouden tot in het plangebied aanwezige wegen, paden, beplanting etc. ter bepaling van beschikbaar foerageergebied. Daarmee is eventuele (kwantificeerbare) verstoring wel degelijk passend beoordeeld.

5) Indiener plaatst enkele nuancerende opmerkingen t.a.v. een passage over de kraanvogel. Indiener geeft aan dat in de beoordeling ten onrechte geen aandacht is geschonken aan activiteiten die mogelijk negatief effect hebben op de kraanvogel.
Reactie GS:
Uit de passende beoordeling blijkt dat het plangebied en de directe omgeving geen essentieel rust- en foerageergebied is voor de kraanvogel. De broedgebieden worden niet extra verstoord door de verhoging van de recreatiedruk als gevolg van de realisatie van de woonwijk. Negatieve gevolgen op deze soort zijn dan ook uit te sluiten. Als gevolg van deze toetsing is thans voldoende onderzocht of door de ontwikkeling van dit project er negatieve effecten zullen voordoen voor de kraanvogel. Een significant negatief effect kan uitgesloten worden.

6) Gevraagd wordt om de vergunningverlening op te schorten totdat de Raad van State definitief heeft geoordeeld over de houdbaarheid van het PAS.
Reactie GS:
Als gevolg van de vernietiging van de passende beoordeling is duidelijk geworden dat voor het aspect stikstof de vergunning van 20 mei 2019 hersteld moet worden. Dit besluit strekt daarom ter vervanging van dat besluit. Zoals uit dit besluit blijkt wordt voor het aspect stikstof extern gesaldeerd met het Stikstofregistratiesysteem. Kortheidshalve verwijzen wij naar paragraaf 6 en 7 van deze beschikking.

7) De Vogelbescherming wil graag meer positieve impulsen voor dit gebied en is bereid hieraan een bijdrage te verlenen.
Reactie GS:
Naar aanleiding van de beroepsschriften is een minnelijk traject gestart met de Vogelbescherming, Natuurmonumenten, Natuur en Milieufederatie en de gemeente Assen. De uitkomst hiervan is dat wij onafhankelijk ecologisch onderzoek laten doen conform een gezamenlijk bepaalde opdracht. Naar aanleiding van de uitkomst hiervan zullen wij mogelijk nadere maatregelen (moeten) nemen in het gebied.

Conclusie zienswijze Vogelbescherming
De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit.

9.2 Zienswijze NMF

8) Indiener is tegen de uitbreiding van de wijk Kloosterveen. Indiener vreest negatieve effecten als gevolg van extra stikstof depositie in de natuur.
Als gevolg van de vernietiging van de passende beoordeling is duidelijk geworden dat voor het aspect stikstof de vergunning van 20 mei 2019 hersteld moet worden. Dit besluit strekt daarom ter vervanging van dat besluit. Zoals uit dit besluit blijkt wordt voor het aspect stikstof extern gesaldeerd met het Stikstofregistratiesysteem. Kortheidshalve verwijzen wij naar paragraaf 6 en 7 van deze beschikking.

9) Indiener is gelet op de uitspraak van het Hof van Justitie van 7 november 2018 (PAS-arrest) van mening dat onvoldoende is onderbouwd dat significant negatieve effecten op de instandhoudingsdoelstellingen van het Fochteloërveen, Norgerholt en Witterveld zijn uitgesloten. Indiener is van opvatting dat aan de wetenschappelijke onderbouwing die ten grondslag ligt aan het PAS en de maatregelen waarop deze onderbouwing is gebaseerd niet voldoende zekerheid bieden dat de natuurwaarden van de Natura 2000-gebieden geen schade zullen ondervinden.
Reactie GS:
Nu het PAS niet langer dient als basis van deze vergunning behoeven deze gronden geen nadere reactie.

9) Indiener wijst in het bijzonder op de meetresultaten van het Meetnet Ammoniak in Natuurgebieden (MAN) waaruit blijkt dat de ammoniakconcentratie in de lucht in het Fochteloërveen de afgelopen jaren is toegenomen.
Reactie GS:
Nu het PAS niet langer dient als basis van deze vergunning behoeven deze gronden geen nadere reactie.

10) Verder is de uitvoering van de ecologische herstelmaatregelen in Drenthe pas net op gang gekomen. De vraag is dan ook of deze op het moment al zodanig effect sorteren dat daarmee verdere verslechtering van habitattypen en leefgebieden wordt voorkomen.
Reactie GS:
Nu het PAS niet langer dient als basis van deze vergunning behoeven deze gronden geen nadere reactie.

11) Verder blijken bronmaatregelen in de praktijk lang niet altijd zo effectief als theoretische modellen voorspellen. Dat bleek dit jaar bijvoorbeeld uit een onderzoek naar luchtwassers. Waar producenten beloven dat 85% van de ammoniak uit de lucht gefilterd wordt, blijkt dit in de praktijk vaak maar 59%.
Reactie GS:
Nu het PAS niet langer dient als basis van deze vergunning behoeven deze gronden geen nadere reactie.

12) Gevraagd wordt om de vergunningverlening op te schorten totdat de Raad van State definitief heeft geoordeeld over de houdbaarheid van het PAS.
Reactie GS:
Nu het PAS niet langer dient als basis van deze vergunning behoeven deze gronden geen nadere reactie.

Als gevolg van de aanleg van de woonwijk Kloosterveen gaat foerageergebied voor watervogels zoals kleine zwaan, wilde zwaan, toendrarietgans en kolgans in het Fochteloërveen verloren. In de passende beoordeling is nader onderzoek gedaan naar de gevolgen van het verdwijnen van het foerageergebied en naar de toename van verstoring. Geconstateerd wordt dat er geen sprake is van significant negatieve gevolgen op de kwalificerende soorten van het Fochteloërveen. Indiener acht de gebruikte methode 'kolgansdagen' niet betrouwbaar om de volgende redenen:

a. Indiener acht foerageergebied dicht bij het Fochteloërveen zoals het plangebied Kloosterveen veel belangrijker voor de foeragerende vogels dan foerageergebied(en) op grotere afstand. Hiermee is volgens indiener onvoldoende rekening gehouden.
Reactie GS:
Kortheidshalve wordt verwezen naar onze reactie op zienswijze 1a. van de Vogelbescherming in paragraaf 9.1.

b. Het areaal bollenteelt in de omgeving van het Fochteloërveen is te gering ingeschat. Volgens de lokale WetlandWacht [redacted] is de werkelijke omvang minimaal 150 ha.
Reactie GS:
Kortheidshalve wordt verwezen naar onze reactie op zienswijze 1b. van de Vogelbescherming in paragraaf 9.1.

c. Het kwaliteitsverlies van het foerageergebied is niet alleen een gevolg van de in de passende beoordeling vermelde cumulatie van ruimtelijke projecten maar ook komt ook door verstoring (zoals in de buurt parkerende hondenbezitters en brede fietspaden)
Reactie GS:
Kortheidshalve wordt verwezen naar onze reactie op zienswijze 1c. van de Vogelbescherming in paragraaf 9.1.

d. Aan het fenomeen verjaging van foeragerende vogels wordt ten onrechte voorbijgegaan, terwijl dit een enorm negatief effect heeft op de draagkracht van het gebied. Volgens WetlandWacht [redacted] worden met name ganzen (illegaal?) verjaagd van landbouwpercelen om schade aan gewassen te voorkomen.
Reactie GS:
Kortheidshalve wordt verwezen naar onze reactie op zienswijze 1d. van de Vogelbescherming in paragraaf 9.1.

13) Volgens gegevens uit het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM, zie sovon.nl) zijn de aantallen kleine zwaan en wilde zwaan veel lager dan de instandhoudingsdoelstellingen voor deze soorten. De instandhouding van deze soorten staat dus onder druk.
Reactie GS:
Kortheidshalve wordt verwezen naar onze reactie op zienswijze 2 van de Vogelbescherming in paragraaf 9.1.

14) Ook wordt de functie van het Esmeer als rust- en slaapplaats steeds meer aangetast door een toename van verstoring. In de passende beoordeling wordt hier niet op ingegaan.
Reactie GS:
Kortheidshalve wordt verwezen naar onze reactie op zienswijze 3 van de Vogelbescherming in paragraaf 9.1.

15) Rond het Fochteloërveen vinden, naast de wens om Kloosterveen uit te breiden, meer ontwikkelingen plaats die een negatieve impact hebben op de foerageermogelijkheden voor ganzen en zwanen van N2000-gebied Fochteloërveen. Dat vraagt om een oplossing op landschapsschaal en Natuurmonumenten is graag bereid om hierover mee te denken.
Reactie GS:
Naar aanleiding van de beroepsschriften is een minnelijk traject gestart met de Vogelbescherming, Natuurmonumenten, Natuur en Milieufederatie en de gemeente Assen. De uitkomst hiervan is dat wij onafhankelijk ecologisch onderzoek laten doen conform een gezamenlijk bepaalde opdracht. Naar aanleiding van de uitkomst hiervan zullen wij mogelijk nadere maatregelen (moeten) nemen in het gebied.

Conclusie zienswijzen NMF en Natuurmonumenten
De zienswijze heeft geleid tot aanpassing van het besluit.

10. Conclusie

Gelet de gereserveerde stikstofruimte binnen het SSRS voor dit project, de ingediende aanvraag met bijbehorende bijlagen en de motivering in deze toelichting komen wij tot de conclusie dat de aangevraagde vergunning kan worden verleend.

Date : 9-10-2020 13:15:50
From : "Reinder Hoekstra" [redacted] **@nmfdrenthe.nl**
To : " [redacted] **@nmfdrenthe.nl, "Fred Wouters"** [redacted] **@vogelbescherming.nl, "** [redacted] **@Vogelbescherming.nl, "** [redacted] **@vogelbescherming.nl"'** [redacted] **@vogelbescherming.nl, "'Jan Gorter"'** [redacted] **@Natuurmonumenten.nl,** [redacted] **@natuurmonumenten.nl, "** [redacted] **@Natuurmonumenten.nl"'** [redacted] **@Natuurmonumenten.nl,** [redacted] **@assen.nl, '** [redacted] **@assen.nl"'** [redacted] **@assen.nl, "** [redacted] **@drenthe.nl,** [redacted] **@drenthe.nl**
Cc : " [redacted] **@nmfdrenthe.nl**
Subject : definitief persbericht Kloosterveen gaat nu naar buiten
Attachment : 201009 Definitief persbericht Kloosterveen.docx;201009 Definitief persbericht Kloosterveen.pdf;image001.jpg;

Beste mensen,

Dit bijgaande bericht gaat nu uit.
Het is op 1 punt gewijzigd t.o.v. de versie van 11.34 uur nl contactpersoon NM. Dis deze gebruiken en de vorige dus niet.

Met vriendelijke groet,

Reinder Hoekstra [redacted]

Van: [redacted]
Verzonden: vrijdag 9 oktober 2020 11:34
Aan: Fred Wouters [redacted] @vogelbescherming.nl>; [redacted] @Vogelbescherming.nl>; [redacted] @vogelbescherming.nl' [redacted] @vogelbescherming.nl>; [redacted] @Natuurmonumenten.nl>; [redacted] @natuurmonumenten.nl>; [redacted] @Natuurmonumenten.nl' < [redacted] @Natuurmonumenten.nl>; [redacted] @assen.nl>; [redacted] @assen.nl' [redacted] @assen.nl>; [redacted] @drenthe.nl>; [redacted] @drenthe.nl' < [redacted] @drenthe.nl>
CC: Reinder Hoekstra [redacted] @nmfdrenthe.nl>
Onderwerp: definitief persbericht Kloosterveen
Urgentie: Hoog

Beste mensen,

Bijgevoegd het definitieve persbericht voor Kloosterveen (Word-versie en pdf). **Mocht er nog een fout instaan dan hoor ik dat graag per ommegaande! Om 13.00 uur gaat het persbericht uit.** Wij sturen het persbericht naar onze uitgebreide perslijst (regiopers en landelijke pers) en daarnaast kan ieder ook via zijn eigen kanalen het persbericht verzenden.

Met vriendelijke groet,

[redacted] Voedzaam, Mooi en Natuurlijk Drenthe

Natuur en Milieufederatie Drenthe
Hertenkamp 6
9401 HL Assen
Tel: 0592 [redacted]
www.nmfdrenthe.nl

werkdagen ma, di, do en vr

natuur en milieu drenthe
federatie

Dit is een persbericht van de gemeente Assen, provincie Drenthe, Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten en Natuur en Milieufederatie Drenthe

Persbericht

Overeenkomst over uitbreiding Kloosterveen én behoud natuur Fochteloërveen

Assen, 9 oktober 2020

Assen kan beginnen met de bouw van woningen in Kloosterveen. De gemeente heeft daarover afspraken gemaakt met de provincie, Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten en de Natuur en Milieufederatie Drenthe. De kern van deze afspraken is dat de woonwijk geen extra stikstofuitstoot veroorzaakt op het Fochteloërveen en dat negatieve effecten aan de natuur, zoals het verlies aan leefgebied van toendrarietganzen, wilde en kleine zwanen en kraanvogels, worden voorkomen of gecompenseerd. Provincie en gemeente zetten zich samen met de natuurorganisaties in voor maatregelen om de natuurwaarden te versterken.

Assen heeft nieuwe woningen nodig voor haar inwoners. Het oog is daarbij gevallen op een uitbreiding van de wijk Kloosterveen. Die is gepland vlakbij het hoogveengebied Fochteloërveen, Natura 2000-gebied en onder andere vermaard als broedgebied van de zeldzame kraanvogel. Juist daar waar de wijk zou moeten komen zoeken overwinterende toendrarietganzen, kleine en wilde zwanen hun voedsel. Door de toename van de recreatie in het Fochteloërveen zullen broedende kraanvogels bijvoorbeeld sneller worden verstoord.

Beroep tegen vergunningverlening ingetrokken
Natuurmonumenten, Natuur en Milieufederatie Drenthe en Vogelbescherming Nederland hebben tegen de oorspronkelijke vergunning voor de eerste 500 woningen beroep aangetekend bij de rechtbank, op grond van de stikstofdepositie en de aantasting van het foerageergebied van ganzen en zwanen. Naar aanleiding daarvan zijn nu goede afspraken gemaakt op grond waarvan de natuurorganisaties hun beroep intrekken.

Akkoord maakt bouwen en natuurverbetering mogelijk
De vergunning is door de provincie op het onderdeel stikstof aangepast. Om de ontstane impasse te doorbreken zijn de provincie, de gemeente Assen en de natuurbeschermingsorganisaties verder overeengekomen dat Assen de eerste 500 van de geplande woningen mag bouwen, en dat er tegelijk een aanvullend onafhankelijk onderzoek door een ecologisch bureau wordt uitgevoerd naar de verstoring van de foerageergebieden én naar maatregelen om de problemen te verhelpen.

De provincie Drenthe zal als verantwoordelijke instantie voor het Natura 2000-gebied vervolgens de uit het onderzoek naar voren komende maatregelen uitvoeren. Provinciaal ambassadeur Jan Gorter van Natuurmonumenten is blij dat we zo het traject ingaan waarbij we alle belangen rechtdoen, en heeft er vertrouwen in. “We kunnen aan het werk, voor de stad, het uitloopgebied en de ganzen, zwanen en kraanvogels.”

Meer informatie:

- Gemeente Assen, afdeling bestuurscommunicatie: 06-
- Provincie Drenthe, perslijn: 0592-
- Vogelbescherming: 06-
- Natuurmonumenten: 06-
- Natuur en Milieufederatie Drenthe: Reinder Hoekstra 06-

Dit is een persbericht van de gemeente Assen, provincie Drenthe, Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten en Natuur en Milieufederatie Drenthe

Persbericht

Overeenkomst over uitbreiding Kloosterveen én behoud natuur Fochteloërveen

Assen, 9 oktober 2020

Assen kan beginnen met de bouw van woningen in Kloosterveen. De gemeente heeft daarover afspraken gemaakt met de provincie, Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten en de Natuur en Milieufederatie Drenthe. De kern van deze afspraken is dat de woonwijk geen extra stikstofuitstoot veroorzaakt op het Fochteloërveen en dat negatieve effecten aan de natuur, zoals het verlies aan leefgebied van toendrarietganzen, wilde en kleine zwanen en kraanvogels, worden voorkomen of gecompenseerd. Provincie en gemeente zetten zich samen met de natuurorganisaties in voor maatregelen om de natuurwaarden te versterken.

Assen heeft nieuwe woningen nodig voor haar inwoners. Het oog is daarbij gevallen op een uitbreiding van de wijk Kloosterveen. Die is gepland vlakbij het hoogveengebied Fochteloërveen, Natura 2000-gebied en onder andere vermaard als broedgebied van de zeldzame kraanvogel. Juist daar waar de wijk zou moeten komen zoeken overwinterende toendrarietganzen, kleine en wilde zwanen hun voedsel. Door de toename van de recreatie in het Fochteloërveen zullen broedende kraanvogels bijvoorbeeld sneller worden verstoord.

Beroep tegen vergunningverlening ingetrokken
Natuurmonumenten, Natuur en Milieufederatie Drenthe en Vogelbescherming Nederland hebben tegen de oorspronkelijke vergunning voor de eerste 500 woningen beroep aangetekend bij de rechtbank, op grond van de stikstofdepositie en de aantasting van het foerageergebied van ganzen en zwanen. Naar aanleiding daarvan zijn nu goede afspraken gemaakt op grond waarvan de natuurorganisaties hun beroep intrekken.

Akkoord maakt bouwen en natuurverbetering mogelijk
De vergunning is door de provincie op het onderdeel stikstof aangepast. Om de ontstane impasse te doorbreken zijn de provincie, de gemeente Assen en de natuurbeschermingsorganisaties verder overeengekomen dat Assen de eerste 500 van de geplande woningen mag bouwen, en dat er tegelijk een aanvullend onafhankelijk onderzoek door een ecologisch bureau wordt uitgevoerd naar de verstoring van de foerageergebieden én naar maatregelen om de problemen te verhelpen.

De provincie Drenthe zal als verantwoordelijke instantie voor het Natura 2000-gebied vervolgens de uit het onderzoek naar voren komende maatregelen uitvoeren. Provinciaal ambassadeur Jan Gorter van Natuurmonumenten is blij dat we zo het traject ingaan waarbij we alle belangen rechtdoen, en heeft er vertrouwen in. “We kunnen aan het werk, voor de stad, het uitloopgebied en de ganzen, zwanen en kraanvogels.”

Meer informatie:

- Gemeente Assen, afdeling bestuurscommunicatie: 06-
- Provincie Drenthe, perslijn: 0592-
- Vogelbescherming: 06
- Natuurmonumenten: k 06-
- Natuur en Milieufederatie Drenthe: Reinder Hoekstra 06-

Date : 9-10-2020 11:34:17
From : [redacted]@nmfdrenthe.nl
To : "Fred Wouters" [redacted]@vogelbescherming.nl, "[redacted]@Vogelbescherming.nl, "[redacted]@vogelbescherming.nl'" [redacted]@vogelbescherming.nl, "'Jan Gorter'" [redacted]@Natuurmonumenten.nl, "[redacted]@natuurmonumenten.nl, "[redacted]@Natuurmonumenten.nl'" [redacted]@Natuurmonumenten.nl, "[redacted]@assen.nl, [redacted]@assen.nl'" [redacted]@assen.nl, "[redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@drenthe.nl
Cc : "Reinder Hoekstra" [redacted]@nmfdrenthe.nl
Subject : definitief persbericht Kloosterveen
Attachment : 201009 Definitief persbericht Kloosterveen.docx;201009 Definitief persbericht Kloosterveen.pdf;image001.jpg;

Beste mensen,

Bijgevoegd het definitieve persbericht voor Kloosterveen (Word-versie en pdf). **Mocht er nog een fout instaan dan hoor ik dat graag per ommegaande! Om 13.00 uur gaat het persbericht uit.** Wij sturen het persbericht naar onze uitgebreide perslijst (regiopers en landelijke pers) en daarnaast kan ieder ook via zijn eigen kanalen het persbericht verzenden.

Met vriendelijke groet,

[redacted] Voedzaam, Mooi en Natuurlijk Drenthe

Natuur en Milieufederatie Drenthe
Hertenkamp 6
9401 HL Assen
Tel: 0592-311150
www.nmfdrenthe.nl

werkdagen ma, di, do en vr

natuur en milieu drenthe
federatie

Dit is een persbericht van de gemeente Assen, provincie Drenthe, Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten en Natuur en Milieufederatie Drenthe

Persbericht

Overeenkomst over uitbreiding Kloosterveen én behoud natuur Fochteloërveen

Assen, 9 oktober 2020
Assen kan beginnen met de bouw van woningen in Kloosterveen. De gemeente heeft daarover afspraken gemaakt met de provincie, Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten en de Natuur en Milieufederatie Drenthe. De kern van deze afspraken is dat de woonwijk geen extra stikstofuitstoot veroorzaakt op het Fochteloërveen en dat negatieve effecten aan de natuur, zoals het verlies aan leefgebied van toendrarietganzen, wilde en kleine zwanen en kraanvogels, worden voorkomen of gecompenseerd. Provincie en gemeente zetten zich samen met de natuurorganisaties in voor maatregelen om de natuurwaarden te versterken.

Assen heeft nieuwe woningen nodig voor haar inwoners. Het oog is daarbij gevallen op een uitbreiding van de wijk Kloosterveen. Die is gepland vlakbij het hoogveengebied Fochteloërveen, Natura 2000-gebied en onder andere vermaard als broedgebied van de zeldzame kraanvogel. Juist daar waar de wijk zou moeten komen zoeken overwinterende toendrarietganzen, kleine en wilde zwanen hun voedsel. Door de toename van de recreatie in het Fochteloërveen zullen broedende kraanvogels bijvoorbeeld sneller worden verstoord.

Beroep tegen vergunningverlening ingetrokken
Natuurmonumenten, Natuur en Milieufederatie Drenthe en Vogelbescherming Nederland hebben tegen de oorspronkelijke vergunning voor de eerste 500 woningen beroep aangetekend bij de rechtbank, op grond van de stikstofdepositie en de aantasting van het foerageergebied van ganzen en zwanen. Naar aanleiding daarvan zijn nu goede afspraken gemaakt op grond waarvan de natuurorganisaties hun beroep intrekken.

Akkoord maakt bouwen en natuurverbetering mogelijk
De vergunning is door de provincie op het onderdeel stikstof aangepast. Om de ontstane impasse te doorbreken zijn de provincie, de gemeente Assen en de natuurbeschermingsorganisaties verder overeengekomen dat Assen de eerste 500 van de geplande woningen mag bouwen, en dat er tegelijk een aanvullend onafhankelijk onderzoek door een ecologisch bureau wordt uitgevoerd naar de verstoring van de foerageergebieden én naar maatregelen om de problemen te verhelpen.

De provincie Drenthe zal als verantwoordelijke instantie voor het Natura 2000-gebied vervolgens de uit het onderzoek naar voren komende maatregelen uitvoeren. Provinciaal ambassadeur Jan Gorter van Natuurmonumenten is blij dat we zo het traject ingaan waarbij we alle belangen rechtdoen, en heeft er vertrouwen in. “We kunnen aan het werk, voor de stad, het uitloopgebied *en* de ganzen, zwanen en kraanvogels.”

Meer informatie:

- Gemeente Assen, afdeling bestuurscommunicatie: 06-
- Provincie Drenthe, perslijn: 0592-
- Vogelbescherming: 06-
- Natuurmonumenten: Jan Gorter 06
- Natuur en Milieufederatie Drenthe: Reinder Hoekstra 06

Dit is een persbericht van de gemeente Assen, provincie Drenthe, Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten en Natuur en Milieufederatie Drenthe

Persbericht

Overeenkomst over uitbreiding Kloosterveen én behoud natuur Fochteloërveen

Assen, 9 oktober 2020
Assen kan beginnen met de bouw van woningen in Kloosterveen. De gemeente heeft daarover afspraken gemaakt met de provincie, Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten en de Natuur en Milieufederatie Drenthe. De kern van deze afspraken is dat de woonwijk geen extra stikstofuitstoot veroorzaakt op het Fochteloërveen en dat negatieve effecten aan de natuur, zoals het verlies aan leefgebied van toendrarietganzen, wilde en kleine zwanen en kraanvogels, worden voorkomen of gecompenseerd. Provincie en gemeente zetten zich samen met de natuurorganisaties in voor maatregelen om de natuurwaarden te versterken.

Assen heeft nieuwe woningen nodig voor haar inwoners. Het oog is daarbij gevallen op een uitbreiding van de wijk Kloosterveen. Die is gepland vlakbij het hoogveengebied Fochteloërveen, Natura 2000-gebied en onder andere vermaard als broedgebied van de zeldzame kraanvogel. Juist daar waar de wijk zou moeten komen zoeken overwinterende toendrarietganzen, kleine en wilde zwanen hun voedsel. Door de toename van de recreatie in het Fochteloërveen zullen broedende kraanvogels bijvoorbeeld sneller worden verstoord.

Beroep tegen vergunningverlening ingetrokken
Natuurmonumenten, Natuur en Milieufederatie Drenthe en Vogelbescherming Nederland hebben tegen de oorspronkelijke vergunning voor de eerste 500 woningen beroep aangetekend bij de rechtbank, op grond van de stikstofdepositie en de aantasting van het foerageergebied van ganzen en zwanen. Naar aanleiding daarvan zijn nu goede afspraken gemaakt op grond waarvan de natuurorganisaties hun beroep intrekken.

Akkoord maakt bouwen en natuurverbetering mogelijk
De vergunning is door de provincie op het onderdeel stikstof aangepast. Om de ontstane impasse te doorbreken zijn de provincie, de gemeente Assen en de natuurbeschermingsorganisaties verder overeengekomen dat Assen de eerste 500 van de geplande woningen mag bouwen, en dat er tegelijk een aanvullend onafhankelijk onderzoek door een ecologisch bureau wordt uitgevoerd naar de verstoring van de foerageergebieden én naar maatregelen om de problemen te verhelpen.

De provincie Drenthe zal als verantwoordelijke instantie voor het Natura 2000-gebied vervolgens de uit het onderzoek naar voren komende maatregelen uitvoeren. Provinciaal ambassadeur Jan Gorter van Natuurmonumenten is blij dat we zo het traject ingaan waarbij we alle belangen rechtdoen, en heeft er vertrouwen in. “We kunnen aan het werk, voor de stad, het uitloopgebied *en* de ganzen, zwanen en kraanvogels.”

Meer informatie:

- Gemeente Assen, afdeling bestuurscommunicatie: 06-
- Provincie Drenthe, perslijn: 0592-
- Vogelbescherming: 06
- Natuurmonumenten: Jan Gorter 06-
- Natuur en Milieufederatie Drenthe: Reinder Hoekstra 06

Date : 11-2-2020 12:47:28
From : "
To : @drenthe.nl, " @drenthe.nl, @drenthe.nl, " @assen.nl, " @assen.nl
Subject : Def. voorbereidend gesprek inzake Kloosterveen

Date : 14-6-2021 13:10:49
From : "[redacted]@hetnet.nl
To : "provincie Drenthe" post@drenthe.nl
Cc : [redacted]@drenthe.nl
Subject : factuur tellingen ganzen en zwanen Fochteloërveen 2016-2020
Attachment : factuur ProvincieDrenthe202103.pdf;

Goedemiddag,
In de bijlage een factuur voor [redacted] i.v.m. de aangeleverde telgegevens van de ganzen en zwanen 2016-2020, voor het draagkrachtonderzoek in het Fochteloërveen.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Bureau Vogelinventarisatie De Kraanvogel
Fochteloërveen 10
8428 RR FOCHTELOO

Bureau Vogelinventarisatie De Kraanvogel

[redacted]
Fochteloërveen 10
8428 RR Fochteloo
tel 0516[redacted]
[redacted]@hetnet.nl

Triodos Bank Zeist. [redacted]
K.v.K. 01090851
B.T.W. ID NL001429294B82

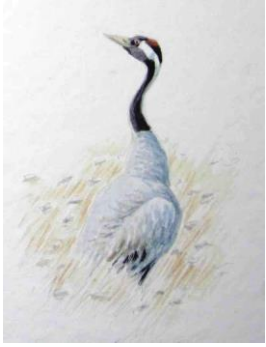

Fochteloo, 14 juni 2021

Aan: [redacted] ***Provincie Drenthe***

Contactpersoon: [redacted] *Provincie Drenthe – Natura 2000*
Van: [redacted] *- Bureau Vogelinventarisatie de Kraanvogel in Fochteloo*
uw verplichtingnummer: V88179

Betreft: factuur telgegevens eenden en zwanen 2016-2020 voor het draagkrachtonderzoek Fochteloërveen van A&W 2021

Factuur 2021/03

Telgegevens eenden en zwanen Fochteloërveen	€ 1920,00

Subtotaal:	€ 1920,00
B.T.W 21%:	€ 403,20
Totaal bedrag:	€ 2323,20

Date : 28-2-2020 14:01:53
From : "[redacted]@assen.nl
To : [redacted]@drenthe.nl
Subject : Flipovers overleg 27-2
Attachment :
IMG_0430.JPG;ATT00001.txt;IMG_0431.JPG;ATT00002.txt;IMG_0433.JPG;ATT00003.txt;IMG_0435.JPG;ATT00004.txt;IMG_0437.JPG;ATT00005.txt;IMG_0438.JPG;ATT00006.txt;IMG_0440.JPG;ATT00007.txt;

Disclaimer:
Aan de informatie in deze e-mail en ieder aangehecht databestand kunnen geen rechten worden ontleend. De e-mail is vertrouwelijk en is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde. De gemeente Assen aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade als gevolg van onjuistheden, gedateerde informatie of van een onjuiste en onvolledige verzending en ontvangst van informatie.

? BERGEP SPEELT — WAAR OVER EENS WORDEN

STAPPEN OP PAPIER — AKKOORD DAN — BERGEP IN TREKKEN

INCLUSIEF → STIKSTOF (maak) OF NIEUWE REGELS
SSRS ? 30% REDUCTIE
- LANDELIJKE REGELS ZIJN VERTREKPUNT
MITS NMF HIER NIE AKKOORD
- INTERN / ACHTERBAN / GS GECOMMITTEERD
- DE ANALYSE ALS 1E STAP
GEZAMENLIJKE OPDRACHT TOT EEN ANALYSE — EXTERN MET BEST BESCH.B. KENNIS & PARTIJEN

0 KNELPUNTEN NU & TOEKOMST IN KAART

- ZOEKEN NAAR OPLOSSINGEN

* PROCES VOORSTEL VAN DE PROVINCIE — PRE AKKOORD 1/2 MAART

- WELKE PARTIJEN
- ZICHT OP GARANTIE
  - NMF : ATTENTIE TOT OPLOSSINGEN KOMEN
  - "MET ELKAAR GOEDE DINGEN DOEN
    TRANSPARANT
    ZUIVERE ANALYSE
    GOEDE PROCES BESCHRIJVING
  - ONDERBOUWEN ALS RESULTAATSVERPLICHTING VAN PROCES
- JURIDISCHE OVEREENKOMST
- VERTROUWEN OP GOEDE RELATIE

- BORGING
- HOE BORG JE DE INSTANTHOUDINGS DRUKTE OP EXTERNE WERKING

- GEBIEDSGROEP IN POSITIEREN > OVER PROCES
- ADVIES GROEP
- GEMEENTEN RO/NM
- AMBITIE IN PLANNING → KT ANALYSE URBANE HELDER

OKU
VOORSTEL UITVOERING

quantore

ANALYSE

ONTWIKKELINGEN ROND FV

- GRONDGEBRUIK - WOON
- RUIMTEGEBRUIK - ZONNEPARK
- VERSTORING, RECREATIE, HOND, JACHT

ZORG - BEHALEN INSTANDHOUDING SOORTEN

FG → VERJAGING - HELE GEBIED
→ OVERAL SCHADE
→ REGELINGCONSTRUCTIE ZELF
→ VB → VOORAL UM EROMHEEN

ANALYSE FV ALS GEHEEL (DR/FRL)

- OOK KRAANVOGEL ALS BROEDVOGEL
- KWALITEIT FG
- ADEQUAAT REAGEREN ONTWIKKELINGEN
- GEBIEDSGERICHTE AANPAK
- ROBUUST WATERSYSTEEM MEEHOPPELKANS
FOERAGEER GEBIED
- BEDREIGINGEN
- KANSEN
- OOK VOOR KRAANVOGEL
- GISAPPLICATIE HULPMIDDEL

quantore

WENSBEELD FOERAGEER GEBIEDEN

BESCHERMINGSREGIME X HA BORGEN
- BEHEER
- GEEN VERSTORING
- GEEN RECREATIE

1) ANALYSE
2) PROCES
3) VOORLICHTING BELANG FG
4) ANALYSE KWALITEIT ___
KWANTITEIT ___ ivm RO zonneparken

- SCHOUWPADEN WS
- FIETSPADEN, RONDJE FV

- WAAR BESTE UITGANGSITUATIE GEBIED ALS GEHEEL
- MEEWERKENDE BOEREN
- WAAR NODIG MAATREGELEN BEPERKEN VERSTORING
- HANDHAVING + TOEZICHT - SNL NIET OPEN GESTELD OP AKKERS
  - FRL - FUMO

- MOGELIJKE INRICHTING VOEDSELAKKER
- ALLE BELANGEN OOK RECREATIE
- WERKT HET MIDDEL FG AANWIJZEN

quantore

GEWENST PROCES

VEEL PARTIJEN FV

DR, FRL, MD, NOORDENVELD, ASSEN,

EVALUATIE BEHEERPLAN

→ VOORUITLOPEND PROCESAFSPRAKEN

- ALLE PARTIJEN
- TIJD → ANALYSE
- CONCRETE STAPPEN

- ELEMENTEN
- SOORTEN
- VOEDSELVOORZIENING, VERSTOR...'S

- VRAAG ID
- WILDE + KLEINE ZWAAN SLECHT
- TOENDRA + RIETGANS AFNAME in TIJD
- ROOFVOGELS SLECHT SOUDN
- SLAAPLAATSTELLING WEL VEEL
- TELLEN FG MAANDELIJKS VOORSTEL

- ONDERDRUKKEN
- WOLF
- ENERGIEPLANNEN

KANSEN

BIJEENKOMST MAATREGELEN FOCHTELOERVEEN I.R.T. KLOOSTERVEEN

Naam		Doel
[redacted]	NMF	GOEDE AFSPRAKEN / Formuleergebieden niet vanuit
[redacted]	Gem ASSEN	AFSPR. VOOR ALLE Partijen OKE GOEDE BASIS
[redacted]	PVGK Kloosterveen	GOEDE HAALBARE AFSPR.
[redacted]	PROVINCIE/PROV FRIESL	NAT 2000 BEHEER PLAN GOEDE AFSPR. + DE VOGELS
[redacted]	Coord. N2000	AFSPR. TBV. PROD.
[redacted]		DUIDELIJK WAT WIJ WILLEN < INHOUD PROCES BEDRIJFSTYPE Haalbaarheid
[redacted]		PROCES AFSPR.
[redacted]		NAT. 2000 AFSPRAKEN NAKOMEN
[redacted]		FORMATIEGEBIEDEN BELANG - TE VEEL VERGETEN
[redacted]	VERG. VER.	SAMEN UITKOMEN — VERG VERLAGEN
[redacted]	R. DRENTHE	OPEN GESPREK BELANGEN DUIDELIJK + RIJ ELKAAR KOMEN
		GEZR. IPU
[redacted]	- NM	GOEDE AFSPR OM DOELEN V. NU / TOEK TE HALEN

STIKSTOF CUTTINGS. LINGEN ASSEN

SPOOR 1 STIKSTOF BANK SSRS

SPOOR 2

BELEMMERINGEN WEGEN

VERWIJZING NAAR NBW STRUCTUUR VISIE GEBIED 1e INT GEBIEDS / PROCES

HERSTEL OP HOGERE NIVEAUS

LANDELIJKE BELEMMERENDE WETTEN

quantore

PROCES

+ BINNEN BOCHT → KNELPUNTEN ANALYSE
  INHOUDELIJK INTERESSANT
  + VOEDSEL COMPONENT
  ± VERSTORING
  ? RUST COMPONENT
  ! DAGELIJKSE PRAKTIJK
  GIS TOOL / ANDERE ANALYSE – HOE
  HOE WORDEN WE HET EENS OVER DE ANALYSE
  WAAR ZIT VEEL VERSTORING? → DAAR MEE AAN DE SLAG

+ BUITEN BOCHT
  VAN WELKE DATA GAAN WE UIT?
  DATA SET – HALEN WE DE # GANZEN ?–
  ZWANEN ?+
  ZIJN DE DOELEN GOED GEKOZEN?
  ZITTEN WE OP DE JUISTE WEG
  BEHEERPLAN △ ALS CIJFERS DALEN! — WAT AAN DE HAND?
  △ ALLE ONTWIKKELINGEN "AHS" VOOR GANZEN
  △ VOORSTEL VB/NM/NFD KOST OVEREEN GEDACHTE
  △ FOERAGEERGEBIED – ALLES N HET GEBIED ZOU + MOETEN WERKEN
  L SLAAPPLAATS FUNCTIE ERBORGD – EXTERN OOK Fyteens VORST PERIODES
  – VERSTORING – kleine schakels zonnepanelen
  △ KRIMPEN VOGEL? aanwijzing? MINISTERIE BEHOUDS DOELSTELLING GAAN WE HALEN
  → VOGELRICHTLIJN MODELLEN
  △ GEBIEDS PROCES – VERTOUW – BUREN FRIESLAND – MEE NEMEN
  – BESTUURLIJK OVERLEG ?....
  ? BIJ JUBBEDISCH MOETEN WE NAAR FOERAGEERGEBIED ? ZWANEN • GANZEN
  WENS SNAP IK WEL – HOE GAAN WE ER MEE OM
  ? WEL AL BIJ LEEKSTERMEER –? 10 m Grasland – Schade COMPENSATIE
  △ HEEFT DAT NUT? een FOERAGEERGEBIED
  → OOR LICHTING € ZORGPLICHT
  → AANTREKKELIJK MAKEN

○ WAAR ZIT DIE VERSTORING? — WAARDOOR?
○ AL DIE RUIMTELIJKE ONTWIKKELINGEN

quantore

- ALS JE FOERAGEER GEBIED AAN WIJST DAN → ! GEEN ZONNEPANELEN
- ANALYSE WAT ZIJN JUISTE MIDDELEN OM DOELEN TE BEREIKEN
- HOE GAAT DRENTHE ER UBERHAUPT MEE OM
- GOED REGELEN VOOR DE TOEKOMST
- HOE BREED MOETEN WE HET OPPAKKEN?
  - DRUK NU → FOLKTELOERUEEN
    WILDE ZWANEN/.. → INSTANDHOUDINGS DOELEN — WELKE DATA
    HABITAT INSTANDHOUDINGS DOEL — IS HET AL EERDER GEBEURD

GOEDE ANALYSE

- KWANTITEIT
- KWALITEIT
  EENS OVER DATA & UITKOMST

- NUTTIG!
- AL GEMAAKT DOOR BUREAU BAKKER
- DAARNA NIEUWE ONTWIKKELINGEN
- EVALUATIE BEHEER PLANNEN

→ ZWANEN DOELEN GAAN NIET GOED — CIJFERS VERDER REPENEREN
KRAANVOGELS...

WELKE DOELEN KON JE HALEN?

- HOEVEEL FOERAGEERGEBIED IS ER NODIG
  - WELKE VOGELS NEEM JE MEE
- WELKE GEBIEDEN GESCHIKT
  - GRONDGEBRUIK
  - PARTIJEN DIE WILLEN
- HOE GAAN WE DAT REGELEN? → AAN DE DOELEN BIJDRAGEN EFFECTIEF
  ? AGR. NAT BEHEER
  ...
  LAATSTE STAP

quantore

Verstuurd vanaf mijn iPad

Date : 18-6-2020 09:21:41
From : "[redacted]@drenthe.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl
Subject : fochtelo en onderzoek

Ho[redacted]

Moeten we het onderzoek al in gang gaan zetten?
En wie kan dat trekken, moeten ik dat doen?

Groet,

[redacted]

Provincie Drenthe
Westerbrink 1
Postbus 122
9400 AC Assen
+31 (0)592 365555
werk: ma, di, do, vr

[redacted]

Date : 11-6-2020 13:18:12
From : [redacted] **drenthe.nl**
Subject : FW: alternatief?
Attachment [redacted] **20200508 Projectvoorstel verstoringsinvloeden en oplossingen voor ganzen en zwanen in het Fochteloerveen - eindconcept (002).docx** [redacted] **20200609 Privaatrechtelijk Overeenkomst eindversie 2.0.docx;image001.jpg;image004.png;image005.png;image006.png;**

Hoi [redacted]

Deze reactie (punt 4) maakt het opstellen van een concept vergunning nog iets prangender....
Jij hebt het ingepland voor volgende week toch?

Mvg [redacted]

Van: [redacted] @nmfdrenthe.nl>
Verzonden: donderdag 11 juni 2020 9:50
Aan: [redacted] @drenthe.nl> [redacted] @vogelbescherming.nl>; [redacted] @natuurmonumenten.nl>; [redacted] @assen.nl>; [redacted] @assen.nl>; [redacted] @drenthe.nl>; [redacted] @drenthe.nl>; [redacted] @Vogelbescherming.nl>
Onderwerp: RE: alternatief?

Hallo [redacted]

Even een reactie op jouw vragen:

1. Ik heb nog een paar pietluttige tekstuele verbeteringen (zie bijlagen).
2. Planning is akkoord
3. Akkoord om op voorhand al een offerteaanvraag bij Altenburg & Wymenga te doen.
4. Voordat de rechtbank wordt geïnformeerd dat we tot een ambtelijke overeenkomst zijn gekomen, wil ik graag bijlage 2 (concept 6:19 Awb besluit waarmee de natuurvergunning voor het onderdeel stikstof wordt aangepast) en de nadere onderbouwing op het onderdeel stikstof die de gemeente Assen hiervoor heeft aangeleverd, zien. Ik snap dat dit een concept is, omdat de definitieve toekenning vanuit het SSRS nog moet komen, maar ik ga ervan uit dat er verder niets meer aan bijlage 2 en de onderbouwing gaat veranderen. Voordat ik ambtelijk akkoord ga, wil ik deze bijlage en de bijbehorende onderbouwing daarom zien, omdat ik anders toch het gevoel heb dat ik een blanco cheque onderteken.

Met vriendelijke groet,

[redacted] voedzaam, Mooi en Natuurlijk Drenthe

Natuur en Milieufederatie Drenthe
Hertenkamp 6
9401 HL Assen
Tel: 0592-311150
www.nmfdrenthe.nl

werkdagen ma, di, do en vr

Van: [redacted] @drenthe.nl>
Verzonden: dinsdag 9 juni 2020 20:51
Aan: [redacted] @vogelbescherming.nl>; [redacted] @natuurmonumenten.nl>; [redacted] @nmfdrenthe.nl>; [redacted] @assen.nl>; [redacted] @assen.nl>; [redacted] @drenthe.nl>; [redacted] @drenthe.nl>; [redacted] @Vogelbescherming.nl>
Onderwerp: RE: alternatief?

Hallo allen,

Nu kunnen we wel veronderstellen dat we er op hoofdlijnen uit zijn; hoera ☺
Het tekstvoorstel t.a.v. "duurzaam te borgen, zo nodig in besluiten en beleid," is namelijk wat ons betreft ambtelijk ook akkoord.

Daarom hierbij de voorstellen voor de privaatrechtelijke overeenkomst waarin ik alle laatste tekstvoorstellen heb verwerkt.
Vr. 1) Aan jullie het verzoek om deze door te nemen en eventuele laatste tekstuele verbeteringen aan mij door te geven.

Stikstof
T.a.v. stikstof goed nieuws en minder goed nieuws. De berichten zijn tot nu toe nog steeds dat er voldoende ruimte is voor het project Kloosterveen (voor de 500 woningen). Er was wat ruis vanwege één hexagoon waar niet voldoende ruimte voor bleek te zijn. Maar bij een nadere bestudering bleek dat hexagoon onterecht te zijn opgenomen in AERIUS. Het hexagoon beslaat namelijk helemaal geen beschermd habitattype. Dit kan overigens door één ieder nagegaan worden (en zal onderbouwd worden in het besluit). Na de correctie van dit ene hexagoon bleek er voldoende ruimte te zijn voor het plan Kloosterakker voor 500 woningen.

Het minder goede nieuws is dat wij pas na 1 juli 2020 definitief antwoord hebben op de vraag of er voldoende ruimte is. Dit komt omdat pas na 1 juli 2020 alle projecten (van heel NL) die op dat moment een beroep doen op het SSRS en ontvankelijk zijn definitief worden vastgelegd (de wachtrij wordt dan vastgesteld). In Drenthe zijn er geen andere projecten ingediend vóór de aanvulling van de aanvraag Kloosterveen waardoor ik verwacht dat we na 1 juli 2020 definitief zullen horen dat er voldoende ruimte is in gereserveerd. Wij kunnen dan daarna overgaan tot nemen van het 6:19 Awb besluit. Omdat het 6:19 Awb besluit nu nog niet gereed is kan ik deze nu nog niet meezenden. Het concept 6:19 Awb besluit zal echter wel onderdeel uit gaan maken van de overeenkomst (bijlage 2) waardoor we helaas vertraging oplopen.

Planning vaststelling overeenkomst
Omdat we over de natuurvergunning pas na 1 juli 2020 definitieve zekerheid hebben kunnen GS en de andere partijen pas na 1 juli 2020 definitief de overeenkomst vaststellen.
Omdat de laatste GS-vergadering voor het zomerreces op dinsdag 30 juni 2020 is kan de overeenkomst pas na het zomerreces (voor het eerst op 18 augustus 2020) door GS van Drenthe vastgesteld worden.
Vr. 2) Is dit een planning die voor alle partijen acceptabel is?

Wat ons betreft hoeven we niet te wachten met het uitzetten van de offertevraag voor de opdracht tot die tijd.
Ik wil daarom voorstellen om als de gemeente Assen ook een voorlopig akkoord geeft en ik hiervoor een akkoord krijg intern de offerte uitvraag alvast uit te doen.
Gelet op onze eerste uitgesproken voorkeur en de voorkeur van de Vogelbescherming lijkt mij het vragen een offerte aan Altenburg & Wymenga het meest voor de hand liggen.
Vr. 3) Kunnen alle partijen hiermee instemmen?

Verder zal GS van Drenthe de rechtbank voor 1 juli 2020 moeten informeren. Ik stel voor dat wij de Rb informeren dat de partijen tot een ambtelijke overeenkomst zijn gekomen maar dat wij voor de bestuurlijke afwikkeling tot 1 september 2020 nodig hebben.
Vr. 4) Kan iedereen ook hiermee instemmen?

Wellicht ten overvloede vermeld ik hierbij nogmaals dat deze mail een ambtelijke standpunt betreft. Aan deze mail kunnen dan ook geen rechten worden ontleend totdat GS zich aan de overeenkomst heeft gecommitteerd.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

provincie Drenthe

[redacted]
Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
T (0592) [redacted]
[redacted] @drenthe.nl

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Van: [redacted]@vogelbescherming.nl>
Verzonden: dinsdag 9 juni 2020 11:55
Aan: [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@natuurmonumenten.nl>; [redacted]@nmfdrenthe.nl>; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>
CC: [redacted]@Vogelbescherming.nl>
Onderwerp: Re: alternatief?

Dag [redacted] e.a.,

Bij afwezigheid van [redacted] stuur ik hierbij onderstaand bericht naar jullie door.

Dank voor je email en je toelichting [redacted]

Fijn dat jullie akkoord kunnen gaan met de toevoeging in geel aan art. 3b. Ik kan bevestigen dat deze toevoeging betrekking heeft op toekomstige natuurvergunningaanvragen. Niet op de natuurvergunning (en onderliggende aanvraag) die onderwerp van ons huidige beroep is.

Ik stel voor de tekst over het duurzaam borgen van foerageergebieden iets aan te passen. Er staat nu "en zo nodig duurzaam te borgen in besluiten en beleid". Ik stel voor: "duurzaam te borgen, zo nodig in besluiten en beleid,". Het gaat er immers vooral om dat de evt. foerageergebieden duurzaam geborgd zullen zijn. Dat maak ik ook uit jouw reactie op, [redacted]

Keuze onderzoeksbureau:

Wij benadrukken dat het van groot belang is voor het vervolg dat er een onderzoeksbureau wordt gekozen waar alle partijen vertrouwen in hebben. Van de bureaus die [redacted] noemt, zijn dat wat ons betreft:

Altenburg & Wymenga, Antea Nederland BV, Arcadis Nederland BV en Witteveen + Bos.

Wat ons betreft kunnen provincie en gemeente uit deze 4 kiezen.

Tot slot, ook voor ons geldt dat aan onze ambtelijke mails geen rechten kunnen worden ontleend totdat ons bestuur zich aan de overeenkomst heeft gecommitteerd.

[redacted], met jouw mail van 18 mei zond je ons de concepten van de overeenkomst en de opdracht zoals je die hebt aangepast na het overleg van 18 mei. In die mail schreef je dat dat we, als wij het eens zijn op hoofdlijnen, afspraken maken over het vervolg, zoals de laatste tekstuele aanpassingen. In je mail van 25 mei stelde je nog een tekstuele ronde van de stukken voor. Wij stellen die nog op prijs.

Vriendelijke groet,

[redacted]

Met vriendelijke groet,

[redacted] Wetlands
[redacted]@vogelbescherming.nl
Vogelbescherming Nederland
Boulevard 12, 3707 BM Zeist
Tel: +31 (0)88 [redacted]
Mob: +31 (0)6 [redacted]
Web: www.vogelbescherming.nl

Vogelbescherming
NEDERLAND

Consider the environment. Do you really need to print this email?
De inhoud van dit bericht en de eventueel daarbij behorende bijlagen zijn persoonlijk gericht aan en derhalve uitsluitend bedoeld voor de geadresseerde. Openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan zonder toestemming van de afzender. Heeft u dit bericht ontvangen en bent u niet de geadresseerde, noch bevoegd dit bericht namens geadresseerde te ontvangen, dan verzoeken wij u vriendelijk ons direct op de hoogte te stellen van de ontvangst en dit bericht, met inbegrip van eventuele bijlagen, uit uw systeem te wissen.

The information sent with this e-mail message is only for the strict use of the intended recipient. It is not permitted to publish, copy, circulate and/or disclose any of this information to third parties without the permission of the sender. If you are not the intended recipient or the authorised person to use these contents of this e-mail message, please notify us immediately, delete the e-mail message from your inbox, and do not use it for any purpose or disclose the contents of this message to third parties, or publish, copy or store this information on a information carrier.

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: maandag 8 juni 2020 11:14
Aan: [redacted]@Vogelbescherming.nl>; [redacted]@vogelbescherming.nl>; [redacted]@natuurmonumenten.nl>; [redacted]@nmfdrenthe.nl>; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: alternatief?

Hoi [redacted] e.a.,

Deze mail stuur ik weer naar alle overlegpartners zodat iedereen weer aangehaakt is ☺.
28 mei jl. heb ik telefonisch met [redacted] gesproken n.a.v. haar mail van 27 mei jl.
N.a.v. dat gesprek heb ik een tekstvoorstel gedaan (zie helemaal onderaan).
Hierop heeft de VB per mail van 5 juni gereageerd (zie hieronder). Deze mail is daar weer een reactie op.

Reactie op mail 5 juni jl.
Wij kunnen ambtelijk akkoord gaan met het toevoegen van de "gele tekst" zoals jullie voorstellen. Ik heb de mail ook aan de gemeente Assen voorgelegd. Zij zijn ook akkoord met de geel gearceerde toevoeging als deze betrekking heeft op toekomstige natuurvergunningaanvragen (en dus niet de huidige). Wij gaan ervan uit dat de VB het ook zo bedoeld maar zien dit graag nog bevestigd.

Hieronder gaan wij in op de openstaande vragen.

Op grond van de toevoeging "zo nodig" ontstaat bij de VB de vraag welke andere wijze die duurzame borging plaats zal kunnen vinden?
Reactie:
Deze opmerking hangt samen met het nieuw voorgestelde sub h dat luidt:
Nieuw voorstel sub H:
Als uit de uitwerking van de opdracht blijkt dat het aanwijzen van foerageergebieden noodzakelijk is, zetten GS zich in deze via een gebiedsproces te realiseren en zo nodig duurzaam te borgen in besluiten en beleid. In dat geval stellen Gedeputeerde Staten van Drenthe hiervoor voldoende middelen beschikbaar en zorgen voor voldoende communicatie over het proces en inhoud ten behoeve van belanghebbenden.

Het staat niet vast dat borging van een foerageergebied per definitie nodig zal zijn in een besluit. Het zou ook kunnen door bijvoorbeeld de vastlegging van afspraken in een privaatrechtelijke overeenkomst met omliggende terreineigenaren. Omdat voor ons niet vaststaat dat er besluiten nodig zijn is gekozen voor de toevoeging "zo nodig". Als het nodig blijkt te zijn om een of meerdere besluiten te nemen om een foerageergebied in te stellen en nader te borgen in besluiten en beleid, dan valt dit wat ons betreft onder de overeenkomst.

De VB stelt voor direct achter de passage "voldoende middelen beschikbaar' te vermelden ",zowel ambtelijke als financiële,".
Reactie:
Wij kiezen ervoor om hier te spreken van bredere term middelen (waar zowel ambtelijk als financieel onder kunnen vallen) omdat wij anders op dit moment al financiële dekking moeten verzorgen voor nu nog onzekere investeringen. Het weglaten van het woord "financiële" maakt het voor ons mogelijk om nu akkoord te gaan met deze overeenkomst. Zoals blijkt uit de overeenkomst verplicht GS zich om de noodzakelijke maatregelen te treffen zoals die uit het onderzoek naar voren komen. Als dit betekent dat hiervoor financiële middelen vrijgemaakt/gevonden moeten worden, dan zal dat onderdeel zijn van een toekomstig besluit ten aanzien van de maatregelen.

De VB acht van belang dat duidelijk is hoe de andere partijen kunnen verifiëren dat GS voldoende middelen en communicatie inzetten en de handelingen/activiteiten uitvoeren.
Reactie:
In het nieuwe sub F is geborgd dat GS na afronding van de opdracht een voorstel met een concreet plan van aanpak inclusief tijdpad zal maken om de benodigde maatregelen uit te voeren. In dit plan van aanpak zullen wij ook ingaan op de benodigde middelen en communicatie met de verschillende partijen.

Nieuw voorstel sub F:
Na de afronding van de opdracht (het ecologisch onderzoek) komen partijen ambtelijk bijeen om de verdere uitwerking van de voorgestelde maatregelen door te spreken en zal een voorstel (met een concreet plan van aanpak inclusief tijdspad) aan Gedeputeerde Staten worden voorgelegd inclusief een advies van de betrokken partijen. Gedeputeerde Staten van Drenthe zal op basis hiervan besluiten over het vervolgproces.

Kan de VB betrokken worden bij de keuze van een ecologisch adviesbureau?
Afhankelijk van de kosten van het onderzoek, moet worden bekeken op welke wijze de inkoop van de opdracht voor het onderzoek kan worden ingestoken. Onze inschatting op dit moment is dat wij onder de € 50.000,- zullen blijven.

Aanbestedingen tot € 50.000 kunnen wij enkelvoudig (onderhands) aanbesteden. Gelet op onze raamovereenkomst kunnen wij dan een offerte vragen aan de volgende bureaus:
Adviesbureau E.C.O. Logisch, Altenburg & Wymenga, Antea Nederland BV, Arcadis Nederland BV, Atensus BV, ATKB, Aveco de Bondt, BTL, Bugel Hajema, Bureau Schmidt, Bureau Waardenburg, Buro Noord, Clafis – RPS, Eco Reest, Ecogroen Advies BV, Econsultancy, Eelerwoude, Haskoning DHV, Incite Projects BV, Lievense Infra BV, MLG BV, Onderzoekscentrum B-Ware, Rho Adviseurs, Sweco, Tauw, Witteveen + Bos.

Onze voorkeur op basis van onze inschatting van de aanwezige kennis zijn de bureaus Altenburg & Wymenga en Bureau Waardenburg. Het is mogelijk jullie (dan wel de begeleidingsgroep) te betrekken bij de voorselectie. De uiteindelijke keuze is echter aan de provincie en de gemeente als opdrachtgever.

Als echter onze inschatting zou zijn dat de aanbesteding meer dan € 50.000,- zal gaan kosten (of uit de eerste offerte onderhands blijkt dat zij hierboven komen) dan zullen we meervoudig moeten aanbesteden. In dat geval moeten we o.b.v. onze raamovereenkomst een aantal bureaus zelf kiezen en zal een elektronische randomizer nog een bureau kiezen welke een offerte uit kunnen brengen.

Tot slot
Wellicht ten overvloede vermeld ik hierbij nogmaals dat deze mail een ambtelijke standpunt betreft. Aan deze mail kunnen dan ook geen rechten worden ontleend totdat GS zich aan de overeenkomst heeft gecommitteerd.

Graag hoor ik van je of bovenstaande toelichting voor de vogelbescherming voldoende is om de overeenkomst zo voor te leggen aan onze besturen.

Met vriendelijke groet,

provincie Drenthe

Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
T (0592
E @drenthe.nl

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Van: @Vogelbescherming.nl>
Verzonden: vrijdag 5 juni 2020 9:49
Aan: @drenthe.nl>
CC: @vogelbescherming.nl>
Onderwerp: RE: alternatief?

Beste ,

Dank voor je email. Ik heb jouw voorstel met mijn collega's besproken. De toevoeging aan art. 2f van de tekst "met een concreet plan van aanpak inclusief tijdspad" ondervangt niet het feit dat de inspanningsverplichting van art. 2h niet is geconcretiseerd, zoals wij willen. Maar we kunnen er bij wijze van compromis mee akkoord gaan, mits de tekst van art. 3b van de overeenkomst als volgt wordt aangepast (gele markering is de toevoeging).

3b) Partijen spreken met elkaar af dat ook tegen toekomstige natuurvergunningen voor de uitbreiding van Kloosterveen binnen het plangebied van de Structuurvisie Kloosterveen 2017-2035 geen beroep wordt ingediend voor het onderdeel foerageergebieden, zolang die uitbreiding binnen de 2500 woningen blijft en in de passende beoordeling(en) worden betrokken de effecten op de foerageergebieden van toename van recreatie door de uitbreiding van Kloosterveen, de effecten op de foerageergebieden van bestaande verstoringsbronnen waaronder die zijn genoemd in het Natura 2000-beheerplan (recreatie, laagvliegende (les)vliegtuigen en helikopters, faunabeheer en jacht) en de effecten van bestaande en toekomstige verstoring op rust- en slaapplaatsen op de kwalificerende niet-broedvogelsoorten en de kraanvogel.

Toelichting: In de beroepsprocedure is onze kritiek dat deze effecten niet zijn betrokken in de passende beoordeling. Wij willen alleen afzien van ons recht op beroep tegen toekomstige uitbreidingen van Kloosterveen indien in de passende beoordeling(en) deze effecten wel zijn betrokken.

Verder ontvangen we graag nog een reactie op de andere vragen en het voorstel uit mijn email van 27mei. Voor de duidelijkheid heb ik ze hieronder gekopieerd.
"Dan jullie tekstvoorstel. Jullie stellen voor de aangewezen foerageergebieden "zo nodig" duurzaam te borgen in besluiten en beleid. Wat ons betreft komt er in de overeenkomst te staan dat de foerageergebieden duurzaam geborgd zullen worden. Wij denken aan borging in besluiten en beleid. Uit jullie toevoeging "zo nodig" maken wij op dat jullie dit laatste niet altijd nodig vinden. Dat roept bij ons de vraag op op welke andere wijze die duurzame borging plaats zal kunnen vinden volgens jullie?
Wij stellen voor direct achter de passage "voldoende middelen beschikbaar' te vermelden ",zowel ambtelijke als financiële,".
Tot slot, ik schreef in mijn mail ook dat van belang is dat duidelijk is hoe de andere partijen kunnen verifiëren dat GS voldoende middelen en communicatie inzetten en de handelingen/activiteiten uitvoeren. Zou je dat nog kunnen verduidelijken "

En kun je zsm doorgeven of we betrokken kunnen worden bij de keuze van een ecologisch adviesbureau?

Vriendelijke groet,

Met vriendelijke groet,

@Vogelbescherming.nl
Vogelbescherming Nederland
Boulevard 12, 3707 BM Zeist
Tel: +31 (0)30
Mob:
Web: www.vogelbescherming.nl

Vogelbescherming NEDERLAND

Consider the environment. Do you really need to print this email?

De inhoud van dit bericht en de eventueel daarbij behorende bijlagen zijn persoonlijk gericht aan en derhalve uitsluitend bedoeld voor de geadresseerde. Openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan zonder toestemming van de afzender. Heeft u dit bericht ontvangen en bent u niet de geadresseerde, noch bevoegd dit bericht namens geadresseerde te ontvangen, dan verzoeken wij u vriendelijk ons direct op de hoogte te stellen van de ontvangst en dit bericht, met inbegrip van eventuele bijlagen, uit uw systeem te wissen.

The information sent with this e-mail message is only for the strict use of the intended recipient. It is not permitted to publish, copy, circulate and/or disclose any of this information to third parties without the permission of the sender. If you are not the intended recipient or the authorised person to use these contents of this e-mail message, please notify us immediately, delete the e-mail message from your inbox, and do not use it for any purpose or disclose the contents of this message to third parties, or publish, copy or store this information on a information carrier.

Van: [redacted] @drenthe.nl>
Verzonden: donderdag 28 mei 2020 14:36
Aan: [redacted] @Vogelbescherming.nl>
Onderwerp: alternatief?

f) Na de afronding van de opdracht (het ecologisch onderzoek) komen partijen ambtelijk bijeen om de verdere uitwerking van de voorgestelde maatregelen door te spreken en zal een voorstel (met een concreet plan van aanpak inclusief tijdspad) aan Gedeputeerde Staten worden voorgelegd inclusief een advies van de betrokken partijen. Gedeputeerde Staten van Drenthe zal op basis hiervan besluiten over het vervolgproces.

provincie Drenthe

Verstoring van en oplossingen voor de niet broedvogels van het Fochteloërveen

Van: [redacted] provincie Drenthe
Datum: 8-5-2020

Inleiding

De provincie Drenthe wil in samenwerking met de gemeente Assen en partners (Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten, Natuur- en Milieufederatie Drenthe) inzicht hebben in de (toekomstige) verstoringsbronnen die zich voordoen in en direct rondom de foerageergebieden, de effecten hiervan op de instandhoudingsdoelen en de mogelijke mitigerende maatregelen voor de niet broedvogels (kleine zwaan, wilde zwaan, toendrarietgans, kolgans, slobeend en wintertaling) rondom het Fochteloërveen. De ondertussen kenmerkende kraanvogel wordt eveneens meegenomen in het onderzoek als broedvogel en niet-broedvogel.

Met opmerkingen [redacted] Geen streepje

Aanleiding voor het gevraagde onderzoek is het niet halen van aantallen van de gestelde instandhoudingsdoelen voor de kleine zwaan en wilde zwaan, het gegeven dat er verschillende ontwikkelingen plaatsvinden dan wel ontwikkeld worden rondom het Fochteloërveen, de indicatie dat er in de afgelopen jaren meer verstoring plaatsvindt van foerageergebieden van de zwanen en dat het klimaat verandert. De (nieuwe) ontwikkelingen leiden tot de hypothese dat er (op termijn) niet afdoende foerageergebied beschikbaar is om de gestelde aantallen te faciliteren.

De opdrachtgever vraagt voor de niet-broedvogels van het Fochteloërveen:

- Een beschrijving en analyse op basis van de huidige data
  - Een analyse van het tot stand komen van het instandhoudingsdoel
  - Een analyse van de trend van de soorten gebruikmakend van dezelfde soort getallen als gebruikt voor de aanwijzing van het gebied.
  - Een interpretatie van de trend van de soorten volgend uit de data van de WetlandWacht /Vogelbescherming
- Een inschatting van de verwachte effecten van klimaatverandering op het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen.
- Een discussie over de verschillende methoden voor het berekenen van foerageergebied en de te hanteren data in het uit te voeren onderzoek. Deze discussie vindt in de projectbegeleidingscommissie plaats onder leiding van de opdrachtnemer op basis van de bovengenoemde analyses. De commissie bepaalt op basis van de discussie de basis waarop de rest van de studie wordt gerapporteerd.
- De uiteenzetting van de verplichting voor de provincie Drenthe voor het bereiken van de instandhoudingsdoelen zoals geformuleerd in het aanwijzingsbesluit in relatie tot het behalen van het landelijke doel.
- Een analyse van het landgebruik (gespecificeerd in leefgebied (foerageergebied)) in de afgelopen jaren vanaf het moment van aanwijzen van het gebied aan de hand van bijvoorbeeld de gegevens van bestand bodemgebruik, landgebruik Nederland en registratie gewassen. Dit zowel voor binnen het Natura 2000 gebied als erbuiten.
- Een overzicht van ruimtelijke ontwikkelingen vanaf het moment van aanwijzen van het gebied en trend van (vermeende) toekomstige ontwikkelingen. Hiertoe worden vanuit het onderzoek aan de partnergemeenten een vraag uitgedaan. Op basis hiervan wordt een prognose voor de toekomst gemaakt van liggende aanvragen op potentiele foerageergebieden. De reikwijdte van de vraag gaat tot 10 kilometer omtrek.

CONCEPT

provincie Drenthe

NATURA 2000

- Een analyse van de ontwikkeling van verschillende objectief te analyseren verstoringsfactoren door vliegverkeer, recreatie, jacht en/of schadebestrijding, overig gebruik van wegen & percelen en andere vormen van mogelijke actieve verstoring (op basis van gegevens van de luchthaven, vervoersbewegingen en andere historisch aantoonbare data).
- Een doorzicht van de ontwikkeling van (mogelijke) verstoringsfactoren vliegverkeer, recreatie, jacht en/of schadebestrijding, overig gebruik van wegen & percelen en andere vormen van mogelijke actieve verstoring.
- Een analyse van de hoeveelheid foerageergebied i.r.t. het instandhoudingsdoel op basis van een aangepaste methode voor het bepalen van de beschikbare hoeveelheid foerageergebied aangepast op de verstoringsfactoren (dit kan een weging zijn). Hiervoor komt de opdrachtnemer met een voorstel aan de begeleidingsgroep~~commissie~~, waar deze na discussie (evt gewijzigd) vastgesteld wordt en in de verdere studie wordt gehanteerd.

  Noot kraanvogel: Voor de kraanvogel geldt als broedvogel nog geen instandhoudingsdoel. Naar verwachting zal er voor de soort een behoudsdoelstelling worden vastgesteld voor het leefgebied voor het aantal paar op het moment van toevoegen van het doel. Voor deze studie kan het aantal broedparen welke met succes gebroed hebben van 2019 worden gehanteerd. Voor de soort als niet-broedvogel wordt ook uitgegaan van een behoudsdoelstelling. Voor deze studie kan daarbij het gemiddelde seizoen maximum (gemiddelde van de maximale aantallen die in de afgelopen vijf jaren zijn geteld in het gebied) worden gehanteerd.

Met opmerkingen[redacted]]: Deze term wordt gehanteerd in de overeenkomst.

Volgend op de verschillende analyses ontvangt de opdrachtgever een voorstel van verstoring-werende maatregelen inclusief een indicatie van de impact van het te behalen effect, en de kosten van het realiseren van de borging.

Ten minste worden de voor- en nadelen van de volgende opties beoordeeld:
- Het aanwijzen van foerageergebieden
- Een intensivering en verschillende mogelijkheden van de handhaving
- Het (tijdelijk) afsluiten van schouwpaden, fietspaden, wegen, weilanden/akkers
- Het plaatsen van houtwallen of -singels langs meerdere ontsluitingen
- Het actief inrichten van agrarisch natuurbeheer ten behoeve van de foerageerfunctie van de soorten
- Het actief voorlichten van eigenaren en omgeving over de bijdrage aan verbetering van de foerageermogelijkheden.

In uw projectvoorstel geeft u aanvullend aan welke kansen/analyses u nog meer ziet en afgewogen dienen te worden in dit project om tot een goede keuze te komen.

In het overzicht van verstoring werende maatregelen staat de ecologische effectiviteit van de verstoring werende maatregelen centraal. Daarnaast wordt ook ingegaan op de verwachte kosten/uren die gemoeid gaan met de verschillende oplossingen. Dit zowel voor de opdrachtgever als mogelijke kosten die in de omgeving gemaakt moeten worden (bijv. inkomstenderving/ maatschappelijke impact).

CONCEPT

provincie Drenthe

NATURA 2000

Aan het einde van dit onderzoek worden meerdere scenario's geschetst die het bevoegd gezag kan uitvoeren om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren en/of verslechtering te voorkomen. Daarbij zijn deze zo opgesteld dat bij de keuze tussen de scenario's rekening kan worden gehouden met de verwachte kosten en maatschappelijke acceptatie. Voorafgaande aan het bepalen van de scenario's wordt afgestemd met de begeleidingsgroep~~commissie~~.
Gedacht kan worden aan:

- Ecologisch beste scenario,
- Maatschappelijk verantwoorde scenario,
- Meest economisch voordelige scenario

Bij afronding van de opdracht heeft de opdrachtgever ten minste inzicht in:

- de correctheid van het instandhoudingsdoel,
- de trend van de verschillende soorten,
- de trend van verstoring,
- de trend van het foerageergebied en
- meerdere scenario's voor de oplossing.

Governance

De opdracht zal worden aanbesteed en begeleid door de provincie Drenthe en de gemeente Assen. Deze partijen stemmen daarbij af voor de aanbesteding en begeleiding met de begeleidingsgroep samengesteld door Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten. Om deze partijen mee te nemen in het onderzoek worden ten minste drie besprekingen gehouden. Te weten:

- een startbespreking
- tussentijdse update waarbij eventueel bijsturing mogelijk is (evt. nog een 2e update van het onderzoek)
- eindbespreking voorafgaande aan de definitieve oplevering.
- Het onderzoeksvoorstel en het resultaat wordt ~~kan~~ eveneens ~~worden~~ gedeeld met de adviesgroep Natura 2000 van de provincie Drenthe en met de provincie Friesland en gemeenten Midden-Drenthe, Noordenveld en Ooststellingwerf. Daarmee worden alle betrokken organisaties geïnformeerd.

Bronnen (richtinggevend)

Er wordt onder meer gebruik gemaakt van:

- Beheerplan Natura 2000 Fochteloërveen
- het aanwijzingsbesluit Fochteloërveen
- *Wijze van citeren*: SOVON & CBS 2005. Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 netwerk. SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Leeswijzer N~~n~~atura 2000 profielen
- Notitie Zwanen Fochteloërveen, Verstoring kleine en wilde zwaan in het Natura 2000-gebied Fochteloërveen, Prolander 2019
- Bestand Bodemgebruik Nederland
- Landgebruik Nederland
- Basisregistratie gewassen

CONCEPT

provincie Drenthe

NATURA 2000

- Ruimtelijkeplannen.nl en gegevens gemeenten over aanvragen

CONCEPT

PRIVAATRECHTELIJKE OVEREENKOMST
Inzake maatregelen Fochteloërveen

Ondergetekenden,
Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe handelend ter uitvoering van de artikel 2.2 van de Wet natuurbescherming waarbij zij ervoor zorg draagt dat in hun provincie de instandhoudingsmaatregelen en passende maatregelen om verslechtering te voorkomen *worden getroffen die nodig zijn voor Natura 2000-gebieden.*

en

Vogelbescherming Nederland

en

Natuur en Milieufederatie Drenthe

en

Natuurmonumenten

en

De gemeente Assen,
Gemeente Assen, te dezen krachtens artikel 171 van de Gemeentewet rechtsgeldig vertegenwoordigd door de heer M.L.J. Out, burgemeester, handelende ter uitvoering van het besluit van het college van burgemeester en wethouders van ……, nummer ……, hierna te noemen "de gemeente

tezamen te noemen 'partijen';

overwegende:

Aanleiding
Gedeputeerde Staten van Drenthe (GS) hebben vanuit hun rol als vergunningverlener op grond van de Wet natuurbescherming een natuurvergunning verleend aan de gemeente Assen voor de uitbreiding van de woonwijk Kloosterakker met 500 woningen. Tegen deze natuurvergunning hebben Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie Drenthe en Natuurmonumenten beroep aangetekend bij de Rechtbank Noord-Nederland. De beroepsschriften hebben betrekking op de onderwerpen "stikstof" en "foerageergebieden". Ten aanzien van het aspect stikstof zijn partijen het erover eens dat de natuurvergunning voor dit onderdeel moet worden aangepast. De vergunning was immers gebaseerd op de PAS welke op 29 mei 2019 is vernietigd. Partijen zijn verdeeld over de vraag "welk effect de uitbreiding van het Kloosterveen heeft op de foerageergebieden". De behandeling van de beroepsschriften is aangehouden omdat partijen een minnelijk traject gestart zijn. Deze gesprekken hebben geleid tot afspraken tussen de partijen. Deze afspraken worden middels deze overeenkomst

CONCEPT

privaatrechtelijk vastgelegd. Dit biedt iedere partij de zekerheid dat invulling en uitvoering wordt gegeven aan datgene wat is afgesproken.

Partijen komen het volgende overeen:

Artikel 1 Stikstof
De gemeente Assen heeft, vanwege het wegvallen van de PAS systematiek en daarmee de huidige onderbouwing, een nadere onderbouwing voor het onderdeel stikstof bij de provincie aangeleverd. Op basis hiervan heeft provincie een concept 6:19 Awb besluit geschreven waarmee de natuurvergunning voor het onderdeel stikstof wordt aangepast (zie bijlage 2). Ten aanzien van stikstof wordt door Gedeputeerde Staten van Drenthe depositieruimte toegedeeld vanuit het Stikstofregistratiesysteem waarmee verzekerd is dat er geen toename van stikstof ontstaat als gevolg van de uitbreiding van de woonwijk Kloosterveen met 500 woningen. Dit besluit zal na ondertekening van deze overeenkomst definitief worden gemaakt en worden verzonden naar de rechtbank Noord-Nederland en de overige partijen.

Artikel 2 Maatregelen voor vogels
a) Gedeputeerde Staten van Drenthe zullen een ecologisch bureau opdracht geven, zoals afgesproken met partijen, conform de “Opdracht verstoringsinvloeden en oplossingen voor niet-broedvogels en de kraanvogel in het Fochteloërveen” (hierna: de opdracht).
b) De opdracht maakt onlosmakelijk deel uit van deze overeenkomst. Voor de inhoud daarvan wordt kortheidshalve verwezen naar bijlage 1.
c) De kosten van de opdracht (de eindafrekening) wordt voor 50% gedragen door de Gedeputeerde Staten van Drenthe en voor 50% door de gemeente Assen.
d) De opdracht zal als datum voor de oplevering december 2020 krijgen.
e) De opdracht zal begeleid worden door de provincie Drenthe en de gemeente Assen. Deze partijen stemmen daarbij af met de begeleidingsgroep samengesteld door Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten zoals omschreven in de opdracht.
f) Na de afronding van de opdracht komen partijen ambtelijk bijeen om de verdere uitwerking van de voorgestelde maatregelen door te spreken en zal een voorstel (met een concreet plan van aanpak inclusief tijdspad) aan Gedeputeerde Staten worden voorgelegd inclusief een advies van de betrokken partijen. Gedeputeerde Staten van Drenthe zal op basis hiervan besluiten over het vervolgproces.
g) Op grond van artikel 2.2 van de Wet natuurbescherming zullen Gedeputeerde Staten van Drenthe zo snel mogelijk de uit het onderzoek naar voren komende maatregelen uitvoeren die nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te halen en verslechtering te voorkomen. De uit te voeren maatregelen worden na het onderzoek op termijn gezet.
h) Als uit de uitwerking van de opdracht blijkt dat het aanwijzen van foerageergebieden noodzakelijk is, zetten Gedeputeerde Staten van Drenthe zich in deze via een gebiedsproces te realiseren en duurzaam te borgen, zo nodig in besluiten en beleid. In dat geval stellen Gedeputeerde Staten van Drenthe hiervoor voldoende middelen beschikbaar en zorgen voor voldoende communicatie over het proces en inhoud ten behoeve van belanghebbenden.
i) De opgedane kennis uit de uitwerking van de opdracht en de daaruit voortvloeiende maatregelen zullen worden verwerkt in het beheerplan bij de eerstvolgende herziening.

Artikel 3 Natuurvergunning
a) Nadat uitvoering is gegeven aan artikel 1 en artikel 2, sub a van deze overeenkomst zullen Natuur en Milieufederatie Drenthe, Natuurmonumenten en Vogelbescherming Nederland de door hun ingediende beroepen tegen de natuurvergunning voor de uitbreiding van de woonwijk Kloosterakker met 500 woningen bij de Rechtbank Noord-Nederland intrekken.
b) Partijen spreken met elkaar af dat ook tegen toekomstige natuurvergunningen voor de uitbreiding van Kloosterveen binnen het plangebied van de Structuurvisie Kloosterveen 2017-2035 geen beroep wordt ingediend voor het onderdeel foerageergebieden, zolang die uitbreiding binnen de 2500 woningen blijft en in de passende beoordeling(en) de volgende onderwerpen worden betrokken: de effecten op de foerageergebieden van toename van recreatie door de uitbreiding van Kloosterveen, de effecten op de foerageergebieden van bestaande verstoringsbronnen waaronder die zijn genoemd in het Natura 2000-beheerplan (recreatie, laagvliegende (les)vliegtuigen en helikopters, faunabeheer en jacht) en de effecten van bestaande en toekomstige verstoring op rust- en slaapplaatsen op de kwalificerende niet-broedvogelsoorten en de kraanvogel.

Toelichting
In de huidige passende beoordeling is ten aanzien van het aspect stikstof uitgegaan van de realisatie van 500 woningen maar ten aanzien van het aspect foerageergebieden is uitgegaan van de uitbreiding van de woonwijk van 2500 woningen. Partijen spreken met elkaar af dat zij een eventuele toekomstige natuurvergunningen voor het Kloosterveen, als dit binnen het maximum past van 2500 woningen, niet nogmaals aan zullen vechten bij de rechtbank voor het onderdeel foerageergebieden.

Artikel 4 Overige bevoegdheden
Het in deze overeenkomst bepaalde laat de publiekrechtelijke positie en bevoegdheden van de gemeente en provincie onverlet. Publiekrechtelijk handelen dan wel het nalaten van publiekrechtelijk handelen door de gemeente en provincie zal derhalve nimmer een tekortkoming bij de uitvoering van de overeenkomst kunnen vormen;

Artikel 5 Onvoorziene omstandigheden
In geval van onvoorziene omstandigheden treden partijen in overleg om tot een oplossing te komen.

Artikel 6 Einde overeenkomst
Deze overeenkomst eindigt zodra aan alle rechten en verplichtingen over en weer uit deze overeenkomst is voldaan.

Artikel 7
Op deze overeenkomst is het Nederlands recht van toepassing.

Bijlagen
De volgende bijlagen maken onlosmakelijk deel uit van deze overeenkomst of worden dat na gereedkomen daarvan. Zij worden daartoe mede door partijen geparafeerd voor zover dat nog niet is geschied en voor zover de bijlagen bij het aangaan van deze overeenkomst al gereed zijn.
Deze overeenkomst en de daarbij behorende bijlagen worden geacht elkaar aan te vullen. In geval van strijdigheid tussen de bepalingen van deze overeenkomst en de bijlagen, prevaleren de

bepalingen van de overeenkomst.

Bijlage:
1) Opdracht verstoringsinvloeden en oplossingen voor ganzen en zwanen in het Fochtelo~~e~~erveen
2) concept 6:19 Awb besluit (aangepast natuurvergunning Kloosterveen)

Opgemaakt in meervoud,

de Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe, *vertegenwoordigd door*

plaats :
datum :
handtekening :

Vogelbescherming Nederland , *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de Natuur en M~~m~~ilieufederatie Drenthe, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de Natuurmonumenten, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de gemeente Assen, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

Date : 29-3-2021 10:33:46
From : "[redacted]@drenthe.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@drenthe.nl
Subject : FW: Bestuurlijk besluit benodigd: Afstandgrens doorrekenen ganzenfoerageergebied en percentages verstoring.
Attachment : image001.jpg;

H[redacted]

Dit begint toch wel een principe discussie te worden.
Wat is jullie beeld van de uitleg van de opdracht?

Groet,

[redacted]
Provincie Drenthe
Westerbrink 1
Postbus 122
9400 AC Assen
+31 (0)592 365555
werk: ma, di, do, vr

Van: [redacted]@nmfdrenthe.nl>
Verzonden: maandag 29 maart 2021 10:13
Aan: [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@anantis.nl>; [redacted]@vogelbescherming.nl>; [redacted]@hetnet.nl; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@altwym.nl; [redacted]@altwym.nl>; [redacted]@altwym.nl>; [redacted]@drenthe.nl>
CC: [redacted]@assen.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@natuurmonumenten.nl>
Onderwerp: RE: Bestuurlijk besluit benodigd: Afstandgrens doorrekenen ganzenfoerageergebied en percentages verstoring.

Beste [redacted] e.a.,

Ik heb jouw vraag even voorgelegd aan mijn bestuurder Reinder Hoekstra en aan Jan Gorter, bestuurder van Natuurmonumenten. Zij zijn beiden van mening dat een inhoudelijke discussie over bijvoorbeeld de methodiek thuishoort in de begeleidingsgroep. Daarvoor is deze juist ingesteld (onder leiding van een onafhankelijk voorzitter). Onze bestuurders zijn ook van mening dat adviezen van externe deskundigen (in dit geval Altenburg & Wymenga) leidend zijn.
Bovendien staat ook in bijlage 1 van de overeenkomst:
Een discussie over de verschillende methoden voor het berekenen van foerageergebied en de te hanteren data in het uit te voeren onderzoek. Deze discussie vindt in de begeleidingsgroep plaats onder leiding van de opdrachtnemer op basis van de bovengenoemde analyses. De begeleidingsgroep bepaalt op basis van de discussie de basis waarop de rest van de studie wordt gerapporteerd.

Als het gaat over de te hanteren afstand dan staat in diezelfde bijlage:
Dit zowel voor binnen het Natura 2000 gebied als erbuiten tot 10 kilometer omtrek.
Er staat dus niet perse een zone van 10 km. Bovendien maakt de begeleidingsgroep de keuze over te hanteren afstanden, want is onderdeel van de te hanteren methodiek.

Kortom de bestuurders van NMF Drenthe en NM hebben geen enkele behoefte aan om de inhoudelijke discussie bestuurlijk te voeren. Uiteraard staat het jou/ieder vrij om afwegingen en ontwikkelingen tussentijds terug te koppelen naar je/de eigen bestuurder.

Met vriendelijke groet,

[redacted] Voedzaam, Mooi en Natuurlijk Drenthe

Natuur en Milieufederatie Drenthe
Hertenkamp 6
9401 HL Assen
Tel: 0592-311150
www.nmfdrenthe.nl

werkdagen ma, di, do en vr

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: maandag 29 maart 2021 8:24
Aan: [redacted]@anantis.nl>; [redacted]@vogelbescherming.nl>; [redacted]@hetnet.nl; [redacted]@nmfdrenthe.nl>; [redacted]@natuurmonumenten.nl>; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@altwym.nl; [redacted]@altwym.nl>; [redacted]@altwym.nl>; [redacted]@drenthe.nl>
CC: [redacted]@assen.nl>; [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: Bestuurlijk besluit benodigd: Afstandgrens doorrekenen ganzenfoerageergebied en percentages verstoring.

Beste mensen,

Ik heb afgelopen vergadering nog even herkauwd.
Zoals aangegeven in de vergadering heb ik mijn twijfels bij het inkorten van de afstand van 10km naar 5km. Mede ook omdat deze afstand is besproken in de overleggen die tot de opdracht hebben geleid.
Ook heb ik mijn vragen gesteld over de methodiek over het bepalen van de verstoringspercentages.

Beiden hebben een dusdanige impact op het vervolgproces dat ik niet van mening ben dat ik het mandaat heb om daar een keuze in te maken, alvorens er een eindvoorstel van te maken. In Drenthe hebben we daarvoor een bestuurlijk besluit nodig.
Wbt de afstandgrens hebben we bestuurlijk afgesproken dat er 10 km wordt gehanteerd (de opdracht heeft bestuurlijk voorgelegen). Dus bij een wijziging moeten we dit iig bestuurlijk voorleggen. De andere is het voorstel voor de doorrekening, die echt anders is dan eerdere gepubliceerde methodes én gehanteerde methodes in de eerdere geldige PB. Voordat we daar gezamenlijk een klap op doen lijkt het me ook verstandig dit daarvoor bestuurlijk weer te geven en te laten besluiten.

Wat ik nodig heb om mijn bestuurder te kunnen informeren is een korte beschrijving van de keuzes, en de verwachte impact dit in relatie tot de eerdere methode van doorrekening, dan wel de standaard doorrekening van A&W.
Een methode beschrijving is ook wat ik vorig overleg gevraagd heb dat het op schrift beschikbaar komt hoe zaken worden doorgerekend. Een uitbreiding met andere doorrekeningen is wel van belang voor de impact bepaling.

Ik verneem graag de respons van [redacted] en [redacted] op dit onderdeel.

Groet,

[redacted]
Provincie Drenthe
Westerbrink 1
Postbus 122
9400 AC Assen
+31 (0)592 365555
werk: ma, di, do, vr

Date : 1-10-2020 18:43:21
From : "
To : "@drenthe.nl, "Arnout Venekamp"@drenthe.nl
Subject : Fwd: aangepast brief Kloosterveen
Attachment : statenbrief Kloosterveen ovk (aangepast).docx;ATT00001.htm;
Hoi en Arnout,

Willen jullie kijken of deze aangepast brief wat jullie betreft akkoord is?
Als je nog wat mist hoor ik het graag.
Ik zal hem morgenvroeg doorzenden naar Henk en Hans.

Mvg

Verstuurd vanaf mijn iPad

Begin doorgestuurd bericht:

> **Van:** @hotmail.com>
> **Datum:** 1 oktober 2020 om 18:38:53 CEST
> **Aan:** @drenthe.nl>
> **Onderwerp: aangepast brief Kloosterveen**

Aan:
de voorzitter en leden van
Provinciale Staten van Drenthe

Assen, @
Ons kenmerk @
Behandeld door [redacted] (0592) [redacted]
Onderwerp: natuurvergunning Kloosterveen / opdracht Fochteloërveen
Status: Ter informatie

Geachte voorzitter / leden,

Graag informeren wij u over de laatste stand van zaken aangaande de afgegeven natuurvergunning voor de realisatie van 500 woningen in de woonwijk Kloosterveen in Assen.

De gemeente Assen heeft plannen om de woonwijk Kloosterveen met ongeveer 2500 woningen uit te breiden. Voor de bouw van de eerste 500 woningen is door ons een natuurvergunning afgegeven. Tegen die vergunning is door een drietal natuurpartijen beroep ingediend.

De natuurpartijen waren voornamelijk bang dat door de uitbreiding van de woonwijk foerageergebieden verloren gaan die nodig zijn voor beschermde vogels van het Natura 2000 gebied Fochteloërveen. Verder waren de bezwaren gericht tegen het aspect stikstof.

Om een langdurig juridisch conflict te voorkomen zijn wij in gesprek gegaan met de natuurpartijen samen met de gemeente Assen. Deze gesprekken hebben geleid tot een overeenkomst tussen alle partijen. Op hoofdlijnen is het volgende overeengekomen:

- Wij geven opdracht, mede gefinancierd door de gemeente Assen, aan een onafhankelijk ecologisch bureau om te onderzoeken of er maatregelen nodig zijn (en zo ja welke) om de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000 gebied Fochteloërveen te halen.
- Deze opdracht wordt begeleid door een begeleidingscommissie onder leiding van een onafhankelijke voorzitter. Deze commissie is door de partijen gezamenlijk samengesteld.
- Als uit het onderzoek blijkt dat er maatregelen nodig zijn, zullen Gedeputeerde Staten die maatregelen ook (laten) uitvoeren.
- Gedeputeerde Staten passen de natuurvergunning voor het Kloosterveen (500 woningen) voor het onderdeel stikstof aan. Dit was nodig omdat de natuurvergunning nog was gebaseerd op het PAS. De nieuwe natuurvergunning is door ons inmiddels al aangepast op grond van het Stikstofregistratiesysteem. De 100 km maatregel (van het Rijk) heeft voldoende stikstofruimte opgeleverd om dit project te kunnen vergunnen.

Als gevolg van deze overeenkomst trekken de natuurpartijen hun beroep in. Hierdoor kan de gemeente Assen direct verder met de realisatie van 500 woningen. Verder hebben we met de natuurpartijen afgesproken dat wij in overleg blijven zodat ook de overige 2000 woningen er in de toekomst kunnen komen zonder dat de rechter eraan te pas hoeft te komen.

Kortom de overeenkomst is een win-win situatie. De 500 woningen kunnen worden gerealiseerd en een noodzakelijk ecologisch onderzoek zal door ons worden uitgezet.

Wij zullen uw staten na afronding van het ecologische onderzoek nader over het vervolg van het proces informeren.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,

, voorzitter , secretaris

Date : 18-8-2020 21:00:58
From : '[redacted]"
To : "Arnout Venekamp"[redacted]@drenthe.nl
Cc : [redacted]@drenthe.nl, '[redacted]@drenthe.nl
Subject : Fwd: Aanwezigen 8 september 2020 gesprek: Bestuurlijk overleg Kloosterveen Assen/Fochtelooerveen, 14.00 uur
Attachment :
image006.png;image007.png;image008.png;image009.png;image010.png;image011.png;image016.png;image017.png;image018.png;image019.png;image020.png;image021.png;image022.png;image023.png;image024.png;
Hey Arnout,

Aangezien de VB ook ambtelijke ondersteuning meeneemt naar het gesprek lijkt mij het handig om ook aan te schuiven. Ben je het daarmee eens?

Met vriendelijke groet,
[redacted]

Begin doorgestuurd bericht:

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Datum: 18 augustus 2020 om 15:12:51 CEST
Aan: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: FW: Aanwezigen 8 september 2020 gesprek: Bestuurlijk overleg Kloosterveen Assen/Fochtelooerveen, 14.00 uur

Hoi [redacted]
Onderstaande ook voor jou ter info.
Groet, [redacted]

Van: [redacted]@vogelbescherming.nl>
Verzonden: dinsdag 18 augustus 2020 14:56
Aan: [redacted]@drenthe.nl>
CC: [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@vogelbescherming.nl>
Onderwerp: Aanwezigen 8 september 2020 gesprek: Bestuurlijk overleg Kloosterveen Assen/Fochtelooerveen, 14.00 uur

Beste [redacted]),

Bij het besprek zijn aanwezig:

- Fred Wouters
- [redacted]
- Jan Gorter
- [redacted]
- Reinder Hoekstra
- Wethouder K. Dekker
- Kuipers
- Jumelet

Vertrouwende jullie hiermee voldoende te hebben geïnformeerd,

Hartelijke groet,

[redacted]

Tel: +31 (0)30 [redacted]
Mob:

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: dinsdag 11 augustus 2020 14:54
Aan: [redacted]@vogelbescherming.nl>
CC: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: Bestuurlijk overleg Kloosterveen Assen/Fochtelooerveen

Beste [redacted]

Zou je s.v.p. aan [redacted] (zie cc) willen doorgeven wie er bij het gesprek aanwezig zijn? 5.1.2e [redacted] Alvast dank.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

provincie Drenthe

[redacted]
[redacted]@drenthe.nl

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl
Volg ons op

Van: [redacted]@vogelbescherming.nl>
Verzonden: dinsdag 11 augustus 2020 14:51
Aan: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: Bestuurlijk overleg Kloosterveen Assen/Fochtelooerveen

Beste [redacted]

Dank voor de reactie en fijn dat het gelukt is om 8 september 2020 (14.00 – 15.30 uur) in te kunnen plannen. Ik zal zo spoedig mogelijk doorgeven wie er bij dit gesprek aanwezig zijn.

Hartelijke groet,

[redacted]

Tel: +31 (0)30 [redacted]
Mob:

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: dinsdag 4 augustus 2020 14:11
Aan: [redacted]@vogelbescherming.nl>
CC: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: Bestuurlijk overleg Kloosterveen Assen/Fochtelooerveen

Hallo [redacted],

Dinsdag 8 september 14.00 uur - 15.30 uur is toch mogelijk voor gedeputeerden Kuipers en Jumelet. Als besproken zal de afspraak plaatsvinden op het provinciehuis te Assen. Laten jullie weten wie er behalve mevrouw Dekker en de heer Wouters bij aanwezig zijn (graag ook naar [redacted], de secretaresse van de heer Jumelet)? Dan zal ik de bezoekers aanmelden.

We nemen volgende week nog even contact op. 5.1.2e is te bereiken op 0592 –

Met vriendelijke groet,

provincie Drenthe

+31 592
@drenthe.nl
Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl
Volg ons op

Van: @vogelbescherming.nl>
Verzonden: maandag 27 juli 2020 8:26
Aan: @drenthe.nl>
Onderwerp: RE: Bestuurlijk overleg Kloosterveen Assen/Fochtelooerveen

Beste

Bedankt voor je reactie. Vriendelijk verzoek om te kijken of 8 september toch mogelijk zou kunnen zijn, i.v.m. de urgentie van het overleg.

10.2e . Mijn collega zal mij vervangen 10.2e
10.2e Ik zal haar vragen om die week meteen contact met je op te nemen.

Met vriendelijke groet,

Tel: +31 (0)3
Mob:

Van: @drenthe.nl>
Verzonden: donderdag 23 juli 2020 16:06
Aan: @vogelbescherming.nl>
CC: @drenthe.nl>
Onderwerp: RE: Bestuurlijk overleg Kloosterveen Assen/Fochtelooerveen

Beste

Het lijkt er helaas op dat het niet gaat lukken op onderstaande opties, maar voor de agenda van gedeputeerde Jumelet wil ik dat graag nog even afstemmen met mijn collega. 5.1.2.e . Ik stel voor dat we er in die week zo spoedig mogelijk op terugkomen en dan (zo nodig) in overleg een nieuwe datum prikken.

Mocht je hierover nog vragen hebben, dan hoor ik het uiteraard graag.

Met vriendelijke groet,

provincie Drenthe

+31 592
@drenthe.nl
Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl
Volg ons op

Van: @vogelbescherming.nl>
Verzonden: dinsdag 21 juli 2020 9:56
Aan: @drenthe.nl>
Onderwerp: Bestuurlijk overleg Kloosterveen Assen/Fochtelooerveen

Geachte ,

Hieronder de mail, zoals vorige week verzonden. Mevrouw Dekker heeft aangegeven, dat zij beide middagen beschikbaar is.

Geachte mevrouw Dekker, heer Jumelet en heer Kuipers,

Op verzoek van Fred Wouters, directeur Vogelbescherming Nederland, wil ik graag een bestuurlijk overleg inplannen.
Onderwerp van het overleg is het op gang krijgen van de bouw van de nieuwe woonwijk Kloosterveen in Assen, die een bedreiging vormt voor de bijzondere vogelsoorten en foerageergebieden in en rond het Fochtlooerveen.
Omdat er momenteel een impasse is ontstan rond de conceptovereenkomst tussen de partijen en om de vertraging niet onnodig te laten oplopen wil Fred Wouters graag dit bestuurlijk overleg.

Naast Vogelbescherming Nederland zullen ook Natuurmonumenten en Drentse Milieufederatie aan het overleg deelnemen.

Graag hoor ik of u zich vrij kunt maken op één van onderstaande middagen.
- 3 september 14.00 uur – 15.30 uur
- 8 september 14.00 uur - 15.30 uur

Met vriendelijke groet,

@vogelbescherming.nl
Vogelbescherming Nederland
Boulevard 12, 3707 BM Zeist
Tel: +31 (0)30
Mob:
Web: www.vogelbescherming.nl

Vogelbescherming NEDERLAND

Consider the environment. Do you really need to print this email?

De inhoud van dit bericht en de eventueel daarbij behorende bijlagen zijn persoonlijk gericht aan en derhalve uitsluitend bedoeld voor de geadresseerde. Openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan zonder toestemming van de afzender. Heeft u dit bericht ontvangen en bent u niet de geadresseerde, noch bevoegd dit bericht namens geadresseerde te ontvangen, dan verzoeken wij u vriendelijk ons direct op de hoogte te stellen van de ontvangst en dit bericht, met inbegrip van eventuele bijlagen, uit uw systeem te wissen.

The information sent with this e-mail message is only for the strict use of the intended recipient. It is not permitted to publish, copy, circulate and/or disclose any of this information to third parties without the permission of the sender. If you are not the intended recipient or the authorised person to use these contents of this e-mail message, please notify us immediately, delete the e-mail message from your inbox, and do not use it for any purpose or disclose the contents of this message to third parties, or publish, copy or store this information on a information carrier.

Disclaimer:
Aan de informatie in deze e-mail en ieder aangehecht databestand kunnen geen rechten worden ontleend. De e-mail is vertrouwelijk en is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde. De gemeente Assen aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade als gevolg van onjuistheden, gedateerde informatie of van een onjuiste en onvolledige verzending en ontvangst van informatie.

Date : 7-9-2020 12:58:51
From : "
To : "Henk Jumelet" @drenthe.nl, **"Hans Kuipers"** @drenthe.nl
Cc : "Arnout Venekamp" @drenthe.nl
Subject : Fwd: agenda bestuurlijk overleg
Attachment :
image399747.png;ATT00001.htm;image304111.png;ATT00002.htm;image001.png;ATT00003.htm;image002.png;ATT00004.htm;image003.png;ATT00005.htm;image004.png;ATT00006.htm;image005.png;ATT00007.htm;image006.png;ATT00008.htm;image007.png;ATT00009.htm;image001.png;ATT00010.htm;image002.p
bestuurlijk overleg 8 september.docx;ATT00028.htm;

Hoi Henk en Hans,

Zie bijgaand een voorstel (en een ambtelijk akkoord) om dit toe te voegen aan de agenda voor morgen:

> Vogelbescherming / natuurorganisaties hier eerst het woord nemen en nader toelichten waarom jullie niet in kunnen stemmen met de voorliggende conceptovereenkomst. Zoals het er nu staat lijkt het erop dat er eerst een visie en toelichting van de overheden wordt verwacht.

De natuurpartijen hebben morgenvroeg eerst overleg met elkaar (omdat ze niet op 1 lijn zitten). Dat is de reden dat er nog geen oplossingsvoorstel op tafel ligt. Mogelijk kunnen de partijen toelichten wat uit dat voorbespreking is gekomen.

Mvg

Verstuurd vanaf mijn iPad

Begin doorgestuurd bericht:

> **Van:** @Vogelbescherming.nl>
> **Datum:** 7 september 2020 om 12:46:23 CEST
> **Aan:** @assen.nl>
> **Kopie:** @drenthe.nl>
> **Onderwerp: agenda bestuurlijk overleg**
>
> Dag
>
> Dank voor je mailtje . Ik heb het agendapunt dat je voorstelde toegevoegd aan de agenda voor morgen (zij bijlage).
>
> Wij hadden jullie graag al vooraf wat meer inhoudelijk willen informeren, maar afstemming met NM en NMFD daarover is eerst nodig. Die afstemming is vorige week, anders dan ik hoopte, niet meer gelukt, maar lukt pas morgenochtend.
>
> Vriendelijk groet en tot dinsdag,
>
> Met vriendelijke groet,
>
> @Vogelbescherming.nl
>
> Vogelbescherming Nederland
> Boulevard 12, 3707 BM Zeist
> Tel: +31 (0)30
> Mob: +31 0
> Web: www.vogelbescherming.nl

Agendavoorstel bestuurlijk overleg Kloosterveen / Fochteloërveen 8 september 2020

1. Opening

2. Kort voorstelrondje

3. Proces tot nu toe

4. Stand van zaken: waarom zitten we aan tafel (visie en toelichting overheden en groene organisaties)

5. Verkennen oplossingsrichtingen

6. Hoe komen we tot overeenstemming over een privaatrechtelijke overeenkomst teneinde Natura 2000-gebied Fochteloërveen beter te beschermen bij het realiseren van de woonwijk Kloosterveen

7. Vervolgafspraken

8.

Date : 5-2-2020 10:50:50
From : "
To : "Arnout Venekamp" **@drenthe.nl**
Subject : Fwd: agenda stuk poho
Tkn

Met vriendelijke groet,

Begin doorgestuurd bericht:

> **Van:** @drenthe.nl>
> **Datum:** 5 februari 2020 om 10:49:00 CET
> **Aan:** @drenthe.nl>
> **Kopie:** @drenthe.nl>, @drenthe.nl>
> **Onderwerp: agenda stuk poho**
>
> Hoi ,
>
> Zou je voor a.s. maandag tijd willen reserveren voor de bespreking van het volgende:
> Voorbereiding ambtelijke gesprek VB, NM, NMF en gemeente Assen inzake Kloosterveen (memo volgt).
>
> Graag mij, en uitnodigen.
>
> Met vriendelijke groet,

Date : 24-9-2019 09:50:24
From : "
To : "@drenthe.nl
Subject : Fwd: Kloosterveen

Met vriendelijke groet,

Begin doorgestuurd bericht:

> **Van:** <@drenthe.nl>
> **Datum:** 23 september 2019 om 18:33:55 CEST
> **Aan:** <@drenthe.nl>
> **Kopie:** <@drenthe.nl>, @drenthe.nl>
> **Onderwerp: Kloosterveen**
>
> Hoi Henk,
> Vandaag ben ik gebeld door een collega van de gemeente Assen. Zij gaf aan dat wethouder Karin Dekker de vogelbescherming heeft gebeld en op bestuurlijk niveau een afspraak wil maken (in Zwolle). Zij wil graag dat de provincie ook op bestuurlijk niveau aanschuift. Het zal dan gaan over de vergunning Kloosterveen. Karin is van mening dat we er toch wel uit moeten kunnen komen in een goed gesprek. Desgevraagd begreep ik dat ze dit wil zonder dat ze daarbij een alternatief voorstel voor ogen heeft. Zoals eerder in het poho aangegeven acht ik de kans dat we er uitkomen bijzonder klein gelet op de eisen die de vogelbescherming stelt5.2.3 . Ik denk dat we beter alle energie kunnen zetten op het opnieuw laten aanvragen van Kloosterveen voor het totale woningpakket (2500 woningen). Ambtelijk heb ik al overleg gehad met de gemeente Assen hoe we hier toe kunnen komen. Op die wijze verwacht ik dat de 2500 woningen binnen het nieuwe beleid's kader passen. Als je de woningen niet in één keer vergund moet je het namelijk zien als twee projecten en dat betekent dat een van die twee is aan te merken als extern salderen (met het huidige voorstel 30% afromen).
>
> Ik mail je nu omdat jij waarschijnlijk een uitnodiging zult krijgen voor dit overleg. Uiteraard kun je daar naartoe gaan maar het lijkt mij zinvoller dat we de ambtelijke onderhandelingen afsluiten zoals in het poho besproken en dus zoals gezegd inzetten in een vergunning voor 2500 woningen.
>
> Voor een toelichting weet je me te vinden.
>
> Met vriendelijke groet,

Date : 17-6-2020 22:19:32
From : "
To : "Arnout Venekamp" **@drenthe.nl**
Subject : Fwd: Kloosterveen, terugkoppeling aan wethouder

Met vriendelijke groet,

Begin doorgestuurd bericht:

Van: @assen.nl>
Datum: 17 juni 2020 om 21:05:42 CEST
Aan: @drenthe.nl>
Onderwerp: Kloosterveen, terugkoppeling aan wethouder

Hoi
Bijgaand de terugkoppeling die ik naar onze wethouders heb gestuurd. Met daar tussen de opmerking van onze wethouder.
Groet,

Ik heb hierover contact gezocht met mijn contactpersoon van de provincie die de concept overeenkomst heeft opgesteld. Hij heeft mij laten weten dat hij niet in kan stemmen is met de gevraagde wijziging.
Dat is dan jammer. Dan zullen we op moeten schalen, want ik acht het van groot belang. Heb uitgelegd waarom. Je moet dicht bij elkaar blijven in dit proces.
Kern van zijn punt is dat de opdrachtomschrijving en het contract reeds borgen dat het onderzoek in nauwe afstemming met de natuurpartijen plaats vindt. De provincie hecht daarnaast waarde aan rolduidelijkheid v.w.b. de opdrachtverstrekking aan het ecologisch bureau.

Outlook voor iOS downloaden

Disclaimer:
Aan de informatie in deze e-mail en ieder aangehecht databestand kunnen geen rechten worden ontleend. De e-mail is vertrouwelijk en is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde. De gemeente Assen aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade als gevolg van onjuistheden, gedateerde informatie of van een onjuiste en onvolledige verzending en ontvangst van informatie.

Date : 7-6-2021 12:17:36
From : "[redacted]@altwym.nl
To : [redacted]@drenthe.nl
Subject : Fwd: kwalificerende niet-broedvogels
Attachment : wintertalinghistorie19942020.xlsx;kwalificerendenietbroedvogel20112019AenW.xlsx;

Beste [redacted]

Hierbij de telgegevens van zwanen en eenden, die we van [redacted] hebben ontvangen.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

Altenburg & Wymenga ECOLOGISCH ONDERZOEK

---------- Forwarded message ---------
Van: [redacted]@hetnet.nl>
Date: ma 26 apr. 2021 om 12:30
Subject: kwalificerende niet-broedvogels
To [redacted]@altwym.nl>, [redacted]@altwym.nl>

Hoi,
In de bijlage een overzicht van de eenden en zwanen van 2015 tot en met 2019.
De tellingen op het Esmeer zijn niet geheel volledig, maar er zitten de laatste jaren veel minder eenden dan 25 jaren terug. In het voorjaar kunnen er tientallen slobeenden baltsen op het Esmeer, maar de meeste gebruiken tegenwoordig de natte ondiepe plassen tussen Veenwijk en Stallaan, het Fochteloërveld, Kleine Veen langs de Helomaweg en het Compagnonsveld. Hier zitten in het voorjaar tegenwoordig soms honderden slobeenden. Ook in het najaar pleisteren er groepen slobeenden. De trend is positief bij slobeend en wintertaling als niet broedvogel. De meeste gebieden die de eenden gebruiken zijn voor een groot deel afgesloten en rustig te noemen.

Groet,
[redacted]

	wintertaling
1994	500
1995	600
1996	300
1997	700
1998	500
1999	774
2000	1810
2001	2330
2002	2570
2003	772
2004	680
2005	590
2006	500
2007	300
2008	500
2009	560
2010	600
2011	700
2012	1400
2013	1272
2014	809
2015	2400
2016	900
2017	900
2018	760
2019	1000
2020	930

1994-2000	741
2001-2007	1106
2008-2014	834
2015-2020	1148

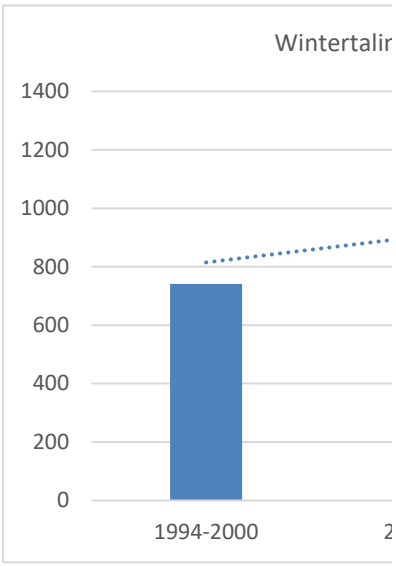

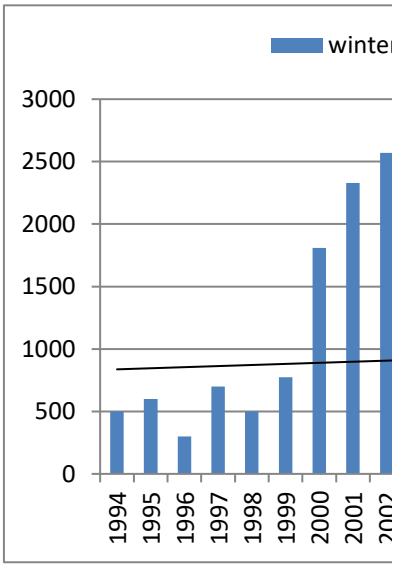

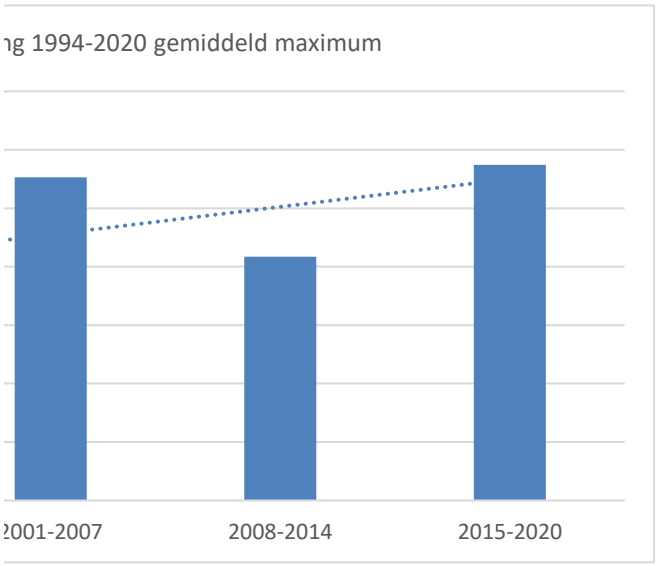
ng 1994-2020 gemiddeld maximum
2001-2007
2008-2014
2015-2020

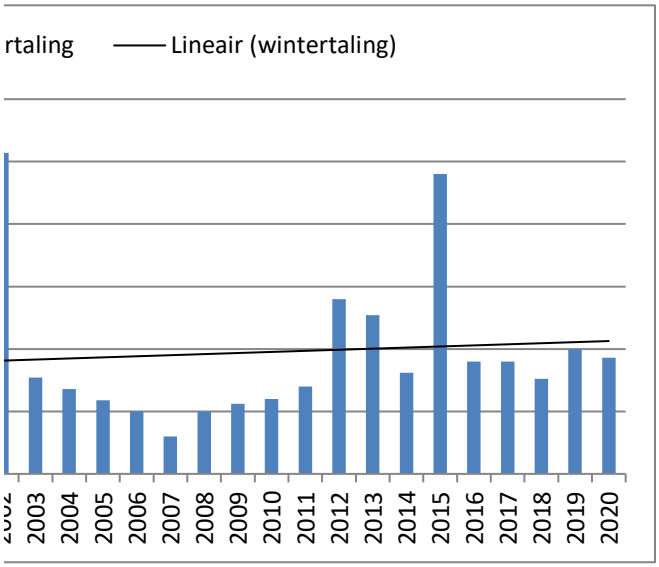
rtaling
Lineair (wintertaling)
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
2014
2015
2016
2017
2018
2019
2020

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
januari		**71**	23	**20**	18	3	40	3
februari		30	**42**	17	**51**	9	**70**	0
maart		0	14	0	0	0	5	5
april		0	0	0	0	0	0	0
mei		0	0	0	0	0	0	0
juni		0	0	0	0	0	0	0
juli		0	0	0	0	0	0	0
augustus		0	0	0	0	0	0	0
september	0	0	0	0	0	0	0	0
oktober	0	0	0	0	0	0	6	0
november	0	0	9	0	5	3	0	3
december	4	2	5	10	13	14	1	9

	seizoenmax
2011/2012	**71**
2012/2013	**42**
2013/2014	**20**
2014/2015	**51**
2015/2016	**13**
2016/2017	**70**
2017/2018	**6**
2018/2019	**11**

2019
8
11
0
0
0
0
0
0
0
0
2
2

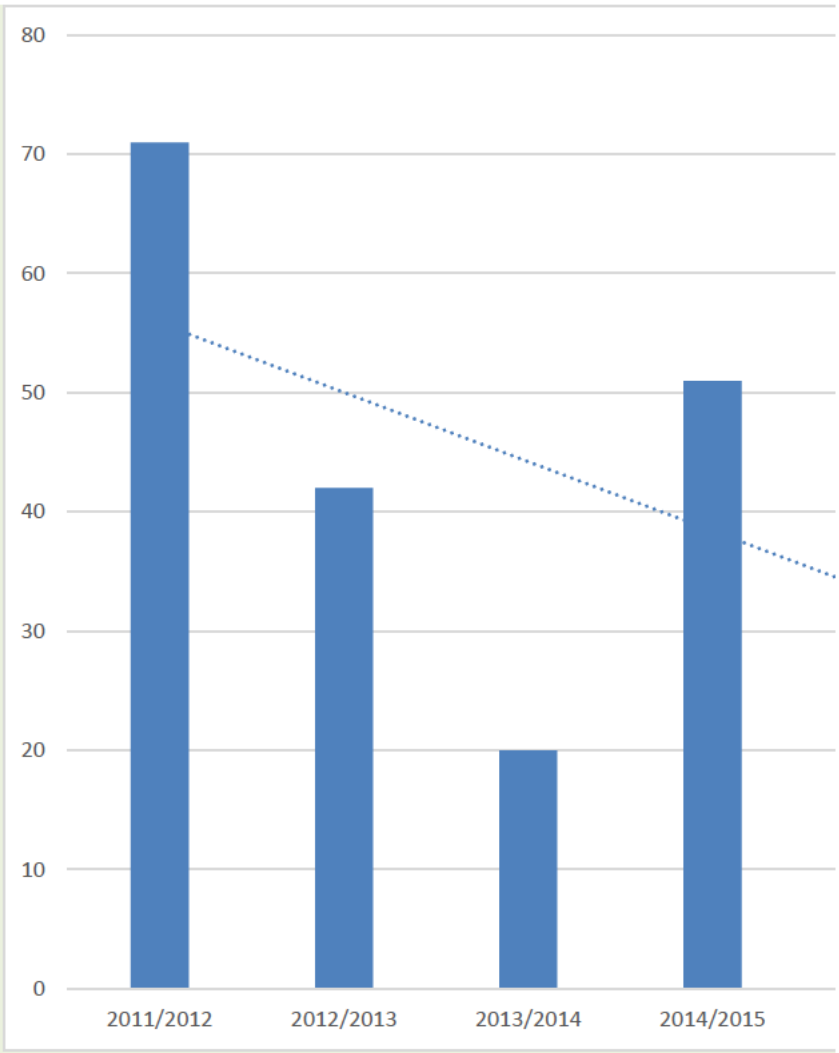

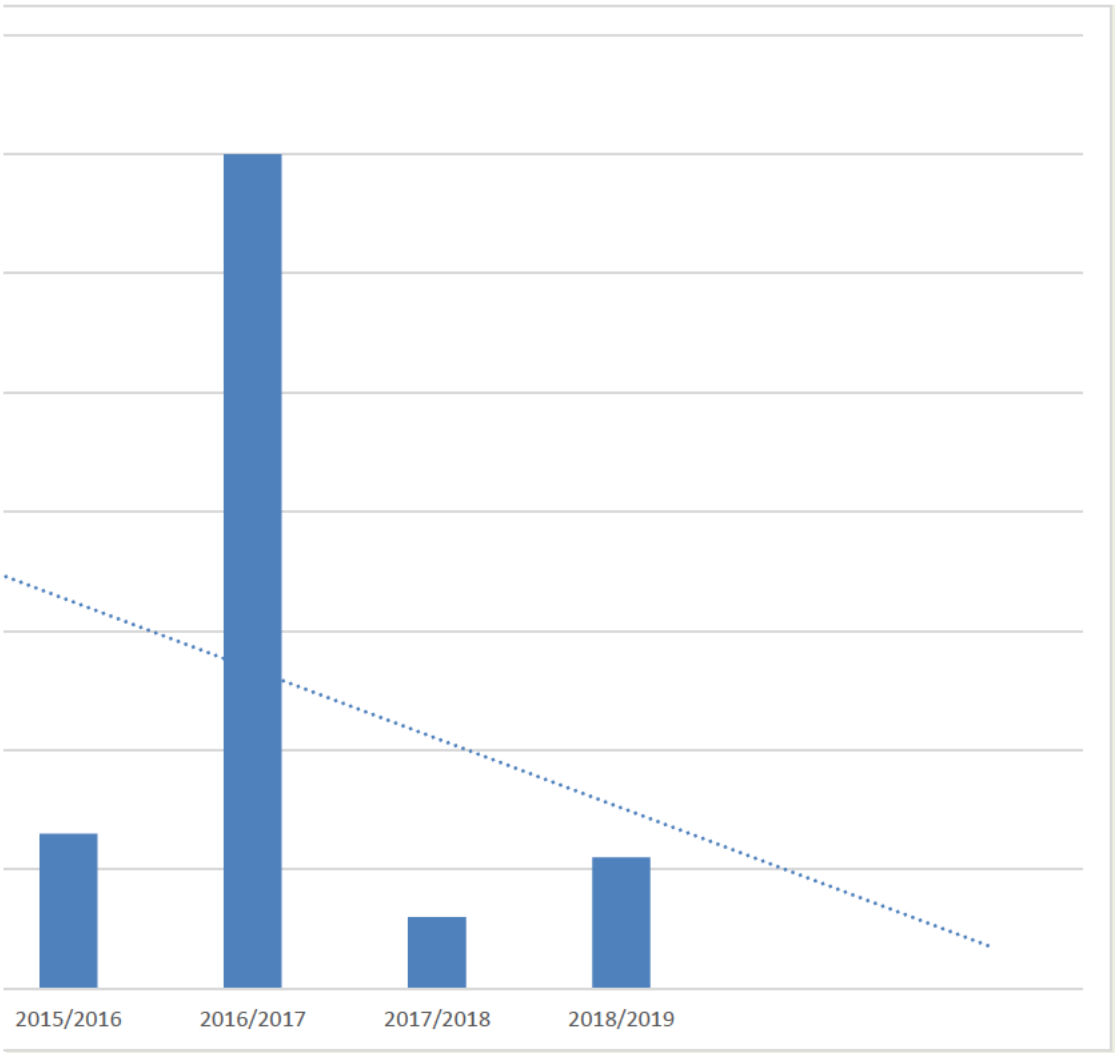
2015/2016
2016/2017
2017/2018
2018/2019

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
januari		68	35	**85**	48	59	75	12
februari		**150**	**96**	52	**67**	**63**	**97**	10
maart		0	14	0	7	14	6	13
april		0	0	1	0	0	0	2
mei		0	0	1	0	0	0	2
juni		0	0	0	0	0	0	0
juli		0	0	0	0	0	0	0
augustus		0	0	0	0	0	0	0
september	0	0	0	0	0	0	0	0
oktober	0	0	0	2	0	0	0	4
november	11	10	38	8	6	25	4	15
december	34	25	55	34	33	53	**16**	31

	seizoenmax
2011/2012	**150**
2012/2013	**96**
2013/2014	**85**
2014/2015	**67**
2015/2016	**63**
2016/2017	**97**
2017/2018	**16**
2018/2019	**37**

2019
37
37
12
2
0
0
0
0
0
0
14
19

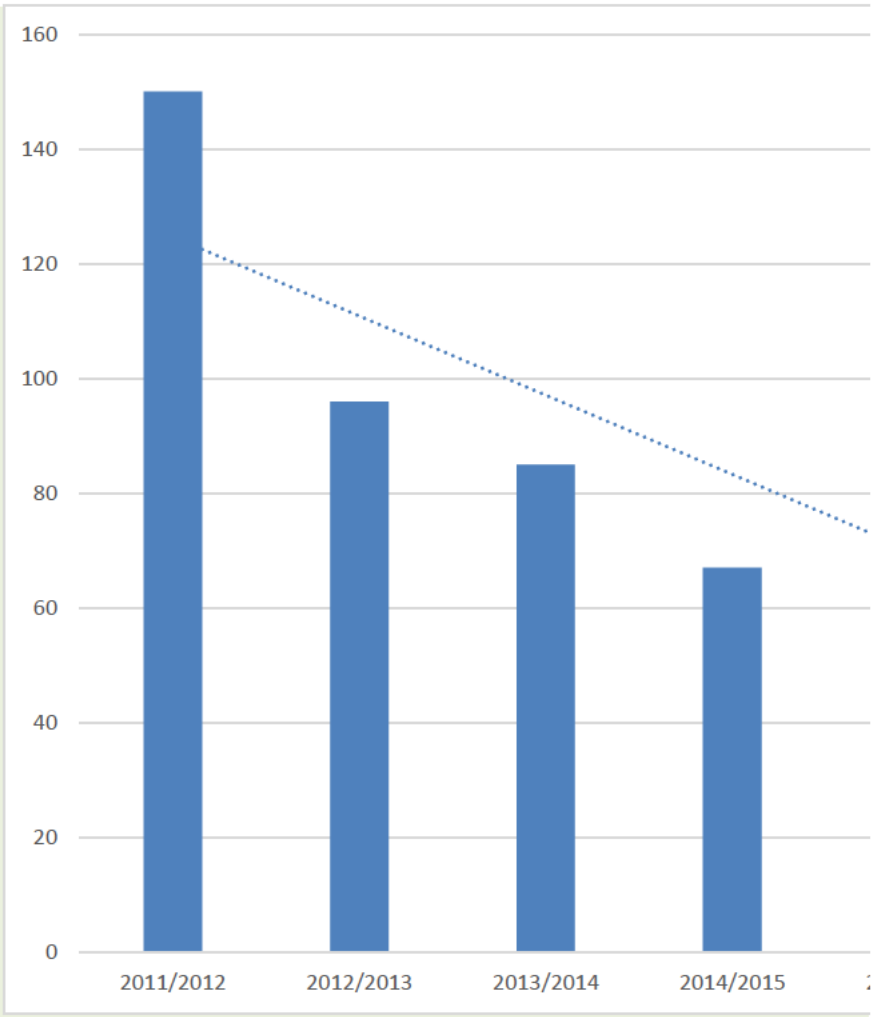

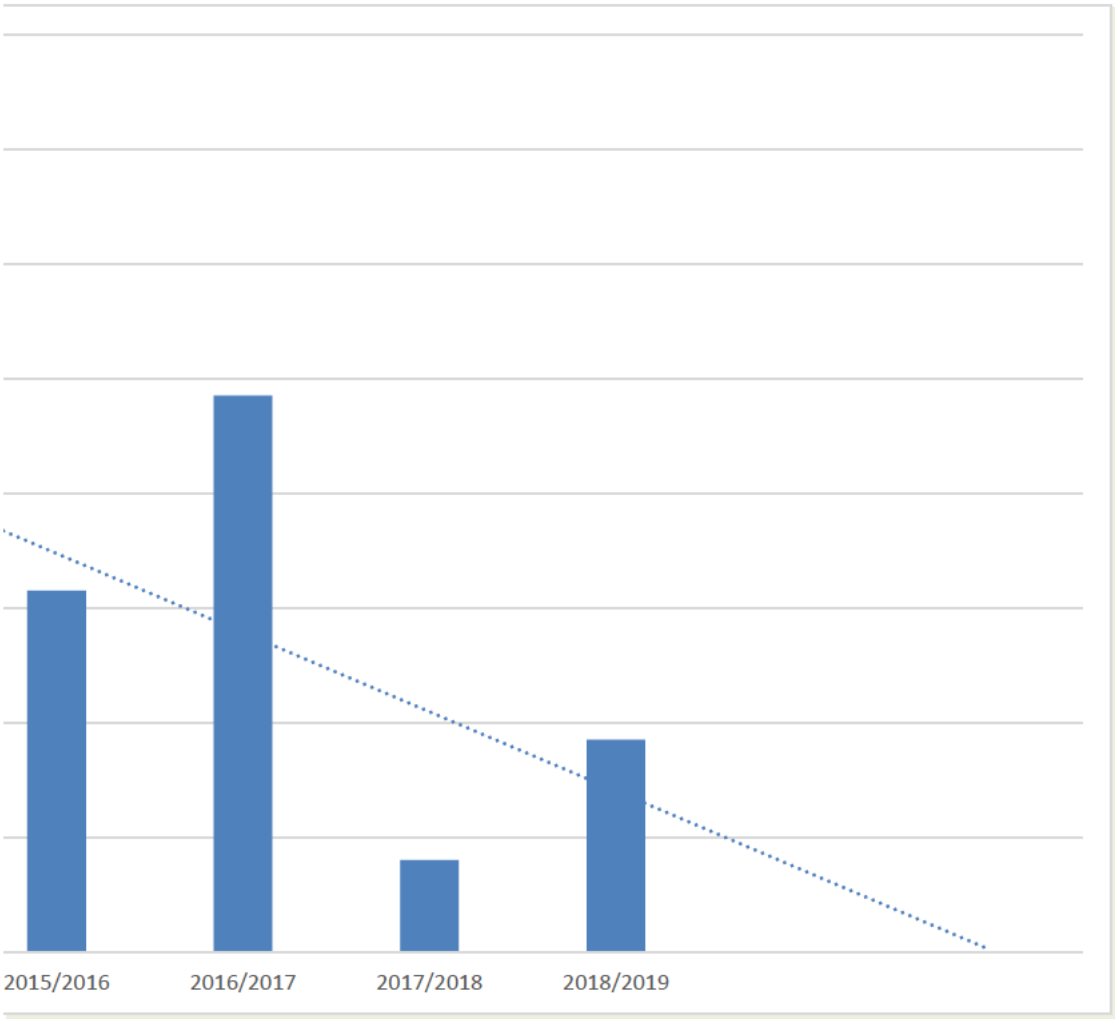
2015/2016
2016/2017
2017/2018
2018/2019

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
januari		9600	8010	11000	5000	11100	7000	9000
februari		9000	**11340**	7500	**15350**	7000	3500	6800
maart		2000	1900	160	0	20	450	6600
april		0	0	0	0	0	0	0
mei		0	0	0	0	0	0	0
juni		0	0	0	0	0	0	0
juli		0	0	0	0	0	0	0
augustus		0	0	0	0	0	0	0
september	190	60	5200	0	3050	500	350	0
oktober	7350	5000	7850	6950	8000	4400	2900	4900
november	**10500**	7500	**18800**	9600	10500	6000	13000	**12100**
december	6000	9600	12500	13150	**11700**	**7020**	**20700**	9600

	seizoenmax		totaal:	gemiddeld:
2011/2012	**10500**	**2011/2012**	44640	6377
2012/2013	**11340**	**2012/2013**	43410	6201
2013/2014	**18800**	**2013/2014**	63010	9001
2014/2015	**15350**	**2014/2015**	50050	7150
2015/2016	**11700**	**2015/2016**	51370	7339
2016/2017	**7020**	**2016/2017**	28870	4124
2017/2018	**20700**	**2017/2018**	59350	8479
2018/2019	**12100**	**2018/2019**	41510	5930
2019/2020	**8900**	**2019/2020**	35400	5057

2019	2020
8350	8900
6500	2250
60	100
0	0
0	0
0	0
0	0
0	0
300	
7050	
7900	
8900	

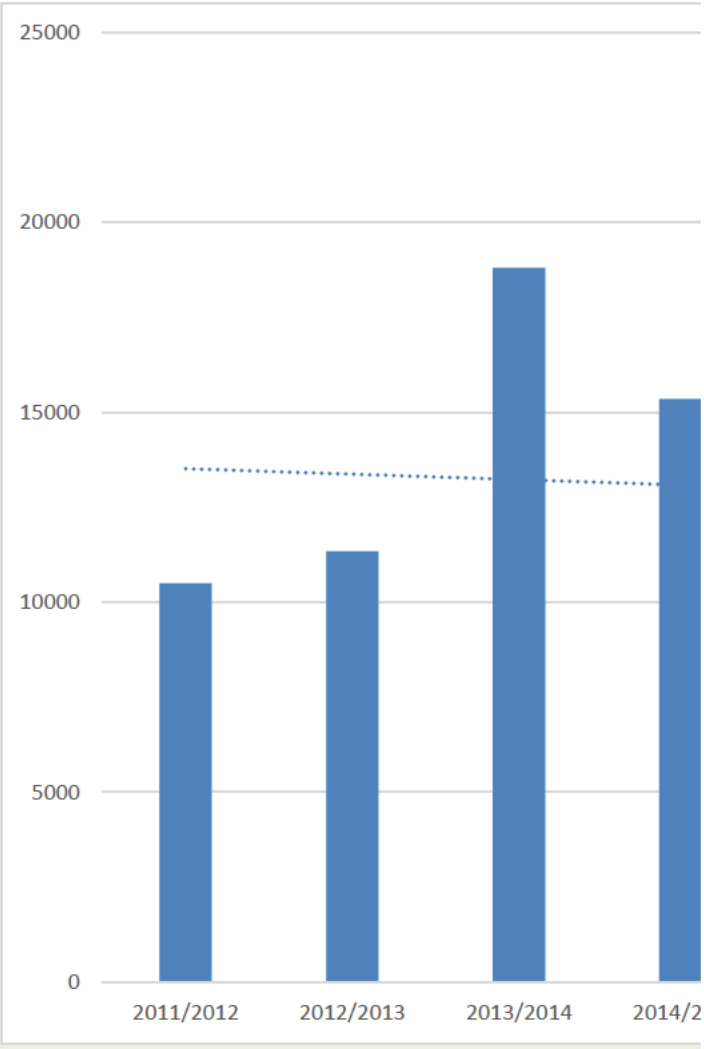

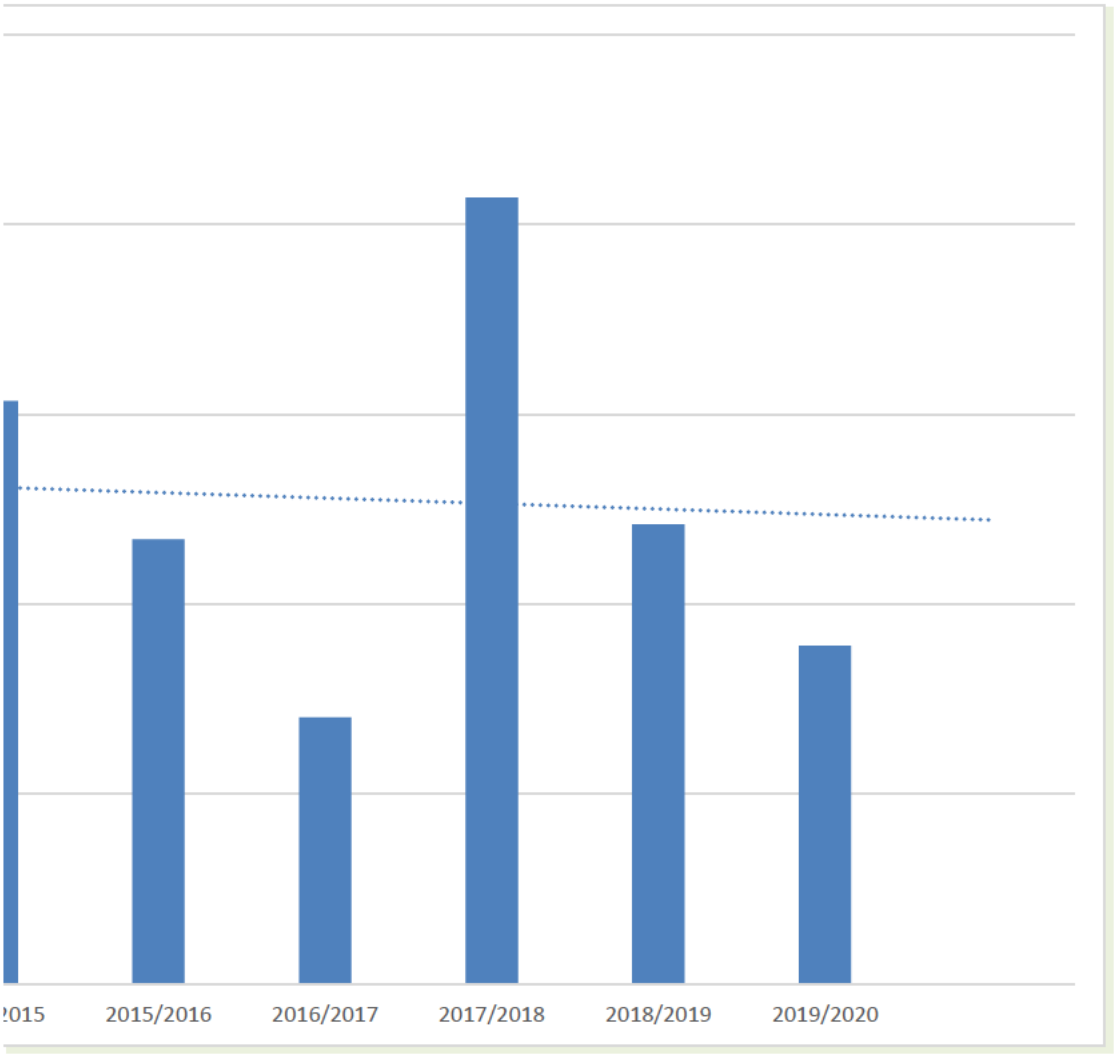
2015/2016
2016/2017
2017/2018
2018/2019
2019/2020

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
januari		**7000**	1910	10000	5300	9200	7200	4300
februari		1500	4200	6600	**8000**	3000	6000	2300
maart		170	1400	300	700	1030	1250	3000
april		0	0	2	0	0	0	0
mei		0	0	2	0	0	0	0
juni		0	0	0	0	0	0	0
juli		0	0	0	0	0	0	0
augustus		0	0	0	0	0	0	0
september	5	0	2775	0	7050	340	550	
oktober	6000	**10000**	**13100**	5700	**25000**	**9700**	6060	4200
november	5500	6200	7650	7000	23000	9300	4000	6000
december	6700	7370	9300	5000	4700	7400	**7900**	**6250**

	seizoenmax
2011/2012	**7000**
2012/2013	**10000**
2013/2014	**13100**
2014/2015	**8000**
2015/2016	**25000**
2016/2017	**9700**
2017/2018	**7900**
2018/2019	**6250**
2019/2020	**4030**

2019	2020
4250	3900
2500	3600
2400	1000
0	
0	
0	
0	
0	
30	
3650	
4030	
3900	

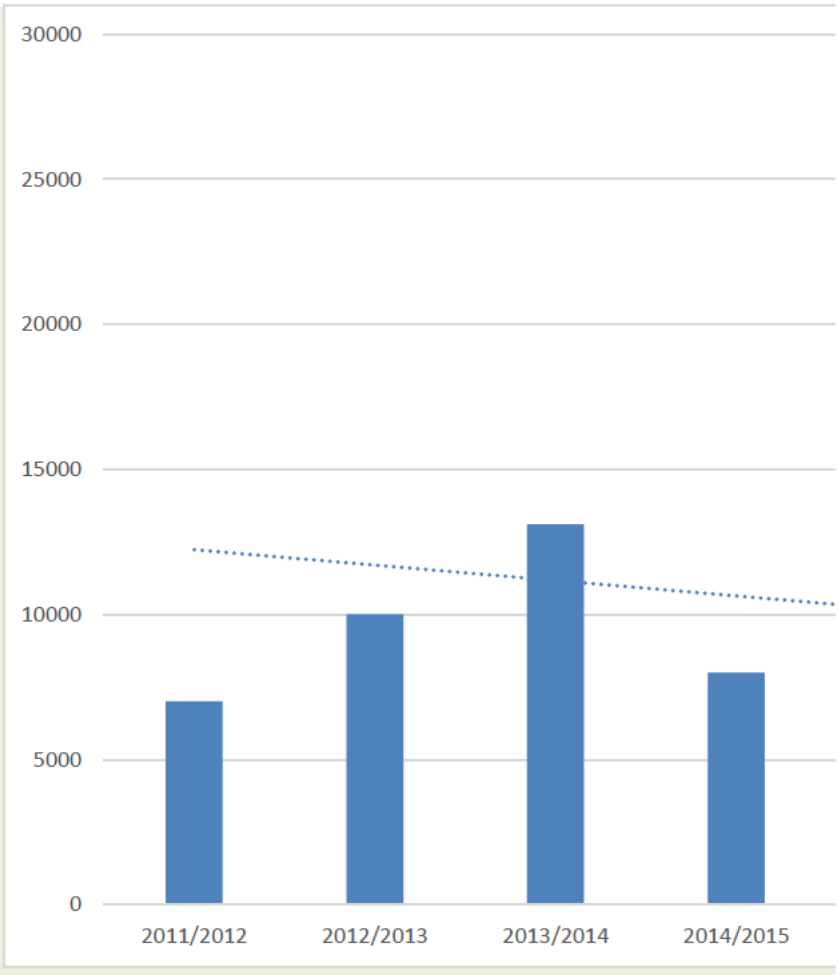

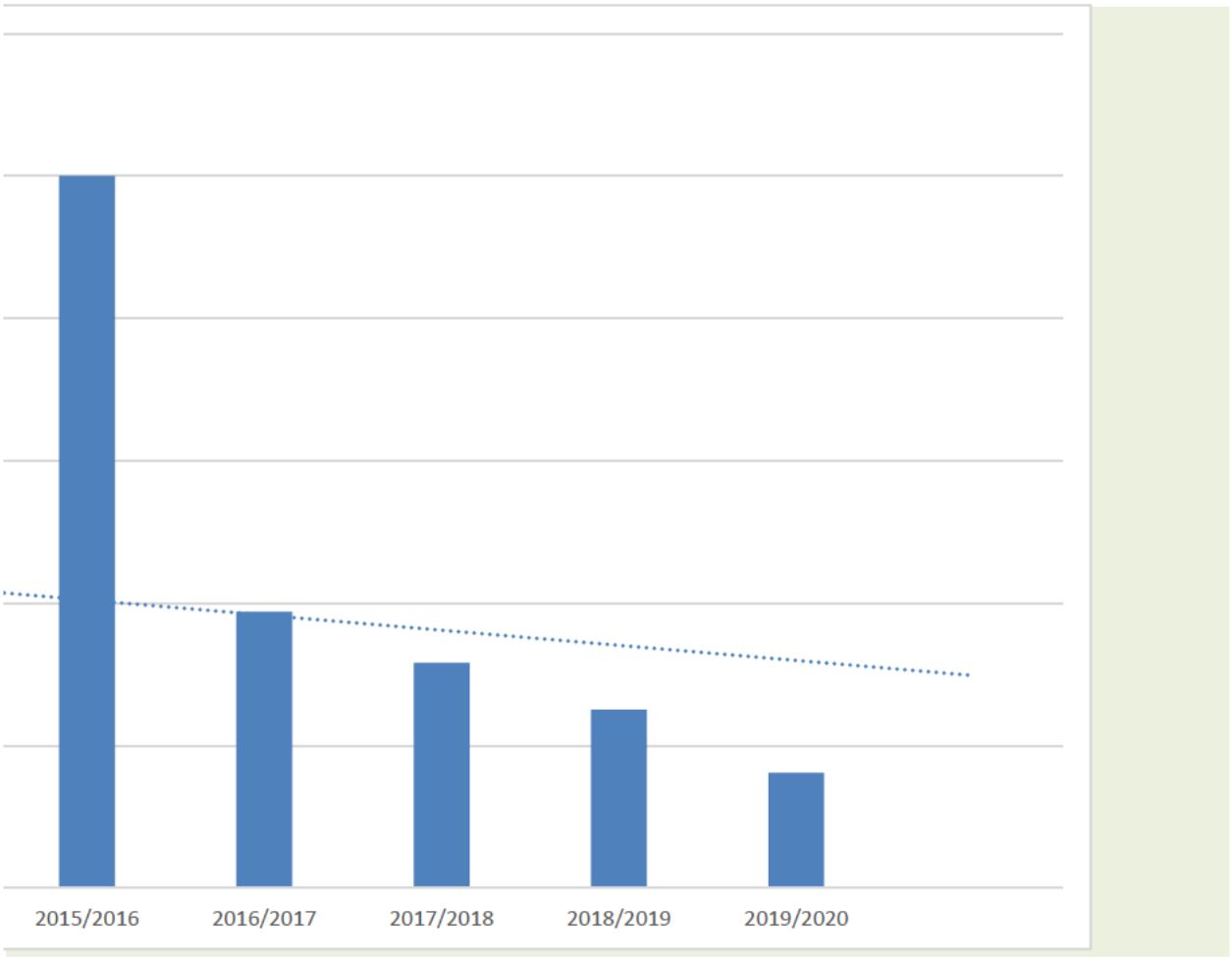
2015/2016
2016/2017
2017/2018
2018/2019
2019/2020

	2011	2012	2013	Esmeer	2014	Esmeer	2015	2016	Esmeer	2017
januari		?	?		500	309		200		50
februari		?	?			245		200	150	290
maart		?	?		250		390	280		210
april		?	?					130		
mei		?	?							
juni		?	500							
juli		?	?							
augustus		?	?					900		600
september	700	?	?				900	900		800
oktober	300	650	?	20	500			450		900
november	300	1400	400	127	600		2400	200		600
december	350	800	1050	222	600		500	195		130
=Esmeer										
maximum	700	1400	1050	222	600	309	2400	900	150	900

april niet elk jaar uitgewerkt

aanvulling

2018	Esmeer	2019
130	90	300
	100	450
250	90	500
170		
		240
760		370
100		1000
300		950
760	100	1000

	2011	Esmeer	2012	Esmeer	2013	Esmeer	2014	Esmeer
januari		2	10	20	?		?	75
februari			?		?	?	?	77
maart			?		?		250	
april			?		?			
mei			?		?			
juni			?		?			
juli			?		?			
augustus			?		?			
september	?		?		?			
oktober	?		?		?		260	
november	?		?		?	14	50	
december	?		?		?	33		
=Esmeer								
maximum	0	2	10	20	0	33	260	77

aanvuling

2015	2016	Esmeer	2017	2018	Esmeer	2019
	20		13	10	20	2
	40	120	55		5	14
170	30	46	60		48	270
	50			60		550
	90					
	140		130			
	140		130	10		17
300	116		75	10	gg	24
6	18			10	0	8
300	140	120	130	60	48	550

Date : 29-9-2020 18:56:37
From : [redacted] **"**
To : [redacted] **@drenthe.nl**
Cc : **"** [redacted] **@drenthe.nl**
Subject : Fwd: overeenkomst en opdracht
Attachment : Overeenkomst na BO schoon 29 sep 2020.docx;ATT00001.htm;20200918 opdracht na BO.docx;ATT00002.htm;20200929 opdracht na BO schoon.docx;ATT00003.htm;

Hoi [redacted]

Zou jij z.s.m. voor deze opdracht een offerte willen vragen aan A&W? :)
Zou je daarnaast aan A&W willen vragen of de oplevering (zo snel mogelijk kan) maar in ieder geval voor eind maart 2021? Als dat niet haalbaar is zullen we dit moeten bespreken met de overlegpartners.

Zou jij ook eens her en der kunnen navragen wie we als onafhankelijk begeleider kunnen vragen?

Mvg [redacted]

Verstuurd vanaf mijn iPad

Begin doorgestuurd bericht:

Van: [redacted] @Vogelbescherming.nl>
Datum: 29 september 2020 om 17:59:56 CEST
Aan: [redacted] @drenthe.nl>, [redacted] @assen.nl>
Kopie: Fred Wouters [redacted] @vogelbescherming.nl>, Reinder Hoekstra [redacted] a@nmfdrenthe.nl>, Jan Gorter [redacted] @Natuurmonumenten.nl>, [redacted] @vogelbescherming.nl>, [redacted] @nmfdrenthe.nl>, [redacted] @natuurmonumenten.nl>
Onderwerp: overeenkomst en opdracht

Ho [redacted] ,

Dank nog voor jullie reacties vanmiddag.

Hierbij de overeenkomst met de aanpassingen die we bespraken onder art. 1 en bij “bijlage 2” (omdat het wijzigingsbesluit ivm stikstof er inmiddels is en naar de rechtbank is gezonden) en in art. 3b (tekst 1e zin opgeknipt). De datum van bijlage 1, de opdracht, heb ik gewijzigd in 29 september 2020.

Verder hierbij de opdracht zoals [redacted] die mailde op 18 september (met track changes). En in het 2e schone exemplaar van 29 september heb ik de track changes en opmerkingen verwerkt. (Mogelijk is de opmaak nog niet 100%.)

Fijn dat wij er uit zijn. Ik hoop dat jullie besturen ook zullen instemmen.

Vriendelijke groet,
[redacted]

PRIVAATRECHTELIJKE OVEREENKOMST
Inzake maatregelen Fochteloërveen.

Ondergetekenden,
Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe handelend ter uitvoering van de artikel 2.2 van de Wet natuurbescherming waarbij zij ervoor zorg draagt dat in hun provincie de instandhoudingsmaatregelen en passende maatregelen om verslechtering te voorkomen *worden getroffen die nodig zijn voor Natura 2000-gebieden.*

en

Vogelbescherming Nederland

en

Natuur en Milieufederatie Drenthe

en

Natuurmonumenten

en

De gemeente Assen,
Gemeente Assen, te dezen krachtens artikel 171 van de Gemeentewet rechtsgeldig vertegenwoordigd door de heer M.L.J. Out, burgemeester, handelende ter uitvoering van het besluit van het college van burgemeester en wethouders van ……, nummer ……, hierna te noemen "de gemeente

tezamen te noemen 'partijen';

overwegende:

Aanleiding
Gedeputeerde Staten van Drenthe (GS) hebben vanuit hun rol als vergunningverlener op grond van de Wet natuurbescherming een natuurvergunning verleend aan de gemeente Assen voor de uitbreiding van de woonwijk Kloosterveen (deelgebied Kloosterakker) met 500 woningen. Tegen deze natuurvergunning hebben Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie Drenthe en Natuurmonumenten beroep aangetekend bij de Rechtbank Noord-Nederland. De beroepsschriften hebben betrekking op de onderwerpen "stikstof" en "foerageergebieden". Ten aanzien van het aspect stikstof zijn partijen het erover eens dat de natuurvergunning voor dit onderdeel moet worden aangepast. De vergunning was immers gebaseerd op de PAS welke op 29 mei 2019 is vernietigd. Partijen zijn verdeeld over de vraag "welk effect de uitbreiding van het Kloosterveen heeft op de foerageergebieden". De behandeling van de beroepsschriften is aangehouden omdat partijen een minnelijk traject gestart zijn. Deze gesprekken hebben geleid tot afspraken tussen de partijen. Deze afspraken worden middels deze overeenkomst

CONCEPT

privaatrechtelijk vastgelegd. Dit biedt iedere partij de zekerheid dat invulling en uitvoering wordt gegeven aan datgene wat is afgesproken.

Partijen komen het volgende overeen:

Artikel 1 Stikstof
De gemeente Assen heeft, vanwege het wegvallen van de PAS systematiek en daarmee de huidige onderbouwing, een nadere onderbouwing voor het onderdeel stikstof bij de provincie aangeleverd. Op basis hiervan heeft de provincie een 6:19 Awb besluit geschreven waarmee de natuurvergunning voor het onderdeel stikstof wordt aangepast (zie bijlage 2). Ten aanzien van stikstof is door Gedeputeerde Staten van Drenthe depositieruimte toegedeeld vanuit het Stikstofregistratiesysteem waarmee verzekerd is dat er geen toename van stikstof ontstaat als gevolg van de uitbreiding van de woonwijk Kloosterveen met 500 woningen. Dit besluit is verzonden naar de rechtbank Noord-Nederland en de overige partijen.

Artikel 2 Maatregelen voor vogels
a) Gedeputeerde Staten van Drenthe zullen een ecologisch bureau opdracht geven, zoals afgesproken met partijen, conform de opdracht "Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen" (hierna: de opdracht).
b) De opdracht maakt onlosmakelijk deel uit van deze overeenkomst. Voor de inhoud daarvan wordt kortheidshalve verwezen naar bijlage 1.
c) De kosten van de opdracht (de eindafrekening) wordt voor 50% gedragen door de Gedeputeerde Staten van Drenthe en voor 50% door de gemeente Assen.
d) De opdracht zal als datum voor de oplevering uiterlijk maart 2021 krijgen.
e) De opdracht behelst een onafhankelijk onderzoek en zal begeleid worden door een begeleidingsgroep samengesteld door de provincie Drenthe, de gemeente Assen, Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten zoals omschreven in de opdracht. De begeleidingsgroep staat onder leiding van een onafhankelijk voorzitter. Omdat het onderzoek door het ecologisch bureau onafhankelijk is, zal het doel van de begeleidingsgroep zijn om voor input te zorgen. De onafhankelijk voorzitter is ervoor verantwoordelijk dat alle deelnemers van de begeleidingsgroep hun input kunnen leveren en dat duidelijk wordt vastgelegd waar partijen consensus over hebben en waar eventueel verschillende opvattingen over bestaan.
f) Na de afronding van de opdracht komen partijen ambtelijk bijeen om de verdere uitwerking van de voorgestelde maatregelen door te spreken en zal een voorstel (met een concreet plan van aanpak inclusief een analyse van het probleem, een uiteenzetting van de maatregelen die zijn voorgesteld en die uitgevoerd gaan worden, tijdspad en begroting) aan Gedeputeerde Staten worden voorgelegd inclusief een advies van de betrokken partijen. Gedeputeerde Staten van Drenthe zal op basis hiervan besluiten over het vervolgproces.
g) Op grond van artikel 2.2 van de Wet natuurbescherming zullen Gedeputeerde Staten van Drenthe zo snel mogelijk de uit het onderzoek naar voren komende maatregelen uitvoeren die nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te halen en verslechtering te voorkomen. De uit te voeren maatregelen worden na het onderzoek op termijn gezet.
h) Als uit de uitwerking van de opdracht blijkt dat het aanwijzen van foerageergebieden noodzakelijk is, zetten Gedeputeerde Staten van Drenthe zich in deze via een gebiedsproces te realiseren en duurzaam te borgen, zo nodig in besluiten en beleid. In dat geval stellen Gedeputeerde Staten van Drenthe hiervoor

voldoende middelen beschikbaar en zorgen voor voldoende communicatie over het proces en inhoud ten behoeve van belanghebbenden. De provincie draagt zorg voor een strakke regie en tijdbewaking van het gebiedsproces.
i) De opgedane kennis uit de uitwerking van de opdracht en de daaruit voortvloeiende maatregelen zullen worden verwerkt in het beheerplan bij de eerstvolgende herziening.

Artikel 3 Natuurvergunning
a) Nadat uitvoering is gegeven aan artikel 1 en artikel 2, sub a van deze overeenkomst zullen Natuur en Milieufederatie Drenthe, Natuurmonumenten en Vogelbescherming Nederland de door hun ingediende beroepen tegen de natuurvergunning voor de uitbreiding van de woonwijk Kloosterakker met 500 woningen bij de Rechtbank Noord-Nederland intrekken.
b) Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie Drenthe en Natuurmonumenten spreken de intentie uit af te zien van een gerechtelijke procedure tegen toekomstige natuurvergunningen voor de uitbreiding van Kloosterveen binnen het plangebied van de Structuurvisie Kloosterveen 2017-2035 voor het onderdeel foerageergebieden. Dit zolang die uitbreiding binnen de 2500 woningen blijft conform de Structuurvisie en in de passende beoordeling(en) worden betrokken de effecten op de foerageergebieden en de rust- en slaapplaatsen van de kwalificerende niet-broedvogelsoorten en de kraanvogel:

- van toename van recreatie door de uitbreiding van Kloosterveen;
- van bestaande verstoringsbronnen waaronder die zijn genoemd in het Natura 2000-beheerplan (recreatie, laagvliegende (les)vliegtuigen en helikopters, faunabeheer en jacht);
- van verstoring zoals die op basis van andere plannen of projecten die vergund zijn of waarvoor bij de provincie reeds een vergunning is aangevraagd, kunnen worden verwacht.

Definitieve afspraken worden gemaakt en gekoppeld aan de afronding van het onderzoek (zoals omschreven onder artikel 2 lid e) en nadat is voldaan aan hetgeen staat in artikel 2 lid f van deze overeenkomst en gekoppeld aan het besluit van Gedeputeerde Staten dat ze het plan van aanpak gaan uitvoeren. Na het tekenen van deze overeenkomst eind september/begin oktober kan de gemeente Assen direct de bouw van de 500 woningen in gang zetten.

Artikel 4 Overige bevoegdheden
Het in deze overeenkomst bepaalde laat de publiekrechtelijke positie en bevoegdheden van de gemeente en provincie onverlet. Publiekrechtelijk handelen dan wel het nalaten van publiekrechtelijk handelen door de gemeente en provincie zal derhalve nimmer een tekortkoming bij de uitvoering van de overeenkomst kunnen vormen.

Artikel 5 Onvoorziene omstandigheden
In geval van onvoorziene omstandigheden treden partijen in overleg om tot een oplossing te komen.

Artikel 6 Einde overeenkomst
Deze overeenkomst eindigt zodra aan alle rechten en verplichtingen over en weer uit deze overeenkomst is voldaan.

Artikel 7
Op deze overeenkomst is het Nederlands recht van toepassing.

Bijlagen

De volgende bijlagen maken onlosmakelijk deel uit van deze overeenkomst of worden dat na gereedkomen daarvan. Zij worden daartoe mede door partijen geparafeerd voor zover dat nog niet is geschied en voor zover de bijlagen bij het aangaan van deze overeenkomst al gereed zijn.
Deze overeenkomst en de daarbij behorende bijlagen worden geacht elkaar aan te vullen. In geval van strijdigheid tussen de bepalingen van deze overeenkomst en de bijlagen, prevaleren de bepalingen van de overeenkomst.

Bijlage:
1) opdracht: “Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen” d.d. 29 september 2020
2) 6:19 Awb besluit van 10 augustus 2020 (aangepast natuurvergunning Kloosterveen)

Opgemaakt in meervoud,

de Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe, *vertegenwoordigd door*

plaats :
datum :
handtekening :

Vogelbescherming Nederland , *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de Natuur en Milieufederatie Drenthe, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de Natuurmonumenten, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de gemeente Assen, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

provincie Drenthe

Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvoge van het Fochteloërveen~~Verstoring van en oplossingen voor de niet broed Fochteloërveen~~

Van: [redacted] provincie Drenthe
Datum: 15-09~~8~~ ~~526~~ 6 2020

Inleiding

De provincie Drenthe wil in samenwerking met de gemeente Assen en partners (Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten, Natuur- en Milieufederatie Drenthe) inzicht hebben in de (toekomstige) verstoringsbronnen die zich voordoen in en direct rondom de foerageergebieden, de effecten hiervan op de instandhoudingsdoelen en de mogelijke mitigerende maatregelen voor de niet broedvogels (kleine zwaan, wilde zwaan, toendrarietgans, kolgans, slobeend en wintertaling) rondom het Fochteloërveen. De ondertussen kenmerkende kraanvogel wordt eveneens meegenomen in het onderzoek als broedvogel en niet-broedvogel.

Aanleiding voor het gevraagde onderzoek is het niet halen van aantallen van de gestelde instandhoudingsdoelen voor de kleine zwaan en wilde zwaan, het gegeven dat er verschillende ontwikkelingen plaatsvinden ~~dan wel ontwikkeld worden~~ rondom het Fochteloërveen, de indicatie dat er in de afgelopen jaren meer verstoring plaatsvindt van foerageergebieden van de zwanen en dat het klimaat verandert. Deze (nieuwe) ontwikkelingen leiden tot de hypothese dat er (op termijn) niet afdoende foerageergebied beschikbaar is om de gestelde aantallen te faciliteren.

De opdrachtgever vraagt voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen:

- Een beschrijving en analyse op basis van de huidige beschikbare data
  - Een analyse van het tot stand komen van het instandhoudingsdoel
  - Een analyse van de trend van de soorten in het licht van de instandhoudingsdoelen, waarbij gebruik wordt gemaakt van dezelfde gegevens als gebruikt tijdens het aanwijzen van het gebied
  - ~~Een analyse van de trend van de soorten gebruikmakend van dezelfde soort getallen als gebruikt voor de aanwijzing van het gebied.~~
  - Een interpretatie van de trend van de soorten volgend uit de data van de WetlandWacht ~~Vogelbescherming~~en Sovon.
- Een inschatting op basis van wetenschappelijke bronnen van de (verwachte) effecten van klimaatverandering op het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen.
- Een discussie over de verschillende methoden voor het berekenen van foerageergebied en de te hanteren data in het uit te voeren onderzoek. Deze discussie vindt in de ~~projectbegeleidingscommissie~~ begeleidingsgroep plaats onder leiding van de opdrachtnemer op basis van de bovengenoemde analyses. De ~~commissie~~ begeleidingsgroep bepaalt op basis van de discussie de basis waarop de rest van de studie wordt gerapporteerd.
- De uiteenzetting van de verplichting voor de provincie Drenthe voor het bereiken van de instandhoudingsdoelen zoals geformuleerd in het aanwijzingsbesluit ~~in relatie tot het behalen van het landelijke doel~~.
- Een analyse van het landgebruik (gespecificeerd in leefgebied (foerageergebied)) in de afgelopen jaren vanaf het moment van aanwijzen van het gebied aan de hand van bijvoorbeeld de gegevens van bestand bodemgebruik, landgebruik Nederland en registratie gewassen. Dit zowel voor binnen het Natura 2000 gebied als erbuiten tot 10 kilometer omtrek.

CONCEPT

provincie Drenthe

NATURA 2000

- Een overzicht van ruimtelijke ontwikkelingen vanaf het moment van aanwijzen van het gebied en trend van (vermeende) toekomstige ontwikkelingen. Hiertoe worden vanuit het onderzoek aan de partnergemeenten een vraag uitgedaan. Op basis hiervan wordt een prognose voor de toekomst gemaakt van liggende aanvragen op potentiele foerageergebieden. De reikwijdte van de vraag gaat tot 10 kilometer omtrek.
- Een analyse van de ontwikkeling van verschillende objectief te analyseren verstoringsfactoren door vliegverkeer, recreatie, jacht en/of schadebestrijding, overig gebruik van wegen & percelen en andere vormen van mogelijke actieve verstoring (op basis van gegevens van de luchthaven, vervoersbewegingen en andere historisch aantoonbare data).
- Een doorzicht van de ontwikkeling van (mogelijke) verstoringsfactoren vliegverkeer, recreatie, woningbouw (in ieder geval de 2500 woningen Kloosterveen) jacht en/of schadebestrijding, overig gebruik van wegen & percelen en andere vormen van mogelijke actieve verstoring.
- Een analyse van de hoeveelheid foerageergebied i.r.t. het instandhoudingsdoel op basis van een aangepaste methode voor het bepalen van de beschikbare hoeveelheid foerageergebied aangepast op de verstoringsfactoren (dit kan een weging zijn). Hiervoor komt de opdrachtnemer met een voorstel aan de ~~begeleidingscommissie~~begeleidingsgroep, waar deze na discussie (evt gewijzigd) vastgesteld wordt en in de verdere studie wordt gehanteerd.

  Noot kraanvogel: Voor de kraanvogel geldt als broedvogel nog geen instandhoudingsdoel. Naar verwachting zal er voor de soort een behoudsdoelstelling worden vastgesteld voor het leefgebied voor het aantal paar op het moment van toevoegen van het doel. Voor deze studie kan het aantal broedparen ~~welke met succes gebroed hebben van~~ in 2019 worden gehanteerd. Voor de soort als niet-broedvogel wordt ook uitgegaan van een behoudsdoelstelling. Voor deze studie kan daarbij het gemiddelde seizoen maximum (gemiddelde van de maximale aantallen die in de afgelopen vijf jaren zijn geteld in het gebied) worden gehanteerd.

Met opmerkingen [redacted]: gewoon het aantal broedparen nemen, want juist door de optelling van de drukfactoren op het gebied, die onderzocht worden in deze gebiedsanalyse, is het broedsucces ver beneden peil.

Met opmerkingen [redacted] akkoord

Volgend op de verschillende analyses ontvangt de opdrachtgever een voorstel ~~van~~ voor verstoring-werende maatregelen inclusief een begroting en een indicatie van de impact van het te behalen effect, en de kosten van het realiseren van de borging.

Ten minste worden de voor- en nadelen van de volgende opties beoordeeld:

- Het aanwijzen van foerageergebieden
- Een intensivering en verschillende mogelijkheden van de handhaving
- Het (tijdelijk) afsluiten van schouwpaden, fietspaden, wegen, weilanden/akkers
- Het plaatsen van houtwallen of -singels langs meerdere ontsluitingen
- Het actief inrichten van agrarisch natuurbeheer ten behoeve van de foerageerfunctie van de soorten
- Het actief voorlichten van eigenaren en omgeving over de bijdrage aan verbetering van de foerageermogelijkheden.

In uw projectvoorstel geeft u aanvullend aan welke kansen/analyses u nog meer ziet en afgewogen dienen te worden in dit project om tot een goede keuze te komen.

CONCEPT

In het overzicht van verstoring werende maatregelen staat de ecologische effectiviteit van de verstoring werende maatregelen centraal. Daarnaast wordt ook ingegaan op de verwachte kosten/uren die gemoeid gaan met de verschillende oplossingen. Dit zowel voor de opdrachtgever als mogelijke kosten die in de omgeving gemaakt moeten worden (bijv. inkomstenderving/ maatschappelijke impact).

Aan het einde van dit onderzoek worden meerdere scenario's geschetst die het bevoegd gezag kan uitvoeren om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren en/of verslechtering te voorkomen. Daarbij zijn deze zo opgesteld dat bij de keuze tussen de scenario's rekening kan worden gehouden met de verwachte kosten en maatschappelijke acceptatie. Voorafgaande aan het bepalen van de scenario's wordt afgestemd met de begeleidingsgroep~~commissie~~.
Gedacht kan worden aan:

- Ecologisch beste scenario,
- Maatschappelijk verantwoorde scenario,
- Meest economisch voordelige scenario.

Bij afronding van de opdracht heeft de opdrachtgever ten minste inzicht in:

- ~~de correctheid van het instandhoudingsdoel;~~
- de trend van de verschillende soorten,
- de trend van verstoring,
- de trend van het foerageergebied en
- meerdere scenario's voor de oplossing van eventuele knelpunten die uit het onderzoek naar voren komen.~~de oplossing~~.

Met opmerkingen verwijderen akkoord
heeft opmaak toegepast: Markeren

Governance

De opdracht zal worden aanbesteed ~~en begeleid~~ door de provincie Drenthe en de gemeente Assen. ~~Deze partijen stemmen daarbij af voor de aanbesteding en begeleiding met de rest van de begeleidingsgroep (samengesteld door Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten).~~ De opdracht zal worden begeleid door de begeleidingsgroep bestaande uit de provincie Drenthe, gemeente Assen, Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten. Omdat het onderzoek door het ecologisch bureau onafhankelijk is, zal het doel van de begeleidingsgroep zijn om voor input te zorgen. De onafhankelijk voorzitter is ervoor verantwoordelijk dat alle deelnemers van de begeleidingsgroep hun input kunnen leveren en dat duidelijk wordt vastgelegd waar partijen consensus over hebben en waar eventueel verschillende opvattingen over bestaan. Om de begeleidingsgroep ~~ze partijen~~ mee te nemen in het onderzoek worden ten minste drie besprekingen gehouden. Te weten:

- een startbespreking
- tussentijdse update waarbij eventueel bijsturing mogelijk is (evt. nog een 2e update van het onderzoek)
- de begeleidingsgroep wordt in de gelegenheid gesteld om op het 1e conceptrapport en het definitieve conceptrapport te reageren.
- eindbespreking voorafgaande aan de definitieve oplevering.
- Het onderzoeksvoorstel en het resultaat ~~kan~~ zal eveneens worden gedeeld met de adviesgroep Natura 2000 van de provincie Drenthe en met de provincie Friesland en

gemeenten Midden-Drenthe, Noordenveld en Ooststellingwerf. Daarmee worden alle betrokken organisaties geïnformeerd.

Bronnen (richtinggevend)

Er wordt onder meer gebruik gemaakt van:

- Beheerplan Natura 2000 Fochteloërveen
- het aanwijzingsbesluit Fochteloërveen
- *Wijze van citeren*: SOVON & CBS 2005. Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 netwerk. SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Leeswijzer ~~natura~~ Natura 2000 profielen
- Notitie Zwanen Fochteloërveen, Verstoring kleine en wilde zwaan in het Natura 2000-gebied Fochteloërveen, Prolander 2019
- Bestand Bodemgebruik Nederland
- Landgebruik Nederland
- Basisregistratie gewassen
- Ruimtelijkeplannen.nl en gegevens gemeenten over aanvragen

CONCEPT

provincie Drenthe

Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvoge van het Fochteloërveen

NATURA 2000

Van: [redacted] provincie Drenthe
Datum: 29-09-2020

Inleiding

De provincie Drenthe wil in samenwerking met de gemeente Assen en partners (Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten, Natuur en Milieufederatie Drenthe) inzicht hebben in de (toekomstige) verstoringsbronnen die zich voordoen in en direct rondom de foerageergebieden, de effecten hiervan op de instandhoudingsdoelen en de mogelijke mitigerende maatregelen voor de niet broedvogels (kleine zwaan, wilde zwaan, toendrarietgans, kolgans, slobeend en wintertaling) rondom het Fochteloërveen. De ondertussen kenmerkende kraanvogel wordt eveneens meegenomen in het onderzoek als broedvogel en niet-broedvogel.

Aanleiding voor het gevraagde onderzoek is het niet halen van aantallen van de gestelde instandhoudingsdoelen voor de kleine zwaan en wilde zwaan, het gegeven dat er verschillende ontwikkelingen plaatsvinden rondom het Fochteloërveen, de indicatie dat er in de afgelopen jaren meer verstoring plaatsvindt van foerageergebieden van de zwanen en dat het klimaat verandert. Deze (nieuwe) ontwikkelingen leiden tot de hypothese dat er (op termijn) niet afdoende foerageergebied beschikbaar is om de gestelde aantallen te faciliteren.

De opdrachtgever vraagt voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen:

- Een beschrijving en analyse op basis van de huidige beschikbare data
    - Een analyse van het tot stand komen van het instandhoudingsdoel
    - Een analyse van de trend van de soorten in het licht van de instandhoudingsdoelen, waarbij gebruik wordt gemaakt van dezelfde gegevens als gebruikt tijdens het aanwijzen van het gebied
    - Een interpretatie van de trend van de soorten volgend uit de data van de WetlandWacht en Sovon.
- Een inschatting op basis van wetenschappelijke bronnen van de (verwachte) effecten van klimaatverandering op het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen.
- Een discussie over de verschillende methoden voor het berekenen van foerageergebied en de te hanteren data in het uit te voeren onderzoek. Deze discussie vindt in de begeleidingsgroep plaats onder leiding van de opdrachtnemer op basis van de bovengenoemde analyses. De begeleidingsgroep bepaalt op basis van de discussie de basis waarop de rest van de studie wordt gerapporteerd.
- De uiteenzetting van de verplichting voor de provincie Drenthe voor het bereiken van de instandhoudingsdoelen zoals geformuleerd in het aanwijzingsbesluit.
- Een analyse van het landgebruik (gespecificeerd in leefgebied (foerageergebied)) in de afgelopen jaren vanaf het moment van aanwijzen van het gebied aan de hand van bijvoorbeeld de gegevens van bestand bodemgebruik, landgebruik Nederland en registratie gewassen. Dit zowel voor binnen het Natura 2000 gebied als erbuiten tot 10 kilometer omtrek.
- Een overzicht van ruimtelijke ontwikkelingen vanaf het moment van aanwijzen van het gebied en trend van (vermeende) toekomstige ontwikkelingen. Hiertoe worden vanuit het onderzoek aan de partnergemeenten een vraag uitgedaan. Op basis hiervan wordt een prognose voor de

CONCEPT

toekomst gemaakt van liggende aanvragen op potentiele foerageergebieden. De reikwijdte van de vraag gaat tot 10 kilometer omtrek.
- Een analyse van de ontwikkeling van verschillende objectief te analyseren verstoringsfactoren door vliegverkeer, recreatie, jacht en/of schadebestrijding, overig gebruik van wegen & percelen en andere vormen van mogelijke actieve verstoring (op basis van gegevens van de luchthaven, vervoersbewegingen en andere historisch aantoonbare data).
- Een doorzicht van de ontwikkeling van (mogelijke) verstoringsfactoren vliegverkeer, recreatie, woningbouw (in ieder geval de 2500 woningen Kloosterveen) jacht en/of schadebestrijding, overig gebruik van wegen & percelen en andere vormen van mogelijke actieve verstoring.
- Een analyse van de hoeveelheid foerageergebied i.r.t. het instandhoudingsdoel op basis van een aangepaste methode voor het bepalen van de beschikbare hoeveelheid foerageergebied aangepast op de verstoringsfactoren (dit kan een weging zijn). Hiervoor komt de opdrachtnemer met een voorstel aan de begeleidingsgroep, waar deze na discussie (evt gewijzigd) vastgesteld wordt en in de verdere studie wordt gehanteerd.

  Noot kraanvogel: Voor de kraanvogel geldt als broedvogel nog geen instandhoudingsdoel. Naar verwachting zal er voor de soort een behoudsdoelstelling worden vastgesteld voor het leefgebied voor het aantal paar op het moment van toevoegen van het doel. Voor deze studie kan het aantal broedparen in 2019 worden gehanteerd. Voor de soort als niet-broedvogel wordt ook uitgegaan van een behoudsdoelstelling. Voor deze studie kan daarbij het gemiddelde seizoen maximum (gemiddelde van de maximale aantallen die in de afgelopen vijf jaren zijn geteld in het gebied) worden gehanteerd.

Volgend op de verschillende analyses ontvangt de opdrachtgever een voorstel voor verstoring-werende maatregelen inclusief een begroting en een indicatie van de impact van het te behalen effect, en de kosten van het realiseren van de borging.

Ten minste worden de voor- en nadelen van de volgende opties beoordeeld:
- Het aanwijzen van foerageergebieden
- Een intensivering en verschillende mogelijkheden van de handhaving
- Het (tijdelijk) afsluiten van schouwpaden, fietspaden, wegen, weilanden/akkers
- Het plaatsen van houtwallen of -singels langs meerdere ontsluitingen
- Het actief inrichten van agrarisch natuurbeheer ten behoeve van de foerageerfunctie van de soorten
- Het actief voorlichten van eigenaren en omgeving over de bijdrage aan verbetering van de foerageermogelijkheden.

In uw projectvoorstel geeft u aanvullend aan welke kansen/analyses u nog meer ziet en afgewogen dienen te worden in dit project om tot een goede keuze te komen.

In het overzicht van verstoring werende maatregelen staat de ecologische effectiviteit van de verstoring werende maatregelen centraal. Daarnaast wordt ook ingegaan op de verwachte kosten/uren die gemoeid gaan met de verschillende oplossingen. Dit zowel voor de

CONCEPT

opdrachtgever als mogelijke kosten die in de omgeving gemaakt moeten worden (bijv. inkomstenderving/ maatschappelijke impact).

Aan het einde van dit onderzoek worden meerdere scenario's geschetst die het bevoegd gezag kan uitvoeren om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren en/of verslechtering te voorkomen. Daarbij zijn deze zo opgesteld dat bij de keuze tussen de scenario's rekening kan worden gehouden met de verwachte kosten en maatschappelijke acceptatie. Voorafgaande aan het bepalen van de scenario's wordt afgestemd met de begeleidingsgroep.
Gedacht kan worden aan:

- Ecologisch beste scenario,
- Maatschappelijk verantwoorde scenario,
- Meest economisch voordelige scenario.

Bij afronding van de opdracht heeft de opdrachtgever ten minste inzicht in:

- de trend van de verschillende soorten,
- de trend van verstoring,
- de trend van het foerageergebied en
- meerdere scenario's voor de oplossing van eventuele knelpunten die uit het onderzoek naar voren komen.

Governance
De opdracht zal worden aanbesteed door de provincie Drenthe en de gemeente Assen. De opdracht zal worden begeleid door de begeleidingsgroep bestaande uit de provincie Drenthe, gemeente Assen, Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten. Omdat het onderzoek door het ecologisch bureau onafhankelijk is, zal het doel van de begeleidingsgroep zijn om voor input te zorgen. De onafhankelijk voorzitter is ervoor verantwoordelijk dat alle deelnemers van de begeleidingsgroep hun input kunnen leveren en dat duidelijk wordt vastgelegd waar partijen consensus over hebben en waar eventueel verschillende opvattingen over bestaan. Om de begeleidingsgroep mee te nemen in het onderzoek worden ten minste drie besprekingen gehouden.
Te weten:

- een startbespreking
- tussentijdse update waarbij eventueel bijsturing mogelijk is (evt. nog een 2e update van het onderzoek)
- de begeleidingsgroep wordt in de gelegenheid gesteld om op het 1e conceptrapport en het definitieve conceptrapport te reageren.
- eindbespreking voorafgaande aan de definitieve oplevering.
- Het onderzoeksvoorstel en het resultaat zal eveneens worden gedeeld met de adviesgroep Natura 2000 van de provincie Drenthe en met de provincie Friesland en gemeenten Midden-Drenthe, Noordenveld en Ooststellingwerf. Daarmee worden alle betrokken organisaties geïnformeerd.

Bronnen (richtinggevend)
Er wordt onder meer gebruik gemaakt van:

CONCEPT

- Beheerplan Natura 2000 Fochteloërveen
- het aanwijzingsbesluit Fochteloërveen
  Wijze van citeren: SOVON & CBS 2005. Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 netwerk.
- SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Leeswijzer Natura 2000 profielen
- Notitie Zwanen Fochteloërveen, Verstoring kleine en wilde zwaan in het Natura 2000-gebied Fochteloërveen, Prolander 2019
- Bestand Bodemgebruik Nederland
- Landgebruik Nederland
- Basisregistratie gewassen
- Ruimtelijkeplannen.nl en gegevens gemeenten over aanvragen

CONCEPT

Date : 29-9-2020 18:52:26
From : "
To : "Hans Kuipers" @drenthe.nl, "Henk Jumelet" @drenthe.nl
Cc : " @drenthe.nl, " @drenthe.nl, "Arnout Venekamp" @drenthe.nl, @drenthe.nl
Subject : Fwd: overeenkomst en opdracht
Attachment : Overeenkomst na BO schoon 29 sep 2020.docx;ATT00001.htm;20200918 opdracht na BO.docx;ATT00002.htm;20200929 opdracht na BO schoon.docx;ATT00003.htm;

Goedenavond,

Eindelijk is de kogel door de kerk. Hierbij de definitieve versie van de overeenkomst en de bijbehorende opdracht.

Volgens mij is de afspraak zoals gemaakt in het bestuurlijk overleg nu goed vastgelegd.
Artikel 3b is nu wat uitgebreider maar dekt m.i. wel de goede lading.

Mochten in deze overeenkomst toch nog zaken staan die jullie graag anders zien dan hoor ik het graag zo spoedig mogelijk. Dan kunnen we deze week misschien nog iets aanpassen.

Bijgaande stukken zullen (Samen met een GS voorstel) geagendeerd worden voor het POHO van a.s. Maandag en voor de GS vergadering van volgende week dinsdag.

Mvg

Verstuurd vanaf mijn iPad

Begin doorgestuurd bericht:

> **Van:** @Vogelbescherming.nl>
> **Datum:** 29 september 2020 om 17:59:56 CEST
> **Aan:** @drenthe.nl>, @assen.nl>
> **Kopie:** Fred Wouters @vogelbescherming.nl>, Reinder Hoekstra @nmfdrenthe.nl>, Jan Gorter @Natuurmonumenten.nl>, @vogelbescherming.nl>, @nmfdrenthe.nl>, @natuurmonumenten.nl>
> **Onderwerp: overeenkomst en opdracht**
>
> Ho ,
>
> Dank nog voor jullie reacties vanmiddag.
>
> Hierbij de overeenkomst met de aanpassingen die we bespraken onder art. 1 en bij “bijlage 2” (omdat het wijzigingsbesluit ivm stikstof er inmiddels is en naar de rechtbank is gezonden) en in art. 3b (tekst 1e zin opgeknipt). De datum van bijlage 1, de opdracht, heb ik gewijzigd in 29 september 2020.
>
> Verder hierbij de opdracht zoals die mailde op 18 september (met track changes). En in het 2e schone exemplaar van 29 september heb ik de track changes en opmerkingen verwerkt. (Mogelijk is de opmaak nog niet 100%.)
>
> Fijn dat wij er uit zijn. Ik hoop dat jullie besturen ook zullen instemmen.
>
> Vriendelijke groet,

PRIVAATRECHTELIJKE OVEREENKOMST
Inzake maatregelen Fochteloërveen.

Ondergetekenden,
Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe handelend ter uitvoering van de artikel 2.2 van de Wet natuurbescherming waarbij zij ervoor zorg draagt dat in hun provincie de instandhoudingsmaatregelen en passende maatregelen om verslechtering te voorkomen *worden getroffen die nodig zijn voor Natura 2000-gebieden.*

en

Vogelbescherming Nederland

en

Natuur en Milieufederatie Drenthe

en

Natuurmonumenten

en

De gemeente Assen,
Gemeente Assen, te dezen krachtens artikel 171 van de Gemeentewet rechtsgeldig vertegenwoordigd door de heer M.L.J. Out, burgemeester, handelende ter uitvoering van het besluit van het college van burgemeester en wethouders van ……, nummer ……, hierna te noemen "de gemeente

tezamen te noemen 'partijen';

overwegende:

Aanleiding
Gedeputeerde Staten van Drenthe (GS) hebben vanuit hun rol als vergunningverlener op grond van de Wet natuurbescherming een natuurvergunning verleend aan de gemeente Assen voor de uitbreiding van de woonwijk Kloosterveen (deelgebied Kloosterakker) met 500 woningen. Tegen deze natuurvergunning hebben Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie Drenthe en Natuurmonumenten beroep aangetekend bij de Rechtbank Noord-Nederland. De beroepsschriften hebben betrekking op de onderwerpen "stikstof" en "foerageergebieden". Ten aanzien van het aspect stikstof zijn partijen het erover eens dat de natuurvergunning voor dit onderdeel moet worden aangepast. De vergunning was immers gebaseerd op de PAS welke op 29 mei 2019 is vernietigd. Partijen zijn verdeeld over de vraag "welk effect de uitbreiding van het Kloosterveen heeft op de foerageergebieden". De behandeling van de beroepsschriften is aangehouden omdat partijen een minnelijk traject gestart zijn. Deze gesprekken hebben geleid tot afspraken tussen de partijen. Deze afspraken worden middels deze overeenkomst

CONCEPT

privaatrechtelijk vastgelegd. Dit biedt iedere partij de zekerheid dat invulling en uitvoering wordt gegeven aan datgene wat is afgesproken.

Partijen komen het volgende overeen:

Artikel 1 Stikstof
De gemeente Assen heeft, vanwege het wegvallen van de PAS systematiek en daarmee de huidige onderbouwing, een nadere onderbouwing voor het onderdeel stikstof bij de provincie aangeleverd. Op basis hiervan heeft de provincie een 6:19 Awb besluit geschreven waarmee de natuurvergunning voor het onderdeel stikstof wordt aangepast (zie bijlage 2). Ten aanzien van stikstof is door Gedeputeerde Staten van Drenthe depositieruimte toegedeeld vanuit het Stikstofregistratiesysteem waarmee verzekerd is dat er geen toename van stikstof ontstaat als gevolg van de uitbreiding van de woonwijk Kloosterveen met 500 woningen. Dit besluit is verzonden naar de rechtbank Noord-Nederland en de overige partijen.

Artikel 2 Maatregelen voor vogels
a) Gedeputeerde Staten van Drenthe zullen een ecologisch bureau opdracht geven, zoals afgesproken met partijen, conform de opdracht "Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen" (hierna: de opdracht).
b) De opdracht maakt onlosmakelijk deel uit van deze overeenkomst. Voor de inhoud daarvan wordt kortheidshalve verwezen naar bijlage 1.
c) De kosten van de opdracht (de eindafrekening) wordt voor 50% gedragen door de Gedeputeerde Staten van Drenthe en voor 50% door de gemeente Assen.
d) De opdracht zal als datum voor de oplevering uiterlijk maart 2021 krijgen.
e) De opdracht behelst een onafhankelijk onderzoek en zal begeleid worden door een begeleidingsgroep samengesteld door de provincie Drenthe, de gemeente Assen, Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten zoals omschreven in de opdracht. De begeleidingsgroep staat onder leiding van een onafhankelijk voorzitter. Omdat het onderzoek door het ecologisch bureau onafhankelijk is, zal het doel van de begeleidingsgroep zijn om voor input te zorgen. De onafhankelijk voorzitter is ervoor verantwoordelijk dat alle deelnemers van de begeleidingsgroep hun input kunnen leveren en dat duidelijk wordt vastgelegd waar partijen consensus over hebben en waar eventueel verschillende opvattingen over bestaan.
f) Na de afronding van de opdracht komen partijen ambtelijk bijeen om de verdere uitwerking van de voorgestelde maatregelen door te spreken en zal een voorstel (met een concreet plan van aanpak inclusief een analyse van het probleem, een uiteenzetting van de maatregelen die zijn voorgesteld en die uitgevoerd gaan worden, tijdspad en begroting) aan Gedeputeerde Staten worden voorgelegd inclusief een advies van de betrokken partijen. Gedeputeerde Staten van Drenthe zal op basis hiervan besluiten over het vervolgproces.
g) Op grond van artikel 2.2 van de Wet natuurbescherming zullen Gedeputeerde Staten van Drenthe zo snel mogelijk de uit het onderzoek naar voren komende maatregelen uitvoeren die nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te halen en verslechtering te voorkomen. De uit te voeren maatregelen worden na het onderzoek op termijn gezet.
h) Als uit de uitwerking van de opdracht blijkt dat het aanwijzen van foerageergebieden noodzakelijk is, zetten Gedeputeerde Staten van Drenthe zich in deze via een gebiedsproces te realiseren en duurzaam te borgen, zo nodig in besluiten en beleid. In dat geval stellen Gedeputeerde Staten van Drenthe hiervoor

voldoende middelen beschikbaar en zorgen voor voldoende communicatie over het proces en inhoud ten behoeve van belanghebbenden. De provincie draagt zorg voor een strakke regie en tijdbewaking van het gebiedsproces.
i) De opgedane kennis uit de uitwerking van de opdracht en de daaruit voortvloeiende maatregelen zullen worden verwerkt in het beheerplan bij de eerstvolgende herziening.

Artikel 3 Natuurvergunning
a) Nadat uitvoering is gegeven aan artikel 1 en artikel 2, sub a van deze overeenkomst zullen Natuur en Milieufederatie Drenthe, Natuurmonumenten en Vogelbescherming Nederland de door hun ingediende beroepen tegen de natuurvergunning voor de uitbreiding van de woonwijk Kloosterakker met 500 woningen bij de Rechtbank Noord-Nederland intrekken.
b) Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie Drenthe en Natuurmonumenten spreken de intentie uit af te zien van een gerechtelijke procedure tegen toekomstige natuurvergunningen voor de uitbreiding van Kloosterveen binnen het plangebied van de Structuurvisie Kloosterveen 2017-2035 voor het onderdeel foerageergebieden. Dit zolang die uitbreiding binnen de 2500 woningen blijft conform de Structuurvisie en in de passende beoordeling(en) worden betrokken de effecten op de foerageergebieden en de rust- en slaapplaatsen van de kwalificerende niet-broedvogelsoorten en de kraanvogel:

- van toename van recreatie door de uitbreiding van Kloosterveen;
- van bestaande verstoringsbronnen waaronder die zijn genoemd in het Natura 2000-beheerplan (recreatie, laagvliegende (les)vliegtuigen en helikopters, faunabeheer en jacht);
- van verstoring zoals die op basis van andere plannen of projecten die vergund zijn of waarvoor bij de provincie reeds een vergunning is aangevraagd, kunnen worden verwacht.

Definitieve afspraken worden gemaakt en gekoppeld aan de afronding van het onderzoek (zoals omschreven onder artikel 2 lid e) en nadat is voldaan aan hetgeen staat in artikel 2 lid f van deze overeenkomst en gekoppeld aan het besluit van Gedeputeerde Staten dat ze het plan van aanpak gaan uitvoeren. Na het tekenen van deze overeenkomst eind september/begin oktober kan de gemeente Assen direct de bouw van de 500 woningen in gang zetten.

Artikel 4 Overige bevoegdheden
Het in deze overeenkomst bepaalde laat de publiekrechtelijke positie en bevoegdheden van de gemeente en provincie onverlet. Publiekrechtelijk handelen dan wel het nalaten van publiekrechtelijk handelen door de gemeente en provincie zal derhalve nimmer een tekortkoming bij de uitvoering van de overeenkomst kunnen vormen.

Artikel 5 Onvoorziene omstandigheden
In geval van onvoorziene omstandigheden treden partijen in overleg om tot een oplossing te komen.

Artikel 6 Einde overeenkomst
Deze overeenkomst eindigt zodra aan alle rechten en verplichtingen over en weer uit deze overeenkomst is voldaan.

Artikel 7
Op deze overeenkomst is het Nederlands recht van toepassing.

Bijlagen

De volgende bijlagen maken onlosmakelijk deel uit van deze overeenkomst of worden dat na gereedkomen daarvan. Zij worden daartoe mede door partijen geparafeerd voor zover dat nog niet is geschied en voor zover de bijlagen bij het aangaan van deze overeenkomst al gereed zijn.
Deze overeenkomst en de daarbij behorende bijlagen worden geacht elkaar aan te vullen. In geval van strijdigheid tussen de bepalingen van deze overeenkomst en de bijlagen, prevaleren de bepalingen van de overeenkomst.

Bijlage:
1) opdracht: “Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen” d.d. 29 september 2020
2) 6:19 Awb besluit van 10 augustus 2020 (aangepast natuurvergunning Kloosterveen)

Opgemaakt in meervoud,

de Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe, *vertegenwoordigd door*

plaats :
datum :
handtekening :

Vogelbescherming Nederland , *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de Natuur en Milieufederatie Drenthe, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de Natuurmonumenten, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de gemeente Assen, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

provincie Drenthe

Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvoge van het Fochteloërveen~~Verstoring van en oplossingen voor de niet broed Fochteloërveen~~

Van: [redacted] provincie Drenthe
Datum: 15-09~~8~~ ~~526~~ 6 2020

Inleiding

De provincie Drenthe wil in samenwerking met de gemeente Assen en partners (Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten, Natuur- en Milieufederatie Drenthe) inzicht hebben in de (toekomstige) verstoringsbronnen die zich voordoen in en direct rondom de foerageergebieden, de effecten hiervan op de instandhoudingsdoelen en de mogelijke mitigerende maatregelen voor de niet broedvogels (kleine zwaan, wilde zwaan, toendrarietgans, kolgans, slobeend en wintertaling) rondom het Fochteloërveen. De ondertussen kenmerkende kraanvogel wordt eveneens meegenomen in het onderzoek als broedvogel en niet-broedvogel.

Aanleiding voor het gevraagde onderzoek is het niet halen van aantallen van de gestelde instandhoudingsdoelen voor de kleine zwaan en wilde zwaan, het gegeven dat er verschillende ontwikkelingen plaatsvinden ~~dan wel ontwikkeld worden~~ rondom het Fochteloërveen, de indicatie dat er in de afgelopen jaren meer verstoring plaatsvindt van foerageergebieden van de zwanen en dat het klimaat verandert. Deze (nieuwe) ontwikkelingen leiden tot de hypothese dat er (op termijn) niet afdoende foerageergebied beschikbaar is om de gestelde aantallen te faciliteren.

De opdrachtgever vraagt voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen:

- Een beschrijving en analyse op basis van de huidige beschikbare data
  - Een analyse van het tot stand komen van het instandhoudingsdoel
  - Een analyse van de trend van de soorten in het licht van de instandhoudingsdoelen, waarbij gebruik wordt gemaakt van dezelfde gegevens als gebruikt tijdens het aanwijzen van het gebied
  - ~~Een analyse van de trend van de soorten gebruikmakend van dezelfde soort getallen als gebruikt voor de aanwijzing van het gebied.~~
  - Een interpretatie van de trend van de soorten volgend uit de data van de WetlandWacht ~~Vogelbescherming~~en Sovon.
- Een inschatting op basis van wetenschappelijke bronnen van de (verwachte) effecten van klimaatverandering op het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen.
- Een discussie over de verschillende methoden voor het berekenen van foerageergebied en de te hanteren data in het uit te voeren onderzoek. Deze discussie vindt in de ~~projectbegeleidingscommissie~~ begeleidingsgroep plaats onder leiding van de opdrachtnemer op basis van de bovengenoemde analyses. De ~~commissie~~ begeleidingsgroep bepaalt op basis van de discussie de basis waarop de rest van de studie wordt gerapporteerd.
- De uiteenzetting van de verplichting voor de provincie Drenthe voor het bereiken van de instandhoudingsdoelen zoals geformuleerd in het aanwijzingsbesluit ~~in relatie tot het behalen van het landelijke doel~~.
- Een analyse van het landgebruik (gespecificeerd in leefgebied (foerageergebied)) in de afgelopen jaren vanaf het moment van aanwijzen van het gebied aan de hand van bijvoorbeeld de gegevens van bestand bodemgebruik, landgebruik Nederland en registratie gewassen. Dit zowel voor binnen het Natura 2000 gebied als erbuiten tot 10 kilometer omtrek.

CONCEPT

provincie Drenthe

NATURA 2000

- Een overzicht van ruimtelijke ontwikkelingen vanaf het moment van aanwijzen van het gebied en trend van (vermeende) toekomstige ontwikkelingen. Hiertoe worden vanuit het onderzoek aan de partnergemeenten een vraag uitgedaan. Op basis hiervan wordt een prognose voor de toekomst gemaakt van liggende aanvragen op potentiele foerageergebieden. De reikwijdte van de vraag gaat tot 10 kilometer omtrek.
- Een analyse van de ontwikkeling van verschillende objectief te analyseren verstoringsfactoren door vliegverkeer, recreatie, jacht en/of schadebestrijding, overig gebruik van wegen & percelen en andere vormen van mogelijke actieve verstoring (op basis van gegevens van de luchthaven, vervoersbewegingen en andere historisch aantoonbare data).
- Een doorzicht van de ontwikkeling van (mogelijke) verstoringsfactoren vliegverkeer, recreatie, woningbouw (in ieder geval de 2500 woningen Kloosterveen) jacht en/of schadebestrijding, overig gebruik van wegen & percelen en andere vormen van mogelijke actieve verstoring.
- Een analyse van de hoeveelheid foerageergebied i.r.t. het instandhoudingsdoel op basis van een aangepaste methode voor het bepalen van de beschikbare hoeveelheid foerageergebied aangepast op de verstoringsfactoren (dit kan een weging zijn). Hiervoor komt de opdrachtnemer met een voorstel aan de ~~begeleidingscommissie~~begeleidingsgroep, waar deze na discussie (evt gewijzigd) vastgesteld wordt en in de verdere studie wordt gehanteerd.

  Noot kraanvogel: Voor de kraanvogel geldt als broedvogel nog geen instandhoudingsdoel. Naar verwachting zal er voor de soort een behoudsdoelstelling worden vastgesteld voor het leefgebied voor het aantal paar op het moment van toevoegen van het doel. Voor deze studie kan het aantal broedparen ~~welke met succes gebroed hebben van~~ in 2019 worden gehanteerd. Voor de soort als niet-broedvogel wordt ook uitgegaan van een behoudsdoelstelling. Voor deze studie kan daarbij het gemiddelde seizoen maximum (gemiddelde van de maximale aantallen die in de afgelopen vijf jaren zijn geteld in het gebied) worden gehanteerd.

Met opmerkingen [redacted] gewoon het aantal broedparen nemen, want juist door de optelling van de drukfactoren op het gebied, die onderzocht worden in deze gebiedsanalyse, is het broedsucces ver beneden peil.

Met opmerkingen [redacted]]: akkoord

Volgend op de verschillende analyses ontvangt de opdrachtgever een voorstel ~~van~~ voor verstoring-werende maatregelen inclusief een begroting en een indicatie van de impact van het te behalen effect, en de kosten van het realiseren van de borging.

Ten minste worden de voor- en nadelen van de volgende opties beoordeeld:

- Het aanwijzen van foerageergebieden
- Een intensivering en verschillende mogelijkheden van de handhaving
- Het (tijdelijk) afsluiten van schouwpaden, fietspaden, wegen, weilanden/akkers
- Het plaatsen van houtwallen of -singels langs meerdere ontsluitingen
- Het actief inrichten van agrarisch natuurbeheer ten behoeve van de foerageerfunctie van de soorten
- Het actief voorlichten van eigenaren en omgeving over de bijdrage aan verbetering van de foerageermogelijkheden.

In uw projectvoorstel geeft u aanvullend aan welke kansen/analyses u nog meer ziet en afgewogen dienen te worden in dit project om tot een goede keuze te komen.

CONCEPT

In het overzicht van verstoring werende maatregelen staat de ecologische effectiviteit van de verstoring werende maatregelen centraal. Daarnaast wordt ook ingegaan op de verwachte kosten/uren die gemoeid gaan met de verschillende oplossingen. Dit zowel voor de opdrachtgever als mogelijke kosten die in de omgeving gemaakt moeten worden (bijv. inkomstenderving/ maatschappelijke impact).

Aan het einde van dit onderzoek worden meerdere scenario's geschetst die het bevoegd gezag kan uitvoeren om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren en/of verslechtering te voorkomen. Daarbij zijn deze zo opgesteld dat bij de keuze tussen de scenario's rekening kan worden gehouden met de verwachte kosten en maatschappelijke acceptatie. Voorafgaande aan het bepalen van de scenario's wordt afgestemd met de begeleidingsgroep~~commissie~~.
Gedacht kan worden aan:

- Ecologisch beste scenario,
- Maatschappelijk verantwoorde scenario,
- Meest economisch voordelige scenario.

Bij afronding van de opdracht heeft de opdrachtgever ten minste inzicht in:

- ~~de correctheid van het instandhoudingsdoel;~~
- de trend van de verschillende soorten,
- de trend van verstoring,
- de trend van het foerageergebied en
- meerdere scenario's voor de oplossing van eventuele knelpunten die uit het onderzoek naar voren komen.~~de oplossing~~.

Met opmerkingen [redacted]: verwijderen akkoord
heeft opmaak toegepast: Markeren

Governance

De opdracht zal worden aanbesteed ~~en begeleid~~ door de provincie Drenthe en de gemeente Assen. ~~Deze partijen stemmen daarbij af voor de aanbesteding en begeleiding met de rest van de begeleidingsgroep (samengesteld door Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten).~~ De opdracht zal worden begeleid door de begeleidingsgroep bestaande uit de provincie Drenthe, gemeente Assen, Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten. Omdat het onderzoek door het ecologisch bureau onafhankelijk is, zal het doel van de begeleidingsgroep zijn om voor input te zorgen. De onafhankelijk voorzitter is ervoor verantwoordelijk dat alle deelnemers van de begeleidingsgroep hun input kunnen leveren en dat duidelijk wordt vastgelegd waar partijen consensus over hebben en waar eventueel verschillende opvattingen over bestaan. Om de begeleidingsgroep ~~ze partijen~~ mee te nemen in het onderzoek worden ten minste drie besprekingen gehouden. Te weten:

- een startbespreking
- tussentijdse update waarbij eventueel bijsturing mogelijk is (evt. nog een 2e update van het onderzoek)
- de begeleidingsgroep wordt in de gelegenheid gesteld om op het 1e conceptrapport en het definitieve conceptrapport te reageren.
- eindbespreking voorafgaande aan de definitieve oplevering.
- Het onderzoeksvoorstel en het resultaat ~~kan~~ zal eveneens worden gedeeld met de adviesgroep Natura 2000 van de provincie Drenthe en met de provincie Friesland en

gemeenten Midden-Drenthe, Noordenveld en Ooststellingwerf. Daarmee worden alle betrokken organisaties geïnformeerd.

Bronnen (richtinggevend)

Er wordt onder meer gebruik gemaakt van:

- Beheerplan Natura 2000 Fochteloërveen
- het aanwijzingsbesluit Fochteloërveen
- *Wijze van citeren*: SOVON & CBS 2005. Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 netwerk. SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Leeswijzer ~~natura~~ Natura 2000 profielen
- Notitie Zwanen Fochteloërveen, Verstoring kleine en wilde zwaan in het Natura 2000-gebied Fochteloërveen, Prolander 2019
- Bestand Bodemgebruik Nederland
- Landgebruik Nederland
- Basisregistratie gewassen
- Ruimtelijkeplannen.nl en gegevens gemeenten over aanvragen

CONCEPT

provincie Drenthe

Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvoge van het Fochteloërveen

NATURA 2000

Van: [redacted] provincie Drenthe
Datum: 29-09-2020

Inleiding

De provincie Drenthe wil in samenwerking met de gemeente Assen en partners (Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten, Natuur en Milieufederatie Drenthe) inzicht hebben in de (toekomstige) verstoringsbronnen die zich voordoen in en direct rondom de foerageergebieden, de effecten hiervan op de instandhoudingsdoelen en de mogelijke mitigerende maatregelen voor de niet broedvogels (kleine zwaan, wilde zwaan, toendrarietgans, kolgans, slobeend en wintertaling) rondom het Fochteloërveen. De ondertussen kenmerkende kraanvogel wordt eveneens meegenomen in het onderzoek als broedvogel en niet-broedvogel.

Aanleiding voor het gevraagde onderzoek is het niet halen van aantallen van de gestelde instandhoudingsdoelen voor de kleine zwaan en wilde zwaan, het gegeven dat er verschillende ontwikkelingen plaatsvinden rondom het Fochteloërveen, de indicatie dat er in de afgelopen jaren meer verstoring plaatsvindt van foerageergebieden van de zwanen en dat het klimaat verandert. Deze (nieuwe) ontwikkelingen leiden tot de hypothese dat er (op termijn) niet afdoende foerageergebied beschikbaar is om de gestelde aantallen te faciliteren.

De opdrachtgever vraagt voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen:

- Een beschrijving en analyse op basis van de huidige beschikbare data
    - Een analyse van het tot stand komen van het instandhoudingsdoel
    - Een analyse van de trend van de soorten in het licht van de instandhoudingsdoelen, waarbij gebruik wordt gemaakt van dezelfde gegevens als gebruikt tijdens het aanwijzen van het gebied
    - Een interpretatie van de trend van de soorten volgend uit de data van de WetlandWacht en Sovon.
- Een inschatting op basis van wetenschappelijke bronnen van de (verwachte) effecten van klimaatverandering op het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen.
- Een discussie over de verschillende methoden voor het berekenen van foerageergebied en de te hanteren data in het uit te voeren onderzoek. Deze discussie vindt in de begeleidingsgroep plaats onder leiding van de opdrachtnemer op basis van de bovengenoemde analyses. De begeleidingsgroep bepaalt op basis van de discussie de basis waarop de rest van de studie wordt gerapporteerd.
- De uiteenzetting van de verplichting voor de provincie Drenthe voor het bereiken van de instandhoudingsdoelen zoals geformuleerd in het aanwijzingsbesluit.
- Een analyse van het landgebruik (gespecificeerd in leefgebied (foerageergebied)) in de afgelopen jaren vanaf het moment van aanwijzen van het gebied aan de hand van bijvoorbeeld de gegevens van bestand bodemgebruik, landgebruik Nederland en registratie gewassen. Dit zowel voor binnen het Natura 2000 gebied als erbuiten tot 10 kilometer omtrek.
- Een overzicht van ruimtelijke ontwikkelingen vanaf het moment van aanwijzen van het gebied en trend van (vermeende) toekomstige ontwikkelingen. Hiertoe worden vanuit het onderzoek aan de partnergemeenten een vraag uitgedaan. Op basis hiervan wordt een prognose voor de

CONCEPT

toekomst gemaakt van liggende aanvragen op potentiele foerageergebieden. De reikwijdte van de vraag gaat tot 10 kilometer omtrek.
- Een analyse van de ontwikkeling van verschillende objectief te analyseren verstoringsfactoren door vliegverkeer, recreatie, jacht en/of schadebestrijding, overig gebruik van wegen & percelen en andere vormen van mogelijke actieve verstoring (op basis van gegevens van de luchthaven, vervoersbewegingen en andere historisch aantoonbare data).
- Een doorzicht van de ontwikkeling van (mogelijke) verstoringsfactoren vliegverkeer, recreatie, woningbouw (in ieder geval de 2500 woningen Kloosterveen) jacht en/of schadebestrijding, overig gebruik van wegen & percelen en andere vormen van mogelijke actieve verstoring.
- Een analyse van de hoeveelheid foerageergebied i.r.t. het instandhoudingsdoel op basis van een aangepaste methode voor het bepalen van de beschikbare hoeveelheid foerageergebied aangepast op de verstoringsfactoren (dit kan een weging zijn). Hiervoor komt de opdrachtnemer met een voorstel aan de begeleidingsgroep, waar deze na discussie (evt gewijzigd) vastgesteld wordt en in de verdere studie wordt gehanteerd.

  Noot kraanvogel: Voor de kraanvogel geldt als broedvogel nog geen instandhoudingsdoel. Naar verwachting zal er voor de soort een behoudsdoelstelling worden vastgesteld voor het leefgebied voor het aantal paar op het moment van toevoegen van het doel. Voor deze studie kan het aantal broedparen in 2019 worden gehanteerd. Voor de soort als niet-broedvogel wordt ook uitgegaan van een behoudsdoelstelling. Voor deze studie kan daarbij het gemiddelde seizoen maximum (gemiddelde van de maximale aantallen die in de afgelopen vijf jaren zijn geteld in het gebied) worden gehanteerd.

Volgend op de verschillende analyses ontvangt de opdrachtgever een voorstel voor verstoring-werende maatregelen inclusief een begroting en een indicatie van de impact van het te behalen effect, en de kosten van het realiseren van de borging.

Ten minste worden de voor- en nadelen van de volgende opties beoordeeld:
- Het aanwijzen van foerageergebieden
- Een intensivering en verschillende mogelijkheden van de handhaving
- Het (tijdelijk) afsluiten van schouwpaden, fietspaden, wegen, weilanden/akkers
- Het plaatsen van houtwallen of -singels langs meerdere ontsluitingen
- Het actief inrichten van agrarisch natuurbeheer ten behoeve van de foerageerfunctie van de soorten
- Het actief voorlichten van eigenaren en omgeving over de bijdrage aan verbetering van de foerageermogelijkheden.

In uw projectvoorstel geeft u aanvullend aan welke kansen/analyses u nog meer ziet en afgewogen dienen te worden in dit project om tot een goede keuze te komen.

In het overzicht van verstoring werende maatregelen staat de ecologische effectiviteit van de verstoring werende maatregelen centraal. Daarnaast wordt ook ingegaan op de verwachte kosten/uren die gemoeid gaan met de verschillende oplossingen. Dit zowel voor de

CONCEPT

opdrachtgever als mogelijke kosten die in de omgeving gemaakt moeten worden (bijv. inkomstenderving/ maatschappelijke impact).

Aan het einde van dit onderzoek worden meerdere scenario's geschetst die het bevoegd gezag kan uitvoeren om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren en/of verslechtering te voorkomen. Daarbij zijn deze zo opgesteld dat bij de keuze tussen de scenario's rekening kan worden gehouden met de verwachte kosten en maatschappelijke acceptatie. Voorafgaande aan het bepalen van de scenario's wordt afgestemd met de begeleidingsgroep.
Gedacht kan worden aan:

- Ecologisch beste scenario,
- Maatschappelijk verantwoorde scenario,
- Meest economisch voordelige scenario.

Bij afronding van de opdracht heeft de opdrachtgever ten minste inzicht in:

- de trend van de verschillende soorten,
- de trend van verstoring,
- de trend van het foerageergebied en
- meerdere scenario's voor de oplossing van eventuele knelpunten die uit het onderzoek naar voren komen.

Governance
De opdracht zal worden aanbesteed door de provincie Drenthe en de gemeente Assen. De opdracht zal worden begeleid door de begeleidingsgroep bestaande uit de provincie Drenthe, gemeente Assen, Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten. Omdat het onderzoek door het ecologisch bureau onafhankelijk is, zal het doel van de begeleidingsgroep zijn om voor input te zorgen. De onafhankelijk voorzitter is ervoor verantwoordelijk dat alle deelnemers van de begeleidingsgroep hun input kunnen leveren en dat duidelijk wordt vastgelegd waar partijen consensus over hebben en waar eventueel verschillende opvattingen over bestaan. Om de begeleidingsgroep mee te nemen in het onderzoek worden ten minste drie besprekingen gehouden.
Te weten:

- een startbespreking
- tussentijdse update waarbij eventueel bijsturing mogelijk is (evt. nog een 2e update van het onderzoek)
- de begeleidingsgroep wordt in de gelegenheid gesteld om op het 1e conceptrapport en het definitieve conceptrapport te reageren.
- eindbespreking voorafgaande aan de definitieve oplevering.
- Het onderzoeksvoorstel en het resultaat zal eveneens worden gedeeld met de adviesgroep Natura 2000 van de provincie Drenthe en met de provincie Friesland en gemeenten Midden-Drenthe, Noordenveld en Ooststellingwerf. Daarmee worden alle betrokken organisaties geïnformeerd.

Bronnen (richtinggevend)
Er wordt onder meer gebruik gemaakt van:

CONCEPT

- Beheerplan Natura 2000 Fochteloërveen
- het aanwijzingsbesluit Fochteloërveen
  Wijze van citeren: SOVON & CBS 2005. Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 netwerk.
- SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Leeswijzer Natura 2000 profielen
- Notitie Zwanen Fochteloërveen, Verstoring kleine en wilde zwaan in het Natura 2000-gebied Fochteloërveen, Prolander 2019
- Bestand Bodemgebruik Nederland
- Landgebruik Nederland
- Basisregistratie gewassen
- Ruimtelijkeplannen.nl en gegevens gemeenten over aanvragen

CONCEPT

Date : 12-9-2019 09:40:37
From : '[redacted]"
To : '[redacted]@drenthe.nl,[redacted]@drenthe.nl
Cc : '[redacted]@drenthe.nl
Subject : Fwd: reactie Vogelbescherming nu incl. bijlage
Attachment :
image001.png;ATT00001.htm;image002.png;ATT00002.htm;image003.png;ATT00003.htm;image004.png;ATT00004.htm;image005.png;ATT00005.htm;image006.png;ATT00006.htm;image007.png;ATT00007.htm;image008.png;ATT00008.htm;voorstel [redacted] foerageergebied.pdf;ATT00009.htm;

Ho[redacted],

Zie bijgaand de uitkomsten van een overleg met de bezwaarmakers tegen de uitbreiding van het Kloosterveen. Hoe kijken jullie aan tegen het voorstel van de Vogelbescherming?
Graag hoor ik zsm van jullie.

Onze eerste gedachte was: prima, indien de gemeente zorgt voor financiering en uitvoering van het tijdelijke extra beschermde foerageergebied. Het zal wel behoorlijk wat regelwerk zijn om het voor mekaar te krijgen.

Als we er niet uitkomen gaan we verder met de behandeling van het beroep tegen de vergunning voor de uitbreiding van het Kloosterveen
G[redacted]

Verstuurd vanaf mijn iPad

Begin doorgestuurd bericht:

> **Van:**[redacted]@Vogelbescherming.nl>
> **Datum:** 12 september 2019 om 09:32:13 CEST
> **Aan:**[redacted]@drenthe.nl>
> **Kopie:**[redacted]@natuurmonumenten.nl>,[redacted]@vogelbescherming.nl>, "[redacted]@hetnet.nl)"" <[redacted]@hetnet.nl>,[redacted]@nmfdrenthe.nl>, Arnout Venekamp[redacted]@drenthe.nl>,[redacted]@drenthe.nl>,[redacted]@assen.nl"[redacted]@assen.nl>,[redacted]@assen.nl>
> **Onderwerp: reactie Vogelbescherming nu incl. bijlage**
>
> Dag[redacted]
>
> Bij de onderstaande email ontbrak de bijlage. Mijn excuses.
> Alsnog bij deze email gevoegd.
>
> Vriendelijke groet,
> [redacted]

Voorstel inrichting akkers die grenzen aan de polder Kloosterveen, als compensatie voor de nieuwbouw Kloosterveen in Assen

Aan: gemeente Assen en Provincie Drenthe

Van: wetlandwacht [redacted] Vogelbescherming Nederland

Ganzen en zwanen

De polder Kloosterveen is al tientallen jaren belangrijk foerageergebied voor toendrarietganzen. Geleidelijk is het foerageergebied in de polder uitgekleed en volgebouwd met huizen. Mitigerende maatregelen zijn uitgebleven of vooruitgeschoven met vage omschrijvingen in beheerplannen en faunatoetsen. De nog resterende akkers in de polder Kloosterveen worden nog steeds gebruikt als foerageergebied door toendrariet- en kolganzen in de winter zolang verstoring uitblijft. Soms zitten er kleine- of wilde zwanenfamilies zoals afgelopen winter 2018/19. Het Esmeer is een belangrijke slaapplaats in het hoogveen voor alle vier de wintergasten. Omdat steeds meer foerageergebied verdwijnt, wordt de relatie met de slaapplaats aangetast. De slaapplaats Esmeer is een van de weinige plassen met diep water en daarom cruciaal als drinkplaats in periodes met strenge vorst, maar ook tijdens droogte zoals de afgelopen jaren 2018/19 en momenteel in het najaar 2019. De eerste ganzen arriveren over enkele weken en in oktober zijn er vaak al vele duizenden wintergasten. Ganzen foerageren bij vorst of droogte vlakbij de drink- of slaapplaats en vliegen geregeld heen en weer om te drinken. Het is cruciaal dat er voldoende rust- en foerageergebied is, op korte afstand van de plas. Voor uitleg en knelpunten zie www.hetfochteloerveen o.a.:

http://www.hetfochteloerveen.nl/actueel_vvlg.asp?Id=1549978536

http://www.hetfochteloerveen.nl/actueel_vvlg.asp?Id=1519654625

Kraanvogels

Het Fochteloërveen is voor kraanvogels van groot belang als broedplaats maar helemaal cruciaal als pleisterplaats. In de nazomer verzamelen kraanvogels uit de Noord-Nederland zich in het Fochteloërveen. Het is nu al de belangrijkste pleisterplaats van kraanvogels in Nederland met jaarrond tientallen kraanvogels. Naarmate de broedpopulatie groeit, neemt het aantal kraanvogels op de pleisterplaats toe. Dit vraagt om goed rust- en foerageergebied op de akkers die grenzen aan het hoogveen. De aanleg van een fietspad van de Norgervaart naar de Meesterswijk in Bovensmilde is de oorzaak dat er geen kraanvogels meer pleisteren aan de Van Lierswijk en de Meesterswijk. Je kunt wel een prachtig gebied voor kraanvogels inrichten zoals het DCR-gebied, maar zonder rustige broedplaatsen en akkers die eraan grenzen wordt het nooit wat. Ook dit is al uitgelegd en beschreven in een zienswijze van Vogelbescherming lang geleden. De afwezigheid van voldoende rustgebieden vraagt om oplossingen. Zie ook beheerplan Fochteloërveen.

Herstel is mogelijk met de juiste ingrepen en toezicht en handhaving!

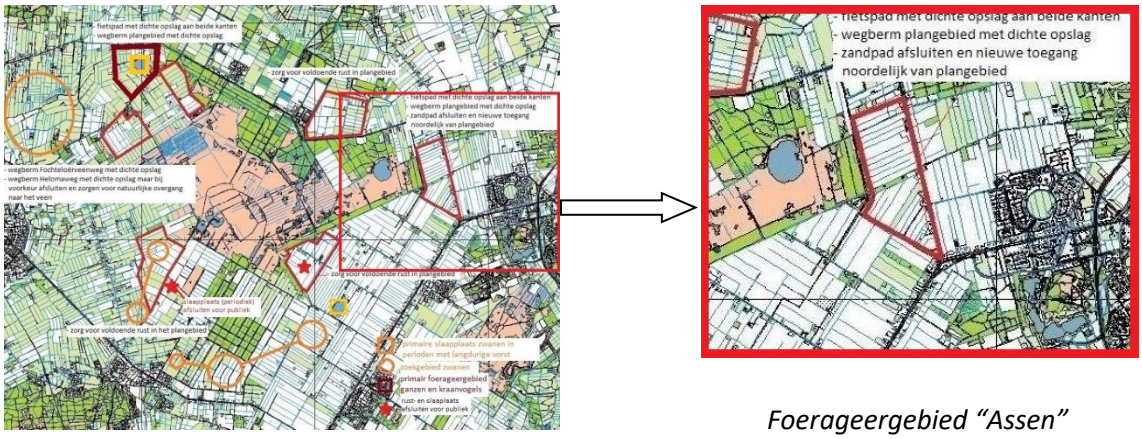

Foerageergebied "Assen"

Op de bovenstaande kaartjes staan de maatregelen opgesomd voor het Fochteloërveen. Om aan de doelstellingen van Natura 2000 te voldoen in het foerageergebied "Assen" is dit deel onder de loep genomen. Afgelopen decennia zijn voorstellen gedaan om het foerageergebied te verbeteren, maar maatregelen zijn uitgebleven. De oppervlakte foerageergebied is afgenomen door huizenbouw, bloementeelt en door onrust in het foerageergebied, als gevolg van verjagen en verstoring op de foerageerplaatsen.

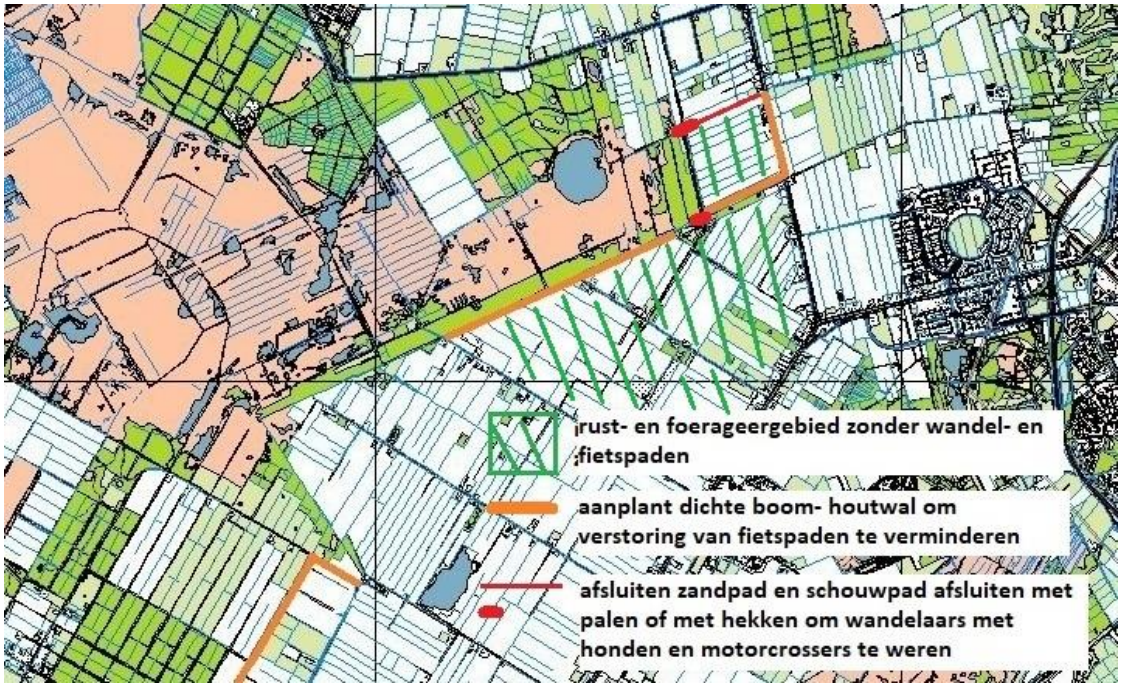

Maatregelen in het foerageergebied "Assen" als compensatie van de nieuwbouw Kloosterveen Assen

Op het kaartje worden de maatregelen opgesomd die nodig zijn. Het resterende rust- en foerageergebied moet optimaal worden ingericht. Agrarisch natuurbeheer met graan, biet en aardappel en ruime stroken met vogelakkers in het gebied tussen de Norgervaart en Norgerpetgaten en de Van Lierswijk, Meesterswijk, genieten de voorkeur om de diversiteit te vergroten.

Date : 4-7-2019 08:53:36
From : "[redacted]"
To : "[redacted]@drenthe.nl
Cc : "Arnout Venekamp"[redacted]@drenthe.nl
Subject : Fwd: uitnodiging
Attachment : image002.jpg;image003.png;

Hoi [redacted]

Zou je een ambtelijk overleg in willen plannen met onderstaande mensen (zie mail [redacted]) met mensen van de gemeente Assen (zie mijn mail die ik je zo nastuur) en onderstaande mensen van de provincie in het provinciehuis? En hiervoor een ruimte vastleggen?

Van de provincie:
Arnout Venekamp, [redacted] en [redacted]

Alvast dank.

Gr [redacted]

Verstuurd vanaf mijn iPad

Begin doorgestuurd bericht:

Van: [redacted]@nmfdrenthe.nl>
Datum: 4 juli 2019 om 08:40:39 CEST
Aan: [redacted]@drenthe.nl>
Kopie: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: Antw.: uitnodiging

Hallo [redacted]

Je kunt de volgend mensen uitnodigen:

- Natuurmonumenten: [redacted]@natuurmonumenten.nl
- Vogelbescherming: [redacted]@Vogelbescherming.nl [redacted]@vogelbescherming.nl en wetlandwacht [redacted]@hetnet.nl
- Natuur en Milieufederatie Drenthe, ondergetekende

Ik kreeg wel al van Vogelbescherming door dat [redacted] er [redacted] 5.1.2e [redacted] verhinderd zijn, maar probeer het toch maar.
5.1.2e [redacted] maar eventueel kan ik op 17 of 18 juli nog aanschuiven. 5.1.2.e [redacted].

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Voedzaam, Mooi en Natuurlijk Drenthe

Natuur en Milieufederatie Drenthe
Hertenkamp 6
9401 HL Assen
Tel: 0592-311150
www.nmfdrenthe.nl

werkdagen ma, di, do en vr

natuur en milieu drenthe federatie

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: woensdag 3 juli 2019 16:10
Aan: [redacted]@nmfdrenthe.nl>
CC: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: uitnodiging
Urgentie: Hoog

Hoi [redacted]

Graag organiseren wij op korte termijn een gesprek samen met de gemeente Assen, NMF, NM en de vogelbescherming n.a.v. de natuurvergunning Kloosterveen.
Mag ik jou vragen om mij de emailadressen toe te sturen van de betrokkenen die daarbij (ambtelijk) aanwezig willen/kunnen zijn namens NMF, NM en de vogelbescherming?
De bijeenkomst willen wij graag op korte termijn inplannen (ergens op of tussen 15-18 juli).

Graag hoor ik van je.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

provincie Drenthe

[redacted]
Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
T (0592)[redacted]
E [redacted]@drenthe.nl

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Date : 17-6-2020 08:55:31
From : "[redacted]"
To : "[redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@drenthe.nl
Subject : FW: 20200609 Privaatrechtelijk Overeenkomst eindversie 2.0_v[redacted]
Attachment : 20200609 Privaatrechtelijk Overeenkomst eindversie 2.0_v[redacted]docx;

Hoi [redacted],

Wat vinden jullie van het voorstel van Assen om lid 2 sub e aan te passen?

Ikzelf denk dat wij de opdracht gever zijn omdat Assen en wij betalen. Daarom is het logisch dat de rol van de andere partijen iets anders is.
Wat is jullie mening?

Mvg[redacted]

Van: [redacted]@assen.nl>
Verzonden: dinsdag 16 juni 2020 17:17
Aan: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: 20200609 Privaatrechtelijk Overeenkomst eindversie 2.0_vAR

Beste [redacted],

Zoals zojuist telefonisch al even toegelicht zou onze wethouder graag zien dat artikel 2 lid e van de overeenkomst aangepast wordt.
Zij ziet graag dat de natuurpartijen eenzelfde positie tav de opdracht krijgen als de provincie en de gemeente.
Ik heb hiervoor in de bijlage een tekstvoorstel gedaan.
Ik hoor graag of jij hier vanuit de provincie mee in kunt stemmen.

Vr. groet,
[redacted]

Disclaimer:
Aan de informatie in deze e-mail en ieder aangehecht databestand kunnen geen rechten worden ontleend. De e-mail is vertrouwelijk en is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde. De gemeente Assen aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade als gevolg van onjuistheden, gedateerde informatie of van een onjuiste en onvolledige verzending en ontvangst van informatie.

PRIVAATRECHTELIJKE OVEREENKOMST
Inzake maatregelen Fochteloërveen

Ondergetekenden,
Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe handelend ter uitvoering van de artikel 2.2 van de Wet natuurbescherming waarbij zij ervoor zorg draagt dat in hun provincie de instandhoudingsmaatregelen en passende maatregelen om verslechtering te voorkomen *worden getroffen die nodig zijn voor Natura 2000-gebieden.*

en

Vogelbescherming Nederland

en

Natuur en Milieufederatie Drenthe

en

Natuurmonumenten

en

De gemeente Assen,
Gemeente Assen, te dezen krachtens artikel 171 van de Gemeentewet rechtsgeldig vertegenwoordigd door de heer M.L.J. Out, burgemeester, handelende ter uitvoering van het besluit van het college van burgemeester en wethouders van ……, nummer ……, hierna te noemen "de gemeente

tezamen te noemen 'partijen';

overwegende:

Aanleiding
Gedeputeerde Staten van Drenthe (GS) hebben vanuit hun rol als vergunningverlener op grond van de Wet natuurbescherming een natuurvergunning verleend aan de gemeente Assen voor de uitbreiding van de woonwijk ~~Kloosterakker~~ Kloosterveen (deelgebied Kloosterakker) met 500 woningen. Tegen deze natuurvergunning hebben Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie Drenthe en Natuurmonumenten beroep aangetekend bij de Rechtbank Noord-Nederland. De beroepsschriften hebben betrekking op de onderwerpen "stikstof" en "foerageergebieden". Ten aanzien van het aspect stikstof zijn partijen het erover eens dat de natuurvergunning voor dit onderdeel moet worden aangepast. De vergunning was immers gebaseerd op de PAS welke op 29 mei 2019 is vernietigd. Partijen zijn verdeeld over de vraag "welk effect de uitbreiding van het Kloosterveen heeft op de foerageergebieden". De behandeling van de beroepsschriften is aangehouden omdat partijen een minnelijk traject gestart zijn. Deze gesprekken hebben geleid tot afspraken tussen de partijen. Deze afspraken worden middels deze

CONCEPT

overeenkomst privaatrechtelijk vastgelegd. Dit biedt iedere partij de zekerheid dat invulling en uitvoering wordt gegeven aan datgene wat is afgesproken.

Partijen komen het volgende overeen:

Artikel 1 Stikstof
De gemeente Assen heeft, vanwege het wegvallen van de PAS systematiek en daarmee de huidige onderbouwing, een nadere onderbouwing voor het onderdeel stikstof bij de provincie aangeleverd. Op basis hiervan heeft provincie een concept 6:19 Awb besluit geschreven waarmee de natuurvergunning voor het onderdeel stikstof wordt aangepast (zie bijlage 2). Ten aanzien van stikstof wordt door Gedeputeerde Staten van Drenthe depositieruimte toegedeeld vanuit het Stikstofregistratiesysteem waarmee verzekerd is dat er geen toename van stikstof ontstaat als gevolg van de uitbreiding van de woonwijk Kloosterveen met 500 woningen. Dit besluit zal na ondertekening van deze overeenkomst definitief worden gemaakt en worden verzonden naar de rechtbank Noord-Nederland en de overige partijen.

Artikel 2 Maatregelen voor vogels
a) Gedeputeerde Staten van Drenthe zullen een ecologisch bureau opdracht geven, zoals afgesproken met partijen, conform de "Opdracht verstoringsinvloeden en oplossingen voor niet-broedvogels en de kraanvogel in het Fochteloërveen" (hierna: de opdracht).
b) De opdracht maakt onlosmakelijk deel uit van deze overeenkomst. Voor de inhoud daarvan wordt kortheidshalve verwezen naar bijlage 1.
c) De kosten van de opdracht (de eindafrekening) wordt voor 50% gedragen door de Gedeputeerde Staten van Drenthe en voor 50% door de gemeente Assen.
d) De opdracht zal als datum voor de oplevering december 2020 krijgen.
e) De opdracht zal begeleid worden door de provincie Drenthe en de gemeente Assen. Deze partijen stemmen daarbij af met de begeleidingsgroep samengesteld door Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten zoals omschreven in de opdracht.
f) Na de afronding van de opdracht komen partijen ambtelijk bijeen om de verdere uitwerking van de voorgestelde maatregelen door te spreken en zal een voorstel (met een concreet plan van aanpak inclusief tijdspad) aan Gedeputeerde Staten worden voorgelegd inclusief een advies van de betrokken partijen. Gedeputeerde Staten van Drenthe zal op basis hiervan besluiten over het vervolgproces.
g) Op grond van artikel 2.2 van de Wet natuurbescherming zullen Gedeputeerde Staten van Drenthe zo snel mogelijk de uit het onderzoek naar voren komende maatregelen uitvoeren die nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te halen en verslechtering te voorkomen. De uit te voeren maatregelen worden na het onderzoek op termijn gezet.
h) Als uit de uitwerking van de opdracht blijkt dat het aanwijzen van foerageergebieden noodzakelijk is, zetten Gedeputeerde Staten van Drenthe zich in deze via een gebiedsproces te realiseren en duurzaam te borgen, zo nodig in besluiten en beleid. In dat geval stellen Gedeputeerde Staten van Drenthe hiervoor voldoende middelen beschikbaar en zorgen voor voldoende communicatie over het proces en inhoud ten behoeve van belanghebbenden.
i) De opgedane kennis uit de uitwerking van de opdracht en de daaruit voortvloeiende maatregelen zullen worden verwerkt in het beheerplan bij de eerstvolgende herziening.

Met opmerkingen [redacted] Onze wethouder zou graag zien dat de natuurpartijen eenzelfde rol krijgen tav de opdracht als de provincie en gemeente. Voorstel: De opdracht zal begeleid worden door de provincie Drenthe, de gemeente Assen, de Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten, zoals omschreven in de opdracht (opdracht moet dan ook aangepast worden hierop).

Artikel 3 Natuurvergunning
a) Nadat uitvoering is gegeven aan artikel 1 en artikel 2, sub a van deze overeenkomst zullen Natuur en Milieufederatie Drenthe, Natuurmonumenten en Vogelbescherming Nederland de door hun ingediende beroepen tegen de natuurvergunning voor de uitbreiding van de woonwijk Kloosterakker met 500 woningen bij de Rechtbank Noord-Nederland intrekken.
b) Partijen spreken met elkaar af dat ook tegen toekomstige natuurvergunningen voor de uitbreiding van Kloosterveen binnen het plangebied van de Structuurvisie Kloosterveen 2017-2035 geen beroep wordt ingediend voor het onderdeel foerageergebieden, zolang die uitbreiding binnen de 2500 woningen blijft en in de passende beoordeling(en) de volgende onderwerpen worden betrokken: de effecten op de foerageergebieden van toename van recreatie door de uitbreiding van Kloosterveen, de effecten op de foerageergebieden van bestaande verstoringsbronnen waaronder die zijn genoemd in het Natura 2000-beheerplan (recreatie, laagvliegende (les)vliegtuigen en helikopters, faunabeheer en jacht) en de effecten van bestaande en toekomstige verstoring op rust- en slaapplaatsen op de kwalificerende niet-broedvogelsoorten en de kraanvogel.

Toelichting
In de huidige passende beoordeling is ten aanzien van het aspect stikstof uitgegaan van de realisatie van 500 woningen maar ten aanzien van het aspect foerageergebieden is uitgegaan van de uitbreiding van de woonwijk van 2500 woningen. Partijen spreken met elkaar af dat zij ~~een~~ eventuele toekomstige natuurvergunningen voor het Kloosterveen, als dit binnen het maximum past van 2500 woningen, niet nogmaals aan zullen vechten bij de rechtbank voor het onderdeel foerageergebieden.

Artikel 4 Overige bevoegdheden
Het in deze overeenkomst bepaalde laat de publiekrechtelijke positie en bevoegdheden van de gemeente en provincie onverlet. Publiekrechtelijk handelen dan wel het nalaten van publiekrechtelijk handelen door de gemeente en provincie zal derhalve nimmer een tekortkoming bij de uitvoering van de overeenkomst kunnen vormen.~~;~~

Artikel 5 Onvoorziene omstandigheden
In geval van onvoorziene omstandigheden treden partijen in overleg om tot een oplossing te komen.

Artikel 6 Einde overeenkomst
Deze overeenkomst eindigt zodra aan alle rechten en verplichtingen over en weer uit deze overeenkomst is voldaan.

Artikel 7
Op deze overeenkomst is het Nederlands recht van toepassing.

Bijlagen
De volgende bijlagen maken onlosmakelijk deel uit van deze overeenkomst of worden dat na gereedkomen daarvan. Zij worden daartoe mede door partijen geparafeerd voor zover dat nog niet is geschied en voor zover de bijlagen bij het aangaan van deze overeenkomst al gereed zijn.
Deze overeenkomst en de daarbij behorende bijlagen worden geacht elkaar aan te vullen. In geval van strijdigheid tussen de bepalingen van deze overeenkomst en de bijlagen, prevaleren de

bepalingen van de overeenkomst.

Bijlage:
1) Opdracht verstoringsinvloeden en oplossingen voor ganzen en zwanen in het Fochteloerveen
2) concept 6:19 Awb besluit (aangepast natuurvergunning Kloosterveen)

Opgemaakt in meervoud,

de Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe, *vertegenwoordigd door*

plaats :
datum :
handtekening :

Vogelbescherming Nederland , *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de Natuur en milieufederatie Drenthe, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de Natuurmonumenten, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de gemeente Assen, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

Date : 5-11-2020 16:04:19
From : "[redacted]@drenthe.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl
Subject : FW: A&W-offerte 20-252 Fochteloërveen, Uw kenmerk: PI0000244-403
Attachment : image001.png;image002.png;image003.png;image005.png;

Ho[redacted]

Kan jij mij hiermee helpen en deze doorsturen aan de begeleidingscomissie?

Groet,

[redacted]

Provincie Drenthe
Westerbrink 1
Postbus 122
9400 AC Assen
+31 (0)592 365555
werk: ma, di, do, vr

[redacted]

Van: [redacted]@natuurmonumenten.nl>
Verzonden: donderdag 5 november 2020 9:01
Aan: [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@vogelbescherming.nl>; [redacted]@hetnet.nl>; [redacted]@nmfdrenthe.nl; [redacted]@Natuurmonumenten.nl>; [redacted]@assen.nl>
Onderwerp: RE: A&W-offerte 20-252 Fochteloërveen, Uw kenmerk: PI0000244-403

Beste[redacted]
Dank voor de offerte.
Ik weet dat bureau Bakker in 2009 en volgens mij 2019 of voorjaar 2020 een onderzoek naar ganzenfoerageergebieden heeft gedaan in opdracht van gemeente Assen. Echter waren deze (nog) niet openbaar. Zou jij of gemeente Assen de inhoud van deze documenten met mij/ons kunnen delen? Ik zou graag deze onderzoeken willen bestuderen als achtergrond voor het voorliggende onderzoek.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

<adres>
06[redacted]
www.natuurmonumenten.nl
Ik werk op <dag>

Doe mee met Natuurmonumenten en bescherm natuur in Nederland.

Natuurmonumenten

<postcode/woonplaats>
06[redacted]

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: woensdag 4 november 2020 15:57
Aan: [redacted]@vogelbescherming.nl>; [redacted]@hetnet.nl>; [redacted]@nmfdrenthe.nl; [redacted]@natuurmonumenten.nl>; [redacted]@Natuurmonumenten.nl>; [redacted]@assen.nl>
Onderwerp: FW: A&W-offerte 20-252 Fochteloërveen, Uw kenmerk: PI0000244-403

Beste mensen van de begeleidingsgroep

Hierbij de offerte van Altenburg en Wymenga op basis van het projectvoorstel zoals we zijn overeen gekomen.
De 19e zitten we bijeen

Groet,

[redacted]

Provincie Drenthe
Westerbrink 1
Postbus 122
9400 AC Assen
+31 (0)592 365555
werk: ma, di, do, vr

[redacted]

Van: [redacted]@altwym.nl>
Verzonden: woensdag 4 november 2020 14:03
Aan: provincie Drenthe <Post@drenthe.nl>
CC: [redacted]@altwym.nl>; [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: A&W-offerte 20-252 Fochteloërveen, Uw kenmerk: PI0000244-403

Betreft: uw kenmerk PI0000244-403

Geachte heer, mevrouw,

Namens mijn collega[redacted] stuur ik u bijgaand onze offerte "Onderzoek naar verstoring en draagkracht van foerageergebied voor niet-broedvogels en Kraanvogel in en rondom het Fochteloërveen", A&W-offerte 20-252.

Mocht u vragen hebben over deze offerte, neem dan gerust contact op met [redacted]@altwym.nl) en/of [redacted]@altwym.nl).

Wij hopen dat wij u hiermee een passende aanbieding hebben gedaan.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

[redacted]

+31 511 -[redacted]
www.altwym.nl

Altenburg & Wymenga ECOLOGISCH ONDERZOEK

Date : 19-8-2020 15:09:19
From : '
To : ' **@assen.nl**
Subject : FW: Aanwezigen 8 september 2020 gesprek: Bestuurlijk overleg Kloosterveen Assen/Fochtelooerveen, 14.00 uur
Attachment : image006.png;image007.png;image008.png;image009.png;image010.png;image011.png;

Zoals besproken. Stuur jij nog een mail naar ter reminder van de agenda?

Mvg

Van: @drenthe.nl>
Verzonden: dinsdag 18 augustus 2020 15:13
Aan: @drenthe.nl>
Onderwerp: FW: Aanwezigen 8 september 2020 gesprek: Bestuurlijk overleg Kloosterveen Assen/Fochtelooerveen, 14.00 uur

Ho
Onderstaande ook voor jou ter info.
Groet,

Van @vogelbescherming.nl>
Verzonden: dinsdag 18 augustus 2020 14:56
Aan: @drenthe.nl>
CC: @drenthe.nl>; @vogelbescherming.nl>
Onderwerp: Aanwezigen 8 september 2020 gesprek: Bestuurlijk overleg Kloosterveen Assen/Fochtelooerveen, 14.00 uur

Beste),

Bij het bespreek zijn aanwezig:

- Fred Wouters
-
- Jan Gorter
-
- Reinder Hoekstra
- Wethouder K. Dekker
- Kuipers
- Jumelet

Vertrouwende jullie hiermee voldoende te hebben geïnformeerd,

Hartelijke groet,

Tel: +31 (0)30
Mob:

Date : 1-10-2019 11:52:17
From : "[redacted]"
To : "[redacted]@drenthe.nl
Cc : "Arnout Venekamp"[redacted]@drenthe.nl
Subject : FW: afspraak Vogelbescherming
Attachment : image001.png;image002.png;

Hoi,

Hierbij een onderwerp voor op de agenda:
Vraag gemeente Assen voor gesprek vogelbescherming. Memo poho volgt morgen.

Gr[redacted]

Van: Arnout Venekamp
Verzonden: dinsdag 1 oktober 2019 11:48
Aan:[redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: afspraak Vogelbescherming

[redacted],

Kun je deze aanrijden voor poho VTH? Kunnen beide bestuurders meegenomen worden in de actualiteit. Wat mij betreft jouw mail als poho stuk, aangevuld met Aerius probleem.

Gr. Arnout

Van:[redacted]
Verzonden: dinsdag 1 oktober 2019 11:34
Aan:[redacted]@drenthe.nl>
CC: Arnout Venekamp[redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: afspraak Vogelbescherming

Hoi[redacted]

Ik neem aan dat je de mail in de bijlage hierbij al hebt betrokken?
Ik denk dat de keuze aan Henk is om wel of niet dit gesprek aan te gaan.

Wat wel nog nieuwe informatie is dat wij de vergunning voor het Kloosterveen (ook voor de 500 woningen) hoe dan ook niet aan kunnen passen zolang AERIUS (een rekenprogramma) niet is aangepast.
Dit levert voor de gemeente zo wie zo vertraging op (wat ze niet leuk vinden).

Gr[redacted]

Van:[redacted]
Verzonden: dinsdag 1 oktober 2019 11:31
Aan:[redacted]@drenthe.nl>; Arnout Venekamp[redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: FW: afspraak Vogelbescherming

Het houdt niet op…..niet vanzelf ☺ het is weer terug bij Jumelet. Hoe nu verder? Breng het (niet vandaag….) ook nog even onder de aandacht van Jumelet.

Van:[redacted]
Verzonden: dinsdag 1 oktober 2019 10:06
Aan:[redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: FW: afspraak Vogelbescherming

Van:[redacted]@assen.nl>
Verzonden: dinsdag 1 oktober 2019 9:10
Aan:[redacted]@drenthe.nl>
CC:[redacted]@assen.nl>
Onderwerp: afspraak Vogelbescherming

Goedemorgen[redacted]

We spraken elkaar net telefonisch over de afspraak. Jij gaf aan dat het hier in eerste instantie om de portefeuille van gedeputeerde Jumelet gaat en dat jullie eerst intern gaan afstemmen alvorens een afspraak te maken.
Dit mede omdat er tussen provincie en gemeente al ambtelijk contact geweest is en er is aangegeven dat een bestuurlijke afspraak niet nodig zou zijn.

Ik heb nog 2 opties open staan voor overleg:
16 oktober, 10.00-11.00u in Zwolle
17 oktober, 11.00-12.00u ook in Zwolle.
Als dat niet lukt, wordt het ergens in november.

Als afgesproken, wacht ik jouw reactie af.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]
Tel: 059[redacted]

Aanwezig op maandag, dinsdag, woensdag en donderdag

Gemeente Assen

Gemeente Assen
Noordersingel 33,
9401 JW Assen

Postadres
Postbus 30018,
9400 RA Assen

Afleveradres
Javastraat 13,
9401 KZ Assen

Telefoon
14 0592

E-mail
info@assen.nl

Disclaimer:
Aan de informatie in deze e-mail en ieder aangehecht databestand kunnen geen rechten worden ontleend. De e-mail is vertrouwelijk en is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde. De gemeente Assen aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade als gevolg van onjuistheden, gedateerde informatie of van een onjuiste en onvolledige verzending en ontvangst van informatie.

Date : 20-11-2020 15:22:49
From : [redacted]**@drenthe.nl**
To : [redacted]**@drenthe.nl,** [redacted]**@drenthe.nl**
Subject : FW: agenda voor eerste bijeenkomst begeleidingsgroep onderzoek Fochteloërveen
Attachment : image001.jpg;image002.png;image003.png;

Klopt dit?

Groet,

[redacted]

Provincie Drenthe
Westerbrink 1
Postbus 122
9400 AC Assen
+31 (0)592 365555
werk: ma, di, do, vr

Van: [redacted]@nmfdrenthe.nl>
Verzonden: vrijdag 20 november 2020 14:55
Aan: [redacted]@vogelbescherming.nl>; [redacted]@anantis.nl>; [redacted]@hetnet.nl>; [redacted]@natuurmonumenten.nl>; [redacted]@assen.nl> [redacted]altwym.nl; [redacted]@altwym.nl>; [redacted]@drenthe.nl> [redacted]@altwym.nl>
Onderwerp: RE: agenda voor eerste bijeenkomst begeleidingsgroep onderzoek Fochteloërveen

Hallo allemaal,

Gister ging het in het overleg over de vraag vanaf welke tijdstip de trend van de vogels bekeken zou moeten worden. Ik heb even nagezocht wat de referentiedatum (= formele datum van aanwijzing) is. Die staat op de site van de provincie, omdat deze datum relevant is voor vergunningverlening. Voor het Fochteloërveen blijkt dat 30 november 1998 te zijn. Zie https://www.provincie.drenthe.nl/onderwerpen/natuur-milieu/natuur/natura-2000/referentiedata/. Zie ook https://www.natura2000.nl/gebieden/friesland/fochteloerveen/fochteloerveen-archief.

Met vriendelijke groet,

[redacted] Voedzaam, Mooi en Natuurlijk Drenthe

Natuur en Milieufederatie Drenthe
Hertenkamp 6
9401 HL Assen
Tel: 0592-311150
www.nmfdrenthe.nl

werkdagen ma, di, do en vr

natuur en milieu drenthe federatie

Van: [redacted]@vogelbescherming.nl>
Verzonden: donderdag 19 november 2020 10:43
Aan: [redacted]@anantis.nl>; [redacted]@hetnet.nl>; [redacted]@nmfdrenthe.nl>; [redacted]@natuurmonumenten.nl>; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@altwym.nl; [redacted]@altwym.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@altwym.nl>
Onderwerp: Re: agenda voor eerste bijeenkomst begeleidingsgroep onderzoek Fochteloërveen

Beste allemaal,

Hierbij onze aandachtspunten m.b.t. offerte van A&W.

Met vriendelijke groet,

[redacted] Wetlands
[redacted]@vogelbescherming.nl
Vogelbescherming Nederland
Boulevard 12, 3707 BM Zeist
Tel: +31 (0)88 [redacted]
Mob: +31 (0)6 [redacted]
Web: www.vogelbescherming.nl

Vogelbescherming NEDERLAND

Consider the environment. Do you really need to print this email?

De inhoud van dit bericht en de eventueel daarbij behorende bijlagen zijn persoonlijk gericht aan en derhalve uitsluitend bedoeld voor de geadresseerde. Openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan zonder toestemming van de afzender. Heeft u dit bericht ontvangen en bent u niet de geadresseerde, noch bevoegd dit bericht namens geadresseerde te ontvangen, dan verzoeken wij u vriendelijk ons direct op de hoogte te stellen van de ontvangst en dit bericht, met inbegrip van eventuele bijlagen, uit uw systeem te wissen.

The information sent with this e-mail message is only for the strict use of the intended recipient. It is not permitted to publish, copy, circulate and/or disclose any of this information to third parties without the permission of the sender. If you are not the intended recipient or the authorised person to use these contents of this e-mail message, please notify us immediately, delete the e-mail message from your inbox, and do not use it for any purpose or disclose the contents of this message to third parties, or publish, copy or store this information on a information carrier.

Van: [redacted]@anantis.nl>
Verzonden: donderdag 12 november 2020 16:38
Aan: [redacted]@vogelbescherming.nl>; [redacted]@hetnet.nl>; [redacted]@nmfdrenthe.nl [redacted]@nmfdrenthe.nl>; [redacted]@natuurmonumenten.nl>; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@altwym.nl [redacted]@altwym.nl>; [redacted]@altwym.nl>; [redacted]@drenthe.nl> [redacted]@altwym.nl>
Onderwerp: agenda voor eerste bijeenkomst begeleidingsgroep onderzoek Fochteloërveen

Dag allen
Volgende week donderdag hebben we de startbijeenkomst onderzoek Foerageergebied Fochteloërveen. Mijn voorstel is om in deze bijeenkomst de volgende punten te bespreken. Aanvullingen zijn welkom.

1. Opening, welkom
   - kennismaking
   - verwachtingen
2. De offerte van A&W (al in bezit, maar nogmaals bijgevoegd)
   - toelichting door [redacted] van A&W
   - bespreken inhoud offerte
3. Planning, werkwijze en aanpak van het vervolg

4. Afsluiting

Jullie hebben de link voor de vergadering inmiddels ontvangen. Tot dan!

Met vriendelijke groet

[redacted]
06-[redacted]
www.anantis.nl

Date : 16-3-2020 09:47:47
From : [redacted]**@assen.nl**
To : "[redacted]**@drenthe.nl**
Subject : FW: agenda voor overleg donderdag
Attachment : image002.jpg;image004.png;image007.png;image003.png;

Hoi [redacted]

Zal ik eens een poging doen om toch nog iets van een verslaglegging te maken van het overleg.
We hebben genoeg input.

Ik ga hier wel even mee bezig en leg je dan een concept voor.

Groet,
[redacted]

Van: [redacted]@nmfdrenthe.nl]
Verzonden: vrijdag 13 maart 2020 13:34
Aan: [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@vogelbescherming.nl>; [redacted]@hetnet.nl; [redacted]@prolander.nl>; [redacted] Buro Bakker [redacted]@burobakker.nl>; [redacted]@hetnet.nl)' [redacted]@hetnet.nl>; [redacted]@Vogelbescherming.nl>; [redacted]@Natuurmonumenten.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: agenda voor overleg donderdag

Hallo [redacted]

Het is jammer dat er geen verslag is gemaakt. Vorig jaar augustus heb ik ook al eens aangegeven dat het wenselijk is om na afloop van een overleg een verslag te maken, waarin op zijn minst de afspraken zijn opgenomen. We hebben er deze keer niet expliciet om gevraagd, maar ik was er eigenlijk vanuit gegaan dat dit wel zou gebeuren. Uiteraard moeten de afspraken straks worden opgenomen in de privaatrechtelijke overeenkomst, maar een verslag helpt om te checken of we het eens zijn wat over wat er in het overleg is afgesproken over het vervolg. Nu er geen verslag is, lijkt het me goed om op zijn minst de aantekeningen van de gespreksleiders te delen, al heeft iedereen geloof ik wel foto's van de flappen gemaakt.

Met vriendelijke groet,

[redacted] oedzaam, Mooi en Natuurlijk Drenthe

Natuur en Milieufederatie Drenthe
Hertenkamp 6
9401 HL Assen
Tel: 0592-311150
www.nmfdrenthe.nl

werkdagen ma, di, do en vr

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: donderdag 12 maart 2020 12:15
Aan: [redacted]@nmfdrenthe.nl>; [redacted]@assen.nl; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@vogelbescherming.nl>; [redacted]@hetnet.nl; [redacted]@prolander.nl>; [redacted] - Buro Bakker [redacted]@burobakker.nl>; [redacted]@hetnet.nl)' <[redacted]@hetnet.nl>; [redacted]@Vogelbescherming.nl>; [redacted]@Natuurmonumenten.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: agenda voor overleg donderdag

Ho [redacted]

Een verslag van het gesprek heb ik niet gemaakt. We zouden wel de aantekeningen van de gespreksbegeleiders kunnen delen. Daar zijn foto's van.
Wat mij betreft zullen in de privaatrechtelijke overeenkomst de afspraken zoals besproken tijdens het overleg opgenomen worden en is dat voldoende.

Van de gemeente Assen, NM en NMF heb ik inmiddels groen licht ontvangen.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

provincie Drenthe

[redacted]
Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
T (0592) [redacted]
E [redacted]**@drenthe.nl**

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

75 JAAR VRIJHEID
75 jaar vrijheid in Drenthe, dat vieren we samen.

Van: [redacted]@nmfdrenthe.nl>
Verzonden: donderdag 12 maart 2020 10:14
Aan: [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@assen.nl; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@vogelbescherming.nl>; [redacted]@hetnet.nl; [redacted]@prolander.nl>; [redacted] - Buro Bakker [redacted]@burobakker.nl>; [redacted]@hetnet.nl)' <[redacted]@hetnet.nl>; [redacted]@Vogelbescherming.nl>; [redacted]@Natuurmonumenten.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: agenda voor overleg donderdag

Hallo [redacted],

Ik heb het overleg teruggekoppeld aan mijn directeur Reinder Hoekstra en hij staat positief tegenover het traject zoals we dat besproken hebben. Volgt er nog wel een verslag met onder meer de afspraken van het overleg?

Met vriendelijke groet,

[redacted] oedzaam, Mooi en Natuurlijk Drenthe

Natuur en Milieufederatie Drenthe
Hertenkamp 6
9401 HL Assen
Tel: 0592-311150
www.nmfdrenthe.nl

werkdagen ma, di, do en vr

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: woensdag 11 maart 2020 8:31
Aan: [redacted]@assen.nl; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@nmfdrenthe.nl>; [redacted]@vogelbescherming.nl>; [redacted]@hetnet.nl; [redacted]@prolander.nl>; [redacted] - Buro Bakker [redacted]@burobakker.nl>; [redacted]@hetnet.nl)' <[redacted]@hetnet.nl>; [redacted]@Vogelbescherming.nl>; [redacted]@Natuurmonumenten.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: agenda voor overleg donderdag

Beste mensen,

De uitkomsten van het overleg hebben wij voorgelegd aan de verantwoordelijke bestuurders.
Zij staan positief tegenover dit traject en het verder uitwerken van een opdracht voor een analyse met het idee om dit vast te leggen in een privaatrechtelijke overeenkomst (zoals besproken bij ons overleg).
Bij ons dus groen licht om de zaken verder uit te werken.

[redacted] Hoe is het bij jullie bestuurders ontvangen?

Als jullie ook groen licht hebben ontvangen zullen wij een voorzet maken voor de uitvraag van de analyse en de privaatrechtelijke overeenkomst.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

provincie Drenthe

[redacted]
Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
T (0592)[redacted]
E [redacted]@drenthe.nl

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

75 JAAR VRIJHEID
75 jaar vrijheid in Drenthe, dat vieren we samen.

Disclaimer:
Aan de informatie in deze e-mail en ieder aangehecht databestand kunnen geen rechten worden ontleend. De e-mail is vertrouwelijk en is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde. De gemeente Assen aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade als gevolg van onjuistheden, gedateerde informatie of van een onjuiste en onvolledige verzending en ontvangst van informatie.

Date : 5-6-2020 11:45:12
From : "[redacted]"
To : [redacted]@drenthe.nl
Subject : FW: alternatief?
Attachment : image001.png;image002.png;

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: vrijdag 5 juni 2020 11:44
Aan: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: alternatief?

Hoi [redacted] dit zijn de partijen.

In Bold de partijen die enige voorkeur hebben
Onderstreept die het ook kunnen

Regels. Tot 50k enkelvoudig onderhands
Boven 50k drievoudig onderhands, waarvan 2 zelf bepalen. En 1 random.
Boven 200k volgens mij allemaal.

Adviesbureau E.C.O. Logisch
Altenburg & Wymenga
Antea Nederland BV
Arcadis Nederland BV
Atensus BV
ATKB/Bakker
Aveco de Bondt
BTL
Bugel Hajema
Bureau Schmidt
Bureau Waardenburg
Buro Noord
Clafis - RPS
Eco Reest
Ecogroen Advies BV
Econsultancy
Eelerwoude
Haskoning DHV
Incite Projects BV
Lievense Infra BV
MLG BV
Onderzoekscentrum B-Ware
Rho Adviseurs
Sweco
Tauw
Witteveen + Bos

Groet,
Sipke Holtes

Provincie Drenthe
Westerbrink 1
Postbus 122
9400 AC Assen
+31 (0)592 365555
werk: ma, di, do, vr

[redacted]

Van: [redacted]@assen.nl>
Verzonden: vrijdag 5 juni 2020 11:38
Aan: [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>
CC: Arnout Venekamp [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: alternatief?

Hoi [redacted]

Ik heb even met [redacted] gespard.

Als de geel gearceerde toevoeging inderdaad betrekking heeft op toekomstige natuurvergunningaanvragen (en dus niet de huidige), dan zijn wij daar mee akkoord. Wij denken inderdaad dat de VB het zo bedoelt, maar zien dat wel graag bevestigd door hun.

Verder zouden wij omwille van de voortgang (beroep wordt immers pas ingetrokken als deze opdracht verleend is) wel graag alvast met elkaar nadenken welke ecologische bureaus we zouden kunnen vragen om dit onderzoek uit te voeren. Willen jullie daar ook alvast over nadenken, zodat we daar op korte termijn met elkaar over kunnen overleggen.

Groet,
[redacted]

Van: [redacted]@drenthe.nl]
Verzonden: vrijdag 5 juni 2020 10:14
Aan: [redacted]@assen.nl>; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>
CC: Arnout Venekamp <[redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: FW: alternatief?

Zie onderstaand de laatste reactie van VB.
Mvg [redacted]

Van: [redacted]@Vogelbescherming.nl>
Verzonden: vrijdag 5 juni 2020 9:49
Aan: [redacted]@drenthe.nl>
CC: [redacted]@vogelbescherming.nl>
Onderwerp: RE: alternatief?

Beste [redacted]

Dank voor je email. Ik heb jouw voorstel met mijn collega's besproken. De toevoeging aan art. 2f van de tekst "met een concreet plan van aanpak inclusief tijdspad" ondervangt niet het feit dat de inspanningsverplichting van art. 2h niet is geconcretiseerd, zoals wij willen. Maar we kunnen er bij wijze van compromis mee akkoord gaan, mits de tekst van art. 3b van de overeenkomst als volgt wordt aangepast (gele markering is de toevoeging).

3b) Partijen spreken met elkaar af dat ook tegen toekomstige natuurvergunningen voor de uitbreiding van Kloosterveen binnen het plangebied van de Structuurvisie Kloosterveen 2017-2035 geen beroep wordt ingediend voor het onderdeel foerageergebieden, zolang die uitbreiding binnen de 2500 woningen blijft en in de passende beoordeling(en) worden betrokken de effecten op de foerageergebieden van toename van recreatie door de uitbreiding van Kloosterveen, de effecten op de foerageergebieden van bestaande verstoringsbronnen waaronder die zijn genoemd in het Natura 2000-beheerplan (recreatie, laagvliegende (les)vliegtuigen en helikopters, faunabeheer en jacht) en de effecten van bestaande en toekomstige verstoring op rust- en slaapplaatsen op de kwalificerende niet-broedvogelsoorten en de kraanvogel.

Toelichting: In de beroepsprocedure is onze kritiek dat deze effecten niet zijn betrokken in de passende beoordeling. Wij willen alleen afzien van ons recht op beroep tegen toekomstige uitbreidingen van Kloosterveen indien in de passende beoordeling(en) deze effecten wel zijn betrokken.

Verder ontvangen we graag nog een reactie op de andere vragen en het voorstel uit mijn email van 27mei. Voor de duidelijkheid heb ik ze hieronder gekopieerd.
"Dan jullie tekstvoorstel. Jullie stellen voor de aangewezen foerageergebieden "zo nodig" duurzaam te borgen in besluiten en beleid. Wat ons betreft komt er in de overeenkomst te staan dat de foerageergebieden duurzaam geborgd zullen worden. Wij denken aan borging in besluiten en beleid. Uit jullie toevoeging "zo nodig" maken wij op dat jullie dit laatste niet altijd nodig vinden. Dat roept bij ons de vraag op op welke andere wijze die duurzame borging plaats zal kunnen vinden volgens jullie?
Wij stellen voor direct achter de passage "voldoende middelen beschikbaar' te vermelden ",zowel ambtelijke als financiële,".
Tot slot, ik schreef in mijn mail ook dat van belang is dat duidelijk is hoe de andere partijen kunnen verifiëren dat GS voldoende middelen en communicatie inzetten en de handelingen/activiteiten uitvoeren. Zou je dat nog kunnen verduidelijken [redacted] "

En kun je zsm doorgeven of we betrokken kunnen worden bij de keuze van een ecologisch adviesbureau?

Vriendelijke groet,
[redacted]

Met vriendelijke groet,
[redacted]
[redacted]@Vogelbescherming.nl
Vogelbescherming Nederland
Boulevard 12, 3707 BM Zeist
Tel: +31 (0)30[redacted]
Mob:
Web: www.vogelbescherming.nl

Vogelbescherming
NEDERLAND

Consider the environment. Do you really need to print this email?
De inhoud van dit bericht en de eventueel daarbij behorende bijlagen zijn persoonlijk gericht aan en derhalve uitsluitend bedoeld voor de geadresseerde. Openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan zonder toestemming van de afzender. Heeft u dit bericht ontvangen en bent u niet de geadresseerde, noch bevoegd dit bericht namens geadresseerde te ontvangen, dan verzoeken wij u vriendelijk ons direct op de hoogte te stellen van de ontvangst en dit bericht, met inbegrip van eventuele bijlagen, uit uw systeem te wissen.

The information sent with this e-mail message is only for the strict use of the intended recipient. It is not permitted to publish, copy, circulate and/or disclose any of this information to third parties without the permission of the sender. If you are not the intended recipient or the authorised person to use these contents of this e-mail message, please notify us immediately, delete the e-mail message from your inbox, and do not use it for any purpose or disclose the contents of this message to third parties, or publish, copy or store this information on a information carrier.

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: donderdag 28 mei 2020 14:36
Aan: [redacted]@Vogelbescherming.nl>
Onderwerp: alternatief?

f) Na de afronding van de opdracht (het ecologisch onderzoek) komen partijen ambtelijk bijeen om de verdere uitwerking van de voorgestelde maatregelen door te spreken en zal een voorstel (met een concreet plan van aanpak inclusief tijdspad) aan Gedeputeerde Staten worden voorgelegd inclusief een advies van de betrokken partijen. Gedeputeerde Staten van Drenthe zal op basis hiervan besluiten over het vervolgproces.

Disclaimer:
Aan de informatie in deze e-mail en ieder aangehecht databestand kunnen geen rechten worden ontleend. De e-mail is vertrouwelijk en is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde. De gemeente Assen aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade als gevolg van onjuistheden, gedateerde informatie of van een onjuiste en onvolledige verzending en ontvangst van informatie.

Date : 5-6-2020 11:27:44
From : "
To : @drenthe.nl
Subject : FW: alternatief?
Attachment : image920798.png;image279199.png;image001.png;

Hoi

Ik heb een voorzet gemaakt voor de beantwoording van deze mail.
Wil je deze voorzien van jouw reactie?
Zou jij ook een voorzet kunnen maken van het punt aanbesteding en betrekken van de partijen NM, NMF en VB?

Even bellen kan natuurlijk ook!

Mvg

VOORZET MAIL

Ho

Wij kunnen akkoord gaan met het toevoegen van de "gele tekst" zoals jullie voorstellen.
Hieronder gaan wij in op de openstaande vragen.

Op grond van de toevoeging "zo nodig" ontstaat bij de VB de vraag welke andere wijze die duurzame borging plaats zal kunnen vinden?
Reactie:
Deze opmerking slaat op het nieuw voorgestelde sub h dat luidt:
Nieuw voorstel sub H:
Als uit de uitwerking van de opdracht blijkt dat het aanwijzen van foerageergebieden noodzakelijk is, zetten GS zich in deze via een gebiedsproces te realiseren en zo nodig duurzaam te borgen in besluiten en beleid. In dat geval stellen Gedeputeerde Staten van Drenthe hiervoor voldoende middelen beschikbaar en zorgen voor voldoende communicatie over het proces en inhoud ten behoeve van belanghebbenden.

Het staat niet vast dat borging van een foerageergebied per definitie nodig zal zijn in een besluit. Het zou ook kunnen door vastlegging van afspraken in een privaatrechtelijke overeenkomst met omliggende terreineigenaren. Omdat voor ons niet vaststaat dat er besluiten nodig zijn is gekozen voor de toevoeging "zo nodig". Als het nodig blijkt te zijn om een of meerdere besluiten te nemen om een foerageergebied in te stellen dan valt dit wat ons betreft onder de overeenkomst.

De VB stelt voor direct achter de passage "voldoende middelen beschikbaar' te vermelden ",zowel ambtelijke als financiële,".
Reactie:
Wij kiezen ervoor om hier te spreken van middelen omdat wij anders op dit moment al financiële dekking moeten verzorgen voor nu nog onzekere investeringen. Het weglaten van het woord "financiële" maakt het voor ons mogelijk om nu akkoord te gaan met deze overeenkomst. Zoals blijkt uit de overeenkomst verplicht GS zich om de noodzakelijke maatregelen te treffen zoals die uit het onderzoek naar voren komen. Als dit betekent dat hiervoor financiële middelen vrijgemaakt/gevonden moeten worden staan wij daarvoor in.

De VB acht van belang dat duidelijk is hoe de andere partijen kunnen verifiëren dat GS voldoende middelen en communicatie inzetten en de handelingen/activiteiten uitvoeren.
Reactie:
In het nieuwe sub F is geborgd dat GS na afronding van de opdracht een voorstel met een concreet plan van aanpak inclusief tijdpad zal maken om de benodigde maatregelen uit te voeren. In dit plan van aanpak zullen wij ook ingaan op de benodigde middelen en communicatie met de verschillende partijen.

Nieuw voorstel sub F:
Na de afronding van de opdracht (het ecologisch onderzoek) komen partijen ambtelijk bijeen om de verdere uitwerking van de voorgestelde maatregelen door te spreken en zal een voorstel (met een concreet plan van aanpak inclusief tijdspad) aan Gedeputeerde Staten worden voorgelegd inclusief een advies van de betrokken partijen. Gedeputeerde Staten van Drenthe zal op basis hiervan besluiten over het vervolgproces.

Kan de VB betrokken worden bij de keuze van een ecologisch adviesbureau?
Reactie:
kun je aangeven hoe het proces voor een aanbesteding er bij ons eruit ziet (in een paar pakkende zinnen)?
En kun je daarbij ook ingaan op de vraag of wij deze procespartijen kunnen betrekken in de uiteindelijke keuze die wij maken?

Wellicht ten overvloede vermeld ik hierbij nogmaals dat deze mail een ambtelijke standpunt betreft. Aan deze mail kunnen dan ook geen rechten worden ontleend totdat GS zich aan de overeenkomst heeft gecommitteerd.
Graag hoor ik van je of bovenstaande toelichting voor jullie voldoende is om de overeenkomst zo voor te leggen aan onze besturen.

Met vriendelijke groet,

provincie Drenthe

Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
T (0592)
E @drenthe.nl

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Van: @Vogelbescherming.nl>
Verzonden: vrijdag 5 juni 2020 9:49
Aan: renth@drenthe.nl>
CC: @vogelbescherming.nl>
Onderwerp: RE: alternatief?

Beste

Dank voor je email. Ik heb jouw voorstel met mijn collega's besproken. De toevoeging aan art. 2f van de tekst "met een concreet plan van aanpak inclusief tijdspad" ondervangt niet het feit dat de inspanningsverplichting van art. 2h niet is geconcretiseerd, zoals wij willen. Maar we kunnen er bij wijze van compromis mee akkoord gaan, mits de tekst van art. 3b van de overeenkomst als volgt wordt aangepast (gele markering is de toevoeging).

3b) Partijen spreken met elkaar af dat ook tegen toekomstige natuurvergunningen voor de uitbreiding van Kloosterveen binnen het plangebied van de Structuurvisie Kloosterveen 2017-2035 geen beroep wordt ingediend voor het onderdeel foerageergebieden, zolang die uitbreiding binnen de 2500 woningen blijft en in de passende beoordeling(en) worden betrokken de effecten op de foerageergebieden van toename van recreatie door de uitbreiding van Kloosterveen, de effecten op de foerageergebieden van bestaande verstoringsbronnen waaronder die zijn genoemd in het Natura 2000-beheerplan (recreatie, laagvliegende (les)vliegtuigen en helikopters, faunabeheer en jacht) en de effecten van bestaande en toekomstige verstoring op rust- en slaapplaatsen op de kwalificerende niet-broedvogelsoorten en de kraanvogel.

Toelichting: In de beroepsprocedure is onze kritiek dat deze effecten niet zijn betrokken in de passende beoordeling. Wij willen alleen afzien van ons recht op beroep tegen toekomstige uitbreidingen van Kloosterveen indien in de passende beoordeling(en) deze effecten wel zijn betrokken.

Verder ontvangen we graag nog een reactie op de andere vragen en het voorstel uit mijn email van 27mei. Voor de duidelijkheid heb ik ze hieronder gekopieerd.
"Dan jullie tekstvoorstel. Jullie stellen voor de aangewezen foerageergebieden "zo nodig" duurzaam te borgen in besluiten en beleid. Wat ons betreft komt er in de overeenkomst te staan dat de foerageergebieden duurzaam geborgd zullen worden. Wij denken aan borging in besluiten en beleid. Uit jullie toevoeging "zo nodig" maken wij op dat jullie dit laatste niet altijd nodig vinden. Dat roept bij ons de vraag op op welke andere wijze die duurzame borging plaats zal kunnen vinden volgens jullie?
Wij stellen voor direct achter de passage "voldoende middelen beschikbaar' te vermelden ",zowel ambtelijke als financiële,".
Tot slot, ik schreef in mijn mail ook dat van belang is dat duidelijk is hoe de andere partijen kunnen verifiëren dat GS voldoende middelen en communicatie inzetten en de handelingen/activiteiten uitvoeren. Zou je dat nog kunnen verduidelijken

En kun je zsm doorgeven of we betrokken kunnen worden bij de keuze van een ecologisch adviesbureau?

Vriendelijke groet,

Met vriendelijke groet,

[redacted]@Vogelbescherming.nl
Vogelbescherming Nederland
Boulevard 12, 3707 BM Zeist
Tel: +31 (0)30[redacted]
Mob:
Web: www.vogelbescherming.nl

Vogelbescherming
NEDERLAND

Consider the environment. Do you really need to print this email?

De inhoud van dit bericht en de eventueel daarbij behorende bijlagen zijn persoonlijk gericht aan en derhalve uitsluitend bedoeld voor de geadresseerde. Openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan zonder toestemming van de afzender. Heeft u dit bericht ontvangen en bent u niet de geadresseerde, noch bevoegd dit bericht namens geadresseerde te ontvangen, dan verzoeken wij u vriendelijk ons direct op de hoogte te stellen van de ontvangst en dit bericht, met inbegrip van eventuele bijlagen, uit uw systeem te wissen.

The information sent with this e-mail message is only for the strict use of the intended recipient. It is not permitted to publish, copy, circulate and/or disclose any of this information to third parties without the permission of the sender. If you are not the intended recipient or the authorised person to use these contents of this e-mail message, please notify us immediately, delete the e-mail message from your inbox, and do not use it for any purpose or disclose the contents of this message to third parties, or publish, copy or store this information on a information carrier.

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: donderdag 28 mei 2020 14:36
Aan: [redacted]@Vogelbescherming.nl>
Onderwerp: alternatief?

f) Na de afronding van de opdracht (het ecologisch onderzoek) komen partijen ambtelijk bijeen om de verdere uitwerking van de voorgestelde maatregelen door te spreken en zal een voorstel (met een concreet plan van aanpak inclusief tijdspad) aan Gedeputeerde Staten worden voorgelegd inclusief een advies van de betrokken partijen. Gedeputeerde Staten van Drenthe zal op basis hiervan besluiten over het vervolgproces.

Date : 9-6-2020 13:31:04
From : "
To : " **@drenthe.nl**
Subject : FW: alternatief?
Attachment : image001.png;image002.png;image003.png;

Hey

Wat dank je van de tekst op deze manier (zoals voorstelt hieronder)? Volgens mij kan dit zo prima.

Nieuw voorstel sub H:
Als uit de uitwerking van de opdracht blijkt dat het aanwijzen van foerageergebieden noodzakelijk is, zetten GS zich in deze via een gebiedsproces te realiseren en duurzaam te borgen, zo nodig in besluiten en beleid. In dat geval stellen Gedeputeerde Staten van Drenthe hiervoor voldoende middelen beschikbaar en zorgen voor voldoende communicatie over het proces en inhoud ten behoeve van belanghebbenden.

Van: @vogelbescherming.nl>
Verzonden: dinsdag 9 juni 2020 11:55
Aan: @drenthe.nl>; @natuurmonumenten.nl>; @nmfdrenthe.nl>; @assen.nl>; @assen.nl>; @drenthe.nl>; @drenthe.nl>
CC: @Vogelbescherming.nl>
Onderwerp: Re: alternatief?

Dag e.a.,

Bij afwezigheid van stuur ik hierbij onderstaand bericht naar jullie door.

Dank voor je email en je toelichting .

Fijn dat jullie akkoord kunnen gaan met de toevoeging in geel aan art. 3b. Ik kan bevestigen dat deze toevoeging betrekking heeft op toekomstige natuurvergunningaanvragen. Niet op de natuurvergunning (en onderliggende aanvraag) die onderwerp van ons huidige beroep is.

Ik stel voor de tekst over het duurzaam borgen van foerageergebieden iets aan te passen. Er staat nu "en zo nodig duurzaam te borgen in besluiten en beleid". Ik stel voor: "duurzaam te borgen, zo nodig in besluiten en beleid,". Het gaat er immers vooral om dat de evt. foerageergebieden duurzaam geborgd zullen zijn. Dat maak ik ook uit jouw reactie op,

Keuze onderzoeksbureau:

Wij benadrukken dat het van groot belang is voor het vervolg dat er een onderzoeksbureau wordt gekozen waar alle partijen vertrouwen in hebben. Van de bureaus die noemt, zijn dat wat ons betreft:

Altenburg & Wymenga, Antea Nederland BV, Arcadis Nederland BV en Witteveen + Bos.

Wat ons betreft kunnen provincie en gemeente uit deze 4 kiezen.

Tot slot, ook voor ons geldt dat aan onze ambtelijke mails geen rechten kunnen worden ontleend totdat ons bestuur zich aan de overeenkomst heeft gecommitteerd.

, met jouw mail van 18 mei zond je ons de concepten van de overeenkomst en de opdracht zoals je die hebt aangepast na het overleg van 18 mei. In die mail schreef je dat dat we, als wij het eens zijn op hoofdlijnen, afspraken maken over het vervolg, zoals de laatste tekstuele aanpassingen. In je mail van 25 mei stelde je nog een tekstuele ronde van de stukken voor. Wij stellen die nog op prijs.

Vriendelijke groet,

Met vriendelijke groet,

Wetlands
@vogelbescherming.nl
Vogelbescherming Nederland
Boulevard 12, 3707 BM Zeist
Tel: +31 (0)88
Mob: +31 (0)6
Web: www.vogelbescherming.nl

Vogelbescherming
NEDERLAND

Consider the environment. Do you really need to print this email?
De inhoud van dit bericht en de eventueel daarbij behorende bijlagen zijn persoonlijk gericht aan en derhalve uitsluitend bedoeld voor de geadresseerde. Openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan zonder toestemming van de afzender. Heeft u dit bericht ontvangen en bent u niet de geadresseerde, noch bevoegd dit bericht namens geadresseerde te ontvangen, dan verzoeken wij u vriendelijk ons direct op de hoogte te stellen van de ontvangst en dit bericht, met inbegrip van eventuele bijlagen, uit uw systeem te wissen.

The information sent with this e-mail message is only for the strict use of the intended recipient. It is not permitted to publish, copy, circulate and/or disclose any of this information to third parties without the permission of the sender. If you are not the intended recipient or the authorised person to use these contents of this e-mail message, please notify us immediately, delete the e-mail message from your inbox, and do not use it for any purpose or disclose the contents of this message to third parties, or publish, copy or store this information on a information carrier.

Van @drenthe.nl>
Verzonden: maandag 8 juni 2020 11:14
Aan @Vogelbescherming.nl>; @vogelbescherming.nl>; @natuurmonumenten.nl>; @nmfdrenthe.nl>; @assen.nl>; @assen.nl>; @drenthe.nl>; @drenthe.nl>
Onderwerp: RE: alternatief?

Ho e.a.,

Deze mail stuur ik weer naar alle overlegpartners zodat iedereen weer aangehaakt is ☺.
28 mei jl. heb ik telefonisch met gesproken n.a.v. haar mail van 27 mei jl.
N.a.v. dat gesprek heb ik een tekstvoorstel gedaan (zie helemaal onderaan).

Hierop heeft de VB per mail van 5 juni gereageerd (zie hieronder). Deze mail is daar weer een reactie op.

Reactie op mail 5 juni jl.
Wij kunnen ambtelijk akkoord gaan met het toevoegen van de "gele tekst" zoals jullie voorstellen. Ik heb de mail ook aan de gemeente Assen voorgelegd. Zij zijn ook akkoord met de geel gearceerde toevoeging als deze betrekking heeft op toekomstige natuurvergunningaanvragen (en dus niet de huidige). Wij gaan ervan uit dat de VB het ook zo bedoeld maar zien dit graag nog bevestigd.

Hieronder gaan wij in op de openstaande vragen.

Op grond van de toevoeging "zo nodig" ontstaat bij de VB de vraag welke andere wijze die duurzame borging plaats zal kunnen vinden?
Reactie:
Deze opmerking hangt samen met het nieuw voorgestelde sub h dat luidt:
Nieuw voorstel sub H:
Als uit de uitwerking van de opdracht blijkt dat het aanwijzen van foerageergebieden noodzakelijk is, zetten GS zich in deze via een gebiedsproces te realiseren en zo nodig duurzaam te borgen in besluiten en beleid. In dat geval stellen Gedeputeerde Staten van Drenthe hiervoor voldoende middelen beschikbaar en zorgen voor voldoende communicatie over het proces en inhoud ten behoeve van belanghebbenden.

Het staat niet vast dat borging van een foerageergebied per definitie nodig zal zijn in een besluit. Het zou ook kunnen door bijvoorbeeld de vastlegging van afspraken in een privaatrechtelijke overeenkomst met omliggende terreineigenaren. Omdat voor ons niet vaststaat dat er besluiten nodig zijn is gekozen voor de toevoeging "zo nodig". Als het nodig blijkt te zijn om een of meerdere besluiten te nemen om een foerageergebied in te stellen en nader te borgen in besluiten en beleid, dan valt dit wat ons betreft onder de overeenkomst.

De VB stelt voor direct achter de passage "voldoende middelen beschikbaar' te vermelden ",zowel ambtelijke als financiële,".
Reactie:
Wij kiezen ervoor om hier te spreken van bredere term middelen (waar zowel ambtelijk als financieel onder kunnen vallen) omdat wij anders op dit moment al financiële dekking moeten verzorgen voor nu nog onzekere investeringen. Het weglaten van het woord "financiële" maakt het voor ons mogelijk om nu akkoord te gaan met deze overeenkomst. Zoals blijkt uit de overeenkomst verplicht GS zich om de noodzakelijke maatregelen te treffen zoals die uit het onderzoek naar voren komen. Als dit betekent dat hiervoor financiële middelen vrijgemaakt/gevonden moeten worden, dan zal dat onderdeel zijn van een toekomstig besluit ten aanzien van de maatregelen.

De VB acht van belang dat duidelijk is hoe de andere partijen kunnen verifiëren dat GS voldoende middelen en communicatie inzetten en de handelingen/activiteiten uitvoeren.
Reactie:
In het nieuwe sub F is geborgd dat GS na afronding van de opdracht een voorstel met een concreet plan van aanpak inclusief tijdpad zal maken om de benodigde maatregelen uit te voeren. In dit plan van aanpak zullen wij ook ingaan op de benodigde middelen en communicatie met de verschillende partijen.

Nieuw voorstel sub F:
Na de afronding van de opdracht (het ecologisch onderzoek) komen partijen ambtelijk bijeen om de verdere uitwerking van de voorgestelde maatregelen door te spreken en zal een voorstel (met een concreet plan van aanpak inclusief tijdspad) aan Gedeputeerde Staten worden voorgelegd inclusief een advies van de betrokken partijen. Gedeputeerde Staten van Drenthe zal op basis hiervan besluiten over het vervolgproces.

Kan de VB betrokken worden bij de keuze van een ecologisch adviesbureau?
Afhankelijk van de kosten van het onderzoek, moet worden bekeken op welke wijze de inkoop van de opdracht voor het onderzoek kan worden ingestoken. Onze inschatting op dit moment is dat wij onder de € 50.000,- zullen blijven.

Aanbestedingen tot € 50.000 kunnen wij enkelvoudig (onderhands) aanbesteden. Gelet op onze raamovereenkomst kunnen wij dan een offerte vragen aan de volgende bureaus:
Adviesbureau E.C.O. Logisch, Altenburg & Wymenga, Antea Nederland BV, Arcadis Nederland BV, Atensus BV, ATKB, Aveco de Bondt, BTL, Bugel Hajema, Bureau Schmidt, Bureau Waardenburg, Buro Noord, Clafis – RPS, Eco Reest, Ecogroen Advies BV, Econsultancy, Eelerwoude, Haskoning DHV, Incite Projects BV, Lievense Infra BV, MLG BV, Onderzoekscentrum B-Ware, Rho Adviseurs, Sweco, Tauw, Witteveen + Bos.

Onze voorkeur op basis van onze inschatting van de aanwezige kennis zijn de bureaus Altenburg & Wymenga en Bureau Waardenburg. Het is mogelijk jullie (dan wel de begeleidingsgroep) te betrekken bij de voorselectie. De uiteindelijke keuze is echter aan de provincie en de gemeente als opdrachtgever.

Als echter onze inschatting zou zijn dat de aanbesteding meer dan € 50.000,- zal gaan kosten (of uit de eerste offerte onderhands blijkt dat zij hierboven komen) dan zullen we meervoudig moeten aanbesteden. In dat geval moeten we o.b.v. onze raamovereenkomst een aantal bureaus zelf kiezen en zal een elektronische randomizer nog een bureau kiezen welke een offerte uit kunnen brengen.

Tot slot
Wellicht ten overvloede vermeld ik hierbij nogmaals dat deze mail een ambtelijke standpunt betreft. Aan deze mail kunnen dan ook geen rechten worden ontleend totdat GS zich aan de overeenkomst heeft gecommitteerd.

Graag hoor ik van je of bovenstaande toelichting voor de vogelbescherming voldoende is om de overeenkomst zo voor te leggen aan onze besturen.

Met vriendelijke groet,

provincie Drenthe

Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
T (0592)
E @drenthe.nl

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Van: @Vogelbescherming.nl>
Verzonden: vrijdag 5 juni 2020 9:49
Aan: @drenthe.nl>
CC: @vogelbescherming.nl>
Onderwerp: RE: alternatief?

Beste

Dank voor je email. Ik heb jouw voorstel met mijn collega's besproken. De toevoeging aan art. 2f van de tekst "met een concreet plan van aanpak inclusief tijdspad" ondervangt niet het feit dat de inspanningsverplichting van art. 2h niet is geconcretiseerd, zoals wij willen. Maar we kunnen er bij wijze van compromis mee akkoord gaan, mits de tekst van art. 3b van de overeenkomst als volgt wordt aangepast (gele markering is de toevoeging).

3b) Partijen spreken met elkaar af dat ook tegen toekomstige natuurvergunningen voor de uitbreiding van Kloosterveen binnen het plangebied van de Structuurvisie Kloosterveen 2017-2035 geen beroep wordt ingediend voor het onderdeel foerageergebieden, zolang die uitbreiding binnen de 2500 woningen blijft en in de passende beoordeling(en) worden betrokken de effecten op de foerageergebieden van toename van recreatie door de uitbreiding van Kloosterveen, de effecten op de foerageergebieden van bestaande verstoringsbronnen waaronder die zijn genoemd in het Natura 2000-beheerplan (recreatie, laagvliegende (les)vliegtuigen en helikopters, faunabeheer en jacht) en de effecten van bestaande en toekomstige verstoring op rust- en slaapplaatsen op de kwalificerende niet-broedvogelsoorten en de kraanvogel.

Toelichting: In de beroepsprocedure is onze kritiek dat deze effecten niet zijn betrokken in de passende beoordeling. Wij willen alleen afzien van ons recht op beroep tegen toekomstige uitbreidingen van Kloosterveen indien in de passende beoordeling(en) deze effecten wel zijn betrokken.

Verder ontvangen we graag nog een reactie op de andere vragen en het voorstel uit mijn email van 27mei. Voor de duidelijkheid heb ik ze hieronder gekopieerd.
"Dan jullie tekstvoorstel. Jullie stellen voor de aangewezen foerageergebieden "zo nodig" duurzaam te borgen in besluiten en beleid. Wat ons betreft komt er in de overeenkomst te staan dat de foerageergebieden duurzaam geborgd zullen worden. Wij denken aan borging in besluiten en beleid. Uit jullie toevoeging "zo nodig" maken wij op dat jullie dit laatste niet altijd nodig vinden. Dat roept bij ons de vraag op op welke andere wijze die duurzame borging plaats zal kunnen vinden volgens jullie?
Wij stellen voor direct achter de passage "voldoende middelen beschikbaar' te vermelden ",zowel ambtelijke als financiële,".
Tot slot, ik schreef in mijn mail ook dat van belang is dat duidelijk is hoe de andere partijen kunnen verifiëren dat GS voldoende middelen en communicatie inzetten en de handelingen/activiteiten uitvoeren. Zou je dat nog kunnen verduidelijken.

En kun je zsm doorgeven of we betrokken kunnen worden bij de keuze van een ecologisch adviesbureau?

Vriendelijke groet,

Met vriendelijke groet,

@Vogelbescherming.nl

Vogelbescherming Nederland
Boulevard 12, 3707 BM Zeist
Tel: +31 (0)30 [redacted]
Mob:
Web: www.vogelbescherming.nl

Consider the environment. Do you really need to print this email?
De inhoud van dit bericht en de eventueel daarbij behorende bijlagen zijn persoonlijk gericht aan en derhalve uitsluitend bedoeld voor de geadresseerde. Openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan zonder toestemming van de afzender. Heeft u dit bericht ontvangen en bent u niet de geadresseerde, noch bevoegd dit bericht namens geadresseerde te ontvangen, dan verzoeken wij u vriendelijk ons direct op de hoogte te stellen van de ontvangst en dit bericht, met inbegrip van eventuele bijlagen, uit uw systeem te wissen.

The information sent with this e-mail message is only for the strict use of the intended recipient. It is not permitted to publish, copy, circulate and/or disclose any of this information to third parties without the permission of the sender. If you are not the intended recipient or the authorised person to use these contents of this e-mail message, please notify us immediately, delete the e-mail message from your inbox, and do not use it for any purpose or disclose the contents of this message to third parties, or publish, copy or store this information on a information carrier.

Van: [redacted] @drenthe.nl>
Verzonden: donderdag 28 mei 2020 14:36
Aan: [redacted] @Vogelbescherming.nl>
Onderwerp: alternatief?

f) Na de afronding van de opdracht (het ecologisch onderzoek) komen partijen ambtelijk bijeen om de verdere uitwerking van de voorgestelde maatregelen door te spreken en zal een voorstel (met een concreet plan van aanpak inclusief tijdspad) aan Gedeputeerde Staten worden voorgelegd inclusief een advies van de betrokken partijen. Gedeputeerde Staten van Drenthe zal op basis hiervan besluiten over het vervolgproces.

Date : 8-6-2020 09:35:00
From : "[redacted]"
To : "[redacted]@drenthe.nl
Subject : FW: alternatief?
Attachment : image001.png;image002.png;image003.png;

Ho[redacted]

Ik bel je zo even over onderstaande (gele alinea).

Mvg[redacted]

Van:[redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: vrijdag 5 juni 2020 12:41
Aan:[redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: alternatief?

Dag[redacted]

Ik het rood enkele suggesties. Leuk voor de afwisseling dit ☺.

Overigens gelet op de huidige jurisprudentie van het vertrouwensbeginsel gaat je laatste zin misschien niet geheel op. Die jurisprudentie gaat namelijk vrij ver. Al blijft het goed het zo te melden.

Groet,
[redacted]

Van:[redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: vrijdag 5 juni 2020 11:28
Aan:[redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: FW: alternatief?

Hoi[redacted]

Ik heb een voorzet gemaakt voor de beantwoording van deze mail.
Wil je deze voorzien van jouw reactie?
Zou jij ook een voorzet kunnen maken van het punt aanbesteding en betrekken van de partijen NM, NMF en VB?

Even bellen kan natuurlijk ook!

Mvg[redacted]

VOORZET MAIL

Hoi[redacted]

Wij kunnen ambtelijk akkoord gaan met het toevoegen van de "gele tekst" zoals jullie voorstellen.
Hieronder gaan wij in op de openstaande vragen.

Op grond van de toevoeging "zo nodig" ontstaat bij de VB de vraag welke andere wijze die duurzame borging plaats zal kunnen vinden?
Reactie:
Deze opmerking hangt samen met het nieuw voorgestelde sub h dat luidt:
Nieuw voorstel sub H:
Als uit de uitwerking van de opdracht blijkt dat het aanwijzen van foerageergebieden noodzakelijk is, zetten GS zich in deze via een gebiedsproces te realiseren en zo nodig duurzaam te borgen in besluiten en beleid. In dat geval stellen Gedeputeerde Staten van Drenthe hiervoor voldoende middelen beschikbaar en zorgen voor voldoende communicatie over het proces en inhoud ten behoeve van belanghebbenden.

Het staat niet vast dat borging van een foerageergebied per definitie nodig zal zijn in een besluit. Het zou ook kunnen door vastlegging van afspraken in een privaatrechtelijke overeenkomst met omliggende terreineigenaren. Omdat voor ons niet vaststaat dat er besluiten nodig zijn is gekozen voor de toevoeging "zo nodig". Als het nodig blijkt te zijn om een of meerdere besluiten te nemen om een foerageergebied in te stellen en nader te borgen in besluiten en beleid, dan valt dit wat ons betreft onder de overeenkomst.

De VB stelt voor direct achter de passage "voldoende middelen beschikbaar' te vermelden ",zowel ambtelijke als financiële,".
Reactie:
Wij kiezen ervoor om hier te spreken van bredere term middelen (waar zowel ambtelijk als financieel onder kunnen vallen) omdat wij anders op dit moment al financiële dekking moeten verzorgen voor nu nog onzekere investeringen. Het weglaten van het woord "financiële" maakt het voor ons mogelijk om nu akkoord te gaan met deze overeenkomst. Zoals blijkt uit de overeenkomst verplicht GS zich om de noodzakelijke maatregelen te treffen zoals die uit het onderzoek naar voren komen. Als dit betekent dat hiervoor financiële middelen vrijgemaakt/gevonden moeten worden, dan zal dat onderdeel zijn van een toekomstig besluit ten aanzien van de maatregelen.

De VB acht van belang dat duidelijk is hoe de andere partijen kunnen verifiëren dat GS voldoende middelen en communicatie inzetten en de handelingen/activiteiten uitvoeren.
Reactie:
In het nieuwe sub F is geborgd dat GS na afronding van de opdracht een voorstel met een concreet plan van aanpak inclusief tijdpad zal maken om de benodigde maatregelen uit te voeren. In dit plan van aanpak zullen wij ook ingaan op de benodigde middelen en communicatie met de verschillende partijen.

Nieuw voorstel sub F:
Na de afronding van de opdracht (het ecologisch onderzoek) komen partijen ambtelijk bijeen om de verdere uitwerking van de voorgestelde maatregelen door te spreken en zal een voorstel (met een concreet plan van aanpak inclusief tijdspad) aan Gedeputeerde Staten worden voorgelegd inclusief een advies van de betrokken partijen. Gedeputeerde Staten van Drenthe zal op basis hiervan besluiten over het vervolgproces.

Kan de VB betrokken worden bij de keuze van een ecologisch adviesbureau?
Reactie:
[redacted] kun je aangeven hoe het proces voor een aanbesteding er bij ons eruit ziet (in een paar pakkende zinnen)?
En kun je daarbij ook ingaan op de vraag of wij deze procespartijen kunnen betrekken in de uiteindelijke keuze die wij maken?

Dat kan je beter bij inkoop of jullie inkoopadviseur vragen. Wel een algemeen voorstel: Afhankelijk van de kosten van het onderzoek, moet worden bekeken op welke wijze de inkoop van de opdracht voor het onderzoek kan worden ingestoken. Dit kan enkelvoudig (onderhands) of meervoudig zijn. Dat bepaalt ook hoeveel vrijheid wij hebben partijen te vragen/kiezen. Het is mogelijk jullie te betrekken bij de voorselectie. De uiteindelijke keuze is echter aan de provincie (of gemeente, wie maar de inkopende partij is).

Wellicht ten overvloede vermeld ik hierbij nogmaals dat deze mail een ambtelijke standpunt betreft. Aan deze mail kunnen dan ook geen rechten worden ontleend totdat GS zich aan de overeenkomst heeft gecommitteerd.
Graag hoor ik van je of bovenstaande toelichting voor jullie voldoende is om de overeenkomst zo voor te leggen aan onze besturen.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

provincie Drenthe

[redacted]
Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
T (0592)[redacted]
E [redacted]@drenthe.nl

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Van:[redacted]@Vogelbescherming.nl>
Verzonden: vrijdag 5 juni 2020 9:49

Aan: [redacted]@drenthe.nl>
CC: [redacted]@vogelbescherming.nl>
Onderwerp: RE: alternatief?

Beste [redacted],

Dank voor je email. Ik heb jouw voorstel met mijn collega's besproken. De toevoeging aan art. 2f van de tekst "met een concreet plan van aanpak inclusief tijdspad" ondervangt niet het feit dat de inspanningsverplichting van art. 2h niet is geconcretiseerd, zoals wij willen. Maar we kunnen er bij wijze van compromis mee akkoord gaan, mits de tekst van art. 3b van de overeenkomst als volgt wordt aangepast (gele markering is de toevoeging).

3b) Partijen spreken met elkaar af dat ook tegen toekomstige natuurvergunningen voor de uitbreiding van Kloosterveen binnen het plangebied van de Structuurvisie Kloosterveen 2017-2035 geen beroep wordt ingediend voor het onderdeel foerageergebieden, zolang die uitbreiding binnen de 2500 woningen blijft en in de passende beoordeling(en) worden betrokken de effecten op de foerageergebieden van toename van recreatie door de uitbreiding van Kloosterveen, de effecten op de foerageergebieden van bestaande verstoringsbronnen waaronder die zijn genoemd in het Natura 2000-beheerplan (recreatie, laagvliegende (les)vliegtuigen en helikopters, faunabeheer en jacht) en de effecten van bestaande en toekomstige verstoring op rust- en slaapplaatsen op de kwalificerende niet-broedvogelsoorten en de kraanvogel.

Toelichting: In de beroepsprocedure is onze kritiek dat deze effecten niet zijn betrokken in de passende beoordeling. Wij willen alleen afzien van ons recht op beroep tegen toekomstige uitbreidingen van Kloosterveen indien in de passende beoordeling(en) deze effecten wel zijn betrokken.

Verder ontvangen we graag nog een reactie op de andere vragen en het voorstel uit mijn email van 27mei. Voor de duidelijkheid heb ik ze hieronder gekopieerd.
"Dan jullie tekstvoorstel. Jullie stellen voor de aangewezen foerageergebieden "zo nodig" duurzaam te borgen in besluiten en beleid. Wat ons betreft komt er in de overeenkomst te staan dat de foerageergebieden duurzaam geborgd zullen worden. Wij denken aan borging in besluiten en beleid. Uit jullie toevoeging "zo nodig" maken wij op dat jullie dit laatste niet altijd nodig vinden. Dat roept bij ons de vraag op op welke andere wijze die duurzame borging plaats zal kunnen vinden volgens jullie?
Wij stellen voor direct achter de passage "voldoende middelen beschikbaar' te vermelden ",zowel ambtelijke als financiële,".
Tot slot, ik schreef in mijn mail ook dat van belang is dat duidelijk is hoe de andere partijen kunnen verifiëren dat GS voldoende middelen en communicatie inzetten en de handelingen/activiteiten uitvoeren. Zou je dat nog kunnen verduidelijken [redacted]

En kun je zsm doorgeven of we betrokken kunnen worden bij de keuze van een ecologisch adviesbureau?

Vriendelijke groet,
[redacted]

Met vriendelijke groet,
[redacted]
[redacted]@Vogelbescherming.nl
Vogelbescherming Nederland
Boulevard 12, 3707 BM Zeist
Tel: +31 (0)30 [redacted]
Mob:
Web: www.vogelbescherming.nl

Vogelbescherming
NEDERLAND

Consider the environment. Do you really need to print this email?
De inhoud van dit bericht en de eventueel daarbij behorende bijlagen zijn persoonlijk gericht aan en derhalve uitsluitend bedoeld voor de geadresseerde. Openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan zonder toestemming van de afzender. Heeft u dit bericht ontvangen en bent u niet de geadresseerde, noch bevoegd dit bericht namens geadresseerde te ontvangen, dan verzoeken wij u vriendelijk ons direct op de hoogte te stellen van de ontvangst en dit bericht, met inbegrip van eventuele bijlagen, uit uw systeem te wissen.

The information sent with this e-mail message is only for the strict use of the intended recipient. It is not permitted to publish, copy, circulate and/or disclose any of this information to third parties without the permission of the sender. If you are not the intended recipient or the authorised person to use these contents of this e-mail message, please notify us immediately, delete the e-mail message from your inbox, and do not use it for any purpose or disclose the contents of this message to third parties, or publish, copy or store this information on a information carrier.

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: donderdag 28 mei 2020 14:36
Aan: [redacted]@Vogelbescherming.nl>
Onderwerp: alternatief?

f) Na de afronding van de opdracht (het ecologisch onderzoek) komen partijen ambtelijk bijeen om de verdere uitwerking van de voorgestelde maatregelen door te spreken en zal een voorstel (met een concreet plan van aanpak inclusief tijdspad) aan Gedeputeerde Staten worden voorgelegd inclusief een advies van de betrokken partijen. Gedeputeerde Staten van Drenthe zal op basis hiervan besluiten over het vervolgproces.

Date : 26-6-2020 08:09:14
From : "[redacted]"
To : [redacted]@drenthe.nl
Subject : FW: alternatief?
Attachment : 20200609 Privaatrechtelijk Overeenkomst eindversie 2.0_opmVBN.docx;20200508 Projectvoorstel verstoringsinvloeden en oplossingen voor ganzen en zwanen in het Fochteloerveen eindconcept_VBN.docx;image001.jpg;image002.png;image003.png;image004.png;

Hoi [redacted]

Kan ik alle opmerkingen van de VB overnemen in het projectvoorstel?
Ik zie er op voorhand niet veel bezwaren in maar jij misschien wel?

Graag hoor ik van je of er opmerkingen zijn die ik niet moet overnemen. Daarna zal ik alle opmerkingen bundelen en jouw en de anderen de definitieve versie sturen.

Mvg [redacted]

Van: [redacted]@Vogelbescherming.nl>
Verzonden: donderdag 25 juni 2020 17:57
Aan: [redacted]@assen.nl>; [redacted]@nmfdrenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@natuurmonumenten.nl>; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>
CC: [redacted]@vogelbescherming.nl>
Onderwerp: RE: alternatief?

Dag [redacted] e.a.,

Hierbij de overeenkomst en opdracht met onze aanpassingsvoorstellen.

Vriendelijke groet,
[redacted]

Met vriendelijke groet,

[redacted]
[redacted]@Vogelbescherming.nl
Vogelbescherming Nederland
Boulevard 12, 3707 BM Zeist
Tel: +31 (0)30[redacted]
Mob:
Web: www.vogelbescherming.nl

Vogelbescherming
NEDERLAND

Consider the environment. Do you really need to print this email?
De inhoud van dit bericht en de eventueel daarbij behorende bijlagen zijn persoonlijk gericht aan en derhalve uitsluitend bedoeld voor de geadresseerde. Openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan zonder toestemming van de afzender. Heeft u dit bericht ontvangen en bent u niet de geadresseerde, noch bevoegd dit bericht namens geadresseerde te ontvangen, dan verzoeken wij u vriendelijk ons direct op de hoogte te stellen van de ontvangst en dit bericht, met inbegrip van eventuele bijlagen, uit uw systeem te wissen.

The information sent with this e-mail message is only for the strict use of the intended recipient. It is not permitted to publish, copy, circulate and/or disclose any of this information to third parties without the permission of the sender. If you are not the intended recipient or the authorised person to use these contents of this e-mail message, please notify us immediately, delete the e-mail message from your inbox, and do not use it for any purpose or disclose the contents of this message to third parties, or publish, copy or store this information on a information carrier.

Van: [redacted]@assen.nl>
Verzonden: donderdag 18 juni 2020 14:04
Aan: [redacted]@nmfdrenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@vogelbescherming.nl>; [redacted]@natuurmonumenten.nl>; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@Vogelbescherming.nl>
Onderwerp: RE: alternatief?

Beste [redacted] e.a.,

1) bijgaand een paar tekstuele wijzigingsvoorstellen voor de overeenkomst en opdracht
2) planning is akkoord
3) offerte-uitvraag bij Altenburg & Wymenga is ook akkoord
4) akkoord, ik kan mij ook wel vinden in het verzoek van [redacted] om alvast onze aanvraag te delen met de partijen

Vr. groet,
[redacted]

Van [redacted]
Verzonden: donderdag 11 juni 2020 9:55
Aan: [redacted]@nmfdrenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@vogelbescherming.nl>; [redacted]@natuurmonumenten.nl>; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@Vogelbescherming.nl>
Onderwerp: RE: alternatief?

Beste allen,

Wij zullen de stukken tekstueel nog goed doornemen, maar willen hierbij alvast reageren op de formulering zoals nu opgenomen onder artikel 3 (Natuurvergunning) lid b van de overeenkomst.
Op verzoek van de VB is hier een aanvulling gedaan. En alhoewel wij ons er ambtelijk in kunnen vinden dat we bij toekomstige natuurvergunningaanvragen in de passende beoordeling de verstoringseffecten meenemen, kunnen we ons niet vinden in het deel van de tekst dat hieronder geel gearceerd is. Want welke verstoring wordt hier dan bedoeld als we de verstoring van de bronnen zoals daarvoor geformuleerd al meenemen? En hoe kunnen we rekening houden met toekomstige verstoringen en ons inziens is het ook niet reëel dat dat van ons verwacht wordt. De verstoringsbronnen die nu via de onderzoeksopdracht nader in beeld gebracht worden en waarmee we rekening kunnen houden worden daarvoor al expliciet benoemd. Wij stellen dan ook voor om dit deel van de tekst te schrappen.

b) Partijen spreken met elkaar af dat ook tegen toekomstige natuurvergunningen voor de uitbreiding van Kloosterveen binnen het plangebied van de Structuurvisie Kloosterveen 2017-2035 geen beroep wordt ingediend voor het onderdeel foerageergebieden, zolang die uitbreiding binnen de 2500 woningen blijft en in de passende beoordeling(en) de volgende onderwerpen worden betrokken: de effecten op de foerageergebieden van toename van recreatie door de uitbreiding van Kloosterveen, de effecten op de foerageergebieden van bestaande verstoringsbronnen waaronder die zijn genoemd in het Natura 2000-beheerplan (recreatie, laagvliegende (les)vliegtuigen en helikopters, faunabeheer en jacht) en de effecten van bestaande en toekomstige verstoring op rust- en slaapplaatsen op de kwalificerende niet-broedvogelsoorten en de kraanvogel.

We horen graag of partijen het daarmee eens zijn.

Ik reageer begin volgende week op de verdere tekst en de overige vragen, omdat ik daarover eerst afstemming met de verantwoordelijk wethouder wil hebben.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

Van [redacted]@nmfdrenthe.nl]
Verzonden: donderdag 11 juni 2020 9:50
Aan: [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@vogelbescherming.nl>; [redacted]@natuurmonumenten.nl>; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@Vogelbescherming.nl>
Onderwerp: RE: alternatief?

Hallo

Even een reactie op jouw vragen:

1. Ik heb nog een paar pietluttige tekstuele verbeteringen (zie bijlagen).
2. Planning is akkoord
3. Akkoord om op voorhand al een offerteaanvraag bij Altenburg & Wymenga te doen.
4. Voordat de rechtbank wordt geïnformeerd dat we tot een ambtelijke overeenkomst zijn gekomen, wil ik graag bijlage 2 (concept 6:19 Awb besluit waarmee de natuurvergunning voor het onderdeel stikstof wordt aangepast) en de nadere onderbouwing op het onderdeel stikstof die de gemeente Assen hiervoor heeft aangeleverd, zien. Ik snap dat dit een concept is, omdat de definitieve toekenning vanuit het SSRS nog moet komen, maar ik ga ervan uit dat er verder niets meer aan bijlage 2 en de onderbouwing gaat veranderen. Voordat ik ambtelijk akkoord ga, wil ik deze bijlage en de bijbehorende onderbouwing daarom zien, omdat ik anders toch het gevoel heb dat ik een blanco cheque onderteken.

Met vriendelijke groet,

oedzaam, Mooi en Natuurlijk Drenthe

Natuur en Milieufederatie Drenthe
Hertenkamp 6
9401 HL Assen
Tel: 0592-311150
www.nmfdrenthe.nl

werkdagen ma, di, do en vr

Van: @drenthe.nl>
Verzonden: dinsdag 9 juni 2020 20:51
Aan: @vogelbescherming.nl>; @natuurmonumenten.nl>; @nmfdrenthe.nl>; @assen.nl>; @assen.nl>; @drenthe.nl> @drenthe.nl>; @Vogelbescherming.nl>
Onderwerp: RE: alternatief?

Hallo allen,

Nu kunnen we wel veronderstellen dat we er op hoofdlijnen uit zijn; hoera ☺
Het tekstvoorstel t.a.v. "duurzaam te borgen, zo nodig in besluiten en beleid," is namelijk wat ons betreft ambtelijk ook akkoord.

Daarom hierbij de voorstellen voor de privaatrechtelijke overeenkomst waarin ik alle laatste tekstvoorstellen heb verwerkt.
Vr. 1) Aan jullie het verzoek om deze door te nemen en eventuele laatste tekstuele verbeteringen aan mij door te geven.

Stikstof
T.a.v. stikstof goed nieuws en minder goed nieuws. De berichten zijn tot nu toe nog steeds dat er voldoende ruimte is voor het project Kloosterveen (voor de 500 woningen). Er was wat ruis vanwege één hexagoon waar niet voldoende ruimte voor bleek te zijn. Maar bij een nadere bestudering bleek dat hexagoon onterecht te zijn opgenomen in AERIUS. Het hexagoon beslaat namelijk helemaal geen beschermd habitattype. Dit kan overigens door één ieder nagegaan worden (en zal onderbouwd worden in het besluit). Na de correctie van dit ene hexagoon bleek er voldoende ruimte te zijn voor het plan Kloosterakker voor 500 woningen.

Het minder goede nieuws is dat wij pas na 1 juli 2020 definitief antwoord hebben op de vraag of er voldoende ruimte is. Dit komt omdat pas na 1 juli 2020 alle projecten (van heel NL) die op dat moment een beroep doen op het SSRS en ontvankelijk zijn definitief worden vastgelegd (de wachtrij wordt dan vastgesteld). In Drenthe zijn er geen andere projecten ingediend vóór de aanvulling van de aanvraag Kloosterveen waardoor ik verwacht dat we na 1 juli 2020 definitief zullen horen dat er voldoende ruimte is in gereserveerd. Wij kunnen dan daarna overgaan tot nemen van het 6:19 Awb besluit. Omdat het 6:19 Awb besluit nu nog niet gereed is kan ik deze nu nog niet meezenden. Het concept 6:19 Awb besluit zal echter wel onderdeel uit gaan maken van de overeenkomst (bijlage 2) waardoor we helaas vertraging oplopen.

Planning vaststelling overeenkomst
Omdat we over de natuurvergunning pas na 1 juli 2020 definitieve zekerheid hebben kunnen GS en de andere partijen pas na 1 juli 2020 definitief de overeenkomst vaststellen.
Omdat de laatste GS-vergadering voor het zomerreces op dinsdag 30 juni 2020 is kan de overeenkomst pas na het zomerreces (voor het eerst op 18 augustus 2020) door GS van Drenthe vastgesteld worden.
Vr. 2) Is dit een planning die voor alle partijen acceptabel is?

Wat ons betreft hoeven we niet te wachten met het uitzetten van de offertevraag voor de opdracht tot die tijd.
Ik wil daarom voorstellen om als de gemeente Assen ook een voorlopig akkoord geeft en ik hiervoor een akkoord krijg intern de offerte uitvraag alvast uit te doen.
Gelet op onze eerste uitgesproken voorkeur en de voorkeur van de Vogelbescherming lijkt mij het vragen een offerte aan Altenburg & Wymenga het meest voor de hand liggen.
Vr. 3) Kunnen alle partijen hiermee instemmen?

Verder zal GS van Drenthe de rechtbank voor 1 juli 2020 moeten informeren. Ik stel voor dat wij de Rb informeren dat de partijen tot een ambtelijke overeenkomst zijn gekomen maar dat wij voor de bestuurlijke afwikkeling tot 1 september 2020 nodig hebben.
Vr. 4) Kan iedereen ook hiermee instemmen?

Wellicht ten overvloede vermeld ik hierbij nogmaals dat deze mail een ambtelijke standpunt betreft. Aan deze mail kunnen dan ook geen rechten worden ontleend totdat GS zich aan de overeenkomst heeft gecommitteerd.

Met vriendelijke groet,

provincie Drenthe

Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
T (0592)
E @drenthe.nl

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Van: @vogelbescherming.nl>
Verzonden: dinsdag 9 juni 2020 11:55
Aan: @drenthe.nl>; @natuurmonumenten.nl>; @nmfdrenthe.nl>; @assen.nl>; @assen.nl>; @drenthe.nl>; @drenthe.nl>
CC: @Vogelbescherming.nl>
Onderwerp: Re: alternatief?

Dag e.a.,

Bij afwezigheid van stuur ik hierbij onderstaand bericht naar jullie door.

Dank voor je email en je toelichting

Fijn dat jullie akkoord kunnen gaan met de toevoeging in geel aan art. 3b. Ik kan bevestigen dat deze toevoeging betrekking heeft op toekomstige natuurvergunningaanvragen. Niet op de natuurvergunning (en onderliggende

aanvraag) die onderwerp van ons huidige beroep is.

Ik stel voor de tekst over het duurzaam borgen van foerageergebieden iets aan te passen. Er staat nu "en zo nodig duurzaam te borgen in besluiten en beleid". Ik stel voor: "duurzaam te borgen, zo nodig in besluiten en beleid,". Het gaat er immers vooral om dat de evt. foerageergebieden duurzaam geborgd zullen zijn. Dat maak ik ook uit jouw reactie op,

Keuze onderzoeksbureau:

Wij benadrukken dat het van groot belang is voor het vervolg dat er een onderzoeksbureau wordt gekozen waar alle partijen vertrouwen in hebben. Van de bureaus die noemt, zijn dat wat ons betreft:

Altenburg & Wymenga, Antea Nederland BV, Arcadis Nederland BV en Witteveen + Bos.

Wat ons betreft kunnen provincie en gemeente uit deze 4 kiezen.

Tot slot, ook voor ons geldt dat aan onze ambtelijke mails geen rechten kunnen worden ontleend totdat ons bestuur zich aan de overeenkomst heeft gecommitteerd.

, met jouw mail van 18 mei zond je ons de concepten van de overeenkomst en de opdracht zoals je die hebt aangepast na het overleg van 18 mei. In die mail schreef je dat dat we, als wij het eens zijn op hoofdlijnen, afspraken maken over het vervolg, zoals de laatste tekstuele aanpassingen. In je mail van 25 mei stelde je nog een tekstuele ronde van de stukken voor. Wij stellen die nog op prijs.

Vriendelijke groet,

Met vriendelijke groet,

Wetlands
@vogelbescherming.nl
Vogelbescherming Nederland
Boulevard 12, 3707 BM Zeist
Tel: +31 (0)88
Mob: +31 (0)6
Web: www.vogelbescherming.nl

Vogelbescherming
NEDERLAND

Consider the environment. Do you really need to print this email?

De inhoud van dit bericht en de eventueel daarbij behorende bijlagen zijn persoonlijk gericht aan en derhalve uitsluitend bedoeld voor de geadresseerde. Openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan zonder toestemming van de afzender. Heeft u dit bericht ontvangen en bent u niet de geadresseerde, noch bevoegd dit bericht namens geadresseerde te ontvangen, dan verzoeken wij u vriendelijk ons direct op de hoogte te stellen van de ontvangst en dit bericht, met inbegrip van eventuele bijlagen, uit uw systeem te wissen.

The information sent with this e-mail message is only for the strict use of the intended recipient. It is not permitted to publish, copy, circulate and/or disclose any of this information to third parties without the permission of the sender. If you are not the intended recipient or the authorised person to use these contents of this e-mail message, please notify us immediately, delete the e-mail message from your inbox, and do not use it for any purpose or disclose the contents of this message to third parties, or publish, copy or store this information on a information carrier.

Van: @drenthe.nl>
Verzonden: maandag 8 juni 2020 11:14
Aan: @Vogelbescherming.nl>; @vogelbescherming.nl>; @natuurmonumenten.nl>; @nmfdrenthe.nl> @assen.nl>; @assen.nl> @drenthe.nl>; @drenthe.nl>
Onderwerp: RE: alternatief?

Ho e.a.,

Deze mail stuur ik weer naar alle overlegpartners zodat iedereen weer aangehaakt is 😊.
28 mei jl. heb ik telefonisch met gesproken n.a.v. haar mail van 27 mei jl.
N.a.v. dat gesprek heb ik een tekstvoorstel gedaan (zie helemaal onderaan).
Hierop heeft de VB per mail van 5 juni gereageerd (zie hieronder). Deze mail is daar weer een reactie op.

Reactie op mail 5 juni jl.
Wij kunnen ambtelijk akkoord gaan met het toevoegen van de "gele tekst" zoals jullie voorstellen. Ik heb de mail ook aan de gemeente Assen voorgelegd. Zij zijn ook akkoord met de geel gearceerde toevoeging als deze betrekking heeft op toekomstige natuurvergunningaanvragen (en dus niet de huidige). Wij gaan ervan uit dat de VB het ook zo bedoeld maar zien dit graag nog bevestigd.

Hieronder gaan wij in op de openstaande vragen.

Op grond van de toevoeging "zo nodig" ontstaat bij de VB de vraag welke andere wijze die duurzame borging plaats zal kunnen vinden?
Reactie:
Deze opmerking hangt samen met het nieuw voorgestelde sub h dat luidt:
Nieuw voorstel sub H:
Als uit de uitwerking van de opdracht blijkt dat het aanwijzen van foerageergebieden noodzakelijk is, zetten GS zich in deze via een gebiedsproces te realiseren en zo nodig duurzaam te borgen in besluiten en beleid. In dat geval stellen Gedeputeerde Staten van Drenthe hiervoor voldoende middelen beschikbaar en zorgen voor voldoende communicatie over het proces en inhoud ten behoeve van belanghebbenden.

Het staat niet vast dat borging van een foerageergebied per definitie nodig zal zijn in een besluit. Het zou ook kunnen door bijvoorbeeld de vastlegging van afspraken in een privaatrechtelijke overeenkomst met omliggende terreineigenaren. Omdat voor ons niet vaststaat dat er besluiten nodig zijn is gekozen voor de toevoeging "zo nodig". Als het nodig blijkt te zijn om een of meerdere besluiten te nemen om een foerageergebied in te stellen en nader te borgen in besluiten en beleid, dan valt dit wat ons betreft onder de overeenkomst.

De VB stelt voor direct achter de passage "voldoende middelen beschikbaar' te vermelden ",zowel ambtelijke als financiële,".
Reactie:
Wij kiezen ervoor om hier te spreken van bredere term middelen (waar zowel ambtelijk als financieel onder kunnen vallen) omdat wij anders op dit moment al financiële dekking moeten verzorgen voor nu nog onzekere investeringen. Het weglaten van het woord "financiële" maakt het voor ons mogelijk om nu akkoord te gaan met deze overeenkomst. Zoals blijkt uit de overeenkomst verplicht GS zich om de noodzakelijke maatregelen te treffen zoals die uit het onderzoek naar voren komen. Als dit betekent dat hiervoor financiële middelen vrijgemaakt/gevonden moeten worden, dan zal dat onderdeel zijn van een toekomstig besluit ten aanzien van de maatregelen.

De VB acht van belang dat duidelijk is hoe de andere partijen kunnen verifiëren dat GS voldoende middelen en communicatie inzetten en de handelingen/activiteiten uitvoeren.
Reactie:
In het nieuwe sub F is geborgd dat GS na afronding van de opdracht een voorstel met een concreet plan van aanpak inclusief tijdpad zal maken om de benodigde maatregelen uit te voeren. In dit plan van aanpak zullen wij ook ingaan op de benodigde middelen en communicatie met de verschillende partijen.

Nieuw voorstel sub F:
Na de afronding van de opdracht (het ecologisch onderzoek) komen partijen ambtelijk bijeen om de verdere uitwerking van de voorgestelde maatregelen door te spreken en zal een voorstel (met een concreet plan van aanpak inclusief tijdspad) aan Gedeputeerde Staten worden voorgelegd inclusief een advies van de betrokken partijen. Gedeputeerde Staten van Drenthe zal op basis hiervan besluiten over het vervolgproces.

Kan de VB betrokken worden bij de keuze van een ecologisch adviesbureau?

Afhankelijk van de kosten van het onderzoek, moet worden bekeken op welke wijze de inkoop van de opdracht voor het onderzoek kan worden ingestoken. Onze inschatting op dit moment is dat wij onder de € 50.000,- zullen blijven.

Aanbestedingen tot € 50.000 kunnen wij enkelvoudig (onderhands) aanbesteden. Gelet op onze raamovereenkomst kunnen wij dan een offerte vragen aan de volgende bureaus:
Adviesbureau E.C.O. Logisch, Altenburg & Wymenga, Antea Nederland BV, Arcadis Nederland BV, Atensus BV, ATKB, Aveco de Bondt, BTL, Bugel Hajema, Bureau Schmidt, Bureau Waardenburg, Buro Noord, Clafis – RPS, Eco Reest, Ecogroen Advies BV, Econsultancy, Eelerwoude, Haskoning DHV, Incite Projects BV, Lievense Infra BV, MLG BV, Onderzoekscentrum B-Ware, Rho Adviseurs, Sweco, Tauw, Witteveen + Bos.

Onze voorkeur op basis van onze inschatting van de aanwezige kennis zijn de bureaus Altenburg & Wymenga en Bureau Waardenburg. Het is mogelijk jullie (dan wel de begeleidingsgroep) te betrekken bij de voorselectie. De uiteindelijke keuze is echter aan de provincie en de gemeente als opdrachtgever.

Als echter onze inschatting zou zijn dat de aanbesteding meer dan € 50.000,- zal gaan kosten (of uit de eerste offerte onderhands blijkt dat zij hierboven komen) dan zullen we meervoudig moeten aanbesteden. In dat geval moeten we o.b.v. onze raamovereenkomst een aantal bureaus zelf kiezen en zal een elektronische randomizer nog een bureau kiezen welke een offerte uit kunnen brengen.

Tot slot
Wellicht ten overvloede vermeld ik hierbij nogmaals dat deze mail een ambtelijke standpunt betreft. Aan deze mail kunnen dan ook geen rechten worden ontleend totdat GS zich aan de overeenkomst heeft gecommitteerd.

Graag hoor ik van je of bovenstaande toelichting voor de vogelbescherming voldoende is om de overeenkomst zo voor te leggen aan onze besturen.

Met vriendelijke groet,

provincie Drenthe

Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
T (0592
E @drenthe.nl

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Van: @Vogelbescherming.nl>
Verzonden: vrijdag 5 juni 2020 9:49
Aan: @drenthe.nl>
CC: @vogelbescherming.nl>
Onderwerp: RE: alternatief?

Beste

Dank voor je email. Ik heb jouw voorstel met mijn collega's besproken. De toevoeging aan art. 2f van de tekst "met een concreet plan van aanpak inclusief tijdspad" ondervangt niet het feit dat de inspanningsverplichting van art. 2h niet is geconcretiseerd, zoals wij willen. Maar we kunnen er bij wijze van compromis mee akkoord gaan, mits de tekst van art. 3b van de overeenkomst als volgt wordt aangepast (gele markering is de toevoeging).

3b) Partijen spreken met elkaar af dat ook tegen toekomstige natuurvergunningen voor de uitbreiding van Kloosterveen binnen het plangebied van de Structuurvisie Kloosterveen 2017-2035 geen beroep wordt ingediend voor het onderdeel foerageergebieden, zolang die uitbreiding binnen de 2500 woningen blijft en in de passende beoordeling(en) worden betrokken de effecten op de foerageergebieden van toename van recreatie door de uitbreiding van Kloosterveen, de effecten op de foerageergebieden van bestaande verstoringsbronnen waaronder die zijn genoemd in het Natura 2000-beheerplan (recreatie, laagvliegende (les)vliegtuigen en helikopters, faunabeheer en jacht) en de effecten van bestaande en toekomstige verstoring op rust- en slaapplaatsen op de kwalificerende niet-broedvogelsoorten en de kraanvogel.

Toelichting: In de beroepsprocedure is onze kritiek dat deze effecten niet zijn betrokken in de passende beoordeling. Wij willen alleen afzien van ons recht op beroep tegen toekomstige uitbreidingen van Kloosterveen indien in de passende beoordeling(en) deze effecten wel zijn betrokken.

Verder ontvangen we graag nog een reactie op de andere vragen en het voorstel uit mijn email van 27mei. Voor de duidelijkheid heb ik ze hieronder gekopieerd.
"Dan jullie tekstvoorstel. Jullie stellen voor de aangewezen foerageergebieden "zo nodig" duurzaam te borgen in besluiten en beleid. Wat ons betreft komt er in de overeenkomst te staan dat de foerageergebieden duurzaam geborgd zullen worden. Wij denken aan borging in besluiten en beleid. Uit jullie toevoeging "zo nodig" maken wij op dat jullie dit laatste niet altijd nodig vinden. Dat roept bij ons de vraag op op welke andere wijze die duurzame borging plaats zal kunnen vinden volgens jullie?
Wij stellen voor direct achter de passage "voldoende middelen beschikbaar' te vermelden ",zowel ambtelijke als financiële,".
Tot slot, ik schreef in mijn mail ook dat van belang is dat duidelijk is hoe de andere partijen kunnen verifiëren dat GS voldoende middelen en communicatie inzetten en de handelingen/activiteiten uitvoeren. Zou je dat nog kunnen verduidelijken

En kun je zsm doorgeven of we betrokken kunnen worden bij de keuze van een ecologisch adviesbureau?

Vriendelijke groet,

Met vriendelijke groet,

@Vogelbescherming.nl
Vogelbescherming Nederland
Boulevard 12, 3707 BM Zeist
Tel: +31 (0)30
Mob:
Web: www.vogelbescherming.nl

Vogelbescherming
NEDERLAND

Consider the environment. Do you really need to print this email?
De inhoud van dit bericht en de eventueel daarbij behorende bijlagen zijn persoonlijk gericht aan en derhalve uitsluitend bedoeld voor de geadresseerde. Openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan zonder toestemming van de afzender. Heeft u dit bericht ontvangen en bent u niet de geadresseerde, noch bevoegd dit bericht namens geadresseerde te ontvangen, dan verzoeken wij u vriendelijk ons direct op de hoogte te stellen van de ontvangst en dit bericht, met inbegrip van eventuele bijlagen, uit uw systeem te wissen.

The information sent with this e-mail message is only for the strict use of the intended recipient. It is not permitted to publish, copy, circulate and/or disclose any of this information to third parties without the permission of the sender. If you are not the intended recipient or the authorised person to use these contents of this e-mail message, please notify us immediately, delete the e-mail message from your inbox, and do not use it for any purpose or disclose the contents of this message to third parties, or publish, copy or store this information on a information carrier.

Van: @drenthe.nl>
Verzonden: donderdag 28 mei 2020 14:36
Aan: @Vogelbescherming.nl>
Onderwerp: alternatief?

f) Na de afronding van de opdracht (het ecologisch onderzoek) komen partijen ambtelijk bijeen om de verdere uitwerking van de voorgestelde maatregelen door te spreken en zal een voorstel (met een concreet plan van aanpak inclusief tijdspad) aan Gedeputeerde Staten worden voorgelegd inclusief een advies van de betrokken partijen. Gedeputeerde Staten van Drenthe zal op basis hiervan besluiten over het vervolgproces.

Disclaimer:

Aan de informatie in deze e-mail en ieder aangehecht databestand kunnen geen rechten worden ontleend. De e-mail is vertrouwelijk en is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde. De gemeente Assen aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade als gevolg van onjuistheden, gedateerde informatie of van een onjuiste en onvolledige verzending en ontvangst van informatie.

PRIVAATRECHTELIJKE OVEREENKOMST
Inzake maatregelen Fochteloërveen

Ondergetekenden,
Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe handelend ter uitvoering van de artikel 2.2 van de Wet natuurbescherming waarbij zij ervoor zorg draagt dat in hun provincie de instandhoudingsmaatregelen en passende maatregelen om verslechtering te voorkomen *worden getroffen die nodig zijn voor Natura 2000-gebieden.*

en

Vogelbescherming Nederland

en

Natuur en Milieufederatie Drenthe

en

Natuurmonumenten

en

De gemeente Assen,
Gemeente Assen, te dezen krachtens artikel 171 van de Gemeentewet rechtsgeldig vertegenwoordigd door de heer M.L.J. Out, burgemeester, handelende ter uitvoering van het besluit van het college van burgemeester en wethouders van ……, nummer ……, hierna te noemen "de gemeente

tezamen te noemen 'partijen';

overwegende:

Aanleiding
Gedeputeerde Staten van Drenthe (GS) hebben vanuit hun rol als vergunningverlener op grond van de Wet natuurbescherming een natuurvergunning verleend aan de gemeente Assen voor de uitbreiding van de woonwijk Kloosterakker met 500 woningen. Tegen deze natuurvergunning hebben Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie Drenthe en Natuurmonumenten beroep aangetekend bij de Rechtbank Noord-Nederland. De beroepsschriften hebben betrekking op de onderwerpen "stikstof" en "foerageergebieden". Ten aanzien van het aspect stikstof zijn partijen het erover eens dat de natuurvergunning voor dit onderdeel moet worden aangepast. De vergunning was immers gebaseerd op de PAS welke op 29 mei 2019 is vernietigd. Partijen zijn verdeeld over de vraag "welk effect de uitbreiding van het Kloosterveen heeft op de foerageergebieden". De behandeling van de beroepsschriften is aangehouden omdat partijen een minnelijk traject gestart zijn. Deze gesprekken hebben geleid tot afspraken tussen de partijen. Deze afspraken worden middels deze overeenkomst

CONCEPT

privaatrechtelijk vastgelegd. Dit biedt iedere partij de zekerheid dat invulling en uitvoering wordt gegeven aan datgene wat is afgesproken.

Partijen komen het volgende overeen:

Artikel 1 Stikstof
De gemeente Assen heeft, vanwege het wegvallen van de PAS systematiek en daarmee de huidige onderbouwing, een nadere onderbouwing voor het onderdeel stikstof bij de provincie aangeleverd. Op basis hiervan heeft de provincie een concept 6:19 Awb besluit geschreven waarmee de natuurvergunning voor het onderdeel stikstof wordt aangepast (zie bijlage 2). Ten aanzien van stikstof wordt door Gedeputeerde Staten van Drenthe depositieruimte toegedeeld vanuit het Stikstofregistratiesysteem waarmee verzekerd is dat er geen toename van stikstof ontstaat als gevolg van de uitbreiding van de woonwijk Kloosterveen met 500 woningen. Dit besluit zal na ondertekening van deze overeenkomst definitief worden gemaakt en worden verzonden naar de rechtbank Noord-Nederland en de overige partijen.

Artikel 2 Maatregelen voor vogels
a) Gedeputeerde Staten van Drenthe zullen een ecologisch bureau opdracht geven, zoals afgesproken met partijen, conform de "~~O~~opdracht "V~~v~~erstoring~~sinvloeden~~ van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel" va~~i~~n het Fochteloërveen" (hierna: de opdracht).
b) De opdracht maakt onlosmakelijk deel uit van deze overeenkomst. Voor de inhoud daarvan wordt kortheidshalve verwezen naar bijlage 1.
c) De kosten van de opdracht (de eindafrekening) wordt voor 50% gedragen door de Gedeputeerde Staten van Drenthe en voor 50% door de gemeente Assen.
d) De opdracht zal als datum voor de oplevering december 2020 krijgen.
e) De opdracht zal begeleid worden door de provincie Drenthe en de gemeente Assen. Deze partijen stemmen daarbij af met de begeleidingsgroep samengesteld door Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten zoals omschreven in de opdracht.
f) Na de afronding van de opdracht komen partijen ambtelijk bijeen om de verdere uitwerking van de voorgestelde maatregelen door te spreken en zal een voorstel (met een concreet plan van aanpak inclusief tijdspad) aan Gedeputeerde Staten worden voorgelegd inclusief een advies van de betrokken partijen. Gedeputeerde Staten van Drenthe zal op basis hiervan besluiten over het vervolgproces.
g) Op grond van artikel 2.2 van de Wet natuurbescherming zullen Gedeputeerde Staten van Drenthe zo snel mogelijk de uit het onderzoek naar voren komende maatregelen uitvoeren die nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te halen en verslechtering te voorkomen. De uit te voeren maatregelen worden na het onderzoek op termijn gezet.
h) Als uit de uitwerking van de opdracht blijkt dat het aanwijzen van foerageergebieden noodzakelijk is, zetten Gedeputeerde Staten van Drenthe zich in deze via een gebiedsproces te realiseren en duurzaam te borgen, zo nodig in besluiten en beleid. In dat geval stellen Gedeputeerde Staten van Drenthe hiervoor voldoende middelen beschikbaar en zorgen voor voldoende communicatie over het proces en inhoud ten behoeve van belanghebbenden.
i) De opgedane kennis uit de uitwerking van de opdracht en de daaruit voortvloeiende maatregelen zullen worden verwerkt in het beheerplan bij de eerstvolgende herziening.

Artikel 3 Natuurvergunning

a) Nadat uitvoering is gegeven aan artikel 1 en artikel 2, sub a van deze overeenkomst zullen Natuur en Milieufederatie Drenthe, Natuurmonumenten en Vogelbescherming Nederland de door hun ingediende beroepen tegen de natuurvergunning voor de uitbreiding van de woonwijk Kloosterakker met 500 woningen bij de Rechtbank Noord-Nederland intrekken.

b) Partijen spreken met elkaar af dat ook tegen toekomstige natuurvergunningen voor de uitbreiding van Kloosterveen binnen het plangebied van de Structuurvisie Kloosterveen 2017-2035 geen beroep wordt ingediend voor het onderdeel foerageergebieden, zolang die uitbreiding binnen de 2500 woningen blijft en in de passende beoordeling(en) de volgende onderwerpen worden betrokken: de effecten op de foerageergebieden en de rust- en slaapplaatsen van de kwalificerende niet-broedvogelsoorten en de kraanvogel van toename van recreatie door de uitbreiding van Kloosterveen, van bestaande verstoringsbronnen waaronder die zijn genoemd in het Natura 2000-beheerplan (recreatie, laagvliegende (les)vliegtuigen en helikopters, faunabeheer en jacht) en van verstoring zoals die op basis van andere plannen of projecten die vergund zijn of waarvoor bij de provincie reeds een vergunning is aangevraagd, kunnen worden verwacht ~~van toename van recreatie door de uitbreiding van Kloosterveen, de effecten op de foerageergebieden van bestaande verstoringsbronnen waaronder die zijn genoemd in het Natura 2000-beheerplan (recreatie, laagvliegende (les)vliegtuigen en helikopters, faunabeheer en jacht) en de effecten van bestaande en toekomstige verstoring op rust- en slaapplaatsen op de kwalificerende niet-broedvogelsoorten en de kraanvogel.~~

Met opmerkingen Tekstvoorstel Vogelbescherming en gemeente Assen.

Toelichting

In de huidige passende beoordeling is ten aanzien van het aspect stikstof uitgegaan van de realisatie van 500 woningen, maar ten aanzien van het aspect foerageergebieden is uitgegaan van de uitbreiding van de woonwijk van 2500 woningen. Partijen spreken met elkaar af dat zij ~~een~~ eventuele toekomstige natuurvergunningen voor het Kloosterveen, als dit binnen het maximum past van 2500 woningen, niet nogmaals aan zullen vechten bij de rechtbank voor het onderdeel foerageergebieden.

Artikel 4 Overige bevoegdheden

Het in deze overeenkomst bepaalde laat de publiekrechtelijke positie en bevoegdheden van de gemeente en provincie onverlet. Publiekrechtelijk handelen dan wel het nalaten van publiekrechtelijk handelen door de gemeente en provincie zal derhalve nimmer een tekortkoming bij de uitvoering van de overeenkomst kunnen vormen;

Artikel 5 Onvoorziene omstandigheden

In geval van onvoorziene omstandigheden treden partijen in overleg om tot een oplossing te komen.

Artikel 6 Einde overeenkomst

Deze overeenkomst eindigt zodra aan alle rechten en verplichtingen over en weer uit deze overeenkomst is voldaan.

Artikel 7

Op deze overeenkomst is het Nederlands recht van toepassing.

Bijlagen

De volgende bijlagen maken onlosmakelijk deel uit van deze overeenkomst of worden dat na

gereedkomen daarvan. Zij worden daartoe mede door partijen geparafeerd voor zover dat nog niet is geschied en voor zover de bijlagen bij het aangaan van deze overeenkomst al gereed zijn.
Deze overeenkomst en de daarbij behorende bijlagen worden geacht elkaar aan te vullen. In geval van strijdigheid tussen de bepalingen van deze overeenkomst en de bijlagen, prevaleren de bepalingen van de overeenkomst.

Bijlage:
1) Opdracht verstoring van ~~sinvloeden~~ en oplossingen voor de niet-broedvogelsganzen en zwanen ~~in~~ en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen d.d. ..-..-2020
2) concept 6:19 Awb besluit (aangepast natuurvergunning Kloosterveen)

Opgemaakt in meervoud,

de Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe, *vertegenwoordigd door*

plaats :
datum :
handtekening :

Vogelbescherming Nederland , *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de Natuur en milieufederatie Drenthe, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de Natuurmonumenten, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de gemeente Assen, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

provincie Drenthe

Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen

Van: [redacted] provincie Drenthe

Datum: 8-5-2020

Inleiding

De provincie Drenthe wil in samenwerking met de gemeente Assen en partners (Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten, Natuur- en Milieufederatie Drenthe) inzicht hebben in de (toekomstige) verstoringsbronnen die zich voordoen in en direct rondom de foerageergebieden, de effecten hiervan op de instandhoudingsdoelen en de mogelijke mitigerende maatregelen voor de niet broedvogels (kleine zwaan, wilde zwaan, toendrarietgans, kolgans, slobeend en wintertaling) rondom het Fochteloërveen. De ondertussen kenmerkende kraanvogel wordt eveneens meegenomen in het onderzoek als broedvogel en niet-broedvogel.

Aanleiding voor het gevraagde onderzoek is het niet halen van aantallen van de gestelde instandhoudingsdoelen voor de kleine zwaan en wilde zwaan, het gegeven dat er verschillende ontwikkelingen plaatsvinden dan wel ontwikkeld worden rondom het Fochteloërveen, de indicatie dat er in de afgelopen jaren meer verstoring plaatsvindt van foerageergebieden van de zwanen en dat het klimaat verandert. De (nieuwe) ontwikkelingen leiden tot de hypothese dat er (op termijn) niet afdoende foerageergebied beschikbaar is om de gestelde aantallen te faciliteren.

De opdrachtgever vraagt voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen:

- Een beschrijving en analyse op basis van de huidige data
  - Een analyse van het tot stand komen van het instandhoudingsdoel
  - Een analyse van de trend van de soorten gebruikmakend van dezelfde soort getallen als gebruikt voor de aanwijzing van het gebied.
  - Een interpretatie van de trend van de soorten volgend uit de data van de WetlandWacht ~~Vogelbescherming~~ en Sovon.
- Een inschatting op basis van wetenschappelijke bronnen van de verwachte effecten van klimaatverandering op het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen.
- Een discussie over de verschillende methoden voor het berekenen van foerageergebied en de te hanteren data in het uit te voeren onderzoek. Deze discussie vindt in de begeleidingsgroep ~~projectbegeleidingscommissie~~ plaats onder leiding van de opdrachtnemer op basis van de bovengenoemde analyses. De begeleidingsgroep~~commissie~~ bepaalt op basis van de discussie de basis waarop de rest van de studie wordt gerapporteerd.
- De uiteenzetting van de verplichting voor de provincie Drenthe voor het bereiken van de instandhoudingsdoelen zoals geformuleerd in het aanwijzingsbesluit ~~in relatie tot het behalen van het landelijke doel~~.
- Een analyse van het landgebruik (gespecificeerd in leefgebied (foerageergebied)) in de afgelopen jaren vanaf het moment van aanwijzen van het gebied aan de hand van bijvoorbeeld de gegevens van bestand bodemgebruik, landgebruik Nederland en registratie gewassen. Dit zowel voor binnen het Natura 2000 gebied als erbuiten.
- Een overzicht van ruimtelijke ontwikkelingen vanaf het moment van aanwijzen van het gebied en trend van (vermeende) toekomstige ontwikkelingen. Hiertoe worden vanuit het onderzoek aan de partnergemeenten een vraag uitgedaan. Op basis hiervan wordt een prognose voor de

Met opmerkingen [redacted]: Wij vinden deze zin onduidelijk. Suggestie voor verbetering: : "Een analyse van de trend van de soorten in het licht van de instandhoudingsdoelen"

Met opmerkingen [redacted]: Toelichting: Vogelbescherming heeft geen data.

Met opmerkingen [redacted]: Toelichting: Zo staat het in de overeenkomst.

CONCEPT

provincie Drenthe

NATURA 2000

toekomst gemaakt van liggende aanvragen op potentiele foerageergebieden. De reikwijdte van de vraag gaat tot 10 kilometer omtrek.

- Een analyse van de ontwikkeling van verschillende objectief te analyseren verstoringsfactoren door vliegverkeer, recreatie, jacht en/of schadebestrijding, overig gebruik van wegen & percelen en andere vormen van mogelijke actieve verstoring (op basis van gegevens van de luchthaven, vervoersbewegingen en andere historisch aantoonbare data).
- Een doorzicht van de ontwikkeling van (mogelijke) verstoringsfactoren vliegverkeer, recreatie, jacht en/of schadebestrijding, overig gebruik van wegen & percelen en andere vormen van mogelijke actieve verstoring mede, maar niet alleen, vanwege de uitbreiding van de wijk Kloosterveen met 2500 woningen..
- Een analyse van de hoeveelheid foerageergebied i.r.t. het instandhoudingsdoel op basis van een aangepaste methode voor het bepalen van de beschikbare hoeveelheid foerageergebied aangepast op de verstoringsfactoren (dit kan een weging zijn). Hiervoor komt de opdrachtnemer met een voorstel aan de begeleidingsgroep~~commissie~~, waar deze na discussie (evt gewijzigd) vastgesteld wordt en in de verdere studie wordt gehanteerd.

  Noot kraanvogel: Voor de kraanvogel geldt als broedvogel nog geen instandhoudingsdoel. Naar verwachting zal er voor de soort een behoudsdoelstelling worden vastgesteld voor het leefgebied voor het aantal paar op het moment van toevoegen van het doel. Voor deze studie kan het aantal broedparen welke met succes gebroed hebben van 2019 worden gehanteerd. Voor de soort als niet-broedvogel wordt ook uitgegaan van een behoudsdoelstelling. Voor deze studie kan daarbij het gemiddelde seizoen maximum (gemiddelde van de maximale aantallen die in de afgelopen vijf jaren zijn geteld in het gebied) worden gehanteerd.

Volgend op de verschillende analyses ontvangt de opdrachtgever een voorstel van verstoring-werende maatregelen inclusief een indicatie van de impact van het te behalen effect, en de kosten van het realiseren van de borging.

Ten minste worden de voor- en nadelen van de volgende opties beoordeeld:

- Het aanwijzen van foerageergebieden
- Een intensivering en verschillende mogelijkheden van de handhaving
- Het (tijdelijk) afsluiten van schouwpaden, fietspaden, wegen, weilanden/akkers
- Het plaatsen van houtwallen of -singels langs meerdere ontsluitingen
- Het actief inrichten van agrarisch natuurbeheer ten behoeve van de foerageerfunctie van de soorten
- Het actief voorlichten van eigenaren en omgeving over de bijdrage aan verbetering van de foerageermogelijkheden.

In uw projectvoorstel geeft u aanvullend aan welke kansen/analyses u nog meer ziet en afgewogen dienen te worden in dit project om tot een goede keuze te komen.

In het overzicht van verstoring werende maatregelen staat de ecologische effectiviteit van de verstoring werende maatregelen centraal. Daarnaast wordt ook ingegaan op de verwachte kosten/uren die gemoeid gaan met de verschillende oplossingen. Dit zowel voor de

Met opmerkingen [redacted]]: Toelichting: Tijdens het overleg op 18 mei hebben wij aangegeven dat in elk geval ook gekeken moet worden naar de verstoringseffecten van de uitbreiding van Kloosterveen met 2500 woningen. Dit werd toen beaamd. Maar ik zie het niet expliciet terug in de opdracht. Vandaar de suggestie voor deze toevoeging hier.

CONCEPT

opdrachtgever als mogelijke kosten die in de omgeving gemaakt moeten worden (bijv. inkomstenderving/ maatschappelijke impact).

Aan het einde van dit onderzoek worden meerdere scenario's geschetst die het bevoegd gezag kan uitvoeren om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren en/of verslechtering te voorkomen. Daarbij zijn deze zo opgesteld dat bij de keuze tussen de scenario's rekening kan worden gehouden met de verwachte kosten en maatschappelijke acceptatie. Voorafgaande aan het bepalen van de scenario's wordt afgestemd met de begeleidingsgroep~~commissie~~.
Gedacht kan worden aan:

- Ecologisch beste scenario,
- Maatschappelijk verantwoorde scenario,
- Meest economisch voordelige scenario.

Bij afronding van de opdracht heeft de opdrachtgever ten minste inzicht in:

- ~~de correctheid van het instandhoudingsdoel~~,
- de trend van de verschillende soorten,
- de trend van verstoring,
- de trend van het foerageergebied en
- meerdere scenario's om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren en/of verslechtering te voorkomen ~~voor de oplossing~~.

Met opmerkingen [redacted]: Toelichting: Zoals wij al aangaven in het concept van 10 maart en tijdens het overleg op 18 mei, de instandhoudingsdoelstellingen zijn een gegeven en moeten niet ter discussie staan in dit onderzoek. Dat werd toen beaamd. We stellen dan ook voor dit hier weg te laten.
Op 18 mei zei [redacted] dat dit mogelijk uit een opmerking van [redacted] voortkomt. Ik heb hem gesproken. Hij heeft tijdens het overleg in februari slechts aangegeven dat z.i. trendgegevens uit tellingen op foerageergebieden betrouwbaarder zijn dan die uit tellingen op slaapplaatsen. Hij heeft niet gezegd dat de instandhoudingsdoelen niet correct zouden zijn.

Governance

De opdracht zal worden aanbesteed en begeleid door de provincie Drenthe en de gemeente Assen. Deze partijen stemmen daarbij af voor de aanbesteding en begeleiding met de begeleidingsgroep samengesteld door Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten. Om deze partijen mee te nemen in het onderzoek worden ten minste drie besprekingen gehouden. Te weten:

- een startbespreking
- tussentijdse update waarbij eventueel bijsturing mogelijk is (evt. nog een 2e update van het onderzoek)
- eindbespreking voorafgaande aan de definitieve oplevering.
- Daarnaast wordt de begeleidingsgroep in de gelegenheid gesteld op het 1e conceptrapport en het definitieve conceptrapport te reageren.
- Het onderzoeksvoorstel en het resultaat kan eveneens worden gedeeld met de adviesgroep Natura 2000 van de provincie Drenthe en met de provincie Friesland en gemeenten Midden-Drenthe, Noordenveld en Ooststellingwerf. Daarmee worden alle betrokken organisaties geïnformeerd.

Met opmerkingen [redacted] Dit hebben wij verzocht tijdens het overleg op 18 mei. Daar was geen bezwaar tegen.

Bronnen (richtinggevend)

Er wordt onder meer gebruik gemaakt van:

- Beheerplan Natura 2000 Fochteloërveen
- het aanwijzingsbesluit Fochteloërveen
- *Wijze van citeren*: SOVON & CBS 2005. Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 netwerk. SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

CONCEPT

provincie Drenthe

NATURA 2000

- Leeswijzer natura 2000 profielen
- Notitie Zwanen Fochteloërveen, Verstoring kleine en wilde zwaan in het Natura 2000-gebied Fochteloërveen, Prolander 2019
- Bestand Bodemgebruik Nederland
- Landgebruik Nederland
- Basisregistratie gewassen
- Ruimtelijkeplannen.nl en gegevens gemeenten over aanvragen

CONCEPT

Date : 5-6-2020 10:13:51
From : "
To : " **@assen.nl, "** **@assen.nl,** **@drenthe.nl, "** **@drenthe.nl, "** **@drenthe.nl**
Cc : "Arnout Venekamp" **@drenthe.nl**
Subject : FW: alternatief?
Attachment : image920798.png;image279199.png;

Zie onderstaand de laatste reactie van VB.
Mvg

Van: @Vogelbescherming.nl>
Verzonden: vrijdag 5 juni 2020 9:49
Aan: @drenthe.nl>
CC: @vogelbescherming.nl>
Onderwerp: RE: alternatief?

Beste

Dank voor je email. Ik heb jouw voorstel met mijn collega's besproken. De toevoeging aan art. 2f van de tekst "met een concreet plan van aanpak inclusief tijdspad" ondervangt niet het feit dat de inspanningsverplichting van art. 2h niet is geconcretiseerd, zoals wij willen. Maar we kunnen er bij wijze van compromis mee akkoord gaan, mits de tekst van art. 3b van de overeenkomst als volgt wordt aangepast (gele markering is de toevoeging).

3b) Partijen spreken met elkaar af dat ook tegen toekomstige natuurvergunningen voor de uitbreiding van Kloosterveen binnen het plangebied van de Structuurvisie Kloosterveen 2017-2035 geen beroep wordt ingediend voor het onderdeel foerageergebieden, zolang die uitbreiding binnen de 2500 woningen blijft en in de passende beoordeling(en) worden betrokken de effecten op de foerageergebieden van toename van recreatie door de uitbreiding van Kloosterveen, de effecten op de foerageergebieden van bestaande verstoringsbronnen waaronder die zijn genoemd in het Natura 2000-beheerplan (recreatie, laagvliegende (les)vliegtuigen en helikopters, faunabeheer en jacht) en de effecten van bestaande en toekomstige verstoring op rust- en slaapplaatsen op de kwalificerende niet-broedvogelsoorten en de kraanvogel.

Toelichting: In de beroepsprocedure is onze kritiek dat deze effecten niet zijn betrokken in de passende beoordeling. Wij willen alleen afzien van ons recht op beroep tegen toekomstige uitbreidingen van Kloosterveen indien in de passende beoordeling(en) deze effecten wel zijn betrokken.

Verder ontvangen we graag nog een reactie op de andere vragen en het voorstel uit mijn email van 27mei. Voor de duidelijkheid heb ik ze hieronder gekopieerd.
"Dan jullie tekstvoorstel. Jullie stellen voor de aangewezen foerageergebieden "zo nodig" duurzaam te borgen in besluiten en beleid. Wat ons betreft komt er in de overeenkomst te staan dat de foerageergebieden duurzaam geborgd zullen worden. Wij denken aan borging in besluiten en beleid. Uit jullie toevoeging "zo nodig" maken wij op dat jullie dit laatste niet altijd nodig vinden. Dat roept bij ons de vraag op op welke andere wijze die duurzame borging plaats zal kunnen vinden volgens jullie?
Wij stellen voor direct achter de passage "voldoende middelen beschikbaar' te vermelden ",zowel ambtelijke als financiële,".
Tot slot, ik schreef in mijn mail ook dat van belang is dat duidelijk is hoe de andere partijen kunnen verifiëren dat GS voldoende middelen en communicatie inzetten en de handelingen/activiteiten uitvoeren. Zou je dat nog kunnen verduidelijken

En kun je zsm doorgeven of we betrokken kunnen worden bij de keuze van een ecologisch adviesbureau?

Vriendelijke groet,

Met vriendelijke groet,

@Vogelbescherming.nl
Vogelbescherming Nederland
Boulevard 12, 3707 BM Zeist
Tel: +31 (0)30
Mob:
Web: www.vogelbescherming.nl

Vogelbescherming
NEDERLAND

Consider the environment. Do you really need to print this email?
De inhoud van dit bericht en de eventueel daarbij behorende bijlagen zijn persoonlijk gericht aan en derhalve uitsluitend bedoeld voor de geadresseerde. Openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan zonder toestemming van de afzender. Heeft u dit bericht ontvangen en bent u niet de geadresseerde, noch bevoegd dit bericht namens geadresseerde te ontvangen, dan verzoeken wij u vriendelijk ons direct op de hoogte te stellen van de ontvangst en dit bericht, met inbegrip van eventuele bijlagen, uit uw systeem te wissen.

The information sent with this e-mail message is only for the strict use of the intended recipient. It is not permitted to publish, copy, circulate and/or disclose any of this information to third parties without the permission of the sender. If you are not the intended recipient or the authorised person to use these contents of this e-mail message, please notify us immediately, delete the e-mail message from your inbox, and do not use it for any purpose or disclose the contents of this message to third parties, or publish, copy or store this information on a information carrier.

Van: .Drenth@drenthe.nl>
Verzonden: donderdag 28 mei 2020 14:36
Aan @Vogelbescherming.nl>
Onderwerp: alternatief?

f) Na de afronding van de opdracht (het ecologisch onderzoek) komen partijen ambtelijk bijeen om de verdere uitwerking van de voorgestelde maatregelen door te spreken en zal een voorstel (met een concreet plan van aanpak inclusief tijdspad) aan Gedeputeerde Staten worden voorgelegd inclusief een advies van de betrokken partijen. Gedeputeerde Staten van Drenthe zal op basis hiervan besluiten over het vervolgproces.

Date : 8-4-2021 16:25:56
From : "[redacted]@drenthe.nl
To : [redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@drenthe.nl, [redacted]@drenthe.nl, [redacted]@drenthe.nl
Subject : FW: Beschrijving methodiek draagkrachtanalyse Fochteloerveen

Goedemiddag

Wie kan me helpen in het doornemen van deze methodiek.
Graag op en aanmerkingen in het document.
https://provinciedrenthe.sharepoint.com/:b:/s/dPG20200525DrentseNatAnalyse/EetsJv3aytRFnis6pVaKG0UB1au9eQG9a4Pspp0-017lfA?e=ugrL8n

Groet,
[redacted]

Provincie Drenthe
Westerbrink 1
Postbus 122
9400 AC Assen
+31 (0)592 365555
werk: ma, di, do, vr

Van: [redacted]@altwym.nl>
Verzonden: vrijdag 2 april 2021 11:23
Aan: [redacted]@hetnet.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@vogelbescherming.nl>; [redacted]@natuurmonumenten.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@nmfdrenthe.nl>; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@anantis.nl>
CC: [redacted]@altwym.nl>
Onderwerp: Beschrijving methodiek draagkrachtanalyse Fochteloerveen

Beste allen,

Hierbij gaat, zoals afgesproken, de beschrijving van de methodiek die wij voor de draagkrachtanalyse van de omgeving van het Fochteloerveen hebben toegepast. Wij hebben de eerder besproken presentatie nader uitgewerkt, extra aandacht besteed aan de afstanden tot het veen en twee kaarten toegevoegd met slaapplaatsen en daarmee verbonden foerageergebieden van de Toendrarietgans in Drenthe.

Wij hopen dat de werkwijze helder beschreven is en wij ontvangen graag jullie reactie.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

Altenburg & Wymenga ECOLOGISCH ONDERZOEK

Date : 30-3-2021 13:59:01
From : "[redacted]@drenthe.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl, [redacted]@drenthe.nl
Subject : FW: Bestuurlijk besluit benodigd: Afstandgrens doorrekenen ganzenfoerageergebied en percentages verstoring.
Attachment : image001.jpg;Outlook-Ga naar de.png;Outlook-hnpidl5k.png;

Blijkbaar heb ik buiten mijn boekje iets opgegooid?
Graag jullie beeld

Groet,

[redacted]

Provincie Drenthe
Westerbrink 1
Postbus 122
9400 AC Assen
+31 (0)592 365555
werk: ma, di, do, vr

Van: [redacted]@vogelbescherming.nl>
Verzonden: dinsdag 30 maart 2021 13:50
Aan: [redacted]@nmfdrenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@anantis.nl>; [redacted]@hetnet.nl; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@altwym.nl; [redacted]@altwym.nl>; [redacted]@altwym.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@natuurmonumenten.nl>
CC: [redacted]@assen.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@natuurmonumenten.nl; [redacted]@nmfdrenthe.nl; Fred Wouters [redacted]@vogelbescherming.nl>; [redacted]@Vogelbescherming.nl>
Onderwerp: Re: Bestuurlijk besluit benodigd: Afstandgrens doorrekenen ganzenfoerageergebied en percentages verstoring.

Beste [redacted] e.a.,

Jouw vraagpunten heb ik met Fred Wouters en [redacted] besproken. En hierbij deel ik mee dat VBN de visie van NMFD en NM onderschrijft en dus ook van mening is dat de twee genoemde kwesties in de begeleidingsgroep afgekaart dienen te worden.

In aanvulling op de toelichting van [redacted] wijs ik nog op de tekst in de formulering van de opdracht (bijlage 1 bij de overeenkomst), waar is vermeld:

"Omdat het onderzoek door het ecologisch bureau onafhankelijk is, zal het doel van de begeleidingsgroep zijn om voor input te zorgen. De onafhankelijk voorzitter is ervoor verantwoordelijk dat alle deelnemers van de begeleidingsgroep hun input kunnen leveren en dat duidelijk wordt vastgelegd waar partijen consensus over hebben en waar eventueel verschillende opvattingen over bestaan."

Wij gaan ervanuit dat de begeleidingsgroep bij meerderheid bepaalt en dat verschillen van opvattingen worden geregistreerd.

Met vriendelijke groet,

[redacted] Wetlands
[redacted]@vogelbescherming.nl
Vogelbescherming Nederland
Boulevard 12, 3707 BM Zeist
Tel: +31 (0)88[redacted]
Mob: +31 (0)6[redacted]
Web: www.vogelbescherming.nl

Vogelbescherming
NEDERLAND

Consider the environment. Do you really need to print this email?
De inhoud van dit bericht en de eventueel daarbij behorende bijlagen zijn persoonlijk gericht aan en derhalve uitsluitend bedoeld voor de geadresseerde. Openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan zonder toestemming van de afzender. Heeft u dit bericht ontvangen en bent u niet de geadresseerde, noch bevoegd dit bericht namens geadresseerde te ontvangen, dan verzoeken wij u vriendelijk ons direct op de hoogte te stellen van de ontvangst en dit bericht, met inbegrip van eventuele bijlagen, uit uw systeem te wissen.

The information sent with this e-mail message is only for the strict use of the intended recipient. It is not permitted to publish, copy, circulate and/or disclose any of this information to third parties without the permission of the sender. If you are not the intended recipient or the authorised person to use these contents of this e-mail message, please notify us immediately, delete the e-mail message from your inbox, and do not use it for any purpose or disclose the contents of this message to third parties, or publish, copy or store this information on a information carrier.

Van: [redacted]@nmfdrenthe.nl>
Verzonden: maandag 29 maart 2021 10:12
Aan: [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@anantis.nl>; [redacted]@vogelbescherming.nl>; [redacted]@hetnet.nl <[redacted]@hetnet.nl>; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@altwym.nl [redacted]@altwym.nl>; [redacted]@altwym.nl>; [redacted]@altwym.nl>; [redacted]@drenthe.nl>
CC: [redacted]@assen.nl>; [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@natuurmonumenten.nl>
Onderwerp: RE: Bestuurlijk besluit benodigd: Afstandgrens doorrekenen ganzenfoerageergebied en percentages verstoring.

Beste [redacted] e.a.,

Ik heb jouw vraag even voorgelegd aan mijn bestuurder Reinder Hoekstra en aan Jan Gorter, bestuurder van Natuurmonumenten. Zij zijn beiden van mening dat een inhoudelijke discussie over bijvoorbeeld de methodiek thuishoort in de begeleidingsgroep. Daarvoor is deze juist ingesteld (onder leiding van een onafhankelijk voorzitter). Onze bestuurders zijn ook van mening dat adviezen van externe deskundigen (in dit geval Altenburg & Wymenga) leidend zijn.
Bovendien staat ook in bijlage 1 van de overeenkomst:
Een discussie over de verschillende methoden voor het berekenen van foerageergebied en de te hanteren data in het uit te voeren onderzoek. Deze discussie vindt in de begeleidingsgroep plaats onder leiding van de opdrachtnemer op basis van de bovengenoemde analyses. De begeleidingsgroep bepaalt op basis van de discussie de basis waarop de rest van de studie wordt gerapporteerd.

Als het gaat over de te hanteren afstand dan staat in diezelfde bijlage:
Dit zowel voor binnen het Natura 2000 gebied als erbuiten tot 10 kilometer omtrek.
Er staat dus niet perse een zone van 10 km. Bovendien maakt de begeleidingsgroep de keuze over te hanteren afstanden, want is onderdeel van de te hanteren methodiek.

Kortom de bestuurders van NMF Drenthe en NM hebben geen enkele behoefte aan om de inhoudelijke discussie bestuurlijk te voeren. Uiteraard staat het jou/ieder vrij om afwegingen en ontwikkelingen tussentijds terug te koppelen naar je/de eigen bestuurder.

Met vriendelijke groet,

[redacted] oedzaam, Mooi en Natuurlijk Drenthe

Natuur en Milieufederatie Drenthe
Hertenkamp 6
9401 HL Assen
Tel: 0592-311150
www.nmfdrenthe.nl

werkdagen ma, di, do en vr

natuur en milieu drenthe
federatie

Van: [redacted]@drenthe.nl>

Verzonden: maandag 29 maart 2021 8:24
Aan: @anantis.nl>; @vogelbescherming.nl> @hetnet.nl @nmfdrenthe.nl>; @natuurmonumenten.nl> @assen.nl> @altwym.nl; @altwym.nl>; @altwym.nl>; @drenthe.nl>
CC: @assen.nl>; @drenthe.nl>
Onderwerp: Bestuurlijk besluit benodigd: Afstandgrens doorrekenen ganzenfoerageergebied en percentages verstoring.

Beste mensen,

Ik heb afgelopen vergadering nog even herkauwd.
Zoals aangegeven in de vergadering heb ik mijn twijfels bij het inkorten van de afstand van 10km naar 5km. Mede ook omdat deze afstand is besproken in de overleggen die tot de opdracht hebben geleid.
Ook heb ik mijn vragen gesteld over de methodiek over het bepalen van de verstoringspercentages.

Beiden hebben een dusdanige impact op het vervolgproces dat ik niet van mening ben dat ik het mandaat heb om daar een keuze in te maken, alvorens er een eindvoorstel van te maken. In Drenthe hebben we daarvoor een bestuurlijk besluit nodig.
Wbt de afstandgrens hebben we bestuurlijk afgesproken dat er 10 km wordt gehanteerd (de opdracht heeft bestuurlijk voorgelegen). Dus bij een wijziging moeten we dit iig bestuurlijk voorleggen. De andere is het voorstel voor de doorrekening, die echt anders is dan eerdere gepubliceerde methodes én gehanteerde methodes in de eerdere geldige PB. Voordat we daar gezamenlijk een klap op doen lijkt het me ook verstandig dit daarvoor bestuurlijk weer te geven en te laten besluiten.

Wat ik nodig heb om mijn bestuurder te kunnen informeren is een korte beschrijving van de keuzes, en de verwachte impact dit in relatie tot de eerdere methode van doorrekening, dan wel de standaard doorrekening van A&W.
Een methode beschrijving is ook wat ik vorig overleg gevraagd heb dat het op schrift beschikbaar komt hoe zaken worden doorgerekend. Een uitbreiding met andere doorrekeningen is wel van belang voor de impact bepaling.

Ik verneem graag de respons van op dit onderdeel.

Groet,

Provincie Drenthe
Westerbrink 1
Postbus 122
9400 AC Assen
+31 (0)592 365555
werk: ma, di, do, vr

Date : 31-3-2021 12:09:56
From : "
To : "Arnout Venekamp" @drenthe.nl
Subject : FW: Bestuurlijk besluit benodigd: Afstandgrens doorrekenen ganzenfoerageergebied en percentages verstoring.
Attachment : image001.jpg;Outlook-Ga naar de.png;Outlook-hnpidl5k.png;

En deze had ik zonet ook nog willen bespreken....

Van: @drenthe.nl>
Verzonden: dinsdag 30 maart 2021 13:59
Aan: @drenthe.nl>; @drenthe.nl>
Onderwerp: FW: Bestuurlijk besluit benodigd: Afstandgrens doorrekenen ganzenfoerageergebied en percentages verstoring.

Blijkbaar heb ik buiten mijn boekje iets opgegooid?
Graag jullie beeld

Groet,

Provincie Drenthe
Westerbrink 1
Postbus 122
9400 AC Assen
+31 (0)592 365555
werk: ma, di, do, vr

Van: @vogelbescherming.nl>
Verzonden: dinsdag 30 maart 2021 13:50
Aan: @nmfdrenthe.nl> @drenthe.nl>; @anantis.nl>; @hetnet.nl @assen.nl>; @altwym.nl; @altwym.nl> @altwym.nl>; @drenthe.nl>; @natuurmonumenten.nl>
CC: @assen.nl>; @drenthe.nl>; @natuurmonumenten.nl @nmfdrenthe.nl; Fred Wouters @vogelbescherming.nl>; @Vogelbescherming.nl>
Onderwerp: Re: Bestuurlijk besluit benodigd: Afstandgrens doorrekenen ganzenfoerageergebied en percentages verstoring.

Beste e.a.,

Jouw vraagpunten heb ik met Fred Wouters en besproken. En hierbij deel ik mee dat VBN de visie van NMFD en NM onderschrijft en dus ook van mening is dat de twee genoemde kwesties in de begeleidingsgroep afgekaart dienen te worden.

In aanvulling op de toelichting van , wijs ik nog op de tekst in de formulering van de opdracht (bijlage 1 bij de overeenkomst), waar is vermeld:

"Omdat het onderzoek door het ecologisch bureau onafhankelijk is, zal het doel van de begeleidingsgroep zijn om voor input te zorgen. De onafhankelijk voorzitter is ervoor verantwoordelijk dat alle deelnemers van de begeleidingsgroep hun input kunnen leveren en dat duidelijk wordt vastgelegd waar partijen consensus over hebben en waar eventueel verschillende opvattingen over bestaan."

Wij gaan ervanuit dat de begeleidingsgroep bij meerderheid bepaalt en dat verschillen van opvattingen worden geregistreerd.

Met vriendelijke groet,

Wetlands
@vogelbescherming.nl
Vogelbescherming Nederland
Boulevard 12, 3707 BM Zeist
Tel: +31 (0)88
Mob: +31 (0)6
Web: www.vogelbescherming.nl

Vogelbescherming
NEDERLAND

Consider the environment. Do you really need to print this email?

De inhoud van dit bericht en de eventueel daarbij behorende bijlagen zijn persoonlijk gericht aan en derhalve uitsluitend bedoeld voor de geadresseerde. Openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan zonder toestemming van de afzender. Heeft u dit bericht ontvangen en bent u niet de geadresseerde, noch bevoegd dit bericht namens geadresseerde te ontvangen, dan verzoeken wij u vriendelijk ons direct op de hoogte te stellen van de ontvangst en dit bericht, met inbegrip van eventuele bijlagen, uit uw systeem te wissen.

The information sent with this e-mail message is only for the strict use of the intended recipient. It is not permitted to publish, copy, circulate and/or disclose any of this information to third parties without the permission of the sender. If you are not the intended recipient or the authorised person to use these contents of this e-mail message, please notify us immediately, delete the e-mail message from your inbox, and do not use it for any purpose or disclose the contents of this message to third parties, or publish, copy or store this information on a information carrier.

Van: @nmfdrenthe.nl>
Verzonden: maandag 29 maart 2021 10:12
Aan: @drenthe.nl>; @anantis.nl>; @vogelbescherming.nl>; @hetnet.nl @hetnet.nl>; @assen.nl>; @altwym.nl @altwym.nl>; @altwym.nl> @altwym.nl>; @drenthe.nl>
CC: @assen.nl>; @drenthe.nl>; @natuurmonumenten.nl>
Onderwerp: RE: Bestuurlijk besluit benodigd: Afstandgrens doorrekenen ganzenfoerageergebied en percentages verstoring.

Beste e.a.,

Ik heb jouw vraag even voorgelegd aan mijn bestuurder Reinder Hoekstra en aan Jan Gorter, bestuurder van Natuurmonumenten. Zij zijn beiden van mening dat een inhoudelijke discussie over bijvoorbeeld de methodiek thuishoort in de begeleidingsgroep. Daarvoor is deze juist ingesteld (onder leiding van een onafhankelijk voorzitter). Onze bestuurders zijn ook van mening dat adviezen van externe deskundigen (in dit geval Altenburg & Wymenga) leidend zijn.
Bovendien staat ook in bijlage 1 van de overeenkomst:
Een discussie over de verschillende methoden voor het berekenen van foerageergebied en de te hanteren data in het uit te voeren onderzoek. Deze discussie vindt in de begeleidingsgroep plaats onder leiding van de opdrachtnemer op basis van de bovengenoemde analyses. De begeleidingsgroep bepaalt op basis van de discussie de basis waarop de rest van de studie wordt gerapporteerd.

Als het gaat over de te hanteren afstand dan staat in diezelfde bijlage:
Dit zowel voor binnen het Natura 2000 gebied als erbuiten tot 10 kilometer omtrek.
Er staat dus niet perse een zone van 10 km. Bovendien maakt de begeleidingsgroep de keuze over te hanteren afstanden, want is onderdeel van de te hanteren methodiek.

Kortom de bestuurders van NMF Drenthe en NM hebben geen enkele behoefte aan om de inhoudelijke discussie bestuurlijk te voeren. Uiteraard staat het jou/ieder vrij om afwegingen en ontwikkelingen tussentijds terug te koppelen naar je/de eigen bestuurder.

Met vriendelijke groet,

Voedzaam, Mooi en Natuurlijk Drenthe

Natuur en Milieufederatie Drenthe
Hertenkamp 6
9401 HL Assen
Tel: 0592-311150
www.nmfdrenthe.nl

werkdagen ma, di, do en vr

Van: [redacted] @drenthe.nl>
Verzonden: maandag 29 maart 2021 8:24
Aan: [redacted] @anantis.nl>; [redacted] @vogelbescherming.nl>; [redacted] @hetnet.nl; [redacted] @nmfdrenthe.nl> [redacted] @natuurmonumenten.nl> [redacted] @assen.nl> [redacted] @altwym.nl; [redacted] @altwym.nl>; [redacted] @altwym.nl>; [redacted] @drenthe.nl>
CC: [redacted] @assen.nl>; [redacted] @drenthe.nl>
Onderwerp: Bestuurlijk besluit benodigd: Afstandgrens doorrekenen ganzenfoerageergebied en percentages verstoring.

Beste mensen,

Ik heb afgelopen vergadering nog even herkauwd.
Zoals aangegeven in de vergadering heb ik mijn twijfels bij het inkorten van de afstand van 10km naar 5km. Mede ook omdat deze afstand is besproken in de overleggen die tot de opdracht hebben geleid.
Ook heb ik mijn vragen gesteld over de methodiek over het bepalen van de verstoringspercentages.

Beiden hebben een dusdanige impact op het vervolgproces dat ik niet van mening ben dat ik het mandaat heb om daar een keuze in te maken, alvorens er een eindvoorstel van te maken. In Drenthe hebben we daarvoor een bestuurlijk besluit nodig.
Wbt de afstandgrens hebben we bestuurlijk afgesproken dat er 10 km wordt gehanteerd (de opdracht heeft bestuurlijk voorgelegen). Dus bij een wijziging moeten we dit iig bestuurlijk voorleggen. De andere is het voorstel voor de doorrekening, die echt anders is dan eerdere gepubliceerde methodes én gehanteerde methodes in de eerdere geldige PB. Voordat we daar gezamenlijk een klap op doen lijkt het me ook verstandig dit daarvoor bestuurlijk weer te geven en te laten besluiten.

Wat ik nodig heb om mijn bestuurder te kunnen informeren is een korte beschrijving van de keuzes, en de verwachte impact dit in relatie tot de eerdere methode van doorrekening, dan wel de standaard doorrekening van A&W.
Een methode beschrijving is ook wat ik vorig overleg gevraagd heb dat het op schrift beschikbaar komt hoe zaken worden doorgerekend. Een uitbreiding met andere doorrekeningen is wel van belang voor de impact bepaling.

Ik verneem graag de respons van [redacted] op dit onderdeel.

Groet,

[redacted]

Provincie Drenthe
Westerbrink 1
Postbus 122
9400 AC Assen
+31 (0)592 365555
werk: ma, di, do, vr

[redacted]

Date : 11-8-2020 15:09:05
From : "Henk Jumelet" @drenthe.nl
To : ' @drenthe.nl
Cc : ' @drenthe.nl
Subject : FW: Bestuurlijk overleg Kloosterveen Assen/Fochtelooerveen
Attachment :
image001.png;image002.png;image003.png;image004.png;image005.png;image006.png;image007.png;image008.png;image009.png;image010.png;image011.png;image012.png;image013.png;image014.png;image015.png;

Hoi ,

Zie onderstaande. Wil jij de voorbereiding voor Hans en Henk verzorgen?
Ik heb je zojuist ook een vergaderverzoek gestuurd.

Groetjes,

Van: @drenthe.nl>
Verzonden: dinsdag 11 augustus 2020 14:54
Aan @vogelbescherming.nl>
CC: @drenthe.nl>
Onderwerp: RE: Bestuurlijk overleg Kloosterveen Assen/Fochtelooerveen

Beste

Zou je s.v.p. aan (zie cc) willen doorgeven wie er bij het gesprek aanwezig zijn? 5.1.2.e . Alvast dank.

Met vriendelijke groet,

rs

provincie Drenthe

+31 592
@drenthe.nl

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Van: @vogelbescherming.nl>
Verzonden: dinsdag 11 augustus 2020 14:51
Aan: @drenthe.nl>
Onderwerp: RE: Bestuurlijk overleg Kloosterveen Assen/Fochtelooerveen

Beste

Dank voor de reactie en fijn dat het gelukt is om 8 september 2020 (14.00 – 15.30 uur) in te kunnen plannen. Ik zal zo spoedig mogelijk doorgeven wie er bij dit gesprek aanwezig zijn.

Hartelijke groet,

Tel: +31 (0)30
Mob:

Van: @drenthe.nl>
Verzonden: dinsdag 4 augustus 2020 14:11
Aan: @vogelbescherming.nl>
CC: @drenthe.nl>
Onderwerp: RE: Bestuurlijk overleg Kloosterveen Assen/Fochtelooerveen

Hallo en

Dinsdag 8 september 14.00 uur - 15.30 uur is toch mogelijk voor gedeputeerden Kuipers en Jumelet. Als besproken zal de afspraak plaatsvinden op het provinciehuis te Assen. Laten jullie weten wie er behalve mevrouw Dekker en de bij aanwezig zijn (graag ook naar van de heer Jumelet)? Dan zal ik de bezoekers aanmelden.

We nemen volgende week nog even contact op. Van 12 augustus tot 3 september ben ik op vakantie en is te bereiken op 0592 -

Met vriendelijke groet,

provincie Drenthe

+31 592
@drenthe.nl

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl

Volg ons op

Van @vogelbescherming.nl>
Verzonden: maandag 27 juli 2020 8:26
Aan: @drenthe.nl>
Onderwerp: RE: Bestuurlijk overleg Kloosterveen Assen/Fochtelooerveen

Beste

Bedankt voor je reactie. Vriendelijk verzoek om te kijken of 8 september toch mogelijk zou kunnen zijn, i.v.m. de urgentie van het overleg.

5.1.2e . Mijn collega zal mij vervangen 5.1.2e .
5.1.2.e Ik zal haar vragen om die week meteen contact met je op te nemen.

Met vriendelijke groet,

Tel: +31 (0)3
Mob:

Van: @drenthe.nl>
Verzonden: donderdag 23 juli 2020 16:06

Aan: [redacted]@vogelbescherming.nl>
CC: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: Bestuurlijk overleg Kloosterveen Assen/Fochtelooerveen

Beste [redacted]

Het lijkt er helaas op dat het niet gaat lukken op onderstaande opties, maar voor de agenda van gedeputeerde Jumelet wil ik dat graag nog even afstemmen met mijn collega. 5.1.2.e [redacted]. Ik stel voor dat we er in die week zo spoedig mogelijk op terugkomen en dan (zo nodig) in overleg een nieuwe datum prikken.

Mocht je hierover nog vragen hebben, dan hoor ik het uiteraard graag.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

provincie Drenthe

+31 592 [redacted]
[redacted]@drenthe.nl

Westerbrink 1 | Postbus 122, 9400 AC Assen
+31 592 365555 | post@drenthe.nl
www.provincie.drenthe.nl
Volg ons op

Van: [redacted]@vogelbescherming.nl>
Verzonden: dinsdag 21 juli 2020 9:56
Aan: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: Bestuurlijk overleg Kloosterveen Assen/Fochtelooerveen

Geachte [redacted]

Hieronder de mail, zoals vorige week verzonden. Mevrouw Dekker heeft aangegeven, dat zij beide middagen beschikbaar is.

Geachte mevrouw Dekker, heer Jumelet en heer Kuipers,

Op verzoek van Fred Wouters, directeur Vogelbescherming Nederland, wil ik graag een bestuurlijk overleg inplannen.
Onderwerp van het overleg is het op gang krijgen van de bouw van de nieuwe woonwijk Kloosterveen in Assen, die een bedreiging vormt voor de bijzondere vogelsoorten en foerageergebieden in en rond het Fochtlooerveen. Omdat er momenteel een impasse is ontstan rond de conceptovereenkomst tussen de partijen en om de vertraging niet onnodig te laten oplopen wil Fred Wouters graag dit bestuurlijk overleg.

Naast Vogelbescherming Nederland zullen ook Natuurmonumenten en Drentse Milieufederatie aan het overleg deelnemen.

Graag hoor ik of u zich vrij kunt maken op één van onderstaande middagen.
- 3 september 14.00 uur – 15.30 uur
- 8 september 14.00 uur - 15.30 uur

Met vriendelijke groet,

[redacted]
[redacted]@vogelbescherming.nl
Vogelbescherming Nederland
Boulevard 12, 3707 BM Zeist
Tel: +31 (0)30 [redacted]
Mob:
Web: www.vogelbescherming.nl

Vogelbescherming
NEDERLAND

Consider the environment. Do you really need to print this email?
De inhoud van dit bericht en de eventueel daarbij behorende bijlagen zijn persoonlijk gericht aan en derhalve uitsluitend bedoeld voor de geadresseerde. Openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan zonder toestemming van de afzender. Heeft u dit bericht ontvangen en bent u niet de geadresseerde, noch bevoegd dit bericht namens geadresseerde te ontvangen, dan verzoeken wij u vriendelijk ons direct op de hoogte te stellen van de ontvangst en dit bericht, met inbegrip van eventuele bijlagen, uit uw systeem te wissen.

The information sent with this e-mail message is only for the strict use of the intended recipient. It is not permitted to publish, copy, circulate and/or disclose any of this information to third parties without the permission of the sender. If you are not the intended recipient or the authorised person to use these contents of this e-mail message, please notify us immediately, delete the e-mail message from your inbox, and do not use it for any purpose or disclose the contents of this message to third parties, or publish, copy or store this information on a information carrier.

Disclaimer:
Aan de informatie in deze e-mail en ieder aangehecht databestand kunnen geen rechten worden ontleend. De e-mail is vertrouwelijk en is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde. De gemeente Assen aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade als gevolg van onjuistheden, gedateerde informatie of van een onjuiste en onvolledige verzending en ontvangst van informatie.

Date : 11-5-2020 09:05:53
From : "[redacted]"
To : "[redacted]@drenthe.nl
Subject : FW: concept poho memo met bijlagen
Attachment : POHO memo vervolg minnelijk traject Kloosterveen.docx;20200508 Projectvoorstel verstoringsinvloeden en oplossingen voor ganzen en zwanen in het Fochteloerveen - eindconcept (002).docx;20200508 Privaatrechtelijk Overeenkomst eindversie.docx;20200506 Verslag concept ovk.docx;image001.png;

Ho[redacted]

Zou je ook deze stukken tegen willen lezen?

Ik ben van plan in de poho memo nog de volgende adviezen toe te voegen:

2. in te stemmen met de tekst zoals opgenomen in de privaatrechtelijke overeenkomst en het projectvoorstel (de opdracht).
3. kennis te nemen van de actuele stand van zaken met betrekking tot de geclaimde ruimte in het Stikstofregistratiesysteem.

Graag hoor ik van je.

Mvg[redacted]

Van:[redacted]
Verzonden: vrijdag 8 mei 2020 15:02
Aan:[redacted] @drenthe.nl>; Arnout Venekamp <[redacted]@drenthe.nl>;[redacted] @drenthe.nl>;[redacted] @drenthe.nl>;[redacted] @drenthe.nl>
Onderwerp: concept poho memo met bijlagen
Urgentie: Hoog

Hallo allen,

Zouden jullie de concept poho memo willen tegenlezen?
Omdat het voorstel nogal wat financiële consequenties kan hebben verzoek ik jullie hierin even kritisch mee te kijken.

Bijgevoegd zijn verder de aangepast privaatrechtelijke overeenkomst en het aangepaste projectvoorstel (en de notulen van afgelopen woensdag).

Lukt het jullie om uiterlijk dinsdag a.s. (einde van de dag) te reageren?

Dan kan ik woensdagochtend jullie opmerkingen verwerken.
Als er overleg nodig is (of een stukje achtergrond informatie) schroom dan niet om mij te bellen.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

provincie Drenthe

[redacted]
Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
T (0592[redacted]
E [redacted]@drenthe.nl

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Memo POHO VTH	provincie Drenthe
Gedeputeerde	Henk Jumelet en Hans Kuipers
Afschrift	
Datum	7 mei 2020
Poho datum	18 mei 2020
Opsteller	[redacted]
Afgestemd met	[redacted] en Arnout Venekamp
Onderwerp	Vervolg minnelijk traject Kloosterveen
Doel memo	☒Ter discussie ☐Ter informatie
Bijlage	1. Verslag bijeenkomst 6 mei 2020 2. Concept privaatrechtelijke overeenkomst 3. Concept opdracht
Naar GS	nee

Advies/Vraag
Een keuze te maken over het breekpunt zoals deze naar voren is gekomen in de onderhandelingen.

Inleiding
Op 6 mei 2020 heeft er een vervolggesprek plaatsgevonden inzake het minnelijke traject tussen de VB, NM, NMF, gemeente Assen en de provincie Drenthe. Doel van het gesprek was te kijken of wij ambtelijke overeenstemming kunnen krijgen over een concept privaatrechtelijke overeenkomst en bijbehorende opdracht. Voorafgaande aan het overleg hebben wij een tweetal concept documenten toegestuurd naar de partijen waar schriftelijk flink wat opmerkingen over zijn geplaatst. In het overleg bleek dat wij over bijna alle punten we wel tot elkaar kunnen komen. Er resteert echter nog één knelpunt waar ambtelijk is ingeschat dat dit bestuurlijk tot zorgen kan baren. Dit knelpunt is door de VB, NM en NMF als breekpunt benoemd. Het betreft onderdeel H van de overeenkomst (welke gelezen moet worden in combinatie met onderdeel G):

g) Op grond van artikel 2.2 van de Wet natuurbescherming zullen Gedeputeerde Staten van Drenthe de uit het onderzoek naar voren komende maatregelen uitvoeren die nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te halen en verslechtering te voorkomen.
h) Als uit de uitwerking van de opdracht blijkt dat het aanwijzen van foerageergebieden noodzakelijk is, spreken Gedeputeerde Staten de intentie uit deze rustgebieden te realiseren. Hierover kunnen geen garanties worden gegeven omdat de eventuele vastlegging van rustgebieden pas kan geschieden na een uitgebreid gebiedsproces waarbij de belangen van verschillende stakeholders tegenover elkaar moeten worden afgewogen.

De VB, NM en NMF willen graag sub H schrappen. Zij willen dat wij foerageergebieden aan gaan wijzen als uit het onderzoek blijkt dat dit noodzakelijk is om de ISHD van het Natura 2000 gebied Fochteloerveen te halen. De VB, NM en NMF stellen dat als uit het onderzoek blijkt dat het aanwijzen van een foerageergebied noodzakelijk is wij op grond van artikel 2.2 van de Wet natuurbescherming verplicht zijn dit ook uit te voeren. Of dit uit het onderzoek zal blijken nodig te zijn is nu nog onzeker. Op basis van de passende beoordeling die nu gemaakt is voor het Kloosterveen blijkt dat er voldoende foerageergebieden zijn. Dit onderzoek wordt echter betwist door de VB, NM en NMF. Zij menen dat veel foerageergebieden niet kwalificeren als foerageergebied omdat er sprake is van verstoring (en de ganzen daar dus niet eten). Wij zijn van mening dat er voldoende draagkracht is en er zodoende voldoende foerageergebied is. Het onderzoek dat wij gaan starten (als iedereen instemt met de privaatrechtelijke overeenkomst) zou hierover duidelijkheid moeten bieden. Als wij kiezen om vast te houden aan sub H betekent dit dat wij er ambtelijk niet uit zijn gekomen.

Risico's als wij sub H schrappen
- Sub H kan gezien worden als een inperking van de toezegging gedaan in sub G. Wij hebben dit punt opgenomen omdat het aanwijzen van foerageergebieden een uitgebreid proces is en onbekend of dit proces succes zal hebben. Zeker als wij willen blijven werken met het

uitgangspunt "vrijwilligheid of anders niet" (lees: haalbaar) kunnen wij hierover geen garanties geven.

- Verder hebben wij als risico benoemd dat het aanwijzen van een foerageergebied betaalbaar moet zijn. Op dit moment hebben wij hiervoor geen budget binnen het programma PNP gereserveerd. In het geval dat blijkt dat het aanwijzen van foerageergebieden noodzakelijk is kan dit mogelijk op verschillende manieren gebeuren. De manier waarop bepaald ook de hoogte van de kosten. Opgemerkt moet worden dat de kosten in dit overzicht met een dikke duim zijn bepaald en niet zijn besproken met de partijen. Hieronder schetsen wij enkele opties (maar dit is niet als een uitputtend overzicht bedoeld er zijn mogelijk ook goedkopere opties):
    - *Het instellen van een foerageergebied vergelijkbaar als dat rondom het Leekstermeergebied is gebeurd.* In dat geval geldt er geen absoluut verbod op verjaging maar wordt de schade voor 100% (i.p.v. 95%) vergoedt van grasland/wintergraan en hoeft er geen 300 euro leges (statiegeld) te worden betaald. Het is maar de vraag of dit voldoende ver gaat omdat het een maatregel is o.g.v. vrijwilligheid en geen verbod op verjaging kent. O.b.v. het Flora en fauna beleidsplan is het gebied rondom het Fochteloerveen niet geschikt om aan te wijzen. Er is namelijk geen schadehistorie en het gebied bestaat niet overwegend uit grasland. Verder is deze maatregel (volgens het FFBP) o.b.v. vrijwilligheid.
    - *Het opkopen van landbouwgronden om deze te laten gebruiken voor agrarisch natuurbeheer.* Stel dat blijkt dat er een x aantal hectare landbouwgrond volledig omgezet moet worden naar agrarisch natuurbeheer (korrelmais) dan hebben we het snel over de aankoop van gronden (a 77.000 euro per hectare). In de passende beoordeling van de gemeente Assen is vastgesteld dat er in totaal 3312 hectare foerageergebied aanwezig is rondom het Fochteloerveen. Worst case geredeneerd zou 10% hiervan aangekocht kunnen worden hetgeen betekent dat hiervoor een budget vrijgemaakt zou moeten worden van meer dan 25 miljoen euro. Een andere optie die onderzocht zou kunnen worden is om een collectieve verplichting op te leggen aan bijvoorbeeld 10% van de totale aantal hectare foerageergebied. In dat geval is er sprake van een waardevermindering van zeker 20% van de grondprijs welke vergoed moet worden (hetgeen 5 miljoen euro zou gaan kosten).
    - *Het introduceren van een nieuw subsidieregeling t.b.v. een Ganzenfoerageergebied*. In het verleden bestond er ook een subsidieregeling (A01.03 Ganzenfoerageergebied). Die subsidieregeling gaf landbouwers zowel de mogelijkheid om een beheersubsidie te krijgen. Die subsidie was dan bijvoorbeeld voor het vanaf 1 oktober gedurende (het grootste deel van) de winterperiode voedsel aanbieden voor overwinterende ganzen (01.03.01). De hoogte van de subsidie bedroeg tussen de € 73,- en 756,80 per hectare. Worst case geredeneerd zouden wij dan 2,5 miljoen per jaar aan kosten kwijt kunnen zijn (3312 hec x 756,80). Omdat deze regeling nu niet meer bestaat zou hiervoor een compleet nieuwe subsidieregeling gemaakt worden. Verder zouden er afspraken gemaakt moeten worden met RVO over de uitvoering van zo'n regeling. Het kostenaspect speelt ook hier een prominente rol.

Met opmerkingen [redacted] kun je hier nog iets meer over zeggen? Het liefst met wijzigingen bijhouden in dit document?

Overige risico's
Indien wij tot elkaar komen is met de gemeente Assen afgesproken dat wij elk de helft van de kosten van het ecologische onderzoek zullen dragen (wij schatten tussen de 20.000 en 50.000 euro). Hiervoor is op dit moment nog geen budget gereserveerd.

Verder zijn de kosten van het uitvoeren van de benodigde herstelmaatregelen nu nog onbekend. Als wij instemmen met de privaatrechtelijke overeenkomst verplichten wij ons wel om die maatregelen die daaruit naar voren komen ook daadwerkelijk uit te gaan voeren en te bekostigen. Indien u instemt met de privaatrechtelijke overeenkomst geeft u aan dat u er alles aan zult doen om hiervoor budget vrij te maken. Wij vragen overigens in het onderzoekvoorstel expliciet naar eventuele alternatieven rekening houdende met het financiële kostenaspect. Het is een risico dat wij hiervoor op dat moment geen budget voor kunnen vinden.

Vervolgstappen (aanpak/uitvoering)
Indien wordt gekozen om sub H te schrappen kunnen wij op korte termijn de privaatrechtelijke overeenkomst en de opdracht voorleggen aan GS ter vaststelling (zie bijlagen voor de huidige concepten). De overige partijen zullen dit dan ook doen. Daarna kan de opdracht uitgezet worden bij een ecologisch bureau.

Indien wordt gekozen om aan sub H vast te houden kan ervoor gekozen worden om de partijen (middels een video conference) en de rechtbank te informeren dat wij er niet in zijn geslaagd om er minnelijk uit te komen. Als alternatief zou nog gekozen kunnen worden voor een bestuurlijk overleg met de verschillende partijen. Mogelijk kan in een bestuurlijk overleg over het aspect “vrijwilligheid” ruimte worden gevonden. Het risico t.a.v. de kosten blijft dan aanwezig.

provincie Drenthe

Verstoring van en oplossingen voor de niet broedvogels van het Fochteloërveen

Van: [redacted] provincie Drenthe

Datum: 8-5-2020

Inleiding

De provincie Drenthe wil in samenwerking met de gemeente Assen en partners (Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten, Natuur- en Milieufederatie Drenthe) inzicht hebben in de (toekomstige) verstoringsbronnen die zich voordoen in en direct rondom de foerageergebieden, de effecten hiervan op de instandhoudingsdoelen en de mogelijke mitigerende maatregelen voor de niet broedvogels (kleine zwaan, wilde zwaan, toendrarietgans, kolgans, slobeend en wintertaling) rondom het Fochteloërveen. De ondertussen kenmerkende kraanvogel wordt eveneens meegenomen in het onderzoek als broedvogel en niet-broedvogel.

Aanleiding voor het gevraagde onderzoek is het niet halen van aantallen van de gestelde instandhoudingsdoelen voor de kleine zwaan en wilde zwaan, het gegeven dat er verschillende ontwikkelingen plaatsvinden dan wel ontwikkeld worden rondom het Fochteloërveen, de indicatie dat er in de afgelopen jaren meer verstoring plaatsvindt van foerageergebieden van de zwanen en dat het klimaat verandert. De (nieuwe) ontwikkelingen leiden tot de hypothese dat er (op termijn) niet afdoende foerageergebied beschikbaar is om de gestelde aantallen te faciliteren.

De opdrachtgever vraagt voor de niet-broedvogels van het Fochteloërveen:

- Een beschrijving en analyse op basis van de huidige data
    - Een analyse van het tot stand komen van het instandhoudingsdoel
    - Een analyse van de trend van de soorten gebruikmakend van dezelfde soort getallen als gebruikt voor de aanwijzing van het gebied.
    - Een interpretatie van de trend van de soorten volgend uit de data van de WetlandWacht /Vogelbescherming
- Een inschatting van de verwachte effecten van klimaatverandering op het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen.
- Een discussie over de verschillende methoden voor het berekenen van foerageergebied en de te hanteren data in het uit te voeren onderzoek. Deze discussie vindt in de projectbegeleidingscommissie plaats onder leiding van de opdrachtnemer op basis van de bovengenoemde analyses. De commissie bepaalt op basis van de discussie de basis waarop de rest van de studie wordt gerapporteerd.
- De uiteenzetting van de verplichting voor de provincie Drenthe voor het bereiken van de instandhoudingsdoelen zoals geformuleerd in het aanwijzingsbesluit in relatie tot het behalen van het landelijke doel.
- Een analyse van het landgebruik (gespecificeerd in leefgebied (foerageergebied)) in de afgelopen jaren vanaf het moment van aanwijzen van het gebied aan de hand van bijvoorbeeld de gegevens van bestand bodemgebruik, landgebruik Nederland en registratie gewassen. Dit zowel voor binnen het Natura 2000 gebied als erbuiten.
- Een overzicht van ruimtelijke ontwikkelingen vanaf het moment van aanwijzen van het gebied en trend van (vermeende) toekomstige ontwikkelingen. Hiertoe worden vanuit het onderzoek aan de partnergemeenten een vraag uitgedaan. Op basis hiervan wordt een prognose voor de toekomst gemaakt van liggende aanvragen op potentiele foerageergebieden. De reikwijdte van de vraag gaat tot 10 kilometer omtrek.

CONCEPT

- Een analyse van de ontwikkeling van verschillende objectief te analyseren verstoringsfactoren door vliegverkeer, recreatie, jacht en/of schadebestrijding, overig gebruik van wegen & percelen en andere vormen van mogelijke actieve verstoring (op basis van gegevens van de luchthaven, vervoersbewegingen en andere historisch aantoonbare data).
- Een doorzicht van de ontwikkeling van (mogelijke) verstoringsfactoren vliegverkeer, recreatie, jacht en/of schadebestrijding, overig gebruik van wegen & percelen en andere vormen van mogelijke actieve verstoring.
- Een analyse van de hoeveelheid foerageergebied i.r.t. het instandhoudingsdoel op basis van een aangepaste methode voor het bepalen van de beschikbare hoeveelheid foerageergebied aangepast op de verstoringsfactoren (dit kan een weging zijn). Hiervoor komt de opdrachtnemer met een voorstel aan de begeleidingscommissie, waar deze na discussie (evt gewijzigd) vastgesteld wordt en in de verdere studie wordt gehanteerd.

  Noot kraanvogel: Voor de kraanvogel geldt als broedvogel nog geen instandhoudingsdoel. Naar verwachting zal er voor de soort een behoudsdoelstelling worden vastgesteld voor het leefgebied voor het aantal paar op het moment van toevoegen van het doel. Voor deze studie kan het aantal broedparen welke met succes gebroed hebben van 2019 worden gehanteerd. Voor de soort als niet-broedvogel wordt ook uitgegaan van een behoudsdoelstelling. Voor deze studie kan daarbij het gemiddelde seizoen maximum (gemiddelde van de maximale aantallen die in de afgelopen vijf jaren zijn geteld in het gebied) worden gehanteerd.

Volgend op de verschillende analyses ontvangt de opdrachtgever een voorstel van verstoring-werende maatregelen inclusief een indicatie van de impact van het te behalen effect, en de kosten van het realiseren van de borging.

Ten minste worden de voor- en nadelen van de volgende opties beoordeeld:

- Het aanwijzen van foerageergebieden
- Een intensivering en verschillende mogelijkheden van de handhaving
- Het (tijdelijk) afsluiten van schouwpaden, fietspaden, wegen, weilanden/akkers
- Het plaatsen van houtwallen of -singels langs meerdere ontsluitingen
- Het actief inrichten van agrarisch natuurbeheer ten behoeve van de foerageerfunctie van de soorten
- Het actief voorlichten van eigenaren en omgeving over de bijdrage aan verbetering van de foerageermogelijkheden.

In uw projectvoorstel geeft u aanvullend aan welke kansen/analyses u nog meer ziet en afgewogen dienen te worden in dit project om tot een goede keuze te komen.

In het overzicht van verstoring werende maatregelen staat de ecologische effectiviteit van de verstoring werende maatregelen centraal. Daarnaast wordt ook ingegaan op de verwachte kosten/uren die gemoeid gaan met de verschillende oplossingen. Dit zowel voor de opdrachtgever als mogelijke kosten die in de omgeving gemaakt moeten worden (bijv. inkomstenderving/ maatschappelijke impact).

CONCEPT

Aan het einde van dit onderzoek worden meerdere scenario's geschetst die het bevoegd gezag kan uitvoeren om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren en/of verslechtering te voorkomen. Daarbij zijn deze zo opgesteld dat bij de keuze tussen de scenario's rekening kan worden gehouden met de verwachte kosten en maatschappelijke acceptatie. Voorafgaande aan het bepalen van de scenario's wordt afgestemd met de begeleidingscommissie.
Gedacht kan worden aan:

- Ecologisch beste scenario,
- Maatschappelijk verantwoorde scenario,
- Meest economisch voordelige scenario

Bij afronding van de opdracht heeft de opdrachtgever ten minste inzicht in:

- de correctheid van het instandhoudingsdoel,
- de trend van de verschillende soorten,
- de trend van verstoring,
- de trend van het foerageergebied en
- meerdere scenario's voor de oplossing.

Governance

De opdracht zal worden aanbesteed en begeleid door de provincie Drenthe en de gemeente Assen. Deze partijen stemmen daarbij af voor de aanbesteding en begeleiding met de begeleidingsgroep samengesteld door Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten. Om deze partijen mee te nemen in het onderzoek worden ten minste drie besprekingen gehouden. Te weten:

- een startbespreking
- tussentijdse update (evt nog een 2e update van het onderzoek)
- eindbespreking voorafgaande aan de definitieve oplevering.
- Het onderzoeksvoorstel en het resultaat kan eveneens worden gedeeld met de adviesgroep Natura 2000 van de provincie Drenthe en met de provincie Friesland en gemeenten Midden-Drenthe, Noordenveld en Ooststellingwerf. Daarmee worden alle betrokken organisaties geïnformeerd.

Bronnen (richtinggevend)

Er wordt onder meer gebruik gemaakt van:

- Beheerplan Natura 2000 Fochteloërveen
- het aanwijzingsbesluit Fochteloërveen
  Wijze van citeren: SOVON & CBS 2005. Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 netwerk. SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Leeswijzer natura 2000 profielen
- Notitie Zwanen Fochteloërveen, Verstoring kleine en wilde zwaan in het Natura 2000-gebied Fochteloërveen, Prolander 2019
- Bestand Bodemgebruik Nederland
- Landgebruik Nederland
- Basisregistratie gewassen
- Ruimtelijkeplannen.nl en gegevens gemeenten over aanvragen

CONCEPT

PRIVAATRECHTELIJKE OVEREENKOMST
Inzake maatregelen Fochteloërveen

Ondergetekenden,
Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe handelend ter uitvoering van de artikel 2.2 van de Wet natuurbescherming waarbij zij ervoor zorg draagt dat in hun provincie de instandhoudingsmaatregelen en passende maatregelen om verslechtering te voorkomen *worden getroffen die nodig zijn voor Natura 2000-gebieden.*

en

Vogelbescherming Nederland

en

Natuur en Milieufederatie Drenthe

en

Natuurmonumenten

en

De gemeente Assen,
Gemeente Assen, te dezen krachtens artikel 171 van de Gemeentewet rechtsgeldig vertegenwoordigd door de heer M.L.J. Out, burgemeester, handelende ter uitvoering van het besluit van het college van burgemeester en wethouders van ……, nummer ……, hierna te noemen "de gemeente

tezamen te noemen 'partijen';

overwegende:

Aanleiding
Gedeputeerde Staten van Drenthe (GS) hebben vanuit hun rol als vergunningverlener op grond van de Wet natuurbescherming een natuurvergunning verleend aan de gemeente Assen voor de uitbreiding van de woonwijk Kloosterakker met 500 woningen. Tegen deze natuurvergunning hebben Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie Drenthe en Natuurmonumenten beroep aangetekend bij de Rechtbank Noord-Nederland. De beroepsschriften hebben betrekking op de onderwerpen "stikstof" en "foerageergebieden". Ten aanzien van het aspect stikstof zijn partijen het erover eens dat de natuurvergunning voor dit onderdeel moet worden aangepast. De vergunning was immers gebaseerd op de PAS welke op 29 mei 2019 is vernietigd. Partijen zijn verdeeld over de vraag "welk effect de uitbreiding van het Kloosterveen heeft op de foerageergebieden". De behandeling van de beroepsschriften is aangehouden omdat partijen een minnelijk traject gestart zijn. Deze gesprekken hebben geleid tot afspraken tussen de partijen. Deze afspraken worden middels deze overeenkomst

CONCEPT

privaatrechtelijk vastgelegd. Dit biedt iedere partij de zekerheid dat invulling en uitvoering wordt gegeven aan datgene wat is afgesproken.

Partijen komen het volgende overeen:

Artikel 1 Stikstof
De gemeente Assen heeft, vanwege het wegvallen van de PAS systematiek en daarmee de huidige onderbouwing, een nadere onderbouwing voor het onderdeel stikstof bij de provincie aangeleverd. Op basis hiervan heeft provincie een concept 6:19 Awb besluit geschreven waarmee de natuurvergunning voor het onderdeel stikstof wordt aangepast (zie bijlage 2). Ten aanzien van stikstof wordt door GS van Drenthe depositieruimte toegedeeld vanuit het Stikstofregistratiesysteem waarmee verzekerd is dat er geen toename van stikstof ontstaat als gevolg van de uitbreiding van de woonwijk Kloosterveen met 500 woningen. Dit besluit zal na ondertekening van deze overeenkomst definitief worden gemaakt en worden verzonden naar de rechtbank Noord-Nederland en de overige partijen.

Artikel 2 Maatregelen voor vogels
a) Gedeputeerde Staten van Drenthe zullen een ecologisch bureau opdracht geven zoals afgesproken met partijen conform de “Opdracht verstoringsinvloeden en oplossingen voor niet-broedvogels en de kraanvogel in het Fochteloërveen” (hierna: de opdracht).
b) De opdracht maakt onlosmakelijk deel uit van deze overeenkomst. Voor de inhoud daarvan wordt kortheidshalve verwezen naar bijlage 1.
c) De kosten van de opdracht worden voor 50% gedragen door de Gedeputeerde Staten van Drenthe en voor 50% door de gemeente Assen. De kosten van eventueel meerwerk zullen ten laste komen van de Gedeputeerde Staten van Drenthe.
d) De opdracht zal als datum voor de oplevering december 2020 krijgen.
e) De opdracht zal begeleid worden door de provincie Drenthe en de gemeente Assen. Deze partijen stemmen daarbij af met de begeleidingsgroep samengesteld door Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten zoals omschreven in de opdracht.
f) Na de afronding van de opdracht (het ecologisch onderzoek) komen partijen ambtelijk bijeen om de verdere uitwerking van de voorgestelde maatregelen door te spreken en zal een voorstel aan Gedeputeerde Staten worden voorgelegd inclusief een advies van de betrokken partijen. Gedeputeerde Staten van Drenthe zal op basis hiervan besluiten over het vervolgproces.
g) Op grond van artikel 2.2 van de Wet natuurbescherming zullen Gedeputeerde Staten van Drenthe zo snel mogelijk de uit het onderzoek naar voren komende maatregelen uitvoeren die nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te halen en verslechtering te voorkomen. De uit te voeren maatregelen worden na het onderzoek op termijn gezet.
h) Als uit de uitwerking van de opdracht blijkt dat het aanwijzen van foerageergebieden noodzakelijk is, spreken Gedeputeerde Staten de intentie uit deze rustgebieden te realiseren. Hierover kunnen geen garanties worden gegeven omdat de eventuele vastlegging van rustgebieden pas kan geschieden na een uitgebreid gebiedsproces waarbij de belangen van verschillende stakeholders tegenover elkaar moeten worden afgewogen.
i) De opgedane kennis uit de uitwerking van de opdracht en de daaruit voortvloeiende maatregelen zullen worden verwerkt in het beheerplan bij de eerstvolgende herziening.

Artikel 3 Natuurvergunning
a) Nadat uitvoering is gegeven aan artikel 1 en artikel 2, sub a van deze overeenkomst zullen Natuur en Milieufederatie Drenthe, Natuurmonumenten en Vogelbescherming Nederland het door hun ingediende beroep tegen de natuurvergunning bij de Rechtbank Noord-Nederland intrekken.
b) Partijen spreken met elkaar af dat ook tegen toekomstige natuurvergunningen voor de uitbreiding van Kloosterveen binnen het plangebied van de Structuurvisie Kloosterveen 2017-2035 geen beroep wordt ingediend voor het onderdeel foerageergebieden, zolang die uitbreiding binnen de 2500 woningen blijft.

Toelichting
In de huidige passende beoordeling is ten aanzien van het aspect stikstof uitgegaan van de realisatie van 500 woningen maar ten aanzien van het aspect foerageergebieden is uitgegaan van de uitbreiding van de woonwijk van 2500 woningen. Partijen spreken met elkaar af dat zij een eventuele toekomstige natuurvergunningen voor het Kloosterveen, als dit binnen het maximum past van 2500 woningen, niet nogmaals aan zullen vechten bij de rechtbank voor het onderdeel foerageergebieden.

Artikel 4 Overige bevoegdheden
Het in deze overeenkomst bepaalde laat de publiekrechtelijke positie en bevoegdheden van de gemeente en provincie onverlet. Publiekrechtelijk handelen dan wel het nalaten van publiekrechtelijk handelen door de gemeente en provincie zal derhalve nimmer een tekortkoming bij de uitvoering van de overeenkomst kunnen vormen;

Artikel 5 Onvoorziene omstandigheden
In geval van onvoorziene omstandigheden treden partijen in overleg om tot een oplossing te komen.

Artikel 6 Einde overeenkomst
Deze overeenkomst eindigt zodra aan alle rechten en verplichtingen over en weer uit deze overeenkomst is voldaan.

Artikel 7
Op deze overeenkomst is het Nederlands recht van toepassing.

Bijlagen
De volgende bijlagen maken onlosmakelijk deel uit van deze overeenkomst of worden dat na gereedkomen daarvan. Zij worden daartoe mede door partijen geparafeerd voor zover dat nog niet is geschied en voor zover de bijlagen bij het aangaan van deze overeenkomst al gereed zijn.
Deze overeenkomst en de daarbij behorende bijlagen worden geacht elkaar aan te vullen. In geval van strijdigheid tussen de bepalingen van deze overeenkomst en de bijlagen, prevaleren de bepalingen van de overeenkomst.

Bijlage:
1) Opdracht verstoringsinvloeden en oplossingen voor ganzen en zwanen in het Fochteloerveen
2) concept 6:19 Awb besluit (aangepast natuurvergunning Kloosterveen)

Opgemaakt in meervoud,

de Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe, *vertegenwoordigd door*

plaats :
datum :
handtekening :

Vogelbescherming Nederland , *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de Natuur en milieufederatie Drenthe, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de Natuurmonumenten, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de gemeente Assen, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

Verslag op hoofdlijnen – overleg concept privaatrechtelijke ovk en bijbehorende opdracht

Datum: 6 mei 2020

Aanwezig: [redacted] (NMF Drenthe), [redacted] (Natuurmonumenten), [redacted] (Vogelbescherming Nederland), [redacted] (Vogelbescherming Nederland), [redacted] (provincie Drenthe), [redacted] (provincie Drenthe), [redacted] (gemeente Assen), [redacted] (gemeente Assen)

Inleiding
Omdat [redacted] nieuw is in het gezelschap, wordt gestart wordt met een voorstelrondje.

[redacted] leidt het overleg verder in. Vóór de coronacrisis is er met elkaar gesproken. Vervolgens is er een conceptovereenkomst en -opdracht opgesteld en gedeeld met elkaar. De natuurpartijen hebben daarop gezamenlijk gereageerd. De reactie was voor de beide overheden aanleiding voor dit gesprek. De opmerkingen worden langs gelopen.

Stikstof
De wijze waarop dit onderwerp is beschreven in de overeenkomst vinden de natuurpartijen te mager. Er is nog niet ingevuld hoe dit opgelost wordt.

[redacted] geeft aan dat de tijd ons heeft ingehaald; het stikstofregistratiesysteem (SRSS) is inmiddels in de lucht. Het SSRS zal als basis dienen voor de ontwikkeling van Kloosterveen. De gemeente Assen heeft al een aanvulling ingediend om gebruik te kunnen maken van het SRSS. De provincie Drenthe heeft de aanvulling doorgestuurd naar BIJ12. Op dit moment is nog geen definitief fiat of er voldoende stikstofruimte is of niet. Zodra die er is, stelt de provincie een concept artikel 6.19 Awb besluit op. Deze zal gedeeld worden met iedereen en onderdeel uitmaken van deze overeenkomst.

Afgesproken wordt het gehele pakket (aanvullingen en concept besluit) te delen als de beoordeling van BIJ12 binnen is. Als de beoordeling door BIJ12 langer duurt, dan wordt de aanvulling stikstof eerder gedeeld. De andere partijen zijn benieuwd naar de gewijzigde vergunning. Partijen zijn akkoord met het proces. Als de gewijzigde vergunning conform de SRSS-regels is ingediend en wordt verleend, dan kunnen zij hierachter staan. Zij geven aan de SRSS als systematiek niet ter discussie te stellen. De overeenkomst zal worden aangepast op basis van vorenstaande.

Privaatrechtelijke overeenkomst inzake maatregelen Fochteloërveen
De volgende opmerkingen worden gemaakt ten aanzien van de concept-privaatrechtelijke overeenkomst:

- De tekstuele opmerking bij de ondergetekenden wordt overgenomen. Instandhouding en de verplichting om verslechtering te voorkomen zijn 2 losse verplichtingen.
- Titel artikel 2 wordt conform de voorgestelde wijzigingen aangepast.
- Artikel 2a. de aanleiding voor deze overeenkomst is het beroep dat is ingediend door de natuurpartijen betreffende de verleende natuurvergunning aan de gemeente Assen voor realisatie van de woonwijk Kloosterveen. In het beroepschrift is niet gerept over broedvogels, uitgezonderd de kraanvogel. De kraanvogel heeft een status aparte en wordt wel meegenomen in het onderzoek, de overige broedvogels niet. Deze broedvogels maken ook geen gebruik van het foerageergebied. De Vogelbescherming bekijkt of ze hiermee kan instemmen en laat dit op korte termijn weten.

- Artikel 2d. Gevraagd wordt het woord ‘streefdatum’ te laten vervallen. Dit wordt overgenomen. Als einddatum voor de resultaten van het onderzoek wordt december aangehouden. Partijen hebben er geen problemen mee als dit door omstandigheden toch later wordt. Dat is dan geen reden om de overeenkomst direct te ontbinden. Het te selecteren bureau zal in het voortraject worden gevraagd of december haalbaar is als einddatum voor oplevering van het onderzoek.
- Artikel 2f. Er wordt voorgesteld een termijn van 3 jaar voor uitvoering te stellen om te voorkomen dat maatregelen niet uitgevoerd gaan worden. De bedoeling is om te formuleren dat uit het onderzoek voorgestelde maatregelen zo snel mogelijk uitgevoerd worden. Afgesproken wordt dat de zin wordt aangepast. Als uit het onderzoek voorgestelde maatregelen bekend zijn, dan worden deze zo snel mogelijk uitgevoerd. De uit te voeren maatregelen worden na het onderzoek op termijn gezet.
- Artikel 2h. De term ‘rustgebieden’ wordt gewijzigd in ‘foerageergebieden’ (= gebieden waar rust en voedsel gevonden wordt).
- Artikel 2h. De natuurpartijen hebben problemen met het 2e deel van dit artikel. Voor de provincie is het echter lastig om formeel foerageergebieden aan te wijzen als dit als maatregel uit het onderzoek blijkt. Dit heeft ermee te maken dat je met een gebiedsproces te maken hebben waarbij nog andere belangen ertoe kunnen leiden dat deze maatregelen lastig te behalen wordt. Dus absolute juridische zekerheid hierover kan de provincie niet geven. Partijen komen op dit punt niet bij elkaar. Afgesproken wordt dat dit punt wordt voorgelegd aan de gedeputeerden.
- Artikel 2i. Er speelt heel veel in en om het Fochteloërveen, daarom vinden de natuurpartijen wel dat actualisatie van het beheerplan zou moeten plaatsvinden. Dit stuit echter op problemen in de provinciale planning. Er wordt afgesproken dat alleen de eerste zin blijft staan. Herziening wordt gewijzigd in ‘actualisatie’. Het artikellid gaat concreet om de verwerking van de maatregelen in het beheerplan op enig moment. De heer Dotinga komt nog met een tekstvoorstel om eerste zin beter vorm te geven.

Opdracht verstoringsinvloeden en oplossingen voor ganzen en zwanen in het Fochteloërveen
Enkele opmerkingen overlappen met wat al besproken is bij de privaatrechtelijke overeenkomst. Die worden hier niet weer herhaald.

Overige opmerkingen:
- Het beheerplan mist als aandachtspunt en bron voor het uit te voeren onderzoek. Dit wordt aangevuld bij de lijst van bronnenlijst onderaan de opdracht.
- Alinea 2. Voorgestelde tekstuele wijzigingen worden overgenomen. ‘Op termijn’ in de laatste zin komt tussen aanhalingstekens te staan.
- Alinea 3:
    - 1e bullet: Wordt gewijzigd: We willen een zorgvuldige en goede beschrijving en analyse op basis van de huidige en historische data. Waaronder: eerste 3 bullets aanhalen. Op die manier komen we tot een reële inschatting.
    - 2e bullet: met instandhoudingsdoelen worden de soorten bedoeld.
    - 3e bullet: moet ook soorten zijn.
    - 6e bullet: hiermee wordt beoogd het in beeld brengen van het belang van het gebied voor de soorten (wat doet de soort in dit gebied en wat doet het landelijk). Zin wordt verduidelijkt in de opdracht.
    - 7e bullet: aanvulling: leefgebied van de soorten. Wordt verduidelijkt.
    - 8e bullet is als voorstel van de natuurpartijen ingebracht. NMF ziet heel veel toekomstige plannen om het Fochteloërveen heen. Het zou goed zijn dat dit in beeld gebracht wordt. Vanuit het onderzoek worden andere betrokken gemeenten geïnformeerd over de uitvoering van dit onderzoek en daarbij worden de gemeenten

er nogmaals op attent gemaakt dat voor ruimtelijke ontwikkelingen in en rond het Fochteloërveen een natuurvergunning nodig zijn. Ook wordt opgehaald welke plannen binnen het foerageergebied (10 km) er zijn binnen de andere gemeenten. Op basis hiervan wordt een prognose voor de toekomst gemaakt. Onder 'plannen' wordt verstaan een ruimtelijke ontwikkeling waarvoor een aanvraag is ingediend die gerealiseerd wordt binnen het potentiële foerageergebied (10 km rond aangewezen het Natura 2000-gebied Fochteloërveen). Een analyse wat al die ontwikkelingen doen op het foerageergebied maakt geen onderdeel uit van het onderzoek.
    - 9e bullet: de tekstuele wijzigingen worden overgenomen.

- De kraanvogel heeft ook betekenis als niet-broedvogel. De provincie vraagt zich af hoeveel nemen we daarvan op in het onderzoek? [redacted] komt met een voorstel hiervoor.
- De opmerkingen bij 'voor- en nadelen' worden verwerkt in de definitieve opdracht.
- In de concept-opdracht staat nu een passage over het inzichtelijk maken van de kosten/uren die gemoeid gaan met de verschillende oplossingen. Dit betreft enkel een overzicht van de te verwachten kosten/uren. Dit is akkoord.
- De natuurpartijen komen met een tekstvoorstel voor de scenario's. De provincie benadrukt dat bij alle scenario's geldt dat de instandhoudingsdoelen worden gewaarborgd/bereikt.
- Blz. 3, bovenaan. Het woordje 'afdoende' bij afronding opdracht wordt weggelaten.
- De tekstuele opmerkingen bij de kopjes 'governance' en 'bronnen' worden overgenomen.

Samenvattend:

- Bijna op alle punten zijn we er met elkaar uit.
- De Vogelbescherming komt terug op het punt broedvogels en kraanvogels.
- De provincie legt het voorstel om artikel 2h te laten vervallen bij de verantwoordelijke gedeputeerden neer. Waarschijnlijk zal dit 18 mei plaatsvinden. [redacted] zal de uitkomst terugkoppelen. Hiervoor wordt een videoconference call georganiseerd.
- Pas na akkoord van de gedeputeerden, worden de documenten aangepast en opnieuw rondgemaild. Daarna kunnen de aangepaste documenten aan de bestuurders van alle partijen voorgelegd worden.
- Als er geen akkoord komt van de gedeputeerden, dan wordt in de week van 18 mei tijdens de nog te plannen videoconference call besproken welke consequenties dit heeft voor het vervolg van het proces.

Date : 30-1-2020 07:49:13
From : '
To : '@drenthe.nl
Subject : FW: Datum geprikt: Overleg maatregelen Fochteloërveen i.r.t. Kloosterveen
Attachment : 2020-02-27_09 30.ics;

Dit is hem toch geworden?

Van @datumprikker.nl @datumprikker.nl>
Verzonden: woensdag 29 januari 2020 16:24
Aan @drenthe.nl>
Onderwerp: Datum geprikt: Overleg maatregelen Fochteloërveen i.r.t. Kloosterveen

datumprikker.nl

Datum en locatie geprikt

Geachte ,

heeft een datum en locatie geprikt voor de afspraak 'Overleg maatregelen Fochteloërveen i.r.t. Kloosterveen'.

Datum
do 27 februari 2020 09:30 - 12:00

Locatie
Provinciehuis
Westerbrink 1, Assen

afspraak bekijken

Een maand gratis bezorging!

Bespaar veel geld omdat je geen bezorgkosten hoeft te betalen.

bekijk kortingscode ga naar ah.nl

powered by

Date : 14-8-2020 10:40:43
From : '[redacted]@drenthe.nl
To : [redacted]@drenthe.nl
Subject : FW: de aanpassingen verwerkt
Attachment : image010.png;image011.png;image012.png;image001.png;image002.png;image003.png;image004.png;image005.png;image006.png;

Hoi [redacted]

ik zie dat jij deze mail niet had gehad. Vreemd....

Ik ga een poho memo maken ter voorbereiding van het BO hierover.
Hopelijk kan ik die nog met je afstemmen na je vakantie.

Gr[redacted]

Van: [redacted]@Vogelbescherming.nl>
Verzonden: woensdag 15 juli 2020 12:26
Aan: [redacted]@drenthe.nl>
CC: [redacted]@vogelbescherming.nl>; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@natuurmonumenten.nl>; [redacted]@nmfdrenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: de aanpassingen verwerkt

Dag[redacted] e.a.,

Zoals jullie weten, heeft ons MT inmiddels besloten de concept overeenkomst zoals die er nu uitziet niet te ondertekenen. Het bestuurlijk overleg na de zomervakanties moet uitwijzen of wij alsnog tot overeenstemming gaan komen. Desondanks lijkt het ons goed nog te reageren op het antwoord van[redacted] hieronder op ons voorstel om art. 4 van de overeenkomst te schrappen of te wijzigen en op ons bezwaar tegen het in de opdracht laten staan van de zin dat bij afronding van de opdracht de opdrachtgever inzicht heeft in "de correctheid van het instandhoudingsdoel".

[redacted], ik heb inderdaad jouw collega[redacted] gesproken. Hij gaf n.a.v. de 3 vragen in mijn email een toelichting op de wens van de provincie om de correctheid van het instandhoudingsdoel onderdeel van de opdracht te laten zijn. Ik vat zijn antwoorden hieronder samen zodat iedereen op de hoogte is.

1. Op welk instandhoudingsdoel uit het N2000-aanwijzingsbesluit Fochteloërveen doelt de provincie precies?
Antwoord: de instandhoudingsdoelen van de soorten genoemd in de overeenkomst: kleine zwaan, wilde zwaan, toendrarietgans, kolgans, slobeend en wintertaling

2. Waarom wil de provincie weten of dit instandhoudingsdoel goed is?
Toelichting van VBN: Het onderzoek gaat over de vraag of al dan niet de instandhoudingsdoelen uit het aanwijzingsbesluit worden gehaald en zo niet, welke maatregelen er nodig zijn om ze te halen. Daarbij speelt o.i. geen rol of het instandhoudingsdoel goed is. Dat instandhoudingsdoel is immers een gegeven, ook juridisch gezien, nu het is vastgelegd in het (onherroepelijke) aanwijzingsbesluit.
Antwoord: Er zijn in Drenthe 2 andere gevallen bekend waarbij de instandhoudingsdoelen destijds volgens de provincie Drenthe niet juist waren vastgesteld (rivierdonderpad Drentsche Aa en geoorde fuut Dwingelderveld). Daarover vindt nu afstemming met LNV plaats. Drenthe wil voorkomen dat dit ook blijkt te gelden voor de doelen van de genoemde vogels nadat de maatregelen zijn uitgevoerd. Drenthe heeft aanleiding om te denken dat de doelen niet goed zijn vastgesteld als de doelen niet gehaald zijn al die tijd.

3. Wat zijn de criteria op basis waarvan de provincie beoordeeld wil zien of het instandhoudingsdoel al dan niet goed is?
Antwoord: De criteria die werden gehanteerd bij het vaststellen van de instandhoudingsdoelen. Het gaat dus om de vraag of er al dan niet sprake was van een aantoonbare wetenschappelijke fout bij de aanwijzing.

Wij hebben aangegeven dat het onderzoek niet mede gericht moet zijn op de correctheid van de instandhoudingsdoelen. De instandhoudingsdoelen zoals vermeld in het onherroepelijke N2000-aanwijzingsbesluit zijn een gegeven en moeten ook als zodanig gelden in het licht van de overeenkomst en de opdracht. Dit werd erkend tijdens het overleg op 18 mei. Het verbaast ons dat dit zonder onze instemming in de opdracht is opgenomen. In het verslag van het overleg van 27 februari is hier geen afspraak over terug te vinden. Daarin staat wat de analyse betreft slechts "het maken van een analyse waarin de knelpunten rondom het Fochteloërveen in kaart worden gebracht". Wij hebben er dan ook van meet af aan tegen geageerd, maar daar is niks mee gedaan.

Er is overigens geen enkele aanleiding om te vermoeden dat er sprake is van een wetenschappelijke fout bij de aanwijzing. Daarvan kan sprake zijn indien uit objectieve informatie blijkt dat de betreffende vogelsoorten niet in het gebied voorkwamen op het moment van aanwijzing of niet in aantallen die voldoen aan de nationale selectiecriteria. Het gebied zou dan per vergissing voor deze soorten zijn aangewezen. Dat is o.i. evident niet het geval.

De provincie stelt aanleiding te hebben om te denken dat er bij de vaststelling van de doelen sprake was van een wetenschappelijke fout als de aantallen genoemd in de doelen al die tijd niet zijn gehaald. Kijkend naar de trends zoals die zijn gepubliceerd op de Sovon website, hebben de soorten die nu qua aantallen de instandhoudingsdoelen niet halen sinds de aanwijzing in 1998 in sommige jaren die aantallen echter wel degelijk gehaald (kleine zwaan in 1998, 2002/2003 en 2003/2004, wilde zwaan in 97/98 en 2002/2003 en vlak voor aanwijzing in 95/96 ook, slobeend in 2015/2016, tafeleend in 2000/2001 en 2001/2002). Er is dus geen aanleiding om te veronderstellen dat de draagkracht van het gebied al ten tijde van de aanwijzing lager was dan de draagkracht zoals verwoord in de instandhoudingsdoelen. Het ligt veel meer voor de hand dat oorzaak van het achterblijven van de aantallen gedeeltelijk of geheel zit in achteruitgang van het leefgebied (mn foerageergebied). Het N2000-beheerplan bevestigt dit beeld.

[redacted] dank voor je toelichting op art. 4. Ook wij gaan ervan uit dat GS de intentie heeft om na ondertekening de overeenkomst na te komen. Mocht dit onverhoopt niet gebeuren door publiekrechtelijk handelen dan wel nalaten, is naleving inderdaad afdwingbaar vanwege opgewekt vertrouwen. Echter, wij voorkomen dit liever vooraf dan dat we daar achteraf over moeten procederen.

Inmiddels zijn de onderhandelingen opgeschaald naar bestuurlijk niveau. Mogelijk komen deze punten daar ook aan de orde. Het lijkt me het beste dat nu af te wachten.

Vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]

Tel: +31 (0)[redacted]
Mob:

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: vrijdag 3 juli 2020 13:21
Aan: [redacted]@Vogelbescherming.nl>; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@natuurmonumenten.nl>; [redacted]@nmfdrenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>
CC: [redacted]@vogelbescherming.nl>
Onderwerp: RE: de aanpassingen verwerkt

Hallo[redacted] e.a.,

Ten aanzien van je eerste punt heeft[redacted] met je gebeld. Ik hoop dat dat gesprek het een en ander verduidelijkt heeft.

Ten aanzien van je tweede vraag reageer ik bij deze. Allereerst moet ik zeggen dat ik het jammer vind dat dit punt nu pas wordt aangestipt. Dit artikel 4 stond er al vanaf de eerste versie van dit document in. Hierbij zal ik nader toelichten waarom het erin staat en waarom wij hier ook aan vast moeten houden.

Het staat voorop dat GS (als ze instemmen met de ovk) de intentie heeft om de afspraken in de overeenkomst na te leven. Door de ondertekening van de overeenkomst zal ook gesproken kunnen worden van opgewekt vertrouwen hiertoe. Echter als men met de overheid een private overeenkomst afsluit over haar publiekrechtelijke taken kan de overheid niet anders dan een dergelijke bepaling op te nemen. Het is dan ook een standaard artikel in al onze overeenkomsten. Voor de gemeente Assen geldt overigens het zelfde. Wij zijn namelijk als overheid een publiekrechtelijk orgaan en zodoende gebonden aan democratische processen. In zo'n democratisch proces kunnen zaken toch anders lopen dan wij nu kunnen voorzien. Gelet hierop kunnen wij niet anders dan vasthouden aan het huidige artikel.

Ik hoop dat je met deze toelichting toch kunt instemmen met de huidige bepaling.

Graag hoor ik van je.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

provincie Drenthe

[redacted]
Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
T (0592)[redacted]
[redacted]@drenthe.nl

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Van: [redacted]@Vogelbescherming.nl>
Verzonden: donderdag 2 juli 2020 13:53
Aan: [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@natuurmonumenten.nl>; [redacted]@nmfdrenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>
CC: [redacted]@vogelbescherming.nl>
Onderwerp: RE: de aanpassingen verwerkt

Dag[redacted] e.a.,

[redacted], dank voor het verwerken van de aanpassingen. We kunnen ons er in vinden met uitzondering van het volgende punt.
In de opdracht heb je de zin dat bij afronding van de opdracht de opdrachtgever inzicht heeft in "de correctheid van het instandhoudingsdoel" vooralsnog laten staan, ondanks ons voorstel om die te verwijderen. In reactie op ons voorstel geeft de provincie aan dit te willen laten staan, omdat ze wil weten of het instandhoudingsdoel goed is. Daar hebben wij de volgende vragen over:

1. Op welk instandhoudingsdoel uit het N2000-aanwijzingsbesluit Fochteloërveen doelt de provincie precies?
2. Waarom wil de provincie weten of dit instandhoudingsdoel goed is?

Toelichting: Het onderzoek gaat over de vraag of al dan niet de instandhoudingsdoelen uit het aanwijzingsbesluit worden gehaald en zo niet, welke maatregelen er nodig zijn om ze te halen. Daarbij speelt o.i. geen rol of het instandhoudingsdoel goed is. Dat instandhoudingsdoel is immers een gegeven, ook juridisch gezien, nu het is vastgelegd in het (onherroepelijke) aanwijzingsbesluit.

3. Wat zijn de criteria op basis waarvan de provincie beoordeeld wil zien of het instandhoudingsdoel al dan niet goed is?

Overigens, onderzoek naar de instandhoudingsdoelen van de Natura 2000-gebieden vindt al plaats in het kader van de projecten vanuit het ministerie van LNV over actualisatie doelensystematiek Natura 2000 en doorlichting Natura 2000.

Nu we richting ambtelijke overeenstemming lijken te gaan, hebben we onlangs de civielrechtelijk advocaat om een reactie op de stukken gevraagd. Vandaag ontvingen we zijn advies. Hij is kritisch op art. 4 van de overeenkomst. Die luidt als volgt:

"Artikel 4 Overige bevoegdheden
Het in deze overeenkomst bepaalde laat de publiekrechtelijke positie en bevoegdheden van de gemeente en provincie onverlet. Publiekrechtelijk handelen dan wel het nalaten van publiekrechtelijk handelen door de gemeente en provincie zal derhalve nimmer een tekortkoming bij de uitvoering van de overeenkomst kunnen vormen."

Jullie zullen die intentie niet hebben, maar de advocaat geeft aan dat wij er rekening mee moeten houden dat deze bepaling ertoe zou kunnen leiden dat de provincie (of gemeente) bepaalde publiekrechtelijke besluiten die nodig blijken te zijn ter uitvoering van de overeenkomst niet nemen. Wij stellen daarom voor dit artikel te schrappen. Mochten provincie en gemeente daar niet mee kunnen instemmen, dan stellen we voor het artikel aan te vullen. Het artikel ziet heel algemeen op "overige bevoegdheden" en "publiekrechtelijk handelen". Met publiekrechtelijk handelen als bedoeld in dat artikel zal niet bedoeld zijn het uitvoeren van de verplichtingen o.g.v. de overeenkomst, zoals bijv. publiekrechtelijk handelen dat nodig is ter uitvoering van de maatregelen als bedoeld in art. 2g. Anders zou de overeenkomst zinloos zijn. Ter verduidelijking stellen wij dan ook als aanvulling op art. 4 de volgende zin voor.
"Onder publiekrechtelijk handelen als bedoeld in deze bepaling valt niet het handelen ter uitvoering van de verplichtingen uit deze overeenkomst zoals het uitvoeren van de maatregelen bedoeld in art. 2g".

We horen graag of partijen hiermee kunnen instemmen.

Vriendelijke groet,
[redacted]

Met vriendelijke groet,

[redacted]
[redacted]@Vogelbescherming.nl
Vogelbescherming Nederland
Boulevard 12, 3707 BM Zeist
Tel: +31 (0)30[redacted]
Mob:
Web: www.vogelbescherming.nl

Vogelbescherming
NEDERLAND

Consider the environment. Do you really need to print this email?

De inhoud van dit bericht en de eventueel daarbij behorende bijlagen zijn persoonlijk gericht aan en derhalve uitsluitend bedoeld voor de geadresseerde. Openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan zonder toestemming van de afzender. Heeft u dit bericht ontvangen en bent u niet de geadresseerde, noch bevoegd dit bericht namens geadresseerde te ontvangen, dan verzoeken wij u vriendelijk ons direct op de hoogte te stellen van de ontvangst en dit bericht, met inbegrip van eventuele bijlagen, uit uw systeem te wissen.

The information sent with this e-mail message is only for the strict use of the intended recipient. It is not permitted to publish, copy, circulate and/or disclose any of this information to third parties without the permission of the sender. If you are not the intended recipient or the authorised person to use these contents of this e-mail message, please notify us immediately, delete the e-mail message from your inbox, and do not use it for any purpose or disclose the contents of this message to third parties, or publish, copy or store this information on a information carrier.

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: vrijdag 26 juni 2020 17:30
Aan: [redacted]@assen.nl>; [redacted]@assen.nl>; [redacted]@natuurmonumenten.nl>; [redacted]@nmfdrenthe.nl>; [redacted]@vogelbescherming.nl>; [redacted]@Vogelbescherming.nl>
CC: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: de aanpassingen verwerkt

Hallo allen,

Jullie reacties op de private overeenkomst en de opdracht heb ik in de bijgaande eindversies verwerkt. De opmerkingen t.a.v. de overeenkomst heb ik allemaal overgenomen en verwerkt.
De opmerkingen t.a.v. opdracht heb ik ook bijna allemaal verwerkt (zie wijzigingen bijhouden). Over een paar tekstvoorstellen hebben we een alternatief idee (zie daarvoor de opmerkingen in de zijlijn).

Graag hoor ik of jullie je in onze reactie en het tekstvoorstel kunnen vinden of dat een overleg hierover noodzakelijk is.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

provincie Drenthe

[redacted]t
Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
T (0592)[redacted]
E [redacted]@drenthe.nl

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Date : 14-9-2020 13:33:34
From : "[redacted]"
To : "Hans Kuipers"[redacted]@drenthe.nl
Subject : FW: Gespreksverslag BO 8 september 2020
Attachment : image001.png;image002.png;image003.png;image004.png;image005.png;image006.png;image007.png;image008.png;image773247.png;image119530.png;

t.k.n.

Van:[redacted]@Vogelbescherming.nl>
Verzonden: maandag 14 september 2020 13:28
Aan:[redacted]@assen.nl>
CC:[redacted]@drenthe.nl>[redacted]@nmfdrenthe.nl>;[redacted]@vogelbescherming.nl>;[redacted]@natuurmonumenten.nl>
Onderwerp: RE: Gespreksverslag BO 8 september 2020

Dag[redacted],

In antwoord op jouw vraag; Ik hoop morgen de reactie en aanpassingen van de bestuurders van de groene organisaties te kunnen doorsturen.

Vriendelijke groet,
[redacted]

Met vriendelijke groet,

[redacted]
[redacted]@Vogelbescherming.nl
Vogelbescherming Nederland
Boulevard 12, 3707 BM Zeist
Tel: +31 (0)3[redacted]
Mob: +31 06[redacted]
Web: www.vogelbescherming.nl

Vogelbescherming
NEDERLAND

Consider the environment. Do you really need to print this email?

De inhoud van dit bericht en de eventueel daarbij behorende bijlagen zijn persoonlijk gericht aan en dienen uitsluitend bekend te zijn voor de geadresseerde. Openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan zonder toestemming van de afzender. Heeft u dit bericht ontvangen en bent u niet de geadresseerde, noch bevoegd dit bericht namens geadresseerde te ontvangen, dan verzoeken wij u vriendelijk ons direct op de hoogte te stellen van de ontvangst en dit bericht, met inbegrip van eventuele bijlagen, uit uw systeem te wissen.

The information sent with this e-mail message is only for the strict use of the intended recipient. It is not permitted to publish, copy, circulate and/or disclose any of this information to third parties without the permission of the sender. If you are not the intended recipient or the authorised person to use these contents of this e-mail message, please notify us immediately, delete the e-mail message from your inbox, and do not use it for any purpose or disclose the contents of this message to third parties, or publish, copy or store this information on a information carrier.

Van:[redacted]@assen.nl>
Verzonden: donderdag 10 september 2020 09:26
Aan[redacted]@Vogelbescherming.nl>;[redacted]@drenthe.nl>
CC: Henk Jumelet[redacted]@drenthe.nl>; Hans Kuipers[redacted]@drenthe.nl>;[redacted]@drenthe.nl>;[redacted]@drenthe.nl>;[redacted]@nmfdrenthe.nl>;[redacted]@vogelbescherming.nl>;[redacted]@assen.nl>;[redacted]@natuurmonumenten.nl>
Onderwerp: RE: Gespreksverslag BO 8 september 2020

Dag allen,

Ik kan alvast melden dat mijn bestuurder akkoord is met het gespreksverslag.

[redacted], je geeft aan dat jullie z.s.m. met een reactie op het gespreksverslag en een aangepast voorstel komen. Kun je dit wat meer specificeren? Lukt dit bijvoorbeeld begin volgende week?
Het zou prettig zijn als we na het overleg van dinsdag nu door kunnen pakken.

Vriendelijke groet,
[redacted]

Van[redacted]@Vogelbescherming.nl]
Verzonden: woensdag 9 september 2020 16:55
Aan:[redacted]@drenthe.nl>
CC: Henk Jumelet[redacted]@drenthe.nl>; Hans Kuipers[redacted]@drenthe.nl>;[redacted]@drenthe.nl>;[redacted]@drenthe.nl>;[redacted]@nmfdrenthe.nl>;[redacted]@vogelbescherming.nl>;[redacted]@assen.nl>;[redacted]@assen.nl>;[redacted]@natuurmonumenten.nl>
Onderwerp: RE: Gespreksverslag BO 8 september 2020

Dag[redacted],

Dank voor het gespreksverslag. We zullen er zsm op reageren.

Wat jouw voorstel betreft om ons een aangepaste versie van de overeenkomst te sturen. Het heeft onze voorkeur om dit te doen zoals gisteren is afgesproken nl. dat de groene organisaties daartoe een voorzet doen. We sturen die zsm naar jullie.

Vriendelijke groet,
[redacted]

[redacted]

Tel: +31 (0)3[redacted]
Mob:+31 06[redacted]

Van:[redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: woensdag 9 september 2020 10:25
Aan[redacted]@nmfdrenthe.nl>;[redacted]@vogelbescherming.nl>;[redacted]@assen.nl>;[redacted]@natuurmonumenten.nl>;[redacted]@Vogelbescherming.nl>;[redacted]@assen.nl>
CC: Henk Jumelet[redacted]@drenthe.nl>; Hans Kuipers <[redacted]@drenthe.nl>;[redacted]@drenthe.nl>;[redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: Gespreksverslag BO 8 september 2020

Beste ambtelijke begeleidingsgroep,

Zouden jullie deze e-mail willen doorsturen naar jullie bestuurder (omdat ik niet beschik over alle e-mailadressen)?

Op 8 september 2020 heeft u deelgenomen aan het bestuurlijk overleg naar aanleiding van de beroepsprocedures tegen de natuurvergunning Kloosterveen.

Hieronder treft u een verslag aan van dit overleg. Wij gaan ervan uit dat dit verslag op hoofdlijnen een overzicht geeft van hetgeen besproken is. Mocht u onjuistheden zien of aanvullingen hebben dan horen wij dit graag zo spoedig mogelijk (bij voorkeur binnen 1 week).

Ten aanzien van het vervolg stellen wij voor dat wij begin volgende week jullie ambtelijke vertegenwoordigers een aangepaste versie van de private overeenkomst toesturen. Op die manier houden we het tempo erin en kunnen we hopelijk snel naar een oplossing toewerken.

Met vriendelijke groet,

provincie Drenthe

t
Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
T (0592
E @drenthe.nl

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Gespreksverslag van het bestuurlijk overleg van 8 september 2020

Aanwezigen: Fred Wouters (VB), Jan Gorter (NM), Reinder Hoekstra (NMF), Mirjam Pauwels (Gemeente Assen), Henk Jumelet en Hans Kuipers (provincie Drenthe). Verder waren voor ambtelijke ondersteuning aanwezig: (Assen), (VB) en (provincie).

Het overleg is geopend door Hans Kuipers. Alle partijen zijn in de gelegenheid gesteld om aan te geven wat hun kijk is op het proces tot nu toe.

Vervolgens is door dhr Wouters uitgelegd wat de uitkomsten waren van het vooroverleg tussen de natuurpartijen vanochtend. Dit heeft geleid tot een voorstel voor veranderingen t.o.v. de huidige concept overeenkomst. In hoofdlijnen komt dit voorstel erop neer dat het beroep tegen de natuurvergunning wordt ingetrokken nadat het ecologisch onderzoek is uitgevoerd, de daaruit voortvloeiende maatregelen in een plan van aanpak op tijd en geld zijn gezet en GS en PS hiermee hebben ingestemd. De benodigde maatregelen moeten binnen 4 jaar worden uitgevoerd.

Hierop is door de overheden aangegeven dat hun motivatie voor het aangaan van de private overeenkomst zit in de zekerstelling dat de woningbouw in Kloosterveen op korte termijn van start kan gaan. De overheden concluderen dat de beoogde tijdswinst (door direct intrekken beroep) met het voorstel van de natuurpartijen niet gehaald wordt.

Hierop is een alternatief voorstel neergelegd. In het kort komt dit erop neer dat er een knip wordt gemaakt tussen het intrekken van het beroep tegen de 500 woningen (de huidige vergunning) en de afspraak om geen beroep in te stellen tegen de 2000 in de toekomst nog te vergunnen woningen. De afspraak is dat er binnen nu en +/- 2 weken een overeenkomst wordt afgesloten tussen alle partijen waarin staat:

- Dat de natuurpartijen het beroep tegen de natuurvergunning van 500 woningen zullen intrekken als de overheden de opdracht hebben verleend aan een ecologisch bureau op basis van gezamenlijke opdrachtformulering en de provincie de natuurvergunning heeft aangepast (dit laatste is overigens al gebeurd).
- Dat de afspraak - dat er geen beroep wordt ingediend tegen de natuurvergunning van de overige 2000 woningen- nu nog niet wordt gemaakt, maar als intentie wordt opgenomen en gekoppeld aan het besluit van de provincie over het plan van aanpak dat op basis van het nader onderzoek wordt opgesteld. Met dit plan van aanpak wordt bedoeld een uiteenzetting van de maatregelen die op basis van het onderzoek van het ecologisch bureau geadviseerd en opgepakt gaan worden, inclusief tijdspad.
- Als partijen het eens zijn over het plan van aanpak zal een nadere overeenkomst worden afgesloten waarin bepaald wordt dat er ook geen beroep wordt ingediend tegen de natuurvergunning voor de overige 2000 woningen als de provincie het plan van aanpak uitvoert.
- Als basis voor de overeenkomst wordt de concept overeenkomst gebruikt die partijen al overeengekomen waren.

Alle partijen stonden positief tegenover dit alternatieve voorstel en zullen z.s.m. bij hun achterban nagaan of dit voor iedereen een acceptabel consensus is. Einde overleg.

Disclaimer:
Aan de informatie in deze e-mail en ieder aangehecht databestand kunnen geen rechten worden ontleend. De e-mail is vertrouwelijk en is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde. De gemeente Assen aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade als gevolg van onjuistheden, gedateerde informatie of van een onjuiste en onvolledige verzending en ontvangst van informatie.

Date : 25-6-2020 17:18:25
From : "[redacted]@drenthe.nl
To : "[redacted]@assen.nl, "[redacted]@drenthe.nl
Subject : FW: Info voor uitvraag Fochteloerveen
Attachment : image001.jpg;

Ze hebben er zin in, maar gaan wel richting de 50k
Ik heb ze nog even aangegeven dat ze moeten wachten tot de officiele uitvraag komt.
Of iig de afgestemde [redacted], wanneer is die af?

Groet,
[redacted]

Provincie Drenthe
Westerbrink 1
Postbus 122
9400 AC Assen
+31 (0)592 365555
werk: ma, di, do, vr

Van: [redacted]@altwym.nl[redacted]@altwym.nl>
Verzonden: donderdag 25 juni 2020 17:06
Aan: [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@altwym.nl
Onderwerp: RE: Info voor uitvraag Fochteloerveen

Beste [redacted],

Wij hebben er intern met een aantal mensen naar gekeken en gaan er vanuit dat het mogelijk is dit project uit te voeren voor een bedrag onder de 50 ke, waarbij we de kernvragen in detail uitwerken en sommige, meer achterliggende / ondersteunende op een wat globaler niveau zullen beantwoorden.
We hebben er veel zin in en zullen volgende week aan de slag gaan om een offerte te maken.
Of komt er eerst nog een officiële offerte uitvraag ook?

Met hartelijke groet,

[redacted]
+31 511 - 474764
www.altwym.nl

Altenburg & Wymenga ECOLOGISCH ONDERZOEK

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: donderdag 25 juni 2020 14:13
Aan: [redacted]@altwym.nl[redacted]@altwym.nl
Onderwerp: Info voor uitvraag Fochteloerveen

Beste [redacted]

Hier de documenten zoals afgesproken voor de aanvulling van de uitvraag voor het Fochteloerveen

De PB waartegen beroep is aangetekend is hier te vinden
https://drenstack01.stackstorage.com/s/fBjJ8kGwPADtsgq

En het beroep in de bijlagen.

Groet,
[redacted]

Provincie Drenthe
Westerbrink 1
Postbus 122
9400 AC Assen
+31 (0)592 365555
werk: ma, di, do, vr

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: donderdag 25 juni 2020 12:34
Aan: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: gronden van beroep

Hoi,

Hierbij de gronden van het beroep (voor zover ze er zijn).
Heb je hiernaast nog meer nodig?

Met vriendelijke groet,
[redacted]

Date : 25-6-2019 15:49:17
From : "[redacted]"
To : "Arnout Venekamp"[redacted]@drenthe.nl
Subject : FW: kloosterveen
Attachment : image001.png;image002.png;

Van: [redacted]
Verzonden: dinsdag 25 juni 2019 15:46
Aan: [redacted]
Onderwerp: kloosterveen

Hallo Henk er[redacted]

Voor de natuurvergunning Kloosterveen hebben we contact gehad met de bezwaarmakers over het wel of niet doorzetten van hun bezwaren (Vogelbescherming Nederland en Natuur en Milieufederatie (ook namens Natuurmonumenten)) omdat door hen ook in de zienswijze is aangegeven dat ze graag mee willen praten/ denken over oplossingen van de geconstateerde problematiek (het borgen van voldoende foerageergebied voor aangewezen soorten en verstoringsproblematiek aanpakken).
Vandaag heeft NMF nogmaals aangegeven open te staan voor een afspraak waarbij de betrokken partijen om tafel gaan om gezamenlijk tot een oplossing te komen. Hiervoor zal vooral naar de Gemeente Assen worden gekeken maar kan de provincie ook zeker een rol spelen. Zo staat voor eind dit jaar/ begin volgend jaar de evaluatie van het beheerplan Fochteloerveen op de planning waar deze problematiek ook in meegenomen kan worden en daarnaast ook misschien wel puur faciliterend(?). De gemeente Midden Drenthe en Noordenveld zijn vanwege gemeentegrenzen voor dit overleg ook nog relevant dus die zullen dan ook nog gepolst moeten worden.
NMF zou graag een antwoord van ons willen dat wij de intentie hebben om met elkaar in gesprek te gaan zodat ze dit met de andere twee partijen verder kunnen afstemmen. Waarschijnlijk zullen de partijen een beroep indienden met daarin de opmerking dat ze met de partijen om tafel gaan om tot een andere oplossing te komen.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
(0592)[redacted]

provincie Drenthe
[redacted]
Team VTH
Postadres: Postbus 122, 9400 AC Assen
www.provincie.drenthe.nl/natuurbescherming

Date : 8-10-2020 14:24:02
From : '[redacted]@drenthe.nl
To : '[redacted]@assen.nl"[redacted]@assen.nl
Cc : '[redacted]@drenthe.nl
Subject : FW: Kloosterveen_persbericht concept
Attachment : Kloosterveen.docx;image001.jpg;

Beste[redacted]

Van mijn collega[redacted] kreeg ik jullie mailwisseling doorgestuurd met daarbij het concept-persbericht, opgesteld door de groene partners. Graag zou ik z.s.m. even contact met je hebben om de communicatiemoment even kort te sluiten met elkaar, daarvoor ben ik nl. weer de contactpersoon (om het allemaal overzichtelijk te houden..).
Ik begreep dat[redacted] al heeft aangegeven dat wij een informerende brief naar PS willen versturen en dat jullie ook de raad van Assen willen informeren? Het lijkt me wijs die verzendmomenten op elkaar af te stemmen, zodat raads- en statenleden het nieuws niet uit de krant hoeven te lezen. Bij het verzenden van zo'n brief aan raad en staten kan nl. ook direct het persbericht de deur uit. Stemt Assen in met het persbericht? Vanuit de provincie zijn we voor gezamenlijke en gelijktijdige communicatie. De inhoud van het bericht is van ons betreft ook akkoord.
Reinder Hoekstra heeft me laten weten dat hij wellicht morgen al de ovk met alle handtekeningen gereed heeft, dus dan zou ook de brief verstuurd kunnen worden. Echter, volgende week is het herfstvakantie en dat levert soms weer wat praktische onhandigheden op ivm bereikbaarheid.
Enfin, graag zou ik zsm even met je in contact komen; ik ben bereikbaar op 06-[redacted]

Tot horens, met vriendelijke groet,

[redacted]

provincie Drenthe
www.provincie.drenthe.nl
T: (0592)[redacted]
M: 0[redacted]
E[redacted]@drenthe.nl

Van: Reinder Hoekstra[redacted]@nmfdrenthe.nl>
Verzonden: donderdag 8 oktober 2020 10:26
Aan:[redacted]@drenthe.nl>;[redacted]@assen.nl>
CC:[redacted]@nmfdrenthe.nl>
Onderwerp: Kloosterveen_persbericht concept

Hallo[redacted] en[redacted]

Hierbij het conceptpersbericht zoals dat na wat mails heen en weer nu voorligt.
Zoals gezegd twee mogelijke routes, een gezamenlijk persbericht met zijn 5 of een bericht voor en van de drie nb oprganisaties.
In het eerste geval graag jullie reflectie en reactie.
In het tweede geval zou je ook kunnen voortbouwen op dit concept.
In beide gevallen zou ik het fijn vinden als ons dit niet veel afstem- inspanningen kost.

Met vriendelijke groet,

Reinder Hoekstra

PS;[redacted] de overeenkomst is nog niet op de Hertenkamp gearriveerd. De post moet nog komen vandaag.

Persbericht

Overeenkomst over uitbreiding Kloosterveen én behoud natuur Fochteloërveen

Assen, 6 oktober 2020
Assen kan beginnen met de bouw van woningen in Kloosterveen. De gemeente heeft daarover afspraken gemaakt met de provincie, Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten en de Natuur en Milieufederatie Drenthe. De kern van deze afspraken is dat de woonwijk geen extra stikstofuitstoot veroorzaakt op het Fochteloërveen en dat negatieve effecten aan de natuur, zoals het verlies aan leefgebied van toendrarietganzen, wilde en kleine zwanen en kraanvogels, worden voorkomen of gecompenseerd. Provincie en gemeente zetten zich samen met de natuurorganisaties in voor maatregelen om de natuurwaarden te versterken.

Assen heeft nieuwe woningen nodig voor haar inwoners. Het oog is daarbij gevallen op een uitbreiding van de wijk Kloosterveen met 2500 woningen. Die is gepland vlakbij het hoogveengebied Fochteloërveen, Natura 2000-gebied en onder andere vermaard als broedgebied van de zeldzame kraanvogel. Juist daar waar de wijk zou moeten komen zoeken overwinterende toendrarietganzen, kleine en wilde zwanen hun voedsel. Door de toename van de recreatie in het Fochteloërveen zullen broedende kraanvogels bijvoorbeeld sneller worden verstoord.

Beroep tegen vergunningverlening ingetrokken
Natuurmonumenten, Natuur- en Milieufederatie Drenthe en Vogelbescherming Nederland hebben tegen de oorspronkelijke vergunning voor de eerste 500 woningen beroep aangetekend bij de rechtbank, op grond van de stikstofdepositie en de aantasting van het foerageergebied van ganzen en zwanen. Naar aanleiding daarvan zijn nu goede afspraken gemaakt op grond waarvan de natuurorganisaties hun beroep intrekken.

Akkoord maakt bouwen en natuurverbetering mogelijk
De vergunning is door de provincie op het onderdeel stikstof aangepast. Om de ontstane impasse te doorbreken zijn de provincie, de gemeente Assen en de natuurbeschermings-organisaties verder overeengekomen dat Assen de eerste 500 van de geplande woningen mag bouwen, en dat er tegelijk een onafhankelijk onderzoek door een ecologisch bureau wordt uitgevoerd naar de verstoring van de foerageergebieden én naar maatregelen om de problemen te verhelpen.

De provincie Drenthe zal als verantwoordelijke instantie voor het Natura 2000-gebied vervolgens de uit het onderzoek naar voren komende maatregelen uitvoeren. Provinciaal ambassadeur Jan Gorter van Natuurmonumenten is blij dat we zo het traject ingaan waarbij we alle belangen rechtdoen, en heeft er vertrouwen in. “We kunnen aan het werk, voor stad, uitloopgebied, gans, en kraanvogel.”

Meer informatie:

- Gemeente Assen:

- Provincie Drenthe:
- Vogelbescherming: [redacted] 06 [redacted]
- Natuurmonumenten: Jan Gorter
- Natuur- en Milieufederatie Drenthe: Reinder Hoekstra [redacted]

Date : 30-10-2020 13:11:05
From : s@drenthe.nl
To : " @drenthe.nl
Subject : FW: Namen voor de begeleidingsgroep
Attachment : image003.jpg;image004.jpg;

ti

Groet,

Provincie Drenthe
Westerbrink 1
Postbus 122
9400 AC Assen
+31 (0)592 365555
werk: ma, di, do, vr

Van: @anantis.nl>
Verzonden: vrijdag 30 oktober 2020 12:26
Aan: @drenthe.nl>
Onderwerp: RE: Namen voor de begeleidingsgroep

Hoi

Daar ga ik mee aan de slag.!

Met vriendelijke groet

06
www.anantis.nl

Van: @drenthe.nl>
Verzonden: donderdag 29 oktober 2020 15:53
Aan @anantis.nl>
Onderwerp: Namen voor de begeleidingsgroep

Hoi

Zoals telefonisch afgesproken hierbij de namen voor de begeleidingsgroep voor het onderzoek naar het foerageergebied rondom het Fochteloërveen.
Het is de bedoeling om rond 11 november een datum te prikken om de offerte van Altenburg en Wymenga te bespreken, waarbij Altenburg en Wymenga ook aanwezig moet zijn.

De begeleidingsgroep bestaat uit

- Vogelbescherming Achtervang)
- NMF
- Natuurmonumenten achtervang)
- Gemeente Asser
- Provincie Drenthe

Leden Altenburg en Wymenga

-
-

@vogelbescherming.nl>; @hetnet.nl>; @nmfdrenthe.nl; @natuurmonumenten.nl>;
@natuurmonumenten.nl; @assen.nl> @altwym.nl

De offertevraag ligt al bij je, graag zou ik je willen vragen de bijeenkomst reeds te plannen.

Met groet!

Groet,

Provincie Drenthe
Westerbrink 1
Postbus 122
9400 AC Assen
+31 (0)592 365555
werk: ma, di, do, vr

Date : 19-10-2020 11:03:53
From : "[redacted]@drenthe.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl
Subject : FW: Onafhankelijke voorzitter

[redacted], van Elzinga en Oterdoom. 06[redacted]
[redacted] 06[redacted]
[redacted] 06[redacted]

Date : 1-1-0001 00:00:00
Subject : FW: Opdrachtbevestiging verplichting V86547 Opdracht foerageergebied ganzen en kraanvogel Fochteloerveen
Attachment : Opdrachtbevestiging_V86547.pdf;A&W-offerte 20-252 Fochteloerveen (1).pdf;

Groet,

Provincie Drenthe
Westerbrink 1
Postbus 122
9400 AC Assen
+31 (0)592 365555
werk: ma, di, do, vr

Van: post@drenthe.nl <post@drenthe.nl>
Verzonden: donderdag 26 november 2020 14:56
Aan: @altwym.nl
Onderwerp: Opdrachtbevestiging verplichting V86547 Opdracht foerageergebied ganzen en kraanvogel Fochteloerveen

Geachte heer/mevrouw,

Hierbij ontvangt u de opdrachtbevestiging met het verplichtingennummer V86547.

De opdrachtbrief treft u in de bijlage aan.

Met vriendelijke groet,

Provincie Drenthe

Tel. (0592) 36 55 55

provinciehuis Westerbrink 1, Assen
postadres Postbus 122, 9400 AC Assen

www.drenthe.nl
0592 - 36 55 55

provincie Drenthe

Altenburg & Wymenga Ecologisch Onderzoek; BV; A&W
t.a.v. [redacted]
Suderwei 2
9269TZ Feanwâlden

Assen, 26 november 2020
Ons zaaknummer: PI0000244
Verplichtingnummer: V86547
Behandeld door: [redacted]
Onderwerp: Opdracht foerageergebied ganzen en kraanvogel Fochteloerveen

Geachte [redacted]

Hierbij verlenen wij u opdracht voor voor de opdracht conform de aanbieding en zoals besproken in het begeleidingsoverleg van donderdag 19 november.

Het totaalbedrag van de opdracht betreft maximaal € 49.841,00 exclusief btw. Wij wijzen u erop dat geen overschrijding van het maximaal overeengekomen bedrag kan plaatsvinden, tenzij dit schriftelijk is overeengekomen.

Uw facturen kunt u op twee manieren digitaal bij ons aanleveren:
- via post@drenthe.nl. Facturen dienen in een PDF bestandsformaat te worden aangeleverd.
- via het Simpler invoicing(SI)-netwerk. Voor de aanlevering van uw e-facturen via het SI-netwerk hebt u ons SI-nummer nodig. Ons SI-nummer is 0106:01179514.

Op uw factuur dient u in ieder geval te vermelden:
- de naam van de contactpersoon/besteller: [redacted]
- ons verplichtingnummer: V86547

Daarnaast wijzen wij u erop dat uw factuur moet voldoen aan de factuurvereisten voorgeschreven door de Belastingdienst.
Het niet voldoen aan de gestelde factuurvereisten zal leiden tot terugzending van de factuur.

Op deze opdracht zijn de voorwaarden van de raamovereenkomst Ingenieursdiensten van toepassing.

Heeft u vragen of doen er zich knelpunten voor door corona(maatregelen) dan kunt u direct contact opnemen met uw
contactpersoon van de provincie. Samen zoeken we naar een redelijke en billijke oplossing.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,
namens dezen,

A.W. Venekamp
teammanager Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving

Bijlage(n):
A&W-offerte 20-252 Fochteloerveen (1).pdf

A&W ECOLOGISCH ONDERZOEK

Suderwei 2
9269 TZ Feanwâlden
telefoon 0511 47 47 64
e-mail info@altwym.nl
internet www.altwym.nl

aan

Provincie Drenthe
T.a.v. [redacted]
Postbus 122
9400 AC Assen

datum 4 november 2020
kenmerk 20-252/NF
betreft **Offerte Onderzoek naar verstoring en draagkracht van foerageergebied voor niet-broedvogels en Kraanvogel in en rondom het Fochteloërveen**

Geachte [redacted],

Hartelijk dank voor uw verzoek d.d. 20 oktober 2020 kenmerk PI0000244-403, om een offerte uit te brengen voor het onderzoek naar verstoring en draagkracht van het foerageergebied voor de aangewezen niet-broedvogels en de Kraanvogel in en rondom het Natura 2000-gebied Fochteloërveen. In deze offerte beschrijven wij onze voorgestelde aanpak en werkzaamheden, het in te zetten team en de bijbehorende begroting.

Aanleiding en doelstelling
Het Fochteloërveen is in 2013 aangewezen als Natura 2000-gebied onder de Habitat- en Vogelrichtlijn. Het gebied is onder andere aangewezen voor verschillende broed- en niet-broedvogels. Van de niet-broedvogels liggen de aantallen Kleine- en Wilde zwaan in het gebied over de afgelopen zes jaar onder de gestelde instandhoudingsdoelen. De oorzaken daarvan zijn niet precies in beeld. Er vinden verschillende ruimtelijke ontwikkelingen plaats rondom het Fochteloërveen en nieuwe ontwikkelingen zijn gepland. Ook zijn er aanwijzingen voor een toegenomen verstoring van foerageergebieden van de zwanen. Tevens speelt klimaatverandering een rol met toenemende droogte in het gebied tot gevolg. Deze (nieuwe) ontwikkelingen leiden tot de hypothese dat er (op termijn) niet afdoende foerageergebied beschikbaar is om de gestelde aantallen te faciliteren. Om dit goed te kunnen beoordelen is een grondige ecologische analyse nodig, ook om nieuwe ontwikkelen te kunnen spiegelen aan de ecologische eisen die in dat opzicht vanuit het Natura 2000-gebied worden gesteld.

De provincie Drenthe heeft in samenwerking met de gemeente Assen en andere relevante partners in dezen (Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten, Natuur en Milieufederatie Drenthe) Altenburg & Wymenga gevraagd deze ecologische analyse uit te voeren. Het gaat daarbij om onderzoek naar de (toekomstige) verstoringsbronnen in en rondom de foerageergebieden, de effecten hiervan op de instandhoudingsdoelen

en de mogelijke te treffen mitigerende maatregelen voor niet-broedvogels, te weten Kleine zwaan, Wilde zwaan, Toendrarietgans, Kolgans, Slobeend en Wintertaling. Daarnaast dient de intussen voor het gebied kenmerkende Kraanvogel te worden meegenomen in het onderzoek als broed- (stand in 2019) en niet-broedvogel.

Kort samengevat dient het onderzoek voor de bovengenoemde soorten te bestaan uit de volgende onderdelen:

- Analyse van aantalsontwikkelingen in relatie tot de instandhoudingsdoelen inclusief interpretatie van trends;
- Analyse van mogelijke effecten van klimaatverandering op aantalsontwikkelingen en een doorvertaling hiervan naar de toekomst;
- Analyse van verstoringsfactoren en een doorzicht hiervan voor toekomstige ontwikkelingen;
- Analyse van het landgebruik vanaf het moment van aanwijzen en ruimtelijke ontwikkelingen;
- Analyse van het geschikt foerageergebied in relatie tot de instandhoudingsdoelen;
- Verschillende draagkrachtscenario's voor de oplossing van eventuele knelpunten die uit het onderzoek naar voren komen.

Aanpak en werkzaamheden
Om te komen tot een gemeenschappelijk gedragen eindresultaat zal overleg met de opdrachtgever en de begeleidingscommissie in onze aanpak centraal staan en worden de keuzes in afstemming gemaakt (*zie Proces en overleg*). Voor een gedegen antwoord op de bovenstaande vragen zullen alle stappen transparant en wetenschappelijk onderbouwd worden. Hieronder doen wij een eerste voorstel tot aanpak, waarbij wij de werkzaamheden voor de studie hebben opgesplitst in de volgende onderdelen: *Instandhoudingsdoelen & Trends*, *Huidige draagkracht*, *Ontwikkelingen* en *Advies.* De specifieke werkzaamheden per onderdeel zijn hieronder puntsgewijs beschreven.

1. INSTANDHOUDINGSDOELEN & TRENDS

Om mogelijke effecten op instandhoudingsdoelen van de niet-broedvogels en de Kraanvogel[1] te kunnen bepalen is het in de eerste plaats van belang om inzicht te krijgen in de doelen en de aantalsontwikkelingen van de soorten. Deze analyse wordt als input gebruikt bij de afstemming van de methode voor de draagkrachtberekening van het gebied.

a. Voor iedere soort wordt een langjarige trendgrafiek opgesteld. Deze wordt gebruikt voor een vergelijking van aanwezige bekende aantallen (uit SOVON tellingen en rapporten), met de instandhoudingsdoelen in aantallen vogels (zoals gesteld in het aanwijzingsbesluit (2013) en het beheerplan (2016)). De ruimtelijke afbakening voor de te analyseren gegevens wordt van te voren afgestemd. Eventuele beschikbare informatie over de evaluatie betreffende de eerste planperiode wordt hierin meegenomen.

[1] Voor de Kraanvogel is nog geen instandhoudingsdoel vastgesteld. Naar verwachting zal een behoudsdoelstelling worden vastgesteld voor de soort zowel als broed- als niet-broedvogel. In deze studie wordt het aantal broedparen in 2019 gehanteerd. Voor de soort als niet-broedvogel wordt het gemiddeld seizoensmaximum (gemiddelde maximale aantallen over de afgelopen vijf jaren) gehanteerd.

b. Wanneer de lokale trend in en rond het Natura 2000-gebied afwijkt van de trend in groter geografisch verband, wordt een interpretatie gegeven van mogelijke oorzaken. Hierbij worden gebiedsexperts waaronder terreinbeheerders en de WetlandWacht geraadpleegd.
c. Tevens wordt een inschatting gemaakt van de trend in relatie tot klimaatverandering (o.a. zachte winters, droge zomers) en de (verwachte) effecten hiervan op de terreingeschiktheid en instandhoudingsdoelen (bv. verandering in overwintering). Hiervoor wordt gebruik gemaakt van rapporten, boeken en wetenschappelijke publicaties betreffende informatie omtrent o.a. recente verschuiving van vogelarealen van de relevante soorten. De diepgang van analyse hangt hierbij af van de kwaliteit van de beschikbare data.

2. HUIDIGE DRAAGKRACHT

Om te kunnen beoordelen of de hoeveelheid foerageergebied vanaf het moment van aanwijzing tot de huidige situatie voldoende was en is om de gestelde aantallen voor de instandhoudingsdoelen van de betreffende soorten te faciliteren, zal een draagkracht analyse worden uitgevoerd. Hieruit volgt een gebiedskaart met het aanwezige oppervlakte geschikt foerageergebied en een vergelijking van de benodigde draagkracht volgens de instandhoudingsdoelen met de huidige situatie.

Wij vinden het belangrijk dat de keuze voor de berekeningswijze afgestemd en onderbouwd is. Om dit te bereiken stellen we een gemeenschappelijke werksessie voor met de opdrachtgever en begeleidingsgroep (zie *Proces en overleg*). Hiervoor zullen we verschillende methodes en kengetallen ter discussie stellen, zoals gebruikt in andere studies/rapportages[2]. Hieronder doen wij een eerste voorstel tot aanpak.

a. Ten eerste wordt de terreinkeuze van de betreffende soorten omschreven (i.r.t. slaapplaatsen, foerageergebieden en afstanden van slaapplaatsvluchten) op basis van literatuur, kennis en lokale ervaring, inventarisaties en de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF).
b. Daarnaast wordt het landgebruik (relevante terreintypen), zowel binnen de N2000 begrenzing als erbuiten tot 10 km omtrek, geclassificeerd op het detailniveau van intensief- en extensief beheerd grasland, akkerland en verschillende gewastypen. Verder wordt de kwaliteit van de terreintypen voor de soorten vastgesteld en in kaart gebracht voor het moment van aanwijzing (2013) en de huidige situatie (2020) op basis van de Top 10 NL, Bestand Bodemgebruik Nederland, Basisregistratie gewaspercelen (BRP) en luchtfoto's. Er wordt een veldbezoek gepland met terreinbeheerders om de door ons gecreëerde conceptkaarten (gebaseerd op voorgenoemde categorieën) voor de uitgangssituatie te verifiëren en waar nodig aan te passen.

[2] o.a. Bos, D. Nolet, B.A., Boudewijn, T., Van der Jeugd, H.P. & B.S. Ebbinge (2008). Capacity of accommodation areas for wintering geese in the Netherlands: field tests of first principles A&W-rapport 1197. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden

Klop, E. & Gundelach, J. (2014). Beoordeling opvangcapaciteit voor ganzen binnen Vogelrichtlijngebieden en ganzenrustgebieden in Noord-Holland. A&W-rapport 2028. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden

[redacted]. (2015). Passende beoordeling Omgevingsplan Buitengebied Steenwijk. A&W-rapport 2122. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden

Fieten, N.N., [redacted]., Latour, J. (2020). Ecologische evaluatie N2000-gebied Abtskolk & De Putten. Beheerperiode 2015-2021. A&W-rapport 20-107. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden

c. Er wordt een inventarisatie gemaakt van verstoringsfactoren (vliegverkeer, verkeer, recreatie, woningbouw en faunabeheer) vanaf het begin van aanwijzen (2013) tot de huidige situatie (2020) op basis van de Top 10 NL, gegevens van de luchthaven, vervoersbewegingen en andere relevante data (WetlandWacht).
d. De verstoringsgevoeligheid (gevoeligheid ten opzichte van verstoringsbronnen, terreinomstandigheden en eventueel andere factoren) inclusief bandbreedte van verstoringsafstanden van de betrokken soorten wordt bepaald op basis van literatuur en ervaring van gebiedskenners. Wanneer van toepassing worden soorten samengevoegd tot groepen met overeenkomstige verstoringsafstand (bv. herbivore watervogels, eenden en Kraanvogel).
e. De draagkracht van het foerageergebied in en rondom het N2000-gebied tot een afstand van max. 10 km voor de doelsoorten op moment van aanwijzen (2013) en de huidige situatie (2020) wordt berekend met een GIS-model aan de hand van de twee bovengenoemde componenten: het landgebruik en de mogelijke verstoringsbronnen. Voor het model wordt gebruik gemaakt van 1) kengetallen over de geschiktheid van de verschillende terreintypes voor de doelsoorten en de bijbehorende oppervlakten uit de uitgangskaarten, 2) de verstoringsafstanden, welke alle zijn afgestemd met de opdrachtgever en de begeleidingsgroep.
f. Vervolgens wordt een vergelijking gemaakt van de berekende draagkracht met de draagkracht volgend uit de gestelde instandhoudingsdoelen.
g. Op basis van onze analyse wordt geconstateerd of de provincie aan haar verplichtingen voor het bereiken van de instandhoudingsdoelen voldoet.

3. ONTWIKKELINGEN

De huidige draagkracht van het gebied voor de betreffende soorten kan afwijken van de toekomstige draagkracht door nieuwe (ruimtelijke) ontwikkelingen. Om te bepalen of de draagkracht van het gebied ook in de nabije toekomst afdoende is voor de instandhoudingsdoelen wordt tevens een draagkracht analyse uitgevoerd waarin verschillende toekomstige ontwikkelingen in ogenschouw genomen worden. De keuze betreffende tijdsspanne en ontwikkelingen die in de analyse meegenomen worden, zullen van te voren gezamenlijk in het startgesprek worden afgebakend en afgestemd (*Proces en overleg*).

a. Ten eerste worden de toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen (o.a. woningbouw, grondgebruik incl. agrarische overeenkomsten) binnen een straal van 10 km op een rij gezet om inzicht te krijgen in toekomstige effecten op de foerageergebieden.
b. Daarnaast wordt het toekomstig gebruik en mogelijke verstoring geïnventariseerd (o.a. (vlieg)verkeer, recreatie, faunabeheer).
c. Aan de hand van de ontwikkelingen kan de toekomstige draagkracht (geschikt foerageerareaal) worden bepaald. Hiervoor worden verschillende draagkrachtscenario's via het GIS-model geanalyseerd.
d. Vervolgens worden de effecten bepaald van de ontwikkelingen op de vereiste draagkracht voor de instandhoudingsdoelen.

4. ADVIES

In het geval dat de draagkracht van het gebied in de huidige situatie en/of de toekomstige situatie onvoldoende blijkt om aan de instandhoudingsdoelen van de betreffende soorten te voldoen, stellen wij een advies op welke (verstoringswerende) maatregelen getroffen kunnen worden om aan de benodigde draagkracht te voldoen.

a. Om te komen tot een gedegen advies wordt een inventarisatie gemaakt van relevante maatregelen op basis van literatuuronderzoek. Tevens wordt een werksessie gepland op locatie met gebiedskenners omtrent verstoring in en rond Fochteloërveen.
b. Op basis van de vergaarde informatie wordt via het GIS-model de effectiviteit van oplossingen geanalyseerd d.m.v. verschillende draagkrachtscenario's (o.a. zonering in ruimte en tijd, afschermingsstructuren, grondgebruik, gedragssturing).
c. Daarbij geven we een indicatieve duiding van de kosten en de inspanning voor de te treffen maatregelen. Hiervoor is input van de terreinbeheerders noodzakelijk.
d. Het advies volgt uit de geanalyseerde draagkrachtscenario's waarbij de beste insteek betreffende kosten en baten wordt gekozen.

We verwachten dat uit deze analyse naar voren komt welke maatregelen het meest effectief zijn. Ten aanzien van de maatregelen kan een nadere uitwerking en detaillering nodig zijn, wat niet is inbegrepen in deze offerte.

Proces en overleg
De kern van onze aanpak is dat het onderzoek transparant en in gemeenschappelijk overleg gebeurt. We zijn ons er van bewust dat er veel keuzes gemaakt moeten worden voor een gedragen eindproduct. Om het proces zo duidelijk en transparant mogelijk te laten verlopen stellen wij zeven overlegmomenten voor.

1. Startoverleg: in het startoverleg worden de aanpak en de werkzaamheden besproken met de opdrachtgever en de begeleidingscommissie. Hierin zal onder andere een afbakening gemaakt worden voor de te analyseren (ruimtelijke) aantalsgegevens, periode voor huidige draagkrachtberekeningen en de te analyseren (toekomstige) ontwikkelingen. Tevens wordt een uiterlijke deadline vastgesteld voor de aanlevering van de benodigde data door betrokken personen en instanties.
2. Overleg methodiek: na het startgesprek wordt op basis van eerdere verzamelde informatie over de instandhoudingsdoelen en trends (onderdeel 1) en terreinkeuze, terreintypen, verstoringsbronnen- en gevoeligheid (onderdeel 2.a t/m 2.d) een overleg georganiseerd met de opdrachtgever en begeleidingscommissie voor de bespreking van de methodiek van de draagkrachtberekening (te hanteren bandbreedtes en kengetallen). Met deze informatie kan beter worden aangegeven welke keuzemogelijkheden er zijn voor modellering en draagkrachtberekeningen (scenario's).
3. Presentatie onderzoeksvoorstel: wij stellen voor om ons gedragen onderzoeksvoorstel te presenteren aan de provincies en betrokken gemeenten.
4. Veldwerksessie: wij plannen graag een overleg op locatie met de provincie, terreinbeheerders en andere gebiedskenners om de uitgangskaarten van het landgebruik te bespreken en waar nodig aan te vullen en te corrigeren. Hiermee hopen wij er voor te zorgen dat de uitgangssituatie (data) voor de analyse zo goed mogelijk aansluit op de werkelijkheid en daarmee resulteert in een gedegen output.

Tijdens de sessie wordt tevens informatie verzameld over ervaring met verstoring in het veld.

5. Tussentijds overleg: wij stellen voor de voortgang van het onderzoek tussentijds te bespreken met de opdrachtgever en begeleidingscommissie.
6. Bespreking conceptrapport: de resultaten van de studie inclusief conclusies en advies, leggen wij vast in een conceptrapport dat ter beoordeling aan de opdrachtgever en begeleidingscommissie wordt voorgelegd en besproken en de feedback wordt verwerkt voor de eindrapportage.
7. Eindgesprek en presentatie: voorafgaand aan de definitieve oplevering wordt een eindgesprek gepland en het resultaat wordt gedeeld in de vorm van een presentatie met de adviesgroep Natura 2000 van de provincie Drenthe en met de provincie Friesland en gemeenten Midden-Drenthe, Noordenveld en Ooststellingwerf.

Beschikbare gegevens

We gaan er vanuit, dat we volledig kunnen beschikken over alle benodigde relevante data. Waar het gaat om telgegevens van soorten in en rond het gebied zullen we dat afstemmen met SOVON en de WetlandWacht. Indien er kosten zijn verbonden aan het verkrijgen van de data, zullen we dat voorleggen aan de opdrachtgever. Deze kosten zijn nu niet begroot, omdat we zonder te zijn gestart met de analyse nog geen zicht hebben in hoeverre aankoop van gegevens nodig is.

Projectteam en expertise

De formele projectleiding is in handen van [redacted] en [redacted] Zij zullen operationeel ondersteund worden door [redacted] en [redacted], die een groot deel van de analyse en rapportage zullen uitvoeren. [redacted] draagt zorg voor de kwaliteitscontrole van het project. De GIS werkzaamheden worden uitgevoerd door ervaren collega's van de GIS afdeling.

5.1.2.e

[redacted]

5.1.2e

[redacted]

Aanbieding

De kosten van de beschreven werkzaamheden zijn nader gespecificeerd in onderstaande tabel en zijn gebaseerd op de geraamde tijdsbesteding. De totale kosten bedragen **€ 49.841,-** exclusief btw en **€ 60.308,-** inclusief btw.

Werkzaamheden / dagen	(Sr.) Ecoloog	GIS werk	Subtot. dagen	Kosten
Voorbereiding	5.1.2f [redacted]			€2.362
1.Instandhoudings-doelen & Trends				€4.868
2. Huidige draagkracht				€9.888
3. Ontwikkelingen				€6.180
4. Advies				€3.352
Proces en overleg				€9.620
Rapportage				€10.896
Projectleiding en kwaliteitscontrole				€2.584
Totaal dagen	48	12,5	60,5	
Subtotaal kosten				€49.750
Reiskosten 5.1.2f [redacted]				€91
Totaal excl. btw				**€49.841**
Totaal incl. btw				€60.308

Tijdsplanning van het aangeboden werk

Voor aanvang van de werkzaamheden zal het startoverleg plaatsvinden. In dit startoverleg stemmen we de aanpak af zoals benoemd in deze offerte en maken we afspraken voor de werksessie op locatie. Wij hebben in onze planning ruimte gereserveerd voor uitvoering in de periode november 2020 - april 2021. Het conceptrapport kan begin maart 2021 opgeleverd worden en de eindrapportage eind maart 2021. De exacte planning zal in overleg met de opdrachtgever worden vastgesteld en is mede afhankelijk van de planningsruimte van de betrokken personen en instanties.

COVID-19

Wij houden rekening met de vanuit de overheid opgestelde maatregelen. Contactmomenten met de opdrachtgever zullen zoveel mogelijk per videobellen plaatsvinden, tenzij maatregelen in de nabije toekomst versoepelen. Voor de werksessie op locatie zal de 1,5 meter afstand in acht worden genomen en daarnaast de overige door het RIVM geadviseerde maatregelen. In overleg met de opdrachtgever wordt dit nader besproken.

Overige voorwaarden

- Deze offerte is geldig tot 25 november 2020.
- De in deze offerte aangeboden planning kan uitsluitend worden gegarandeerd indien aan de in het startoverleg gemaakte afspraak t.a.v. datalevering wordt voldaan.
- Wij gaan er in deze aanbieding van uit dat de te gebruiken gegevens (GIS data) digitaal beschikbaar worden gesteld.

Betalingsregeling

- Wij voeren de werkzaamheden uit na ontvangst van een schriftelijke of digitale opdrachtbevestiging met daarin vermeld factuuradres en factuurkenmerken.
- We stellen de volgende wijze van facturering voor: 25% na uitvoering van de analyse van Instandhoudingsdoelen & Trends (onderdeel 1), 25% na uitvoering van de analyse Huidige draagkracht en Ontwikkelingen (onderdeel 2+3), 40% bij oplevering van het conceptrapport en 10% bij oplevering eindrapport.
- Voor iedere betaling wordt een digitale factuur verstrekt. Betaling dient te geschieden binnen 30 dagen na de factuurdatum op [redacted] van Altenburg & Wymenga BV, Suderwei 2, 9269 TZ Feanwâlden.
- Bij overschrijding van de betalingstermijn kan een rente van 1% per maand, gerekend vanaf de factuurdatum, in rekening worden gebracht. In uw opdrachtbevestiging kunt u doorgeven op welk e-mailadres u de factuur wenst te ontvangen. Wanneer u een factuur op papier wenst te ontvangen dient u dit in uw opdrachtbevestiging te vermelden.
- Wij accepteren de inkoopvoorwaarden van de Provincie Drenthe.
- A&W is gecertificeerd volgens NEN-EN-ISO 9001:2015.

Vragen over deze offerte kunt u stellen aan ondergetekende.

Wij wachten met belangstelling op uw reactie.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

Kwaliteitscontrole en autorisatie door [redacted]

Date : 20-12-2021 10:33:45
From : '[redacted]@drenthe.nl
To : [redacted]@drenthe.nl
Subject : FW: Oplevering eindrapport: Verstoring en draagkracht in en rond het Natura 2000-gebied Fochteloërveen
Attachment : 20-252 Verstoring en draagkracht in en rond het N2000-gebied Fochteloërveen_Eindrapport.pdf;image001.jpg;

Moio,

Kun jij deze uitkomsten even scannen op juridische implicaties? Hebben het al een beetje gehad over het bouwland maar hoe gaan we daar nu mee om als er nog meer bouwland wordt omgezet in iets anders zoals bijvoorbeeld gifteelt? Als je geen tijd hebt volgende week dan mag je het doorschuiven naar[redacted].

Groet,
[redacted]

Van[redacted]
Verzonden: donderdag 16 december 2021 11:24
Aan: VTH <vth@drenthe.nl>
CC:[redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: FW: Oplevering eindrapport: Verstoring en draagkracht in en rond het Natura 2000-gebied Fochteloërveen

Deze mag wel even in het teamoverleg gezamenlijk deel maandag.

Groet,
[redacted]

Van:[redacted]
Verzonden: woensdag 8 december 2021 12:24
Aan:[redacted]@drenthe.nl>;[redacted]@drenthe.nl>
CC:[redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: FW: Oplevering eindrapport: Verstoring en draagkracht in en rond het Natura 2000-gebied Fochteloërveen

Ter info

Van[redacted]@altwym.nl>
Verzonden: vrijdag 12 november 2021 17:23
Aan:[redacted]@drenthe.nl>;[redacted]@altwym.nl>[redacted]@vogelbescherming.nl;[redacted]@natuurmonumenten.nl>;[redacted]@drenthe.nl>;[redacted]@hetnet.nl>;[redacted]@nmfdrenthe.nl>[redacted]@assen.nl>;[redacted]@anantis.nl>
CC: A&W Info[redacted]@altwym.nl>
Onderwerp: Oplevering eindrapport: Verstoring en draagkracht in en rond het Natura 2000-gebied Fochteloërveen

Beste allen,

Hierbij het eindrapport
"Verstoring en draagkracht in en rond het Natura 2000-gebied Fochteloërveen - Analyse van effecten en perspectieven voor kwalificerende niet-broedvogels en Kraanvogel"

We hopen dat we jullie feedback op het concept naar alle tevredenheid hebben verwerkt in deze eindversie. Naast het eindrapport, zoals afgestemd, nog een versie bijgevoegd waarin de belangrijkste wijzigingen naar aanleiding van de feedback in rood zijn gemarkeerd, met mogelijk een kleine uitzondering daargelaten. Gelieve deze versie niet openbaar te verspreiden. Het eindrapport bevat al deze wijzigingen incl. nog wat kleine toevoegingen of aanpassingen.

Bij deze willen we jullie bovendien heel hartelijk danken voor alle input, het meedenken en de algemene samenwerking in dit traject.

Een heel fijn weekend gewenst!

Met vriendelijke groet,

[redacted]
+31 511 [redacted]
Werkdagen: maandag t/m donderdag

Altenburg & Wymenga
ECOLOGISCH ONDERZOEK

Verstoring en draagkracht in en rond het Natura 2000-gebied Fochteloërveen

Analyse van effecten en perspectieven voor kwalificerende niet-broedvogels en Kraanvogel

A&W-rapport 20-252

in opdracht van

provincie

Gemeente Assen

Verstoring en draagkracht in en rond het Natura 2000-gebied Fochteloërveen

Analyse van effecten en perspectieven voor kwalificerende niet-broedvogels en Kraanvogel

A&W-rapport 20-252

Foto Voorplaat
Kraanvogel in vlucht, [redacted]

[redacted] **2021**
Verstoring en draagkracht in en rond het N2000-gebied Fochteloërveen. Analyse van effecten en perspectieven voor kwalificerende niet-broedvogels en Kraanvogel. A&W-rapport 20-252
Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden

Opdrachtgever
Provincie Drenthe
Westerbrink 1
9405 BJ Assen
Telefoon 0592 365 555

Uitvoerder
Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek bv
Suderwei 2
9269 TZ Feanwâlden
Science Park 400, Matrix II, unit 1.08/1.09
1098 XH Amsterdam
Telefoon 0511 47 47 64
info@altwym.nl
www.altwym.nl

© Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek bv. Overname van gegevens uit dit rapport is toegestaan met bronvermelding.

Projectnummer	Projectleider	Status
20-252	[redacted]	Eindrapport

Autorisatie	Paraaf	Datum
Goedgekeurd	[redacted]	12 november 2021

Kwaliteitscontrole
[redacted] [redacted]

Inhoud

1 Inleiding 1
1.1 Aanleiding 1
1.2 Doelstelling 1
1.3 Aanpak en inhoud 1
2 Gebied en doelstellingen 3
2.1 Gebiedsbeschrijving 3
2.2 N2000-instandhoudingsdoelstellingen 4
3 Verstoringsinvloeden 6
3.1 Verstoringsgevoeligheid 6
3.2 Huidige verstoringsdruk 9
3.3 Historische situatie en trends 12
3.4 Toekomstige situatie 17
4 Opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen 20
4.1 Benodigde opvangcapaciteit 20
4.2 Berekeningswijze beschikbare opvangcapaciteit 21
4.3 Areaal foerageergebied 21
4.4 Huidige opvangcapaciteit 23
4.5 Ontwikkelingen in foerageerareaal en opvangcapaciteit 27
5 Ecologische analyse per soort 29
5.1 Kleine zwaan 29
5.2 Wilde zwaan 29
5.3 Toendrarietgans 32
5.4 Kolgans 34
5.5 Wintertaling 36
5.6 Slobeend 39
5.7 Kraanvogel 41
6 Draagkrachtscenario's en maatregelen 48
6.1 Draagkrachtscenario's 48
6.2 Maatregelen 50
6.3 Indicatieve kostenduiding 56
7 Conclusies en aanbevelingen 59
7.1 Verstoringsdruk in foerageergebieden en op slaapplaatsen 59
7.2 Draagkracht en instandhoudingsdoelen 60
7.3 Aanbevelingen 62
8 Literatuur 64

Bijlage 1 Werkwijze verstoringsinventarisatie en berekening opvangcapaciteit zwanen en ganzen 67
Bijlage 2 Tabel en figuren verstoringsinventarisatie 86
Bijlage 3 Figuren foerageergebied en opvangcapaciteit 92
Bijlage 4 Veranderingen overige landgebruiktypen 97
Bijlage 5 Overzicht (landelijke) vogeltrends 98

Dankwoord

Dank aan allen die zo bereidwillig waren bij te dragen aan dit onderzoek voor hun tijd, med adviezen, o.a. alle le idingscommissie te weten en (Prov. Drenthe), (WetlandWacht), (Natuurmonumenten), (Vogelbescherming), (NMF Drenthe), (Gemeente Assen) en . Veel dank aan de respondenten van het historisch panel voor hun tijd en het delen van hun ervaring en kennis van het gebied (te weten). Daarnaast dank aan voor het checken van de kaartbeelden. Ook willen we de gemeentes Assen, Noordenveld, Ooststellingwerf, Midden-Drenthe en Tynaarlo evenals de Luchtverkeersleiding Nederland bedanken voor hun medewerking bij het vergaren van gegevens.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Het Fochteloërveen is al in 1998 aangewezen onder de Vogelrichtlijn. In 2004 is het gebied tevens aangewezen als Natura 2000-gebied onder de Habitatrichtlijn. Het definitieve aanwijzingsbesluit is in 2013 gepubliceerd. Het gebied is onder andere aangewezen voor verschillende broed- en niet-broedvogels. Van de niet-broedvogels liggen de aantallen Kleine- en Wilde zwaan in het gebied over de afgelopen zes jaar onder de gestelde instandhoudingsdoelen. De oorzaken daarvan zijn niet precies in beeld. Er vinden verschillende ruimtelijke ontwikkelingen plaats rondom het Fochteloërveen en nieuwe ontwikkelingen zijn gepland. Ook zijn er aanwijzingen voor een toegenomen verstoring van foerageergebieden. Tevens speelt klimaatverandering een rol met toenemende droogte in het gebied tot gevolg.

Deze (nieuwe) ontwikkelingen leiden tot de hypothese dat er (op termijn) niet afdoende foerageergebied beschikbaar is om draagkracht voor de gestelde aantallen te faciliteren. Om dit goed te kunnen beoordelen is een grondige ecologische analyse nodig, ook om nieuwe ontwikkelen te kunnen spiegelen aan de ecologische eisen die in dat opzicht vanuit het Natura 2000-gebied worden gesteld.

1.2 Doelstelling

De provincie Drenthe heeft in samenwerking met de gemeente Assen en andere relevante partners (Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten, Natuur en Milieufederatie Drenthe) Altenburg & Wymenga gevraagd onderzoek uit te voeren naar:

- De verstoringsdruk in en rondom slaapplaatsen en foerageergebieden van kwalificerende niet-broedvogelsoorten;
- Het effect op de beschikbare draagkracht en daarmee op de instandhoudingsdoelen en;
- Mogelijkheden om waar nodig verstoringsdruk te beperken.

Kwalificerende niet-broedvogelsoorten zijn Kleine zwaan, Wilde zwaan, Toendrarietgans, Kolgans, Slobeend en Wintertaling. Daarnaast dient de intussen voor het gebied kenmerkende Kraanvogel te worden meegenomen in het onderzoek. Hoewel de Kraanvogel een Vogelrichtlijnsoort is (Annex 1), is de soort nog niet officieel gekwalificeerd voor het Fochteloërveen en bestaat er nog geen instandhoudingsdoel voor de soort in het gebied. Wel geldt een beschermingsverplichting. De Kraanvogel is daarom, tevens gelet op het belang van het gebied voor deze soort in Nederland, in het onderzoek betrokken als broed- (stand in 2019) en niet-broedvogel. Het onderzoek richt zich op aantallen en verspreiding van de betrokken soorten, beschikbare draagkracht in de historische (rond de periode van aanwijzing), actuele en toekomstige situatie, rekening houdend met landgebruik en verstoringsdruk. Ook wordt klimaatverandering in het onderzoek betrokken.

1.3 Aanpak en inhoud

De aanpak voor de ecologische analyse naar verstoringsinvloeden en draagkracht is verder globaal onderverdeeld in de volgende onderdelen: *Gebied en doelstellingen*, *Inventarisatie verstoringsinvloeden, Draagkrachtanalyse ganzen en zwanen, Ecologische analyse per soort,*

Scenario's en advies. De aanpak per onderdeel en hoofdstukindeling is hieronder op hoofdlijnen beschreven. Een gedetailleerde uitwerking van de methodiek voor de verschillende onderdelen van de analyse staat beschreven in Bijlage 1.

In onze aanpak heeft het overleg met de opdrachtgever en begeleidingscommissie centraal gestaan om te komen tot een gemeenschappelijk gedragen eindresultaat. Alle keuzes zijn in afstemming gemaakt.

Gebied en doelstellingen
Ter inleiding op de analyse en om de resultaten in perspectief tot de uitgangssituatie te kunnen plaatsen is ten eerste een korte beschrijving van het gebied gegeven en worden de doelsoorten met de betreffende Natura 2000-doelen geïntroduceerd in **hoofdstuk 2**.

Inventarisatie verstoringsinvloeden
Om mogelijke effecten van verstoring in het gebied te kunnen duiden is in **hoofdstuk 3** in de eerste plaats een overzicht gegeven van de verstoringsgevoeligheid en verstoringsafstanden van de doelsoorten. Tevens geeft dit hoofdstuk een overzicht van de geïnventariseerde verstoringsinvloeden in de huidige situatie. Daarnaast wordt inzicht gegeven in de algemene trend en intensiteit van verschillende verstoringsbronnen in het gebied in historisch en toekomstige perspectief. De resultaten van de inventarisatie zijn vervolgens gebruikt als input voor de kwantitatieve draagkrachtanalyse (Hoofdstuk 4).

Draagkrachtanalyse ganzen en zwanen
In **hoofdstuk 4** wordt de draagkrachtanalyse uiteengezet voor de doelsoorten Kleine zwaan, Wilde zwaan, Kolgans en Toendrarietgans. Hiervoor is de berekende beschikbare opvangcapaciteit vergeleken met de benodigde opvangcapaciteit om aan de doelstellingen te voldoen. De beschikbare opvangcapaciteit is afhankelijk van het aanwezige foerageergebied en de mate waarin doelsoorten ongestoord kunnen foerageren. Voor dit onderzoek zijn daarom de geïnventariseerde verstoringsinvloeden in de berekeningen geïntegreerd. Tevens is een overzicht gegeven van de verandering in opvangcapaciteit in de historische en toekomstige situatie, rekening houdend met toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen.

Ecologische analyse per soort
Om mogelijke effecten op instandhoudingsdoelen van de niet-broedvogels en de Kraanvogel te kunnen bepalen is het van belang om inzicht te krijgen in de doelen en de aantalsontwikkelingen van de soorten. In **hoofdstuk 5** wordt per soort een overzicht gegeven van de aantalsontwikkelingen en trends, welke worden geduid in groter perspectief aan de hand van de verstoringsinvloeden in het gebied, in groter geografisch verband. Tevens is een inschatting gemaakt van de verwachte effecten van klimaatverandering in toekomstig perspectief.

Scenario's en advies
Hoofdstuk 6 geeft achtereenvolgens inzicht in de veranderingen in opvangcapaciteit door middel van theoretische draagkrachtscenario's waarbij verschillende verstoringsbronnen worden beperkt; welke maatregelen theoretisch de meeste draagkracht opleveren; en de indicatieve kosten die hier mee gemoeid zijn.

In **Hoofdstuk 7** worden conclusies getrokken waaruit een advies volgt en mogelijke maatregelen gegeven worden op basis van de vergaarde informatie uit voorgaande hoofdstukken

2 Gebied en doelstellingen

2.1 Gebiedsbeschrijving

Het Natura 2000-gebied Fochteloërveen is gelegen in de gemeenten Noordenveld (Drenthe) en Ooststellingwerf (Fryslân) en ligt tussen Veenhuizen, Bovensmilde, Ravenswoud en Fochteloo direct ten westen van Assen (zie Figuur 2-1) en beslaat een oppervlakte van circa 2596 ha. Het bestaat naast het hoogveen in het centrale deel van het gebied, uit droge en vochtige heide, vennen, ruige graslanden en het gebied wordt in het noorden begrensd door een bosgebied met naaldbomen. In het zuidoosten liggen enkele rietvelden met bos, die zijn ontstaan uit vloeivelden. In het noordoosten van het gebied bevinden zich de Norgerpetgaten, een klein veenrestant, en het Esmeer, de grootste pingoruïne van Drenthe. Sinds 2001 broedt de karakteristieke Kraanvogel in het gebied onder andere door de aanwezigheid van het vernatte hoogveen. Ook is het gebied van belang voor andere broedvogels waaronder Paapje, Roodborsttapuit, Porseleinhoen en Geoorde fuut. Buiten het broedseizoen is het gebied van belang als slaapplaats en foerageergebied voor ganzen, zwanen en eenden.

Een belangrijk deel van het gebied is eigendom van de natuurorganisaties Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. Het overige deel van het gebied is in eigendom van de Staat en particulieren (Beheerplan 2016).

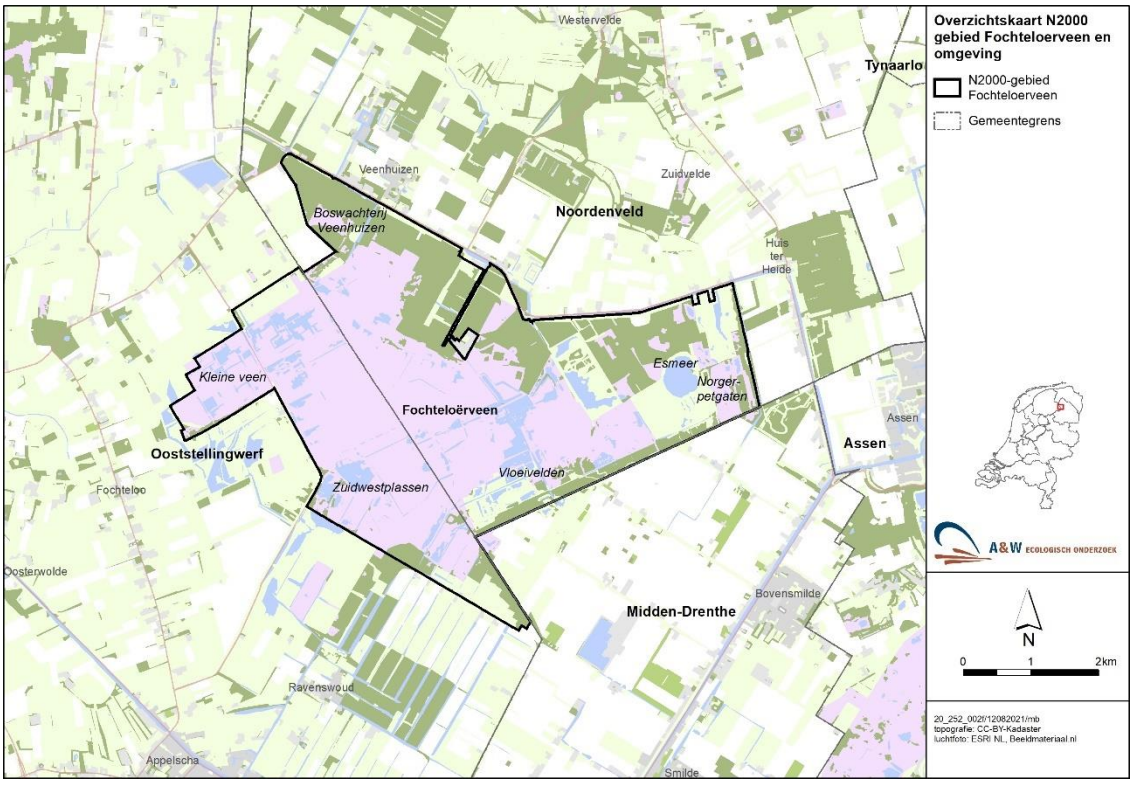

Figuur 2-1 Ligging Natura 2000-gebied Fochteloërveen ten opzichte van de gemeentegrenzen.

2.2 N2000-instandhoudingsdoelstellingen

Voor de realisatie van de landelijke Natura 2000-doelen zijn aan alle Natura 2000-gebieden kernopgaven toebedeeld om doelen voor Habitattypen en -soorten en Vogelrichtlijnsoorten per Natura 2000-gebied te focussen en concretiseren. Tabel 2-1 geeft de kernopgaven weer voor Natura 2000-gebied Fochteloërveen.

Tabel 2-1 Kernopgaven Natura 2000-gebied Fochteloërveen (Essentietabel, synbiosys.alterra.nl)

Kernopgave	Natura 2000-doel
7.01 Uitbreiding actieve kern	Uitbreiding kernen van **Actieve hoogvenen** (hoogveenlandschap) *H7110_A
7.02 Initiëren hoogveenvorming	Op gang brengen of continueren van hoogveenvorming in **Herstellende hoogvenen** H7120 in kansrijke situaties, met het oog op ontwikkeling van Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap) *H7110_A (waar nodig uitbreiding oppervlakte H7120). Instandhouding van huidige relicten als bronpopulaties fauna. Herstel van grote veengebieden met voldoende rust onder andere voor de niet-broedvogel **Kraanvogel** A127.
7.03 Overgangszones grote venen	Ontwikkeling van overgangszones van **Actieve hoogvenen** (hoogveenlandschap) *H7110_A incl. laggzones (met onder andere **Hoogveenbossen**) *H91D0, **Zure vennen** H3160 en **Porseleinhoen** A119 en **Paapje** A275.

*De met een * aangegeven habitattypen betreffen zogenaamde prioritaire habitattypen die extra onder druk staan en waarvoor extra inspanning vereist is.*

Het gebied Fochteloërveen is in totaal aangewezen voor vijf habitattypen, vier broedvogelsoorten en zes niet-broedvogelsoorten te weten de Kleine zwaan, Wilde zwaan, Toendrarietgans, Kolgans, Wintertaling en Slobeend. De instandhoudingsdoelen van de niet-broedvogels betreffen het behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie met een gemiddeld seizoensmaximum[1] van 90 Kleine zwanen, 100 Wilde zwanen, 11.100 Toendrarietganzen en 2.300 Kolganzen. Voor de Wintertaling en de Slobeend is dit een gemiddeld seizoensgemiddelde[2] van 600 Wintertalingen en 40 Slobeenden (Zie

[1] *Het gemiddelde van het piekaantal per seizoen, berekend over een reeks van achtereenvolgende seizoenen*
[2] *Het gemiddelde aantal in een gebied aanwezige vogels over het gehele seizoen (12 maanden), berekend aan de hand van maandelijks uitgevoerde tellingen*

Tabel 2-2).

Hoewel de Kraanvogel (*Grus grus*) een Vogelrichtlijnsoort is (Annex I), is de Kraanvogel nog niet officieel gekwalificeerd als broed- en niet-broedvogel voor het Fochteloërveen waardoor er nog geen instandhoudingsdoel voor de soort bestaat. Wel bestaat een beschermingsverplichting en wordt de Kraanvogel in de kernopgaven expliciet genoemd als een unieke en kenmerkende soort van Actieve en Herstellende hoogvenen waarvoor de aanwezigheid van voldoende rust noodzakelijk is (Kernopgave 7.03)

Tabel 2-2 Instandhoudingsdoelen (IHD) niet-broedvogels en gebiedsfunctie (foerageergebied (f), slaap- (s) en rustplaats (r)) voor Natura 2000-gebied Fochteloërveen (zie Aanwijzingsbesluit; Beheerplan Provincie Drenthe (2016).

Code	Soort	Doel Leefgebied		Functie	IHD gemiddeld seiz. max.	IHD gemiddeld seiz. gem.
		Omvang	Kwaliteit			
A037	Kleine zwaan	Behoud	Behoud	*s, r*	90	
A038	Wilde zwaan	Behoud	Behoud	*s, r*	100	
A039b	Toendrarietgans	Behoud	Behoud	*s, r*	11.100	
A041	Kolgans	Behoud	Behoud	*s, r*	2.300	
A052	Wintertaling	Behoud	Behoud	*f*		600
A056	Slobeend	Behoud	Behoud	*f*		40

3 Verstoringsinvloeden

Veel mensen bezoeken natuurgebieden voor rust, ruimte en natuurschoon. Ook het Fochteloërveen is een gebied dat door veel recreanten wordt bezocht, niet in de laatste plaats door de aanwezigheid van de unieke Kraanvogel. Echter, de aanwezigheid van recreanten, maar ook andere bezigheden en ontwikkelingen rondom het veen kunnen verstoring van de natuur en de doelsoorten tot gevolg hebben. Zo lopen er rondom, en beperkt door, het Fochteloërveen, diverse paden en wegen geschikt voor wandelaars, fietsers en gemotoriseerde voertuigen die hier gebruik van maken als doorgaande verbinding of het gebied bezoeken ter recreatie, maar tevens verstoring kunnen veroorzaken. Ook kan verstoring veroorzaakt worden door onder andere verjaging van vogels op agrarische percelen rondom het veen. Daarnaast is luchtvaart een mogelijke verstoringsbron, door vliegbewegingen over het gebied door grote vliegtuigen, straaljagers, helikopters en les- en sportvliegtuigen vanaf Eelde en Harderwijk.

Om mogelijke effecten van verstoring in het gebied te kunnen duiden is in dit hoofdstuk een overzicht gegeven van de verstoringsgevoeligheid en mogelijke effecten hiervan op de doelsoorten. Daarnaast is de verstoringsdruk geïnventariseerd om inzicht te krijgen in de *algemene trend* en de intensiteit van verschillende verstoringsbronnen in het gebied in de loop van de tijd en om effecten van verstoring in en rondom het Fochteloërveen in kaart te brengen als *input voor een kwantitatieve analyse* in hoofdstuk 4. De resultaten van de verstoringsinventarisatie worden in de volgende paragrafen behandeld.

3.1 Verstoringsgevoeligheid

Voldoende rust in een gebied is naast voedsel van voldoende omvang en kwaliteit een zeer belangrijke factor voor het voorkomen en behouden van (doel)soorten in een gebied (Krijgsveld et al. 2008). Verstoring kan op verschillende manieren van invloed zijn op vogelpopulaties. Zo kan directe verstoring fysiologische en gedragseffecten teweegbrengen met verlies van tijd en energie tot gevolg. Afhankelijk van de intensiteit en frequentie van verstoring kan dit mogelijk doorwerken op het reproductief succes of de overleving en uiteindelijk op de populatie (Figuur 3-1).

Indirecte gevolgen van verstoring hebben vooral betrekking op (kwaliteits-) verlies van leefgebied (Krijgsveld *et al.* 2008). Onderzoek van Krijgsveld *et al.* (2008) wijst uit dat ganzen en Smienten minder foerageren in gebieden nabij wegen en paden dan in onverstoord gebied. Verstoring door mensen en andere verstoringsbronnen kunnen daardoor resulteren in een lagere begrazingsdruk (Madsen 1995; Tombre *et al.* 2005; Bos *et al.* 2008).

Zoals behandeld in voorgaande hoofdstukken fungeert het Fochteloërveen voor de doelsoorten Kleine Zwaan, Wilde zwaan, Toendrarietgans, Kolgans, Slobeend en Wintertaling als slaap- rust, en foerageergebied en voor de Kraanvogel tevens als broedgebied. Effecten van verstoring zijn afhankelijk van verschillende factoren en kunnen verschillen per soort, verstoringsbron en intensiteit, activiteit van de vogels, terreintype en seizoen (Krijgsveld *et al*. 2008).

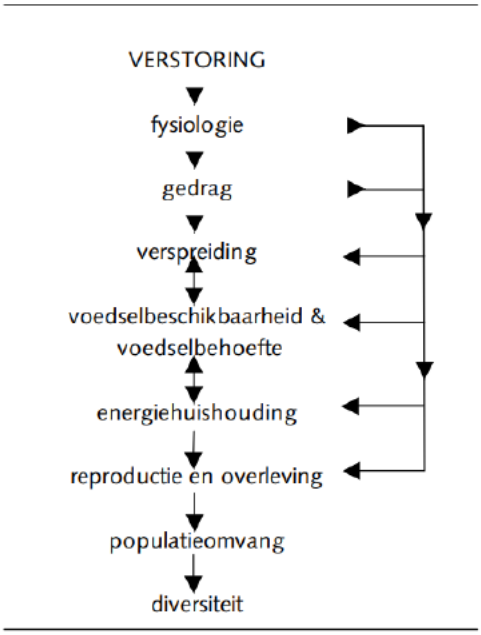

Figuur 3-1 Schematische weergave van verstoringseffecten en mogelijke interactie tussen verstoringsniveaus (uit Krijgsveld et al. 2008).

Tabel 3-1 geeft een overzicht van min en max waarden of gemiddeldes van gemeten verstoringsafstanden uit de literatuur. In de tabel is de afstand weergegeven waarbij vogels opvliegen en vluchten (*vluchtafstand*), voor verstoring door recreatie en vliegverkeer en de gemiddeldes voor land, water en in de lucht. In sommige gevallen is de *alertafstand* weergegeven, wanneer de vluchtafstand niet beschikbaar was. De alertafstand, is de afstand waarop vogels stoppen met hun activiteit en alert gedrag vertonen. Deze afstand is gemiddeld 2,3 keer groter dan de opvliegafstand en zou aangehouden moeten worden om verstoring te voorkomen (Krijgsveld et al. 2008).

Tabel 3-1 Overzicht van uit literatuur bekende verstoringsafstanden recreatieve verstoringsbronnen en vliegverkeer voor de doelsoorten en Kraanvogel. Bron: in Krijgsveld et al. (2008); Dwyer (2010); in Livezey et al. (2016); Coetzer & Bouwman et al. (2017); Bech-Hansen et al. (2020)

	Gemiddelde of minimale – maximale verstoringsafstand (m)							Gemiddelde verstoringsafstand (m)		
Soort	**Voet-ganger**	**Jager/ Jacht**	**Fietser**	**Voertuig**	**Vaartuig**	**Vliegtuig**	**Wind**	**Land**	**Water**	**Lucht**
Kleine zwaan					142-700		313		492	
Wilde zwaan	155-211	325	116	168		1355*		206		1355*
Toendrarietgans	200	500		300-500		500-6550*	750	300		3525*
Kolgans	25-200	500				200-1000	500	124		583
Wintertaling	39-204				76-150		175	133	113	
Slobeend					50-430				232	
Kraanvogel	300-400							350		

**alertafstand*

Zwanen

De verstoringsgevoeligheid van Kleine- en Wilde zwaan is over het algemeen gemiddeld tot groot. Op water foeragerende en ook rustende wilde zwanen zijn gevoelig voor verstoring. In graslanden is de verstoringsafstand mogelijk kleiner (zie bronnen in Krijgsveld et al. 2008 en Livezey et al. 2016; Mayer et al. 2019). Zwanen met een activiteitengebied in agrarische omgeving, hebben vooral te maken met verstoring door landbouwwerkzaamheden en jacht, soms ook door laagvliegende vliegtuigen en helikopters. Zwanen mijden gebieden waar jacht plaatsvindt, waardoor ze geschikt foerageergebied mislopen (Schneider-Jacoby *et al*. 1991). Windmolenparken hebben een verstorende werking op afstanden tussen de 125-500 m (Profielendocument 2008; Fijn *et al*. 2012).

Ganzen

De Toendrarietgans is erg gevoelig voor verstoring. Met name landrecreatie kan een negatief effect veroorzaken (Spilling *et al.* 1991; Krijgsveld *et al.* 2008). Zo geven in de foerageergebieden landbouwwerkzaamheden, laagvliegende (sport)vliegtuigen, helikopters, jacht en recreatie de meeste verstoringsdruk. De soort is tevens gevoelig voor verdichting van het landschap door windmolens, wegen, bebouwing en beplantingen. Ook de Kolgans is gevoelig voor verstoring. De verstoringsafstand door windparken ligt tussen de 300-900 m en 400-600 m voor respectievelijk Toendrarietganzen en Kolganzen (Profielendocument 2008).

Onderzoek heeft daarnaast uitgewezen dat foerageergebieden nabij wegen met verkeer en wandelaars gemeden werden door Kolganzen. Tevens werden op verstoorde velden minder Kolganzen aangetroffen en vogels in verstoord gebied besteedden meer tijd aan vliegen. Het opvliegen van ganzen werd met name door luchtverkeer veroorzaakt (Venema 1988 in Krijgsveld et al. 2008). Daarnaast nam de vliegafstand toe na verstoring en was er meer foerageertijd nodig (bij verdubbeling vliegafstand, 3,7% meer foerageertijd noodzakelijk) (Nolet *et a*l. 2016).

Eenden

De verstoringsgevoeligheid van Wintertaling en Slobeend kan gecategoriseerd worden als respectievelijk gemiddeld en groot (Krijgsveld et al. 2008), waarbij het meest negatieve effect van verstoring wordt veroorzaakt door waterrecreatie of landrecreatie in de oeverzones. De Slobeend is daarnaast zeer gevoelig voor verstoring in de ruitijd (Krijgsveld et al. 2008). Bij windturbines zijn verstoringsafstanden van 100-250 m vastgesteld voor Wintertaling (Profielendocument 2008). Verstoring door jacht heeft als effect dat eenden zich verplaatsen naar andere deelgebieden (Bregnballe & Madsen 2004). Daarnaast maakt het voor eenden een groot verschil of er structuren aanwezig zijn die zichtbaarheid van verstoringsbronnen (recreanten) afschermen, zoals rietkragen of bosschages langs water. Ook is er een groot verschil samenhangend met groepsgrootte.

Kraanvogel

De Kraanvogel is zeer verstoringsgevoelig en vlucht al op grote afstand voor elke vorm van menselijke verstoring, waaronder agrarische activiteiten en recreatie of laagvliegende vliegtuigen en helikopters (Krijgsveld et al. 2008; Profielendocument 2008). Hoewel er weinig literatuur beschikbaar is over specifieke verstoringsafstanden van de Kraanvogel in Nederland, wordt de verstoringsafstand in het Fochteloërveen gemiddeld geschat rond de 300-400 m (Bijlsma 1999). Internationaal zijn verstoringsafstanden gevonden van 150 m in Scandinavië, 200-300 m in Duitsland en tot 1000 m in Spanje. De variatie hangt samen met de mate van rust in het gebied. Uit onderzoek in China naar effecten van verstoring door menselijke recreatie op de Monnikskraanvogel (*Grus monacha*), kwam naar voren dat de verstoringsafstand toenam met geluidsintensiteit van de verstoringsbron. Zo liep de verstoringsafstand op van 250 m tot 700 m

door het geluid van wandelaars, motorgeluid en fluitende en schreeuwende personen (Luo *et al.* 2012).

3.2 Huidige verstoringsdruk

Basisverstoring
Om de draagkracht van het Fochteloërveen voor de doelsoorten goed te kunnen bepalen is een kwantitatieve analyse van verstoringsbronnen en effecten van verstoring van belang. Om effecten van verstoring in de huidige situatie in en rondom het Fochteloërveen zo goed mogelijk in kaart te brengen voor de berekening van de beschikbare opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen (zie hoofdstuk 4), is ten eerste een *basisverstoringskaart* opgesteld. Deze kaart is gebaseerd op het landgebruik en de in het landschap aanwezige fysieke verstoringsbronnen met een verstoringscontour (o.a. paden, wegen, bomenrijen en bebouwing).

De gehanteerde afstanden van de verstoringscontour sluiten aan bij eerdere rapportages van A&W (zie ook Bijlage 1.3). Het resultaat geeft een kaart met het voor ganzen en zwanen geschikt foerageergebied buiten de verstoringscontour en vormt de basis in een situatie met rustig regulier gebruik (Figuur 3-2). Uit de basisverstoringskaart blijkt dat het meeste potentieel geschikte foerageergebied in de vorm van grasland ten zuiden en westen van het Fochteloërveen ligt en voor bouwland in het noorden en oosten (Figuur 3-2).

Additionele verstoring
Naast de basisverstoringskaart is een inventarisatie gemaakt van verstoring op basis van gebiedskennis van gebiedsdeskundigen van Natuurmonumenten en de WetlandWacht. Hiervoor zijn per km hok in een straal van 5 km[3] rondom het gebied, de intensiteit en de verschillende vormen van *additionele verstoring* in het gebied kwalitatief ingeschat, in kaart gebracht en gekwantificeerd. De verstoring is percentueel gesteld in het aantal dagen van verstoring per week. Hiervoor is onderscheid gemaakt in de volgende vormen van verstoring welke per km hok in percentages zijn uitgedrukt (Voor details zie Bijlage 1.3):

- fietsers;
- wandelaars;
- overige vormen van recreatie (motorcross / metaaldetectie);
- verjaging (incl. jacht en afschot)

Het resultaat is een km hok kaart per verstoringsbron waarbij de verstoringsdrukpercentages in kleur zijn weergegeven (Figuur 3-3). Verstoringsdruk door *vliegverkeer* is, anders dan bij de andere verstoringsbronnen, niet aan een specifieke locatie in het gebied te relateren. Om deze reden is het vliegverkeer niet in kaart weergegeven, maar is het verstoringseffect berekend voor de analyse in hoofdstuk 4 (voor details zie Bijlage 1.3).

Uit de verstoringsdrukkaarten blijkt dat er een grote tot vrijwel continue verstoring rondom het gebied bestaat van fietsers en wandelaars. De gebieden met de hoogste verstoringsdruk door wandelaars liggen nabij de bebouwde kom ten noorden en oosten van het Fochteloërveen bij Assen, Kloosterveen, Veenhuizen en Smilde. De verstoringsdruk door verjaging, jacht en afschot concentreert zich voornamelijk ten westen- en zuidwesten van het Fochteloërveen met een matige tot grote verstoringsdruk. Verstoring door overige vormen van recreatie zoals motorcrossers en metaaldetectoren is met name aanwezig ten oosten en zuidoosten van het gebied, met een kleine verstoringsdruk.

[3] *Zie Bijlage 1.1 voor uitleg over de gehanteerde oppervlaktecontour*

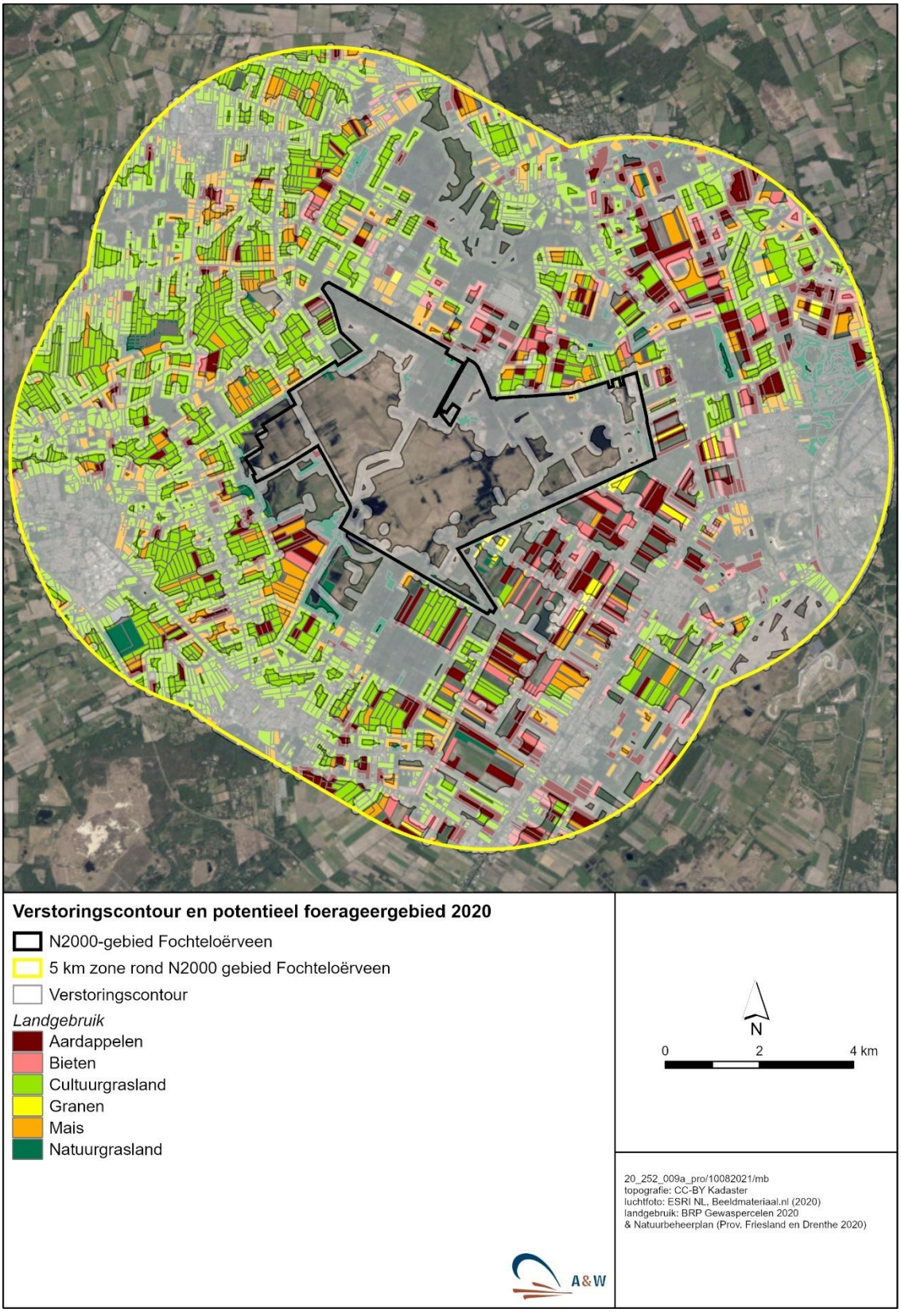

Figuur 3-2 Foerageergebied gecategoriseerd in landgebruiktypen inclusief verstoringscontour binnen een straal van ca. 5 km rondom het Fochteloërveen (uitgangskaart situatie 2020).

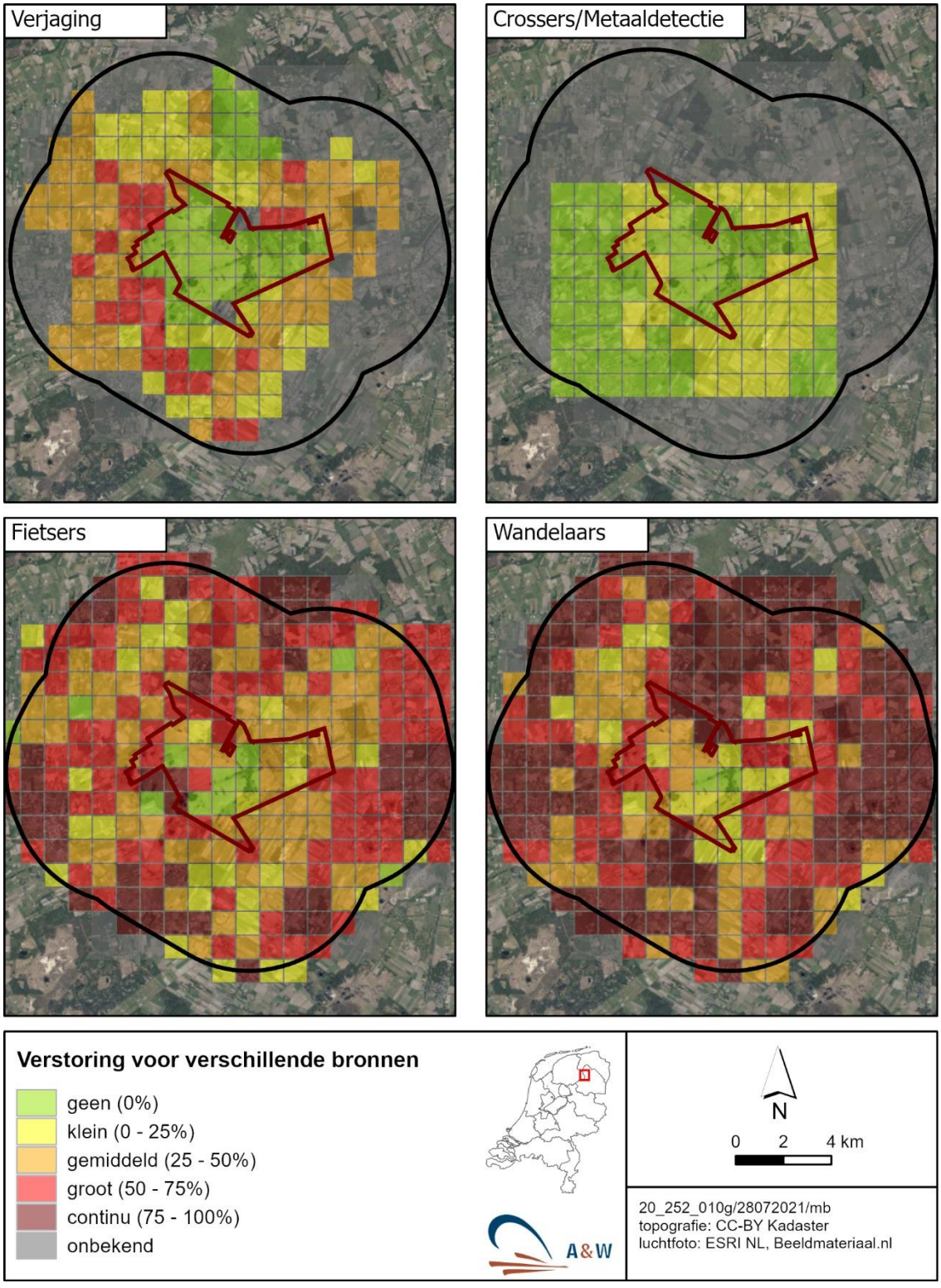

Figuur 3-3 Overzichtskaart inventarisatie verstoringsdruk per km hok voor fietsers, wandelaars, verjaging en crossers / metaaldetectoren binnen een straal van 5 km (zwarte contour) rondom het Fochteloërveen (donkerrode contour) (Bron input: Natuurmonumenten [redacted]) en WetlandWacht [redacted]).

3.3 Historische situatie en trends

Om tevens een indruk te krijgen van verstoringsdruk in *historisch perspectief* is verstoring geïnventariseerd middels consultatie van bewoners en gebiedskenners (historisch panel) over de variatie in verschillende verstoringsbronnen, de verandering in verstoringsbronnen en de intensiteit van de verstoring in de afgelopen vijf jaar (periode 2015-2019) ten opzichte van 10 jaar geleden (2009) en ca. 25 jaar geleden (periode 1995-2000). Hierbij is waar mogelijk per deelgebied (Figuur 3-4 Overzichtskaart deelgebieden voor (historische) verstoringsinventarisatie) de toe- of afname in percentages gescoord van de verschillende verstoringsbronnen via wegen en paden, via kavels en het vliegverkeer (Voor details over methodiek inventarisatie zie Bijlage 1.4).

In totaal hebben 8 respondenten hun ervaring gedeeld. In Tabel 3-3 staan de resultaten en kleurcodes weergegeven voor de vergelijking met 2009 (Zie Bijlage 2.1 voor de resultaten voor de periode 1995-2000). Zo betekent een donkerrode kleur in de Tabel een toename van 75-100% verstoring in de huidige situatie ten opzichte van het jaar 2009. De verstoringspercentages zijn later gebruikt voor de berekening van de historische opvangcapaciteit (zie hoofdstuk 4 en Bijlage 1.4).

Om de ervaring van gebiedskenners te kunnen duiden en staven is tevens kwantitatieve informatie opgevraagd over wandelaars, fietsbewegingen en verkeerstellingen van de gemeente Assen en Ooststellingwerf, bezoekers van de uitkijktoren in het Fochteloërveen en vliegbewegingen uit gegevens van de Luchtverkeersleiding Nederland (LVNL). De ervaring en uitwerking is beschreven in de volgende paragrafen.

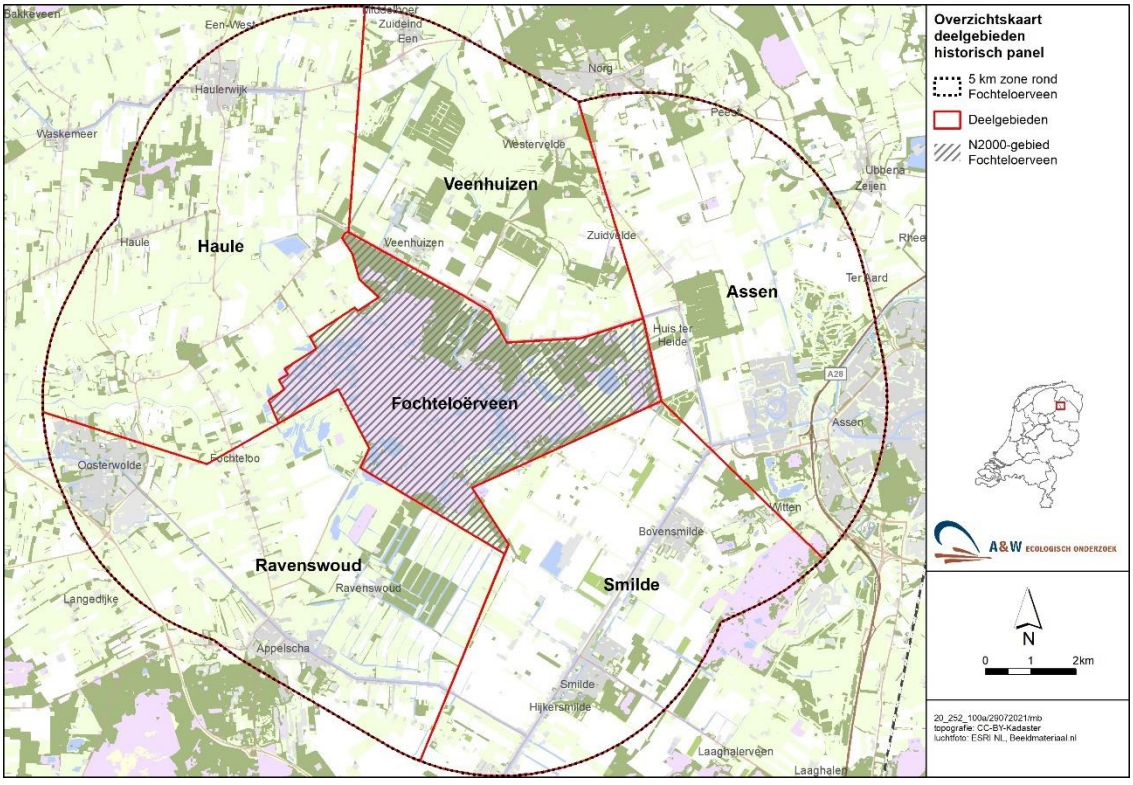

Figuur 3-4 Overzichtskaart deelgebieden voor (historische) verstoringsinventarisatie.

Tabel 3-2 Overzichtstabel gemiddelde scorepercentages verstoringsinventarisatie per deelgebied per verstoringsbron in de huidige situatie (afgelopen 5 jaar) ten opzichte van 2009.

	Assen	Smilde	Ravens-woud	Haule	Veen-huizen	Fochteloër-veen	Gemiddeld
Via paden / wegen	***67***	***50***	***63***	***38***	***47***	***66***	***55***
Fietser	83	63	67	50	56	67	64
Wandelaars	50	38	58	25	38	65	45
Op kavels	***50***	***34***	***32***	***-13***	***31***	***24***	***26***
Verjaging / afschot	75	38	12	-50	0	0	12
Crossers	50	50	33	?	75	31	48
Metaaldetectie	0	25	17	?	0	8	10
Honden (kavelranden)	75	25	67	25	50	55	49
Luchtverkeer	***25***	***27***	***20***	***44***	***38***	***35***	***31***
Kleine vliegtuigjes	0	25	42	25	50	46	31
Helikopters	50	25	42	75	50	38	47
Grote vliegtuigen	50	56	8	75	50	65	51
Straaljagers	0	0	-13	0	0	-7	-3
Gemiddeld	**38**	**30**	**26**	**25**	**34**	**29**	
# respondenten	N=3	N=2	N=3	N=1	N=2	N=6	

Kleurcodes verstoring	Afname	Gelijk	Lichte toename	Matige toename	Sterke toename	Zeer sterke toename	onbekend
		0%	1-24%	25-49%	50-74%	75-100%	?

Verstoring via wegen en paden

Fietsers en wandelaars

In de afgelopen jaren hebben verschillende ontwikkelingen plaatsgevonden in- en rond het Fochteloërveen. Zo is het gebied toegankelijker geworden voor recreanten door aanpassing van paden en wegen en kunnen woningbouwontwikkelingen hier aan bijdragen door toename van bezoekers uit de omgeving (Grontmij 2011a). Echter, er zijn weinig kwantitatieve data beschikbaar over de actuele recreatieontwikkelingen. In de Natuurvisie (2010) van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer is geschat dat het aantal fietsers en auto's op de Fochteloërveenweg in de periode 1995-2010 is verdrie- tot zesvoudigd. Door [redacted] zijn vanaf het jaar 2013 in het gebied tellingen gedaan van recreanten, verkeer en andersoortige verstoring. Uit de tellingen kwam naar voren dat wandelaars en fietsers zijn toegenomen. Gemiddeld over de jaren was het aantal bezoekers ca. 40% hoger in het weekend dan door de weeks (Zie figuren Bijlage 2.2).

De sterke toename in wandelaars en fietsers met name in het weekend en met feestdagen, komt overeen met de ervaringen van gebiedskenners. Nieuw aangelegde fietspaden naar Ravenswoud en naar Drentseweg hebben hier mogelijk aan bijgedragen. De Meesterswijk is druk tot zeer druk met fietsers. Specifiek wordt de afgelopen tien jaar gekenmerkt door toename in aantal elektrische fietsen, racefietsers en mountainbikers die routes volgen rond het Esmeer en zuidoostzijde van het Fochteloërveen in de bosrand na aanleg van het betonfietspad.

Ook het aantal honden dat hun baas vergezelt in het gebied is fors toegenomen. Dit is mede te wijten aan het ingestelde losloopgebied in de Compagnonsbossen. Het los laten lopen van

honden gebeurt vrijwel overal, met name op de wandelroutes en in de randzones. Ook zorgt de toename van het aantal fotografen in het gebied voor veel verstoring en overlast van foeragerende en rustende Kraanvogels en ganzen, maar ook broedvogels en zelfs reptielen. Fotografen lijken zich weinig van regels aan te trekken.

Gemotoriseerd verkeer

Samen met de toename in wandelaars en fietsers lijkt ook het gemotoriseerd verkeer fors toegenomen in de afgelopen jaren, waaronder automobilisten en motorrijders die aan het toeren zijn. Daarnaast staan er veel meer auto's, (soms met draaiende motor) in de bermen om vanuit de auto vogels te observeren. De ervaren toename in intensiteit en variatie van gemotoriseerd verkeer komt overeen met de tellingen van . Uit de tellingen blijkt dat het aantal auto's en motoren dat de Fochteloërveenweg passeerden in 2020 is toegenomen ten opzichte van 2012 en zijn er meer verschillende voertuigen geobserveerd, waaronder campers, vrachtauto's, tractoren, een kraan en quads (Zie Bijlage 2.2). Uit tellingen voor de verkeersvisie door Roelofs Advies en Ontwerp (2018), bleek dat de verkeersintensiteiten van verkeer op zondagen piekt op de Fochteloërveenweg, wat duidt op recreatief verkeer dat bewust de route langs het veen kiest.

Verstoring op kavels

Verjaging, jacht en afschot

Er zijn geen kwantitatieve data beschikbaar over de intensiteit van jacht en verjaging in en rondom het gebied. De ervaring van verjaging en afschot wisselt per deelgebied. Hoewel jacht over het algemeen lijkt afgenomen, is verjaging een frequent fenomeen. In deelgebied Assen wordt de grootste toename ervaren. Verjaging en afschot van ganzen die van de foerageergebieden naar de slaapplaatsen migreren vindt nog steeds regelmatig plaats door jagers en boeren, waarbij ook Kraanvogels worden verjaagd van de akkers.

Crossers en metaaldetectie

In elk deelgebied wordt een toename van verstoring door crossers op de kavels ervaren. Hierbij worden plaatselijk incidenteel of frequent crossers waargenomen in het najaar met name op zaterdag en zondag. Hierbij wordt o.a. gecrost op kale kavels en het verboden pad naar het Esmeer. De grootste toename wordt ervaren in deelgebied Veenhuizen met daaropvolgend Assen en Smilde. Metaaldetectie wordt incidenteel waargenomen en lijkt geen significante bron van verstoring op te leveren.

Vliegverkeer

Voor de trends van de vliegbewegingen over het Fochteloërveen is zijn data opgevraagd bij de Luchtverkeersleiding Nederland (NVNL) met daarin informatie van het aantal vliegbewegingen per vliegtuigtype, het aantal motoren, de vlieghoogte en de tijdsduur dat het vliegtuig zich in een straal van 5 km rondom het gebied bevond. Voor de trendanalyse zijn de vliegtuigtypes opgedeeld in vier categorieën: klein vliegtuig, groot vliegtuig, straaljager en helikopter (voor details zie Bijlage 1.3).

In de huidige situatie wordt ten opzichte van 25 jaar geleden veel overlast van vliegverkeer ervaren. Destijds kwam volgens de respondenten geen of incidenteel kleine- en grote vliegtuigen en helikopters over. Sinds 2009 ervaren de respondenten een gemiddeld matige toename van kleine vliegtuigjes en helikopters en een sterke toename van grote vliegtuigen. De ervaring van de matige toename van kleine vliegtuigjes en helikopters komt echter niet overeen met de LVNL data. In de volgende paragrafen worden de trends nader toegelicht.

Kleine vliegtuigjes en helikopters

In Figuur 3-5 en 3-6 is het gemiddeld aantal vliegbewegingen over het gebied van kleine vliegtuigjes en helikopters per dag weergegeven voor de jaren 2009 t/m 2020 voor de broed- en winterperiode. De algemene trend laat een afname zien van het aantal geregistreerde vliegbewegingen van kleine vliegtuigjes over de jaren. Zo is het aantal vliegbewegingen van vliegtuigjes in de winterperiode in 2019 met 45% afgenomen ten opzichte van 2009. Het aantal helikopters laat geen duidelijke trend zien.

Door de respondenten wordt een matig tot sterke toename van verstoring door kleine vliegtuigjes ervaren, met name in de weekenden. Het gaat dan om de kleine sportvliegtuigen en de kleine lesvliegtuigen die vanaf vliegveld Eelde en Lelystad vluchten maken over het gebied. Deze ervaring komt echter niet geheel overeen met de data van de LVNL (zie Figuur 3-5), waaruit blijkt dat het aantal kleine vliegtuigjes sinds 2009 is afgenomen[4]. Ook wordt een gemiddeld matige toename van verstoring door helikopters ervaren. Het gaat dan voornamelijk om vluchten van traumahelikopters. In de jaren 2007 t/m 2013 heeft een inventarisatie naar vliegbewegingen van kleine luchtvaart plaatsgevonden door de WetlandWacht. Hieruit bleek dat er een toename is in de storing door de kleine luchtvaart in de periode 2011-2013 t.o.v. 2007-2010 voornamelijk door helikopters (in Molenaar 2019). Voor deze periode komt het beeld overeen met de gegevens van de LVNL waarbij een piek van helikopters in 2013 zichtbaar is. Hierna is volgens de LVNL geen toename aanwezig.

Grote vliegtuigen en straaljagers

In Figuur 3-7 en 3-8 is het gemiddeld aantal vliegbewegingen van grote vliegtuigen en straaljagers per dag weergegeven voor de jaren 2009 t/m 2020 voor de broed- en winterperiode. Het aantal grote vliegtuigen dat over het gebied vliegt neemt toe over de jaren (Figuur 3-8). Zo is het aantal vliegbewegingen van grote vliegtuigen in de winterperiode van 2019 ten opzichte van 2009 met 28% toegenomen. De toename van het aantal grote vliegtuigen wordt ook ervaren door de respondenten. Dit is onder andere te wijten aan de uitbreiding van vliegveld Eelde. Door straaljagers wordt gemiddeld minder verstoring ervaren, hoewel uit de data van de LVNL geen trend af te leiden valt.

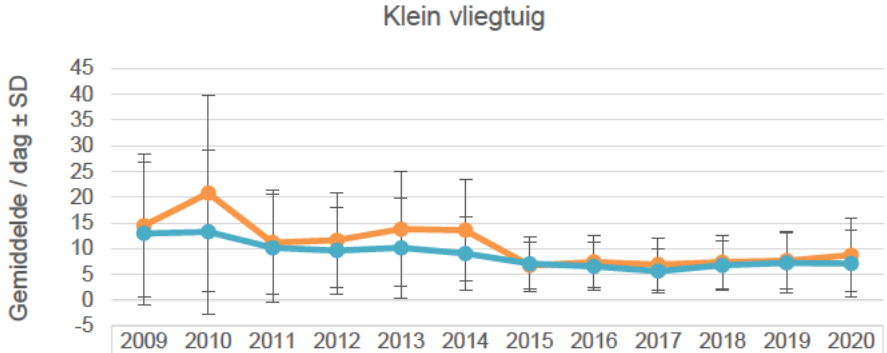

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Broed_hoogteselectie	14,5	20,8	11,2	11,6	13,8	13,6	6,7	7,4	6,9	7,4	7,6	8,7
Winter_hoogteselectie	13,0	13,3	10,1	9,6	10,2	9,1	7,1	6,5	5,6	6,8	7,2	7,1

Figuur 3-5 Gemiddeld (± standaarddeviatie) aantal geregistreerde vliegbewegingen van kleine vliegtuigjes per dag boven het Fochteloërveen van 2009 t/m 2020 in de broedperiode (april t/m aug) en winterperiode (sept t/m maart).

[4] *In de dataset waren vluchten zonder ID nummer aanwezig, wat volgens de LVNL mogelijk zweefvliegtuigen en luchtballonnen zijn of kleinere vliegtuigen die op zicht vliegen. Het totaal aantal niet-geregistreerde vluchten in de database bleek echter slechts 0,8% van het totaal, wat niets verandert aan de afnemende trend.*

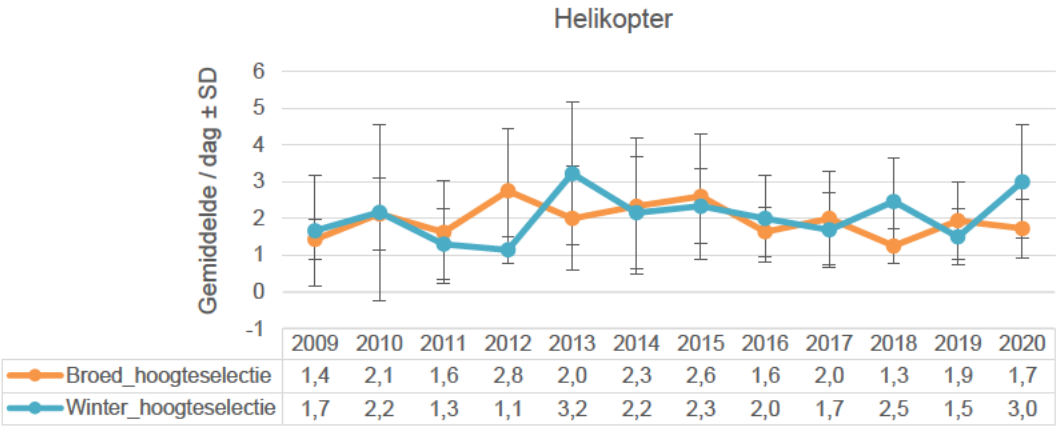

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Broed_hoogteselectie	1,4	2,1	1,6	2,8	2,0	2,3	2,6	1,6	2,0	1,3	1,9	1,7
Winter_hoogteselectie	1,7	2,2	1,3	1,1	3,2	2,2	2,3	2,0	1,7	2,5	1,5	3,0

Figuur 3-6 Gemiddeld (± standaarddeviatie) aantal geregistreerde vliegbewegingen van helikopters per dag boven het Fochteloërveen van 2009 t/m 2020 in de broedperiode (april t/m aug) en winterperiode (sept t/m maart).

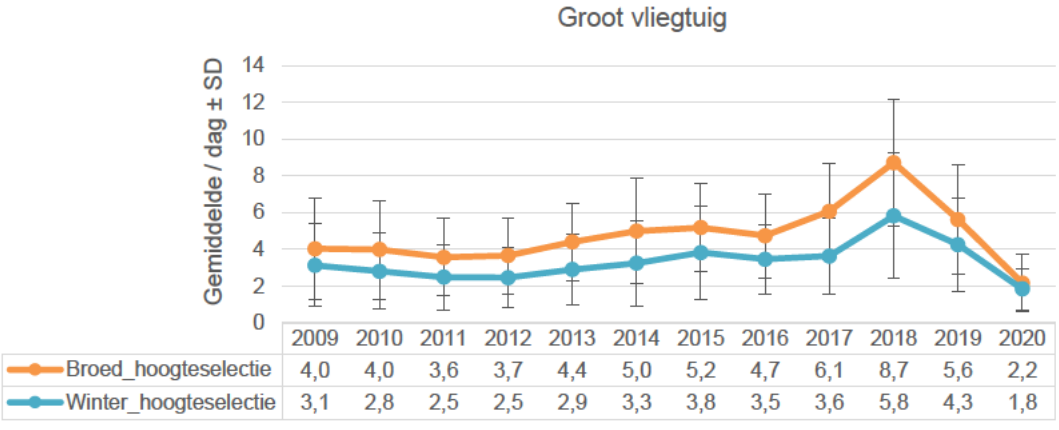

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Broed_hoogteselectie	4,0	4,0	3,6	3,7	4,4	5,0	5,2	4,7	6,1	8,7	5,6	2,2
Winter_hoogteselectie	3,1	2,8	2,5	2,5	2,9	3,3	3,8	3,5	3,6	5,8	4,3	1,8

Figuur 3-7 Gemiddeld (± standaarddeviatie) aantal geregistreerde vliegbewegingen van grote vliegtuigen per dag boven het Fochteloërveen van 2009 t/m 2020 in de broedperiode (april t/m aug) en winterperiode (sept t/m maart).

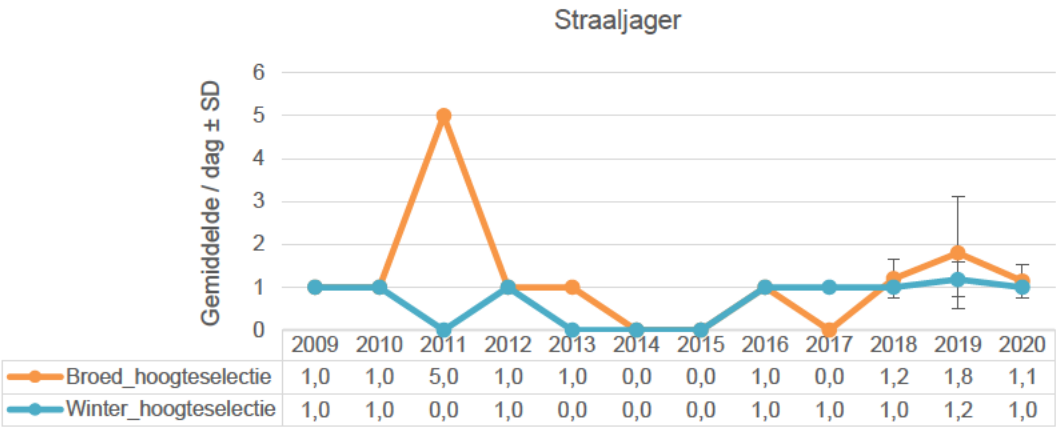

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Broed_hoogteselectie	1,0	1,0	5,0	1,0	1,0	0,0	0,0	1,0	0,0	1,2	1,8	1,1
Winter_hoogteselectie	1,0	1,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	1,0	1,0	1,0	1,2	1,0

Figuur 3-8 Gemiddeld (± standaarddeviatie) aantal geregistreerde vliegbewegingen van straaljagers per dag boven het Fochteloërveen van 2009 t/m 2020 in de broedperiode (april t/m aug) en winterperiode (sept t/m maart).

Luchtballonnen en drones

Ten opzichte van 25 en 10 jaar geleden worden incidenteel tot regelmatig luchtballonnen waargenomen, voornamelijk in het weekend[5]. De luchtballonnen komen vaak laag over het Fochteloërveen, waar ze met de gasbrander verstoring van vogels kunnen veroorzaken. De landing gebeurt vaak op de naastliggende landbouwgronden zoals in polder Ravenswoud. Een andere vliegende bron van verstoring die voorkomt in het Fochteloërveen is de aanwezigheid van drones[6]. Hoewel de frequentie nog incidenteel is, is volgens de respondenten ook dit gebruik toegenomen. Er is geen kwantitatieve data beschikbaar voor deze typen luchtverkeer.

Verstoringsduur en vliegpad

Helikopters en kleine (sport) vliegtuigjes zijn volgens de literatuur meer verstorend dan straaljagers en grote vliegtuigen, gezien zij vaak lager vliegen en langer boven een gebied aanwezig zijn dan grote vliegtuigen en straaljagers (Krijgsveld et al. 2008). Om inzicht te krijgen in veranderingen in vliegduur en mogelijke verstoringseffecten hiervan is de gemiddelde tijdsduur in minuten per vlucht per dag uitgezet over de jaren (Bijlage 323 Figuur 3-7, 3-8). Hoewel voor kleine vliegtuigen de tijdsduur gelijk blijft over de jaren, lijkt voor helikopters de tijdsduur gemiddeld wat hoger te liggen in periode 2013 – 2020 dan in 2009 – 2012.

Om een beeld te krijgen van de vliegbewegingen van het gebied is een kaart opgesteld met daarin alle vliegpaden per type categorie voor het jaar 2019 (zie Bijlage 2.3). Hieruit blijkt dat kleine- en grote vliegtuigen praktisch het gehele gebied overvliegen. Straaljagers vliegen gemiddeld iets zuidelijker over en helikopters wat meer aan de westkant van het gebied.

3.4 Toekomstige situatie

De draagkracht van het gebied kan afwijken in de toekomstige draagkracht door nieuw geplande (ruimtelijke) ontwikkelingen die mogelijk een extra verstoringsdruk met zich meebrengen. Om inzicht te krijgen in de toekomstige verstoringsdruk en deze kwantitatief mee te kunnen nemen in de analyse, is informatie opgevraagd bij de omliggende gemeenten (Assen, Noordenveld, Ooststellingwerf, Midden-Drenthe en Tynaarlo). Specifiek is gevraagd naar ruimtelijke ontwikkelingen, waarvoor al een concrete locatie en bestemmingsplan bestaat, en potentiële ontwikkelingen, waarvoor zoeklocaties bestaan, die mogelijk van invloed kunnen zijn op het foerageergebied. Onder ontwikkelingen wordt verstaan: woningbouw, veranderingen in landgebruik en agrarische overeenkomsten aan de randen van dorpen en in het buitengebied binnen een straal van 5 km rondom de grens van het Fochteloërveen (Voor details zie Bijlage 1.5).

Ruimtelijke ontwikkelingen in kaart

De ruimtelijke ontwikkelingen binnen het gebied mogelijk van invloed op het foerageergebied, konden worden onderverdeeld in de volgende categorieën: recreatie, wind- of zonne-energie, bedrijventerrein, natuurontwikkeling, woonwijk en gebiedsontwikkeling. In Figuur 3-9 staan alle ontwikkelingen die door de gemeentes zijn doorgegeven weergegeven, waarbij is aangegeven of de ontwikkeling concreet of potentieel is. De grootste oppervlaktes van de ruimtelijke ontwikkelingen binnen de 5 km straal vallen achtereenvolgens onder de categorieën woonwijk (Kloosterveen), recreatie (toeristische recreatieve zone Assen) en zonne-energie (Zuidvelde).

---

[5] In de gedragscode van de Nederlandse en internationale luchtvaartorganisaties is voor recreatieve vliegers vastgelegd dat klein vliegverkeer in principe het vliegen boven natuurgebieden vermijdt, tenzij het niet anders kan. In dat geval wordt gevlogen op een hoogte van minimaal 300 meter. Voor niet recreatieve vliegers is vliegen op een hoogte van minimaal 150 meter toegestaan (https://www.provincie.drenthe.nl/).

[6] Voor particulieren is het in principe niet toegestaan met drones boven Natura 2000-gebieden te vliegen (https://www.provincie.drenthe.nl/).

Figuur 3-4 in Bijlage 3.1 geeft het kaartbeeld inclusief de nieuwe verstoringscontour rekening houdend met de ontwikkelingen.

Overige ruimtelijke ontwikkelingen

Naast de ontwikkelingen met mogelijke invloed op het foerageergebied waarvoor een locatie concreet of potentieel in kaart gebracht kon worden, is door sommige gemeenten een uitgebreider overzicht gegeven van ontwikkelingen buiten de 5 km zone of waarvoor een plan bestaat, dat nog niet is uitgewerkt. In Tabel 3-3 is globaal per gemeente aangegeven onder welke categorie de mogelijk toekomstige ontwikkelingen vallen. Het merendeel van de gemeentes verwacht in de toekomst ontwikkelingen betreffende wind- of zonne-energie en woningbouw, met mogelijke consequenties voor de draagkracht van het Natura 2000-gebied Fochteloërveen. Zo kan bijvoorbeeld door de ontwikkeling van wind- en zonne-energie niet alleen foerageergebied verloren gaan, maar mogelijk ook van invloed zijn op rust- en slaapplaatsen. Een voorbeeld hiervan is een pilot van een zonneveld van 1,5 ha geïnstalleerd in de voormalige zandwinput Weperplas, wat een belangrijke slaapplaats betreft voor zwanen en ganzen (zie ook hoofdstuk 5). Daarnaast brengt de installatie van windmolens een mogelijke aanvaringsrisico van doelsoorten met zich mee.

Tabel 3-3 Overige ontwikkelingen buiten de 5 km zone of waarvoor nog geen concreet plan bestaat onderverdeeld per gemeente. Voor de gemeente Assen zijn geen extra ontwikkelingen bekend.

Categorie / Gemeente	Noordenveld	Ooststellingwerf	Midden Drenthe	Tynaarlo
Recreatie		X		X
Infrastructuur			X	
Wind- of zonne-energie	X	X	X	
Uitbreiding bedrijven(terrein)		X		X
Agrarisch		X		
Natuurontwikkeling	X			X
Woningbouw / woonwijk	X	X		X
Economische zaken		X	X	
Gebiedsontwikkeling		X		

Vliegverkeer

Naast de ruimtelijke ontwikkelingen, is in de toekomst mogelijk ook een toename te verwachten van verstoringsdruk door vliegverkeer. Volgens de respondenten zal dit het geval zijn voor lesvliegtuigjes en straaljagers. Het is mogelijk dat de overlast door lesvliegtuigjes in de toekomst toe gaat nemen, omdat de Transavia vliegschool nu ook is gestationeerd op GEA. Daarnaast neemt volgens de respondenten van de verstoringsinventarisatie mogelijk de frequentie van straaljagers over het gebied toe in de toekomst aangezien het trainingsgebied voor de F35 praktisch over het gebied komt te lopen bij de komende beoogde herindeling van het luchtruim.

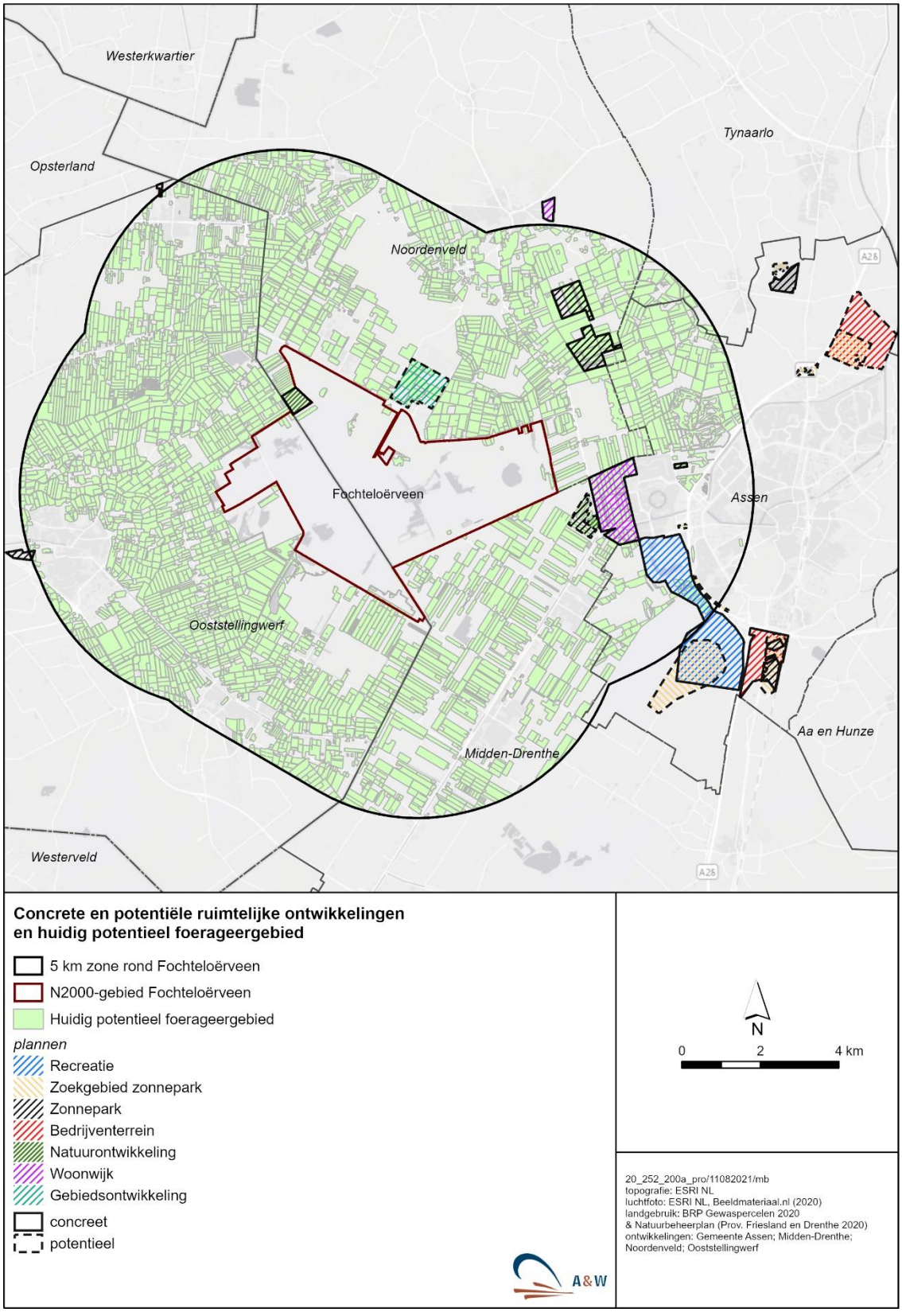

Figuur 3-9 Overzicht concrete en potentiële ruimtelijke ontwikkelingen en huidig potentieel foerageergebied.

4 Opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen

Het uitgangspunt van het beheerplan van het Natura 2000-gebied Fochteloërveen is de omvang en kwaliteit van het leefgebied met voldoende draagkracht voor de aangewezen doelsoorten te behouden. De benodigde opvangcapaciteit is afhankelijk van het aantal vogels dat gedurende het winterseizoen moet kunnen foerageren. Voor de herbivore watervogels; de Kleine zwaan, Wilde zwaan, Toendrarietgans en Kolgans is aan de hand van het instandhoudingsdoel berekend hoeveel voedsel er in een winterseizoen in het gebied beschikbaar moet zijn. De Slobeend, Wintertaling en Kraanvogel zijn voor deze analyse niet meegenomen. De beschikbare opvangcapaciteit is afhankelijk van het aanwezige foerageergebied (kwaliteit en kwantiteit) en de mate waarin de doelsoorten ongestoord kunnen foerageren. In dit onderzoek is de beschikbare opvangcapaciteit berekend voor de huidige situatie en de toekomstige situatie om te bepalen of de opvangcapaciteit door nieuwe (ruimtelijke) ontwikkelingen mogelijk wordt beïnvloed. Tevens is op basis van ervaring van gebiedskenners een kwantitatieve inschatting gemaakt van de draagkracht in het gebied in de historische situatie. De resultaten van deze draagkrachtanalyses zijn uitgewerkt in de volgende paragrafen.

4.1 Benodigde opvangcapaciteit

Om te kunnen beoordelen of de huidige opvangcapaciteit van het Fochteloërveen voldoet, dient de berekende opvangcapaciteit vergeleken te worden met de benodigde capaciteit zoals gesteld op basis van de instandhoudingsdoelen. Voor de berekening van de benodigde opvangcapaciteit is eerst het aantal 'vogeldagen' berekend aan de hand van de instandhoudingsdoelen. Het aantal vogeldagen is kort gezegd het aantal getelde dieren maal de verblijfstijd. De vogeldagen zijn hierna omgerekend naar het aantal 'kolgansdagen' (kgd) per jaar met behulp van een omrekeningsfactor op basis van gewicht en het percentage gras / bouwland gewassen in het dieet (zie Tabel 4-1). De methodiek voor de bepaling van het aantal vogeldagen is gelijkgesteld aan de methodiek gehanteerd door Buro Bakker (2020). Het percentage gras en gewas in het dieet is afgeleid van schattingen door [redacted] (voor details zie Bijlage 1.3).

Uit de berekening blijkt dat het gebied opvang moet kunnen bieden voor in totaal 0,5 miljoen kolgansdagen per seizoen op grasland en 1,1 miljoen kolgansdagen op bouwland om de aangewezen soorten in termen van hun instandhoudingsdoel voldoende te kunnen faciliteren. De totaal benodigde opvangcapaciteit komt daarmee uit op 1,6 miljoen kolgansdagen.

Tabel 4-1 Vereiste opvangcapaciteit per kwalificerende soorten ganzen en zwanen in kolgansdagen, nodig voor de gestelde instandhoudingsdoelen. Onderscheid is gemaakt tussen bouwland en grasland, omdat de soorten verschillen in afhankelijkheid van bouwland dan wel grasland (Voor toelichting en onderbouwing: zie Bijlage 2.3).

Soort	Bouwland in dieet (%)	Capaciteit op grasland	Capaciteit op bouwland	Capaciteit totaal
Kleine zwaan	20	12.087	3.022	15.109
Wilde zwaan	25	13.346	4.449	17.795
Toendrarietgans	75	344.207	1.032.621	1.376.828
Kolgans	35	176.727	95.161	271.888
Totaal		**546.368**	**1.135.253**	**1.681.621**

4.2 Berekeningswijze beschikbare opvangcapaciteit

De beschikbare opvangcapaciteit voor de zwanen en ganzen is berekend voor het gebied binnen een straal van 5 km rond het Fochteloërveen aan de hand van een stapsgewijze benadering.

1. Ten eerste is een *basisverstoringskaart* opgesteld, gebaseerd op een verstoringscontour de in het landschap aanwezige fysieke verstoringsbronnen (bebouwing, bosschages, wegen en paden) en het reguliere gebruik door bewoners en gebruikers. Hieruit volgt het areaal grasland en bouwland binnen en buiten de basisverstoringscontour. Deze kaart geeft de situatie weer voor rustig regulier gebruik (zie paragraaf 3.2).

2. Daarnaast is een inventarisatie gemaakt van *additionele verstoring* per kilometerhok, om de intensiteit van recreatief gebruik, jacht en verjaging in kaart te brengen; vliegverkeer is op gebiedsniveau geïnventariseerd (zie paragraaf 3.2).

3. Vervolgens is een *cumulatieve berekening* gemaakt van de basisverstoring en de verschillende additionele verstoringsbronnen met als resultaat de totale oppervlakte onverstoord foerageergebied (zie Bijlage 1.3).

4. Deze oppervlakte is vervolgens omgerekend naar de *beschikbare opvangcapaciteit* in kolgansdagen op basis van draagkrachtcijfers voor verschillende gewassen en graslandtypen in kolgansdagen / ha (zie Bijlage 1.3).

Voor de berekening van de beschikbare opvangcapaciteit in de huidige situatie is als uitgangspunt voor de verstoring het jaar 2019 genomen, zodat extra verstoring in de Coronaperiode buiten beschouwing is gelaten. Voor de onderliggende basiskaarten en gewastypes is wel uitgegaan van de meest recente data, uit het jaar 2020. Details van de berekeningen zijn opgenomen in Bijlage 1.3.

4.3 Areaal foerageergebied

Basisverstoring
Geschikt foerageergebied bevindt zich bij voorkeur in open gebieden op enige afstand van infrastructuur, zoals wegen, bebouwing, bosschages en windturbines. De verstoringsafstand voor ganzen, eenden en zwanen varieert van 100-250 m (zie paragraaf 3.1, voor details zie Bijlage 1). Al het foerageergebied binnen deze verstoringscontour is geclassificeerd als gebied met basisverstoring (zie paragraaf 3.2, Figuur 3-2).

Op basis van een uitwerking van telgegevens in het buitengebied van Steenwijkerland is gebleken dat de dichtheid van ganzen en Smienten binnen een afstand van 100 m tot boerderijen en extensieve wegen globaal een derde is van die op 100-200 afstand en verder (Van der Hut 2015). Voor de huidige berekening is er daarom van uitgegaan dat 33% van het oppervlakte foerageergebied binnen de verstoringscontour onverstoord is.

In totaal is er ca. 11.221 ha foerageergebied aanwezig, waarvan 64% binnen de verstoringscontour valt en 36% daarbuiten (zie Figuur 3-2). De totale oppervlakte onverstoord foerageergebied – binnen (33% van verstoringscontour) en buiten de verstoringscontouren samen – is 6.381 ha (Zie Tabel 4-2). Veruit het grootste deel van de oppervlakte onverstoord foerageergebied bestaat uit cultuurgrasland (53%), met daaropvolgend aardappelen (18%) en maïs (15%). Slechts 1% van het oppervlak foerageergebied bestaat uit granen. (Zie ook Figuur 3-2 en Bijlage 3.1).

Tabel 4-2 Onverstoord foerageerareaal per gras- en bouwlandtype volgens de basisverstoringskaart en afname onder invloed van verschillende verstoringsbronnen.

Landgebruiktype	Opp	Fietsers	Wandelaars	Verjaging	Crossers	Vlieg-	Na cumulatie	
	(ha)	%	%	%	%	verkeer %	ha	%
Grasland totaal	***3.685***	***-27***	***-33***	***-37***	***-3***	***-12***	***1.158***	***-69***
Cultuurgrasland	*3.403*	-27	-32	-38	-3	-12	1.079	-68
Natuurgrasland	*282*	-32	-39	-29	-6	-12	80	-72
Bouwland totaal	***2.697***	***-22***	***-26***	***-35***	***-9***	***-12***	***934***	***-65***
Aardappelen	*1155*	-21	-26	-34	-9	-12	405	-65
Bieten	*472*	-18	-22	-34	-12	-12	173	-63
Granen	*83*	-16	-19	-37	-15	-12	29	-64
Mais	*988*	-25	-30	-37	-6	-12	326	-67
Totaal	***6.381***	**-25**	**-30**	**-36**	**-5**	**-12**	**2.092**	

Additionele verstoring

De verstoringseffecten van verschillende bronnen zoals recreatie, verjaging en vliegverkeer op de beschikbare opvangcapaciteit zijn afzonderlijk berekend per kilometerhok (zie ook Figuur 3-3). De verstoringseffecten van de additionele verstoring zijn vervolgens gecumuleerd met de basisverstoringskaart. In de berekening is onderscheid gemaakt in verstoring binnen de contouren van de basisverstoringskaart en verstoring buiten deze contour. De reden hiervoor is dat verschillende soorten van verstoring, zoals verjaging en vliegverkeer, over het hele oppervlak van kavels plaatsvinden en andere, zoals fietsen en wandelen, beperkt zijn tot de directe omgeving van wegen en paden. Wandelaars en fietsers zijn daarom in de berekening enkel meegenomen binnen de contour, de overige verstoringsbronnen voor het gehele oppervlak binnen kilometerhokken. (zie Bijlage 1.3 voor details).

Tabel 4-2 geeft het overzicht van de percentuele afname van de verschillende verstoringsbronnen ten opzichte van de basisverstoring en het oppervlak dat overblijft na cumulatie van alle verstoringsbronnen. Hieruit blijkt dat de effecten van verjaging, jacht en afschot het grootst zijn, gevolgd door verstoring door wandelaars en fietsers. Na cumulatie is de grootste afname in oppervlak zichtbaar voor Natuurgrasland en Cultuurgrasland.

4.4 Huidige opvangcapaciteit

Om de opvangcapaciteit van het gebied te kunnen bepalen, zijn draagkrachtcijfers gebruikt voor gras- en bouwlandtypes uit gepubliceerd onderzoek. Deze cijfers geven de voedingswaarde van de landgebruiktypen weer, uitgedrukt in kolgansdagen per hectare. Aangezien er een grote variatiebreedte in draagkrachtcijfers bestaat, afhankelijk van o.a. bodemtype en seizoensomstandigheden, is voor de berekening uitgegaan van het gemiddelde van draagkrachtwaardes uit de literatuur en een minimale en een maximale draagkrachtwaarde (respectievelijk -50% en +50% van het gemiddelde), als een ‘worst’- en ‘best-case’ scenario. Tevens is een bandbreedte aangehouden voor de gehanteerde verstoringspercentages van de verschillende verstoringsbronnen, om mogelijke onder- of overschatting van verstoringseffecten te kwantificeren. Hierdoor wordt een beter beeld gegeven van de variatie omtrent het instandhoudingsdoel. Zo wordt de opvangcapaciteit kleiner, wanneer maximale verstoringseffecten worden aangenomen. De bandbreedtes zijn weergegeven als foutbalk in de grafiek (zie Bijlage 1.3 voor details).

Opvangcapaciteit in cijfers

Figuur 4-1 geeft een overzicht van de opvangcapaciteit voor zwanen en ganzen met basisverstoring onderverdeeld in bouwland en grasland met minimale, gemiddelde en maximale draagkrachtcijfers. Figuur 4-2 geeft de opvangcapaciteit rekening houdend met cumulatie van verschillende verstoringsbronnen. Uit de berekening blijkt dat de opvangcapaciteit met basisverstoring voor gras- en bouwland samen voldoende is (Figuur 4-1). Rekening houdend met de afhankelijkheid van bouwland, die vooral voor de Toendrarietgans geldt, is de gemiddelde opvangcapaciteit volgens de basiskaart voldoende, maar rekening houdend met de verschillende verstoringsbronnen te laag (zie Figuur 4-2). Dit geldt ook wanneer we rekening houden met een maximale bandbreedte in draagkrachtwaardes van landgebruiktypen en in verstoringspercentages (Figuur 4-1, Figuur 4-2). Ook ligt voor grasland en bouwland totaal de opvangcapaciteit lager dan de benodigde opvangcapaciteit, wanneer uit wordt gegaan van minimale draagkrachtcijfers (Figuur 4-2).

Figuur 4-3 geeft de opvangcapaciteit die overblijft na verstoring van de individuele verstoringsbronnen ten opzichte van de basisverstoring. Hieruit blijkt eveneens dat achtereenvolgens verjaging, wandelaars en fietsers het grootste effect hebben op de opvangcapaciteit.

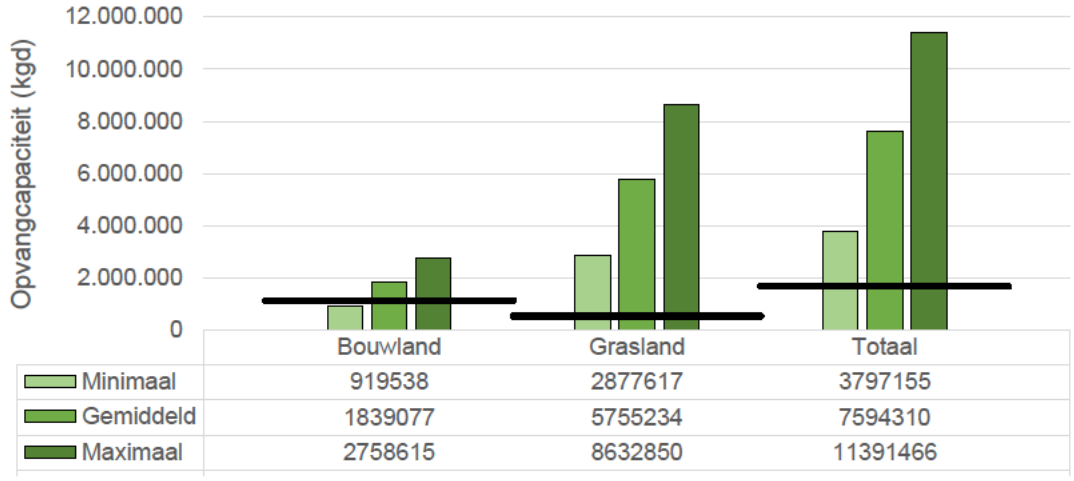

	Bouwland	Grasland	Totaal
Minimaal	919538	2877617	3797155
Gemiddeld	1839077	5755234	7594310
Maximaal	2758615	8632850	11391466

Figuur 4-1. Overzicht minimale, gemiddelde en maximale opvangcapaciteit zwanen en ganzen met basisverstoring in de huidige situatie ten opzichte van de benodigde opvangcapaciteit (zwarte lijn).

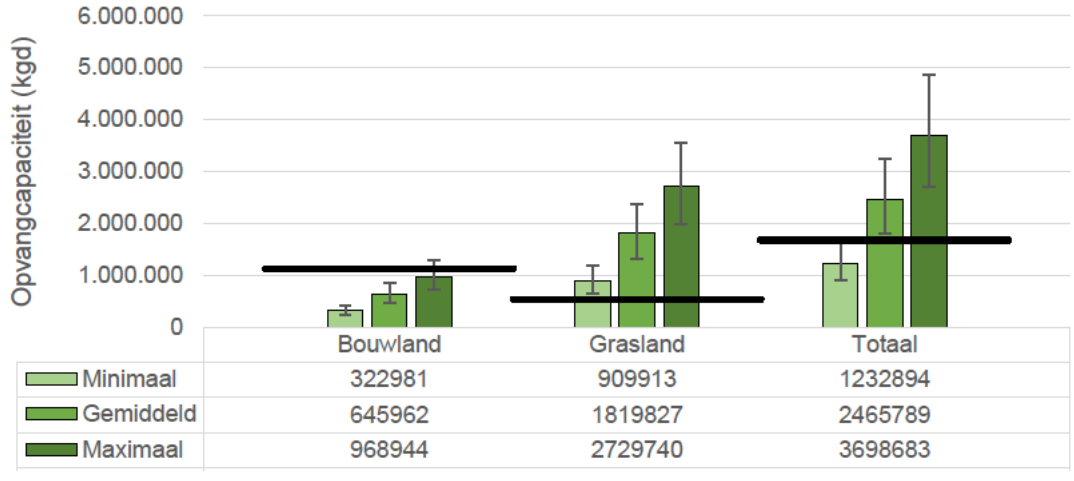

	Bouwland	Grasland	Totaal
Minimaal	322981	909913	1232894
Gemiddeld	645962	1819827	2465789
Maximaal	968944	2729740	3698683

Figuur 4-2. Overzicht minimale, gemiddelde en maximale opvangcapaciteit zwanen en ganzen cumulatieve verstoring in de huidige situatie ten opzichte van de benodigde opvangcapaciteit (zwarte lijn). De foutbalken geven de bandbreedte variatie voor de gehanteerde verstoringspercentages weer.

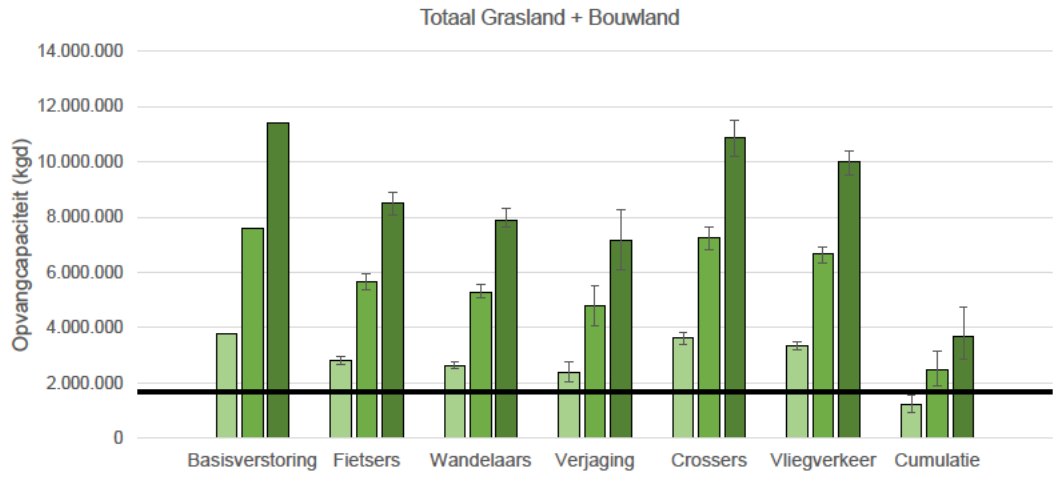

Figuur 4-3 Overzicht minimale, gemiddelde en maximale opvangcapaciteit zwanen en ganzen per individuele verstoringsbron en cumulatie ten opzichte van de basisverstoring in de huidige situatie. De zwarte lijn geeft de benodigde opvangcapaciteit weer. De foutbalken geven de bandbreedte variatie voor de gehanteerde verstoringspercentages weer.

Opvangcapaciteit in kaart

De ruimtelijke verdeling van de beschikbare opvangcapaciteit is weergegeven per kilometervak in Figuur 4-4. Vliegverkeer is hierin niet meegenomen, omdat de verstoringsafstand die van kilometervakken overschrijdt; effecten zijn berekend voor het oppervlak als geheel. Deelgebieden met de hoogste opvangcapaciteit liggen in de omgeving van Haulerwijk, Haule, Appelscha en Norg. Effecten van verstoring zijn buiten de woonkernen vooral zichtbaar rond Assen, Veenhuizen, Ravenswoud en Smilde.

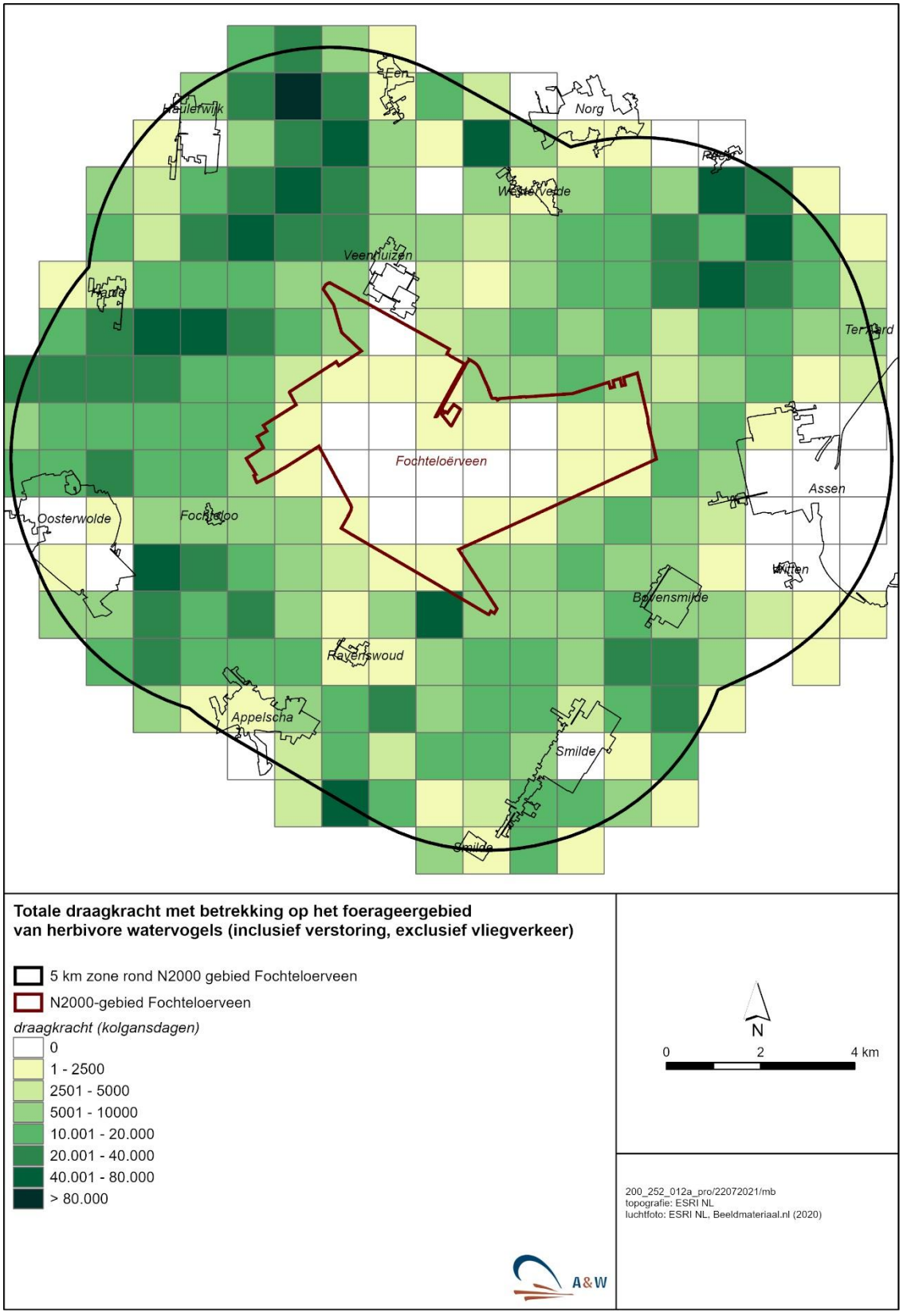

Figuur 4-4. Opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen rond het Fochteloërveen per kilometervak rekening houdend met alle verstoringsbronnen exclusief vliegverkeer.

4.5 Ontwikkelingen in foerageerareaal en opvangcapaciteit

Areaal foerageergebied

Sinds 2009 is de totale oppervlakte aan bouwlandpercelen binnen 5 km rond het Fochteloërveen min of meer gelijk gebleven, rond 11.000 ha. De verdeling in gewasoppervlakten is wel veranderd (Figuur 4-5). Het aandeel bieten is met ca. 35% toegenomen, dat van maïs en granen afgenomen (ca -31% en -19%). Het areaal aardappelen is niet noemenswaardig veranderd. Buiten de bouwlandpercelen is het areaal natuurgrasland in 2020 kleiner geworden, doordat een deel van het areaal (ca. 470 ha) in de huidige situatie verruigde natuur is, wat ongeschikt is geworden als foerageergebied. Het aandeel cultuurgrasland is slechts 1% afgenomen. (Voor veranderingen van overige landgebruiktypes zie Bijlage Tabel 4-1).

Wanneer ruimtelijke ontwikkelingen in de toekomst gerealiseerd worden, neemt het areaal van alle landbouwgewassen en grasland ten opzichte van de huidige situatie af. De arealen van granen en bieten nemen in de toekomstige situatie met ruimtelijke ontwikkelingen, het meeste af (resp. -10% en -9%).

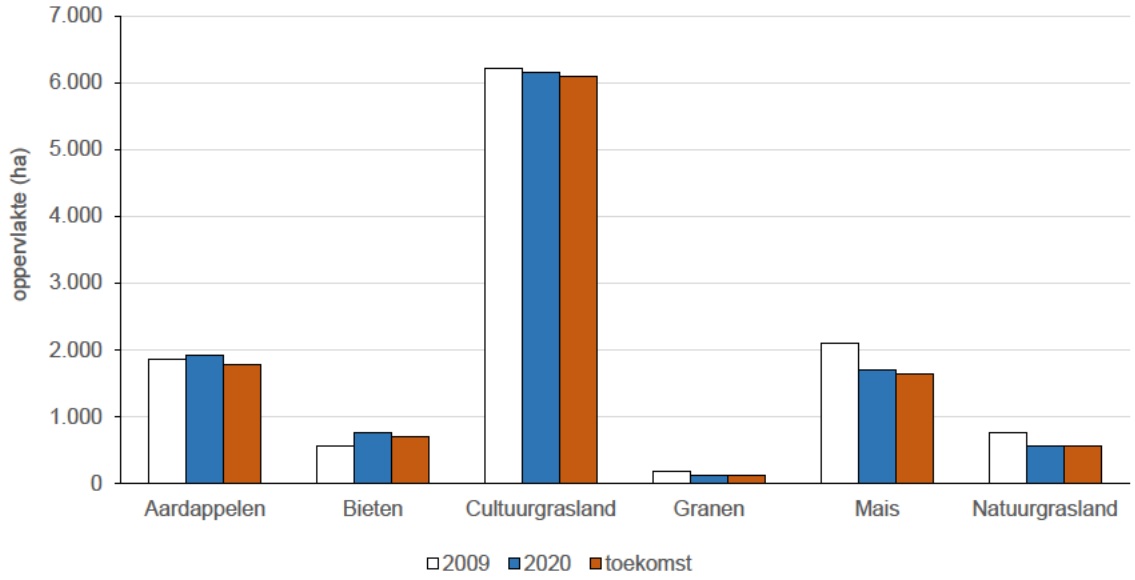

Figuur 4-5 Ontwikkeling in het areaal landbouwgewassen en grasland binnen een straal van 5 km rond het Fochteloërveen in de historische, huidige en toekomstige situatie. In de toekomstige situatie zijn concrete en potentiële ruimtelijke plannen betrokken.

Opvangcapaciteit

De opvangcapaciteit op grasland is zowel voor de historische, huidige en toekomstige situatie voor alle draagkrachtwaardes voldoende voor het instandhoudingsdoel. Echter, de opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen op bouwland is tussen 2009 en de huidige situatie met ca. 13% afgenomen (Figuur 4-6). Voor de berekening van de beschikbare toekomstige opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen is de afname berekend van het oppervlakte onverstoord foerageergebied, wanneer zowel de concrete als potentiële ontwikkelingen gerealiseerd zouden zijn. Aan de hand hiervan wordt voor de toekomstige situatie een verdere afname met ca. 8% verwacht (zie ook paragraaf 3.4). In vergelijking met de situatie in 2009 gaat het dan in de toekomst om 21% verlies aan geschikt, verstoringsvrij areaal bouwland (voor details zie Bijlage 1-3 t/m 1-5).

Wanneer gekeken wordt naar de opvangcapaciteit van het totaal beschikbare foerageergebied voor ganzen en zwanen (Figuur 4-7), is de opvangcapaciteit met 14% afgenomen in de huidige situatie ten opzichte van 2009 en voor de toekomst wordt een verdere afname van totaal ca. 3% verwacht. Voor bouwland en grasland samen gaat het in de toekomst ten opzichte van de historische situatie om een verlies van ca. 17% aan verstoringsvrij areaal foerageergebied. Het onderscheid tussen opvangcapaciteit op bouwland en grasland is belangrijk, omdat voldoende bouwland noodzakelijk is voor Toendrarietgans, Kleine zwaan en Wilde zwaan.

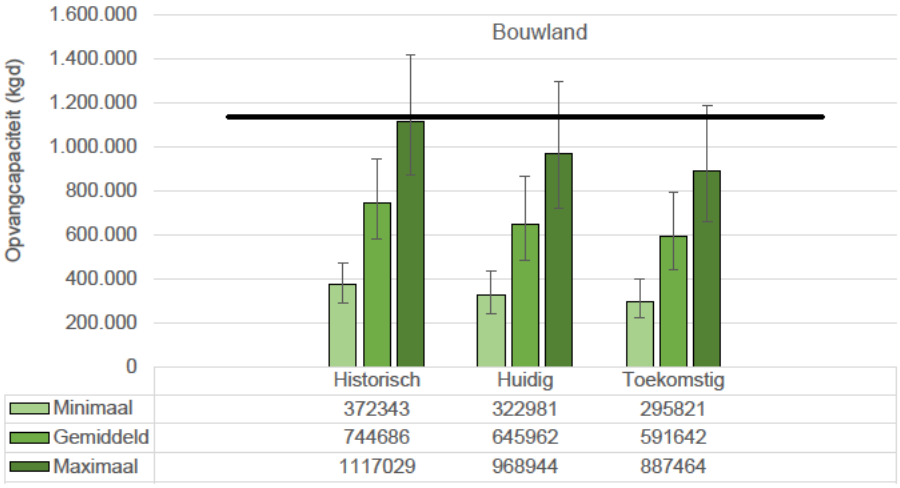

Figuur 4-6 Ontwikkeling in opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen op bouwland, rekening houdend met cumulatieve verstoringsdruk, in de historische, huidige en toekomstige situatie. In de toekomstige situatie zijn concrete en potentiële ruimtelijke plannen betrokken. De zwarte lijn geeft de benodigde opvangcapaciteit weer.

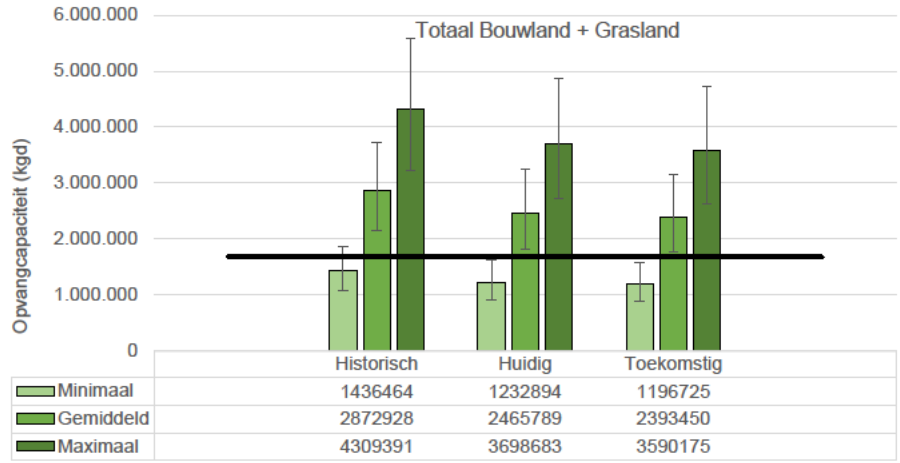

Figuur 4-7 Ontwikkeling in totale opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen op bouwland en grasland, rekening houdend met cumulatieve verstoringsdruk, in de historische, huidige en toekomstige situatie. In de toekomstige situatie zijn concrete en potentiële ruimtelijke plannen betrokken.

5 Ecologische analyse per soort

In dit hoofdstuk wordt per soort de aantalsontwikkeling beschreven en in verband gebracht met veranderingen in verstoringsdruk en draagkracht. Na een beknopt bespreking van de landelijke situatie, met aandacht voor terreinkeus, seizoensdynamiek en trend in Nederland, volgt een analyse van veranderingen in aantal en verspreiding in en rond het Fochteloërveen. De informatie over verstoringsdruk en opvangcapaciteit, gepresenteerd in de voorgaande hoofdstukken, wordt benut voor een interpretatie van de ontwikkelingen die zich hebben voorgedaan en voor kunnen doen in de toekomst, rekening houdend met ruimtelijke plannen in de regio.

5.1 Kleine zwaan

Landelijke situatie
De Kleine zwaan arriveert in Nederland in oktober vanuit arctisch Rusland; de hoogste aantallen worden in november-januari aangetroffen, waarna de zwanen in februari-maart richting de broedgebieden trekken. Kleine zwanen foerageren in oktober op ondergedoken waterplanten, in de loop van de winter op bouwland (in afnemende mate, aanvankelijk ca 40%) en nabijgelegen grasland (in toenemende mate van ca 10% in november tot 90% of meer in februari-maart; Dirksen *et al.* 1981, Voslamber *et al.* 2004). De aantallen wisselen sterk in samenhang met winterstrengheid, broedsucces en de voedselsituatie. Na 1995 is de trend dalend.

Aantal en verspreiding
Kleine zwanen arriveren laat in de herfst, de meeste vogels zijn aanwezig in de wintermaanden december – februari (Figuur 5-1). De aantallen per winterhalfjaar verschillen sterk, sinds 2010/2011 tekent zich een negatieve trend af (Figuur 5-2). Bij koud weer verblijven er doorgaans meer Kleine Zwanen in het gebied en deze verblijven langer, waardoor de aantallen dan pieken (2009a). Het voor het instandhoudingsdoel beoogde populatie aantal van gemiddeld 90 vogels (seizoensmaximum), is sinds 2011 niet meer in het gebied aanwezig.

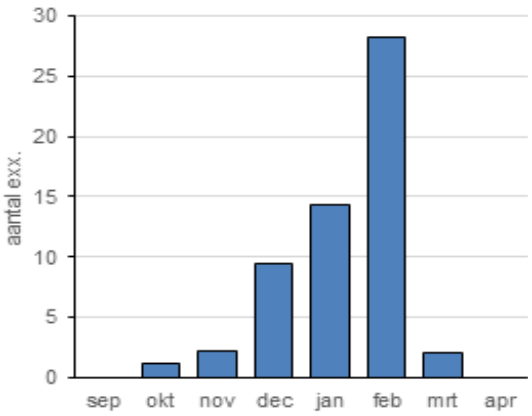

Figuur 5-1 Seizoensverloop (gemiddelden 2014/15 – 2018/19). Bron:

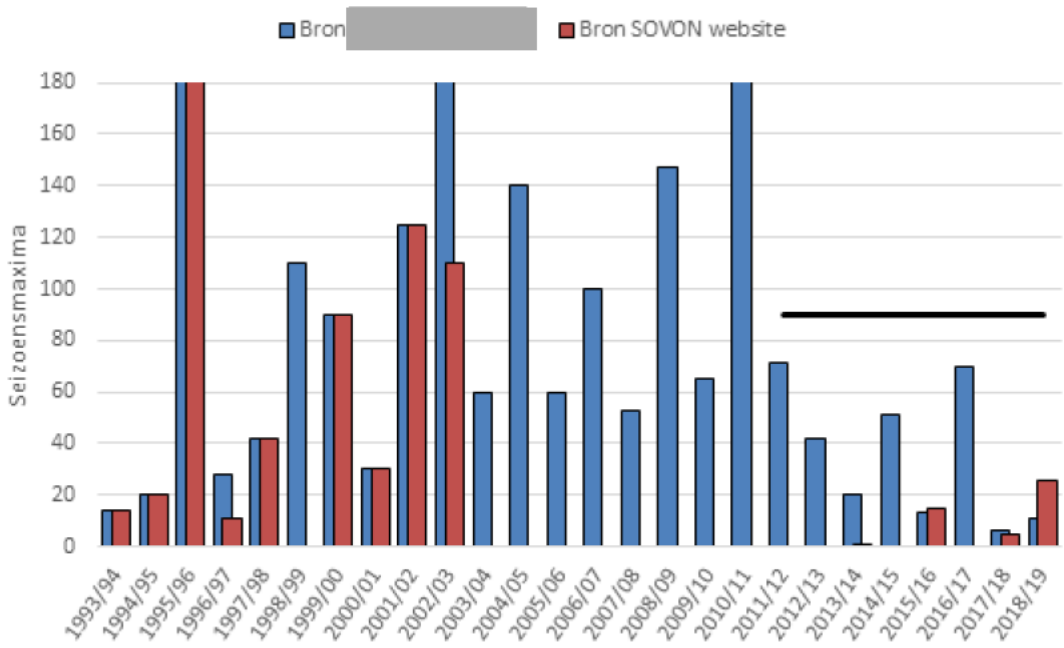

Figuur 5-2 . Aantalsontwikkeling (seizoensmaxima) van de Kleine zwaan in en rond het Fochteloërveen. De zwarte lijn geeft het instandhoudingsdoel weer. (De waardes voor seizoenen '95/96 (389), '02/03 (330) en '10/11 (335) vallen buiten de grafiek).

Kleine zwanen gebruiken plassen in het Fochteloërveen – tot ca 2011 voornamelijk het Esmeer – als slaapplaats. Ze vliegen tot ca 2-5 km van de slaapplaatsen naar de foerageergebieden rond het Fochteloërveen. Ze foerageren hoofdzakelijk op gras.

In 2019/2020 zijn Kleine zwanen alleen waargenomen ten noorden van Appelscha in gezelschap van Wilde zwaan en Knobbelzwaan (Figuur 5-3) op grasland; deze vogels rustten en sliepen in de daar aanwezige plassen in het Compagnonsveld. Ook in de vier daar aan voorafgaande winters verbleven Kleine zwanen in deze omgeving (NDFF). In de jaren 1993-1993 verbleven Kleine zwanen niet alleen in dit gebied, maar ook ten oosten van Oosterwolde (1996). In de jaren 2007-2011 pleisterden Kleine zwanen op akkers tussen Ravenswoud en Smilde (NDFF).

Verstoring en draagkracht

Het aantal Kleine zwanen varieert sterk van jaar op jaar in relatie tot winterstrengheid. Het laatste jaar met forse aantallen was 2010/2011 (max 335). Deze vogels foerageerden in februari-maart hoofdzakelijk op graslandpercelen tussen Ravenswoud en Smilde, en ten noorden van Appelscha; als slaapplaats werden plassen in het veen (o.m. Compagnonsveld) gebruikt (waarneming.nl, geg.). De verspreiding en aantallen worden niet zichtbaar gestuurd door variatie in voedselaanbod in ruimte en tijd (zie Figuur 5-3).

Uit waarnemingen blijkt dat Kleine zwanen verstoring ondervinden in de foerageergebieden door verjaging, vliegverkeer en recreatie. In het voorjaar van 2021 bijvoorbeeld, weken de vogels uit na verstoring naar een alternatieve foerageerlocatie nabij Ravenswoud. De slaapplaats in het Compagnonsveld was rustig door afsluiting van de wandelroute (waarnemingen). De combinatie met naastgelegen grasland, waar zwanen worden gedoogd is blijkbaar gunstig. Het is duidelijk dat voldoende rust een belangrijke voorwaarde is.

Effecten van veranderingen in de opvangcapaciteit op grasland en bouwland zijn niet aantoonbaar, omdat Kleine zwanen slechts een klein deel van het voedselaanbod aan oogstresten en grasland consumeren. Het is niet aannemelijk dat dit beperkend is voor de soort. Een laag populatieniveau, een verschuiving van het overwinteringskwartier naar gebieden ten oosten van Nederland en de winterstrengheid (zachte winters) spelen een rol. Onderzoek wijst uit dat Kleine zwanen de laatste jaren op andere locaties in Europa en zelfs in China overwinteren[7],[8]. Het voor het instandhoudingsdoel beoogde populatie-aantal van 90 Kleine zwanen (seizoensmaximum) was voor het laatst in het gebied aanwezig in 2010/11. Het is aannemelijk dat voldoende draagkracht voor dit aantal nog steeds beschikbaar is, mits voldoende rust op slaapplaatsen en nabijgelegen grasland aanwezig is. De situatie rond het Compagnonsveld in 2020/21 is daarvan een voorbeeld.

De nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen die in kaart zijn gebracht kunnen een negatief effect hebben op het aantal Kleine zwanen dat gebruik maakt van het Fochteloërveen. Bij aanhoudend vorst is de Weperplas, een zandwinplas aan de Weperpolder, een alternatieve slaapplaats. Het initiatief voor een drijvend zonnepark op deze plaats heeft als effect dat deze plas zijn functie als alternatieve slaapplaats verliest. Dit kan ertoe leiden dat Kleine zwanen uitwijken naar andere gebieden, zodat de binding met en het gebruik van het Fochteloërveen afneemt.

5.2 Wilde zwaan

Landelijke situatie
In Nederland komt de Wilde Zwaan vrijwel alleen in de winter voor. Het is een trekvogel die broedt in het noorden van Scandinavië en Rusland en arriveert rond oktober in de overwinteringsgebieden. Een relatief klein en in strengere winters iets groter deel bereikt Nederland. Wilde zwanen leven in gebieden met een combinatie van grote wateren (hun slaapplaats) en uitgestrekte akkers, graslandpolders of uiterwaarden (hun foerageergebied). Het voedselbiotoop bestaat bij voorkeur uit akkers en natte, vaak ondergelopen graslanden met een korte vegetatie. Vooral in het najaar en in de winter foerageert een klein deel van de wilde zwanen in het water en op akkers op graan en bietenresten. Hun rustbiotoop bestaat uit zoete of zoute wateren, ondergelopen boezemlanden en zomerpolders, zand- en modderbanken.

De Nederlandse winter populatie van de Wilde zwaan neemt de laatste jaren toe, met een duidelijk zwaartepunt van de verspreiding in het noorden en oosten van Nederland. De hoogste aantallen van Wilde Zwaan worden in januari waargenomen. Omdat Nederland aan de zuidwestgrens van het winterareaal ligt, fluctueren de aantallen sterk afhankelijk van de winter (Hornman *et al.* 2018, 2019).

Aantal en verspreiding
Wilde zwanen arriveren in het Fochteloërveen in oktober; in de herfst neemt het aantal toe tot enkele tientallen en tijdens de wintermaanden tot ca 100 of meer; in maart vindt wegtrek plaats (Figuur 5-4). In de jaren 1995 – 2012 varieerden de wintermaxima van ca 100 tot 200 exx, daarna tekent zich een negatieve trend af die afwijkt van de landelijke trend (zie Figuur 5-5 en Bijlage 5.2) (Venema & WAD 2001, Van Roomen *et al.* 2007, [redacted] 2009). Het voor het instandhoudingsdoel beoogde aantal, van 100 vogels (seizoensmaximum), is sinds 2011/12 niet meer aanwezig.

[7] https://www.sovon.nl/sites/default/files/doc/Sovon-Nieuws_2016-3-p24_Kleine-Zwaan-buigt-af.pdf
[8] https://www.sovon.nl/nl/actueel/nieuws/steeds-minder-kleine-zwanen-nederland

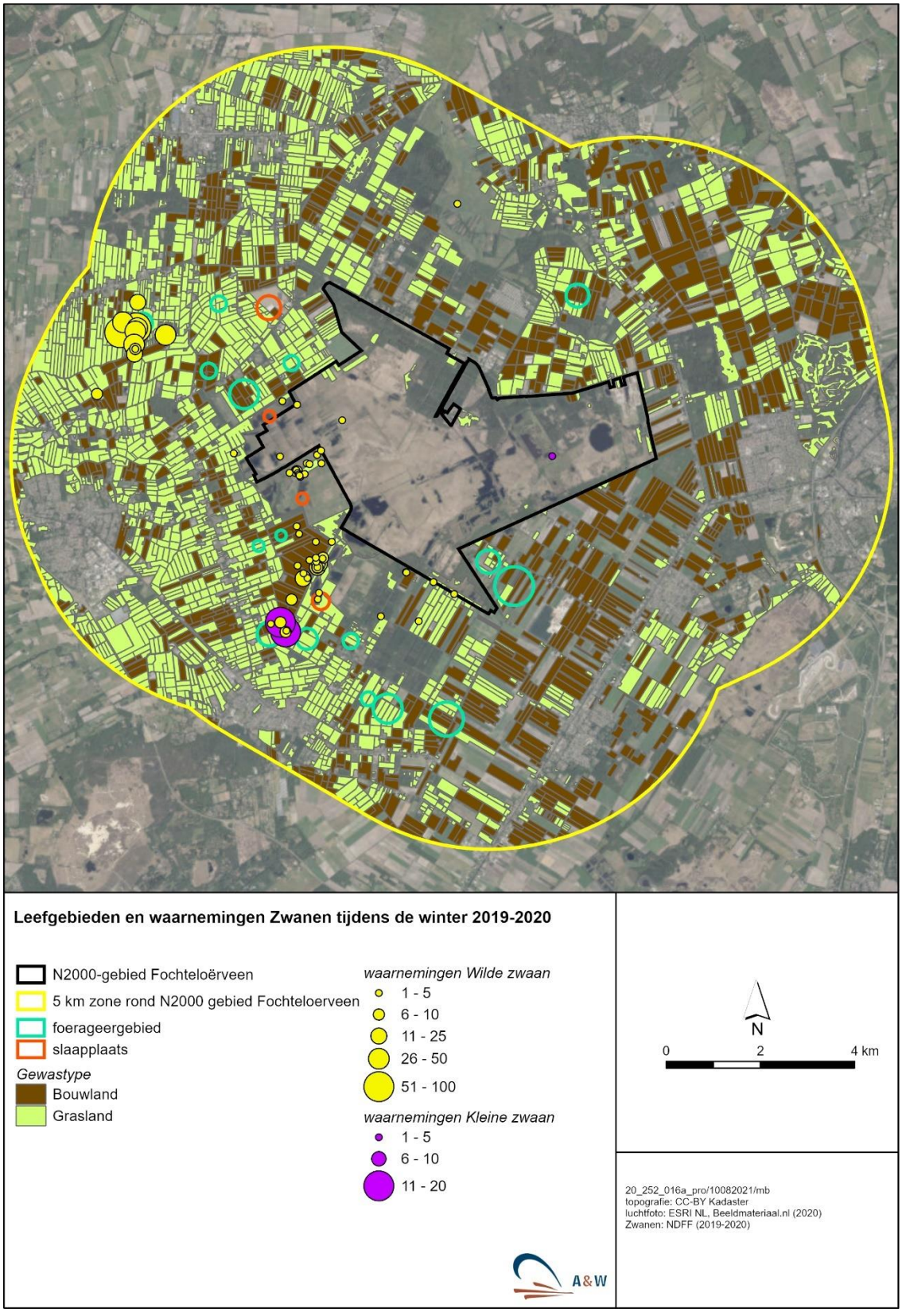

Figuur 5-3 Verspreiding van Kleine zwaan en Wilde zwaan in en rond het Fochteloërveen in de winter 2019/2020.

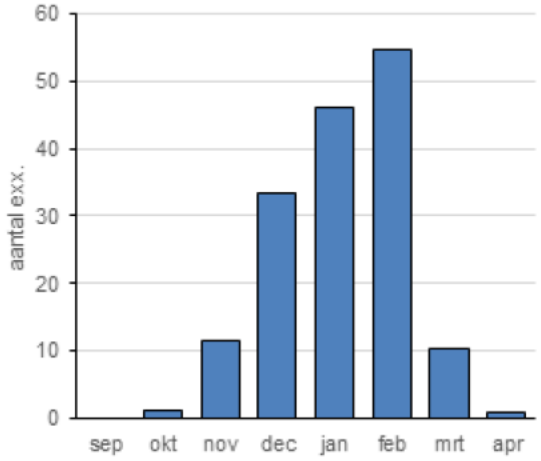

Figuur 5-4 Seizoensverloop (gemiddelden 2014/15 – 2018/19) van de Wilde zwaan in en rond het Fochteloërveen. Bron: .

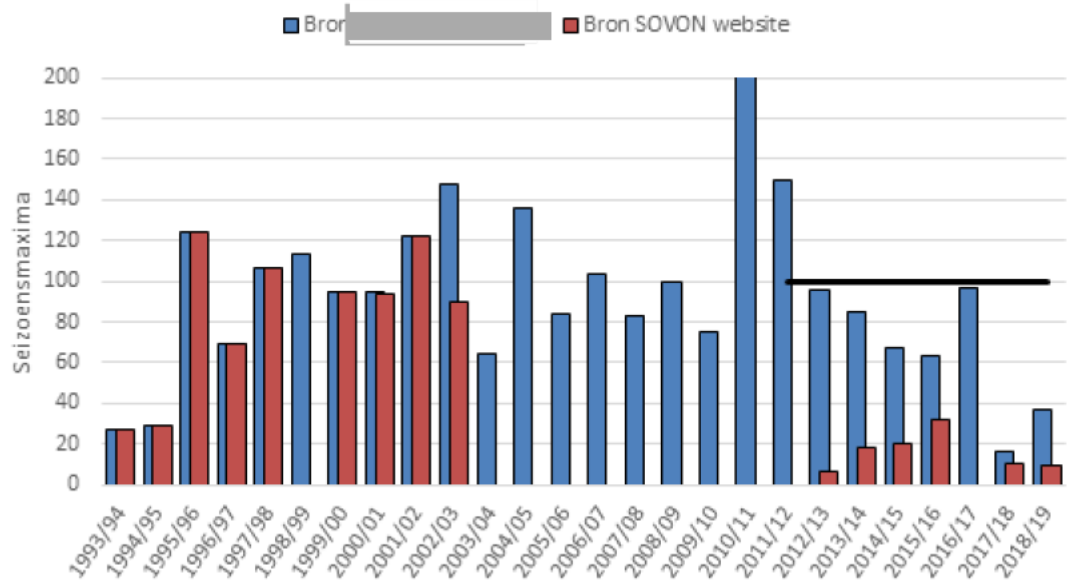

Figuur 5-5 Aantalsontwikkeling (seizoensmaxima) van de Wilde zwaan in en rond het Fochteloërveen. De waarden voor seizoen 2010/2011 (865) valt buiten de grafiek. De zwarte lijn geeft het instandhoudingsdoel weer.

In de winter van 2020/21 foerageerden Wilde zwanen ten noorden van Appelscha en nabij Haule op grasland; deze vogels sliepen op plassen in het Compagnonsveld. In de jaren '90 foerageerden ook relatief hoge aantallen verspreid op akkers nabij Assen, Bovensmilde, Smilde en Ravenswoud; deze vogels sliepen voornamelijk op plassen in het veen en tijdens matige vorst op het Esmeer en het zandwingat in Smilde (1996). Rond 2015 was de verspreiding hier sterk ingekrompen. De zwanen kunnen weken achtereen op een vaste locatie verblijven. Bij koud weer verblijven er doorgaans meer Wilde zwanen in het gebied en deze verblijven hier ook langer (, 2009a).

Verstoring en draagkracht
De afnemende trend van de Wilde zwaan wijkt af van de positieve landelijke trend (Bijlage 5.2). Dit wijst erop dat lokale factoren een rol spelen. Deze trend valt samen met een afname van de opvangcapaciteit en een toename van verstoringsdruk. Het foerageerareaal is niet noemenswaardig veranderd. De opvangcapaciteit specifiek voor Wilde zwaan is moeilijk vast te stellen omdat zij een beperkt deel van het voedselaanbod consumeren, dat grotendeels uit grasland bestaat. Dit aanbod staat niet onder druk. De kaart met basisverstoringscontouren, gras- en bouwlandpercelen laat zien dat de pleisterplaatsen vooral gelegen zijn in de grotere eenheden met graspercelen en afstand tot paden en wegen (Figuur 5-3). Daarbij is ook de relatie met slaapplaatsen (rust en afstand) van belang. Verstoringsdruk is een kritische factor, die waarschijnlijk beperkend is voor het winteraantal en kan mogelijk het instandhoudingsdoel, draagkracht van het leefgebied voor een populatie van 100 vogels, in gevaar brengen. Dit geldt niet alleen voor fietsers en wandelaars via wegen en paden, maar ook voor verjaging van ganzen op agrarische percelen – zodat ook zwanen de lucht in gaan – en voor vliegverkeer.

De nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen die in kaart zijn gebracht kunnen net als bij de Kleine zwaan een negatief effect hebben op het aantal Wilde zwanen dat gebruik maakt van het Fochteloërveen, indien de Weperplas niet meer als een alternatieve slaapplaats beschikbaar is bij aanhoudende vorst.

5.3 Toendrarietgans

Landelijke situatie
De Toendrarietgans overwintert in een groot deel van Midden-Europa, het noordwesten van Duitsland en delen van Nederland. In Nederland zijn de Toendrarietganzen van oktober tot in de eerste helft van maart te vinden. In het najaar en de winter bestaat het voedsel van de Toendrarietgans hoofdzakelijk (tot 75%) uit oogstresten van suikerbieten, aardappelen en maïs. Naast oogstresten wordt tegen het eind van de winter gras en wintergraan gegeten (Voslamber *et al*. 2004; Feenstra & Van den Berg 2001, Venema & WAD 2001, Buro Bakker, 2011).

Aantal en verspreiding
Toendrarietganzen arriveren in september-oktober in het Fochteloërveen. In de loop van de herfst nemen de aantallen toe, het maximum wordt bereikt in de maanden november – februari, afhankelijk van de weersomstandigheden (Figuur 5-6). Gemiddeld genomen lag de piek in de seizoenen 2014/15 – 2018/19 op ruim 12.000 vogels in december. In maart trekken de vogels weg.

Sinds eind jaren ‘90 schommelt het wintermaximum van de Toendrarietgans tussen globaal 10.000 en 20.000 vogels, met een piekaantal in 2018/18 van ca 15.000 (gebaseerd op maandelijkse tellingen, Figuur 5-7). SOVON benoemt de trend als positief, maar dit is gebaseerd op een beperkt aantal slaapplaatstellingen (1-2 per winterseizoen). Gedurende de laatste vijf winterseizoenen met telgegevens (2015/16 – 2019/20) was het aantal van 11.100 vogels, zoals beoogd voor het instandhoudingsdoel, in drie van de seizoenen wel en in twee van de seizoenen niet aanwezig.

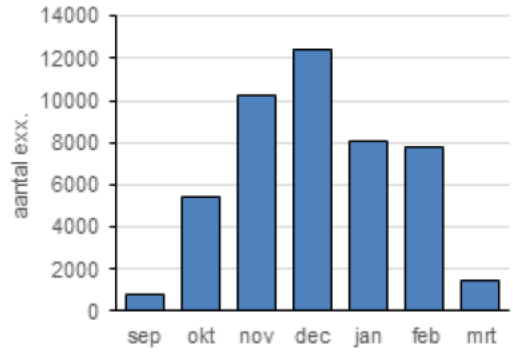

Figuur 5-6 Seizoensverloop (gemiddelden 2014/15 – 2018/19) van de Toendrarietgans in en rond het Fochteloërveen. Bron:

Toendrarietganzen gebruiken de plassen in het Fochteloërveen als slaapplaats en zoeken hun voedsel in het omringende agrarische gebied binnen een straal van 8-10 kilometer rond de slaapplaatsen; dit betreft het gebied binnen ca 5 km rond de buitengrens van het veen. Zonder verstoring gebruiken Toendraganzen agrarische percelen tot ca 2,5 km rond het veen (med.). Overdag drinken ze water uit plasjes op het land, in de rivieren zoals de Kuunder en het Grootdiep, maar ook de wijken tussen het Fochteloërveen en Appelscha. Als de ondiepe plassen in het hoogveen dichtvriezen, drinken ganzen op het Esmeer en twee zandgaten in de buurt. In winters met matige en strenge vorst slapen de meeste ganzen op de Weperplas bij Veenhuizen.

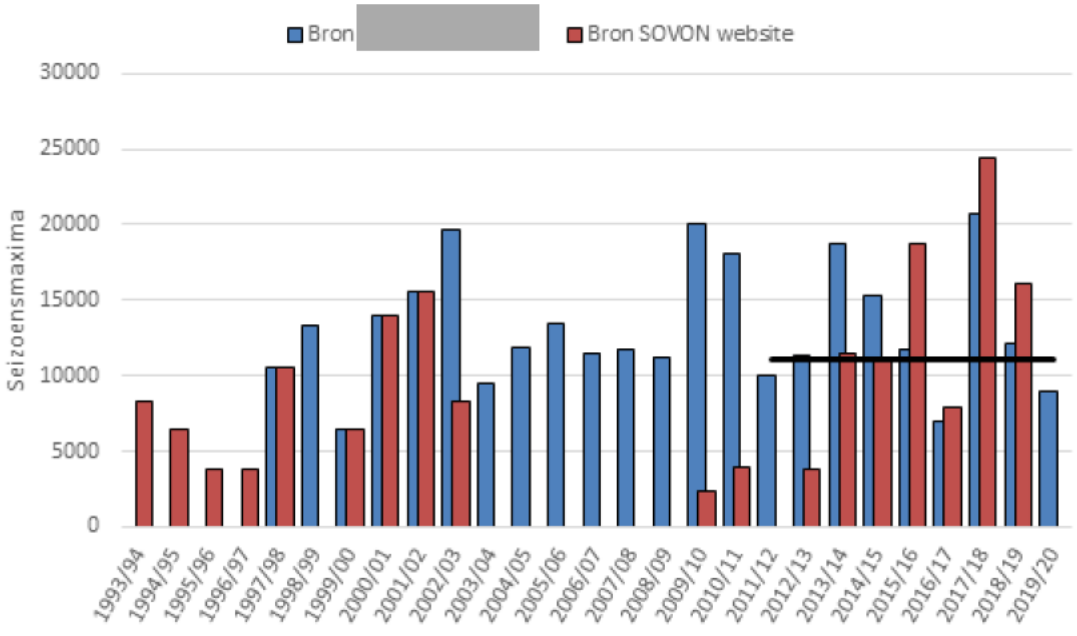

Figuur 5-7 Seizoensmaxima van de Toendrarietgans in en rond het Fochteloërveen in de jaren 1993 tot 2020. De zwarte lijn geeft het instandhoudingsdoel weer.

Verstoring en draagkracht

Seizoensgemiddelden laten een beter beeld zien van het gebruik van Fochteloërveen en omgeving over het winterhalfjaar; deze cijfers wijzen op dalende trend (Zie Figuur 5-8). Deze ontwikkeling wijkt af van de landelijke trend (Bijlage 5.3): een stijging vanaf omstreeks 1990 en een stabilisatie na omstreeks 2010. De recente afname valt samen met een afname van de

opvangcapaciteit als gevolg van een hogere verstoringsdruk. Dit geldt in het bijzonder voor de bouwlandpercelen, waar de Toendrarietganzen voornamelijk van afhankelijk zijn. In de huidige situatie ligt het maximale draagkrachtcijfer voor bouwland net onder het instandhoudingsdoel en het gemiddelde draagkrachtcijfer ruim onder het doel (Zie Figuur 4-2). De gegevens wijzen erop dat de huidige situatie qua verstoringsdruk en opvangcapaciteit kritisch is en dat het instandhoudingsdoel, voldoende draagkracht voor het leefgebied van de Toendrarietgans, niet gehaald wordt.

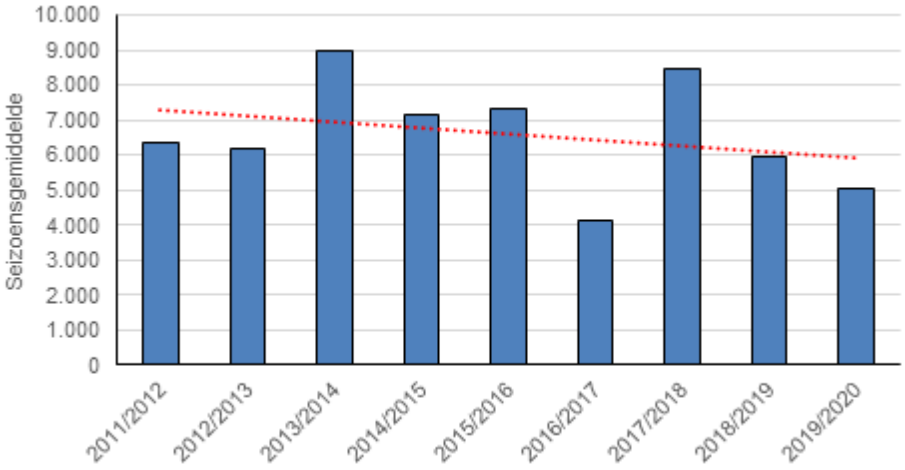

Figuur 5-8 Aantalsontwikkeling van de Toendrarietgans in het gebied Fochteloërveen in de jaren 2011 tot 2020 op basis van seizoensgemiddelden. De trend is in rood weergegeven. Bron:

5.4 Kolgans

Landelijke situatie

De Kolgans arriveert vanaf oktober in Nederland. De hoogste aantallen Kolganzen worden in november tot februari aangetroffen, waarna de meeste in maart wegtrekken. Het overgrote deel van de Kolganzen in Nederland foerageert op grasland. Sinds enkele jaren komt de soort steeds vroeger aan in de overwinteringsgebieden en met dit verschijnsel lijkt ook de voedselkeuze te veranderen. Vooral de eerste weken na aankomst in oktober en begin november wordt op oogstresten van suikerbieten en maïs gefoerageerd.

De afgelopen decennia zijn de aantallen vogels toegenomen in Nederland, en ook verblijft de soort langer in ons land (Van Roomen *et al.* 2007; Koffijberg & Van Winden 2008). De hoogste aantallen worden gehaald in de graslandgebieden van Friesland en in het rivierengebied van Gelderland (Voslamber *et al*. 2004; Van Roomen *et al.* 2007). In Drenthe concentreren de Kolganzen zich op een beperkt aantal pleisterplaatsen, waarvan het Leekstermeer de belangrijkste is (Venema & WAD 2001, Voslamber *et al*. 2004).

Aantal en verspreiding

Kolganzen arriveren in september-oktober in het Fochteloërveen. De aantallen zijn gemiddeld genomen het hoogst in oktober-november, maar de piek kan ook in december-februari liggen, afhankelijk van de weersomstandigheden (Zie Figuur 5-9). Gemiddeld genomen lag de piek in de seizoenen 2014/15 – 2018/19 op ruim 12.000 vogels in december. In maart trekken de vogels weg.

In de periode 2010-2014 is het seizoensmaximum sterk gestegen van globaal 3.000 naar rond de 10.000; na 2016 is het aantal weer afgenomen tot ruim 4.000 (Figuur 5-10), ruimschoots boven het voor het instandhoudingsdoel beoogde aantal van 2.300 vogels (seizoensmaximum).

Kolganzen gebruiken de plassen in het Fochteloërveen als slaapplaats en zoeken hun voedsel in het omringende agrarische gebied binnen een straal van 8-10 kilometer rond de slaapplaatsen; dit betreft het gebied binnen ca 5 km rond de buitengrens van het veen. Zij foerageren in kleine groepen samen met Toendrarietganzen op oogstresten, terwijl grotere ongemengde groepen zich op graslanden bevinden. Net als Toendrarietganzen gebruiken ze in verstoringsvrije perioden agrarische percelen tot ca 2,5 km rond het veen (med. [redacted]). Tijdens vorstperioden wijken ze om te drinken uit naar het Esmeer en twee zandgaten in de buurt. In winters met matige en strenge vorst slapen de meeste ganzen op de Weperplas bij Veenhuizen.

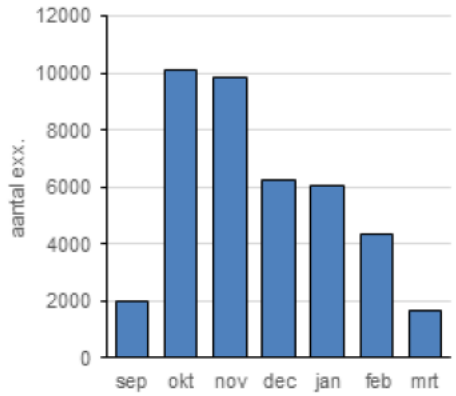

Figuur 5-9 Seizoensverloop (gemiddelden 2014/15 – 2018/19) van de Kolgans in en rond het Fochteloërveen. Bron: [redacted]

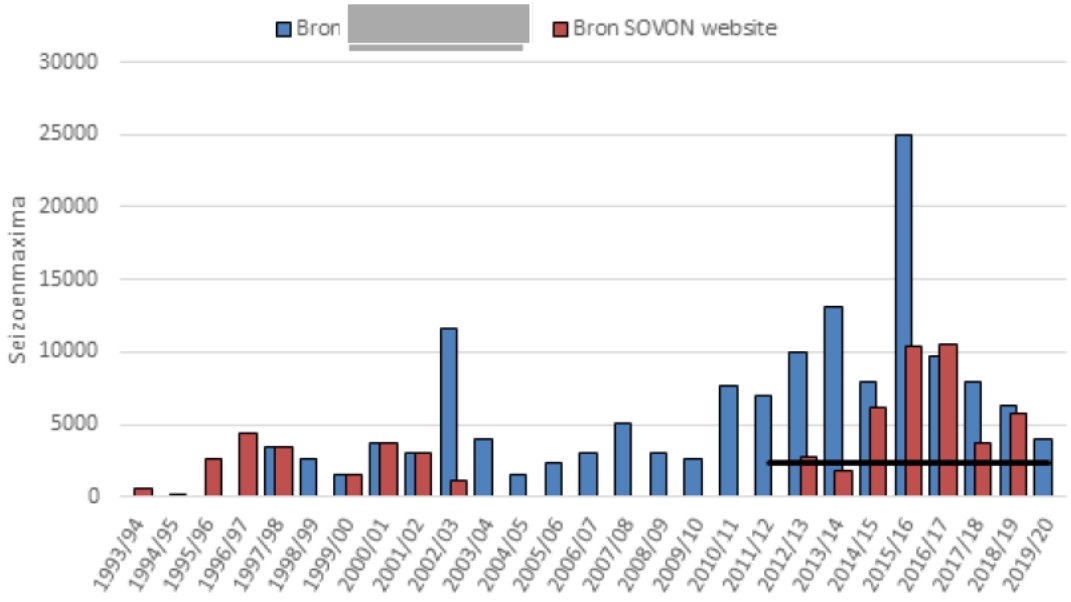

Figuur 5-10 Seizoenmaxima van de Kolgans in het gebied Fochteloërveen in de jaren 1993 tot 2020. De zwarte lijn geeft het instandhoudingsdoel weer.

Verstoring en draagkracht

Seizoensgemiddelden laten een beter beeld zien van het gebruik van Fochteloërveen en omgeving over het winterhalfjaar; deze cijfers wijzen op dalende trend (Figuur 5-11). De

landelijke trend is een stijging vanaf omstreeks 1990 en een afname na 2010-2011 in Flevoland en ZW-Nederland; in de noordelijke regio's zijn de aantallen stabiel (Bijlage 5.4, Koffijberg 2019). Het is onduidelijk in hoeverre de lagere recente aantallen rond het Fochteloërveen samenhangen met zachte winters of een afname in de opvangcapaciteit. De draagkrachtberekeningen laten zien dat, rekening houdend met toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen waarbij de draagkracht verder daalt, de draagkracht voldoende blijft voor het instandhoudingsdoel van de Kolgans. Hierbij is de opvangcapaciteit op grasland, waar Kolganzen hoofdzakelijk foerageren, ruimschoots voldoende.

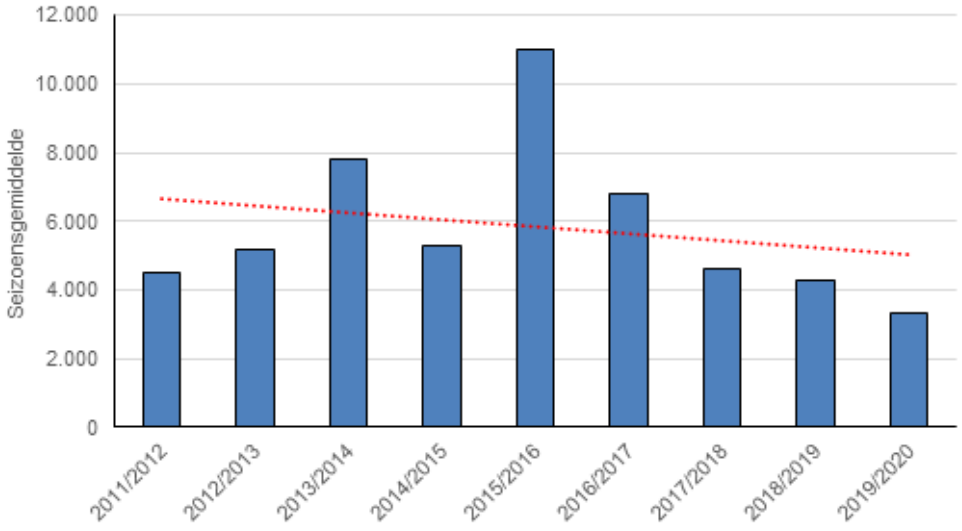

Figuur 5-11 Aantalsontwikkeling van de Kolgans in en rond het Fochteloërveen in de jaren 2011 tot 2020 op basis van seizoensgemiddelden; de trend is in rood weergegeven (geg.

5.5 Wintertaling

Landelijke situatie
In Nederland zijn het hele jaar Wintertalingen aanwezig. De Wintertaling verblijft de doortrek- en winterperiode graag in kleinschalige, ondiepe wateren in 'wetlands' met periodiek terugkerende, of permanent aanwezige pioniervegetaties. In de winter worden vooral zaden van waterplanten, grassen en zoute planten (zoals zeekraal) gegeten (Profielendocument 2008). De aantallen van de Wintertaling in Nederland vertonen enige schommelingen, maar de algehele trend is positief, waarbij het patroon opvallend veel overeenkomst vertoont met dat van de Slobeend (Bijlage 5.5).

Aantal en verspreiding
In het voorjaar, maar vooral in het najaar zijn er vele honderden tot enkele duizenden Wintertalingen in het Fochteloërveen aanwezig. Na de vernatting rond de eeuwwisseling in het Fochteloërveen nam het aantal Wintertalingen tijdelijk sterk toe tot honderden (Figuur 5-12). De laatste jaren is het aantal redelijk stabiel met een seizoensgemiddelde van ca 400-700 (gemiddeld 522) en een sterk variërend seizoensmaximum van 600-2400, doorgaans in de herfstmaanden september – december. Het voor het instandhoudingsdoel beoogde populatie aantal van 600 vogels (seizoensgemiddelde) is in sommige jaren aanwezig.

Belangrijke pleisterplaatsen binnen het Natura 2000-gebied zijn de vloeivelden, het Esmeer en de Brunstinger Plas en andere ondiepe plassen (Figuur 5-13).

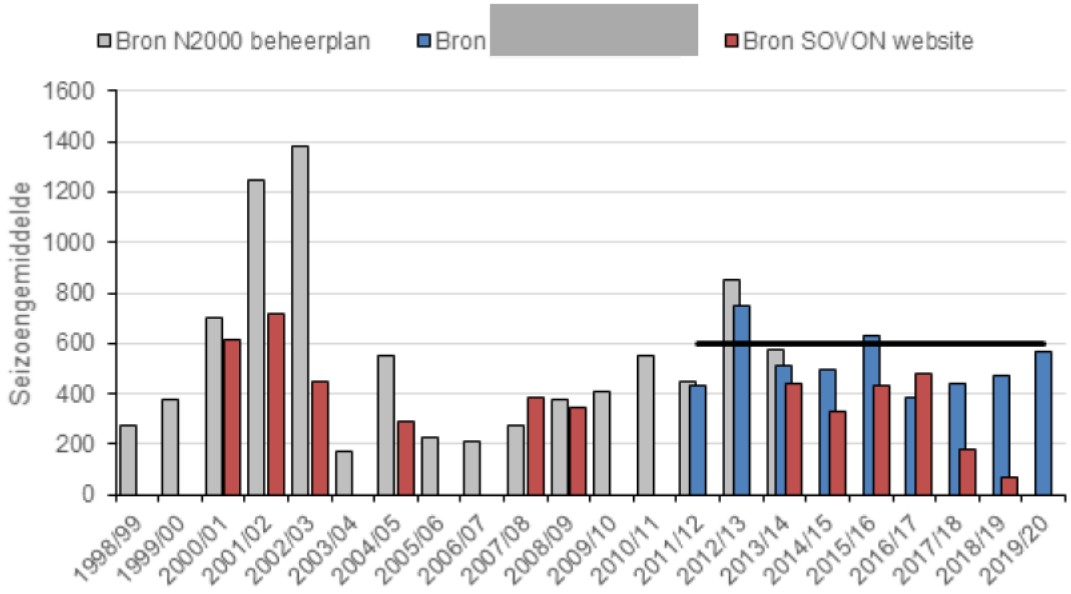

Figuur 5-12 Seizoensgemiddelde van de Wintertaling in het Fochteloërveen sinds 1998/99. De zwarte lijn geeft het instandhoudingsdoel weer.

Verstoring en draagkracht

Een analyse van de afstand van pleisterplaatsen tot wandel- en fietspaden laat zien dat de meeste locaties buiten verstoringsafstand liggen (Figuur 5-14). Deze verstoringsafstand t.o.v. wandelaars is gemiddeld 133 m (zie paragraaf 3.1), maar varieert in relatie tot de openheid van het gebied en de groepsgrootte. Wintertalingen kunnen beschut achter een rietkraag of opslag langs de oever op zeer korte afstand van paden en wegen met recreatief gebruik rusten (ordegrootte enkele tientallen meters). Recreatiedruk blijkt niet beperkend voor de aanwezige aantallen. Gemiddeld genomen lijkt de draagkracht lager dan vereist voor het instandhoudingsdoel. Sturend is waarschijnlijk het areaal ondergelopen ruig grasland – zoals tijdens de vernattingsperiode - , waar wintertalingen foerageren op drijvende zaden in het najaar. Variatie in het waterpeil is hierin een belangrijke factor.

Effecten van ruimtelijke ontwikkelingen rond het Fochteloërveen worden niet verwacht, omdat Wintertalingen voor het overgrote deel binnen het Natura 2000-gebied verblijven.

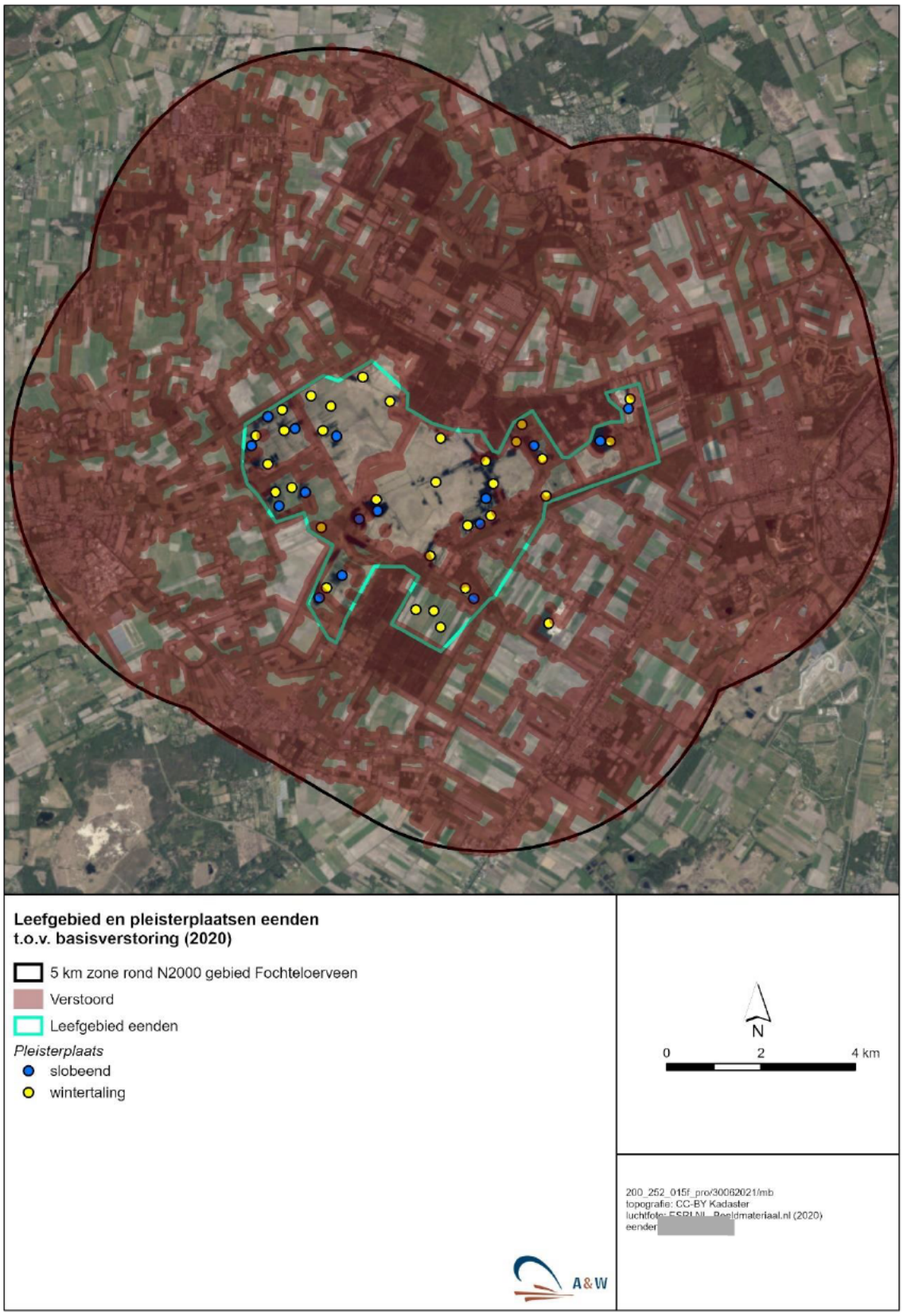

Figuur 5-13 Pleisterplaatsen van Slobeend en Wintertaling in het Fochteloërveen (gegevens Daarnaast zijn verstoringscontouren rond wegen en paden weergegeven in rood).

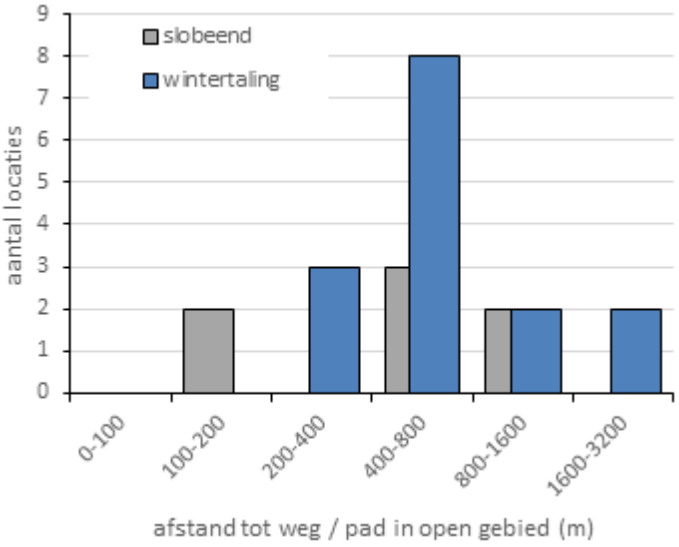

Figuur 5-14 Aanwezigheid van Wintertaling en Slobeend in relatie tot de afstand tot paden in open gebied het Fochteloërveen.

5.6 Slobeend

Landelijke situatie
In Nederland zijn het hele jaar slobeenden aanwezig. Het aantal broedvogels is echter aanzienlijk kleiner dan het aantal vogels dat ons land bezoekt tijdens de trek en in de wintermaanden. De aantallen zijn het hoogst in de doortrekperioden in het najaar (september t/m november) en het voorjaar (maart t/m april). De Slobeend is een grondeleend, die niet of nauwelijks duikt en gebonden is aan ondiepten, oevergebieden en aangrenzende landbouwgebieden. De Slobeend foerageert op plantaardig en dierlijk plankton met aanvulling van slakjes, kreeftachtigen, insectenlarven en zaden.

De aantallen in het winterhalfjaar schommelen sterk in relatie tot winterstrengheid (wegtrek bij strenge vorst), de trend is positief: sinds 1980 is sprake van een significante toename, die zich na 2010 heeft voortgezet (Bijlage 5.6, Van Kleunen 2019).

Aantal en verspreiding
De telgegevens van de Slobeend in het Fochteloërveen zijn onvolledig, maar geven een redelijk goed beeld van het seizoensverloop en de aantalsontwikkeling (Figuur 5-15, 5-16). In het voorjaar en de herfst kunnen globaal 150 – 250 Slobeenden op het Esmeer en op andere locaties pleisteren. Het aantal was in de periode 2004-2014 stabiel, daarna ligt het aantalsniveau fors hoger en met gemiddeld 113 vogels ruimschoots boven het voor het instandhoudingsdoel beoogde aantal van 40 vogels (seizoensgemiddelde). De gegevens die via NDFF en de website van SOVON worden weergegeven berusten op te weinig tellingen om een betrouwbaar beeld te geven van de aantallen over het winterhalfjaar en het seizoensgemiddelde.

De verspreiding komt overeen met die van de Wintertaling: belangrijke pleisterplaatsen binnen het Natura 2000-gebied zijn de vloeivelden, het Esmeer en de Brunstinger Plas en andere ondiepe plassen (Figuur 5-13).

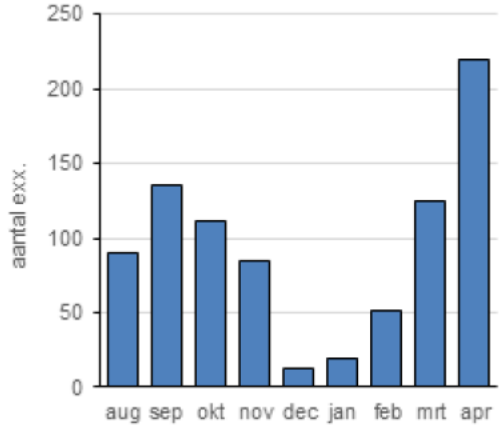

Figuur 5-15 Seizoensverloop (gemiddelden 2014/15 – 2018/19) van de Slobeend in het Fochteloërveen. Bron:

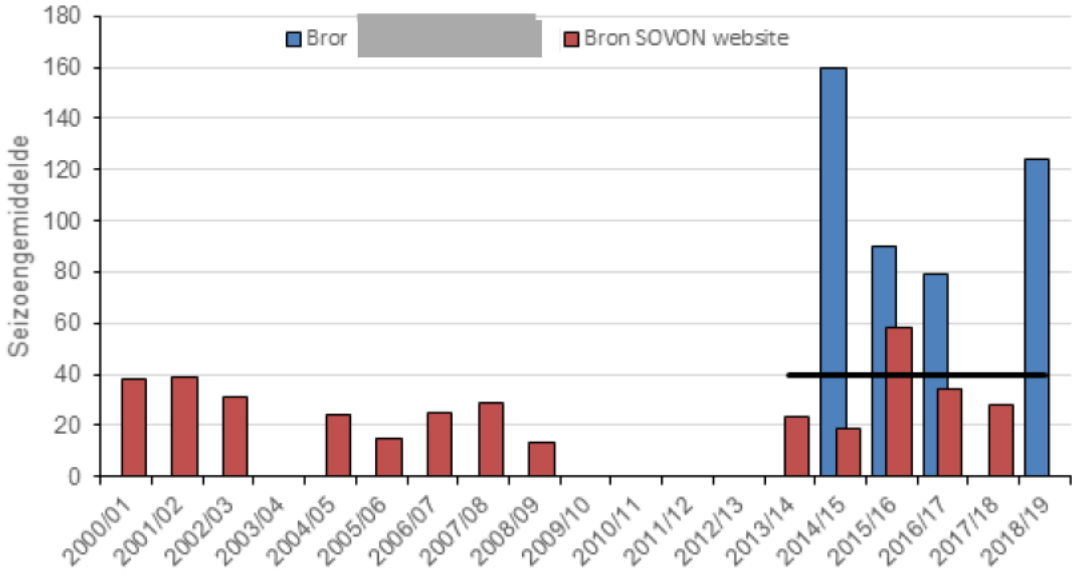

Figuur 5-16 Seizoensgemiddelde van de Slobeend in het Fochteloërveen sinds 1998/99. De zwarte lijn geeft het instandhoudingsdoel weer.

Verstoring en draagkracht

Een analyse van de afstand van pleisterplaatsen tot wandel- en fietspaden laat zien dat de meeste locaties buiten verstoringsafstand liggen (Figuur 5-14). Deze afstand is vergelijkbaar met die van de Wintertaling in ligt open gebied in de ordegrootte van 100-200 m (zie paragraaf 3.1), en is afhankelijk van de aanwezige vegetatie. Slobeenden kunnen beschut achter een rietkraag of opslag langs de oever op aanzienlijk kortere afstand van paden en wegen met recreatief gebruik rusten. Recreatiedruk lijkt niet beperkend voor de aanwezige aantallen. In de huidige situatie is het aanbod aan pleisterplaatsen met voedsel en voldoende rust ruimschoots voldoende voor het instandhoudingsdoel. Effecten van ruimtelijke ontwikkelingen rond het Fochteloërveen worden niet verwacht, omdat Wintertalingen voor het overgrote deel binnen het natura 2000-gebied verblijven.

5.7 Kraanvogel

Landelijke situatie

Sinds 2001 is de Kraanvogel voor het eerst in Nederland tot broeden gekomen, in het Fochteloërveen. Het Fochteloërveen is het belangrijkste broedgebied, daarnaast is o.a. in het Dwingelderveld en Engbertdijksvenen gebroed; de soort breidt zich verder uit [redacted] 2018, www.sovon.nl). De vestigingen vallen samen met een sterke uitbreiding van de Duitse broedpopulatie in westelijke richting (www.sovon.nl). Tijdens de voorjaarstrek (eind februari – eind maart) naar Scandinavië en Duitsland, en tijdens de najaarstrek naar Frankrijk en Spanje (half oktober – december) komen vogels aan de grond op en rond slaapplaatsen in hoogveen- en heidegebieden. Kleine aantallen zijn 's winters aanwezig. Dit zijn lokale broedvogels, doortrekkers of overwinteraars van elders. Zij foerageren vooral op oogstresten.

Aantal en verspreiding

Broedvogels

Sinds 1999 zitten er territoriale kraanvogels in het Fochteloërveen en in 2001 is het eerste Kraanvogelnest gevonden. In de periode 2011-2014 groeide het aantal broedparen tot 8-9 paren; sindsdien is de stand min of meer stabiel (Figuur 5-17). Het broedsucces nam aanvankelijk toe, van 0,9 vliegvlugge jongen per paar tot 1,2 in de jaren 2001-2006. Daarna nam het af tot 0,7 in de jaren 2007-2012 als gevolg van concurrentie tussen paren, waarbij de 'nieuwkomers' in deelgebieden met lagere habitatkwaliteit broedden. De laatste jaren is het broedsucces laag als gevolg van droogte en als gevolg van verstoring door recreanten (Nowald & Feenstra 2020). In 2018 en 2019 vlogen van 8 resp. 9 broedparen slechts 2 jongen uit (www.hetFochteloërveen.nl). Recreatiedrukte via de Fochteloërveenweg verstoorde Kraanvogels die over wilden steken van het veen naar het landbouwgebied dusdanig dat twee jongen niet overleefden ([redacted] in www.hetFochteloërveen.nl).

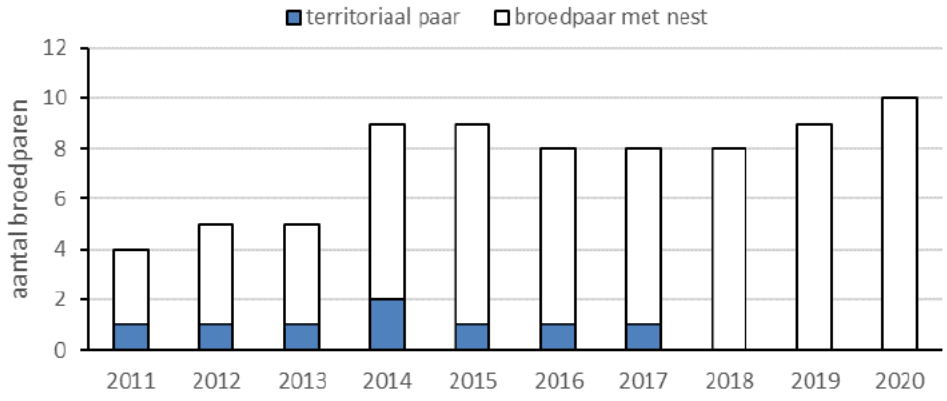

Figuur 5-17 Ontwikkeling van de broedvogelstand van de Kraanvogel in het Fochteloërveen 2011-2020. Bron: [redacted]

Gedurende het broedseizoen foerageren kraanvogels niet alleen binnen het veen, maar ook daarbuiten. Volwassen vogels eten wormen en andere ongewervelden in graslandpercelen en akkers, en graven o.m. knolletjes op in aardappelakkers. Ouderparen met vliegvlugge jongen (ca. 11 weken oud) verhuizen van de broedlocaties naar direct aangrenzende percelen om te foerageren. Ze maken in enkele deelgebieden gebruik van de aanwezige percelen met gras en landbouwgewassen rond het veen: aan de noordwestzijde (Weperpolder), zuidwestzijde

(grenzend aan de Fochteloërveenweg), westelijk en noordelijk van Ravenswoud en aan de noordoostzijde nabij Norgerhaven (Figuur 5-18).

Wintervogels
Sinds 2000/2001 verblijven Kraanvogels buiten het broedseizoen (nazomerconcentraties en overwintering) structureel in en rond het Fochteloërveen. De aantallen zijn geleidelijk gestegen tot gemiddeld maximaal enkele tientallen per seizoen (67 in 2017/2018; Figuur 5-19). Deze hoge aantallen hebben niet alleen betrekking op Nederlandse, maar ook op Duitse vogels die tijdens strengere winterperioden naar Nederland komen. In de winterperiode slapen de vogels en foerageren ze op percelen in de omgeving van Fochteloo, Ravenswoud en Smilde (Figuur 6.19). Dit deelgebied met grasland en graanpercelen is ook van betekenis als zomerverzamelplaats. Uit geregistreerde waarnemingen blijkt dat verreweg de meeste Kraanvogels een afstand houden van minimaal 200 m tot wegen. Referenties geven een verstoringsafstand aan van 150 m in Scandinavië, 200-300 m in Duitsland, tot 1 km in Spanje. Belangrijke factoren in deze variatie zijn waarschijnlijk de periode van het jaar (broedfase dan wel overwintering) en de groepsgrootte (grotere groepen reageren doorgaans op grotere afstand, zie paragraaf 3.1).

In 2007 bleek dat het meest op maïsstoppels werd gefoerageerd (51%), daarnaast op grasland (27%). In augustus en september werden graanpercelen en maispercelen bezocht zodra ze waren geoogst. Van januari tot maart zijn maïsstoppels de belangrijkste voedselbron (53%). Daarnaast worden ook wormen gegeten (2007).

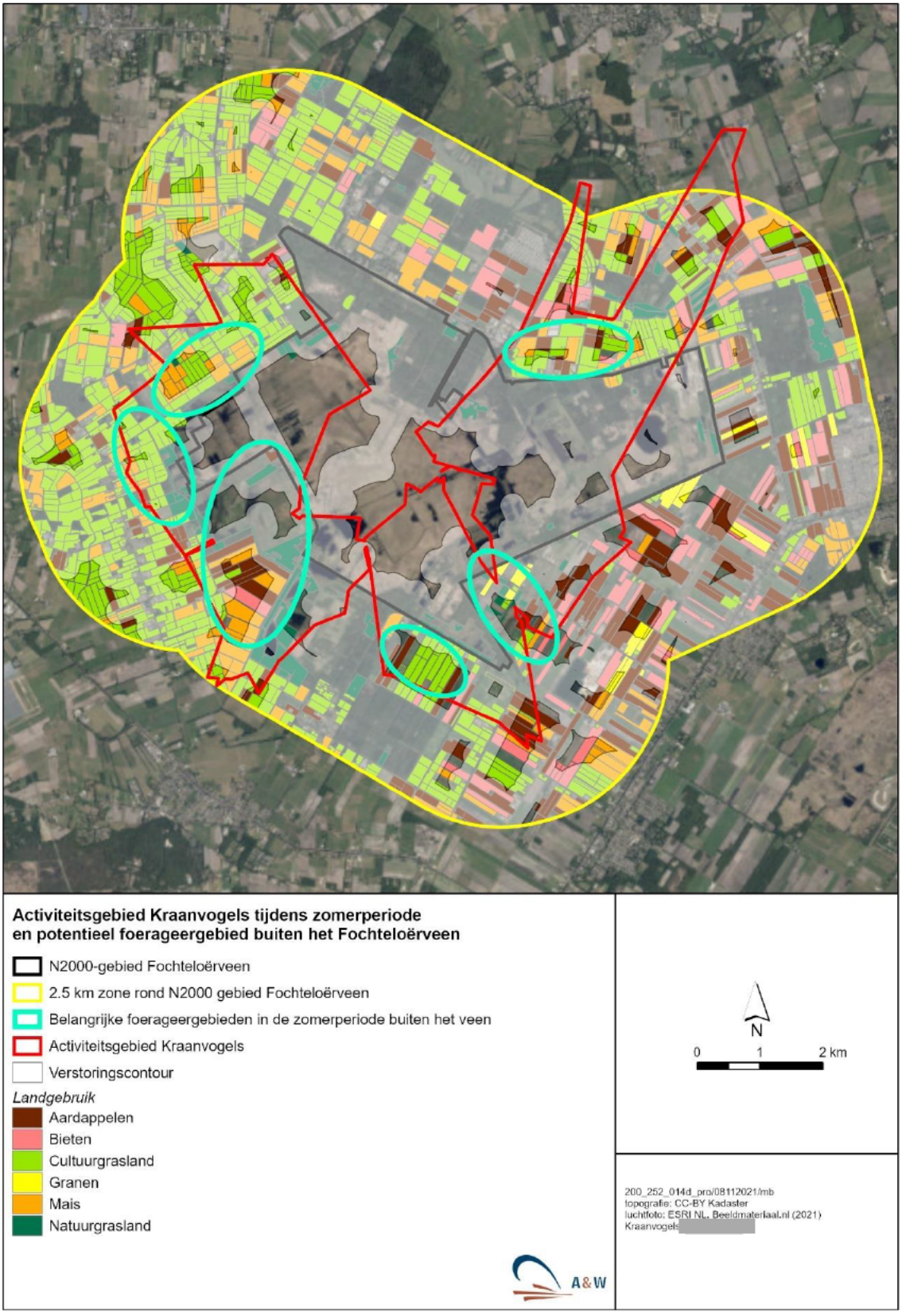

Figuur 5-18 Activiteitengebied van Kraanvogels in en rond het Fochteloërveen in de zomerperiode (binnen een afstand van 2,5 km rond het veen, 2013-2017, geg. [redacted]) en de belangrijkste foerageergebieden van de broedvogels op basis van waarnemingen 2016-2020, NDFF).

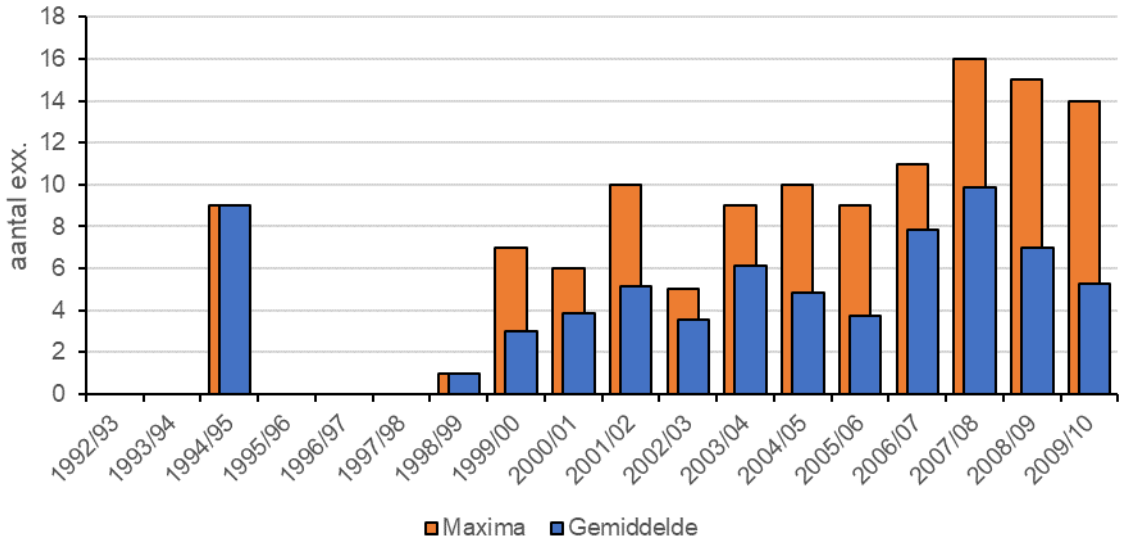

Figuur 5-19 Aantal Kraanvogels rond het Fochteloërveen in de winterperiode sinds 1992/93. Weergegeven zijn gemiddelden en maxima in de maanden september – maart. Bron: www.hetFochteloërveen.nl. Gegevens uit de seizoenen 2011/12 – 2019/20 zijn nog niet beschikbaar.

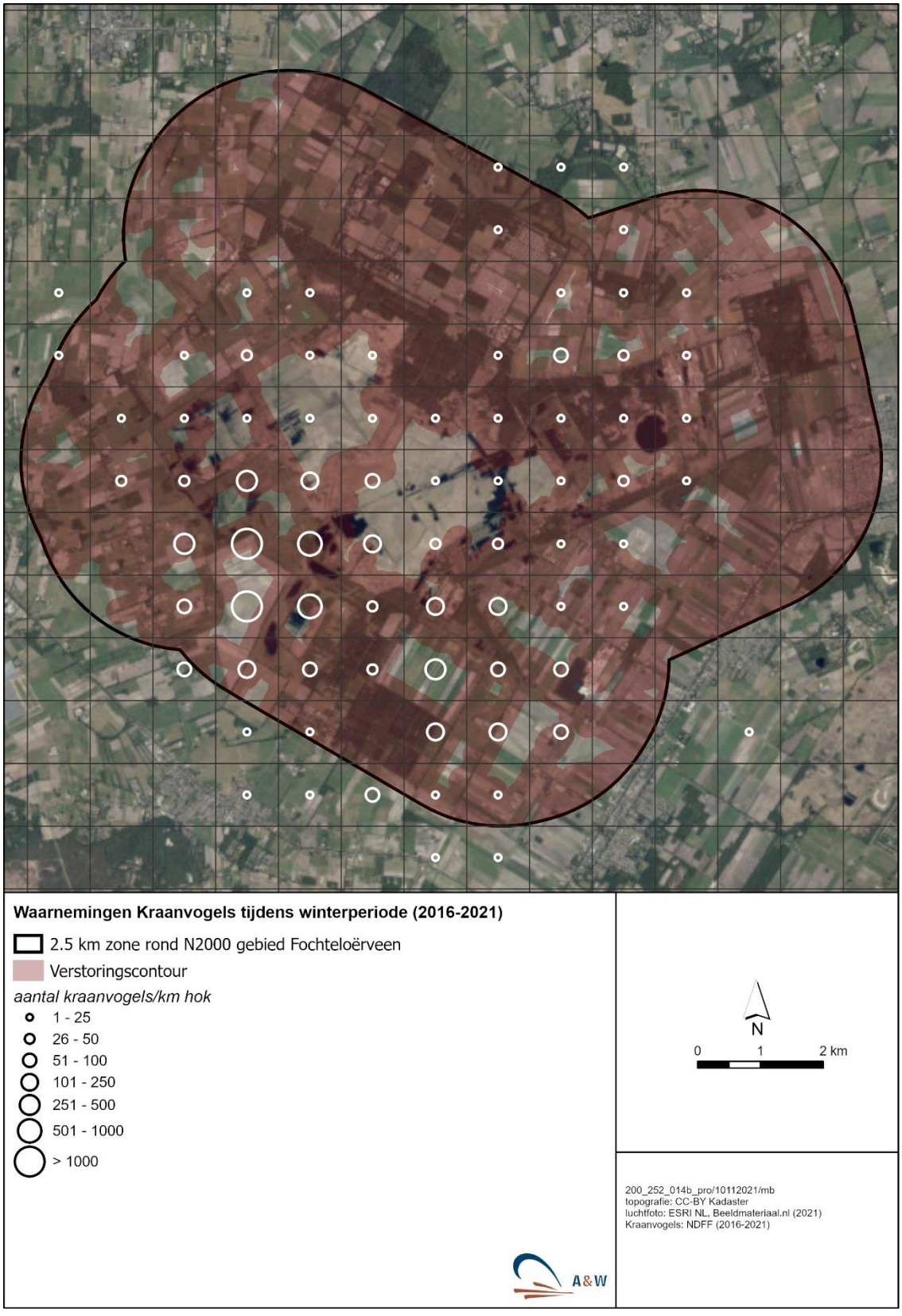

Figuur 5-20 Verspreiding van Kraanvogels in de winterseizoenen 2016/17 – 2020/21 op basis van losse waarnemingen (NDFF). Het als verstoord beschouwde gebied ligt binnen 200 m afstand van wegen en paden.

Verstoring en draagkracht

De Kraanvogel is niet als kwalificerende broedvogel voor het Fochteloërveen aangewezen. Wel is de soort een Vogelrichtlijn soort en benoemd als onderdeel van de kernopgave. Het grote belang voor de soort in Nederland is evident; de broedpopulatie in Nederland is gestegen tot 40 paar, waarvan 10 in het Fochteloërveen (Nowald & Feenstra 2020). Hoewel aantallen kraanvogels niet gebruikt worden in toetsing in relatie tot draagkracht, kan het referentiegetal gesteld worden op 9 broedparen (stand in 2019). Ook in de nazomer en het winterhalfjaar pleistert een belangrijk aandeel in en rond het Fochteloërveen. Het recente maximum buiten het broedseizoen ligt op ca 60-70 exemplaren.

Broedvogels

De draagkracht van het gebied voor broedvogels is niet goed te bepalen, omdat habitatanalyses van het terreingebruik in agrarisch gebied ontbreken; een scan van literatuur uit Duitsland en andere landen leverde geen bruikbare referenties op. De stabilisatie van het aantal broedparen wijst op erop dat de beschikbare draagkracht, tot een tiental broedparen, bereikt is. Uit karteringen van activiteiten van Kraanvogels (broedparen en families) rond het veen blijkt dat ze tot 2 á 2,5 km van het broedgebied foerageren en dat geschikte foerageergronden benut worden. Welke oppervlakte en welke kwaliteit nodig is voor een broedpaar is niet goed duidelijk. Een belangrijke vraag is in hoeverre het broedresultaat beperkt wordt door recreatiedruk. De Kraanvogel toegenomen als broed- en wintervogel bij het huidige bestaande gebruik. Blijkbaar is het bestaande gebruik geen belemmering geweest voor Kraanvogel om zich te vestigen en in aantal toe te nemen. De vraag is echter of stabilisatie in aantallen niet beperkt wordt door het huidige gebruik. Er zijn aanwijzingen dat broedsucces beïnvloed wordt door klimaat, maar ook door verstoring. Verstoringsincidenten komen voor in het broedgebied door natuurfotografen, loslopende honden en mountainbikers (Nowald & Feenstra 2020). Het is duidelijk dat Kraanvogels gebaat zijn bij rust, niet alleen in het broedgebied, maar ook in de overgangszone van het veen naar aangrenzend foerageergebied in de periode waarin oudervogels met jongen oversteken van broedgebied naar landbouwgebied. Deze trajecten zijn vooral de Helomaweg, Veenweg, Fochteloërveenweg, en Compagnonsweg aan de oostzijde van het veen.

Het perspectief van klimaatverandering is voor Duitsland en Zweden gunstig ingeschat, omdat broedvogels eerder arriveren en beginnen met broeden, zodat meer tijd is voor vervolglegsels na een mislukte broedpoging (Lundgren & Nowald 2010). Droge zomers zoals in 2019 en 2020, met een lager voedselaanbod en hogere predatiedruk zijn echter ongunstig voor de Kraanvogel als broedvogel in Nederland en Duitsland (Nowald & Feenstra 2020). Het effect van klimaatverandering is moeilijk te voorspellen, omdat ook natte zomers mogelijk zijn - 2021 is wat dit betreft een actueel voorbeeld.

Wintervogels

De opvangcapaciteit voor Kraanvogels buiten het broedseizoen kan niet gekwantificeerd worden, omdat draagkrachtcijfers voor verschillende gewassen specifiek voor Kraanvogels ontbreken. Het aantal wintervogels laat een stijgende lijn zien. Verspreidingsgegevens maken duidelijk dat Kraanvogels verstoringsgevoelig zijn en afstand houden tot wegen. Verstoringen komen voor door recreatie en gerichte verjaging (vooral gericht op ganzen), maar niet duidelijk is in hoeverre het aantal in de huidige situatie beperkt wordt door verstoringsdruk.

De Kraanvogel lijkt door de hogere gemiddelde temperaturen langer te doen over de migratie in de herfst. Ze nemen vaker tussenstops of verblijven langer op zo'n tussenstop. Doordat ze langer verblijven op een plaats, is de kans dat jonge kraanvogels de migratie overleven groter (Volkov *et al.* 2016). Ook de aantallen nemen toe, doordat er meer voedsel beschikbaar is (Salvi 2012). De aantallen in de winterperiode hangen echter niet alleen samen met de populatiegroei in

Duitsland, maar ook met winterstrengheid. Klimaatverandering, met minder strenge winters kan ertoe leiden dat meer vogels noordelijker overwinteren. Dit kan betekenen dat minder vaak een influx optreedt vanuit Duitsland. Aan de andere kant lijken de omstandigheden voor Nederlandse broedvogels gunstiger te worden om lokaal te overwinteren.

6 Draagkrachtscenario's en maatregelen

Uit hoofdstuk 4 is gebleken dat verstoring door jacht en verjaging kavelbreed, en verstoring door wandelaars en fietsers via wegen en paden, het grootste effect hebben op de opvangcapaciteit van zwanen en ganzen in het gebied. In cumulatie met de andere verstoringsbronnen resulteert dit in een opvangcapaciteit voor bouwland die ruim onder het benodigde instandhoudingsdoel ligt. Dit kan voor de Toendrarietgans en in mindere mate voor Kleine zwaan en Wilde zwaan een probleem opleveren, aangezien deze soorten afhankelijk zijn van bouwland. Voor grasland en bouwland samen is de opvangcapaciteit onvoldoende uitgaande van minimale draagkrachtcijfers van deze gewastypen en voldoende uitgaande voor gemiddelde of maximale draagkrachtcijfers. Deze conclusie is echter alleen van toepassing op de Kolgans, die van oogstresten profiteert, maar primair een graseter is.

Om voldoende opvangcapaciteit te bewerkstelligen in de huidige situatie en te kunnen blijven garanderen in een toekomstige situatie zijn maatregelen om verstoring te voorkomen noodzakelijk. Hierbij dient de opvangcapaciteit op bouwland in de huidige situatie minimaal verhoogd te worden met 13% uitgaande van de historische situatie (2009) en rekening houdend met de aangenomen marges. In een toekomstige situatie, dient de opvangcapaciteit ten minste met 21% verhoogd te worden om negatieve effecten van de in kaart gebrachte ontwikkelingen te compenseren.

In dit hoofdstuk wordt achtereenvolgens inzicht gegeven in de veranderingen in opvangcapaciteit door middel van theoretische draagkrachtscenario's waarbij verschillende verstoringsbronnen worden beperkt; welke maatregelen theoretisch de meeste draagkracht opleveren; en de indicatieve kosten die hier mee gemoeid zijn.

6.1 Draagkrachtscenario's

Om inzicht te geven in de veranderingen in opvangcapaciteit bij het beperken van verstoring, zijn in de eerste plaats drie algemene draagkrachtscenario's uitgewerkt: 1) het halveren van recreatief gebruik van paden en wegen; 2) wegnemen van verstoring door jacht en verjaging; 3) een combinatie van beide. In Figuur 6-1 en Figuur 6-2 is het resultaat weergegeven van de berekeningen in de toekomstige situatie, wanneer rekening wordt gehouden met de verschillende scenario's ten opzichte van de huidige situatie. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen de basisverstoring (van infrastructuur aan wegen en bebouwing, bos, regulier extensief gebruik) en totale cumulatieve verstoring, waarin additionele verstoring (recreatie, jacht en verjaging, vliegverkeer) is meegenomen.

<u>Scenario 1: halveren verstoring wandelaars en fietsers</u>
In scenario 1 is de verstoring door wandelaars en fietsers via paden of wegen binnen een straal van 5 km rondom het veen met de helft verminderd. De overige verstoring is gelijk gehouden. Uit Figuur 6-1 blijkt dat de opvangcapaciteit voor bouwland (relevant voor met name Toendrarietgans) in dit scenario niet boven de benodigde capaciteit uit komt. Voor bouwland en grasland samen is dit nog steeds het geval, ook niet indien van maximale draagkrachtwaarden wordt uitgegaan.

<u>Scenario 2: wegnemen verstoringsdruk jacht, verjaging en afschot</u>
In scenario 2 is verstoring door jacht, verjaging en afschot op nul gezet in het gehele gebied binnen een 5 km straal rondom het veen. De overige verstoring is gelijk gehouden. Wanneer dit scenario wordt toegepast, blijkt dat de opvangcapaciteit voor bouwland, rekening houdend met

maximale draagkrachtwaarden, voldoende is om aan de benodigde opvangcapaciteit te voldoen. Echter is dit nog niet het geval voor de minimale en gemiddelde draagkrachtwaarden.

Scenario 3: combinatie scenario 1 + 2

In scenario 3 zijn scenario 1 en scenario 2 gecombineerd, waarbij de overige verstoringsbronnen gelijk zijn gehouden. Het resultaat van dit scenario laat zien dat de benodigde opvangcapaciteit van totaal grasland en bouwland nu ook wordt gehaald uitgaande van minimale draagkrachtwaarden. Ook de opvangcapaciteit voor bouwland komt met gemiddelde draagkrachtwaarden boven de benodigde opvangcapaciteit uit.

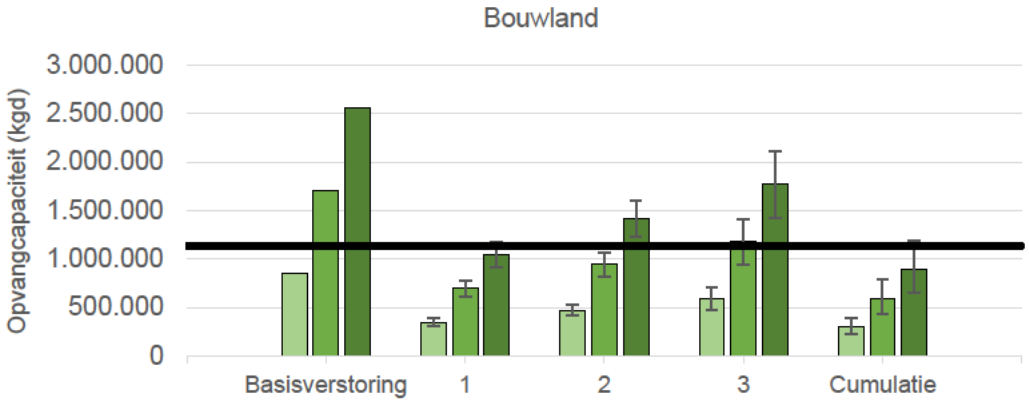

Figuur 6-1 Overzicht opvangcapaciteit bouwland in de toekomstige situatie in verschillende scenario's: 1: verstoring wandelaars en fietsers gehalveerd, 2: geen verjaging, 3: combinatie van 1 en 2 in vergelijking met de basisverstoring en situatie met cumulatieve verstoring.

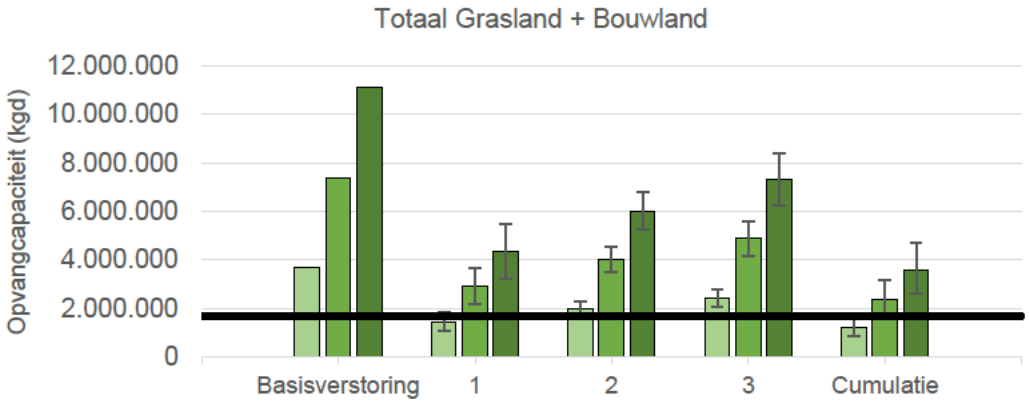

Figuur 6-2 Overzicht opvangcapaciteit bouwland en grasland gezamenlijk in de toekomstige situatie in verschillende scenario's: 1: verstoring wandelaars en fietsers gehalveerd, 2: geen verjaging, 3: combinatie van 1 en 2 in vergelijking met de basisverstoring en situatie met cumulatieve verstoring.

Uit bovenstaande theoretische draagkrachtscenario's blijkt dat het beperken van een combinatie van verstoringsbronnen het meest effectief is voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen voor de ganzen en zwanen in een toekomstige situatie.

6.2 Maatregelen

Om te komen tot een gebiedsgericht advies om te voldoen aan de benodigde opvangcapaciteit, is een nadere uitwerking gemaakt van draagkrachtscenario's aan de hand van concrete maatregelen binnen een 2,5 km en 5 km straal rondom het Fochteloërveen. Hiervoor is ten eerste een inventarisatie gemaakt van relevante maatregelen op basis van literatuuronderzoek en uitwisseling met gebiedskenners. De volgende categorieën en maatregelen zijn hierbij onderscheiden:

i. Beperken van verstoring door recreatie
ii. Beperken van verstoring door jacht, verjaging en afschot
iii. Vergroten foerageergebied
iv. Selectief plannen ruimtelijke ontwikkelingen
v. Handhaving

De eerste drie maatregelcategorieën hebben direct betrekking op de opvangcapaciteit van het foerageergebied. Voor deze maatregelen konden de draagkrachtscenario's kwantitatief worden uitgewerkt. De laatste twee maatregelcategorieën zijn niet in opvangcapaciteit te duiden en zijn daarom los beschreven. De aanpak en resultaten per maatregel staan omschreven in de volgende paragrafen.

Maatregelen opvangcapaciteit

Voor het kwantificeren van de effecten van maatregelen op de opvangcapaciteit is gebruik gemaakt van het GIS-model. Hiervoor zijn ten eerste de ligging en locaties waar de maatregelen betrekking op hebben gelinkt aan de bestaande km-hokken binnen een straal van 2,5 en 5 km rondom het Fochteloërveen. Vervolgens is per km-hok afhankelijk van de maatregel, de desbetreffende verstoring verlaagd, of de draagkrachtwaarde van het gewastype verhoogd, waarbij de overige verstoring gelijk is gehouden. Hierbij is in sommige gevallen de maatregel toegespitst op verschillende deelgebieden (deelgebieden 1,2,3 en A, B, C) (zie Figuur 6-4 en 6-5 en bijlage 1.6). Dit heeft geresulteerd in een matrix van draagkrachtscenario's uitgedrukt in draagkrachtwinst (in percentage) ten opzichte van de opvangcapaciteit met gecumuleerde verstoring (zie Figuur 4-6 en 4-7). De effectiviteit van verschillende maatregelen is weergegeven per deelgebied voor de huidige en toekomstige situatie (zie Tabel 6-1) (voor details zie Bijlage 1.6; Tabel 1-11 en 1-12).

i. <u>Beperken van verstoring door recreatie</u>

Maatregelen om verstoring door recreanten te beperken, zijn niet eenvoudig te realiseren. Zo worden wegen of paden niet alleen gebruikt ter recreatie maar ook als doorgaande weg, zoals fietspad Bonghaar en de Fochteloërveenweg, welke niet zomaar afgesloten kunnen worden. Het is daarnaast belangrijk om de belangrijke locaties voor de doelsoorten in ogenschouw te nemen, waaronder bijvoorbeeld paden nabij slaapplaatsen en trajecten waar kraanvogels met jongen foerageren op percelen direct grenzend aan het veen.

Gebiedskenner en Kraanvogelexpert [redacted] heeft in het kader van een toekomstige publicatie, verschillende verstoringsbeperkende maatregelen in kaart gebracht vanuit het perspectief van de Kraanvogel. Deze natuurvisie geeft ruimte aan alle soorten van klein naar groot. Op basis van dit kaartbeeld zijn twee maatregelen geselecteerd voor het huidige onderzoek om verstoring door recreatie te beperken, waarbij de verstoringsdruk door wandelaars en fietsers op 0 gezet is (zie Figuur 6-3):

a. het afsluiten van paden en wegen;
b. de aanleg van struweel/boswal

In Tabel 6-1 en 6-2 is het complete overzicht gegeven van de doorgerekende opvangcapaciteit op basis van de maatregelen. Hieruit blijkt dat voor zowel de huidige als de toekomstige situatie de afsluiting van paden/wegen evenals de aanleg van struweel/boswal respectievelijk 2% en 1% draagkrachtwinst van bouwland als foerageergebied opleveren. Voor de opvangcapaciteit van bouwland en grasland tezamen is de maximale draagkrachtwinst 3% en 4% voor de huidige en toekomstige situatie bij het afsluiten van paden en wegen. Mogelijk is het effect van deze maatregelen in de praktijk groter dan bij deze theoretische benadering, rekening houdend met het in de toekomst toenemende aantal recreanten / gebruikers in het gebied door o.a. Corona-ontwikkelingen en/of woningbouw.

ii. Beperken van verstoring door jacht, verjaging en afschot

Naast dat ganzen worden verjaagd in de percelen rondom het Fochteloërveen, kan dit ook een effect hebben op zwanen die op dezelfde gebieden foerageren (Molenaar 2019). Het is wenselijk dat ervoor gezorgd wordt dat er voldoende rust ontstaat in de huidige foerageergebieden door verjaging tegen te gaan. Aangezien de zwanen en ganzen vaak in dezelfde gebieden foerageren is het te overwegen om gecombineerde rustgebieden in te stellen.

Het beperken van verstoring in het gebied door jacht, verjaging en afschot kan gerealiseerd worden door de volgende maatregelen:

a. Instellen ganzenfoerageergebied;
b. Stoppen jacht

Bij het instellen van ganzenfoerageergebieden dient verjaging en afschot verboden te worden op kavels met de meeste potentiële opvangcapaciteit voor de doelsoorten. Om de rust te bewaken dient ook jacht rond deze kavels verboden te worden, evenals verstoring door crossmotoren of andersoortige kavelverstoring. In Figuur 6-4 en 6-5 zijn voor de huidige en toekomstige situatie globaal drie deelgebieden (deelgebied A, B en C) in kaart gebracht op basis van het beschikbare areaal bouwland en de historische verspreiding van zwanen en toendrarietganzen. Voor de doorrekening is de verstoringsdruk van jacht/verjaging en crossers/metaaldetectie op 0 gezet.

Uit Tabel 6-1 valt af te leiden dat het instellen van ganzenfoerageergebieden in deelgebied B ten opzichte van deelgebied A en C, de meeste draagkrachtwinst oplevert op bouwland; 26% en 30% binnen respectievelijk de 2,5 km en 5 km contour in de huidige situatie. Voor de toekomstige situatie neemt de draagkrachtwinst nog 2% toe, tot 28% en 32%. Dit is ruim boven het gestelde minimale percentage draagkrachtwinst van bouwland van 21%.

iii. Vergroten foerageergebied

Naast het beperken van verstoring, kan de opvangcapaciteit verhoogd worden door het vergroten van het foerageergebied. In dit kader is een drietal maatregelen vastgesteld, waarvoor de opvangcapaciteit is doorgerekend:

a. oogstresten laten liggen,
b. omzetten grasland naar bouwland en
c. omzetten bollen/sierteelt naar bouwland.

a. Oogstresten laten liggen

Uit een analyse van Visser *et al.* (2009) is gebleken dat percelen waar een zogenoemd 'oogstrestenpakket' werd toegepast, zeer goed benut werden door ganzen. Binnen het oogstrestenpakket werden beperkingen gesteld aan de grondbewerking na de oogst. Hierbij moesten de oogstresten boven in/op de bodem blijven, met de mogelijkheid om het jaar daarop een fijn gewas te zaaien (biet/ui). Dit pakket bleek meer draagkracht te bieden voor ganzen dan andere pakketten waarbij de beschikbaarheid van benutbaar gras werd verhoogd of voedsel werd aangeboden via het beschikbaar stellen van wintergraan. De bevindingen in een onderzoek van Rosin et al. (2012) bevestigen deze analyse, waarbij tevens werd geadviseerd oogstresten (waaronder maïs) langer te laten liggen.

Op basis van deze bevinding is voor de huidige studie het effect op de opvangcapaciteit berekend wanneer oogstresten langer zouden blijven liggen in de drie deelgebieden (deelgebied A, B, C). Om dit oogstrestenpakket te benaderen, zijn de gemiddelde draagkrachtcijfers van de gewastypen (aardappelen, bieten, granen mais) met 50% verhoogd (maximale draagkrachtwaarde) in de aan de deelgebieden gelinkte km-hok vakken. Dit percentage is indicatief op basis van de resultaten die geboekt kunnen worden uit het onderzoek van Visser et al. (2009).

b. Omzetten grasland naar bouwland

Een andere optie voor het verhogen van de opvangcapaciteit op bouwland is het veranderen van grondgebruik. Hierbij kan onder andere gedacht worden aan het omzetten van grasland naar bouwland. Ook voor deze benadering zijn drie deelgebieden aangewezen op rustige graslandkavels ten westen van het Fochteloërveen; deelgebied 1, 2 en 3 (zie Figuur 6-4 en 6-5). Voor de doorrekening zijn de draagkrachtwaardes van de oppervlaktes cultuur- en natuurgrasland gelijkgesteld aan de draagkrachtwaarde van het gewastype bieten, voor het maximaal haalbare resultaat (1200 kgd/ha) (zie Bijlage Tabel 1-4).

c. Omzetten bollen/sierteelt naar bouwland

Evenals bij het omzetten van grasland naar bouwland, zou ook het omzetten van een bepaalde oppervlakte van bollen- en sierteelt naar bouwland, de opvangcapaciteit kunnen verhogen. Deze maatregel is wellicht meer wenselijk dan de omzetting van grasland naar bouwland, aangezien doelsoorten, zoals de Kolgans, ook van grasland afhankelijk zijn. Voor de uitwerking van deze maatregel is de oppervlakte aan percelen met bollen- en sierteelt berekend en net als bij omzetten grasland, vermenigvuldigd met de draagkrachtwaarde van gewastype bieten (1200 kgd/ha).

Resultaat maatregelen iii

Uit Tabel 6-1 blijkt dat van de verschillende maatregelen, het laten liggen van oogstresten in deelgebied B binnen de 2,5 km contour de hoogste draagkrachtwinst voor bouwland oplevert voor de huidige situatie (9%). Deze maatregel alleen, is echter niet genoeg om aan de minimale draagkrachtwinst (13%) te voldoen. Voor de toekomstige situatie is de draagkrachtwinst voor bouwland het hoogst bij de omzetting van grasland naar bouwland in deelgebied 1 of omzetting van bollen- en sierteelt in het gehele gebied (beide 7%). Ook dit is niet voldoende. Binnen de 5 km contour is de draagkrachtwinst zowel in de huidige als toekomstige situatie veruit het grootst voor de omzetting van grasland in deelgebied 2 (23%) en 3 (24%). Voor zowel de huidige als toekomstige situatie is de draagkrachtwinst voldoende. De draagkrachtwinst door omzetting van bollen- en sierteelt is enkel voldoende in de huidige situatie (14%).

Hierbij moet benoemd worden dat hoewel het effect op bouwland positief is, het effect op de totale opvangcapaciteit negatief is (-6%) als gevolg van het verlies aan draagkracht op grasland (met de aanname van hogere draagkrachtcijfers op cultuurgrasland). Dit verlies is gelet op het

instandhoudingsdoel niet kritisch, door de overmaat aan draagkracht op grasland. Echter, de omzetting van grasland naar bouwland zou mogelijk wel negatief uit kunnen pakken voor de zwanen, die juist van deze deelgebieden met grasland gebruik maken (zie Figuur 5-3).

Combinatie

Uit paragraaf 6.1 is duidelijk geworden dat een combinatie van maatregelen het grootste effect heeft op de opvangcapaciteit. Voor de huidige studie is daarom tevens gekeken naar het gecombineerde effect van het instellen van twee potentieel geschikte maatregelen: het instellen van ganzenfoerageergebieden in combinatie met het laten liggen van oogstresten. Uit de berekeningen blijkt dat deze combinatie binnen de 2,5 km contour in deelgebied B maar liefst 48% en 40% draagkrachtwinst op bouwland oplevert, voor respectievelijk de huidige en toekomstige situatie. Dit is ruim voldoende voor de gestelde benodigde draagkrachtwinst van 21%. De draagkrachtwinst is nog groter binnen de 5 km contour: 57% (huidig) en 47% (toekomstig). Daarnaast is de draagkrachtwinst in de huidige situatie binnen de 5 km contour relatief groot voor deelgebied A (24%). De winst voor de toekomstige situatie is geringer (16%) omdat de ruimtelijke ontwikkelingen binnen deze deelgebieden zijn gepland. Naast de combinatie van maatregelen kunnen ook deelgebieden gecombineerd worden. Zo is de opgetelde draagkrachtwinst van deelgebied A, B en C wanneer oogstresten blijven liggen, ook voldoende voor de beoogde draagkrachtwinst in de huidige situatie binnen de 2,5 km contour.

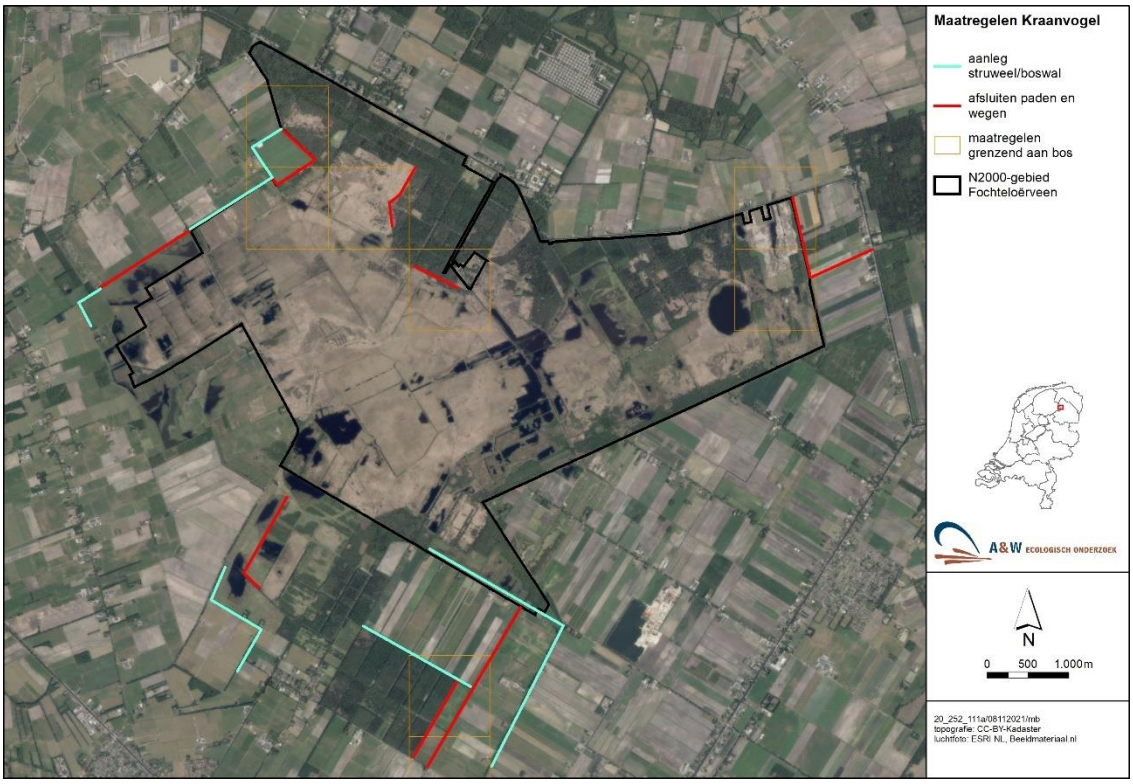

Figuur 6-3 Ruimtelijk overzicht voor beperking van recreatie door afsluiten paden en wegen en aanleg struweel/boswal binnen 2,5 km rondom het Fochteloërveen. Gebaseerd op natuurvisie voor Kraanvogels door [redacted] (in prep.).

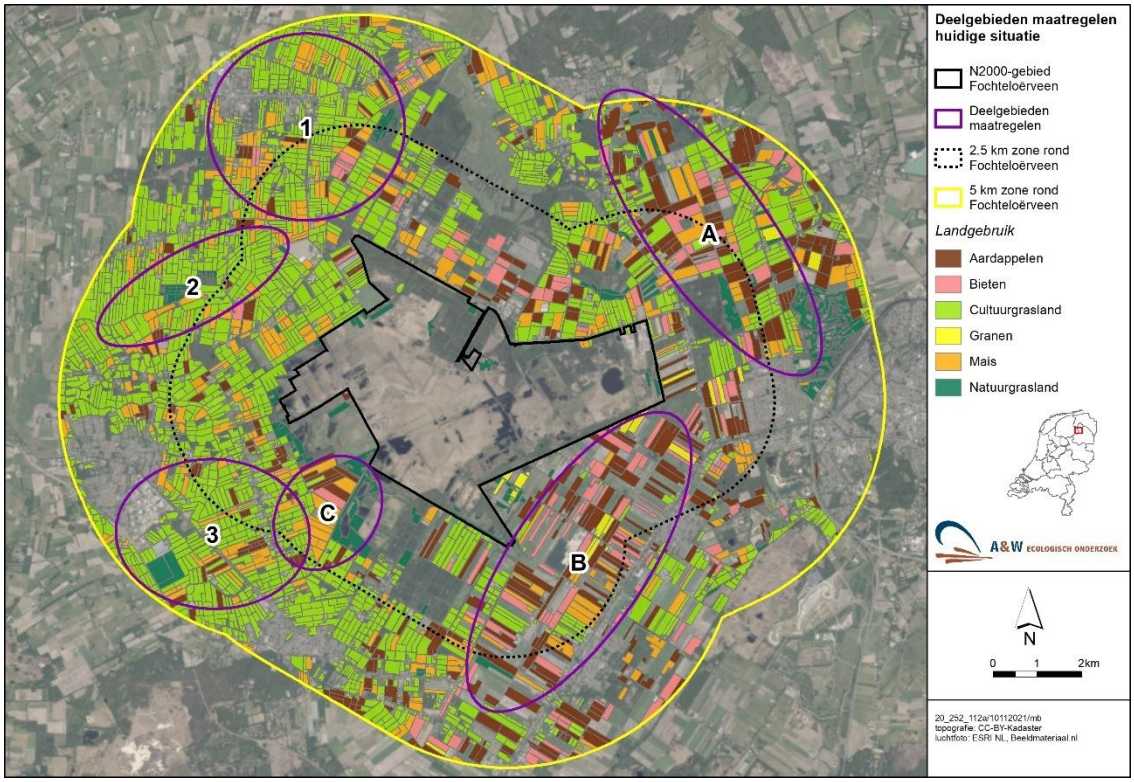

Figuur 6-4 Overzicht potentieel foerageergebied met deelgebieden in grasland (1,2,3) en bouwland (A,B,C) voor uitwerking van maatregelen in de huidige situatie.

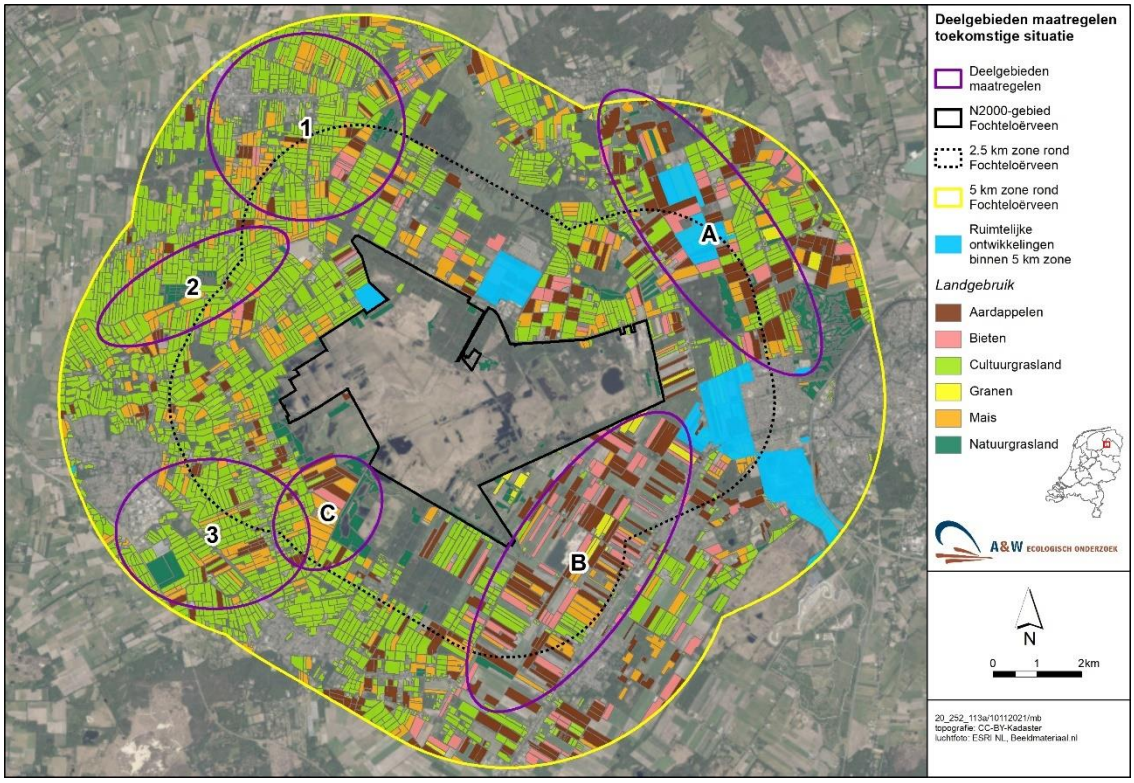

Figuur 6-5 Overzicht potentieel foerageergebied met deelgebieden in grasland (1,2,3) en bouwland (A,B,C) voor uitwerking van maatregelen in de toekomstige situatie met ruimtelijke ontwikkelingen.

Tabel 6-1 Overzicht van de berekende opvangcapaciteit (kgd) en draagkrachtwinst (%) onderverdeeld in totaal foerageergebied en bouwland in de huidige situatie voor verschillende maatregelen per deelgebied. Hierbij is draagkrachtverlies rood gearceerd, en de draagkrachtwinst gelijk of meer dan het beoogde percentage in groen.

			Huidige situatie				Toekomstige situatie			
Draagkracht			**Winst (%) 2,5 km straal**		**Winst (%) 5 km straal**		**Winst (%) 2,5 km straal**		**Winst (%) 5 km straal**	
Cate-gorie	**Maatregel**	**Deel-gebied**	**Totaal**	**Bouw-land**	**Totaal**	**Bouw-land**	**Totaal**	**Bouw-land**	**Totaal**	**Bouw-land**
i.	a. Afsluiten wegen/paden		3%	2%	4%	2%	4%	2%	4%	2%
	b. Aanleg struweel/boswal		1%	1%	2%	1%	2%	1%	2%	1%
ii.	a. Ganzen-foerageergebied (incl. stoppen jacht)	A	2%	5%	2%	9%	2%	4%	4%	8%
		B	9%	26%	9%	30%	9%	28%	11%	32%
		C	7%	9%	7%	9%	7%	10%	7%	10%
iii.	a. Oogstresten laten liggen	A	1%	3%	0%	10%	0%	1%	1%	6%
		B	2%	9%	1%	12%	1%	5%	2%	7%
		C	0%	2%	0%	2%	0%	1%	0%	1%
	b. Omzetten grasland naar bouwland	1	-2%	7%	-2%	15%	-2%	7%	-4%	15%
		2	-1%	4%	-1%	24%	-1%	4%	-6%	24%
		3	-1%	3%	-1%	23%	-1%	3%	-6%	23%
	c. Omzetten bollen / sierteelt naar bouwland		2%	6%	2%	14%	2%	7%	4%	15%
Combi.	i.a. + i.b.		4%	2%	4%	2%	4%	2%	4%	2%
	ii.a. + iii.a.	A	4%	10%	2%	24%	2%	6%	6%	16%
		B	15%	48%	12%	57%	12%	40%	14%	47%
		C	8%	15%	8%	15%	8%	13%	8%	13%

Overige maatregelen

Afgezien van maatregelen die voor de opvangcapaciteit gekwantificeerd kunnen worden, dient ook gekeken te worden naar maatregelen die in het algemeen van belang zijn voor de instandhoudingsdoelen met betrekking op de omvang en kwaliteit van het leefgebied van de doelsoorten. De volgende maatregelen worden hiervoor toegelicht.

iv. <u>Selectief plannen ruimtelijke ontwikkelingen</u>

Een van de maatregelen die op het gebied van toepassing is, is het selectief plannen van ruimtelijke ontwikkelingen. Zoals gesteld in paragraaf 3.4 zullen er in de toekomst verschillende soorten ontwikkelingen plaatsvinden rondom het Natura 2000-gebied Fochteloërveen, waarvan ook de ontwikkeling van wind- en zonne-energie in verband met de energie-transitie waarschijnlijk een belangrijke rol gaat spelen. Deze ontwikkelingen zullen zowel op land- als op het water plaats gaan vinden met verschillende effecten tot gevolg voor zowel foerageergebieden als rust- en slaapplaatsen.

Zo blijkt uit berekeningen dat door de ruimtelijke ontwikkeling van Zonnepark Zuidvelde binnen deelgebied A, de opvangcapaciteit afneemt met 14%. De effectiviteit van maatregelen binnen dit deelgebied is daardoor ook geringer. Ontwikkelingen zoals het instellen van zonneparken

vormen geen direct bezwaar, mits er voldoende oppervlak en kwaliteit van foerageergebied overblijft. Daarnaast kunnen ontwikkelingen op voor doelsoorten belangrijke waterlichamen, zoals de eerdergenoemde Weperplas, mogelijk ook een effect teweegbrengen. Zandwingaten bieden voor ganzen en zwanen uitwijkplaatsen tijdens vorstperioden. Behoud van deze locaties, in het bijzonder de Weperplas, is van belang om het ruimtelijk verband tussen slaapplaatsen en foerageergronden te behouden. Wanneer een zonnepark geïnstalleerd wordt, dient gewaarborgd te worden dat de plas blijft functioneren als uitwijkplaat en dat voldoende rustig oppervlak aanwezig is om functioneel te zijn. Wanneer dit niet gewaarborgd kan worden, dient van deze ontwikkeling te worden afgezien. De locatie van nieuwe plannen en projecten dient in dit kader dan ook zorgvuldig te worden afgewogen. Tevens dienen mogelijke effecten van dergelijke initiatieven zorgvuldig te worden geanalyseerd en beoordeeld, voordat wordt overgegaan op realisatie.

v. Handhaving

Een belangrijk aspect bij het realiseren van bepaalde verstoringswerende maatregelen is, dat om de effectiviteit te borgen, deze maatregelen in de praktijk ook moeten worden nageleefd. Toezicht en handhaving is hiervoor van aanzienlijk belang. Uit de in hoofdstuk 3 beschreven ervaringen van gebiedskenners- en gebruikers is gebleken dat regels binnen Natura 2000-gebied niet altijd worden nageleefd, met verstoring van verschillende (doel)soorten tot gevolg. Toezicht en handhaving betreft o.a. recreanten, verjaging en vliegverkeer (luchtballonnen en drones) is daarom een aandachtspunt in het Natura 2000-gebied Fochteloërveen, waar voldoende capaciteit beschikbaar voor dient te worden gesteld.

6.3 Indicatieve kostenduiding

Om inzicht te krijgen in de kosten en baten van mogelijke maatregelen ter verhoging van de draagkracht voor de doelsoorten van het Fochteloërveen, is een inschatting gemaakt van de mogelijke kosten per eenheid. Dit is gedaan op basis van internetbronnen en informatie van terreinbeheerders. De kosten zijn vervolgens doorgerekend naar de verschillende deelgebieden binnen de 2,5 km contour, aangezien binnen deze contour aan de beoogde draagkrachtwinst kan worden voldaan (zie Tabel 6-1).

Tabel 6-2 geeft het overzicht van de indicatieve kosten per eenheid voor verschillende mogelijke maatregelen en in Tabel 6-3 zijn de kosten per maatregel omgerekend voor het gebied als geheel of per deelgebied binnen de 2,5 km contour in de huidige en toekomstige situatie. Voor de inschatting van kosten voor de aanleg van een struweel- of boswal is uitgegaan van de kosten van een ‘struweelhaag’. De doorgerekende aanlegkosten op basis van de afstand waarlangs de struweelhaag aangelegd moet worden betreft ca. €49.000,-. Het beheer per jaar komt doorgerekend uit op €36.000,-. De kosten voor het instellen van ganzenfoerageergebieden zijn berekend op basis van de minimale kosten voor gewasschade (€600/ha) en de extra vergoeding voor een schade hectare (€50). De doorgerekende kosten liggen daarmee tussen de €113.000-€440.000 voor de deelgebieden in de huidige situatie en €113.000 - €437.000 in de toekomstige situatie. Voor het laten liggen van oogstresten zijn de kosten genomen zoals berekend in Visser et al. (2009) voor de bijdrage aan verlate grondwerking, risico voor onkruiddruk, de inzet van een agrariër en bonus. Doorgerekend per deelgebied komt dit neer op een bedrag van €35.000 – ca. €135.000 in de huidige situatie en toekomstige situatie.

Niet voor alle maatregelen konden de kosten worden geduid. De kosten voor het sluiten van paden en wegen is afhankelijk van de eventuele omvorming van het pad of de weg, de beschikbare omwegen wanneer het een doorgaand pad betreft en de informatievoorziening. Daarom zijn deze lastig te duiden. Ditzelfde geldt voor de kosten voor het omvormen van

grasland en bollen- en sierteelt naar bouwland lastig. Kosten hiervan zijn sterk afhankelijk van het type bodem, de grondbewerking en de mogelijkheid hiervan om andere gewassen te telen. Dit betreft specifieke kennis van het agrarisch gebied. Daarnaast is het moeilijk in te schatten wat de kosten zullen zijn van het selectief plannen van ruimtelijke ontwikkelingen, aangezien dit geheel afhankelijk is van het type ontwikkeling en de beschikbaarheid van locaties.

De kosten van handhaving zijn afhankelijk van het minimale aantal groene boa's, dat ingezet moet worden voor effectieve handhaving en afhankelijk van de inschatting van terrein beherende organisaties en moet met deze partijen worden afgestemd. Wel kan de toeslag voor het inzetten van boa's doorgerekend worden. De toeslag is op basis van een kostprijsberekening voor de inzet van groene boa's en toezichthouders door terreinbeheerders, landelijk vastgesteld op €17,08 per hectare per jaar. De totale toeslag voor het oppervlakte binnen de 2,5 km contour komt hiermee op €17,08 x (2596 ha (opp. N2000-gebied Fochteloërveen) + 5786 ha (opp potentieel foerageergebied binnen 2,5 km contour)) = €143.165,- per jaar.

Concluderend kan op basis van de maatregelenanalyse gesteld worden dat met totaal € 212.357 per jaar het inzetten van het 'oogstrestenpakket' in alle deelgebieden binnen de 2,5 km contour het meest kostenefficiënt is voor het behalen van de beoogde draagkrachtwinst voor de huidige situatie. Voor het behalen van voldoende draagkrachtwinst in de toekomstige situatie, is het instellen van ganzenfoerageergebieden in deelgebied B (672 ha) binnen de 2,5 km contour het meest kostenefficiënt met een totaalbedrag van €436.877. per jaar.

Tabel 6-2 Overzicht kosten per eenheid voor verschillende mogelijke maatregelen.

Maatregel	Kosten	Referentie
i.b. Aanleg Struweelhaag	€ 4.800 / km	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/uploads/kostenindicatie-factsheets.7a1e57.pdf
i.b. Beheer Struweelhaag	€ 3.540 / km / jr	https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2019/10/Standaardkostprijzen-Natuur-en-Landschapsbeheer-2019-subsidie-2020.pdf#page=9
ii.a. Ganzenfoerageergebied	€ 650,- / ha / jr	BIJ12 https://www.bij12.nl/assets/Uitvoeringsregeling-vergoeding-ganzenrustgebieden-Drenthe-2.pdf
iii.a. Oogstrestenpakket	€ 200,- / ha / jr	Visser et al. (2009)
v. Toeslag handhaving	€17,08,- / ha / jr	Natuurmonumenten;https://www.grondbezit.nl/files/fpg_pdfs/Verbeteren%20van%20toezicht%20en%20handhaving%20in%20natuurgebieden%20maart%202020.pdf

Tabel 6-3 Overzicht doorgerekende kosten per maatregel per oppervlakte bouwland binnen de deelgebieden voor de 2,5 en 5 km straal rondom het Fochteloërveen voor de huidige situatie.

		Huidig			Toekomstig		
	Struweel/ boomwal	Deelgebied bouwland 2,5 km straal			Deelgebied bouwland 2,5 km straal		
	(2,5 km)	A	B	C	A	B	C
Lengte afstand (km)	10,19						
Oppervlakte foerageergebied (ha)		211	677	173	174	672	173
i.b. Kosten aanleg struweel/ boomwal	€48.912						
i.b. Kosten beheer struweel/boomwal per jaar	€36.070						
ii.a. Kosten ganzenfoerageergebied		€137.214	€440.261	€112.683	€112.904	€436.877	€112.683
iii.a Kosten oogstrestenpakket		€42.220	€135.465	€34.672	€34.740	€134.424	€34.672

7 Conclusies en aanbevelingen

Het doel van de huidige studie was om te beoordelen of (nieuwe) ontwikkelingen in en rondom het Natura 2000-gebied Fochteloërveen ertoe kunnen leiden dat er (op termijn) niet afdoende foerageergebied beschikbaar is om aan de instandhoudingsdoelen van kwalificerende niet-broedvogels te voldoen. Daarnaast is de, intussen voor het gebied kenmerkende, Kraanvogel meegenomen in het onderzoek als broed- en niet-broedvogel. De volgende vragen stonden bij het onderzoek centraal:

- Hoe hoog is de verstoringsdruk in foerageergebieden en rondom slaapplaatsen van kwalificerende niet-broedvogelsoorten?;
- Wat is het effect op de beschikbare draagkracht en daarmee op de instandhoudingsdoelen?;
- Wat zijn de mogelijkheden om waar nodig verstoringsdruk te beperken?

In de volgende paragrafen worden de bevindingen uit voorgaande hoofdstukken toegelicht met daaruit volgend de aanbevelingen.

7.1 Verstoringsdruk in foerageergebieden en op slaapplaatsen

De verstoringsdruk in de huidige en historische situatie is geïnventariseerd op basis van ervaringen van gebiedsdeskundigen. De verstoringsdruk in de huidige situatie is geschat (in intensiteitsklassen) in ruimtelijke eenheden van 1 bij 1 kilometer (kmhokken). Veranderingen in verstoringsdruk zijn semi-kwantitatief (de mate van verandering in klassen) gescoord per deelgebied door een panel voor de situatie 25 jaar geleden (1995-2000) en tien jaar geleden (rond 2009). Voor de trends van de vliegbewegingen over het Fochteloërveen zijn data opgevraagd bij de Luchtverkeersleiding Nederland (NVNL).

Kolgans, Toendrarietgans, Kleine zwaan, Wilde zwaan en Kraanvogel ondervinden in de huidige situatie verstoring tijdens het foerageren op agrarische percelen. Gebieden met een hoge verstoringsdruk door wandelaars liggen ten noorden en oosten van het Fochteloërveen bij Assen en Veenhuizen. De verstoringsdruk door verjaging, jacht en afschot is matig en concentreert zich voornamelijk ten westen- en zuidwesten van het Fochteloërveen. Verstoringsdruk door overige vormen van recreatie zoals motorcrossers en metaaldetectoren is ruimtelijk gezien beperkt aanwezig, vooral ten oosten en zuidoosten van het gebied.

Verstoringsdruk op slaapplaatsen is niet afzonderlijk geïnventariseerd. Uit de verstoringskaarten blijkt dat de verstoringsdruk door wandelaars in de omgeving van het Esmeer en de plassen in het Compagnonsveld, die gebruikt worden door ganzen en zwanen in het veengebied, gemiddeld tot groot is. Andere verspreid liggende plassen waar Slobeend en Wintertaling pleisteren, liggen voor het merendeel op meer dan 200 m afstand van wandelpaden, zodat deze soorten weinig verstoring ondervinden.

Een vergelijking met de situatie van 10 jaar geleden wijst op een toename van verstoringsdruk door fietsers en wandelaars via wegen en paden met 55%, een toename van verstoring door verjaging en recreatief gebruik op kavels (crossers, metaaldetectie, wandelaars met honden langs perceelsranden) met 26% en een toename van vliegverkeer met 31%. De gesignaleerde trends voor fietsers, wandelaars en autoverkeer worden ondersteund door lokale tellingen en andere bronnen. In de Natuurvisie (2010) van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer is geschat dat het aantal fietsers en auto’s op de Fochteloërveenweg in de periode 1995-2010 is

verdrie- tot zesvoudigd. Gegevens van het NVNL laten een groei zien van het aantal helikoptervluchten tussen 2009 en 2013, maar geen toename in het aantal vliegbewegingen van kleine vliegtuigen.

7.2 Draagkracht en instandhoudingsdoelen

Ontwikkeling in vogelaantallen

De tellingen in het winterhalfjaar in en rond het Fochteloërveen laten een negatieve trend zien voor Kleine Zwaan, Wilde zwaan, Toendrarietgans en Kolgans. Het aantal Wintertalingen fluctueert, de Slobeend is op een hoger aantalsniveau gekomen dan ca 25 jaar geleden. De Kraanvogel is als broedvogel en wintervogel talrijker geworden.

In een deel van de jaren (2016/17 en 2018/19) waren er minder Toendrarietganzen in het gebied dan het voor het instandhoudingsdoel beoogde aantal. Indien de trend doorzet wordt mogelijk een kritisch punt bereikt, waarbij de instandhoudingsdoelstelling niet wordt gehaald. Het aantal wintertalingen ligt gemiddeld lager dan het aantal beoogd voor het instandhoudingsdoel, het aantal Slobeenden ligt ruimschoots daarboven. Voor Kraanvogels is geen instandhoudingsdoel vastgesteld. In deze studie wordt uitgegaan van actuele aantallen in 2019, namelijk 9 broedparen en een seizoensmaximum buiten het broedseizoen van enkele tientallen vogels.

Ontwikkeling van de opvangcapaciteit

De opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen is sinds 2009 afgenomen. Dit hangt niet samen met het areaal aan bouwland en grasland. Er zijn sinds 2000 wel verschuivingen opgetreden binnen het gewassenaanbod, maar de totale oppervlakte is niet noemenswaardig veranderd. Het aandeel bieten en granen is toegenomen, dat van maïs en natuurgrasland afgenomen.

In de beoordeling van de opvangcapaciteit voor zwanen en ganzen is de situatie op en rond bouwlandpercelen zwaarwegend, omdat de Toendrarietgans - en in mindere mate Kleine zwaan en Wilde zwaan - in hoge mate afhankelijk zijn van oogstresten op bouwland. Zij kiezen in Nederland voor bouwlandgebieden met geschikte slaapplaatsen in de directe omgeving, en stappen over op nabijgelegen graslandpercelen als de voorraad aan oogstresten is uitgeput. De berekende opvangcapaciteit voor deze groep op bouwland is tussen 2009 en 2020 met 13% afgenomen (Figuur 7-1). De maximaal berekende opvangcapaciteit ligt in de huidige situatie onder het instandhoudingsdoel. De capaciteit is minder geworden, omdat verstoringsdruk is toegenomen.

Beschouwen we de herbivore watervogels in de winter, de ganzen en zwanen, als één groep en drukken we de aantallen uit in kolgansdagen, dan blijkt de daadwerkelijke benutting van bouwland (berekend op basis van % bouwland in het dieet) binnen een straal van 5 km rond het Fochteloërveen sinds 2009 tot 2020 te zijn afgenomen met 39%, namelijk van ca. 1,6 miljoen tot ca. 980.000 kolgansdagen (gebaseerd op 5 jaarlijkse gemiddelden; Figuur 7-2). (Dit geldt zowel voor de trendmatige afname als het aantalsniveau in 2017-2020 ten opzichte van 2009-2012).

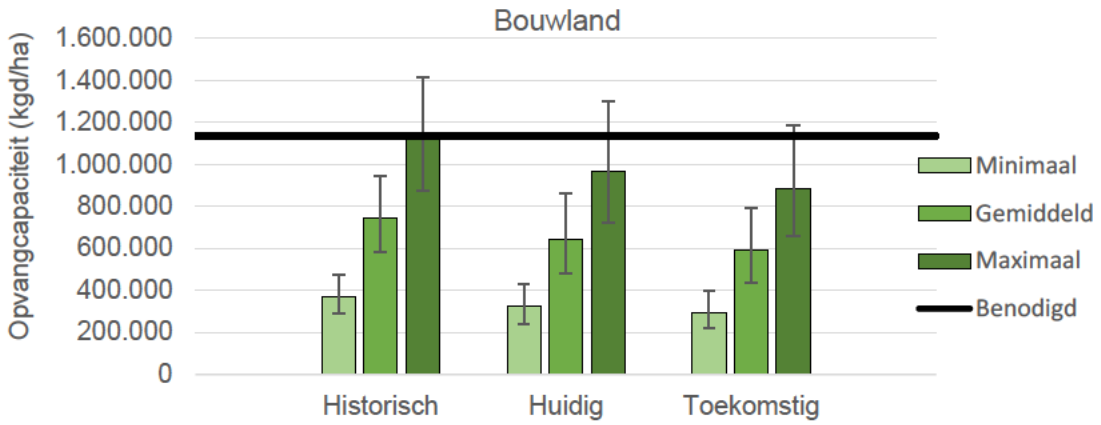

Figuur 7-1. Opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen op bouwland in de historische situatie rond 2009, de huidige situatie (2019) en mogelijk toekomstige situatie, rekening houdend met ruimtelijke plannen.

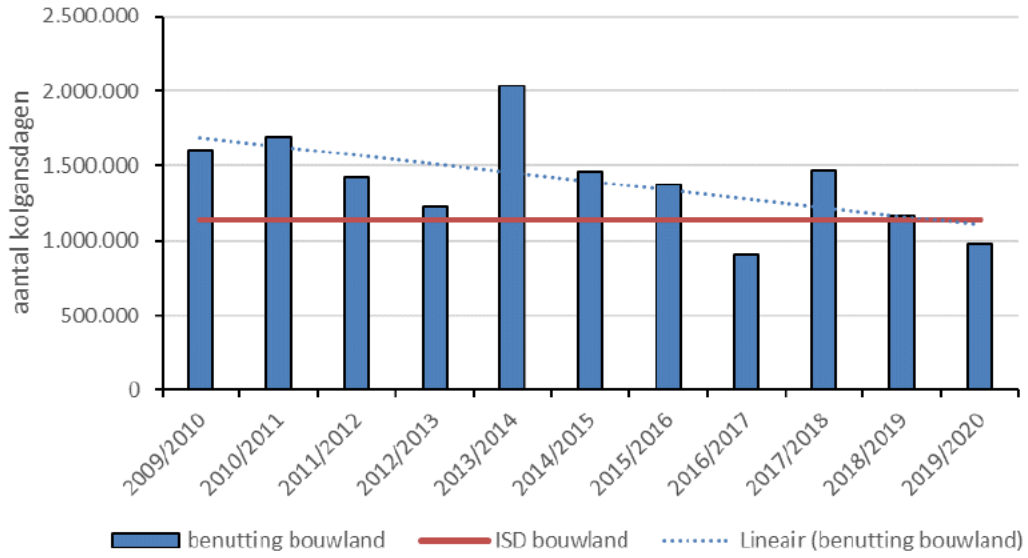

Figuur 7-2. Benutting in kolgansdagen en instandhoudingsdoel voor zwanen en ganzen als groep op het totaal aan bouwland in en rond het Fochteloërveen, 2009/10 – 2019/20.

De draagkracht van het gebied voor Kraanvogels in het agrarische gebied is niet goed te bepalen, omdat habitatanalyses van het terreingebruik in grasland en op akkers ontbreken. De stabilisatie van het aantal broedparen wijst op erop dat de beschikbare draagkracht, tot een tiental broedparen, bereikt is. Mogelijk wordt het broedresultaat beperkt door recreatiedruk. Kritisch zijn overgangszone van het veen naar aangrenzend foerageergebied in de periode waarin oudervogels met jongen oversteken van broedgebied naar landbouwgebied. Deze trajecten zijn vooral de Helomaweg, Veenweg, Fochteloërveenweg, en Compagnonsweg aan de westzijde van het veen. Ook in de wintersituatie houden Kraanvogels afstand tot wegen. Verstoringen komen voor door recreatie en verjaging, maar niet duidelijk is in hoeverre het aantal in de huidige situatie beperkt wordt door verstoringsdruk.

Effecten op instandhoudingsdoelen

De analyse wijst erop dat voor Kolgans en Slobeend de draagkracht voldoende is en blijft, ook rekening houdend met nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen. Voor de Kolgans hangt dit samen met het areaal grasland dat voldoende blijft. De Slobeend vindt pleisterplaatsen met voldoende rust binnen het veengebied. De aantallen van de Wintertaling liggen gemiddeld genomen lager dan het instandhoudingsdoel, wat wijst op onvoldoende geschikt foerageergebied. Dit lijkt echter geen verband te houden met veranderingen in verstoringsdruk.

Voor de zwanen en in het bijzonder de Toendrarietgans als groep, die – deels – afhankelijk zijn van bouwland, zou de opvangcapaciteit op bouwland verder kunnen dalen onder het niveau dat voor de instandhoudingsdoelen vereist is. Voor de toekomstige situatie wordt een verdere afname met 8% verwacht. In vergelijking met de situatie van 2009 gaat het om 21% verlies aan geschikt, verstoringsvrij areaal bouwland. Neemt het aanbod aan geschikt, ongestoord bouwland rond het Fochteloërveen af, dan wijken de zwanen en Toendrarietganzen in de eerste helft van de winter waarschijnlijk uit naar andere regio's met een hoger aanbod aan onverstoorde oogstresten. Indien dit het geval is, wordt niet meer voldaan aan de verplichting van het behoud van de kwaliteit en het areaal foerageergebied, benodigd om de populatieaantallen zoals gesteld in de instandhoudingsdoelen te faciliteren.

Naast de verstoringsdruk op en rond akkers en graslandpercelen spelen ook ontwikkelingen op en rond slaapplaatsen een rol. Bij aanhoudende vorst is de Weperplas, een zandwinplas aan de Weperpolder, een alternatieve slaapplaats voor zwanen en ganzen. De installatie van een drijvend zonnepark op deze plaats heeft als effect dat deze plas mogelijk zijn functie als alternatieve slaapplaats verliest. Dit kan ertoe leiden dat vogels uitwijken naar andere gebieden, zodat de binding met en het gebruik van het Fochteloërveen afneemt.

Voor de broedvogelstand van de Kraanvogel is voldoende rust in agrarisch gebied, grenzend aan het veen belangrijk, en waarschijnlijk ook kritisch voor de jongenoverleving. Deze deelgebieden liggen aan de Helomaweg, Veenweg, Fochteloërveenweg, en Compagnonsweg aan de oostzijde van het veen.

Effecten van klimaatverandering zijn moeilijk te voorspellen. Winterstrengheid speelt een belangrijke rol in het aantal watervogels in de winter, hogere voorjaarstemperaturen en zomerdroogte hebben effect op het broedresultaat van de Kraanvogel. Klimaatverandering kan dan ook doorwerken in de aantallen van kwalificerende soorten, inclusief de Kraanvogel. Komen zachte winters vaker voor, dan kunnen Slobeenden en Wintertalingen langer aanwezig zijn; ook treedt dan minder vaak wegtrek op van ganzen en zwanen. Aan de andere kant treden minder vaak influxen op van ganzen, zwanen en Kraanvogels – deze vogels blijven dan noordelijker en oostelijker overwinteren. Kraanvogels kunnen profiteren van een langer broedseizoen, maar bij zomerdroogte is het broedsucces laag.

7.3 Aanbevelingen

Onze aanbeveling is om maatregelen te nemen die de negatieve aantalstrend van ganzen en zwanen keren en daarnaast zorgdragen voor voldoende rust voor Kraanvogels. Planvorming voor nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen maken extra maatregelen nodig om te waarborgen dat de vereiste opvangcapaciteit beschikbaar is. Uit de draagkrachtscenario's en maatregelen die zijn doorgerekend blijkt dat een combinatie van maatregelen de meeste draagkrachtwinst oplevert, waarbij de verstoringsdruk zodanig verminderd wordt dat ook in de toekomst, rekening houdend met de nu bekende ruimtelijke plannen, de instandhoudingsdoelstellingen voor de

ganzen en zwanen behaald worden (zie hoofdstuk 6). Concluderend bevelen wij de volgende maatregelen aan:

- *Het instellen van ganzenfoerageergebieden op kavels met de hoogste potentiële opvangcapaciteit voor de doelsoorten*
  Berekeningen laten zien dat het terugdringen van verstoring door jacht en verjaging op 677 ha agrarische percelen ten oosten van het Fochteloërveen een relatief grote bijdrage levert aan de opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen in het winterhalfjaar; ook Kraanvogels profiteren hiervan. Dit is mogelijk via provinciaal beleid, gericht op het aanwijzen van rustgebieden en vergoedingen voor agrariërs.

- *Het laten liggen van oogstresten op bovengenoemde kavels*
  Uit onderzoek is gebleken dat percelen waar een zogenoemd 'oogstrestenpakket' werd toegepast, zeer goed benut werden door ganzen. Binnen het oogstrestenpakket werden beperkingen gesteld aan de grondbewerking na de oogst. Voor de huidige situatie, zonder toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen is deze maatregel het meest kostenefficiënt en toereikend voor de beoogde draagkrachtwinst wanneer ingesteld op 1061 ha bouwlandkavels binnen 2,5 km rondom het Fochteloërveen. Voor een grotere draagkrachtwinst (en ruimere marge) in een toekomstige situatie kan deze maatregel gecombineerd worden met het instellen van ganzenfoerageergebieden.

- *Selectief plannen van ruimtelijke ontwikkelingen*
  Het is van belang de locatie van nieuwe plannen en projecten zorgvuldig af te wegen. Wij bevelen aan om mogelijke effecten van dergelijke initiatieven zorgvuldig te analyseren en te beoordelen, voordat wordt overgegaan tot realisatie. Wanneer het risico bestaat dat er een effect is van nieuwe ontwikkelingen op de instandhoudingsdoelen van de doelsoorten, is een toetsing aan de Wnb vereist.

- *Sturing van recreatiedruk*
  Het uitwerken van een zoneringsplan voor recreatief gebruik van paden en wegen kan eveneens een bijdrage leveren aan borgen van voldoende opvangcapaciteit voor ganzen, zwanen en Kraanvogels, niet alleen in het winterhalfjaar, maar wat de Kraanvogels betreft ook in de zomerperiode. Voor het bepalen van de meest kansrijke locaties voor toepassing van deze maatregelen kan het beste afstemming gezocht worden met gebiedsdeskundigen, in het bijzonder de terrein beherende organisaties en de WetlandWacht.

- *Toezicht en handhaving*
  Om de effectiviteit van verstoringswerende maatregelen te borgen is het essentieel dat deze maatregelen in de praktijk worden nageleefd. Fysieke maatregelen (zoals het plaatsen van een hek of het verwijderen van een loopplank over een sloot) werken het beste. In ander gevallen is toezicht en handhaving nodig. Dit is een aandachtspunt in het Natura 2000-gebied Fochteloërveen, waar verstoring door o.a. recreatie, verjaging en vliegverkeer frequent voorkomt. Dit kan alleen indien voldoende capaciteit beschikbaar is.

Het advies bij de bovengenoemde maatregelen is om zo veel mogelijk binnen de 2,5 km te realiseren, omdat dit effectiever is voor de doelsoorten; de afstand tussen slaapplaats en foerageergebied is geringer, wat gunstig is voor het energieverbruik van de doelsoorten.

8 Literatuur

Bech-Hansen, M., Kallehauge, R.M., Lauritzen, J.M.S., Sorensen, M.H., Laubek, B., Jensen, L.F., Pertoldi, C., Bruhn D. (2020) Evaluation of disturbance effect on geese caused by an approaching unmanned aerial vehicle. Bird Conservation International,30:169–175.

Bélanger, L. & J. Bédard, (1989). Responses of staging greater snow geese to human disturbance. Journal of Wildlife Management 53(3): 713-719.

Bijlsma, R.G. (1999). Prenuptiaal gedrag, voedsel en rui van overzomerende Kraanvogels *Grus grus* in West-Drenthe in 1999. Drentse Vogels: 12. 17-35.

Bos, D. Nolet, B.A., Boudewijn, T., Van der Jeugd, H.P. & B.S. Ebbinge (2008). Capacity of accomodation areas for wintering geese in the Netherlands: field tests of first principles A&W-rapport 1197. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden

Bos, D., Maarten, J.J.E. Loonen & Jan P. Bakker (2008). Fertilisation of coastal grasslands and capacity for accommodating geese. Vogelwelt 129: 141-146

Bregnballe, T., Madsen, J. (2004). Tools in waterfowl reserve management: Effects of intermittent hunting adjacent to a shooting-free core area. Wildlife Biology, 10(4).

Buro Bakker (2009). Foerageergebieden van ganzen rond het Fochteloërveen. Buro Bakker adviesburo voor ecologie BV te Assen, in opdracht van gemeente Assen.

Buro Bakker (2011). Passende Beoordeling niet-broedvogels in verband met de geplande gebiedsontwikkeling rondom de Norgerbrug bij Assen. Buro Bakker adviesburo voor ecologie B.V. te Assen, in opdracht van de gemeente Assen.

Buro Bakker (2020). Passende beoordeling woonwijk Kloosterveen. Niet-broedvogels Natura 2000-gebied Fochteloërveen.

Coetzer, C., Bouwman, H. (2017). Waterbird flight initiation distances at Barberspan Bird Sanctuary, South Africa. KOEDOE - African Protected Area Conservation and Science ISSN: 2071-0771.

Dirksen, S., Beekman, J.H., Slagboom, T.H. (1991). Bewick's Swans Cygnus colombianus bewickii in the Netherlands: numbers, distribution and food choice during the winter season. In: J. Sears & P.J. Bacon (eds), Proceedings 3rd IWRB International Swan Symposium, Oxford 1989, Wildfowl, 1: 228-237.

Dwyer, R.G. (2010). Ecological and anthropogenic constraints on waterbirds of the Forth Estuary: population and behavioral responses to disturbance. PhD thesis, Centre of Ecology and Conservation, University of Exeter, May 2010.

Ebbinge, B.S. & J.G.M van der Greft – van Rossum (2004). Advies over de vraag hoeveel hectaren ganzen- en Smientenopvanggebied in Nederland nodig zijn om de huidige aantallen ganzen en Smienten op te vangen. Alterra-rapport 972, Alterra, Wageningen

Ebbinge, B.S. (2008). Kan de geplande herinrichting van de Leipolder leiden tot verminderde aantallen Dwergganzen in het Natura 2000-gebied De Abtskolk & De Putten? Alterra-rapport 1662, Alterra, Wageningen

Feenstra, H. (1996). Zwanen op en in de omgeving van het Fochteloërveen.

Feenstra, H. (2007). Kraanvogels in het stiltegebied Fochteloërveen. TWIRRE natuur in Fryslân jaargang 19, nummer 2.

Feentra, H. (2009),. Effecten van de werkzaamheden op kwalificerende vogels in het Fochteloerveen. Landinrichting Fochteloerveen, Compagnonsveld 2009. Bureau Vogelinventarisatie De Kraanvogel 2009/11. Fochteloo.

Feenstra, H. (2009a),' Kwalificerende niet-broedvogels Fochteloerveen 1994-2008. Bureau Vogelinventarisatie De Kraanvogel2009/11. Fochteloo.

Fijn, R.C., Krijgsveld, K.L., Tijsen, W., Prinsen, H.A.M., Dirksen, S. (2012). Habitat use, disturbance and collision risks for Bewick's Swans *Cygnus Colombianus bewickii* wintering near a windfarm in the Netherlands. Bureau Waardenburg. Wildfowl, 62: 97-116.

Grontmij (2011). Recreatiedruk Kloosterveen III

Hornman, M., Hustings, F., Koffijberg, K., Klaassen, O., van Winden, E., Sovon Ganzen- en Zwanenwerkgroep & Soldaat L. (2016). Watervogels in Nederland in 2014/2015. Sovon-rapport 2016/54. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Hornman M., Kavelaars M., Koffijberg K., Hustings F., van Winden E., van Els P., Kleefstra R., Sovon Ganzen- en Zwanenwerkgroep & Soldaat L. (2021). Watervogels in Nederland in 2018/2019. Sovon rapport 2021/01, RWS-rapport BM 21.08. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Koffijberg, K & E. van der Winde (2008); Regionale verschillen in ganzentrends. SOVON Nieuwsbrief jrg. 21 (2008), nr. 3.

Krijgsveld, K.L., R.R. Smits & J. van Winden (2008). Verstoringsgevoeligheid van vogels. Update literatuurstudie naar de reacties van vogels op recreatie. Bureau Waardenburg, Culemborg / Vogelbescherming Nederland, Zeist

Lensink, R., H. Steendam & K.L. Krijgsveld, (2007b). Gedrag van watervogels in relatie tot vliegverkeer van en naar Groningen Airport Eelde. Onderzoek naar mogelijk verstorende effecten. Rapport 07-039. Bureau Waardenburg, Culemborg.

Livezey, K.B., Fernandez-Juricic, E., Blumstein, T.B. (2016). Database and metadata of bird flight initiation distances worldwide to assist in estimating human disturbance effects and delineating buffer areas. Journal of Fish and Wildlife Management, 7(1).

Luo, J., Wang, Y., Yang, F., Lui, Z. (2012). Effects of human disturbance on the Hooded Crane (Grus monacha) at stopover sites in northeastern China. Chinese Birds 2012, 3(3) 206-216

Madsen, J., (1985). Impact of disturbance on field utilization of pink-footed geese in West Jutland, Denmark. Biological Conservation 33: 53-64. Mayer, M., Natusch, D., Frank, S. (2019). Water body type and group size affect the flight initiation distance of European waterbirds. PLoS ONE 14(7)

Molenaar, W. (2019). Notitie Zwanen Fochteloërveen. Verstoring kleine en wilde zwaan in het Natura 2000-gebied Fochteloërveen. Prolander 28 februari 2019.

Natuurmonumenten (2010). Natuurvisie 2009-2029 – Fochteloërveen. https://www.hetfochteloerveen.nl/share/NatuurvisieFochteloerveen.pdf

Nolet, B. A., Kölzsch, A., Elderenbosch, M., & van Noordwijk, A. J. (2016). Scaring waterfowl as a management tool: how much more do geese forage after disturbance? Journal of Applied Ecology, 53(Special Feature: Model-assisted monitoring of biodiversity), 1413-1421.

Nowald, G. & Feenstra, H. (2020). Entwicklung der Kranichpaare in den Niederlanden.

Provincie Drenthe (2016). Beheerplan Fochteloërveen – Op weg naar een levend Hoogveen. Prolander, 29 november 2016.

Rees, E.C., J.H. Bruce & G.T. White, (2005). Factors affecting the behavioural responses of whooper swans (Cygnus c. cygnus) to various human activities. Biological Conservation, 121: 369-382

Riddington, R., M. Hassall, S.J. Lane, P.A. Turner & R. Walters, (1996). The impact of disturbance on the behaviour and energy budgets of brent geese Branta b. bernicla. Bird Study 43: 269-279

Roelofs Advies en Ontwerp (2018). Verkeersvisie Fochteloërveen.

Rosin, Z.M., Skorka, P., Wylegala, P., Krakowski, B., Tobolka, M., Myczko, L., Sparks, T.H., Tryjanowski P. (2012). Landscape structure, human disturbance and crop management affect foraging ground selection by migrating geese. Journal of Ornithology, 153: 747-759.

Salvi, A. (2012). Eurasian cranes (Grus grus) and climate change in France, in Cranes, Agriculture, and Climate Change, Bara-boo, WI, 71–76

Schneider-Jacoby, M, Frenzel, P., Jacoby, H., Knotzsch, G., Kolb, K.H. (1991). The impact of hunting disturbance on a protected species, the Whooper Swan Cygnus cygnus at Lake Constance. Wildfowl Journal,1:378-382.

Spilling E, Bergmann HH, Meier R (1999). Flock sizes in foraging White-fronted and Bean Geese in the Elbe valley and their effects on flight distance and time budget. Journal of Ornithology 140:325–334

Tombre, I.M., Tommervik, H. & Madsen, J (2005). Land use changes and goose habitats, assessed by remote sensing techniques, and corresponding goose distribution, in Vesteralen, Northern Norway. Agriculture Ecosystems and Environment 109: 284-296.

Van der Hut, R.M.G. (2015). Passende beoordeling Omgevingsplan Buitengebied Steenwijk. A&W-rapport 2122. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden

Van der Hut, R.M.G. & Van der Heijden, E. (2017). Ecologische beoordeling Omgevingsplan Buitengebied Steenwijkerland. A&W-rapport 2337. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden

Van Kleunen A., van Roomen M., van Winden E., Hornman M., Boele A., Kampichler C., Zoetebier D., Sierdsema H., van Turnhout C. (2020). Vogelrichtlijnrapportage 2013-2018 van Nederland – status en trends van soorten. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOt-technical report 172/Sovon-rapport 2019/77.

Van Roomen, M., Van Winden, E., Koffijberg, K., Van den Bremer, L., Ens, B., Kleefstra, R., Schoppers, J., Vergeer, J.W. SOVON ganzen en zwanengroep & L. Soldaat (2007). Watervogels in Nederland in 2005/2006. SOVON-monitoringsrapport 2007/03, Waterdienst-rapport BM07.09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Venema, P. & Werkgroep Avifauna Drenthe (2001); Wintervogels in Drenthe. Koninklijke Van Gorcum, Assen.

Visser, A., B. Voslamber, A. Guldemond & B.S. Ebbinge, (2009). Opvang van Ganzen op de Klei: evaluatie van experimenten in drie winters. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1845.

Volkov, S.V., Grinchenko, O.S., Sviridova, T.V. (2016). The Effects of Weather and Climate Changes on the Timing of Autumn Migration of the Common Crane (Grus grus) in the North of Moscow egion. , Biology Bulletin. 43 (9). 1203–1211.

Voslamber B., van Turnhout C. & Willems F. (2004). Effecten van aantalsregulatie op overzomerende Grauwe Ganzen. Sovon-onderzoeksrapport 2004/12. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Voslamber B. & Liefting M. (2011). Standaard Rekenmethodiek grasetende watervogels in de Rijntakken. SOVON-onderzoekrapport 2011/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Ward, D.H., R.A. Stehn & D.V. Derksen, (1994). Response of staging brant to disturbance at the Izembek Lagoon, Alaska. Wildlife Society Bulletin 22(2): 220-228.

Ward, D.H., R.A. Stehn, W.P. Erickson & D.V. Derksen, (1999). Response of fall-staging brant and Canada geese to aircraft overflights in southwestern Alaska. Journal of Wildlife Management 63(1): 373-381.

Profielendocumenten beschikbaar via:
https://www.natura2000.nl/profielen/a037-kleine-zwaan
https://www.natura2000.nl/profielen/a038-wilde-zwaan
https://www.natura2000.nl/profielen/a702-toedrarietgans
https://www.natura2000.nl/profielen/a041-kolgans
https://www.natura2000.nl/profielen/a052-wintertaling
https://www.natura2000.nl/profielen/a056-slobeend
https://www.natura2000.nl/profielen/a127-kraanvogel

Bijlage 1 Werkwijze verstoringsinventarisatie en berekening opvangcapaciteit zwanen en ganzen

Bijlage 1.1 Uitgangspunten

Inleiding methodiek

De methodiek voor het bepalen van de opvangcapaciteit voor herbivore watervogels (in het bijzonder ganzen en zwanen) in het winterseizoen rond het Fochteloërveen volgt de gebruikelijke methodiek. Deze methodiek is toegepast in een reeks passende beoordelingen van plannen en projecten binnen en/of in de omgeving van Natura 2000-gebieden, zoals uitgevoerd door Altenburg & Wymenga en andere adviesbureaus, waaronder het Fochteloërveen. De *benodigde opvangcapaciteit* wordt uitgedrukt in kolgansdagen en bepaald op basis van de instandhoudingsdoelen. De *beschikbare opvangcapaciteit* die aanwezig is wordt berekend op basis van:

- aanwezigheid foerageergebied rond de slaapplaatsen;
- de afstand die de betrokken soorten afleggen tussen slaapplaats en foerageergebied;
- de verstoringsafstand tot bebouwing, wegen, bospercelen en andere relevante verstoringsbronnen.

Binnen het aanwezige, bereikbare en geschikte foerageergebied wordt de opvangcapaciteit berekend op basis van draagkrachtcijfers, beschikbaar voor verschillende gewas- en graslandtypen uit gepubliceerd onderzoek. De draagkrachtanalyse houdt zo veel mogelijk rekening met de lokale situatie, waar het gaat om de betrokken soorten, het landschap, grondgebruik e.d. met als doel een zo realistisch mogelijke uitkomst. In het resultaat wordt een bandbreedte opgenomen, die rekening houdt met de variatie in de bekende draagkrachtcijfers voor verschillende gewassen en graslandtypen.

In dit project is nadrukkelijk het doel het effect van verschillende verstoringsbronnen op de opvangcapaciteit in beeld te brengen. Dit onderdeel is voor zover bekend nog niet, of in beperkte mate gekwantificeerd en betrokken in draagkrachtanalyses voor herbivore watervogels. Dit onderdeel kan gezien worden als een extra laag in de draagkrachtanalyse. De methode sluit aan bij onderzoek naar recreatie en broedvogels, waarbij het effect van de intensiteit (het aantal bezoekers of het aantal passanten) op de vogeldichtheid wordt bepaald. Voor dit onderdeel maken we gebruik van beschikbare kwantitatieve gegevens (zoals registraties van passerende fietsers en auto's, en vliegverkeer) en ervaringscijfers van gebiedsdeskundigen.

Gevoeligheidsanalyse

In de draagkrachtanalyse wordt een set variabelen gebruikt, die gebaseerd is op onderzoek en ervaringscijfers in verschillende gebieden, waaronder het Fochteloërveen en omgeving. In een gevoeligheidsanalyse is rekening gehouden met de variatie of bandbreedte in deze variabelen, zodat duidelijk wordt met welke marges rekening gehouden moet worden in de berekende opvangcapaciteit. Het gaat om draagkrachtcijfers (ganzendichtheden in verschillende gewassen en graslandtypen), benutbaar gebied rond slaapplaatsen of broedplaatsen, verstoringsafstand, verstoringshoogte (m.b.t. vliegtuigen), vliegsnelheid en verstoringsduur (m.b.t. vliegtuigen) en de inschatting van verstoringspercentages door verschillende verstoringsbronnen. Een grote bron van variatie die doorwerkt in alle berekeningen is de bandbreedte in draagkrachtcijfers. Wij gebruiken daarom gemiddelde draagkrachtcijfers en minimum en maximumwaarden. Ook voor andere factoren wordt de bandbreedte vermeld, en we maken zo veel mogelijk kwantitatief duidelijk welke marge in de berekende opvangcapaciteit deze bandbreedte tot gevolg heeft. Een

vergelijking met de berekende draagkracht geeft goede aanwijzingen over het realiteitsgehalte van de berekeningen. Voor onderbouwing van de gehanteerde bandbreedtes (Zie Bijlage 1.3).

Gehanteerde oppervlakte contour

In de huidige draagkrachtanalyse is uitgegaan van een afstand van ca 5 km rondom het Fochteloërveen. Een zone van 5 km rond slaapplaatsen wordt algemeen toegepast in draagkrachtanalyses voor ganzen; in een passende beoordeling voor Kloosterveen is uitgegaan van 5 km (Arcadis 2005). Uit veldonderzoek uitgevoerd in 2008/2009 door Buro Bakker bleek dat Rietganzen foerageren tot 2-7 km van de slaapplaatsen, wat neer komt op een zone van gemiddeld ca. 4 km rond het Fochteloërveen. Tellingen van [redacted] wijzen uit dat de meeste ganzen foerageren binnen een zone van ca 2,5 km rond het veen en bij verstoring uitwijken tot een afstand van 3-8 km, gemiddeld ca. 5 km rond het veen. De foerageergebieden van Wilde zwanen reiken eveneens tot een afstand van 5 km rond het Fochteloërveen (geg. [redacted]). Uit deze studies blijkt dat de zone van 5 km rond het Fochteloërveen realistisch is als gebied dat ganzen en zwanen afleggen; de buitengrens van deze zone ligt op 6,5-10 km van het centrum van het veen. Daarom is als uitgangssituatie voor de draagkrachtanalyse in de winterperiode uitgegaan van een omtrek van 5 km rondom de grens van het Fochteloërveen, maximaal 10 km vanaf het centrum (zie Bijlage Figuur 1-1). Deze zone is gemiddeld genomen groter dan die toegepast is in de draagkrachtstudie in 2020 (passende beoordeling Kloosterveen).

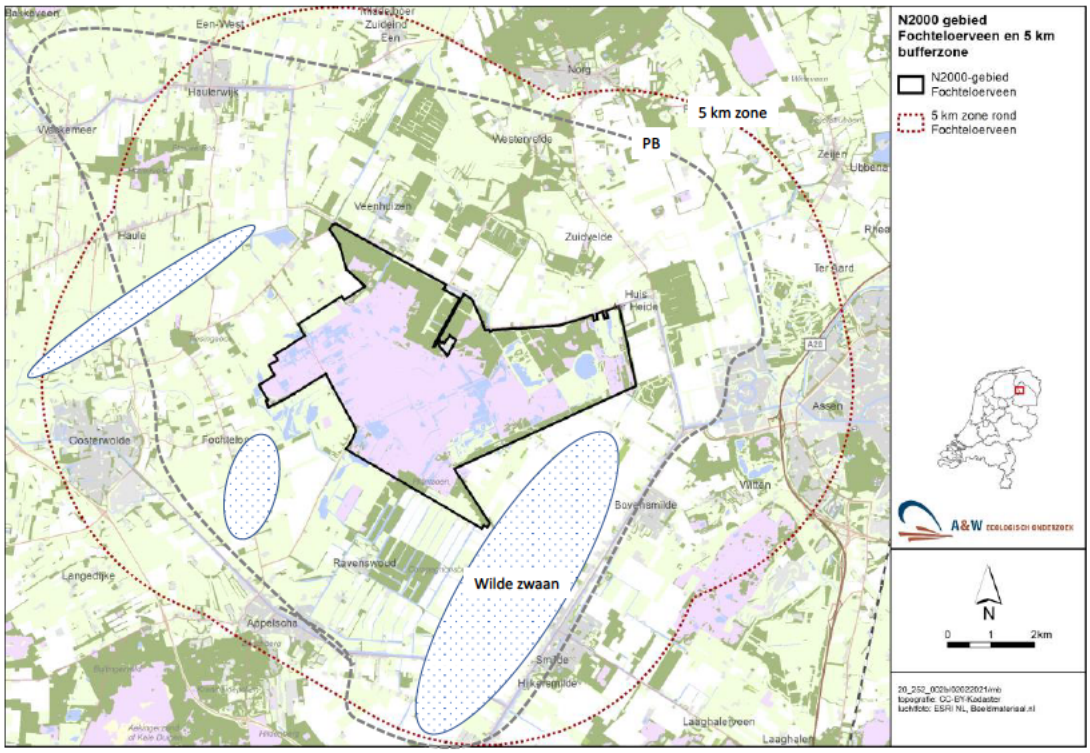

Bijlage Figuur 1-1 Actieradius van zwanen (blauwe cirkels) op basis van gegevens van [redacted]; gehanteerde oppervlaktecontour voor huidige draagkrachtanalyse (rode stippellijn) en door Buro Bakker (passende beoordeling 2020, grijze onderbroken lijn).

Bijlage 1.2 Benodigde opvangcapaciteit

De benodigde opvangcapaciteit is berekend aan de hand van de instandhoudingsdoelen voor de niet-broedvogels Kleine zwaan, Wilde zwaan, Toendrarietgans en Kolgans zoals zijn vastgelegd in het Natura 2000-aanwijzingsbesluit. Deze instandhoudingsdoelen zijn uitgedrukt in een seizoenmaximum. Om de benodigde draagkracht te berekenen, zijn de instandhoudingsdoelen eerst omgerekend naar het aantal *vogeldagen* per jaar. Het aantal vogeldagen is kort gezegd het aantal getelde dieren maal de verblijfstijd. Voor het berekenen van het aantal vogeldagen, is het seizoensmaximum omgerekend naar aantallen per maand aan de hand van het seizoensverloop waarna het seizoensgemiddelde is bepaald. Het aantal vogeldagen per jaar wordt vervolgens gegeven door het seizoensgemiddelde te vermenigvuldigen met 365. Voor de bepaling van het aantal vogeldagen is aangesloten bij de methodiek van Buro Bakker (2020) (zie Buro Bakker 2020 voor details):

Om voor de ganzen en zwanen op de benodigde vogeldagen op basis van het instandhoudingsdoel en het seizoensverloop te komen is per maand waarin een doelsoort is vastgesteld het gemiddelde aantal vogels bepaald. Hiervoor zijn de meest recente telgegevens van SOVON in de provincie Drenthe gebruikt voor de periode 2014/15 - 2016/17 (Hornman et al., 2016, 2018 en 2019). Vervolgens is de maand met het grootste aantal vogels als maximum gesteld (100%) en is voor de overige maanden het percentage ten opzichte van dit maximum bepaald. Dit percentage is vermenigvuldigd met het instandhoudingsdoel en het aantal dagen van de betreffende maand. Hieruit volgt het benodigde aantal vogeldagen op basis van het instandhoudingsdoel en het gemiddelde seizoensverloop. Op basis van correctiefactoren voor gewicht (Kolgansfactor) en het percentage grasland / bouwland in het dieet, zijn de vogeldagen vervolgens omgerekend naar kolgansdagen

Deze vogeldagen kunnen vervolgens worden omgerekend naar *kolgansdagen* om de opvangcapaciteit te kunnen duiden. Kolgansdagen zijn een eenheidsmaat voor de begrazing van verschillende soorten grasetende watervogels. De berekening naar kolgansdagen wordt uitgevoerd op basis van correctiefactoren voor gewicht (Kolgansfactor) en het percentage gras / bouwland in het dieet van de soort.

Het dieet van de betreffende doelsoorten kan voor een deel ook uit ander voedsel bestaan zoals oogstresten. Hier is voor de berekening voor gecorrigeerd. Het percentage gras en oogstresten in het dieet van de doelsoorten in de winterperiode in het Fochteloërveen is afgeleid van schattingen van de doelsoorten foeragerend op gras, graan en oogstresten van graan, aardappel, biet en maïs door [redacted] (2020) (zie Bijlage Tabel 1-1).

De voedselbehoefte is voor elke soort vervolgens omgerekend naar een standaard consument: de Kolgans met behulp van de ‘Kolgansfactor’. Dit kan worden berekend aan de hand van de ‘basal metabolic rate’ (BMR). Deze maat geeft het energieverbruik bij rust weer en is afhankelijk van het gewicht van de desbetreffende soort. Door deze omrekening kan de voedselbehoefte van de verschillende herbivore watervogels in één maat worden uitgedrukt (Ebbinge & Van der Greft-van Rossum 2004; Ebbinge 2008) (zie Bijlage Tabel 1-2).

Bijlage Tabel 1-1. Geschat percentage van gras, graan en oogstresten in het dieet van doelsoorten in het Fochteloërveen (Data [redacted] 2020).

Soort	Gras	Graan	Graan	Mais*	Aardappel*	Biet	totaal bouwland
Kleine zwaan	80	5	0	5	5	5	20
Wilde zwaan	75	5	0	5	10	5	25
Toendrarietgans	25	5	0	25	30	15	75
Kolgans	65	5	0	15	10	5	35

**Zonder dagelijkse verstoring in de vorm van bewuste verjaging, zou het percentage op aardappel en mais een stuk hoger liggen.*

Bijlage Tabel 1-2. Doelsoorten, gewicht (www.bto.org), Kolgansfactor (Ebbinge & Van der Greft-van Rossum 2004; Buro Bakker 2020) en percentage gras in het dieet ([redacted] 2020).

Soort	Wetenschappelijke naam	Gewicht (kg)	Kolgansfactor	Gras in dieet (%)
Kleine zwaan	*Cygnus colombianus*	5,9	1,9	80
Wilde zwaan	*Cygnus cygnus*	9,3	2,5	75
Toendrarietgans	*Anser serrirostris*	2,68	1,11	25
Kolgans	*Anser albifrons*	2,3	1	65

Bijlage 1.3 Beschikbare opvangcapaciteit

1. Basisverstoringskaart

De beschikbare opvangcapaciteit op basis van de basisverstoringskaart is berekend aan de hand van verschillende stappen:

1. Bepaling van het landgebruik en de draagkracht van de landgebruiktypen (in kgd/ha)
2. Bepaling verstoringsbronnen en het oppervlak verstoord/onverstoord
3. Berekening beschikbare opvangcapaciteit basisverstoringskaart

De opvangcapaciteit voor de basisverstoringskaart is bepaald door het landgebruik en de mogelijke verstoringsbronnen die uit de fysieke inrichting van het landschap zijn afgeleid. Hieruit volgt het totaal aanwezige areaal grasland en bouwland dat onverstoord en potentieel verstoord is. Om de opvangcapaciteit van het gebied te kunnen bepalen zijn bepaalde aannames gedaan over de draagkracht (kwaliteit) of wel de relatieve voedingswaarde van de verschillende landgebruiktypen in kolgansdagen per hectare.

Landgebruik en draagkracht
Voor de bepaling van het landgebruik is als basis de conceptversie van de Basisregistratie gewaspercelen 2020 gebruikt waaruit de geschikte gewastypes voor de winterperiode en perceelsgrenzen zijn overgenomen binnen de 5 km grens rondom het Fochteloërveen. De kaart is vervolgens bijgewerkt aan de hand van de vastgestelde natuurbeheertypen uit het Natuurbeheerplan 2020 voor de wintersituatie (sept t/m maart). Daarnaast is controle uitgevoerd met behulp van luchtfoto's uit 2020 (Beeldmateriaal.nl). De laatste correcties en aanvullingen zijn

doorgevoerd op basis van veldgegevens van Natuurmonumenten en de WetlandWacht. De gewastypes zijn vervolgens toegewezen aan een landgebruik categorie (zie Bijlage Tabel 1-3).

Bijlage Tabel 1-3 Overzicht geschikte gewastypes als foerageergebied en categorisatie naar type landgebruik

Gewastypes	Categorie landgebruik
Grasland, blijvend (intensief)	Cultuurgrasland
Grasland, tijdelijk (intensief)	Cultuurgrasland
Graszaad (intensief)	Cultuurgrasland
Graszoden (intensief)	Cultuurgrasland
Agrarisch natuurmengsel	Natuurgrasland
Grasland, natuurlijk (hoofdfunctie landbouw)	Natuurgrasland
Grasland, natuurlijk (hoofdfunctie natuur)	Natuurgrasland
Aardappelen, consumptie	Aardappelen
Aardappelen, poot NAK	Aardappelen
Aardappelen, poot TBM	Aardappelen
Aardappelen, zetmeel	Aardappelen
Bieten, suiker-	Bieten
Bieten, voeder-	Bieten
Franse boekweit	Granen
Gerst, winter-	Granen
Haver	Granen
Japanse haver	Granen
Overige granen	Granen
Rogge	Granen
Tarwe, winter-	Granen
Mais, corncob mix	Mais
Mais, korrel-	Mais
Mais, snij-	Mais
Mais, suiker-	Mais
Maiskolvesilage	Mais

Voor de berekening van de beschikbare opvangcapaciteit zijn opgaven nodig van de voedingswaarde van het type gras- en bouwland, uitgedrukt in kolgansdagen per hectare. De draagkrachtcijfers per landgebruiktype gehanteerd in de huidige analyse zijn gebaseerd op de beschikbare data, inclusief de onderzoeken genoemd in de meest recente passende boordeling Kloosterveen (Buro Bakker 2020), waaronder veldonderzoek rond het Fochteloërveen in 2008/2009. Aangezien er een grote variatiebreedte van draagkrachtcijfers bestaat welke o.a. afhankelijk kan zijn van de opbrengst per seizoen, maar ook aanwezigheid van verstoringsfactoren, is voor de berekening uitgegaan van het gemiddelde en een minimum en maximum draagkrachtwaarde (respectievelijk -50% en +50% van het gemiddelde van waarden uit de literatuur) (zie Bijlage Tabel 1-4).

Bijlage Tabel 1-4 Minimale, gemiddelde en maximale draagkracht van landgebruiktypen in kolgansdagen per hectare.

Landgebruiktype	Draagkracht (kgd/ha)			Referenties
	Min.	*Gem.*	*Max.*	
Grasland				
Cultuurgrasland	825	1650	2475	Bos et al. (2008); Ebbinge (2004); Ebbinge & van der Greft (2004)
Natuurgrasland	250	500	750	Voslamber & Liefting (2011)
Bouwland				
Aardappelen	362,5	725	1087,5	Voslamber & Liefting (2011); Visser et al. (2009)
Bieten	600	1200	1800	Voslamber & Liefting (2011); Visser et al. (2009)
Granen	127,5	255	382,5	Voslamber & Liefting (2011)
Maïs	210	420	630	Ebbinge & van der Greft (2004); Lensink et al. (2008); Voslamber & Liefting (2011)

Verstoringsbronnen, afstanden en oppervlakte

Geschikt foerageergebied bevindt zich bij voorkeur in open gebieden op enige afstand van menselijke verstoringsbronnen. Afhankelijk van de verstoringsbron kan de verstoringsafstand voor ganzen, eenden en zwanen variëren van enkele tientallen meters tot ca. 5 km (Krijgsveld *et al.* 2008). De verstoringsafstand is echter geen hard gegeven, maar is afhankelijk van verschillende factoren. De belangrijkste daarin zijn de aard van de verstoringsbron, de vogelsoort en de omstandigheden.

De verstoringsbronnen in de basisverstoringskaart hebben betrekking op landschapselementen zoals wegen, gebouwen en bos. De locaties van deze elementen zijn afkomstig uit de Top10-kaart van Nederland voor het jaar 2020. Op basis van verschillende onderzoeken zijn de verstoringsafstanden vastgesteld (Bijlage Tabel 1-5). Voor deze evaluatie is voor wegen, losse gebouwen en bos- en bomenrijen 100 m gehanteerd en 250 m voor woonwijken en bedrijventerreinen.

In de passende beoordeling Kloosterveen (Buro Bakker 2020) is een verstoringsafstand van 150 m ten opzichte van wegen en paden gehanteerd. Deze is 'ruim' geïnterpreteerd, omdat hierin recreatief gebruik is meegewogen. In de huidige analyse is landschap plus gangbaar gebruik (door bewoners en agrariërs) aan de ene kant en recreatief gebruik aan de andere kant uit elkaar gehaald en voor de basisverstoringskaart 100 m gekozen voor paden en wegen op basis van bovenvermeld onderzoek in rustige gebieden.

Vervolgens is in een geografisch informatiesysteem (GIS) berekend hoeveel hectare van de landgebruiktypen *binnen* de verstoringsafstand (verstoringscontour) valt en hoeveel *daarbuiten*. Op basis van een uitwerking van telgegevens in het buitengebied van Steenwijkerland is gebleken dat de dichtheid van ganzen en Smienten binnen een afstand van 100 m tot boerderijen en extensieve wegen globaal een derde is van die op 100-200 afstand en verder (Van der Hut 2015). Voor de huidige berekening is er daarom van uitgegaan dat 33% van het oppervlakte foerageergebied *binnen* de verstoringscontour onverstoord is. Deze benadering sluit aan bij onderzoek naar benutting van rustige agrarische percelen grenzend aan wegen op basis van keuteltellingen nabij het Sneekermeer in Friesland (Van der Hut 2008).

Bijlage Tabel 1-5. Verstoringsafstand per verstoringsbron

Verstoringsbron	Verstoringsafstand	Referenties
Wegen	100 m	Van der Hut et al. (2013); (2015); Oosterveld (2004)
Losse gebouwen	100 m	Van der Hut et al. 2010; Klop & Gundelach (2014)
Bos	100 m	Van der Hut et al. (2013); (2015); Bos et al. (2008)
Bomenrij	100 m	Van der Hut et al. (2013); (2015); Bos et al. (2008)
Woonwijken	250 m	Oosterveld (2004); Van der Hut et al. (2005; 2006; 2007); PB Norgerbrug (2011)
Bedrijventerreinen	250 m	Van der Hut & Van der Heijden (2017)

Beschikbare opvangcapaciteit basisverstoringskaart

De beschikbare opvangcapaciteit is berekend op basis van de oppervlakte geschikt foerageergebied en draagkrachtcijfers voor afzonderlijke gewassen en graslandtypen. Hierbij is 100% van de oppervlakte buiten verstoringsafstand en 33% van de oppervlakte binnen verstoringsafstand meegenomen (zie Bijlage Figuur 1-2). Voor de netto opvangcapaciteit zijn vervolgens de berekende draagkrachtwaarden voor het onverstoorde oppervlak en 0,33 maal het verstoorde oppervlak bij elkaar opgeteld.

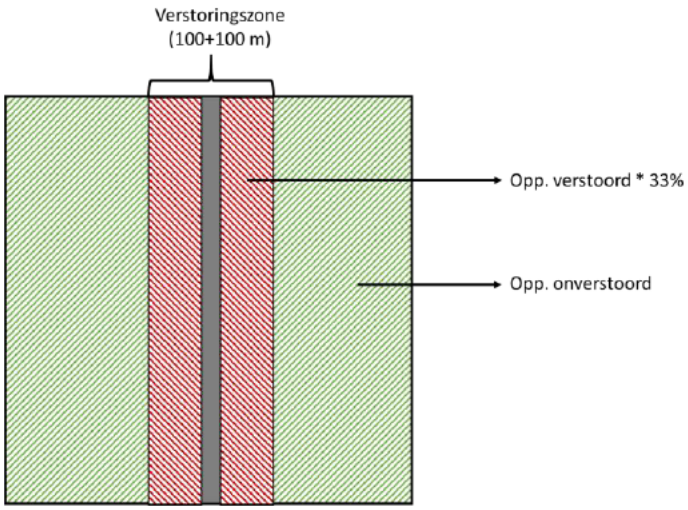

Bijlage Figuur 1-2. Schematische weergave van de basisverstoringskaart en het verstoorde oppervlak (binnen verstoringscontour) en onverstoorde oppervlakte (buiten verstoringscontour). Het onverstoorde (als foerageergebied te benutten) oppervlakte binnen de verstoringscontour is berekend door het verstoorde oppervlak te vermenigvuldigen met 0,33 (33%).

2. Additionele verstoring

Inventarisatie

Om effecten van verstoring in en rondom het Fochteloërveen zo goed mogelijk in kaart te brengen voor een kwantitatieve analyse, is een inventarisatie gemaakt van verstoring per km hok uitgedrukt in percentages, om de intensiteit en de verschillende vormen van *additionele verstoring* in het gebied in kaart te brengen. Hiervoor is onderscheid gemaakt in de volgende vormen van verstoring:

- Recreatief gebruik
  - Fietsers
  - Wandelaars
  - Overige recreatie (motorcross / metaaldetectie)
- Jacht, verjaging en afschot
- Vliegverkeer

Recreatief gebruik en jacht, verjaging en afschot

Exacte gegevens voor verstoring door recreatie en jacht, verjaging en afschot waren niet in kwantitatieve mate beschikbaar om te gebruiken voor de additionele verstoringsanalyse. Daarom is op basis van gebiedskennis van gebiedsdeskundigen van Natuurmonumenten en de WetlandWacht per km hok binnen de 5 km de intensiteit van verstoring geschat. Hierbij is de mate van verstoring onderverdeeld in de categorieën weergegeven in Bijlage Tabel 1-6.

Bijlage Tabel 1-6 Overzicht indeling categorieën additionele verstoring door recreatief gebruik en jacht, verjaging en afschot

Effecten door verstoringsincidenten	Dagen verstoord	In percentage verstoring	Kleur categorie
Geen	0	0%	
Klein	1-2	25%	
Gemiddeld	3-4	50%	
Groot	5-6	75%	
Continu	7	100%	

De geïnventariseerde percentages van de verschillende verstoringsbronnen per km hok zijn vervolgens gedigitaliseerd in GIS en in kaart gezet per verstoringsbron, waarbij de kleurcategorie het percentage verstoring aangeeft.

Bij de verstoringsinventarisatie voor wandelaars en fietsers is rekening gehouden met de ligging en het aantal paden per kilometerhok en de intensiteit van het gebruik. Continue verstoring bevindt zich met name in de dichtbebouwde omgeving: hier ligt in de praktijk geen geschikt foerageergebied. De kaarten zijn nader beoordeeld door [redacted] (Prov. Drenthe) en [redacted] NM/SBB aan Friese kant); zij hebben met de kaartbeelden ingestemd.

Vliegverkeer

Voor inventarisatie van verstoring door vliegverkeer is data binnen een straal van 5 km om het Fochteloërveen gebruikt afkomstig van de Luchtverkeersleiding Nederland (NVNL). Deze dataset bevat informatie van jaren 2009 t/m 2020 van het aantal vliegbewegingen met vliegtuigtype, tijdsduur, aantal motoren en vlieghoogte. Voor de additionele verstoring in de huidige situatie is data gebruikt uit 2019 voor de winterperiode (september t/m maart). Voor de algemene trend is de dataset inclusief alle jaren gebruikt.

De verschillende vliegtuigtypen uit de database zijn onderverdeeld in vier categorieën (Bijlage Tabel 1-7). Vervolgens is een selectie gemaakt op basis van vlieghoogte. Uitsluitend vliegtuigen met een gemiddelde vlieghoogte beneden *verstoringshoogte* zijn opgenomen. Deze hoogte is gebaseerd op literatuurgegevens. Daarnaast is per categorie de horizontale *verstoringsafstand* bepaald. Hierbij is uitgegaan van de opvliegafstand van ganzen en zwanen, zoals bekend uit de literatuur (Krijgsveld 2008 en bronnen hierin). Vervolgens is het gemiddelde genomen van de in de literatuur gevonden waarden voor hoogte en afstand en de waarden uit het veld genoteerd door de WetlandWacht op basis van de app Flight Tracker. Eveneens op basis van literatuur is de *verstoringsduur* bepaald. Gezien het beperkt aantal onderzoeken, is gekozen voor een gemiddelde verstoringsduur gelijkgesteld voor alle categorieën (Bijlage Tabel 1-7).

Bijlage Tabel 1-7 Indeling van vliegtuigtypes, gemiddelde verstoringshoogte en (horizontale) verstoringsafstand op basis van literatuurgegevens en gegevens van de WetlandWacht ([redacted]).

Type	Categorie	Verstorings-hoogte (m)	Verstorings-afstand (m)	Verstoringsduur (min)	Referenties
Ultralight plane *Light plane*	Klein vliegtuig	700	1300	7	Belanger & Bedard (1989); Ward et al. (1994; 1999)
Private jet *Medium plane* *Medium military plane* *Heavy plane* *Light airliner* *Airliner* *Heavy airliner*	Groot vliegtuig	1200	2000	7	Rees et al. (2006); Lensink et al. (2007b); Riddington et al. (1996)
Military fighter	Straaljager	1500	3000	7	
Medium helicopter *Helicopter*	Helikopter	2000	3000	7	Belanger & Bedard (1989); Ward et al. (1994; 1999); Rees et al. (2006)

Berekening verstoringseffect vliegverkeer
Het verstoringseffect van vliegverkeer (het extra effect uitgedrukt in percentage, d.i. ten opzichte van de basisverstoringskaart) is het product van de oppervlakte foerageergebied dat op een dag verstoord wordt en de vliegduur boven het gebied per dag. Het verstoringseffect is als volgt berekend:

- Het oppervlakte foerageergebied betreft geschikt foerageergebied volgens de basisverstoringskaart;
- Het verstoringsoppervlak is gelijk aan de het gemiddeld aantal vluchten per dag x de gemiddelde vluchtpadlengte x de horizontale verstoringsafstand x 2 (beide zijden van de vliegbaan); deze wordt uitgedrukt in % ten opzichte van het totale oppervlak binnen de 5 km zone;
- De totale verstoringsduur is gelijkgesteld aan het gemiddeld aantal vluchten per dag x de gemiddelde verstoringsduur plus de gemiddelde vluchtduur; deze wordt uitgedrukt in % ten opzichte van de gemiddelde daglengte;
- Het gehanteerde verstoringspercentage wordt dan: % verstoringsoppervlakte x % verstoringsduur. Voorbeeld: verstoringsoppervlakte 40% en verstoringsduur 60% = verstoringseffect 24%.

3. Cumulatieve berekening

Om het totaal effect van de verschillende verstoringsfactoren op het onderzoeksgebied te bepalen zijn de verstoringseffecten op de oppervlakte beschikbaar foerageergebied berekend in de basisverstoringskaart *gecumuleerd* met de verstoringseffecten van de additionele verstoring.

In de berekening is onderscheid gemaakt in verstoring binnen de verstorings-contour (100 of 250 m) van de basisverstoringskaart en verstoring buiten deze contour (Bijlage Figuur 1-3). De reden

hiervoor is verschillende soorten van verstoring optreden over het hele oppervlak en andere beperkt zijn tot de directe omgeving van verstoringsbronnen zoals wegen en paden.

Verjaging, afschot en jacht vindt plaats op de kavels. Ook crossers en personen met metaaldetectoren bewegen zich over de kavels en vliegtuigen komen breed over; overal in het agrarische gebied kan dit verstoring geven. Wandelaars en fietsers zijn actief via de paden en wegen.

In eerste instantie zijn de wandelaars en fietsers behandeld als verjaging en afschot, en meegenomen over het gehele oppervlak. Echter, in dat geval bleef er geen draagkracht meer over volgens de berekening. Vervolgens is gezocht naar een realistischer aanpak: verstoring vindt vooral plaats langs wegen en paden, binnen een afstand van 100 m. De extra verstoring door fietsers en wandelaars is daarom berekend over het onverstoorde oppervlak (33% van het verstoorde oppervlak) binnen de 100 m-zone van de basisverstoringskaart.

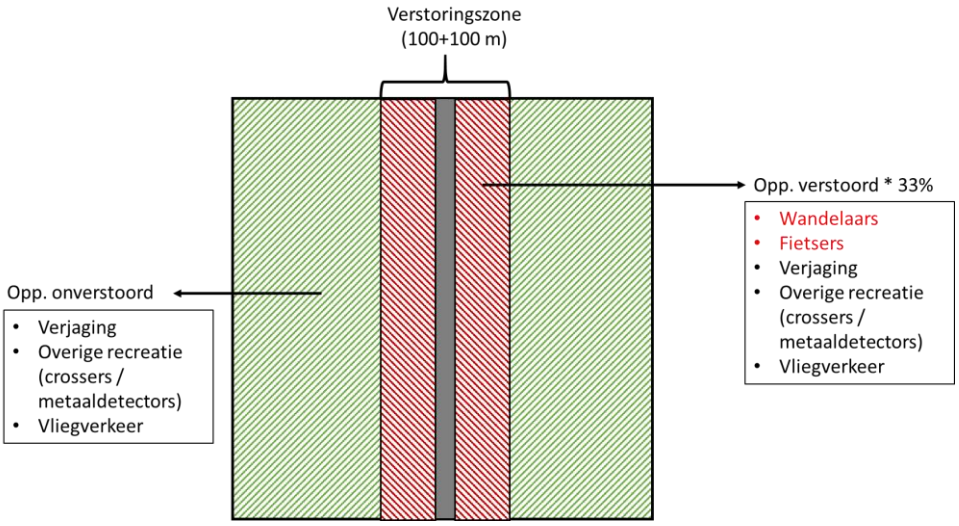

Bijlage Figuur 1-3 Schematisch overzicht van een kilometerhok met de basisverstoringskaart (voorbeeld met één weg midden door het vak) en de verdeling van verstoringsbronnen voor de cumulatieve berekening. Wandelaars en fietsers worden alleen betrokken op het onverstoorde deel binnen de verstoringscontour van de fysieke verstoringsbronnen, andere vormen van verstoring over dit deel plus de gehele oppervlakte buiten de verstoringscontour.

De verstoringsfactoren zijn vervolgens behandeld als onafhankelijk. Verstoringsbronnen kunnen tegelijkertijd optreden (bijvoorbeeld een passerende fietser en een overvliegend vliegtuig), maar ook na elkaar. Wij gaan er hier van uit dat tegelijkertijd of afzonderlijk optreden toeval is. De verstoringskansen worden daarom niet opgeteld, maar vermenigvuldigd.

Hieronder volgt een rekenvoorbeeld van de bepaling van het cumulatieve verstoringspercentage in een kilometervak. In de berekening worden de zones binnen en buiten de verstoringscontour eerst afzonderlijk behandeld.

Binnen verstoringscontour:
- Verjaging: onverstoord 25%
- Overige recreatie: onverstoord 75%
- Vliegverkeer: onverstoord 86%
- Wandelaars: onverstoord 25%

- Fietsers: onverstoord 50%
- In cumulatie: 0,25 x 0,75 x 0,86 x 0,25 x 0,50 = 0,02; 2% is onverstoord, 98% verstoord

Buiten verstoringscontour:
- Verjaging: onverstoord 25%
- Overige recreatie: onverstoord 75%
- Vliegverkeer: onverstoord 86%
- In cumulatie: 0,25 x 0,75 x 0,86 = 0,16; 16% is onverstoord, 84% verstoord

4. Totale opvangcapaciteit

Voor de totale opvangcapaciteit wordt de (extra) oppervlakte die verstoord wordt binnen en buiten de verstoringscontour gecombineerd: 98% van 33% van het oppervlak *binnen* de verstoringscontour, plus 84% van de oppervlakte *buiten* de verstoringscontour. (0,98 x oppervlakte binnen verstoringscontour * 0,33 + 0,84 x oppervlakte buiten verstoringscontour).

De onverstoorde oppervlaktes foerageergebied van alle kilometervakken binnen de 5 km-zone zijn vervolgens gesommeerd en op basis van draagkrachtcijfers uitgedrukt in kolgansdagen; dit resulteert in de opvangcapaciteit, rekening houdend met alle verstoringsbronnen.

Bandbreedte verstoringspercentage
Om een marge mee te nemen in de berekening is voor de geïnventariseerde verstoringspercentages voor de additionele verstoring een bandbreedte aangehouden. Het uitgangspunt hierin is om op basis van de oorspronkelijke klassenindeling in dagen per week een onder en bovengrens van klassen te bepalen (het midden tussen twee opeenvolgende klassen) (zie Bijlage Tabel 1-8). Hiermee zijn vervolgens de klassengemiddelden opnieuw bepaald en de bijbehorende percentages berekend. De minimale en maximale verstoringspercentages zijn vervolgens meegenomen in de cumulatieve berekening voor de opvangcapaciteit. Voor de bandbreedte bepaling van het vliegverkeer is de variatie in de verstoringsduur uit de literatuur meegenomen: gemiddelde 7 minuten, maximum 15 minuten en minimum 2 minuut. In de grafieken zijn de bandbreedtes weergegeven als een foutbalk op het staafdiagram.

Bijlage Tabel 1-8 Overzicht methodiek bepaling bandbreedte voor de inventarisatie van de verstoringspercentages voor wandelaars, fietsers, jacht/verjaging/afschot en crossers/metaaldetectie.

Dagen verstoord	In percentage verstoring	Gemiddelde van dagen	Klassengrenzen			Klassebreedte	Percentage		
			onder	boven	Gem.		Min.	Gem.	Max.
0	0	0	0	0,75	0,375	0,75	**0**	5	**11**
1-2	25	1,5	0,75	2,5	1,625	1,75	**11**	23	**36**
3-4	50	3,5	2,5	4,5	3,5	2	**36**	50	**64**
5-6	75	5,5	4,5	6,25	5,375	1,75	**64**	77	**89**
7	100	7	6,25	7	6,625	0,75	**89**	95	**100**

Bijlage 1.4 Historische opvangcapaciteit

Inventarisatie
Om een beeld te krijgen van de verstoring in en rondom het gebied in historisch perspectief en het mogelijke effect hiervan op de opvangcapaciteit is de historische verstoring geïnventariseerd middels consultatie van bewoners en gebiedskenners. Voor de inventarisatie is gericht op het bepalen van de verandering in mogelijke verstoringsbronnen en de intensiteit van de verstoring in de afgelopen vijf jaar (periode 2015-2019) ten opzichte van 10 jaar geleden (2009) en ca. 25 jaar geleden (periode 1995-2000). Hierbij is waar mogelijk per deelgebied de toe- of afname in percentages gescoord van de verschillende verstoringsbronnen via wegen en paden, via kavels en het vliegverkeer.

De inventarisatie bestond uit twee onderdelen: open vragen en twee scoreformulieren (een voor referentiejaar 2009 en een voor referentieperiode 1995-2000), welke hieronder zijn toegelicht. Voor de verstoring is onderscheid gemaakt in de volgende categorieën:

- Verstoring via paden en wegen
- Verstoring op kavels
- Verstoring door luchtverkeer

Open vragen
De onderstaande open vragen zijn door de bewoners en gebiedskenners naar eigen ervaring ingevuld:

*Vraag 1: Hoe druk was naar uw ervaring het **recreatief gebruik via paden en wegen** (fietsers, wandelaars) in en rond het Fochteloërveen 10 jaar (2009) en 25 jaar (1995-2000) geleden en hoe is volgens u de situatie veranderd? Denk aan omschrijvende kwalificaties als incidenteel, af en toe, regelmatig, vaak*

*Vraag 2: Hoe druk was naar uw ervaring de **activiteit op de kavels** (jacht/afschot, metaaldetectoren, honden/wandelaars) rond het Fochteloërveen 10 jaar (2009) en 25 jaar (1995-2000) geleden en hoe is volgens u de situatie veranderd? Denk aan omschrijvende kwalificaties als incidenteel, af en toe, regelmatig, vaak*

*Vraag 3: Hoe druk was naar uw ervaring de **drukte van luchtverkeer** (kleine sportvliegtuigen, grote vliegtuigen, helikopters en straaljagers) rond het Fochteloërveen 10 jaar (2009) en 25 jaar (1995-2000) geleden en hoe is volgens u de situatie veranderd? Denk aan omschrijvende kwalificaties als incidenteel, af en toe, regelmatig, vaak*

Scoreformulier
Voor het invullen van de scoreformulieren is gevraagd om de veranderingen in intensiteit van de verstoringsbronnen voor de verschillende tijdsperiodes in te schatten naar eigen ervaring in onderstaande Bijlage Tabel 1-9. Bijlage Tabel 1-10 geeft de verschillende klassen weer met bijbehorende in te vullen percentages voor de schatting van de af- of toename van de verstoringsintensiteit.

Gevraagd is de score in te vullen voor het gebied als geheel (5 km zone) of voor de overkoepelende verstoringscategorie en wanneer mogelijk, een score te geven per deelgebied en per afzonderlijke verstoringsbron.

Voorbeeld: in deelgebied Ravenswoud schat u in dat de verstoringsintensiteit via paden en wegen in de huidige situatie (2019), de helft méér is dan in de periode van 1995-2000, dan vult u in de scoretabel 'via paden en wegen' onder kolom 'Ravenswoud' het percentage + 50 in.

Bijlage Tabel 1-9 Voorbeeld scoreformulier verstoringsintensiteit: afgelopen 5 jaar (2015-2019) ten opzichte van 2009 of 1995-2000

Verstorings-bronnen / deelgebieden	Assen	Smilde	Ravenswoud	Haule	Veenhuizen	Fochteloërveen	**Gebied als geheel**
Via paden en wegen							
Fietser							
Wandelaars							
Op kavels							
Verjaging / afschot							
Crossers							
Metaaldetectie							
Wandelaars / honden kavelranden							
Luchtverkeer							
Kleine vliegtuigjes							
Helikopters							
Grote vliegtuigen							
Straaljagers							

Bijlage Tabel 1-10 Klasse indeling toe- of afname verstoringsintensiteit in de afgelopen 5 jaar ten opzichte van de referentieperiode

Klasse	**Toe- of afname verstoringsintensiteit in %**
Decimering	- 90
Sterke afname	- 75
Matige afname, (helft minder)	- 50
Lichte afname, (kwart minder)	- 25
Geen verandering	0
Lichte toename, (kwart meer)	+ 25
Matige toename, (helft meer)	+ 50
Sterke toename, (drie kwart meer)	+ 75
Verdubbeling	+ 100

Berekening historische opvangcapaciteit

Vervolgens is het gemiddelde van de scores van de verstoringspercentages per deelgebied uitgerekend. De deelgebieden zijn per km hok gekoppeld. Het historische verstoringspercentage is berekend door de gemiddelde percentages van de historische inventarisatie te verrekenen met de verstoringspercentages geïnventariseerd in de huidige situatie per km hok. Om te komen tot de opvangcapaciteit zijn de verstoringspercentages op dezelfde manier doorgerekend als voor de huidige situatie (zie paragraaf Bijlage 1.3).

Voorbeeld: de huidige verstoring in een km hok is gezet op 75% door wandelaars. Er wordt ingeschat dat ten opzichte van de historische situatie de verstoringsdruk door wandelaars met de helft (50%) is toegenomen in de huidige situatie. De historische verstoringsdruk was in dat geval 0,75 / (1 + 0,5) = 0,5.

Bijlage 1.5 Toekomstige opvangcapaciteit

Inventarisatie

Om een mogelijk effect van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen op de opvangcapaciteit te kunnen bepalen is een inventarisatie gemaakt van concrete plannen en projecten voor toekomstige (ruimtelijke) ontwikkelingen bij de aangrenzende gemeenten: Gemeente Assen, Gemeente Noordenveld, Gemeente Midden-Drenthe, Gemeente Ooststellingwerf en Gemeente Tynaarloo. Onder ontwikkelingen wordt verstaan: woningbouw, veranderingen in landgebruik en agrarische overeenkomsten aan de randen van dorpen en in het buitengebied binnen een straal van 5 km rondom de grens van het Fochteloërveen (Bijlage Figuur 1-4). Om het eventuele effect op de opvangcapaciteit te kunnen bepalen is hierbij als uitgangspunt genomen dat het gaat om ontwikkelingen / plannen die concreet op kaart staan. Dit kan zowel concrete als potentiële plannen betreffen.

Berekening toekomstige opvangcapaciteit

De concrete en potentiële plannen zijn vervolgens via een geografisch informatiesysteem (GIS) ingetekend in de basisverstoringskaart inclusief nieuwe verstoringscontour. Daarna is berekend hoeveel hectare geschikt foerageergebied binnen verstoringsafstand valt en hoeveel daarbuiten. Voor de berekening van de toekomstige opvangcapaciteit is vervolgens dezelfde methodiek gehanteerd als voor de beschikbare opvangcapaciteit, waarbij het oppervlakte geschikt foerageergebied is vermenigvuldigd met de draagkrachtcijfers voor de landgebruiktypen. Hierna is een doorrekening gemaakt voor de cumulatieve verstoring berekend op basis van de verstoringspercentages voor additionele verstoring (Zie Bijlage 1.3).

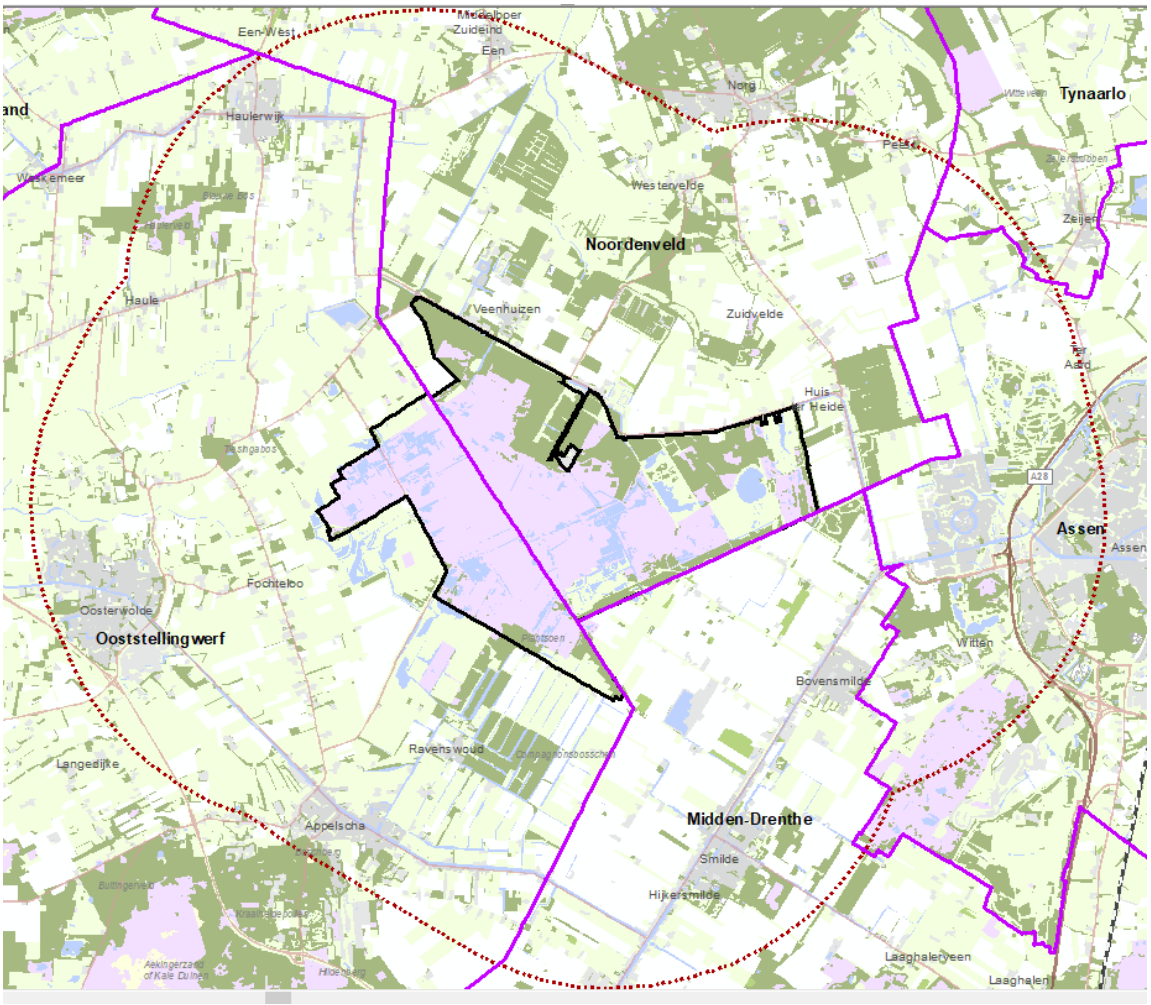

Bijlage Figuur 1-4 Ligging gemeenten binnen de 5 km zone rondom het Fochteloërveen

Bijlage 1.6 Uitwerking maatregelen opvangcapaciteit

Voor het kwantificeren van de effecten van maatregelen op de opvangcapaciteit is gebruik gemaakt van het GIS-model. Hiervoor zijn ten eerste de ligging en locaties waar de maatregelen betrekking op hebben gelinkt aan de bestaande km-hok vakken binnen een straal van 5 km rondom het Fochteloërveen. Vervolgens is per km-hok vak afhankelijk van de maatregel, de desbetreffende verstoring verlaagd, of de draagkrachtwaarde van het gewastype verhoogd, waarbij de overige verstoring gelijk is gehouden. Voor de basissituatie is uitgegaan van gemiddelde draagkrachtcijfers. De totale opvangcapaciteit is vervolgens berekend uit de som van alle km-hokvakken. De maatregelen zijn uitgewerkt voor de huidige en toekomstige situatie binnen de 2,5 en 5 km zone rondom het Fochteloërveen. Hierbij is in sommige gevallen de maatregel toegespitst op verschillende deelgebieden (deelgebieden 1,2,3 en A,B,C) (zie Figuur 6-4 en 6-5 en bijlage 1.6). Dit heeft geresulteerd in een matrix van draagkrachtscenario's uitgedrukt in draagkrachtwinst (in kgd en percentage) ten opzichte van de opvangcapaciteit met gecumuleerde verstoring. De effectiviteit van verschillende maatregelen is weergegeven per deelgebied voor de huidige en toekomstige situatie (zie Tabel 6-1 en 6-2).

i. Beperken van verstoring door recreatie

Gebiedskenner en Kraanvogelexpert [redacted] heeft in het kader van een toekomstige publicatie, verschillende verstoringsbeperkende maatregelen in kaart gebracht vanuit het perspectief van de Kraanvogel. Op basis van dit kaartbeeld zijn twee maatregelen geselecteerd voor het huidige onderzoek om verstoring door recreatie te beperken (zie Figuur 6-3):

a. het afsluiten van paden en wegen;
b. de aanleg van struweel/boswal

Voor de beide maatregelen is de verstoringsdruk door wandelaars en fietsers op 0 gezet in de aan de ligging gerelateerde km-hokvakken. Deze maatregel geldt voor het gehanteerde beschikbaar benutbare oppervlak van 33%. (33% van de 100 m verstoringscontour). Wanneer de af te sluiten paden en wegen niet grensden aan bos of bomen, is het benutbare oppervlak gesteld op 100%, omdat bos en bomenrijen zelf ook een bepaalde verstoringscontour kunnen hebben (Rosin et al. 2012). De doorrekening is gemaakt voor het gehele gebied binnen de 2,5 km zone waar de maatregelen op van toepassing zijn.

ii. Beperken van verstoring door jacht, verjaging en afschot

Het beperken van verstoring in het gebied door jacht, verjaging en afschot kan gerealiseerd worden door de volgende maatregelen:

a. Instellen ganzenfoerageergebied;
b. Stoppen jacht

Voor het instellen van een ganzenfoerageergebied wordt verjaging en afschot verboden op kavels met de meeste potentiële opvangcapaciteit voor de doelsoorten. Om de rust te bewaken dient ook jacht rond deze kavels verboden te worden, evenals verstoring door crossmotoren of andersoortige kavelverstoring. Voor de doorrekening is de verstoringsdruk van jacht/verjaging en crossers/metaaldetectie op 0 gezet in de km-hok vakken gerelateerd aan de deelgebieden binnen de 2,5 en 5 km contour. Vervolgens is een doorrekening gemaakt voor alle deelgebieden binnen beide contouren.

iii. Vergroten foerageergebied

Naast het beperken van verstoring, kan de opvangcapaciteit verhoogd worden door het vergroten van het foerageergebied. In dit kader is een drietal maatregelen vastgesteld, waarvoor de opvangcapaciteit is doorgerekend:

a. oogstresten laten liggen,
b. omzetten grasland naar bouwland en
c. omzetten bollen/sierteelt naar bouwland.

a. Oogstresten laten liggen

Op basis van bevindingen uit Visser et al. (2009), waarbij lang liggende oogstresten door ganzen zeer goed benut werden, is voor de huidige studie het effect op de opvangcapaciteit berekend wanneer oogstresten langer zouden blijven liggen in de drie deelgebieden (deelgebied A, B, C). Om dit oogstrestenpakket te benaderen, zijn de gemiddelde draagkrachtcijfers van de gewastypen (aardappelen, bieten, granen mais) met 50% verhoogd (maximale draagkrachtwaarde) in de aan de deelgebieden gelinkte km-hok vakken. Dit percentage is indicatief op basis van de resultaten die geboekt kunnen worden uit het onderzoek van Visser et al. (2009). De opvangcapaciteit is vervolgens per deelgebied berekend binnen de 2,5 km zone en de 5 km zone.

b. Omzetten grasland naar bouwland

Een andere optie voor het verhogen van de opvangcapaciteit op bouwland is het veranderen van grondgebruik. Hierbij kan onder andere gedacht worden aan het omzetten van grasland naar bouwland. Voor deze benadering zijn drie deelgebieden aangewezen op rustige graslandkavels ten westen van het Fochteloërveen; deelgebied 1, 2 en 3 (zie Figuur 6-4 en 6-5), met de meest potentiële draagkracht en op basis van historisch terreingebruik van ganzen en zwanen. Voor de doorrekening zijn de draagkrachtwaardes van de oppervlaktes cultuur- en natuurgrasland binnen de gelinkte km-vakken gelijkgesteld aan de draagkrachtwaarde van het gewastype bieten, aangezien aan dit gewas de hoogste draagkrachtwaarde verbonden is (1200 kgd/ha) (Bijlage Tabel 1-4). Vervolgens is het effect op de opvangcapaciteit berekend voor de afzonderlijke deelgebieden binnen de 2,5 en 5 km contour.

c. Omzetten bollen/sierteelt naar bouwland

Evenals bij het omzetten van grasland naar bouwland, zou ook het omzetten van een bepaalde oppervlakte van bollen- en sierteelt naar bouwland, de opvangcapaciteit kunnen verhogen.

Voor de uitwerking van deze maatregel is ten eerste de oppervlakte aan percelen met bollen- en sierteelt berekend binnen de 2,5 km en 5 km contour in de huidige en toekomstige situatie. Vervolgens is op basis van de verstoorde (binnen de verstoringscontour) en onverstoorde oppervlaktes van de bouwland gewastypen verhoudingsgewijs de onverstoorde oppervlakte bollen- en sierteelt berekend, wat omgezet kan worden als benutbaar bouwland. Ten slotte is de opvangcapaciteit berekend door de onverstoorde oppervlakte bollen- sierteelt te vermenigvuldigen met de draagkrachtwaarde van bieten (1200 kgd/ha).

Bijlage Tabel 1-8-11 Overzicht van de berekende opvangcapaciteit (kgd) en draagkrachtwinst (%) onderverdeeld in totaal foerageergebied en bouwland in de huidige situatie voor verschillende maatregelen per deelgebied.

Huidige situatie			2,5 km straal				5 km straal			
			Opvangcapaciteit (kgd)		Draagkrachtwinst (%)		Opvangcapaciteit (kgd)		Draagkrachtwinst (%)	
Categorie	Maatregel	Deelgebied	Totaal	Bouwland	Totaal	Bouwland	Totaal	Bouwland	Totaal	Bouwland
i.	a. Afsluiten wegen/paden		2549900	655702	3%	2%	2549900	655702	3%	2%
	b. Aanleg struweel/boswal		2502239	650704	1%	1%	2502239	650704	2%	1%
ii.	a. Ganzenfoerageergebied (incl. stoppen jacht)	A	2523357	675799	2%	5%	2588926	704749	5%	9%
		B	2690023	813530	9%	26%	2727727	838791	11%	30%
		C	2626762	705512	7%	9%	2626762	705512	7%	9%
iii.	a. Oogstresten laten liggen	A	2487751	667924	1%	3%	2532202	712376	3%	10%
		B	2524551	704725	2%	9%	2545840	726014	3%	12%
		C	2475976	656150	0%	2%	2475976	656150	0%	2%
	b. Omzetten grasland naar bouwland	1	2423526	688225	-2%	7%	2366310	745441	-4%	15%
		2	2442958	668793	-1%	4%	2308405	803346	-6%	24%
		3	2449627	662124	-1%	3%	2320038	791713	-6%	23%
	c. Omzetten bollen / sierteelt naar bouwland		2507633	687807	2%	6%	2554832	735005	4%	14%
Combinatie	i.a. + i.b.		2564035	658735	4%	2%	2564035	658735	4%	2%
	ii.a. + iii.a.	A	2560238	712680	4%	10%	2684733	800556	9%	24%
		B	2832569	956076	15%	48%	2904193	1015257	18%	57%
		C	2666725	745475	8%	15%	2666725	745475	8%	15%

Bijlage Tabel 1-8-22 Overzicht van de berekende opvangcapaciteit (kgd) en draagkrachtwinst (%) onderverdeeld in totaal foerageergebied en bouwland in de toekomstige situatie voor verschillende maatregelen per deelgebied. Hierbij is draagkrachtverlies rood gearceerd, en de draagkrachtwinst gelijk of meer dan het beoogde percentage in groen.

Toekomstige situatie			2,5 km straal				5 km straal			
			Opvangcapaciteit (kgd)		Draagkrachtwinst (%)		Opvangcapaciteit (kgd)		Draagkrachtwinst (%)	
Categorie	Maatregel	Deelgebied	Totaal	Bouwland	Totaal	Bouwland	Totaal	Bouwland	Totaal	Bouwland
i.	a. Afsluiten wegen/paden		2477404	601225	4%	2%	2477404	601225	4%	2%
	b. Aanleg struweel/boswal		2429900	596383	2%	1%	2429900	596383	2%	1%
ii.	a. Ganzenfoerageergebied (incl. stoppen jacht)	A	2436750	613026	2%	4%	2497464	637697	4%	8%
		B	2614515	756320	9%	28%	2652220	781582	11%	32%
		C	2554423	651192	7%	10%	2554423	651192	7%	10%
iii.	a. Oogstresten laten liggen	A	2402270	600462	0%	1%	2426327	624520	1%	6%
		B	2421685	619877	1%	5%	2433125	631318	2%	7%
		C	2399003	597196	0%	1%	2399003	597196	0%	1%
	b. Omzetten grasland naar bouwland	1	2423526	688225	-2%	7%	2366310	745441	-4%	15%
		2	2442958	668793	-1%	4%	2308405	803346	-6%	24%
		3	2449627	662124	-1%	3%	2320038	791713	-6%	23%
	c. Omzetten bollen / sierteelt naar bouwland		2432860	631053	2%	7%	2479296	677488	4%	15%
Combinatie	i.a. + i.b.		2491540	604258	4%	2%	2491540	604258	4%	2%
	ii.a. + iii.a.	A	2453249	629525	2%	6%	2544780	685013	6%	16%
		B	2683757	825562	12%	40%	2739741	869103	14%	47%
		C	2573281	670050	8%	13%	2573281	670050	8%	13%

Bijlage 2 Tabel en figuren verstoringsinventarisatie

Bijlage 2.1 Overzichtstabel 1995-2000

Bijlage Tabel 2-1 Overzichtstabel gemiddelde scorepercentages verstoringsinventarisatie per deelgebied per verstoringsbron in de huidige situatie (afgelopen 5 jaar) ten opzichte van 1995-2000.

	Assen	Smilde	Ravens-woud	Haule	Veen-huizen	Fochteloër-veen	Gemiddeld
Via paden / wegen	***75***	***59***	***100***	***63***	***91***	***91***	***80***
Fietser	92	69	100	75	100	95	88
Wandelaars	58	50	100	50	81	88	71
Op kavels	***63***	***31***	***66***	***-50***	***38***	***29***	***29***
Verjaging / afschot	50	25	75	-75	0	-8	11
Crossers	75	50	50	?	75	50	60
Metaaldetectie	50	25	50	?	0	13	28
Honden (kavelranden)	75	25	88	-25	75	63	50
Luchtverkeer	***25***	***33***	***26***	***88***	***50***	***47***	***45***
Kleine vliegtuigjes	25	38	50	100	75	70	60
Helikopters	25	25	50	100	50	45	49
Grote vliegtuigen	50	69	50	100	75	80	71
Straaljagers	0	0	-45	50	0	-8	-1
Gemiddeld	**54**	**41**	**64**	**33**	**59**	**56**	
# respondenten	N=3	N=2	N=2	N=1	N=2	N=5	

Kleurcodes verstoring	Afname	Gelijk	Lichte toename	Matige toename	Sterke toename	Zeer sterke toename	onbekend
		0%	1-24%	25-49%	50-74%	75-100%	?

Bijlage 2.2 Figuren verstoring wegen en paden

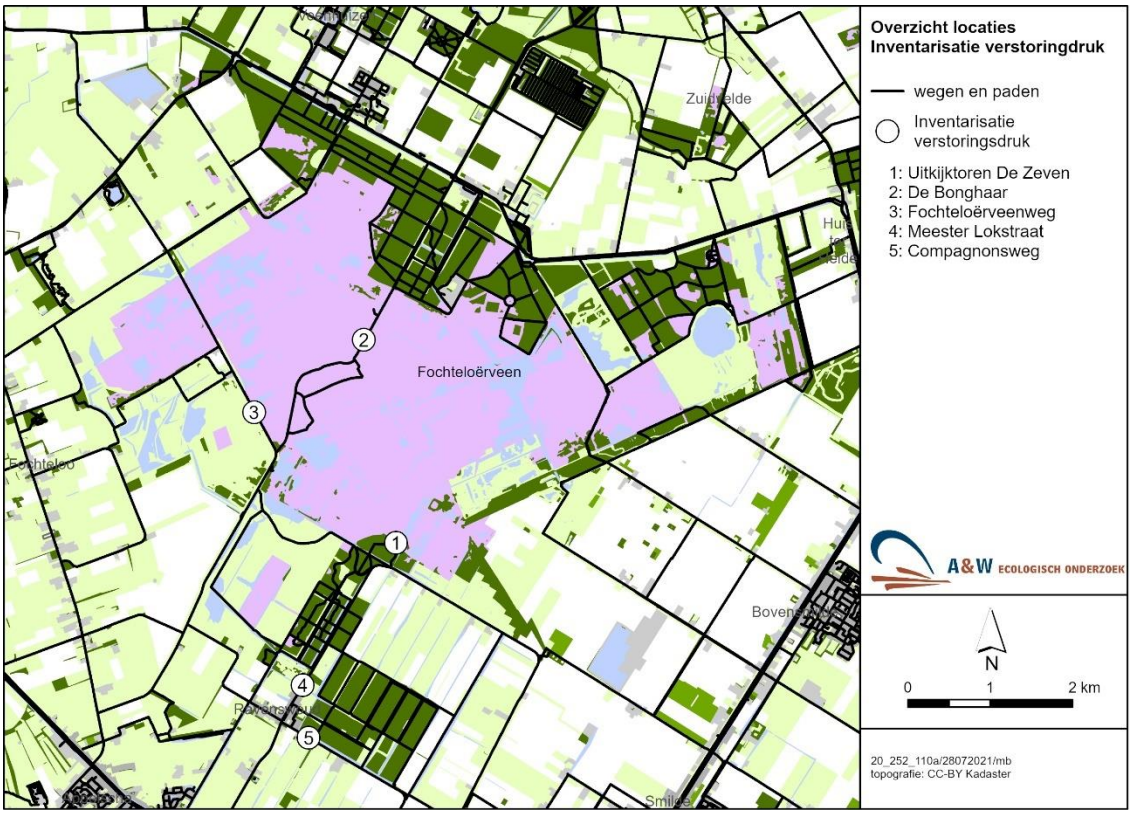

Bijlage Figuur 2-1 Overzicht locaties inventarisatie verstoringsdruk en wegen en paden door en rondom het Fochteloërveen

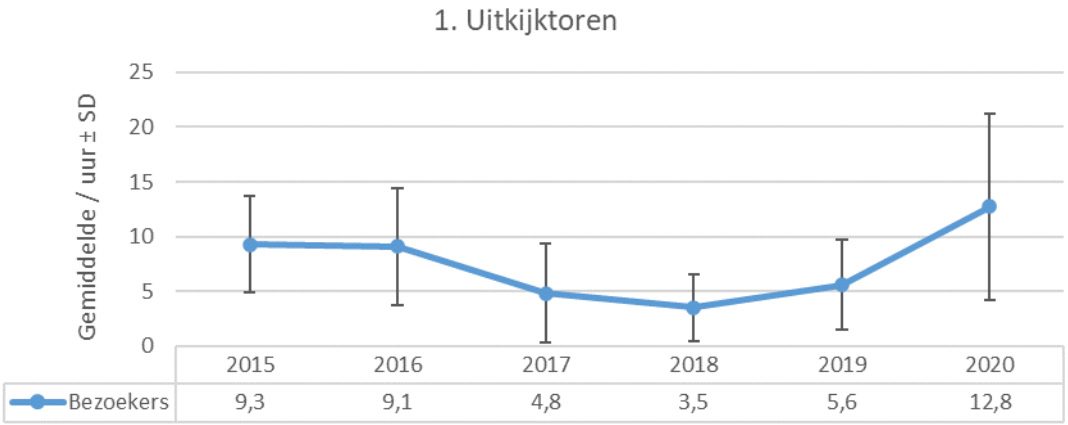

*Bijlage Figuur 2-2 Gemiddelde en standaarddeviatie van het aantal bezoekers van de uitkijktoren (sept t/m maart) per uur per jaar (bron: [redacted]). *203/2014 zijn niet meegenomen, omdat pas later per uur werd geturfd.*

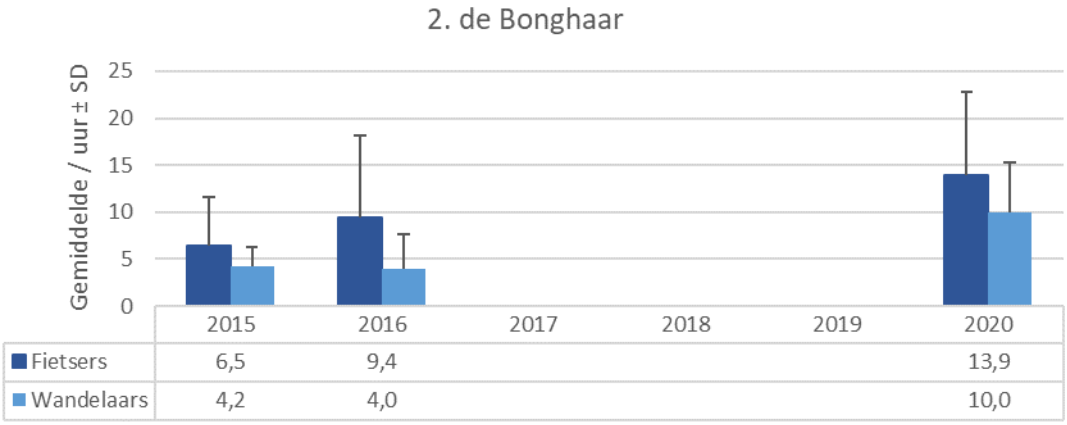

Bijlage Figuur 2-3 Gemiddelde en standaarddeviatie van het aantal wandelaars en fietsers op pad de Bonghaar (okt t/m nov) per uur in 2015 (n=24), 2016 (n=59) en 2020 (n=34) (bron:)

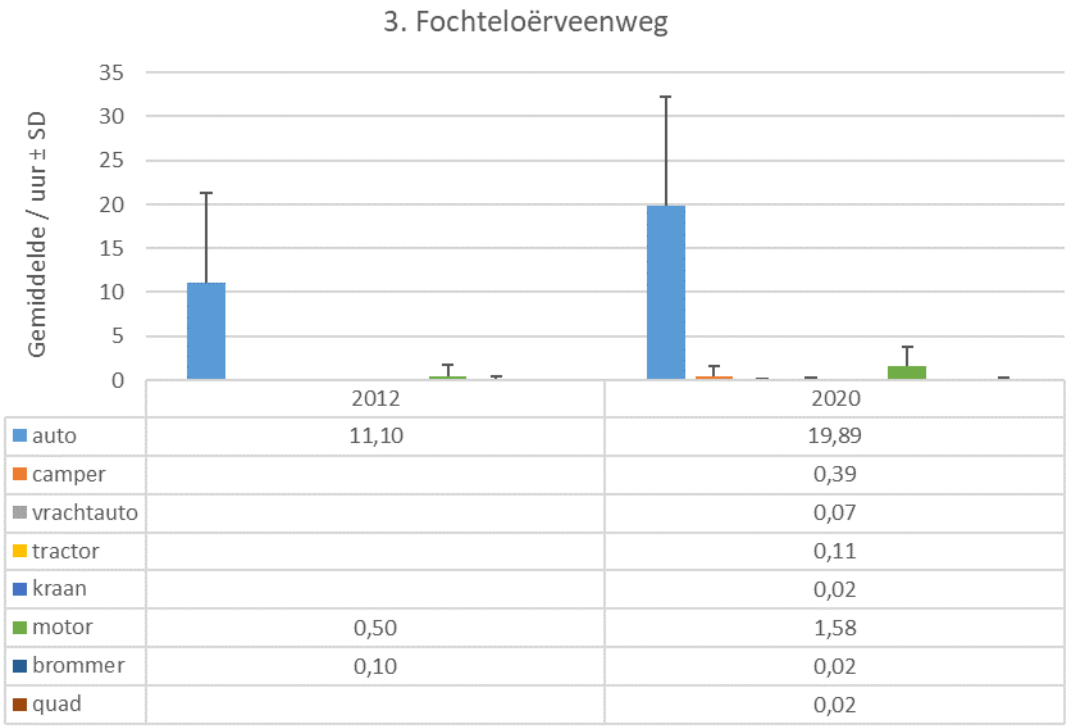

Bijlage Figuur 2-4 Gemiddelde en standaarddeviatie van het gemotoriseerd verkeer op de Fochteloërveenweg (okt t/m nov) per uur in 2012 (n=10) en 2020 (n=45) (bron:)

Bijlage 2.3 Figuren vliegverkeer

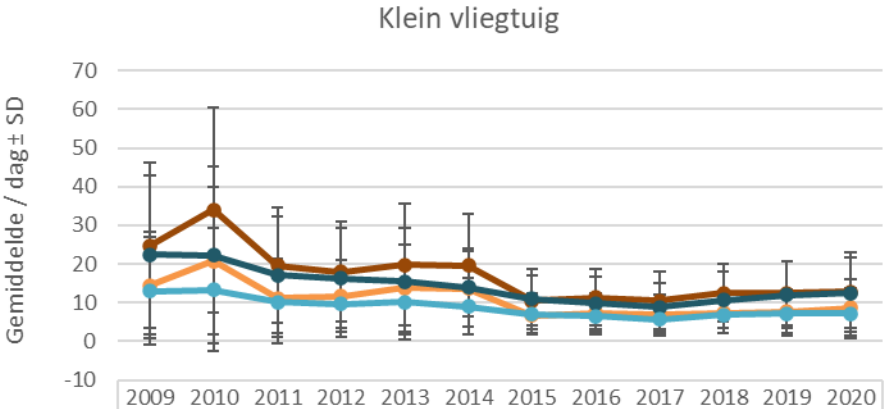

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Broed_hoogtetotaal	24,8	33,9	19,6	18,0	19,7	19,6	10,5	11,4	10,5	12,5	12,4	12,7
Broed_hoogteselectie	14,5	20,8	11,2	11,6	13,8	13,6	6,7	7,4	6,9	7,4	7,6	8,7
Winter_hoogtetotaal	22,4	22,3	17,1	16,4	15,5	13,9	10,9	9,9	8,8	10,7	12,0	12,4
Winter_hoogteselectie	13,0	13,3	10,1	9,6	10,2	9,1	7,1	6,5	5,6	6,8	7,2	7,1

Bijlage Figuur 2-5 Gemiddeld (± standaarddeviatie) aantal geregistreerde vliegbewegingen van kleine vliegtuigjes per dag boven het Fochteloërveen (geselecteerde hoogtes en alle hoogtes) van 2009 t/m 2020 in de broedperiode (april t/m aug) en winterperiode (sept t/m maart).

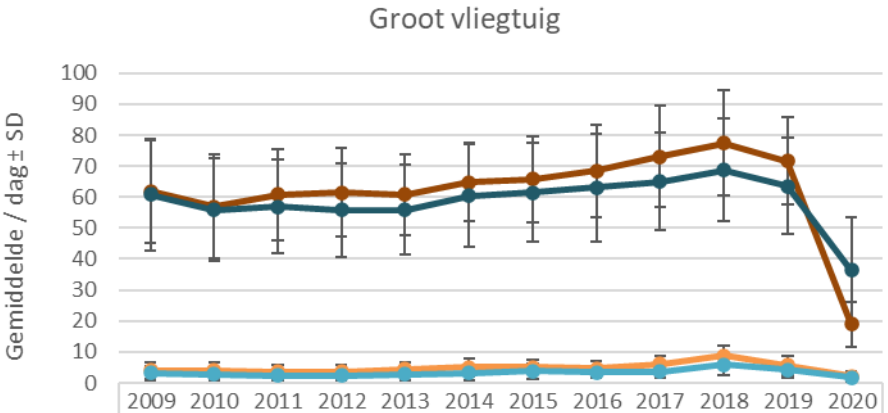

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Broed_hoogtetotaal	61,9	57,0	60,7	61,5	60,7	64,8	65,7	68,4	73,1	77,4	71,6	18,9
Broed_hoogteselectie	4,0	4,0	3,6	3,7	4,4	5,0	5,2	4,7	6,1	8,7	5,6	2,2
Winter_hoogtetotaal	60,8	55,9	57,0	55,8	55,9	60,5	61,5	63,1	64,9	68,8	63,6	36,4
Winter_hoogteselectie	3,1	2,8	2,5	2,5	2,9	3,3	3,8	3,5	3,6	5,8	4,3	1,8

Bijlage Figuur 2-6 Gemiddeld (± standaarddeviatie) aantal geregistreerde vliegbewegingen van grote vliegtuigen per dag boven het Fochteloërveen (geselecteerde hoogtes en alle hoogtes) van 2009 t/m 2020 in de broedperiode (april t/m aug) en winterperiode (sept t/m maart).

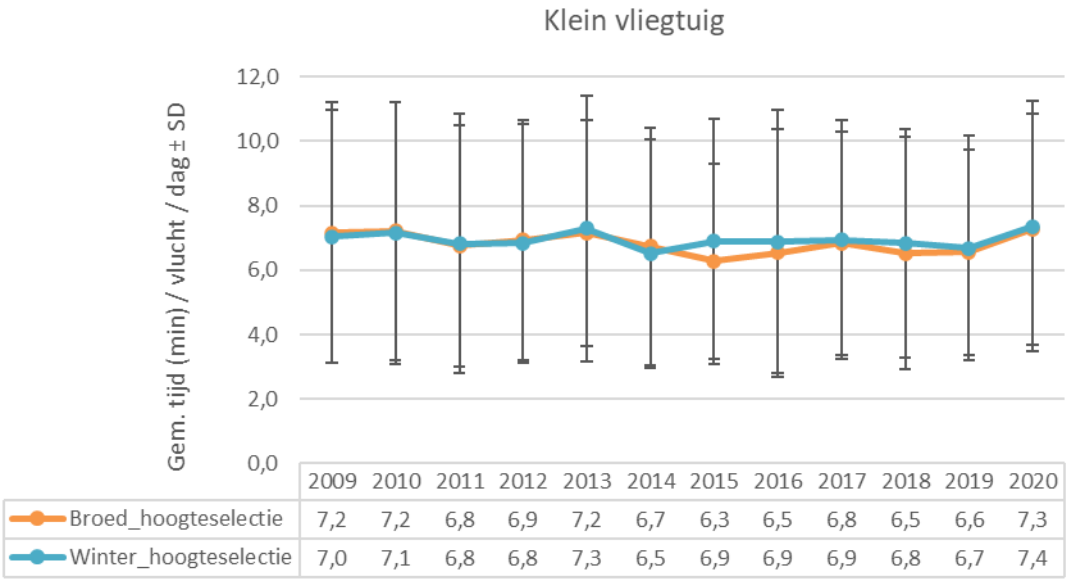

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Broed_hoogteselectie	7,2	7,2	6,8	6,9	7,2	6,7	6,3	6,5	6,8	6,5	6,6	7,3
Winter_hoogteselectie	7,0	7,1	6,8	6,8	7,3	6,5	6,9	6,9	6,9	6,8	6,7	7,4

Bijlage Figuur 2-7 Gemiddelde (± standaarddeviatie) tijd per vlucht van geregistreerde kleine vliegtuigjes per dag boven het Fochteloërveen van 2009 t/m 2020 in de broedperiode (april t/m aug) en winterperiode (sept t/m maart).

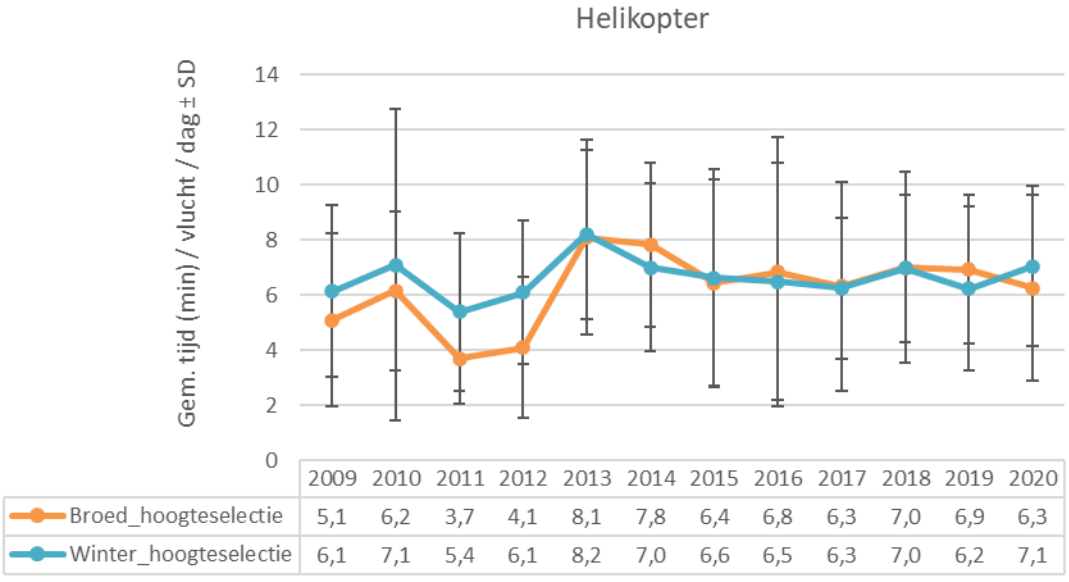

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Broed_hoogteselectie	5,1	6,2	3,7	4,1	8,1	7,8	6,4	6,8	6,3	7,0	6,9	6,3
Winter_hoogteselectie	6,1	7,1	5,4	6,1	8,2	7,0	6,6	6,5	6,3	7,0	6,2	7,1

Bijlage Figuur 2-8 Gemiddelde (± standaarddeviatie) tijd per vlucht van geregistreerde helikopters per dag boven het Fochteloërveen van 2009 t/m 2020 in de broedperiode (april t/m aug) en winterperiode (sept t/m maart).

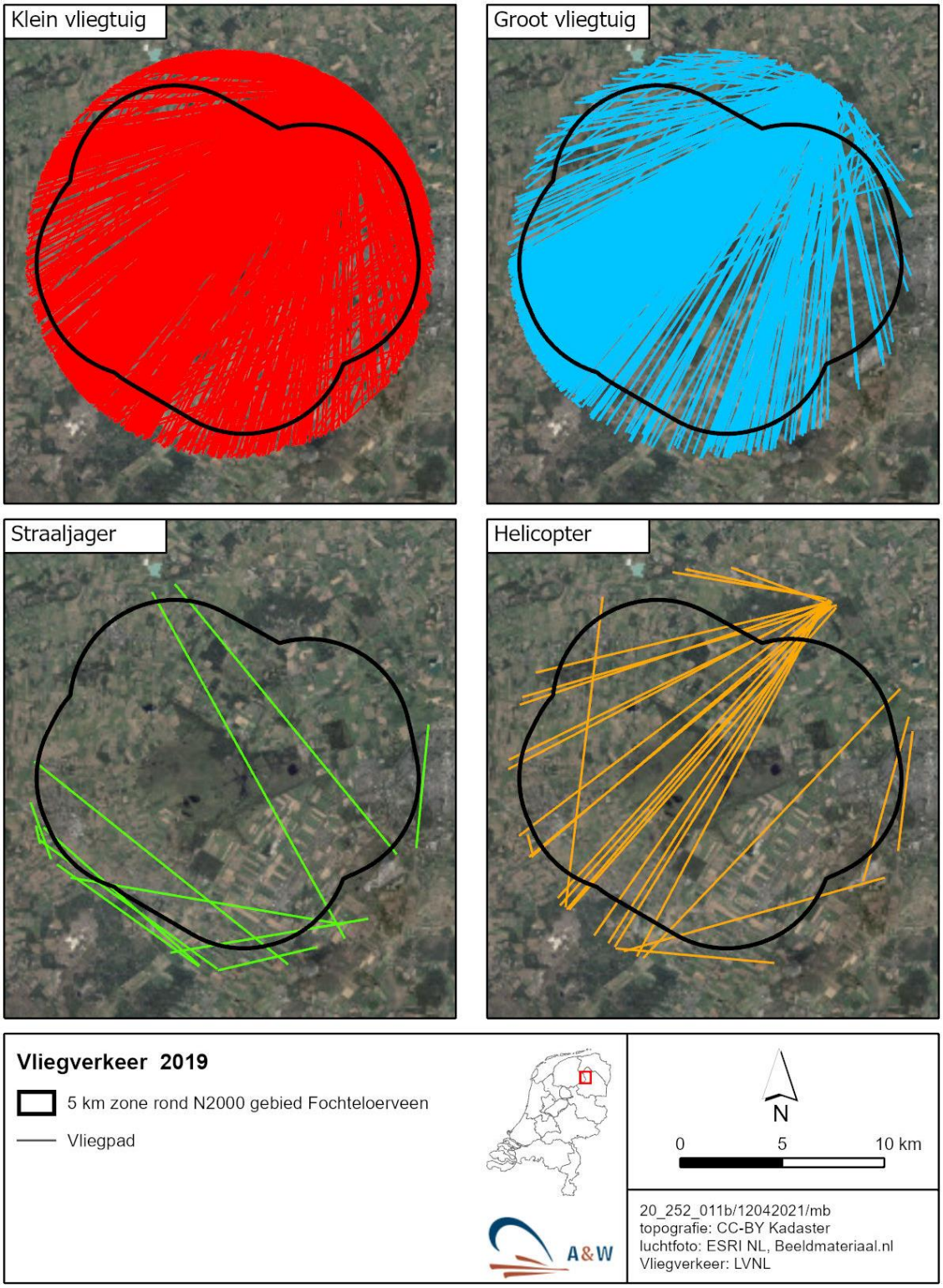

Bijlage Figuur 2-9 Overzicht van vliegpaden van kleine vliegtuigen, grote vliegtuigen, straaljagers en helikopters in het jaar 2019 binnen een straal van 5 km rondom het Fochteloërveen.

Bijlage 3 Figuren foerageergebied en opvangcapaciteit

Bijlage 3.1 Areaal foerageergebied

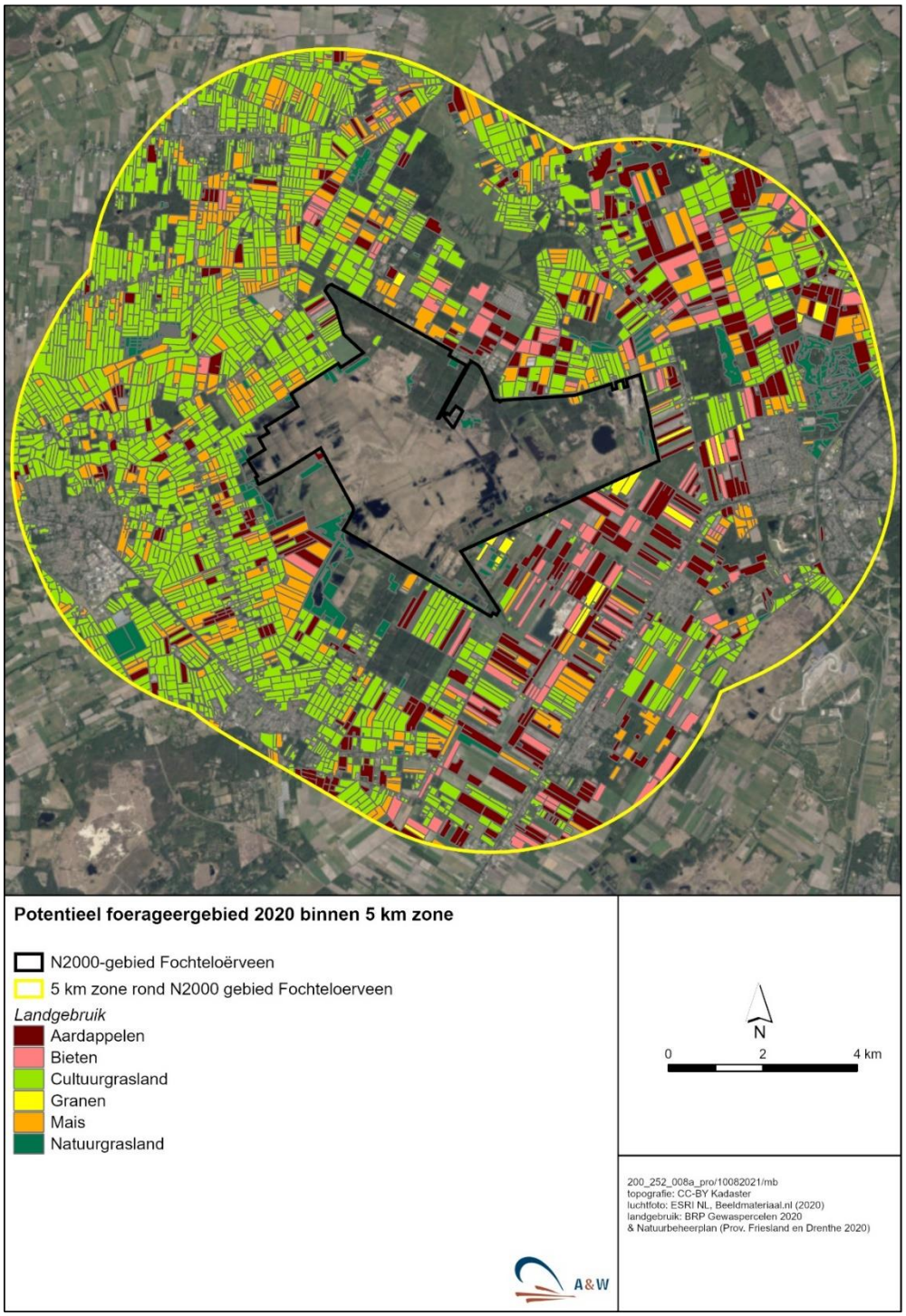

Bijlage Figuur 3-1 Overzicht potentieel foerageergebied in de huidige situatie (2020) binnen de 5 km zone rondom het Fochteloërveen.

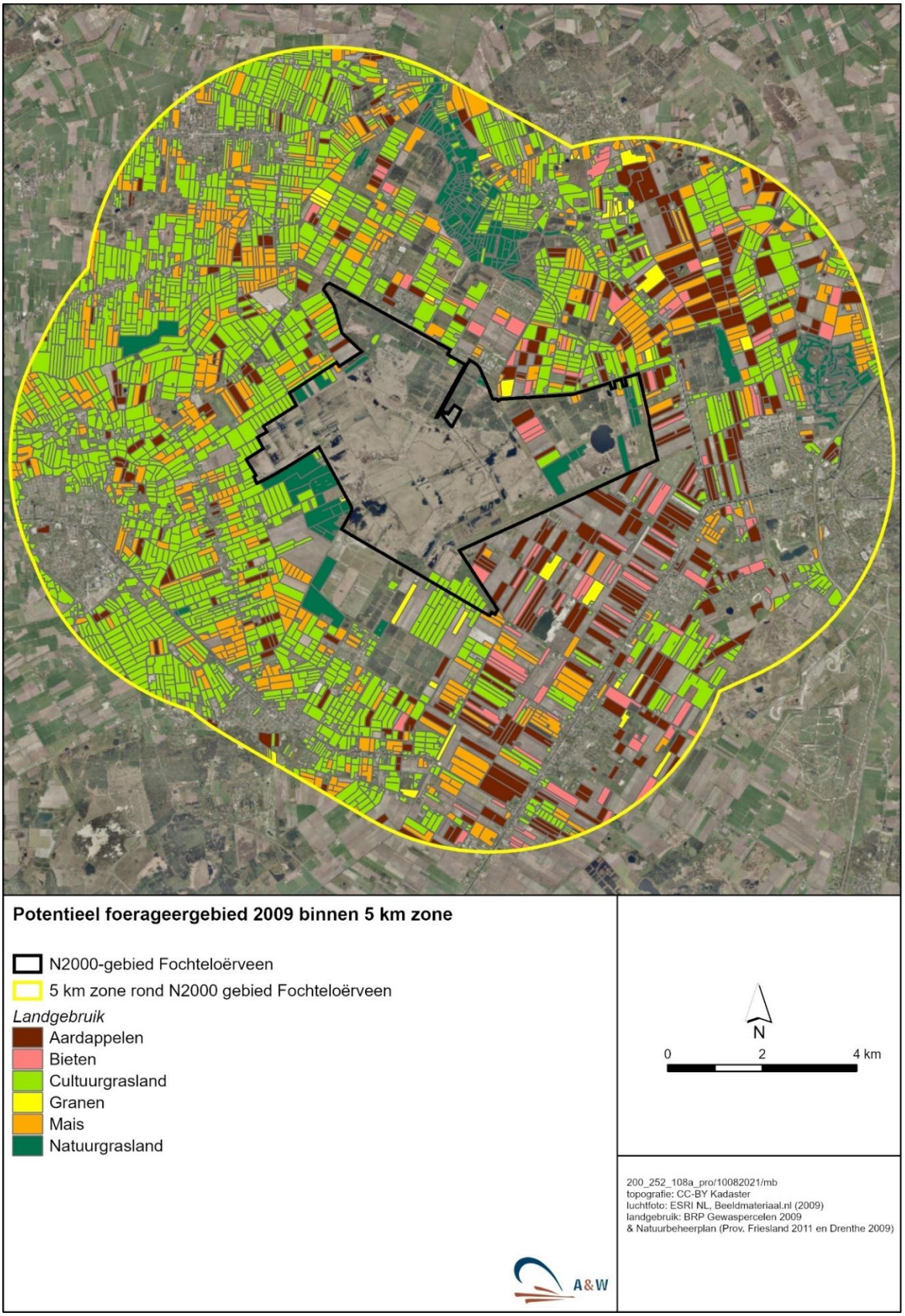

Bijlage Figuur 3-2 Overzicht potentieel foerageergebied in de historische situatie (2009) binnen de 5 km zone rondom het Fochteloërveen.

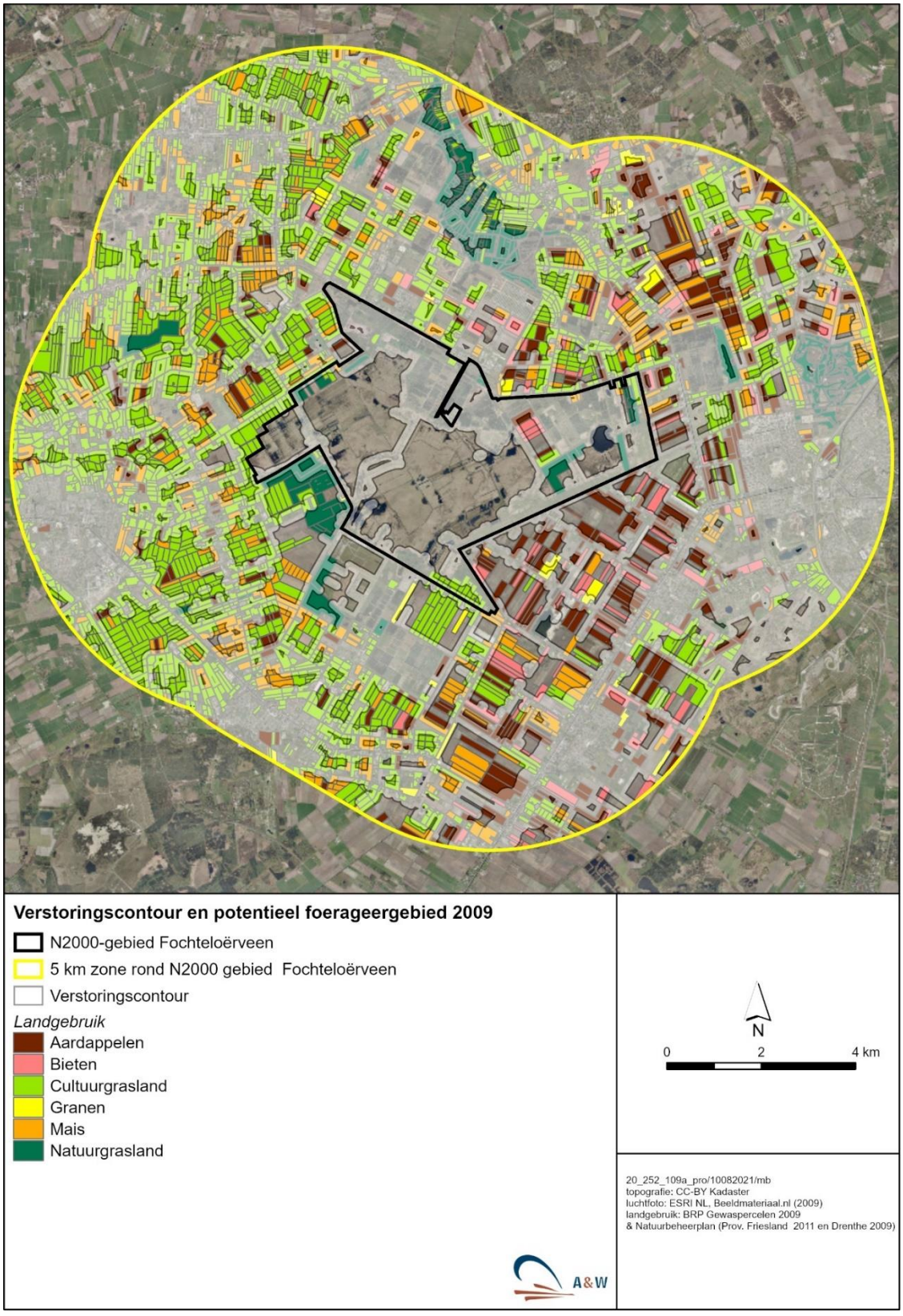

Bijlage Figuur 3-3 Overzicht potentieel foerageergebied en verstoringscontour in de historische situatie (2009) binnen de 5 km zone rondom het Fochteloërveen.

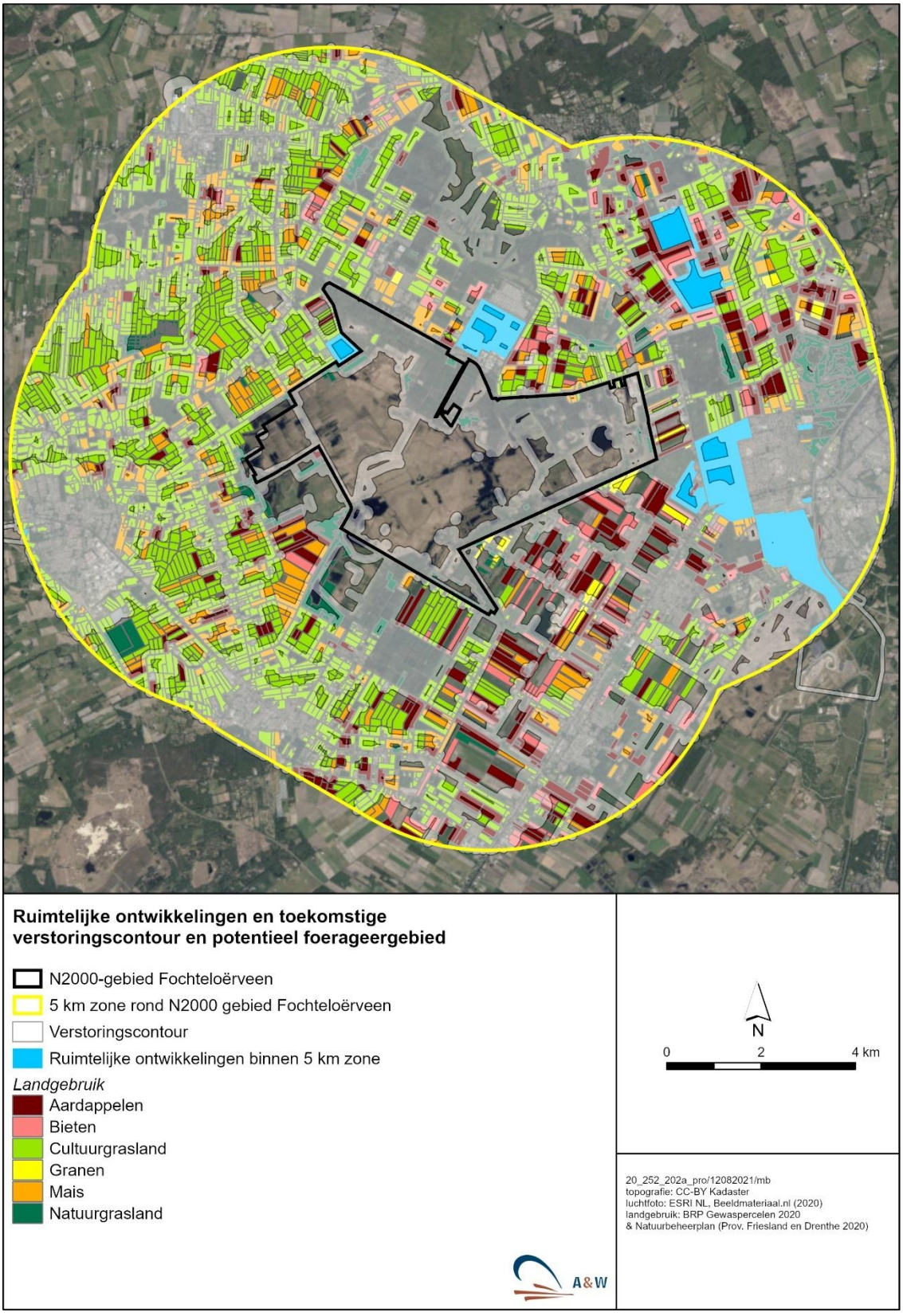

Bijlage Figuur 3-4 Overzicht potentieel foerageergebied en verstoringscontour in de toekomstige situatie binnen de 5 km zone rondom het Fochteloërveen.

Bijlage 3.2 Opvangcapaciteit

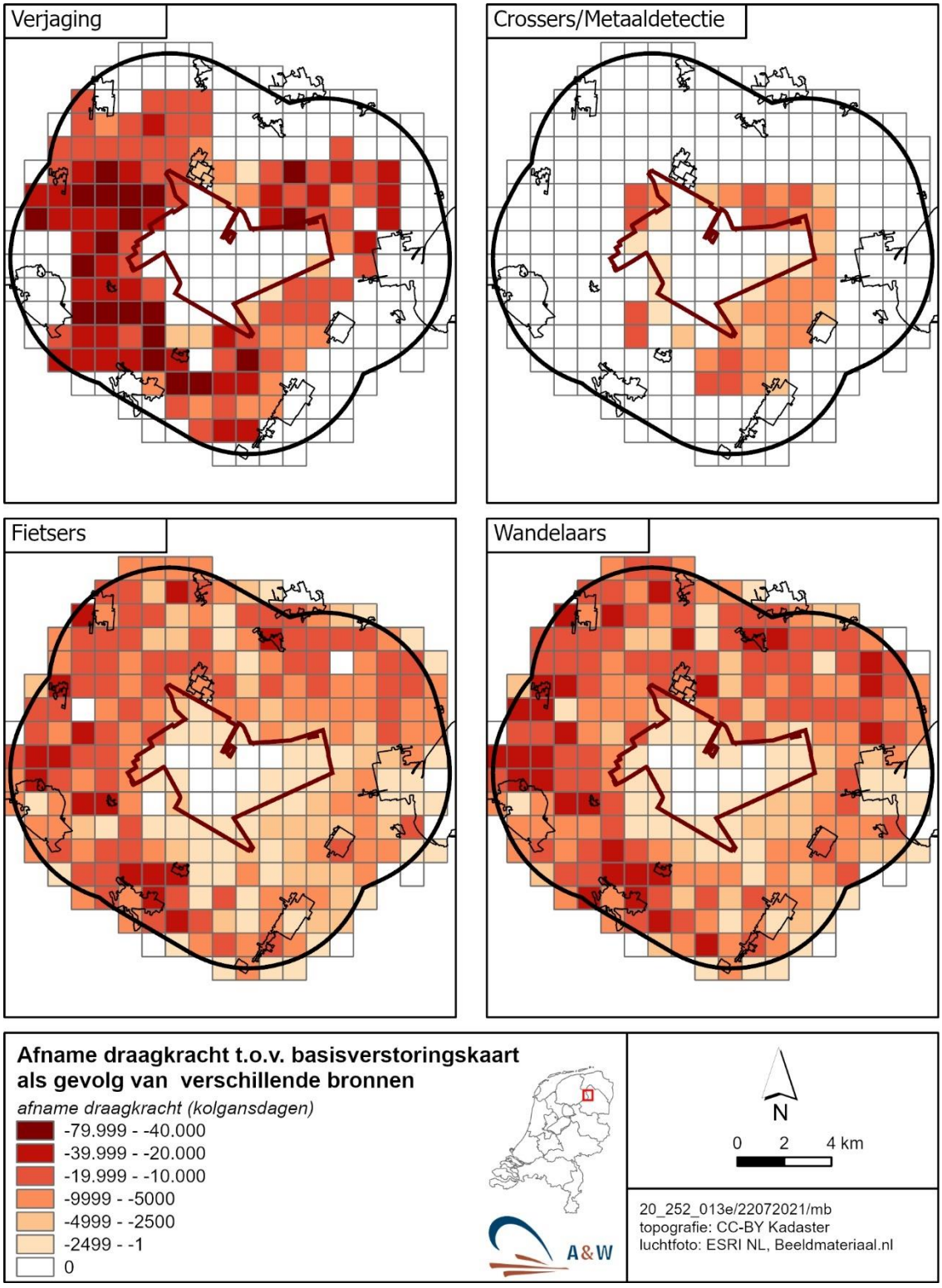

Bijlage Figuur 3-5 Overzicht afname draagkracht t.o.v. de basisverstoringskaart voor verschillende verstoringsbronnen.

Bijlage 4 Veranderingen overige landgebruiktypen

Bijlage Tabel 4-1. Overzicht veranderingen overige landgebruiktypes

Landgebruiktype	Gemiddeld opp.2009-2010 (ha)	Gemiddeld opp. 2018-2020 (ha)	Verschil 2018-2020 to.v. 2009-2010
Bos/bomen	127	57	-69
Braak	8	1	-7
Faunaranden	36	38	2
Fruit	7	16	9
Natuurterreinen	340	335	-5
Overige landbouwgewassen	129	317	188
Sierteelt	135	422	287
Zomergranen	1555	920	-635

Bijlage 5 Overzicht (landelijke) vogeltrends

Bijlage 5.1 Kleine zwaan

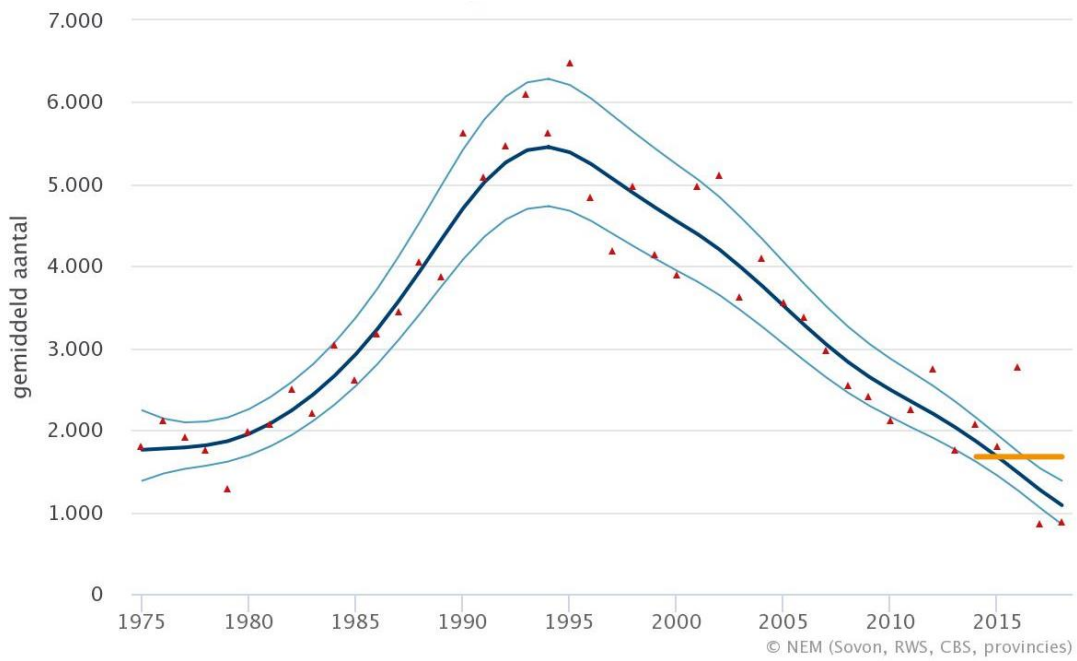

Bijlage Figuur 5.1. Watervogeltrend van de Kleine Zwaan in Nederland. De grafiek is gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni), SOVON. Weergegeven is het seizoensgemiddelde (rode punten), de trendlijn (blauwe curve) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde curves). De oranje lijn is de recent gemiddeld aantal.

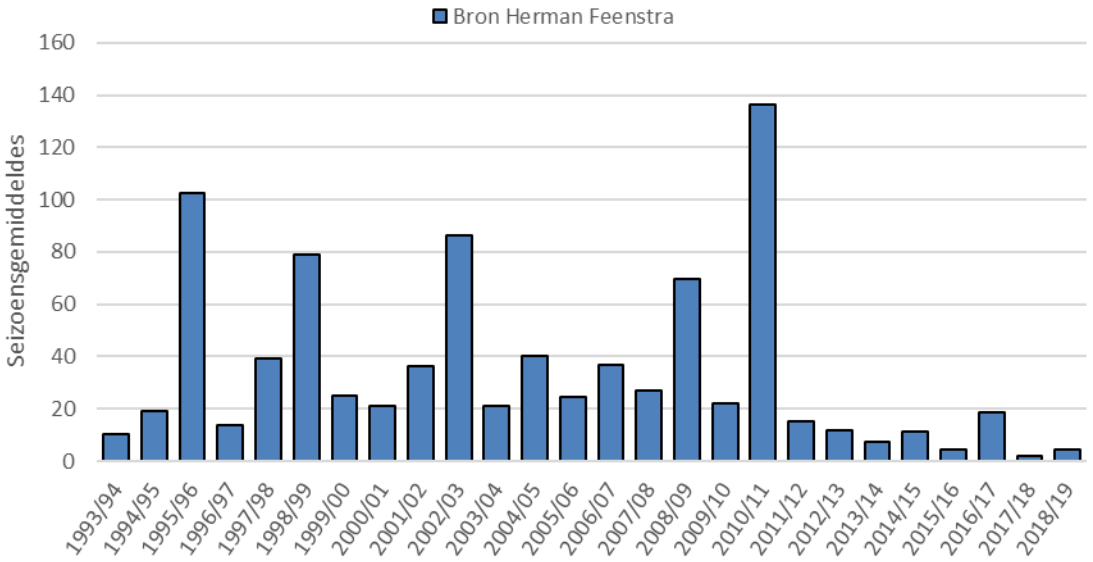

Bijlage Figuur 5.2 Seizoengemiddeldes van de Kleine Zwaan in het gebied Fochteloërveen in de jaren 1993 tot 2019, geteld door [redacted].

Bijlage 5.2 Wilde zwaan

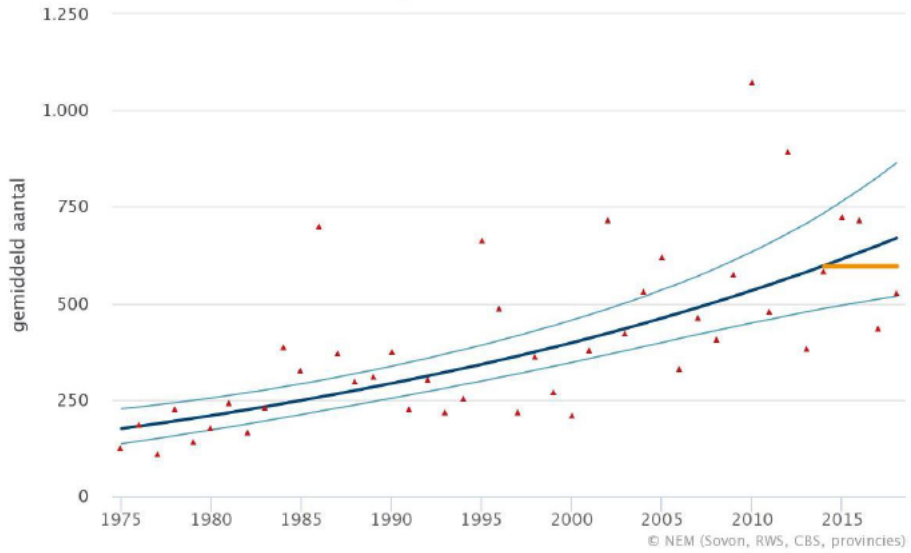

Bijlage Figuur 5.3 Watervogeltrend van de Wilde Zwaan in Nederland. De grafiek is gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni), SOVON. Weergegeven is het seizoensgemiddelde (rode punten), de trendlijn (blauwe curve) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde curves). De oranje lijn is het recent gemiddeld aantal.

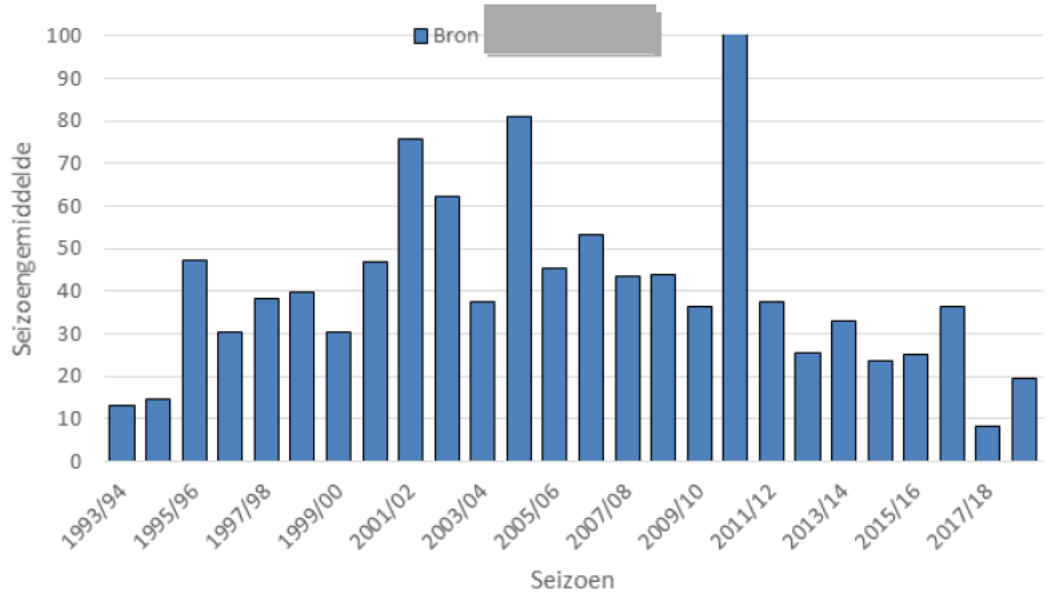

Bijlage Figuur 5.4 Seizoengemiddeldes van de Wilde Zwaan in het gebied Fochteloërveen in de maanden sept t/m maart van de jaren 1993-2019, geteld door . (De waarde voor seizoen '10/11 (256) valt buiten de grafiek).

Bijlage 5.3 Toendrarietgans

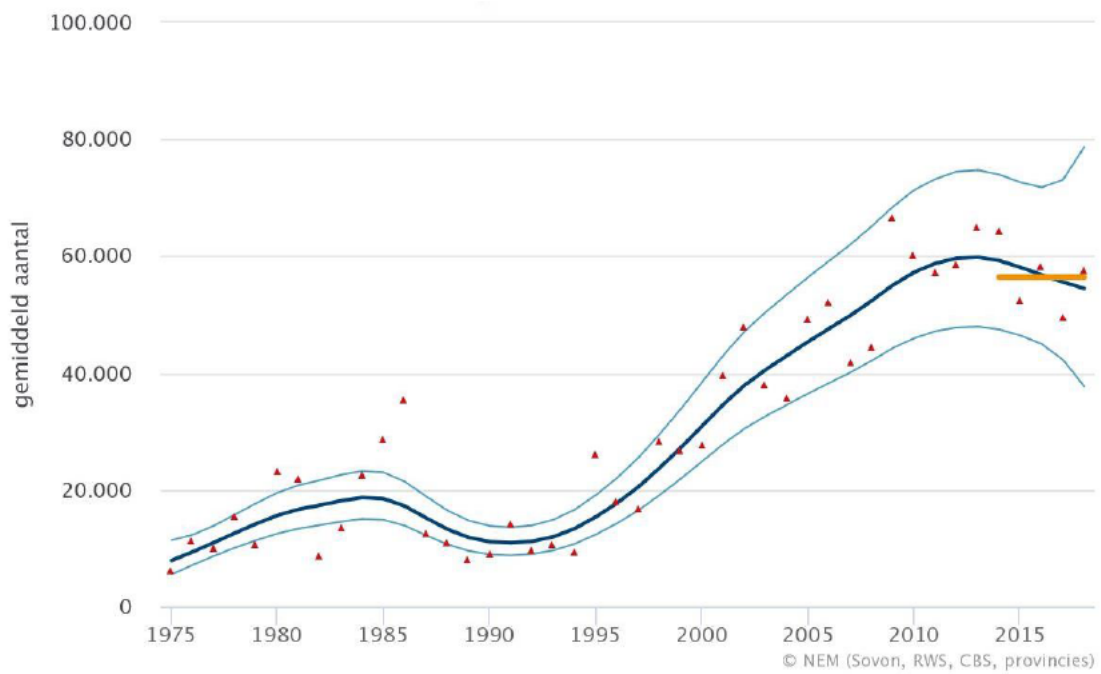

Bijlage Figuur 5.5. Watervogeltrend van de Toendrarietgans in Nederland. De grafiek is gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni), SOVON. Weergegeven is het seizoensgemiddelde (rode punten), de trendlijn (blauwe curve) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde curves). De oranje lijn is het recent gemiddeld aantal.

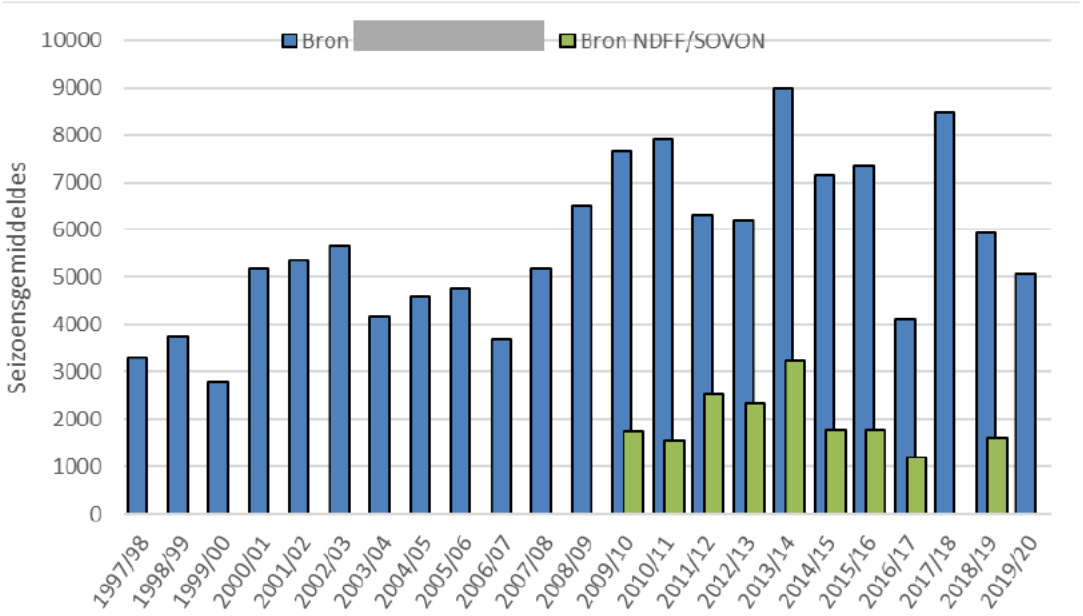

Bijlage Figuur 5.6. Seizoensgemiddelden van de Toendrarietgans in het gebied Fochteloërveen in de jaren 1997 tot 2020, geteld door [redacted] (blauw) en NDFF/SOVON (groen).

Bijlage 5.4 Kolgans

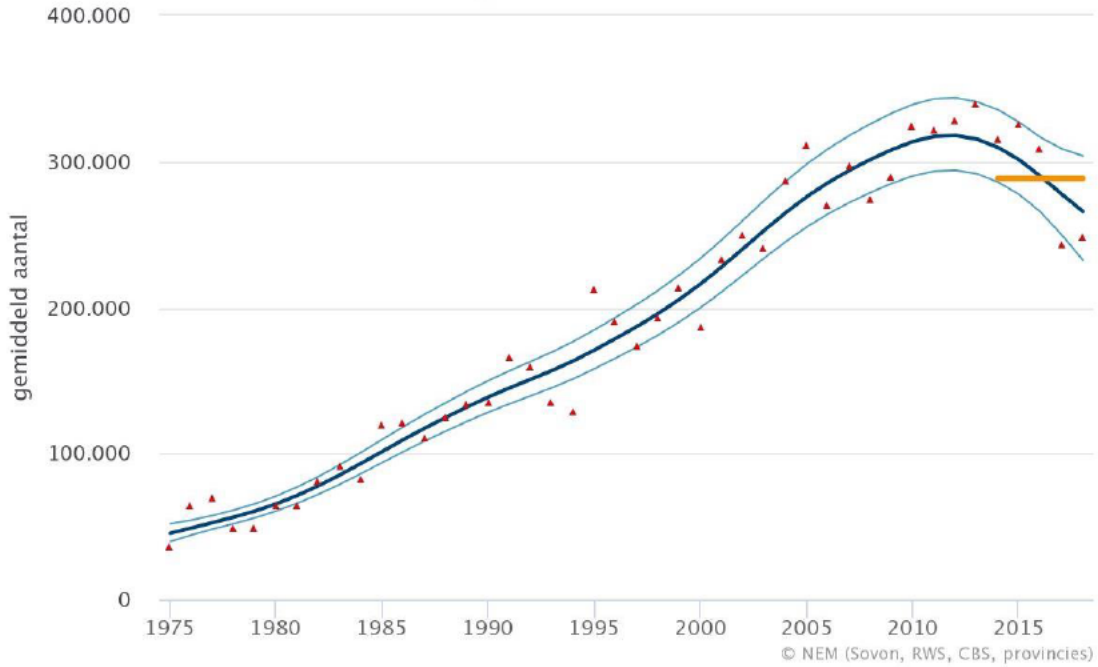

Bijlage Figuur 5-7. Watervogeltrend van de Kolgans in Nederland. De grafiek is gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni), SOVON. Weergegeven is het seizoensgemiddelde (rode punten), de trendlijn (blauwe curve) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde curves). De oranje lijn is het recent gemiddeld aantal.

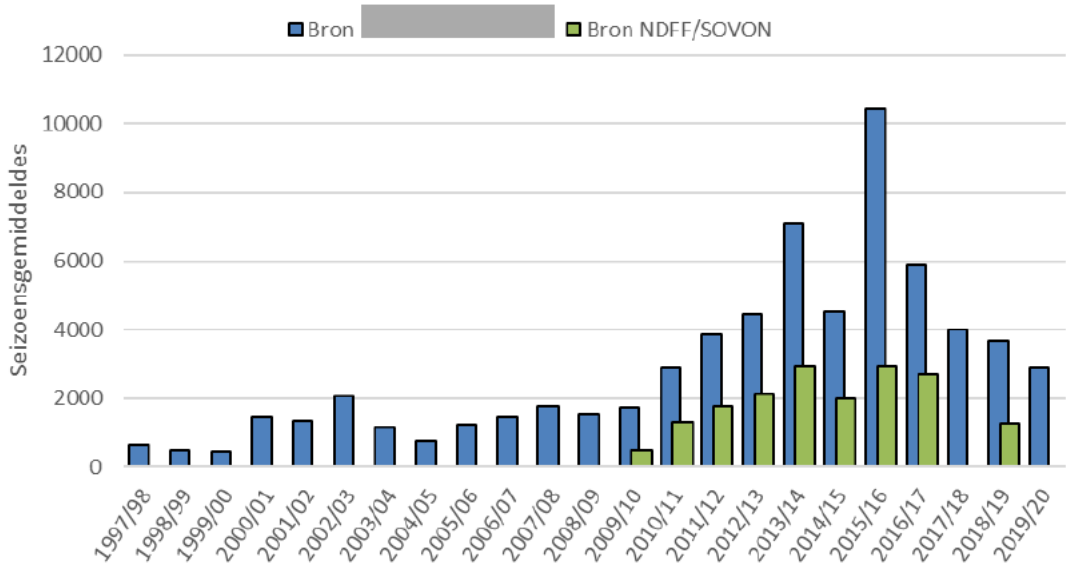

Bijlage Figuur 5-8. Seizoengemiddelde van de Kolgans in het gebied Fochteloërveen in de jaren 1997 tot 2020, geteld door [redacted] (blauw) en NDFF/SOVON (groen).

Bijlage 5.5 Wintertaling

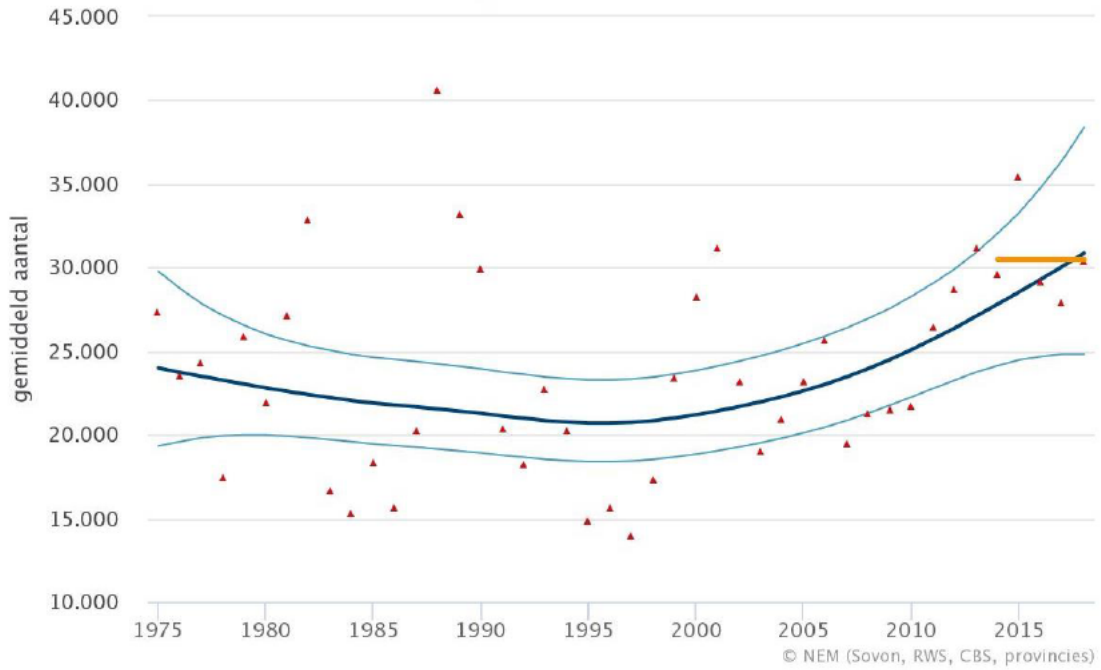

Bijlage Figuur 5-9. Watervogeltrend van de Wintertaling in Nederland. De grafiek is gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni), SOVON. Weergegeven is het seizoensgemiddelde (rode punten), de trendlijn (blauwe curve) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde curves). De oranje lijn is het recent gemiddeld aantal.

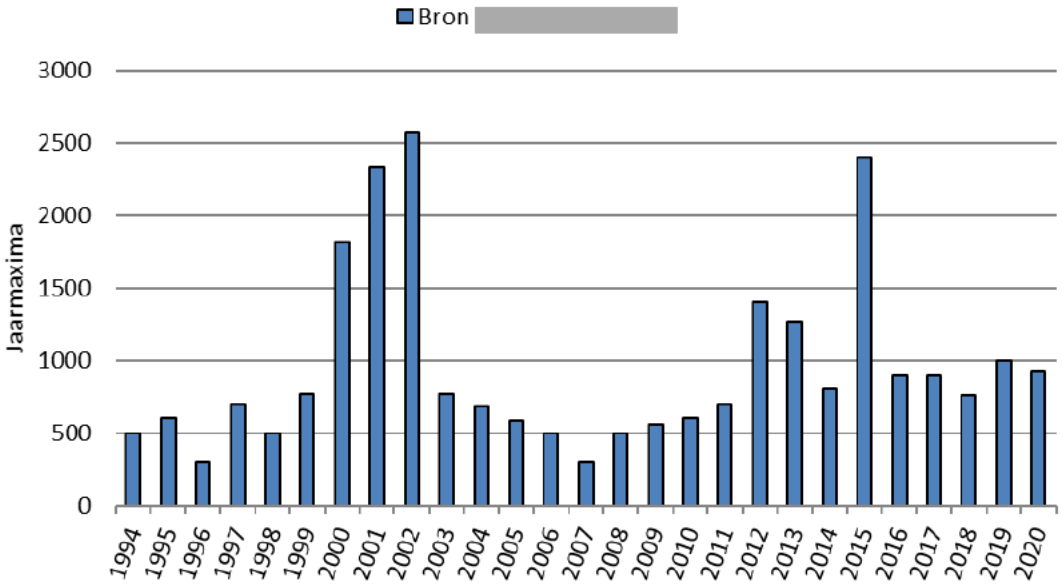

Bijlage Figuur 5-10. Jaarmaxima van de Wintertaling in het gebied Fochteloërveen in de jaren 1994 tot 2020, geteld door .

Bijlage 5.6 Slobeend

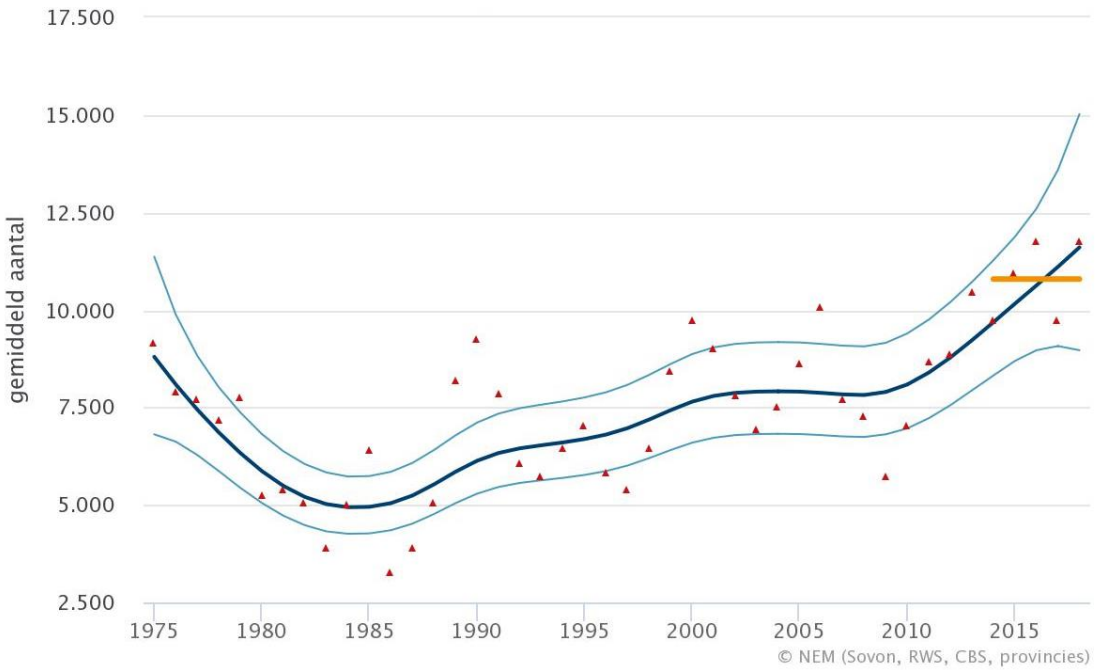

Bijlage Figuur 5-11. Watervogeltrend van de Slobeend in Nederland. De grafiek is gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni), SOVON. Weergegeven is het seizoensgemiddelde (rode punten), de trendlijn (blauwe curve) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde curves). De oranje lijn is het recent gemiddeld aantal.

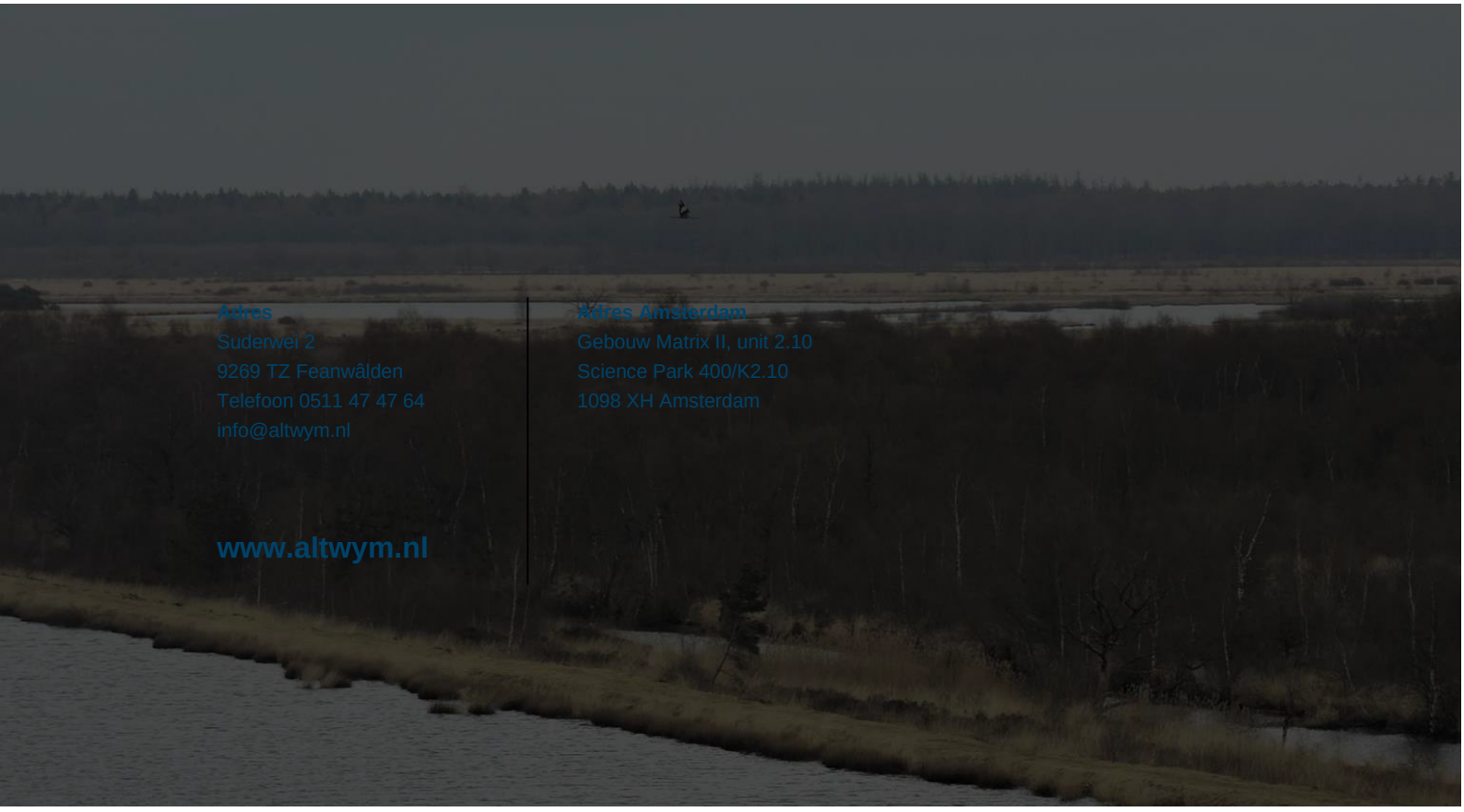

Adres
Suderwei 2
9269 TZ Feanwâlden
Telefoon 0511 47 47 64
info@altwym.nl

Adres Amsterdam
Gebouw Matrix II, unit 2.10
Science Park 400/K2.10
1098 XH Amsterdam

www.altwym.nl

Date : 2-2-2022 08:42:00
From : '[redacted]@drenthe.nl
To : '[redacted]@drenthe.nl
Subject : FW: Oplevering eindrapport: Verstoring en draagkracht in en rond het Natura 2000-gebied Fochteloërveen
Attachment : image003.jpg;image004.png;image005.png;image006.png;image007.png;image008.png;image009.jpg;image010.png;image011.jpg;

Ha[redacted]

Heb jij dat bestuurlijk overleg in je agenda staan voorafgaande aan het minnelijke traject?
Ik zou graag de mailadressen van de bestuurders ontvangen.

Groet,
[redacted]

[redacted]@drenthe.nl | Westerbrink 1
bereikbaar via | 9405 BJ Assen
+31 (0)592 365555 | Postbus 122
werk: ma, di, wo, do, vr | 9400 AC Assen
Drentse Natuur Analyse

Van: [redacted]@nmfdrenthe.nl>
Verzonden: dinsdag 1 februari 2022 15:58
Aan: [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl> [redacted]@natuurmonumenten.nl> [redacted]@vogelbescherming.nl; [redacted]@assen.nl>; c[redacted]@hetnet.nl [redacted]@Vogelbescherming.nl
CC: [redacted]@assen.nl>
Onderwerp: RE: Oplevering eindrapport: Verstoring en draagkracht in en rond het Natura 2000-gebied Fochteloërveen

Hallo[redacted],

Bedankt. Stuur jij dan ook op/na 8 februari een mail aan onze bestuurders? Ik dacht namelijk dat we dat in het laatste overleg hadden afgesproken.

Met vriendelijke groet,

[redacted] Voedzaam, Mooi en Natuurlijk Drenthe

Natuur en Milieufederatie Drenthe
Hertenkamp 6
9401 HL Assen
Tel: 0592-311150
www.nmfdrenthe.nl

werkdagen ma, di, do en vr

Een bijzondere mijlpaal: NMF Drenthe bestaat 50 jaar.
Wil je op de hoogte blijven van ons jubileumprogramma? Schrijf je dan in voor onze e-nieuwsbrief 'Ziezo!'

Samen voor een mooi en duurzaam Drenthe

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: dinsdag 1 februari 2022 15:11
Aan: [redacted]@drenthe.nl> [redacted]@natuurmonumenten.nl>; [redacted]l@vogelbescherming.nl [redacted]@assen.nl> [redacted]@nmfdrenthe.nl>; [redacted]@hetnet.nl; [redacted]@Vogelbescherming.nl
CC: [redacted]@assen.nl>
Onderwerp: RE: Oplevering eindrapport: Verstoring en draagkracht in en rond het Natura 2000-gebied Fochteloërveen

Beste mensen,

[redacted] en ik zijn de afgelopen dagen reeds druk met het vrijgeven van het rapport.
Planning is dat het rapport in GS en de raad van 8 februari vrijgeven wordt.
Dan is de rapportage ook vrij voor jullie achterban.

Groet,
[redacted]

[redacted]@drenthe.nl | Westerbrink 1
bereikbaar via | 9405 BJ Assen
+31 (0)592 365555 | Postbus 122
werk: ma, di, wo, do, vr | 9400 AC Assen

-----Oorspronkelijke afspraak-----
Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: maandag 13 december 2021 10:13
Aan: [redacted]@vogelbescherming.nl [redacted]@hetnet.nl [redacted]@Vogelbescherming.nl
CC: [redacted]
Onderwerp: Oplevering eindrapport: Verstoring en draagkracht in en rond het Natura 2000-gebied Fochteloërveen
Tijd: donderdag 13 januari 2022 14:30-16:00 (UTC+01:00) Amsterdam, Berlijn, Bern, Rome, Stockholm, Wenen.
Locatie: Microsoft Teams-vergadering

Microsoft Teams-vergadering

Deelnemen op uw computer of via de mobiele app
Klik hier om deel te nemen aan de vergadering

Deelnemen met een apparaat voor videovergaderingen
867217344@t.plcm.vc
Videovergaderings-id: 121 555 910 6
Alternatieve VTC-instructies

Meer informatie | Opties voor vergadering

Date : 10-1-2020 08:41:58
From : "[redacted]"
To : "[redacted]@drenthe.nl
Subject : FW: poho memo vth stikstofregistratie
Attachment : 20200113 Memo poho stikstofregistratiesysteem irt BAC stikstof.docx;20200109 5. Stikstofregistratiesysteem BAC 9 januari.docx (met Drentse annotatie).docx;

Van: [redacted]
Verzonden: donderdag 9 januari 2020 15:52
Aan: [redacted]@drenthe.nl>
CC: Arnout Venekamp [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: poho memo vth stikstofregistratie

Hallo [redacted],

Zou je bijgaande memo met bijlage willen agenderen voor het poho van a.s. maandag.

Ik denk dat de memo [redacted] (die ik eerder had verstuurd en teruggetrokken) morgen komt (of dit moet volgende week).

Met vriendelijke groet,
[redacted]

Memo POHO VTH	provincie Drenthe
Gedeputeerde	Henk Jumelet en Hans Kuipers
Afschrift	
Datum	9 januari 2020
Poho datum	13 januari 2020
Opsteller	[redacted]
Afgestemd met	
Onderwerp	Stikstofregistratiesysteem
Doel memo	☒Ter discussie ☒Ter informatie
Bijlage	20200109 5. Stikstofregistratiesysteem BAC 9 januari.docx (met Drentse annotatie)
Naar GS	nee

Advies/Vraag
Te bepalen of Drenthe in kan stemmen met de opmerkingen verwerkt in deze memo en de annotatie verwerkt in de memo stikstofregistratiesysteem (zie bijlage 1).

Inleiding
Het is de inzet om de memo (bijlage 1) in de BAC van 16/1 besluitvormend te bespreken. Ter voorbereiding wordt er in het overleg van de Werkgroep N2000/PAS op 14 januari van 9.00-10.30 uur gereserveerd om dit voorstel te bespreken en aan te vullen. Hieronder gaan wij in op de concrete vragen gevolgd door onze voorgestelde reactie.

Vraag en antwoord
Gevraagd is om uiterlijk maandag de opmerkingen door te geven aan [redacted] en hierbij specifiek aandacht te hebben voor:

- *Formuleren mogelijke criteria voor prioritering binnen woningbouwprojecten*

De voorgestelde keuze vanuit team VTH is opgenomen in de annotatie in de memo (bijlage 1).

- *Wens om vergunningverlening mogelijk te maken zonder gebruik van de uitgebreide procedure op basis van de Awb.*

Team VTH is geen voorstander om vergunningverlening mogelijk te maken via de reguliere procedure. Destijds is de keuze gemaakt om voor PAS vergunningen de uitgebreide procedure te volgen. De redenen om die te volgen zijn wat ons betreft nog steeds van valide (je slaat de bezwaarprocedure over en afstemming met andere provincies is efficiënt te regelen). Gelet hierop adviseren wij om de uitgebreide procedure te blijven volgen.

Vanuit IPO is het verder de vraag om ter voorbereiding van dit overleg op 16/1 uiterlijk maandag 13 januari aan te geven aan [redacted] (zie cc)

- *Of de betreffende provincie ambtelijk kan instemmen met de opmerkingen in de samenvatting opgenomen in bijlage 1.*

De voorgestelde keuze vanuit team VTH is opgenomen in de annotatie in de memo (bijlage 1).

- *Of de betreffende provincie instemt met een andere manier van prioriteren dan nu vermeld in de ministeriele regeling (nl wie het eerst komt wie het eerst maalt in combinatie met aantal criteria)*

De voorgestelde keuze vanuit team VTH is opgenomen in de annotatie in de memo (bijlage 1).

- *Eventuele andere opmerkingen (graag onderscheid maken tussen technisch/juridisch en bestuurlijk)*

Voorgesteld wordt om de volgende onderwerpen in te brengen:

- Alleen woningbouw?
- Ook reserveringen voor bestemmingsplannen?
- Mogelijkheid tot verlengen 3 jaarstermijn.

Deze punten zijn hieronder uitgewerkt.

Alleen woningbouw?
Uit de concept ministeriële regeling blijkt duidelijk dat alleen MIRT projecten (de MIRT projecten liggen niet in Drenthe) en woningbouwprojecten (max 75.000) gebruik kunnen maken van in het stikstofregister opgenomen depositieruimte. Er is dus geen ruimte om de depositieruimte in te zetten voor andere projecten (bijv. industrie of beheer en onderhoud). Hier kunnen we als Drenthe last van krijgen. Gerealiseerd moet worden dat in Drenthe de laatste jaren slechts 1 natuurvergunning is verleend voor woningbouw. Onduidelijk is (op deze korte termijn) of er nog meer woningbouw mee gered is. De volgende vraag lijkt ons daarom relevant om te stellen:

- Als blijkt dat de gewonnen stikstofruimte overblijft na alle MIRT projecten en woning-bouwprojecten mag de provincie deze ruimte dan uit geven aan andere projecten die van provinciaal belang zijn? Kan dit ook in de ministeriële regeling worden vastgelegd? (denk bijv. aan legalisering industrie, beheer en onderhoud projecten of wellicht zelfs legalisering PAS-meldingen).

In de kamerbrief van 16 december 2019 staat dat er ruimte is om over dit soort prioriteringen te praten. Daar staat in dat: "*waar er desondanks toch knelpunten ontstaan tussen nationale en regionale belangen er op voorhand duidelijke afspraken moeten worden gemaakt over de besluitvorming. Dit geldt ook als er sprake is van regio-overstijgende belangen. Het Rijk en de provincies werken dit begin 2020 uit in bestuurlijke afspraken. Het is voor het welslagen van de aanpak van belang dat knelpunten vroegtijdig vanuit een gebiedsproces gesignaleerd worden in de colleges van Gedeputeerde Staten en bij de betrokken andere overheden. Waar dat niet vanzelf gebeurt, zal de Commissaris van de Koning in zijn rol als rijksorgaan dit in ieder geval agenderen bij Gedeputeerde Staten en bij het Rijk*."

Geconstateerd moet worden dat deze geboden ruimte in de ministeriële regeling wordt teruggenomen. Daarin wordt namelijk stellig geregeld dat alleen woningbouw en MIRT projecten van deze ruimte gebruik kunnen maken.

Ook reserveringen voor bestemmingsplannen?
Assen heeft voor ons de volgende vraag:
De vraag is of de provincie Drenthe de woningbouw in Kloosterveen onder bestaande plancapaciteit schaart en er dus aanspraak gemaakt kan worden op de vrijkomende stikstofruimte.

In de toelichting van de concept ministeriële regeling staat het volgende opgenomen:
Met het oog op deze doelstelling voor de korte termijn gaat de onderhavige regeling ervan uit dat deze woningen gebouwd kunnen worden binnen de bestaande plancapaciteit. Deze aanname is gebaseerd op de conclusies uit het rapport 'Inventarisatie Plancapaciteit' van mei 2019 dat in opdracht van het Ministerie Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is uitgevoerd. Er is daarom geen voorziening opgenomen voor de reservering van depositieruimte ten behoeve van de vaststelling van plannen.

Voor Assen kan dit een probleem opleveren omdat voor het Kloosterveen (500 woningen) er nog geen bestemmingsplan is vastgesteld. Er is wel een ontwerpbestemmingsplan gepubliceerd. De vaststelling is aangehouden totdat het stikstofprobleem is opgelost.

Gekozen zou kunnen worden voor de volgende pragmatische oplossing. Als voordat een bestemmingsplan wordt vastgesteld er al een natuurvergunning is afgegeven dan kan in het bestemmingsplan simpelweg verwezen worden naar de natuurvergunning. Er hoeft dan dus geen reservering gemaakt te worden voor de vaststelling van het plan. Een risico hierbij is dat op grond van de natuurvergunning de verplichting geldt om binnen 3 jaar na verlening van de natuurvergunning de bouw gerealiseerd te hebben. Op grond van de ministeriële regeling geldt namelijk de verplichting om het project binnen drie jaar te realiseren!

Voorgesteld wordt om het volgende te laten aanpassen in de ministeriele regeling:

A) Dat de drie jaarstermijn door het bevoegd gezag verlengd kan worden.
B) Dat een reservering (van depositieruimte t.b.v. woningbouw) ook mogelijk kan wordt gemaakt in een bestemmingsplan

Stikstofregistratiesysteem: bestuurlijke issues

Zoals besproken in ambtelijk overleg (provincies Utrecht, Groningen, Noord-Brabant, Overijssel, Flevoland, BIJ12 in afstemming met projectleider en jurist programmadirectie op 7 januari 2019).

Ter oriënterende bespreking in BAC Stikstof 9 januari 2020

In deze notitie staat een korte stand van zaken en een eerste ambtelijk advies ten aanzien van de ministeriele regeling voor het stikstofregister. De essentie staat verwoord onder 'samengevat', dit wordt in de rest van de tekst nader toegelicht.

Voorstel voor bespreking:

- Dit eerste ambtelijke advies voor mondeling toegelicht;
- U wordt gevraagd eerste gedachten mee te geven: zowel voor een terugkoppeling aan de programmadirectie morgen als tbv bespreking in de BAC Stikstof van 16/1;
- Daarbij wordt u gevraagd aan te geven hoe u wilt omgaan met de deadline van de internet consultatie (10 januari).

Deze notitie is verspreid ter ambtelijke voorbereiding en wordt dinsdag 14/1 besproken met alle provincies ter voorbereiding van de BAC Stikstof op 16/1.

Samengevat:

- De prioritering tussen projecten roept veel vragen op. Het voorstel dat hierover nu in de regeling staat wordt ambtelijk als niet uitvoerbaar gezien (leidt tot onhanteerbare vorm van 'PAS-bijsturing' op landelijk niveau). Alternatief is mogelijk een combinatie van 'wie het eerst komt, wie het eerst maalt' met een aantal criteria (zie onder 1C). *Opdracht geven hier def ambtelijk voorstel voor te doen.*
- T.a.v. afweging tussen MIRT en woningbouw: bestuurlijke uitspraak over nodig: willen bestuurders deze rol op zich nemen of wil men deze rol terugleggen bij het kabinet? *Eerste gedachten uitwisselen.*
- T.a.v. de juridische houdbaarheid zijn er nog diverse vragen die beantwoord moeten worden en onderbouwd moeten worden in de nog op te stellen passende beoordeling; deze moet voor inwerking treding ministeriele regeling gereed en vooraf afgestemd zijn.
- Vraag: Openstellen regeling pas op moment dat berekeningen zijn gedaan zodat zicht is op omvang schaarste en hier verwachtingenmanagement op plaats kan vinden (via communicatie landelijk en per provincie) (na bo, na botsproef en na berekeningen)
- Vaststelling van de min regeling is ten opzichte van oorspronkelijke planning (20 dec) aanzienlijk opgeschoven (naar 1 febr); maar dit is nog steeds onvoldoende, want stukken voor inwerking treding gaan op 20 jan (dus voorafgaand aan BO 23 jan in routing. Er is *cq 2 weken extra tijd nodig* voor: een meer uitvoerbaar prioriteringsvoorstel, een botsproef, zicht krijgen op berekeningen RIVM (medio febr).
- Tav de standpunten van de BAC tav 'vervolgmodules' van het stikstofregistratiesysteem en de principiële vragen die daarbij aan de orde zijn: hiervoor nadere ambtelijke voorstellen maken en deze over 2 maanden bespreken in de BAC Stikstof.

Inleiding

- Op basis van het novemberpakket aan bronmaatregelen zou er voldoende depositieruimte beschikbaar komen om zowel de vergunningverlening voor de woningbouwambitie van 75.000 woningen per jaar én 7 MIRT-projecten te kunnen realiseren.
- Om de door de bronmaatregelen vrijkomende ruimte te verdelen wordt een stikstofregistratiesysteem in het leven geroepen, dat voorziet in registratie om bevoegde gezagen vergunningen in het kader van de Wnb te laten verlenen.
- Met beschikbaar komen op korte termijn van slechts één van de bronmaatregelen (verkeersbesluit snelheidsverlaging) zal hoogstens voorzien kunnen worden in een perspectief

in de tijd om alle vergunningsaanvragen te beoordelen. Schaarste in depositieruimte is te verwachten.
- Er is een Ministeriele Regeling opgesteld waarin de werking van het stikstofregistratiesysteem voor bovenstaande activiteiten is beschreven. Deze regeling ligt tot 10 januari ter consultatie. Beoogde in werking treding van de Regeling is op 1 februari voorzien.
- Op basis van de huidige tekst van de Ministeriële Regeling wordt er een grote prioriteringsopgave neergelegd bij de provincies zonder concrete criteria voor deze prioritering.

In de BAC Stikstof van 16 december is geconstateerd dat provincies het eens zijn met het bovenliggende doel en het in werking treden van een stikstofregistratiesysteem, maar dat er grote vragen zijn m.b.t de uitvoerbaarheid van de ministeriele regeling. De rol die provincies wordt toegedicht vergt ook om bestuurlijke instemming. Het feit dat de ministeriele regeling vrijwel zonder afstemming in consultatie is gebracht, heeft mede geleid tot de brief aan minister Schouten d.d. 19 december 2019

Belangrijkste gesignaleerde aandachtspunten:
1. Prioritering
2. Juridische houdbaarheid
3. Proces

1.Prioritering
Prioritering van projecten (aan welke projecten wordt wel/geen ruimte toegedeeld) vindt op twee niveaus plaats:
- In de regeling is nu opgenomen bij dat reservering van de benodigde depositieruimte voor de zeven MIRT-projecten in het stikstofregistratiesysteem plaatsvindt en dat er een belangenafweging tussen Tracébesluit en woningbouw plaatsvindt. In de regeling is echter niet bepaald wie verantwoordelijk is voor de reservering en wie dus de belangenafweging maakt.
- Voor woningbouw is opgenomen dat Gedeputeerde Staten steeds na een tijdvak van zes weken gelijktijdig over de toedeling of reservering van depositieruimte voor woningbouwaanvragen beslissen.

De bestuurlijke afweging vraagt prioritering tussen woningbouwprojecten onderling én tussen MIRT-projecten en woningbouwprojecten (omdat de beschikbare depositieruimte op basis van de snelheidsverlaging niet voldoende is). Dit laatste betreft een afweging tussen totaal verschillende projecten met verschillende belangen en zelfs verschillende bevoegde gezagen. Er zijn verschillende mogelijkheden besproken:

A. <u>Bestuurlijke afweging iedere zes weken voor woningbouw (zonder objectieve kaders op basis van huidige regeling)</u>
   Nadelen:
   - Op basis van ervaring PAS en bijsturing op hexagoonniveau is dit vrijwel niet uitvoerbaar
   - Veel bureaucratie waarvan opbrengst niet helder is
   - Vanwege doorrekening tot 0 met AERIUS zullen veel projecten provincie overschrijdende effecten hebben en zal de afweging steeds als een samenhangend pakket over het hele land moeten plaatsvinden (bestuurlijke strijd?).
   - Doorlooptermijn voor afgeven van vergunning neemt toe.
   - De afweging zal plaats vinden op basis van aanvragen binnen een termijn van 6 weken. Rekening houden met initiatieven in de toekomst is hiermee niet geregeld.
   - Geen op voorhand heldere weigeringsgrond voor besluiten dus juridisch risicovoller.

   Voordelen:
   - Mogelijkheid om bestuurlijk te sturen op welke projecten depositieruimte krijgen.

B. <u>Wie het eerst komt, wie het eerst maalt</u>
   Nadelen:
   - Geen (bestuurlijke) sturing mogelijk
   - De beschikbare depositieruimte kan zeer snel weg zijn.

   Voordelen:
   - Eenvoudig in de uitvoering

- Besluitvorming kan zeer snel gaan plaatsvinden (politieke wens)
- Het registratiesysteem houdt direct rekening met de effecten ook vanuit projecten uit andere provincies.

C. Wie het eerst komt, wie het eerst maalt - op basis van objectieve criteria (dus als een project aan specifieke criteria voldoet, kan deze vergund worden op basis van datum ontvangst aanvraag).
Nadelen:
- Alleen bestuurlijke sturing vooraf bij bepaling objectieve criteria
- De criteria dienen voldoende concreet te zijn anders zorgen deze alsnog voor een onmogelijke belangenafweging.
  Bijv.: betreft enkel woondealregio's; termijn voor realisatie, minimale afstand van een Natura 2000- gebied gelegen; aantal woningen.

Voordelen:
- Eenvoudig in de uitvoering
- Besluitvorming kan zeer snel gaan plaatsvinden (politieke wens)
- Op basis van vooraf vast te stellen criteria is de uitgifte van de depositieruimte nog enigszins te sturen.
- Het registratiesysteem houdt direct rekening met de effecten ook vanuit projecten uit andere provincies.

Annotatie bij punt 1
Gelet op alle nadelen van optie A (met name dat het in de praktijk niet werkbaar is) adviseren wij niet te kiezen voor optie A. De opties B en C achten wij wel werkbaar. Wij adviseren dan ook om hiervoor te kiezen. Dit betekent dat t.o.v. de huidige versie van de ministeriële regeling aangepast moet worden. Hierop moet in dat geval door de provincies een zienswijze kenbaar gemaakt worden t.t.v. de consultatieronde. Dit loopt tot 10-1-2020 (MORGEN) dus haast is geboden bij deze reactie.

2.Juridische houdbaarheid
- De snelheidsverlaging is een mitigerende maatregel om andere projecten mogelijk te maken. Dit houdt in dat er een passende beoordeling nodig is en ook het systeem van registratie en berekening significante effecten moet uitsluiten. Dit wil ook zeggen dat uit de snelheidsverlaging géén plaatselijke verhogingen mogen optreden door omrijden van verkeer of opstopping van verkeer. De passende beoordeling is nog niet opgesteld en afgestemd met provincies.
- In dit kader is het relevant dat de berekening van de positieve effecten van de bronmaatregelen op eenzelfde wijze worden berekend als het afboeken van de benodigde ruimte voor vergunningaanvragen. Het positieve effect van de snelheidsverlaging wordt over het hele land berekend. Voor het afboeken van een project met verkeer rekent AERIUS Calculator echter maar tot 5 kilometer. Dit geeft een juridisch risico dat de depositieruimte wel over het hele land wordt bepaald, maar dat bij het uitgeven van die ruimte maar tot 5 kilometer wordt gerekend.
- De zekerheid van de berekende stikstofruimte voor vergunningverlening: De woningbouw bestaat uit tijdelijke (bouw) en permanente (gebruik) bronnen. De ruimte die vrijkomt bij de snelheidsvermindering wordt bepaald op basis van emissiekenmerken en transportbewegingen in 2021. Met de tijd zullen de emissies van vervoer afnemen. Voor de tijdelijke effecten van woningbouw lijkt dit goed overeen te komen, deze effecten zijn dan immers ook niet langer aanwezig en dus hoeft de mitigerende maatregel ook niet langer aanwezig te zijn. Voor de permanente effecten ligt dit anders omdat deze 'voor altijd' aanwezig mogen blijven en er dus ook een permanente mitigatie tegenover zou moeten staan. Het is zeer de vraag of dit 'waterdicht' te onderbouwen is met enkel de snelheidsverlaging en in de toekomst mogelijk andere maatregelen en vormt daarmee een juridisch risico.
- De toelichting op de regeling geeft aan dat de huidige handhaving voldoende is om de maatregel te monitoren. Als er veel overtredingen zijn (en mijn ervaring op de weg is dat veel mensen zich nu al niet aan de snelheid houden), dan is het effect van de maatregel helemaal niet zeker. Dat is iets wat MOB en aanverwante organisaties ongetwijfeld naar voren zullen brengen.

Alle bovenstaande punten dienen meegenomen te worden in de passende beoordeling behorende bij het stikstofregistratiesysteem. Vooralsnog is er nog geen volledige onderbouwing opgesteld. Vanwege de rol als bevoegd gezag van provincies dient de passende beoordeling ook door provincies goedgekeurd te worden.

Annotatie bij punt 2

Alle hierboven aangedragen risico's worden door Drenthe (VTH) onderschreven. Dit betekent dat deze risico's door het rijk in een nog op te stellen passende beoordeling moeten worden verwerkt en worden opgelost. Het lijkt raadzaam om deze risico's kenbaar te maken aan het rijk, bijvoorbeeld in de consultatieronde (die op morgen sluit)

3.Proces

- Eigenaarschap: I&W is bevoegd gezag voor de MIRT-trajecten; provincies voor de woningbouw. Helder moet nog worden hoe de afweging tussen deze projecten gaat plaatsvinden en wie hiervoor eindverantwoordelijk is.
    - Gezien het Kabinet de maatregel neemt en zij ook de keuze hebben gemaakt voor 'uitgeven' van de ruimte aan woningbouw en MIRT kan een logische keuze zijn om de onderlinge prioritering ook bij het kabinet te beleggen.
- Verwachtingenmanagement: De wens is om zo snel mogelijk vergunningverlening vlot te trekken. Het is onduidelijk of de snelheidsverlaging hiervoor voldoende depositieruimte op gaat leveren. Daarnaast zal het te doorlopen vergunningentraject bij provincies tijd vergen. De meeste provincies hanteren ook de uniforme openbare voorbereidingsprocedure met een ter inzagelegging van 6 weken. Als provincies deze niet uitsluiten voor deze activiteiten zal vergunningverlening niet eerder dan mei plaats kunnen vinden. Zeker indien er een batchgewijze prioritering plaats vindt.
- Indien duidelijk is hoeveel ruimte er beschikbaar komt op basis van de snelheidsverlaging en welke ruimte de zeven MIRT-projecten nodig hebben is pas duidelijk in hoeverre en waar er sprake is van schaarste van ruimte. Inzage hierin lijkt er niet te zijn voor half februari.
- Advies is om een botsproef voor te stellen op basis van de definitieve tekst van de ministeriele Regeling om te voorkomen dat we evenals bij de beleidsregels de effecten niet op voorhand voor de uitvoering voldoende hebben onderzocht.
- Uitgangspunten van het registratiesysteem en de wijze van de berekeningen en het reserveren en toekennen van depositieruimte dienen gedocumenteerd te worden en transparant te zijn ook in kader van toepassing bij de vergunningverlening (en bij gerechtelijke procedures).

Annotatie bij punt 3
Kennis nemen van de punten genoemd onder proces. Wij kunnen instemmen met de aangegeven denkrichtingen.

Politieke wens is dat de Ministeriele Regeling op 1 februari in werking treedt. Hiervoor dient de regeling 20 januari definitief vast te worden gesteld. Dit is vóór het bestuurlijk overleg welke nu vooralsnog gepland staat op 23 januari.
Met daarbij het feit dat de depositieruimte die de snelheidsverlaging oplevert en de passende beoordeling nog niet gereed zijn wordt dit ambtelijk als een risico gezien voor het publiceren van de Ministeriele Regeling op 1 februari. Vraag is of bovenstaande aandachtspunten in het kader van de consultatie nog formeel meegegeven dienen te worden.

Annotatie bij punt 3
Zoals ook onder punt 2 beschreven adviseren wij om de genoemde aandachtspunten kenbaar te maken aan het rijk. Het lijkt raadzaam om dit via de officiële consultatieronde te doen (uiterlijk morgen dus) tenzij het Rijk heeft aangegeven onze punten apart te willen ontvangen en dan ook te zullen verwerken. Dit laatste is ons niet bekend.

Date : 2-10-2020 10:31:42
From : "[redacted]"
To : [redacted]@drenthe.nl
Subject : FW: statenbrief Kloosterveen ovk (aangepast) .docx
Attachment : statenbrief Kloosterveen ovk (aangepast) .docx;

Hoi [redacted]

De brief is nog iets aangepast ☺
Zou je deze kunnen uploaden ipv de vorige versie.

Ik zal nu ophouden met mailen ☺

Gr[redacted]

Van: [redacted]
Verzonden: vrijdag 2 oktober 2020 9:29
Aan: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: statenbrief Kloosterveen ovk (aangepast) .docx

Ho[redacted]

Hierbij een statenbrief die hoort bij het al aangeleverde GS voorstel Kloosterveen voor het POHO maandag.
Wil je deze bij die ander stukken uploaden?

Met vriendelijke groet,
[redacted]

Aan:
de voorzitter en leden van
Provinciale Staten van Drenthe

Assen, @
Ons kenmerk @
Behandeld door [redacted] (0592)[redacted]
Onderwerp: natuurvergunning Kloosterveen / opdracht Fochteloërveen
Status: Ter informatie

Geachte voorzitter / leden,

Graag informeren wij u over de laatste stand van zaken over de afgegeven natuurvergunning voor de realisatie van 500 woningen in de woonwijk Kloosterveen in Assen.

De gemeente Assen heeft plannen om de woonwijk Kloosterveen met ongeveer 2500 woningen uit te breiden. Voor de bouw van de eerste 500 woningen is door ons een natuurvergunning afgegeven. Tegen die vergunning is door een drietal natuurpartijen beroep ingediend.

De natuurpartijen geven in de beroepschriften aan dat de uitbreiding van de woonwijk ten koste zal gaan van foerageergebieden die nodig zijn voor beschermde vogels van het Natura 2000 gebied Fochteloërveen. Verder waren de bezwaren gericht tegen het aspect stikstof.

Om een langdurig juridisch conflict te voorkomen zijn wij, samen met de gemeente Assen, in gesprek gegaan met de natuurpartijen. Deze gesprekken hebben geleid tot een overeenkomst tussen alle partijen. Op hoofdlijnen is het volgende overeengekomen:

- Wij geven opdracht, mede gefinancierd door de gemeente Assen, aan een onafhankelijk ecologisch bureau om te onderzoeken of er maatregelen nodig zijn (en zo ja welke) om de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000 gebied Fochteloërveen te halen.
- Deze opdracht wordt begeleid door een begeleidingscommissie onder leiding van een onafhankelijke voorzitter. Deze commissie wordt door de partijen gezamenlijk samengesteld.
- Als uit het onderzoek blijkt dat er maatregelen nodig zijn, zullen Gedeputeerde Staten die maatregelen ook (laten) uitvoeren.
- Gedeputeerde Staten passen de natuurvergunning voor Kloosterveen (500 woningen) voor het onderdeel stikstof aan. Dit is nodig omdat de natuurvergunning nog was gebaseerd op het PAS. De nieuwe natuurvergunning is door ons inmiddels al aangepast op grond van het Stikstofregistratiesysteem. De 100 km-maatregel (van het Rijk) heeft voldoende stikstofruimte opgeleverd om dit project te kunnen vergunnen.

Het resultaat van deze overeenkomst is dat de natuurpartijen hun beroep intrekken. Hierdoor kan de gemeente Assen direct verder met de realisatie van 500 woningen. Verder hebben we met de natuurpartijen afgesproken dat wij in overleg blijven, zodat ook de overige 2000 woningen er in de toekomst kunnen komen zonder dat de rechter eraan te pas hoeft te komen.

Kortom, de overeenkomst is een win-win-situatie. De 500 woningen kunnen worden gerealiseerd en een ecologisch onderzoek, met als doel om de instandhoudingsdoelstellingen te halen, zal door ons worden uitgezet.

Wij zullen uw staten na afronding van het ecologische onderzoek over het vervolg van het proces informeren.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Drenthe,

, voorzitter , secretaris

Date : 28-1-2020 10:50:20
From : [redacted]**@assen.nl**
To : "[redacted]**@drenthe.nl**
Subject : FW: Uitnodiging van [redacted]**: Overleg maatregelen Fochteloërveen i.r.t. Kloosterveen**

Van: [redacted] @datumprikker.nl [mailto[redacted] @datumprikker.nl]
Verzonden: dinsdag 28 januari 2020 9:22
Aan: [redacted]@assen.nl>
Onderwerp: Uitnodiging van [redacted]: Overleg maatregelen Fochteloërveen i.r.t. Kloosterveen

datumprikker.nl

Uitnodiging

Geachte [redacted],

[redacted] wil een datum prikken voor de afspraak 'Overleg maatregelen Fochteloërveen i.r.t. Kloosterveen'. Volg de onderstaande link om de afspraak te bekijken en uw beschikbaarheid op te geven.

afspraak bekijken

Disclaimer:
Aan de informatie in deze e-mail en ieder aangehecht databestand kunnen geen rechten worden ontleend. De e-mail is vertrouwelijk en is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde. De gemeente Assen aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade als gevolg van onjuistheden, gedateerde informatie of van een onjuiste en onvolledige verzending en ontvangst van informatie.

Date : 26-11-2020 08:41:36
From : "[redacted]"
To : "[redacted]@drenthe.nl
Cc : "[redacted]@nmfdrenthe.nl
Subject : FW: verlenen opdracht Kloosterveen
Attachment : image001.jpg;

Hoi [redacted]

Zie de vraag van [redacted]. Kun je aangeven wanneer de opdracht definitief gegund wordt?
Dat is namelijk het moment dat de natuurpartijen het beroep intrekken.

Mvg [redacted]

Van: [redacted]@nmfdrenthe.nl>
Verzonden: donderdag 26 november 2020 8:39
Aan: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: verlenen opdracht Kloosterveen

Hallo [redacted]

Vorige week donderdag 19 november is de offerte van Altenburg en Wymenga besproken. Maar er is een nieuwe afspraak gemaakt op 7 en/of 14 december, omdat we te weinig tijd hadden om de details te bespreken. Omdat iedereen op hoofdlijnen wel akkoord was met de offerte, is het mij nu even onduidelijk of de provincie de opdracht nu al officieel heeft verleend (en wij dus ons beroep moeten intrekken) of dat de opdracht pas na het volgende overleg wordt verleend.

Met vriendelijke groet,

[redacted] oedzaam, Mooi en Natuurlijk Drenthe

Natuur en Milieufederatie Drenthe
Hertenkamp 6
9401 HL Assen
Tel: 0592-311150
www.nmfdrenthe.nl

werkdagen ma, di, do en vr

Date : 18-9-2020 13:45:18
From : "[redacted]"
To : [redacted]@drenthe.nl
Cc : "Arnout Venekamp" [redacted]@drenthe.nl
Subject : FW: Vervolg Kloosterveen- Fochteloerveen
Attachment : 20200918 Gespreksverslag BO met opm verwerkt.docx;20200918 opdracht na BO.docx;20200918 Overeenkomst na BO.docx;image001.png;

Hoi [redacted]

Kan deze mail (met 3 bijlagen) ook nog aan het strategisch poho worden toegevoegd.
Dit is echt de laatste hoor.

Gr [redacted]

Van: [redacted]
Verzonden: vrijdag 18 september 2020 13:45
Aan: Reinder Hoekstra [redacted]@nmfdrenthe.nl>
CC: [redacted]@nmfdrenthe.nl>; [redacted]@natuurmonumenten.nl>; [redacted]@Vogelbescherming.nl>; [redacted]@assen.nl' [redacted]@assen.nl>
Onderwerp: RE: Vervolg Kloosterveen- Fochteloerveen

Hallo Reinder e.a.

Dank voor je mail en het overleg daarover gisteren.

[redacted] en ik hebben vanochtend samen naar jullie voorstel gekeken en hebben in bijgaande stukken onze reactie verwerkt in concrete tekstvoorstellen (zie groene passages).

In hoofdlijnen zijn we -ambtelijk- akkoord. Ik zeg hier heel bewust ambtelijk omdat wij het nog niet bestuurlijk hebben voorgelegd en ik natuurlijk geen mandaat heb hiervoor.
Bij voorkeur leggen wij een stuk voor waar we ambtelijk uit zijn gekomen.

In reactie op jullie voorstel in het kort:

- Uitruil onderzoek ISHD tegen art. 4 kunnen we ons in vinden.
- Wij vinden het ook prima dat de begeleidingsgroep door een onafhankelijke voorzitter wordt begeleidt. Wij stellen wel voor om dan een echt onafhankelijk persoon te nemen (dus niet iemand van het ecologisch bureau). Hiervoor hebben wij een tekstvoorstel opgenomen in de overeenkomst en in de opdracht.
- Broedparen is ook akkoord.
- Wij hechten er wel waarde aan dat de intentie zoals uitgesproken in het BO in de overeenkomst vast komt te liggen. Ook hier hebben wij een tekstvoorstel voor gemaakt.

Graag horen wij of jullie met de aangepaste stukken in principe akkoord zijn. Dan zullen we het voorleggen aan onze bestuurders.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

provincie Drenthe

[redacted]
Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
T (0592[redacted]
E [redacted]@drenthe.nl

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Van: Reinder Hoekstra [redacted]@nmfdrenthe.nl>
Verzonden: woensdag 16 september 2020 16:28
Aan: [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@assen.nl' [redacted]@assen.nl>
CC: [redacted]@nmfdrenthe.nl>; [redacted]@natuurmonumenten.nl>; [redacted]@Vogelbescherming.nl>
Onderwerp: Vervolg Kloosterveen- Fochteloerveen
Urgentie: Hoog

Beste [redacted] er [redacted]

Hierbij onze reactie op het concept verslag en onze (tekst)voorstellen voor de overeenkomst en de onderzoeksopdracht.

In de concept overeenkomst en de concept opdracht (zie bijlagen) hebben wij enkele veranderingen/aanscherpingen voorgesteld. We hebben de meest recente concepten gebruikt (ontvangen van [redacted] op 26 juni, de opdracht bevatte toen nog track changes).

Een toelichting op enkele voorgestelde veranderingen/aanscherpingen:

Geen onderzoek naar correctheid instandhoudingsdoelen.
In de ambtelijke onderhandelingen waren er nog 2 open eindjes. Vogelbescherming had bij email van 2 juli bezwaar gemaakt tegen art. 4 van de overeenkomst (overige bevoegdheden) en tegen de vermelding in de opdracht dat het onderzoek inzicht zou moeten geven in de correctheid van de instandhoudingsdoelen. De bestuurders van de groene organisaties stellen voor om als compromis art. 4 in de overeenkomst te laten staan mits het onderzoek geen betrekking zal hebben op de correctheid van de instandhoudingsdoelen.

Begeleiding onderzoek
In de concept overeenkomst en concept opdracht is geregeld dat de provincie en de gemeente het onderzoek begeleiden en dat daar weer een begeleidingscommissie naast gaat opereren. De groene organisaties vinden het voor een zo onafhankelijk mogelijke begeleiding van belang dat die gebeurt door een gezamenlijke begeleidingsgroep bestaande uit de provincie, de gemeente en de groene organisaties onder leiding van een onafhankelijk voorzitter, bijv. van onderzoeksbureau Altenburg & Wymenga. Zo voorkomen we gelaagdheid in de begeleiding en houdt iedere partij vertrouwen in het proces.

Aantal broedparen kraanvogels
In de opdracht is onder "noot kraanvogels" vermeld: "*Naar verwachting zal er voor de soort een behoudsdoelstelling worden vastgesteld voor het leefgebied voor het aantal paar op het moment van toevoegen van het doel. Voor deze studie kan het aantal broedparen welke met succes gebroed hebben in 2019 worden gehanteerd.*" Het is niet duidelijk wat is bedoeld met "met succes gebroed hebben", maar wij hebben de indruk dat is bedoeld het aantal aanwezige broedparen. Het gaat er om hoeveel vogels er daadwerkelijk gebroed hebben en niet om het uiteindelijke broedsucces. De drukfactoren leiden er juist toe dat het aantal kuikens dat overleeft laag is. ([redacted]en ik hebben hier in de ambtelijke fase overheen gelezen, excuus.) De bestuurders van de groene organisaties stellen een kleine aanpassing voor.

Met vriendelijk groet,
mede namens Vogelbescherming en Natuurmonumenten

Reinder Hoekstra

Reactie Gespreksverslag van het bestuurlijk overleg van 8 september 2020 (in geel de voorgestelde wijzigingen gemarkeerd)

Aanwezigen: Fred Wouters (VB), Jan Gorter (NM), Reinder Hoekstra (NMF), Mirjam Pauwels (Gemeente Assen), Henk Jumelet en Hans Kuipers (provincie Drenthe). Verder waren voor ambtelijke ondersteuning aanwezig: [redacted] (Assen), [redacted] (VB) en [redacted] (provincie).

Het overleg is geopend door Hans Kuipers. Alle partijen zijn in de gelegenheid gesteld om aan te geven wat hun kijk is op het proces tot nu toe.

Vervolgens is door dhr Wouters uitgelegd wat de uitkomsten waren van het vooroverleg tussen de natuurpartijen vanochtend. Dit heeft geleid tot een voorstel voor veranderingen t.o.v. de huidige concept overeenkomst. In hoofdlijnen komt dit voorstel erop neer dat het beroep tegen de natuurvergunning wordt ingetrokken nadat het ecologisch onderzoek is uitgevoerd, de daaruit voortvloeiende maatregelen in een plan van aanpak op tijd en geld zijn gezet en GS en PS hiermee hebben ingestemd. De benodigde maatregelen moeten binnen 4 jaar worden uitgevoerd.

Hierop is door de overheden aangegeven dat hun motivatie voor het aangaan van de private overeenkomst zit in de zekerstelling dat de woningbouw in Kloosterveen op korte termijn van start kan gaan. De overheden concluderen dat de beoogde tijdswinst (door direct intrekken beroep) met het voorstel van de natuurpartijen niet gehaald wordt.

Hierop is een alternatief voorstel neergelegd. In het kort komt dit erop neer dat er een knip wordt gemaakt tussen het intrekken van het beroep tegen de 500 woningen (de huidige vergunning) en de afspraak om geen beroep in te stellen tegen de 2000 in de toekomst nog te vergunnen woningen. De afspraak is dat er binnen nu en +/- 2 weken een overeenkomst wordt afgesloten tussen alle partijen waarin staat:
Dat de natuurpartijen het beroep tegen de natuurvergunning van 500 woningen zullen intrekken als de overheden de opdracht hebben verleend aan een ecologisch bureau op basis van gezamenlijke opdrachtformulering en de provincie de natuurvergunning heeft aangepast (dit laatste is overigens al gebeurd).
Dat de afspraak - dat er geen beroep wordt ingediend tegen de natuurvergunning van de overige 2000 woningen- nu nog niet wordt gemaakt, maar als intentie wordt opgenomen en gekoppeld aan het besluit van de provincie over het plan van aanpak dat op basis van het nader onderzoek wordt opgesteld. Met dit plan van aanpak wordt bedoeld een analyse van het probleem en een uiteenzetting van de maatregelen die op basis van het onderzoek van het ecologisch bureau geadviseerd en opgepakt gaan worden, inclusief begroting en tijdspad.
Als partijen het eens zijn over het plan van aanpak kan een nadere overeenkomst <> voor de overige 2000 woningen als de provincie het plan van aanpak uitvoert.
Als basis voor de overeenkomst wordt de concept overeenkomst gebruikt die partijen al overeengekomen waren. De groene partijen krijgen de ruimte om binnen de termijn van 2 weken enkele veranderingen of aanscherpingen voor te stellen.

Alle partijen stonden positief tegenover dit alternatieve voorstel en zullen z.s.m. bij hun achterban nagaan of dit voor iedereen een acceptabel consensus is. Einde overleg.

Reactie Gespreksverslag van het bestuurlijk overleg van 8 september 2020 (in geel de voorgestelde wijzigingen door groene partijen gemarkeerd)

Aanwezigen: Fred Wouters (VB), Jan Gorter (NM), Reinder Hoekstra (NMF), Mirjam Pauwels (Gemeente Assen), Henk Jumelet en Hans Kuipers (provincie Drenthe). Verder waren voor ambtelijke ondersteuning aanwezig: [redacted] (Assen), [redacted] (VB) en [redacted] (provincie).

Het overleg is geopend door Hans Kuipers. Alle partijen zijn in de gelegenheid gesteld om aan te geven wat hun kijk is op het proces tot nu toe.

Vervolgens is door dhr Wouters uitgelegd wat de uitkomsten waren van het vooroverleg tussen de natuurpartijen vanochtend. Dit heeft geleid tot een voorstel voor veranderingen t.o.v. de huidige concept overeenkomst. In hoofdlijnen komt dit voorstel erop neer dat het beroep tegen de natuurvergunning wordt ingetrokken nadat het ecologisch onderzoek is uitgevoerd, de daaruit voortvloeiende maatregelen in een plan van aanpak op tijd en geld zijn gezet en GS en PS hiermee hebben ingestemd. De benodigde maatregelen moeten binnen 4 jaar worden uitgevoerd.

Hierop is door de overheden aangegeven dat hun motivatie voor het aangaan van de private overeenkomst zit in de zekerstelling dat de woningbouw in Kloosterveen op korte termijn van start kan gaan. De overheden concluderen dat de beoogde tijdswinst (door direct intrekken beroep) met het voorstel van de natuurpartijen niet gehaald wordt.

Hierop is een alternatief voorstel neergelegd. In het kort komt dit erop neer dat er een knip wordt gemaakt tussen het intrekken van het beroep tegen de 500 woningen (de huidige vergunning) en de afspraak om geen beroep in te stellen tegen de 2000 in de toekomst nog te vergunnen woningen. De afspraak is dat er binnen nu en +/- 2 weken een overeenkomst wordt afgesloten tussen alle partijen waarin staat:

- Dat de natuurpartijen het beroep tegen de natuurvergunning van 500 woningen zullen intrekken als de overheden de opdracht hebben verleend aan een ecologisch bureau op basis van gezamenlijke opdrachtformulering en de provincie de natuurvergunning heeft aangepast (dit laatste is overigens al gebeurd).
- Dat de afspraak - dat er geen beroep wordt ingediend tegen de natuurvergunning van de overige 2000 woningen- nu nog niet wordt gemaakt, maar als intentie wordt opgenomen en gekoppeld aan het besluit van de provincie over het plan van aanpak dat op basis van het nader onderzoek wordt opgesteld. Met dit plan van aanpak wordt bedoeld een analyse van het probleem en een uiteenzetting van de maatregelen die op basis van het onderzoek van het ecologisch bureau geadviseerd en opgepakt gaan worden, inclusief begroting en tijdspad.
- ~~Als partijen het eens zijn over het plan van aanpak kan een nadere overeenkomst <> voor de overige 2000 woningen als de provincie het plan van aanpak uitvoert.~~
- Als basis voor de overeenkomst wordt de concept overeenkomst gebruikt die partijen al overeengekomen waren. De groene partijen krijgen de ruimte om binnen de termijn van 2 weken enkele veranderingen of aanscherpingen voor te stellen.

Alle partijen stonden positief tegenover dit alternatieve voorstel en zullen z.s.m. bij hun achterban nagaan of dit voor iedereen een acceptabel consensus is. Einde overleg.

Met opmerkingen [redacted]**:** als we dit weghalen is het ook prima. Voorgaande bullit geeft de kern weer.

provincie Drenthe

Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvoge van het Fochteloërveen~~Verstoring van en oplossingen voor de niet broed Fochteloërveen~~

Van: [redacted] provincie Drenthe
Datum: 15-09~~8~~ ~~526~~ 6 2020

Inleiding

De provincie Drenthe wil in samenwerking met de gemeente Assen en partners (Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten, Natuur- en Milieufederatie Drenthe) inzicht hebben in de (toekomstige) verstoringsbronnen die zich voordoen in en direct rondom de foerageergebieden, de effecten hiervan op de instandhoudingsdoelen en de mogelijke mitigerende maatregelen voor de niet broedvogels (kleine zwaan, wilde zwaan, toendrarietgans, kolgans, slobeend en wintertaling) rondom het Fochteloërveen. De ondertussen kenmerkende kraanvogel wordt eveneens meegenomen in het onderzoek als broedvogel en niet-broedvogel.

Aanleiding voor het gevraagde onderzoek is het niet halen van aantallen van de gestelde instandhoudingsdoelen voor de kleine zwaan en wilde zwaan, het gegeven dat er verschillende ontwikkelingen plaatsvinden ~~dan wel ontwikkeld worden~~ rondom het Fochteloërveen, de indicatie dat er in de afgelopen jaren meer verstoring plaatsvindt van foerageergebieden van de zwanen en dat het klimaat verandert. Deze (nieuwe) ontwikkelingen leiden tot de hypothese dat er (op termijn) niet afdoende foerageergebied beschikbaar is om de gestelde aantallen te faciliteren.

De opdrachtgever vraagt voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen:

- Een beschrijving en analyse op basis van de huidige beschikbare data
  - Een analyse van het tot stand komen van het instandhoudingsdoel
  - Een analyse van de trend van de soorten in het licht van de instandhoudingsdoelen, waarbij gebruik wordt gemaakt van dezelfde gegevens als gebruikt tijdens het aanwijzen van het gebied
  - ~~Een analyse van de trend van de soorten gebruikmakend van dezelfde soort getallen als gebruikt voor de aanwijzing van het gebied.~~
  - Een interpretatie van de trend van de soorten volgend uit de data van de WetlandWacht ~~Vogelbescherming~~en Sovon.
- Een inschatting op basis van wetenschappelijke bronnen van de (verwachte) effecten van klimaatverandering op het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen.
- Een discussie over de verschillende methoden voor het berekenen van foerageergebied en de te hanteren data in het uit te voeren onderzoek. Deze discussie vindt in de ~~projectbegeleidingscommissie~~ begeleidingsgroep plaats onder leiding van de opdrachtnemer op basis van de bovengenoemde analyses. De ~~commissie~~ begeleidingsgroep bepaalt op basis van de discussie de basis waarop de rest van de studie wordt gerapporteerd.
- De uiteenzetting van de verplichting voor de provincie Drenthe voor het bereiken van de instandhoudingsdoelen zoals geformuleerd in het aanwijzingsbesluit ~~in relatie tot het behalen van het landelijke doel~~.
- Een analyse van het landgebruik (gespecificeerd in leefgebied (foerageergebied)) in de afgelopen jaren vanaf het moment van aanwijzen van het gebied aan de hand van bijvoorbeeld de gegevens van bestand bodemgebruik, landgebruik Nederland en registratie gewassen. Dit zowel voor binnen het Natura 2000 gebied als erbuiten tot 10 kilometer omtrek.

CONCEPT

provincie Drenthe

NATURA 2000

- Een overzicht van ruimtelijke ontwikkelingen vanaf het moment van aanwijzen van het gebied en trend van (vermeende) toekomstige ontwikkelingen. Hiertoe worden vanuit het onderzoek aan de partnergemeenten een vraag uitgedaan. Op basis hiervan wordt een prognose voor de toekomst gemaakt van liggende aanvragen op potentiele foerageergebieden. De reikwijdte van de vraag gaat tot 10 kilometer omtrek.
- Een analyse van de ontwikkeling van verschillende objectief te analyseren verstoringsfactoren door vliegverkeer, recreatie, jacht en/of schadebestrijding, overig gebruik van wegen & percelen en andere vormen van mogelijke actieve verstoring (op basis van gegevens van de luchthaven, vervoersbewegingen en andere historisch aantoonbare data).
- Een doorzicht van de ontwikkeling van (mogelijke) verstoringsfactoren vliegverkeer, recreatie, woningbouw (in ieder geval de 2500 woningen Kloosterveen) jacht en/of schadebestrijding, overig gebruik van wegen & percelen en andere vormen van mogelijke actieve verstoring.
- Een analyse van de hoeveelheid foerageergebied i.r.t. het instandhoudingsdoel op basis van een aangepaste methode voor het bepalen van de beschikbare hoeveelheid foerageergebied aangepast op de verstoringsfactoren (dit kan een weging zijn). Hiervoor komt de opdrachtnemer met een voorstel aan de ~~begeleidingscommissie~~begeleidingsgroep, waar deze na discussie (evt gewijzigd) vastgesteld wordt en in de verdere studie wordt gehanteerd.

  Noot kraanvogel: Voor de kraanvogel geldt als broedvogel nog geen instandhoudingsdoel. Naar verwachting zal er voor de soort een behoudsdoelstelling worden vastgesteld voor het leefgebied voor het aantal paar op het moment van toevoegen van het doel. Voor deze studie kan het aantal broedparen ~~welke met succes gebroed hebben van~~ in 2019 worden gehanteerd. Voor de soort als niet-broedvogel wordt ook uitgegaan van een behoudsdoelstelling. Voor deze studie kan daarbij het gemiddelde seizoen maximum (gemiddelde van de maximale aantallen die in de afgelopen vijf jaren zijn geteld in het gebied) worden gehanteerd.

Met opmerkingen [redacted]: gewoon het aantal broedparen nemen, want juist door de optelling van de drukfactoren op het gebied, die onderzocht worden in deze gebiedsanalyse, is het broedsucces ver beneden peil.

Met opmerkingen [redacted]: akkoord

Volgend op de verschillende analyses ontvangt de opdrachtgever een voorstel ~~van~~ voor verstoring-werende maatregelen inclusief een begroting en een indicatie van de impact van het te behalen effect, en de kosten van het realiseren van de borging.

Ten minste worden de voor- en nadelen van de volgende opties beoordeeld:

- Het aanwijzen van foerageergebieden
- Een intensivering en verschillende mogelijkheden van de handhaving
- Het (tijdelijk) afsluiten van schouwpaden, fietspaden, wegen, weilanden/akkers
- Het plaatsen van houtwallen of -singels langs meerdere ontsluitingen
- Het actief inrichten van agrarisch natuurbeheer ten behoeve van de foerageerfunctie van de soorten
- Het actief voorlichten van eigenaren en omgeving over de bijdrage aan verbetering van de foerageermogelijkheden.

In uw projectvoorstel geeft u aanvullend aan welke kansen/analyses u nog meer ziet en afgewogen dienen te worden in dit project om tot een goede keuze te komen.

CONCEPT

In het overzicht van verstoring werende maatregelen staat de ecologische effectiviteit van de verstoring werende maatregelen centraal. Daarnaast wordt ook ingegaan op de verwachte kosten/uren die gemoeid gaan met de verschillende oplossingen. Dit zowel voor de opdrachtgever als mogelijke kosten die in de omgeving gemaakt moeten worden (bijv. inkomstenderving/ maatschappelijke impact).

Aan het einde van dit onderzoek worden meerdere scenario's geschetst die het bevoegd gezag kan uitvoeren om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren en/of verslechtering te voorkomen. Daarbij zijn deze zo opgesteld dat bij de keuze tussen de scenario's rekening kan worden gehouden met de verwachte kosten en maatschappelijke acceptatie. Voorafgaande aan het bepalen van de scenario's wordt afgestemd met de begeleidingsgroep~~commissie~~.
Gedacht kan worden aan:

- Ecologisch beste scenario,
- Maatschappelijk verantwoorde scenario,
- Meest economisch voordelige scenario.

Bij afronding van de opdracht heeft de opdrachtgever ten minste inzicht in:

- ~~de correctheid van het instandhoudingsdoel;~~
- de trend van de verschillende soorten,
- de trend van verstoring,
- de trend van het foerageergebied en
- meerdere scenario's voor de oplossing van eventuele knelpunten die uit het onderzoek naar voren komen.~~de oplossing~~.

Met opmerkingen [ ]: verwijderen akkoord
heeft opmaak toegepast: Markeren

Governance

De opdracht zal worden aanbesteed ~~en begeleid~~ door de provincie Drenthe en de gemeente Assen. ~~Deze partijen stemmen daarbij af voor de aanbesteding en begeleiding met de rest van de begeleidingsgroep (samengesteld door Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten).~~ De opdracht zal worden begeleid door de begeleidingsgroep bestaande uit de provincie Drenthe, gemeente Assen, Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten. Omdat het onderzoek door het ecologisch bureau onafhankelijk is, zal het doel van de begeleidingsgroep zijn om voor input te zorgen. De onafhankelijk voorzitter is ervoor verantwoordelijk dat alle deelnemers van de begeleidingsgroep hun input kunnen leveren en dat duidelijk wordt vastgelegd waar partijen consensus over hebben en waar eventueel verschillende opvattingen over bestaan. Om de begeleidingsgroep ~~ze partijen~~ mee te nemen in het onderzoek worden ten minste drie besprekingen gehouden. Te weten:

- een startbespreking
- tussentijdse update waarbij eventueel bijsturing mogelijk is (evt. nog een 2e update van het onderzoek)
- de begeleidingsgroep wordt in de gelegenheid gesteld om op het 1e conceptrapport en het definitieve conceptrapport te reageren.
- eindbespreking voorafgaande aan de definitieve oplevering.
- Het onderzoeksvoorstel en het resultaat ~~kan~~ zal eveneens worden gedeeld met de adviesgroep Natura 2000 van de provincie Drenthe en met de provincie Friesland en

CONCEPT

gemeenten Midden-Drenthe, Noordenveld en Ooststellingwerf. Daarmee worden alle betrokken organisaties geïnformeerd.

Bronnen (richtinggevend)

Er wordt onder meer gebruik gemaakt van:

- Beheerplan Natura 2000 Fochteloërveen
- het aanwijzingsbesluit Fochteloërveen
- *Wijze van citeren*: SOVON & CBS 2005. Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 netwerk. SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Leeswijzer ~~natura~~ Natura 2000 profielen
- Notitie Zwanen Fochteloërveen, Verstoring kleine en wilde zwaan in het Natura 2000-gebied Fochteloërveen, Prolander 2019
- Bestand Bodemgebruik Nederland
- Landgebruik Nederland
- Basisregistratie gewassen
- Ruimtelijkeplannen.nl en gegevens gemeenten over aanvragen

CONCEPT

PRIVAATRECHTELIJKE OVEREENKOMST
Inzake maatregelen Fochteloërveen.

Ondergetekenden,
Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe handelend ter uitvoering van de artikel 2.2 van de Wet natuurbescherming waarbij zij ervoor zorg draagt dat in hun provincie de instandhoudingsmaatregelen en passende maatregelen om verslechtering te voorkomen *worden getroffen die nodig zijn voor Natura 2000-gebieden.*

en

Vogelbescherming Nederland

en

Natuur en Milieufederatie Drenthe

en

Natuurmonumenten

en

De gemeente Assen,
Gemeente Assen, te dezen krachtens artikel 171 van de Gemeentewet rechtsgeldig vertegenwoordigd door de heer M.L.J. Out, burgemeester, handelende ter uitvoering van het besluit van het college van burgemeester en wethouders van ……, nummer ……, hierna te noemen "de gemeente

tezamen te noemen 'partijen';

overwegende:

Aanleiding
Gedeputeerde Staten van Drenthe (GS) hebben vanuit hun rol als vergunningverlener op grond van de Wet natuurbescherming een natuurvergunning verleend aan de gemeente Assen voor de uitbreiding van de woonwijk Kloosterveen (deelgebied Kloosterakker) met 500 woningen. Tegen deze natuurvergunning hebben Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie Drenthe en Natuurmonumenten beroep aangetekend bij de Rechtbank Noord-Nederland. De beroepsschriften hebben betrekking op de onderwerpen "stikstof" en "foerageergebieden". Ten aanzien van het aspect stikstof zijn partijen het erover eens dat de natuurvergunning voor dit onderdeel moet worden aangepast. De vergunning was immers gebaseerd op de PAS welke op 29 mei 2019 is vernietigd. Partijen zijn verdeeld over de vraag "welk effect de uitbreiding van het Kloosterveen heeft op de foerageergebieden". De behandeling van de beroepsschriften is aangehouden omdat partijen een minnelijk traject gestart zijn. Deze gesprekken hebben geleid tot afspraken tussen de partijen. Deze afspraken worden middels deze overeenkomst

CONCEPT

privaatrechtelijk vastgelegd. Dit biedt iedere partij de zekerheid dat invulling en uitvoering wordt gegeven aan datgene wat is afgesproken.

Partijen komen het volgende overeen:

Artikel 1 Stikstof

De gemeente Assen heeft, vanwege het wegvallen van de PAS systematiek en daarmee de huidige onderbouwing, een nadere onderbouwing voor het onderdeel stikstof bij de provincie aangeleverd. Op basis hiervan heeft de provincie een concept 6:19 Awb besluit geschreven waarmee de natuurvergunning voor het onderdeel stikstof wordt aangepast (zie bijlage 2). Ten aanzien van stikstof wordt door Gedeputeerde Staten van Drenthe depositieruimte toegedeeld vanuit het Stikstofregistratiesysteem waarmee verzekerd is dat er geen toename van stikstof ontstaat als gevolg van de uitbreiding van de woonwijk Kloosterveen met 500 woningen. Dit besluit zal na ondertekening van deze overeenkomst definitief worden gemaakt en worden verzonden naar de rechtbank Noord-Nederland en de overige partijen.

Artikel 2 Maatregelen voor vogels

a) Gedeputeerde Staten van Drenthe zullen een ecologisch bureau opdracht geven, zoals afgesproken met partijen, conform de opdracht "Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen" (hierna: de opdracht).

b) De opdracht maakt onlosmakelijk deel uit van deze overeenkomst. Voor de inhoud daarvan wordt kortheidshalve verwezen naar bijlage 1.

c) De kosten van de opdracht (de eindafrekening) wordt voor 50% gedragen door de Gedeputeerde Staten van Drenthe en voor 50% door de gemeente Assen.

d) De opdracht zal als datum voor de oplevering ~~december 2020~~maart 2021 krijgen.

e) De opdracht behelst een onafhankelijk onderzoek en zal begeleid worden door ~~de provincie Drenthe en de gemeente Assen. Deze partijen stemmen daarbij af met de~~ een begeleidingsgroep samengesteld door de provincie Drenthe, de gemeente Assen, Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten zoals omschreven in de opdracht. De begeleidingsgroep staat onder leiding van een onafhankelijk voorzitter ~~bijv. van het ecologisch bureau~~. Omdat het onderzoek door het ecologisch bureau onafhankelijk is, zal het doel van de begeleidingsgroep zijn om voor input te zorgen. De onafhankelijk voorzitter is ervoor verantwoordelijk dat alle deelnemers van de begeleidingsgroep hun input kunnen leveren en dat duidelijk wordt vastgelegd waar partijen consensus over hebben en waar eventueel verschillende opvattingen over bestaan.

f) Na de afronding van de opdracht komen partijen ambtelijk bijeen om de verdere uitwerking van de voorgestelde maatregelen door te spreken en zal een voorstel (met een concreet plan van aanpak inclusief een analyse van het probleem, een uiteenzetting van de maatregelen die zijn voorgesteld en die uitgevoerd gaan worden, ~~-~~tijdspad en begroting) aan Gedeputeerde Staten worden voorgelegd inclusief een advies van de betrokken partijen. Gedeputeerde Staten van Drenthe zal op basis hiervan besluiten over het vervolgproces.

g) Op grond van artikel 2.2 van de Wet natuurbescherming zullen Gedeputeerde Staten van Drenthe zo snel mogelijk de uit het onderzoek naar voren komende maatregelen uitvoeren die nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te halen en verslechtering te voorkomen. De uit te voeren maatregelen worden na het onderzoek op termijn gezet.

Met opmerkingen [redacted] Is dit haalbaar? Evt. januari 2021.

Met opmerkingen [redacted]: nee is niet haalbaar. We zullen nog bij A&W navragen of dit reel is. Het doel -kwaliteit en vaart erin houden- staan voorop!

heeft opmaak toegepast: Markeren

heeft opmaak toegepast: Markeren

heeft opmaak toegepast: Lettertype: (Standaard) Arial, 10 pt

h) Als uit de uitwerking van de opdracht blijkt dat het aanwijzen van foerageergebieden noodzakelijk is, zetten Gedeputeerde Staten van Drenthe zich in deze via een gebiedsproces te realiseren en duurzaam te borgen, zo nodig in besluiten en beleid. In dat geval stellen Gedeputeerde Staten van Drenthe hiervoor voldoende middelen beschikbaar en zorgen voor voldoende communicatie over het proces en inhoud ten behoeve van belanghebbenden. De provincie ~~gaatgedeeltedraagt zorg voor~~ een strakke regie en tijdbewaking van het gebiedsproces.

i) De opgedane kennis uit de uitwerking van de opdracht en de daaruit voortvloeiende maatregelen zullen worden verwerkt in het beheerplan bij de eerstvolgende herziening.

Artikel 3 Natuurvergunning

a) Nadat uitvoering is gegeven aan artikel 1 en artikel 2, sub a van deze overeenkomst zullen Natuur en Milieufederatie Drenthe, Natuurmonumenten en Vogelbescherming Nederland de door hun ingediende beroepen tegen de natuurvergunning voor de uitbreiding van de woonwijk Kloosterakker met 500 woningen bij de Rechtbank Noord-Nederland intrekken.

b) Partijen spreken de intentie uit af te zien van een gerechtelijke procedure tegen de verdere ontwikkeling van de overige (circa 2000) woningen voor het toekomstige uitbreidingsplan Kloosterveen, maar definitieve afspraken hierover worden pas gemaakt na afronding van het onderzoek zoals omschreven onder artikel 2 lid e en nadat is voldaan aan hetgeen staat in artikel 2 lid f van deze overeenkomst.

~~Kloosterveen binnen het plangebied van de Structuurvisie Kloosterveen 2017-2035 geen beroep wordt ingediend voor het onderdeel foerageergebieden, zolang die uitbreiding binnen de 2500 woningen blijft en in de passende beoordeling(en) de volgende onderwerpen worden betrokken: de effecten op de foerageergebieden en de rust- en slaapplaatsen van de kwalificerende niet broedvogelsoorten en de kraanvogel van toename van recreatie door de uitbreiding van Kloosterveen, van bestaande verstoringsbronnen waaronder die zijn genoemd in het Natura 2000-beheerplan (recreatie, laagvliegende (les)vliegtuigen en helikopters, faunabeheer en jacht) en van verstoring zoals die op basis van andere plannen of projecten die vergund zijn of waarvoor bij de provincie reeds een vergunning is aangevraagd, kunnen worden verwacht.~~

~~***Toelichting***~~

~~In de huidige passende beoordeling is ten aanzien van het aspect stikstof uitgegaan van de realisatie van 500 woningen, maar ten aanzien van het aspect foerageergebieden is uitgegaan van de uitbreiding van de woonwijk van 2500 woningen. Partijen spreken met elkaar af dat zij eventuele toekomstige natuurvergunningen voor het Kloosterveen, als dit binnen het maximum past van 2500 woningen, niet nogmaals aan zullen vechten bij de rechtbank voor het onderdeel foerageergebieden.~~

Artikel 4 Overige bevoegdheden

Het in deze overeenkomst bepaalde laat de publiekrechtelijke positie en bevoegdheden van de gemeente en provincie onverlet. Publiekrechtelijk handelen dan wel het nalaten van publiekrechtelijk handelen door de gemeente en provincie zal derhalve nimmer een tekortkoming bij de uitvoering van de overeenkomst kunnen vormen.

Artikel 5 Onvoorziene omstandigheden

In geval van onvoorziene omstandigheden treden partijen in overleg om tot een oplossing te komen.

heeft opmaak toegepast: Markeren

heeft opmaak toegepast: Markeren

heeft opmaak toegepast: Markeren

heeft opmaak toegepast: Markeren

Artikel 6 Einde overeenkomst
Deze overeenkomst eindigt zodra aan alle rechten en verplichtingen over en weer uit deze overeenkomst is voldaan.

Artikel 7
Op deze overeenkomst is het Nederlands recht van toepassing.

Bijlagen
De volgende bijlagen maken onlosmakelijk deel uit van deze overeenkomst of worden dat na gereedkomen daarvan. Zij worden daartoe mede door partijen geparafeerd voor zover dat nog niet is geschied en voor zover de bijlagen bij het aangaan van deze overeenkomst al gereed zijn.
Deze overeenkomst en de daarbij behorende bijlagen worden geacht elkaar aan te vullen. In geval van strijdigheid tussen de bepalingen van deze overeenkomst en de bijlagen, prevaleren de bepalingen van de overeenkomst.

Bijlage:
1) opdracht: “Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen” d.d. 15 september ~~26 juni~~ 2020
2) concept 6:19 Awb besluit (aangepast natuurvergunning Kloosterveen)

Opgemaakt in meervoud,

de Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe, *vertegenwoordigd door*

plaats :
datum :
handtekening :

Vogelbescherming Nederland , *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de Natuur en Milieufederatie Drenthe, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de Natuurmonumenten, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de gemeente Assen, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

Date : 16-9-2020 17:03:30
From : "
To : @drenthe.nl
Cc : " @drenthe.nl
Subject : FW: Vervolg Kloosterveen- Fochteloerveen
Attachment : 20 09 15 Verslag concept ovk (002) voorstel def.docx;20 09 15 opdracht Fochteloërveen def voorstel.docx;

Ho

Kunnen we over dit voorstel morgenvroeg even contact hebben?
Mijn concrete vraag aan jouw is: kun je leven met dit voorgestelde aanpassingen?
M.a.w. kunnen wij het voorstel op deze wijze met een positief advies aan onze bestuurders voorleggen?
Als je nog knelpunten ziet dan hoor ik het graag.

Het proces is zo: als wij het niet positief willen voorleggen dan hebben we telefonisch contact met Reinder Hoekstra om te kijken wat bij de natuurpartijen de ruimte is. Als het positef is dan kunnen wij het voorleggen aan Hans en Henk a.s. maandag (hiervoor is ruimte gereserveerd in het poho).

Omdat ik morgen een aantal afspraken heb staan stel ik voor morgenvroeg even te bellen. Is dat akkoord?

Mvg

Van: Reinder Hoekstra @nmfdrenthe.nl>
Verzonden: woensdag 16 september 2020 16:28
Aan: @drenthe.nl> @assen.nl @assen.nl>
CC: @nmfdrenthe.nl>; @natuurmonumenten.nl>; @Vogelbescherming.nl>
Onderwerp: Vervolg Kloosterveen- Fochteloerveen
Urgentie: Hoog

Beste en

Hierbij onze reactie op het concept verslag en onze (tekst)voorstellen voor de overeenkomst en de onderzoeksopdracht.

In de concept overeenkomst en de concept opdracht (zie bijlagen) hebben wij enkele veranderingen/aanscherpingen voorgesteld. We hebben de meest recente concepten gebruikt (ontvangen var op 26 juni, de opdracht bevatte toen nog track changes).

Een toelichting op enkele voorgestelde veranderingen/aanscherpingen:

Geen onderzoek naar correctheid instandhoudingsdoelen.
In de ambtelijke onderhandelingen waren er nog 2 open eindjes. Vogelbescherming had bij email van 2 juli bezwaar gemaakt tegen art. 4 van de overeenkomst (overige bevoegdheden) en tegen de vermelding in de opdracht dat het onderzoek inzicht zou moeten geven in de correctheid van de instandhoudingsdoelen. De bestuurders van de groene organisaties stellen voor om als compromis art. 4 in de overeenkomst te laten staan mits het onderzoek geen betrekking zal hebben op de correctheid van de instandhoudingsdoelen.

Begeleiding onderzoek
In de concept overeenkomst en concept opdracht is geregeld dat de provincie en de gemeente het onderzoek begeleiden en dat daar weer een begeleidingscommissie naast gaat opereren. De groene organisaties vinden het voor een zo onafhankelijk mogelijke begeleiding van belang dat die gebeurt door een gezamenlijke begeleidingsgroep bestaande uit de provincie, de gemeente en de groene organisaties onder leiding van een onafhankelijk voorzitter, bijv. van onderzoeksbureau Altenburg & Wymenga. Zo voorkomen we gelaagdheid in de begeleiding en houdt iedere partij vertrouwen in het proces.

Aantal broedparen kraanvogels
In de opdracht is onder "noot kraanvogels" vermeld: "*Naar verwachting zal er voor de soort een behoudsdoelstelling worden vastgesteld voor het leefgebied voor het aantal paar op het moment van toevoegen van het doel. Voor deze studie kan het aantal broedparen welke met succes gebroed hebben in 2019 worden gehanteerd.*" Het is niet duidelijk wat is bedoeld met "met succes gebroed hebben", maar wij hebben de indruk dat is bedoeld het aantal aanwezige broedparen. Het gaat er om hoeveel vogels er daadwerkelijk gebroed hebben en niet om het uiteindelijke broedsucces. De drukfactoren leiden er juist toe dat het aantal kuikens dat overleeft laag is en ik hebben hier in de ambtelijke fase overheen gelezen, excuus.) De bestuurders van de groene organisaties stellen een kleine aanpassing voor.

Met vriendelijk groet,
mede namens Vogelbescherming en Natuurmonumenten

Reinder Hoekstra

Reactie Gespreksverslag van het bestuurlijk overleg van 8 september 2020 (in geel de voorgestelde wijzigingen gemarkeerd)

Aanwezigen: Fred Wouters (VB), Jan Gorter (NM), Reinder Hoekstra (NMF), Mirjam Pauwels (Gemeente Assen), Henk Jumelet en Hans Kuipers (provincie Drenthe). Verder waren voor ambtelijke ondersteuning aanwezig: (Assen), (VB) er (provincie).

Het overleg is geopend door Hans Kuipers. Alle partijen zijn in de gelegenheid gesteld om aan te geven wat hun kijk is op het proces tot nu toe.

Vervolgens is door dhr Wouters uitgelegd wat de uitkomsten waren van het vooroverleg tussen de natuurpartijen vanochtend. Dit heeft geleid tot een voorstel voor veranderingen t.o.v. de huidige concept overeenkomst. In hoofdlijnen komt dit voorstel erop neer dat het beroep tegen de natuurvergunning wordt ingetrokken nadat het ecologisch onderzoek is uitgevoerd, de daaruit voortvloeiende maatregelen in een plan van aanpak op tijd en geld zijn gezet en GS en PS hiermee hebben ingestemd. De benodigde maatregelen moeten binnen 4 jaar worden uitgevoerd.

Hierop is door de overheden aangegeven dat hun motivatie voor het aangaan van de private overeenkomst zit in de zekerstelling dat de woningbouw in Kloosterveen op korte termijn van start kan gaan. De overheden concluderen dat de beoogde tijdswinst (door direct intrekken beroep) met het voorstel van de natuurpartijen niet gehaald wordt.

Hierop is een alternatief voorstel neergelegd. In het kort komt dit erop neer dat er een knip wordt gemaakt tussen het intrekken van het beroep tegen de 500 woningen (de huidige vergunning) en de afspraak om geen beroep in te stellen tegen de 2000 in de toekomst nog te vergunnen woningen. De afspraak is dat er binnen nu en +/- 2 weken een overeenkomst wordt afgesloten tussen alle partijen waarin staat:
Dat de natuurpartijen het beroep tegen de natuurvergunning van 500 woningen zullen intrekken als de overheden de opdracht hebben verleend aan een ecologisch bureau op basis van gezamenlijke opdrachtformulering en de provincie de natuurvergunning heeft aangepast (dit laatste is overigens al gebeurd).
Dat de afspraak - dat er geen beroep wordt ingediend tegen de natuurvergunning van de overige 2000 woningen- nu nog niet wordt gemaakt, maar als intentie wordt opgenomen en gekoppeld aan het besluit van de provincie over het plan van aanpak dat op basis van het nader onderzoek wordt opgesteld. Met dit plan van aanpak wordt bedoeld een analyse van het probleem en een uiteenzetting van de maatregelen die op basis van het onderzoek van het ecologisch bureau geadviseerd en opgepakt gaan worden, inclusief begroting en tijdspad.
Als partijen het eens zijn over het plan van aanpak kan een nadere overeenkomst <> voor de overige 2000 woningen als de provincie het plan van aanpak uitvoert.
Als basis voor de overeenkomst wordt de concept overeenkomst gebruikt die partijen al overeengekomen waren. De groene partijen krijgen de ruimte om binnen de termijn van 2 weken enkele veranderingen of aanscherpingen voor te stellen.

Alle partijen stonden positief tegenover dit alternatieve voorstel en zullen z.s.m. bij hun achterban nagaan of dit voor iedereen een acceptabel consensus is. Einde overleg.

PRIVAATRECHTELIJKE OVEREENKOMST
Inzake maatregelen Fochteloërveen.

Ondergetekenden,
Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe handelend ter uitvoering van de artikel 2.2 van de Wet natuurbescherming waarbij zij ervoor zorg draagt dat in hun provincie de instandhoudingsmaatregelen en passende maatregelen om verslechtering te voorkomen *worden getroffen die nodig zijn voor Natura 2000-gebieden.*

en

Vogelbescherming Nederland

en

Natuur en Milieufederatie Drenthe

en

Natuurmonumenten

en

De gemeente Assen,
Gemeente Assen, te dezen krachtens artikel 171 van de Gemeentewet rechtsgeldig vertegenwoordigd door de heer M.L.J. Out, burgemeester, handelende ter uitvoering van het besluit van het college van burgemeester en wethouders van ……, nummer ……, hierna te noemen "de gemeente

tezamen te noemen 'partijen';

overwegende:

Aanleiding
Gedeputeerde Staten van Drenthe (GS) hebben vanuit hun rol als vergunningverlener op grond van de Wet natuurbescherming een natuurvergunning verleend aan de gemeente Assen voor de uitbreiding van de woonwijk Kloosterveen (deelgebied Kloosterakker) met 500 woningen. Tegen deze natuurvergunning hebben Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie Drenthe en Natuurmonumenten beroep aangetekend bij de Rechtbank Noord-Nederland. De beroepsschriften hebben betrekking op de onderwerpen "stikstof" en "foerageergebieden". Ten aanzien van het aspect stikstof zijn partijen het erover eens dat de natuurvergunning voor dit onderdeel moet worden aangepast. De vergunning was immers gebaseerd op de PAS welke op 29 mei 2019 is vernietigd. Partijen zijn verdeeld over de vraag "welk effect de uitbreiding van het Kloosterveen heeft op de foerageergebieden". De behandeling van de beroepsschriften is aangehouden omdat partijen een minnelijk traject gestart zijn. Deze gesprekken hebben geleid tot afspraken tussen de partijen. Deze afspraken worden middels deze overeenkomst

CONCEPT

privaatrechtelijk vastgelegd. Dit biedt iedere partij de zekerheid dat invulling en uitvoering wordt gegeven aan datgene wat is afgesproken.

Partijen komen het volgende overeen:

Artikel 1 Stikstof

De gemeente Assen heeft, vanwege het wegvallen van de PAS systematiek en daarmee de huidige onderbouwing, een nadere onderbouwing voor het onderdeel stikstof bij de provincie aangeleverd. Op basis hiervan heeft de provincie een concept 6:19 Awb besluit geschreven waarmee de natuurvergunning voor het onderdeel stikstof wordt aangepast (zie bijlage 2). Ten aanzien van stikstof wordt door Gedeputeerde Staten van Drenthe depositieruimte toegedeeld vanuit het Stikstofregistratiesysteem waarmee verzekerd is dat er geen toename van stikstof ontstaat als gevolg van de uitbreiding van de woonwijk Kloosterveen met 500 woningen. Dit besluit zal na ondertekening van deze overeenkomst definitief worden gemaakt en worden verzonden naar de rechtbank Noord-Nederland en de overige partijen.

Artikel 2 Maatregelen voor vogels

a) Gedeputeerde Staten van Drenthe zullen een ecologisch bureau opdracht geven, zoals afgesproken met partijen, conform de opdracht "Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen" (hierna: de opdracht).

b) De opdracht maakt onlosmakelijk deel uit van deze overeenkomst. Voor de inhoud daarvan wordt kortheidshalve verwezen naar bijlage 1.

c) De kosten van de opdracht (de eindafrekening) wordt voor 50% gedragen door de Gedeputeerde Staten van Drenthe en voor 50% door de gemeente Assen.

d) De opdracht zal als datum voor de oplevering december 2020 krijgen.

Met opmerkingen [redacted]**:** Is dit haalbaar? Evt. januari 2021.

e) De opdracht behelst een onafhankelijk onderzoek en zal begeleid worden door ~~de provincie Drenthe en de gemeente Assen. Deze partijen stemmen daarbij af met de~~ een begeleidingsgroep samengesteld door de provincie Drenthe, de gemeente Assen, Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten zoals omschreven in de opdracht. De begeleidingsgroep staat onder leiding van een onafhankelijk voorzitter, bijv. van het ecologisch bureau.

f) Na de afronding van de opdracht komen partijen ambtelijk bijeen om de verdere uitwerking van de voorgestelde maatregelen door te spreken en zal een voorstel (met een concreet plan van aanpak inclusief een analyse van het probleem, een uiteenzetting van de maatregelen die zijn voorgesteld en die uitgevoerd gaan worden, ~~-~~tijdspad en begroting) aan Gedeputeerde Staten worden voorgelegd inclusief een advies van de betrokken partijen. Gedeputeerde Staten van Drenthe zal op basis hiervan besluiten over het vervolgproces.

g) Op grond van artikel 2.2 van de Wet natuurbescherming zullen Gedeputeerde Staten van Drenthe zo snel mogelijk de uit het onderzoek naar voren komende maatregelen uitvoeren die nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te halen en verslechtering te voorkomen. De uit te voeren maatregelen worden na het onderzoek op termijn gezet.

h) Als uit de uitwerking van de opdracht blijkt dat het aanwijzen van foerageergebieden noodzakelijk is, zetten Gedeputeerde Staten van Drenthe zich in deze via een gebiedsproces te realiseren en duurzaam te borgen, zo nodig in besluiten en beleid. In dat geval stellen Gedeputeerde Staten van Drenthe hiervoor voldoende middelen beschikbaar en zorgen voor voldoende communicatie over het proces en inhoud ten

behoeve van belanghebbenden. De provincie garandeert een strakke regie en tijdbewaking van het gebiedsproces.

heeft opmaak toegepast: Markeren

i) De opgedane kennis uit de uitwerking van de opdracht en de daaruit voortvloeiende maatregelen zullen worden verwerkt in het beheerplan bij de eerstvolgende herziening.

Artikel 3 Natuurvergunning

a) Nadat uitvoering is gegeven aan artikel 1 en artikel 2, sub a van deze overeenkomst zullen Natuur en Milieufederatie Drenthe, Natuurmonumenten en Vogelbescherming Nederland de door hun ingediende beroepen tegen de natuurvergunning voor de uitbreiding van de woonwijk Kloosterakker met 500 woningen bij de Rechtbank Noord-Nederland intrekken.

~~b) Partijen spreken met elkaar af dat ook tegen toekomstige natuurvergunningen voor de uitbreiding van Kloosterveen binnen het plangebied van de Structuurvisie Kloosterveen 2017-2035 geen beroep wordt ingediend voor het onderdeel foerageergebieden, zolang die uitbreiding binnen de 2500 woningen blijft en in de passende beoordeling(en) de volgende onderwerpen worden betrokken: de effecten op de foerageergebieden en de rust- en slaapplaatsen van de kwalificerende niet broedvogelsoorten en de kraanvogel van toename van recreatie door de uitbreiding van Kloosterveen, van bestaande verstoringsbronnen waaronder die zijn genoemd in het Natura 2000-beheerplan (recreatie, laagvliegende (les)vliegtuigen en helikopters, faunabeheer en jacht) en van verstoring zoals die op basis van andere plannen of projecten die vergund zijn of waarvoor bij de provincie reeds een vergunning is aangevraagd, kunnen worden verwacht.~~

~~***Toelichting***~~

~~In de huidige passende beoordeling is ten aanzien van het aspect stikstof uitgegaan van de realisatie van 500 woningen, maar ten aanzien van het aspect foerageergebieden is uitgegaan van de uitbreiding van de woonwijk van 2500 woningen. Partijen spreken met elkaar af dat zij eventuele toekomstige natuurvergunningen voor het Kloosterveen, als dit binnen het maximum past van 2500 woningen, niet nogmaals aan zullen vechten bij de rechtbank voor het onderdeel foerageergebieden.~~

Artikel 4 Overige bevoegdheden

Het in deze overeenkomst bepaalde laat de publiekrechtelijke positie en bevoegdheden van de gemeente en provincie onverlet. Publiekrechtelijk handelen dan wel het nalaten van publiekrechtelijk handelen door de gemeente en provincie zal derhalve nimmer een tekortkoming bij de uitvoering van de overeenkomst kunnen vormen.

Artikel 5 Onvoorziene omstandigheden

In geval van onvoorziene omstandigheden treden partijen in overleg om tot een oplossing te komen.

Artikel 6 Einde overeenkomst

Deze overeenkomst eindigt zodra aan alle rechten en verplichtingen over en weer uit deze overeenkomst is voldaan.

Artikel 7

Op deze overeenkomst is het Nederlands recht van toepassing.

Bijlagen

De volgende bijlagen maken onlosmakelijk deel uit van deze overeenkomst of worden dat na gereedkomen daarvan. Zij worden daartoe mede door partijen geparafeerd voor zover dat nog niet is geschied en voor zover de bijlagen bij het aangaan van deze overeenkomst al gereed zijn.
Deze overeenkomst en de daarbij behorende bijlagen worden geacht elkaar aan te vullen. In geval van strijdigheid tussen de bepalingen van deze overeenkomst en de bijlagen, prevaleren de bepalingen van de overeenkomst.

Bijlage:
1) opdracht: “Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen” d.d. 15 september ~~26 juni~~ 2020
2) concept 6:19 Awb besluit (aangepast natuurvergunning Kloosterveen)

Opgemaakt in meervoud,

de Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe, *vertegenwoordigd door*

plaats :
datum :
handtekening :

Vogelbescherming Nederland , *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de Natuur en Milieufederatie Drenthe, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de Natuurmonumenten, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de gemeente Assen, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

provincie Drenthe

Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvoge van het Fochteloërveen~~Verstoring van en oplossingen voor de niet broed Fochteloërveen~~

Van: [redacted] provincie Drenthe
Datum: 15-09~~8~~ ~~526~~ 6 2020

Inleiding

De provincie Drenthe wil in samenwerking met de gemeente Assen en partners (Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten, Natuur- en Milieufederatie Drenthe) inzicht hebben in de (toekomstige) verstoringsbronnen die zich voordoen in en direct rondom de foerageergebieden, de effecten hiervan op de instandhoudingsdoelen en de mogelijke mitigerende maatregelen voor de niet broedvogels (kleine zwaan, wilde zwaan, toendrarietgans, kolgans, slobeend en wintertaling) rondom het Fochteloërveen. De ondertussen kenmerkende kraanvogel wordt eveneens meegenomen in het onderzoek als broedvogel en niet-broedvogel.

Aanleiding voor het gevraagde onderzoek is het niet halen van aantallen van de gestelde instandhoudingsdoelen voor de kleine zwaan en wilde zwaan, het gegeven dat er verschillende ontwikkelingen plaatsvinden ~~dan wel ontwikkeld worden~~ rondom het Fochteloërveen, de indicatie dat er in de afgelopen jaren meer verstoring plaatsvindt van foerageergebieden van de zwanen en dat het klimaat verandert. Deze (nieuwe) ontwikkelingen leiden tot de hypothese dat er (op termijn) niet afdoende foerageergebied beschikbaar is om de gestelde aantallen te faciliteren.

De opdrachtgever vraagt voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen:

- Een beschrijving en analyse op basis van de huidige beschikbare data
  - Een analyse van het tot stand komen van het instandhoudingsdoel
  - Een analyse van de trend van de soorten in het licht van de instandhoudingsdoelen, waarbij gebruik wordt gemaakt van dezelfde gegevens als gebruikt tijdens het aanwijzen van het gebied
  - ~~Een analyse van de trend van de soorten gebruikmakend van dezelfde soort getallen als gebruikt voor de aanwijzing van het gebied.~~
  - Een interpretatie van de trend van de soorten volgend uit de data van de WetlandWacht ~~Vogelbescherming~~en Sovon.
- Een inschatting op basis van wetenschappelijke bronnen van de (verwachte) effecten van klimaatverandering op het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen.
- Een discussie over de verschillende methoden voor het berekenen van foerageergebied en de te hanteren data in het uit te voeren onderzoek. Deze discussie vindt in de ~~projectbegeleidingscommissie~~ begeleidingsgroep plaats onder leiding van de opdrachtnemer op basis van de bovengenoemde analyses. De ~~commissie~~ begeleidingsgroep bepaalt op basis van de discussie de basis waarop de rest van de studie wordt gerapporteerd.
- De uiteenzetting van de verplichting voor de provincie Drenthe voor het bereiken van de instandhoudingsdoelen zoals geformuleerd in het aanwijzingsbesluit ~~in relatie tot het behalen van het landelijke doel~~.
- Een analyse van het landgebruik (gespecificeerd in leefgebied (foerageergebied)) in de afgelopen jaren vanaf het moment van aanwijzen van het gebied aan de hand van bijvoorbeeld de gegevens van bestand bodemgebruik, landgebruik Nederland en registratie gewassen. Dit zowel voor binnen het Natura 2000 gebied als erbuiten tot 10 kilometer omtrek.

Met opmerkingen [redacted] voorstel VB

Met opmerkingen [redacted] toegevoegd door de provincies, waarmee het voorstel wat ons betreft akkoord is.

Met opmerkingen [redacted] Wat ons betreft ook akkoord.

CONCEPT

provincie Drenthe

NATURA 2000

- Een overzicht van ruimtelijke ontwikkelingen vanaf het moment van aanwijzen van het gebied en trend van (vermeende) toekomstige ontwikkelingen. Hiertoe worden vanuit het onderzoek aan de partnergemeenten een vraag uitgedaan. Op basis hiervan wordt een prognose voor de toekomst gemaakt van liggende aanvragen op potentiele foerageergebieden. De reikwijdte van de vraag gaat tot 10 kilometer omtrek.
- Een analyse van de ontwikkeling van verschillende objectief te analyseren verstoringsfactoren door vliegverkeer, recreatie, jacht en/of schadebestrijding, overig gebruik van wegen & percelen en andere vormen van mogelijke actieve verstoring (op basis van gegevens van de luchthaven, vervoersbewegingen en andere historisch aantoonbare data).
- Een doorzicht van de ontwikkeling van (mogelijke) verstoringsfactoren vliegverkeer, recreatie, woningbouw (in ieder geval de 2500 woningen Kloosterveen) jacht en/of schadebestrijding, overig gebruik van wegen & percelen en andere vormen van mogelijke actieve verstoring.
- Een analyse van de hoeveelheid foerageergebied i.r.t. het instandhoudingsdoel op basis van een aangepaste methode voor het bepalen van de beschikbare hoeveelheid foerageergebied aangepast op de verstoringsfactoren (dit kan een weging zijn). Hiervoor komt de opdrachtnemer met een voorstel aan de ~~begeleidingscommissie~~begeleidingsgroep, waar deze na discussie (evt gewijzigd) vastgesteld wordt en in de verdere studie wordt gehanteerd.

  Noot kraanvogel: Voor de kraanvogel geldt als broedvogel nog geen instandhoudingsdoel. Naar verwachting zal er voor de soort een behoudsdoelstelling worden vastgesteld voor het leefgebied voor het aantal paar op het moment van toevoegen van het doel. Voor deze studie kan het aantal broedparen ~~welke met succes gebroed hebben van~~ in 2019 worden gehanteerd. Voor de soort als niet-broedvogel wordt ook uitgegaan van een behoudsdoelstelling. Voor deze studie kan daarbij het gemiddelde seizoen maximum (gemiddelde van de maximale aantallen die in de afgelopen vijf jaren zijn geteld in het gebied) worden gehanteerd.

Volgend op de verschillende analyses ontvangt de opdrachtgever een voorstel ~~van~~ voor verstoring-werende maatregelen inclusief een begroting en een indicatie van de impact van het te behalen effect, en de kosten van het realiseren van de borging.

Ten minste worden de voor- en nadelen van de volgende opties beoordeeld:
- Het aanwijzen van foerageergebieden
- Een intensivering en verschillende mogelijkheden van de handhaving
- Het (tijdelijk) afsluiten van schouwpaden, fietspaden, wegen, weilanden/akkers
- Het plaatsen van houtwallen of -singels langs meerdere ontsluitingen
- Het actief inrichten van agrarisch natuurbeheer ten behoeve van de foerageerfunctie van de soorten
- Het actief voorlichten van eigenaren en omgeving over de bijdrage aan verbetering van de foerageermogelijkheden.

In uw projectvoorstel geeft u aanvullend aan welke kansen/analyses u nog meer ziet en afgewogen dienen te worden in dit project om tot een goede keuze te komen.

Met opmerkingen [redacted] Deze formulering hebben we gekozen in plaats van het voorstel van de VB dat luidde: toevoegen:
mede, maar niet alleen, vanwege de uitbreiding van de wijk Kloosterveen met 2500 woningen.

Met opmerkingen [redacted] akkoord

Met opmerkingen [redacted]: gewoon het aantal broedparen nemen, want juist door de optelling van de drukfactoren op het gebied, die onderzocht worden in deze gebiedsanalyse, is het broedsucces ver beneden peil.

CONCEPT

provincie Drenthe

In het overzicht van verstoring werende maatregelen staat de ecologische effectiviteit van de verstoring werende maatregelen centraal. Daarnaast wordt ook ingegaan op de verwachte kosten/uren die gemoeid gaan met de verschillende oplossingen. Dit zowel voor de opdrachtgever als mogelijke kosten die in de omgeving gemaakt moeten worden (bijv. inkomstenderving/ maatschappelijke impact).

Aan het einde van dit onderzoek worden meerdere scenario's geschetst die het bevoegd gezag kan uitvoeren om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren en/of verslechtering te voorkomen. Daarbij zijn deze zo opgesteld dat bij de keuze tussen de scenario's rekening kan worden gehouden met de verwachte kosten en maatschappelijke acceptatie. Voorafgaande aan het bepalen van de scenario's wordt afgestemd met de begeleidingsgroep~~commissie~~.
Gedacht kan worden aan:

- Ecologisch beste scenario,
- Maatschappelijk verantwoorde scenario,
- Meest economisch voordelige scenario.

Bij afronding van de opdracht heeft de opdrachtgever ten minste inzicht in:

- ~~de correctheid van het instandhoudingsdoel,~~
- de trend van de verschillende soorten,
- de trend van verstoring,
- de trend van het foerageergebied en
- meerdere scenario's voor de oplossing van eventuele knelpunten die uit het onderzoek naar voren komen~~de oplossing~~.

Governance

De opdracht zal worden aanbesteed ~~en begeleid~~ door de provincie Drenthe en de gemeente Assen. Deze partijen stemmen daarbij af voor de aanbesteding ~~en begeleiding~~ met de rest van de begeleidingsgroep (~~samengesteld door~~ Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten). De opdracht zal worden begeleid door de begeleidingsgroep bestaande uit de provincie Drenthe, gemeente Assen, Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten. De begeleidingsgroep staat onder leiding van een onafhankelijk voorzitter. Om de begeleidingsgroep ~~ze partijen~~ mee te nemen in het onderzoek worden ten minste drie besprekingen gehouden. Te weten:

- een startbespreking
- tussentijdse update waarbij eventueel bijsturing mogelijk is (evt. nog een 2e update van het onderzoek)
- de begeleidingsgroep wordt in de gelegenheid gesteld om op het 1e conceptrapport en het definitieve conceptrapport te reageren.
- eindbespreking voorafgaande aan de definitieve oplevering.
- Het onderzoeksvoorstel en het resultaat ~~kan~~ zal eveneens worden gedeeld met de adviesgroep Natura 2000 van de provincie Drenthe en met de provincie Friesland en gemeenten Midden-Drenthe, Noordenveld en Ooststellingwerf. Daarmee worden alle betrokken organisaties geïnformeerd.

Met opmerkingen De VB ziet deze graag verwijderd. De toelichting van de VB is als volgt:

Toelichting: Zoals wij al aangaven in het concept van 10 maart en tijdens het overleg op 18 mei, de instandhoudingsdoelstellingen zijn een gegeven en moeten niet ter discussie staan in dit onderzoek. Dat werd toen beaamd. We stellen dan ook voor dit hier weg te laten.
Op 18 mei zei dat dit mogelijk uit een opmerking van voortkomt. Ik heb hem gesproken. Hij heeft tijdens het overleg in februari slechts aangegeven dat z.i. trendgegevens uit tellingen op foerageergebieden betrouwbaarder zijn dan die uit tellingen op slaapplaatsen. Hij heeft niet gezegd dat de instandhoudingsdoelen niet correct zouden zijn.

Met opmerkingen Reactie provincie:

Wij hechten eraan om deze te laten staan.

Wij willen weten of het ISHD goed is. Dit betekent niet per definitie dat de ISHD niet correct zijn omdat ze te hoog zijn ingeschat. Het kan ook betekenen dat deze onderschat zijn of ontbreken (denk aan de kraanvogel).

Met opmerkingen Niet akkoord voor de besturen van de groene organisaties.

Met opmerkingen **:** Ik heb hier het voorstel van de gemeente Assen overgenomen.

Het voorstel van de VB voor ditzelfde stukje is het volgende:

meerdere scenario's om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren en/of verslechtering te voorkomen

Onze voorkeur is het voorstel van Assen omdat we nu nog niet zeker weten dat de ISHD niet gerealiseerd zijn en juist de knelpunten opgelost moeten worden.

Met opmerkingen Akkoord met tekstvoorstel

CONCEPT

Bronnen (richtinggevend)

Er wordt onder meer gebruik gemaakt van:

- Beheerplan Natura 2000 Fochteloërveen
- het aanwijzingsbesluit Fochteloërveen
  Wijze van citeren: SOVON & CBS 2005. Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 netwerk. SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Leeswijzer ~~natura~~ Natura 2000 profielen
- Notitie Zwanen Fochteloërveen, Verstoring kleine en wilde zwaan in het Natura 2000-gebied Fochteloërveen, Prolander 2019
- Bestand Bodemgebruik Nederland
- Landgebruik Nederland
- Basisregistratie gewassen
- Ruimtelijkeplannen.nl en gegevens gemeenten over aanvragen

CONCEPT

Date : 18-9-2020 13:45:18
From : "[redacted]"
To : [redacted]@drenthe.nl
Cc : "Arnout Venekamp"[redacted]@drenthe.nl
Subject : FW: Vervolg Kloosterveen- Fochteloerveen
Attachment : 20200918 Gespreksverslag BO met opm verwerkt.docx;20200918 opdracht na BO.docx;20200918 Overeenkomst na BO.docx;image001.png;

Ho[redacted],

Kan deze mail (met 3 bijlagen) ook nog aan het strategisch poho worden toegevoegd.
Dit is echt de laatste hoor.

Gr[redacted]

Van:[redacted]
Verzonden: vrijdag 18 september 2020 13:45
Aan: Reinder Hoekstra[redacted]@nmfdrenthe.nl>
CC:[redacted]@nmfdrenthe.nl>;[redacted]@natuurmonumenten.nl>;[redacted]@Vogelbescherming.nl>;[redacted]@assen.nl'[redacted]@assen.nl>
Onderwerp: RE: Vervolg Kloosterveen- Fochteloerveen

Hallo Reinder e.a.

Dank voor je mail en het overleg daarover gisteren.

[redacted]en ik hebben vanochtend samen naar jullie voorstel gekeken en hebben in bijgaande stukken onze reactie verwerkt in concrete tekstvoorstellen (zie groene passages).

In hoofdlijnen zijn we -ambtelijk- akkoord. Ik zeg hier heel bewust ambtelijk omdat wij het nog niet bestuurlijk hebben voorgelegd en ik natuurlijk geen mandaat heb hiervoor.
Bij voorkeur leggen wij een stuk voor waar we ambtelijk uit zijn gekomen.

In reactie op jullie voorstel in het kort:

- Uitruil onderzoek ISHD tegen art. 4 kunnen we ons in vinden.
- Wij vinden het ook prima dat de begeleidingsgroep door een onafhankelijke voorzitter wordt begeleidt. Wij stellen wel voor om dan een echt onafhankelijk persoon te nemen (dus niet iemand van het ecologisch bureau). Hiervoor hebben wij een tekstvoorstel opgenomen in de overeenkomst en in de opdracht.
- Broedparen is ook akkoord.
- Wij hechten er wel waarde aan dat de intentie zoals uitgesproken in het BO in de overeenkomst vast komt te liggen. Ook hier hebben wij een tekstvoorstel voor gemaakt.

Graag horen wij of jullie met de aangepaste stukken in principe akkoord zijn. Dan zullen we het voorleggen aan onze bestuurders.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

provincie Drenthe

[redacted]
Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
T (0592)[redacted]
E [redacted]@drenthe.nl

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Van: Reinder Hoekstra[redacted]@nmfdrenthe.nl>
Verzonden: woensdag 16 september 2020 16:28
Aan:[redacted]@drenthe.nl>;[redacted]@assen.nl' <[redacted]@assen.nl>
CC:[redacted]@nmfdrenthe.nl>;[redacted]@natuurmonumenten.nl>;[redacted]@Vogelbescherming.nl>
Onderwerp: Vervolg Kloosterveen- Fochteloerveen
Urgentie: Hoog

Beste[redacted]er[redacted],

Hierbij onze reactie op het concept verslag en onze (tekst)voorstellen voor de overeenkomst en de onderzoeksopdracht.

In de concept overeenkomst en de concept opdracht (zie bijlagen) hebben wij enkele veranderingen/aanscherpingen voorgesteld. We hebben de meest recente concepten gebruikt (ontvangen van[redacted]op 26 juni, de opdracht bevatte toen nog track changes).

Een toelichting op enkele voorgestelde veranderingen/aanscherpingen:

Geen onderzoek naar correctheid instandhoudingsdoelen.
In de ambtelijke onderhandelingen waren er nog 2 open eindjes. Vogelbescherming had bij email van 2 juli bezwaar gemaakt tegen art. 4 van de overeenkomst (overige bevoegdheden) en tegen de vermelding in de opdracht dat het onderzoek inzicht zou moeten geven in de correctheid van de instandhoudingsdoelen. De bestuurders van de groene organisaties stellen voor om als compromis art. 4 in de overeenkomst te laten staan mits het onderzoek geen betrekking zal hebben op de correctheid van de instandhoudingsdoelen.

Begeleiding onderzoek
In de concept overeenkomst en concept opdracht is geregeld dat de provincie en de gemeente het onderzoek begeleiden en dat daar weer een begeleidingscommissie naast gaat opereren. De groene organisaties vinden het voor een zo onafhankelijk mogelijke begeleiding van belang dat die gebeurt door een gezamenlijke begeleidingsgroep bestaande uit de provincie, de gemeente en de groene organisaties onder leiding van een onafhankelijk voorzitter, bijv. van onderzoeksbureau Altenburg & Wymenga. Zo voorkomen we gelaagdheid in de begeleiding en houdt iedere partij vertrouwen in het proces.

Aantal broedparen kraanvogels
In de opdracht is onder "noot kraanvogels" vermeld: "*Naar verwachting zal er voor de soort een behoudsdoelstelling worden vastgesteld voor het leefgebied voor het aantal paar op het moment van toevoegen van het doel. Voor deze studie kan het aantal broedparen welke met succes gebroed hebben in 2019 worden gehanteerd.*" Het is niet duidelijk wat is bedoeld met "met succes gebroed hebben", maar wij hebben de indruk dat is bedoeld het aantal aanwezige broedparen. Het gaat er om hoeveel vogels er daadwerkelijk gebroed hebben en niet om het uiteindelijke broedsucces. De drukfactoren leiden er juist toe dat het aantal kuikens dat overleeft laag is.[redacted]en ik hebben hier in de ambtelijke fase overheen gelezen, excuus.) De bestuurders van de groene organisaties stellen een kleine aanpassing voor.

Met vriendelijk groet,
mede namens Vogelbescherming en Natuurmonumenten

Reinder Hoekstra

Reactie Gespreksverslag van het bestuurlijk overleg van 8 september 2020 (in geel de voorgestelde wijzigingen gemarkeerd)

Aanwezigen: Fred Wouters (VB), Jan Gorter (NM), Reinder Hoekstra (NMF), Mirjam Pauwels (Gemeente Assen), Henk Jumelet en Hans Kuipers (provincie Drenthe). Verder waren voor ambtelijke ondersteuning aanwezig:[redacted](Assen),[redacted](VB) en[redacted](provincie).

Het overleg is geopend door Hans Kuipers. Alle partijen zijn in de gelegenheid gesteld om aan te geven wat hun kijk is op het proces tot nu toe.

Vervolgens is door dhr Wouters uitgelegd wat de uitkomsten waren van het vooroverleg tussen de natuurpartijen vanochtend. Dit heeft geleid tot een voorstel voor veranderingen t.o.v. de huidige concept overeenkomst. In hoofdlijnen komt dit voorstel erop neer dat het beroep tegen de natuurvergunning wordt ingetrokken nadat het ecologisch onderzoek is uitgevoerd, de daaruit voortvloeiende maatregelen in een plan van aanpak op tijd en geld zijn gezet en GS en PS hiermee hebben ingestemd. De benodigde maatregelen moeten binnen 4 jaar worden uitgevoerd.

Hierop is door de overheden aangegeven dat hun motivatie voor het aangaan van de private overeenkomst zit in de zekerstelling dat de woningbouw in Kloosterveen op korte termijn van start kan gaan. De overheden concluderen dat de beoogde tijdswinst (door direct intrekken beroep) met het voorstel van de natuurpartijen niet gehaald wordt.

Hierop is een alternatief voorstel neergelegd. In het kort komt dit erop neer dat er een knip wordt gemaakt tussen het intrekken van het beroep tegen de 500 woningen (de huidige vergunning) en de afspraak om geen beroep in te stellen tegen de 2000 in de toekomst nog te vergunnen woningen. De afspraak is dat er binnen nu en +/- 2 weken een overeenkomst wordt afgesloten tussen alle partijen waarin staat:
Dat de natuurpartijen het beroep tegen de natuurvergunning van 500 woningen zullen intrekken als de overheden de opdracht hebben verleend aan een ecologisch bureau op basis van gezamenlijke opdrachtformulering en de provincie de natuurvergunning heeft aangepast (dit laatste is overigens al gebeurd).
Dat de afspraak - dat er geen beroep wordt ingediend tegen de natuurvergunning van de overige 2000 woningen- nu nog niet wordt gemaakt, maar als intentie wordt opgenomen en gekoppeld aan het besluit van de provincie over het plan van aanpak dat op basis van het nader onderzoek wordt opgesteld. Met dit plan van aanpak wordt bedoeld een analyse van het probleem en een uiteenzetting van de maatregelen die op basis van het onderzoek van het ecologisch bureau geadviseerd en opgepakt gaan worden, inclusief begroting en tijdspad.
Als partijen het eens zijn over het plan van aanpak kan een nadere overeenkomst <> voor de overige 2000 woningen als de provincie het plan van aanpak uitvoert.
Als basis voor de overeenkomst wordt de concept overeenkomst gebruikt die partijen al overeengekomen waren. De groene partijen krijgen de ruimte om binnen de termijn van 2 weken enkele veranderingen of aanscherpingen voor te stellen.

Alle partijen stonden positief tegenover dit alternatieve voorstel en zullen z.s.m. bij hun achterban nagaan of dit voor iedereen een acceptabel consensus is. Einde overleg.

Reactie Gespreksverslag van het bestuurlijk overleg van 8 september 2020 (in geel de voorgestelde wijzigingen door groene partijen gemarkeerd)

Aanwezigen: Fred Wouters (VB), Jan Gorter (NM), Reinder Hoekstra (NMF), Mirjam Pauwels (Gemeente Assen), Henk Jumelet en Hans Kuipers (provincie Drenthe). Verder waren voor ambtelijke ondersteuning aanwezig: [redacted] (Assen), [redacted] (VB) en [redacted] (provincie).

Het overleg is geopend door Hans Kuipers. Alle partijen zijn in de gelegenheid gesteld om aan te geven wat hun kijk is op het proces tot nu toe.

Vervolgens is door dhr Wouters uitgelegd wat de uitkomsten waren van het vooroverleg tussen de natuurpartijen vanochtend. Dit heeft geleid tot een voorstel voor veranderingen t.o.v. de huidige concept overeenkomst. In hoofdlijnen komt dit voorstel erop neer dat het beroep tegen de natuurvergunning wordt ingetrokken nadat het ecologisch onderzoek is uitgevoerd, de daaruit voortvloeiende maatregelen in een plan van aanpak op tijd en geld zijn gezet en GS en PS hiermee hebben ingestemd. De benodigde maatregelen moeten binnen 4 jaar worden uitgevoerd.

Hierop is door de overheden aangegeven dat hun motivatie voor het aangaan van de private overeenkomst zit in de zekerstelling dat de woningbouw in Kloosterveen op korte termijn van start kan gaan. De overheden concluderen dat de beoogde tijdswinst (door direct intrekken beroep) met het voorstel van de natuurpartijen niet gehaald wordt.

Hierop is een alternatief voorstel neergelegd. In het kort komt dit erop neer dat er een knip wordt gemaakt tussen het intrekken van het beroep tegen de 500 woningen (de huidige vergunning) en de afspraak om geen beroep in te stellen tegen de 2000 in de toekomst nog te vergunnen woningen. De afspraak is dat er binnen nu en +/- 2 weken een overeenkomst wordt afgesloten tussen alle partijen waarin staat:

- Dat de natuurpartijen het beroep tegen de natuurvergunning van 500 woningen zullen intrekken als de overheden de opdracht hebben verleend aan een ecologisch bureau op basis van gezamenlijke opdrachtformulering en de provincie de natuurvergunning heeft aangepast (dit laatste is overigens al gebeurd).
- Dat de afspraak - dat er geen beroep wordt ingediend tegen de natuurvergunning van de overige 2000 woningen- nu nog niet wordt gemaakt, maar als intentie wordt opgenomen en gekoppeld aan het besluit van de provincie over het plan van aanpak dat op basis van het nader onderzoek wordt opgesteld. Met dit plan van aanpak wordt bedoeld een analyse van het probleem en een uiteenzetting van de maatregelen die op basis van het onderzoek van het ecologisch bureau geadviseerd en opgepakt gaan worden, inclusief begroting en tijdspad.
- ~~Als partijen het eens zijn over het plan van aanpak kan een nadere overeenkomst <> voor de overige 2000 woningen als de provincie het plan van aanpak uitvoert.~~
- Als basis voor de overeenkomst wordt de concept overeenkomst gebruikt die partijen al overeengekomen waren. De groene partijen krijgen de ruimte om binnen de termijn van 2 weken enkele veranderingen of aanscherpingen voor te stellen.

Alle partijen stonden positief tegenover dit alternatieve voorstel en zullen z.s.m. bij hun achterban nagaan of dit voor iedereen een acceptabel consensus is. Einde overleg.

Met opmerkingen [redacted] als we dit weghalen is het ook prima. Voorgaande bullit geeft de kern weer.

provincie Drenthe

Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvoge van het Fochteloërveen~~Verstoring van en oplossingen voor de niet broed Fochteloërveen~~

Van: [redacted] provincie Drenthe
Datum: 15-09~~8~~ ~~526~~ 6 2020

Inleiding

De provincie Drenthe wil in samenwerking met de gemeente Assen en partners (Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten, Natuur- en Milieufederatie Drenthe) inzicht hebben in de (toekomstige) verstoringsbronnen die zich voordoen in en direct rondom de foerageergebieden, de effecten hiervan op de instandhoudingsdoelen en de mogelijke mitigerende maatregelen voor de niet broedvogels (kleine zwaan, wilde zwaan, toendrarietgans, kolgans, slobeend en wintertaling) rondom het Fochteloërveen. De ondertussen kenmerkende kraanvogel wordt eveneens meegenomen in het onderzoek als broedvogel en niet-broedvogel.

Aanleiding voor het gevraagde onderzoek is het niet halen van aantallen van de gestelde instandhoudingsdoelen voor de kleine zwaan en wilde zwaan, het gegeven dat er verschillende ontwikkelingen plaatsvinden ~~dan wel ontwikkeld worden~~ rondom het Fochteloërveen, de indicatie dat er in de afgelopen jaren meer verstoring plaatsvindt van foerageergebieden van de zwanen en dat het klimaat verandert. Deze (nieuwe) ontwikkelingen leiden tot de hypothese dat er (op termijn) niet afdoende foerageergebied beschikbaar is om de gestelde aantallen te faciliteren.

De opdrachtgever vraagt voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen:

- Een beschrijving en analyse op basis van de huidige beschikbare data
  - Een analyse van het tot stand komen van het instandhoudingsdoel
  - Een analyse van de trend van de soorten in het licht van de instandhoudingsdoelen, waarbij gebruik wordt gemaakt van dezelfde gegevens als gebruikt tijdens het aanwijzen van het gebied
  - ~~Een analyse van de trend van de soorten gebruikmakend van dezelfde soort getallen als gebruikt voor de aanwijzing van het gebied.~~
  - Een interpretatie van de trend van de soorten volgend uit de data van de WetlandWacht ~~Vogelbescherming~~en Sovon.
- Een inschatting op basis van wetenschappelijke bronnen van de (verwachte) effecten van klimaatverandering op het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen.
- Een discussie over de verschillende methoden voor het berekenen van foerageergebied en de te hanteren data in het uit te voeren onderzoek. Deze discussie vindt in de ~~projectbegeleidingscommissie~~ begeleidingsgroep plaats onder leiding van de opdrachtnemer op basis van de bovengenoemde analyses. De ~~commissie~~ begeleidingsgroep bepaalt op basis van de discussie de basis waarop de rest van de studie wordt gerapporteerd.
- De uiteenzetting van de verplichting voor de provincie Drenthe voor het bereiken van de instandhoudingsdoelen zoals geformuleerd in het aanwijzingsbesluit ~~in relatie tot het behalen van het landelijke doel~~.
- Een analyse van het landgebruik (gespecificeerd in leefgebied (foerageergebied)) in de afgelopen jaren vanaf het moment van aanwijzen van het gebied aan de hand van bijvoorbeeld de gegevens van bestand bodemgebruik, landgebruik Nederland en registratie gewassen. Dit zowel voor binnen het Natura 2000 gebied als erbuiten tot 10 kilometer omtrek.

CONCEPT

provincie Drenthe

NATURA 2000

- Een overzicht van ruimtelijke ontwikkelingen vanaf het moment van aanwijzen van het gebied en trend van (vermeende) toekomstige ontwikkelingen. Hiertoe worden vanuit het onderzoek aan de partnergemeenten een vraag uitgedaan. Op basis hiervan wordt een prognose voor de toekomst gemaakt van liggende aanvragen op potentiele foerageergebieden. De reikwijdte van de vraag gaat tot 10 kilometer omtrek.
- Een analyse van de ontwikkeling van verschillende objectief te analyseren verstoringsfactoren door vliegverkeer, recreatie, jacht en/of schadebestrijding, overig gebruik van wegen & percelen en andere vormen van mogelijke actieve verstoring (op basis van gegevens van de luchthaven, vervoersbewegingen en andere historisch aantoonbare data).
- Een doorzicht van de ontwikkeling van (mogelijke) verstoringsfactoren vliegverkeer, recreatie, woningbouw (in ieder geval de 2500 woningen Kloosterveen) jacht en/of schadebestrijding, overig gebruik van wegen & percelen en andere vormen van mogelijke actieve verstoring.
- Een analyse van de hoeveelheid foerageergebied i.r.t. het instandhoudingsdoel op basis van een aangepaste methode voor het bepalen van de beschikbare hoeveelheid foerageergebied aangepast op de verstoringsfactoren (dit kan een weging zijn). Hiervoor komt de opdrachtnemer met een voorstel aan de ~~begeleidingscommissie~~begeleidingsgroep, waar deze na discussie (evt gewijzigd) vastgesteld wordt en in de verdere studie wordt gehanteerd.

  Noot kraanvogel: Voor de kraanvogel geldt als broedvogel nog geen instandhoudingsdoel. Naar verwachting zal er voor de soort een behoudsdoelstelling worden vastgesteld voor het leefgebied voor het aantal paar op het moment van toevoegen van het doel. Voor deze studie kan het aantal broedparen ~~welke met succes gebroed hebben van~~ in 2019 worden gehanteerd. Voor de soort als niet-broedvogel wordt ook uitgegaan van een behoudsdoelstelling. Voor deze studie kan daarbij het gemiddelde seizoen maximum (gemiddelde van de maximale aantallen die in de afgelopen vijf jaren zijn geteld in het gebied) worden gehanteerd.

Met opmerkingen [redacted]: gewoon het aantal broedparen nemen, want juist door de optelling van de drukfactoren op het gebied, die onderzocht worden in deze gebiedsanalyse, is het broedsucces ver beneden peil.

Met opmerkingen [redacted]: akkoord

Volgend op de verschillende analyses ontvangt de opdrachtgever een voorstel ~~van~~ voor verstoring-werende maatregelen inclusief een begroting en een indicatie van de impact van het te behalen effect, en de kosten van het realiseren van de borging.

Ten minste worden de voor- en nadelen van de volgende opties beoordeeld:

- Het aanwijzen van foerageergebieden
- Een intensivering en verschillende mogelijkheden van de handhaving
- Het (tijdelijk) afsluiten van schouwpaden, fietspaden, wegen, weilanden/akkers
- Het plaatsen van houtwallen of -singels langs meerdere ontsluitingen
- Het actief inrichten van agrarisch natuurbeheer ten behoeve van de foerageerfunctie van de soorten
- Het actief voorlichten van eigenaren en omgeving over de bijdrage aan verbetering van de foerageermogelijkheden.

In uw projectvoorstel geeft u aanvullend aan welke kansen/analyses u nog meer ziet en afgewogen dienen te worden in dit project om tot een goede keuze te komen.

CONCEPT

provincie Drenthe

In het overzicht van verstoring werende maatregelen staat de ecologische effectiviteit van de verstoring werende maatregelen centraal. Daarnaast wordt ook ingegaan op de verwachte kosten/uren die gemoeid gaan met de verschillende oplossingen. Dit zowel voor de opdrachtgever als mogelijke kosten die in de omgeving gemaakt moeten worden (bijv. inkomstenderving/ maatschappelijke impact).

Aan het einde van dit onderzoek worden meerdere scenario's geschetst die het bevoegd gezag kan uitvoeren om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren en/of verslechtering te voorkomen. Daarbij zijn deze zo opgesteld dat bij de keuze tussen de scenario's rekening kan worden gehouden met de verwachte kosten en maatschappelijke acceptatie. Voorafgaande aan het bepalen van de scenario's wordt afgestemd met de begeleidingsgroep~~commissie~~.
Gedacht kan worden aan:

- Ecologisch beste scenario,
- Maatschappelijk verantwoorde scenario,
- Meest economisch voordelige scenario.

Bij afronding van de opdracht heeft de opdrachtgever ten minste inzicht in:

- ~~de correctheid van het instandhoudingsdoel;~~
- de trend van de verschillende soorten,
- de trend van verstoring,
- de trend van het foerageergebied en
- meerdere scenario's voor de oplossing van eventuele knelpunten die uit het onderzoek naar voren komen.~~de oplossing~~.

Met opmerkingen verwijderen akkoord
heeft opmaak toegepast: Markeren

Governance

De opdracht zal worden aanbesteed ~~en begeleid~~ door de provincie Drenthe en de gemeente Assen. ~~Deze partijen stemmen daarbij af voor de aanbesteding en begeleiding met de rest van de begeleidingsgroep (samengesteld door Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten).~~ De opdracht zal worden begeleid door de begeleidingsgroep bestaande uit de provincie Drenthe, gemeente Assen, Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten. Omdat het onderzoek door het ecologisch bureau onafhankelijk is, zal het doel van de begeleidingsgroep zijn om voor input te zorgen. De onafhankelijk voorzitter is ervoor verantwoordelijk dat alle deelnemers van de begeleidingsgroep hun input kunnen leveren en dat duidelijk wordt vastgelegd waar partijen consensus over hebben en waar eventueel verschillende opvattingen over bestaan. Om de begeleidingsgroep ~~ze partijen~~ mee te nemen in het onderzoek worden ten minste drie besprekingen gehouden. Te weten:

- een startbespreking
- tussentijdse update waarbij eventueel bijsturing mogelijk is (evt. nog een 2e update van het onderzoek)
- de begeleidingsgroep wordt in de gelegenheid gesteld om op het 1e conceptrapport en het definitieve conceptrapport te reageren.
- eindbespreking voorafgaande aan de definitieve oplevering.
- Het onderzoeksvoorstel en het resultaat ~~kan~~ zal eveneens worden gedeeld met de adviesgroep Natura 2000 van de provincie Drenthe en met de provincie Friesland en

CONCEPT

gemeenten Midden-Drenthe, Noordenveld en Ooststellingwerf. Daarmee worden alle betrokken organisaties geïnformeerd.

Bronnen (richtinggevend)

Er wordt onder meer gebruik gemaakt van:

- Beheerplan Natura 2000 Fochteloërveen
- het aanwijzingsbesluit Fochteloërveen
- *Wijze van citeren*: SOVON & CBS 2005. Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 netwerk. SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Leeswijzer ~~natura~~ Natura 2000 profielen
- Notitie Zwanen Fochteloërveen, Verstoring kleine en wilde zwaan in het Natura 2000-gebied Fochteloërveen, Prolander 2019
- Bestand Bodemgebruik Nederland
- Landgebruik Nederland
- Basisregistratie gewassen
- Ruimtelijkeplannen.nl en gegevens gemeenten over aanvragen

CONCEPT

PRIVAATRECHTELIJKE OVEREENKOMST
Inzake maatregelen Fochteloërveen.

Ondergetekenden,
Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe handelend ter uitvoering van de artikel 2.2 van de Wet natuurbescherming waarbij zij ervoor zorg draagt dat in hun provincie de instandhoudingsmaatregelen en passende maatregelen om verslechtering te voorkomen *worden getroffen die nodig zijn voor Natura 2000-gebieden.*

en

Vogelbescherming Nederland

en

Natuur en Milieufederatie Drenthe

en

Natuurmonumenten

en

De gemeente Assen,
Gemeente Assen, te dezen krachtens artikel 171 van de Gemeentewet rechtsgeldig vertegenwoordigd door de heer M.L.J. Out, burgemeester, handelende ter uitvoering van het besluit van het college van burgemeester en wethouders van ……, nummer ……, hierna te noemen "de gemeente

tezamen te noemen 'partijen';

overwegende:

Aanleiding
Gedeputeerde Staten van Drenthe (GS) hebben vanuit hun rol als vergunningverlener op grond van de Wet natuurbescherming een natuurvergunning verleend aan de gemeente Assen voor de uitbreiding van de woonwijk Kloosterveen (deelgebied Kloosterakker) met 500 woningen. Tegen deze natuurvergunning hebben Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie Drenthe en Natuurmonumenten beroep aangetekend bij de Rechtbank Noord-Nederland. De beroepsschriften hebben betrekking op de onderwerpen "stikstof" en "foerageergebieden". Ten aanzien van het aspect stikstof zijn partijen het erover eens dat de natuurvergunning voor dit onderdeel moet worden aangepast. De vergunning was immers gebaseerd op de PAS welke op 29 mei 2019 is vernietigd. Partijen zijn verdeeld over de vraag "welk effect de uitbreiding van het Kloosterveen heeft op de foerageergebieden". De behandeling van de beroepsschriften is aangehouden omdat partijen een minnelijk traject gestart zijn. Deze gesprekken hebben geleid tot afspraken tussen de partijen. Deze afspraken worden middels deze overeenkomst

CONCEPT

privaatrechtelijk vastgelegd. Dit biedt iedere partij de zekerheid dat invulling en uitvoering wordt gegeven aan datgene wat is afgesproken.

Partijen komen het volgende overeen:

Artikel 1 Stikstof
De gemeente Assen heeft, vanwege het wegvallen van de PAS systematiek en daarmee de huidige onderbouwing, een nadere onderbouwing voor het onderdeel stikstof bij de provincie aangeleverd. Op basis hiervan heeft de provincie een concept 6:19 Awb besluit geschreven waarmee de natuurvergunning voor het onderdeel stikstof wordt aangepast (zie bijlage 2). Ten aanzien van stikstof wordt door Gedeputeerde Staten van Drenthe depositieruimte toegedeeld vanuit het Stikstofregistratiesysteem waarmee verzekerd is dat er geen toename van stikstof ontstaat als gevolg van de uitbreiding van de woonwijk Kloosterveen met 500 woningen. Dit besluit zal na ondertekening van deze overeenkomst definitief worden gemaakt en worden verzonden naar de rechtbank Noord-Nederland en de overige partijen.

Artikel 2 Maatregelen voor vogels
a) Gedeputeerde Staten van Drenthe zullen een ecologisch bureau opdracht geven, zoals afgesproken met partijen, conform de opdracht "Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen" (hierna: de opdracht).
b) De opdracht maakt onlosmakelijk deel uit van deze overeenkomst. Voor de inhoud daarvan wordt kortheidshalve verwezen naar bijlage 1.
c) De kosten van de opdracht (de eindafrekening) wordt voor 50% gedragen door de Gedeputeerde Staten van Drenthe en voor 50% door de gemeente Assen.
d) De opdracht zal als datum voor de oplevering ~~december 2020~~maart 2021 krijgen.
e) De opdracht behelst een onafhankelijk onderzoek en zal begeleid worden door ~~de provincie Drenthe en de gemeente Assen. Deze partijen stemmen daarbij af met de~~ een begeleidingsgroep samengesteld door de provincie Drenthe, de gemeente Assen, Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten zoals omschreven in de opdracht. De begeleidingsgroep staat onder leiding van een onafhankelijk voorzitter ~~bijv. van het ecologisch bureau~~. Omdat het onderzoek door het ecologisch bureau onafhankelijk is, zal het doel van de begeleidingsgroep zijn om voor input te zorgen. De onafhankelijk voorzitter is ervoor verantwoordelijk dat alle deelnemers van de begeleidingsgroep hun input kunnen leveren en dat duidelijk wordt vastgelegd waar partijen consensus over hebben en waar eventueel verschillende opvattingen over bestaan.
f) Na de afronding van de opdracht komen partijen ambtelijk bijeen om de verdere uitwerking van de voorgestelde maatregelen door te spreken en zal een voorstel (met een concreet plan van aanpak inclusief een analyse van het probleem, een uiteenzetting van de maatregelen die zijn voorgesteld en die uitgevoerd gaan worden, ~~-~~tijdspad en begroting) aan Gedeputeerde Staten worden voorgelegd inclusief een advies van de betrokken partijen. Gedeputeerde Staten van Drenthe zal op basis hiervan besluiten over het vervolgproces.
g) Op grond van artikel 2.2 van de Wet natuurbescherming zullen Gedeputeerde Staten van Drenthe zo snel mogelijk de uit het onderzoek naar voren komende maatregelen uitvoeren die nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te halen en verslechtering te voorkomen. De uit te voeren maatregelen worden na het onderzoek op termijn gezet.

Met opmerkingen [redacted]: Is dit haalbaar? Evt. januari 2021.
Met opmerkingen [redacted]]: nee is niet haalbaar. We zullen nog bij A&W navragen of dit reel is. Het doel -kwaliteit en vaart erin houden- staan voorop!
heeft opmaak toegepast: Markeren
heeft opmaak toegepast: Markeren
heeft opmaak toegepast: Lettertype: (Standaard) Arial, 10 pt

h) Als uit de uitwerking van de opdracht blijkt dat het aanwijzen van foerageergebieden noodzakelijk is, zetten Gedeputeerde Staten van Drenthe zich in deze via een gebiedsproces te realiseren en duurzaam te borgen, zo nodig in besluiten en beleid. In dat geval stellen Gedeputeerde Staten van Drenthe hiervoor voldoende middelen beschikbaar en zorgen voor voldoende communicatie over het proces en inhoud ten behoeve van belanghebbenden. De provincie ~~gaatgedeeltedraagt zorg voor~~ een strakke regie en tijdbewaking van het gebiedsproces.

i) De opgedane kennis uit de uitwerking van de opdracht en de daaruit voortvloeiende maatregelen zullen worden verwerkt in het beheerplan bij de eerstvolgende herziening.

Artikel 3 Natuurvergunning

a) Nadat uitvoering is gegeven aan artikel 1 en artikel 2, sub a van deze overeenkomst zullen Natuur en Milieufederatie Drenthe, Natuurmonumenten en Vogelbescherming Nederland de door hun ingediende beroepen tegen de natuurvergunning voor de uitbreiding van de woonwijk Kloosterakker met 500 woningen bij de Rechtbank Noord-Nederland intrekken.

b) Partijen spreken de intentie uit af te zien van een gerechtelijke procedure tegen de verdere ontwikkeling van de overige (circa 2000) woningen voor het toekomstige uitbreidingsplan Kloosterveen, maar definitieve afspraken hierover worden pas gemaakt na afronding van het onderzoek zoals omschreven onder artikel 2 lid e en nadat is voldaan aan hetgeen staat in artikel 2 lid f van deze overeenkomst.

~~Kloosterveen binnen het plangebied van de Structuurvisie Kloosterveen 2017-2035 geen beroep wordt ingediend voor het onderdeel foerageergebieden, zolang die uitbreiding binnen de 2500 woningen blijft en in de passende beoordeling(en) de volgende onderwerpen worden betrokken: de effecten op de foerageergebieden en de rust- en slaapplaatsen van de kwalificerende niet broedvogelsoorten en de kraanvogel van toename van recreatie door de uitbreiding van Kloosterveen, van bestaande verstoringsbronnen waaronder die zijn genoemd in het Natura 2000-beheerplan (recreatie, laagvliegende (les)vliegtuigen en helikopters, faunabeheer en jacht) en van verstoring zoals die op basis van andere plannen of projecten die vergund zijn of waarvoor bij de provincie reeds een vergunning is aangevraagd, kunnen worden verwacht.~~

~~***Toelichting***~~

~~In de huidige passende beoordeling is ten aanzien van het aspect stikstof uitgegaan van de realisatie van 500 woningen, maar ten aanzien van het aspect foerageergebieden is uitgegaan van de uitbreiding van de woonwijk van 2500 woningen. Partijen spreken met elkaar af dat zij eventuele toekomstige natuurvergunningen voor het Kloosterveen, als dit binnen het maximum past van 2500 woningen, niet nogmaals aan zullen vechten bij de rechtbank voor het onderdeel foerageergebieden.~~

Artikel 4 Overige bevoegdheden

Het in deze overeenkomst bepaalde laat de publiekrechtelijke positie en bevoegdheden van de gemeente en provincie onverlet. Publiekrechtelijk handelen dan wel het nalaten van publiekrechtelijk handelen door de gemeente en provincie zal derhalve nimmer een tekortkoming bij de uitvoering van de overeenkomst kunnen vormen.

Artikel 5 Onvoorziene omstandigheden

In geval van onvoorziene omstandigheden treden partijen in overleg om tot een oplossing te komen.

heeft opmaak toegepast: Markeren

heeft opmaak toegepast: Markeren

heeft opmaak toegepast: Markeren

heeft opmaak toegepast: Markeren

Artikel 6 Einde overeenkomst
Deze overeenkomst eindigt zodra aan alle rechten en verplichtingen over en weer uit deze overeenkomst is voldaan.

Artikel 7
Op deze overeenkomst is het Nederlands recht van toepassing.

Bijlagen
De volgende bijlagen maken onlosmakelijk deel uit van deze overeenkomst of worden dat na gereedkomen daarvan. Zij worden daartoe mede door partijen geparafeerd voor zover dat nog niet is geschied en voor zover de bijlagen bij het aangaan van deze overeenkomst al gereed zijn.
Deze overeenkomst en de daarbij behorende bijlagen worden geacht elkaar aan te vullen. In geval van strijdigheid tussen de bepalingen van deze overeenkomst en de bijlagen, prevaleren de bepalingen van de overeenkomst.

Bijlage:
1) opdracht: “Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen” d.d. 15 september ~~26 juni~~ 2020
2) concept 6:19 Awb besluit (aangepast natuurvergunning Kloosterveen)

Opgemaakt in meervoud,

de Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe, *vertegenwoordigd door*

plaats :
datum :
handtekening :

Vogelbescherming Nederland , *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de Natuur en Milieufederatie Drenthe, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de Natuurmonumenten, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de gemeente Assen, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

Date : 22-9-2021 10:39:09
From : [redacted]@drenthe.nl
To : '[redacted]@drenthe.nl, [redacted]@assen.nl
Subject : FW: Voorstel afronding rapport Fochteloerveen
Attachment : Voorstel uitwerking maatregelen (rapport h6) 21 sep 2021.pdf;

Goedemorgen
Hier het voorstel met enkele richtingen van [redacted] en [redacted]
Volgende week dinsdag graag overleg hierover. (zie andere uitnoding)

Groet,
[redacted]

[redacted]@drenthe.nl
bereikbaar via
+31 (0)592 365555
werk: ma, di, wo, do, vr

Westerbrink 1
9405 BJ Assen
Postbus 122
9400 AC Assen

[redacted]

Van: [redacted]@altwym.nl>
Verzonden: dinsdag 21 september 2021 11:21
Aan: [redacted]@drenthe.nl>
CC: [redacted]@altwym.nl>
Onderwerp: Voorstel afronding rapport Fochteloerveen

Beste [redacted],

[redacted] en ik hebben de afronding van het rapport over draagkracht en verstoring rond het Fochteloerveen nader bekeken. We hebben een voorstel voor de uitwerking van maatregelen en draagkrachtscenario's uitgewerkt op basis van het overleg d.d. 6 september.

We willen dit graag met je afstemmen. Wat ons betreft zou overleg deze week donderdag vanaf 15 u kunnen en vrijdag vanaf 16 u, maar wellicht kan het ook per mail.

Wij ontvangen graag je reactie!

Met vriendelijke groet,

[redacted]

Altenburg & Wymenga ECOLOGISCH ONDERZOEK

Voorstel uitwerking maatregelen en draagkrachtscenario's (hoofdstuk 6)

Doel

Uitwerken en concretiseren van maatregelen om de draagkracht van het Natura 2000-gebied Fochteloërveen voor de doelsoorten te optimaliseren. Rekening houdend met de huidige verstoringsdruk en toekomstige ontwikkelingen gaat de verkenning uit maatregelen die de draagkracht op bouwland buiten de ontwikkelingsgebieden met ten minste 20% verhogen.

Conform de aanbieding in de offerte bestaat de uitwerking uit:

a. inventarisatie van relevante maatregelen, o.a. zonering in ruimte en tijd van recreatief gebruik, afschermingsstructuren, grondgebruik;
b. berekening van de effectiviteit van de maatregelen d.m.v. verschillende draagkrachtscenario's;
c. indicatieve duiding van de kosten en de inspanning voor de te treffen maatregelen - hiervoor is input van o.m. de terreinbeheerders noodzakelijk;
d. advies voor het optimale maatregelenpakket op basis van de draagkrachtopgave, draagkrachtscenario's en kosten.

Overzicht maatregelen

De volgende categorieën van maatregelen kunnen worden toegepast om draagkracht binnen het gebied te vergroten:

- **Beperken van verstoring door recreatie**
  - Lokaal beperken van recreatiedruk
    Hierbij kan de aandacht gericht worden op paden nabij slaapplaatsen op korte afstand van foerageergebied (het Compagnonsveld is een goed voorbeeld) en trajecten waar Kraanvogels met jongen foerageren op percelen direct grenzend aan het veen.
  - Verdichten van boomsingels langs wegen / paden
    Hierdoor wordt visuele verstoring door recreatie langs belangrijke foerageerlocaties beperkt.

- **Terugdringen van verstoring door jacht en verjaging**
  - Instellen van ganzenfoerageergebieden
    Aanwijzen van kavels waar ganzen met rust gelaten worden: geen verjaging (al dan niet met afschot) en jacht; boeren ontvangen een tegemoetkoming in de schade.

- **Aanpassen grondgebruik**
  - Langer laten liggen van oogstresten bv in het kader van agrarisch natuurbeheer (beheerpakketten met subsidieregeling) op akkerbouwgronden (cf experiment in Zeeland)
  - Omzetten van bloementeelt / grasland naar akkerland
    Bijvoorbeeld bollenteelt naar bieten. Mogelijk ook omzetten van grasland; wellicht is het effect hiervan op draagkracht is klein, en zijn de potentiële deelgebieden met rustig grasland voor ganzen en zwanen nodig in de tweede helft van de winter.

- **Optimaliseren ruimtelijke relatie foerageergebied – slaapplaatsen**
  - Maatregelen zoneren, bij voorkeur in de directe omgeving rond het veen, namelijk een straal van ca 2,5 km, in vergelijking met opties binnen 5 km afstand
  - Maatregelen in foerageergebied lokaliseren nabij slaapplaatsen
  - Waarborgen / optimaliseren van rust en ruimte op relevante slaapplaatsen, inclusief uitwijkgebieden zoals de Weperplas

Uitwerking in draagkrachtscenario's

De bovenstaande maatregelen kunnen worden uitgewerkt in draagkrachtscenario's voor de ganzen en zwanen mbv GIS. Wij er van uit dat [redacted] en [redacted] op een kaart aan kunnen geven welke paden nabij de verstoringsgevoelige belangrijke gebieden voor ganzen en zwanen liggen en langs welke wegen het verdichten van singels / hagen relevant is. Vervolgens berekenen wij per km-vak de draagkrachtwinst, door in de betrokken kmvakken een van de volgende opties toe te passen:

- De verstoringsdruk door wandelaars / fietsers op 0 te zetten;
- De verstoringsdruk door jacht / verjaging op 0 te zetten;
- Een hogere draagkracht toe te kennen op basis van het gewas (bv bieten, aardappelen, mais ipv bollen of gras);
- Een hogere draagkracht toe te kennen op basis van een beheerpakket voor oogstresten.

Bij deze berekeningen wordt onderscheid gemaakt naar deelgebieden (zie rode contouren in bijgaande kaart) en een zonering van 2,5 km rondom het veen en (wanneer dit niet voldoende is) 5 km.

De 'winst' van het optimaliseren van de ruimtelijke relaties tussen foerageergebieden en slaapplaatsen is moeilijk te kwantificeren en beschrijven we daarom kwalitatief.

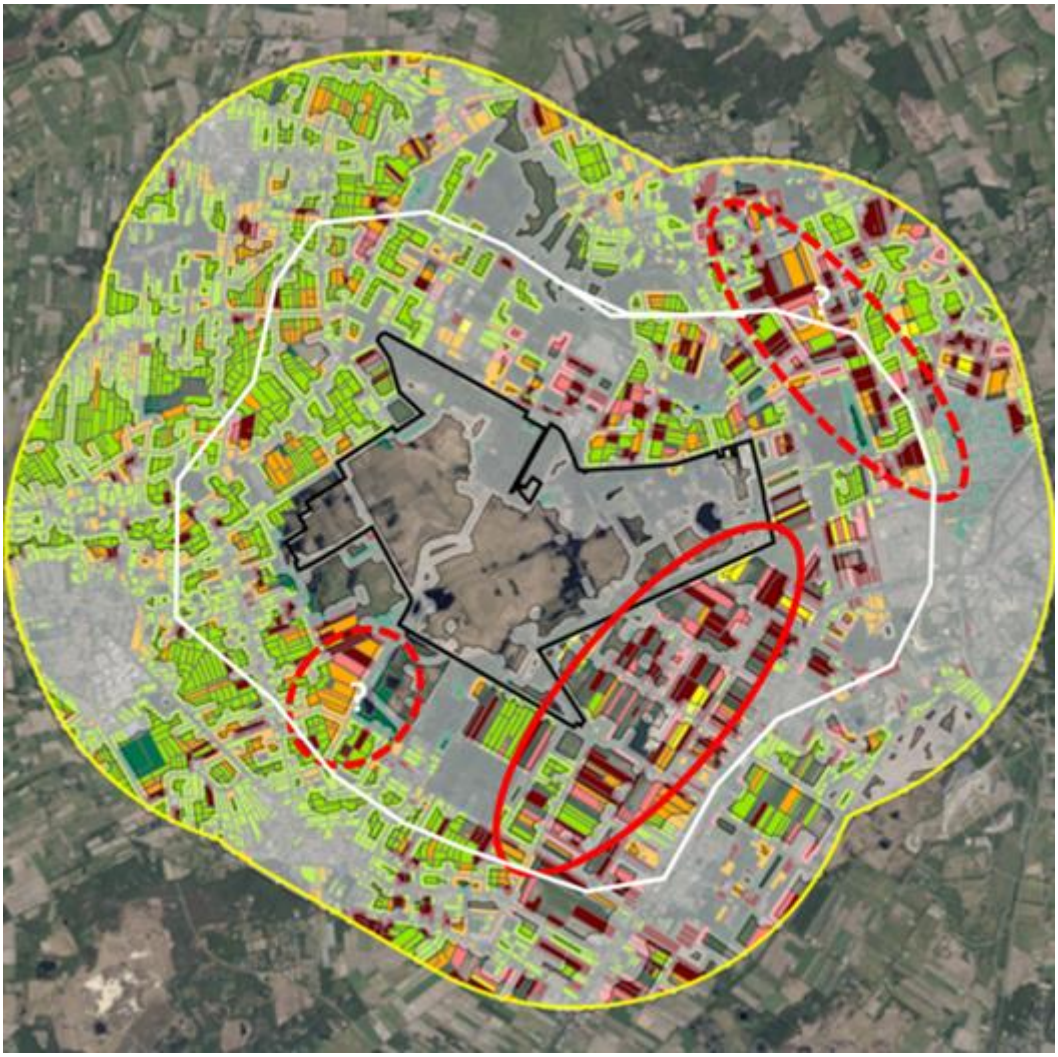

Potentieel foerageergebied conform de basisverstoringskaart, deelgebieden met akkerbouwgewassen, 5 km contour (geel) en 2,5 km contour (wit, ruwweg weergegeven).

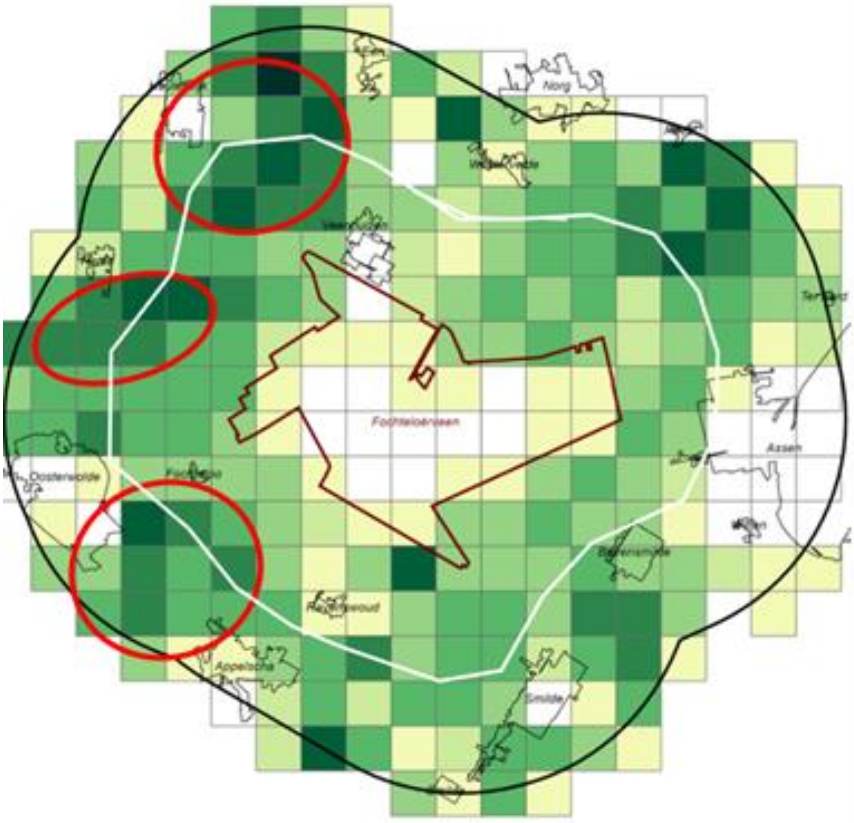

Draagkracht per km-vak, inclusief verstoringsbronnen m.u.v. vliegverkeer en relatief rustige deelgebieden met grasland.

De berekeningen resulteren in een matrix, waarin de draagkrachtwinst van verschillende maatregelen wordt opgenomen, en onderscheid gemaakt wordt naar deelgebieden / zones; zie onderstaand voorbeeld. Op basis van deze matrix wordt duidelijk welke combinatie van maatregelen voldoende draagkrachtwinst oplevert.

Maatregel / zone	**2,5 km zone** draagkrachtwinst in kgd of %	**5 km zone** draagkrachtwinst in kgd of %
- Zonering wandel/fietspaden - Verdichting boomsingels - Instellen ganzenfoerageergebieden - Beheerpakketten oogstresten - Omzetting grasland naar akkerland - Omzetting bollenteelt naar akkerland		
Totale draagkrachtwinst		

<u>Kostenindicatie</u>

Voor de draagkrachtscenario's wordt tevens een indicatieve kostenduiding gemaakt, die in de matrix kan worden opgenomen. Zo maken we een indicatieve kostenraming voor:

- Schadevergoeding voor boeren op basis van ganzenopvangbeleid;
- Beheervergoeding voor oogstresten op basis van agrarische beheerpakketten;
- Beheerkosten voor verdichting singels indien richtbedragen beschikbaar zijn;
- Kosten van het omzetten van gras of bloembollen naar bieten, aardappels, mais indien richtbedragen beschikbaar zijn.

Date : 21-2-2022 12:58:50
From : '[redacted]@drenthe.nl
To : '[redacted]@drenthe.nl, '[redacted]@drenthe.nl
Subject : FW: Vragen over onderzoek foerageergebieden Fochteloerveen
Attachment : image005.jpg;image006.png;image003.png;image004.jpg;

Ter info nog wat communicatie m.b.t. ganzen kloosterveen

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: vrijdag 18 februari 2022 15:38
Aan: [redacted]@assen.nl>; [redacted]@drenthe.nl>
CC: [redacted]@assen.nl>; [redacted]@assen.nl>
Onderwerp: RE: Vragen over onderzoek foerageergebieden Fochteloerveen

Goedemiddag [redacted] ea.

Ik denk dat de kwantitatieve duiding van Kloosterveen zoals [redacted] aangeeft inderdaad niet 123 is te geven.
Deze is namelijk de vermindering van bouwgrond, inclusief aanvullende verstoringscontour, met aanvullende inloop verstoring door de nieuwe bewoners.
Die moet dan omgezet worden naar aanvullend areaal te realiseren oogstrestverbetering en/of ganzenfoerageergebied.

Daarvoor heb je volgens mij al het rekenkundig model nodig waar we het over gehad hebben wat in het plan van aanpak gerealiseerd moet worden.
Daarmee is het logischer om het te integreren in het provinciale plan van aanpak dan los aan te pakken. Mede ook omdat het van meerdere variabelen afhangt.

Laat onverlet dat je het zelf kan laten berekenen door A&W, maar dan is het nog geen definitieve opgave, omdat we dat als provincie dan nog niet hebben afgesproken met jullie.
Dus dat is de komende tijd de zoektocht. Waarbij we volgens mij ook gezamenlijk moeten onderkennen dat een gedegen gebiedsproces rondom het Fochteloërveen helpt in het integraal oppakken van de knelpunten, waaronder het ganzenfoerageergebied.

We zijn nu druk bezig met het aanstellen van iemand voor het proces rond de opgave. Zowel voor stikstof, als voor ganzen, waarbij we in dat traject ook gelijk dat plan van aanpak met model op kunnen zetten. We hopen dat we snel iemand vinden, waarna we het proces kunnen starten.

Groet,
[redacted]

[redacted]@drenthe.nl
bereikbaar via
+31 (0)592 365555
werk: ma, di, wo, do, vr
Westerbrink 1
9405 BJ Assen
Postbus 122
9400 AC Assen

Van: [redacted]@assen.nl>
Verzonden: donderdag 17 februari 2022 11:12
Aan: [redacted]@drenthe.nl>; [redacted]@drenthe.nl>
CC: [redacted]@assen.nl>; [redacted]@assen.nl>
Onderwerp: FW: Vragen over onderzoek foerageergebieden Fochteloerveen

Hoi [redacted],

Vorige week hebben [redacted] en ik een gesprek gehad met [redacted] en [redacted] ivm de verdere uitbreiding van Kloosterveen i.r.t. de Wnb-vergunning die hier t.z.t. voor nodig is.
Hierbij hebben we een opgave te doen v.w.b. stikstof en foerageren.

In dit overleg kwamen wij tot de conclusie dat vwb de foerageeropgave het goed zou zijn om als eerste stap aan A&W te vragen wat op dit moment de foerageercapaciteit is die aan de percelen van het uitbreidingsgebied van Kloosterakker zijn toegekend. Daarmee weten we dan in ieder geval wat de te mitigeren opgave is.

Nu heb ik deze vraag eerder aar[redacted] gesteld, zie hieronder.
[redacted] heeft dit toen afgehouden en voorgesteld om eerst met de provincie te overleggen.
Ik wil dan ook graag met jou o[redacted] af stemmen hoe we deze vraag het beste bi[redacted] neer kunnen leggen.
Het lijkt erop dat hij niet langs jullie heen wil gaan. Vraag is nu wat handig is om te doen.

Vr. groet,
[redacted]

Van [redacted]@altwym.nl>
Verzonden: maandag 24 januari 2022 10:06
Aan: [redacted]@assen.nl>
CC: [redacted]@assen.nl>; [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: Re: Vragen over onderzoek foerageergebieden Fochteloerveen

Beste [redacted]

Het is inderdaad een 'technisch' rapport geworden - ik geef er graag een toelichting op.

Figuur 7.1. laat zien dat op basis van maximale draagkrachtcijfers de opvangcapaciteit rond 2009 voldeed en in de huidige situatie te laag is.
Figuur 7.2. laat zien dat de aantallen op bouwland rond 2009 hoger waren dan het instandhoudingsdoel en er nu 'onder duiken'.

Wij maken een onderscheid tussen draagkrachtcijfers en opvangcapaciteit. Draagkrachtcijfers zijn ganzendichtheden (aantal ganzen per hectare grasland of akkerbouwgewas). Uit onderzoeken in verschillende gebieden in Nederland zijn draagkrachtcijfers beschikbaar. De variatie in deze draagkrachtcijfers is groot. Dit hang samen met lokale en regionale omstandigheden, zoals het aanbod aan gewassen en verstoringsdruk. Met opvangcapaciteit bedoelen we het aantal ganzen (en andere watervogels die op bouwland en graslanden voedsel zoeken) dat kan foerageren in een gebied, zoals in dit geval rond het Fochteloerveen. We nemen de soorten samen en berekenen het aantal 'kolgansdagen'.

De situatie rond het Fochteloerveen laat zien dat maximale draagkrachtcijfers voor bouwland, die we beschikbaar hebben uit Nederland, het beste passen bij de daadwerkelijke benutting door zwanen en ganzen. De berekeningen voor de historische en huidige situatie laten vervolgens zien dat rond 2009 de draagkracht op het niveau van de instandhoudingsdoelen lag en in de huidige situatie daaronder is beland. Kijken we naar de aantallen zwanen en ganzen die aanwezig waren en in de huidige situatie aanwezig zijn, dan blijkt dat deze aantallen de laatste jaren wisselen boven dan wel onder het instandhoudingsdoel liggen. De trend in zowel draagkracht als getelde aantallen vogels is negatief. Deze trends komen met elkaar overeen en dat geeft duidelijk aan dat de aanwezige draagkracht kritisch is geworden.

De resultaten van ons onderzoek zijn anders dan die van de studie die Buro Bakker heeft uitgevoerd. Zij hebben m.i. een gedegen onderzoek uitgevoerd. Het verschil is dat wij de verstoringsdruk door recreatie, jacht, verjaging en recreatie kwantitatief in beeld hebben gebracht. Je zou kunnen zeggen dat we er een module aan toegevoegd hebben. Deze exercitie is voor zover wij weten nog niet eerder op deze manier uitgevoerd. Dit betekent m.i. niet dat deze methodiek in het vervolg in alle Natura 2000-gebieden met instandhoudingsdoelen voor vogels uitgevoerd moet worden. De aanpak kan van gebied tot gebied verschillen. Rond het Fochteloerveen spelen verschillende verstoringsbronnen tegelijkertijd, en dat is beslist niet rond alle Natura 200-gebieden het geval. Ik hoop wel dat deze methodiek ook toepasbaar is voor andere gebieden en ingezet kan worden waar het nodig is om verstoringsdruk kwantitatief in beeld te brengen.

Wat de opgave voor Kloosterveen betreft: in de kwantificering van effecten zou m.i. niet alleen het grondbeslag bekeken moeten worden, maar ook de verstoringscontour rond de woonwijk en de toename van verstoringsdruk door recreatief verkeer in de omgeving. Het lijkt mij het beste om met de provincie te overleggen of het zinvol is om de effecten en de opgave voor de gemeente afzonderlijk te berekenen, of een integrale aanplak te volgen.

Ik hoop dat deze toelichting voor nu voldoet. Voor nader overleg ben ik natuurlijk bereikbaar.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

Op vr 21 jan. 2022 om 15:42 schreef [redacted] @assen.nl>:

Goedemiddag [redacted]

Jullie hebben voor provincie Drenthe en gemeente Assen onderzoek gedaan naar de foerageergebieden rondom het Fochteloerveen.
Mijn college [redacted] heeft hier vanuit de gemeente in meegedacht. Als projectleider heb ik op de achtergrond meegelezen.

Wij willen ons bestuur binnenkort informeren over de onderzoeksresultaten.
In dat kader probeer ik zelf het rapport zo goed als dat gaat te begrijpen.
Het is ingewikkelde materie, dus dat is best een uitdaging. Ik heb in ieder geval nog 1 vraag waar ik graag van jullie wat nadere uitleg op zou krijgen.

Dit gaat over de figuren op p61 van het onderzoeksrapport.

- Figuur 7-1 geeft onverstoorde opvangcapaciteit weer, zowel historisch, nu en toekomstig verwacht. Hieruit blijkt dat historisch gezien er al te weinig opvangcapaciteit was. Als we van de gemiddelde geraamde capaciteit uitgaan. Als we van de maximaal geraamde capaciteit uitgaan, dan zou er in 2009 net genoeg opvangcapaciteit zijn geweest. Nu zitten we daar dus onder en naar de toekomst toe mogelijk nog verder.
- Figuur 7-2 geeft de benutting van het bouwland weer, historisch tot aan 2020. Hieruit is wel een afnemende trend waar te nemen, maar is t/m 2015/2016 altijd meer benut dan volgens de ISD richtlijn nodig was.

Allereerst de checkvraag of ik de figuren juist interpreteer, klopt het dat er enerzijds wordt gesteld dat er te weinig opvangcapaciteit is (7-1) en anderzijds dat er meer dan de benodigde opvangcapaciteit benut is (7-2)? Kun jij mij uitleggen hoe deze figuren in relatie tot elkaar te duiden?

Als wij Kloosterveen willen ontwikkelen, dan zullen wij het verlies aan draagkracht moeten compenseren/mitigeren. Het kan zijn dat we dat – gedeeltelijk of geheel - integreren in de aanpak waar de provincie mee aan de slag gaat.
Voor dit project zou ik in ieder geval graag zicht krijgen op wat de opgave is die we moeten compenseren.
Kunnen jullie op basis van het onderzoek aangeven hoeveel draagkracht aan de percelen is toegekend waar de toekomstige uitbreiding van Kloosterveen is geprojecteerd? Of zijn deze gegevens zo niet uit het onderzoek te destilleren?
In onderstaande figuur heb ik de percelen geel gearceerd waar het (nu eerst) om gaat.
Hierbij onderscheiden we 3 deelgebieden: I, II en III.
Het zou fijn zijn als de draagkracht per deelgebied inzichtelijk is.
De ontwikkeling van Kloosterakker dat al bestemd is, zie je ook weergegeven.

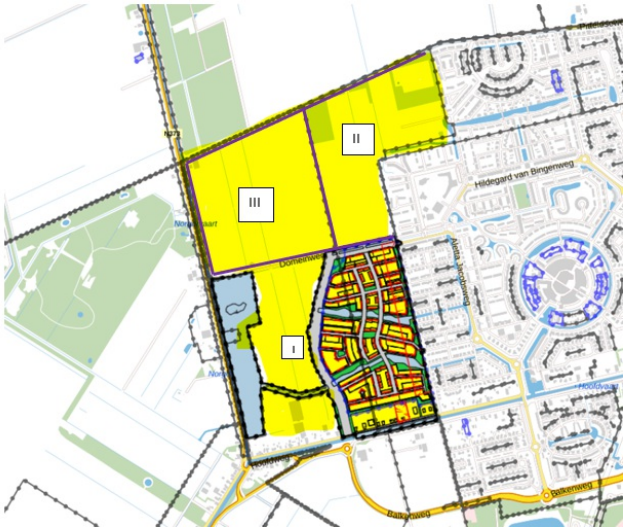

Vervolgens heb ik ook nog een vraag n.a.v. het onderzoek:

- Jullie onderzoek geeft een fundamenteel andere uitkomst dan het onderzoek van bureau Bakker. Nu heb ik begrepen dat bureau Bakker zijn onderzoek heeft uitgevoerd conform de methode die hiervoor landelijk geaccepteerd is en gebruikt wordt.

Betekent het onderzoek van jullie nu dat de tot nu toe gebruikte methode blijkbaar ontoereikend is, en dat in het vervolg hiervoor een andere/aangepaste methode moet worden toegepast?
En is het dan ook zo dat dit onderzoeksresultaat consequenties gaat hebben voor alle Natura2000 gebieden met ISD voor vogels?

Ben benieuwd naar je reactie.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

Disclaimer:
Aan de informatie in deze e-mail en ieder aangehecht databestand kunnen geen rechten worden ontleend. De e-mail is vertrouwelijk en is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde. De gemeente Assen aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade als gevolg van onjuistheden, gedateerde informatie of van een onjuiste en onvolledige verzending en ontvangst van informatie.

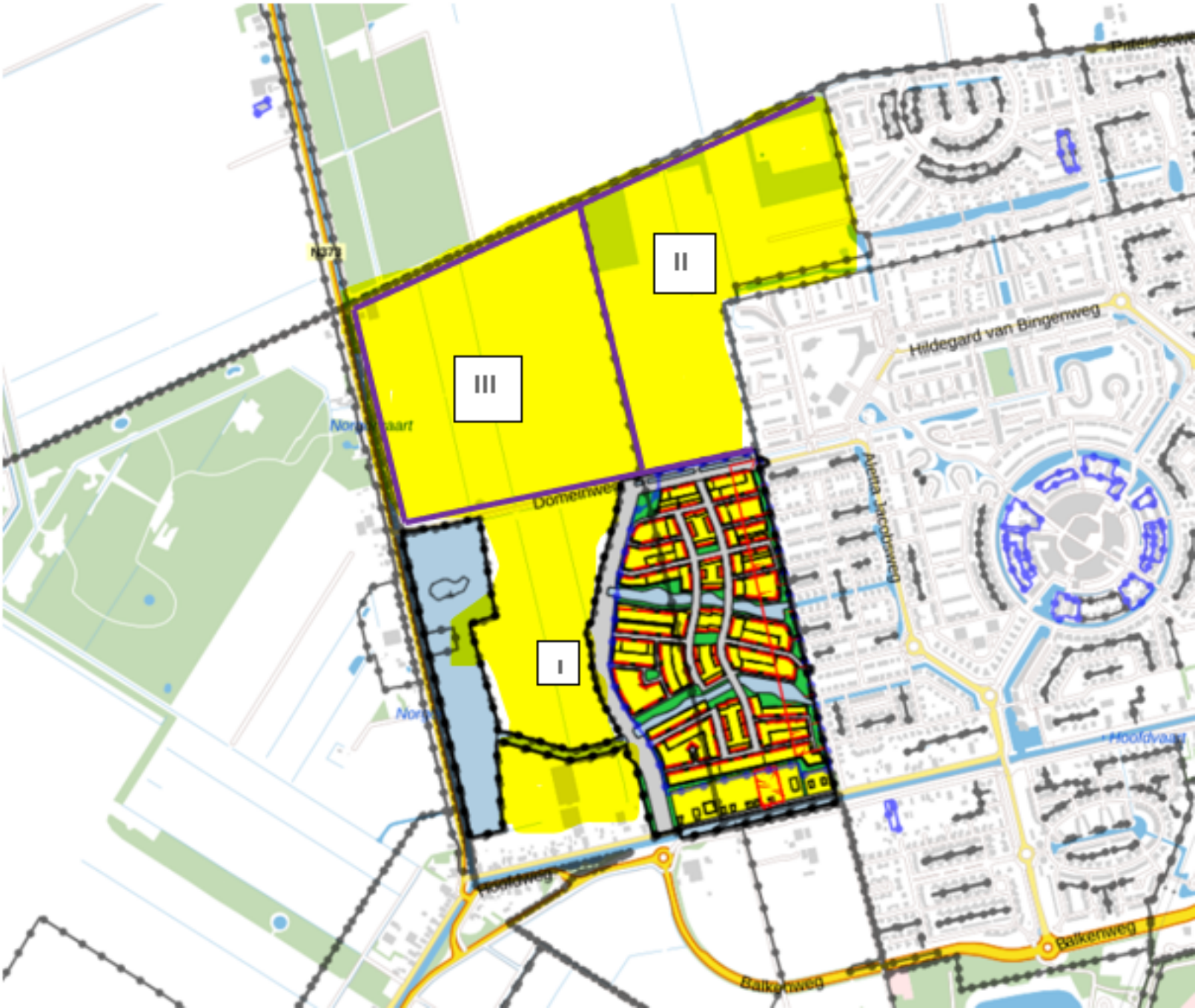
II
III
I
Hildegard van Bingenweg
Aletta Jacobsweg
Balkenweg

Date : 20-1-2022 16:46:10
From : "
To : "@assen.nl
Subject : FW: Vragen rapport draagkracht en verstoring Fochteloerveen
Attachment : image004.png;image005.jpg;image006.jpg;

Ho
Ier ook even een antwoord var

Groet,

@drenthe.nl
bereikbaar via
+31 (0)592 365555
werk: ma, di, wo, do, vr
Westerbrink 1
9405 BJ Assen
Postbus 122
9400 AC Assen
Drentse Natuur Analyse
NATURA 2000

Van: @altwym.nl>
Verzonden: donderdag 20 januari 2022 16:30
Aan: @drenthe.nl>
Onderwerp: Vragen rapport draagkracht en verstoring Fochteloerveen

Beste ,

Afgelopen maandag stelde je twee vragen over het rapport over draagkracht en verstoring rond het Fochteloerveen. Ik heb de berekeningen nog eens nagekeken en met overlegd. Hierbij onze antwoorden.

> De eerste vraag betreft tabel 4.2. De afname in draagkracht door additionele verstoring is inderdaad 65% op bouwland (zodat 934 ha van de 2697 ha overblijft), en geldt ten opzichte van de basisverstoring in de huidige situatie. Het is geen afname ten opzichte van 2009. De inventarisatie van historische ontwikkelingen in verstoringsdruk wijst op een verhoging van de verstoringsdruk sinds 2009 met ruwweg 30%, gemiddeld over deelgebieden en verstoringsbronnen, zie tabel 3.2. Deze cijfers zijn gebruikt om per kmhok verstoringsdruk en draagkracht te berekenen in 2009. Hieruit volgt voor het gebied als geheel een afname in draagkracht van 13% op bouwland ten opzichte van 2009 (zie figuur 4.6). Plus 8% verwacht in toekomst is in totaal 21%, dit is de opgave.

> De tweede vraag betreft de maatregelen. Een oppervlakte van 677 ha wordt genoemd in de aanbevelingen. Dit betreft deelgebied B en leidt tot 26% winst (in de huidige situatie, voor de toekomstige situatie 28%). Hierbij zijn de overige verstoringsbronnen op kavels, namelijk crossen en het rondlopen met metaaldetector op nul gezet - het betreft dus wat additionele verstoring op de grond betreft een optimale situatie. Theoretisch gezien kan de oppervlakte omlaag om de opgave voor 21% te halen. Hoeveel dat is hangt af van het deelgebied dat gekozen wordt, omdat er ruimtelijke variatie is in gewassen die draagkracht opleveren. Indien oogstresten blijven liggen kan de oppervlakte verder omlaag - dit kan nader uitgerekend worden.

Ik hoop dat deze antwoorden helder genoeg zijn voor een verdere uitwerking.

Met vriendelijke groet,

Altenburg & Wymenga ECOLOGISCH ONDERZOEK

Date : 9-10-2020 11:27:58
From : "[redacted]@drenthe.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@drenthe.nl
Subject : FW: weet je al waar we de ovk naar toe moeten sturen?

Dag[redacted]
Sorry, ik had je even in cc moeten meenemen, maar bij deze.
Ik hoor graag van een van jullie, wat ik voor jullie kan betekenen.
Ik vind het echt heel erg vervelend.
Groet,
[redacted]

Van: [redacted]
Verzonden: vrijdag 9 oktober 2020 11:26
Aan: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: weet je al waar we de ovk naar toe moeten sturen?

Ik probeer je te bellen, maar dat lukt niet.
Nee, de bijlagen zijn helaas niet meegegaan en zijn ook niet in vijfvoud naar de gemeente gegaan.
Dit spijt mij verschrikkelijk.
Ik kan/wil nu wel naar het provinciehuis rijden en het uit printen, maar er is niemand om te paraferen.
Ik wil de ongetekende bijlagen ook wel naar de gemeente brengen, en dan volgende week de getekende.
Of heb jij nog een ander idee.
Je kunt me bellen op[redacted] of 06[redacted].
Groet,
[redacted]

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: vrijdag 9 oktober 2020 11:12
Aan: [redacted]@drenthe.nl>;[redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: FW: weet je al waar we de ovk naar toe moeten sturen?

Hoi[redacted]

Ik krijg net te horen van de gemeente dat zij waarschijnlijk de bijlagen niet hebben ontvangen?
De bijlagen hadden ook geparafeerd moeten worden en bij de overeenkomst gemoeten.
Is dit wel gebeurd?

Zou dit anders alsnog geregeld kunnen worden?

Mvg[redacted]

Van: [redacted]
Verzonden: donderdag 1 oktober 2020 13:24
Aan: [redacted]@drenthe.nl>;[redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: weet je al waar we de ovk naar toe moeten sturen?

Hallo,

Zouden jullie bij de ondertekening er ook aan willen denken dat dit in de ovk staat:

De volgende bijlagen maken onlosmakelijk deel uit van deze overeenkomst of worden dat na gereedkomen daarvan. Zij worden daartoe mede door partijen geparafeerd voor zover dat nog niet is geschied en voor zover de bijlagen bij het aangaan van deze overeenkomst al gereed zijn.

Dit betreft 2 bijlagen: de opdracht en de natuurvergunning.

Mvg[redacted]

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: donderdag 1 oktober 2020 13:20
Aan: [redacted]@drenthe.nl>
CC: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: RE: weet je al waar we de ovk naar toe moeten sturen?

[redacted]

Deze overeenkomst moet dinsdag ondertekend worden door Hans Kuipers.

Daarna moet deze naar de gemeente Assen, Assen zorgt vervolgens voor het verder doorsturen en als alle handtekeningen erop staan ontvangen wij een pdf voor het archief.

Zie bericht van[redacted] hieronder.
Ik laat het aan jou over of je zelf langs fietst of dat je dinsdag even een bode inschakelt ☺.

Groet,
[redacted]

Van: [redacted]@drenthe.nl>
Verzonden: donderdag 1 oktober 2020 11:48
Aan: [redacted]@drenthe.nl>
Onderwerp: Re: weet je al waar we de ovk naar toe moeten sturen?

Hoi bij het berichtje dat ik heb ontvangen vanuit Assen:

Ho[redacted], uitkomst. Post richten aan gemeente Assen, college van B&W, t.a.v. burgemeester M. Out. Wellicht dat er met een bode gewerkt kan worden?[redacted] is bij ons bestuurssecretariaat hiervan op de hoogte en aanspreekpunt voor jullie bij vragen.

Hebben wij een bode?

Met vriendelijke groet,
[redacted]

> Op 1 okt. 2020 om 11:41 heeft[redacted]@drenthe.nl> het volgende geschreven:
>
> Groet,
> [redacted]

Date : 19-1-2022 11:43:39
From : [redacted]@drenthe.nl
To : "Arnout Venekamp" [redacted]@drenthe.nl, "Jordan Jumelet" [redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@drenthe.nl
Cc : "[redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@drenthe.nl
Subject : Ganzen en foerageergebied fochteloerveen
Attachment : image001.png;image002.jpg;

Goedemorgen,

In de POHO notitie van voor de kerst kwam het ganzenfoerageergebied rond het Fochteloërveen al naar voren.
Daar hebben we gesteld dat het we het rapport van Altenburg en Wijmenga kunnen gebruiken als onderbouwing voor het plan van aanpak.

Met de appelanten komen we ondertussen op de volgende stappen in het Plan van Aanpak (daar zit een diepere onderbouwing bij).

Plan van aanpak

- Op basis van het onderzoek is duidelijk dat het foerageergebied voor de ganzen en zwanen op bouwland rondom het Fochteloërveen geoptimaliseerd moet worden. (zie achtergrond)
- Daarvoor is een geschat bedrag van EUR 600k jaarlijks benodigd voor ganzenfoerageergebied pakketten en oogstrestpakketten*. Dit in te zetten in het gebied ten zuidoosten van het Fochteloërveen (zie oplossingsrichtingen)
- Het gebiedsproces Fochteloërveen in het kader van de Gebiedsgerichte Aanpak wordt gebruikt om de opgave te realiseren (zie proces)
- Tijdens de initiatie wordt een voor de provincie bruikbaar rekenkundig model ontwikkeld en uitgerold om de mitigatieopgave bij te houden, en eventueel toekomstige initiatieven te kunnen beoordelen**. (zie oplossingsrichtingen)
- Parallel wordt aan dit traject onderzocht of het laagvliegen over het gebied kan worden verminderd vanuit de bevoegdheden van de provincie Drenthe irt Natura 2000 om het percentage verstoring vanuit de luchtvaart te verminderen.

Vragen die nu spelen:

- [redacted] Hoe gaan we die 6 ton jaarlijks borgen (dit kan lager uitkomen afhankelijk van het rekenkundige model, en kan wellicht ook worden bijgesteld door grondaankoop, en overgangsgebieden). Ik benoem dit graag in het de op te stellen GS Notitie.
- @Arnout en @Jordan Wie kan het verdere traject gaan trekken?
  - → ik heb [redacted] vanuit extern gevraagd of ze het proces kan sturen. Dat onderzoekt ze of ze dat kan en wil.
  - Hiervoor inclusief het model opbouwen is iig 25k beschikbaar vanuit de VTH pot (nav factuur aan Assen)
  - Als [redacted] dit niet op kan pakken, welke namen hebben jullie als alternatief?
- [redacted] graag betrek ik je in het opstellen van de GS notitie, dit mede vanwege de Privaat rechtelijke overeenkomst met de appelanten.
- Moet PS hier ook vooraf over geïnformeerd worden, of is de GS uitkomst afdoende. Van dat laatste ga ik nu uit, dit nav het POHO van voor de vakantie.
- [redacted] is op de hoogte dat dit proces mee moet liften in het gebiedsproces
- Ik heb even een schatting gemaakt van rollen die we nodig hebben voor dit traject. Dat zijn er heel wat (zie onder).

Graag jullie beeld voor het vervolg.

Groet [redacted]

Benodigde rollen

Bestuurlijk opdrachtgever	→ voor opdracht vergunningverlenging
Ambtelijk opdrachtgever	→ Opdracht gever aan projectleider voor modelontwikkeling en gebiedsmanager voor realisatie opgave
(Ecologisch) Projectleider	→ opdrachtnemer doorontwikkeling model, en bepalen randvoorwaarde voor beleidsmatige beoordeling behalen ISHD verplichting.
Vergunningverlener	→ beoordelen van model op bruikbaarheid in vergunningverlening ([redacted] en [redacted] ?)
ICT deskundige	→ beoordelen model op ICT compatibaliteit Drenthe (servicedesk/[redacted] ?)
Gebiedsmanager	→ informeren buitenwacht en realiseren draagvlak voor ontwikkeling oplossing. Bijhouden wenselijke ruimtelijke initiatieven en confrontatie met model ism VTH [redacted])
ANLB deskundige	→ mogelijk maken subsidie aanvraag op benodigde gronden ([redacted] ?)
Contractmanager	→ realiseren contracten met grondeigenaren ([redacted] ?)
Initiatiefnemer	→ Inbrengen grondpositie wens bij provincie

Groet,

[redacted]

[redacted]@drenthe.nl
bereikbaar via
+31 (0)592 365555
werk: ma, di, wo, do, vr

Westerbrink 1
9405 BJ Assen
Postbus 122
9400 AC Assen

[redacted]

Date : 15-11-2021 14:32:50
From : '[redacted]@drenthe.nl
To : "Jordan Jumelet'[redacted]@drenthe.nl, "Arnout Venekamp"[redacted]@drenthe.nl,[redacted]@drenthe.nl
Cc : '[redacted]@drenthe.nl
Subject : ganzenfoerageergebied fochteloerveen
Attachment : image002.png;image001.png;image003.png;image005.jpg;

Goedemiddag heren,

Altenburg en Wijmenga is klaar met hun onderzoek. 20-252 Verstoring en draagkracht in en rond het N2000-gebied Fochteloërveen_Eindrapport.pdf
Nu moeten we de stap maken van concluderen dat het onderzoek laat zien dat er te weinig bouwland is, en teveel verstoring.
En moeten we de stap maken welke richting we opgaan.

Daarvoor heb ik een notitie voor het POHO VTH in concept klaarliggen[redacted] kijk je even mee POHO memo foerageergebied ganzen en kraanvogel.docx)
Maar kom ik ook tot de conclusie dat de vervolgstappen die gemaakt moeten worden een flinke tijd gaan kosten.

- Er moet een plan gemaakt worden hoe we het leefgebied gaan beschermen (SNL/ANLb)
- Een plan hoe we het leefgebied gaan uitbreiden (SNL/ANLb)
- Een plan hoe we uitbreidingsdoelen op een goede manier gaan toetsen in vergunningaanvragen (en eerder al)

Eventueel kan het in de gebiedsgerichte aanpak meegenomen gaan worden, maar wellicht moet er een los traject op komen.
De vraag aan jullie is nu waar we deze opdracht uit kunnen zetten.
Bij mij, noch[redacted] er[redacted] ontbreekt de tijd om deze als uitvoerder verder te brengen.

Ik kan de coördinatie wel uit mijn rol N2000 doen, maar niet de analyses erachter organiseren.
Wellicht kan[redacted] ons hierbij helpen om stappen te gaan maken in de keuzes? Maar ik heb ook iemand nodig die de ganzenfoerageergebieden gaat inrichten/organiseren.
Hebben jullie een voorstel wie mij kan helpen om de volgende stap te maken, of moeten we daar een externe opdracht van maken?

Groet,

[redacted]

[redacted]@drenthe.nl
bereikbaar via
+31 (0)592 365555
werk: ma, di, wo, do, vr

Westerbrink 1
9405 BJ Assen
Postbus 122
9400 AC Assen

[redacted]

Date : 7-4-2020 18:45:20
From : "[redacted]@assen.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl
Subject : Geaccepteerd: Afstemmen verder verloop Kloosterveen

Disclaimer:
Aan de informatie in deze e-mail en ieder aangehecht databestand kunnen geen rechten worden ontleend. De e-mail is vertrouwelijk en is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde. De gemeente Assen aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade als gevolg van onjuistheden, gedateerde informatie of van een onjuiste en onvolledige verzending en ontvangst van informatie.

Date : 30-4-2020 09:14:45
From : "[redacted]@vogelbescherming.nl
To : [redacted]@drenthe.nl
Subject : Geaccepteerd: Overleg concept privaatrechtelijke ovk en bijbehorende opdracht

Date : 15-5-2020 13:30:46
From : [redacted]@nmfdrenthe.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl
Subject : Geaccepteerd: Vervolg gesprek Kloosterveen

Date : 15-5-2020 13:32:26
From : "[redacted]@nmfdrenthe.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl
Cc : [redacted]@natuurmonumenten.nl
Subject : Geaccepteerd: Vervolg gesprek Kloosterveen

Hallo [redacted]

Ik hoef toch niet bij het andere overleg aan te sluiten maandag, dus kan maandag toch aan dit overleg deel nemen.

Groeten,

[redacted]

Date : 9-10-2020 12:48:15
From : "Reinder Hoekstra" [redacted] **@nmfdrenthe.nl**
To : " [redacted] **@drenthe.nl,** [redacted] **@assen.nl, "Fred Wouters"** [redacted] **@vogelbescherming.nl, "Jan Gorter"** [redacted] **@Natuurmonumenten.nl**
Cc : " [redacted] **@nmfdrenthe.nl, "** [redacted] **@Vogelbescherming.nl, "** [redacted] **@natuurmonumenten.nl**
Subject : gescande overeenkomst door overheden getekend Fochteloerveen
Attachment : 081020 Handtekeningenblad ovk Fochteloerveen.pdf;081020 Ovk inz maatregelen Fochteloerveen.pdf;image001.jpg;

Beste mensen

Met genoegen laat ik jullie weten dat iedereen akkoord is met de overeenkomst.
In de bijlage de door allen (digitaal) getekende versie.

De bijlage 1 en 2 hebben wij nog niet ontvangen maar daar is ook overeenstemming over.
Zodra wij die ook binnen hebben zorgen wij voor originele handtekeningen en parafen op alle stukken en zorgen wij voor rondzending naar achtereenvolgens NM->VB- >retour Assen.
[redacted] zorg jij dan voor de laatste stukjes Marco (datum) en vervolgens verspreiding naar alle 5 (1 stuks).

Gefeliciteerd allen met dit resultaat en dank voor alle geduld en inspanningen!

Met vriendelijke groet,

Reinder Hoekstra
Natuur en Milieufederatie Drenthe
Hertenkamp 6
9401 HL Assen
Tel: 0592-311150

U vindt ons op:
www.nmfdrenthe.nl

natuur en milieu drenthe
federatie

Samen voor een mooi en duurzaam Drenthe.

Bijlagen
De volgende bijlagen maken onlosmakelijk deel uit van deze overeenkomst of worden dat na gereedkomen daarvan. Zij worden daartoe mede door partijen geparafeerd voor zover dat nog niet is geschied en voor zover de bijlagen bij het aangaan van deze overeenkomst al gereed zijn.
Deze overeenkomst en de daarbij behorende bijlagen worden geacht elkaar aan te vullen. In geval van strijdigheid tussen de bepalingen van deze overeenkomst en de bijlagen, prevaleren de bepalingen van de overeenkomst.

Bijlagen:
1) opdracht: "Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen" d.d. 29 september 2020
2) 6:19 Awb besluit van 10 augustus 2020 (aangepaste natuurvergunning Kloosterveen)

Opgemaakt in meervoud,

Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe, *vertegenwoordigd door* J.N. Kuipers

plaats : Assen
datum : 6 oktober 2020
handtekening : [redacted]

Vogelbescherming Nederland, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening : [redacted]

de Natuur en Milieufederatie Drenthe, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening : [redacted]

de Natuurmonumenten, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening : [redacted]

de gemeente Assen, *vertegenwoordigd door*
plaats
datum
handtekening [redacted]

PRIVAATRECHTELIJKE OVEREENKOMST
Inzake maatregelen Fochteloërveen.

Ondergetekenden,
Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe handelend ter uitvoering van de artikel 2.2 van de Wet natuurbescherming waarbij zij ervoor zorg draagt dat in hun provincie de instandhoudingsmaatregelen en passende maatregelen om verslechtering te voorkomen *worden getroffen die nodig zijn voor Natura 2000-gebieden.*

en

Vogelbescherming Nederland

en

Natuur en Milieufederatie Drenthe

en

Natuurmonumenten

en

De gemeente Assen,
Gemeente Assen, te dezen krachtens artikel 171 van de Gemeentewet rechtsgeldig vertegenwoordigd door de heer M.L.J. Out, burgemeester, handelende ter uitvoering van het besluit van het college van burgemeester en wethouders van 6/10/2020, nummer ....., hierna te noemen "de gemeente"
BB001403/124463

tezamen te noemen 'partijen';

overwegende:

Aanleiding
Gedeputeerde Staten van Drenthe (GS) hebben vanuit hun rol als vergunningverlener op grond van de Wet natuurbescherming een natuurvergunning verleend aan de gemeente Assen voor de uitbreiding van de woonwijk Kloosterveen (deelgebied Kloosterakker) met 500 woningen. Tegen deze natuurvergunning hebben Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie Drenthe en Natuurmonumenten beroep aangetekend bij de Rechtbank Noord-Nederland. De beroepsschriften hebben betrekking op de onderwerpen "stikstof" en "foerageergebieden". Ten aanzien van het aspect stikstof zijn partijen het erover eens dat de natuurvergunning voor dit onderdeel moest worden aangepast. De vergunning was immers gebaseerd op de PAS welke op 29 mei 2019 is vernietigd. Partijen zijn verdeeld over de vraag "welk effect de uitbreiding van het Kloosterveen heeft op de foerageergebieden". De behandeling van de beroepsschriften is aangehouden omdat partijen een minnelijk traject gestart zijn. Deze gesprekken hebben geleid tot afspraken tussen de partijen. Deze afspraken worden middels deze overeenkomst

privaatrechtelijk vastgelegd. Dit biedt iedere partij de zekerheid dat invulling en uitvoering wordt gegeven aan datgene wat is afgesproken.

Partijen komen het volgende overeen:

Artikel 1 Stikstof
De gemeente Assen heeft, vanwege het wegvallen van de PAS systematiek en daarmee de huidige onderbouwing, een nadere onderbouwing voor het onderdeel stikstof bij de provincie aangeleverd. Op basis hiervan heeft de provincie een 6:19 Awb besluit geschreven waarmee de natuurvergunning voor het onderdeel stikstof wordt aangepast (zie bijlage 2). Ten aanzien van stikstof is door Gedeputeerde Staten van Drenthe depositieruimte toegedeeld vanuit het Stikstofregistratiesysteem waarmee verzekerd is dat er geen toename van stikstof ontstaat als gevolg van de uitbreiding van de woonwijk Kloosterveen met 500 woningen. Dit besluit is verzonden naar de rechtbank Noord-Nederland en de overige partijen.

Artikel 2 Maatregelen voor vogels
a) Gedeputeerde Staten van Drenthe zullen een ecologisch bureau opdracht geven, zoals afgesproken met partijen, conform de opdracht "Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen" (hierna: de opdracht).
b) De opdracht maakt onlosmakelijk deel uit van deze overeenkomst. Voor de inhoud daarvan wordt kortheidshalve verwezen naar bijlage 1.
c) De kosten van de opdracht (de eindafrekening) wordt voor 50% gedragen door de Gedeputeerde Staten van Drenthe en voor 50% door de gemeente Assen.
d) De opdracht zal als datum voor de oplevering uiterlijk maart 2021 krijgen.
e) De opdracht behelst een onafhankelijk onderzoek en zal begeleid worden door een begeleidingsgroep samengesteld door de provincie Drenthe, de gemeente Assen, Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten zoals omschreven in de opdracht. De begeleidingsgroep staat onder leiding van een onafhankelijk voorzitter. Omdat het onderzoek door het ecologisch bureau onafhankelijk is, zal het doel van de begeleidingsgroep zijn om voor input te zorgen. De onafhankelijk voorzitter is ervoor verantwoordelijk dat alle deelnemers van de begeleidingsgroep hun input kunnen leveren en dat duidelijk wordt vastgelegd waar partijen consensus over hebben en waar eventueel verschillende opvattingen over bestaan.
f) Na de afronding van de opdracht komen partijen ambtelijk bijeen om de verdere uitwerking van de voorgestelde maatregelen door te spreken en zal een voorstel (met een concreet plan van aanpak inclusief een analyse van het probleem, een uiteenzetting van de maatregelen die zijn voorgesteld en die uitgevoerd gaan worden, tijdspad en begroting) aan Gedeputeerde Staten worden voorgelegd inclusief een advies van de betrokken partijen. Gedeputeerde Staten van Drenthe zal op basis hiervan besluiten over het vervolgproces.
g) Op grond van artikel 2.2 van de Wet natuurbescherming zullen Gedeputeerde Staten van Drenthe zo snel mogelijk de uit het onderzoek naar voren komende maatregelen uitvoeren die nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te halen en verslechtering te voorkomen. De uit te voeren maatregelen worden na het onderzoek op termijn gezet.
h) Als uit de uitwerking van de opdracht blijkt dat het aanwijzen van foerageergebieden noodzakelijk is, zetten Gedeputeerde Staten van Drenthe zich in deze via een gebiedsproces te realiseren en duurzaam te borgen, zo nodig in besluiten en beleid. In dat geval stellen Gedeputeerde Staten van Drenthe hiervoor

voldoende middelen beschikbaar en zorgen voor voldoende communicatie over het proces en inhoud ten behoeve van belanghebbenden. De provincie draagt zorg voor een strakke regie en tijdbewaking van het gebiedsproces.
i) De opgedane kennis uit de uitwerking van de opdracht en de daaruit voortvloeiende maatregelen zullen worden verwerkt in het beheerplan bij de eerstvolgende herziening.

Artikel 3 Natuurvergunning
a) Nadat uitvoering is gegeven aan artikel 1 en artikel 2, sub a van deze overeenkomst zullen Natuur en Milieufederatie Drenthe, Natuurmonumenten en Vogelbescherming Nederland de door hun ingediende beroepen tegen de natuurvergunning voor de uitbreiding van de woonwijk Kloosterakker met 500 woningen bij de Rechtbank Noord-Nederland intrekken.
b) Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie Drenthe en Natuurmonumenten spreken de intentie uit af te zien van een gerechtelijke procedure tegen toekomstige natuurvergunningen voor de uitbreiding van Kloosterveen binnen het plangebied van de Structuurvisie Kloosterveen 2017-2035 voor het onderdeel foerageergebieden. Dit zolang die uitbreiding binnen de 2500 woningen blijft conform de Structuurvisie en in de passende beoordeling(en) worden betrokken de effecten op de foerageergebieden en de rust- en slaapplaatsen van de kwalificerende niet-broedvogelsoorten en de kraanvogel:

- van toename van recreatie door de uitbreiding van Kloosterveen;
- van bestaande verstoringsbronnen waaronder die zijn genoemd in het Natura 2000-beheerplan (recreatie, laagvliegende (les)vliegtuigen en helikopters, faunabeheer en jacht);
- van verstoring zoals die op basis van andere plannen of projecten die vergund zijn of waarvoor bij de provincie reeds een vergunning is aangevraagd, kunnen worden verwacht.

Definitieve afspraken worden gemaakt en gekoppeld aan de afronding van het onderzoek (zoals omschreven onder artikel 2 lid e) en nadat is voldaan aan hetgeen staat in artikel 2 lid f van deze overeenkomst en gekoppeld aan het besluit van Gedeputeerde Staten dat ze het plan van aanpak gaan uitvoeren. Na het tekenen van deze overeenkomst eind september/begin oktober kan de gemeente Assen direct de bouw van de 500 woningen in gang zetten.

Artikel 4 Overige bevoegdheden
Het in deze overeenkomst bepaalde laat de publiekrechtelijke positie en bevoegdheden van de gemeente en provincie onverlet. Publiekrechtelijk handelen dan wel het nalaten van publiekrechtelijk handelen door de gemeente en provincie zal derhalve nimmer een tekortkoming bij de uitvoering van de overeenkomst kunnen vormen.

Artikel 5 Onvoorziene omstandigheden
In geval van onvoorziene omstandigheden treden partijen in overleg om tot een oplossing te komen.

Artikel 6 Einde overeenkomst
Deze overeenkomst eindigt zodra aan alle rechten en verplichtingen over en weer uit deze overeenkomst is voldaan.

Artikel 7
Op deze overeenkomst is het Nederlands recht van toepassing.

Date : 9-10-2020 13:04:40
From : "Reinder Hoekstra"[redacted]@nmfdrenthe.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@assen.nl, "'Fred Wouters'"[redacted]@vogelbescherming.nl, "'Jan Gorter'"[redacted]@Natuurmonumenten.nl
Cc : "[redacted]@nmfdrenthe.nl,[redacted]@Vogelbescherming.nl, "[redacted]@natuurmonumenten.nl
Subject : gescande overeenkomst door overheden getekend Fochteloerveen
Attachment : 081020 Handtekeningenblad ovk Fochteloerveen.pdf;image001.jpg;

En hierbij de door allen getekende versie behorende bij de vorige mail.

Reinder Hoekstra

Van: Reinder Hoekstra
Verzonden: vrijdag 9 oktober 2020 12:48
Aan:[redacted]@drenthe.nl>;[redacted]@assen.nl>; Fred Wouters[redacted]@vogelbescherming.nl>; Jan Gorter[redacted]@Natuurmonumenten.nl>
CC:[redacted]@nmfdrenthe.nl>;[redacted]@Vogelbescherming.nl>;[redacted]@Natuurmonumenten.nl>
Onderwerp: gescande overeenkomst door overheden getekend Fochteloerveen
Urgentie: Hoog

Beste mensen

Met genoegen laat ik jullie weten dat iedereen akkoord is met de overeenkomst.
In de bijlage de door allen (digitaal) getekende versie.

De bijlage 1 en 2 hebben wij nog niet ontvangen maar daar is ook overeenstemming over.
Zodra wij die ook binnen hebben zorgen wij voor originele handtekeningen en parafen op alle stukken en zorgen wij voor rondzending naar achtereenvolgens NM->VB- >retour Assen.
[redacted] zorg jij dan voor de laatste stukjes Marco (datum) en vervolgens verspreiding naar alle 5 (1 stuks).

Gefeliciteerd allen met dit resultaat en dank voor alle geduld en inspanningen!

Met vriendelijke groet,

Reinder Hoekstra
Natuur en Milieufederatie Drenthe
Hertenkamp 6
9401 HL Assen
Tel: 0592-311150

U vindt ons op:
www.nmfdrenthe.nl

natuur en milieu drenthe
federatie

Samen voor een mooi en duurzaam Drenthe.

Bijlagen
De volgende bijlagen maken onlosmakelijk deel uit van deze overeenkomst of worden dat na gereedkomen daarvan. Zij worden daartoe mede door partijen geparafeerd voor zover dat nog niet is geschied en voor zover de bijlagen bij het aangaan van deze overeenkomst al gereed zijn.
Deze overeenkomst en de daarbij behorende bijlagen worden geacht elkaar aan te vullen. In geval van strijdigheid tussen de bepalingen van deze overeenkomst en de bijlagen, prevaleren de bepalingen van de overeenkomst.

Bijlagen:
1) opdracht: "Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen" d.d. 29 september 2020
2) 6:19 Awb besluit van 10 augustus 2020 (aangepaste natuurvergunning Kloosterveen)

Opgemaakt in meervoud,

Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe, *vertegenwoordigd door* J.N. Kuipers

plaats : Assen
datum : 8 oktober 2020
handtekening : [redacted]

Vogelbescherming Nederland, *vertegenwoordigd door* F. Wouters
plaats : Zeist
datum : 8 oktober 2020
handtekening : [redacted]

de Natuur en Milieufederatie Drenthe, *vertegenwoordigd door* R. Hoekstra
plaats : Assen
datum : 8 oktober 2020
handtekening : [redacted]

de Natuurmonumenten, *vertegenwoordigd door* J. Gorter
plaats : 's-Graveland
datum : 8 oktober 2020
handtekening : [redacted]

de gemeente Assen, *vertegenwoordigd door*
plaats [redacted]
datum
handtekening

Date : 9-9-2020 10:25:28
From : "[redacted]"
To : "[redacted]@nmfdrenthe.nl, "[redacted]@vogelbescherming.nl, "[redacted]@assen.nl, [redacted]@natuurmonumenten.nl, [redacted]@Vogelbescherming.nl, [redacted]@assen.nl
Cc : "Henk Jumelet"[redacted]@drenthe.nl, "Hans Kuipers"[redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@drenthe.nl
BCc : "Arnout Venekamp"[redacted]@drenthe.nl
Subject : Gespreksverslag BO 8 september 2020
Attachment : image001.png;image001.png;

Beste ambtelijke begeleidingsgroep,

Zouden jullie deze e-mail willen doorsturen naar jullie bestuurder (omdat ik niet beschik over alle e-mailadressen)?

Op 8 september 2020 heeft u deelgenomen aan het bestuurlijk overleg naar aanleiding van de beroepsprocedures tegen de natuurvergunning Kloosterveen.

Hieronder treft u een verslag aan van dit overleg. Wij gaan ervan uit dat dit verslag op hoofdlijnen een overzicht geeft van hetgeen besproken is. Mocht u onjuistheden zien of aanvullingen hebben dan horen wij dit graag zo spoedig mogelijk (bij voorkeur binnen 1 week).

Ten aanzien van het vervolg stellen wij voor dat wij begin volgende week jullie ambtelijke vertegenwoordigers een aangepaste versie van de private overeenkomst toesturen. Op die manier houden we het tempo erin en kunnen we hopelijk snel naar een oplossing toewerken.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

provincie Drenthe

[redacted]
Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
T (0592)[redacted]
E [redacted]@drenthe.nl

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Gespreksverslag van het bestuurlijk overleg van 8 september 2020

Aanwezigen: Fred Wouters (VB), Jan Gorter (NM), Reinder Hoekstra (NMF), Mirjam Pauwels (Gemeente Assen), Henk Jumelet en Hans Kuipers (provincie Drenthe). Verder waren voor ambtelijke ondersteuning aanwezig: [redacted] (Assen), [redacted] (VB) en [redacted] (provincie).

Het overleg is geopend door Hans Kuipers. Alle partijen zijn in de gelegenheid gesteld om aan te geven wat hun kijk is op het proces tot nu toe.

Vervolgens is door dhr Wouters uitgelegd wat de uitkomsten waren van het vooroverleg tussen de natuurpartijen vanochtend. Dit heeft geleid tot een voorstel voor veranderingen t.o.v. de huidige concept overeenkomst. In hoofdlijnen komt dit voorstel erop neer dat het beroep tegen de natuurvergunning wordt ingetrokken nadat het ecologisch onderzoek is uitgevoerd, de daaruit voortvloeiende maatregelen in een plan van aanpak op tijd en geld zijn gezet en GS en PS hiermee hebben ingestemd. De benodigde maatregelen moeten binnen 4 jaar worden uitgevoerd.

Hierop is door de overheden aangegeven dat hun motivatie voor het aangaan van de private overeenkomst zit in de zekerstelling dat de woningbouw in Kloosterveen op korte termijn van start kan gaan. De overheden concluderen dat de beoogde tijdswinst (door direct intrekken beroep) met het voorstel van de natuurpartijen niet gehaald wordt.

Hierop is een alternatief voorstel neergelegd. In het kort komt dit erop neer dat er een knip wordt gemaakt tussen het intrekken van het beroep tegen de 500 woningen (de huidige vergunning) en de afspraak om geen beroep in te stellen tegen de 2000 in de toekomst nog te vergunnen woningen. De afspraak is dat er binnen nu en +/- 2 weken een overeenkomst wordt afgesloten tussen alle partijen waarin staat:

- Dat de natuurpartijen het beroep tegen de natuurvergunning van 500 woningen zullen intrekken als de overheden de opdracht hebben verleend aan een ecologisch bureau op basis van gezamenlijke opdrachtformulering en de provincie de natuurvergunning heeft aangepast (dit laatste is overigens al gebeurd).
- Dat de afspraak - dat er geen beroep wordt ingediend tegen de natuurvergunning van de overige 2000 woningen- nu nog niet wordt gemaakt, maar als intentie wordt opgenomen en gekoppeld aan het besluit van de provincie over het plan van aanpak dat op basis van het nader onderzoek wordt opgesteld. Met dit plan van aanpak wordt bedoeld een uiteenzetting van de maatregelen die op basis van het onderzoek van het ecologisch bureau geadviseerd en opgepakt gaan worden, inclusief tijdspad.
- Als partijen het eens zijn over het plan van aanpak zal een nadere overeenkomst worden afgesloten waarin bepaald wordt dat er ook geen beroep wordt ingediend tegen de natuurvergunning voor de overige 2000 woningen als de provincie het plan van aanpak uitvoert.
- Als basis voor de overeenkomst wordt de concept overeenkomst gebruikt die partijen al overeengekomen waren.

Alle partijen stonden positief tegenover dit alternatieve voorstel en zullen z.s.m. bij hun achterban nagaan of dit voor iedereen een acceptabel consensus is. Einde overleg.

Date : 9-9-2020 08:12:25
From : [redacted]
To : "[redacted]**@drenthe.nl**
Subject : Gespreksverslag BO 8 september 2020

Hallo Hans,

Zie hieronder het gespreksverslag en een voorstel voor een te versturen mail naar de partijen. Het verslag heb ik afgestemd met [redacted] van Assen.

Kun je instemmen met het verslag en de tactiek om zelf de overeenkomst te wijzigen. Op die manier houden we de regie

Mvg[redacted]

Beste,

Op 8 september 2020 heeft u deelgenomen aan het bestuurlijk overleg naar aanleiding van de beroepsprocedures tegen de natuurvergunning Kloosterveen.

Hieronder treft u een verslag aan van dit overleg. Wij gaan ervan uit dat dit verslag op hoofdlijnen een overzicht geeft van hetgeen besproken is. Mocht u nog onvolkomenheden zien of aanvullingen hebben dan horen wij dit graag zo spoedig mogelijk (uiterlijk binnen 1 week).

Ten aanzien van het vervolg stellen wij voor dat wij begin volgende week jullie ambtelijke vertegenwoordigers een aangepast versie van de private overeenkomst toesturen. Op die manier houden we het tempo erin en kunnen we hopelijk snel naar een oplossing toewerken.

Mvg[redacted]

Gespreksverslag van het bestuurlijk overleg van 8 september 2020.

Aanwezigen: Fred Wouters (VB), Jan Gorter (NM), Reinder Hoekstra (NMF), Mirjam Pauwels (Gemeente Assen), Henk Jumelet en Hans Kuipers (provincie Drenthe).
Verder waren ter ambtelijke ondersteuning aanwezig: [redacted] (Assen), [redacted] (VB) en [redacted] (provincie).;

Het overleg is geopend door Hans Kuipers. Alle partijen zijn in de gelegenheid gesteld om aan te geven wat hun kijk is op het proces tot nu toe.
Vervolgens is door dhr Wouters uitgelegd wat de uitkomsten waren van het vooroverleg tussen de natuurpartijen vanochtend.
Dit heeft geleid tot een voorstel voor veranderingen t.o.v. de huidige concept overeenkomst. In hoofdlijnen komt dit voorstel erop neer dat het beroep tegen de natuurvergunning wordt ingetrokken nadat het ecologisch onderzoek is uitgevoerd, ~~en~~ de daaruit voortvloeiende maatregelen in een plan van aanpak op tijd en geld zijn gezet en GS en PS hiermee hebben ingestemd. De benodigde maatregelen moeten binnen 4 jaar worden uitgevoerd.

Hierop is door de overheden aangegeven dat ~~de~~ hun motivatie voor het aangaan van de private overeenkomst zit in de zekerstelling dat de woningbouw in Kloosterveen op korte termijn van start kan gaan. De natuurpartijen krijgen met het aangaan van deze overeenkomst de garantie dat er door een onafhankelijk adviesbureau nader onderzoek wordt gedaan naar de effecten van de voorgenomen woningbouw in Kloosterveen op het Fochtelooerveen en dat de provincie het advies v.w.b. eventueel te treffen maatregelen zal opvolgen. De overheden concluderen dat de beoogde ~~benodigde~~ tijdswinst (door direct intrekken beroep) met het voorstel van de natuurpartijen niet gehaald wordt.

Hierop is een alternatief voorstel neergelegd.
In het kort komt dit erop neer dat er een knip wordt gemaakt tussen het intrekken van het beroep tegen de 500 woningen (de huidige vergunning) en de afsrpaak om geen beroep in te stellen tegen de 2000 in de toekomst nog te vergunnen woningen.

De afspraak ~~komt er dan op neer~~ is dat er binnen nu en +/- 2 weken een overeenkomst wordt afgesloten tussen alle partijen waarin staat:

- Dat de natuurpartijen het beroep tegen de natuurvergunning van 500 woningen zullen intrekken als de overheden de opdracht hebben verleend aan een ecologisch bureau en de provincie de natuurvergunning heeft aangepast (dit laatste is overigens al gebeurd).
- Dat de afspraak - dat er geen beroep wordt ingediend tegen de natuurvergunning van de overige 2000 woningen- nu nog niet wordt gemaakt, maar als intentie wordt opgenomen en gekoppeld aan het besluit van de provincie over het plan van aanpak dat op basis van het nader onderzoek wordt opgesteld. ~~. Of er tegen die natuurvergunning geen beroep wordt ingediend hangt af van de uitwerking van een plan van aanpak~~. Met dit plan van aanpak wordt bedoeld ~~de uitwerking van een concreet plan van aanpak~~ een uiteenzetting van de maatregelen die op basis van het onderzoek van het ecologisch bureau geadviseerd en opgepakt gaan worden, inclusief tijdspad.
- Als partijen het eens zijn over het plan van aanpak zal een nadere overeenkomst worden afgesloten waarin bepaald wordt dat er ook geen beroep wordt ingediend tegen de natuurvergunning voor de overige 2000 woningen als de provincie het plan van aanpak uitvoert.
- Als basis voor de overeenkomst wordt de concept overeenkomst gebruikt die partijen al overeengekomen ~~was.~~ waren.

Alle partijen stonden positief tegenover dit alternatieve voorstel en zullen z.s.m. bij hun achterban nagaan of dit voor iedereen een acceptabel consensus is.

Disclaimer:
Aan de informatie in deze e-mail en ieder aangehecht databestand kunnen geen rechten worden ontleend. De e-mail is vertrouwelijk en is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde. De gemeente Assen aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade als gevolg van onjuistheden, gedateerde informatie of van een onjuiste en onvolledige verzending en ontvangst van informatie.

Date : 9-9-2020 08:37:21
From : "[redacted]"
To : "Hans Kuipers"[redacted]@drenthe.nl
Cc : "Arnout Venekamp"[redacted]p@drenthe.nl, "Henk Jumelet"[redacted]@drenthe.nl
Subject : Gespreksverslag BO 8 september 2020
Attachment : image001.png;

Hallo Hans,

Zoals gisteren besproken hierbij het gespreksverslag.
Verder heb ik een voorstel voor een te versturen mail naar de partijen opgesteld.
Het verslag heb ik afgestemd met[redacted] van Assen.

Kun je instemmen met het verslag en de tactiek om zelf de overeenkomst te wijzigen.
Op die manier houden we de regie.

Mvg[redacted]

Beste,

Op 8 september 2020 heeft u deelgenomen aan het bestuurlijk overleg naar aanleiding van de beroepsprocedures tegen de natuurvergunning Kloosterveen.

Hieronder treft u een verslag aan van dit overleg. Wij gaan ervan uit dat dit verslag op hoofdlijnen een overzicht geeft van hetgeen besproken is. Mocht u onjuistheden zien of aanvullingen hebben dan horen wij dit graag zo spoedig mogelijk (bij voorkeur binnen 1 week).

Ten aanzien van het vervolg stellen wij voor dat wij begin volgende week jullie ambtelijke vertegenwoordigers een aangepaste versie van de private overeenkomst toesturen. Op die manier houden we het tempo erin en kunnen we hopelijk snel naar een oplossing toewerken.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

provincie Drenthe

[redacted]
Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
T (0592)[redacted]
E [redacted]@drenthe.nl

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Gespreksverslag van het bestuurlijk overleg van 8 september 2020

Aanwezigen: Fred Wouters (VB), Jan Gorter (NM), Reinder Hoekstra (NMF), Mirjam Pauwels (Gemeente Assen), Henk Jumelet en Hans Kuipers (provincie Drenthe). Verder waren voor ambtelijke ondersteuning aanwezig:[redacted] (Assen),[redacted] (VB) en[redacted] (provincie).

Het overleg is geopend door Hans Kuipers. Alle partijen zijn in de gelegenheid gesteld om aan te geven wat hun kijk is op het proces tot nu toe.

Vervolgens is door dhr Wouters uitgelegd wat de uitkomsten waren van het vooroverleg tussen de natuurpartijen vanochtend. Dit heeft geleid tot een voorstel voor veranderingen t.o.v. de huidige concept overeenkomst. In hoofdlijnen komt dit voorstel erop neer dat het beroep tegen de natuurvergunning wordt ingetrokken nadat het ecologisch onderzoek is uitgevoerd, de daaruit voortvloeiende maatregelen in een plan van aanpak op tijd en geld zijn gezet en GS en PS hiermee hebben ingestemd. De benodigde maatregelen moeten binnen 4 jaar worden uitgevoerd.

Hierop is door de overheden aangegeven dat hun motivatie voor het aangaan van de private overeenkomst zit in de zekerstelling dat de woningbouw in Kloosterveen op korte termijn van start kan gaan. De overheden concluderen dat de beoogde tijdswinst (door direct intrekken beroep) met het voorstel van de natuurpartijen niet gehaald wordt.

Hierop is een alternatief voorstel neergelegd. In het kort komt dit erop neer dat er een knip wordt gemaakt tussen het intrekken van het beroep tegen de 500 woningen (de huidige vergunning) en de afspraak om geen beroep in te stellen tegen de 2000 in de toekomst nog te vergunnen woningen. De afspraak is dat er binnen nu en +/- 2 weken een overeenkomst wordt afgesloten tussen alle partijen waarin staat:

- Dat de natuurpartijen het beroep tegen de natuurvergunning van 500 woningen zullen intrekken als de overheden de opdracht hebben verleend aan een ecologisch bureau en de provincie de natuurvergunning heeft aangepast (dit laatste is overigens al gebeurd).
- Dat de afspraak - dat er geen beroep wordt ingediend tegen de natuurvergunning van de overige 2000 woningen- nu nog niet wordt gemaakt, maar als intentie wordt opgenomen en gekoppeld aan het besluit van de provincie over het plan van aanpak dat op basis van het nader onderzoek wordt opgesteld. Met dit plan van aanpak wordt bedoeld een uiteenzetting van de maatregelen die op basis van het onderzoek van het ecologisch bureau geadviseerd en opgepakt gaan worden, inclusief tijdspad.
- Als partijen het eens zijn over het plan van aanpak zal een nadere overeenkomst worden afgesloten waarin bepaald wordt dat er ook geen beroep wordt ingediend tegen de natuurvergunning voor de overige 2000 woningen als de provincie het plan van aanpak uitvoert.
- Als basis voor de overeenkomst wordt de concept overeenkomst gebruikt die partijen al overeengekomen waren.

Alle partijen stonden positief tegenover dit alternatieve voorstel en zullen z.s.m. bij hun achterban nagaan of dit voor iedereen een acceptabel consensus is. Einde overleg.

Date : 12-2-2020 08:45:50
From : "[redacted]@drenthe.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl
Subject : Geweigerd: Def. voorbereidend gesprek inzake Kloosterveen

5.1.2e [redacted].

Date : 22-1-2020 14:19:50
From : "
To : " **@drenthe.nl**
Cc : " **@drenthe.nl,** **@drenthe.nl**
Subject : inplannen Overleg maatregelen Fochteloerveen i.r.t. Kloosterveen
Attachment : overleg VB;RE: jullie voorstel;RE: jullie voorstel;RE: jullie voorstel;image001.png;

Hoi

Zou je voor ons een overleg in willen plannen via datumprikker en als er een datum is gevonden hiervoor een ruimte willen vastleggen?
Ook is het wel handig dat er dan een outlook vergaderverzoek wordt verstuurd.

Ik heb een aantal mails tkn hiervoor bijgevoegd.
Wil je voor de datumprikker in de agenda van mij, en een aantal data vinden waar wij alle drie kunnen?
Wat mij betreft vanaf half februari tot en met de eerste week van maart.
De tijdsduur moet zijn 2 en een half uur.

Wil je daarnaast (naast en mij) in de datumprikker de volgende mensen uitnodigen:

@Natuurmonumenten.nl>;
@assen.nl
@assen.nl>;
@assen.nl>
@nmfdrenthe.nl>;
@Vogelbescherming.nl
@vogelbescherming.nl
@hetnet.nl)
@prolander.nl
@burobakker.nl

Onderwerp gesprek kort:
Overleg maatregelen Fochteloerveen i.r.t. Kloosterveen

Onderwerp gesprek lang:
Doel van het gesprek is om te onderzoeken of we in gezamenlijk overleg kunnen komen tot een akkoord waarin concrete maatregelen worden beschreven om de knelpunten voor de vogels (kleine zwaan, wilde zwaan, toendrarietgans en kraanvogel) rondom het Fochteloerveen op te lossen. Het idee is dat de juridische procedures (die lopen t.a.v. het Kloosterveen) worden ingetrokken na het sluiten van een akkoord.

Mocht je nog meer informatie nodig hebben dan hoor ik het graag.

Met vriendelijke groet,

provincie Drenthe

Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
T (0592)
E **@drenthe.nl**

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Date : **22-1-2020 09:41:44**
From : "[redacted]"
To : "[redacted]"
Cc : "[redacted]"
Subject : **overleg VB**
Hoi [redacted],

Ik heb inmiddels gesproken met [redacted] van Buro Bakker en hij wil wel meedenken in het gesprek over evt. maatregelen, foerageergebied e.d.

Zijn emailadres is:
[redacted]@burobakker.nl

Groetjes [redacted]

Disclaimer:
Aan de informatie in deze e-mail en ieder aangehecht databestand kunnen geen rechten worden ontleend. De e-mail is vertrouwelijk en is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde. De gemeente Assen aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade als gevolg van onjuistheden, gedateerde informatie of van een onjuiste en onvolledige verzending en ontvangst van informatie.

Date : 20-1-2020 09:00:45
From : "[redacted]"
To : "[redacted]"
Cc : "[redacted]"
Subject : RE: jullie voorstel
Attachment : image004.png;image005.png;image006.png;image007.png;image008.png;image009.png;image010.png;image011.png;image012.png;

Ho[redacted]

Dank.
Je kunt naast[redacted] en mij uitnodigen. Als mailadres van[redacted] kun je het beste[redacted] @hetnet.nl gebruiken. Ik heb nl. de indruk dat het mailadres dat ik je vorige week doorgaf niet altijd goed werkt.

Wij hebber[redacted] en[redacted] op de hoogte gesteld. Ik had de indruk dat ze ermee akkoord zijn.
[redacted] en[redacted] mocht dit anders zijn laat het ons er[redacted] dan even weten svp.

Vriendelijke groet,

[redacted]

Tel: +31 (0)3[redacted]
Mob:

Van:[redacted] @drenthe.nl]
Verzonden: maandag 20 januari 2020 9:13
Aan:[redacted] @Vogelbescherming.nl>[redacted] @assen.nl>
CC:[redacted] @vogelbescherming.nl>;[redacted] @nmfdrenthe.nl>;[redacted] @Natuurmonumenten.nl>;[redacted] @drenthe.nl>;[redacted] @drenthe.nl>
Onderwerp: RE: jullie voorstel

Hallo,

Dat is goed te horen.
We zullen een overleg inplannen.

Mag ik aannemen dat NMF en NM hier ook mee akkoord zijn?
Zo ja dan hoor ik graag wie wij namens alle partijen uit mogen nodigen (ik neem aan[redacted] er[redacted]

[redacted] je geeft aan dat we in ieder geval[redacted] uit moeten nodigen. Maar wie mogen we verder optioneel uitnodigen?

[redacted] wie mag ik namens de gemeente uitnodigen?

Als ik alle namen (email adressen) weet zal ik zorgen dat er een datumprikker uitgaat.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

provincie Drenthe

[redacted]
Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
T (0592[redacted]
E[redacted] **@drenthe.nl**

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Van:[redacted] @Vogelbescherming.nl>
Verzonden: woensdag 15 januari 2020 16:34
Aan:[redacted] @drenthe.nl>;[redacted] @assen.nl>
CC:[redacted] @vogelbescherming.nl>;[redacted] @nmfdrenthe.nl>[redacted] @Natuurmonumenten.nl>
Onderwerp: jullie voorstel

Dag[redacted] er[redacted]

We gaan graag in op jullie voorstel om in een gesprek te onderzoeken of we in gezamenlijk overleg (met jullie, Natuur- en Milieufederatie Drenthe en Natuurmonumenten) kunnen komen tot een akkoord waarin concrete maatregelen worden beschreven om de knelpunten voor de vogels waar wij met ons beroep voor opkomen (kleine zwaan, wilde zwaan, toendrarietgans en kraanvogel) op te lossen.
Zoals uit ons beroepschrift blijkt zien wij, naast het probleem van toenemende verdichting van het landschap zoals beschreven in het beheerplan en problemen door stikstof voor stikstofgevoelige leefgebieden van vogels, vooral als knelpunten verstoring door recreatie, door vliegverkeer en door schadebestrijding van ganzen.
Mochten we het eens worden over concrete maatregelen dan zullen die wat ons betreft in een juridisch afdwingbaar akkoord moeten worden vastgelegd (inclusief termijnen waarbinnen de maatregelen worden uitgevoerd).
Een belangrijke wens van ons is het aanwijzen van foerageergebied door de provincie[redacted] je gaf eerder aan dat de provincie hierover geen resultaatverplichting op zich zal nemen zonder een voorafgaand gebiedsproces en dat evt. een intentieverklaring van de provincie in een akkoord kan worden opgenomen. Naast de hiervoor bedoelde concrete maatregelen is zo'n verklaring (inspanningsverplichting) voor ons van belang.
Het idee is dat de juridische procedures worden ingetrokken na het sluiten van een akkoord als hiervoor bedoeld.

[redacted], zou je een datumprikker willen rondsturen voor het overleg? Het is voor ons van essentieel belang dat onze WetlandWacht[redacted] hierbij aanwezig kan zijn. Zijn mailadres is:[redacted] @hetnet.nl

Dank en vriendelijke groet,
[redacted]

Vogelbescherming Nederland
Boulevard 12,3707 BMZeist
Tel: +31 (0)3[redacted]
Mob:
Web:www.vogelbescherming.nl

Vogelbescherming
NEDERLAND

🌲 Consider the environment. Do you really need to print this email?

De inhoud van dit bericht en de eventueel daarbij behorende bijlagen zijn persoonlijk gericht aan en derhalve uitsluitend bedoeld voor de geadresseerde. Openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan zonder toestemming van de afzender. Heeft u dit bericht ontvangen en bent u niet de geadresseerde, noch bevoegd dit bericht namens geadresseerde te ontvangen, dan verzoeken wij u vriendelijk ons direct op de hoogte te stellen van de ontvangst en dit bericht, met inbegrip van eventuele bijlagen, uit uw systeem te wissen.

The information sent with this e-mail message is only for the strict use of the intended recipient. It is not permitted to publish, copy, circulate and/or disclose any of this information to third parties without the permission of the sender. If you are not the intended recipient or the authorised person to use these contents of this e-mail message, please notify us immediately, delete the e-mail message from your inbox, and do not use it for any purpose or disclose the contents of this message to third parties, or publish, copy or store this information on a information carrier.

Met vriendelijke groet,

[redacted]@Vogelbescherming.nl
Vogelbescherming Nederland
Boulevard 12,3707 BMZeist
Tel: +31 (0)30[redacted]
Mob:
Web:www.vogelbescherming.nl

Vogelbescherming
NEDERLAND

🌲 Consider the environment. Do you really need to print this email?

De inhoud van dit bericht en de eventueel daarbij behorende bijlagen zijn persoonlijk gericht aan en derhalve uitsluitend bedoeld voor de geadresseerde. Openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan zonder toestemming van de afzender. Heeft u dit bericht ontvangen en bent u niet de geadresseerde, noch bevoegd dit bericht namens geadresseerde te ontvangen, dan verzoeken wij u vriendelijk ons direct op de hoogte te stellen van de ontvangst en dit bericht, met inbegrip van eventuele bijlagen, uit uw systeem te wissen.

The information sent with this e-mail message is only for the strict use of the intended recipient. It is not permitted to publish, copy, circulate and/or disclose any of this information to third parties without the permission of the sender. If you are not the intended recipient or the authorised person to use these contents of this e-mail message, please notify us immediately, delete the e-mail message from your inbox, and do not use it for any purpose or disclose the contents of this message to third parties, or publish, copy or store this information on a information carrier.

Date : 20-1-2020 11:56:24
From : "[redacted]"
To : "[redacted]'"
Cc : "[redacted]"
Subject : RE: jullie voorstel
Attachment : image001.png;image002.png;image003.png;

Hoi [redacted]

Namens de gemeente Assen mag je [redacted] natuur/groen) en mij uitnodigen.
E-mailadres van [redacted] @assen.nl

Vriendelijke groet,
[redacted]

Van: [redacted] @drenthe.nl]
Verzonden: maandag 20 januari 2020 9:13
Aan: [redacted] @Vogelbescherming.nl>; [redacted] @assen.nl>
CC: [redacted] @vogelbescherming.nl>; [redacted] @nmfdrenthe.nl> [redacted] @Natuurmonumenten.nl>; [redacted] @drenthe.nl>; [redacted] @drenthe.nl>
Onderwerp: RE: jullie voorstel

Hallo,

Dat is goed te horen.
We zullen een overleg inplannen.

Mag ik aannemen dat NMF en NM hier ook mee akkoord zijn?
Zo ja dan hoor ik graag wie wij namens alle partijen uit mogen nodigen (ik neem aan [redacted] er [redacted])?

[redacted] je geeft aan dat we in ieder geval [redacted] uit moeten nodigen. Maar wie mogen we verder optioneel uitnodigen?

[redacted] wie mag ik namens de gemeente uitnodigen?

Als ik alle namen (email adressen) weet zal ik zorgen dat er een datumprikker uitgaat.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

provincie Drenthe

[redacted]
Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
T (0592) [redacted]
E [redacted] **@drenthe.nl**

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Van: [redacted] @Vogelbescherming.nl>
Verzonden: woensdag 15 januari 2020 16:34
Aan: [redacted] @drenthe.nl> [redacted] @assen.nl>
CC: [redacted] @vogelbescherming.nl>; [redacted] @nmfdrenthe.nl>; [redacted] @Natuurmonumenten.nl>
Onderwerp: jullie voorstel

Dag [redacted] en [redacted],

We gaan graag in op jullie voorstel om in een gesprek te onderzoeken of we in gezamenlijk overleg (met jullie, Natuur- en Milieufederatie Drenthe en Natuurmonumenten) kunnen komen tot een akkoord waarin concrete maatregelen worden beschreven om de knelpunten voor de vogels waar wij met ons beroep voor opkomen (kleine zwaan, wilde zwaan, toendrarietgans en kraanvogel) op te lossen.
Zoals uit ons beroepschrift blijkt zien wij, naast het probleem van toenemende verdichting van het landschap zoals beschreven in het beheerplan en problemen door stikstof voor stikstofgevoelige leefgebieden van vogels, vooral als knelpunten verstoring door recreatie, door vliegverkeer en door schadebestrijding van ganzen.
Mochten we het eens worden over concrete maatregelen dan zullen die wat ons betreft in een juridisch afdwingbaar akkoord moeten worden vastgelegd (inclusief termijnen waarbinnen de maatregelen worden uitgevoerd).
Een belangrijke wens van ons is het aanwijzen van foerageergebied door de provincie. [redacted] je gaf eerder aan dat de provincie hierover geen resultaatverplichting op zich zal nemen zonder een voorafgaand gebiedsproces en dat evt. een intentieverklaring van de provincie in een akkoord kan worden opgenomen. Naast de hiervoor bedoelde concrete maatregelen is zo'n verklaring (inspanningsverplichting) voor ons van belang.
Het idee is dat de juridische procedures worden ingetrokken na het sluiten van een akkoord als hiervoor bedoeld.

[redacted], zou je een datumprikker willen rondsturen voor het overleg? Het is voor ons van essentieel belang dat onze WetlandWacht [redacted] hierbij aanwezig kan zijn. Zijn mailadres is [redacted] @hetnet.nl

Dank en vriendelijke groet,
[redacted]

Vogelbescherming Nederland
Boulevard 12,3707 BMZeist
Tel: +31 (0)30 [redacted]
Mob:
Web:www.vogelbescherming.nl

Vogelbescherming
NEDERLAND

🌲 Consider the environment. Do you really need to print this email?

De inhoud van dit bericht en de eventueel daarbij behorende bijlagen zijn persoonlijk gericht aan en derhalve uitsluitend bedoeld voor de geadresseerde. Openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan zonder toestemming van de afzender. Heeft u dit bericht ontvangen en bent u niet de geadresseerde, noch bevoegd dit bericht namens geadresseerde te ontvangen, dan verzoeken wij u vriendelijk ons direct op de hoogte te stellen van de ontvangst en dit bericht, met inbegrip van eventuele bijlagen, uit uw systeem te wissen.

The information sent with this e-mail message is only for the strict use of the intended recipient. It is not permitted to publish, copy, circulate and/or disclose any of this information to third parties without the permission of the sender. If you are not the intended recipient or the authorised person to use these contents of this e-mail message, please notify us immediately, delete the e-mail message from your inbox, and do not use it for any purpose or disclose the contents of this message to third parties, or publish, copy or store this information on a information carrier.

Met vriendelijke groet,
[redacted]
[redacted] @Vogelbescherming.nl
Vogelbescherming Nederland
Boulevard 12,3707 BMZeist
Tel: +31 (0)30 [redacted]

Mob:
Web:www.vogelbescherming.nl

Vogelbescherming
NEDERLAND

🌲 Consider the environment. Do you really need to print this email?

De inhoud van dit bericht en de eventueel daarbij behorende bijlagen zijn persoonlijk gericht aan en derhalve uitsluitend bedoeld voor de geadresseerde. Openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan zonder toestemming van de afzender. Heeft u dit bericht ontvangen en bent u niet de geadresseerde, noch bevoegd dit bericht namens geadresseerde te ontvangen, dan verzoeken wij u vriendelijk ons direct op de hoogte te stellen van de ontvangst en dit bericht, met inbegrip van eventuele bijlagen, uit uw systeem te wissen.

The information sent with this e-mail message is only for the strict use of the intended recipient. It is not permitted to publish, copy, circulate and/or disclose any of this information to third parties without the permission of the sender. If you are not the intended recipient or the authorised person to use these contents of this e-mail message, please notify us immediately, delete the e-mail message from your inbox, and do not use it for any purpose or disclose the contents of this message to third parties, or publish, copy or store this information on a information carrier.

Disclaimer:
Aan de informatie in deze e-mail en ieder aangehecht databestand kunnen geen rechten worden ontleend. De e-mail is vertrouwelijk en is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde. De gemeente Assen aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade als gevolg van onjuistheden, gedateerde informatie of van een onjuiste en onvolledige verzending en ontvangst van informatie.

Date : 20-1-2020 10:58:30
From : "
To : "
Cc : "
Subject : RE: jullie voorstel
Attachment : image001.jpg;image002.png;image003.png;image004.png;image005.png;image006.png;image007.png;image008.png;image009.png;image010.png;

Hallo

en ik hebben dit vorige week met en besproken en wij zijn inderdaad akkoord. Je kunt en mij uitnodigen voor een overleg.

Met vriendelijke groet,

oedzaam, Mooi en Natuurlijk Drenthe

Natuur en Milieufederatie Drenthe
Hertenkamp 6
9401 HL Assen
Tel: 0592-311150
www.nmfdrenthe.nl

werkdagen ma, di, do en vr

Van @Vogelbescherming.nl>
Verzonden: maandag 20 januari 2020 10:01
Aan: @drenthe.nl>
CC: @vogelbescherming.nl>; @nmfdrenthe.nl>; @Natuurmonumenten.nl>; @assen.nl>
Onderwerp: RE: jullie voorstel

Hoi

Dank.
Je kunt naast en mij uitnodigen. Als mailadres van kun je het beste @hetnet.nl gebruiken. Ik heb nl. de indruk dat het mailadres dat ik je vorige week doorgaf niet altijd goed werkt.

Wij hebben er op de hoogte gesteld. Ik had de indruk dat ze ermee akkoord zijn.
er mocht dit anders zijn laat het ons en dan even weten svp.

Vriendelijke groet,

Tel: +31 (0)3
Mob:

Van @drenthe.nl]
Verzonden: maandag 20 januari 2020 9:13
Aan: @Vogelbescherming.nl>; @assen.nl>
CC: @vogelbescherming.nl>; @nmfdrenthe.nl>; @Natuurmonumenten.nl>; @drenthe.nl> @drenthe.nl>
Onderwerp: RE: jullie voorstel

Hallo,

Dat is goed te horen.
We zullen een overleg inplannen.

Mag ik aannemen dat NMF en NM hier ook mee akkoord zijn?
Zo ja dan hoor ik graag wie wij namens alle partijen uit mogen nodigen (ik neem aar er ?)?

je geeft aan dat we in ieder geval uit moeten nodigen. Maar wie mogen we verder optioneel uitnodigen?

wie mag ik namens de gemeente uitnodigen?

Als ik alle namen (email adressen) weet zal ik zorgen dat er een datumprikker uitgaat.

Met vriendelijke groet,

provincie Drenthe

Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
T (0592)
E @drenthe.nl

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Van: @Vogelbescherming.nl>
Verzonden: woensdag 15 januari 2020 16:34
Aan: @drenthe.nl>; @assen.nl>
CC: @vogelbescherming.nl>; @nmfdrenthe.nl> @Natuurmonumenten.nl>
Onderwerp: jullie voorstel

Da er ,

We gaan graag in op jullie voorstel om in een gesprek te onderzoeken of we in gezamenlijk overleg (met jullie, Natuur- en Milieufederatie Drenthe en Natuurmonumenten) kunnen komen tot een akkoord waarin concrete maatregelen worden beschreven om de knelpunten voor de vogels waar wij met ons beroep voor opkomen (kleine zwaan, wilde zwaan, toendrarietgans en kraanvogel) op te lossen.
Zoals uit ons beroepschrift blijkt zien wij, naast het probleem van toenemende verdichting van het landschap zoals beschreven in het beheerplan en problemen door stikstof voor stikstofgevoelige leefgebieden van vogels, vooral als knelpunten verstoring door recreatie, door vliegverkeer en door schadebestrijding van ganzen.
Mochten we het eens worden over concrete maatregelen dan zullen die wat ons betreft in een juridisch afdwingbaar akkoord moeten worden vastgelegd (inclusief termijnen waarbinnen de maatregelen worden uitgevoerd).
Een belangrijke wens van ons is het aanwijzen van foerageergebied door de provincie , je gaf eerder aan dat de provincie hierover geen resultaatverplichting op zich zal nemen zonder een voorafgaand gebiedsproces en dat evt. een intentieverklaring van de provincie in een akkoord kan worden opgenomen. Naast de hiervoor bedoelde concrete maatregelen is zo'n verklaring (inspanningsverplichting) voor ons van belang.
Het idee is dat de juridische procedures worden ingetrokken na het sluiten van een akkoord als hiervoor bedoeld.

[redacted], zou je een datumprikker willen rondsturen voor het overleg? Het is voor ons van essentieel belang dat onze WetlandWacht [redacted] hierbij aanwezig kan zijn. Zijn mailadres is: [redacted]@hetnet.nl

Dank en vriendelijke groet,
[redacted]

Vogelbescherming Nederland
Boulevard 12,3707 BMZeist
Tel: +31 (0)30[redacted]
Mob:
Web:www.vogelbescherming.nl

Vogelbescherming
NEDERLAND

🌲 Consider the environment. Do you really need to print this email?
De inhoud van dit bericht en de eventueel daarbij behorende bijlagen zijn persoonlijk gericht aan en derhalve uitsluitend bedoeld voor de geadresseerde. Openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan zonder toestemming van de afzender. Heeft u dit bericht ontvangen en bent u niet de geadresseerde, noch bevoegd dit bericht namens geadresseerde te ontvangen, dan verzoeken wij u vriendelijk ons direct op de hoogte te stellen van de ontvangst en dit bericht, met inbegrip van eventuele bijlagen, uit uw systeem te wissen.

The information sent with this e-mail message is only for the strict use of the intended recipient. It is not permitted to publish, copy, circulate and/or disclose any of this information to third parties without the permission of the sender. If you are not the intended recipient or the authorised person to use these contents of this e-mail message, please notify us immediately, delete the e-mail message from your inbox, and do not use it for any purpose or disclose the contents of this message to third parties, or publish, copy or store this information on a information carrier.

Met vriendelijke groet,
[redacted]
[redacted]@Vogelbescherming.nl

Vogelbescherming Nederland
Boulevard 12,3707 BMZeist
Tel: +31 (0)30[redacted]
Mob:
Web:www.vogelbescherming.nl

Vogelbescherming
NEDERLAND

🌲 Consider the environment. Do you really need to print this email?
De inhoud van dit bericht en de eventueel daarbij behorende bijlagen zijn persoonlijk gericht aan en derhalve uitsluitend bedoeld voor de geadresseerde. Openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan zonder toestemming van de afzender. Heeft u dit bericht ontvangen en bent u niet de geadresseerde, noch bevoegd dit bericht namens geadresseerde te ontvangen, dan verzoeken wij u vriendelijk ons direct op de hoogte te stellen van de ontvangst en dit bericht, met inbegrip van eventuele bijlagen, uit uw systeem te wissen.

The information sent with this e-mail message is only for the strict use of the intended recipient. It is not permitted to publish, copy, circulate and/or disclose any of this information to third parties without the permission of the sender. If you are not the intended recipient or the authorised person to use these contents of this e-mail message, please notify us immediately, delete the e-mail message from your inbox, and do not use it for any purpose or disclose the contents of this message to third parties, or publish, copy or store this information on a information carrier.

Date : 20-12-2019 16:29:53
From : "[redacted]@Vogelbescherming.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl,[redacted]@assen.nl" [redacted]@assen.nl
Subject : Jullie voorstel
Attachment : image726677.png;image369674.png;

Dag[redacted] en[redacted]

Interne afstemming over jullie voorstel van woensdag is niet helemaal gelukt voor de start van de kerstvakanties. (Mijn eerste indruk is wel positief.)5.1.2e[redacted]. Ik laat het die week zsm weten.

Fijne feestdagen.

Vriendelijke groet,
[redacted]
Met vriendelijke groet,

[redacted]@Vogelbescherming.nl

Vogelbescherming Nederland
Boulevard 12, 3707 BM Zeist
Tel: +31 (0)30[redacted]
Mob:
Web: www.vogelbescherming.nl

Vogelbescherming
NEDERLAND

Consider the environment. Do you really need to print this email?
De inhoud van dit bericht en de eventueel daarbij behorende bijlagen zijn persoonlijk gericht aan en derhalve uitsluitend bedoeld voor de geadresseerde. Openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan zonder toestemming van de afzender. Heeft u dit bericht ontvangen en bent u niet de geadresseerde, noch bevoegd dit bericht namens geadresseerde te ontvangen, dan verzoeken wij u vriendelijk ons direct op de hoogte te stellen van de ontvangst en dit bericht, met inbegrip van eventuele bijlagen, uit uw systeem te wissen.

The information sent with this e-mail message is only for the strict use of the intended recipient. It is not permitted to publish, copy, circulate and/or disclose any of this information to third parties without the permission of the sender. If you are not the intended recipient or the authorised person to use these contents of this e-mail message, please notify us immediately, delete the e-mail message from your inbox, and do not use it for any purpose or disclose the contents of this message to third parties, or publish, copy or store this information on a information carrier.

Date : 15-1-2020 16:34:04
From : "[redacted]@Vogelbescherming.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@assen.nl
Cc : [redacted]@vogelbescherming.nl, [redacted]@nmfdrenthe.nl, [redacted]@Natuurmonumenten.nl
Subject : jullie voorstel
Attachment : image001.png;image002.png;image309918.png;image156663.png;

Dag[redacted] s er[redacted],
We gaan graag in op jullie voorstel om in een gesprek te onderzoeken of we in gezamenlijk overleg (met jullie, Natuur- en Milieufederatie Drenthe en Natuurmonumenten) kunnen komen tot een akkoord waarin concrete maatregelen worden beschreven om de knelpunten voor de vogels waar wij met ons beroep voor opkomen (kleine zwaan, wilde zwaan, toendrarietgans en kraanvogel) op te lossen.
Zoals uit ons beroepschrift blijkt zien wij, naast het probleem van toenemende verdichting van het landschap zoals beschreven in het beheerplan en problemen door stikstof voor stikstofgevoelige leefgebieden van vogels, vooral als knelpunten verstoring door recreatie, door vliegverkeer en door schadebestrijding van ganzen.
Mochten we het eens worden over concrete maatregelen dan zullen die wat ons betreft in een juridisch afdwingbaar akkoord moeten worden vastgelegd (inclusief termijnen waarbinnen de maatregelen worden uitgevoerd).
Een belangrijke wens van ons is het aanwijzen van foerageergebied door de provincie.[redacted], je gaf eerder aan dat de provincie hierover geen resultaatverplichting op zich zal nemen zonder een voorafgaand gebiedsproces en dat evt. een intentieverklaring van de provincie in een akkoord kan worden opgenomen. Naast de hiervoor bedoelde concrete maatregelen is zo'n verklaring (inspanningsverplichting) voor ons van belang.
Het idee is dat de juridische procedures worden ingetrokken na het sluiten van een akkoord als hiervoor bedoeld.
[redacted], zou je een datumprikker willen rondsturen voor het overleg? Het is voor ons van essentieel belang dat onze WetlandWacht[redacted] hierbij aanwezig kan zijn. Zijn mailadres is[redacted]@hetnet.nl
Dank en vriendelijke groet,
[redacted]

Vogelbescherming Nederland
Boulevard 12, 3707 BM Zeist
Tel: +31 (0)30[redacted]
Mob:
Web: www.vogelbescherming.nl

Vogelbescherming
NEDERLAND

Consider the environment. Do you really need to print this email?
De inhoud van dit bericht en de eventueel daarbij behorende bijlagen zijn persoonlijk gericht aan en derhalve uitsluitend bedoeld voor de geadresseerde. Openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan zonder toestemming van de afzender. Heeft u dit bericht ontvangen en bent u niet de geadresseerde, noch bevoegd dit bericht namens geadresseerde te ontvangen, dan verzoeken wij u vriendelijk ons direct op de hoogte te stellen van de ontvangst en dit bericht, met inbegrip van eventuele bijlagen, uit uw systeem te wissen.

The information sent with this e-mail message is only for the strict use of the intended recipient. It is not permitted to publish, copy, circulate and/or disclose any of this information to third parties without the permission of the sender. If you are not the intended recipient or the authorised person to use these contents of this e-mail message, please notify us immediately, delete the e-mail message from your inbox, and do not use it for any purpose or disclose the contents of this message to third parties, or publish, copy or store this information on a information carrier.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
[redacted]@Vogelbescherming.nl

Vogelbescherming Nederland
Boulevard 12, 3707 BM Zeist
Tel: +31 (0)30[redacted]
Mob:
Web: www.vogelbescherming.nl

Vogelbescherming
NEDERLAND

Consider the environment. Do you really need to print this email?
De inhoud van dit bericht en de eventueel daarbij behorende bijlagen zijn persoonlijk gericht aan en derhalve uitsluitend bedoeld voor de geadresseerde. Openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan zonder toestemming van de afzender. Heeft u dit bericht ontvangen en bent u niet de geadresseerde, noch bevoegd dit bericht namens geadresseerde te ontvangen, dan verzoeken wij u vriendelijk ons direct op de hoogte te stellen van de ontvangst en dit bericht, met inbegrip van eventuele bijlagen, uit uw systeem te wissen.

The information sent with this e-mail message is only for the strict use of the intended recipient. It is not permitted to publish, copy, circulate and/or disclose any of this information to third parties without the permission of the sender. If you are not the intended recipient or the authorised person to use these contents of this e-mail message, please notify us immediately, delete the e-mail message from your inbox, and do not use it for any purpose or disclose the contents of this message to third parties, or publish, copy or store this information on a information carrier.

Date : 8-12-2020 12:19:44
From : "[redacted]@altwym.nl
To : "[redacted]@hetnet.nl"[redacted]@hetnet.nl,[redacted]@nmfdrenthe.nl, "[redacted]@vogelbescherming.nl,[redacted]@natuurmonumenten.nl, "[redacted]@assen.nl,[redacted]@altwym.nl"[redacted]@altwym.nl,[redacted]@altwym.nl,[redacted]@drenthe.nl,[redacted]@altwym.nl, "[redacted]@anantis.nl, "[redacted]@drenthe.nl
Subject : Kaart omgeving Fochteloerveen en table verstoringsfactoren
Attachment : 20_252_002a_A4_overzichtskaart_onderzoeksgebied.jpg;Beschikbaarheid gegevens verstoringsfactoren Fochteloërveen.docx;

Beste allen,

Hiernij gaat, zoals gisteren besproken, een kaart met de 10 km contour rond het Fochteloërveen en een tabel met verstoringsfactoren. Ons verzoek is om in de tabel aan te geven welke gegevens beschikbaar zijn over de verstoringsfactoren. Aanvullingen op de tabel (relevante verstoringsbronnen die niet genoemd zijn) en over mogelijkheden om (ruimtelijk / kwantitatief) zicht te krijgen op deze factoren indien gegevens niet kwantitatief beschikbaar zijn ontvangen wij ook graag.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

Altenburg & Wymenga ECOLOGISCH ONDERZOEK

Surhuisterveen
Leekstermeergebied
Leek
Haren
Zuidlaardermeergebied
Marum
Roden
Eelde-Paterswolde
Eelde
A7
A28
Bakkeveense
Duinen
Wijnjeterper
Schar
Norgerholt
Drentsche
Aa-gebied
Fochteloërveen
Assen
Oosterwolde
Witterveld
Drents-Friese
Wold &
Leggelderveld
Beilen
Dwingelderveld

Overzichtskaart onderzoeksgebied

10 km zone rond plangebied

N2000-gebieden

N

0 2 4 km

20_252_002a/08122020/mb
topografie: CC-BY Kadaster

A&W

Beschikbaarheid gegevens verstoringsfactoren Fochteloërveen

onderwerp	**variabele**	**aanwijzingsperiode (1998 of 2013)**	**'recent' (2019/2020)**
recreatie	landrecreatie relatieve intensiteit		Strava
	aantallen fietsers per traject (seizoen / weekdag)		
	aantallen wandelaars per traject (seizoen / weekdag)		
	idem ruiters, mountainbikers e.a.		
wegverkeer	div voertuigen: aantal passanten per traject (seizoen / weekdag)		
vliegverkeer	luchtballonvaart - routes, frequentie		
	helikopters - routes, frequentie		
	kleine vliegtuigen - routes, frequentie		
agrarisch beheer	werkzaamheden op akkers en percelen - seizoensbreedte		
faunabeheer	afschot/verjaging: locaties, activiteit per seizoen / week		

Date : 23-9-2019 10:53:37
From : [redacted]@Vogelbescherming.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl
Cc : "[redacted]@vogelbescherming.nl
Subject : kaartje compensatie foerageergebied bij Assen
Attachment : assencompensatie.jpg;image455722.png;image004933.png;

Dag[redacted]

Ik heb jouw vraag voor alle zekerheid gecheckt bij[redacted] er[redacted]. Het gaat inderdaad om het kleine kaartje. Hierbij gaat die nogmaals voor alle duidelijkheid.

Het overzichtskaartje van het hele veen in het document van[redacted] omvat maatregelen voor het hele hoogveengebied. Het kaartje in de bijlage betreft de compensatie voor het foerageergebied bij Assen.

Mocht je nog vragen hebben, dan horen we het graag.

Vriendelijke groet,
[redacted]

Met vriendelijke groet,

[redacted]
[redacted]@Vogelbescherming.nl

Vogelbescherming Nederland
Boulevard 12, 3707 BM Zeist
Tel: +31 (0)30[redacted]
Mob:
Web: www.vogelbescherming.nl

Vogelbescherming
NEDERLAND

Consider the environment. Do you really need to print this email?
De inhoud van dit bericht en de eventueel daarbij behorende bijlagen zijn persoonlijk gericht aan en derhalve uitsluitend bedoeld voor de geadresseerde. Openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan zonder toestemming van de afzender. Heeft u dit bericht ontvangen en bent u niet de geadresseerde, noch bevoegd dit bericht namens geadresseerde te ontvangen, dan verzoeken wij u vriendelijk ons direct op de hoogte te stellen van de ontvangst en dit bericht, met inbegrip van eventuele bijlagen, uit uw systeem te wissen.

The information sent with this e-mail message is only for the strict use of the intended recipient. It is not permitted to publish, copy, circulate and/or disclose any of this information to third parties without the permission of the sender. If you are not the intended recipient or the authorised person to use these contents of this e-mail message, please notify us immediately, delete the e-mail message from your inbox, and do not use it for any purpose or disclose the contents of this message to third parties, or publish, copy or store this information on a information carrier.

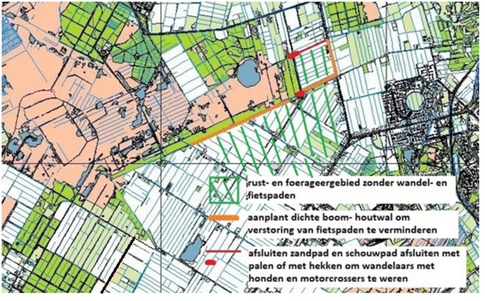
rust- en foerageergebied zonder wandel- en fietspaden
aanplant dichte boom- houtwal om verstoring van fietspaden te verminderen
afsluiten zandpad en schouwpad afsluiten met palen of met hekken om wandelaars met honden en motorcrossers te weren

Date : 8-4-2020 14:10:04
From : [redacted]@drenthe.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@drenthe.nl
Subject : kloosterveen
Attachment : [redacted] 2020-03-25 Privaatrechtelijk Overeenkomst conceptversie_opm VBN[redacted] docx[redacted] Opdracht verstoringsinvloeden en oplossingen voor ganzen en zwanen in het Fochteloerveen_opm VBN[redacted] docx;

Heb mijn opmerkingen er bij gezet.

Heb ook wel de indruk dat ze een voorschot nemen op inrichtingsmaatregelen die zij nodig achten/ de uitkomst van het onderzoek wel al invullen en niet alle factoren mee willen laten wegen 5.2.1 [redacted]. Ik kan ze wel volgen daar waar ze hardere toezeggingen willen.

Vraag me dus ook af of we hier uit gaan komen. Lijkt me goed om bi[redacted] alvast het afvoeren van onhaalbare en slecht doordachte ISHD'n in gang te zetten.
[redacted] je had het nog over een bijlage die ik moest bekijken, dat was de opdrachtomschrijving toch? Of nog een ander document ?

Groet,
[redacted]

PRIVAATRECHTELIJKE OVEREENKOMST
Inzake maatregelen Fochteloërveen

Ondergetekenden,
Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe handelend ter uitvoering van de artikel 2.2 van de Wet natuurbescherming waarbij zij ervoor zorg draagt dat in hun provincie de instandhoudingsmaatregelen en passende maatregelen om verslechtering te voorkomen worden getroffen die nodig zijn voor Natura 2000-gebieden.

Met opmerkinger

en

~~*De*~~ *Vogelbescherming Nederland*

en

Natuur en Milieufederatie Drenthe

en

Natuurmonumenten

en

De gemeente Assen,
Gemeente Assen, te dezen krachtens artikel 171 van de Gemeentewet rechtsgeldig vertegenwoordigd door de heer M.L.J. Out, burgemeester, handelende ter uitvoering van het besluit van het college van burgemeester en wethouders van ……, nummer ……, hierna te noemen "de gemeente

tezamen te noemen 'partijen';

overwegende:

Aanleiding
Gedeputeerde Staten van Drenthe (GS) hebben vanuit hun rol als vergunningverlener op grond van de Wet natuurbescherming een natuurvergunning verleend aan de gemeente Assen voor de uitbreiding van de woonwijk Kloosterakker met 500 woningen. Tegen deze natuurvergunning hebben ~~de~~ Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie Drenthe en Natuurmonumenten beroep aangetekend bij de Rechtbank Noord-Nederland. De beroepsschriften hebben betrekking op de onderwerpen "stikstof" en "foerageergebieden". Ten aanzien van het aspect stikstof zijn partijen het erover eens dat de natuurvergunning voor dit onderdeel moet worden aangepast. De vergunning was immers gebaseerd op de PAS welke op 29 mei 2019 is vernietigd. Partijen zijn verdeeld over de vraag "welk effect de uitbreiding van het Kloosterveen heeft op de foerageergebieden". De behandeling van de beroepsschriften is aangehouden omdat partijen een minnelijk traject gestart zijn. Deze gesprekken hebben geleid tot afspraken tussen de partijen. Deze afspraken worden middels deze overeenkomst

CONCEPT

privaatrechtelijk vastgelegd. Dit biedt iedere partij de zekerheid dat invulling en uitvoering wordt gegeven aan datgene wat is afgesproken.

Partijen komen het volgende overeen:

Artikel 1 Stikstof

a) De gemeente Assen zal, vanwege het wegvallen van de PAS systematiek en daarmee de huidige onderbouwing, een nadere onderbouwing voor het onderdeel stikstof aanleveren voor de natuurvergunning voor Kloosterakker conform de beleidsregels intern en extern salderen van de provincie of met een beroep op het Stikstofregistratiesysteem.

b) Gedeputeerde Staten van Drenthe zullen wanneer de gemeente Assen daarom verzoekt de natuurvergunning voor het onderdeel stikstof aanpassen door middel van een 6:19 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) besluit hangende beroep.

c) De gemeente Assen en de Gedeputeerde Staten van Drenthe zullen de overige partijen informeren over de wijze waarop "stikstof" zal worden aangepast conform wet en regelgeving en zullen de overige partijen de relevante documenten dan wel besluiten hierover zo spoedig mogelijk doorsturen.

5.2.1

Toelichting

Partijen zijn het er over eens dat de natuurvergunning voor het onderdeel stikstof geen stand kan houden bij een rechtelijke toets. In de huidige verleende natuurvergunning wordt voor de toename van stikstof namelijk verwezen naar ~~de~~het~~de~~ door de Raad van State vernietigde Programma Aanpak Stikstof. De gemeente Assen en de Gedeputeerde Staten van Drenthe zullen daarom de huidige vergunningaanvraag gaan aanpassen waarbij voor het onderdeel stikstof voldaan wordt aan de landelijke beleidsregels intern of extern salderen en/of het (nog te ontwikkelen) Stikstofregistratiesysteem. Partijen zullen elkaar hierover blijven informeren.

Artikel 2 ~~Procesvoorstel~~Maatregelen voor vogels

a) Gedeputeerde Staten van Drenthe zullen een ecologisch bureau opdracht geven zoals afgesproken met partijen conform de "Opdracht verstoringsinvloeden en oplossingen voor niet ~~ganzen en zwanen~~broedvogels en broedvogels in het Fochteloërveen" (hierna: de opdracht).

b) De opdracht maakt onlosmakelijk deel uit van deze overeenkomst. Voor de inhoud daarvan wordt kortheidshalve verwezen naar bijlage 1.

c) De kosten van de opdracht worden voor 50% gedragen door de Gedeputeerde Staten van Drenthe en voor 50% door de gemeente Assen. De kosten van eventueel meerwerk zullen ten laste komen van de Gedeputeerde Staten van Drenthe ~~komen~~.

d) De opdracht zal als streefdatum voor de oplevering december 2020 krijgen.

e) De opdracht zal begeleid worden door de provincie Drenthe en de gemeente Assen. Deze partijen stemmen daarbij af met de begeleidingsgroep samengesteld door Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten zoals omschreven in de opdracht.

f) Na de afronding van de opdracht (het ecologisch onderzoek) komen partijen ambtelijk bijeen om de verdere uitwerking van de voorgestelde maatregelen door te spreken en zal een voorstel aan Gedeputeerde Staten worden voorgelegd inclusief een advies van de betrokken partijen. Gedeputeerde Staten van Drenthe zal op basis hiervan besluiten over het vervolgproces.

g) Op grond van artikel 2.2 van de Wet natuurbescherming zullen Gedeputeerde Staten van Drenthe de uit de opdracht naar voren komende maatregelen uitvoeren die nodig zijn om de instandhoudingsdoelstellingen te halen en verslechtering te voorkomen.
h) Als uit de uitwerking van de opdracht blijkt dat het aanwijzen van rustgebieden noodzakelijk is, spreken Gedeputeerde Staten de intentie uit deze rustgebieden te realiseren. Hierover kunnen geen garanties worden gegeven omdat de eventuele vastlegging van rustgebieden pas kan geschieden na een uitgebreid gebiedsproces waarbij de belangen van verschillende stakeholders tegenover elkaar moeten worden afgewogen.
i) De opgedane kennis uit de uitwerking van de opdracht zal bij de volgende herziening van het beheerplan verwerkt worden in het beheerplan. Voorgaande is alleen anders indien Gedeputeerde Staten van Drenthe besluiten tot een verlenging van de termijn van het beheerplan zonder een inhoudelijke herziening. In dat geval zal bij de daaropvolgende inhoudelijke aanpassing deze kennis verwerkt worden.

Artikel 3 Natuurvergunning
a) Nadat uitvoering is gegeven aan artikel 1, sub b en artikel 2, sub a van deze overeenkomst zullen Natuur en Milieufederatie Drenthe, Natuurmonumenten en Vogelbescherming Nederland het door hun ingediende beroep tegen de natuurvergunning bij de Rechtbank Noord-Nederland intrekken.
b) Partijen spreken met elkaar af dat ook tegen toekomstige natuurvergunningen voor de uitbreiding van Kloosterveen binnen het plangebied van de Structuurvisie Kloosterveen 2017-2035 geen beroep wordt ingediend voor het onderdeel foerageergebieden, zolang die uitbreiding binnen de 2500 woningen blijft.

Toelichting
In de huidige passende beoordeling is ten aanzien van het aspect stikstof uitgegaan van de realisatie van 500 woningen maar ten aanzien van het aspect foerageergebieden is uitgegaan van de uitbreiding van de woonwijk van 2500 woningen. Partijen spreken met elkaar af dat zij een eventuele toekomstige natuurvergunningen voor het Kloosterveen, als dit binnen het maximum past van 2500 woningen, niet nogmaals aan zullen vechten bij de rechtbank voor het onderdeel foerageergebieden.

Artikel 4 Overige bevoegdheden
Het in deze overeenkomst bepaalde laat de publiekrechtelijke positie en bevoegdheden van de gemeente en provincie onverlet. Publiekrechtelijk handelen dan wel het nalaten van publiekrechtelijk handelen door de gemeente en provincie zal derhalve nimmer een tekortkoming bij de uitvoering van de overeenkomst kunnen vormen;

Artikel 5 Onvoorziene omstandigheden
In geval van onvoorziene omstandigheden treden partijen in overleg om tot een oplossing te komen.

Artikel 6 Einde overeenkomst
Deze overeenkomst eindigt zodra aan alle rechten en verplichtingen over en weer uit deze overeenkomst is voldaan.

Artikel 7
Op deze overeenkomst is het Nederlands recht van toepassing.

Bijlagen

5.2.1

De volgende bijlagen maken onlosmakelijk deel uit van deze overeenkomst of worden dat na gereedkomen daarvan. Zij worden daartoe mede door partijen geparafeerd voor zover dat nog niet is geschied en voor zover de bijlagen bij het aangaan van deze overeenkomst al gereed zijn.
Deze overeenkomst en de daarbij behorende bijlagen worden geacht elkaar aan te vullen. In geval van strijdigheid tussen de bepalingen van deze overeenkomst en de bijlagen, prevaleren de bepalingen van de overeenkomst.

Bijlage: Opdracht verstoringsinvloeden en oplossingen voor ganzen en zwanen in het Fochteloerveen

Opgemaakt in meervoud,

de Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe, *vertegenwoordigd door*

plaats :
datum :
handtekening :

~~de~~V~~de v~~ogelbescherming Nederland , *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de Natuur en milieufederatie Drenthe, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de Natuurmonumenten, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

de gemeente Assen, *vertegenwoordigd door*
plaats :
datum :
handtekening :

provincie Drenthe

Verstoring van en oplossingen voor de niet broedvogels van het Fochteloërveen

Van: [redacted] provincie Drenthe

Datum: 10-03-2020

Met opmerkingen [redacted]: Wij missen aandacht voor het beheerplan en de link van het uit te voeren onderzoek.

5.2.1

Inleiding

De provincie Drenthe wil in samenwerking met de gemeente Assen en partners (~~zou ze uitschrijven:~~ Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten, Natuur- en Milieufederatie Drenthe) inzicht hebben in de (toekomstige) verstoringsbronnen die zich voordoen in en direct rondom de foerageergebieden, de effecten hiervan op de instandhoudingsdoelen en de mogelijke mitigerende maatregelen voor de kleine zwaan, wilde zwaan, toendrarietgans en kolgans rondom het Fochteloërveen. De ondertussen kenmerkende kraanvogel wordt eveneens meegenomen in het onderzoek.

Aanleiding voor het gevraagde onderzoek is het niet halen van de gestelde instandhoudingsdoelen voor de kleine zwaan en wilde zwaan, het gegeven dat er verschillende ontwikkelingen plaats-vinden dan wel ontwikkeld worden rondom het Fochteloërveen, de indicatie dat er in de afgelopen jaren meer verstoring plaats-vindt van foerageergebieden van de zwanen en dat het klimaat verandert. De (nieuwe) ontwikkelingen leiden tot de hypothese dat er ~~op termijn~~ niet afdoende foerageergebied beschikbaar is om de gestelde aantallen te faciliteren.

De opdrachtgever vraagt voor de niet-broedvogels van het Fochteloërveen:

- Een analyse van het tot stand komen van het instandhoudingsdoel en de huidige reflectie op dat doel (getal) gebruik makend van dezelfde data.
- Een analyse van de trend van de instandhoudingsdoelen gebruikmakend van dezelfde soort getallen als gebruikt voor de aanwijzing van het gebied.
- Een interpretatie van de trend van de instandhoudingsdoelen volgend uit de data van de ~~wetlandwacht /vogelbescherming~~W~~w~~etlandW~~w~~acht /V~~v~~ogelbescherming
- Een inschatting van de verwachte effecten van klimaatverandering op het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen.
- Een discussie over de verschillende methoden en de hanteren data in het uit te voeren onderzoek. Deze discussie vindt in de projectbegeleidingscommissie plaats onder leiding van de opdrachtnemer op basis van de bovengenoemde analyses. De commissie ~~bepaald~~bepaalt~~d~~ op basis van de discussie de basis waarop de rest van de studie wordt gerapporteerd.
- De uiteenzetting van de verplichting voor de provincie Drenthe voor het bereike~~b~~n van de instandhoudingsdoelen zoals geformuleerd in het aanwijzingsbesluit en de interpretatie van het rijk in samenhang met de landelijke doelstelling.
- Een analyse van het landgebruik in de afgelopen jaren vanaf het moment van aanwijzen van het gebied aan de hand van bijvoorbeeld de gegevens van bestand bodemgebruik, landgebruik Nederland en registratie gewassen.
- Een overzicht van ruimtelijke ontwikkelingen vanaf het moment van aanwijzen van het gebied en toekomstige ruimtelijke plannen (o.a. zonneparken)
- Een analyse van de ontwikkeling van verschillende objectief te analyseren verstoringsfactoren door vliegverkeer, recreatie, jacht en/of schadebestrijding, overig gebruik van wegen ~~en~~ & percelen en andere vormen van ~~waar mogelijk~~mogelijke actieve verstoring ~~)~~ (op basis van gegevens van de luchthaven, vervoersbewegingen en andere historisch aantoonbare data~~)~~).

CONCEPT

provincie Drenthe

NATURA 2000

- Een doorzicht van de ontwikkeling van (mogelijke) verstoringsfactoren vliegverkeer, recreatie, jacht en/of schadebestrijding, overig gebruik van wegen ~~en waar mogelijk~~& percelen en andere vormen van ~~waar~~van mogelijke actieve verstoring.
- Een analyse van de hoeveelheid foerageergebied i.r.t. het instandhoudingsdoel op basis van een aangepaste methode voor het bepalen van de beschikbare hoeveelheid foerageergebied aangepast op de verstoringsfactoren (dit kan een weging zijn). Hiervoor komt de opdrachtnemer met een voorstel aan de begeleidingscommissie, waar deze na discussie (evt gewijzigd) vastgesteld wordt en in de verdere studie wordt gehanteerd.

  Noot kraanvogel: Voor de kraanvogel geldt nog geen instandhoudingsdoel. Naar verwachting zal er voor de soort een behoudsdoelstelling worden vastgesteld voor het leefgebied voor het aantal paar op het moment van aanwijzing. Voor deze studie kan het aantal broedparen welke met succes gebroed hebben van 2019 worden gehanteerd.

Met opmerkingen [redacted] Goed dat deze wordt meegenomen als broedvogel, maar het gebied heeft ook betekenis voor de kraanvogel als niet-broedvogel (verzamel en foerageer/rustplaats)?

Volgend op de verschillende analyses ontvangt de opdrachtgever een voorstel van verstoring werende maatregelen inclusief een indicatie van de impact van het te behalen effect, en de kosten van het realiseren van de borging.

Ten minste worden de voor- en nadelen van de volgende opties beoordeeld:

- ~~De voor- en nadelen van H~~het aanwijzen van foerageergebieden ~~voor niet broedvogels~~
- Een intensivering en verschillende mogelijkheden van de handhaving
- Het (tijdelijk) afsluiten van schouwpaden, fietspaden, wegen, weilanden/akkers
- Het plaatsen van houtwallen of -singels langs meerdere ontsluitingen
- Het actief inrichten van agrarisch natuurbeheer ten behoeve van de foerageerfunctie van de soorten
- Het actief voorlichten van eigenaren en omgeving ~~van~~over~~van~~ de bijdrage ~~van~~aan verbetering van~~van~~ de ~~foerageerfunctie~~foerageermogelijkheden~~functie~~.

Met opmerkingen [redacted]: IK neem aan dat dit ook geldt voor alle andere punten die hieronder worden genoemd.

Met opmerkingen [redacted] IK neem aan dat dit ook geldt voor alle andere punten die hieronder worden genoemd.

In uw projectvoorstel geeft u aanvullend aan welke kansen/analyses u nog meer ziet en afgewogen dienen te worden in dit project om tot een goede keuze te komen.

In het overzicht van verstoring werende maatregelen wordt ook ingegaan op de verwachte kosten/uren die gemoeid gaan met de verschillende oplossingen. Dit zowel voor de opdrachtgever als mogelijke kosten die in de omgeving gemaakt moeten worden (bijv. inkomstenderving/ maatschappelijke impact).

Met opmerkingen [redacted]: Kosten moeten niet centraal staan, maar de ecologische effectiviteit van de maatregelen.

Met opmerkingen [redacted] Moet wel uitvoerbaar zijn

Aan het einde van dit onderzoek worden meerdere scenario's geschetst die de opdrachtgever kan uitvoeren. Ten minste:

- Ecologisch beste scenario
  alle niet-broedvogelsoorten en de kraanvogel worden maximaal gefaciliteerd
- Maatschappelijk verantwoorde scenario (optimaal scenario),
  Instandhoudingsdoelen worden in voldoende mate gefaciliteerd
- Meest economisch voordelige scenario
  de Instandhoudingsdoelen worden afdoende gefaciliteerd met de minste kosten

Met opmerkingen [redacted] Dit is het enige scenario voor ons, want doelbereik moet centraal staan. Niet wat maatschappelijk en economisch voordelig is. Prima om scenario's te laten formuleren, maar dan wel volledig uitgaand van wat ecologisch nodig is om de instandhoudingsdoelen te bereiken.

CONCEPT

provincie Drenthe

NATURA 2000

5.2.1

Bij afronding van de opdracht heeft de opdrachtgever ten minste inzicht in:

- de correctheid van het instandhoudingsdoel,
- de trend van de verschillende soorten,
- de trend van verstoring,
- de trend van afdoende foerageergebied en
- meerdere scenario's voor de oplossing.

Governance

De opdracht zal worden aanbesteed en begeleid door de provincie Drenthe en de gemeente Assen. Deze partijen stemmen daarbij af met de begeleidingsgroep samengesteld door Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten. Om deze partijen mee te nemen in het onderzoek worden ten minste drie besprekingen gehouden. Te weten:

- een startbespreking
- tussentijdse update (evt nog een 2e update van het onderzoek)
- eindbespreking voorafgaande aan de definitieve oplevering.
- Het onderzoeksvoorstel en het resultaat kan eveneens worden gedeeld met de adviesgroep Natura 2000 van de provincie Drenthe en met de provincie Friesland- en gemeenten Midden-Drenthe, Noordenveld en Ooststellingwerf. Daarmee worden alle betrokken organisaties geïnformeerd.

Bronnen (richtinggevend)

Er wordt onder meer gebruik gemaakt van:

- het aanwijzingsbesluit Fochteloërveen
- *Wijze van citeren*: SOVON & CBS 2005. Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 netwerk. SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Leeswijzer natura 2000 profielen
- Notitie Zwanen Fochteloërveen, Verstoring kleine en wilde zwaan in het Natura 2000-gebied Fochteloërveen, Prolander 2019
- Bestand Bodemgebruik Nederland
- Landgebruik Nederland
- Basisregistratie gewassen
- Ruimtelijkeplannen.nl en gegevens gemeenten over aanvragen

Met opmerkingen [redacted] Waar is het beheerplan? Dat kan niet in ontbreken in onderzoek dat kijkt naar maatregelen om de problemen op te lossen waar de vogelsoorten in het Fochtelooerveen mee te kampen hebben.

Met opmerkingen [redacted]: Idd, analyse van hetgeen in het beheerplan staat op achterhaaldheid is ook wel handig ;)

CONCEPT

Date : 17-6-2020 21:05:41
From : "[redacted]@assen.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl
Subject : Kloosterveen, terugkoppeling aan wethouder

Hoi [redacted],
Bijgaand de terugkoppeling die ik naar onze wethouders heb gestuurd. Met daar tussen de opmerking van onze wethouder.
Groet, [redacted]

Ik heb hierover contact gezocht met mijn contactpersoon van de provincie die de concept overeenkomst heeft opgesteld. Hij heeft mij laten weten dat hij niet in kan stemmen is met de gevraagde wijziging.
Dat is dan jammer. Dan zullen we op moeten schalen, want ik acht het van groot belang. Heb uitgelegd waarom. Je moet dicht bij elkaar blijven in dit proces.
Kern van zijn punt is dat de opdrachtomschrijving en het contract reeds borgen dat het onderzoek in nauwe afstemming met de natuurpartijen plaats vindt. De provincie hecht daarnaast waarde aan rolduidelijkheid v.w.b. de opdrachtverstrekking aan het ecologisch bureau.

Outlook voor iOS downloaden

Disclaimer:
Aan de informatie in deze e-mail en ieder aangehecht databestand kunnen geen rechten worden ontleend. De e-mail is vertrouwelijk en is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde. De gemeente Assen aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade als gevolg van onjuistheden, gedateerde informatie of van een onjuiste en onvolledige verzending en ontvangst van informatie.

Date : 11-11-2019 08:45:53
From : "[redacted]"
To : "Arnout Venekamp"[redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@drenthe.nl
Subject : lijkt jullie dit een goede reactie naar de vogelbescherming?

Hallo[redacted]

Vorige week heb ik je gesproken over de beroepsprocedure Kloosterveen. Ik had toegezegd ook nog per mail te reageren, bij deze.

Vanuit de provincie staan wij op het standpunt dat wij graag in een minnelijk traject er uit willen komen.
Om die reden zijn wij ook de gesprekken met de Vogelbescherming, NMF en NM aangegaan.
Wij hebben in dat gesprek, samen met de gemeente Assen een handreiking gedaan met de hoop er “samen uit te komen”.
Dit aanbod staat nog steeds.

Tijdens en na het gesprek is echter gebleken dat ons aanbod niet ver genoeg ging volgens de Vogelbescherming.
Om deze reden zijn extra eisen gesteld door de Vogelbescherming om akkoord te kunnen gaan.
Deze extra eisen, zoals ik vorige week ook heb toegelicht, zijn wat de provincie betreft niet uitvoerbaar zonder een gedegen gebiedsproces. De volgorde is wat ons betreft verkeerd.
Ook is het voorstel niet goed uitvoerbaar nu de gronden waar gevraagd wordt om nu te investeren niet in de gemeente Assen liggen.

Wij betreuren het dat de Vogelbescherming niet op ons aanbod in is gegaan. De extra gestelde eisen zijn wat betreft de provincie prematuur gelet op de evaluatie van het beheerplan dat nog zal volgen.

Ik vertrouw erop jullie hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

Date : 9-7-2020 10:31:27
From : [redacted]@Vogelbescherming.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@assen.nl, "[redacted]@assen.nl, [redacted]@natuurmonumenten.nl, "[redacted]@nmfdrenthe.nl
Cc : [redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@drenthe.nl, [redacted]@vogelbescherming.nl
Subject : Standpunt bestuur VBN
Attachment : image014600.png;image328490.png;

Dag allen,

Hoewel er nog een paar losse eindjes zijn (zie mailwisseling vorige week), hebben wij alvast de overeenkomst aan ons MT voorgelegd ter besluitname.
Het MT concludeerde dat VBN de overeenkomst zoals die er nu uit ziet niet zal tekenen. Met deze overeenkomst acht het MT (tijdige) uitvoering van evt. maatregelen niet voldoende geborgd. Het MT vindt dat de eisen die in de overeenkomst aan VBN worden gesteld niet in verhouding staan tot wat provincie en gemeente ons bieden; nl. beroep intrekken op een moment dat er nog niks is uitgevoerd en we ook geen garantie hebben dat dat gaat gebeuren en vervolgens geen bezwaar/beroep mogen aantekenen in de toekomst bij verdere opschaling. Als de gemeente en de provincie zich goed hebben voorbereid op de bouw dan kunnen wij met z'n allen het adviesrapport gerust tegemoet zien, de maatregelen uitvoeren en dan de bouw starten.
Het MT legt jullie bestuurders een aantal scenario's voor:

1. Onderzoek + maatregelen uitvoeren en daarna beroep intrekken
2. Opdracht onderzoek verlenen en met elkaar vastleggen dat maatregelen die daaruit volgen worden uitgevoerd voorafgaand aan de bouw
3. Geen overeenkomst, maar procedure hervatten
4. Scenario zoals voorgesteld in huidige concept overeenkomst.

Daarnaast gaf het MT aan dat we gezamenlijk met de andere partijen de opdrachtformulering aan het adviesbureau willen beoordelen en vaststellen opdat alle partijen vertrouwen kunnen hebben in de uitkomst. Ervan uitgaande dat er naast het document "Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen" een opdrachtformulering aan het adviesbureau komt. We horen graag of jullie ruimte zien voor nader overleg.

Op de email van [redacted] van afgelopen vrijdag over art. 4 en onderzoek naar correctheid instandhoudingsdoelen reageren we zsm in een separate email.

Vriendelijke groet,
[redacted]

Met vriendelijke groet,

[redacted]@Vogelbescherming.nl

Vogelbescherming Nederland
Boulevard 12,3707 BMZeist
Tel: +31 (0)30[redacted]
Mob:
Web:www.vogelbescherming.nl

Vogelbescherming
NEDERLAND

🌲 Consider the environment. Do you really need to print this email?
De inhoud van dit bericht en de eventueel daarbij behorende bijlagen zijn persoonlijk gericht aan en derhalve uitsluitend bedoeld voor de geadresseerde. Openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan zonder toestemming van de afzender. Heeft u dit bericht ontvangen en bent u niet de geadresseerde, noch bevoegd dit bericht namens geadresseerde te ontvangen, dan verzoeken wij u vriendelijk ons direct op de hoogte te stellen van de ontvangst en dit bericht, met inbegrip van eventuele bijlagen, uit uw systeem te wissen.

The information sent with this e-mail message is only for the strict use of the intended recipient. It is not permitted to publish, copy, circulate and/or disclose any of this information to third parties without the permission of the sender. If you are not the intended recipient or the authorised person to use these contents of this e-mail message, please notify us immediately, delete the e-mail message from your inbox, and do not use it for any purpose or disclose the contents of this message to third parties, or publish, copy or store this information on a information carrier.

Date : 10-3-2020 11:38:07
From : "[redacted]@drenthe.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl,[redacted]@drenthe.nl,[redacted]@assen.nl"[redacted]@assen.nl,[redacted]@assen.nl"[redacted]@assen.nl
Cc : "[redacted]@prolander.nl
Subject : meekijken in projectvoorstel Fochteloerveen
Attachment : Projectvoorstel verstoringsinvloeden en oplossingen voor ganzen en zwanen in het Fochteloerveen.docx;

Beste mensen,

Willen jullie meekijken in een eerste conceptopzet voor een projectuitvraag voor het Fochteloerveen?

Zijn alle facetten benoemd die in de uitvraag aan bod moeten komen
Hebben we alle provinciale en gemeentelijke vragen meegenomen?
Zullen de bezwaarmakers instemmen met de projectaanpak? Of is daar nog meer voor nodig?

Graag jullie respons

Groet,

[redacted]

Provincie Drenthe
Westerbrink 1
Postbus 122
9400 AC Assen
+31 (0)592 365555
werk: ma, di, do, vr

[redacted]

provincie Drenthe

Verstoring en oplossingen van de niet broedvogels van het Fochteloërveen

Van: [redacted] provincie Drenthe

Datum: 10-03-2020

Inleiding

De provincie Drenthe wil in samenwerking met de gemeente Assen en partners inzicht hebben in de (toekomstige) verstoringsinvloeden, effecten op de instandhoudingsdoelen en oplossings-mogelijkheden voor de kleine zwaan, wilde zwaan, toendrarietgans en kolgans rondom het Fochteloërveen. De ondertussen kenmerkende kraanvogel wordt eveneens meegenomen in het onderzoek.

Aanleiding daarvoor is het niet halen van de gestelde instandhoudingsdoelen voor de kleine zwaan en wilde zwaan en de indicatie dat er in de afgelopen jaren meer verstoring plaats vindt van foerageergebieden van de zwanen, waarbij de hypothese is dat er op termijn niet afdoende foerageergebied beschikbaar is om de gestelde aantallen te faciliteren.

De opdrachtgever vraagt voor de niet-broedvogels van het Fochteloërveen een analyse van:

- Het tot stand komen van het instandhoudingsdoel en de huidige reflectie op dat getal gebruik makend van dezelfde data.
- Een analyse van de trend van de instandhoudingsdoelen gebruikmakend van dezelfde soort getallen als gebruikt voor de aanwijzing van het gebied
- Een interpretatie van de trend van de instandhoudingsdoelen volgend uit de data van de wetlandwacht/vogelbescherming
- De uiteenzetting van de verplichting voor de provincie Drenthe zoals geformuleerd in het aanwijzingsbesluit en de interpretatie van het rijk in samenhang met de landelijke doelstelling.
- Een analyse van het landgebruik in de afgelopen jaren vanaf het moment van aanwijzen van het gebied aan de hand van bijvoorbeeld de gegevens van bestand bodemgebruik, landgebruik Nederland en registratie gewassen.
- Een analyse van de verschillende verstoringsfactoren
- Een analyse van de ontwikkeling van verstoringsfactoren vliegverkeer, recreatie, overig gebruik van wegen en waar mogelijk actieve verstoring.
- Een analyse van de hoeveelheid foerageergebied irt het instandhoudingsdoel op basis van een aangepaste methode voor het bepalen van de beschikbare hoeveelheid foerageergebied aangepast op de verstoringsfactoren (dit kan een weging zijn).

Volgend op de verschillende analyses ontvangt de opdrachtgever een voorstel van verstoring werende maatregelen inclusief een indicatie van de impact van het te behalen effect, en de waarde van de borging.

Ten minste worden de volgende opties beoordeeld

- Het aanwijzen van foerageergebieden
- Een intensivering van de handhaving
- Het (tijdelijk) afsluiten van schouwpaden, fietspaden, wegen, weilanden
- Het plaatsen van houtwallen langs meerdere ontsluitingen
- Het actief inrichten van agrarisch natuurbeheer ten behoeve van de foerageerfunctie van de soorten

CONCEPT

- Het actief voorlichten van eigenaren en omgeving van de bijdrage van de foerageerfunctie
- Etc..

In dit overzicht van verstoring werende maatregelen wordt ook ingegaan op de verwachte kosten/uren die gemoeid gaan met de verschillende oplossingen. Dit zowel voor de opdrachtgever als mogelijke kosten die in de omgeving gemaakt moeten worden (bijv. inkomstenderving/ maatschappelijke impact).

Aan het einde van dit onderdeel worden meerdere scenario's geschetst die de opdrachtgever kan uitvoeren. Ten minste:

- Ecologisch beste scenario
  alle soorten worden maximaal gefaciliteerd
- Maatschappelijk verantwoorde scenario (optimaal scenario),
  ISHD's worden in voldoende mate gefaciliteerd
- Meest economisch voordelige scenario
  de ISHD's worden afdoende gefaciliteerd met de minste kosten

Bij afronding van de opdracht heeft de opdrachtgever ten minste inzicht in:

- de correctheid van het instandhoudingsdoel,
- de trend van de verschillende soorten,
- de trend van verstoring en
- meerdere scenario's voor de oplossing.

Governance

Het onderzoek zal worden begeleid door de provincie Drenthe in gezamenlijkheid met de gemeente Assen, Vogelbescherming, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten. Om deze partijen mee te nemen in het onderzoek worden ten minste drie besprekingen gehouden. Te weten:

- een startbespreking
- tussentijdse update (evt nog een 2e update van het onderzoek)
- eindbespreking voorafgaande aan de definitieve oplevering.

Literatuur

Er wordt onder meer gebruik gemaakt van:

- het aanwijzingsbesluit Fochteloërveen
- *Wijze van citeren*: SOVON & CBS 2005. Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 netwerk. SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Leeswijzer natura 2000 profielen
- Notitie Zwanen Fochteloërveen, Verstoring kleine en wilde zwaan in het Natura 2000-gebied Fochteloërveen, Prolander 2019
- Bestand Bodemgebruik Nederland
- Landgebruik Nederland
- Basisregistratie gewassen

CONCEPT

Date : 15-3-2021 13:05:59
From : "[redacted]"
To : "[redacted]@anantis.nl
Subject : meerwerk

Hoi [redacted]

Ik heb instemming voor een paar meer overleggen.
Ik denk dat er nog even een papieren versie moet komen, maar dan kan je er iig al rekening mee houden.

Groet,

[redacted]

Provincie Drenthe
Westerbrink 1
Postbus 122
9400 AC Assen
+31 (0)592 365555
werk: ma, di, do, vr

[redacted]

Date : 3-7-2019 16:20:34
From : "
To : "@drenthe.nl, "@drenthe.nl
Cc : "Arnout Venekamp"@drenthe.nl, "@drenthe.nl, "Eddy Diekema"@drenthe.nl, "@drenthe.nl,@drenthe.nl, "@drenthe.nl, '@drenthe.nl
Subject : Memo POHO Kloosterveen post pas.docx
Attachment : Memo POHO Kloosterveen post pas.docx;image001.png;

Hierbij een memo (zoals aangekondigd) t.b.v. de bespreking van Cees en Henk met de gemeente Assen op 10 juli a.s.

Met vriendelijke groet,

provincie Drenthe

Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
T (0592)
E @drenthe.nl

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Memo POHO	provincie Drenthe
Gedeputeerde	Cees Bijl en Henk Jumelet
Afschrift	, Arnout Venekamp, Eddy Diekema
Datum	3-7-2019
Poho datum	8-7-2019
Opsteller	
Afgestemd met	en
Onderwerp	Voorbereiding overleg Kloosterveen
Doel memo	☐ Ter discussie ☒ Ter informatie
Bijlage	
Naar GS	nee

Advies/Vraag
Kennis nemen van de aanleiding van het overleg inzake de natuurvergunning Kloosterveen

Inleiding
Voor de uitbreiding van het Kloosterveen met 500 woningen hebben wij een natuurvergunning op grond van het PAS verleend. Tegen deze natuurvergunning is door de vogelbescherming (pro forma) beroep ingediend bij de rechtbank Noord Nederland. Duidelijk is dat deze vergunning zal worden vernietigd als het beroep niet wordt ingetrokken. De Vogelbescherming, NMF en Natuurmonumenten (laatste 2 partijen hadden een zienswijze tegen de ontwerpvergunning ingediend) zijn echter bereid om in overleg te treden. In afstemming met Henk Jumelet hebben wij aangegeven -vrijblijvend- bereid te zijn dit overleg aan te gaan. In dat overleg kan afgetast worden wat het werkelijke probleem is van de partijen en kan bekeken worden of hieraan tegemoet kan worden gekomen (mogelijk kan gedacht worden aan extra maatregelen in het kader van het beheerplan Fochteloerveen). Waarmee de kans bestaat dat het beroep kan worden ingetrokken. Bij dat overleg wordt ook de gemeente Assen als initiatiefnemer van het Kloosterveen betrokken.

Het bestuurlijk overleg van 10 juli was echter al ingepland voordat duidelijk was dat er beroep was ingediend. Bij de gemeente en de provincie was namelijk wel al duidelijk dat de kans groot was dat er beroep zou worden ingediend.

Als het beroep uiteindelijk niet ingetrokken wordt zijn er een aantal alternatieven die natuurvergunningverlening in dit specifieke geval mogelijk zouden kunnen maken. In het plangebied is namelijk een kippenboer aanwezig die door de gemeente is uitgekocht. Mogelijk kan met deze emissierechten intern gesaldeerd worden. Een andere optie die door de gemeente op tafel is gelegd is de optie om de snelheid van de Norgervaart te verlagen van 80 km naar 60 km per uur. De gemeente heeft Sweco opdracht gegeven uit te rekenen of salderen met de kippenboer de negatieve effecten van de woningbouw (m.n. verkeer aantrekkende werking) kan opheffen. Onbekend is of het verlagen van de snelheid enig soelaas kan bieden. Ook dit wordt in opdracht van de gemeente berekend. Feitelijk weten we nu dus nog niet of de aangedragen alternatieven reëel zijn.

Verlaging snelheid Norgervaart (N373)
In het kader van het PIP Norgervaart zijn er 6 zienswijzen ingediend waarbij om een snelheidsverlaging van de Norgervaart is gevraagd. Ook de gemeenten Midden Drenthe en Noordenveld steunen deze wens. De gemeente Assen geeft in haar brief aan in te kunnen stemmen met het concept-PIP en daarmee ook met het de gekozen verkeersoplossingen inclusief de (huidige)snelheidslimiet.

Los van het feit dat een bestemmingsplan de toegestane maximum snelheid niet regelt (moet via een verkeersbesluit door GS), heeft de provincie zich tot nu toe hier tegen verzet. De argumentatie, zoals ook in de door GS vastgestelde Nota vooroverleg PIP reconstructie Norgervaart (N373) verwoord, is als volgt:

De provinciale weg N373 heeft in het netwerk van wegen een gebiedsontsluitende functie. Dat betekent dat de weg de verbinding is tussen rurale verblijfsgebieden en het hoofdwegennet (autowegen en autosnelwegen). De weginrichting dient hierop te zijn afgestemd. De huidige snelheidslimiet van 80 km/u sluit aan bij de functie van de weg en de daarbij behorende weginrichting in zijn omgeving. De voorgestelde weginrichting inclusief maatregelen ter plaatse van de fietsoversteken, verhoogt de verkeersveiligheid en sluit aan bij de functie van deze wegverbinding. Zo is de weg voldoende breed, is (brom)fietsverkeer gescheiden van het overige verkeer en geldt een snelheidslimiet van 80 km/u. Gelet op de (gemiddeld) af te leggen afstand over een gebiedontsluitingsweg en de daarmee samenhangende ritduur, is een snelheid van 80 km/u passend. De weginrichting in zijn omgeving dient hierop aan te sluiten. Het daadwerkelijke snelheidsgedrag van de weggebruiker is een afspiegeling van dit samenspel.
De geplande inrichting van de weg langs de Norgervaart voldoet aan het bovenstaande samenspel. Het huidige snelheidsgedrag laat een gemiddelde snelheid van het verkeer van rond de 77 km/u zien. Juist op de oversteekplaatsen voor het fietsverkeer wordt een verlaging van de snelheid voorzien door de toepassing van middengeleiders in de weg die door de vormgeving snelheidsremmend werken. Bovendien is inhalen ruim voor en ter plaatse van de oversteek (fysiek) onmogelijk. Ten slotte zal het fraaiere wegbeeld ook het snelheidsgedrag positief beïnvloeden.

Vervolgstappen (aanpak/uitvoering)
Op 8 juli 2019 staat er een ambtelijk vooroverleg gepland met mensen van de gemeente Assen. Op 10 juli 2019 staat het bestuurlijke overleg gepland met de gemeente Assen.

Date : 3-7-2019 14:06:51
From : "[redacted]"
To : "[redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@drenthe.nl, "Arnout Venekamp"[redacted]@drenthe.nl
Subject : Memo POHO Kloosterveen post pas.docx
Attachment : Memo POHO Kloosterveen post pas.docx;image001.png;

Hoi

Hierbij een aanzet voor een memo.
Zijn jullie zo akkoord?

[redacted] vul jij hem aan met een toelichting op de 80-60 discussie?

Met vriendelijke groet,
[redacted]

provincie Drenthe

[redacted]
Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
T (0592)[redacted]
E [redacted]@drenthe.nl

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Memo POHO	provincie Drenthe
Gedeputeerde	Cees Bijl en Henk Jumelet
Afschrift	
Datum	3-7-2019
Poho datum	8-7-2019
Opsteller	
Afgestemd met	en
Onderwerp	Voorbereiding overleg Kloosterveen
Doel memo	☐Ter discussie ☒Ter informatie
Bijlage	
Naar GS	nee

Advies/Vraag
Kennis nemen van de aanleiding van het overleg inz. natuurvergunning Kloosterveen

Inleiding
Voor de uitbreiding van het Kloosterveen met 500 woningen hebben wij een natuurvergunning op grond van het PAS verleend. Tegen deze natuurvergunning is door de vogelbescherming (pro forma) beroep ingediend bij de rechtbank Noord Nederland. Duidelijk is dat deze vergunning zal worden vernietigd als het beroep niet wordt ingetrokken. De Vogelbescherming, NMF en Natuurmonumenten (laatste 2 partijen hadden een zienswijze tegen de ontwerpvergunning ingediend) zijn echter bereid om in overleg te treden. In afstemming met Henk Jumelet hebben wij aangegeven -vrijblijvend- bereidt te zijn dit overleg aan te gaan. In dat overleg kan afgetast worden wat het werkelijke probleem is van de partijen en kan bekeken worden of hieraan tegemoet kan worden gekomen (mogelijk kan gedacht worden aan extra maatregelen in het kader van het beheerplan Fochteloerveen). Bij dat overleg wordt ook de gemeente Assen als initiatiefnemer van het Kloosterveen betrokken.

Het bestuurlijk overleg van 10 juli was echter al ingepland voordat duidelijk was dat er beroep was ingediend. Bij de gemeente en de provincie was namelijk wel al duidelijk dat de kans groot was dat er beroep zou worden ingediend.

Als het beroep uiteindelijk niet ingetrokken wordt zijn er een aantal alternatieven die natuurvergunningverlening in dit specifieke geval mogelijk zouden kunnen maken. In het plangebied is namelijk een kippenboer aanwezig die door de gemeente is uitgekocht. Mogelijk kan met deze rechten intern gesaldeerd worden. Een andere optie die op tafel is gelegd is de optie om de snelheid van de Norgervaart te verlagen van 80 km naar 60 km per uur. De gemeente heeft Sweco opdracht gegeven uit te rekenen of salderen met de kippenboer de negatieve effecten van de woningbouw (m.n. verkeer aantrekkende werking) kan opheffen. Feitelijk weten we nu dus nog niet of dit een reëel alternatief is.

Argumenten
Klik hier

Risico's
Klik hier

Vervolgstappen (aanpak/uitvoering)

Date : 30-10-2019 11:10:56
From : "[redacted]"
To : [redacted]@drenthe.nl
Cc : "Arnout Venekamp"[redacted]@drenthe.nl
Subject : Memo POHO VTH Kloosterveen
Attachment : Memo POHO VTH.docx;image001.png;

Ho[redacted]

Hierbij de memo voor het onderwerp Kloosterveen.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

provincie Drenthe

[redacted]
Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
T (0592[redacted]
E [redacted]@drenthe.nl

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Memo POHO VTH	provincie Drenthe
Gedeputeerde	Henk Jumelet en Hans Kuipers
Afschrift	
Datum	30 oktober 2019
Poho datum	4 november 2019
Opsteller	
Afgestemd met	
Onderwerp	Kloosterveen
Doel memo	☒Ter discussie ☐Ter informatie
Bijlage	-
Naar GS	nee

Advies/Vraag
Kennis nemen van de stand van zaken beroepsprocedure Kloosterveen en in te stemmen met de vervolgstappen.

Inleiding
Tegen de PAS-natuurvergunning die is afgegeven voor het Kloosterveen is beroep ingediend door de Vogelbescherming, Natuurmonumenten en de Natuur en Milieufederatie. Getracht is in overleg de pijnpunten duidelijk te krijgen en de beroepsprocedure van tafel te krijgen. Voorafgaand aan dit overleg is op bestuurlijk niveau met de gemeente Assen de speelruimte bepaald. Na het overleg met de indieners van het beroep bleek dat de Vogelbescherming alleen akkoord wil gaan met de intrekking als wij -kort gezegd- vooruitlopend op een gebiedsproces maatregelen nemen in het gebied. In het poho is eerder besproken dat deze eis wat de provincie betreft te ver gaat en niet uitvoerbaar is. T.a.v. de terugkoppeling is aangegeven dat dit bij voorkeur in een ambtelijk gesprek zou moeten.

De gemeente Assen heeft vervolgens op bestuurlijk niveau gesproken met de Vogelbescherming en heeft duidelijk gemaakt dat de neergelegde eis wat de gemeente betreft te ver gaat. De uitkomst is dat de Vogelbescherming doorgaat met haar beroepsprocedure. Wethouder Dekker heeft aangegeven dat ze bij de provincie zal vragen om desondanks de analyse van het beheerplan Fochteloërveen naar voren te halen en om de Vogelbescherming hierbij goed te betrekken. De Vogelbescherming heeft de provincie gemaild met de vraag wanneer de provincie officieel zal reageren op het neergelegde voorstel. Aangeven is dat wij maandag contact met hen zullen opnemen.

Risico's
De beroepsprocedure voor Kloosterveen vormt een risico. Omdat de vergunning voor wat betreft stikstof is verleend met toepassing van het Programma Aanpak Stikstof zal de rechtbank de vergunning met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid vernietigen. Wij zijn echter al geruime tijd met de gemeente Assen in overleg om te komen tot een betere onderbouwing of nieuwe vergunning.

Vervolgstappen (aanpak/uitvoering)
Maandag na het poho zal er ambtelijk "officieel" gereageerd kunnen worden naar de vogelbescherming dat:
1) wij gelet op de neergelegde extra eis geen mogelijkheden zien om er minnelijk uit te komen.
2) wij de Vogelbescherming als stakeholder zullen betrekken bij de herziening van het beheerplan Fochteloërveen.
3) wij geen aanleiding zien om de analyse voor het beheerplan Fochteloërveen naar voren te halen nu het beroep doorgezet gaat worden.

Date : 4-3-2020 09:53:11
From : "[redacted]"
To : "[redacted]@drenthe.nl
Cc : "Arnout Venekamp"[redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@drenthe.nl
Subject : MEMO POHO VTH tussenstand minnelijk traject.docx
Attachment : MEMO POHO VTH tussenstand minnelijk traject.docx;image001.png;

Hallo [redacted],

Zou je deze memo willen agenderen voor het POHO vth van a.s. maandag?
Wil je mij, [redacted] en [redacted] op laten roepen als dit punt aan de orde is?

Met vriendelijke groet,
[redacted]

provincie Drenthe

[redacted]
Team Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
T (0592)[redacted]
E [redacted]@drenthe.nl

Bezoekadres: provinciehuis, Westerbrink 1, 9405 BJ Assen
Postadres: provinciehuis, Postbus 122, 9400 AC Assen

Memo POHO VTH	provincie Drenthe
Gedeputeerde	Henk Jumelet en Hans Kuipers
Afschrift	
Datum	28 februari 2020
Poho datum	9 maart 2020
Opsteller	[redacted]
Afgestemd met	[redacted] en [redacted]
Onderwerp	Minnelijk traject beroep Kloosterveen
Doel memo	☒Ter discussie ☐Ter informatie
Bijlage	-
Naar GS	nee

Advies/Vraag

1. Met het verder uitwerken van een opdracht voor een analyse en een privaatrechtelijke overeenkomst in te stemmen.
2. De gemeente Assen te vragen de analyse (deels) te bekostigen.

Inleiding

Op 27 februari 2020 heeft een minnelijk overleg plaatsgevonden tussen de VB, NM, NMF, gemeente Assen en de provincie Drenthe. Doel van het gesprek was om na te gaan of er concrete afspraken gemaakt kunnen worden over te nemen maatregelen rondom het Fochteloerveen (FV), om zodoende te bereiken dat de beroepsschriften tegen de natuurvergunning Kloosterveen introkken kunnen worden.

Tijdens het overleg hebben VB, NM en NMF hun verzoek toegelicht. Kort gezegd komt het neer op het volgende:

- De partijen VB, NM en NMF zijn bereid het beroep tegen de natuurvergunning in te trekken als de gemaakte afspraken vastgelegd zijn in een privaatrechtelijke overeenkomst tussen VB, NM en NMF de gemeente Assen en de provincie Drenthe. In die overeenkomst moeten de volgende zaken een plek krijgen.
- De provincie komt met een procesvoorstel hoe wij om willen gaan met het knelpunt rondom het FV wat wordt aangeduid door de indieners. In het procesvoorstel zal de eerste stap zijn het maken van een analyse waarin de staat van instandhouding van de verschillende soorten in relatie tot de verstorende factoren rondom het FV in kaart worden gebracht. Hierbij worden ook al mogelijke oplossingen meegenomen voor de verstorende factoren.
- De exacte uitvraag voor de analyse maakt onderdeel uit van de nog af te sluiten privaatrechtelijke overeenkomst en moet nog uitgewerkt worden. Onderdelen waarover al gesproken is zijn de volgende:
    - Bij deze analyse wordt gebruik gemaakt van de best beschikbare kennis (van [redacted]) in samenhang met de gegevens die door SOVON worden verzameld. Enkel een GIS benadering (zoals in de passende beoordeling van Assen is gebeurd) is te beperkt van aard voor de vogelbescherming.
    - Naast de beschermde soorten waarvoor ISHD zijn opgenomen zal ook de kraanvogel meegenomen worden in de analyse. De verwachting is dat deze vogel in de toekomst zal worden opgenomen als ISHD voor het FV.
    - De analyse strekt zich niet alleen uit tot het grondgebied van de gemeente Assen maar beslaat ook dat van de andere gemeenten die grenzen aan het FV en van de provincie Friesland.
    - De analyse maakt de knelpunten cumulatief inzichtelijk ten aanzien van de door de indieners verwachte schaarste van foerageergebieden van nu en in de toekomst (zoals bollenteelt, zonnepanelenvelden, verjaging, recreatie e.d.).
    - De analyse geeft ook inzicht in oplossingen voor deze knelpunten waarbij het aanwijzen van een beschermd foerageergebied een optie is. Andere opties zijn: meer voorlichting over nut en noodzaak van het niet verstoren, afsluiten fietspaden, afsluiten schouwpaden voor recreanten, intensivering handhaving, vrijwillig -financieel gestimuleerd- agrarisch natuurbeheer.

    - De analyse gebeurt door een extern bureau en moet voor het einde van dit jaar zijn afgerond.
- Vanuit de VB bestaat de grote wens om “beschermde foerageergebieden” aan te wijzen. De provincie heeft aangegeven dat de noodzaak hiervoor wat ons betreft niet vaststaat en dat dit niet kan zonder een gebiedsproces. Als handreiking richting de VB is hiervoor aangegeven dat wij de intentie in de privaatrechtelijke overeenkomst willen vastleggen om tot oplossingen te komen als dit uit de analyse blijkt nodig te zijn.
- Uiteindelijk zal de opgedane kennis van de analyse een plek moeten krijgen in het beheerplan.

Argumenten

1.1 Gelet op de bestuurlijke wens om er gezamenlijk uit te komen wordt geadviseerd de -concept afspraken- verder uit te werken.

1.2 Gezien de verplichting van de provincie om te voldoen aan de ISHD van de verschillende soorten draagt een analyse van de voedselgebieden en verstoring van deze soorten bij aan de inzichten voor eventuele maatregelen. Daarmee zijn de uitkomsten van het onderzoek waardevol voor een nieuw beheerplan welke op termijn opgesteld wordt.

2.1 *Omdat wij dit traject doorlopen om een woonwijk van de gemeente Assen mogelijk te maken kan gevraagd worden aan Assen om hierin financieel bij te dragen.* De kosten van de analyse lijken hiervoor het meest logisch. De kosten van het traject dat wij daarna zullen doorlopen zullen dan voor rekening van de provincie komen.

Risico’s

1.1 Wij schatten de kans in als -redelijk groot- dat wij bij de formulering van de exacte analyse als-nog vastlopen in de gesprekken.
In het minnelijke gesprek was er reeds een verschil van inzicht in welke data gebruikt moeten worden. De data van een landelijke partij die 2x per jaar slaapplaatstellingen uitvoert. Of de data van een van de indieners van het beroepsschrift die in het gebied woont.

1.2 Wij zien op basis van de bij ons bekende gegevens geen juridische noodzaak voor het aanwijzen van een “beschermde foerageergebieden” rondom het FV.
De meeste ISHD worden gehaald en het gebied rondom het FV heeft voldoende draagkracht (plek om te foerageren) om de andere doelen te halen. Ook bestaat de (nog niet onderzochte) optie om de ISHD voor de soorten waarvan de doelen nu niet gehaald worden door de minister te laten herzien (zijn de doelen wel reëel gelet op het gebied). Gelet op deze risico’s kan ook overwogen worden om niet door te gaan met het minnelijke traject.

1.3 *Indien wij er voor kiezen om de GIS benadering voor het berekenen van geschikt foerageergebied los te laten kan dit juridische nadelige consequenties hebben voor de beroepsprocedure t.a.v. Kloosterveen (omdat wij die daar hebben toegepast), maar wellicht ook voor andere projecten in den lande waar deze methode is gebruikt om een vergunning voor initiatieven te verlenen.* Als de beroepsprocedure wordt ingetrokken is dit risico niet meer aanwezig voor het Kloosterveen maar wel voor andere toekomstige initiatieven.

1.4 Doorgaan met dit traject zal de provincie geld gaan kosten (hoeveel is nu nog onduidelijk) en zal veel tijd vragen van medewerkers van de provincie/prolander om de gemaakte afspraken na te leven.

2.1 De gemeente Assen ziet de analyse eerder in het licht van een beoordeling van het behalen van de instandhoudingsdoelen waar de provincie voor aan de lat staat, waardoor zij stellen dat wij de analyse zelf moeten bekostigen. Maar omdat het traject kan zorgen voor het intrekken van het beroepsschrift waarmee zij door kan gaan met de bouw van de woningen kan zij wellicht instemmen met het betalen van (een deel van) de kosten.

Vervolgstappen (aanpak/uitvoering)

Indien u instemt met het voorstel zullen wij de overige partijen informeren en zullen wij een concept privaatrechtelijke overeenkomst opstellen en een concept uitvraag voor de analyse. Deze concepten zullen voorgelegd worden aan de overige partijen. Als over de stukken consensus bestaat zullen de stukken door de verschillende besturen geaccordeerd moeten worden.

Date : 28-2-2020 11:33:24
From : "
To : "@drenthe.nl, '@drenthe.nl, '@prolander.nl
Cc : "Arnout Venekamp"@drenthe.nl
Subject : MEMO POHO VTH tussenstand minnelijk traject.docx
Attachment : MEMO POHO VTH tussenstand minnelijk traject.docx;

Hoi,

Zou je bijgaande memo willen tegenlezen en evenutele aanvullingen/aanpassingen bij voorkeur met wijzigingen bijhouden willen verwerken?
Ik hoor graag van je uiterlijk volgende week dinsdag.

Mvg

Memo POHO VTH	provincie Drenthe
Gedeputeerde	Henk Jumelet en Hans Kuipers
Afschrift	
Datum	28 februari 2020
Poho datum	9 maart 2020
Opsteller	
Afgestemd met	en
Onderwerp	Minnelijk traject beroep Kloosterveen
Doel memo	☒Ter discussie ☐Ter informatie
Bijlage	-
Naar GS	nee

Advies/Vraag
1. In te stemmen met het verder uitwerken van een opdracht voor een analyse en een privaatrechtelijke overeenkomst.
2. De gemeente Assen te vragen de analyse (deels) te bekostigen.

Inleiding
Op 27 februari 2020 heeft er een minnelijk overleg plaatsgevonden tussen de VB, NM, NMF, gemeente Assen en de provincie Drenthe. Doel van het gesprek was om na te gaan of er concrete afspraken gemaakt kunnen worden over te nemen maatregelen rondom het Fochteloerveen (FV) om zodoende te bereiken dat de beroepsschriften tegen de natuurvergunning Kloosterveen introkken kunnen worden.

Tijdens het overleg hebben VB, NM en NMF hun verzoek toegelicht. Kort gezegd komt het neer op het volgende:

- De partijen VB, NM en NMF zijn bereidt het beroep tegen de natuurvergunning in te trekken als de gemaakte afspraken vastgelegd zijn in een privaatrechtelijke overeenkomst tussen VB, NM en NMF de gemeente Assen en de provincie Drenthe. In die overeenkomst moeten de volgende zaken een plek krijgen.
- De provincie komt met een procesvoorstel hoe wij de problemen rondom het FV op willen lossen. In het procesvoorstel zal de eerste stap zijn het maken van een analyse waarin de knelpunten rondom het FV in kaart worden brengen. De exacte uitvraag voor de analyse maakt onderdeel uit van de nog af te sluiten privaatrechtelijke overeenkomst en moet nog uitgewerkt worden. Onderdelen waarover al gesproken is zijn de volgende:
    - Bij deze analyse wordt gebruik gemaakt van de best beschikbare kennis (van) en niet alleen een GIS benadering (zoals in de passende beoordeling van Assen is gebeurd).
    - Naast de beschermde soorten waarvoor ISHD zijn opgenomen zal ook de kraanvogel meegenomen worden in de analyse. De verwachting is dat deze vogel in de toekomst zal worden opgenomen als ISHD voor het FV.
    - De analyse strekt zich niet alleen uit tot het grondgebied van de gemeente Assen maar beslaat ook ander gemeenten en ook het grondgebied van de provincie Fryslan.
    - De analyse maakt de knelpunten inzichtelijk ten aanzien van de foerageergebieden van nu en in de toekomst (zoals bollenteelt, zonnepanelenvelden, verjaging e.d.).
    - De analyse geeft ook inzicht in oplossingen voor deze knelpunten waarbij het aanwijzen van een beschermd foerageergebied een optie is. Andere opties zijn: meer voorlichting over nut en noodzaak foerageergebieden (om verjaging te voorkomen), afsluiten fietspaden, afsluiten schouwpaden voor recreanten, intensivering handhaving, vrijwillig -financieel gestimuleerd- agrarisch natuurbeheer.
    - De analyse gebeurd door een extern bureau en moet voor het einde van dit jaar zijn afgerond.

- Vanuit de VB bestaat de grote wens om “beschermde foerageergebieden” aan te wijzen. De provincie heeft aangegeven dat de noodzaak hiervoor wat ons betreft niet vaststaat en dat dit niet kan zonder een gebiedsproces. Als handreiking richting de VB is hiervoor aangegeven dat wij de intentie in de privaatrechtelijke overeenkomst willen vastleggen om tot oplossingen te komen als dit uit de analyse blijkt nodig te zijn.
- Uiteindelijk zal de opgedane kennis van de analyse een plek moeten krijgen in het beheerplan.

Argumenten
1.1 Gelet op de bestuurlijke wens om er gezamenlijk uit te komen wordt geadviseerd de -concept afspraken- verder uit te werken.

1.2 Omdat wij dit traject doorlopen om een woonwijk van de gemeente Assen mogelijk te maken kan gevraagd worden aan Assen om hierin financieel bij te dragen. De kosten van de analyse lijken hiervoor het meest logisch. De kosten van het traject dat wij daarna zullen doorlopen zullen dan voor rekening van de provincie komen.

Risico’s
1.1 Wij schatten de kans in als -redelijk groot- dat wij bij de formulering van de exacte analyse en alsnog vastlopen in de gesprekken.

1.2 Wij zien op basis van de bij ons bekende gegevens geen juridische noodzaak voor het aanwijzen van een “beschermde foerageergebieden” rondom het FV. De meeste ISHD worden gehaald en het gebied rondom het FV heeft voldoende draagkracht (plek om te foerageren) om de andere doelen te halen. Ook bestaat de optie om de ISHD voor de soorten waarvan de doelen nu niet gehaald worden door de minister te laten herzien (zijn de doelen wel reëel gelet op het gebied). Gelet op deze risico’s kan ook overwogen worden om niet door te gaan met het minnelijke traject.

1.3 Indien wij er voor kiezen om de GIS benadering voor het berekenen van geschikt foerageergebied los te laten kan dit juridische nadelige consequenties hebben voor de beroepsprocedure t.a.v. Kloosterveen (omdat wij die daar hebben toegepast). Als die procedure wordt ingetrokken is dit risico natuurlijk niet meer aanwezig.

1.4 Doorgaan met dit traject zal de provincie geld gaan kosten (hoeveel is nu nog onduidelijk) en zal veel tijd vragen van medewerkers van de provincie/prolander om de gemaakte afspraken na te leven.

Vervolgstappen (aanpak/uitvoering)
Indien u instemt met het voorstel zullen wij dit laten weten aan de overige partijen en zullen wij een concept privaatrechtelijke overeenkomst opstellen en een concept uitvraag voor de analyse. Deze concepten zullen voorgelegd worden aan de overige partijen. Als over de stukken consensus bestaat zullen de stukken door de verschillende besturen geaccordeerd moeten worden.

Date : 7-2-2020 10:06:28
From : "[redacted]"
To : "[redacted]@drenthe.nl
Cc : "[redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@drenthe.nl, "Arnout Venekamp"[redacted]@drenthe.nl
Subject : Memo POHO VTH voorbereiding gesprekken.docx
Attachment : Memo POHO VTH voorbereiding gesprekken.docx;

Hallo[redacted]

Zou je deze memo (zoals aangekondigd) voor maandag willen agenderen?

Graag[redacted] en mij oproepen voor de bespreking.

Alvast dank

Mvg[redacted]

Memo POHO VTH	provincie Drenthe
Gedeputeerde	Henk Jumelet en Hans Kuipers
Afschrift	
Datum	7 februari 2020
Poho datum	10 februari 2020
Opsteller	
Afgestemd met	
Onderwerp	Maatregelen Fochteloërveen i.r.t. Kloosterveen
Doel memo	☒Ter discussie ☐Ter informatie
Bijlage	
Naar GS	nee

Advies/Vraag

1. Van de actuele problematiek inzake foerageergebieden rondom het Fochteloërveen kennis nemen.
2. De mogelijke oplossingsrichtingen te verkennen.
3. Aan te geven welke oplossingsrichtingen in het gesprek met de beroepsindieners gebruikt kunnen worden
4. Op basis van de afgestemde oplossingsrichtingen een akkoord voor te bereiden na het gesprek met de indieners van het beroep en de belanghebbenden

Inleiding

In het kader van het ingestelde beroep tegen de natuurvergunning Kloosterveen is besloten om te onderzoeken of we in gezamenlijk overleg (met Vogelbescherming (VB), Natuur- en Milieufederatie Drenthe, Natuurmonumenten (NM) en de gemeente Assen) kunnen komen tot een akkoord, waarmee het beroep tegen de vergunning wordt ingetrokken.

In dit akkoord moeten afspraken gemaakt worden over maatregelen ten behoeve van de afname van stikstof én over het zekerstellen van foerageergebied voor de aangewezen vogelsoorten die buiten het Natura 2000 gebied Fochteloërveen foerageren.

Wat betreft stikstof is er een aanpassing van de natuurvergunning nodig. Bekeken wordt of het stikstofregistratiesysteem zoals voorgesteld door het ministerie van LNV voor de eerste 500 woningen van het Kloosterveen uitkomst biedt. Indien dit niet het geval is zal de gemeente op een andere wijze deze ruimte moeten vrijmaken. Extern salderen (met de door hen opgekochte boerderij) kan dan een optie zijn.

Wat betreft de vogels, waarvoor de VB met haar beroep voor opkomt (kleine zwaan, wilde zwaan, toendrarietgans en kraanvogel) moeten volgens de VB in ieder geval, concrete maatregelen beschreven worden om de door hun omschreven knelpunten op te lossen. De VB ziet voor zich dat er uiteindelijk een juridisch afdwingbaar akkoord wordt vastgelegd, inclusief termijnen waarbinnen de maatregelen worden uitgevoerd. Als voorbeeld benoemd zij daarvoor het aanwijzen van foerageergebieden.

Het ambtelijke overleg staat op 27 februari 2020 gepland. Deze memo dient om dit gesprek voor te bereiden. Bijlage 1 geeft een overzicht van de actuele problematiek inzake foerageergebieden rondom het Fochteloërveen. Uit het overzicht blijkt dat wat betreft de provinciale ecologen eigenlijk niet veel hoeft te gebeuren om de instandhoudingsdoelstellingen voor aangewezen vogels van het Fochteloërveen te kunnen blijven behalen. Om tegemoet te komen aan de wensen van m.n. de VB is in het hieronder een overzicht gegeven van mogelijke oplossingsrichtingen inclusief knelpunten.

Mogelijke oplossingsrichtingen

In het beheerplan zijn vier maatregelen opgenomen (maatregel 1 t/m 4) die ervoor kunnen zorgen dat het areaal geschikt foerageergebied niet onder druk komt te staan, omdat in het beheerplan al gesignaleerd is dat in het gebied sprake is van een zekere mate van verstoring. Deze en alternatieve

maatregelen (die mogelijk meer tegenmoet komend aan de zorgen van VB) worden hieronder puntsgewijs aangegeven.

1. *Aanleg struweel langs wegen en paden.*
   Deze maatregel is al deels uitgevoerd door NM. Nagegaan kan worden of hier nog meer inzet in gepleegd kan worden.
   - Deze maatregel gaat vooral de verstoring van recreatie en overig verkeer tegen. Opzettelijke verstoring wordt hiermee niet voorkomen
2. *Tegengaan van verstoring door kleine luchtvaart (in het Natura 2000 gebied).*
   Dit punt zou al door de provincie opgepakt worden. Hier zou meer prioriteit en wellicht bestuurlijke inzet aan gekoppeld kunnen worden.
   - Deze maatregel is vooral gericht (en enkel kansrijk) boven de begrenzing van het gebied zelf. Mogelijk is een kleine buffer mogelijk,
3. *Het gebruik van het hondenbosje wijzigen*
   Het bezoek en gebruik van het Hondenbosje bij het Kleine Veen zorgt ervoor dat potentieel leefgebied voor onder andere de Kraanvogel niet door deze soort kan worden gebruikt. Er zijn al vergevorderde plannen om een nieuwe plek te zoeken voor het Hondenbosje. (Het is onduidelijk wat hiervan precies de status is).
   - Deze maatregel is gericht op het voorkomen van verstoring in het Fochteloërveen ten gunste van de nog niet aangewezen vogelrichtlijnsoort kraanvogel. Wat betreft het voorkomen van verstoring van ganzen en zwanen is de maatregel niet effectief. Echter omdat de VB hierin wel een belangrijk doel gerealiseerd ziet voor het gebied is dit wel een optie om te onderzoeken.
4. *Opstellen én uitvoeren van een handhavingsplan*
   Een handhavingsplan overeenkomen om beter te handhaven op verstoring. De VB stelt dat er veel overtredingen worden geconstateerd die verstoring tot gevolg hebben. Wellicht kan met de VB [redacted]) een betere manier van handhaving worden afgesproken (tussen BOA's van NM, NMF, Provincie en gemeente)?
   - *Deze maatregel is gericht op de handhaving van de huidige regels. Het knelpunt capaciteit is hier momenteel leidend in voor Drenthe.*
5. *Het aanwijzen van foerageergebieden*
   Het aanwijzen van een foerageergebieden als rustgebied (net als bij het Leekstermeergebied al het geval is). Dit zijn gebieden waar op basis van een vergoedingsafspraak ganzen en zwanen (en eventueel kraanvogels) kunnen foerageren zonder dat er in de winter verjaging plaats mag vinden.
   - *Deze maatregel is vooral gericht op graslandgebieden omdat in de winter op akkers (behalve bij wintertarwe) geen schade kan worden geleden. Aanwijzing van akkerbouwgebieden als rustgebied in de winter heeft dan meer een symbolische waarde. Vanuit Drenthe is richting de VB reeds aangegeven dat dit enkel kans van slagen kan hebben als we een gedegen gebiedsaanpak gaan doorlopen met de betreffende belanghebbenden en dat de provincie daarvoor ruimte moet krijgen.*
6. *Afstemmen ganzenbeleid Friesland en Drenthe*
   In het beheerplan is geconstateerd dat het ganzenbeleid van beide provincies enigszins verschilt. Daar wordt geopperd om het provinciale ganzenbeleid rondom het Fochteloërveen op elkaar af te stemmen, waarbij verstoring van de kleine zwaan (en kraanvogel) wordt beperkt.
   - *De aanpak van de verschillende ganzengebieden is vooral gebaseerd op het verjagen van ganzen op niet aangewezen percelen naar percelen waar vraatschade wordt vergoed. (zie ook 6) Hierdoor is nog geen actie gezet op dit punt.*
7. *Het instellen van foerageerakkers*
   Een alternatief t.o.v. voorgaande punt is om uit te zoeken of binnen deze foerageergebieden de aanleg van en het in gebruik hebben van akkers die tot doel hebben om voedsel voor de doelsoorten te garanderen (agrarisch natuurbeheer), nog een optie is. Dit zou wellicht door middel van een subsidie gestimuleerd kunnen worden? Dan zou wel uitgezocht moeten worden of dit samen kan gaan met de SNL subsidie/staatsteun.

- *Deze maatregel kan ervoor zorgen dat er een veel hogere foerageerfactor op die betreffende percelen wordt gerealiseerd dan waarvan nu in de berekening voor ganzenfoerageergebieden wordt uitgegaan. Daarmee kan dit een effectieve compensatiemethode zijn. De rust op die percelen moet dan wel worden geborgd.*

8. *Verstoringsfactoren verminderen*
   Het verkeer-/recreatieluw maken van gebieden. Dit kan bijvoorbeeld door bepaalde paden af te sluiten voor recreatie/verkeer.

   - *Deze maatregel zorgt voor meer rust in de gebieden, echter gezien de berekeningen zoals die gemaakt zijn voor het benodigde foerageergebied houden al rekening met een verstorend effect vanaf de weg. Deze maatschappelijk ongewenste maatregel kan daarmee ook enkel een symbolische waarde hebben.*

Aanvullende zaken om rekening mee te houden in het gesprek

1. Er bestaat de wens om een fietspad aan te leggen aan de zuidzijde van het Fochteloërveen. Ook dit fietspad heeft een aanvullende verstorende werking. In de huidige berekeningen is daarmee nog geen rekening gehouden. Daarmee kan dit (als dit plan doorgaat) eventuele af te spreken maatregelen tegenwerken.

2. Voor de kraanvogel is er voor het Fochteloërveen nog geen instandhoudingsdoel gesteld. Gezien de verplichting van de vogelrichtlijn wordt verwacht dat als de soort meer dan 10 jaar broedt en bijdraagt aan de wezenlijke populatie van Nederland de soort aangewezen moet worden als instandhoudingsdoel. De kraanvogel foerageert op landbouwgrond rondom het Fochteloërveen. Wanneer gekozen wordt voor het instellen van foerageergebieden helpt dit de kraanvogel.

Vervolgstappen (aanpak/uitvoering)
De bestuurlijke (denk)richtingen zullen meegenomen worden in het gesprek op 27 februari 2020.

Bijlage 1 overzicht actuele problematiek rondom het Fochteloërveen
Het Fochteloërveen is in het kader van Natura 2000 aangewezen voor ganzen en zwanen (niet-broedvogelsoorten toendrarietgans, kolgans, kleine zwaan, wilde zwaan). Deze winter- en trekvogels overnachten onder meer in de wateren van het Fochteloërveen en foerageren op aangrenzend landbouwgebied.

In het N2000-beheerplan is geconstateerd dat het areaal geschikt foerageergebied afneemt door toename van storing en verdichting van het landschap en uitbreiding van bebouwing. Hierdoor zouden de instandhoudingsdoelen van de vogelsoorten onder druk kunnen komen te staan.

Voor uitbreiding van de woonwijk Kloosterveen is recentelijk de draagkrachtberekening van het foerageergebied rond het gebied geactualiseerd (Buro Bakker 2019). Hieruit is gebleken dat, worst case geredeneerd, nog (ruim) voldoende foerageergebied aanwezig is voor het behalen van de Natura 2000 doelstellingen na realisatie van het Kloosterveen. De draagkracht van foerageergebied rond het Fochteloërveen is dan ook ruim voldoende, zowel op bouwland als op grasland.

De kerngebieden van de foerageergebieden liggen aan de noord- en (zuid)westzijde van het Fochteloerveen en de draagkracht van het foerageergebied als geheel is voldoende. De instandhoudingsdoelen van toendrarietgans en kolgans worden de laatste jaren gehaald.

De aantallen van kleine en wilde zwaan niet. Het is echter onduidelijk in hoeverre de oorzaak hiervan in de situatie in en rond het Fochteloërveen ligt. De trend voor beide zwanen is sinds 1993 negatief, en sinds 2006/2007 onzeker.

Het foerageren van zwanen gebeurt vaak in hetzelfde gebied als de ganzen. Zwanen zijn minder gevoelig voor verstoring dan ganzen. Maar wanneer de ganzen bij storing opvliegen, gaan de zwanen mee.

Kleine zwaan
De afname van de kleine zwaan kan te maken hebben met zachte winters waardoor de kleine zwanen in mindere mate in Nederland verschijnen. De algehele tendens in Nederland is dalend.

Wilde zwaan
De Nederlandse tendens voor de wilde zwaan daarentegen is stijgend. De afname in het Fochteloërveen zou daarom ook te maken kunnen hebben met oorzaken in en rond het gebied zelf. Toename van storing in het foerageergebied kan een oorzaak zijn. Of dit inderdaad het geval is, is lastig vast te stellen aangezien de grootte van de populatie (en daarmee aantallen in het Fochteloërveen) door veel factoren wordt bepaald, ook door factoren buiten het Fochteloërveen en aangrenzende foerageergebied.

Date : 30-10-2019 10:32:54
From : [redacted]
To : "[redacted]**@drenthe.nl**
Subject : Memo POHO VTH.docx
Attachment : Memo POHO VTH.docx;

Hoi,

Zou je bijgaande brief voor mij willen tegenlezen?

Mvg[redacted]

Memo POHO VTH	provincie Drenthe
Gedeputeerde	Henk Jumelet en Hans Kuipers
Afschrift	
Datum	30 oktober 2019
Poho datum	4 november 2019
Opsteller	
Afgestemd met	
Onderwerp	Kloosterveen
Doel memo	☒Ter discussie ☐Ter informatie
Bijlage	-
Naar GS	nee

Advies/Vraag
Kennis nemen van de stand van zaken beroepsprocedure Kloosterveen en in te stemmen met de vervolgstappen.

Inleiding
Tegen de PAS-natuurvergunning die is afgegeven voor het Kloosterveen is beroep ingediend door de Vogelbescherming, NM en NMF. Getracht is in overleg de pijnpunten duidelijk te krijgen en de beroepsprocedure van tafel te krijgen. Voorafgaand aan dit overleg is op bestuurlijk niveau met de gemeente Assen de speelruimte bepaald. Na het overleg met de indieners van het beroep bleek dat de Vogelbescherming alleen akkoord wil gaan met de intrekking als wij -kort gezegd- vooruitlopend op een gebiedsproces maatregelen nemen in het gebied. In het poho is eerder besproken dat deze eis wat de provincie betreft te ver gaat en niet uitvoerbaar is. T.a.v. de terugkoppeling is aangegeven dat dit bij voorkeur in een ambtelijk gesprek zou moeten.

De gemeente Assen heeft vervolgens op bestuurlijk niveau gesproken met de Vogelbescherming en heeft duidelijk gemaakt dat de neergelegde eis wat de gemeente betreft te ver gaat. De uitkomst is dat de Vogelbescherming doorgaat met haar beroepsprocedure. Wethouder Dekker heeft aangegeven dat ze bij de provincie zal vragen om desondanks de analyse van het beheerplan Fochteloerveen naar voren te halen en om de Vogelbescherming hierbij goed te betrekken. De Vogelbescherming heeft de provincie gemaild met de vraag wanneer de provincie officieel zal reageren op het neergelegde voorstel. Aangeven is dat wij maandag contact met hen zullen opnemen.

Vervolgstappen (aanpak/uitvoering)
Maandag na het poho zal er ambtelijk “officieel” gereageerd kunnen worden naar de vogelbescherming dat:
1) wij gelet op de neergelegd extra eis wij geen mogelijkheden zien om er minnelijk uit te komen.
2) wij de Vogelbescherming als stakeholder zullen betrekken bij de herziening van het beheerplan Fochteloerveen.
3) wij geen aanleiding zien om de analyse voor het beheerplan Fochteloerveen naar voren te halen nu het beroep doorgezet gaat worden.

Date : 26-6-2020 16:30:08
From : "[redacted]@drenthe.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl
Attachment : 20200626 opdracht Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen.docx;

Mijn aanvullingen nog even bellen

Groet,

[redacted]

Provincie Drenthe
Westerbrink 1
Postbus 122
9400 AC Assen
+31 (0)592 365555
werk: ma, di, do, vr

[redacted]

provincie Drenthe

Verstoring van en oplossingen voor de niet-broedvogels en de kraanvoge van het Fochteloërveen~~Verstoring van en oplossingen voor de niet broed Fochteloërveen~~

Van: [redacted] provincie Drenthe
Datum: ~~8~~ 526-6-2020

Inleiding

De provincie Drenthe wil in samenwerking met de gemeente Assen en partners (Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten, Natuur- en Milieufederatie Drenthe) inzicht hebben in de (toekomstige) verstoringsbronnen die zich voordoen in en direct rondom de foerageergebieden, de effecten hiervan op de instandhoudingsdoelen en de mogelijke mitigerende maatregelen voor de niet broedvogels (kleine zwaan, wilde zwaan, toendrarietgans, kolgans, slobeend en wintertaling) rondom het Fochteloërveen. De ondertussen kenmerkende kraanvogel wordt eveneens meegenomen in het onderzoek als broedvogel en niet-broedvogel.

Aanleiding voor het gevraagde onderzoek is het niet halen van aantallen van de gestelde instandhoudingsdoelen voor de kleine zwaan en wilde zwaan, het gegeven dat er verschillende ontwikkelingen plaatsvinden ~~dan wel ontwikkeld worden~~ rondom het Fochteloërveen, de indicatie dat er in de afgelopen jaren meer verstoring plaatsvindt van foerageergebieden van de zwanen en dat het klimaat verandert. De~~ze~~ (nieuwe) ontwikkelingen leiden tot de hypothese dat er (op termijn) niet afdoende foerageergebied beschikbaar is om de gestelde aantallen te faciliteren.

De opdrachtgever vraagt voor de niet-broedvogels en de kraanvogel als broedvogel van het Fochteloërveen:

- Een beschrijving en analyse op basis van de huidige beschikbare data
  - Een analyse van het tot stand komen van het instandhoudingsdoel
  - Een analyse van de trend van de soorten in het licht van de instandhoudingsdoelen, waarbij gebruik wordt gemaakt van dezelfde gegevens als gebruikt tijdens het aanwijzen van het gebied
  - ~~Een analyse van de trend van de soorten gebruikmakend van dezelfde soort getallen als gebruikt voor de aanwijzing van het gebied.~~
  - Een interpretatie van de trend van de soorten volgend uit de data van de WetlandWacht ~~Vogelbescherming~~en Sovon.
- Een inschatting op basis van wetenschappelijke bronnen van de (verwachte) effecten van klimaatverandering op het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen.
- Een discussie over de verschillende methoden voor het berekenen van foerageergebied en de te hanteren data in het uit te voeren onderzoek. Deze discussie vindt in de ~~projectbegeleidingscommissie~~ begeleidingsgroep plaats onder leiding van de opdrachtnemer op basis van de bovengenoemde analyses. De ~~commissie~~ begeleidingsgroep bepaalt op basis van de discussie de basis waarop de rest van de studie wordt gerapporteerd.
- De uiteenzetting van de verplichting voor de provincie Drenthe voor het bereiken van de instandhoudingsdoelen zoals geformuleerd in het aanwijzingsbesluit ~~in relatie tot het behalen van het landelijke doel~~.
- Een analyse van het landgebruik (gespecificeerd in leefgebied (foerageergebied)) in de afgelopen jaren vanaf het moment van aanwijzen van het gebied aan de hand van bijvoorbeeld de gegevens van bestand bodemgebruik, landgebruik Nederland en registratie gewassen. Dit zowel voor binnen het Natura 2000 gebied als erbuiten tot 10 kilometer omtrek.

Met opmerkingen [redacted] Opmerking VB:
5.2.1 [redacted] Suggestie voor verbetering: : "Een analyse van de trend van de soorten in het licht van de instandhoudingsdoelen"

Met opmerkingen [redacted]: 5.2.1
5.2.1

Met opmerkingen [redacted]]: 5.2.1
5.2.1

Met opmerkingen [redacted] Verwijderd nav opm VB

Kun je hiermee instemmen [redacted]
5.2.1

CONCEPT

provincie Drenthe

NATURA 2000

- Een overzicht van ruimtelijke ontwikkelingen vanaf het moment van aanwijzen van het gebied en trend van (vermeende) toekomstige ontwikkelingen. Hiertoe worden vanuit het onderzoek aan de partnergemeenten een vraag uitgedaan. Op basis hiervan wordt een prognose voor de toekomst gemaakt van liggende aanvragen op potentiele foerageergebieden. De reikwijdte van de vraag gaat tot 10 kilometer omtrek.
- Een analyse van de ontwikkeling van verschillende objectief te analyseren verstoringsfactoren door vliegverkeer, recreatie, jacht en/of schadebestrijding, overig gebruik van wegen & percelen en andere vormen van mogelijke actieve verstoring (op basis van gegevens van de luchthaven, vervoersbewegingen en andere historisch aantoonbare data).
- Een doorzicht van de ontwikkeling van (mogelijke) verstoringsfactoren vliegverkeer, recreatie, jacht en/of schadebestrijding, overig gebruik van wegen & percelen en andere vormen van mogelijke actieve verstoring mede, maar niet alleen, vanwege de uitbreiding van de wijk Kloosterveen met 2500 woningen..
- Een analyse van de hoeveelheid foerageergebied i.r.t. het instandhoudingsdoel op basis van een aangepaste methode voor het bepalen van de beschikbare hoeveelheid foerageergebied aangepast op de verstoringsfactoren (dit kan een weging zijn). Hiervoor komt de opdrachtnemer met een voorstel aan de ~~begeleidingscommissie~~begeleidingsgroep, waar deze na discussie (evt gewijzigd) vastgesteld wordt en in de verdere studie wordt gehanteerd.

  Noot kraanvogel: Voor de kraanvogel geldt als broedvogel nog geen instandhoudingsdoel. Naar verwachting zal er voor de soort een behoudsdoelstelling worden vastgesteld voor het leefgebied voor het aantal paar op het moment van toevoegen van het doel. Voor deze studie kan het aantal broedparen welke met succes gebroed hebben ~~van~~ in 2019 worden gehanteerd. Voor de soort als niet-broedvogel wordt ook uitgegaan van een behoudsdoelstelling. Voor deze studie kan daarbij het gemiddelde seizoen maximum (gemiddelde van de maximale aantallen die in de afgelopen vijf jaren zijn geteld in het gebied) worden gehanteerd.

Met opmerkingen [redacted]: Waarom willen ze dit erbij?

Volgend op de verschillende analyses ontvangt de opdrachtgever een voorstel ~~van~~ voor verstoring-werende maatregelen inclusief een indicatie van de impact van het te behalen effect, en de kosten van het realiseren van de borging.

Ten minste worden de voor- en nadelen van de volgende opties beoordeeld:

- Het aanwijzen van foerageergebieden
- Een intensivering en verschillende mogelijkheden van de handhaving
- Het (tijdelijk) afsluiten van schouwpaden, fietspaden, wegen, weilanden/akkers
- Het plaatsen van houtwallen of -singels langs meerdere ontsluitingen
- Het actief inrichten van agrarisch natuurbeheer ten behoeve van de foerageerfunctie van de soorten
- Het actief voorlichten van eigenaren en omgeving over de bijdrage aan verbetering van de foerageermogelijkheden.

In uw projectvoorstel geeft u aanvullend aan welke kansen/analyses u nog meer ziet en afgewogen dienen te worden in dit project om tot een goede keuze te komen.

CONCEPT

provincie Drenthe

In het overzicht van verstoring werende maatregelen staat de ecologische effectiviteit van de verstoring werende maatregelen centraal. Daarnaast wordt ook ingegaan op de verwachte kosten/uren die gemoeid gaan met de verschillende oplossingen. Dit zowel voor de opdrachtgever als mogelijke kosten die in de omgeving gemaakt moeten worden (bijv. inkomstenderving/ maatschappelijke impact).

Aan het einde van dit onderzoek worden meerdere scenario's geschetst die het bevoegd gezag kan uitvoeren om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren en/of verslechtering te voorkomen. Daarbij zijn deze zo opgesteld dat bij de keuze tussen de scenario's rekening kan worden gehouden met de verwachte kosten en maatschappelijke acceptatie. Voorafgaande aan het bepalen van de scenario's wordt afgestemd met de begeleidingsgroep~~commissie~~.
Gedacht kan worden aan:

- Ecologisch beste scenario,
- Maatschappelijk verantwoorde scenario,
- Meest economisch voordelige scenario.

Bij afronding van de opdracht heeft de opdrachtgever ten minste inzicht in:

- ~~de correctheid van het instandhoudingsdoel,~~
- de trend van de verschillende soorten,
- de trend van verstoring,
- de trend van het foerageergebied en
- meerdere scenario's voor de oplossing van eventuele knelpunten die uit het onderzoek naar voren komen ~~de oplossing~~.

Governance

De opdracht zal worden aanbesteed en begeleid door de provincie Drenthe en de gemeente Assen. Deze partijen stemmen daarbij af voor de aanbesteding en begeleiding met de begeleidingsgroep samengesteld door Vogelbescherming Nederland, Natuur en Milieufederatie en Natuurmonumenten. Om deze partijen mee te nemen in het onderzoek worden ten minste drie besprekingen gehouden. Te weten:

- een startbespreking
- tussentijdse update waarbij eventueel bijsturing mogelijk is (evt. nog een 2e update van het onderzoek)
- de begeleidingsgroep wordt in de gelegenheid gesteld om op het 1e conceptrapport en het definitieve conceptrapport te reageren.
- eindbespreking voorafgaande aan de definitieve oplevering.
- Het onderzoeksvoorstel en het resultaat ~~kan~~ zal eveneens worden gedeeld met de adviesgroep Natura 2000 van de provincie Drenthe en met de provincie Friesland en gemeenten Midden-Drenthe, Noordenveld en Ooststellingwerf. Daarmee worden alle betrokken organisaties geïnformeerd.

Bronnen (richtinggevend)

Er wordt onder meer gebruik gemaakt van:

CONCEPT

**Met opmerkingen [: Verwijders op verzoek van de VB. Kun je hiermee leven

De toelichting van de VB is als volgt:

Toelichting: Zoals wij al aangaven in het concept van 10 maart en tijdens het overleg op 18 mei, de instandhoudingsdoelstellingen zijn een gegeven en moeten niet ter discussie staan in dit onderzoek. Dat werd toen beaamd. We stellen dan ook voor dit hier weg te laten.
Op 18 mei zei dat dit mogelijk uit een opmerking van voortkomt. Ik heb hem gesproken. Hij heeft tijdens het overleg in februari slechts aangegeven dat z.i. trendgegevens uit tellingen op foerageergebieden betrouwbaarder zijn dan die uit tellingen op slaapplaatsen. Hij heeft niet gezegd dat de instandhoudingsdoelen niet correct zouden zijn.

Met opmerkingen]: Nee want ik wil weten of het ISHD goed is

Met opmerkingen [Ik heb hier het voorstel van de gemeente Assen overgenomen.

Het voorstel van de VB voor ditzelfde stukje is het volgende:

meerdere scenario's om de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren en/of verslechtering te voorkomen

Ik persoonlijk heb de voorkeur voor die van Assen omdat we nu nog niet zeker weten dat de ISHD te breed is en juist de knelpunten opgelost moeten worden.

Met opmerkingen]: Prima voorstel

Met opmerkingen toelichting VB:

Dit hebben wij verzocht tijdens het overleg op 18 mei. Daar was geen bezwaar tegen.

Reactie : lijkt me geen probleem.

Met opmerkingen]: Dat is toch de rol van een commissie, dus ik ben het er mee eens.

provincie Drenthe

NATURA 2000

- Beheerplan Natura 2000 Fochteloërveen
- het aanwijzingsbesluit Fochteloërveen
  Wijze van citeren: SOVON & CBS 2005. Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 netwerk. SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Leeswijzer ~~natura~~ Natura 2000 profielen
- Notitie Zwanen Fochteloërveen, Verstoring kleine en wilde zwaan in het Natura 2000-gebied Fochteloërveen, Prolander 2019
- Bestand Bodemgebruik Nederland
- Landgebruik Nederland
- Basisregistratie gewassen
- Ruimtelijkeplannen.nl en gegevens gemeenten over aanvragen

CONCEPT

Date : 8-10-2019 15:46:40
From : "[redacted]@nmfdrenthe.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl
Subject : Natuurbeschermingswetvergunning Kloosterveen
Attachment : image001.jpg;

Hoi [redacted]

De termijn die de rechtbank ons gesteld heeft verloopt op 14 oktober en we zijn er natuurlijk nog lang niet uit, ook omdat het landelijk allemaal traag verloop qua oplossingen voor de stikstofproblematiek. Ik wil dus maar weer een brief gaat sturen waarin ik verzoek om de behandeling van het beroep aan te houden. Om te voorkomen dat de rechtbank ons weer een termijn gaat stellen die snel verloopt, wil ik in de brief een bepaalde termijn noemen die we nog minimaal nodig hebben. Wat zal ik daar aangeven, minimaal 3 maanden of nog langer? Ik wil het graag zo lang mogelijk, maar ik weet niet of je dat kunt vragen.

Sowieso ben ik benieuwd naar jullie reactie op het voorstel van de Vogelbescherming van 12 september en hoe nu verder. Misschien kun je me even bellen? Morgen ben ik alleen mobiel bereikbaar (06[redacted].

Met vriendelijke groet,

[redacted] Voedzaam, Mooi en Natuurlijk Drenthe

Natuur en Milieufederatie Drenthe
Hertenkamp 6
9401 HL Assen
Tel: 0592-311150
www.nmfdrenthe.nl

werkdagen ma, di, do en vr

natuur en milieu drenthe
federatie

Date : 25-9-2020 11:53:49
From : "
To : ' **@drenthe.nl,** **@drenthe.nl, "Arnout Venekamp'** **@drenthe.nl, '** **@drenthe.nl, "A** **@drenthe.nl**
Subject : **heeft 20200925 GS voorstel vaststellen overeenkomst Kloosterveen met u gedeeld.**
Attachment : AttachedImage;AttachedImage;AttachedImage;AttachedImage;AttachedImage;

heeft een bestand met u gedeeld

Hallo allen,

Hallo,

Zouden jullie op korte termijn dit stuk willen tegenlezen/aanvullen waar nodig? Gelet op de bestuurlijke druk moet dit stuk zsm naar GS.

Ik verwacht van Reinder vanmiddag het voorstel te ontvangen waarmee wij akkoord kunnen gaan (gelet op hetgeen hij mij telefonisch heeft verteld). Zijn mail (als ik die ontvang) zal naar jullie doorsturen.

Lukt het jullie mij uiterlijk maandag je reactie te sturen?
Alvast dank!
Mvg

20200925 GS voorstel vaststellen overeenkomst Kloosterveen

Deze koppeling werkt alleen voor de directe geadresseerden van dit bericht.

Openen

Microsoft
Privacyverklaring

provincie Drenthe

Date : 4-9-2020 09:48:19
From : [redacted]"
To : [redacted]@drenthe.nl
Subject : [redacted] heeft Memo poho voorbereiding BO Kloosterveen (laatste stavaza) met u gedeeld.
Attachment : AttachedImage;AttachedImage;AttachedImage;AttachedImage;AttachedImage;

Microsoft
Privacyverklaring

provincie Drenthe

Date : 14-8-2020 12:09:37
From : "[redacted]"
To : '[redacted]@drenthe.nl, '[redacted]@drenthe.nl, [redacted]@drenthe.nl
Subject : [redacted] heeft Memo poho voorbereiding BO Kloosterveen (laatste stavaza) met u gedeeld.
Attachment : AttachedImage;AttachedImage;AttachedImage;AttachedImage;AttachedImage;

[redacted] heeft een bestand met u gedeeld

Hoi,

Zouden jullie deze concept memo willen meelezen/aanpassen/aanvullen?

Alvast dank.

Mvg[redacted]

Memo poho voorbereiding BO Kloosterveen (laatste stavaza)

Deze koppeling werkt alleen voor de directe geadresseerden van dit bericht.

Openen

Microsoft

Privacyverklaring

provincie Drenthe

Date : 25-6-2020 09:24:44
From : "[redacted]"
To : "Arnout Venekamp"[redacted]@drenthe.nl,[redacted]@drenthe.nl, '[redacted]@drenthe.nl,[redacted]@drenthe.nl
Subject :[redacted]heeft Memo VTH stavaza natuurvergunning Kloosterveen met u gedeeld.
Attachment : AttachedImage;AttachedImage;AttachedImage;AttachedImage;AttachedImage;

[redacted] heeft een bestand met u gedeeld

Hoi

Zouden jullie (bij voorkeur vandaag) deze memo willen tegenlezen/aanvullen? Dan kan ik hem hopelijk rond 16.30 uur naar het poho doorsturen.

Mvg[redacted]

Memo VTH stavaza natuurvergunning Kloosterveen

Deze koppeling werkt alleen voor de directe geadresseerden van dit bericht.

Openen

Microsoft
Privacyverklaring

provincie Drenthe

Date : 9-10-2020 16:04:31
From : "Reinder Hoekstra"[redacted]@nmfdrenthe.nl
To : "[redacted]@nmfdrenthe.nl, "Fred Wouters"[redacted]@vogelbescherming.nl, [redacted]@Vogelbescherming.nl, "[redacted]@vogelbescherming.nl"" [redacted]@vogelbescherming.nl, "'Jan Gorter"'[redacted]r@Natuurmonumenten.nl, [redacted]@natuurmonumenten.nl, "[redacted]@Natuurmonumenten.nl"' [redacted]@Natuurmonumenten.nl, "[redacted]@assen.nl, "[redacted]@assen.nl"' [redacted]@assen.nl, [redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@drenthe.nl
Cc : "[redacted]@nmfdrenthe.nl
Subject : nieuws Kloosterveen
Attachment : image001.jpg;

https://www.rtvdrenthe.nl/nieuws/163905/Stikstof-niet-langer-obstakel-bij-bouw-500-woningen-Assen
https://www.dvhn.nl/drenthe/Gemeente-Assen-krijgt-groen-licht-voor-uitbreiding-woonwijk-Kloosterveen-26095417.html

Ter info

Reinder Hoekstra

Natuur en Milieufederatie Drenthe
Hertenkamp 6
9401 HL Assen
Tel: 0592-311150
www.nmfdrenthe.nl

werkdagen ma, di, do en vr

natuur en milieu drenthe
federatie

Date : 30-3-2021 11:54:44
From : "[redacted]@anantis.nl
To : "[redacted]@vogelbescherming.nl, "[redacted]@hetnet.nl" [redacted]@hetnet.nl, "[redacted]@nmfdrenthe.nl, "[redacted]@natuurmonumenten.nl, [redacted]@assen.nl, [redacted]@altwym.nl" [redacted]@altwym.nl, [redacted]@altwym.nl, [redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@altwym.nl, "[redacted]@drenthe.nl
Subject : n.a.v. mailwisseling over methode draagkracht Fveen

Beste allemaal
Er is wat heen en weer gemaild over de methode die wordt gevolgd door A&W voor de draagkrachtanalyse Fochteloërveen en die we in de begeleidingsgroep is gepresenteerd.
Zoals al in het overleg van 23 maart aan de orde kwam, is het belangrijk dat de methode goed op papier komt en dat we daar als begeleidingsgroep achter kunnen staan. Daarom is afgesproken dat A&W de gehanteerde methode met onderbouwing uitschrijft en eind deze week aan jullie toestuurt. Daarbij zal ook de vraag van [redacted] over de andere foerageergebieden worden meegenomen.
Aan jullie allen is vervolgens de vraag of de methode goed beschreven is en of je je daarin kunt vinden. Komen we daar al mailend uit, dan is dat mooi. Mocht dat niet het geval zijn, dan bespreken we dit in een -zo nodig nog apart in te plannen- bijeenkomst.
Ik hoop dat we op deze wijze de onderbouwing van de gevolgde methode goed in beeld krijgen en dat dat de basis kan zijn om (zo nodig) hierover het goede gesprek te voeren. De onderbouwing op schrift biedt ook een ieder de gelegenheid om dit intern terug te leggen.
We wachten nu even het product van A&W af.

Met vriendelijke groet

[redacted]
06-[redacted]
www.anantis.nl

Date : 1-11-2020 16:11:49
From : "[redacted]@anantis.nl
To : "provincie Drenthe" Post@drenthe.nl
Cc : "[redacted]@drenthe.nl
Subject : Offerte, PI0000250-432
Attachment : 2020-03 offerte begeleiding onderzoek Fochteloerveen-Kloosterveen.pdf;

Dag

Bijgevoegd mijn offerte op de uitvraag begeleiding onderzoek minnelijk traject Fochteloërveen/Kloosterveen.

Met vriendelijke groet

[redacted]
06-[redacted]
www.anantis.nl

ANANTIS
PROJECT & PROCES MANAGEMENT

Post@drenthe.nl

Datum : 1 november 2020
Betreft : Offerte begeleiding onderzoek minnelijk traject Fochteloërveen/ Kloosterveen
Ons kenmerk : 2020-03 O
Uw kenmerk : PI0000250-432

Geachte heer Venekamp,

In reactie op uw verzoek van 29 oktober 2020, ontvangt u hierbij een offerte voor de begeleiding van het onderzoek minnelijk traject Fochteloërveen/Kloosterveen. Het doel van het onderzoek is volgens het projectvoorstel van onderzoeksbureau Altenburg en Wymenga inzicht te krijgen in de trend van de verschillende vogelsoorten, de verstoringsinvloeden, ontwikkelingen in het foerageergebied en scenario's voor oplossing van eventuele knelpunten die uit het onderzoek naar voren komen.

Het onderzoek wordt begeleid door een begeleidingsgroep, waaraan vertegenwoordigers van de provincie Drenthe, de gemeente Assen, Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten en de Natuur- en Milieufederatie Drenthe deelnemen.

Anantis is gevraagd als onafhankelijk voorzitter voor de begeleidingsgroep. In die rol zorgt Anantis ervoor dat alle deelnemers van de begeleidingsgroep hun inbreng bij de start en gedurende het onderzoek kunnen leveren en dat duidelijk wordt vastgelegd waar consensus over bestaat en waar opvattingen uiteenlopen.

Werkzaamheden en raming van uren en kosten
De werkzaamheden omvatten het organiseren en begeleiden van drie overleggen (start, tussenbespreking en eindbespreking) van de begeleidingsgroep. Van de geplande drie overleggen wordt verslag gemaakt door Anantis.

Wat	Tijd in uren
Organiseren, voorbereiden en begeleiden van drie overleggen	5.1.2f
Verslaglegging (3 x)	
Aanvullende werkzaamheden - Vijf bilaterale gesprekken met deelnemers begeleidingsgroep - Twee keer overleg met Altenburg en Wymenga	
Totaal	5.1.2f

Brusselseweg 6
9321 TN Peize
06
050 527 26 40
@anantis.nl
www.anantis.nl
KvK: 020-75236
IBAN:

Om het proces goed te kunnen doorlopen en af te ronden, kunnen aanvullende activiteiten nodig zijn, zoals bilateraal overleg met de verschillende deelnemers, opdrachtgever en uitvoerders van het onderzoek. De omvang daarvan is afhankelijk van het verloop van het proces. De getoonde uren betreffen dus een schatting.

Het 5.1.2f excl. BTW en inclusief reis- en verblijfkosten. Op basis van de geraamde inzet van 5.1.2f betreft het offertebedrag € 3250, -- excl. BTW. Overleg met de opdrachtgever vindt plaats als tijdens het proces blijkt dat meer inzet nodig is.

Ik hoop dat dit voldoet aan uw verwachtingen en zie uit naar een fijne samenwerking.

Met vriendelijke groet,

Brusselseweg 6
9321 TN Peize
06
050 527 26 40
@anantis.nl
www.anantis.nl
KvK: 020-75236
IBAN:

Date : 23-10-2020 16:05:56
From : "[redacted]"
To : "[redacted]@anantis.nl"[redacted]@anantis.nl
Subject : Onafhankelijk voorzitter gezocht

Beste [redacted]

Vanuit een bezwaarprocedure op een vergunningaanvraag in het kader van de wet natuurbescherming voor uitbreiding van de wijk Kloosterveen in Assen is een knelpunt voor de uitbreiding van Assen ontstaan, ondanks dat de provincie geen bezwaar zag.
Met de bezwaarmakers hebben we ondertussen een minnelijk traject gestart, waarbij met een onderzoek naar de foerageergebieden van de ganzen en kraanvogel rondom het fochteloerveen, en de uitvoering van mogelijke maatregelen welke uit dat onderzoek komen het bezwaar kan worden ingetrokken.

Om het traject van onderzoek en mogelijke uitvoering van maatregelen zo goed mogelijk uit te voeren hebben we in gezamenlijkheid besloten (appelanten en provincie) om een onafhankelijk voorzitter aan te trekken.
In eerste instantie zal het gaan om het begeleiden van enkele gesprekken over het onderzoek naar aanleiding van de offerte die we rond 4 november ontvangen, waarna tijdens de uitvoering van het onderzoek nog minimaal 2 gesprekken nodig zijn.
Afhankelijk van de uitkomsten van het onderzoek zal mogelijk een vervolgtraject worden opgestart.

Vanuit een rondgang bij provinciale medewerkers kwam uw naam naar voren als potentiele voorzitter gezamenlijk met twee anderen.
Nu onderzoeken wij de beschikbaarheid voor deze klus, waarna bij positief bericht een offertevraag uitgedaan kan worden door ons als provincie Drenthe.

De vraag is of u interesse heeft voor deze klus en welke aanvullende informatie noodzakelijk is voor het opstellen van een passende offerte.
We vermoeden de offerte-uitvraag begin november te kunnen doen, waar bij positieve uitkomst relatief snel een beroep op de winnaar wordt gedaan.

Graag uw respons.

Groet,

[redacted]

Provincie Drenthe
Westerbrink 1
Postbus 122
9400 AC Assen
+31 (0)592 365555
werk: ma, di, do, vr

[redacted]

Date : 23-10-2020 16:07:32
From : [redacted] "
To : [redacted]**@eopm.nl"** [redacted]**@eopm.nl**
Subject : Onafhankelijk voorzitter gezocht

Beste [redacted]

Vanuit een bezwaarprocedure op een vergunningaanvraag in het kader van de wet natuurbescherming voor uitbreiding van de wijk Kloosterveen in Assen is een knelpunt voor de uitbreiding van Assen ontstaan, ondanks dat de provincie geen bezwaar zag.
Met de bezwaarmakers hebben we ondertussen een minnelijk traject gestart, waarbij met een onderzoek naar de foerageergebieden van de ganzen en kraanvogel rondom het fochteloerveen, en de uitvoering van mogelijke maatregelen welke uit dat onderzoek komen het bezwaar kan worden ingetrokken.

Om het traject van onderzoek en mogelijke uitvoering van maatregelen zo goed mogelijk uit te voeren hebben we in gezamenlijkheid besloten (appelanten en provincie) om een onafhankelijk voorzitter aan te trekken.
In eerste instantie zal het gaan om het begeleiden van enkele gesprekken over het onderzoek naar aanleiding van de offerte die we rond 4 november ontvangen, waarna tijdens de uitvoering van het onderzoek nog minimaal 2 gesprekken nodig zijn.
Afhankelijk van de uitkomsten van het onderzoek zal mogelijk een vervolgtraject worden opgestart.

Vanuit een rondgang bij provinciale medewerkers kwam uw naam naar voren als potentiele voorzitter gezamenlijk met twee anderen.
Nu onderzoeken wij de beschikbaarheid voor deze klus, waarna bij positief bericht een offertevraag uitgedaan kan worden door ons als provincie Drenthe.

De vraag is of u interesse heeft voor deze klus en welke aanvullende informatie noodzakelijk is voor het opstellen van een passende offerte.
We vermoeden de offerte-uitvraag begin november te kunnen doen, waar bij positieve uitkomst relatief snel een beroep op de winnaar wordt gedaan.

Graag uw respons.

Groet,
[redacted]

Provincie Drenthe
Westerbrink 1
Postbus 122
9400 AC Assen
+31 (0)592 365555
werk: ma, di, do, vr
[redacted]

Date : 30-9-2020 10:18:23
From : [redacted]@drenthe.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl, [redacted]@drenthe.nl, [redacted]@drenthe.nl, [redacted]@drenthe.nl, "Jordan Jumelet" [redacted]@drenthe.nl
Cc : [redacted]@drenthe.nl
Subject : Onafhankelijke voorzitter

Heren,

Wie hebben jullie in je netwerk die we kunnen inhuren als onafhankelijk voorzitter?
Ik heb een klus met VTH voor het FochteloËrveen en een onderzoek.

Graag naam en telefoonnummer in de respons.

Groet,
[redacted]

Provincie Drenthe
Westerbrink 1
Postbus 122
9400 AC Assen
+31 (0)592 365555
werk: ma, di, do, vr
[redacted]

Date : 30-11-2020 11:17:40
From : [redacted]@drenthe.nl
To : [redacted]@natuurmonumenten.nl, "[redacted]@drenthe.nl, [redacted]@assen.nl, "[redacted]@Vogelbescherming.nl, [redacted]@nmfdrenthe.nl
Subject : Opdracht verlening A&W voor Fochteloerveen

Beste mensen

Hierbij de opdrachtverlening voor A&W inzake de foerageergebieden van het Fochteloërveen.

Groet,

[redacted]
Provincie Drenthe
Westerbrink 1
Postbus 122
9400 AC Assen
+31 (0)592 365555
werk: ma, di, do, vr
[redacted]

Date : 12-11-2021 17:23:51
From : "[redacted]@altwym.nl
To : "[redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@altwym.nl, "[redacted]@vogelbescherming.nl"[redacted]@vogelbescherming.nl,[redacted]"[redacted]@natuurmonumenten.nl,[redacted]@drenthe.nl, "[redacted]@hetnet.nl,[redacted]@nmfdrenthe.nl, "[redacted]@assen.nl, "[redacted]@anantis.nl
Cc : "A&W Info"[redacted]@altwym.nl
Subject : Oplevering eindrapport: Verstoring en draagkracht in en rond het Natura 2000-gebied Fochteloërveen
Attachment : 20-252 Verstoring en draagkracht in en rond het N2000-gebied Fochteloërveen_Eindrapport.pdf;20-252 Verstoring en draagkracht in en rond het N2000-gebied Fochteloërveen_inclwijzigingenfeedback.pdf;

Beste allen,

Hierbij het eindrapport
"Verstoring en draagkracht in en rond het Natura 2000-gebied Fochteloërveen - Analyse van effecten en perspectieven voor kwalificerende niet-broedvogels en Kraanvogel"

We hopen dat we jullie feedback op het concept naar alle tevredenheid hebben verwerkt in deze eindversie. Naast het eindrapport, zoals afgestemd, nog een versie bijgevoegd waarin de belangrijkste wijzigingen naar aanleiding van de feedback in rood zijn gemarkeerd, met mogelijk een kleine uitzondering daargelaten. Gelieve deze versie niet openbaar te verspreiden. Het eindrapport bevat al deze wijzigingen incl. nog wat kleine toevoegingen of aanpassingen.

Bij deze willen we jullie bovendien heel hartelijk danken voor alle input, het meedenken en de algemene samenwerking in dit traject.

Een heel fijn weekend gewenst!

Met vriendelijke groet,

[redacted]
[redacted]
[redacted]
+31 511 -[redacted]
Werkdagen: maandag t/m donderdag

Altenburg & Wymenga ECOLOGISCH ONDERZOEK

Altenburg & Wymenga
ECOLOGISCH ONDERZOEK

Verstoring en draagkracht in en rond het Natura 2000-gebied Fochteloërveen

Analyse van effecten en perspectieven voor kwalificerende niet-broedvogels en Kraanvogel

A&W-rapport 20-252

in opdracht van

provincie

Gemeente Assen

Verstoring en draagkracht in en rond het Natura 2000-gebied Fochteloërveen

Analyse van effecten en perspectieven voor kwalificerende niet-broedvogels en Kraanvogel

A&W-rapport 20-252

Foto Voorplaat
Kraanvogel in vlucht, [redacted]

[redacted] **2021**
Verstoring en draagkracht in en rond het N2000-gebied Fochteloërveen. Analyse van effecten en perspectieven voor kwalificerende niet-broedvogels en Kraanvogel. A&W-rapport 20-252
Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden

Opdrachtgever
Provincie Drenthe
Westerbrink 1
9405 BJ Assen
Telefoon 0592 365 555

Uitvoerder
Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek bv
Suderwei 2
9269 TZ Feanwâlden
Science Park 400, Matrix II, unit 1.08/1.09
1098 XH Amsterdam
Telefoon 0511 47 47 64
info@altwym.nl
www.altwym.nl

© Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek bv. Overname van gegevens uit dit rapport is toegestaan met bronvermelding.

Projectnummer	Projectleider	Status
20-252	[redacted]	Eindrapport

Autorisatie	Paraaf	Datum
Goedgekeurd	[redacted]	12 november 2021

Kwaliteitscontrole
[redacted]

Inhoud

1 Inleiding 1
1.1 Aanleiding 1
1.2 Doelstelling 1
1.3 Aanpak en inhoud 1
2 Gebied en doelstellingen 3
2.1 Gebiedsbeschrijving 3
2.2 N2000-instandhoudingsdoelstellingen 4
3 Verstoringsinvloeden 6
3.1 Verstoringsgevoeligheid 6
3.2 Huidige verstoringsdruk 9
3.3 Historische situatie en trends 12
3.4 Toekomstige situatie 17
4 Opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen 20
4.1 Benodigde opvangcapaciteit 20
4.2 Berekeningswijze beschikbare opvangcapaciteit 21
4.3 Areaal foerageergebied 21
4.4 Huidige opvangcapaciteit 23
4.5 Ontwikkelingen in foerageerareaal en opvangcapaciteit 27
5 Ecologische analyse per soort 29
5.1 Kleine zwaan 29
5.2 Wilde zwaan 29
5.3 Toendrarietgans 32
5.4 Kolgans 34
5.5 Wintertaling 36
5.6 Slobeend 39
5.7 Kraanvogel 41
6 Draagkrachtscenario's en maatregelen 48
6.1 Draagkrachtscenario's 48
6.2 Maatregelen 50
6.3 Indicatieve kostenduiding 56
7 Conclusies en aanbevelingen 59
7.1 Verstoringsdruk in foerageergebieden en op slaapplaatsen 59
7.2 Draagkracht en instandhoudingsdoelen 60
7.3 Aanbevelingen 62
8 Literatuur 64

Bijlage 1 Werkwijze verstoringsinventarisatie en berekening opvangcapaciteit zwanen en ganzen 67
Bijlage 2 Tabel en figuren verstoringsinventarisatie 86
Bijlage 3 Figuren foerageergebied en opvangcapaciteit 92
Bijlage 4 Veranderingen overige landgebruiktypen 97
Bijlage 5 Overzicht (landelijke) vogeltrends 98

Dankwoord

Dank aan allen die zo bereidwillig waren bij te dragen aan dit onderzoek voor hun tijd, medewerking en adviezen, o.a. alle leden van de begeleidingscommissie te weten [redacted] en [redacted] (Prov. Drenthe), [redacted] (WetlandWacht), [redacted] (Natuurmonumenten), [redacted] (Vogelbescherming), [redacted] (NMF Drenthe), [redacted] (Gemeente Assen) en [redacted]. Veel dank aan de respondenten van het historisch panel voor hun tijd en het delen van hun ervaring en kennis van het gebied (te weten [redacted]). Daarnaast dank aan [redacted] voor het checken van de kaartbeelden. Ook willen we de gemeentes Assen, Noordenveld, Ooststellingwerf, Midden-Drenthe en Tynaarlo evenals de Luchtverkeersleiding Nederland bedanken voor hun medewerking bij het vergaren van gegevens.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Het Fochteloërveen is al in 1998 aangewezen onder de Vogelrichtlijn. In 2004 is het gebied tevens aangewezen als Natura 2000-gebied onder de Habitatrichtlijn. Het definitieve aanwijzingsbesluit is in 2013 gepubliceerd. Het gebied is onder andere aangewezen voor verschillende broed- en niet-broedvogels. Van de niet-broedvogels liggen de aantallen Kleine- en Wilde zwaan in het gebied over de afgelopen zes jaar onder de gestelde instandhoudingsdoelen. De oorzaken daarvan zijn niet precies in beeld. Er vinden verschillende ruimtelijke ontwikkelingen plaats rondom het Fochteloërveen en nieuwe ontwikkelingen zijn gepland. Ook zijn er aanwijzingen voor een toegenomen verstoring van foerageergebieden. Tevens speelt klimaatverandering een rol met toenemende droogte in het gebied tot gevolg.

Deze (nieuwe) ontwikkelingen leiden tot de hypothese dat er (op termijn) niet afdoende foerageergebied beschikbaar is om draagkracht voor de gestelde aantallen te faciliteren. Om dit goed te kunnen beoordelen is een grondige ecologische analyse nodig, ook om nieuwe ontwikkelen te kunnen spiegelen aan de ecologische eisen die in dat opzicht vanuit het Natura 2000-gebied worden gesteld.

1.2 Doelstelling

De provincie Drenthe heeft in samenwerking met de gemeente Assen en andere relevante partners (Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten, Natuur en Milieufederatie Drenthe) Altenburg & Wymenga gevraagd onderzoek uit te voeren naar:

- De verstoringsdruk in en rondom slaapplaatsen en foerageergebieden van kwalificerende niet-broedvogelsoorten;
- Het effect op de beschikbare draagkracht en daarmee op de instandhoudingsdoelen en;
- Mogelijkheden om waar nodig verstoringsdruk te beperken.

Kwalificerende niet-broedvogelsoorten zijn Kleine zwaan, Wilde zwaan, Toendrarietgans, Kolgans, Slobeend en Wintertaling. Daarnaast dient de intussen voor het gebied kenmerkende Kraanvogel te worden meegenomen in het onderzoek. Hoewel de Kraanvogel een Vogelrichtlijnsoort is (Annex 1), is de soort nog niet officieel gekwalificeerd voor het Fochteloërveen en bestaat er nog geen instandhoudingsdoel voor de soort in het gebied. Wel geldt een beschermingsverplichting. De Kraanvogel is daarom, tevens gelet op het belang van het gebied voor deze soort in Nederland, in het onderzoek betrokken als broed- (stand in 2019) en niet-broedvogel. Het onderzoek richt zich op aantallen en verspreiding van de betrokken soorten, beschikbare draagkracht in de historische (rond de periode van aanwijzing), actuele en toekomstige situatie, rekening houdend met landgebruik en verstoringsdruk. Ook wordt klimaatverandering in het onderzoek betrokken.

1.3 Aanpak en inhoud

De aanpak voor de ecologische analyse naar verstoringsinvloeden en draagkracht is verder globaal onderverdeeld in de volgende onderdelen: *Gebied en doelstellingen*, *Inventarisatie verstoringsinvloeden, Draagkrachtanalyse ganzen en zwanen, Ecologische analyse per soort,*

Scenario's en advies. De aanpak per onderdeel en hoofdstukindeling is hieronder op hoofdlijnen beschreven. Een gedetailleerde uitwerking van de methodiek voor de verschillende onderdelen van de analyse staat beschreven in Bijlage 1.

In onze aanpak heeft het overleg met de opdrachtgever en begeleidingscommissie centraal gestaan om te komen tot een gemeenschappelijk gedragen eindresultaat. Alle keuzes zijn in afstemming gemaakt.

Gebied en doelstellingen
Ter inleiding op de analyse en om de resultaten in perspectief tot de uitgangssituatie te kunnen plaatsen is ten eerste een korte beschrijving van het gebied gegeven en worden de doelsoorten met de betreffende Natura 2000-doelen geïntroduceerd in **hoofdstuk 2**.

Inventarisatie verstoringsinvloeden
Om mogelijke effecten van verstoring in het gebied te kunnen duiden is in **hoofdstuk 3** in de eerste plaats een overzicht gegeven van de verstoringsgevoeligheid en verstoringsafstanden van de doelsoorten. Tevens geeft dit hoofdstuk een overzicht van de geïnventariseerde verstoringsinvloeden in de huidige situatie. Daarnaast wordt inzicht gegeven in de algemene trend en intensiteit van verschillende verstoringsbronnen in het gebied in historisch en toekomstige perspectief. De resultaten van de inventarisatie zijn vervolgens gebruikt als input voor de kwantitatieve draagkrachtanalyse (Hoofdstuk 4).

Draagkrachtanalyse ganzen en zwanen
In **hoofdstuk 4** wordt de draagkrachtanalyse uiteengezet voor de doelsoorten Kleine zwaan, Wilde zwaan, Kolgans en Toendrarietgans. Hiervoor is de berekende beschikbare opvangcapaciteit vergeleken met de benodigde opvangcapaciteit om aan de doelstellingen te voldoen. De beschikbare opvangcapaciteit is afhankelijk van het aanwezige foerageergebied en de mate waarin doelsoorten ongestoord kunnen foerageren. Voor dit onderzoek zijn daarom de geïnventariseerde verstoringsinvloeden in de berekeningen geïntegreerd. Tevens is een overzicht gegeven van de verandering in opvangcapaciteit in de historische en toekomstige situatie, rekening houdend met toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen.

Ecologische analyse per soort
Om mogelijke effecten op instandhoudingsdoelen van de niet-broedvogels en de Kraanvogel te kunnen bepalen is het van belang om inzicht te krijgen in de doelen en de aantalsontwikkelingen van de soorten. In **hoofdstuk 5** wordt per soort een overzicht gegeven van de aantalsontwikkelingen en trends, welke worden geduid in groter perspectief aan de hand van de verstoringsinvloeden in het gebied, in groter geografisch verband. Tevens is een inschatting gemaakt van de verwachte effecten van klimaatverandering in toekomstig perspectief.

Scenario's en advies
Hoofdstuk 6 geeft achtereenvolgens inzicht in de veranderingen in opvangcapaciteit door middel van theoretische draagkrachtscenario's waarbij verschillende verstoringsbronnen worden beperkt; welke maatregelen theoretisch de meeste draagkracht opleveren; en de indicatieve kosten die hier mee gemoeid zijn.

In **Hoofdstuk 7** worden conclusies getrokken waaruit een advies volgt en mogelijke maatregelen gegeven worden op basis van de vergaarde informatie uit voorgaande hoofdstukken

2 Gebied en doelstellingen

2.1 Gebiedsbeschrijving

Het Natura 2000-gebied Fochteloërveen is gelegen in de gemeenten Noordenveld (Drenthe) en Ooststellingwerf (Fryslân) en ligt tussen Veenhuizen, Bovensmilde, Ravenswoud en Fochteloo direct ten westen van Assen (zie Figuur 2-1) en beslaat een oppervlakte van circa 2596 ha. Het bestaat naast het hoogveen in het centrale deel van het gebied, uit droge en vochtige heide, vennen, ruige graslanden en het gebied wordt in het noorden begrensd door een bosgebied met naaldbomen. In het zuidoosten liggen enkele rietvelden met bos, die zijn ontstaan uit vloeivelden. In het noordoosten van het gebied bevinden zich de Norgerpetgaten, een klein veenrestant, en het Esmeer, de grootste pingoruïne van Drenthe. Sinds 2001 broedt de karakteristieke Kraanvogel in het gebied onder andere door de aanwezigheid van het vernatte hoogveen. Ook is het gebied van belang voor andere broedvogels waaronder Paapje, Roodborsttapuit, Porseleinhoen en Geoorde fuut. Buiten het broedseizoen is het gebied van belang als slaapplaats en foerageergebied voor ganzen, zwanen en eenden.

Een belangrijk deel van het gebied is eigendom van de natuurorganisaties Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. Het overige deel van het gebied is in eigendom van de Staat en particulieren (Beheerplan 2016).

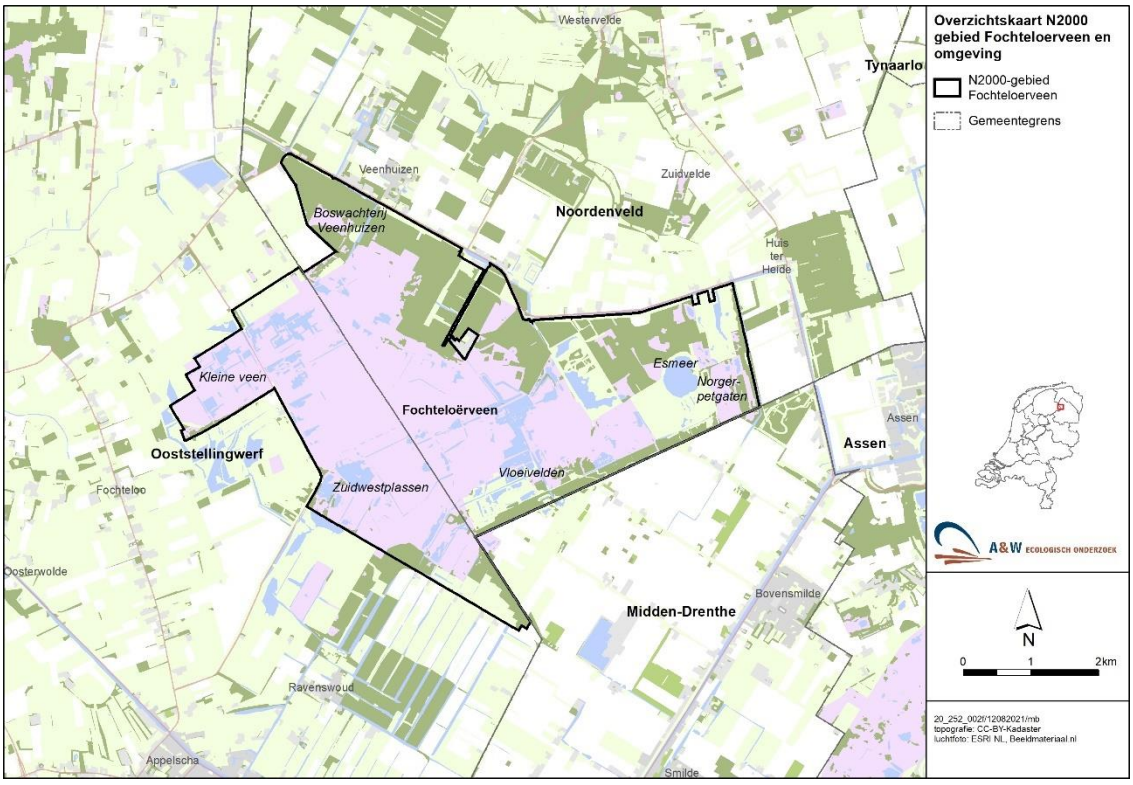

Figuur 2-1 Ligging Natura 2000-gebied Fochteloërveen ten opzichte van de gemeentegrenzen.

2.2 N2000-instandhoudingsdoelstellingen

Voor de realisatie van de landelijke Natura 2000-doelen zijn aan alle Natura 2000-gebieden kernopgaven toebedeeld om doelen voor Habitattypen en -soorten en Vogelrichtlijnsoorten per Natura 2000-gebied te focussen en concretiseren. Tabel 2-1 geeft de kernopgaven weer voor Natura 2000-gebied Fochteloërveen.

Tabel 2-1 Kernopgaven Natura 2000-gebied Fochteloërveen (Essentietabel, synbiosys.alterra.nl)

Kernopgave	Natura 2000-doel
7.01 Uitbreiding actieve kern	Uitbreiding kernen van **Actieve hoogvenen** (hoogveenlandschap) *H7110_A
7.02 Initiëren hoogveenvorming	Op gang brengen of continueren van hoogveenvorming in **Herstellende hoogvenen** H7120 in kansrijke situaties, met het oog op ontwikkeling van Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap) *H7110_A (waar nodig uitbreiding oppervlakte H7120). Instandhouding van huidige relicten als bronpopulaties fauna. Herstel van grote veengebieden met voldoende rust onder andere voor de niet-broedvogel **Kraanvogel** A127.
7.03 Overgangszones grote venen	Ontwikkeling van overgangszones van **Actieve hoogvenen** (hoogveenlandschap) *H7110_A incl. laggzones (met onder andere **Hoogveenbossen**) *H91D0, **Zure vennen** H3160 en **Porseleinhoen** A119 en **Paapje** A275.

*De met een * aangegeven habitattypen betreffen zogenaamde prioritaire habitattypen die extra onder druk staan en waarvoor extra inspanning vereist is.*

Het gebied Fochteloërveen is in totaal aangewezen voor vijf habitattypen, vier broedvogelsoorten en zes niet-broedvogelsoorten te weten de Kleine zwaan, Wilde zwaan, Toendrarietgans, Kolgans, Wintertaling en Slobeend. De instandhoudingsdoelen van de niet-broedvogels betreffen het behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie met een gemiddeld seizoensmaximum[1] van 90 Kleine zwanen, 100 Wilde zwanen, 11.100 Toendrarietganzen en 2.300 Kolganzen. Voor de Wintertaling en de Slobeend is dit een gemiddeld seizoensgemiddelde[2] van 600 Wintertalingen en 40 Slobeenden (Zie

[1] *Het gemiddelde van het piekaantal per seizoen, berekend over een reeks van achtereenvolgende seizoenen*
[2] *Het gemiddelde aantal in een gebied aanwezige vogels over het gehele seizoen (12 maanden), berekend aan de hand van maandelijks uitgevoerde tellingen*

Tabel 2-2).

Hoewel de Kraanvogel (*Grus grus*) een Vogelrichtlijnsoort is (Annex I), is de Kraanvogel nog niet officieel gekwalificeerd als broed- en niet-broedvogel voor het Fochteloërveen waardoor er nog geen instandhoudingsdoel voor de soort bestaat. Wel bestaat een beschermingsverplichting en wordt de Kraanvogel in de kernopgaven expliciet genoemd als een unieke en kenmerkende soort van Actieve en Herstellende hoogvenen waarvoor de aanwezigheid van voldoende rust noodzakelijk is (Kernopgave 7.03)

Tabel 2-2 Instandhoudingsdoelen (IHD) niet-broedvogels en gebiedsfunctie (foerageergebied (f), slaap- (s) en rustplaats (r)) voor Natura 2000-gebied Fochteloërveen (zie Aanwijzingsbesluit; Beheerplan Provincie Drenthe (2016).

Code	Soort	Doel Leefgebied		Functie	IHD gemiddeld seiz. max.	IHD gemiddeld seiz. gem.
		Omvang	Kwaliteit			
A037	Kleine zwaan	Behoud	Behoud	*s, r*	90	
A038	Wilde zwaan	Behoud	Behoud	*s, r*	100	
A039b	Toendrarietgans	Behoud	Behoud	*s, r*	11.100	
A041	Kolgans	Behoud	Behoud	*s, r*	2.300	
A052	Wintertaling	Behoud	Behoud	*f*		600
A056	Slobeend	Behoud	Behoud	*f*		40

3 Verstoringsinvloeden

Veel mensen bezoeken natuurgebieden voor rust, ruimte en natuurschoon. Ook het Fochteloërveen is een gebied dat door veel recreanten wordt bezocht, niet in de laatste plaats door de aanwezigheid van de unieke Kraanvogel. Echter, de aanwezigheid van recreanten, maar ook andere bezigheden en ontwikkelingen rondom het veen kunnen verstoring van de natuur en de doelsoorten tot gevolg hebben. Zo lopen er rondom, en beperkt door, het Fochteloërveen, diverse paden en wegen geschikt voor wandelaars, fietsers en gemotoriseerde voertuigen die hier gebruik van maken als doorgaande verbinding of het gebied bezoeken ter recreatie, maar tevens verstoring kunnen veroorzaken. Ook kan verstoring veroorzaakt worden door onder andere verjaging van vogels op agrarische percelen rondom het veen. Daarnaast is luchtvaart een mogelijke verstoringsbron, door vliegbewegingen over het gebied door grote vliegtuigen, straaljagers, helikopters en les- en sportvliegtuigen vanaf Eelde en Harderwijk.

Om mogelijke effecten van verstoring in het gebied te kunnen duiden is in dit hoofdstuk een overzicht gegeven van de verstoringsgevoeligheid en mogelijke effecten hiervan op de doelsoorten. Daarnaast is de verstoringsdruk geïnventariseerd om inzicht te krijgen in de *algemene trend* en de intensiteit van verschillende verstoringsbronnen in het gebied in de loop van de tijd en om effecten van verstoring in en rondom het Fochteloërveen in kaart te brengen als *input voor een kwantitatieve analyse* in hoofdstuk 4. De resultaten van de verstoringsinventarisatie worden in de volgende paragrafen behandeld.

3.1 Verstoringsgevoeligheid

Voldoende rust in een gebied is naast voedsel van voldoende omvang en kwaliteit een zeer belangrijke factor voor het voorkomen en behouden van (doel)soorten in een gebied (Krijgsveld et al. 2008). Verstoring kan op verschillende manieren van invloed zijn op vogelpopulaties. Zo kan directe verstoring fysiologische en gedragseffecten teweegbrengen met verlies van tijd en energie tot gevolg. Afhankelijk van de intensiteit en frequentie van verstoring kan dit mogelijk doorwerken op het reproductief succes of de overleving en uiteindelijk op de populatie (Figuur 3-1).

Indirecte gevolgen van verstoring hebben vooral betrekking op (kwaliteits-) verlies van leefgebied (Krijgsveld *et al.* 2008). Onderzoek van Krijgsveld *et al.* (2008) wijst uit dat ganzen en Smienten minder foerageren in gebieden nabij wegen en paden dan in onverstoord gebied. Verstoring door mensen en andere verstoringsbronnen kunnen daardoor resulteren in een lagere begrazingsdruk (Madsen 1995; Tombre *et al.* 2005; Bos *et al.* 2008).

Zoals behandeld in voorgaande hoofdstukken fungeert het Fochteloërveen voor de doelsoorten Kleine Zwaan, Wilde zwaan, Toendrarietgans, Kolgans, Slobeend en Wintertaling als slaap- rust, en foerageergebied en voor de Kraanvogel tevens als broedgebied. Effecten van verstoring zijn afhankelijk van verschillende factoren en kunnen verschillen per soort, verstoringsbron en intensiteit, activiteit van de vogels, terreintype en seizoen (Krijgsveld *et al*. 2008).

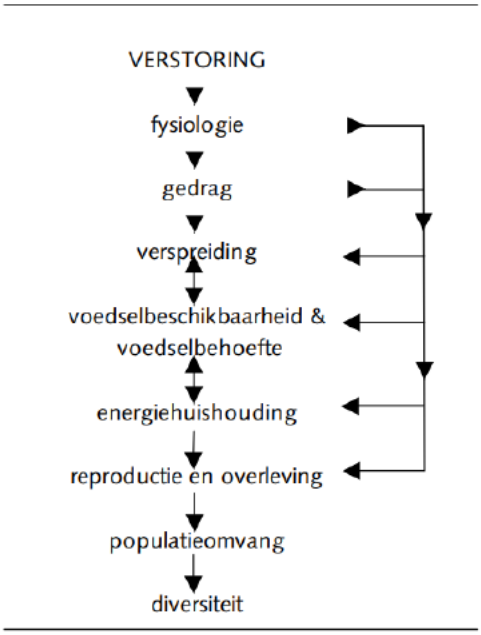

Figuur 3-1 Schematische weergave van verstoringseffecten en mogelijke interactie tussen verstoringsniveaus (uit Krijgsveld et al. 2008).

Tabel 3-1 geeft een overzicht van min en max waarden of gemiddeldes van gemeten verstoringsafstanden uit de literatuur. In de tabel is de afstand weergegeven waarbij vogels opvliegen en vluchten (*vluchtafstand*), voor verstoring door recreatie en vliegverkeer en de gemiddeldes voor land, water en in de lucht. In sommige gevallen is de *alertafstand* weergegeven, wanneer de vluchtafstand niet beschikbaar was. De alertafstand, is de afstand waarop vogels stoppen met hun activiteit en alert gedrag vertonen. Deze afstand is gemiddeld 2,3 keer groter dan de opvliegafstand en zou aangehouden moeten worden om verstoring te voorkomen (Krijgsveld et al. 2008).

Tabel 3-1 Overzicht van uit literatuur bekende verstoringsafstanden recreatieve verstoringsbronnen en vliegverkeer voor de doelsoorten en Kraanvogel. Bron: in Krijgsveld et al. (2008); Dwyer (2010); in Livezey et al. (2016); Coetzer & Bouwman et al. (2017); Bech-Hansen et al. (2020)

	Gemiddelde of minimale – maximale verstoringsafstand (m)							Gemiddelde verstoringsafstand (m)		
Soort	**Voet-ganger**	**Jager/ Jacht**	**Fietser**	**Voertuig**	**Vaartuig**	**Vliegtuig**	**Wind**	**Land**	**Water**	**Lucht**
Kleine zwaan					142-700		313		492	
Wilde zwaan	155-211	325	116	168		1355*		206		1355*
Toendrarietgans	200	500		300-500		500-6550*	750	300		3525*
Kolgans	25-200	500				200-1000	500	124		583
Wintertaling	39-204				76-150		175	133	113	
Slobeend					50-430				232	
Kraanvogel	300-400							350		

**alertafstand*

Zwanen

De verstoringsgevoeligheid van Kleine- en Wilde zwaan is over het algemeen gemiddeld tot groot. Op water foeragerende en ook rustende wilde zwanen zijn gevoelig voor verstoring. In graslanden is de verstoringsafstand mogelijk kleiner (zie bronnen in Krijgsveld et al. 2008 en Livezey et al. 2016; Mayer et al. 2019). Zwanen met een activiteitengebied in agrarische omgeving, hebben vooral te maken met verstoring door landbouwwerkzaamheden en jacht, soms ook door laagvliegende vliegtuigen en helikopters. Zwanen mijden gebieden waar jacht plaatsvindt, waardoor ze geschikt foerageergebied mislopen (Schneider-Jacoby *et al*. 1991). Windmolenparken hebben een verstorende werking op afstanden tussen de 125-500 m (Profielendocument 2008; Fijn *et al*. 2012).

Ganzen

De Toendrarietgans is erg gevoelig voor verstoring. Met name landrecreatie kan een negatief effect veroorzaken (Spilling *et al.* 1991; Krijgsveld *et al.* 2008). Zo geven in de foerageergebieden landbouwwerkzaamheden, laagvliegende (sport)vliegtuigen, helikopters, jacht en recreatie de meeste verstoringsdruk. De soort is tevens gevoelig voor verdichting van het landschap door windmolens, wegen, bebouwing en beplantingen. Ook de Kolgans is gevoelig voor verstoring. De verstoringsafstand door windparken ligt tussen de 300-900 m en 400-600 m voor respectievelijk Toendrarietganzen en Kolganzen (Profielendocument 2008).

Onderzoek heeft daarnaast uitgewezen dat foerageergebieden nabij wegen met verkeer en wandelaars gemeden werden door Kolganzen. Tevens werden op verstoorde velden minder Kolganzen aangetroffen en vogels in verstoord gebied besteedden meer tijd aan vliegen. Het opvliegen van ganzen werd met name door luchtverkeer veroorzaakt (Venema 1988 in Krijgsveld et al. 2008). Daarnaast nam de vliegafstand toe na verstoring en was er meer foerageertijd nodig (bij verdubbeling vliegafstand, 3,7% meer foerageertijd noodzakelijk) (Nolet *et a*l. 2016).

Eenden

De verstoringsgevoeligheid van Wintertaling en Slobeend kan gecategoriseerd worden als respectievelijk gemiddeld en groot (Krijgsveld et al. 2008), waarbij het meest negatieve effect van verstoring wordt veroorzaakt door waterrecreatie of landrecreatie in de oeverzones. De Slobeend is daarnaast zeer gevoelig voor verstoring in de ruitijd (Krijgsveld et al. 2008). Bij windturbines zijn verstoringsafstanden van 100-250 m vastgesteld voor Wintertaling (Profielendocument 2008). Verstoring door jacht heeft als effect dat eenden zich verplaatsen naar andere deelgebieden (Bregnballe & Madsen 2004). Daarnaast maakt het voor eenden een groot verschil of er structuren aanwezig zijn die zichtbaarheid van verstoringsbronnen (recreanten) afschermen, zoals rietkragen of bosschages langs water. Ook is er een groot verschil samenhangend met groepsgrootte.

Kraanvogel

De Kraanvogel is zeer verstoringsgevoelig en vlucht al op grote afstand voor elke vorm van menselijke verstoring, waaronder agrarische activiteiten en recreatie of laagvliegende vliegtuigen en helikopters (Krijgsveld et al. 2008; Profielendocument 2008). Hoewel er weinig literatuur beschikbaar is over specifieke verstoringsafstanden van de Kraanvogel in Nederland, wordt de verstoringsafstand in het Fochteloërveen gemiddeld geschat rond de 300-400 m (Bijlsma 1999). Internationaal zijn verstoringsafstanden gevonden van 150 m in Scandinavië, 200-300 m in Duitsland en tot 1000 m in Spanje. De variatie hangt samen met de mate van rust in het gebied. Uit onderzoek in China naar effecten van verstoring door menselijke recreatie op de Monnikskraanvogel (*Grus monacha*), kwam naar voren dat de verstoringsafstand toenam met geluidsintensiteit van de verstoringsbron. Zo liep de verstoringsafstand op van 250 m tot 700 m

door het geluid van wandelaars, motorgeluid en fluitende en schreeuwende personen (Luo *et al.* 2012).

3.2 Huidige verstoringsdruk

Basisverstoring
Om de draagkracht van het Fochteloërveen voor de doelsoorten goed te kunnen bepalen is een kwantitatieve analyse van verstoringsbronnen en effecten van verstoring van belang. Om effecten van verstoring in de huidige situatie in en rondom het Fochteloërveen zo goed mogelijk in kaart te brengen voor de berekening van de beschikbare opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen (zie hoofdstuk 4), is ten eerste een *basisverstoringskaart* opgesteld. Deze kaart is gebaseerd op het landgebruik en de in het landschap aanwezige fysieke verstoringsbronnen met een verstoringscontour (o.a. paden, wegen, bomenrijen en bebouwing).

De gehanteerde afstanden van de verstoringscontour sluiten aan bij eerdere rapportages van A&W (zie ook Bijlage 1.3). Het resultaat geeft een kaart met het voor ganzen en zwanen geschikt foerageergebied buiten de verstoringscontour en vormt de basis in een situatie met rustig regulier gebruik (Figuur 3-2). Uit de basisverstoringskaart blijkt dat het meeste potentieel geschikte foerageergebied in de vorm van grasland ten zuiden en westen van het Fochteloërveen ligt en voor bouwland in het noorden en oosten (Figuur 3-2).

Additionele verstoring
Naast de basisverstoringskaart is een inventarisatie gemaakt van verstoring op basis van gebiedskennis van gebiedsdeskundigen van Natuurmonumenten en de WetlandWacht. Hiervoor zijn per km hok in een straal van 5 km[3] rondom het gebied, de intensiteit en de verschillende vormen van *additionele verstoring* in het gebied kwalitatief ingeschat, in kaart gebracht en gekwantificeerd. De verstoring is percentueel gesteld in het aantal dagen van verstoring per week. Hiervoor is onderscheid gemaakt in de volgende vormen van verstoring welke per km hok in percentages zijn uitgedrukt (Voor details zie Bijlage 1.3):

- fietsers;
- wandelaars;
- overige vormen van recreatie (motorcross / metaaldetectie);
- verjaging (incl. jacht en afschot)

Het resultaat is een km hok kaart per verstoringsbron waarbij de verstoringsdrukpercentages in kleur zijn weergegeven (Figuur 3-3). Verstoringsdruk door *vliegverkeer* is, anders dan bij de andere verstoringsbronnen, niet aan een specifieke locatie in het gebied te relateren. Om deze reden is het vliegverkeer niet in kaart weergegeven, maar is het verstoringseffect berekend voor de analyse in hoofdstuk 4 (voor details zie Bijlage 1.3).

Uit de verstoringsdrukkaarten blijkt dat er een grote tot vrijwel continue verstoring rondom het gebied bestaat van fietsers en wandelaars. De gebieden met de hoogste verstoringsdruk door wandelaars liggen nabij de bebouwde kom ten noorden en oosten van het Fochteloërveen bij Assen, Kloosterveen, Veenhuizen en Smilde. De verstoringsdruk door verjaging, jacht en afschot concentreert zich voornamelijk ten westen- en zuidwesten van het Fochteloërveen met een matige tot grote verstoringsdruk. Verstoring door overige vormen van recreatie zoals motorcrossers en metaaldetectoren is met name aanwezig ten oosten en zuidoosten van het gebied, met een kleine verstoringsdruk.

[3] *Zie Bijlage 1.1 voor uitleg over de gehanteerde oppervlaktecontour*

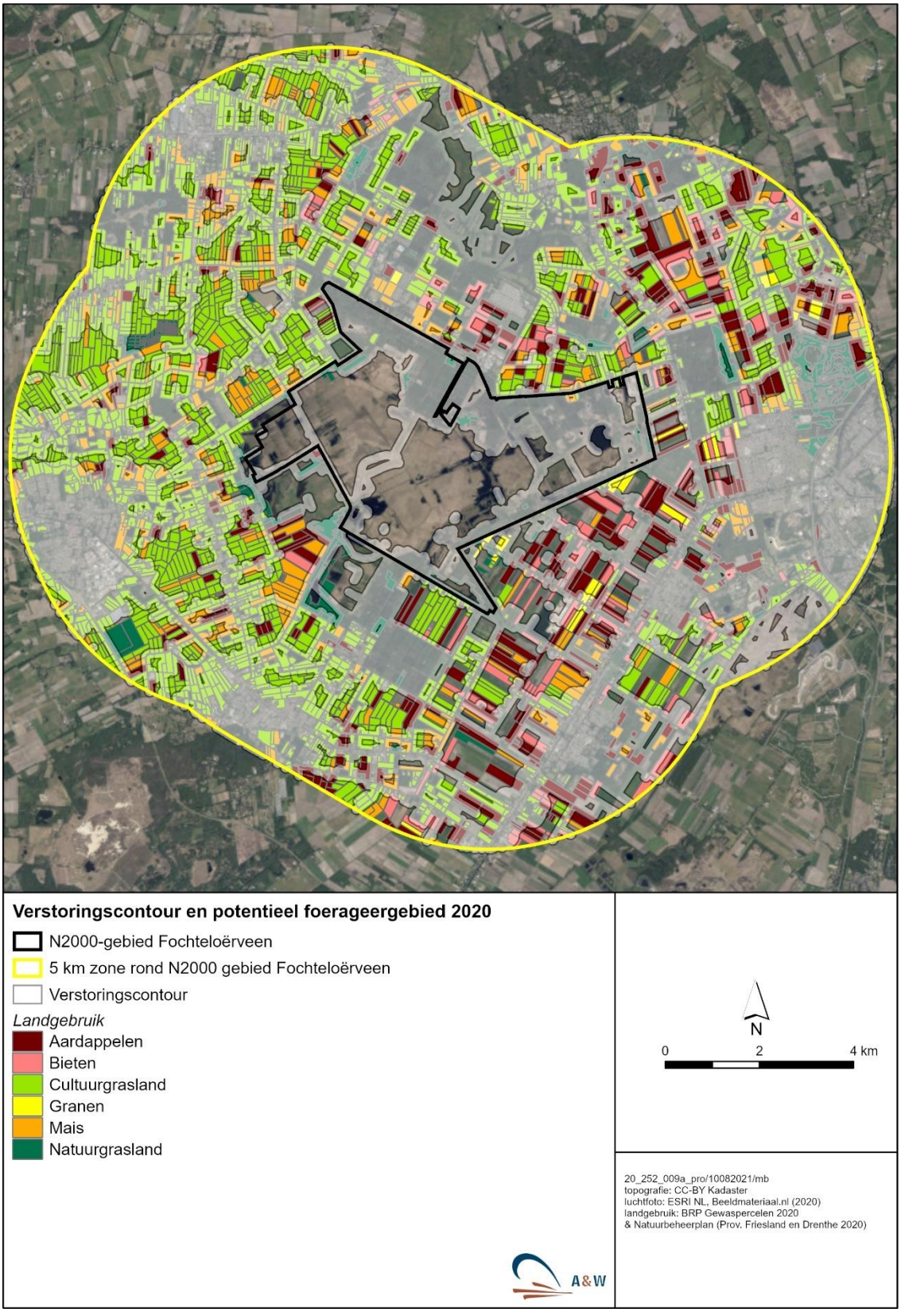

Figuur 3-2 Foerageergebied gecategoriseerd in landgebruiktypen inclusief verstoringscontour binnen een straal van ca. 5 km rondom het Fochteloërveen (uitgangskaart situatie 2020).

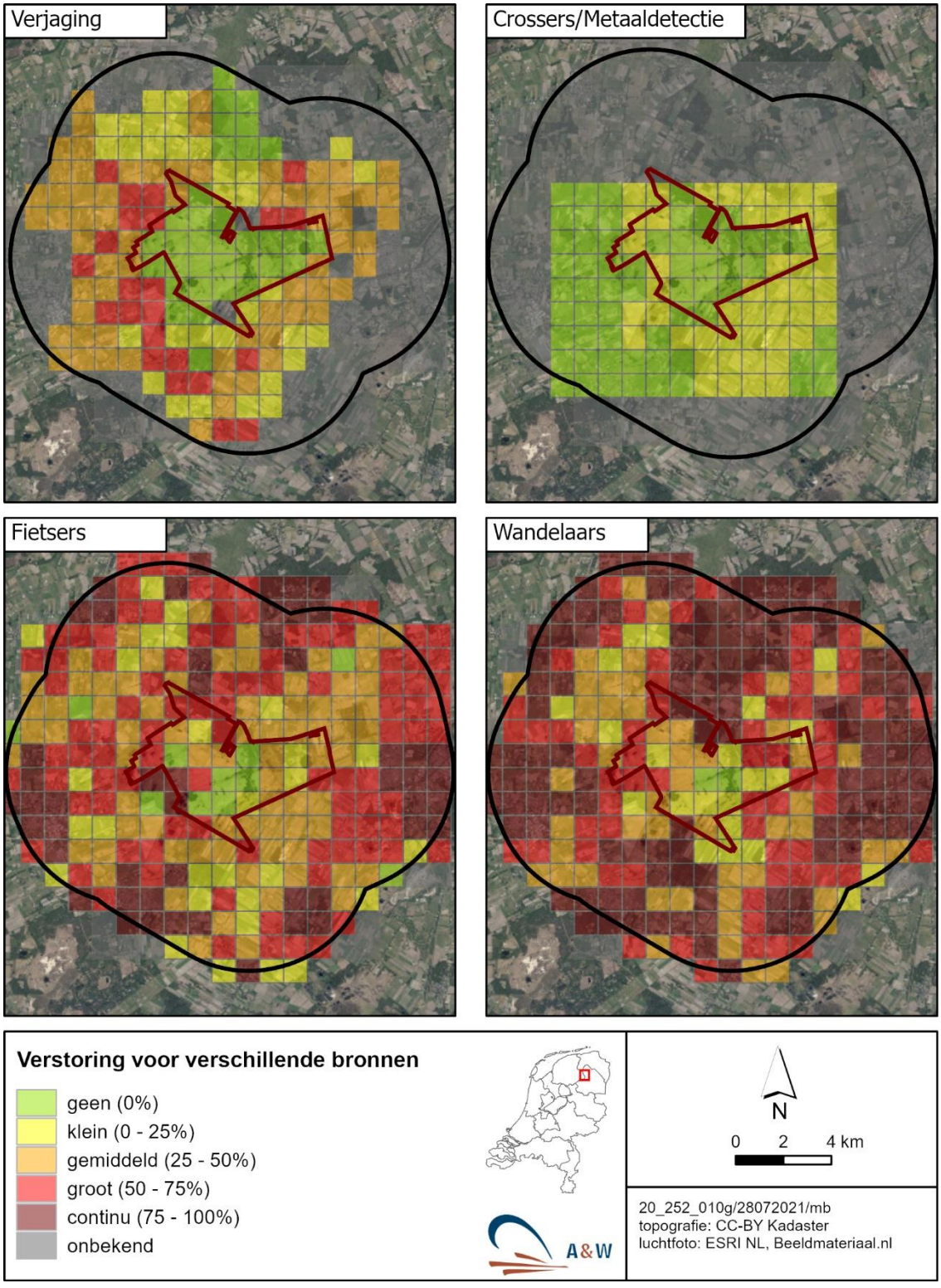

Figuur 3-3 Overzichtskaart inventarisatie verstoringsdruk per km hok voor fietsers, wandelaars, verjaging en crossers / metaaldetectoren binnen een straal van 5 km (zwarte contour) rondom het Fochteloërveen (donkerrode contour) (Bron input: Natuurmonumenten ([redacted]) en WetlandWacht [redacted]

3.3 Historische situatie en trends

Om tevens een indruk te krijgen van verstoringsdruk in *historisch perspectief* is verstoring geïnventariseerd middels consultatie van bewoners en gebiedskenners (historisch panel) over de variatie in verschillende verstoringsbronnen, de verandering in verstoringsbronnen en de intensiteit van de verstoring in de afgelopen vijf jaar (periode 2015-2019) ten opzichte van 10 jaar geleden (2009) en ca. 25 jaar geleden (periode 1995-2000). Hierbij is waar mogelijk per deelgebied (Figuur 3-4 Overzichtskaart deelgebieden voor (historische) verstoringsinventarisatie) de toe- of afname in percentages gescoord van de verschillende verstoringsbronnen via wegen en paden, via kavels en het vliegverkeer (Voor details over methodiek inventarisatie zie Bijlage 1.4).

In totaal hebben 8 respondenten hun ervaring gedeeld. In Tabel 3-3 staan de resultaten en kleurcodes weergegeven voor de vergelijking met 2009 (Zie Bijlage 2.1 voor de resultaten voor de periode 1995-2000). Zo betekent een donkerrode kleur in de Tabel een toename van 75-100% verstoring in de huidige situatie ten opzichte van het jaar 2009. De verstoringspercentages zijn later gebruikt voor de berekening van de historische opvangcapaciteit (zie hoofdstuk 4 en Bijlage 1.4).

Om de ervaring van gebiedskenners te kunnen duiden en staven is tevens kwantitatieve informatie opgevraagd over wandelaars, fietsbewegingen en verkeerstellingen van de gemeente Assen en Ooststellingwerf, bezoekers van de uitkijktoren in het Fochteloërveen en vliegbewegingen uit gegevens van de Luchtverkeersleiding Nederland (LVNL). De ervaring en uitwerking is beschreven in de volgende paragrafen.

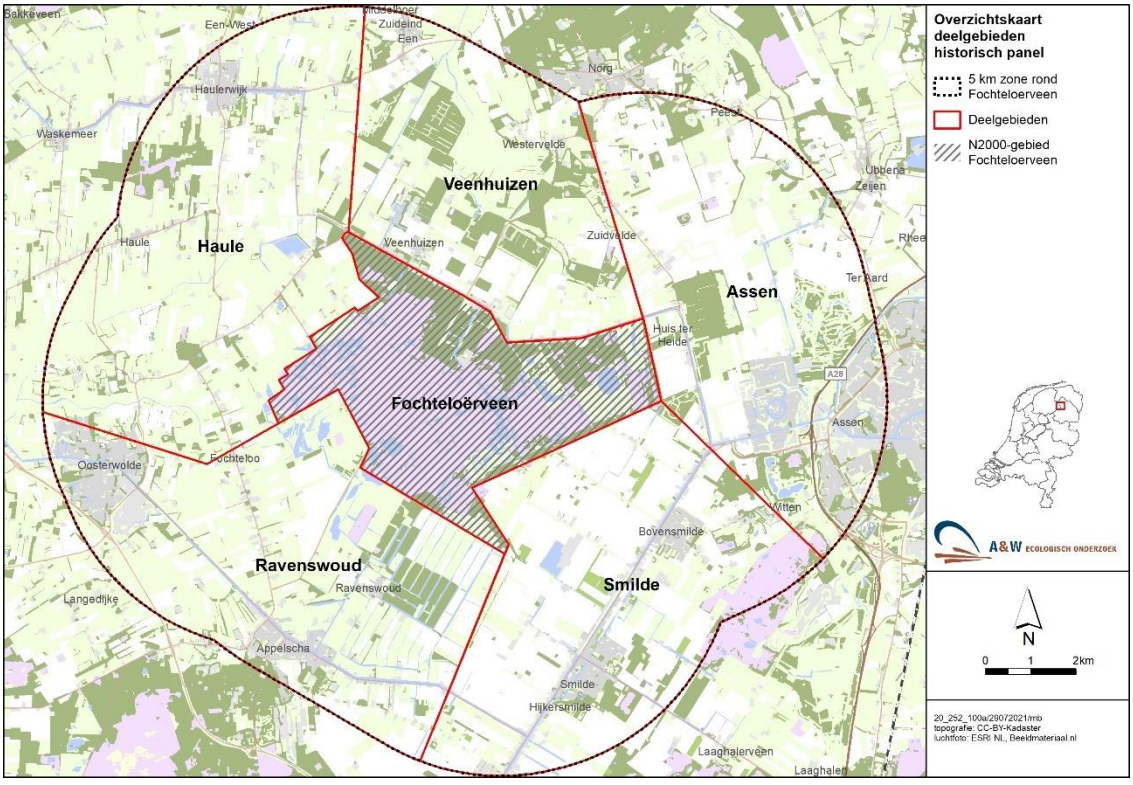

Figuur 3-4 Overzichtskaart deelgebieden voor (historische) verstoringsinventarisatie.

Tabel 3-2 Overzichtstabel gemiddelde scorepercentages verstoringsinventarisatie per deelgebied per verstoringsbron in de huidige situatie (afgelopen 5 jaar) ten opzichte van 2009.

	Assen	Smilde	Ravens-woud	Haule	Veen-huizen	Fochteloër-veen	Gemiddeld
Via paden / wegen	***67***	***50***	***63***	***38***	***47***	***66***	***55***
Fietser	83	63	67	50	56	67	64
Wandelaars	50	38	58	25	38	65	45
Op kavels	***50***	***34***	***32***	***-13***	***31***	***24***	***26***
Verjaging / afschot	75	38	12	-50	0	0	12
Crossers	50	50	33	?	75	31	48
Metaaldetectie	0	25	17	?	0	8	10
Honden (kavelranden)	75	25	67	25	50	55	49
Luchtverkeer	***25***	***27***	***20***	***44***	***38***	***35***	***31***
Kleine vliegtuigjes	0	25	42	25	50	46	31
Helikopters	50	25	42	75	50	38	47
Grote vliegtuigen	50	56	8	75	50	65	51
Straaljagers	0	0	-13	0	0	-7	-3
Gemiddeld	**38**	**30**	**26**	**25**	**34**	**29**	
# respondenten	N=3	N=2	N=3	N=1	N=2	N=6	

Kleurcodes verstoring	Afname	Gelijk	Lichte toename	Matige toename	Sterke toename	Zeer sterke toename	onbekend
		0%	1-24%	25-49%	50-74%	75-100%	?

Verstoring via wegen en paden

Fietsers en wandelaars

In de afgelopen jaren hebben verschillende ontwikkelingen plaatsgevonden in- en rond het Fochteloërveen. Zo is het gebied toegankelijker geworden voor recreanten door aanpassing van paden en wegen en kunnen woningbouwontwikkelingen hier aan bijdragen door toename van bezoekers uit de omgeving (Grontmij 2011a). Echter, er zijn weinig kwantitatieve data beschikbaar over de actuele recreatieontwikkelingen. In de Natuurvisie (2010) van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer is geschat dat het aantal fietsers en auto's op de Fochteloërveenweg in de periode 1995-2010 is verdrie- tot zesvoudigd. Door [redacted] zijn vanaf het jaar 2013 in het gebied tellingen gedaan van recreanten, verkeer en andersoortige verstoring. Uit de tellingen kwam naar voren dat wandelaars en fietsers zijn toegenomen. Gemiddeld over de jaren was het aantal bezoekers ca. 40% hoger in het weekend dan door de weeks (Zie figuren Bijlage 2.2).

De sterke toename in wandelaars en fietsers met name in het weekend en met feestdagen, komt overeen met de ervaringen van gebiedskenners. Nieuw aangelegde fietspaden naar Ravenswoud en naar Drentseweg hebben hier mogelijk aan bijgedragen. De Meesterswijk is druk tot zeer druk met fietsers. Specifiek wordt de afgelopen tien jaar gekenmerkt door toename in aantal elektrische fietsen, racefietsers en mountainbikers die routes volgen rond het Esmeer en zuidoostzijde van het Fochteloërveen in de bosrand na aanleg van het betonfietspad.

Ook het aantal honden dat hun baas vergezelt in het gebied is fors toegenomen. Dit is mede te wijten aan het ingestelde losloopgebied in de Compagnonsbossen. Het los laten lopen van

honden gebeurt vrijwel overal, met name op de wandelroutes en in de randzones. Ook zorgt de toename van het aantal fotografen in het gebied voor veel verstoring en overlast van foeragerende en rustende Kraanvogels en ganzen, maar ook broedvogels en zelfs reptielen. Fotografen lijken zich weinig van regels aan te trekken.

Gemotoriseerd verkeer

Samen met de toename in wandelaars en fietsers lijkt ook het gemotoriseerd verkeer fors toegenomen in de afgelopen jaren, waaronder automobilisten en motorrijders die aan het toeren zijn. Daarnaast staan er veel meer auto's, (soms met draaiende motor) in de bermen om vanuit de auto vogels te observeren. De ervaren toename in intensiteit en variatie van gemotoriseerd verkeer komt overeen met de tellingen van . Uit de tellingen blijkt dat het aantal auto's en motoren dat de Fochteloërveenweg passeerden in 2020 is toegenomen ten opzichte van 2012 en zijn er meer verschillende voertuigen geobserveerd, waaronder campers, vrachtauto's, tractoren, een kraan en quads (Zie Bijlage 2.2). Uit tellingen voor de verkeersvisie door Roelofs Advies en Ontwerp (2018), bleek dat de verkeersintensiteiten van verkeer op zondagen piekt op de Fochteloërveenweg, wat duidt op recreatief verkeer dat bewust de route langs het veen kiest.

Verstoring op kavels

Verjaging, jacht en afschot

Er zijn geen kwantitatieve data beschikbaar over de intensiteit van jacht en verjaging in en rondom het gebied. De ervaring van verjaging en afschot wisselt per deelgebied. Hoewel jacht over het algemeen lijkt afgenomen, is verjaging een frequent fenomeen. In deelgebied Assen wordt de grootste toename ervaren. Verjaging en afschot van ganzen die van de foerageergebieden naar de slaapplaatsen migreren vindt nog steeds regelmatig plaats door jagers en boeren, waarbij ook Kraanvogels worden verjaagd van de akkers.

Crossers en metaaldetectie

In elk deelgebied wordt een toename van verstoring door crossers op de kavels ervaren. Hierbij worden plaatselijk incidenteel of frequent crossers waargenomen in het najaar met name op zaterdag en zondag. Hierbij wordt o.a. gecrost op kale kavels en het verboden pad naar het Esmeer. De grootste toename wordt ervaren in deelgebied Veenhuizen met daaropvolgend Assen en Smilde. Metaaldetectie wordt incidenteel waargenomen en lijkt geen significante bron van verstoring op te leveren.

Vliegverkeer

Voor de trends van de vliegbewegingen over het Fochteloërveen is zijn data opgevraagd bij de Luchtverkeersleiding Nederland (NVNL) met daarin informatie van het aantal vliegbewegingen per vliegtuigtype, het aantal motoren, de vlieghoogte en de tijdsduur dat het vliegtuig zich in een straal van 5 km rondom het gebied bevond. Voor de trendanalyse zijn de vliegtuigtypes opgedeeld in vier categorieën: klein vliegtuig, groot vliegtuig, straaljager en helikopter (voor details zie Bijlage 1.3).

In de huidige situatie wordt ten opzichte van 25 jaar geleden veel overlast van vliegverkeer ervaren. Destijds kwam volgens de respondenten geen of incidenteel kleine- en grote vliegtuigen en helikopters over. Sinds 2009 ervaren de respondenten een gemiddeld matige toename van kleine vliegtuigjes en helikopters en een sterke toename van grote vliegtuigen. De ervaring van de matige toename van kleine vliegtuigjes en helikopters komt echter niet overeen met de LVNL data. In de volgende paragrafen worden de trends nader toegelicht.

Kleine vliegtuigjes en helikopters

In Figuur 3-5 en 3-6 is het gemiddeld aantal vliegbewegingen over het gebied van kleine vliegtuigjes en helikopters per dag weergegeven voor de jaren 2009 t/m 2020 voor de broed- en winterperiode. De algemene trend laat een afname zien van het aantal geregistreerde vliegbewegingen van kleine vliegtuigjes over de jaren. Zo is het aantal vliegbewegingen van vliegtuigjes in de winterperiode in 2019 met 45% afgenomen ten opzichte van 2009. Het aantal helikopters laat geen duidelijke trend zien.

Door de respondenten wordt een matig tot sterke toename van verstoring door kleine vliegtuigjes ervaren, met name in de weekenden. Het gaat dan om de kleine sportvliegtuigen en de kleine lesvliegtuigen die vanaf vliegveld Eelde en Lelystad vluchten maken over het gebied. Deze ervaring komt echter niet geheel overeen met de data van de LVNL (zie Figuur 3-5), waaruit blijkt dat het aantal kleine vliegtuigjes sinds 2009 is afgenomen[4]. Ook wordt een gemiddeld matige toename van verstoring door helikopters ervaren. Het gaat dan voornamelijk om vluchten van traumahelikopters. In de jaren 2007 t/m 2013 heeft een inventarisatie naar vliegbewegingen van kleine luchtvaart plaatsgevonden door de WetlandWacht. Hieruit bleek dat er een toename is in de storing door de kleine luchtvaart in de periode 2011-2013 t.o.v. 2007-2010 voornamelijk door helikopters (in Molenaar 2019). Voor deze periode komt het beeld overeen met de gegevens van de LVNL waarbij een piek van helikopters in 2013 zichtbaar is. Hierna is volgens de LVNL geen toename aanwezig.

Grote vliegtuigen en straaljagers

In Figuur 3-7 en 3-8 is het gemiddeld aantal vliegbewegingen van grote vliegtuigen en straaljagers per dag weergegeven voor de jaren 2009 t/m 2020 voor de broed- en winterperiode. Het aantal grote vliegtuigen dat over het gebied vliegt neemt toe over de jaren (Figuur 3-8). Zo is het aantal vliegbewegingen van grote vliegtuigen in de winterperiode van 2019 ten opzichte van 2009 met 28% toegenomen. De toename van het aantal grote vliegtuigen wordt ook ervaren door de respondenten. Dit is onder andere te wijten aan de uitbreiding van vliegveld Eelde. Door straaljagers wordt gemiddeld minder verstoring ervaren, hoewel uit de data van de LVNL geen trend af te leiden valt.

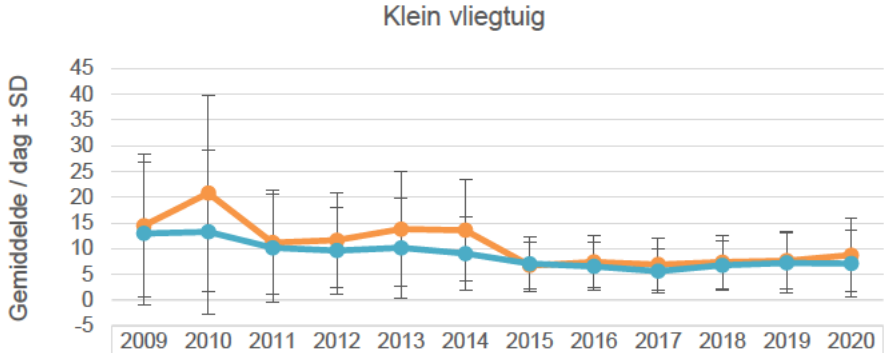

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Broed_hoogteselectie	14,5	20,8	11,2	11,6	13,8	13,6	6,7	7,4	6,9	7,4	7,6	8,7
Winter_hoogteselectie	13,0	13,3	10,1	9,6	10,2	9,1	7,1	6,5	5,6	6,8	7,2	7,1

Figuur 3-5 Gemiddeld (± standaarddeviatie) aantal geregistreerde vliegbewegingen van kleine vliegtuigjes per dag boven het Fochteloërveen van 2009 t/m 2020 in de broedperiode (april t/m aug) en winterperiode (sept t/m maart).

[4] *In de dataset waren vluchten zonder ID nummer aanwezig, wat volgens de LVNL mogelijk zweefvliegtuigen en luchtballonnen zijn of kleinere vliegtuigen die op zicht vliegen. Het totaal aantal niet-geregistreerde vluchten in de database bleek echter slechts 0,8% van het totaal, wat niets verandert aan de afnemende trend.*

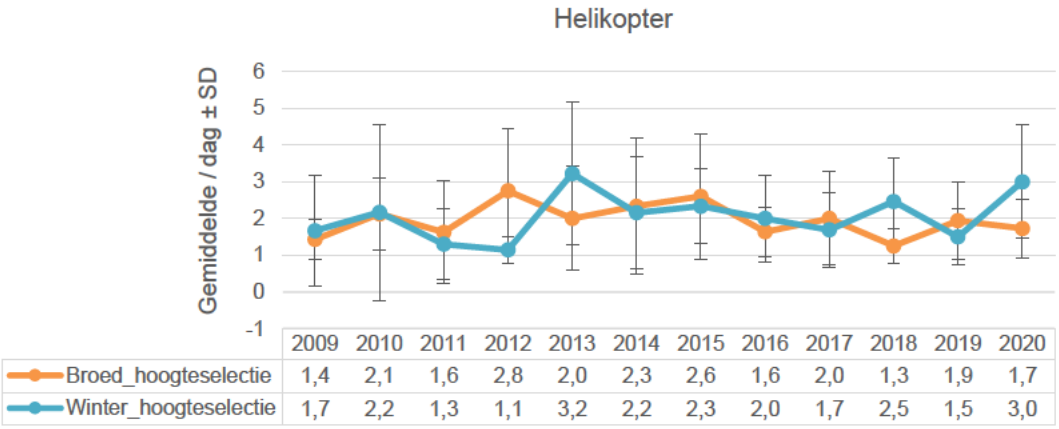

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Broed_hoogteselectie	1,4	2,1	1,6	2,8	2,0	2,3	2,6	1,6	2,0	1,3	1,9	1,7
Winter_hoogteselectie	1,7	2,2	1,3	1,1	3,2	2,2	2,3	2,0	1,7	2,5	1,5	3,0

Figuur 3-6 Gemiddeld (± standaarddeviatie) aantal geregistreerde vliegbewegingen van helikopters per dag boven het Fochteloërveen van 2009 t/m 2020 in de broedperiode (april t/m aug) en winterperiode (sept t/m maart).

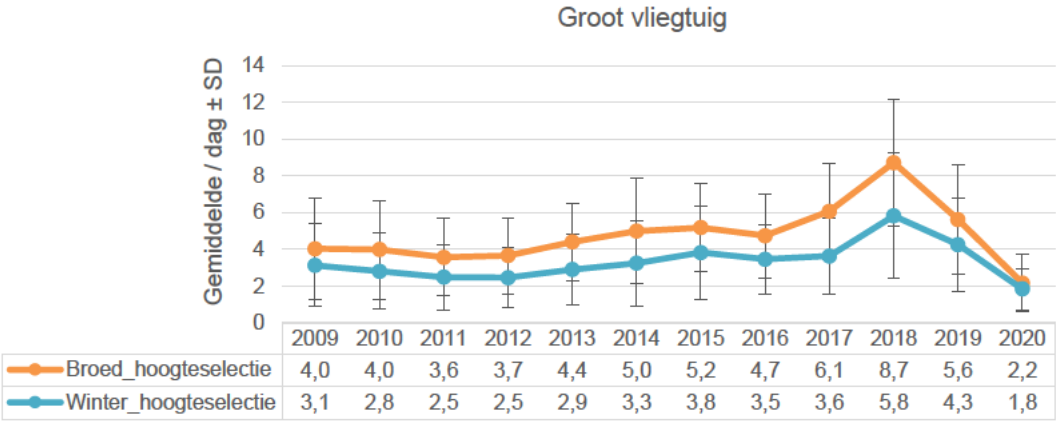

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Broed_hoogteselectie	4,0	4,0	3,6	3,7	4,4	5,0	5,2	4,7	6,1	8,7	5,6	2,2
Winter_hoogteselectie	3,1	2,8	2,5	2,5	2,9	3,3	3,8	3,5	3,6	5,8	4,3	1,8

Figuur 3-7 Gemiddeld (± standaarddeviatie) aantal geregistreerde vliegbewegingen van grote vliegtuigen per dag boven het Fochteloërveen van 2009 t/m 2020 in de broedperiode (april t/m aug) en winterperiode (sept t/m maart).

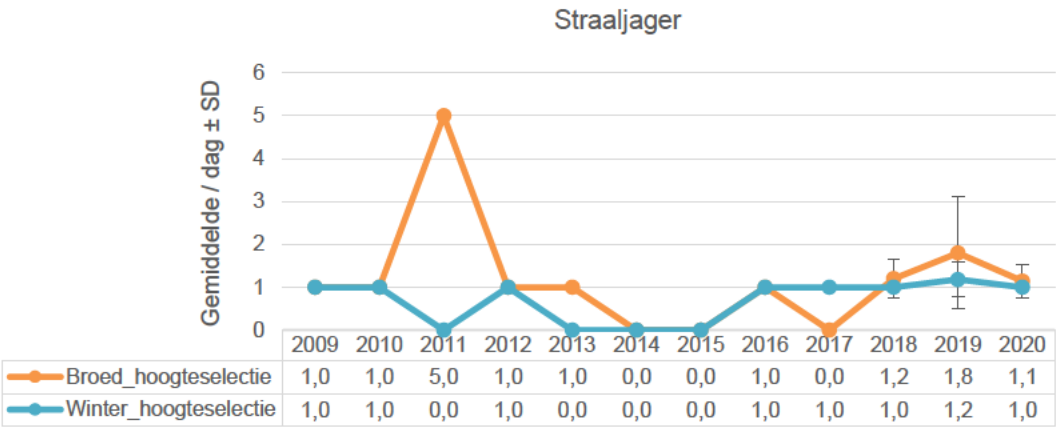

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Broed_hoogteselectie	1,0	1,0	5,0	1,0	1,0	0,0	0,0	1,0	0,0	1,2	1,8	1,1
Winter_hoogteselectie	1,0	1,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	1,0	1,0	1,0	1,2	1,0

Figuur 3-8 Gemiddeld (± standaarddeviatie) aantal geregistreerde vliegbewegingen van straaljagers per dag boven het Fochteloërveen van 2009 t/m 2020 in de broedperiode (april t/m aug) en winterperiode (sept t/m maart).

Luchtballonnen en drones

Ten opzichte van 25 en 10 jaar geleden worden incidenteel tot regelmatig luchtballonnen waargenomen, voornamelijk in het weekend[5]. De luchtballonnen komen vaak laag over het Fochteloërveen, waar ze met de gasbrander verstoring van vogels kunnen veroorzaken. De landing gebeurt vaak op de naastliggende landbouwgronden zoals in polder Ravenswoud. Een andere vliegende bron van verstoring die voorkomt in het Fochteloërveen is de aanwezigheid van drones[6]. Hoewel de frequentie nog incidenteel is, is volgens de respondenten ook dit gebruik toegenomen. Er is geen kwantitatieve data beschikbaar voor deze typen luchtverkeer.

Verstoringsduur en vliegpad

Helikopters en kleine (sport) vliegtuigjes zijn volgens de literatuur meer verstorend dan straaljagers en grote vliegtuigen, gezien zij vaak lager vliegen en langer boven een gebied aanwezig zijn dan grote vliegtuigen en straaljagers (Krijgsveld et al. 2008). Om inzicht te krijgen in veranderingen in vliegduur en mogelijke verstoringseffecten hiervan is de gemiddelde tijdsduur in minuten per vlucht per dag uitgezet over de jaren (Bijlage 323 Figuur 3-7, 3-8). Hoewel voor kleine vliegtuigen de tijdsduur gelijk blijft over de jaren, lijkt voor helikopters de tijdsduur gemiddeld wat hoger te liggen in periode 2013 – 2020 dan in 2009 – 2012.

Om een beeld te krijgen van de vliegbewegingen van het gebied is een kaart opgesteld met daarin alle vliegpaden per type categorie voor het jaar 2019 (zie Bijlage 2.3). Hieruit blijkt dat kleine- en grote vliegtuigen praktisch het gehele gebied overvliegen. Straaljagers vliegen gemiddeld iets zuidelijker over en helikopters wat meer aan de westkant van het gebied.

3.4 Toekomstige situatie

De draagkracht van het gebied kan afwijken in de toekomstige draagkracht door nieuw geplande (ruimtelijke) ontwikkelingen die mogelijk een extra verstoringsdruk met zich meebrengen. Om inzicht te krijgen in de toekomstige verstoringsdruk en deze kwantitatief mee te kunnen nemen in de analyse, is informatie opgevraagd bij de omliggende gemeenten (Assen, Noordenveld, Ooststellingwerf, Midden-Drenthe en Tynaarlo). Specifiek is gevraagd naar ruimtelijke ontwikkelingen, waarvoor al een concrete locatie en bestemmingsplan bestaat, en potentiële ontwikkelingen, waarvoor zoeklocaties bestaan, die mogelijk van invloed kunnen zijn op het foerageergebied. Onder ontwikkelingen wordt verstaan: woningbouw, veranderingen in landgebruik en agrarische overeenkomsten aan de randen van dorpen en in het buitengebied binnen een straal van 5 km rondom de grens van het Fochteloërveen (Voor details zie Bijlage 1.5).

Ruimtelijke ontwikkelingen in kaart

De ruimtelijke ontwikkelingen binnen het gebied mogelijk van invloed op het foerageergebied, konden worden onderverdeeld in de volgende categorieën: recreatie, wind- of zonne-energie, bedrijventerrein, natuurontwikkeling, woonwijk en gebiedsontwikkeling. In Figuur 3-9 staan alle ontwikkelingen die door de gemeentes zijn doorgegeven weergegeven, waarbij is aangegeven of de ontwikkeling concreet of potentieel is. De grootste oppervlaktes van de ruimtelijke ontwikkelingen binnen de 5 km straal vallen achtereenvolgens onder de categorieën woonwijk (Kloosterveen), recreatie (toeristische recreatieve zone Assen) en zonne-energie (Zuidvelde).

---

[5] In de gedragscode van de Nederlandse en internationale luchtvaartorganisaties is voor recreatieve vliegers vastgelegd dat klein vliegverkeer in principe het vliegen boven natuurgebieden vermijdt, tenzij het niet anders kan. In dat geval wordt gevlogen op een hoogte van minimaal 300 meter. Voor niet recreatieve vliegers is vliegen op een hoogte van minimaal 150 meter toegestaan (https://www.provincie.drenthe.nl/).

[6] Voor particulieren is het in principe niet toegestaan met drones boven Natura 2000-gebieden te vliegen (https://www.provincie.drenthe.nl/).

Figuur 3-4 in Bijlage 3.1 geeft het kaartbeeld inclusief de nieuwe verstoringscontour rekening houdend met de ontwikkelingen.

Overige ruimtelijke ontwikkelingen

Naast de ontwikkelingen met mogelijke invloed op het foerageergebied waarvoor een locatie concreet of potentieel in kaart gebracht kon worden, is door sommige gemeenten een uitgebreider overzicht gegeven van ontwikkelingen buiten de 5 km zone of waarvoor een plan bestaat, dat nog niet is uitgewerkt. In Tabel 3-3 is globaal per gemeente aangegeven onder welke categorie de mogelijk toekomstige ontwikkelingen vallen. Het merendeel van de gemeentes verwacht in de toekomst ontwikkelingen betreffende wind- of zonne-energie en woningbouw, met mogelijke consequenties voor de draagkracht van het Natura 2000-gebied Fochteloërveen. Zo kan bijvoorbeeld door de ontwikkeling van wind- en zonne-energie niet alleen foerageergebied verloren gaan, maar mogelijk ook van invloed zijn op rust- en slaapplaatsen. Een voorbeeld hiervan is een pilot van een zonneveld van 1,5 ha geïnstalleerd in de voormalige zandwinput Weperplas, wat een belangrijke slaapplaats betreft voor zwanen en ganzen (zie ook hoofdstuk 5). Daarnaast brengt de installatie van windmolens een mogelijke aanvaringsrisico van doelsoorten met zich mee.

Tabel 3-3 Overige ontwikkelingen buiten de 5 km zone of waarvoor nog geen concreet plan bestaat onderverdeeld per gemeente. Voor de gemeente Assen zijn geen extra ontwikkelingen bekend.

Categorie / Gemeente	Noordenveld	Ooststellingwerf	Midden Drenthe	Tynaarlo
Recreatie		X		X
Infrastructuur			X	
Wind- of zonne-energie	X	X	X	
Uitbreiding bedrijven(terrein)		X		X
Agrarisch		X		
Natuurontwikkeling	X			X
Woningbouw / woonwijk	X	X		X
Economische zaken		X	X	
Gebiedsontwikkeling		X		

Vliegverkeer

Naast de ruimtelijke ontwikkelingen, is in de toekomst mogelijk ook een toename te verwachten van verstoringsdruk door vliegverkeer. Volgens de respondenten zal dit het geval zijn voor lesvliegtuigjes en straaljagers. Het is mogelijk dat de overlast door lesvliegtuigjes in de toekomst toe gaat nemen, omdat de Transavia vliegschool nu ook is gestationeerd op GEA. Daarnaast neemt volgens de respondenten van de verstoringsinventarisatie mogelijk de frequentie van straaljagers over het gebied toe in de toekomst aangezien het trainingsgebied voor de F35 praktisch over het gebied komt te lopen bij de komende beoogde herindeling van het luchtruim.

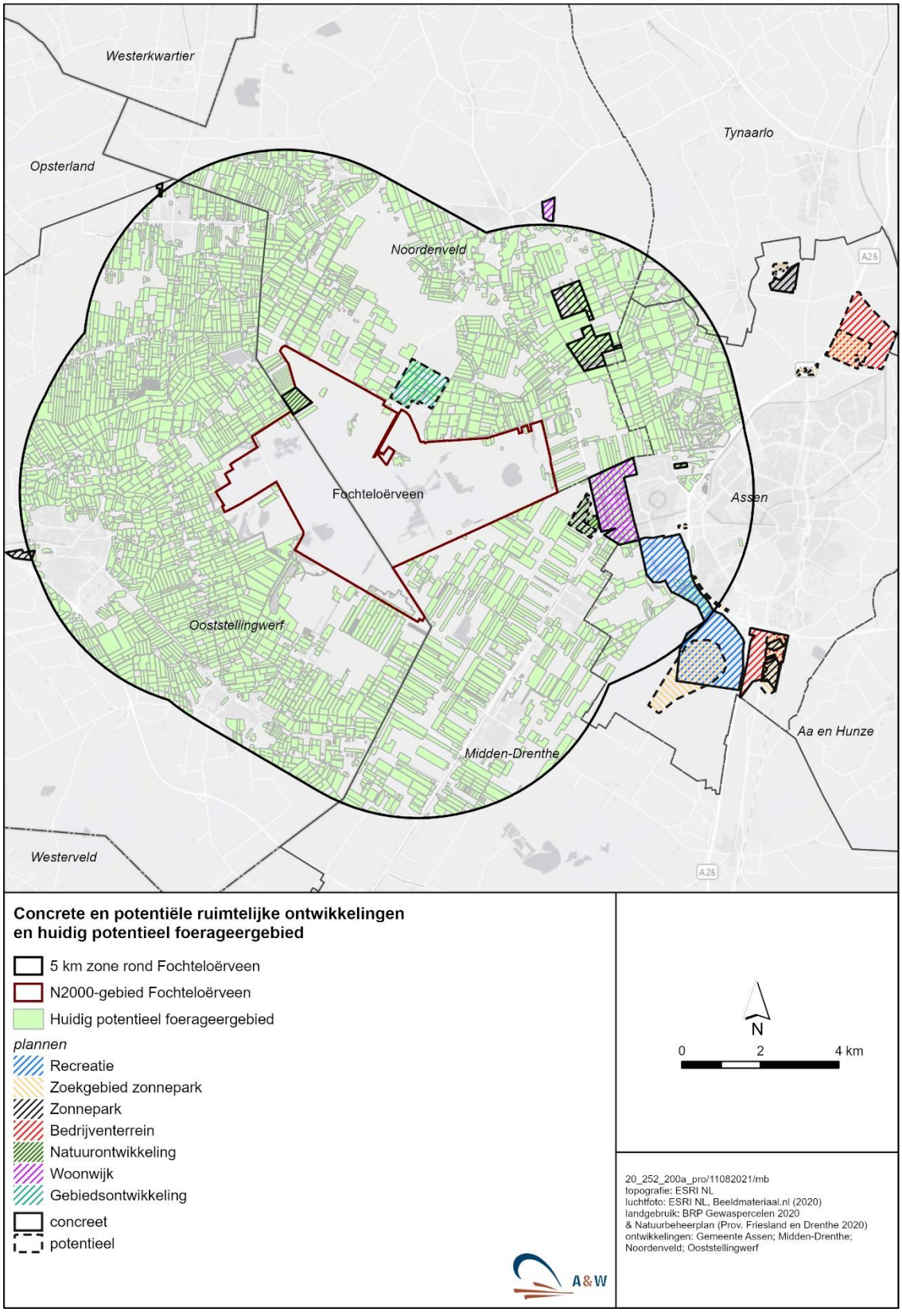

Figuur 3-9 Overzicht concrete en potentiële ruimtelijke ontwikkelingen en huidig potentieel foerageergebied.

4 Opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen

Het uitgangspunt van het beheerplan van het Natura 2000-gebied Fochteloërveen is de omvang en kwaliteit van het leefgebied met voldoende draagkracht voor de aangewezen doelsoorten te behouden. De benodigde opvangcapaciteit is afhankelijk van het aantal vogels dat gedurende het winterseizoen moet kunnen foerageren. Voor de herbivore watervogels; de Kleine zwaan, Wilde zwaan, Toendrarietgans en Kolgans is aan de hand van het instandhoudingsdoel berekend hoeveel voedsel er in een winterseizoen in het gebied beschikbaar moet zijn. De Slobeend, Wintertaling en Kraanvogel zijn voor deze analyse niet meegenomen. De beschikbare opvangcapaciteit is afhankelijk van het aanwezige foerageergebied (kwaliteit en kwantiteit) en de mate waarin de doelsoorten ongestoord kunnen foerageren. In dit onderzoek is de beschikbare opvangcapaciteit berekend voor de huidige situatie en de toekomstige situatie om te bepalen of de opvangcapaciteit door nieuwe (ruimtelijke) ontwikkelingen mogelijk wordt beïnvloed. Tevens is op basis van ervaring van gebiedskenners een kwantitatieve inschatting gemaakt van de draagkracht in het gebied in de historische situatie. De resultaten van deze draagkrachtanalyses zijn uitgewerkt in de volgende paragrafen.

4.1 Benodigde opvangcapaciteit

Om te kunnen beoordelen of de huidige opvangcapaciteit van het Fochteloërveen voldoet, dient de berekende opvangcapaciteit vergeleken te worden met de benodigde capaciteit zoals gesteld op basis van de instandhoudingsdoelen. Voor de berekening van de benodigde opvangcapaciteit is eerst het aantal 'vogeldagen' berekend aan de hand van de instandhoudingsdoelen. Het aantal vogeldagen is kort gezegd het aantal getelde dieren maal de verblijfstijd. De vogeldagen zijn hierna omgerekend naar het aantal 'kolgansdagen' (kgd) per jaar met behulp van een omrekeningsfactor op basis van gewicht en het percentage gras / bouwland gewassen in het dieet (zie Tabel 4-1). De methodiek voor de bepaling van het aantal vogeldagen is gelijkgesteld aan de methodiek gehanteerd door Buro Bakker (2020). Het percentage gras en gewas in het dieet is afgeleid van schattingen door [redacted] (voor details zie Bijlage 1.3).

Uit de berekening blijkt dat het gebied opvang moet kunnen bieden voor in totaal 0,5 miljoen kolgansdagen per seizoen op grasland en 1,1 miljoen kolgansdagen op bouwland om de aangewezen soorten in termen van hun instandhoudingsdoel voldoende te kunnen faciliteren. De totaal benodigde opvangcapaciteit komt daarmee uit op 1,6 miljoen kolgansdagen.

Tabel 4-1 Vereiste opvangcapaciteit per kwalificerende soorten ganzen en zwanen in kolgansdagen, nodig voor de gestelde instandhoudingsdoelen. Onderscheid is gemaakt tussen bouwland en grasland, omdat de soorten verschillen in afhankelijkheid van bouwland dan wel grasland (Voor toelichting en onderbouwing: zie Bijlage 2.3).

Soort	Bouwland in dieet (%)	Capaciteit op grasland	Capaciteit op bouwland	Capaciteit totaal
Kleine zwaan	20	12.087	3.022	15.109
Wilde zwaan	25	13.346	4.449	17.795
Toendrarietgans	75	344.207	1.032.621	1.376.828
Kolgans	35	176.727	95.161	271.888
Totaal		**546.368**	**1.135.253**	**1.681.621**

4.2 Berekeningswijze beschikbare opvangcapaciteit

De beschikbare opvangcapaciteit voor de zwanen en ganzen is berekend voor het gebied binnen een straal van 5 km rond het Fochteloërveen aan de hand van een stapsgewijze benadering.

1. Ten eerste is een *basisverstoringskaart* opgesteld, gebaseerd op een verstoringscontour de in het landschap aanwezige fysieke verstoringsbronnen (bebouwing, bosschages, wegen en paden) en het reguliere gebruik door bewoners en gebruikers. Hieruit volgt het areaal grasland en bouwland binnen en buiten de basisverstoringscontour. Deze kaart geeft de situatie weer voor rustig regulier gebruik (zie paragraaf 3.2).

2. Daarnaast is een inventarisatie gemaakt van *additionele verstoring* per kilometerhok, om de intensiteit van recreatief gebruik, jacht en verjaging in kaart te brengen; vliegverkeer is op gebiedsniveau geïnventariseerd (zie paragraaf 3.2).

3. Vervolgens is een *cumulatieve berekening* gemaakt van de basisverstoring en de verschillende additionele verstoringsbronnen met als resultaat de totale oppervlakte onverstoord foerageergebied (zie Bijlage 1.3).

4. Deze oppervlakte is vervolgens omgerekend naar de *beschikbare opvangcapaciteit* in kolgansdagen op basis van draagkrachtcijfers voor verschillende gewassen en graslandtypen in kolgansdagen / ha (zie Bijlage 1.3).

Voor de berekening van de beschikbare opvangcapaciteit in de huidige situatie is als uitgangspunt voor de verstoring het jaar 2019 genomen, zodat extra verstoring in de Coronaperiode buiten beschouwing is gelaten. Voor de onderliggende basiskaarten en gewastypes is wel uitgegaan van de meest recente data, uit het jaar 2020. Details van de berekeningen zijn opgenomen in Bijlage 1.3.

4.3 Areaal foerageergebied

Basisverstoring
Geschikt foerageergebied bevindt zich bij voorkeur in open gebieden op enige afstand van infrastructuur, zoals wegen, bebouwing, bosschages en windturbines. De verstoringsafstand voor ganzen, eenden en zwanen varieert van 100-250 m (zie paragraaf 3.1, voor details zie Bijlage 1). Al het foerageergebied binnen deze verstoringscontour is geclassificeerd als gebied met basisverstoring (zie paragraaf 3.2, Figuur 3-2).

Op basis van een uitwerking van telgegevens in het buitengebied van Steenwijkerland is gebleken dat de dichtheid van ganzen en Smienten binnen een afstand van 100 m tot boerderijen en extensieve wegen globaal een derde is van die op 100-200 afstand en verder (Van der Hut 2015). Voor de huidige berekening is er daarom van uitgegaan dat 33% van het oppervlakte foerageergebied binnen de verstoringscontour onverstoord is.

In totaal is er ca. 11.221 ha foerageergebied aanwezig, waarvan 64% binnen de verstoringscontour valt en 36% daarbuiten (zie Figuur 3-2). De totale oppervlakte onverstoord foerageergebied – binnen (33% van verstoringscontour) en buiten de verstoringscontouren samen – is 6.381 ha (Zie Tabel 4-2). Veruit het grootste deel van de oppervlakte onverstoord foerageergebied bestaat uit cultuurgrasland (53%), met daaropvolgend aardappelen (18%) en maïs (15%). Slechts 1% van het oppervlak foerageergebied bestaat uit granen. (Zie ook Figuur 3-2 en Bijlage 3.1).

Tabel 4-2 Onverstoord foerageerareaal per gras- en bouwlandtype volgens de basisverstoringskaart en afname onder invloed van verschillende verstoringsbronnen.

Landgebruiktype	Opp	Fietsers	Wandelaars	Verjaging	Crossers	Vlieg-	Na cumulatie	
	(ha)	%	%	%	%	verkeer %	ha	%
Grasland totaal	***3.685***	***-27***	***-33***	***-37***	***-3***	***-12***	***1.158***	***-69***
Cultuurgrasland	*3.403*	-27	-32	-38	-3	-12	1.079	-68
Natuurgrasland	*282*	-32	-39	-29	-6	-12	80	-72
Bouwland totaal	***2.697***	***-22***	***-26***	***-35***	***-9***	***-12***	***934***	***-65***
Aardappelen	*1155*	-21	-26	-34	-9	-12	405	-65
Bieten	*472*	-18	-22	-34	-12	-12	173	-63
Granen	*83*	-16	-19	-37	-15	-12	29	-64
Mais	*988*	-25	-30	-37	-6	-12	326	-67
Totaal	***6.381***	**-25**	**-30**	**-36**	**-5**	**-12**	**2.092**	

Additionele verstoring

De verstoringseffecten van verschillende bronnen zoals recreatie, verjaging en vliegverkeer op de beschikbare opvangcapaciteit zijn afzonderlijk berekend per kilometerhok (zie ook Figuur 3-3). De verstoringseffecten van de additionele verstoring zijn vervolgens gecumuleerd met de basisverstoringskaart. In de berekening is onderscheid gemaakt in verstoring binnen de contouren van de basisverstoringskaart en verstoring buiten deze contour. De reden hiervoor is dat verschillende soorten van verstoring, zoals verjaging en vliegverkeer, over het hele oppervlak van kavels plaatsvinden en andere, zoals fietsen en wandelen, beperkt zijn tot de directe omgeving van wegen en paden. Wandelaars en fietsers zijn daarom in de berekening enkel meegenomen binnen de contour, de overige verstoringsbronnen voor het gehele oppervlak binnen kilometerhokken. (zie Bijlage 1.3 voor details).

Tabel 4-2 geeft het overzicht van de percentuele afname van de verschillende verstoringsbronnen ten opzichte van de basisverstoring en het oppervlak dat overblijft na cumulatie van alle verstoringsbronnen. Hieruit blijkt dat de effecten van verjaging, jacht en afschot het grootst zijn, gevolgd door verstoring door wandelaars en fietsers. Na cumulatie is de grootste afname in oppervlak zichtbaar voor Natuurgrasland en Cultuurgrasland.

4.4 Huidige opvangcapaciteit

Om de opvangcapaciteit van het gebied te kunnen bepalen, zijn draagkrachtcijfers gebruikt voor gras- en bouwlandtypes uit gepubliceerd onderzoek. Deze cijfers geven de voedingswaarde van de landgebruiktypen weer, uitgedrukt in kolgansdagen per hectare. Aangezien er een grote variatiebreedte in draagkrachtcijfers bestaat, afhankelijk van o.a. bodemtype en seizoensomstandigheden, is voor de berekening uitgegaan van het gemiddelde van draagkrachtwaardes uit de literatuur en een minimale en een maximale draagkrachtwaarde (respectievelijk -50% en +50% van het gemiddelde), als een ‘worst’- en ‘best-case’ scenario. Tevens is een bandbreedte aangehouden voor de gehanteerde verstoringspercentages van de verschillende verstoringsbronnen, om mogelijke onder- of overschatting van verstoringseffecten te kwantificeren. Hierdoor wordt een beter beeld gegeven van de variatie omtrent het instandhoudingsdoel. Zo wordt de opvangcapaciteit kleiner, wanneer maximale verstoringseffecten worden aangenomen. De bandbreedtes zijn weergegeven als foutbalk in de grafiek (zie Bijlage 1.3 voor details).

Opvangcapaciteit in cijfers

Figuur 4-1 geeft een overzicht van de opvangcapaciteit voor zwanen en ganzen met basisverstoring onderverdeeld in bouwland en grasland met minimale, gemiddelde en maximale draagkrachtcijfers. Figuur 4-2 geeft de opvangcapaciteit rekening houdend met cumulatie van verschillende verstoringsbronnen. Uit de berekening blijkt dat de opvangcapaciteit met basisverstoring voor gras- en bouwland samen voldoende is (Figuur 4-1). Rekening houdend met de afhankelijkheid van bouwland, die vooral voor de Toendrarietgans geldt, is de gemiddelde opvangcapaciteit volgens de basiskaart voldoende, maar rekening houdend met de verschillende verstoringsbronnen te laag (zie Figuur 4-2). Dit geldt ook wanneer we rekening houden met een maximale bandbreedte in draagkrachtwaardes van landgebruiktypen en in verstoringspercentages (Figuur 4-1, Figuur 4-2). Ook ligt voor grasland en bouwland totaal de opvangcapaciteit lager dan de benodigde opvangcapaciteit, wanneer uit wordt gegaan van minimale draagkrachtcijfers (Figuur 4-2).

Figuur 4-3 geeft de opvangcapaciteit die overblijft na verstoring van de individuele verstoringsbronnen ten opzichte van de basisverstoring. Hieruit blijkt eveneens dat achtereenvolgens verjaging, wandelaars en fietsers het grootste effect hebben op de opvangcapaciteit.

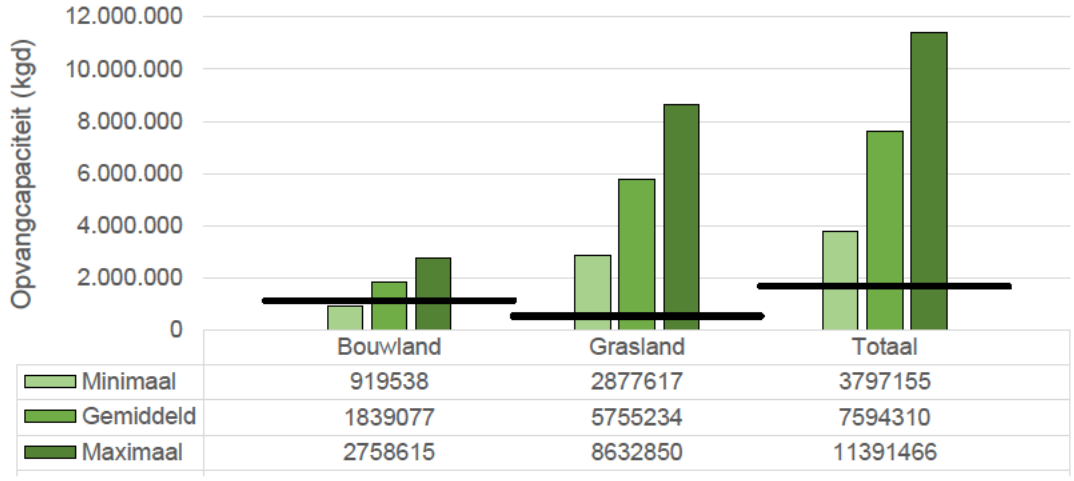

	Bouwland	Grasland	Totaal
Minimaal	919538	2877617	3797155
Gemiddeld	1839077	5755234	7594310
Maximaal	2758615	8632850	11391466

Figuur 4-1. Overzicht minimale, gemiddelde en maximale opvangcapaciteit zwanen en ganzen met basisverstoring in de huidige situatie ten opzichte van de benodigde opvangcapaciteit (zwarte lijn).

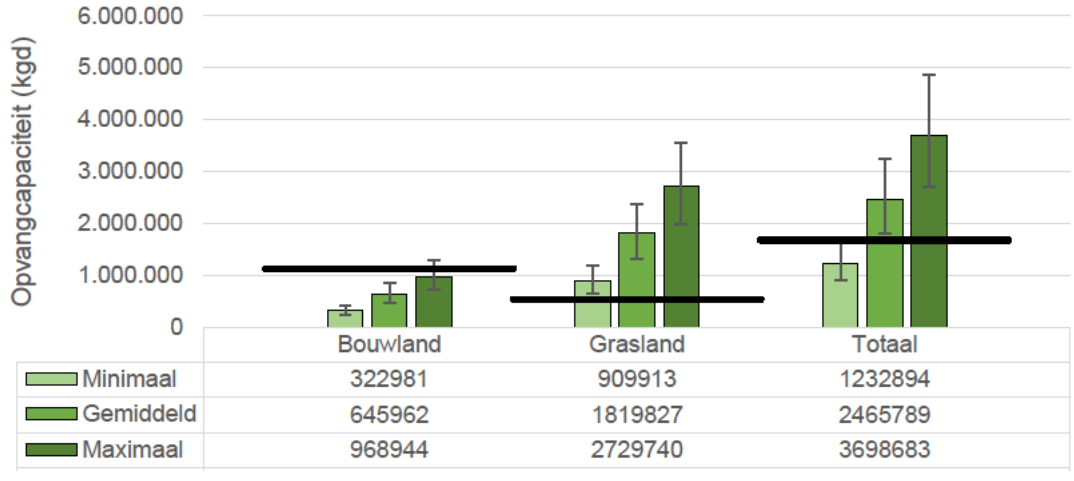

	Bouwland	Grasland	Totaal
Minimaal	322981	909913	1232894
Gemiddeld	645962	1819827	2465789
Maximaal	968944	2729740	3698683

Figuur 4-2. Overzicht minimale, gemiddelde en maximale opvangcapaciteit zwanen en ganzen cumulatieve verstoring in de huidige situatie ten opzichte van de benodigde opvangcapaciteit (zwarte lijn). De foutbalken geven de bandbreedte variatie voor de gehanteerde verstoringspercentages weer.

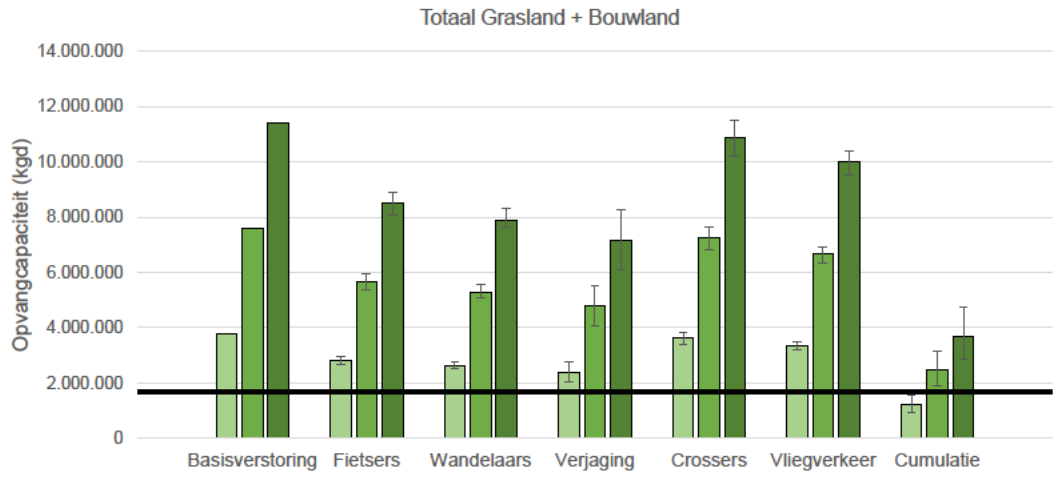

Figuur 4-3 Overzicht minimale, gemiddelde en maximale opvangcapaciteit zwanen en ganzen per individuele verstoringsbron en cumulatie ten opzichte van de basisverstoring in de huidige situatie. De zwarte lijn geeft de benodigde opvangcapaciteit weer. De foutbalken geven de bandbreedte variatie voor de gehanteerde verstoringspercentages weer.

Opvangcapaciteit in kaart

De ruimtelijke verdeling van de beschikbare opvangcapaciteit is weergegeven per kilometervak in Figuur 4-4. Vliegverkeer is hierin niet meegenomen, omdat de verstoringsafstand die van kilometervakken overschrijdt; effecten zijn berekend voor het oppervlak als geheel. Deelgebieden met de hoogste opvangcapaciteit liggen in de omgeving van Haulerwijk, Haule, Appelscha en Norg. Effecten van verstoring zijn buiten de woonkernen vooral zichtbaar rond Assen, Veenhuizen, Ravenswoud en Smilde.

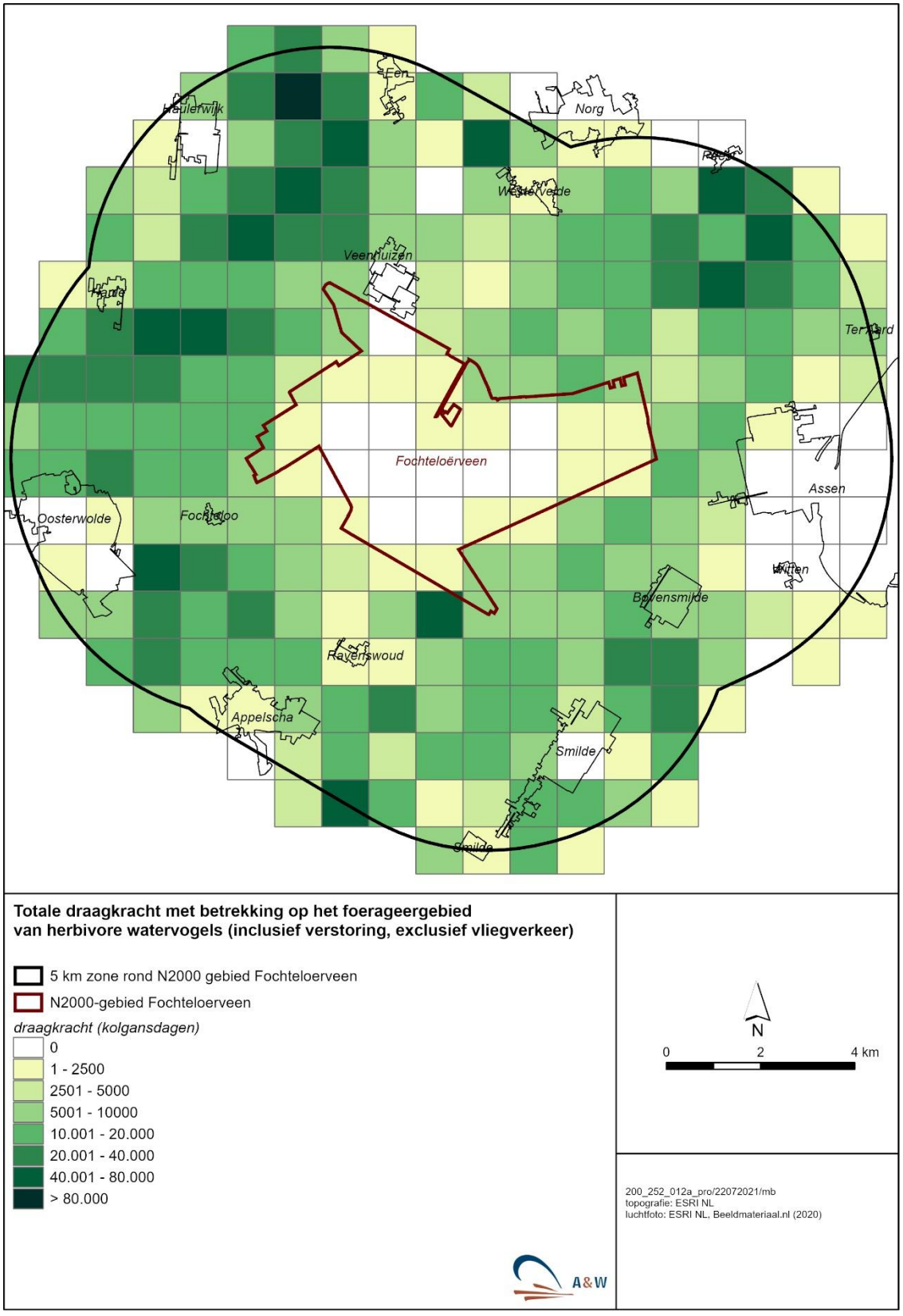

Figuur 4-4. Opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen rond het Fochteloërveen per kilometervak rekening houdend met alle verstoringsbronnen exclusief vliegverkeer.

4.5 Ontwikkelingen in foerageerareaal en opvangcapaciteit

Areaal foerageergebied

Sinds 2009 is de totale oppervlakte aan bouwlandpercelen binnen 5 km rond het Fochteloërveen min of meer gelijk gebleven, rond 11.000 ha. De verdeling in gewasoppervlakten is wel veranderd (Figuur 4-5). Het aandeel bieten is met ca. 35% toegenomen, dat van maïs en granen afgenomen (ca -31% en -19%). Het areaal aardappelen is niet noemenswaardig veranderd. Buiten de bouwlandpercelen is het areaal natuurgrasland in 2020 kleiner geworden, doordat een deel van het areaal (ca. 470 ha) in de huidige situatie verruigde natuur is, wat ongeschikt is geworden als foerageergebied. Het aandeel cultuurgrasland is slechts 1% afgenomen. (Voor veranderingen van overige landgebruiktypes zie Bijlage Tabel 4-1).

Wanneer ruimtelijke ontwikkelingen in de toekomst gerealiseerd worden, neemt het areaal van alle landbouwgewassen en grasland ten opzichte van de huidige situatie af. De arealen van granen en bieten nemen in de toekomstige situatie met ruimtelijke ontwikkelingen, het meeste af (resp. -10% en -9%).

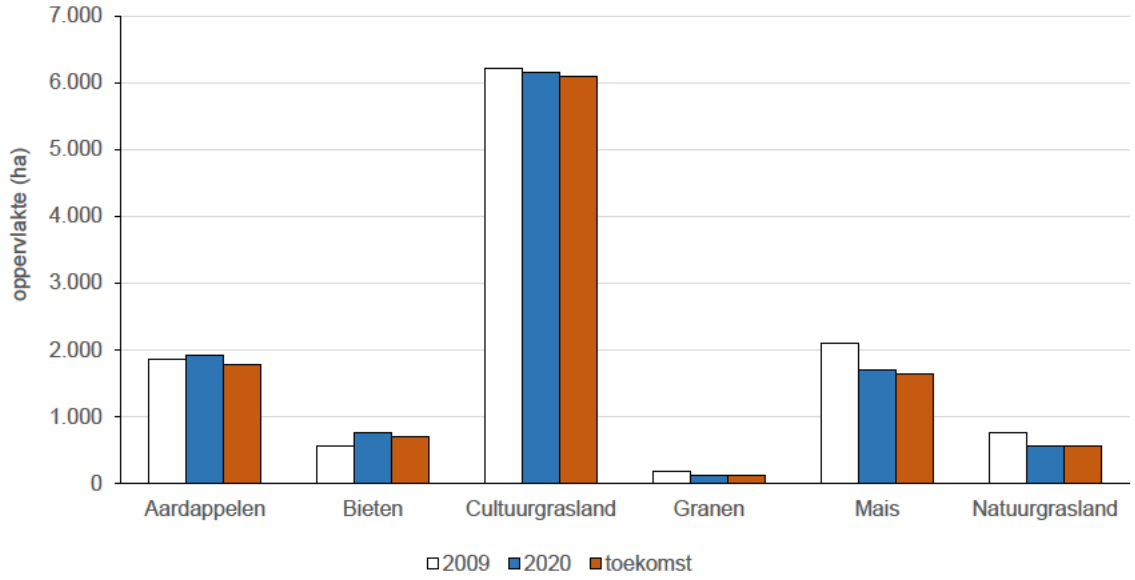

Figuur 4-5 Ontwikkeling in het areaal landbouwgewassen en grasland binnen een straal van 5 km rond het Fochteloërveen in de historische, huidige en toekomstige situatie. In de toekomstige situatie zijn concrete en potentiële ruimtelijke plannen betrokken.

Opvangcapaciteit

De opvangcapaciteit op grasland is zowel voor de historische, huidige en toekomstige situatie voor alle draagkrachtwaardes voldoende voor het instandhoudingsdoel. Echter, de opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen op bouwland is tussen 2009 en de huidige situatie met ca. 13% afgenomen (Figuur 4-6). Voor de berekening van de beschikbare toekomstige opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen is de afname berekend van het oppervlakte onverstoord foerageergebied, wanneer zowel de concrete als potentiële ontwikkelingen gerealiseerd zouden zijn. Aan de hand hiervan wordt voor de toekomstige situatie een verdere afname met ca. 8% verwacht (zie ook paragraaf 3.4). In vergelijking met de situatie in 2009 gaat het dan in de toekomst om 21% verlies aan geschikt, verstoringsvrij areaal bouwland (voor details zie Bijlage 1-3 t/m 1-5).

Wanneer gekeken wordt naar de opvangcapaciteit van het totaal beschikbare foerageergebied voor ganzen en zwanen (Figuur 4-7), is de opvangcapaciteit met 14% afgenomen in de huidige situatie ten opzichte van 2009 en voor de toekomst wordt een verdere afname van totaal ca. 3% verwacht. Voor bouwland en grasland samen gaat het in de toekomst ten opzichte van de historische situatie om een verlies van ca. 17% aan verstoringsvrij areaal foerageergebied. Het onderscheid tussen opvangcapaciteit op bouwland en grasland is belangrijk, omdat voldoende bouwland noodzakelijk is voor Toendrarietgans, Kleine zwaan en Wilde zwaan.

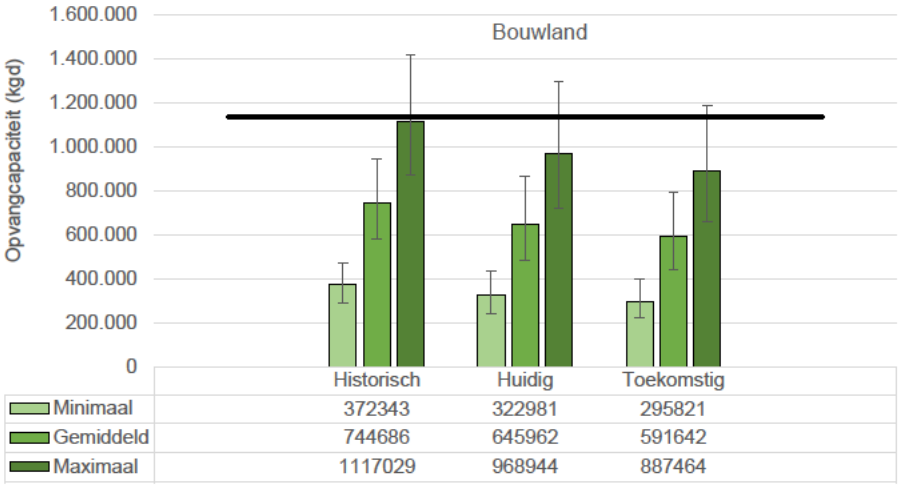

Figuur 4-6 Ontwikkeling in opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen op bouwland, rekening houdend met cumulatieve verstoringsdruk, in de historische, huidige en toekomstige situatie. In de toekomstige situatie zijn concrete en potentiële ruimtelijke plannen betrokken. De zwarte lijn geeft de benodigde opvangcapaciteit weer.

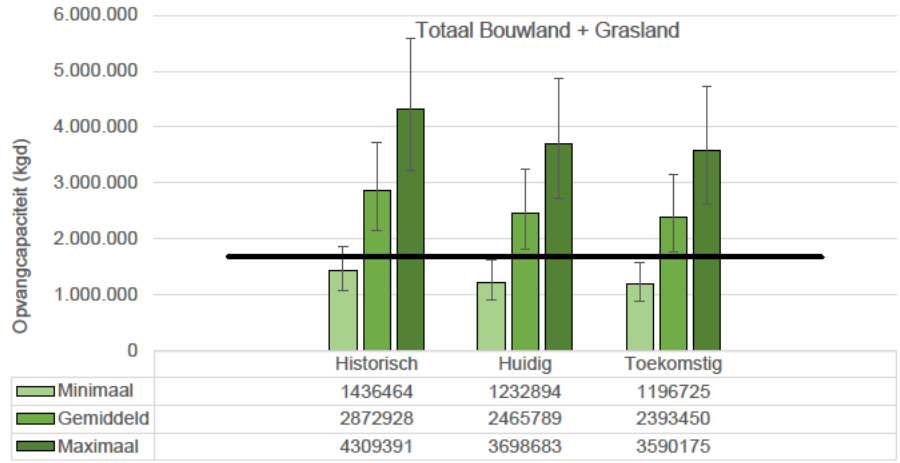

Figuur 4-7 Ontwikkeling in totale opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen op bouwland en grasland, rekening houdend met cumulatieve verstoringsdruk, in de historische, huidige en toekomstige situatie. In de toekomstige situatie zijn concrete en potentiële ruimtelijke plannen betrokken.

5 Ecologische analyse per soort

In dit hoofdstuk wordt per soort de aantalsontwikkeling beschreven en in verband gebracht met veranderingen in verstoringsdruk en draagkracht. Na een beknopt bespreking van de landelijke situatie, met aandacht voor terreinkeus, seizoensdynamiek en trend in Nederland, volgt een analyse van veranderingen in aantal en verspreiding in en rond het Fochteloërveen. De informatie over verstoringsdruk en opvangcapaciteit, gepresenteerd in de voorgaande hoofdstukken, wordt benut voor een interpretatie van de ontwikkelingen die zich hebben voorgedaan en voor kunnen doen in de toekomst, rekening houdend met ruimtelijke plannen in de regio.

5.1 Kleine zwaan

Landelijke situatie
De Kleine zwaan arriveert in Nederland in oktober vanuit arctisch Rusland; de hoogste aantallen worden in november-januari aangetroffen, waarna de zwanen in februari-maart richting de broedgebieden trekken. Kleine zwanen foerageren in oktober op ondergedoken waterplanten, in de loop van de winter op bouwland (in afnemende mate, aanvankelijk ca 40%) en nabijgelegen grasland (in toenemende mate van ca 10% in november tot 90% of meer in februari-maart; Dirksen *et al.* 1981, Voslamber *et al.* 2004). De aantallen wisselen sterk in samenhang met winterstrengheid, broedsucces en de voedselsituatie. Na 1995 is de trend dalend.

Aantal en verspreiding
Kleine zwanen arriveren laat in de herfst, de meeste vogels zijn aanwezig in de wintermaanden december – februari (Figuur 5-1). De aantallen per winterhalfjaar verschillen sterk, sinds 2010/2011 tekent zich een negatieve trend af (Figuur 5-2). Bij koud weer verblijven er doorgaans meer Kleine Zwanen in het gebied en deze verblijven langer, waardoor de aantallen dan pieken (2009a). Het voor het instandhoudingsdoel beoogde populatie aantal van gemiddeld 90 vogels (seizoensmaximum), is sinds 2011 niet meer in het gebied aanwezig.

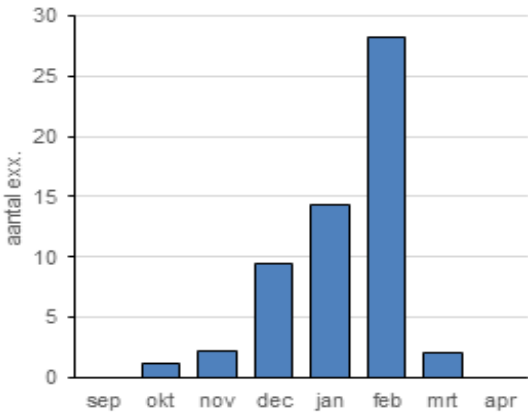

Figuur 5-1 Seizoensverloop (gemiddelden 2014/15 – 2018/19). Bron:

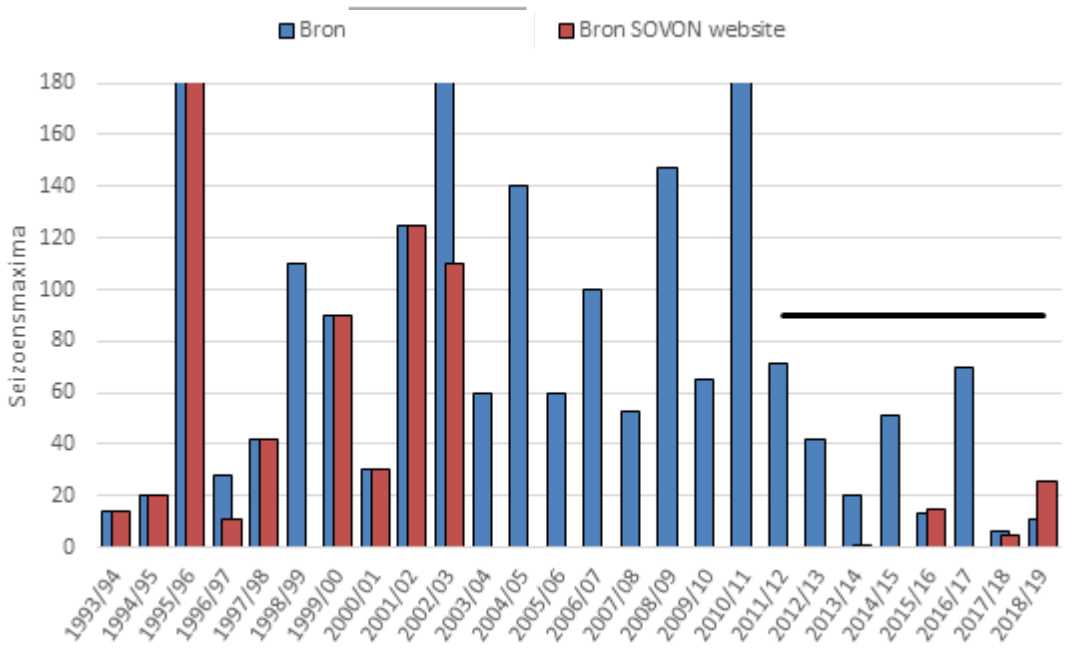

Figuur 5-2 . Aantalsontwikkeling (seizoensmaxima) van de Kleine zwaan in en rond het Fochteloërveen. De zwarte lijn geeft het instandhoudingsdoel weer. (De waardes voor seizoenen '95/96 (389), '02/03 (330) en '10/11 (335) vallen buiten de grafiek).

Kleine zwanen gebruiken plassen in het Fochteloërveen – tot ca 2011 voornamelijk het Esmeer – als slaapplaats. Ze vliegen tot ca 2-5 km van de slaapplaatsen naar de foerageergebieden rond het Fochteloërveen. Ze foerageren hoofdzakelijk op gras.

In 2019/2020 zijn Kleine zwanen alleen waargenomen ten noorden van Appelscha in gezelschap van Wilde zwaan en Knobbelzwaan (Figuur 5-3) op grasland; deze vogels rustten en sliepen in de daar aanwezige plassen in het Compagnonsveld. Ook in de vier daar aan voorafgaande winters verbleven Kleine zwanen in deze omgeving (NDFF). In de jaren 1993-1993 verbleven Kleine zwanen niet alleen in dit gebied, maar ook ten oosten van Oosterwolde (1996). In de jaren 2007-2011 pleisterden Kleine zwanen op akkers tussen Ravenswoud en Smilde (NDFF).

Verstoring en draagkracht

Het aantal Kleine zwanen varieert sterk van jaar op jaar in relatie tot winterstrengheid. Het laatste jaar met forse aantallen was 2010/2011 (max 335). Deze vogels foerageerden in februari-maart hoofdzakelijk op graslandpercelen tussen Ravenswoud en Smilde, en ten noorden van Appelscha; als slaapplaats werden plassen in het veen (o.m. Compagnonsveld) gebruikt (waarneming.nl, geg.). De verspreiding en aantallen worden niet zichtbaar gestuurd door variatie in voedselaanbod in ruimte en tijd (zie Figuur 5-3).

Uit waarnemingen blijkt dat Kleine zwanen verstoring ondervinden in de foerageergebieden door verjaging, vliegverkeer en recreatie. In het voorjaar van 2021 bijvoorbeeld, weken de vogels uit na verstoring naar een alternatieve foerageerlocatie nabij Ravenswoud. De slaapplaats in het Compagnonsveld was rustig door afsluiting van de wandelroute (waarnemingen). De combinatie met naastgelegen grasland, waar zwanen worden gedoogd is blijkbaar gunstig. Het is duidelijk dat voldoende rust een belangrijke voorwaarde is.

Effecten van veranderingen in de opvangcapaciteit op grasland en bouwland zijn niet aantoonbaar, omdat Kleine zwanen slechts een klein deel van het voedselaanbod aan oogstresten en grasland consumeren. Het is niet aannemelijk dat dit beperkend is voor de soort. Een laag populatieniveau, een verschuiving van het overwinteringskwartier naar gebieden ten oosten van Nederland en de winterstrengheid (zachte winters) spelen een rol. Onderzoek wijst uit dat Kleine zwanen de laatste jaren op andere locaties in Europa en zelfs in China overwinteren[7],[8]. Het voor het instandhoudingsdoel beoogde populatie-aantal van 90 Kleine zwanen (seizoensmaximum) was voor het laatst in het gebied aanwezig in 2010/11. Het is aannemelijk dat voldoende draagkracht voor dit aantal nog steeds beschikbaar is, mits voldoende rust op slaapplaatsen en nabijgelegen grasland aanwezig is. De situatie rond het Compagnonsveld in 2020/21 is daarvan een voorbeeld.

De nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen die in kaart zijn gebracht kunnen een negatief effect hebben op het aantal Kleine zwanen dat gebruik maakt van het Fochteloërveen. Bij aanhoudend vorst is de Weperplas, een zandwinplas aan de Weperpolder, een alternatieve slaapplaats. Het initiatief voor een drijvend zonnepark op deze plaats heeft als effect dat deze plas zijn functie als alternatieve slaapplaats verliest. Dit kan ertoe leiden dat Kleine zwanen uitwijken naar andere gebieden, zodat de binding met en het gebruik van het Fochteloërveen afneemt.

5.2 Wilde zwaan

Landelijke situatie
In Nederland komt de Wilde Zwaan vrijwel alleen in de winter voor. Het is een trekvogel die broedt in het noorden van Scandinavië en Rusland en arriveert rond oktober in de overwinteringsgebieden. Een relatief klein en in strengere winters iets groter deel bereikt Nederland. Wilde zwanen leven in gebieden met een combinatie van grote wateren (hun slaapplaats) en uitgestrekte akkers, graslandpolders of uiterwaarden (hun foerageergebied). Het voedselbiotoop bestaat bij voorkeur uit akkers en natte, vaak ondergelopen graslanden met een korte vegetatie. Vooral in het najaar en in de winter foerageert een klein deel van de wilde zwanen in het water en op akkers op graan en bietenresten. Hun rustbiotoop bestaat uit zoete of zoute wateren, ondergelopen boezemlanden en zomerpolders, zand- en modderbanken.

De Nederlandse winter populatie van de Wilde zwaan neemt de laatste jaren toe, met een duidelijk zwaartepunt van de verspreiding in het noorden en oosten van Nederland. De hoogste aantallen van Wilde Zwaan worden in januari waargenomen. Omdat Nederland aan de zuidwestgrens van het winterareaal ligt, fluctueren de aantallen sterk afhankelijk van de winter (Hornman *et al.* 2018, 2019).

Aantal en verspreiding
Wilde zwanen arriveren in het Fochteloërveen in oktober; in de herfst neemt het aantal toe tot enkele tientallen en tijdens de wintermaanden tot ca 100 of meer; in maart vindt wegtrek plaats (Figuur 5-4). In de jaren 1995 – 2012 varieerden de wintermaxima van ca 100 tot 200 exx, daarna tekent zich een negatieve trend af die afwijkt van de landelijke trend (zie Figuur 5-5 en Bijlage 5.2) (Venema & WAD 2001, Van Roomen *et al.* 2007, [redacted] 2009). Het voor het instandhoudingsdoel beoogde aantal, van 100 vogels (seizoensmaximum), is sinds 2011/12 niet meer aanwezig.

[7] https://www.sovon.nl/sites/default/files/doc/Sovon-Nieuws_2016-3-p24_Kleine-Zwaan-buigt-af.pdf
[8] https://www.sovon.nl/nl/actueel/nieuws/steeds-minder-kleine-zwanen-nederland

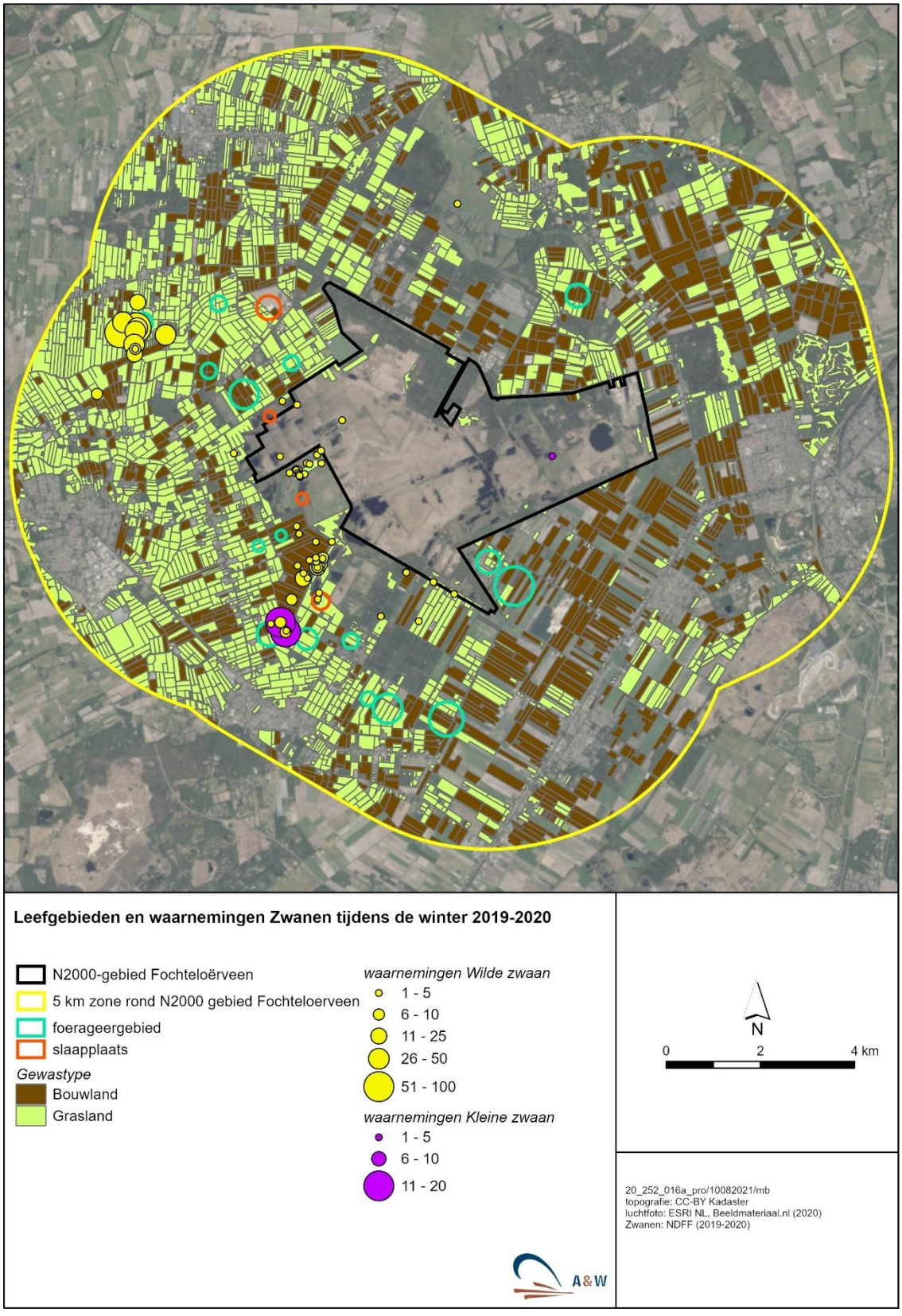

Figuur 5-3 Verspreiding van Kleine zwaan en Wilde zwaan in en rond het Fochteloërveen in de winter 2019/2020.

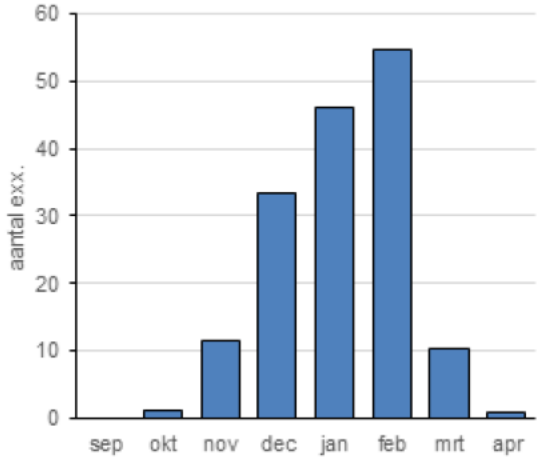

Figuur 5-4 Seizoensverloop (gemiddelden 2014/15 – 2018/19) van de Wilde zwaan in en rond het Fochteloërveen. Bron: [redacted].

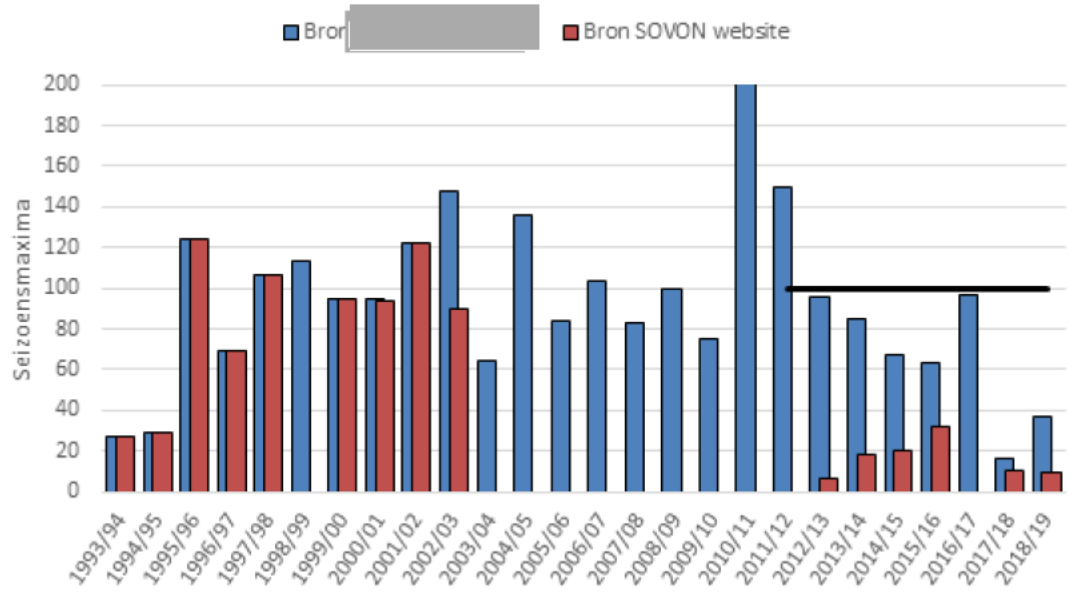

Figuur 5-5 Aantalsontwikkeling (seizoensmaxima) van de Wilde zwaan in en rond het Fochteloërveen. De waarden voor seizoen 2010/2011 (865) valt buiten de grafiek. De zwarte lijn geeft het instandhoudingsdoel weer.

In de winter van 2020/21 foerageerden Wilde zwanen ten noorden van Appelscha en nabij Haule op grasland; deze vogels sliepen op plassen in het Compagnonsveld. In de jaren '90 foerageerden ook relatief hoge aantallen verspreid op akkers nabij Assen, Bovensmilde, Smilde en Ravenswoud; deze vogels sliepen voornamelijk op plassen in het veen en tijdens matige vorst op het Esmeer en het zandwingat in Smilde ([redacted] 1996). Rond 2015 was de verspreiding hier sterk ingekrompen. De zwanen kunnen weken achtereen op een vaste locatie verblijven. Bij koud weer verblijven er doorgaans meer Wilde zwanen in het gebied en deze verblijven hier ook langer [redacted], 2009a).

Verstoring en draagkracht
De afnemende trend van de Wilde zwaan wijkt af van de positieve landelijke trend (Bijlage 5.2). Dit wijst erop dat lokale factoren een rol spelen. Deze trend valt samen met een afname van de opvangcapaciteit en een toename van verstoringsdruk. Het foerageerareaal is niet noemenswaardig veranderd. De opvangcapaciteit specifiek voor Wilde zwaan is moeilijk vast te stellen omdat zij een beperkt deel van het voedselaanbod consumeren, dat grotendeels uit grasland bestaat. Dit aanbod staat niet onder druk. De kaart met basisverstoringscontouren, gras- en bouwlandpercelen laat zien dat de pleisterplaatsen vooral gelegen zijn in de grotere eenheden met graspercelen en afstand tot paden en wegen (Figuur 5-3). Daarbij is ook de relatie met slaapplaatsen (rust en afstand) van belang. Verstoringsdruk is een kritische factor, die waarschijnlijk beperkend is voor het winteraantal en kan mogelijk het instandhoudingsdoel, draagkracht van het leefgebied voor een populatie van 100 vogels, in gevaar brengen. Dit geldt niet alleen voor fietsers en wandelaars via wegen en paden, maar ook voor verjaging van ganzen op agrarische percelen – zodat ook zwanen de lucht in gaan – en voor vliegverkeer.

De nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen die in kaart zijn gebracht kunnen net als bij de Kleine zwaan een negatief effect hebben op het aantal Wilde zwanen dat gebruik maakt van het Fochteloërveen, indien de Weperplas niet meer als een alternatieve slaapplaats beschikbaar is bij aanhoudende vorst.

5.3 Toendrarietgans

Landelijke situatie
De Toendrarietgans overwintert in een groot deel van Midden-Europa, het noordwesten van Duitsland en delen van Nederland. In Nederland zijn de Toendrarietganzen van oktober tot in de eerste helft van maart te vinden. In het najaar en de winter bestaat het voedsel van de Toendrarietgans hoofdzakelijk (tot 75%) uit oogstresten van suikerbieten, aardappelen en maïs. Naast oogstresten wordt tegen het eind van de winter gras en wintergraan gegeten (Voslamber *et al*. 2004; Feenstra & Van den Berg 2001, Venema & WAD 2001, Buro Bakker, 2011).

Aantal en verspreiding
Toendrarietganzen arriveren in september-oktober in het Fochteloërveen. In de loop van de herfst nemen de aantallen toe, het maximum wordt bereikt in de maanden november – februari, afhankelijk van de weersomstandigheden (Figuur 5-6). Gemiddeld genomen lag de piek in de seizoenen 2014/15 – 2018/19 op ruim 12.000 vogels in december. In maart trekken de vogels weg.

Sinds eind jaren ‘90 schommelt het wintermaximum van de Toendrarietgans tussen globaal 10.000 en 20.000 vogels, met een piekaantal in 2018/18 van ca 15.000 (gebaseerd op maandelijkse tellingen, Figuur 5-7). SOVON benoemt de trend als positief, maar dit is gebaseerd op een beperkt aantal slaapplaatstellingen (1-2 per winterseizoen). Gedurende de laatste vijf winterseizoenen met telgegevens (2015/16 – 2019/20) was het aantal van 11.100 vogels, zoals beoogd voor het instandhoudingsdoel, in drie van de seizoenen wel en in twee van de seizoenen niet aanwezig.

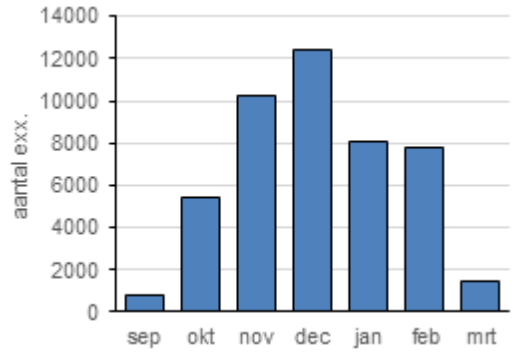

Figuur 5-6 Seizoensverloop (gemiddelden 2014/15 – 2018/19) van de Toendrarietgans in en rond het Fochteloërveen. Bron:

Toendrarietganzen gebruiken de plassen in het Fochteloërveen als slaapplaats en zoeken hun voedsel in het omringende agrarische gebied binnen een straal van 8-10 kilometer rond de slaapplaatsen; dit betreft het gebied binnen ca 5 km rond de buitengrens van het veen. Zonder verstoring gebruiken Toendraganzen agrarische percelen tot ca 2,5 km rond het veen (med. . Overdag drinken ze water uit plasjes op het land, in de rivieren zoals de Kuunder en het Grootdiep, maar ook de wijken tussen het Fochteloërveen en Appelscha. Als de ondiepe plassen in het hoogveen dichtvriezen, drinken ganzen op het Esmeer en twee zandgaten in de buurt. In winters met matige en strenge vorst slapen de meeste ganzen op de Weperplas bij Veenhuizen.

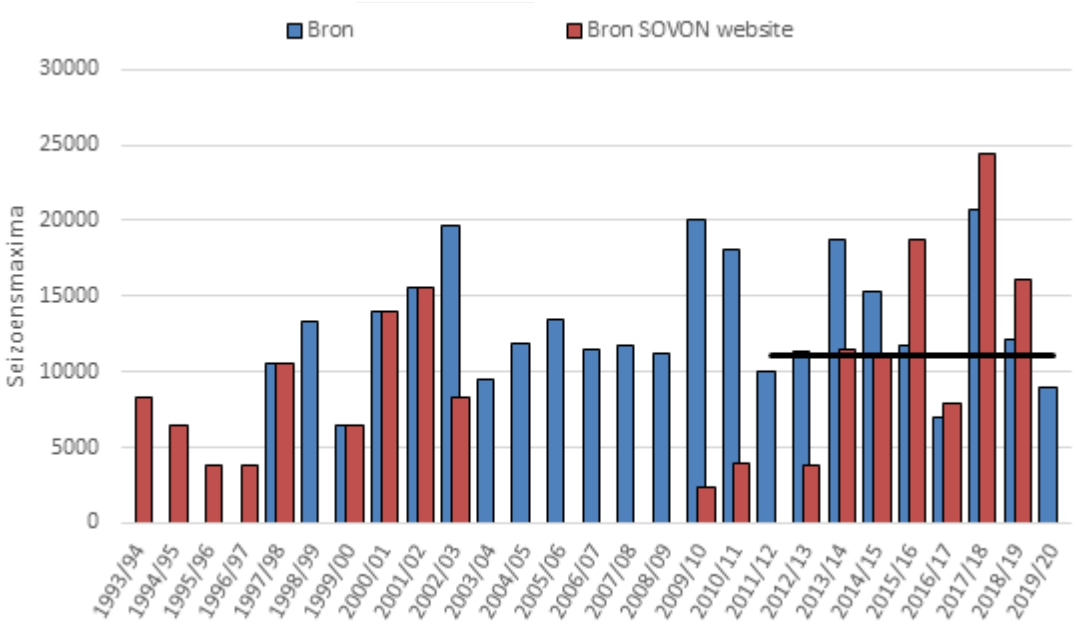

Figuur 5-7 Seizoensmaxima van de Toendrarietgans in en rond het Fochteloërveen in de jaren 1993 tot 2020. De zwarte lijn geeft het instandhoudingsdoel weer.

Verstoring en draagkracht

Seizoensgemiddelden laten een beter beeld zien van het gebruik van Fochteloërveen en omgeving over het winterhalfjaar; deze cijfers wijzen op dalende trend (Zie Figuur 5-8). Deze ontwikkeling wijkt af van de landelijke trend (Bijlage 5.3): een stijging vanaf omstreeks 1990 en een stabilisatie na omstreeks 2010. De recente afname valt samen met een afname van de

opvangcapaciteit als gevolg van een hogere verstoringsdruk. Dit geldt in het bijzonder voor de bouwlandpercelen, waar de Toendrarietganzen voornamelijk van afhankelijk zijn. In de huidige situatie ligt het maximale draagkrachtcijfer voor bouwland net onder het instandhoudingsdoel en het gemiddelde draagkrachtcijfer ruim onder het doel (Zie Figuur 4-2). De gegevens wijzen erop dat de huidige situatie qua verstoringsdruk en opvangcapaciteit kritisch is en dat het instandhoudingsdoel, voldoende draagkracht voor het leefgebied van de Toendrarietgans, niet gehaald wordt.

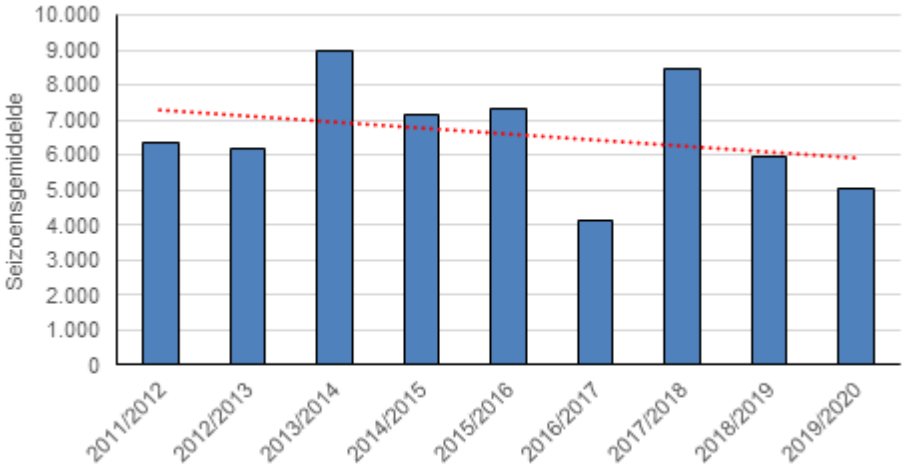

Figuur 5-8 Aantalsontwikkeling van de Toendrarietgans in het gebied Fochteloërveen in de jaren 2011 tot 2020 op basis van seizoensgemiddelden. De trend is in rood weergegeven. Bron:

5.4 Kolgans

Landelijke situatie

De Kolgans arriveert vanaf oktober in Nederland. De hoogste aantallen Kolganzen worden in november tot februari aangetroffen, waarna de meeste in maart wegtrekken. Het overgrote deel van de Kolganzen in Nederland foerageert op grasland. Sinds enkele jaren komt de soort steeds vroeger aan in de overwinteringsgebieden en met dit verschijnsel lijkt ook de voedselkeuze te veranderen. Vooral de eerste weken na aankomst in oktober en begin november wordt op oogstresten van suikerbieten en maïs gefoerageerd.

De afgelopen decennia zijn de aantallen vogels toegenomen in Nederland, en ook verblijft de soort langer in ons land (Van Roomen *et al.* 2007; Koffijberg & Van Winden 2008). De hoogste aantallen worden gehaald in de graslandgebieden van Friesland en in het rivierengebied van Gelderland (Voslamber *et al*. 2004; Van Roomen *et al.* 2007). In Drenthe concentreren de Kolganzen zich op een beperkt aantal pleisterplaatsen, waarvan het Leekstermeer de belangrijkste is (Venema & WAD 2001, Voslamber *et al*. 2004).

Aantal en verspreiding

Kolganzen arriveren in september-oktober in het Fochteloërveen. De aantallen zijn gemiddeld genomen het hoogst in oktober-november, maar de piek kan ook in december-februari liggen, afhankelijk van de weersomstandigheden (Zie Figuur 5-9). Gemiddeld genomen lag de piek in de seizoenen 2014/15 – 2018/19 op ruim 12.000 vogels in december. In maart trekken de vogels weg.

In de periode 2010-2014 is het seizoensmaximum sterk gestegen van globaal 3.000 naar rond de 10.000; na 2016 is het aantal weer afgenomen tot ruim 4.000 (Figuur 5-10), ruimschoots boven het voor het instandhoudingsdoel beoogde aantal van 2.300 vogels (seizoensmaximum).

Kolganzen gebruiken de plassen in het Fochteloërveen als slaapplaats en zoeken hun voedsel in het omringende agrarische gebied binnen een straal van 8-10 kilometer rond de slaapplaatsen; dit betreft het gebied binnen ca 5 km rond de buitengrens van het veen. Zij foerageren in kleine groepen samen met Toendrarietganzen op oogstresten, terwijl grotere ongemengde groepen zich op graslanden bevinden. Net als Toendrarietganzen gebruiken ze in verstoringsvrije perioden agrarische percelen tot ca 2,5 km rond het veen (med. [redacted]). Tijdens vorstperioden wijken ze om te drinken uit naar het Esmeer en twee zandgaten in de buurt. In winters met matige en strenge vorst slapen de meeste ganzen op de Weperplas bij Veenhuizen.

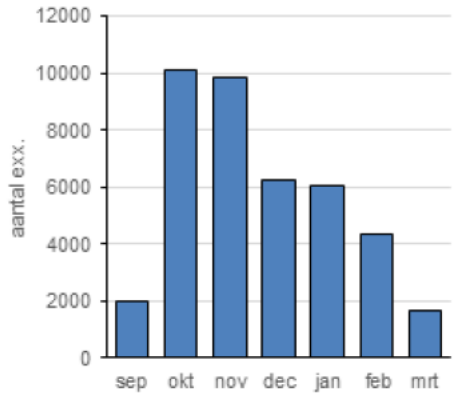

Figuur 5-9 Seizoensverloop (gemiddelden 2014/15 – 2018/19) van de Kolgans in en rond het Fochteloërveen. Bron: [redacted]

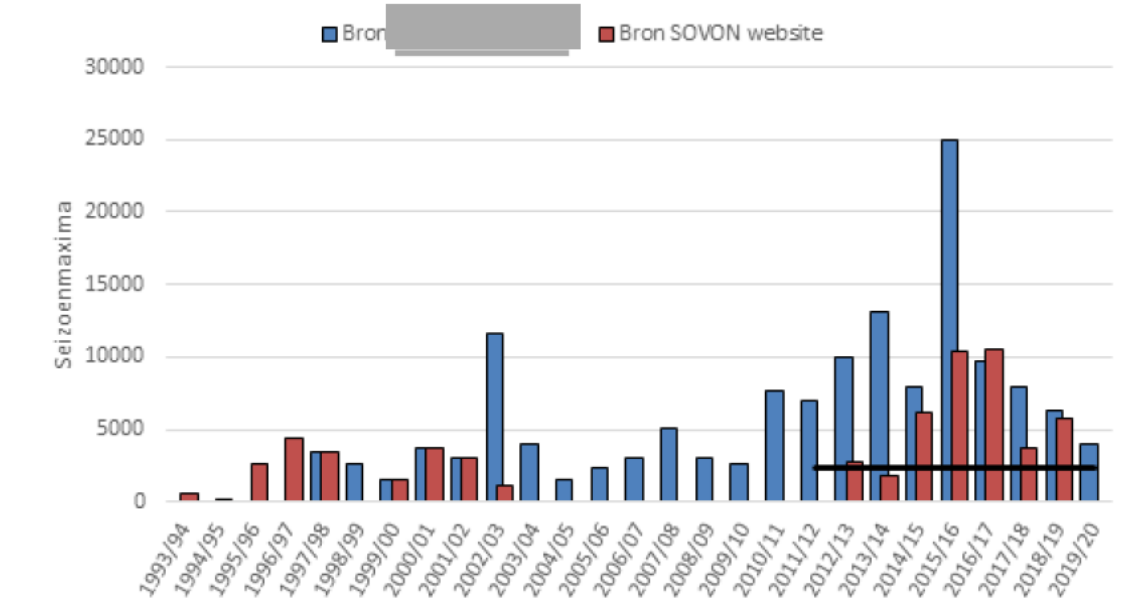

Figuur 5-10 Seizoenmaxima van de Kolgans in het gebied Fochteloërveen in de jaren 1993 tot 2020. De zwarte lijn geeft het instandhoudingsdoel weer.

Verstoring en draagkracht

Seizoensgemiddelden laten een beter beeld zien van het gebruik van Fochteloërveen en omgeving over het winterhalfjaar; deze cijfers wijzen op dalende trend (Figuur 5-11). De

landelijke trend is een stijging vanaf omstreeks 1990 en een afname na 2010-2011 in Flevoland en ZW-Nederland; in de noordelijke regio's zijn de aantallen stabiel (Bijlage 5.4, Koffijberg 2019). Het is onduidelijk in hoeverre de lagere recente aantallen rond het Fochteloërveen samenhangen met zachte winters of een afname in de opvangcapaciteit. De draagkrachtberekeningen laten zien dat, rekening houdend met toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen waarbij de draagkracht verder daalt, de draagkracht voldoende blijft voor het instandhoudingsdoel van de Kolgans. Hierbij is de opvangcapaciteit op grasland, waar Kolganzen hoofdzakelijk foerageren, ruimschoots voldoende.

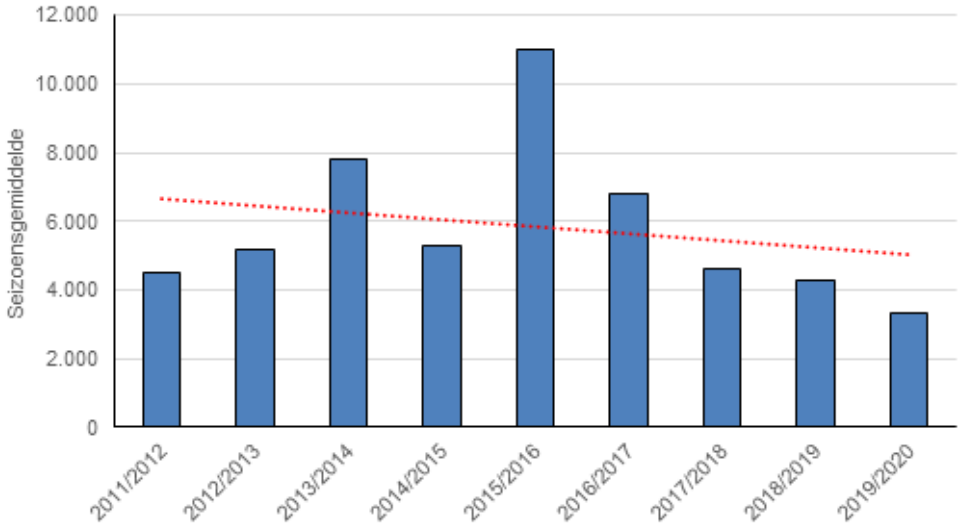

Figuur 5-11 Aantalsontwikkeling van de Kolgans in en rond het Fochteloërveen in de jaren 2011 tot 2020 op basis van seizoensgemiddelden; de trend is in rood weergegeven (geg.).

5.5 Wintertaling

Landelijke situatie

In Nederland zijn het hele jaar Wintertalingen aanwezig. De Wintertaling verblijft de doortrek- en winterperiode graag in kleinschalige, ondiepe wateren in 'wetlands' met periodiek terugkerende, of permanent aanwezige pioniervegetaties. In de winter worden vooral zaden van waterplanten, grassen en zoute planten (zoals zeekraal) gegeten (Profielendocument 2008). De aantallen van de Wintertaling in Nederland vertonen enige schommelingen, maar de algehele trend is positief, waarbij het patroon opvallend veel overeenkomst vertoont met dat van de Slobeend (Bijlage 5.5).

Aantal en verspreiding

In het voorjaar, maar vooral in het najaar zijn er vele honderden tot enkele duizenden Wintertalingen in het Fochteloërveen aanwezig. Na de vernatting rond de eeuwwisseling in het Fochteloërveen nam het aantal Wintertalingen tijdelijk sterk toe tot honderden (Figuur 5-12). De laatste jaren is het aantal redelijk stabiel met een seizoensgemiddelde van ca 400-700 (gemiddeld 522) en een sterk variërend seizoensmaximum van 600-2400, doorgaans in de herfstmaanden september – december. Het voor het instandhoudingsdoel beoogde populatie aantal van 600 vogels (seizoensgemiddelde) is in sommige jaren aanwezig.

Belangrijke pleisterplaatsen binnen het Natura 2000-gebied zijn de vloeivelden, het Esmeer en de Brunstinger Plas en andere ondiepe plassen (Figuur 5-13).

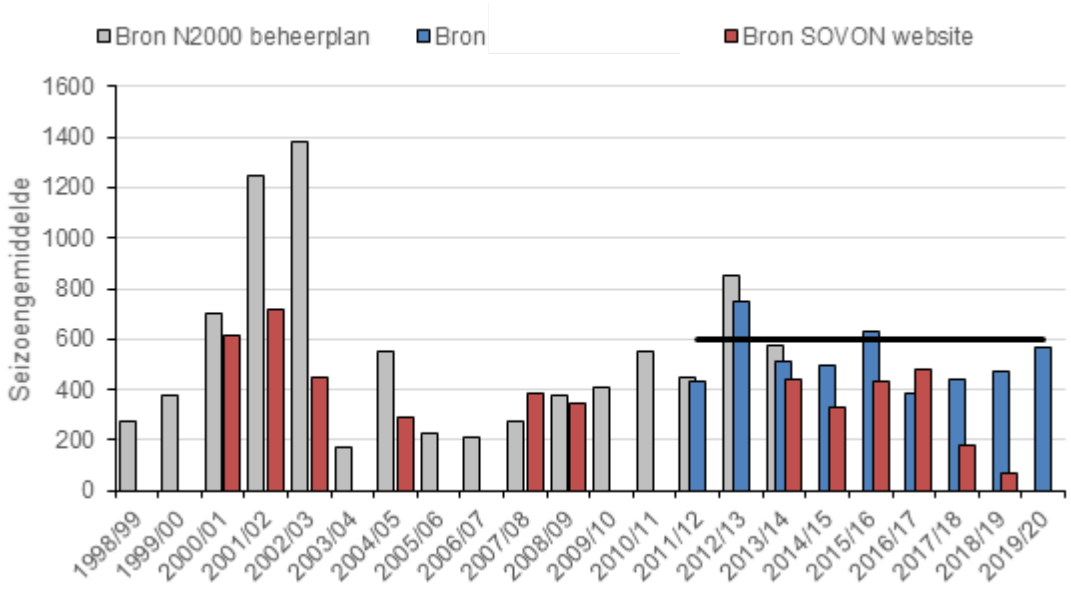

Figuur 5-12 Seizoensgemiddelde van de Wintertaling in het Fochteloërveen sinds 1998/99. De zwarte lijn geeft het instandhoudingsdoel weer.

Verstoring en draagkracht

Een analyse van de afstand van pleisterplaatsen tot wandel- en fietspaden laat zien dat de meeste locaties buiten verstoringsafstand liggen (Figuur 5-14). Deze verstoringsafstand t.o.v. wandelaars is gemiddeld 133 m (zie paragraaf 3.1), maar varieert in relatie tot de openheid van het gebied en de groepsgrootte. Wintertalingen kunnen beschut achter een rietkraag of opslag langs de oever op zeer korte afstand van paden en wegen met recreatief gebruik rusten (ordegrootte enkele tientallen meters). Recreatiedruk blijkt niet beperkend voor de aanwezige aantallen. Gemiddeld genomen lijkt de draagkracht lager dan vereist voor het instandhoudingsdoel. Sturend is waarschijnlijk het areaal ondergelopen ruig grasland – zoals tijdens de vernattingsperiode - , waar wintertalingen foerageren op drijvende zaden in het najaar. Variatie in het waterpeil is hierin een belangrijke factor.

Effecten van ruimtelijke ontwikkelingen rond het Fochteloërveen worden niet verwacht, omdat Wintertalingen voor het overgrote deel binnen het Natura 2000-gebied verblijven.

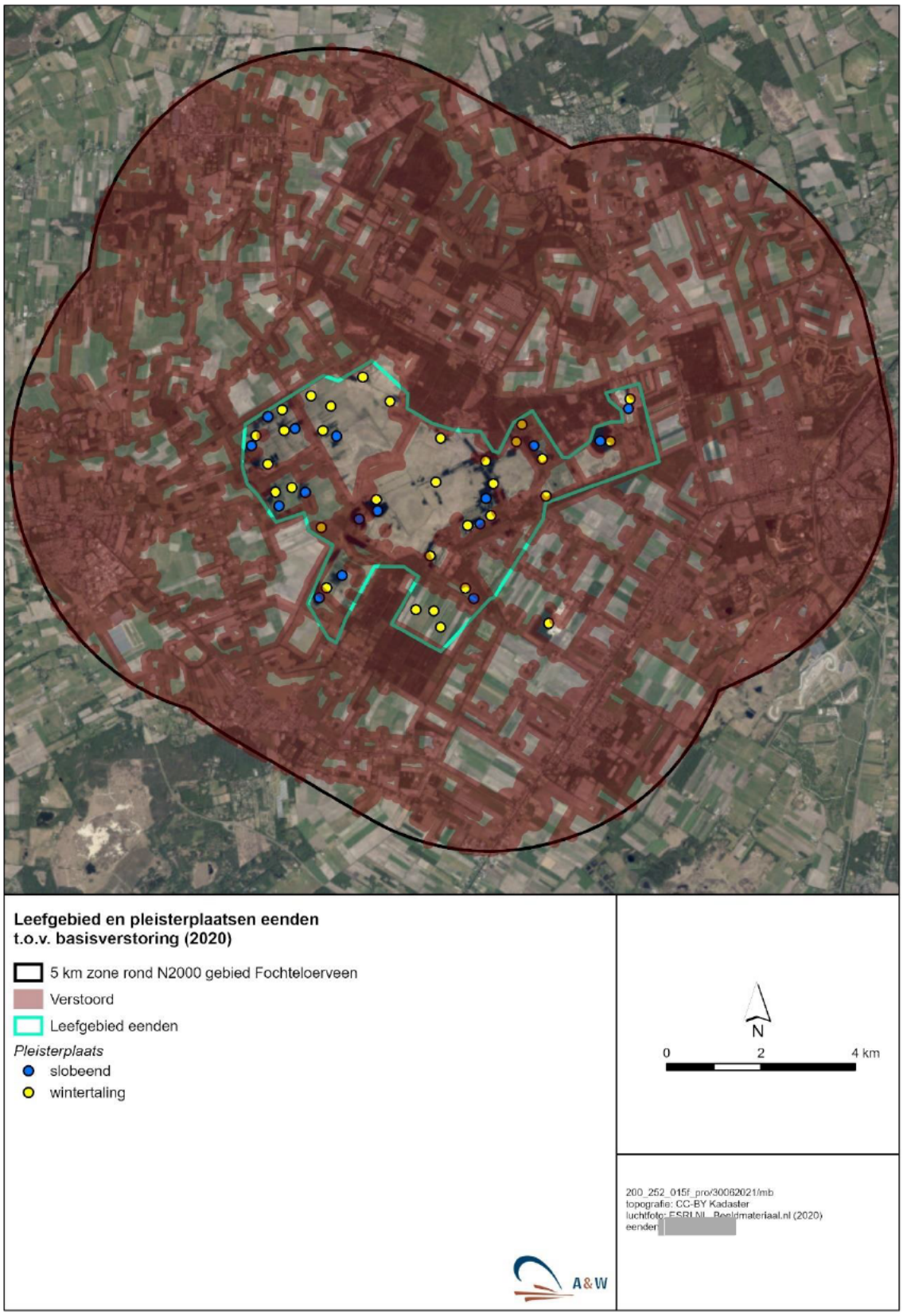

Figuur 5-13 Pleisterplaatsen van Slobeend en Wintertaling in het Fochteloërveen (gegevens [redacted] Daarnaast zijn verstoringscontouren rond wegen en paden weergegeven in rood).

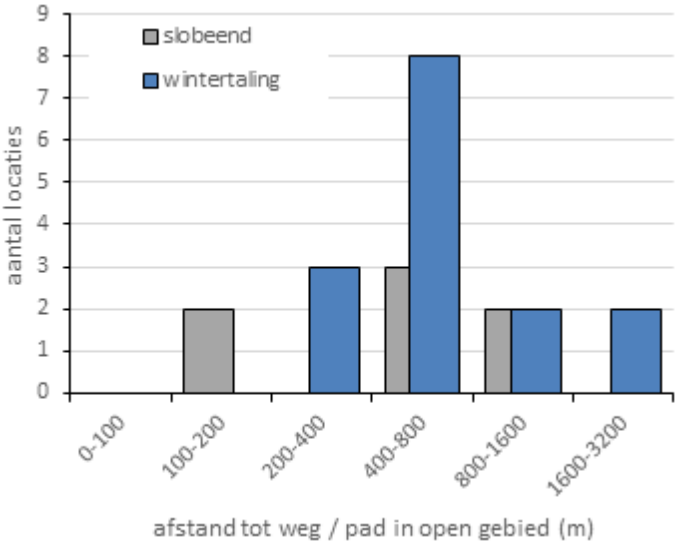

Figuur 5-14 Aanwezigheid van Wintertaling en Slobeend in relatie tot de afstand tot paden in open gebied het Fochteloërveen.

5.6 Slobeend

Landelijke situatie
In Nederland zijn het hele jaar slobeenden aanwezig. Het aantal broedvogels is echter aanzienlijk kleiner dan het aantal vogels dat ons land bezoekt tijdens de trek en in de wintermaanden. De aantallen zijn het hoogst in de doortrekperioden in het najaar (september t/m november) en het voorjaar (maart t/m april). De Slobeend is een grondeleend, die niet of nauwelijks duikt en gebonden is aan ondiepten, oevergebieden en aangrenzende landbouwgebieden. De Slobeend foerageert op plantaardig en dierlijk plankton met aanvulling van slakjes, kreeftachtigen, insectenlarven en zaden.

De aantallen in het winterhalfjaar schommelen sterk in relatie tot winterstrengheid (wegtrek bij strenge vorst), de trend is positief: sinds 1980 is sprake van een significante toename, die zich na 2010 heeft voortgezet (Bijlage 5.6, Van Kleunen 2019).

Aantal en verspreiding
De telgegevens van de Slobeend in het Fochteloërveen zijn onvolledig, maar geven een redelijk goed beeld van het seizoensverloop en de aantalsontwikkeling (Figuur 5-15, 5-16). In het voorjaar en de herfst kunnen globaal 150 – 250 Slobeenden op het Esmeer en op andere locaties pleisteren. Het aantal was in de periode 2004-2014 stabiel, daarna ligt het aantalsniveau fors hoger en met gemiddeld 113 vogels ruimschoots boven het voor het instandhoudingsdoel beoogde aantal van 40 vogels (seizoensgemiddelde). De gegevens die via NDFF en de website van SOVON worden weergegeven berusten op te weinig tellingen om een betrouwbaar beeld te geven van de aantallen over het winterhalfjaar en het seizoensgemiddelde.

De verspreiding komt overeen met die van de Wintertaling: belangrijke pleisterplaatsen binnen het Natura 2000-gebied zijn de vloeivelden, het Esmeer en de Brunstinger Plas en andere ondiepe plassen (Figuur 5-13).

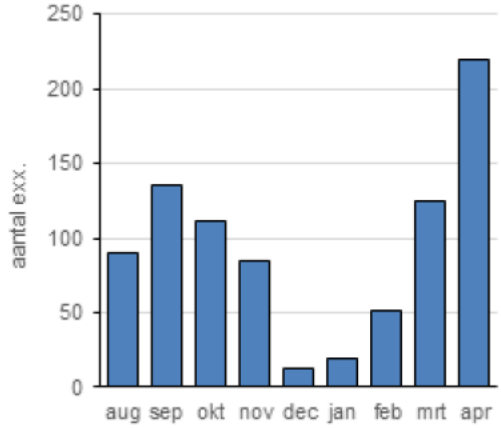

Figuur 5-15 Seizoensverloop (gemiddelden 2014/15 – 2018/19) van de Slobeend in het Fochteloërveen. Bron:

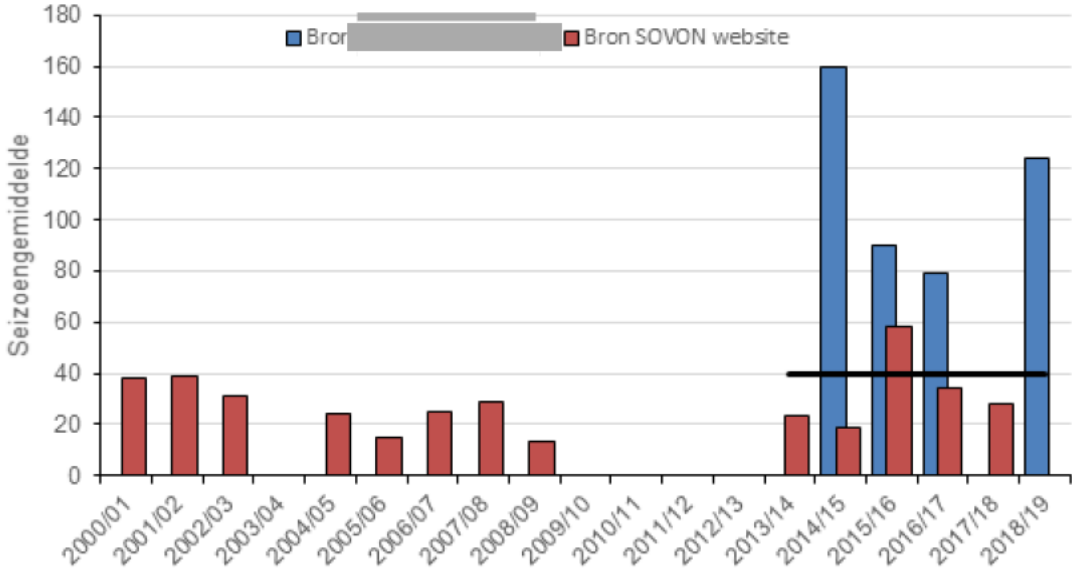

Figuur 5-16 Seizoensgemiddelde van de Slobeend in het Fochteloërveen sinds 1998/99. De zwarte lijn geeft het instandhoudingsdoel weer.

Verstoring en draagkracht

Een analyse van de afstand van pleisterplaatsen tot wandel- en fietspaden laat zien dat de meeste locaties buiten verstoringsafstand liggen (Figuur 5-14). Deze afstand is vergelijkbaar met die van de Wintertaling in ligt open gebied in de ordegrootte van 100-200 m (zie paragraaf 3.1), en is afhankelijk van de aanwezige vegetatie. Slobeenden kunnen beschut achter een rietkraag of opslag langs de oever op aanzienlijk kortere afstand van paden en wegen met recreatief gebruik rusten. Recreatiedruk lijkt niet beperkend voor de aanwezige aantallen. In de huidige situatie is het aanbod aan pleisterplaatsen met voedsel en voldoende rust ruimschoots voldoende voor het instandhoudingsdoel. Effecten van ruimtelijke ontwikkelingen rond het Fochteloërveen worden niet verwacht, omdat Wintertalingen voor het overgrote deel binnen het natura 2000-gebied verblijven.

5.7 Kraanvogel

Landelijke situatie

Sinds 2001 is de Kraanvogel voor het eerst in Nederland tot broeden gekomen, in het Fochteloërveen. Het Fochteloërveen is het belangrijkste broedgebied, daarnaast is o.a. in het Dwingelderveld en Engbertdijksvenen gebroed; de soort breidt zich verder uit [redacted] 2018, www.sovon.nl). De vestigingen vallen samen met een sterke uitbreiding van de Duitse broedpopulatie in westelijke richting (www.sovon.nl). Tijdens de voorjaarstrek (eind februari – eind maart) naar Scandinavië en Duitsland, en tijdens de najaarstrek naar Frankrijk en Spanje (half oktober – december) komen vogels aan de grond op en rond slaapplaatsen in hoogveen- en heidegebieden. Kleine aantallen zijn 's winters aanwezig. Dit zijn lokale broedvogels, doortrekkers of overwinteraars van elders. Zij foerageren vooral op oogstresten.

Aantal en verspreiding

Broedvogels

Sinds 1999 zitten er territoriale kraanvogels in het Fochteloërveen en in 2001 is het eerste Kraanvogelnest gevonden. In de periode 2011-2014 groeide het aantal broedparen tot 8-9 paren; sindsdien is de stand min of meer stabiel (Figuur 5-17). Het broedsucces nam aanvankelijk toe, van 0,9 vliegvlugge jongen per paar tot 1,2 in de jaren 2001-2006. Daarna nam het af tot 0,7 in de jaren 2007-2012 als gevolg van concurrentie tussen paren, waarbij de 'nieuwkomers' in deelgebieden met lagere habitatkwaliteit broedden. De laatste jaren is het broedsucces laag als gevolg van droogte en als gevolg van verstoring door recreanten (Nowald & Feenstra 2020). In 2018 en 2019 vlogen van 8 resp. 9 broedparen slechts 2 jongen uit (www.hetFochteloërveen.nl). Recreatiedrukte via de Fochteloërveenweg verstoorde Kraanvogels die over wilden steken van het veen naar het landbouwgebied dusdanig dat twee jongen niet overleefden [redacted] in www.hetFochteloërveen.nl).

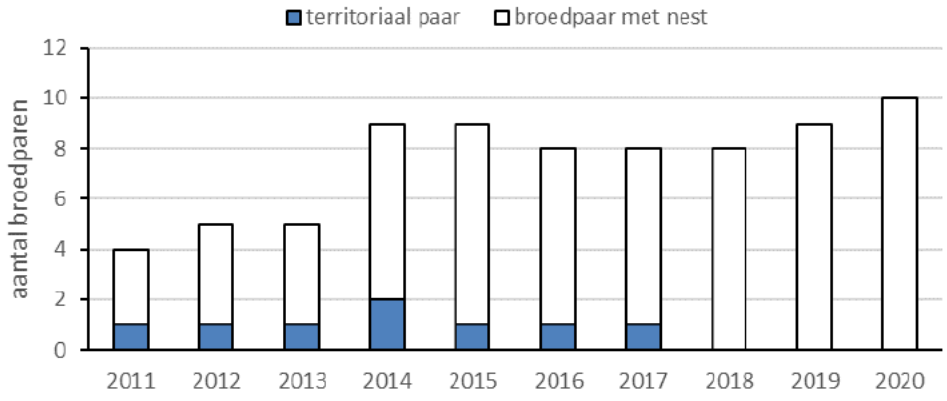

Figuur 5-17 Ontwikkeling van de broedvogelstand van de Kraanvogel in het Fochteloërveen 2011-2020. Bron: [redacted]

Gedurende het broedseizoen foerageren kraanvogels niet alleen binnen het veen, maar ook daarbuiten. Volwassen vogels eten wormen en andere ongewervelden in graslandpercelen en akkers, en graven o.m. knolletjes op in aardappelakkers. Ouderparen met vliegvlugge jongen (ca. 11 weken oud) verhuizen van de broedlocaties naar direct aangrenzende percelen om te foerageren. Ze maken in enkele deelgebieden gebruik van de aanwezige percelen met gras en landbouwgewassen rond het veen: aan de noordwestzijde (Weperpolder), zuidwestzijde

(grenzend aan de Fochteloërveenweg), westelijk en noordelijk van Ravenswoud en aan de noordoostzijde nabij Norgerhaven (Figuur 5-18).

Wintervogels
Sinds 2000/2001 verblijven Kraanvogels buiten het broedseizoen (nazomerconcentraties en overwintering) structureel in en rond het Fochteloërveen. De aantallen zijn geleidelijk gestegen tot gemiddeld maximaal enkele tientallen per seizoen (67 in 2017/2018; Figuur 5-19). Deze hoge aantallen hebben niet alleen betrekking op Nederlandse, maar ook op Duitse vogels die tijdens strengere winterperioden naar Nederland komen. In de winterperiode slapen de vogels en foerageren ze op percelen in de omgeving van Fochteloo, Ravenswoud en Smilde (Figuur 6.19). Dit deelgebied met grasland en graanpercelen is ook van betekenis als zomerverzamelplaats. Uit geregistreerde waarnemingen blijkt dat verreweg de meeste Kraanvogels een afstand houden van minimaal 200 m tot wegen. Referenties geven een verstoringsafstand aan van 150 m in Scandinavië, 200-300 m in Duitsland, tot 1 km in Spanje. Belangrijke factoren in deze variatie zijn waarschijnlijk de periode van het jaar (broedfase dan wel overwintering) en de groepsgrootte (grotere groepen reageren doorgaans op grotere afstand, zie paragraaf 3.1).

In 2007 bleek dat het meest op maïsstoppels werd gefoerageerd (51%), daarnaast op grasland (27%). In augustus en september werden graanpercelen en maispercelen bezocht zodra ze waren geoogst. Van januari tot maart zijn maïsstoppels de belangrijkste voedselbron (53%). Daarnaast worden ook wormen gegeten (2007).

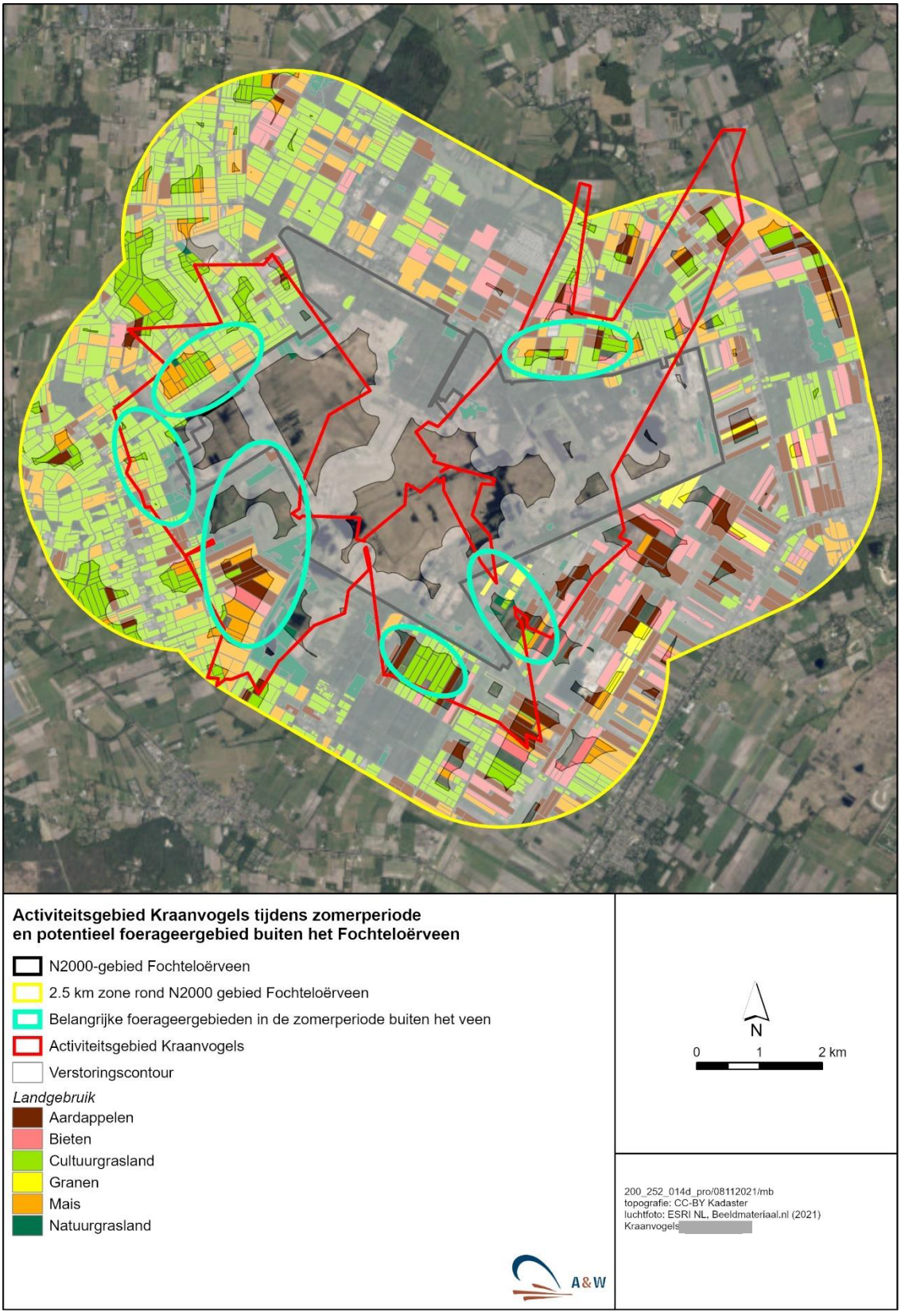

Figuur 5-18 Activiteitengebied van Kraanvogels in en rond het Fochteloërveen in de zomerperiode (binnen een afstand van 2,5 km rond het veen, 2013-2017, geg. [redacted]) en de belangrijkste foerageergebieden van de broedvogels op basis van waarnemingen 2016-2020, NDFF).

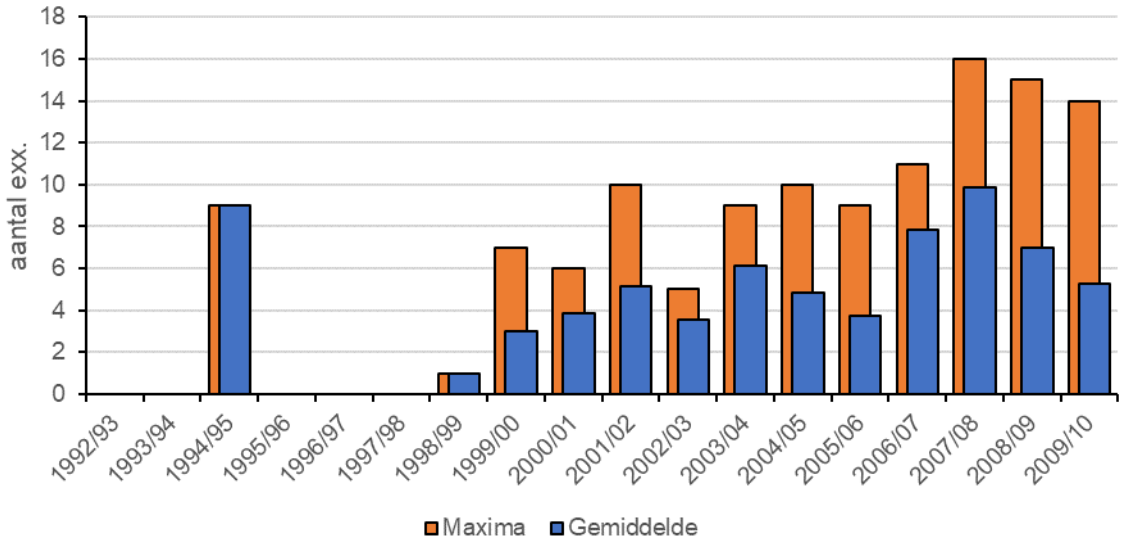

Figuur 5-19 Aantal Kraanvogels rond het Fochteloërveen in de winterperiode sinds 1992/93. Weergegeven zijn gemiddelden en maxima in de maanden september – maart. Bron: www.hetFochteloërveen.nl. Gegevens uit de seizoenen 2011/12 – 2019/20 zijn nog niet beschikbaar.

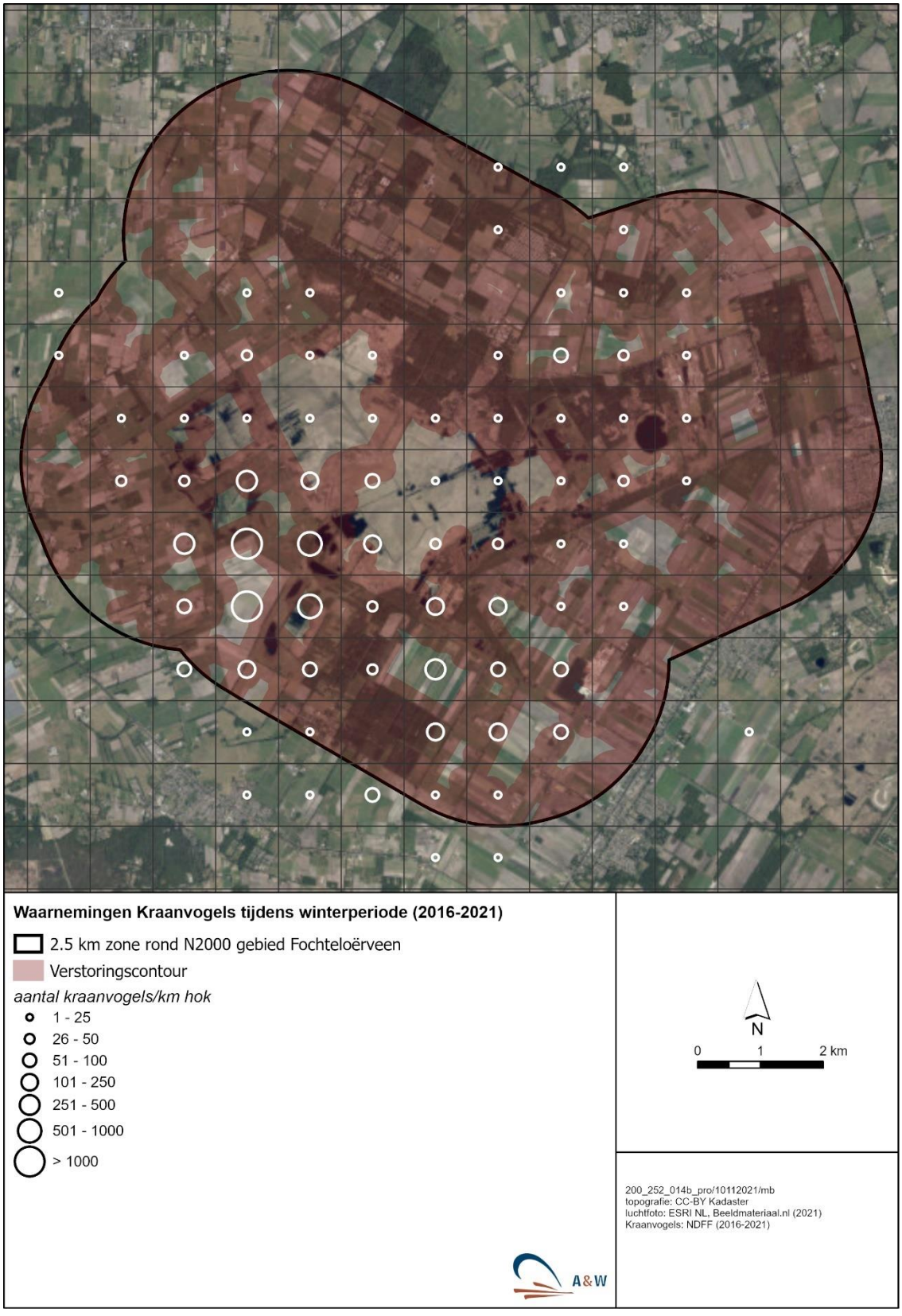

Figuur 5-20 Verspreiding van Kraanvogels in de winterseizoenen 2016/17 – 2020/21 op basis van losse waarnemingen (NDFF). Het als verstoord beschouwde gebied ligt binnen 200 m afstand van wegen en paden.

Verstoring en draagkracht

De Kraanvogel is niet als kwalificerende broedvogel voor het Fochteloërveen aangewezen. Wel is de soort een Vogelrichtlijn soort en benoemd als onderdeel van de kernopgave. Het grote belang voor de soort in Nederland is evident; de broedpopulatie in Nederland is gestegen tot 40 paar, waarvan 10 in het Fochteloërveen (Nowald & Feenstra 2020). Hoewel aantallen kraanvogels niet gebruikt worden in toetsing in relatie tot draagkracht, kan het referentiegetal gesteld worden op 9 broedparen (stand in 2019). Ook in de nazomer en het winterhalfjaar pleistert een belangrijk aandeel in en rond het Fochteloërveen. Het recente maximum buiten het broedseizoen ligt op ca 60-70 exemplaren.

Broedvogels

De draagkracht van het gebied voor broedvogels is niet goed te bepalen, omdat habitatanalyses van het terreingebruik in agrarisch gebied ontbreken; een scan van literatuur uit Duitsland en andere landen leverde geen bruikbare referenties op. De stabilisatie van het aantal broedparen wijst op erop dat de beschikbare draagkracht, tot een tiental broedparen, bereikt is. Uit karteringen van activiteiten van Kraanvogels (broedparen en families) rond het veen blijkt dat ze tot 2 á 2,5 km van het broedgebied foerageren en dat geschikte foerageergronden benut worden. Welke oppervlakte en welke kwaliteit nodig is voor een broedpaar is niet goed duidelijk. Een belangrijke vraag is in hoeverre het broedresultaat beperkt wordt door recreatiedruk. De Kraanvogel toegenomen als broed- en wintervogel bij het huidige bestaande gebruik. Blijkbaar is het bestaande gebruik geen belemmering geweest voor Kraanvogel om zich te vestigen en in aantal toe te nemen. De vraag is echter of stabilisatie in aantallen niet beperkt wordt door het huidige gebruik. Er zijn aanwijzingen dat broedsucces beïnvloed wordt door klimaat, maar ook door verstoring. Verstoringsincidenten komen voor in het broedgebied door natuurfotografen, loslopende honden en mountainbikers (Nowald & Feenstra 2020). Het is duidelijk dat Kraanvogels gebaat zijn bij rust, niet alleen in het broedgebied, maar ook in de overgangszone van het veen naar aangrenzend foerageergebied in de periode waarin oudervogels met jongen oversteken van broedgebied naar landbouwgebied. Deze trajecten zijn vooral de Helomaweg, Veenweg, Fochteloërveenweg, en Compagnonsweg aan de oostzijde van het veen.

Het perspectief van klimaatverandering is voor Duitsland en Zweden gunstig ingeschat, omdat broedvogels eerder arriveren en beginnen met broeden, zodat meer tijd is voor vervolglegsels na een mislukte broedpoging (Lundgren & Nowald 2010). Droge zomers zoals in 2019 en 2020, met een lager voedselaanbod en hogere predatiedruk zijn echter ongunstig voor de Kraanvogel als broedvogel in Nederland en Duitsland (Nowald & Feenstra 2020). Het effect van klimaatverandering is moeilijk te voorspellen, omdat ook natte zomers mogelijk zijn - 2021 is wat dit betreft een actueel voorbeeld.

Wintervogels

De opvangcapaciteit voor Kraanvogels buiten het broedseizoen kan niet gekwantificeerd worden, omdat draagkrachtcijfers voor verschillende gewassen specifiek voor Kraanvogels ontbreken. Het aantal wintervogels laat een stijgende lijn zien. Verspreidingsgegevens maken duidelijk dat Kraanvogels verstoringsgevoelig zijn en afstand houden tot wegen. Verstoringen komen voor door recreatie en gerichte verjaging (vooral gericht op ganzen), maar niet duidelijk is in hoeverre het aantal in de huidige situatie beperkt wordt door verstoringsdruk.

De Kraanvogel lijkt door de hogere gemiddelde temperaturen langer te doen over de migratie in de herfst. Ze nemen vaker tussenstops of verblijven langer op zo'n tussenstop. Doordat ze langer verblijven op een plaats, is de kans dat jonge kraanvogels de migratie overleven groter (Volkov *et al.* 2016). Ook de aantallen nemen toe, doordat er meer voedsel beschikbaar is (Salvi 2012). De aantallen in de winterperiode hangen echter niet alleen samen met de populatiegroei in

Duitsland, maar ook met winterstrengheid. Klimaatverandering, met minder strenge winters kan ertoe leiden dat meer vogels noordelijker overwinteren. Dit kan betekenen dat minder vaak een influx optreedt vanuit Duitsland. Aan de andere kant lijken de omstandigheden voor Nederlandse broedvogels gunstiger te worden om lokaal te overwinteren.

6 Draagkrachtscenario's en maatregelen

Uit hoofdstuk 4 is gebleken dat verstoring door jacht en verjaging kavelbreed, en verstoring door wandelaars en fietsers via wegen en paden, het grootste effect hebben op de opvangcapaciteit van zwanen en ganzen in het gebied. In cumulatie met de andere verstoringsbronnen resulteert dit in een opvangcapaciteit voor bouwland die ruim onder het benodigde instandhoudingsdoel ligt. Dit kan voor de Toendrarietgans en in mindere mate voor Kleine zwaan en Wilde zwaan een probleem opleveren, aangezien deze soorten afhankelijk zijn van bouwland. Voor grasland en bouwland samen is de opvangcapaciteit onvoldoende uitgaande van minimale draagkrachtcijfers van deze gewastypen en voldoende uitgaande voor gemiddelde of maximale draagkrachtcijfers. Deze conclusie is echter alleen van toepassing op de Kolgans, die van oogstresten profiteert, maar primair een graseter is.

Om voldoende opvangcapaciteit te bewerkstelligen in de huidige situatie en te kunnen blijven garanderen in een toekomstige situatie zijn maatregelen om verstoring te voorkomen noodzakelijk. Hierbij dient de opvangcapaciteit op bouwland in de huidige situatie minimaal verhoogd te worden met 13% uitgaande van de historische situatie (2009) en rekening houdend met de aangenomen marges. In een toekomstige situatie, dient de opvangcapaciteit ten minste met 21% verhoogd te worden om negatieve effecten van de in kaart gebrachte ontwikkelingen te compenseren.

In dit hoofdstuk wordt achtereenvolgens inzicht gegeven in de veranderingen in opvangcapaciteit door middel van theoretische draagkrachtscenario's waarbij verschillende verstoringsbronnen worden beperkt; welke maatregelen theoretisch de meeste draagkracht opleveren; en de indicatieve kosten die hier mee gemoeid zijn.

6.1 Draagkrachtscenario's

Om inzicht te geven in de veranderingen in opvangcapaciteit bij het beperken van verstoring, zijn in de eerste plaats drie algemene draagkrachtscenario's uitgewerkt: 1) het halveren van recreatief gebruik van paden en wegen; 2) wegnemen van verstoring door jacht en verjaging; 3) een combinatie van beide. In Figuur 6-1 en Figuur 6-2 is het resultaat weergegeven van de berekeningen in de toekomstige situatie, wanneer rekening wordt gehouden met de verschillende scenario's ten opzichte van de huidige situatie. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen de basisverstoring (van infrastructuur aan wegen en bebouwing, bos, regulier extensief gebruik) en totale cumulatieve verstoring, waarin additionele verstoring (recreatie, jacht en verjaging, vliegverkeer) is meegenomen.

<u>Scenario 1: halveren verstoring wandelaars en fietsers</u>
In scenario 1 is de verstoring door wandelaars en fietsers via paden of wegen binnen een straal van 5 km rondom het veen met de helft verminderd. De overige verstoring is gelijk gehouden. Uit Figuur 6-1 blijkt dat de opvangcapaciteit voor bouwland (relevant voor met name Toendrarietgans) in dit scenario niet boven de benodigde capaciteit uit komt. Voor bouwland en grasland samen is dit nog steeds het geval, ook niet indien van maximale draagkrachtwaarden wordt uitgegaan.

<u>Scenario 2: wegnemen verstoringsdruk jacht, verjaging en afschot</u>
In scenario 2 is verstoring door jacht, verjaging en afschot op nul gezet in het gehele gebied binnen een 5 km straal rondom het veen. De overige verstoring is gelijk gehouden. Wanneer dit scenario wordt toegepast, blijkt dat de opvangcapaciteit voor bouwland, rekening houdend met

maximale draagkrachtwaarden, voldoende is om aan de benodigde opvangcapaciteit te voldoen. Echter is dit nog niet het geval voor de minimale en gemiddelde draagkrachtwaarden.

Scenario 3: combinatie scenario 1 + 2

In scenario 3 zijn scenario 1 en scenario 2 gecombineerd, waarbij de overige verstoringsbronnen gelijk zijn gehouden. Het resultaat van dit scenario laat zien dat de benodigde opvangcapaciteit van totaal grasland en bouwland nu ook wordt gehaald uitgaande van minimale draagkrachtwaarden. Ook de opvangcapaciteit voor bouwland komt met gemiddelde draagkrachtwaarden boven de benodigde opvangcapaciteit uit.

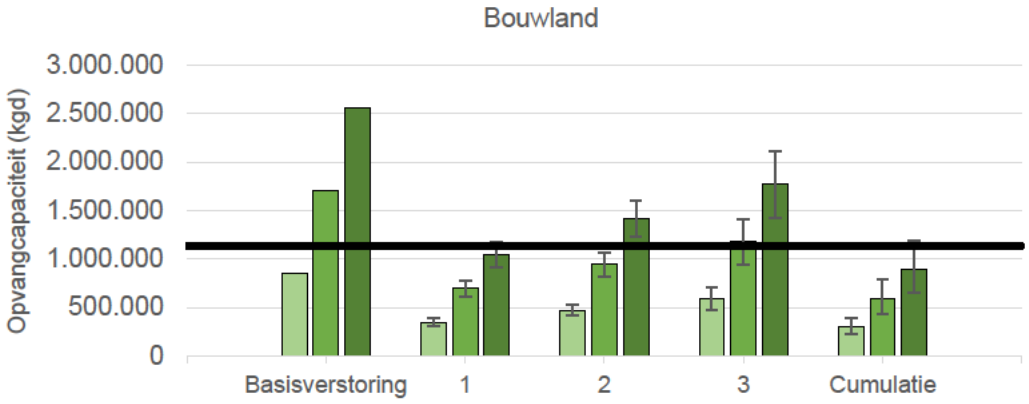

Figuur 6-1 Overzicht opvangcapaciteit bouwland in de toekomstige situatie in verschillende scenario's: 1: verstoring wandelaars en fietsers gehalveerd, 2: geen verjaging, 3: combinatie van 1 en 2 in vergelijking met de basisverstoring en situatie met cumulatieve verstoring.

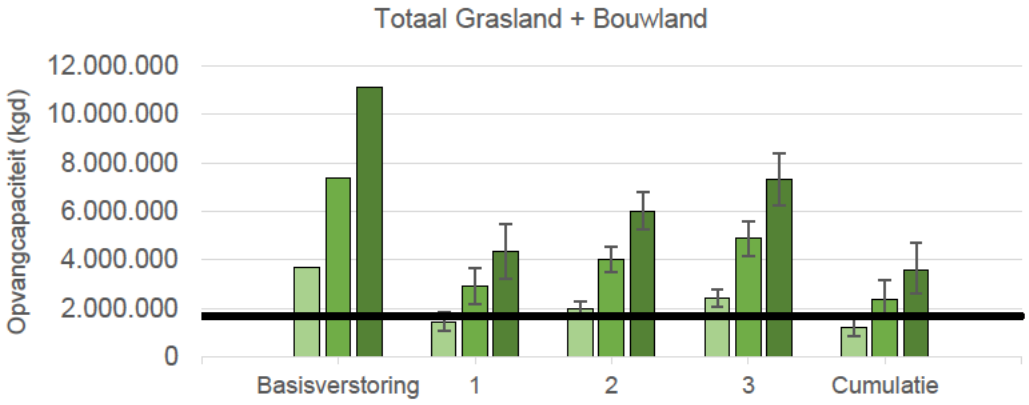

Figuur 6-2 Overzicht opvangcapaciteit bouwland en grasland gezamenlijk in de toekomstige situatie in verschillende scenario's: 1: verstoring wandelaars en fietsers gehalveerd, 2: geen verjaging, 3: combinatie van 1 en 2 in vergelijking met de basisverstoring en situatie met cumulatieve verstoring.

Uit bovenstaande theoretische draagkrachtscenario's blijkt dat het beperken van een combinatie van verstoringsbronnen het meest effectief is voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen voor de ganzen en zwanen in een toekomstige situatie.

6.2 Maatregelen

Om te komen tot een gebiedsgericht advies om te voldoen aan de benodigde opvangcapaciteit, is een nadere uitwerking gemaakt van draagkrachtscenario's aan de hand van concrete maatregelen binnen een 2,5 km en 5 km straal rondom het Fochteloërveen. Hiervoor is ten eerste een inventarisatie gemaakt van relevante maatregelen op basis van literatuuronderzoek en uitwisseling met gebiedskenners. De volgende categorieën en maatregelen zijn hierbij onderscheiden:

i. Beperken van verstoring door recreatie
ii. Beperken van verstoring door jacht, verjaging en afschot
iii. Vergroten foerageergebied
iv. Selectief plannen ruimtelijke ontwikkelingen
v. Handhaving

De eerste drie maatregelcategorieën hebben direct betrekking op de opvangcapaciteit van het foerageergebied. Voor deze maatregelen konden de draagkrachtscenario's kwantitatief worden uitgewerkt. De laatste twee maatregelcategorieën zijn niet in opvangcapaciteit te duiden en zijn daarom los beschreven. De aanpak en resultaten per maatregel staan omschreven in de volgende paragrafen.

Maatregelen opvangcapaciteit

Voor het kwantificeren van de effecten van maatregelen op de opvangcapaciteit is gebruik gemaakt van het GIS-model. Hiervoor zijn ten eerste de ligging en locaties waar de maatregelen betrekking op hebben gelinkt aan de bestaande km-hokken binnen een straal van 2,5 en 5 km rondom het Fochteloërveen. Vervolgens is per km-hok afhankelijk van de maatregel, de desbetreffende verstoring verlaagd, of de draagkrachtwaarde van het gewastype verhoogd, waarbij de overige verstoring gelijk is gehouden. Hierbij is in sommige gevallen de maatregel toegespitst op verschillende deelgebieden (deelgebieden 1,2,3 en A, B, C) (zie Figuur 6-4 en 6-5 en bijlage 1.6). Dit heeft geresulteerd in een matrix van draagkrachtscenario's uitgedrukt in draagkrachtwinst (in percentage) ten opzichte van de opvangcapaciteit met gecumuleerde verstoring (zie Figuur 4-6 en 4-7). De effectiviteit van verschillende maatregelen is weergegeven per deelgebied voor de huidige en toekomstige situatie (zie Tabel 6-1) (voor details zie Bijlage 1.6; Tabel 1-11 en 1-12).

i. <u>Beperken van verstoring door recreatie</u>

Maatregelen om verstoring door recreanten te beperken, zijn niet eenvoudig te realiseren. Zo worden wegen of paden niet alleen gebruikt ter recreatie maar ook als doorgaande weg, zoals fietspad Bonghaar en de Fochteloërveenweg, welke niet zomaar afgesloten kunnen worden. Het is daarnaast belangrijk om de belangrijke locaties voor de doelsoorten in ogenschouw te nemen, waaronder bijvoorbeeld paden nabij slaapplaatsen en trajecten waar kraanvogels met jongen foerageren op percelen direct grenzend aan het veen.

Gebiedskenner en Kraanvogelexpert [redacted] heeft in het kader van een toekomstige publicatie, verschillende verstoringsbeperkende maatregelen in kaart gebracht vanuit het perspectief van de Kraanvogel. Deze natuurvisie geeft ruimte aan alle soorten van klein naar groot. Op basis van dit kaartbeeld zijn twee maatregelen geselecteerd voor het huidige onderzoek om verstoring door recreatie te beperken, waarbij de verstoringsdruk door wandelaars en fietsers op 0 gezet is (zie Figuur 6-3):

a. het afsluiten van paden en wegen;
b. de aanleg van struweel/boswal

In Tabel 6-1 en 6-2 is het complete overzicht gegeven van de doorgerekende opvangcapaciteit op basis van de maatregelen. Hieruit blijkt dat voor zowel de huidige als de toekomstige situatie de afsluiting van paden/wegen evenals de aanleg van struweel/boswal respectievelijk 2% en 1% draagkrachtwinst van bouwland als foerageergebied opleveren. Voor de opvangcapaciteit van bouwland en grasland tezamen is de maximale draagkrachtwinst 3% en 4% voor de huidige en toekomstige situatie bij het afsluiten van paden en wegen. Mogelijk is het effect van deze maatregelen in de praktijk groter dan bij deze theoretische benadering, rekening houdend met het in de toekomst toenemende aantal recreanten / gebruikers in het gebied door o.a. Corona-ontwikkelingen en/of woningbouw.

ii. Beperken van verstoring door jacht, verjaging en afschot

Naast dat ganzen worden verjaagd in de percelen rondom het Fochteloërveen, kan dit ook een effect hebben op zwanen die op dezelfde gebieden foerageren (Molenaar 2019). Het is wenselijk dat ervoor gezorgd wordt dat er voldoende rust ontstaat in de huidige foerageergebieden door verjaging tegen te gaan. Aangezien de zwanen en ganzen vaak in dezelfde gebieden foerageren is het te overwegen om gecombineerde rustgebieden in te stellen.

Het beperken van verstoring in het gebied door jacht, verjaging en afschot kan gerealiseerd worden door de volgende maatregelen:

a. Instellen ganzenfoerageergebied;
b. Stoppen jacht

Bij het instellen van ganzenfoerageergebieden dient verjaging en afschot verboden te worden op kavels met de meeste potentiële opvangcapaciteit voor de doelsoorten. Om de rust te bewaken dient ook jacht rond deze kavels verboden te worden, evenals verstoring door crossmotoren of andersoortige kavelverstoring. In Figuur 6-4 en 6-5 zijn voor de huidige en toekomstige situatie globaal drie deelgebieden (deelgebied A, B en C) in kaart gebracht op basis van het beschikbare areaal bouwland en de historische verspreiding van zwanen en toendrarietganzen. Voor de doorrekening is de verstoringsdruk van jacht/verjaging en crossers/metaaldetectie op 0 gezet.

Uit Tabel 6-1 valt af te leiden dat het instellen van ganzenfoerageergebieden in deelgebied B ten opzichte van deelgebied A en C, de meeste draagkrachtwinst oplevert op bouwland; 26% en 30% binnen respectievelijk de 2,5 km en 5 km contour in de huidige situatie. Voor de toekomstige situatie neemt de draagkrachtwinst nog 2% toe, tot 28% en 32%. Dit is ruim boven het gestelde minimale percentage draagkrachtwinst van bouwland van 21%.

iii. Vergroten foerageergebied

Naast het beperken van verstoring, kan de opvangcapaciteit verhoogd worden door het vergroten van het foerageergebied. In dit kader is een drietal maatregelen vastgesteld, waarvoor de opvangcapaciteit is doorgerekend:

a. oogstresten laten liggen,
b. omzetten grasland naar bouwland en
c. omzetten bollen/sierteelt naar bouwland.

a. Oogstresten laten liggen

Uit een analyse van Visser *et al.* (2009) is gebleken dat percelen waar een zogenoemd 'oogstrestenpakket' werd toegepast, zeer goed benut werden door ganzen. Binnen het oogstrestenpakket werden beperkingen gesteld aan de grondbewerking na de oogst. Hierbij moesten de oogstresten boven in/op de bodem blijven, met de mogelijkheid om het jaar daarop een fijn gewas te zaaien (biet/ui). Dit pakket bleek meer draagkracht te bieden voor ganzen dan andere pakketten waarbij de beschikbaarheid van benutbaar gras werd verhoogd of voedsel werd aangeboden via het beschikbaar stellen van wintergraan. De bevindingen in een onderzoek van Rosin et al. (2012) bevestigen deze analyse, waarbij tevens werd geadviseerd oogstresten (waaronder maïs) langer te laten liggen.

Op basis van deze bevinding is voor de huidige studie het effect op de opvangcapaciteit berekend wanneer oogstresten langer zouden blijven liggen in de drie deelgebieden (deelgebied A, B, C). Om dit oogstrestenpakket te benaderen, zijn de gemiddelde draagkrachtcijfers van de gewastypen (aardappelen, bieten, granen mais) met 50% verhoogd (maximale draagkrachtwaarde) in de aan de deelgebieden gelinkte km-hok vakken. Dit percentage is indicatief op basis van de resultaten die geboekt kunnen worden uit het onderzoek van Visser et al. (2009).

b. Omzetten grasland naar bouwland

Een andere optie voor het verhogen van de opvangcapaciteit op bouwland is het veranderen van grondgebruik. Hierbij kan onder andere gedacht worden aan het omzetten van grasland naar bouwland. Ook voor deze benadering zijn drie deelgebieden aangewezen op rustige graslandkavels ten westen van het Fochteloërveen; deelgebied 1, 2 en 3 (zie Figuur 6-4 en 6-5). Voor de doorrekening zijn de draagkrachtwaardes van de oppervlaktes cultuur- en natuurgrasland gelijkgesteld aan de draagkrachtwaarde van het gewastype bieten, voor het maximaal haalbare resultaat (1200 kgd/ha) (zie Bijlage Tabel 1-4).

c. Omzetten bollen/sierteelt naar bouwland

Evenals bij het omzetten van grasland naar bouwland, zou ook het omzetten van een bepaalde oppervlakte van bollen- en sierteelt naar bouwland, de opvangcapaciteit kunnen verhogen. Deze maatregel is wellicht meer wenselijk dan de omzetting van grasland naar bouwland, aangezien doelsoorten, zoals de Kolgans, ook van grasland afhankelijk zijn. Voor de uitwerking van deze maatregel is de oppervlakte aan percelen met bollen- en sierteelt berekend en net als bij omzetten grasland, vermenigvuldigd met de draagkrachtwaarde van gewastype bieten (1200 kgd/ha).

Resultaat maatregelen iii

Uit Tabel 6-1 blijkt dat van de verschillende maatregelen, het laten liggen van oogstresten in deelgebied B binnen de 2,5 km contour de hoogste draagkrachtwinst voor bouwland oplevert voor de huidige situatie (9%). Deze maatregel alleen, is echter niet genoeg om aan de minimale draagkrachtwinst (13%) te voldoen. Voor de toekomstige situatie is de draagkrachtwinst voor bouwland het hoogst bij de omzetting van grasland naar bouwland in deelgebied 1 of omzetting van bollen- en sierteelt in het gehele gebied (beide 7%). Ook dit is niet voldoende. Binnen de 5 km contour is de draagkrachtwinst zowel in de huidige als toekomstige situatie veruit het grootst voor de omzetting van grasland in deelgebied 2 (23%) en 3 (24%). Voor zowel de huidige als toekomstige situatie is de draagkrachtwinst voldoende. De draagkrachtwinst door omzetting van bollen- en sierteelt is enkel voldoende in de huidige situatie (14%).

Hierbij moet benoemd worden dat hoewel het effect op bouwland positief is, het effect op de totale opvangcapaciteit negatief is (-6%) als gevolg van het verlies aan draagkracht op grasland (met de aanname van hogere draagkrachtcijfers op cultuurgrasland). Dit verlies is gelet op het

instandhoudingsdoel niet kritisch, door de overmaat aan draagkracht op grasland. Echter, de omzetting van grasland naar bouwland zou mogelijk wel negatief uit kunnen pakken voor de zwanen, die juist van deze deelgebieden met grasland gebruik maken (zie Figuur 5-3).

Combinatie

Uit paragraaf 6.1 is duidelijk geworden dat een combinatie van maatregelen het grootste effect heeft op de opvangcapaciteit. Voor de huidige studie is daarom tevens gekeken naar het gecombineerde effect van het instellen van twee potentieel geschikte maatregelen: het instellen van ganzenfoerageergebieden in combinatie met het laten liggen van oogstresten. Uit de berekeningen blijkt dat deze combinatie binnen de 2,5 km contour in deelgebied B maar liefst 48% en 40% draagkrachtwinst op bouwland oplevert, voor respectievelijk de huidige en toekomstige situatie. Dit is ruim voldoende voor de gestelde benodigde draagkrachtwinst van 21%. De draagkrachtwinst is nog groter binnen de 5 km contour: 57% (huidig) en 47% (toekomstig). Daarnaast is de draagkrachtwinst in de huidige situatie binnen de 5 km contour relatief groot voor deelgebied A (24%). De winst voor de toekomstige situatie is geringer (16%) omdat de ruimtelijke ontwikkelingen binnen deze deelgebieden zijn gepland. Naast de combinatie van maatregelen kunnen ook deelgebieden gecombineerd worden. Zo is de opgetelde draagkrachtwinst van deelgebied A, B en C wanneer oogstresten blijven liggen, ook voldoende voor de beoogde draagkrachtwinst in de huidige situatie binnen de 2,5 km contour.

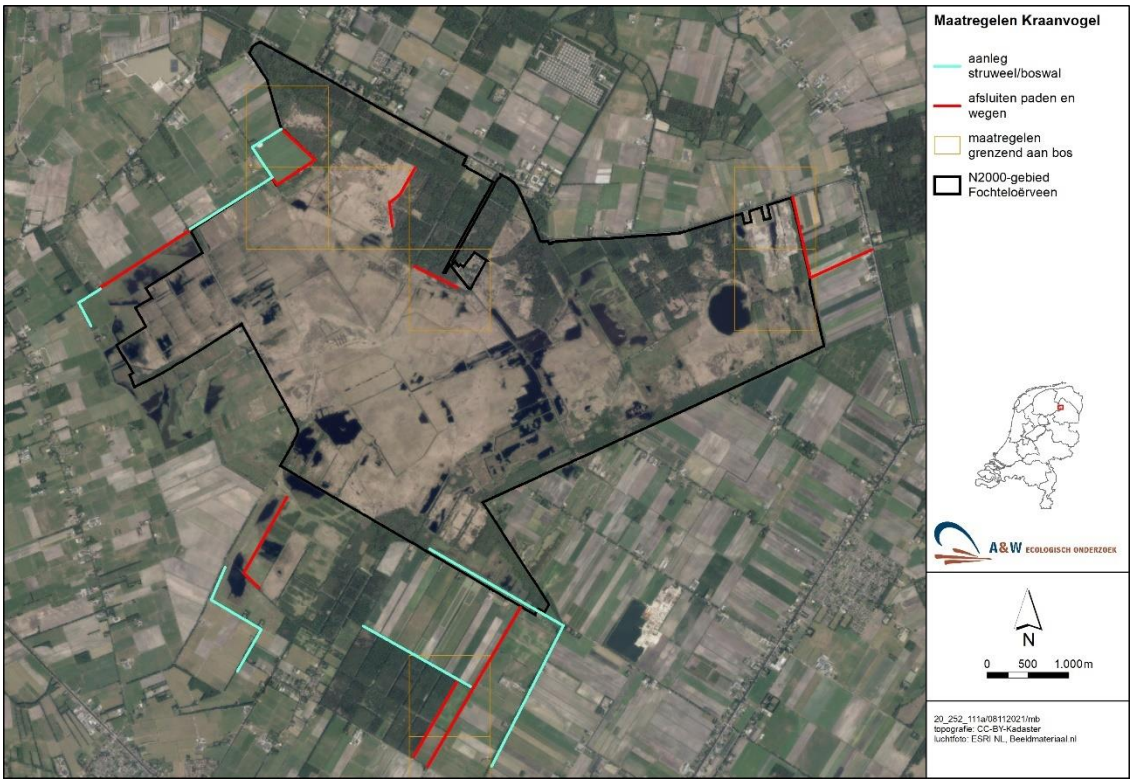

Figuur 6-3 Ruimtelijk overzicht voor beperking van recreatie door afsluiten paden en wegen en aanleg struweel/boswal binnen 2,5 km rondom het Fochteloërveen. Gebaseerd op natuurvisie voor Kraanvogels door [redacted] (in prep.).

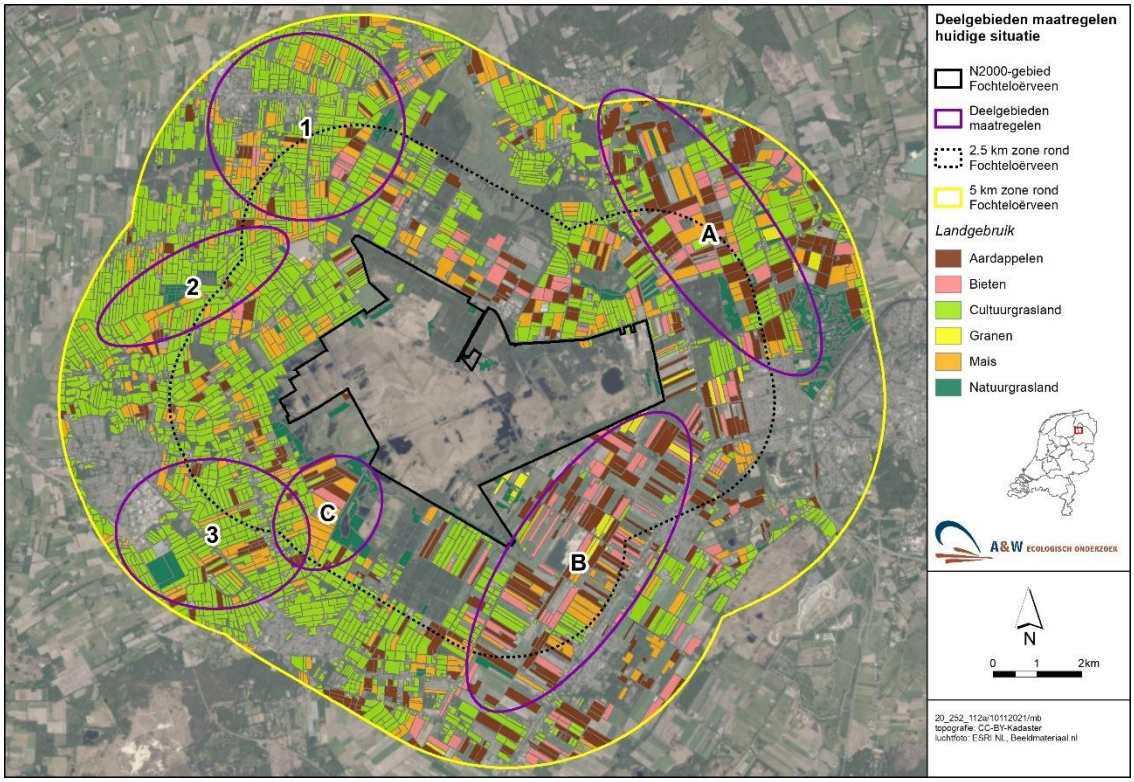

Figuur 6-4 Overzicht potentieel foerageergebied met deelgebieden in grasland (1,2,3) en bouwland (A,B,C) voor uitwerking van maatregelen in de huidige situatie.

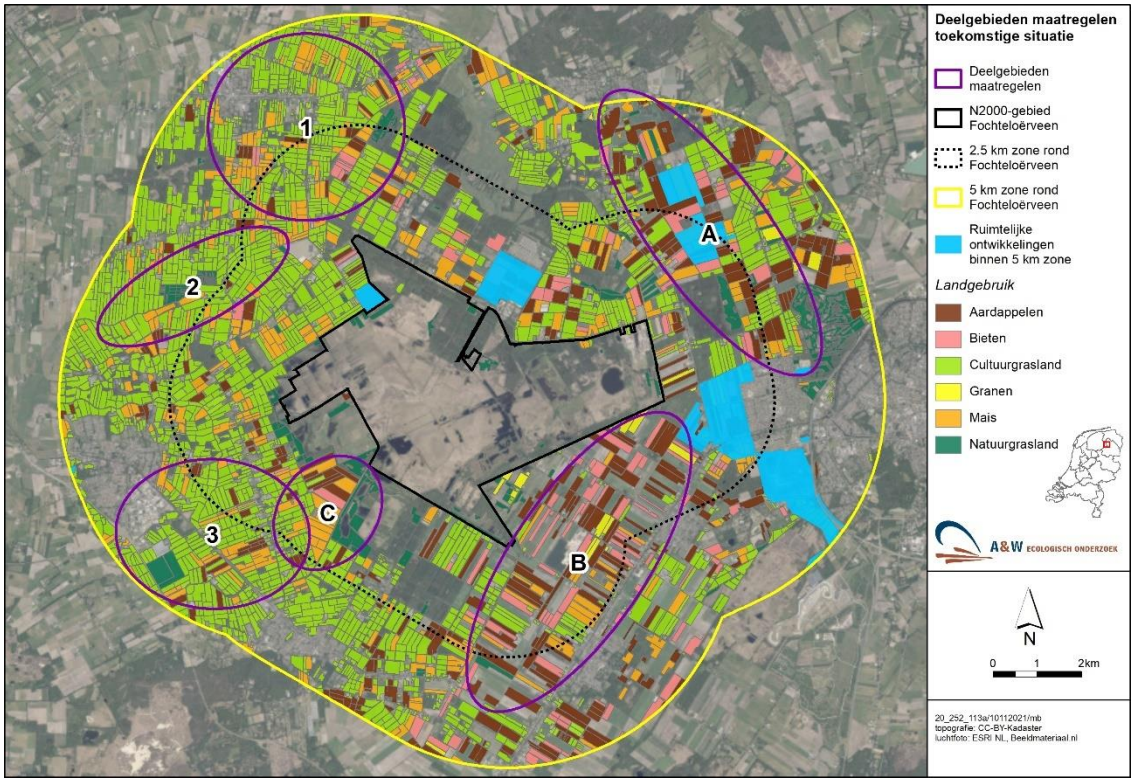

Figuur 6-5 Overzicht potentieel foerageergebied met deelgebieden in grasland (1,2,3) en bouwland (A,B,C) voor uitwerking van maatregelen in de toekomstige situatie met ruimtelijke ontwikkelingen.

Tabel 6-1 Overzicht van de berekende opvangcapaciteit (kgd) en draagkrachtwinst (%) onderverdeeld in totaal foerageergebied en bouwland in de huidige situatie voor verschillende maatregelen per deelgebied. Hierbij is draagkrachtverlies rood gearceerd, en de draagkrachtwinst gelijk of meer dan het beoogde percentage in groen.

			Huidige situatie				Toekomstige situatie			
Draagkracht			**Winst (%) 2,5 km straal**		**Winst (%) 5 km straal**		**Winst (%) 2,5 km straal**		**Winst (%) 5 km straal**	
Cate-gorie	**Maatregel**	**Deel-gebied**	**Totaal**	**Bouw-land**	**Totaal**	**Bouw-land**	**Totaal**	**Bouw-land**	**Totaal**	**Bouw-land**
i.	a. Afsluiten wegen/paden		3%	2%	4%	2%	4%	2%	4%	2%
	b. Aanleg struweel/boswal		1%	1%	2%	1%	2%	1%	2%	1%
ii.	a. Ganzen-foerageergebied (incl. stoppen jacht)	A	2%	5%	2%	9%	2%	4%	4%	8%
		B	9%	26%	9%	30%	9%	28%	11%	32%
		C	7%	9%	7%	9%	7%	10%	7%	10%
iii.	a. Oogstresten laten liggen	A	1%	3%	0%	10%	0%	1%	1%	6%
		B	2%	9%	1%	12%	1%	5%	2%	7%
		C	0%	2%	0%	2%	0%	1%	0%	1%
	b. Omzetten grasland naar bouwland	1	-2%	7%	-2%	15%	-2%	7%	-4%	15%
		2	-1%	4%	-1%	24%	-1%	4%	-6%	24%
		3	-1%	3%	-1%	23%	-1%	3%	-6%	23%
	c. Omzetten bollen / sierteelt naar bouwland		2%	6%	2%	14%	2%	7%	4%	15%
Combi.	i.a. + i.b.		4%	2%	4%	2%	4%	2%	4%	2%
	ii.a. + iii.a.	A	4%	10%	2%	24%	2%	6%	6%	16%
		B	15%	48%	12%	57%	12%	40%	14%	47%
		C	8%	15%	8%	15%	8%	13%	8%	13%

Overige maatregelen

Afgezien van maatregelen die voor de opvangcapaciteit gekwantificeerd kunnen worden, dient ook gekeken te worden naar maatregelen die in het algemeen van belang zijn voor de instandhoudingsdoelen met betrekking op de omvang en kwaliteit van het leefgebied van de doelsoorten. De volgende maatregelen worden hiervoor toegelicht.

iv. <u>Selectief plannen ruimtelijke ontwikkelingen</u>

Een van de maatregelen die op het gebied van toepassing is, is het selectief plannen van ruimtelijke ontwikkelingen. Zoals gesteld in paragraaf 3.4 zullen er in de toekomst verschillende soorten ontwikkelingen plaatsvinden rondom het Natura 2000-gebied Fochteloërveen, waarvan ook de ontwikkeling van wind- en zonne-energie in verband met de energie-transitie waarschijnlijk een belangrijke rol gaat spelen. Deze ontwikkelingen zullen zowel op land- als op het water plaats gaan vinden met verschillende effecten tot gevolg voor zowel foerageergebieden als rust- en slaapplaatsen.

Zo blijkt uit berekeningen dat door de ruimtelijke ontwikkeling van Zonnepark Zuidvelde binnen deelgebied A, de opvangcapaciteit afneemt met 14%. De effectiviteit van maatregelen binnen dit deelgebied is daardoor ook geringer. Ontwikkelingen zoals het instellen van zonneparken

vormen geen direct bezwaar, mits er voldoende oppervlak en kwaliteit van foerageergebied overblijft. Daarnaast kunnen ontwikkelingen op voor doelsoorten belangrijke waterlichamen, zoals de eerdergenoemde Weperplas, mogelijk ook een effect teweegbrengen. Zandwingaten bieden voor ganzen en zwanen uitwijkplaatsen tijdens vorstperioden. Behoud van deze locaties, in het bijzonder de Weperplas, is van belang om het ruimtelijk verband tussen slaapplaatsen en foerageergronden te behouden. Wanneer een zonnepark geïnstalleerd wordt, dient gewaarborgd te worden dat de plas blijft functioneren als uitwijkplaat en dat voldoende rustig oppervlak aanwezig is om functioneel te zijn. Wanneer dit niet gewaarborgd kan worden, dient van deze ontwikkeling te worden afgezien. De locatie van nieuwe plannen en projecten dient in dit kader dan ook zorgvuldig te worden afgewogen. Tevens dienen mogelijke effecten van dergelijke initiatieven zorgvuldig te worden geanalyseerd en beoordeeld, voordat wordt overgegaan op realisatie.

v. Handhaving

Een belangrijk aspect bij het realiseren van bepaalde verstoringswerende maatregelen is, dat om de effectiviteit te borgen, deze maatregelen in de praktijk ook moeten worden nageleefd. Toezicht en handhaving is hiervoor van aanzienlijk belang. Uit de in hoofdstuk 3 beschreven ervaringen van gebiedskenners- en gebruikers is gebleken dat regels binnen Natura 2000-gebied niet altijd worden nageleefd, met verstoring van verschillende (doel)soorten tot gevolg. Toezicht en handhaving betreft o.a. recreanten, verjaging en vliegverkeer (luchtballonnen en drones) is daarom een aandachtspunt in het Natura 2000-gebied Fochteloërveen, waar voldoende capaciteit beschikbaar voor dient te worden gesteld.

6.3 Indicatieve kostenduiding

Om inzicht te krijgen in de kosten en baten van mogelijke maatregelen ter verhoging van de draagkracht voor de doelsoorten van het Fochteloërveen, is een inschatting gemaakt van de mogelijke kosten per eenheid. Dit is gedaan op basis van internetbronnen en informatie van terreinbeheerders. De kosten zijn vervolgens doorgerekend naar de verschillende deelgebieden binnen de 2,5 km contour, aangezien binnen deze contour aan de beoogde draagkrachtwinst kan worden voldaan (zie Tabel 6-1).

Tabel 6-2 geeft het overzicht van de indicatieve kosten per eenheid voor verschillende mogelijke maatregelen en in Tabel 6-3 zijn de kosten per maatregel omgerekend voor het gebied als geheel of per deelgebied binnen de 2,5 km contour in de huidige en toekomstige situatie. Voor de inschatting van kosten voor de aanleg van een struweel- of boswal is uitgegaan van de kosten van een ‘struweelhaag’. De doorgerekende aanlegkosten op basis van de afstand waarlangs de struweelhaag aangelegd moet worden betreft ca. €49.000,-. Het beheer per jaar komt doorgerekend uit op €36.000,-. De kosten voor het instellen van ganzenfoerageergebieden zijn berekend op basis van de minimale kosten voor gewasschade (€600/ha) en de extra vergoeding voor een schade hectare (€50). De doorgerekende kosten liggen daarmee tussen de €113.000-€440.000 voor de deelgebieden in de huidige situatie en €113.000 - €437.000 in de toekomstige situatie. Voor het laten liggen van oogstresten zijn de kosten genomen zoals berekend in Visser et al. (2009) voor de bijdrage aan verlate grondwerking, risico voor onkruiddruk, de inzet van een agrariër en bonus. Doorgerekend per deelgebied komt dit neer op een bedrag van €35.000 – ca. €135.000 in de huidige situatie en toekomstige situatie.

Niet voor alle maatregelen konden de kosten worden geduid. De kosten voor het sluiten van paden en wegen is afhankelijk van de eventuele omvorming van het pad of de weg, de beschikbare omwegen wanneer het een doorgaand pad betreft en de informatievoorziening. Daarom zijn deze lastig te duiden. Ditzelfde geldt voor de kosten voor het omvormen van

grasland en bollen- en sierteelt naar bouwland lastig. Kosten hiervan zijn sterk afhankelijk van het type bodem, de grondbewerking en de mogelijkheid hiervan om andere gewassen te telen. Dit betreft specifieke kennis van het agrarisch gebied. Daarnaast is het moeilijk in te schatten wat de kosten zullen zijn van het selectief plannen van ruimtelijke ontwikkelingen, aangezien dit geheel afhankelijk is van het type ontwikkeling en de beschikbaarheid van locaties.

De kosten van handhaving zijn afhankelijk van het minimale aantal groene boa's, dat ingezet moet worden voor effectieve handhaving en afhankelijk van de inschatting van terrein beherende organisaties en moet met deze partijen worden afgestemd. Wel kan de toeslag voor het inzetten van boa's doorgerekend worden. De toeslag is op basis van een kostprijsberekening voor de inzet van groene boa's en toezichthouders door terreinbeheerders, landelijk vastgesteld op €17,08 per hectare per jaar. De totale toeslag voor het oppervlakte binnen de 2,5 km contour komt hiermee op €17,08 x (2596 ha (opp. N2000-gebied Fochteloërveen) + 5786 ha (opp potentieel foerageergebied binnen 2,5 km contour)) = €143.165,- per jaar.

Concluderend kan op basis van de maatregelenanalyse gesteld worden dat met totaal € 212.357 per jaar het inzetten van het 'oogstrestenpakket' in alle deelgebieden binnen de 2,5 km contour het meest kostenefficiënt is voor het behalen van de beoogde draagkrachtwinst voor de huidige situatie. Voor het behalen van voldoende draagkrachtwinst in de toekomstige situatie, is het instellen van ganzenfoerageergebieden in deelgebied B (672 ha) binnen de 2,5 km contour het meest kostenefficiënt met een totaalbedrag van €436.877. per jaar.

Tabel 6-2 Overzicht kosten per eenheid voor verschillende mogelijke maatregelen.

Maatregel	Kosten	Referentie
i.b. Aanleg Struweelhaag	€ 4.800 / km	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/uploads/kostenindicatie-factsheets.7a1e57.pdf
i.b. Beheer Struweelhaag	€ 3.540 / km / jr	https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2019/10/Standaardkostprijzen-Natuur-en-Landschapsbeheer-2019-subsidie-2020.pdf#page=9
ii.a. Ganzenfoerageergebied	€ 650,- / ha / jr	BIJ12 https://www.bij12.nl/assets/Uitvoeringsregeling-vergoeding-ganzenrustgebieden-Drenthe-2.pdf
iii.a. Oogstrestenpakket	€ 200,- / ha / jr	Visser et al. (2009)
v. Toeslag handhaving	€17,08,- / ha / jr	Natuurmonumenten;https://www.grondbezit.nl/files/fpg_pdfs/Verbeteren%20van%20toezicht%20en%20handhaving%20in%20natuurgebieden%20maart%202020.pdf

Tabel 6-3 Overzicht doorgerekende kosten per maatregel per oppervlakte bouwland binnen de deelgebieden voor de 2,5 en 5 km straal rondom het Fochteloërveen voor de huidige situatie.

		Huidig			Toekomstig		
	Struweel/ boomwal	Deelgebied bouwland 2,5 km straal			Deelgebied bouwland 2,5 km straal		
	(2,5 km)	A	B	C	A	B	C
Lengte afstand (km)	10,19						
Oppervlakte foerageergebied (ha)		211	677	173	174	672	173
i.b. Kosten aanleg struweel/ boomwal	€48.912						
i.b. Kosten beheer struweel/boomwal per jaar	€36.070						
ii.a. Kosten ganzenfoerageergebied		€137.214	€440.261	€112.683	€112.904	€436.877	€112.683
iii.a Kosten oogstrestenpakket		€42.220	€135.465	€34.672	€34.740	€134.424	€34.672

7 Conclusies en aanbevelingen

Het doel van de huidige studie was om te beoordelen of (nieuwe) ontwikkelingen in en rondom het Natura 2000-gebied Fochteloërveen ertoe kunnen leiden dat er (op termijn) niet afdoende foerageergebied beschikbaar is om aan de instandhoudingsdoelen van kwalificerende niet-broedvogels te voldoen. Daarnaast is de, intussen voor het gebied kenmerkende, Kraanvogel meegenomen in het onderzoek als broed- en niet-broedvogel. De volgende vragen stonden bij het onderzoek centraal:

- Hoe hoog is de verstoringsdruk in foerageergebieden en rondom slaapplaatsen van kwalificerende niet-broedvogelsoorten?;
- Wat is het effect op de beschikbare draagkracht en daarmee op de instandhoudingsdoelen?;
- Wat zijn de mogelijkheden om waar nodig verstoringsdruk te beperken?

In de volgende paragrafen worden de bevindingen uit voorgaande hoofdstukken toegelicht met daaruit volgend de aanbevelingen.

7.1 Verstoringsdruk in foerageergebieden en op slaapplaatsen

De verstoringsdruk in de huidige en historische situatie is geïnventariseerd op basis van ervaringen van gebiedsdeskundigen. De verstoringsdruk in de huidige situatie is geschat (in intensiteitsklassen) in ruimtelijke eenheden van 1 bij 1 kilometer (kmhokken). Veranderingen in verstoringsdruk zijn semi-kwantitatief (de mate van verandering in klassen) gescoord per deelgebied door een panel voor de situatie 25 jaar geleden (1995-2000) en tien jaar geleden (rond 2009). Voor de trends van de vliegbewegingen over het Fochteloërveen zijn data opgevraagd bij de Luchtverkeersleiding Nederland (NVNL).

Kolgans, Toendrarietgans, Kleine zwaan, Wilde zwaan en Kraanvogel ondervinden in de huidige situatie verstoring tijdens het foerageren op agrarische percelen. Gebieden met een hoge verstoringsdruk door wandelaars liggen ten noorden en oosten van het Fochteloërveen bij Assen en Veenhuizen. De verstoringsdruk door verjaging, jacht en afschot is matig en concentreert zich voornamelijk ten westen- en zuidwesten van het Fochteloërveen. Verstoringsdruk door overige vormen van recreatie zoals motorcrossers en metaaldetectoren is ruimtelijk gezien beperkt aanwezig, vooral ten oosten en zuidoosten van het gebied.

Verstoringsdruk op slaapplaatsen is niet afzonderlijk geïnventariseerd. Uit de verstoringskaarten blijkt dat de verstoringsdruk door wandelaars in de omgeving van het Esmeer en de plassen in het Compagnonsveld, die gebruikt worden door ganzen en zwanen in het veengebied, gemiddeld tot groot is. Andere verspreid liggende plassen waar Slobeend en Wintertaling pleisteren, liggen voor het merendeel op meer dan 200 m afstand van wandelpaden, zodat deze soorten weinig verstoring ondervinden.

Een vergelijking met de situatie van 10 jaar geleden wijst op een toename van verstoringsdruk door fietsers en wandelaars via wegen en paden met 55%, een toename van verstoring door verjaging en recreatief gebruik op kavels (crossers, metaaldetectie, wandelaars met honden langs perceelsranden) met 26% en een toename van vliegverkeer met 31%. De gesignaleerde trends voor fietsers, wandelaars en autoverkeer worden ondersteund door lokale tellingen en andere bronnen. In de Natuurvisie (2010) van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer is geschat dat het aantal fietsers en auto’s op de Fochteloërveenweg in de periode 1995-2010 is

verdrie- tot zesvoudigd. Gegevens van het NVNL laten een groei zien van het aantal helikoptervluchten tussen 2009 en 2013, maar geen toename in het aantal vliegbewegingen van kleine vliegtuigen.

7.2 Draagkracht en instandhoudingsdoelen

Ontwikkeling in vogelaantallen

De tellingen in het winterhalfjaar in en rond het Fochteloërveen laten een negatieve trend zien voor Kleine Zwaan, Wilde zwaan, Toendrarietgans en Kolgans. Het aantal Wintertalingen fluctueert, de Slobeend is op een hoger aantalsniveau gekomen dan ca 25 jaar geleden. De Kraanvogel is als broedvogel en wintervogel talrijker geworden.

In een deel van de jaren (2016/17 en 2018/19) waren er minder Toendrarietganzen in het gebied dan het voor het instandhoudingsdoel beoogde aantal. Indien de trend doorzet wordt mogelijk een kritisch punt bereikt, waarbij de instandhoudingsdoelstelling niet wordt gehaald. Het aantal wintertalingen ligt gemiddeld lager dan het aantal beoogd voor het instandhoudingsdoel, het aantal Slobeenden ligt ruimschoots daarboven. Voor Kraanvogels is geen instandhoudingsdoel vastgesteld. In deze studie wordt uitgegaan van actuele aantallen in 2019, namelijk 9 broedparen en een seizoensmaximum buiten het broedseizoen van enkele tientallen vogels.

Ontwikkeling van de opvangcapaciteit

De opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen is sinds 2009 afgenomen. Dit hangt niet samen met het areaal aan bouwland en grasland. Er zijn sinds 2000 wel verschuivingen opgetreden binnen het gewassenaanbod, maar de totale oppervlakte is niet noemenswaardig veranderd. Het aandeel bieten en granen is toegenomen, dat van maïs en natuurgrasland afgenomen.

In de beoordeling van de opvangcapaciteit voor zwanen en ganzen is de situatie op en rond bouwlandpercelen zwaarwegend, omdat de Toendrarietgans - en in mindere mate Kleine zwaan en Wilde zwaan - in hoge mate afhankelijk zijn van oogstresten op bouwland. Zij kiezen in Nederland voor bouwlandgebieden met geschikte slaapplaatsen in de directe omgeving, en stappen over op nabijgelegen graslandpercelen als de voorraad aan oogstresten is uitgeput. De berekende opvangcapaciteit voor deze groep op bouwland is tussen 2009 en 2020 met 13% afgenomen (Figuur 7-1). De maximaal berekende opvangcapaciteit ligt in de huidige situatie onder het instandhoudingsdoel. De capaciteit is minder geworden, omdat verstoringsdruk is toegenomen.

Beschouwen we de herbivore watervogels in de winter, de ganzen en zwanen, als één groep en drukken we de aantallen uit in kolgansdagen, dan blijkt de daadwerkelijke benutting van bouwland (berekend op basis van % bouwland in het dieet) binnen een straal van 5 km rond het Fochteloërveen sinds 2009 tot 2020 te zijn afgenomen met 39%, namelijk van ca. 1,6 miljoen tot ca. 980.000 kolgansdagen (gebaseerd op 5 jaarlijkse gemiddelden; Figuur 7-2). (Dit geldt zowel voor de trendmatige afname als het aantalsniveau in 2017-2020 ten opzichte van 2009-2012).

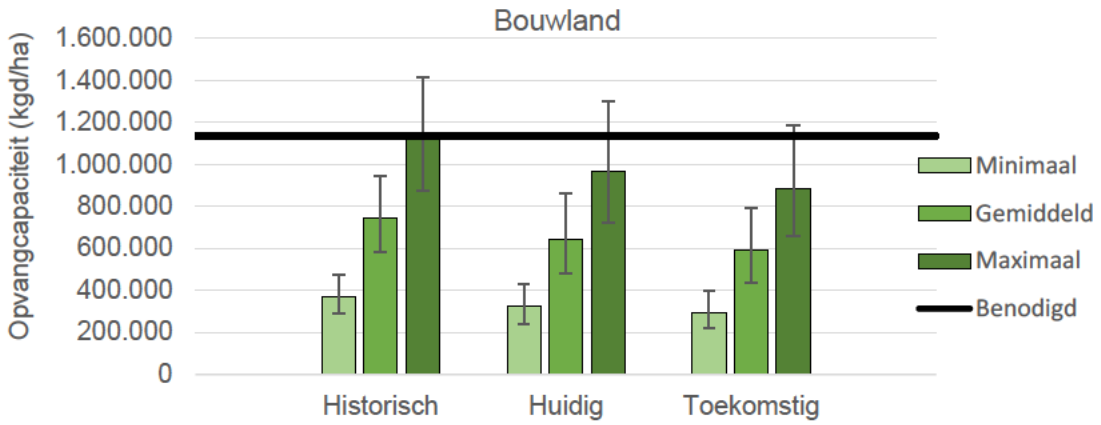

Figuur 7-1. Opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen op bouwland in de historische situatie rond 2009, de huidige situatie (2019) en mogelijk toekomstige situatie, rekening houdend met ruimtelijke plannen.

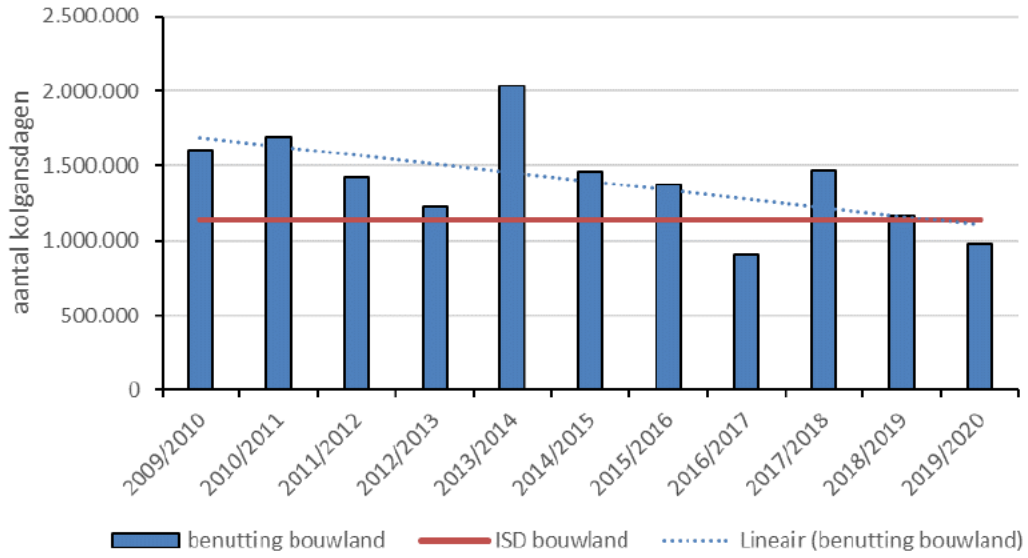

Figuur 7-2. Benutting in kolgansdagen en instandhoudingsdoel voor zwanen en ganzen als groep op het totaal aan bouwland in en rond het Fochteloërveen, 2009/10 – 2019/20.

De draagkracht van het gebied voor Kraanvogels in het agrarische gebied is niet goed te bepalen, omdat habitatanalyses van het terreingebruik in grasland en op akkers ontbreken. De stabilisatie van het aantal broedparen wijst op erop dat de beschikbare draagkracht, tot een tiental broedparen, bereikt is. Mogelijk wordt het broedresultaat beperkt door recreatiedruk. Kritisch zijn overgangszone van het veen naar aangrenzend foerageergebied in de periode waarin oudervogels met jongen oversteken van broedgebied naar landbouwgebied. Deze trajecten zijn vooral de Helomaweg, Veenweg, Fochteloërveenweg, en Compagnonsweg aan de westzijde van het veen. Ook in de wintersituatie houden Kraanvogels afstand tot wegen. Verstoringen komen voor door recreatie en verjaging, maar niet duidelijk is in hoeverre het aantal in de huidige situatie beperkt wordt door verstoringsdruk.

Effecten op instandhoudingsdoelen

De analyse wijst erop dat voor Kolgans en Slobeend de draagkracht voldoende is en blijft, ook rekening houdend met nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen. Voor de Kolgans hangt dit samen met het areaal grasland dat voldoende blijft. De Slobeend vindt pleisterplaatsen met voldoende rust binnen het veengebied. De aantallen van de Wintertaling liggen gemiddeld genomen lager dan het instandhoudingsdoel, wat wijst op onvoldoende geschikt foerageergebied. Dit lijkt echter geen verband te houden met veranderingen in verstoringsdruk.

Voor de zwanen en in het bijzonder de Toendrarietgans als groep, die – deels – afhankelijk zijn van bouwland, zou de opvangcapaciteit op bouwland verder kunnen dalen onder het niveau dat voor de instandhoudingsdoelen vereist is. Voor de toekomstige situatie wordt een verdere afname met 8% verwacht. In vergelijking met de situatie van 2009 gaat het om 21% verlies aan geschikt, verstoringsvrij areaal bouwland. Neemt het aanbod aan geschikt, ongestoord bouwland rond het Fochteloërveen af, dan wijken de zwanen en Toendrarietganzen in de eerste helft van de winter waarschijnlijk uit naar andere regio's met een hoger aanbod aan onverstoorde oogstresten. Indien dit het geval is, wordt niet meer voldaan aan de verplichting van het behoud van de kwaliteit en het areaal foerageergebied, benodigd om de populatieaantallen zoals gesteld in de instandhoudingsdoelen te faciliteren.

Naast de verstoringsdruk op en rond akkers en graslandpercelen spelen ook ontwikkelingen op en rond slaapplaatsen een rol. Bij aanhoudende vorst is de Weperplas, een zandwinplas aan de Weperpolder, een alternatieve slaapplaats voor zwanen en ganzen. De installatie van een drijvend zonnepark op deze plaats heeft als effect dat deze plas mogelijk zijn functie als alternatieve slaapplaats verliest. Dit kan ertoe leiden dat vogels uitwijken naar andere gebieden, zodat de binding met en het gebruik van het Fochteloërveen afneemt.

Voor de broedvogelstand van de Kraanvogel is voldoende rust in agrarisch gebied, grenzend aan het veen belangrijk, en waarschijnlijk ook kritisch voor de jongenoverleving. Deze deelgebieden liggen aan de Helomaweg, Veenweg, Fochteloërveenweg, en Compagnonsweg aan de oostzijde van het veen.

Effecten van klimaatverandering zijn moeilijk te voorspellen. Winterstrengheid speelt een belangrijke rol in het aantal watervogels in de winter, hogere voorjaarstemperaturen en zomerdroogte hebben effect op het broedresultaat van de Kraanvogel. Klimaatverandering kan dan ook doorwerken in de aantallen van kwalificerende soorten, inclusief de Kraanvogel. Komen zachte winters vaker voor, dan kunnen Slobeenden en Wintertalingen langer aanwezig zijn; ook treedt dan minder vaak wegtrek op van ganzen en zwanen. Aan de andere kant treden minder vaak influxen op van ganzen, zwanen en Kraanvogels – deze vogels blijven dan noordelijker en oostelijker overwinteren. Kraanvogels kunnen profiteren van een langer broedseizoen, maar bij zomerdroogte is het broedsucces laag.

7.3 Aanbevelingen

Onze aanbeveling is om maatregelen te nemen die de negatieve aantalstrend van ganzen en zwanen keren en daarnaast zorgdragen voor voldoende rust voor Kraanvogels. Planvorming voor nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen maken extra maatregelen nodig om te waarborgen dat de vereiste opvangcapaciteit beschikbaar is. Uit de draagkrachtscenario's en maatregelen die zijn doorgerekend blijkt dat een combinatie van maatregelen de meeste draagkrachtwinst oplevert, waarbij de verstoringsdruk zodanig verminderd wordt dat ook in de toekomst, rekening houdend met de nu bekende ruimtelijke plannen, de instandhoudingsdoelstellingen voor de

ganzen en zwanen behaald worden (zie hoofdstuk 6). Concluderend bevelen wij de volgende maatregelen aan:

- *Het instellen van ganzenfoerageergebieden op kavels met de hoogste potentiële opvangcapaciteit voor de doelsoorten*
  Berekeningen laten zien dat het terugdringen van verstoring door jacht en verjaging op 677 ha agrarische percelen ten oosten van het Fochteloërveen een relatief grote bijdrage levert aan de opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen in het winterhalfjaar; ook Kraanvogels profiteren hiervan. Dit is mogelijk via provinciaal beleid, gericht op het aanwijzen van rustgebieden en vergoedingen voor agrariërs.

- *Het laten liggen van oogstresten op bovengenoemde kavels*
  Uit onderzoek is gebleken dat percelen waar een zogenoemd 'oogstrestenpakket' werd toegepast, zeer goed benut werden door ganzen. Binnen het oogstrestenpakket werden beperkingen gesteld aan de grondbewerking na de oogst. Voor de huidige situatie, zonder toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen is deze maatregel het meest kostenefficiënt en toereikend voor de beoogde draagkrachtwinst wanneer ingesteld op 1061 ha bouwlandkavels binnen 2,5 km rondom het Fochteloërveen. Voor een grotere draagkrachtwinst (en ruimere marge) in een toekomstige situatie kan deze maatregel gecombineerd worden met het instellen van ganzenfoerageergebieden.

- *Selectief plannen van ruimtelijke ontwikkelingen*
  Het is van belang de locatie van nieuwe plannen en projecten zorgvuldig af te wegen. Wij bevelen aan om mogelijke effecten van dergelijke initiatieven zorgvuldig te analyseren en te beoordelen, voordat wordt overgegaan tot realisatie. Wanneer het risico bestaat dat er een effect is van nieuwe ontwikkelingen op de instandhoudingsdoelen van de doelsoorten, is een toetsing aan de Wnb vereist.

- *Sturing van recreatiedruk*
  Het uitwerken van een zoneringsplan voor recreatief gebruik van paden en wegen kan eveneens een bijdrage leveren aan borgen van voldoende opvangcapaciteit voor ganzen, zwanen en Kraanvogels, niet alleen in het winterhalfjaar, maar wat de Kraanvogels betreft ook in de zomerperiode. Voor het bepalen van de meest kansrijke locaties voor toepassing van deze maatregelen kan het beste afstemming gezocht worden met gebiedsdeskundigen, in het bijzonder de terrein beherende organisaties en de WetlandWacht.

- *Toezicht en handhaving*
  Om de effectiviteit van verstoringswerende maatregelen te borgen is het essentieel dat deze maatregelen in de praktijk worden nageleefd. Fysieke maatregelen (zoals het plaatsen van een hek of het verwijderen van een loopplank over een sloot) werken het beste. In ander gevallen is toezicht en handhaving nodig. Dit is een aandachtspunt in het Natura 2000-gebied Fochteloërveen, waar verstoring door o.a. recreatie, verjaging en vliegverkeer frequent voorkomt. Dit kan alleen indien voldoende capaciteit beschikbaar is.

Het advies bij de bovengenoemde maatregelen is om zo veel mogelijk binnen de 2,5 km te realiseren, omdat dit effectiever is voor de doelsoorten; de afstand tussen slaapplaats en foerageergebied is geringer, wat gunstig is voor het energieverbruik van de doelsoorten.

8 Literatuur

Bech-Hansen, M., Kallehauge, R.M., Lauritzen, J.M.S., Sorensen, M.H., Laubek, B., Jensen, L.F., Pertoldi, C., Bruhn D. (2020) Evaluation of disturbance effect on geese caused by an approaching unmanned aerial vehicle. Bird Conservation International,30:169–175.

Bélanger, L. & J. Bédard, (1989). Responses of staging greater snow geese to human disturbance. Journal of Wildlife Management 53(3): 713-719.

Bijlsma, R.G. (1999). Prenuptiaal gedrag, voedsel en rui van overzomerende Kraanvogels *Grus grus* in West-Drenthe in 1999. Drentse Vogels: 12. 17-35.

Bos, D. Nolet, B.A., Boudewijn, T., Van der Jeugd, H.P. & B.S. Ebbinge (2008). Capacity of accomodation areas for wintering geese in the Netherlands: field tests of first principles A&W-rapport 1197. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden

Bos, D., Maarten, J.J.E. Loonen & Jan P. Bakker (2008). Fertilisation of coastal grasslands and capacity for accommodating geese. Vogelwelt 129: 141-146

Bregnballe, T., Madsen, J. (2004). Tools in waterfowl reserve management: Effects of intermittent hunting adjacent to a shooting-free core area. Wildlife Biology, 10(4).

Buro Bakker (2009). Foerageergebieden van ganzen rond het Fochteloërveen. Buro Bakker adviesburo voor ecologie BV te Assen, in opdracht van gemeente Assen.

Buro Bakker (2011). Passende Beoordeling niet-broedvogels in verband met de geplande gebiedsontwikkeling rondom de Norgerbrug bij Assen. Buro Bakker adviesburo voor ecologie B.V. te Assen, in opdracht van de gemeente Assen.

Buro Bakker (2020). Passende beoordeling woonwijk Kloosterveen. Niet-broedvogels Natura 2000-gebied Fochteloërveen.

Coetzer, C., Bouwman, H. (2017). Waterbird flight initiation distances at Barberspan Bird Sanctuary, South Africa. KOEDOE - African Protected Area Conservation and Science ISSN: 2071-0771.

Dirksen, S., Beekman, J.H., Slagboom, T.H. (1991). Bewick's Swans Cygnus colombianus bewickii in the Netherlands: numbers, distribution and food choice during the winter season. In: J. Sears & P.J. Bacon (eds), Proceedings 3rd IWRB International Swan Symposium, Oxford 1989, Wildfowl, 1: 228-237.

Dwyer, R.G. (2010). Ecological and anthropogenic constraints on waterbirds of the Forth Estuary: population and behavioral responses to disturbance. PhD thesis, Centre of Ecology and Conservation, University of Exeter, May 2010.

Ebbinge, B.S. & J.G.M van der Greft – van Rossum (2004). Advies over de vraag hoeveel hectaren ganzen- en Smientenopvanggebied in Nederland nodig zijn om de huidige aantallen ganzen en Smienten op te vangen. Alterra-rapport 972, Alterra, Wageningen

Ebbinge, B.S. (2008). Kan de geplande herinrichting van de Leipolder leiden tot verminderde aantallen Dwergganzen in het Natura 2000-gebied De Abtskolk & De Putten? Alterra-rapport 1662, Alterra, Wageningen

Feenstra, H. (1996). Zwanen op en in de omgeving van het Fochteloërveen.

Feenstra, H. (2007). Kraanvogels in het stiltegebied Fochteloërveen. TWIRRE natuur in Fryslân jaargang 19, nummer 2.

Feentra, H. (2009),. Effecten van de werkzaamheden op kwalificerende vogels in het Fochteloerveen. Landinrichting Fochteloerveen, Compagnonsveld 2009. Bureau Vogelinventarisatie De Kraanvogel 2009/11. Fochteloo.

Feenstra, H. (2009a),' Kwalificerende niet-broedvogels Fochteloerveen 1994-2008. Bureau Vogelinventarisatie De Kraanvogel2009/11. Fochteloo.

Fijn, R.C., Krijgsveld, K.L., Tijsen, W., Prinsen, H.A.M., Dirksen, S. (2012). Habitat use, disturbance and collision risks for Bewick's Swans *Cygnus Colombianus bewickii* wintering near a windfarm in the Netherlands. Bureau Waardenburg. Wildfowl, 62: 97-116.

Grontmij (2011). Recreatiedruk Kloosterveen III

Hornman, M., Hustings, F., Koffijberg, K., Klaassen, O., van Winden, E., Sovon Ganzen- en Zwanenwerkgroep & Soldaat L. (2016). Watervogels in Nederland in 2014/2015. Sovon-rapport 2016/54. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Hornman M., Kavelaars M., Koffijberg K., Hustings F., van Winden E., van Els P., Kleefstra R., Sovon Ganzen- en Zwanenwerkgroep & Soldaat L. (2021). Watervogels in Nederland in 2018/2019. Sovon rapport 2021/01, RWS-rapport BM 21.08. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Koffijberg, K & E. van der Winde (2008); Regionale verschillen in ganzentrends. SOVON Nieuwsbrief jrg. 21 (2008), nr. 3.

Krijgsveld, K.L., R.R. Smits & J. van Winden (2008). Verstoringsgevoeligheid van vogels. Update literatuurstudie naar de reacties van vogels op recreatie. Bureau Waardenburg, Culemborg / Vogelbescherming Nederland, Zeist

Lensink, R., H. Steendam & K.L. Krijgsveld, (2007b). Gedrag van watervogels in relatie tot vliegverkeer van en naar Groningen Airport Eelde. Onderzoek naar mogelijk verstorende effecten. Rapport 07-039. Bureau Waardenburg, Culemborg.

Livezey, K.B., Fernandez-Juricic, E., Blumstein, T.B. (2016). Database and metadata of bird flight initiation distances worldwide to assist in estimating human disturbance effects and delineating buffer areas. Journal of Fish and Wildlife Management, 7(1).

Luo, J., Wang, Y., Yang, F., Lui, Z. (2012). Effects of human disturbance on the Hooded Crane (Grus monacha) at stopover sites in northeastern China. Chinese Birds 2012, 3(3) 206-216

Madsen, J., (1985). Impact of disturbance on field utilization of pink-footed geese in West Jutland, Denmark. Biological Conservation 33: 53-64. Mayer, M., Natusch, D., Frank, S. (2019). Water body type and group size affect the flight initiation distance of European waterbirds. PLoS ONE 14(7)

Molenaar, W. (2019). Notitie Zwanen Fochteloërveen. Verstoring kleine en wilde zwaan in het Natura 2000-gebied Fochteloërveen. Prolander 28 februari 2019.

Natuurmonumenten (2010). Natuurvisie 2009-2029 – Fochteloërveen. https://www.hetfochteloerveen.nl/share/NatuurvisieFochteloerveen.pdf

Nolet, B. A., Kölzsch, A., Elderenbosch, M., & van Noordwijk, A. J. (2016). Scaring waterfowl as a management tool: how much more do geese forage after disturbance? Journal of Applied Ecology, 53(Special Feature: Model-assisted monitoring of biodiversity), 1413-1421.

Nowald, G. & Feenstra, H. (2020). Entwicklung der Kranichpaare in den Niederlanden.

Provincie Drenthe (2016). Beheerplan Fochteloërveen – Op weg naar een levend Hoogveen. Prolander, 29 november 2016.

Rees, E.C., J.H. Bruce & G.T. White, (2005). Factors affecting the behavioural responses of whooper swans (Cygnus c. cygnus) to various human activities. Biological Conservation, 121: 369-382

Riddington, R., M. Hassall, S.J. Lane, P.A. Turner & R. Walters, (1996). The impact of disturbance on the behaviour and energy budgets of brent geese Branta b. bernicla. Bird Study 43: 269-279

Roelofs Advies en Ontwerp (2018). Verkeersvisie Fochteloërveen.

Rosin, Z.M., Skorka, P., Wylegala, P., Krakowski, B., Tobolka, M., Myczko, L., Sparks, T.H., Tryjanowski P. (2012). Landscape structure, human disturbance and crop management affect foraging ground selection by migrating geese. Journal of Ornithology, 153: 747-759.

Salvi, A. (2012). Eurasian cranes (Grus grus) and climate change in France, in Cranes, Agriculture, and Climate Change, Bara-boo, WI, 71–76

Schneider-Jacoby, M, Frenzel, P., Jacoby, H., Knotzsch, G., Kolb, K.H. (1991). The impact of hunting disturbance on a protected species, the Whooper Swan Cygnus cygnus at Lake Constance. Wildfowl Journal,1:378-382.

Spilling E, Bergmann HH, Meier R (1999). Flock sizes in foraging White-fronted and Bean Geese in the Elbe valley and their effects on flight distance and time budget. Journal of Ornithology 140:325–334

Tombre, I.M., Tommervik, H. & Madsen, J (2005). Land use changes and goose habitats, assessed by remote sensing techniques, and corresponding goose distribution, in Vesteralen, Northern Norway. Agriculture Ecosystems and Environment 109: 284-296.

Van der Hut, R.M.G. (2015). Passende beoordeling Omgevingsplan Buitengebied Steenwijk. A&W-rapport 2122. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden

Van der Hut, R.M.G. & Van der Heijden, E. (2017). Ecologische beoordeling Omgevingsplan Buitengebied Steenwijkerland. A&W-rapport 2337. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden

Van Kleunen A., van Roomen M., van Winden E., Hornman M., Boele A., Kampichler C., Zoetebier D., Sierdsema H., van Turnhout C. (2020). Vogelrichtlijnrapportage 2013-2018 van Nederland – status en trends van soorten. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOt-technical report 172/Sovon-rapport 2019/77.

Van Roomen, M., Van Winden, E., Koffijberg, K., Van den Bremer, L., Ens, B., Kleefstra, R., Schoppers, J., Vergeer, J.W. SOVON ganzen en zwanengroep & L. Soldaat (2007). Watervogels in Nederland in 2005/2006. SOVON-monitoringsrapport 2007/03, Waterdienst-rapport BM07.09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Venema, P. & Werkgroep Avifauna Drenthe (2001); Wintervogels in Drenthe. Koninklijke Van Gorcum, Assen.

Visser, A., B. Voslamber, A. Guldemond & B.S. Ebbinge, (2009). Opvang van Ganzen op de Klei: evaluatie van experimenten in drie winters. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1845.

Volkov, S.V., Grinchenko, O.S., Sviridova, T.V. (2016). The Effects of Weather and Climate Changes on the Timing of Autumn Migration of the Common Crane (Grus grus) in the North of Moscow egion. , Biology Bulletin. 43 (9). 1203–1211.

Voslamber B., van Turnhout C. & Willems F. (2004). Effecten van aantalsregulatie op overzomerende Grauwe Ganzen. Sovon-onderzoeksrapport 2004/12. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Voslamber B. & Liefting M. (2011). Standaard Rekenmethodiek grasetende watervogels in de Rijntakken. SOVON-onderzoekrapport 2011/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Ward, D.H., R.A. Stehn & D.V. Derksen, (1994). Response of staging brant to disturbance at the Izembek Lagoon, Alaska. Wildlife Society Bulletin 22(2): 220-228.

Ward, D.H., R.A. Stehn, W.P. Erickson & D.V. Derksen, (1999). Response of fall-staging brant and Canada geese to aircraft overflights in southwestern Alaska. Journal of Wildlife Management 63(1): 373-381.

Profielendocumenten beschikbaar via:
https://www.natura2000.nl/profielen/a037-kleine-zwaan
https://www.natura2000.nl/profielen/a038-wilde-zwaan
https://www.natura2000.nl/profielen/a702-toedrarietgans
https://www.natura2000.nl/profielen/a041-kolgans
https://www.natura2000.nl/profielen/a052-wintertaling
https://www.natura2000.nl/profielen/a056-slobeend
https://www.natura2000.nl/profielen/a127-kraanvogel

Bijlage 1 Werkwijze verstoringsinventarisatie en berekening opvangcapaciteit zwanen en ganzen

Bijlage 1.1 Uitgangspunten

Inleiding methodiek

De methodiek voor het bepalen van de opvangcapaciteit voor herbivore watervogels (in het bijzonder ganzen en zwanen) in het winterseizoen rond het Fochteloërveen volgt de gebruikelijke methodiek. Deze methodiek is toegepast in een reeks passende beoordelingen van plannen en projecten binnen en/of in de omgeving van Natura 2000-gebieden, zoals uitgevoerd door Altenburg & Wymenga en andere adviesbureaus, waaronder het Fochteloërveen. De *benodigde opvangcapaciteit* wordt uitgedrukt in kolgansdagen en bepaald op basis van de instandhoudingsdoelen. De *beschikbare opvangcapaciteit* die aanwezig is wordt berekend op basis van:

- aanwezigheid foerageergebied rond de slaapplaatsen;
- de afstand die de betrokken soorten afleggen tussen slaapplaats en foerageergebied;
- de verstoringsafstand tot bebouwing, wegen, bospercelen en andere relevante verstoringsbronnen.

Binnen het aanwezige, bereikbare en geschikte foerageergebied wordt de opvangcapaciteit berekend op basis van draagkrachtcijfers, beschikbaar voor verschillende gewas- en graslandtypen uit gepubliceerd onderzoek. De draagkrachtanalyse houdt zo veel mogelijk rekening met de lokale situatie, waar het gaat om de betrokken soorten, het landschap, grondgebruik e.d. met als doel een zo realistisch mogelijke uitkomst. In het resultaat wordt een bandbreedte opgenomen, die rekening houdt met de variatie in de bekende draagkrachtcijfers voor verschillende gewassen en graslandtypen.

In dit project is nadrukkelijk het doel het effect van verschillende verstoringsbronnen op de opvangcapaciteit in beeld te brengen. Dit onderdeel is voor zover bekend nog niet, of in beperkte mate gekwantificeerd en betrokken in draagkrachtanalyses voor herbivore watervogels. Dit onderdeel kan gezien worden als een extra laag in de draagkrachtanalyse. De methode sluit aan bij onderzoek naar recreatie en broedvogels, waarbij het effect van de intensiteit (het aantal bezoekers of het aantal passanten) op de vogeldichtheid wordt bepaald. Voor dit onderdeel maken we gebruik van beschikbare kwantitatieve gegevens (zoals registraties van passerende fietsers en auto's, en vliegverkeer) en ervaringscijfers van gebiedsdeskundigen.

Gevoeligheidsanalyse

In de draagkrachtanalyse wordt een set variabelen gebruikt, die gebaseerd is op onderzoek en ervaringscijfers in verschillende gebieden, waaronder het Fochteloërveen en omgeving. In een gevoeligheidsanalyse is rekening gehouden met de variatie of bandbreedte in deze variabelen, zodat duidelijk wordt met welke marges rekening gehouden moet worden in de berekende opvangcapaciteit. Het gaat om draagkrachtcijfers (ganzendichtheden in verschillende gewassen en graslandtypen), benutbaar gebied rond slaapplaatsen of broedplaatsen, verstoringsafstand, verstoringshoogte (m.b.t. vliegtuigen), vliegsnelheid en verstoringsduur (m.b.t. vliegtuigen) en de inschatting van verstoringspercentages door verschillende verstoringsbronnen. Een grote bron van variatie die doorwerkt in alle berekeningen is de bandbreedte in draagkrachtcijfers. Wij gebruiken daarom gemiddelde draagkrachtcijfers en minimum en maximumwaarden. Ook voor andere factoren wordt de bandbreedte vermeld, en we maken zo veel mogelijk kwantitatief duidelijk welke marge in de berekende opvangcapaciteit deze bandbreedte tot gevolg heeft. Een

vergelijking met de berekende draagkracht geeft goede aanwijzingen over het realiteitsgehalte van de berekeningen. Voor onderbouwing van de gehanteerde bandbreedtes (Zie Bijlage 1.3).

Gehanteerde oppervlakte contour

In de huidige draagkrachtanalyse is uitgegaan van een afstand van ca 5 km rondom het Fochteloërveen. Een zone van 5 km rond slaapplaatsen wordt algemeen toegepast in draagkrachtanalyses voor ganzen; in een passende beoordeling voor Kloosterveen is uitgegaan van 5 km (Arcadis 2005). Uit veldonderzoek uitgevoerd in 2008/2009 door Buro Bakker bleek dat Rietganzen foerageren tot 2-7 km van de slaapplaatsen, wat neer komt op een zone van gemiddeld ca. 4 km rond het Fochteloërveen. Tellingen van [redacted] wijzen uit dat de meeste ganzen foerageren binnen een zone van ca 2,5 km rond het veen en bij verstoring uitwijken tot een afstand van 3-8 km, gemiddeld ca. 5 km rond het veen. De foerageergebieden van Wilde zwanen reiken eveneens tot een afstand van 5 km rond het Fochteloërveen (geg. [redacted]). Uit deze studies blijkt dat de zone van 5 km rond het Fochteloërveen realistisch is als gebied dat ganzen en zwanen afleggen; de buitengrens van deze zone ligt op 6,5-10 km van het centrum van het veen. Daarom is als uitgangssituatie voor de draagkrachtanalyse in de winterperiode uitgegaan van een omtrek van 5 km rondom de grens van het Fochteloërveen, maximaal 10 km vanaf het centrum (zie Bijlage Figuur 1-1). Deze zone is gemiddeld genomen groter dan die toegepast is in de draagkrachtstudie in 2020 (passende beoordeling Kloosterveen).

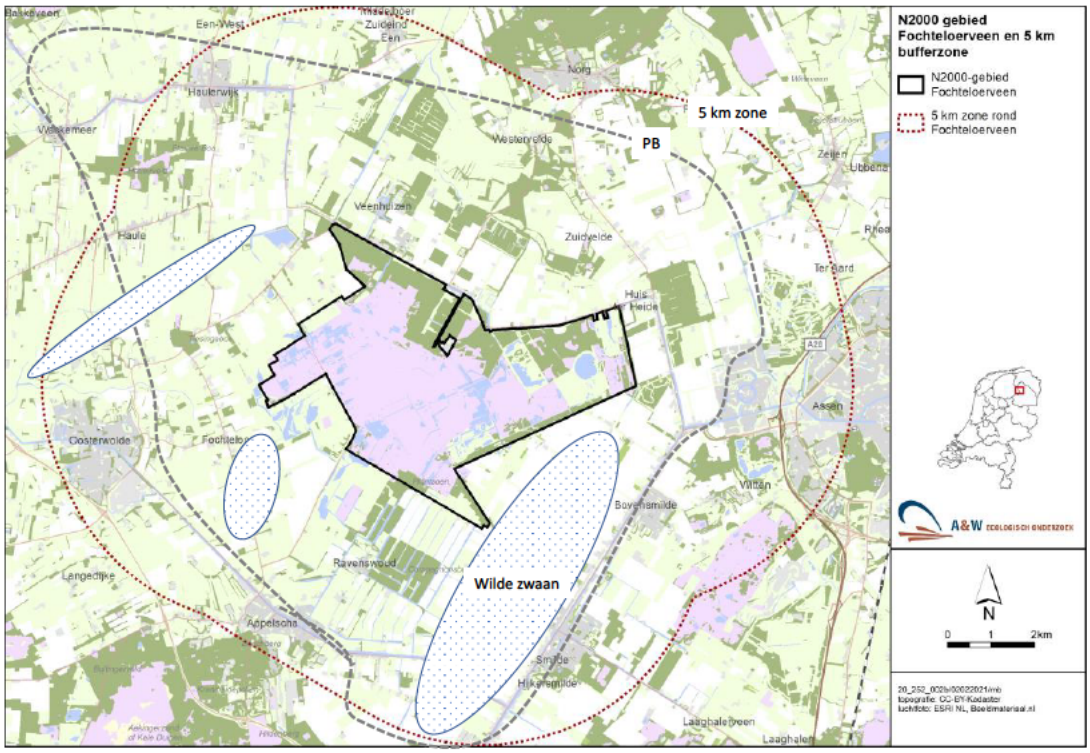

Bijlage Figuur 1-1 Actieradius van zwanen (blauwe cirkels) op basis van gegevens van [redacted] gehanteerde oppervlaktecontour voor huidige draagkrachtanalyse (rode stippellijn) en door Buro Bakker (passende beoordeling 2020, grijze onderbroken lijn).

Bijlage 1.2 Benodigde opvangcapaciteit

De benodigde opvangcapaciteit is berekend aan de hand van de instandhoudingsdoelen voor de niet-broedvogels Kleine zwaan, Wilde zwaan, Toendrarietgans en Kolgans zoals zijn vastgelegd in het Natura 2000-aanwijzingsbesluit. Deze instandhoudingsdoelen zijn uitgedrukt in een seizoenmaximum. Om de benodigde draagkracht te berekenen, zijn de instandhoudingsdoelen eerst omgerekend naar het aantal *vogeldagen* per jaar. Het aantal vogeldagen is kort gezegd het aantal getelde dieren maal de verblijfstijd. Voor het berekenen van het aantal vogeldagen, is het seizoensmaximum omgerekend naar aantallen per maand aan de hand van het seizoensverloop waarna het seizoensgemiddelde is bepaald. Het aantal vogeldagen per jaar wordt vervolgens gegeven door het seizoensgemiddelde te vermenigvuldigen met 365. Voor de bepaling van het aantal vogeldagen is aangesloten bij de methodiek van Buro Bakker (2020) (zie Buro Bakker 2020 voor details):

Om voor de ganzen en zwanen op de benodigde vogeldagen op basis van het instandhoudingsdoel en het seizoensverloop te komen is per maand waarin een doelsoort is vastgesteld het gemiddelde aantal vogels bepaald. Hiervoor zijn de meest recente telgegevens van SOVON in de provincie Drenthe gebruikt voor de periode 2014/15 - 2016/17 (Hornman et al., 2016, 2018 en 2019). Vervolgens is de maand met het grootste aantal vogels als maximum gesteld (100%) en is voor de overige maanden het percentage ten opzichte van dit maximum bepaald. Dit percentage is vermenigvuldigd met het instandhoudingsdoel en het aantal dagen van de betreffende maand. Hieruit volgt het benodigde aantal vogeldagen op basis van het instandhoudingsdoel en het gemiddelde seizoensverloop. Op basis van correctiefactoren voor gewicht (Kolgansfactor) en het percentage grasland / bouwland in het dieet, zijn de vogeldagen vervolgens omgerekend naar kolgansdagen

Deze vogeldagen kunnen vervolgens worden omgerekend naar *kolgansdagen* om de opvangcapaciteit te kunnen duiden. Kolgansdagen zijn een eenheidsmaat voor de begrazing van verschillende soorten grasetende watervogels. De berekening naar kolgansdagen wordt uitgevoerd op basis van correctiefactoren voor gewicht (Kolgansfactor) en het percentage gras / bouwland in het dieet van de soort.

Het dieet van de betreffende doelsoorten kan voor een deel ook uit ander voedsel bestaan zoals oogstresten. Hier is voor de berekening voor gecorrigeerd. Het percentage gras en oogstresten in het dieet van de doelsoorten in de winterperiode in het Fochteloërveen is afgeleid van schattingen van de doelsoorten foeragerend op gras, graan en oogstresten van graan, aardappel, biet en maïs door [redacted] (2020) (zie Bijlage Tabel 1-1).

De voedselbehoefte is voor elke soort vervolgens omgerekend naar een standaard consument: de Kolgans met behulp van de ‘Kolgansfactor’. Dit kan worden berekend aan de hand van de ‘basal metabolic rate’ (BMR). Deze maat geeft het energieverbruik bij rust weer en is afhankelijk van het gewicht van de desbetreffende soort. Door deze omrekening kan de voedselbehoefte van de verschillende herbivore watervogels in één maat worden uitgedrukt (Ebbinge & Van der Greft-van Rossum 2004; Ebbinge 2008) (zie Bijlage Tabel 1-2).

Bijlage Tabel 1-1. Geschat percentage van gras, graan en oogstresten in het dieet van doelsoorten in het Fochteloërveen (Data [redacted] 2020).

Soort	Gras	Graan	Graan	Mais*	Aardappel*	Biet	totaal bouwland
Kleine zwaan	80	5	0	5	5	5	20
Wilde zwaan	75	5	0	5	10	5	25
Toendrarietgans	25	5	0	25	30	15	75
Kolgans	65	5	0	15	10	5	35

**Zonder dagelijkse verstoring in de vorm van bewuste verjaging, zou het percentage op aardappel en mais een stuk hoger liggen.*

Bijlage Tabel 1-2. Doelsoorten, gewicht (www.bto.org), Kolgansfactor (Ebbinge & Van der Greft-van Rossum 2004; Buro Bakker 2020) en percentage gras in het dieet ([redacted] 2020).

Soort	Wetenschappelijke naam	Gewicht (kg)	Kolgansfactor	Gras in dieet (%)
Kleine zwaan	*Cygnus colombianus*	5,9	1,9	80
Wilde zwaan	*Cygnus cygnus*	9,3	2,5	75
Toendrarietgans	*Anser serrirostris*	2,68	1,11	25
Kolgans	*Anser albifrons*	2,3	1	65

Bijlage 1.3 Beschikbare opvangcapaciteit

1. Basisverstoringskaart

De beschikbare opvangcapaciteit op basis van de basisverstoringskaart is berekend aan de hand van verschillende stappen:

1. Bepaling van het landgebruik en de draagkracht van de landgebruiktypen (in kgd/ha)
2. Bepaling verstoringsbronnen en het oppervlak verstoord/onverstoord
3. Berekening beschikbare opvangcapaciteit basisverstoringskaart

De opvangcapaciteit voor de basisverstoringskaart is bepaald door het landgebruik en de mogelijke verstoringsbronnen die uit de fysieke inrichting van het landschap zijn afgeleid. Hieruit volgt het totaal aanwezige areaal grasland en bouwland dat onverstoord en potentieel verstoord is. Om de opvangcapaciteit van het gebied te kunnen bepalen zijn bepaalde aannames gedaan over de draagkracht (kwaliteit) of wel de relatieve voedingswaarde van de verschillende landgebruiktypen in kolgansdagen per hectare.

Landgebruik en draagkracht
Voor de bepaling van het landgebruik is als basis de conceptversie van de Basisregistratie gewaspercelen 2020 gebruikt waaruit de geschikte gewastypes voor de winterperiode en perceelsgrenzen zijn overgenomen binnen de 5 km grens rondom het Fochteloërveen. De kaart is vervolgens bijgewerkt aan de hand van de vastgestelde natuurbeheertypen uit het Natuurbeheerplan 2020 voor de wintersituatie (sept t/m maart). Daarnaast is controle uitgevoerd met behulp van luchtfoto's uit 2020 (Beeldmateriaal.nl). De laatste correcties en aanvullingen zijn

doorgevoerd op basis van veldgegevens van Natuurmonumenten en de WetlandWacht. De gewastypes zijn vervolgens toegewezen aan een landgebruik categorie (zie Bijlage Tabel 1-3).

Bijlage Tabel 1-3 Overzicht geschikte gewastypes als foerageergebied en categorisatie naar type landgebruik

Gewastypes	Categorie landgebruik
Grasland, blijvend (intensief)	Cultuurgrasland
Grasland, tijdelijk (intensief)	Cultuurgrasland
Graszaad (intensief)	Cultuurgrasland
Graszoden (intensief)	Cultuurgrasland
Agrarisch natuurmengsel	Natuurgrasland
Grasland, natuurlijk (hoofdfunctie landbouw)	Natuurgrasland
Grasland, natuurlijk (hoofdfunctie natuur)	Natuurgrasland
Aardappelen, consumptie	Aardappelen
Aardappelen, poot NAK	Aardappelen
Aardappelen, poot TBM	Aardappelen
Aardappelen, zetmeel	Aardappelen
Bieten, suiker-	Bieten
Bieten, voeder-	Bieten
Franse boekweit	Granen
Gerst, winter-	Granen
Haver	Granen
Japanse haver	Granen
Overige granen	Granen
Rogge	Granen
Tarwe, winter-	Granen
Mais, corncob mix	Mais
Mais, korrel-	Mais
Mais, snij-	Mais
Mais, suiker-	Mais
Maiskolvesilage	Mais

Voor de berekening van de beschikbare opvangcapaciteit zijn opgaven nodig van de voedingswaarde van het type gras- en bouwland, uitgedrukt in kolgansdagen per hectare. De draagkrachtcijfers per landgebruiktype gehanteerd in de huidige analyse zijn gebaseerd op de beschikbare data, inclusief de onderzoeken genoemd in de meest recente passende boordeling Kloosterveen (Buro Bakker 2020), waaronder veldonderzoek rond het Fochteloërveen in 2008/2009. Aangezien er een grote variatiebreedte van draagkrachtcijfers bestaat welke o.a. afhankelijk kan zijn van de opbrengst per seizoen, maar ook aanwezigheid van verstoringsfactoren, is voor de berekening uitgegaan van het gemiddelde en een minimum en maximum draagkrachtwaarde (respectievelijk -50% en +50% van het gemiddelde van waarden uit de literatuur) (zie Bijlage Tabel 1-4).

Bijlage Tabel 1-4 Minimale, gemiddelde en maximale draagkracht van landgebruiktypen in kolgansdagen per hectare.

Landgebruiktype	Draagkracht (kgd/ha)			Referenties
	Min.	*Gem.*	*Max.*	
Grasland				
Cultuurgrasland	825	1650	2475	Bos et al. (2008); Ebbinge (2004); Ebbinge & van der Greft (2004)
Natuurgrasland	250	500	750	Voslamber & Liefting (2011)
Bouwland				
Aardappelen	362,5	725	1087,5	Voslamber & Liefting (2011); Visser et al. (2009)
Bieten	600	1200	1800	Voslamber & Liefting (2011); Visser et al. (2009)
Granen	127,5	255	382,5	Voslamber & Liefting (2011)
Maïs	210	420	630	Ebbinge & van der Greft (2004); Lensink et al. (2008); Voslamber & Liefting (2011)

Verstoringsbronnen, afstanden en oppervlakte

Geschikt foerageergebied bevindt zich bij voorkeur in open gebieden op enige afstand van menselijke verstoringsbronnen. Afhankelijk van de verstoringsbron kan de verstoringsafstand voor ganzen, eenden en zwanen variëren van enkele tientallen meters tot ca. 5 km (Krijgsveld *et al.* 2008). De verstoringsafstand is echter geen hard gegeven, maar is afhankelijk van verschillende factoren. De belangrijkste daarin zijn de aard van de verstoringsbron, de vogelsoort en de omstandigheden.

De verstoringsbronnen in de basisverstoringskaart hebben betrekking op landschapselementen zoals wegen, gebouwen en bos. De locaties van deze elementen zijn afkomstig uit de Top10-kaart van Nederland voor het jaar 2020. Op basis van verschillende onderzoeken zijn de verstoringsafstanden vastgesteld (Bijlage Tabel 1-5). Voor deze evaluatie is voor wegen, losse gebouwen en bos- en bomenrijen 100 m gehanteerd en 250 m voor woonwijken en bedrijventerreinen.

In de passende beoordeling Kloosterveen (Buro Bakker 2020) is een verstoringsafstand van 150 m ten opzichte van wegen en paden gehanteerd. Deze is 'ruim' geïnterpreteerd, omdat hierin recreatief gebruik is meegewogen. In de huidige analyse is landschap plus gangbaar gebruik (door bewoners en agrariërs) aan de ene kant en recreatief gebruik aan de andere kant uit elkaar gehaald en voor de basisverstoringskaart 100 m gekozen voor paden en wegen op basis van bovenvermeld onderzoek in rustige gebieden.

Vervolgens is in een geografisch informatiesysteem (GIS) berekend hoeveel hectare van de landgebruiktypen *binnen* de verstoringsafstand (verstoringscontour) valt en hoeveel *daarbuiten*. Op basis van een uitwerking van telgegevens in het buitengebied van Steenwijkerland is gebleken dat de dichtheid van ganzen en Smienten binnen een afstand van 100 m tot boerderijen en extensieve wegen globaal een derde is van die op 100-200 afstand en verder (Van der Hut 2015). Voor de huidige berekening is er daarom van uitgegaan dat 33% van het oppervlakte foerageergebied *binnen* de verstoringscontour onverstoord is. Deze benadering sluit aan bij onderzoek naar benutting van rustige agrarische percelen grenzend aan wegen op basis van keuteltellingen nabij het Sneekermeer in Friesland (Van der Hut 2008).

Bijlage Tabel 1-5. Verstoringsafstand per verstoringsbron

Verstoringsbron	Verstoringsafstand	Referenties
Wegen	100 m	Van der Hut et al. (2013); (2015); Oosterveld (2004)
Losse gebouwen	100 m	Van der Hut et al. 2010; Klop & Gundelach (2014)
Bos	100 m	Van der Hut et al. (2013); (2015); Bos et al. (2008)
Bomenrij	100 m	Van der Hut et al. (2013); (2015); Bos et al. (2008)
Woonwijken	250 m	Oosterveld (2004); Van der Hut et al. (2005; 2006; 2007); PB Norgerbrug (2011)
Bedrijventerreinen	250 m	Van der Hut & Van der Heijden (2017)

Beschikbare opvangcapaciteit basisverstoringskaart

De beschikbare opvangcapaciteit is berekend op basis van de oppervlakte geschikt foerageergebied en draagkrachtcijfers voor afzonderlijke gewassen en graslandtypen. Hierbij is 100% van de oppervlakte buiten verstoringsafstand en 33% van de oppervlakte binnen verstoringsafstand meegenomen (zie Bijlage Figuur 1-2). Voor de netto opvangcapaciteit zijn vervolgens de berekende draagkrachtwaarden voor het onverstoorde oppervlak en 0,33 maal het verstoorde oppervlak bij elkaar opgeteld.

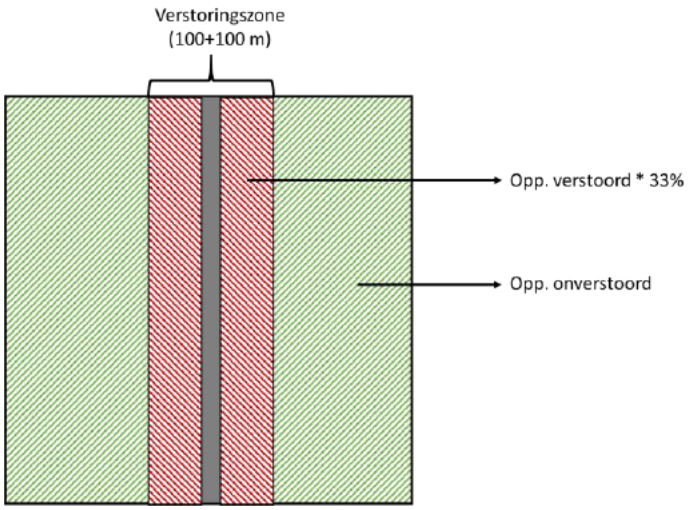

Bijlage Figuur 1-2. Schematische weergave van de basisverstoringskaart en het verstoorde oppervlak (binnen verstoringscontour) en onverstoorde oppervlakte (buiten verstoringscontour). Het onverstoorde (als foerageergebied te benutten) oppervlakte binnen de verstoringscontour is berekend door het verstoorde oppervlak te vermenigvuldigen met 0,33 (33%).

2. Additionele verstoring

Inventarisatie

Om effecten van verstoring in en rondom het Fochteloërveen zo goed mogelijk in kaart te brengen voor een kwantitatieve analyse, is een inventarisatie gemaakt van verstoring per km hok uitgedrukt in percentages, om de intensiteit en de verschillende vormen van *additionele verstoring* in het gebied in kaart te brengen. Hiervoor is onderscheid gemaakt in de volgende vormen van verstoring:

- Recreatief gebruik
  - Fietsers
  - Wandelaars
  - Overige recreatie (motorcross / metaaldetectie)
- Jacht, verjaging en afschot
- Vliegverkeer

Recreatief gebruik en jacht, verjaging en afschot

Exacte gegevens voor verstoring door recreatie en jacht, verjaging en afschot waren niet in kwantitatieve mate beschikbaar om te gebruiken voor de additionele verstoringsanalyse. Daarom is op basis van gebiedskennis van gebiedsdeskundigen van Natuurmonumenten en de WetlandWacht per km hok binnen de 5 km de intensiteit van verstoring geschat. Hierbij is de mate van verstoring onderverdeeld in de categorieën weergegeven in Bijlage Tabel 1-6.

Bijlage Tabel 1-6 Overzicht indeling categorieën additionele verstoring door recreatief gebruik en jacht, verjaging en afschot

Effecten door verstoringsincidenten	Dagen verstoord	In percentage verstoring	Kleur categorie
Geen	0	0%	
Klein	1-2	25%	
Gemiddeld	3-4	50%	
Groot	5-6	75%	
Continu	7	100%	

De geïnventariseerde percentages van de verschillende verstoringsbronnen per km hok zijn vervolgens gedigitaliseerd in GIS en in kaart gezet per verstoringsbron, waarbij de kleurcategorie het percentage verstoring aangeeft.

Bij de verstoringsinventarisatie voor wandelaars en fietsers is rekening gehouden met de ligging en het aantal paden per kilometerhok en de intensiteit van het gebruik. Continue verstoring bevindt zich met name in de dichtbebouwde omgeving: hier ligt in de praktijk geen geschikt foerageergebied. De kaarten zijn nader beoordeeld door [redacted] (Prov. Drenthe) en [redacted] (vrijwilliger NM/SBB aan Friese kant); zij hebben met de kaartbeelden ingestemd.

Vliegverkeer

Voor inventarisatie van verstoring door vliegverkeer is data binnen een straal van 5 km om het Fochteloërveen gebruikt afkomstig van de Luchtverkeersleiding Nederland (NVNL). Deze dataset bevat informatie van jaren 2009 t/m 2020 van het aantal vliegbewegingen met vliegtuigtype, tijdsduur, aantal motoren en vlieghoogte. Voor de additionele verstoring in de huidige situatie is data gebruikt uit 2019 voor de winterperiode (september t/m maart). Voor de algemene trend is de dataset inclusief alle jaren gebruikt.

De verschillende vliegtuigtypen uit de database zijn onderverdeeld in vier categorieën (Bijlage Tabel 1-7). Vervolgens is een selectie gemaakt op basis van vlieghoogte. Uitsluitend vliegtuigen met een gemiddelde vlieghoogte beneden *verstoringshoogte* zijn opgenomen. Deze hoogte is gebaseerd op literatuurgegevens. Daarnaast is per categorie de horizontale *verstoringsafstand* bepaald. Hierbij is uitgegaan van de opvliegafstand van ganzen en zwanen, zoals bekend uit de literatuur (Krijgsveld 2008 en bronnen hierin). Vervolgens is het gemiddelde genomen van de in de literatuur gevonden waarden voor hoogte en afstand en de waarden uit het veld genoteerd door de WetlandWacht op basis van de app Flight Tracker. Eveneens op basis van literatuur is de *verstoringsduur* bepaald. Gezien het beperkt aantal onderzoeken, is gekozen voor een gemiddelde verstoringsduur gelijkgesteld voor alle categorieën (Bijlage Tabel 1-7).

Bijlage Tabel 1-7 Indeling van vliegtuigtypes, gemiddelde verstoringshoogte en (horizontale) verstoringsafstand op basis van literatuurgegevens en gegevens van de WetlandWacht ([redacted]).

Type	Categorie	Verstorings-hoogte (m)	Verstorings-afstand (m)	Verstoringsduur (min)	Referenties
Ultralight plane *Light plane*	Klein vliegtuig	700	1300	7	Belanger & Bedard (1989); Ward et al. (1994; 1999)
Private jet *Medium plane* *Medium military plane* *Heavy plane* *Light airliner* *Airliner* *Heavy airliner*	Groot vliegtuig	1200	2000	7	Rees et al. (2006); Lensink et al. (2007b); Riddington et al. (1996)
Military fighter	Straaljager	1500	3000	7	
Medium helicopter *Helicopter*	Helikopter	2000	3000	7	Belanger & Bedard (1989); Ward et al. (1994; 1999); Rees et al. (2006)

Berekening verstoringseffect vliegverkeer
Het verstoringseffect van vliegverkeer (het extra effect uitgedrukt in percentage, d.i. ten opzichte van de basisverstoringskaart) is het product van de oppervlakte foerageergebied dat op een dag verstoord wordt en de vliegduur boven het gebied per dag. Het verstoringseffect is als volgt berekend:

- Het oppervlakte foerageergebied betreft geschikt foerageergebied volgens de basisverstoringskaart;
- Het verstoringsoppervlak is gelijk aan de het gemiddeld aantal vluchten per dag x de gemiddelde vluchtpadlengte x de horizontale verstoringsafstand x 2 (beide zijden van de vliegbaan); deze wordt uitgedrukt in % ten opzichte van het totale oppervlak binnen de 5 km zone;
- De totale verstoringsduur is gelijkgesteld aan het gemiddeld aantal vluchten per dag x de gemiddelde verstoringsduur plus de gemiddelde vluchtduur; deze wordt uitgedrukt in % ten opzichte van de gemiddelde daglengte;
- Het gehanteerde verstoringspercentage wordt dan: % verstoringsoppervlakte x % verstoringsduur. Voorbeeld: verstoringsoppervlakte 40% en verstoringsduur 60% = verstoringseffect 24%.

3. Cumulatieve berekening

Om het totaal effect van de verschillende verstoringsfactoren op het onderzoeksgebied te bepalen zijn de verstoringseffecten op de oppervlakte beschikbaar foerageergebied berekend in de basisverstoringskaart *gecumuleerd* met de verstoringseffecten van de additionele verstoring.

In de berekening is onderscheid gemaakt in verstoring binnen de verstorings-contour (100 of 250 m) van de basisverstoringskaart en verstoring buiten deze contour (Bijlage Figuur 1-3). De reden

hiervoor is verschillende soorten van verstoring optreden over het hele oppervlak en andere beperkt zijn tot de directe omgeving van verstoringsbronnen zoals wegen en paden.

Verjaging, afschot en jacht vindt plaats op de kavels. Ook crossers en personen met metaaldetectoren bewegen zich over de kavels en vliegtuigen komen breed over; overal in het agrarische gebied kan dit verstoring geven. Wandelaars en fietsers zijn actief via de paden en wegen.

In eerste instantie zijn de wandelaars en fietsers behandeld als verjaging en afschot, en meegenomen over het gehele oppervlak. Echter, in dat geval bleef er geen draagkracht meer over volgens de berekening. Vervolgens is gezocht naar een realistischer aanpak: verstoring vindt vooral plaats langs wegen en paden, binnen een afstand van 100 m. De extra verstoring door fietsers en wandelaars is daarom berekend over het onverstoorde oppervlak (33% van het verstoorde oppervlak) binnen de 100 m-zone van de basisverstoringskaart.

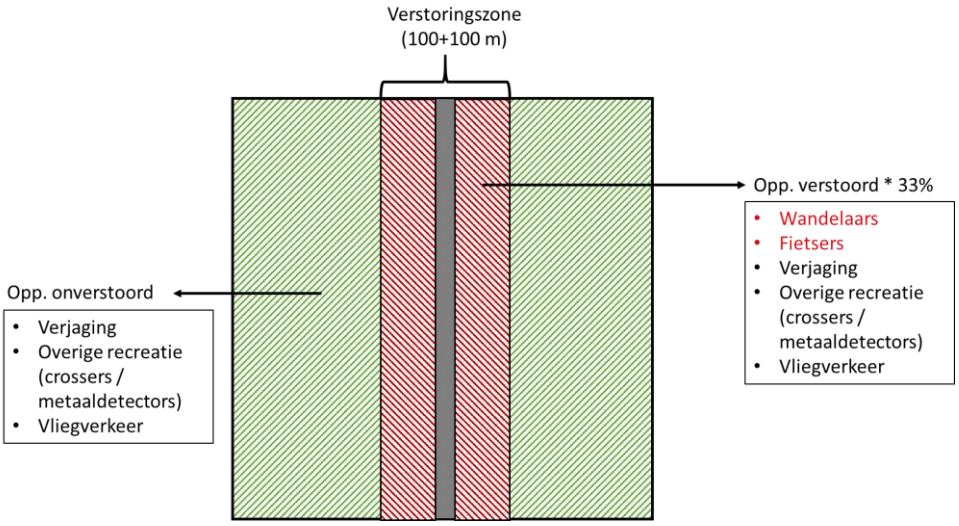

Bijlage Figuur 1-3 Schematisch overzicht van een kilometerhok met de basisverstoringskaart (voorbeeld met één weg midden door het vak) en de verdeling van verstoringsbronnen voor de cumulatieve berekening. Wandelaars en fietsers worden alleen betrokken op het onverstoorde deel binnen de verstoringscontour van de fysieke verstoringsbronnen, andere vormen van verstoring over dit deel plus de gehele oppervlakte buiten de verstoringscontour.

De verstoringsfactoren zijn vervolgens behandeld als onafhankelijk. Verstoringsbronnen kunnen tegelijkertijd optreden (bijvoorbeeld een passerende fietser en een overvliegend vliegtuig), maar ook na elkaar. Wij gaan er hier van uit dat tegelijkertijd of afzonderlijk optreden toeval is. De verstoringskansen worden daarom niet opgeteld, maar vermenigvuldigd.

Hieronder volgt een rekenvoorbeeld van de bepaling van het cumulatieve verstoringspercentage in een kilometervak. In de berekening worden de zones binnen en buiten de verstoringscontour eerst afzonderlijk behandeld.

Binnen verstoringscontour:
- Verjaging: onverstoord 25%
- Overige recreatie: onverstoord 75%
- Vliegverkeer: onverstoord 86%
- Wandelaars: onverstoord 25%

- Fietsers: onverstoord 50%
- In cumulatie: 0,25 x 0,75 x 0,86 x 0,25 x 0,50 = 0,02; 2% is onverstoord, 98% verstoord

Buiten verstoringscontour:
- Verjaging: onverstoord 25%
- Overige recreatie: onverstoord 75%
- Vliegverkeer: onverstoord 86%
- In cumulatie: 0,25 x 0,75 x 0,86 = 0,16; 16% is onverstoord, 84% verstoord

4. Totale opvangcapaciteit

Voor de totale opvangcapaciteit wordt de (extra) oppervlakte die verstoord wordt binnen en buiten de verstoringscontour gecombineerd: 98% van 33% van het oppervlak *binnen* de verstoringscontour, plus 84% van de oppervlakte *buiten* de verstoringscontour. (0,98 x oppervlakte binnen verstoringscontour * 0,33 + 0,84 x oppervlakte buiten verstoringscontour).

De onverstoorde oppervlaktes foerageergebied van alle kilometervakken binnen de 5 km-zone zijn vervolgens gesommeerd en op basis van draagkrachtcijfers uitgedrukt in kolgansdagen; dit resulteert in de opvangcapaciteit, rekening houdend met alle verstoringsbronnen.

Bandbreedte verstoringspercentage
Om een marge mee te nemen in de berekening is voor de geïnventariseerde verstoringspercentages voor de additionele verstoring een bandbreedte aangehouden. Het uitgangspunt hierin is om op basis van de oorspronkelijke klassenindeling in dagen per week een onder en bovengrens van klassen te bepalen (het midden tussen twee opeenvolgende klassen) (zie Bijlage Tabel 1-8). Hiermee zijn vervolgens de klassengemiddelden opnieuw bepaald en de bijbehorende percentages berekend. De minimale en maximale verstoringspercentages zijn vervolgens meegenomen in de cumulatieve berekening voor de opvangcapaciteit. Voor de bandbreedte bepaling van het vliegverkeer is de variatie in de verstoringsduur uit de literatuur meegenomen: gemiddelde 7 minuten, maximum 15 minuten en minimum 2 minuut. In de grafieken zijn de bandbreedtes weergegeven als een foutbalk op het staafdiagram.

Bijlage Tabel 1-8 Overzicht methodiek bepaling bandbreedte voor de inventarisatie van de verstoringspercentages voor wandelaars, fietsers, jacht/verjaging/afschot en crossers/metaaldetectie.

Dagen verstoord	In percentage verstoring	Gemiddelde van dagen	Klassengrenzen			Klassebreedte	Percentage		
			onder	boven	Gem.		Min.	Gem.	Max.
0	0	0	0	0,75	0,375	0,75	**0**	5	**11**
1-2	25	1,5	0,75	2,5	1,625	1,75	**11**	23	**36**
3-4	50	3,5	2,5	4,5	3,5	2	**36**	50	**64**
5-6	75	5,5	4,5	6,25	5,375	1,75	**64**	77	**89**
7	100	7	6,25	7	6,625	0,75	**89**	95	**100**

Bijlage 1.4 Historische opvangcapaciteit

Inventarisatie
Om een beeld te krijgen van de verstoring in en rondom het gebied in historisch perspectief en het mogelijke effect hiervan op de opvangcapaciteit is de historische verstoring geïnventariseerd middels consultatie van bewoners en gebiedskenners. Voor de inventarisatie is gericht op het bepalen van de verandering in mogelijke verstoringsbronnen en de intensiteit van de verstoring in de afgelopen vijf jaar (periode 2015-2019) ten opzichte van 10 jaar geleden (2009) en ca. 25 jaar geleden (periode 1995-2000). Hierbij is waar mogelijk per deelgebied de toe- of afname in percentages gescoord van de verschillende verstoringsbronnen via wegen en paden, via kavels en het vliegverkeer.

De inventarisatie bestond uit twee onderdelen: open vragen en twee scoreformulieren (een voor referentiejaar 2009 en een voor referentieperiode 1995-2000), welke hieronder zijn toegelicht. Voor de verstoring is onderscheid gemaakt in de volgende categorieën:

- Verstoring via paden en wegen
- Verstoring op kavels
- Verstoring door luchtverkeer

Open vragen
De onderstaande open vragen zijn door de bewoners en gebiedskenners naar eigen ervaring ingevuld:

*Vraag 1: Hoe druk was naar uw ervaring het **recreatief gebruik via paden en wegen** (fietsers, wandelaars) in en rond het Fochteloërveen 10 jaar (2009) en 25 jaar (1995-2000) geleden en hoe is volgens u de situatie veranderd? Denk aan omschrijvende kwalificaties als incidenteel, af en toe, regelmatig, vaak*

*Vraag 2: Hoe druk was naar uw ervaring de **activiteit op de kavels** (jacht/afschot, metaaldetectoren, honden/wandelaars) rond het Fochteloërveen 10 jaar (2009) en 25 jaar (1995-2000) geleden en hoe is volgens u de situatie veranderd? Denk aan omschrijvende kwalificaties als incidenteel, af en toe, regelmatig, vaak*

*Vraag 3: Hoe druk was naar uw ervaring de **drukte van luchtverkeer** (kleine sportvliegtuigen, grote vliegtuigen, helikopters en straaljagers) rond het Fochteloërveen 10 jaar (2009) en 25 jaar (1995-2000) geleden en hoe is volgens u de situatie veranderd? Denk aan omschrijvende kwalificaties als incidenteel, af en toe, regelmatig, vaak*

Scoreformulier
Voor het invullen van de scoreformulieren is gevraagd om de veranderingen in intensiteit van de verstoringsbronnen voor de verschillende tijdsperiodes in te schatten naar eigen ervaring in onderstaande Bijlage Tabel 1-9. Bijlage Tabel 1-10 geeft de verschillende klassen weer met bijbehorende in te vullen percentages voor de schatting van de af- of toename van de verstoringsintensiteit.

Gevraagd is de score in te vullen voor het gebied als geheel (5 km zone) of voor de overkoepelende verstoringscategorie en wanneer mogelijk, een score te geven per deelgebied en per afzonderlijke verstoringsbron.

Voorbeeld: in deelgebied Ravenswoud schat u in dat de verstoringsintensiteit via paden en wegen in de huidige situatie (2019), de helft méér is dan in de periode van 1995-2000, dan vult u in de scoretabel 'via paden en wegen' onder kolom 'Ravenswoud' het percentage + 50 in.

Bijlage Tabel 1-9 Voorbeeld scoreformulier verstoringsintensiteit: afgelopen 5 jaar (2015-2019) ten opzichte van 2009 of 1995-2000

Verstorings-bronnen / deelgebieden	Assen	Smilde	Ravenswoud	Haule	Veenhuizen	Fochteloërveen	**Gebied als geheel**
Via paden en wegen							
Fietser							
Wandelaars							
Op kavels							
Verjaging / afschot							
Crossers							
Metaaldetectie							
Wandelaars / honden kavelranden							
Luchtverkeer							
Kleine vliegtuigjes							
Helikopters							
Grote vliegtuigen							
Straaljagers							

Bijlage Tabel 1-10 Klasse indeling toe- of afname verstoringsintensiteit in de afgelopen 5 jaar ten opzichte van de referentieperiode

Klasse	**Toe- of afname verstoringsintensiteit in %**
Decimering	- 90
Sterke afname	- 75
Matige afname, (helft minder)	- 50
Lichte afname, (kwart minder)	- 25
Geen verandering	0
Lichte toename, (kwart meer)	+ 25
Matige toename, (helft meer)	+ 50
Sterke toename, (drie kwart meer)	+ 75
Verdubbeling	+ 100

Berekening historische opvangcapaciteit

Vervolgens is het gemiddelde van de scores van de verstoringspercentages per deelgebied uitgerekend. De deelgebieden zijn per km hok gekoppeld. Het historische verstoringspercentage is berekend door de gemiddelde percentages van de historische inventarisatie te verrekenen met de verstoringspercentages geïnventariseerd in de huidige situatie per km hok. Om te komen tot de opvangcapaciteit zijn de verstoringspercentages op dezelfde manier doorgerekend als voor de huidige situatie (zie paragraaf Bijlage 1.3).

Voorbeeld: de huidige verstoring in een km hok is gezet op 75% door wandelaars. Er wordt ingeschat dat ten opzichte van de historische situatie de verstoringsdruk door wandelaars met de helft (50%) is toegenomen in de huidige situatie. De historische verstoringsdruk was in dat geval 0,75 / (1 + 0,5) = 0,5.

Bijlage 1.5 Toekomstige opvangcapaciteit

Inventarisatie

Om een mogelijk effect van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen op de opvangcapaciteit te kunnen bepalen is een inventarisatie gemaakt van concrete plannen en projecten voor toekomstige (ruimtelijke) ontwikkelingen bij de aangrenzende gemeenten: Gemeente Assen, Gemeente Noordenveld, Gemeente Midden-Drenthe, Gemeente Ooststellingwerf en Gemeente Tynaarloo. Onder ontwikkelingen wordt verstaan: woningbouw, veranderingen in landgebruik en agrarische overeenkomsten aan de randen van dorpen en in het buitengebied binnen een straal van 5 km rondom de grens van het Fochteloërveen (Bijlage Figuur 1-4). Om het eventuele effect op de opvangcapaciteit te kunnen bepalen is hierbij als uitgangspunt genomen dat het gaat om ontwikkelingen / plannen die concreet op kaart staan. Dit kan zowel concrete als potentiële plannen betreffen.

Berekening toekomstige opvangcapaciteit

De concrete en potentiële plannen zijn vervolgens via een geografisch informatiesysteem (GIS) ingetekend in de basisverstoringskaart inclusief nieuwe verstoringscontour. Daarna is berekend hoeveel hectare geschikt foerageergebied binnen verstoringsafstand valt en hoeveel daarbuiten. Voor de berekening van de toekomstige opvangcapaciteit is vervolgens dezelfde methodiek gehanteerd als voor de beschikbare opvangcapaciteit, waarbij het oppervlakte geschikt foerageergebied is vermenigvuldigd met de draagkrachtcijfers voor de landgebruiktypen. Hierna is een doorrekening gemaakt voor de cumulatieve verstoring berekend op basis van de verstoringspercentages voor additionele verstoring (Zie Bijlage 1.3).

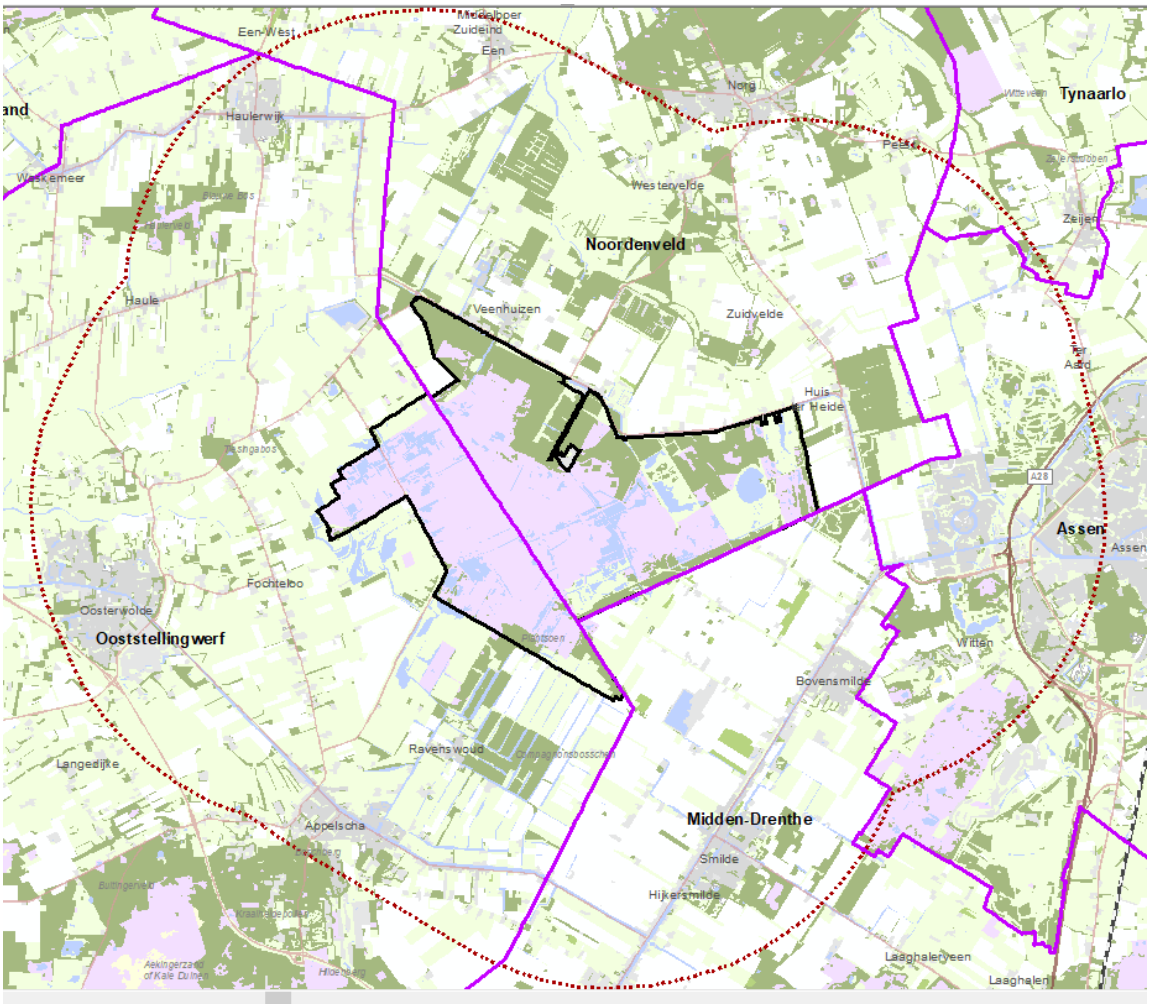

Bijlage Figuur 1-4 Ligging gemeenten binnen de 5 km zone rondom het Fochteloërveen

Bijlage 1.6 Uitwerking maatregelen opvangcapaciteit

Voor het kwantificeren van de effecten van maatregelen op de opvangcapaciteit is gebruik gemaakt van het GIS-model. Hiervoor zijn ten eerste de ligging en locaties waar de maatregelen betrekking op hebben gelinkt aan de bestaande km-hok vakken binnen een straal van 5 km rondom het Fochteloërveen. Vervolgens is per km-hok vak afhankelijk van de maatregel, de desbetreffende verstoring verlaagd, of de draagkrachtwaarde van het gewastype verhoogd, waarbij de overige verstoring gelijk is gehouden. Voor de basissituatie is uitgegaan van gemiddelde draagkrachtcijfers. De totale opvangcapaciteit is vervolgens berekend uit de som van alle km-hokvakken. De maatregelen zijn uitgewerkt voor de huidige en toekomstige situatie binnen de 2,5 en 5 km zone rondom het Fochteloërveen. Hierbij is in sommige gevallen de maatregel toegespitst op verschillende deelgebieden (deelgebieden 1,2,3 en A,B,C) (zie Figuur 6-4 en 6-5 en bijlage 1.6). Dit heeft geresulteerd in een matrix van draagkrachtscenario's uitgedrukt in draagkrachtwinst (in kgd en percentage) ten opzichte van de opvangcapaciteit met gecumuleerde verstoring. De effectiviteit van verschillende maatregelen is weergegeven per deelgebied voor de huidige en toekomstige situatie (zie Tabel 6-1 en 6-2).

i. Beperken van verstoring door recreatie

Gebiedskenner en Kraanvogelexpert [redacted] heeft in het kader van een toekomstige publicatie, verschillende verstoringsbeperkende maatregelen in kaart gebracht vanuit het perspectief van de Kraanvogel. Op basis van dit kaartbeeld zijn twee maatregelen geselecteerd voor het huidige onderzoek om verstoring door recreatie te beperken (zie Figuur 6-3):

a. het afsluiten van paden en wegen;
b. de aanleg van struweel/boswal

Voor de beide maatregelen is de verstoringsdruk door wandelaars en fietsers op 0 gezet in de aan de ligging gerelateerde km-hokvakken. Deze maatregel geldt voor het gehanteerde beschikbaar benutbare oppervlak van 33%. (33% van de 100 m verstoringscontour). Wanneer de af te sluiten paden en wegen niet grensden aan bos of bomen, is het benutbare oppervlak gesteld op 100%, omdat bos en bomenrijen zelf ook een bepaalde verstoringscontour kunnen hebben (Rosin et al. 2012). De doorrekening is gemaakt voor het gehele gebied binnen de 2,5 km zone waar de maatregelen op van toepassing zijn.

ii. Beperken van verstoring door jacht, verjaging en afschot

Het beperken van verstoring in het gebied door jacht, verjaging en afschot kan gerealiseerd worden door de volgende maatregelen:

a. Instellen ganzenfoerageergebied;
b. Stoppen jacht

Voor het instellen van een ganzenfoerageergebied wordt verjaging en afschot verboden op kavels met de meeste potentiële opvangcapaciteit voor de doelsoorten. Om de rust te bewaken dient ook jacht rond deze kavels verboden te worden, evenals verstoring door crossmotoren of andersoortige kavelverstoring. Voor de doorrekening is de verstoringsdruk van jacht/verjaging en crossers/metaaldetectie op 0 gezet in de km-hok vakken gerelateerd aan de deelgebieden binnen de 2,5 en 5 km contour. Vervolgens is een doorrekening gemaakt voor alle deelgebieden binnen beide contouren.

iii. Vergroten foerageergebied

Naast het beperken van verstoring, kan de opvangcapaciteit verhoogd worden door het vergroten van het foerageergebied. In dit kader is een drietal maatregelen vastgesteld, waarvoor de opvangcapaciteit is doorgerekend:

a. oogstresten laten liggen,
b. omzetten grasland naar bouwland en
c. omzetten bollen/sierteelt naar bouwland.

a. Oogstresten laten liggen

Op basis van bevindingen uit Visser et al. (2009), waarbij lang liggende oogstresten door ganzen zeer goed benut werden, is voor de huidige studie het effect op de opvangcapaciteit berekend wanneer oogstresten langer zouden blijven liggen in de drie deelgebieden (deelgebied A, B, C). Om dit oogstrestenpakket te benaderen, zijn de gemiddelde draagkrachtcijfers van de gewastypen (aardappelen, bieten, granen mais) met 50% verhoogd (maximale draagkrachtwaarde) in de aan de deelgebieden gelinkte km-hok vakken. Dit percentage is indicatief op basis van de resultaten die geboekt kunnen worden uit het onderzoek van Visser et al. (2009). De opvangcapaciteit is vervolgens per deelgebied berekend binnen de 2,5 km zone en de 5 km zone.

b. Omzetten grasland naar bouwland

Een andere optie voor het verhogen van de opvangcapaciteit op bouwland is het veranderen van grondgebruik. Hierbij kan onder andere gedacht worden aan het omzetten van grasland naar bouwland. Voor deze benadering zijn drie deelgebieden aangewezen op rustige graslandkavels ten westen van het Fochteloërveen; deelgebied 1, 2 en 3 (zie Figuur 6-4 en 6-5), met de meest potentiële draagkracht en op basis van historisch terreingebruik van ganzen en zwanen. Voor de doorrekening zijn de draagkrachtwaardes van de oppervlaktes cultuur- en natuurgrasland binnen de gelinkte km-vakken gelijkgesteld aan de draagkrachtwaarde van het gewastype bieten, aangezien aan dit gewas de hoogste draagkrachtwaarde verbonden is (1200 kgd/ha) (Bijlage Tabel 1-4). Vervolgens is het effect op de opvangcapaciteit berekend voor de afzonderlijke deelgebieden binnen de 2,5 en 5 km contour.

c. Omzetten bollen/sierteelt naar bouwland

Evenals bij het omzetten van grasland naar bouwland, zou ook het omzetten van een bepaalde oppervlakte van bollen- en sierteelt naar bouwland, de opvangcapaciteit kunnen verhogen.

Voor de uitwerking van deze maatregel is ten eerste de oppervlakte aan percelen met bollen- en sierteelt berekend binnen de 2,5 km en 5 km contour in de huidige en toekomstige situatie. Vervolgens is op basis van de verstoorde (binnen de verstoringscontour) en onverstoorde oppervlaktes van de bouwland gewastypen verhoudingsgewijs de onverstoorde oppervlakte bollen- en sierteelt berekend, wat omgezet kan worden als benutbaar bouwland. Ten slotte is de opvangcapaciteit berekend door de onverstoorde oppervlakte bollen- sierteelt te vermenigvuldigen met de draagkrachtwaarde van bieten (1200 kgd/ha).

Bijlage Tabel 1-8-11 Overzicht van de berekende opvangcapaciteit (kgd) en draagkrachtwinst (%) onderverdeeld in totaal foerageergebied en bouwland in de huidige situatie voor verschillende maatregelen per deelgebied.

Huidige situatie			2,5 km straal				5 km straal			
			Opvangcapaciteit (kgd)		Draagkrachtwinst (%)		Opvangcapaciteit (kgd)		Draagkrachtwinst (%)	
Categorie	Maatregel	Deelgebied	Totaal	Bouwland	Totaal	Bouwland	Totaal	Bouwland	Totaal	Bouwland
i.	a. Afsluiten wegen/paden		2549900	655702	3%	2%	2549900	655702	3%	2%
	b. Aanleg struweel/boswal		2502239	650704	1%	1%	2502239	650704	2%	1%
ii.	a. Ganzenfoerageergebied (incl. stoppen jacht)	A	2523357	675799	2%	5%	2588926	704749	5%	9%
		B	2690023	813530	9%	26%	2727727	838791	11%	30%
		C	2626762	705512	7%	9%	2626762	705512	7%	9%
iii.	a. Oogstresten laten liggen	A	2487751	667924	1%	3%	2532202	712376	3%	10%
		B	2524551	704725	2%	9%	2545840	726014	3%	12%
		C	2475976	656150	0%	2%	2475976	656150	0%	2%
	b. Omzetten grasland naar bouwland	1	2423526	688225	-2%	7%	2366310	745441	-4%	15%
		2	2442958	668793	-1%	4%	2308405	803346	-6%	24%
		3	2449627	662124	-1%	3%	2320038	791713	-6%	23%
	c. Omzetten bollen / sierteelt naar bouwland		2507633	687807	2%	6%	2554832	735005	4%	14%
Combinatie	i.a. + i.b.		2564035	658735	4%	2%	2564035	658735	4%	2%
	ii.a. + iii.a.	A	2560238	712680	4%	10%	2684733	800556	9%	24%
		B	2832569	956076	15%	48%	2904193	1015257	18%	57%
		C	2666725	745475	8%	15%	2666725	745475	8%	15%

Bijlage Tabel 1-8-22 Overzicht van de berekende opvangcapaciteit (kgd) en draagkrachtwinst (%) onderverdeeld in totaal foerageergebied en bouwland in de toekomstige situatie voor verschillende maatregelen per deelgebied. Hierbij is draagkrachtverlies rood gearceerd, en de draagkrachtwinst gelijk of meer dan het beoogde percentage in groen.

Toekomstige situatie			2,5 km straal				5 km straal			
			Opvangcapaciteit (kgd)		Draagkrachtwinst (%)		Opvangcapaciteit (kgd)		Draagkrachtwinst (%)	
Categorie	Maatregel	Deelgebied	Totaal	Bouwland	Totaal	Bouwland	Totaal	Bouwland	Totaal	Bouwland
i.	a. Afsluiten wegen/paden		2477404	601225	4%	2%	2477404	601225	4%	2%
	b. Aanleg struweel/boswal		2429900	596383	2%	1%	2429900	596383	2%	1%
ii.	a. Ganzenfoerageergebied (incl. stoppen jacht)	A	2436750	613026	2%	4%	2497464	637697	4%	8%
		B	2614515	756320	9%	28%	2652220	781582	11%	32%
		C	2554423	651192	7%	10%	2554423	651192	7%	10%
iii.	a. Oogstresten laten liggen	A	2402270	600462	0%	1%	2426327	624520	1%	6%
		B	2421685	619877	1%	5%	2433125	631318	2%	7%
		C	2399003	597196	0%	1%	2399003	597196	0%	1%
	b. Omzetten grasland naar bouwland	1	2423526	688225	-2%	7%	2366310	745441	-4%	15%
		2	2442958	668793	-1%	4%	2308405	803346	-6%	24%
		3	2449627	662124	-1%	3%	2320038	791713	-6%	23%
	c. Omzetten bollen / sierteelt naar bouwland		2432860	631053	2%	7%	2479296	677488	4%	15%
Combinatie	i.a. + i.b.		2491540	604258	4%	2%	2491540	604258	4%	2%
	ii.a. + iii.a.	A	2453249	629525	2%	6%	2544780	685013	6%	16%
		B	2683757	825562	12%	40%	2739741	869103	14%	47%
		C	2573281	670050	8%	13%	2573281	670050	8%	13%

Bijlage 2 Tabel en figuren verstoringsinventarisatie

Bijlage 2.1 Overzichtstabel 1995-2000

Bijlage Tabel 2-1 Overzichtstabel gemiddelde scorepercentages verstoringsinventarisatie per deelgebied per verstoringsbron in de huidige situatie (afgelopen 5 jaar) ten opzichte van 1995-2000.

	Assen	Smilde	Ravens-woud	Haule	Veen-huizen	Fochteloër-veen	Gemiddeld
Via paden / wegen	***75***	***59***	***100***	***63***	***91***	***91***	***80***
Fietser	92	69	100	75	100	95	88
Wandelaars	58	50	100	50	81	88	71
Op kavels	***63***	***31***	***66***	***-50***	***38***	***29***	***29***
Verjaging / afschot	50	25	75	-75	0	-8	11
Crossers	75	50	50	?	75	50	60
Metaaldetectie	50	25	50	?	0	13	28
Honden (kavelranden)	75	25	88	-25	75	63	50
Luchtverkeer	***25***	***33***	***26***	***88***	***50***	***47***	***45***
Kleine vliegtuigjes	25	38	50	100	75	70	60
Helikopters	25	25	50	100	50	45	49
Grote vliegtuigen	50	69	50	100	75	80	71
Straaljagers	0	0	-45	50	0	-8	-1
Gemiddeld	**54**	**41**	**64**	**33**	**59**	**56**	
# respondenten	N=3	N=2	N=2	N=1	N=2	N=5	

Kleurcodes verstoring	Afname	Gelijk	Lichte toename	Matige toename	Sterke toename	Zeer sterke toename	onbekend
		0%	1-24%	25-49%	50-74%	75-100%	?

Bijlage 2.2 Figuren verstoring wegen en paden

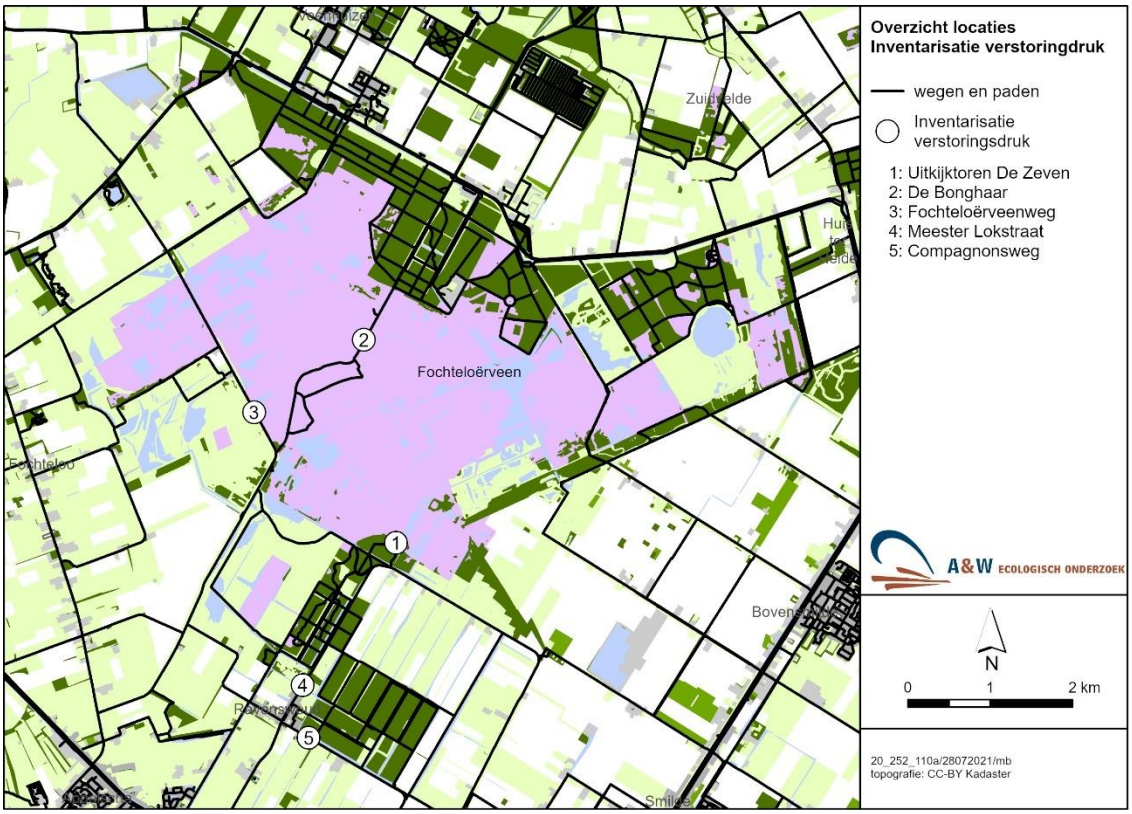

Bijlage Figuur 2-1 Overzicht locaties inventarisatie verstoringsdruk en wegen en paden door en rondom het Fochteloërveen

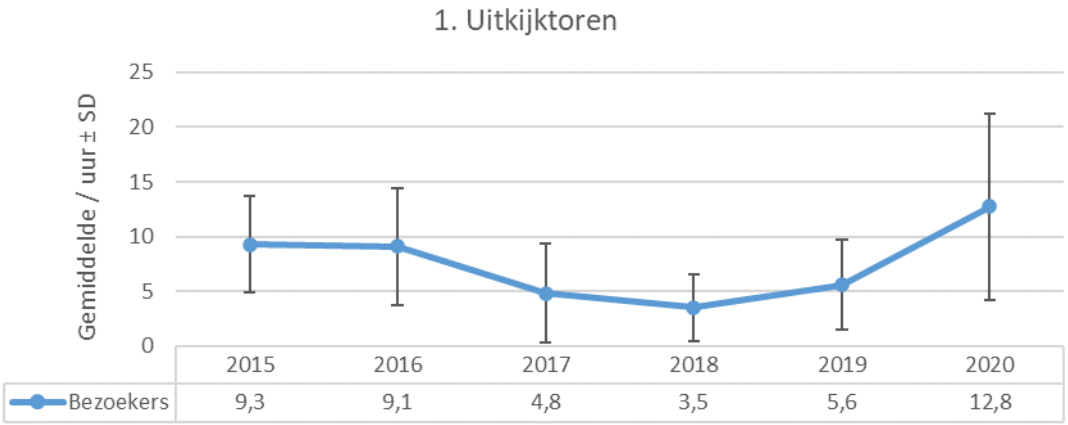

*Bijlage Figuur 2-2 Gemiddelde en standaarddeviatie van het aantal bezoekers van de uitkijktoren (sept t/m maart) per uur per jaar (bron: [redacted]). *203/2014 zijn niet meegenomen, omdat pas later per uur werd geturfd.*

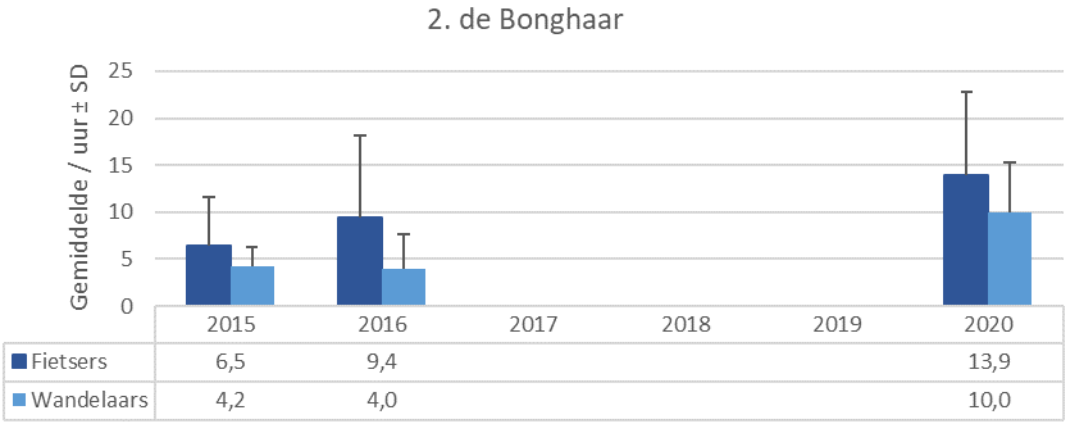

Bijlage Figuur 2-3 Gemiddelde en standaarddeviatie van het aantal wandelaars en fietsers op pad de Bonghaar (okt t/m nov) per uur in 2015 (n=24), 2016 (n=59) en 2020 (n=34) (bron: [redacted])

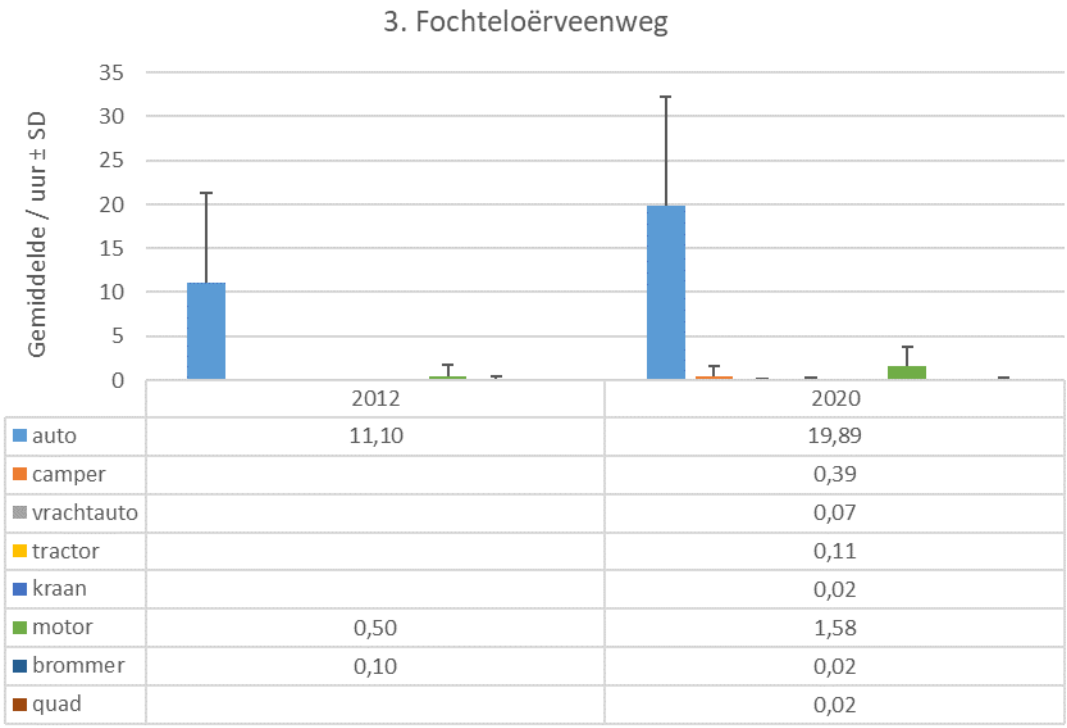

Bijlage Figuur 2-4 Gemiddelde en standaarddeviatie van het gemotoriseerd verkeer op de Fochteloërveenweg (okt t/m nov) per uur in 2012 (n=10) en 2020 (n=45) (bron: [redacted])

Bijlage 2.3 Figuren vliegverkeer

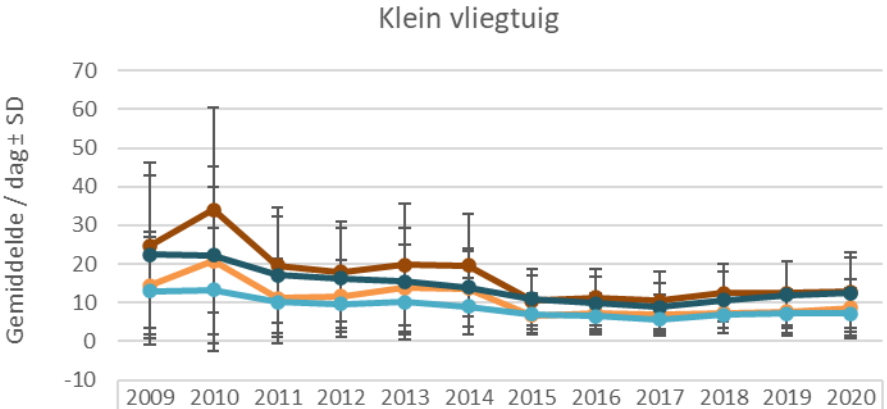

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Broed_hoogtetotaal	24,8	33,9	19,6	18,0	19,7	19,6	10,5	11,4	10,5	12,5	12,4	12,7
Broed_hoogteselectie	14,5	20,8	11,2	11,6	13,8	13,6	6,7	7,4	6,9	7,4	7,6	8,7
Winter_hoogtetotaal	22,4	22,3	17,1	16,4	15,5	13,9	10,9	9,9	8,8	10,7	12,0	12,4
Winter_hoogteselectie	13,0	13,3	10,1	9,6	10,2	9,1	7,1	6,5	5,6	6,8	7,2	7,1

Bijlage Figuur 2-5 Gemiddeld (± standaarddeviatie) aantal geregistreerde vliegbewegingen van kleine vliegtuigjes per dag boven het Fochteloërveen (geselecteerde hoogtes en alle hoogtes) van 2009 t/m 2020 in de broedperiode (april t/m aug) en winterperiode (sept t/m maart).

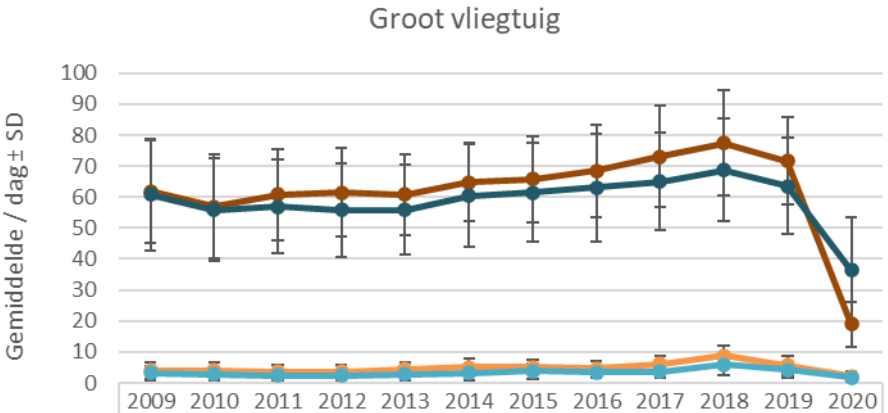

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Broed_hoogtetotaal	61,9	57,0	60,7	61,5	60,7	64,8	65,7	68,4	73,1	77,4	71,6	18,9
Broed_hoogteselectie	4,0	4,0	3,6	3,7	4,4	5,0	5,2	4,7	6,1	8,7	5,6	2,2
Winter_hoogtetotaal	60,8	55,9	57,0	55,8	55,9	60,5	61,5	63,1	64,9	68,8	63,6	36,4
Winter_hoogteselectie	3,1	2,8	2,5	2,5	2,9	3,3	3,8	3,5	3,6	5,8	4,3	1,8

Bijlage Figuur 2-6 Gemiddeld (± standaarddeviatie) aantal geregistreerde vliegbewegingen van grote vliegtuigen per dag boven het Fochteloërveen (geselecteerde hoogtes en alle hoogtes) van 2009 t/m 2020 in de broedperiode (april t/m aug) en winterperiode (sept t/m maart).

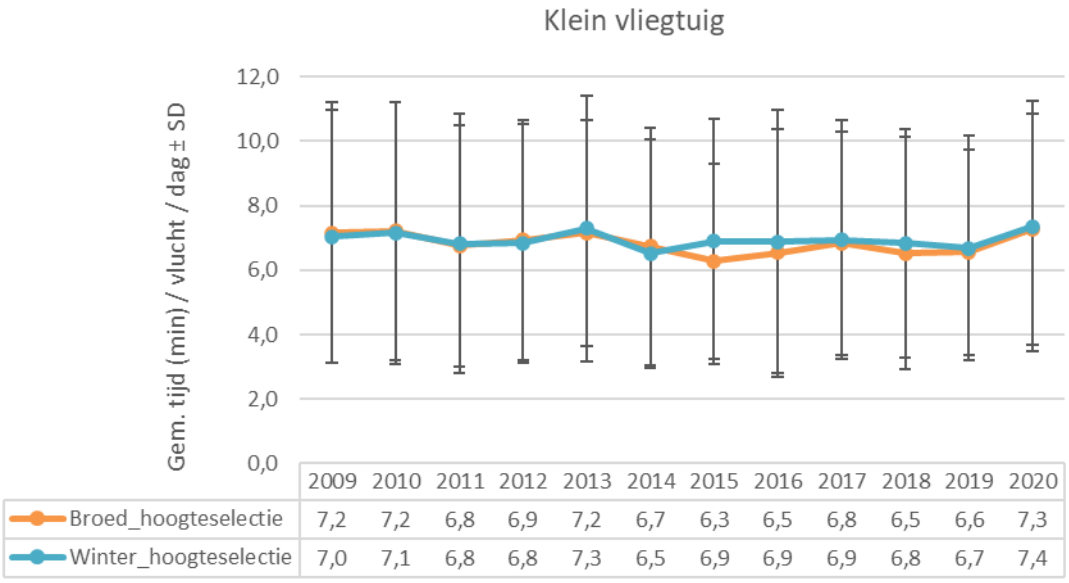

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Broed_hoogteselectie	7,2	7,2	6,8	6,9	7,2	6,7	6,3	6,5	6,8	6,5	6,6	7,3
Winter_hoogteselectie	7,0	7,1	6,8	6,8	7,3	6,5	6,9	6,9	6,9	6,8	6,7	7,4

Bijlage Figuur 2-7 Gemiddelde (± standaarddeviatie) tijd per vlucht van geregistreerde kleine vliegtuigjes per dag boven het Fochteloërveen van 2009 t/m 2020 in de broedperiode (april t/m aug) en winterperiode (sept t/m maart).

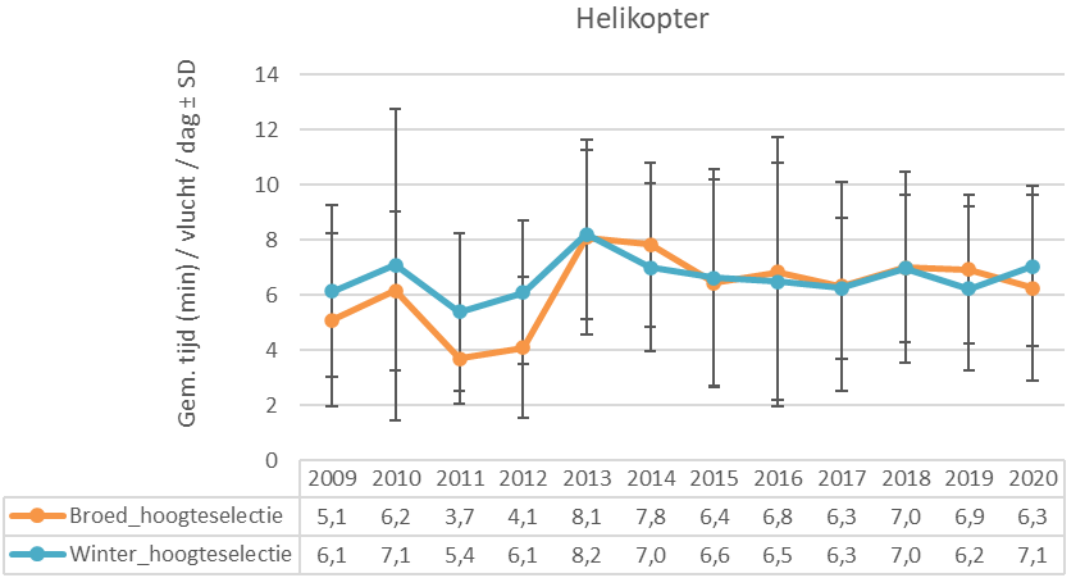

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Broed_hoogteselectie	5,1	6,2	3,7	4,1	8,1	7,8	6,4	6,8	6,3	7,0	6,9	6,3
Winter_hoogteselectie	6,1	7,1	5,4	6,1	8,2	7,0	6,6	6,5	6,3	7,0	6,2	7,1

Bijlage Figuur 2-8 Gemiddelde (± standaarddeviatie) tijd per vlucht van geregistreerde helikopters per dag boven het Fochteloërveen van 2009 t/m 2020 in de broedperiode (april t/m aug) en winterperiode (sept t/m maart).

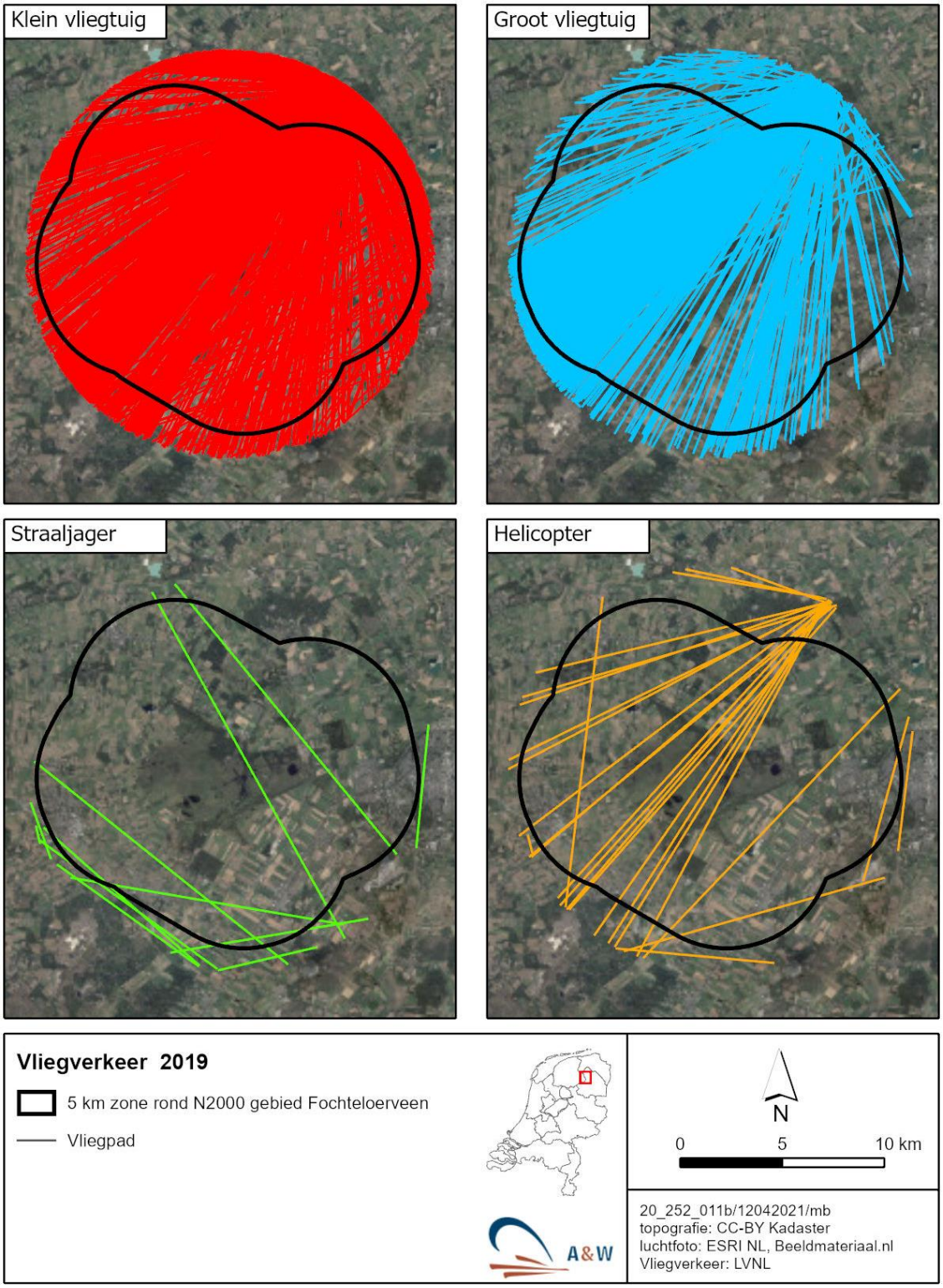

Bijlage Figuur 2-9 Overzicht van vliegpaden van kleine vliegtuigen, grote vliegtuigen, straaljagers en helikopters in het jaar 2019 binnen een straal van 5 km rondom het Fochteloërveen.

Bijlage 3 Figuren foerageergebied en opvangcapaciteit

Bijlage 3.1 Areaal foerageergebied

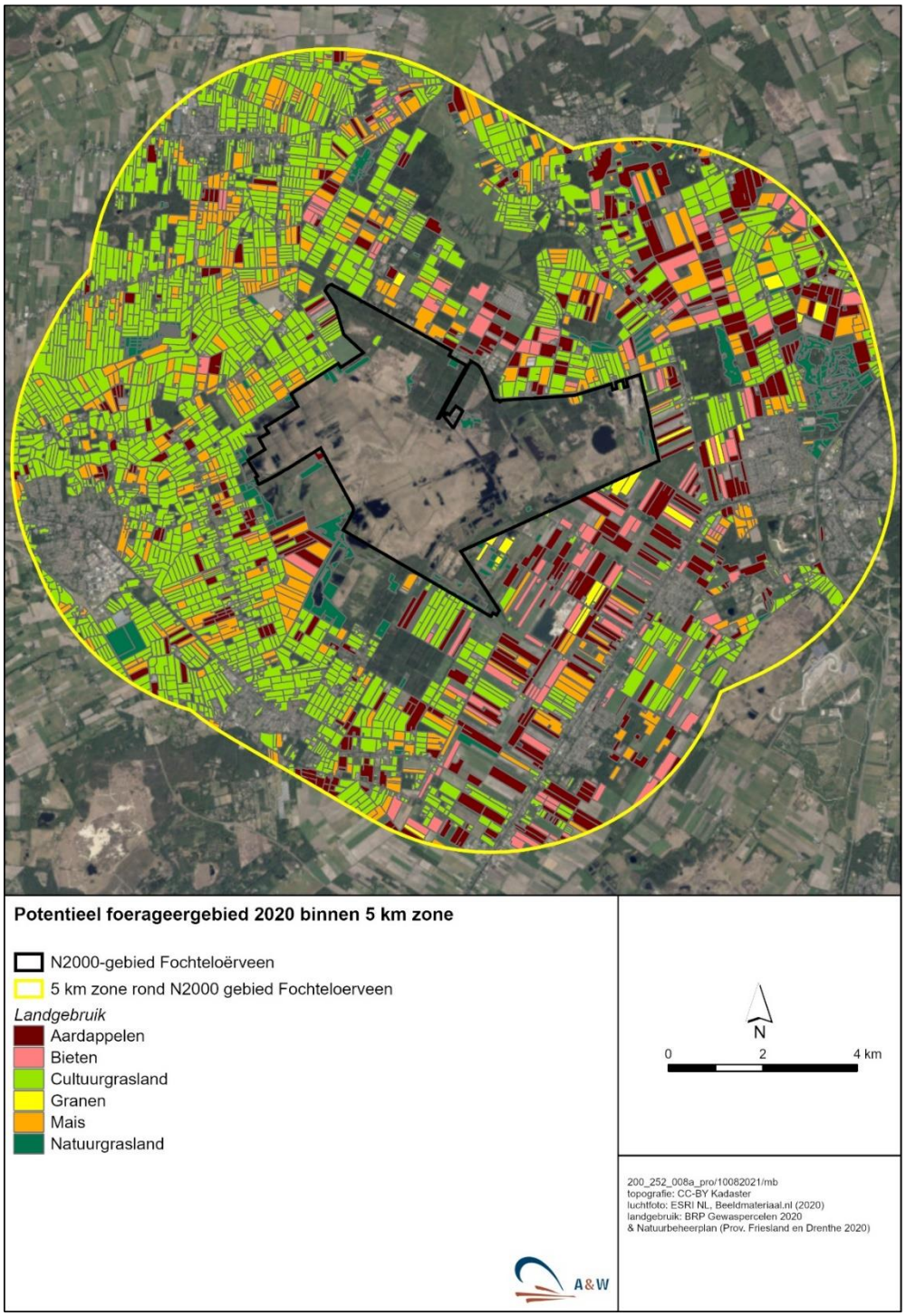

Bijlage Figuur 3-1 Overzicht potentieel foerageergebied in de huidige situatie (2020) binnen de 5 km zone rondom het Fochteloërveen.

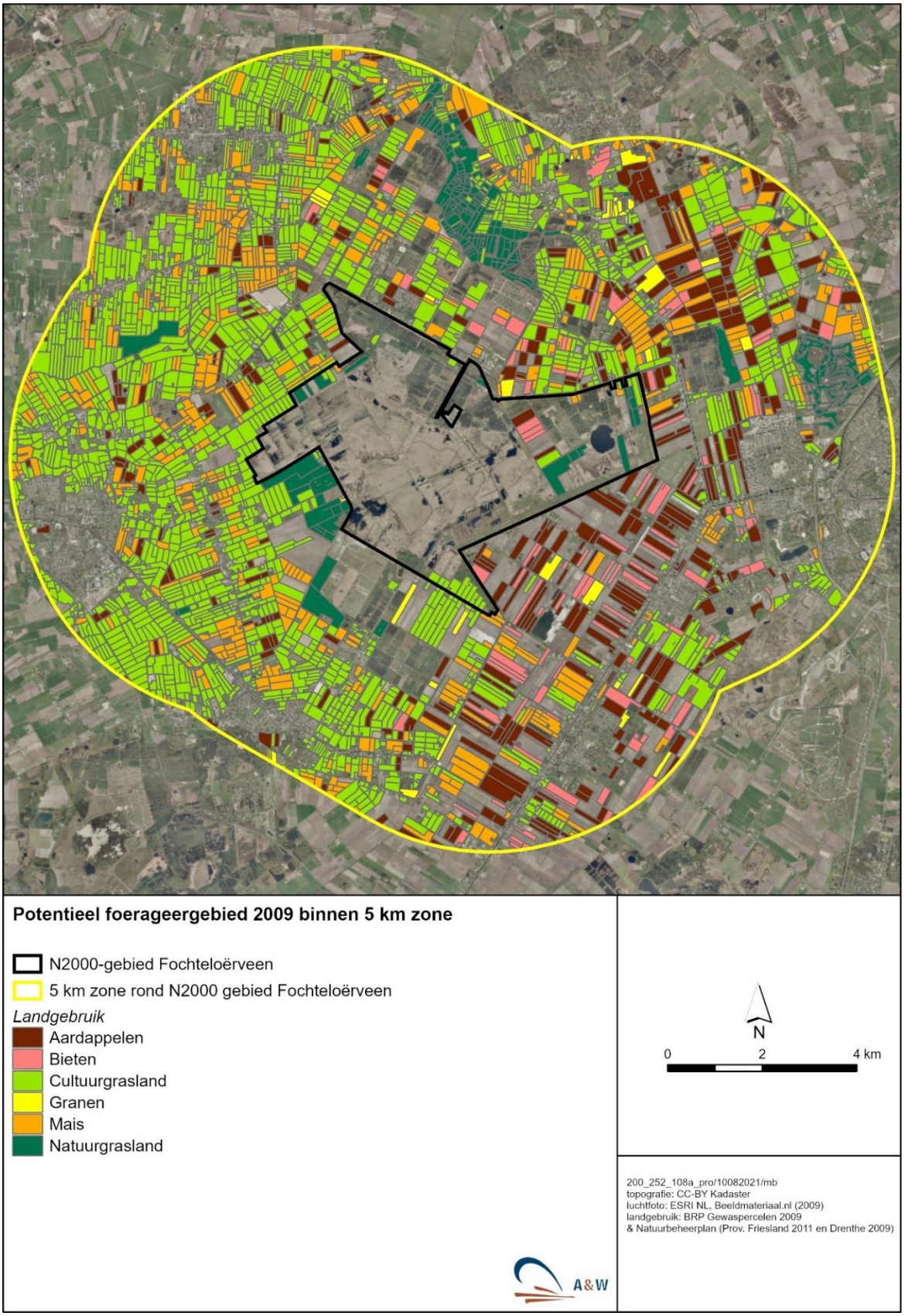

Bijlage Figuur 3-2 Overzicht potentieel foerageergebied in de historische situatie (2009) binnen de 5 km zone rondom het Fochteloërveen.

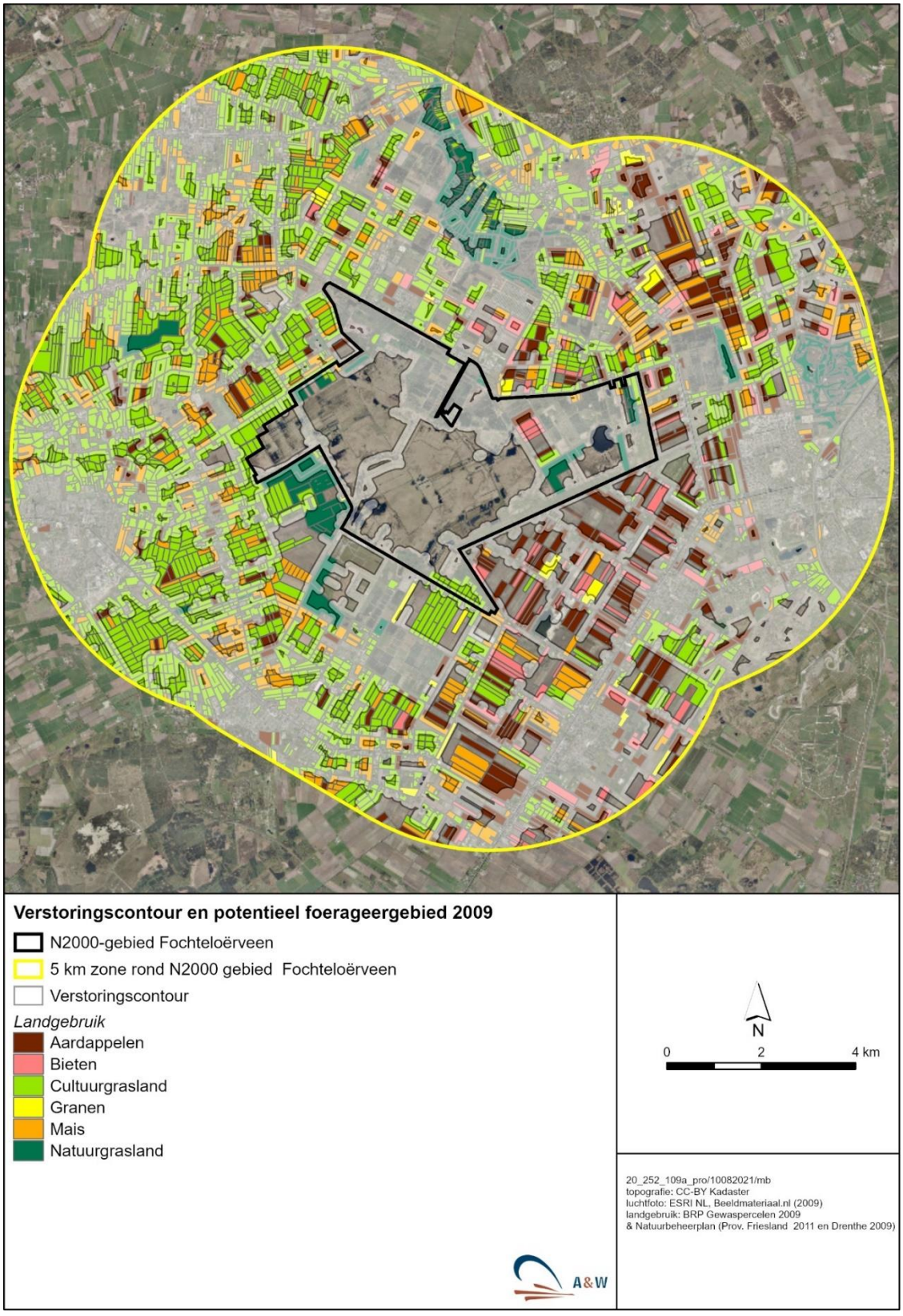

Bijlage Figuur 3-3 Overzicht potentieel foerageergebied en verstoringscontour in de historische situatie (2009) binnen de 5 km zone rondom het Fochteloërveen.

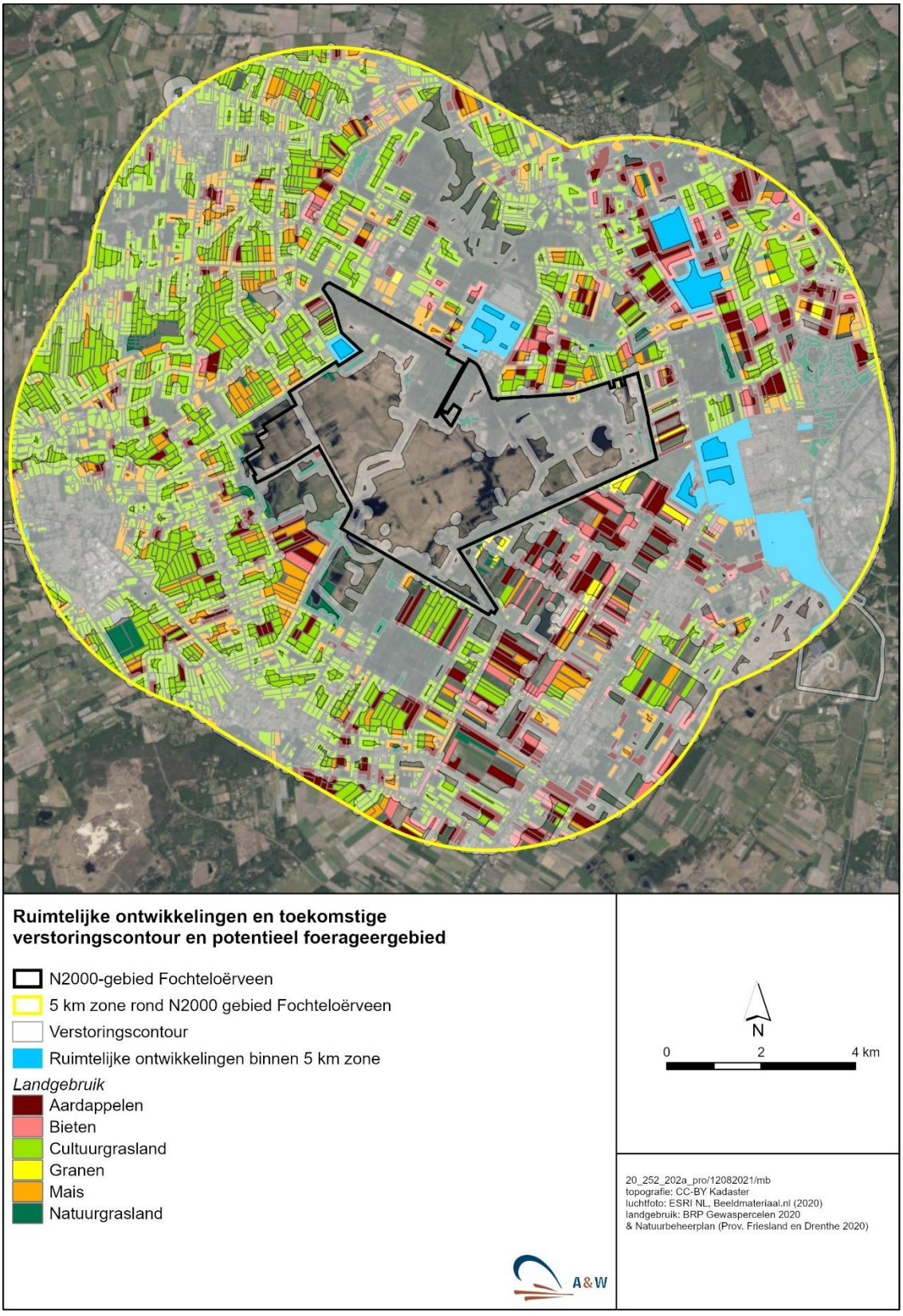

Bijlage Figuur 3-4 Overzicht potentieel foerageergebied en verstoringscontour in de toekomstige situatie binnen de 5 km zone rondom het Fochteloërveen.

Bijlage 3.2 Opvangcapaciteit

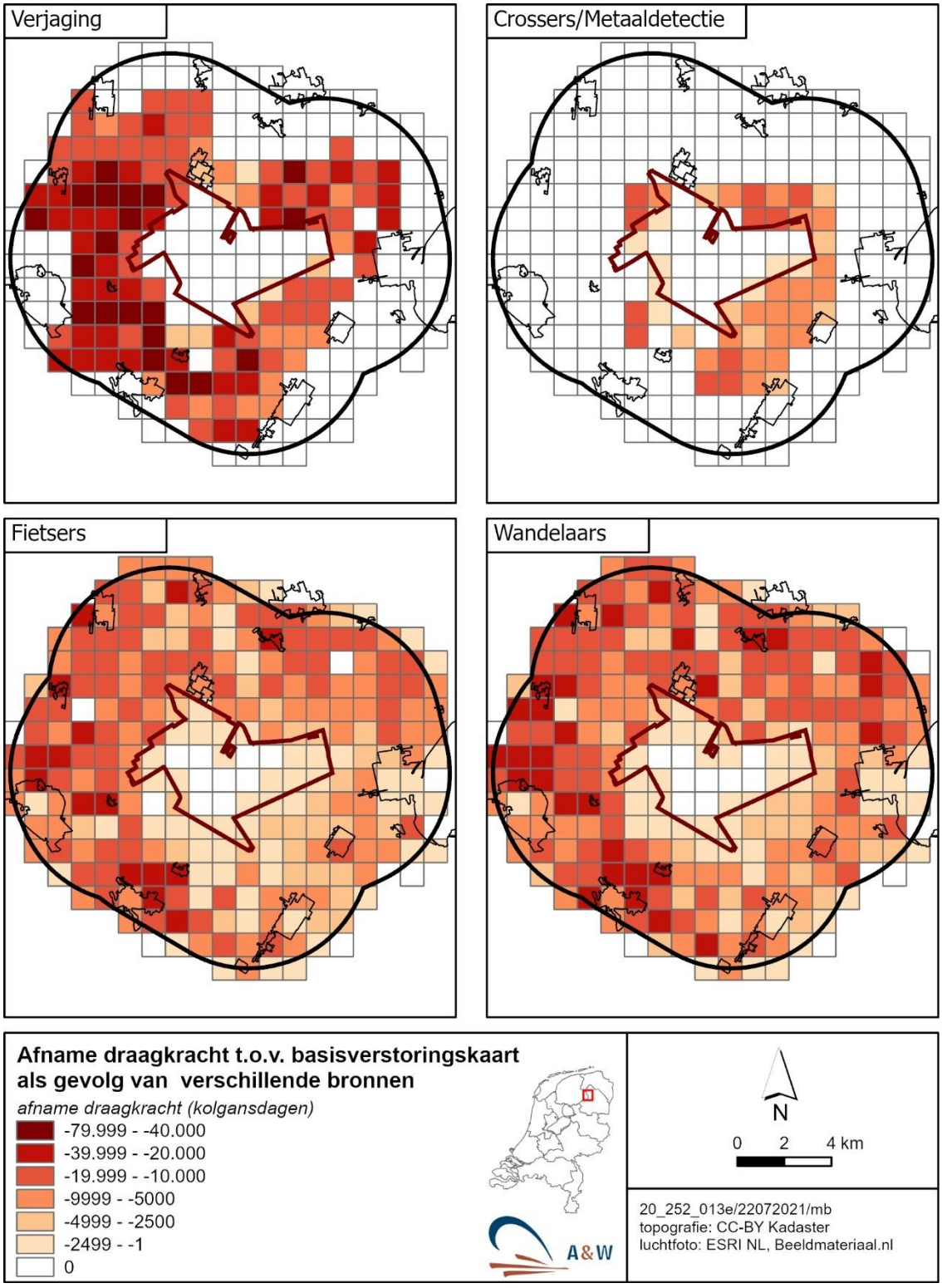

Bijlage Figuur 3-5 Overzicht afname draagkracht t.o.v. de basisverstoringskaart voor verschillende verstoringsbronnen.

Bijlage 4 Veranderingen overige landgebruiktypen

Bijlage Tabel 4-1. Overzicht veranderingen overige landgebruiktypes

Landgebruiktype	Gemiddeld opp.2009-2010 (ha)	Gemiddeld opp. 2018-2020 (ha)	Verschil 2018-2020 to.v. 2009-2010
Bos/bomen	127	57	-69
Braak	8	1	-7
Faunaranden	36	38	2
Fruit	7	16	9
Natuurterreinen	340	335	-5
Overige landbouwgewassen	129	317	188
Sierteelt	135	422	287
Zomergranen	1555	920	-635

Bijlage 5 Overzicht (landelijke) vogeltrends

Bijlage 5.1 Kleine zwaan

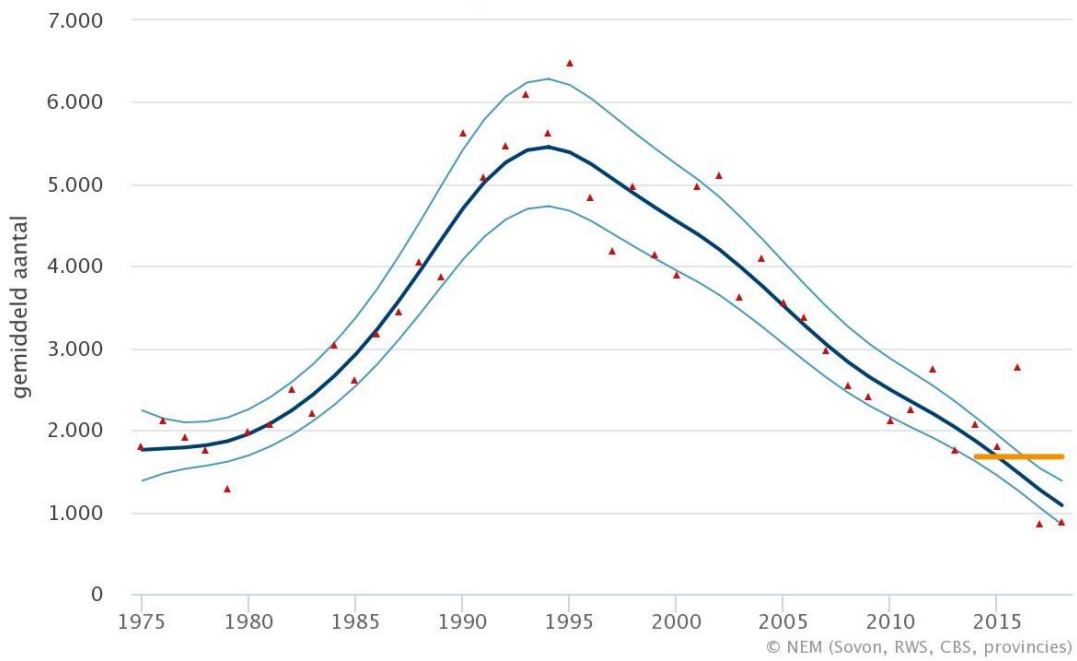

Bijlage Figuur 5.1. Watervogeltrend van de Kleine Zwaan in Nederland. De grafiek is gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni), SOVON. Weergegeven is het seizoensgemiddelde (rode punten), de trendlijn (blauwe curve) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde curves). De oranje lijn is de recent gemiddeld aantal.

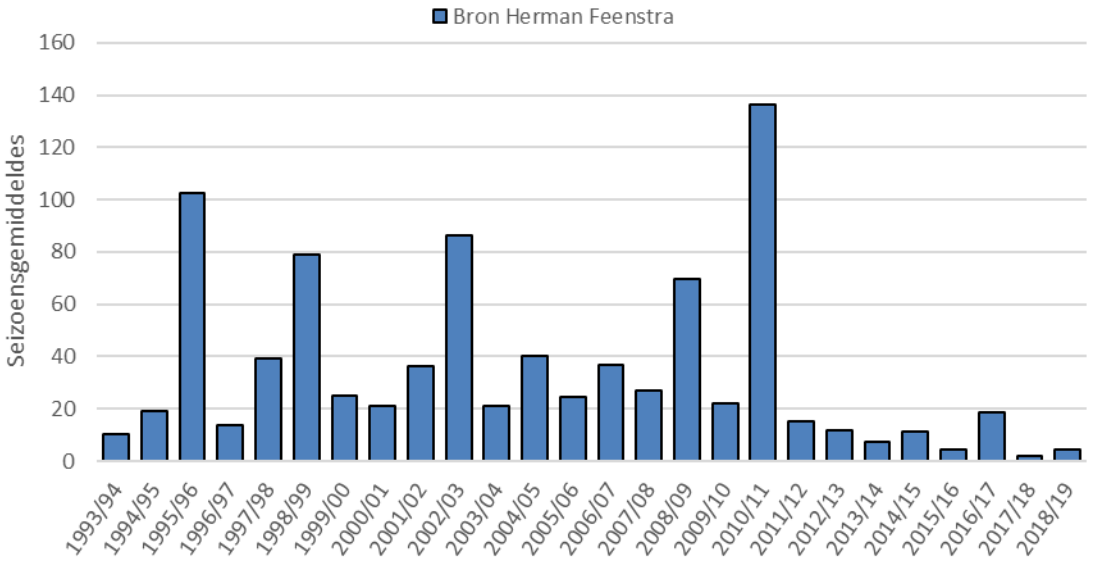

Bijlage Figuur 5.2 Seizoengemiddeldes van de Kleine Zwaan in het gebied Fochteloërveen in de jaren 1993 tot 2019, geteld door [redacted].

Bijlage 5.2 Wilde zwaan

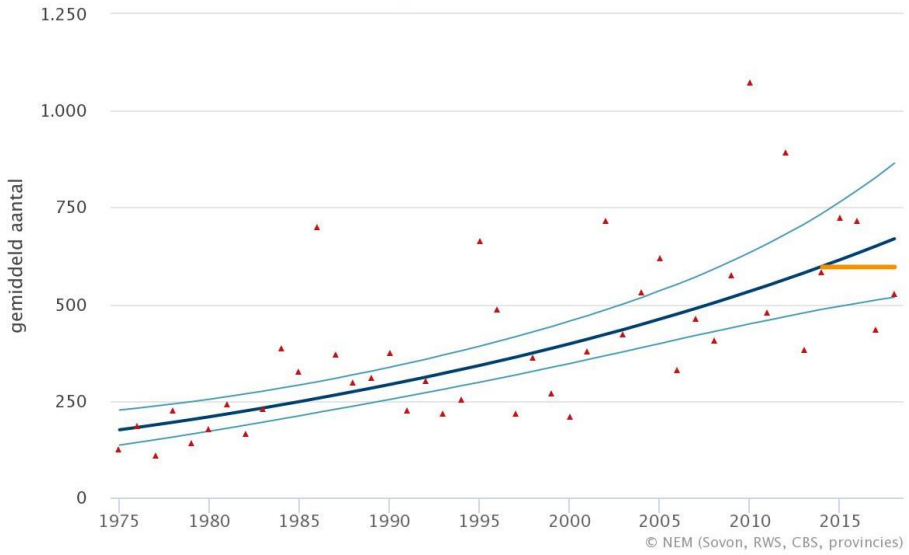

Bijlage Figuur 5.3 Watervogeltrend van de Wilde Zwaan in Nederland. De grafiek is gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni), SOVON. Weergegeven is het seizoensgemiddelde (rode punten), de trendlijn (blauwe curve) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde curves). De oranje lijn is het recent gemiddeld aantal.

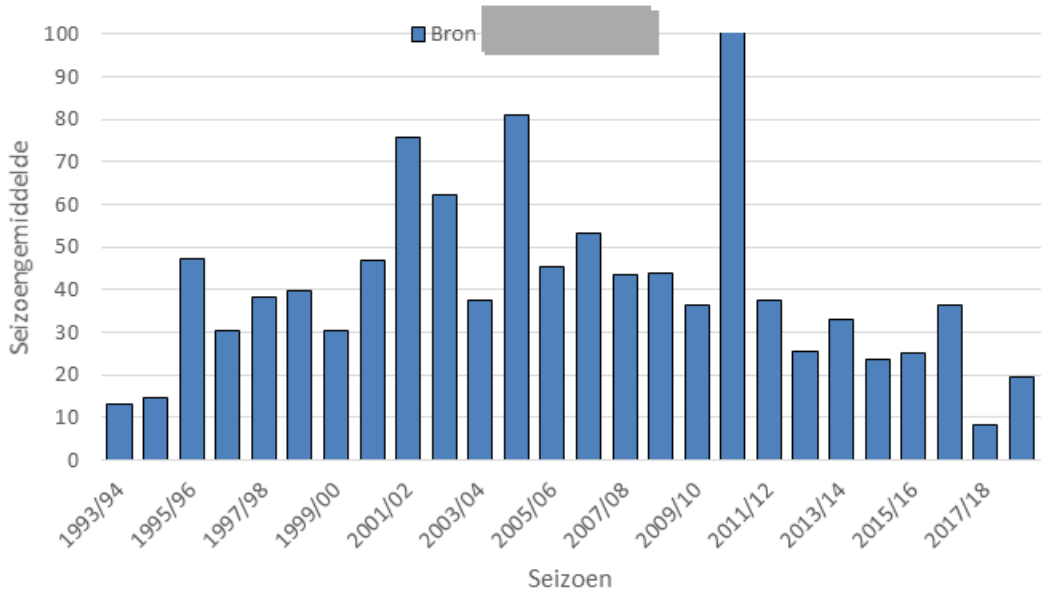

Bijlage Figuur 5.4 Seizoengemiddeldes van de Wilde Zwaan in het gebied Fochteloërveen in de maanden sept t/m maart van de jaren 1993-2019, geteld door . (De waarde voor seizoen '10/11 (256) valt buiten de grafiek).

Bijlage 5.3 Toendrarietgans

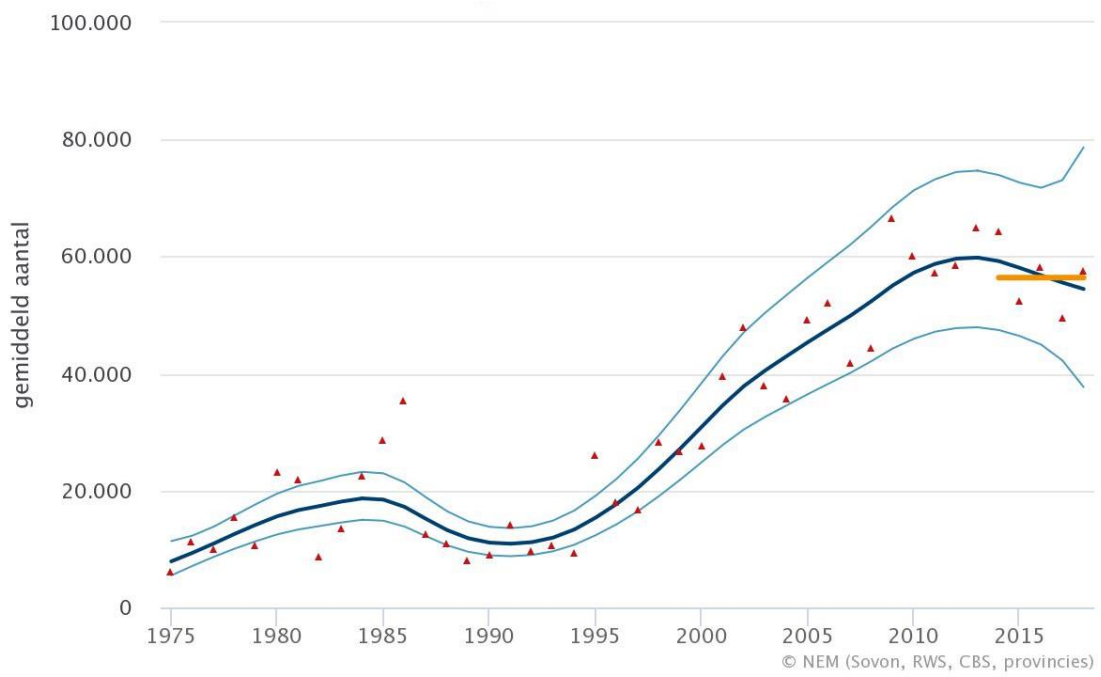

Bijlage Figuur 5.5. Watervogeltrend van de Toendrarietgans in Nederland. De grafiek is gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni), SOVON. Weergegeven is het seizoensgemiddelde (rode punten), de trendlijn (blauwe curve) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde curves). De oranje lijn is het recent gemiddeld aantal.

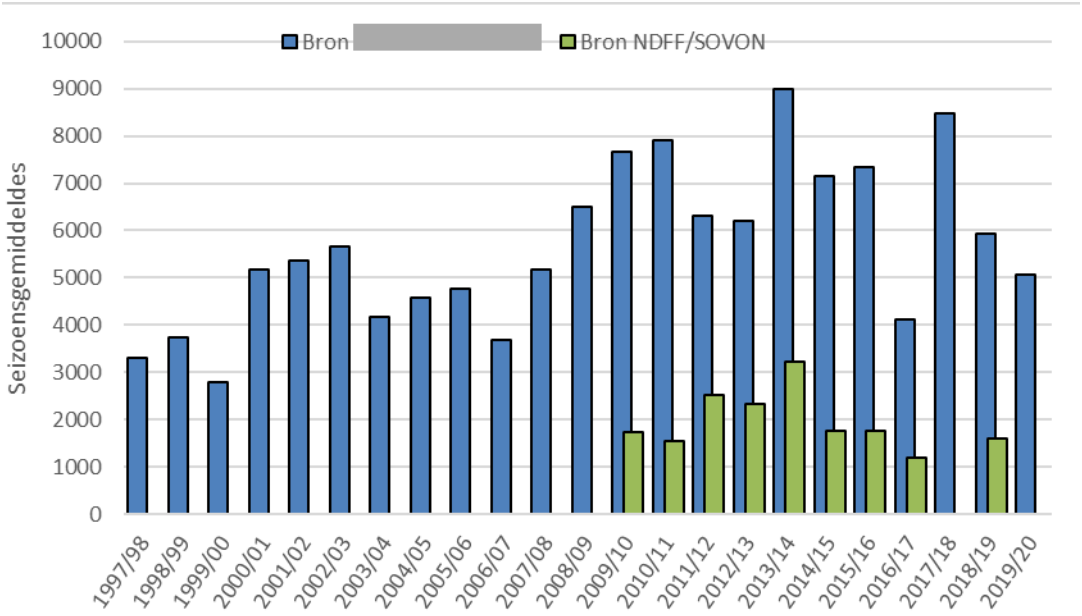

Bijlage Figuur 5.6. Seizoensgemiddelden van de Toendrarietgans in het gebied Fochteloërveen in de jaren 1997 tot 2020, geteld door [redacted] (blauw) en NDFF/SOVON (groen).

Bijlage 5.4 Kolgans

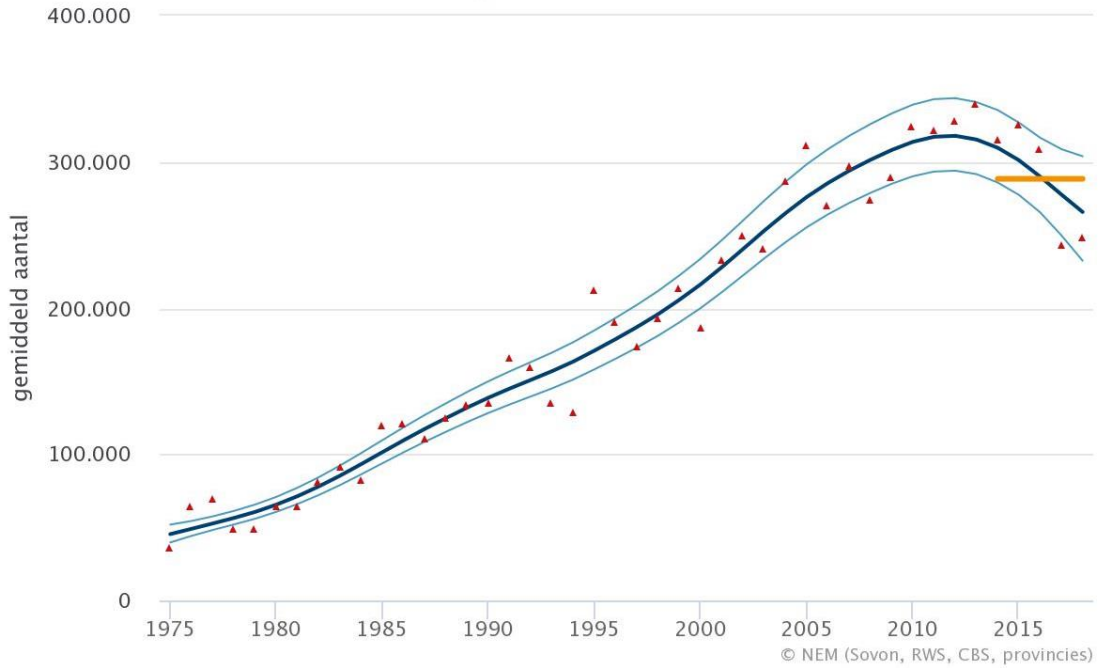

Bijlage Figuur 5-7. Watervogeltrend van de Kolgans in Nederland. De grafiek is gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni), SOVON. Weergegeven is het seizoensgemiddelde (rode punten), de trendlijn (blauwe curve) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde curves). De oranje lijn is het recent gemiddeld aantal.

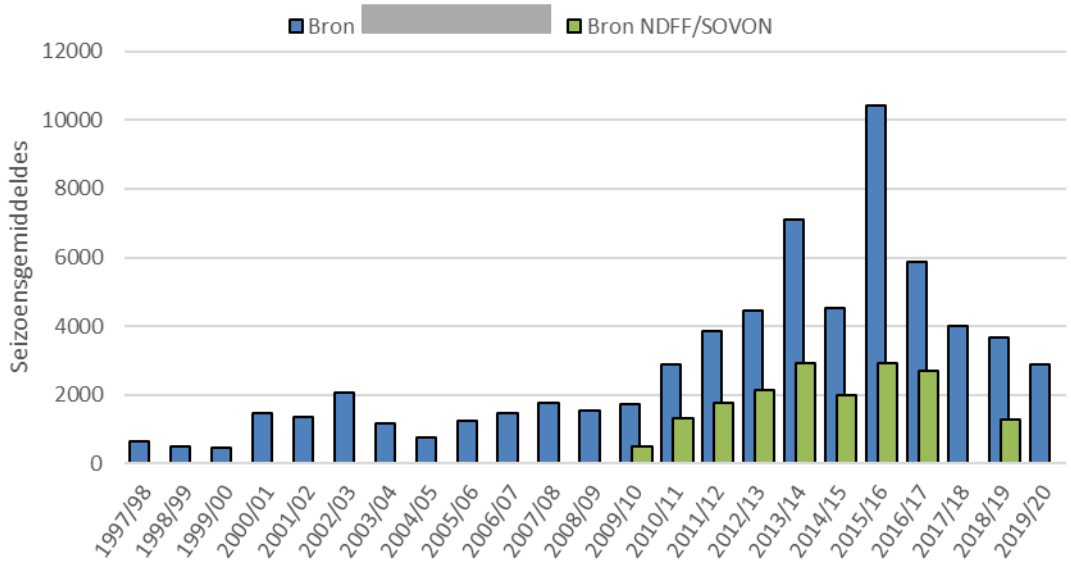

Bijlage Figuur 5-8. Seizoengemiddelde van de Kolgans in het gebied Fochteloërveen in de jaren 1997 tot 2020, geteld door [redacted] (blauw) en NDFF/SOVON (groen).

Bijlage 5.5 Wintertaling

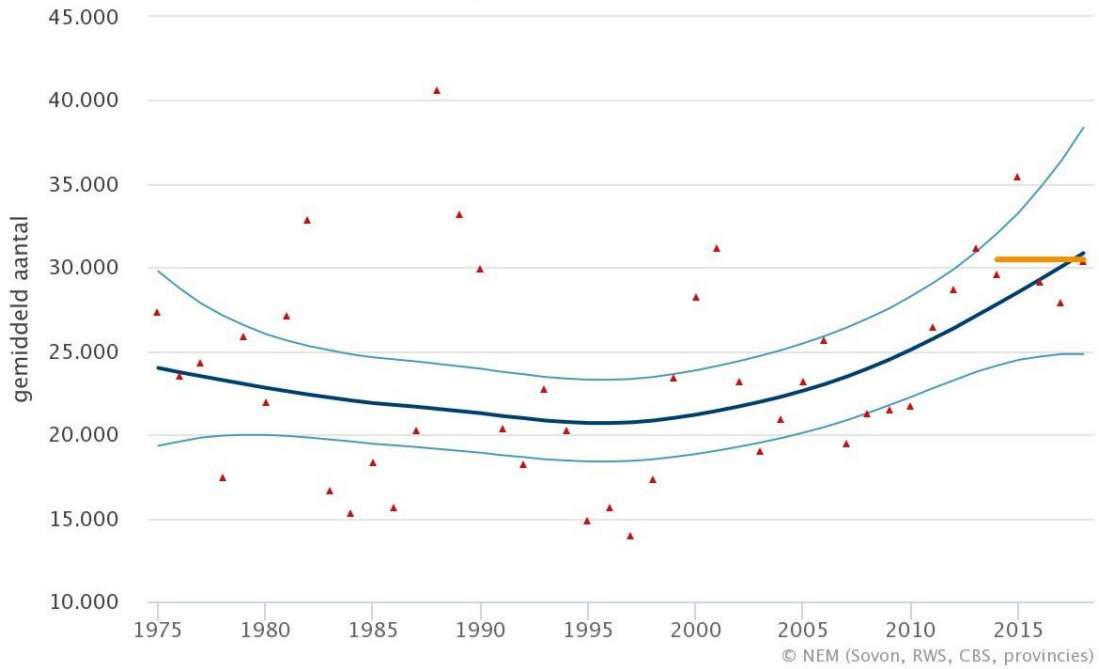

Bijlage Figuur 5-9. Watervogeltrend van de Wintertaling in Nederland. De grafiek is gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni), SOVON. Weergegeven is het seizoensgemiddelde (rode punten), de trendlijn (blauwe curve) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde curves). De oranje lijn is het recent gemiddeld aantal.

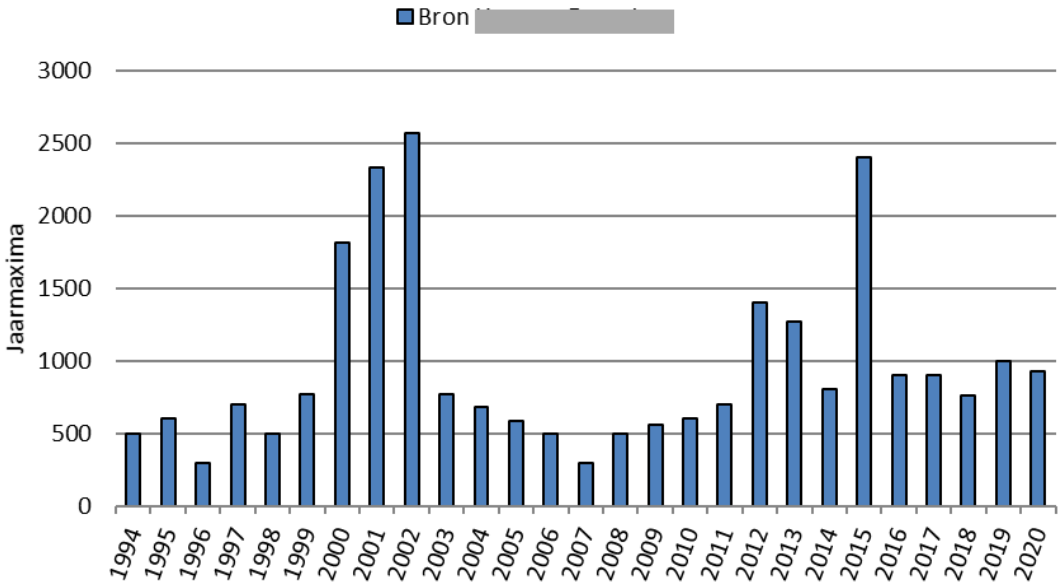

Bijlage Figuur 5-10. Jaarmaxima van de Wintertaling in het gebied Fochteloërveen in de jaren 1994 tot 2020, geteld door .

Bijlage 5.6 Slobeend

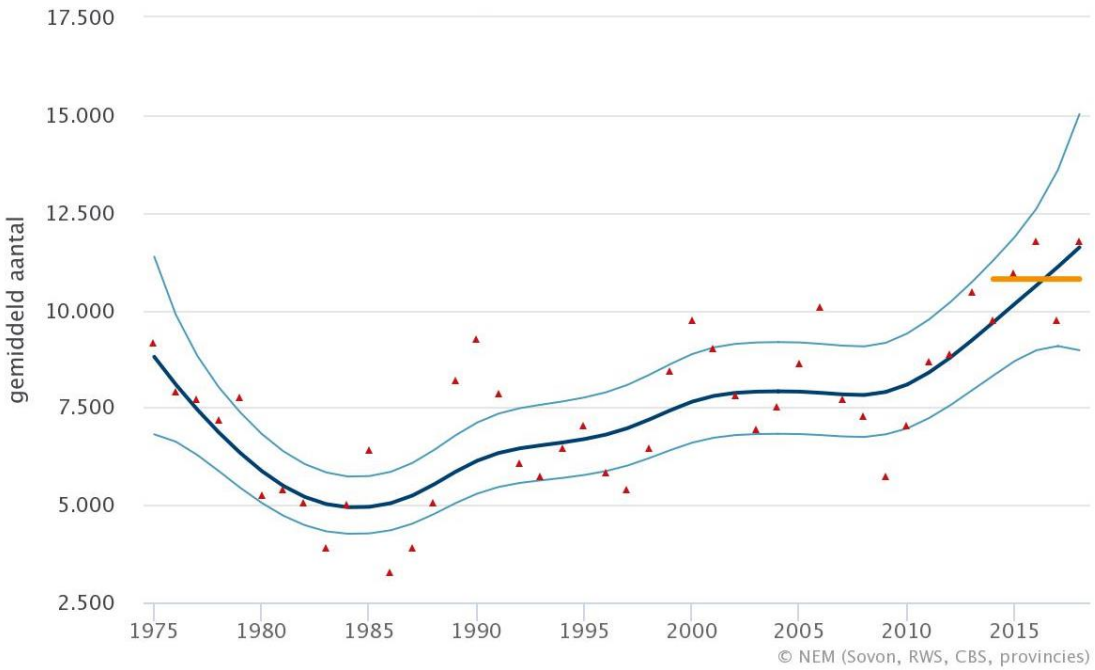

Bijlage Figuur 5-11. Watervogeltrend van de Slobeend in Nederland. De grafiek is gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni), SOVON. Weergegeven is het seizoensgemiddelde (rode punten), de trendlijn (blauwe curve) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde curves). De oranje lijn is het recent gemiddeld aantal.

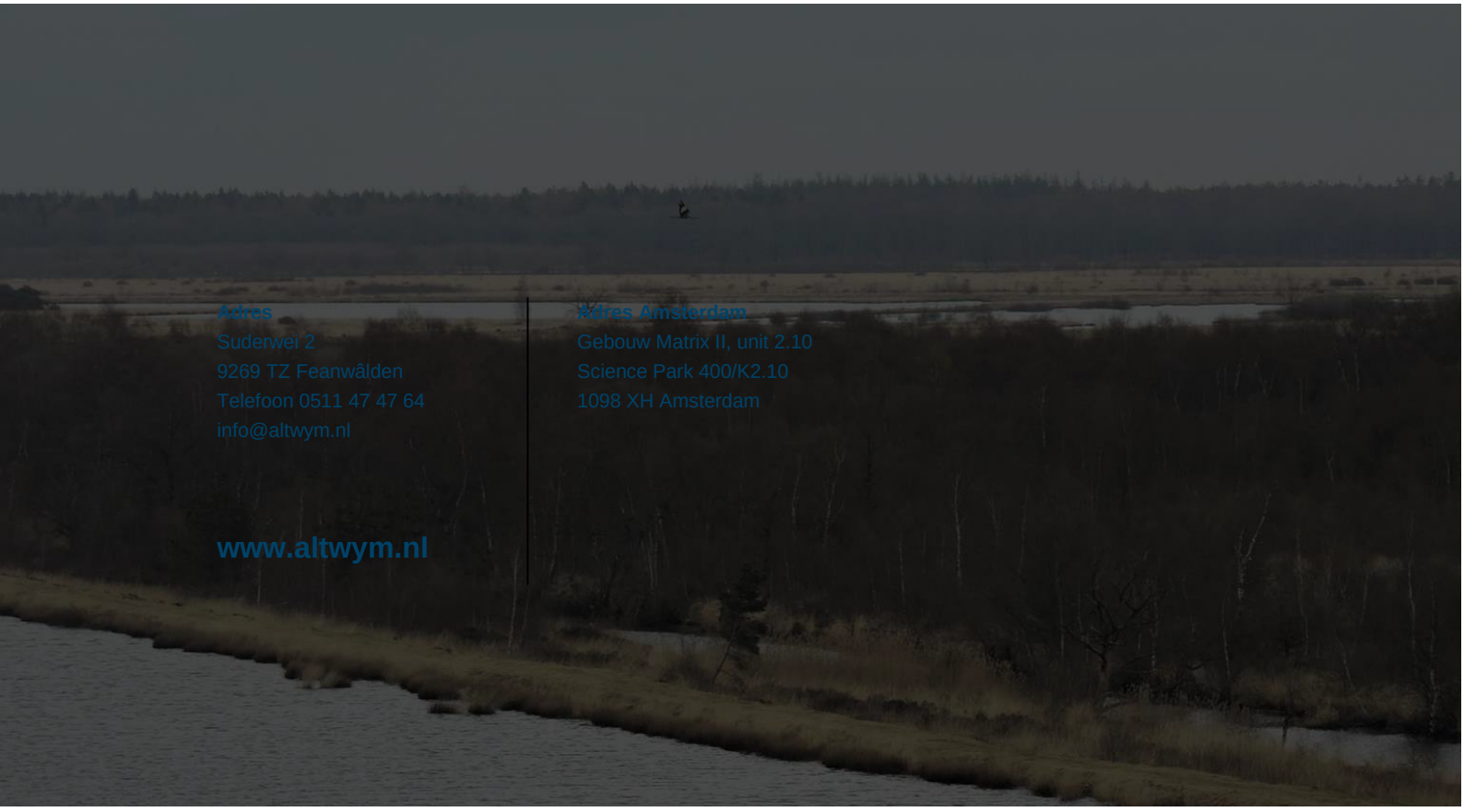

Adres
Suderwei 2
9269 TZ Feanwâlden
Telefoon 0511 47 47 64
info@altwym.nl

Adres Amsterdam
Gebouw Matrix II, unit 2.10
Science Park 400/K2.10
1098 XH Amsterdam

www.altwym.nl

Altenburg & Wymenga
ECOLOGISCH ONDERZOEK

Verstoring en draagkracht in en rond het Natura 2000-gebied Fochteloërveen

Analyse van effecten en perspectieven voor kwalificerende niet-broedvogels en Kraanvogel

A&W-rapport 20-252

in opdracht van

provincie

Gemeente Assen

Verstoring en draagkracht in en rond het Natura 2000-gebied Fochteloërveen

Analyse van effecten en perspectieven voor kwalificerende niet-broedvogels en KraanvogelAnalyse van effecten en perspectieven voor niet-broedvogels en Kraanvogel

A&W-rapport 20-252

Foto Voorplaat
Kraanvogel in vlucht,

2021
Verstoring en draagkracht in en rond het N2000-gebied Fochteloërveen. Analyse en perspectieven voor kwalificerende niet-broedvogels en Kraanvogel. A&W-rapport 20-252
Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden

Opdrachtgever
Provincie Drenthe
Westerbrink 1
9405 BJ Assen
Telefoon 0592 365 555

Uitvoerder
Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek bv
Suderwei 2
9269 TZ Feanwâlden
Telefoon 0511 47 47 64
info@altwym.nl
www.altwym.nl

© Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek bv. Overname van gegevens uit dit rapport is toegestaan met bronvermelding.

Projectnummer	Projectleider	Status
20-252		Eindrapport

Autorisatie	Paraaf	Datum
		12 november 2021

Kwaliteitscontrole

Inhoud

1 Inleiding **1**
1.1 Aanleiding 1
1.2 Doelstelling 1
1.3 Aanpak en inhoud 1
2 Gebied en doelstellingen **3**
2.1 Gebiedsbeschrijving 3
2.2 N2000-instandhoudingsdoelstellingen 4
3 Verstoringsinvloeden **6**
3.1 Verstoringsgevoeligheid 6
3.2 Huidige verstoringsdruk 9
3.3 Historische situatie en trends 12
3.4 Toekomstige situatie 17
4 Opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen **20**
4.1 Benodigde opvangcapaciteit 20
4.2 Berekeningswijze beschikbare opvangcapaciteit 21
4.3 Areaal foerageergebied 21
4.4 Huidige opvangcapaciteit 23
4.5 Ontwikkelingen in foerageerareaal en opvangcapaciteit 27
5 Ecologische analyse per soort **29**
5.1 Kleine zwaan 29
5.2 Wilde zwaan 29
5.3 Toendrarietgans 32
5.4 Kolgans 34
5.5 Wintertaling 36
5.6 Slobeend 39
5.7 Kraanvogel 41
6 Draagkrachtscenario's **48**
Scenario 1: Halveren verstoring wandelaars en fietsers 48
Scenario 2: Jacht, verjaging en afschot verbieden 48
Scenario 3: combinatie scenario 1 + 2 49
7 Conclusies en aanbevelingen **48**
7.1 Verstoringsdruk in foerageergebieden en op slaapplaatsen 60
7.2 Effecten op draagkracht en instandhoudingsdoelen 61
7.3 Mogelijkheden om waar nodig verstoringsdruk te beperken **Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.**
8 Literatuur Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.

Bijlage 1 Werkwijze verstoringsinventarisatie en berekening opvangcapaciteit zwanen en ganzen 69
Bijlage 2 Tabel en figuren verstoringsinventarisatie 88
Bijlage 3 Figuren foerageergebied en opvangcapaciteit 95
Bijlage 4 Veranderingen overige landgebruiktypen 100
Bijlage 5 Overzicht (landelijke) vogeltrends 101

Dankwoord

Dank aan allen die zo bereidwillig waren bij te dragen aan dit onderzoek voor hun tijd, medewerking en adviezen, o.a. alle leden van de begeleidingscommissie te weten [redacted] en [redacted] (Prov. Drenthe), [redacted] (Wetland–Wacht), [redacted] (Natuurmonumenten), [redacted] (Vogelbescherming), [redacted] (NMF Drenthe), [redacted] (Gemeente Assen) en [redacted]. Veel dank aan de respondenten van het historisch panel voor hun tijd en het delen van hun ervaring en kennis van het gebied (te weten [redacted]). Daarnaast dank aan [redacted] voor het checken van de kaartbeelden. ~~Dank~~ Ook willen we ~~aan~~ de gemeentes Assen, Noordenveld, Ooststellingwerf, Midden Drenthe en Tynaarlo evenals de Luchtverkeersleiding Nederland bedanken voor hun medewerking bij het vergaren van gegevens.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Het Fochteloërveen is al in ~~2004~~ 1998 aangewezen onder de Vogelrichtlijn. In 2004 is het gebied tevens aangewezen als Natura 2000-gebied onder de Habitat~~- en Vogelrichtlijn~~richtlijn. Het definitieve aanwijzingsbesluit is in 2013 gepubliceerd. Het gebied is onder andere aangewezen voor verschillende broed- en niet-broedvogels. Van de niet-broedvogels liggen de aantallen Kleine- en Wilde zwaan in het gebied over de afgelopen zes jaar onder de gestelde instandhoudingsdoelen. De oorzaken daarvan zijn niet precies in beeld. Er vinden verschillende ruimtelijke ontwikkelingen plaats rondom het Fochteloërveen en nieuwe ontwikkelingen zijn gepland. Ook zijn er aanwijzingen voor een toegenomen verstoring van foerageergebieden. Tevens speelt klimaatverandering een rol met toenemende droogte in het gebied tot gevolg.

Deze (nieuwe) ontwikkelingen leiden tot de hypothese dat er (op termijn) niet afdoende foerageergebied beschikbaar is om draagkracht voor de gestelde aantallen te faciliteren. Om dit goed te kunnen beoordelen is een grondige ecologische analyse nodig, ook om nieuwe ontwikkelen te kunnen spiegelen aan de ecologische eisen die in dat opzicht vanuit het Natura 2000-gebied worden gesteld.

1.2 Doelstelling

De provincie Drenthe heeft in samenwerking met de gemeente Assen en andere relevante partners (Vogelbescherming Nederland, Natuurmonumenten, Natuur en Milieufederatie Drenthe) Altenburg & Wymenga gevraagd onderzoek uit te voeren naar:

- De verstoringsdruk in en rondom slaapplaatsen en foerageergebieden van kwalificerende niet-broedvogelsoorten;
- Het effect op de beschikbare draagkracht en daarmee op de instandhoudingsdoelen en;
- Mogelijkheden om waar nodig verstoringsdruk te beperken.

Kwalificerende niet-broedvogelsoorten zijn Kleine zwaan, Wilde zwaan, Toendrarietgans, Kolgans, Slobeend en Wintertaling. Daarnaast dient de intussen voor het gebied kenmerkende Kraanvogel te worden meegenomen in het onderzoek. Hoewel de Kraanvogel een Vogelrichtlijnsoort is (Annex 1), is de soort nog niet officieel gekwalificeerd voor het Fochteloërveen en bestaat er nog geen instandhoudingsdoel voor de soort in het gebied. Wel geldt een beschermingsverplichting. De Kraanvogel is daarom tevens gelet op het belang van het gebied voor deze soort in Nederland, in het onderzoek betrokken als broed- (stand in 2019) en niet-broedvogel. Het onderzoek richt zich op aantal en verspreiding van de betrokken soorten, beschikbare draagkracht in de historische (rond de periode van aanwijzing), actuele en toekomstige situatie, rekening houdend met landgebruik en verstoringsdruk. Ook wordt klimaatverandering in het onderzoek betrokken.

1.3 Aanpak en inhoud

De aanpak voor de ecologische analyse naar verstoringsinvloeden en draagkracht is verder globaal onderverdeeld in de volgende onderdelen: *Gebied en doelstellingen*, *Inventarisatie verstoringsinvloeden, Draagkrachtanalyse ganzen en zwanen, Ecologische analyse per soort, Scenario's en advies.* De aanpak per onderdeel en hoofdstukindeling is hieronder op hoofdlijnen

beschreven. Een gedetailleerde uitwerking van de methodiek voor de verschillende onderdelen van de analyse staat beschreven in Bijlage 1.

In onze aanpak heeft het overleg met de opdrachtgever en begeleidingscommissie centraal gestaan om te komen tot een gemeenschappelijk gedragen eindresultaat. Alle keuzes zijn in afstemming gemaakt.

Gebied en doelstellingen
Ter inleiding op de analyse en om de resultaten in perspectief tot de uitgangssituatie te kunnen plaatsen is ten eerste een korte beschrijving van het gebied gegeven en worden de doelsoorten met de betreffende Natura 2000-doelen geïntroduceerd in **hoofdstuk 2**.

Inventarisatie verstoringsinvloeden
Om mogelijke effecten van verstoring in het gebied te kunnen duiden is in **hoofdstuk 3** in de eerste plaats een overzicht gegeven van de verstoringsgevoeligheid en verstoringsafstanden van de doelsoorten. Tevens geeft dit hoofdstuk een overzicht van de geïnventariseerde verstoringsinvloeden in de huidige situatie. Daarnaast wordt inzicht gegeven in de algemene trend en intensiteit van verschillende verstoringsbronnen in het gebied in historisch en toekomstige perspectief. De resultaten van de inventarisatie zijn vervolgens gebruikt als input voor de kwantitatieve draagkrachtanalyse (Hoofdstuk 4).

Draagkrachtanalyse ganzen en zwanen
In **hoofdstuk 4** wordt de draagkrachtanalyse uiteengezet voor de doelsoorten Kleine zwaan, Wilde zwaan, Kolgans en Toendrarietgans. Hiervoor is de berekende beschikbare opvangcapaciteit vergeleken met de benodigde opvangcapaciteit om aan de doelstellingen te voldoen. De beschikbare opvangcapaciteit is afhankelijk van het aanwezige foerageergebied en de mate waarin doelsoorten ongestoord kunnen foerageren. Voor dit onderzoek zijn daarom de geïnventariseerde verstoringsinvloeden in de berekeningen geïntegreerd. Tevens is een overzicht gegeven van de verandering in opvangcapaciteit in de historische en toekomstige situatie, rekening houdend met toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen.

Ecologische analyse per soort
Om mogelijke effecten op instandhoudingsdoelen van de niet-broedvogels en de Kraanvogel te kunnen bepalen is het van belang om inzicht te krijgen in de doelen en de aantalsontwikkelingen van de soorten. In **hoofdstuk 5** wordt per soort een overzicht gegeven van de aantalsontwikkelingen en trends, welke worden geduid in groter perspectief aan de hand van de verstoringsinvloeden in het gebied, in groter geografisch verband. Tevens is een inschatting gemaakt van de verwachte effecten van klimaatverandering in toekomstig perspectief.

Scenario's en advies
Hoofdstuk 6 geeft achtereenvolgens inzicht in de veranderingen in opvangcapaciteit door middel van theoretische draagkrachtscenario's waarbij verschillende verstoringsbronnen worden beperkt; welke maatregelen theoretisch de meeste draagkracht opleveren; en de indicatieve kosten die hier mee gemoeid zijn.

In **Hoofdstuk 7** conclusies getrokken waaruit een advies volgt en mogelijke maatregelen gegeven worden op basis van de vergaarde informatie uit voorgaande hoofdstukken

2 Gebied en doelstellingen

2.1 Gebiedsbeschrijving

Het Natura 2000-gebied Fochteloërveen is gelegen in de gemeenten Noordenveld (Drenthe) en Ooststellingwerf (Fryslân) en ligt tussen Veenhuizen, Bovensmilde, Ravenswoud en Fochteloo direct ten westen van Assen (zie Figuur 2-1) en beslaat een oppervlakte van circa 2596 ha. Het bestaat naast het hoogveen in het centrale deel van het gebied, uit droge en vochtige heide, vennen, ruige graslanden en het gebied wordt in het noorden begrensd door een bosgebied met naaldbomen. In het zuidoosten liggen enkele rietvelden met bos, die zijn ontstaan als vloeivelden. In het noordoosten van het gebied bevinden zich de Norgerpetgaten, een klein veenrestant, en het Esmeer, de grootste pingoruïne van Drenthe. Sinds 2001 broedt de karakteristieke Kraanvogel in het gebied onder andere door de aanwezigheid van het vernatte hoogveen. Ook is het gebied van belang voor andere broedvogels waaronder Paapje, Roodborsttapuit, Porseleinhoen en Geoorde fuut. Buiten het broedseizoen is het gebied van belang als slaapplaats en foerageergebied voor ganzen, zwanen en eenden.

Een belangrijk deel van het gebied is eigendom van de natuurorganisaties Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. Het overige deel van het gebied is in eigendom van de Staat en particulieren (Beheerplan 2016).

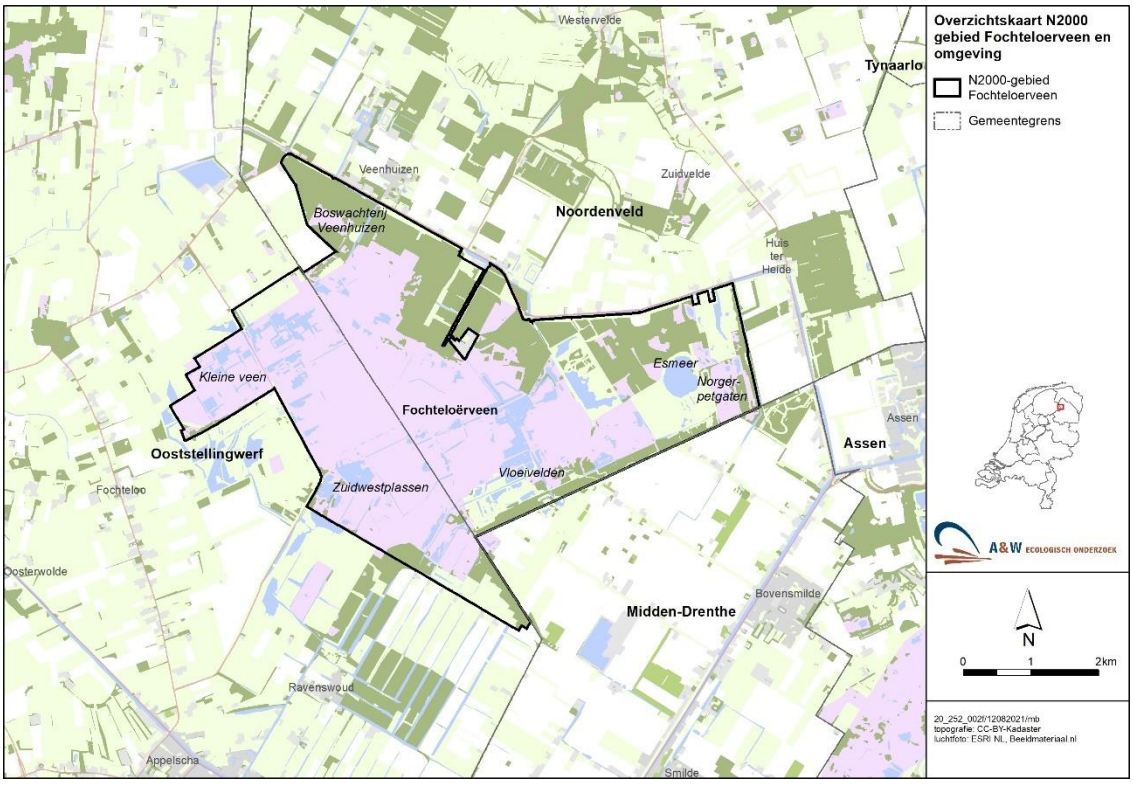

Figuur 2-1 Ligging Natura 2000-gebied Fochteloërveen ten opzichte van de gemeentegrenzen.

2.2 N2000-instandhoudingsdoelstellingen

Voor de realisatie van de landelijke Natura 2000-doelen zijn aan alle Natura 2000-gebieden kernopgaven toebedeeld om doelen voor Habitattypen en -soorten en Vogelrichtlijnsoorten per Natura 2000-gebied te focussen en concretiseren. Tabel 2-1 geeft de kernopgaven weer voor Natura 2000-gebied Fochteloërveen.

Tabel 2-1 Kernopgaven Natura 2000-gebied Fochteloërveen (Essentietabel, synbiosys.alterra.nl)

Kernopgave	Natura 2000-doel
7.01 Uitbreiding actieve kern	Uitbreiding kernen van **Actieve hoogvenen** (hoogveenlandschap) *H7110_A
7.02 Initiëren hoogveenvorming	Op gang brengen of continueren van hoogveenvorming in **Herstellende hoogvenen** H7120 in kansrijke situaties, met het oog op ontwikkeling van Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap) *H7110_A (waar nodig uitbreiding oppervlakte H7120). Instandhouding van huidige relicten als bronpopulaties fauna. Herstel van grote veengebieden met voldoende rust onder andere voor de niet-broedvogel **Kraanvogel** A127.
7.03 Overgangszones grote venen	Ontwikkeling van overgangszones van **Actieve hoogvenen** (hoogveenlandschap) *H7110_A incl. laggzones (met onder andere **Hoogveenbossen**) *H91D0, **Zure vennen** H3160 en **Porseleinhoen** A119 en **Paapje** A275.

*De met een * aangegeven habitattypen betreffen zogenaamde prioritaire habitattypen die extra onder druk staan en waarvoor extra inspanning vereist is.*

Het gebied Fochteloërveen is in totaal aangewezen voor vijf habitattypen, vier broedvogelsoorten en zes niet-broedvogelsoorten te weten de Kleine zwaan, Wilde zwaan, Toendrarietgans, Kolgans, Wintertaling en Slobeend. De instandhoudingsdoelen van de niet-broedvogels betreffen het behoud van omvang en kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een populatie met een gemiddeld seizoensmaximum[1] van 90 Kleine zwanen, 100 Wilde zwanen, 11.100 Toendrarietganzen en 2.300 Kolganzen. Voor de Wintertaling en de Slobeend is dit een gemiddeld seizoensgemiddelde[2] van 600 Wintertalingen en 40 Slobeenden (Zie

[1] *Het gemiddelde van het piekaantal per seizoen, berekend over een reeks van achtereenvolgende seizoenen*
[2] *Het gemiddelde aantal in een gebied aanwezige vogels over het gehele seizoen (12 maanden), berekend aan de hand van maandelijks uitgevoerde tellingen*

Tabel 2-2).

Hoewel de Kraanvogel (*Grus grus*) een Vogelrichtlijnsoort is (Annex I), is de Kraanvogel nog niet officieel gekwalificeerd als broed- en niet-broedvogel voor het Fochteloërveen waardoor er nog geen instandhoudingsdoel voor de soort bestaat. Wel bestaat een beschermingsverplichting en wordt de Kraanvogel in de kernopgaven expliciet genoemd als een unieke en kenmerkende soort van Actieve en Herstellende hoogvenen waarvoor de aanwezigheid van voldoende rust noodzakelijk is (Kernopgave 7.03)~~Hoewel er voor de Kraanvogel (*Grus grus*) geen instandhoudingsdoel bestaat, is het een unieke en kenmerkende soort van Actieve en Herstellende hoogvenen waarvoor de aanwezigheid van voldoende rust noodzakelijk is, zoals beschreven in kernopgave 7.03.~~

Tabel 2-2 Instandhoudingsdoelen (IHD) ~~doelsoorten~~ niet-broedvogels en gebiedsfunctie (foerageergebied (f), slaap- (s) en rustplaats (r)) voor Natura 2000-gebied Fochteloërveen (zie Aanwijzingsbesluit; Beheerplan Provincie Drenthe (2016).

Code	Soort	Doel Leefgebied		Functie	IHD gemiddeld seiz. max.	IHD gemiddeld seiz. gem.
		Omvang	Kwaliteit			
A037	Kleine zwaan	Behoud	Behoud	*s, r*	90	
A038	Wilde zwaan	Behoud	Behoud	*s, r*	100	
A039b	Toendrarietgans	Behoud	Behoud	*s, r*	11.100	
A041	Kolgans	Behoud	Behoud	*s, r*	2.300	
A052	Wintertaling	Behoud	Behoud	*f*		600
A056	Slobeend	Behoud	Behoud	*f*		40

3 Verstoringsinvloeden

Veel mensen bezoeken natuurgebieden voor rust, ruimte en natuurschoon. Ook het Fochteloërveen is een gebied dat door veel recreanten wordt bezocht, niet in de laatste plaats door de aanwezigheid van de unieke Kraanvogel. Echter, de aanwezigheid van recreanten, maar ook andere bezigheden en ontwikkelingen rondom het veen kunnen verstoring van de natuur en de doelsoorten tot gevolg hebben. Zo lopen er rondom, en beperkt door, het Fochteloërveen, diverse paden en wegen geschikt voor wandelaars, fietsers en gemotoriseerde voertuigen die hier gebruik van maken als doorgaande verbinding of het gebied bezoeken ter recreatie, maar tevens verstoring kunnen veroorzaken. Ook kan verstoring veroorzaakt worden door onder andere verjaging van vogels op agrarische percelen rondom het veen. Daarnaast is luchtvaart een mogelijke verstoringsbron, door vliegbewegingen over het gebied door grote vliegtuigen, straaljagers, helikopters en les- en sportvliegtuigen vanaf Eelde en Harderwijk.

Om mogelijke effecten van verstoring in het gebied te kunnen duiden is in dit hoofdstuk een overzicht gegeven van de verstoringsgevoeligheid en mogelijke effecten hiervan op de doelsoorten. Daarnaast is de verstoringsdruk geïnventariseerd om inzicht te krijgen in de *algemene trend* en de intensiteit van verschillende verstoringsbronnen in het gebied in de loop van de tijd en om effecten van verstoring in en rondom het Fochteloërveen in kaart te brengen als *input voor een kwantitatieve analyse* in hoofdstuk 4. De resultaten van de verstoringsinventarisatie worden in de volgende paragrafen behandeld.

3.1 Verstoringsgevoeligheid

Voldoende rust in een gebied is naast voedsel van voldoende omvang en kwaliteit een zeer belangrijke factor voor het voorkomen en behouden van (doel)soorten in een gebied (Krijgsveld et al. 2008). Verstoring kan op verschillende manieren van invloed zijn op vogelpopulaties. Zo kan directe verstoring fysiologische en gedragseffecten teweegbrengen met verlies van tijd en energie tot gevolg. Afhankelijk van de intensiteit en frequentie van verstoring kan dit mogelijk doorwerken op het reproductief succes of de overleving en uiteindelijk op de populatie (Figuur 3-1).

Indirecte gevolgen van verstoring hebben vooral betrekking op (kwaliteits-) verlies van leefgebied (Krijgsveld *et al.* 2008). Onderzoek van Krijgsveld *et al.* (2008) wijst uit dat ganzen en Smienten minder foerageren in gebieden nabij wegen en paden dan in onverstoord gebied. Verstoring door mensen en andere verstoringsbronnen kunnen daardoor resulteren in een lagere begrazingsdruk (Madsen 1995; Tombre *et al.* 2005; Bos *et al.* 2008).

Zoals behandeld in voorgaande hoofdstukken fungeert het Fochteloërveen voor de doelsoorten Kleine Zwaan, Wilde zwaan, Toendrarietgans, Kolgans, Slobeend en Wintertaling als slaap- rust, en foerageergebied en voor de Kraanvogel tevens als broedgebied. Effecten van verstoring zijn afhankelijk van verschillende factoren en kunnen verschillen per soort, verstoringsbron en intensiteit, activiteit van de vogels, terreintype en seizoen (Krijgsveld *et al*. 2008).

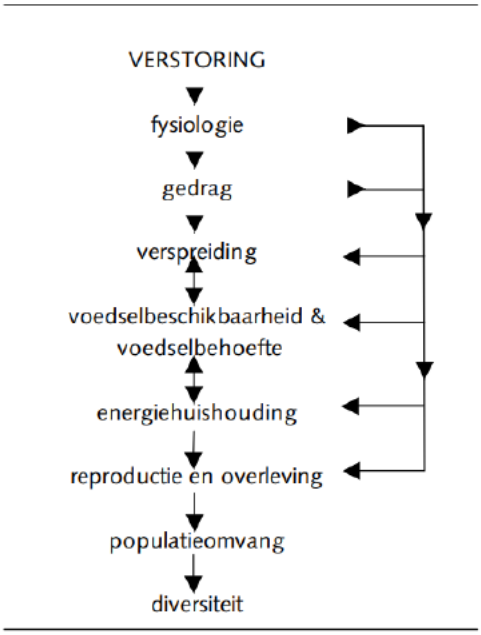

Figuur 3-1 Schematische weergave van verstoringseffecten en mogelijke interactie tussen verstoringsniveaus (uit Krijgsveld et al. 2008).

Tabel 3-1 geeft een overzicht van min en max waarden of gemiddeldes van gemeten verstoringsafstanden uit de literatuur. In de tabel is de afstand weergegeven waarbij vogels opvliegen en vluchten (*vluchtafstand*), voor verstoring door recreatie en vliegverkeer en de gemiddeldes voor land, water en in de lucht. In sommige gevallen is de *alertafstand* weergegeven, wanneer de vluchtafstand niet beschikbaar was. De alertafstand, de afstand waarop vogels stoppen met hun activiteit en alert gedrag vertonen. Deze afstand is gemiddeld 2,3 keer groter dan de opvliegafstand en zou aangehouden moeten worden om verstoring te voorkomen (Krijgsveld et al. 2008).

Tabel 3-1 Overzicht van uit literatuur bekende verstoringsafstanden recreatieve verstoringsbronnen en vliegverkeer voor de doelsoorten en Kraanvogel. Bron: in Krijgsveld et al. (2008); Dwyer (2010); in Livezey et al. (2016); Coetzer & Bouwman et al. (2017); Bech-Hansen et al. (2020)

	Gemiddelde of minimale – maximale verstoringsafstand (m)							Gemiddelde verstoringsafstand (m)		
Soort	**Voet-ganger**	**Jager/ Jacht**	**Fietser**	**Voertuig**	**Vaartuig**	**Vliegtuig**	**Wind**	**Land**	**Water**	**Lucht**
Kleine zwaan					142-700		313		492	
Wilde zwaan	155-211	325	116	168		1355*		206		1355*
Toendrarietgans	200	500		300-500		500-6550*	750	300		3525*
Kolgans	25-200	500				200-1000	500	124		583
Wintertaling	39-204				76-150		175	133	113	
Slobeend					50-430				232	
Kraanvogel	300-400							350		

**alertafstand*

Zwanen

De verstoringsgevoeligheid van Kleine- en Wilde zwaan is over het algemeen gemiddeld tot groot. Op water foeragerende en ook rustende wilde zwanen zijn gevoelig voor verstoring. In graslanden is de verstoringsafstand mogelijk kleiner (zie bronnen in Krijgsveld et al. 2008 en Livezey et al. 2016; Mayer et al. 2019). Zwanen met een activiteitengebied in agrarische omgeving, hebben vooral te maken met verstoring door landbouwwerkzaamheden en jacht, soms ook door laagvliegende vliegtuigen en helikopters. Zwanen mijden gebieden waar jacht plaatsvindt, waardoor ze geschikt foerageergebied mislopen (Schneider-Jacoby *et al*. 1991). Windmolenparken hebben een verstorende werking op afstanden tussen de 125-500 m (Profielendocument 2008; Fijn *et al*. 2012).

Ganzen

De Toendrarietgans is erg gevoelig voor verstoring. Met name landrecreatie kan een negatief effect veroorzaken (Spilling *et al.* 2008; Krijgsveld *et al.* 2008). Zo geven in de foerageergebieden landbouwwerkzaamheden, laagvliegende (sport)vliegtuigen, helikopters, jacht en recreatie de meeste verstoringsdruk. De soort is tevens gevoelig voor verdichting van het landschap door windmolens, wegen, bebouwing en beplantingen. Ook de Kolgans is gevoelig voor verstoring. De verstoringsafstand door windparken ligt tussen de 300-900 m en 400-600 m voor respectievelijk Toendrarietganzen en Kolganzen (Profielendocument 2008).

Onderzoek heeft daarnaast uitgewezen dat foerageergebieden nabij wegen met verkeer en wandelaars gemeden werden door Kolganzen. Tevens werden op verstoorde velden ~~werden~~ minder Kolganzen aangetroffen en vogels in verstoord gebied besteedden meer tijd aan vliegen. Het opvliegen van ganzen werd met name door luchtverkeer veroorzaakt (Venema 1988 in Krijgsveld et al. 2008). Daarnaast nam de vliegafstand toe na verstoring en was er meer foerageertijd nodig (bij verdubbeling vliegafstand, 3,7% meer foerageertijd noodzakelijk) (Nolet *et a*l. 2016).

Eenden

De verstoringsgevoeligheid van Wintertaling en Slobeend kan gecategoriseerd worden als respectievelijk gemiddeld en groot (Krijgsveld et al. 2008), waarbij het meest negatieve effect van verstoring wordt veroorzaakt door waterrecreatie of landrecreatie in de oeverzones. De Slobeend is daarnaast zeer gevoelig voor verstoring in de ruitijd (Krijgsveld et al. 2008). Bij windturbines zijn verstoringsafstanden van 100-250 m vastgesteld voor Wintertaling (Profielendocument 2008). Verstoring door jacht heeft als effect dat eenden zich verplaatsen naar andere deelgebieden (Bregnballe & Madsen 2004). Daarnaast maakt het voor eenden een groot verschil of er structuren aanwezig zijn die zichtbaarheid van verstoringsbronnen (recreanten) afschermen, zoals rietkragen of bosschages langs water. Ook is er een groot verschil samenhangend met groepsgrootte.

Kraanvogel

De Kraanvogel is zeer verstoringsgevoelig en vlucht al op grote afstand voor elke vorm van menselijke verstoring, waaronder agrarische activiteiten en recreatie of laagvliegende vliegtuigen en helikopters (Krijgsveld et al. 2008; Profielendocument 2008). Hoewel er weinig literatuur beschikbaar is over specifieke verstoringsafstanden van de Kraanvogel in Nederland, wordt de verstoringsafstand in het Fochteloërveen gemiddeld geschat rond de 300-400 m (Bijlsma 1999). Internationaal zijn verstoringsafstanden gevonden van 150 m in Scandinavië, 200-300 m in Duitsland en tot 1000 m in Spanje. De variatie hangt samen met de mate van rust in het gebied. Uit onderzoek in China naar effecten van verstoring door menselijke recreatie op de Monnikskraanvogel (*Grus monacha*), kwam naar voren dat de verstoringsafstand toenam met geluidsintensiteit van de verstoringsbron. Zo liep de verstoringsafstand op van 250 m tot 700 m

door het geluid van wandelaars, motorgeluid en fluitende en schreeuwende personen (~~Jinming~~ Luo *et al.* 2012).

3.2 Huidige verstoringsdruk

Basisverstoring

Om de draagkracht van het Fochteloërveen voor de doelsoorten goed te kunnen bepalen is een kwantitatieve analyse van verstoringsbronnen en effecten van verstoring van belang. Om effecten van verstoring in de huidige situatie in en rondom het Fochteloërveen zo goed mogelijk in kaart te brengen voor de berekening van de beschikbare opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen (zie hoofdstuk 4), is ten eerste een *basisverstoringskaart* opgesteld. Deze kaart is gebaseerd op het landgebruik en de in het landschap aanwezige fysieke verstoringsbronnen met een verstoringscontour (o.a. paden, wegen, bomenrijen en bebouwing).

De gehanteerde afstanden van de verstoringscontour sluiten aan bij eerdere rapportages van A&W (zie ook Bijlage 1.3). Het resultaat geeft een kaart met het voor ganzen en zwanen geschikt foerageergebied buiten de verstoringscontour en vormt de basis in een situatie met rustig regulier gebruik (Figuur 3-2). Uit de basisverstoringskaart blijkt dat het meeste potentieel geschikte foerageergebied in de vorm van grasland ten ten zuiden en westen van het Fochteloërveen ligt en voor bouwland in het noorden en oosten (Figuur 3-2).

Additionele verstoring

Naast de basisverstoringskaart is een inventarisatie gemaakt van verstoring op basis van gebiedskennis van gebiedsdeskundigen van Natuurmonumenten en de WetlandWacht. Hiervoor zijn per km hok in een straal van 5 km[3] rondom het gebied, ~~om~~ de intensiteit en de verschillende vormen van *additionele verstoring* in het gebied kwalitatief ingeschat, in kaart gebracht en gekwantificeerd. De verstoring is percentueel gesteld in het aantal dagen van verstoring per week. Hiervoor is onderscheid gemaakt in de volgende vormen van verstoring welke per km hok in percentages zijn uitgedrukt (Voor details zie Bijlage 1.3).:

- fietsers;
- wandelaars;
- overige vormen van recreatie (motorcross / metaaldetectie);
- verjaging (incl. jacht en afschot)

Het resultaat is een km hok kaart per verstoringsbron waarbij de verstoringsdrukpercentages in kleur zijn weergegeven (Figuur 3-3). Verstoringsdruk door *vliegverkeer* is, anders dan bij de andere verstoringsbronnen, niet aan een specifieke locatie in het gebied te relateren. Om deze reden is het vliegverkeer niet in kaart weergegeven, maar is het verstoringseffect berekend voor de analyse in hoofdstuk 4 (voor details zie Bijlage 1.3).

Uit de verstoringsdrukkaarten blijkt dat er een grote tot vrijwel continue verstoring rondom het gebied bestaat van fietsers en wandelaars. De gebieden met de hoogste verstoringsdruk door wandelaars liggen nabij de bebouwde kom ten noorden en oosten van het Fochteloërveen bij Assen, Kloosterveen, Veenhuizen en Smilde. De verstoringsdruk door verjaging, jacht en afschot concentreert zich voornamelijk ten westen- en zuidwesten van het Fochteloërveen met een matige tot grote verstoringsdruk. Verstoring door overige vormen van recreatie zoals motorcrossers en metaaldetectoren is met name aanwezig ten oosten en zuidoosten van het gebied, met een kleine verstoringsdruk.

[3] Zie Bijlage 1.1 voor uitleg over de gehanteerde oppervlaktecontour

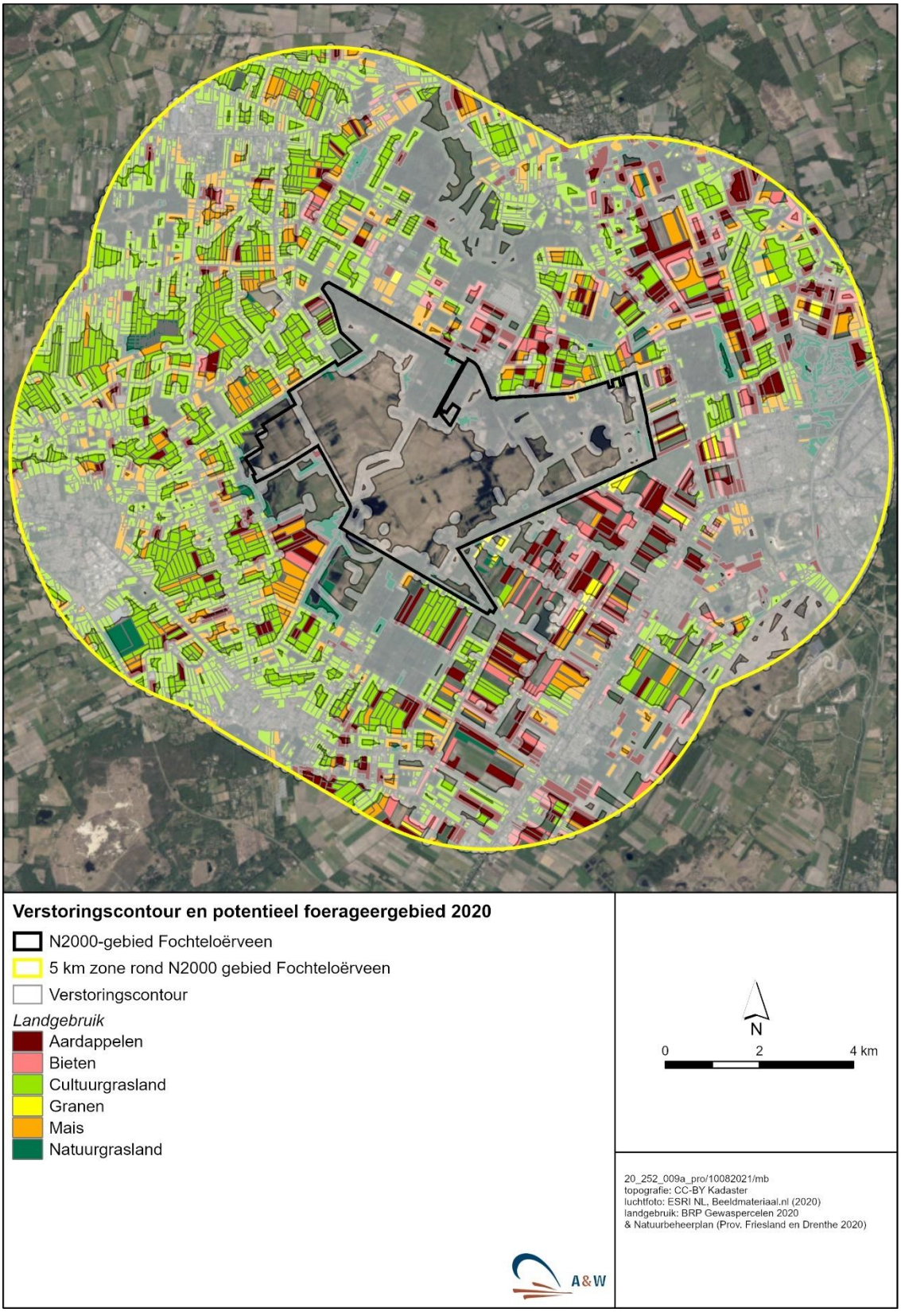

Figuur 3-2 Foerageergebied gecategoriseerd in landgebruiktypen inclusief verstoringscontour binnen een straal van ca. 5 km rondom het Fochteloërveen (uitgangskaart situatie 2020).

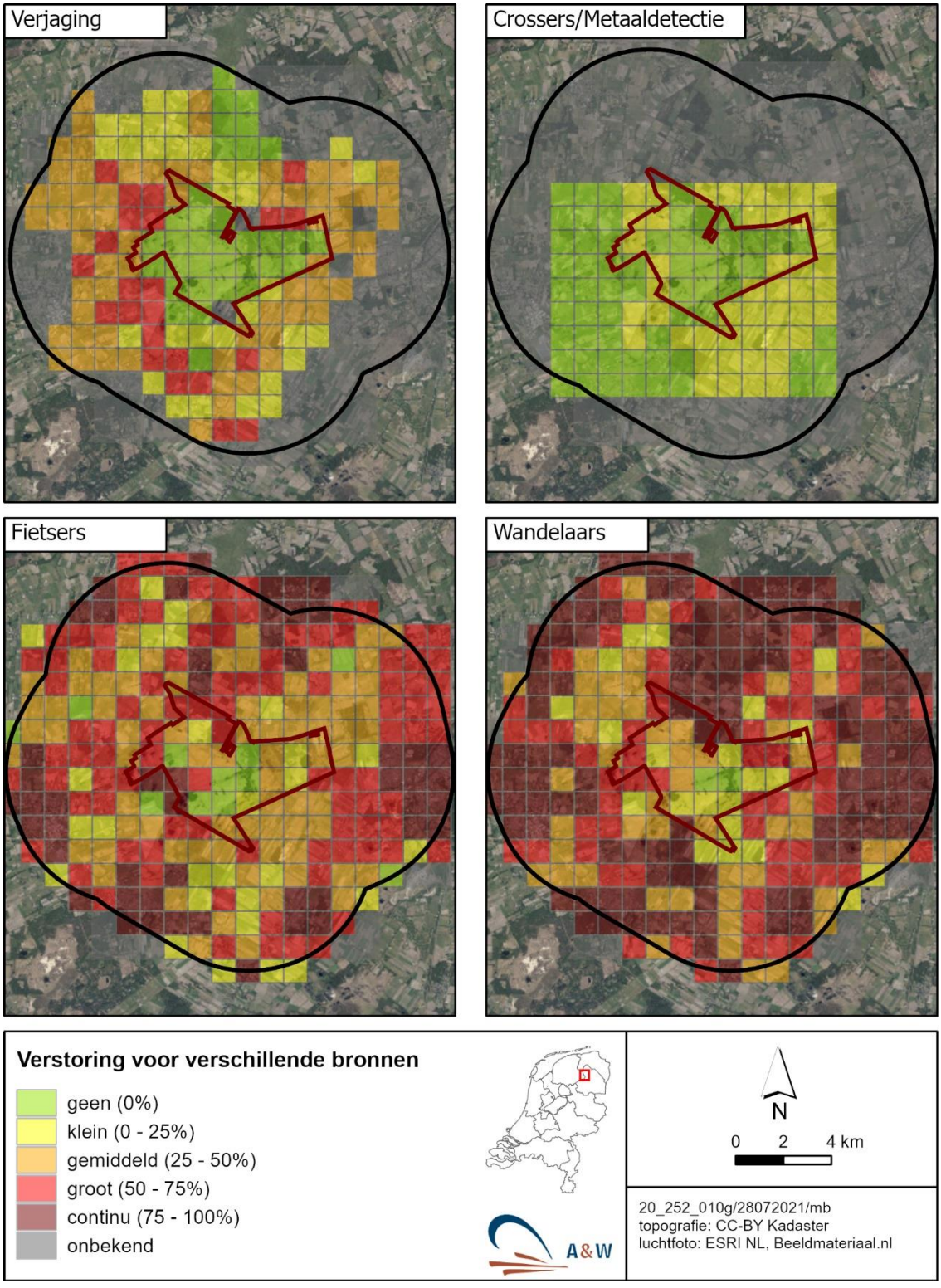

Figuur 3-3 Overzichtskaart inventarisatie verstoringsdruk per km hok voor fietsers, wandelaars, verjaging en crossers / metaaldetectoren binnen een straal van 5 km (zwarte contour) rondom het Fochteloërveen (donkerrode contour) (Bron input: Natuurmonumenten [redacted]) en Wetland~~w~~acht ([redacted]).

3.3 Historische situatie en trends

Om tevens een indruk te krijgen van verstoringsdruk in *historisch perspectief* is verstoring geïnventariseerd middels consultatie van bewoners en gebiedskenners (historisch panel) over de variatie in verschillende verstoringsbronnen, de verandering in verstoringsbronnen en de intensiteit van de verstoring in de afgelopen vijf jaar (periode 2015-2019) ten opzichte van 10 jaar geleden (2009) en ca. 25 jaar geleden (periode 1995-2000). Hierbij is waar mogelijk per deelgebied (Figuur 3-4 Overzichtskaart deelgebieden voor (historische) verstoringsinventarisatie Figuur 3-4) de toe- of afname in percentages gescoord van de verschillende verstoringsbronnen via wegen en paden, via kavels en het vliegverkeer (Voor details over methodiek inventarisatie zie Bijlage 1.4).

In totaal hebben 8 respondenten hun ervaring gedeeld. In Tabel 3-3 staan de resultaten en kleurcodes weergegeven voor de vergelijking met 2009 (Zie Bijlage 2.1 voor de resultaten voor de periode 1995-2000). Zo betekent een donkerrode kleur in de Tabel een toename van 75-100% verstoring in de huidige situatie ten opzichte van het jaar 2009. De verstoringspercentages zijn later gebruikt voor de berekening van de historische opvangcapaciteit (zie hoofdstuk 4 en Bijlage 1.4).

Om de ervaring van gebiedskenners te kunnen duiden en staven is tevens kwantitatieve informatie opgevraagd over wandelaars, fietsbewegingen en verkeerstellingen van de gemeente Assen en Ooststellingwerf, bezoekers van de uitkijktoren in het Fochteloërveen en vliegbewegingen uit gegevens van de Luchtverkeersleiding Nederland (LVNL). De ervaring en uitwerking is beschreven in de volgende paragrafen.

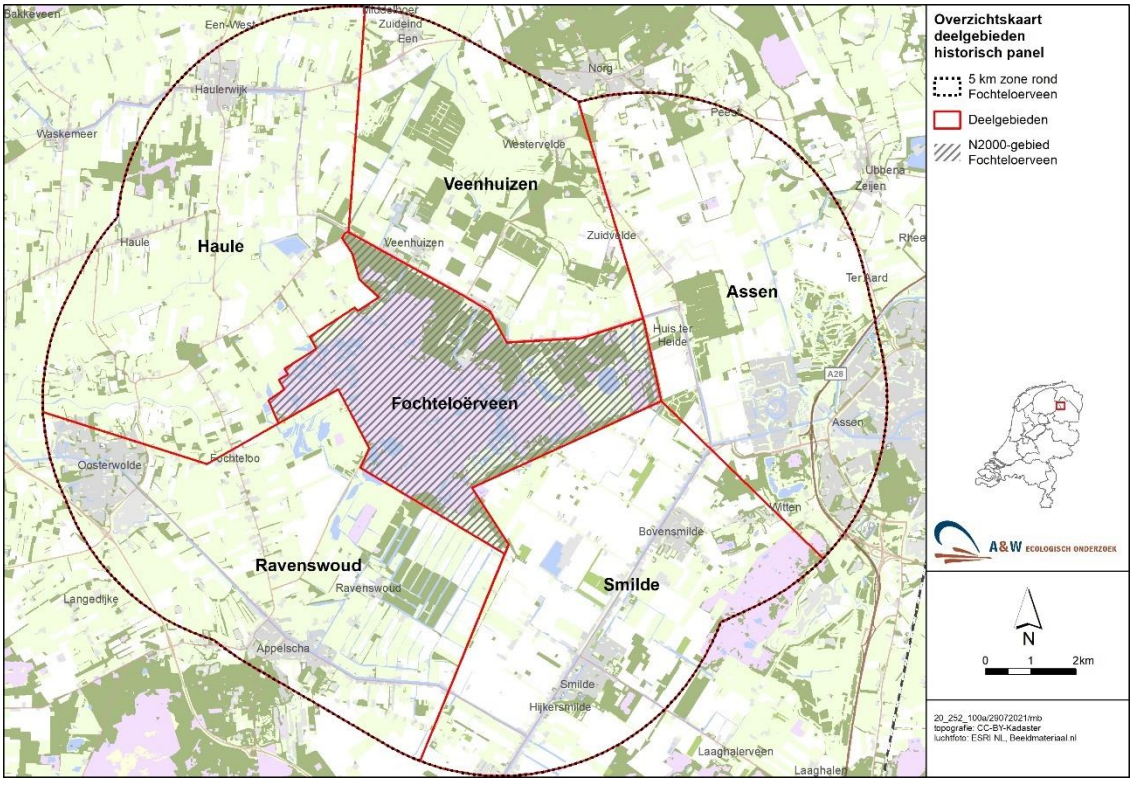

Figuur 3-4 Overzichtskaart deelgebieden voor (historische) verstoringsinventarisatie.

Tabel 3-2 Overzichtstabel gemiddelde scorepercentages verstoringsinventarisatie per deelgebied per verstoringsbron in de huidige situatie (afgelopen 5 jaar) ten opzichte van 2009.

	Assen	Smilde	Ravens-woud	Haule	Veen-huizen	Fochteloër-veen	Gemiddeld
Via paden / wegen	***67***	***50***	***63***	***38***	***47***	***66***	***55***
Fietser	83	63	67	50	56	67	64
Wandelaars	50	38	58	25	38	65	45
Op kavels	***50***	***34***	***32***	***-13***	***31***	***24***	***26***
Verjaging / afschot	75	38	12	-50	0	0	12
Crossers	50	50	33	?	75	31	48
Metaaldetectie	0	25	17	?	0	8	10
Honden (kavelranden)	75	25	67	25	50	55	49
Luchtverkeer	***25***	***27***	***20***	***44***	***38***	***35***	***31***
Kleine vliegtuigjes	0	25	42	25	50	46	31
Helikopters	50	25	42	75	50	38	47
Grote vliegtuigen	50	56	8	75	50	65	51
Straaljagers	0	0	-13	0	0	-7	-3
Gemiddeld	**38**	**30**	**26**	**25**	**34**	**29**	
# respondenten	N=3	N=2	N=3	N=1	N=2	N=6	

Kleurcodes verstoring	Afname	Gelijk	Lichte toename	Matige toename	Sterke toename	Zeer sterke toename	onbekend
		0%	1-24%	25-49%	50-74%	75-100%	?

Verstoring via wegen en paden

Fietsers en wandelaars

In de afgelopen jaren hebben verschillende ontwikkelingen plaatsgevonden in- en rond het Fochteloërveen. Zo is het gebied toegankelijker geworden voor recreanten door aanpassing van paden en wegen en kunnen woningbouwontwikkelingen hier aan bijdragen door toename van bezoekers uit de omgeving (Grontmij 2011a). Echter, er zijn weinig kwantitatieve data beschikbaar over de actuele recreatieontwikkelingen. In de Natuurvisie (2010) van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer is geschat dat het aantal fietsers en auto's op de Fochteloërveenweg in de periode 1995-2010 is verdrie- tot zesvoudigd. Door [redacted] zijn vanaf het jaar 2013 in het gebied tellingen gedaan van recreanten, verkeer en andersoortige verstoring. Uit de tellingen kwam naar voren dat wandelaars en fietsers zijn toegenomen. Gemiddeld over de jaren was het aantal bezoekers ca. 40% hoger in het weekend dan door de weeks (Zie figuren Bijlage 2.2).

De sterke toename in wandelaars en fietsers met name in het weekend en met feestdagen, komt overeen met de ervaringen van gebiedskenners. Nieuw aangelegde fietspaden naar Ravenswoud en naar Drentseweg hebben hier mogelijk aan bijgedragen. De Meesterswijk is druk tot zeer druk met fietsers. Specifiek wordt de afgelopen tien jaar gekenmerkt door toename in aantal elektrische fietsen, racefietsers en mountainbikers die routes volgen rond het Esmeer en zuidoostzijde van het Fochteloërveen in de bosrand na aanleg van het betonfietspad.

Ook het aantal honden dat hun baas vergezelt in het gebied is fors toegenomen, mede te wijten aan het ingestelde losloopgebied in de Compagnonsbossen. Het los laten lopen van honden gebeurt vrijwel overal, met name op de wandelroutes en in de randzones. Ook zorgt de toename van het aantal fotografen in het gebied voor veel verstoring en overlast van foeragerende en rustende Kraanvogels en ganzen, maar ook broedvogels en zelfs reptielen. Fotografen lijken zich weinig van regels aan te trekken.

Gemotoriseerd verkeer

Samen met de toename in wandelaars en fietsers lijkt ook het gemotoriseerd verkeer fors toegenomen in de afgelopen jaren, waaronder automobilisten en motorrijders die aan het toeren zijn. Daarnaast staan er veel meer auto's, (soms met draaiende motor) in de bermen om vanuit de auto vogels te observeren. De ervaren toename in intensiteit en variatie van gemotoriseerd verkeer komt overeen met de tellingen van . Uit de tellingen blijkt dat het aantal auto's en motoren dat de Fochteloërveenweg passeerden in 2020 is toegenomen ten opzichte van 2012 en zijn er meer verschillende voertuigen geobserveerd, waaronder campers, vrachtauto's, tractoren, een kraan en quads (Zie Bijlage 2.2). Uit tellingen voor de verkeersvisie door Roelofs Advies en Ontwerp (2018), bleek dat de verkeersintensiteiten van verkeer op zondagen piekt op de Fochteloërveenweg, wat duidt op recreatief verkeer dat bewust de route langs het veen kiest.

Verstoring op kavels

Verjaging, jacht en afschot

Er zijn geen kwantitatieve data beschikbaar over de intensiteit van jacht en verjaging in en rondom het gebied. De ervaring van verjaging en afschot wisselt per deelgebied. Hoewel jacht over het algemeen lijkt afgenomen, is verjaging een frequent fenomeen. In deelgebied Assen wordt de grootste toename ervaren. Verjaging en afschot van ganzen die van de foerageergebieden naar de slaapplaatsen migreren vindt nog steeds regelmatig plaats door jagers en boeren, waarbij ook Kraanvogels worden verjaagd van de akkers.

Crossers en metaaldetectie

In elk deelgebied wordt een toename van verstoring door crossers op de kavels ervaren. Hierbij worden plaatselijk incidenteel of frequent crossers waargenomen in het najaar met name op zaterdag en zondag. Hierbij wordt o.a. gecrost op kale kavels en het verboden pad naar het Esmeer. De grootste toename wordt ervaren in deelgebied Veenhuizen met daaropvolgend Assen en Smilde. Metaaldetectie wordt incidenteel waargenomen en lijkt geen significante bron van verstoring op te leveren.

Vliegverkeer

Voor de trends van de vliegbewegingen over het Fochteloërveen is zijn data opgevraagd bij de Luchtverkeersleiding Nederland (NVNL) met daarin informatie van het aantal vliegbewegingen per vliegtuigtype, het aantal motoren, de vlieghoogte en de tijdsduur dat het vliegtuig zich in een straal van 5 km rondom het gebied bevond. Voor de trendanalyse zijn de vliegtuigtypes opgedeeld in vier categorieën: klein vliegtuig, groot vliegtuig, straaljager en helikopter (voor details zie Bijlage 1.3).

In de huidige situatie wordt ten opzichte van 25 jaar geleden veel overlast van vliegverkeer ervaren. Destijds kwam volgens de respondenten geen of incidenteel kleine- en grote vliegtuigen en helikopters over. Sinds 2009 ervaren de respondenten een gemiddeld matige toename van kleine vliegtuigjes en helikopters en een sterke toename van grote vliegtuigen. De ervaring van

de matige toename van kleine vliegtuigjes en helikopters komt echter niet overeen met de LVNL data. In de volgende paragrafen worden de trends nader toegelicht.

Kleine vliegtuigjes en helikopters

In Figuur 3-5 en 3-6 is het gemiddelde aantal vliegbewegingen over het gebied van kleine vliegtuigjes en helikopters per dag weergegeven voor de jaren 2009 t/m 2020 voor de broed- en winterperiode. De algemene trend laat een afname zien van het aantal geregistreerde vliegbewegingen van kleine vliegtuigjes over de jaren. Zo is het aantal vliegbewegingen van vliegtuigjes in de winterperiode in 2019 met 45% afgenomen ten opzichte van 2009. Het aantal helikopters laat geen duidelijke trend zien.

Door de respondenten wordt een matig sterke toename van verstoring door kleine vliegtuigjes ervaren, met name in de weekenden. Het gaat dan om de kleine sportvliegtuigen en de kleine lesvliegtuigen die vanaf vliegveld Eelde en Lelystad vluchten maken over het gebied. Deze ervaring komt echter niet geheel overeen met de data van de LVNL (zie Figuur 3-5), waaruit blijkt dat het aantal kleine vliegtuigjes sinds 2009 is afgenomen[4]. Ook wordt een gemiddeld matige toename van verstoring door helikopters ervaren. Het gaat dan voornamelijk om vluchten van traumahelikopters. In de jaren 2007 t/m 2013 heeft een inventarisatie naar vliegbewegingen van kleine luchtvaart plaatsgevonden door de WetlandWwacht. Hieruit bleek dat er een toename is in de storing door de kleine luchtvaart in de periode 2011-2013 t.o.v. 2007-2010 voornamelijk door helikopters (in Molenaar 2019). Voor deze periode komt het beeld overeen met de gegevens van de LVNL waarbij een piek van helikopters in 2013 zichtbaar is. Hierna is volgens de LVNL geen toename aanwezig.

Grote vliegtuigen en straaljagers

In Figuur 3-7 en 3-8 is het gemiddelde aantal vliegbewegingen van grote vliegtuigen en straaljagers per dag weergegeven voor de jaren 2009 t/m 2020 voor de broed- en winterperiode. Het aantal grote vliegtuigen dat over het gebied vliegt neemt toe over de jaren (Figuur 3-8). Zo is het aantal vliegbewegingen van grote vliegtuigen in de winterperiode van 2019 ten opzichte van 2009 met 28% toegenomen. De toename van het aantal grote vliegtuigen wordt ook ervaren door de respondenten. Dit is onder andere te wijten aan de uitbreiding van vliegveld Eelde. Door straaljagers wordt gemiddeld minder verstoring ervaren, hoewel uit de data van de LVNL geen trend af te leiden valt.

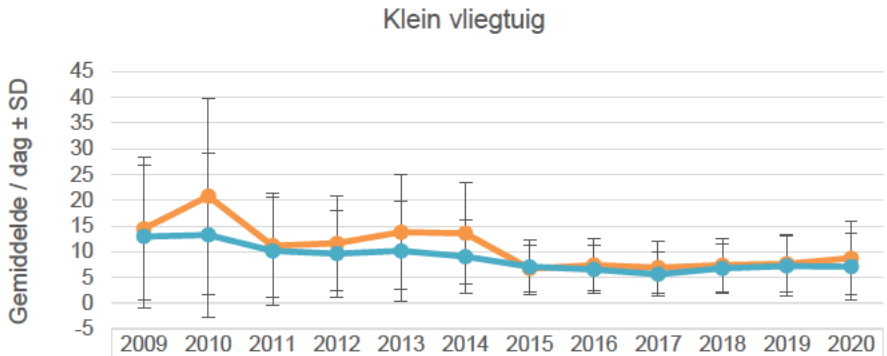

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Broed_hoogteselectie	14,5	20,8	11,2	11,6	13,8	13,6	6,7	7,4	6,9	7,4	7,6	8,7
Winter_hoogteselectie	13,0	13,3	10,1	9,6	10,2	9,1	7,1	6,5	5,6	6,8	7,2	7,1

[4] *In de dataset waren vluchten zonder ID nummer aanwezig, wat volgens de LVNL mogelijk zweefvliegtuigen en luchtballonnen zijn of kleinere vliegtuigen die op zicht vliegen. Het totaal aantal niet-geregistreerde vluchten in de database bleek echter slechts 0,8% van het totaal, wat niets verandert aan de afnemende trend.*

Figuur 3-5 Gemiddeld (± standaarddeviatie) aantal geregistreerde vliegbewegingen van kleine vliegtuigjes per dag boven het Fochteloërveen van 2009 t/m 2020 in de broedperiode (april t/m aug) en winterperiode (sept t/m maart).

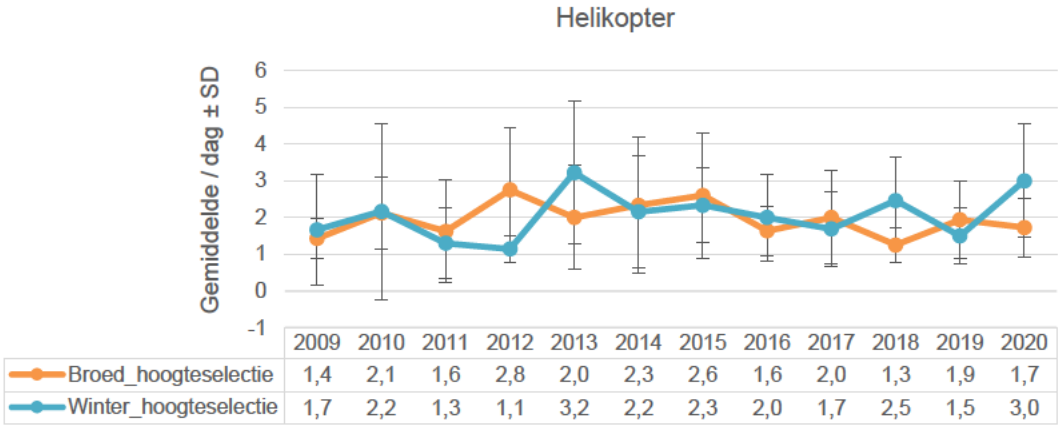

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Broed_hoogteselectie	1,4	2,1	1,6	2,8	2,0	2,3	2,6	1,6	2,0	1,3	1,9	1,7
Winter_hoogteselectie	1,7	2,2	1,3	1,1	3,2	2,2	2,3	2,0	1,7	2,5	1,5	3,0

Figuur 3-6 Gemiddeld (± standaarddeviatie) aantal geregistreerde vliegbewegingen van helikopters per dag boven het Fochteloërveen van 2009 t/m 2020 in de broedperiode (april t/m aug) en winterperiode (sept t/m maart).

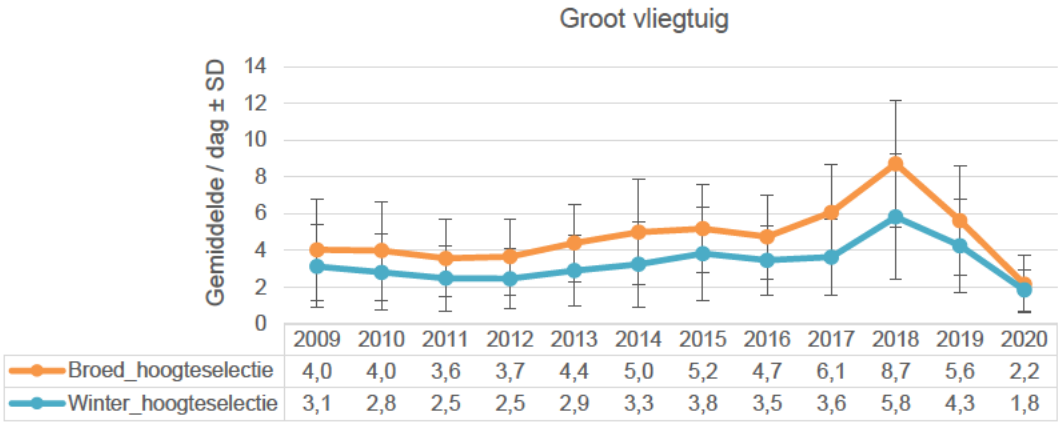

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Broed_hoogteselectie	4,0	4,0	3,6	3,7	4,4	5,0	5,2	4,7	6,1	8,7	5,6	2,2
Winter_hoogteselectie	3,1	2,8	2,5	2,5	2,9	3,3	3,8	3,5	3,6	5,8	4,3	1,8

Figuur 3-7 Gemiddeld (± standaarddeviatie) aantal geregistreerde vliegbewegingen van grote vliegtuigen per dag boven het Fochteloërveen van 2009 t/m 2020 in de broedperiode (april t/m aug) en winterperiode (sept t/m maart).

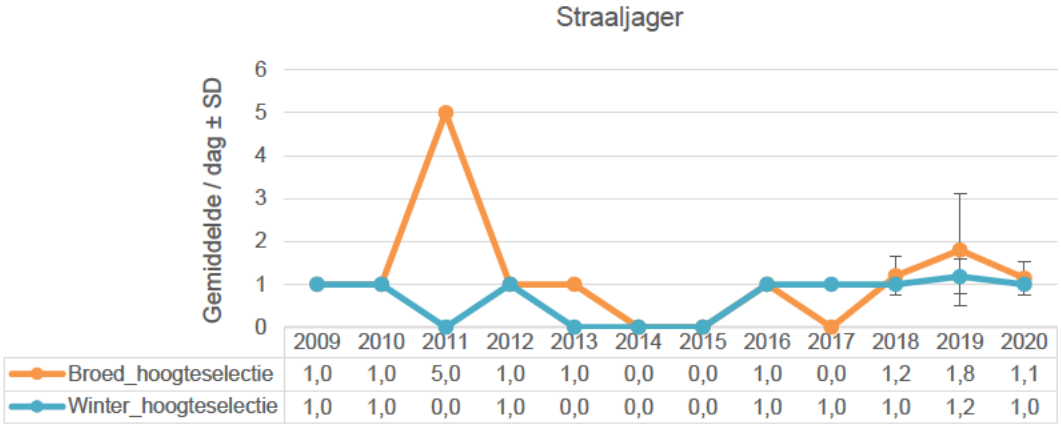

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Broed_hoogteselectie	1,0	1,0	5,0	1,0	1,0	0,0	0,0	1,0	0,0	1,2	1,8	1,1
Winter_hoogteselectie	1,0	1,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	1,0	1,0	1,0	1,2	1,0

Figuur 3-8 Gemiddeld (± standaarddeviatie) aantal geregistreerde vliegbewegingen van straaljagers per dag boven het Fochteloërveen van 2009 t/m 2020 in de broedperiode (april t/m aug) en winterperiode (sept t/m maart).

Luchtballonnen en drones

Ten opzichte van 25 en 10 jaar geleden worden incidenteel tot regelmatig luchtballonnen waargenomen, voornamelijk in het weekend[5]. De luchtballonnen komen vaak laag over het Fochteloërveen waar ze met de gasbrander verstoring van vogels kunnen veroorzaken. De landing gebeurt vaak op de naastliggende landbouwgronden zoals in polder Ravenswoud. Een andere vliegende bron van verstoring die voorkomt in het Fochteloërveen is de aanwezigheid van drones[6]. Hoewel de frequentie nog incidenteel is, is volgens de respondenten ook dit gebruik toegenomen. Er is geen kwantitatieve data beschikbaar voor deze typen luchtverkeer.

Verstoringsduur en vliegpad

Helikopters en kleine (sport) vliegtuigjes zijn volgens de literatuur meer verstorend dan straaljagers en grote vliegtuigen, gezien zij vaak lager vliegen en langer boven een gebied aanwezig zijn dan grote vliegtuigen en straaljagers (Krijgsveld et al. 2008). Om inzicht te krijgen in veranderingen in vliegduur en mogelijke verstoringseffecten hiervan is de gemiddelde tijdsduur in minuten per vlucht per dag uitgezet over de jaren (Bijlage 323 Figuur 3-7, 3-8). Hoewel voor kleine vliegtuigen de tijdsduur gelijk blijft over de jaren, lijkt voor helikopters de tijdsduur gemiddeld wat hoger te liggen in periode 2013 – 2020 dan in 2009 – 2012.

Om een beeld te krijgen van de vliegbewegingen van het gebied is een kaart opgesteld met daarin alle vliegpaden per type categorie voor het jaar 2019 (zie Bijlage 2.3). Hieruit blijkt dat kleine- en grote vliegtuigen praktisch het gehele gebied overvliegen. Straaljagers vliegen gemiddeld iets zuidelijker over en helikopters wat meer aan de westkant van het gebied.

3.4 Toekomstige situatie

De draagkracht van het gebied kan afwijken in de toekomstige draagkracht door nieuw geplande (ruimtelijke) ontwikkelingen die mogelijk een extra verstoringsdruk met zich meebrengen. Om inzicht te krijgen in de toekomstige verstoringsdruk en deze kwantitatief mee te kunnen nemen in de analyse, is informatie opgevraagd bij de omliggende gemeenten (Assen, Noordenveld, Ooststellingwerf, Midden-Drenthe en Tynaarlo). Specifiek is gevraagd naar ruimtelijke ontwikkelingen, waarvoor al een concrete locatie en bestemmingsplan bestaat, en potentiële ontwikkelingen, waarvoor zoeklocaties bestaan, die mogelijk van invloed kunnen zijn op het foerageergebied. Onder ontwikkelingen wordt verstaan: woningbouw, veranderingen in landgebruik en agrarische overeenkomsten aan de randen van dorpen en in het buitengebied binnen een straal van 5 km rondom de grens van het Fochteloërveen (Voor details zie Bijlage 1.5).

Ruimtelijke ontwikkelingen in kaart

De ruimtelijke ontwikkelingen binnen het gebied mogelijk van invloed op het foerageergebied, konden worden onderverdeeld in de volgende categorieën: recreatie, wind- of zonne-energie, bedrijventerrein, natuurontwikkeling, woonwijk en gebiedsontwikkeling. In Figuur 3-9 staan alle ontwikkelingen die door de gemeentes zijn doorgegeven weergegeven, waarbij is aangegeven of de ontwikkeling concreet of potentieel is. De grootste oppervlaktes van de ruimtelijke ontwikkelingen binnen de 5 km straal vallen achtereenvolgens onder de categorieën woonwijk (Kloosterveen), recreatie (toeristische recreatieve zone Assen) en zonne-energie (Zuidvelde).

[5] In de gedragscode van de Nederlandse en internationale luchtvaartorganisaties is voor recreatieve vliegers vastgelegd dat klein vliegverkeer in principe het vliegen boven natuurgebieden vermijdt, tenzij het niet anders kan. In dat geval wordt gevlogen op een hoogte van minimaal 300 meter. Voor niet recreatieve vliegers is vliegen op een hoogte van minimaal 150 meter toegestaan (https://www.provincie.drenthe.nl/).

[6] Voor particulieren is het in principe niet toegestaan met drones boven Natura 2000-gebieden te vliegen (https://www.provincie.drenthe.nl/).

Bijlage ~~2-2~~3.1 Figuur 3-4 geeft het kaartbeeld inclusief de nieuwe verstoringscontour rekening houdend met de ontwikkelingen.

Overige ruimtelijke ontwikkelingen

Naast de ontwikkelingen met mogelijke invloed op het foerageergebied waarvoor een locatie concreet of potentieel in kaart gebracht kon worden, is door sommige gemeenten een uitgebreider overzicht gegeven van ontwikkelingen buiten de 5 km zone of waarvoor een plan bestaat, dat nog niet is uitgewerkt. In Tabel 3-~~3~~4 is globaal per gemeente aangegeven onder welke categorie de mogelijk toekomstige ontwikkelingen vallen. Het meerendeel van de gemeentes verwacht in de toekomst ontwikkelingen betreffende wind- of zonne-energie en woningbouw, met mogelijke consequenties voor de draagkracht van het Natura 2000-gebied Fochteloërveen. Zo kan bijvoorbeeld door de ontwikkeling van wind- en zonne-energie niet alleen foerageergebied verloren gaan, maar mogelijk ook van invloed zijn op rust- en slaapplaatsen. Een voorbeeld hiervan is een pilot van een zonneveld van 1,5 ha geïnstalleerd in de voormalige zandwinput Weperplas, wat een belangrijke slaapplaats betreft voor zwanen en ganzen (zie ook hoofdstuk 5). Daarnaast brengt de installatie van windmolens een mogelijke aanvaringsrisico van doelsoorten met zich mee.

Tabel 3-3 Overige ~~bekende~~ ontwikkelingen buiten de 5 km zone of waarvoor nog geen concreet plan bestaat onderverdeeld per gemeente. Voor de gemeente Assen zijn geen extra ontwikkelingen bekend.

Categorie / Gemeente	Noordenveld	Ooststellingwerf	Midden Drenthe	Tynaarlo
Recreatie		X		X
Infrastructuur			X	
Wind- of zonne-energie	X	X	X	
Uitbreiding bedrijven(terrein)		X		X
Agrarisch		X		
Natuurontwikkeling	X			X
Woningbouw / woonwijk	X	X		X
Economische zaken		X	X	
Gebiedsontwikkeling		X		

Vliegverkeer

Naast de ruimtelijke ontwikkelingen, is in de toekomst mogelijk ook een toename te verwachten van verstoringsdruk door vliegverkeer. Volgens de respondenten zal dit het geval zijn voor lesvliegtuigjes en straaljagers. Het is mogelijk dat de overlast door lesvliegtuigjes in de toekomst toe gaat nemen, omdat de Transavia vliegschool nu ook is gestationeerd op GEA. Daarnaast neemt volgens de respondenten van de verstoringsinventarisatie mogelijk de frequentie van straaljagers over het gebied toe in de toekomst aangezien het trainingsgebied voor de F35 praktisch over het gebied komt te lopen bij de komende beoogde herindeling van het luchtruim.

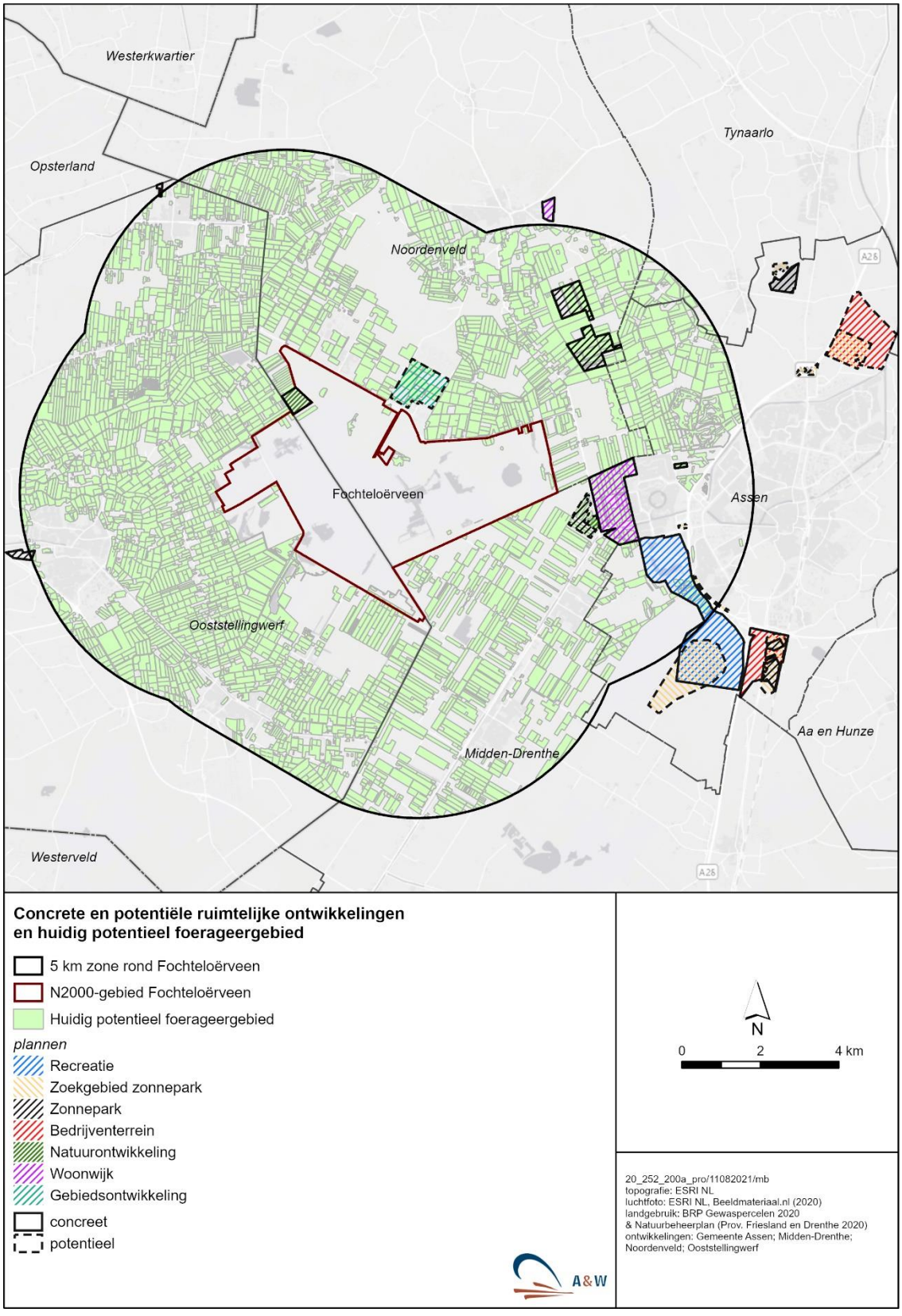

Figuur 3-9 Overzicht concrete en potentiële ruimtelijke ontwikkelingen en huidig potentieel foerageergebied.

4 Opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen

Het uitgangspunt van het beheerplan van het Natura 2000-gebied Fochteloërveen is de omvang en kwaliteit van het leefgebied met voldoende draagkracht voor de aangewezen doelsoorten te behouden. De benodigde opvangcapaciteit is afhankelijk van het aantal vogels dat gedurende het winterseizoen moet kunnen foerageren. Voor de herbivore watervogels; de Kleine zwaan, Wilde zwaan, Toendrarietgans en Kolgans is aan de hand van het instandhoudingsdoel berekend hoeveel voedsel er in een winterseizoen in het gebied beschikbaar moet zijn. De Slobeend, Wintertaling en Kraanvogel zijn voor deze analyse niet meegenomen. De beschikbare opvangcapaciteit is afhankelijk van het aanwezige foerageergebied (kwaliteit en kwantiteit) en de mate waarin de doelsoorten ongestoord kunnen foerageren. In dit onderzoek is de beschikbare opvangcapaciteit berekend voor de huidige situatie en de toekomstige situatie om te bepalen of de opvangcapaciteit door nieuwe (ruimtelijke) ontwikkelingen mogelijk wordt beïnvloed. Tevens is op basis van ervaring van gebiedskenners een kwantitatieve inschatting gemaakt van de draagkracht in het gebied in de historische situatie. De resultaten van deze draagkrachtanalyses zijn uitgewerkt in de volgende paragrafen.

4.1 Benodigde opvangcapaciteit

Om te kunnen beoordelen of de huidige opvangcapaciteit van het Fochteloërveen voldoet, dient de berekende opvangcapaciteit vergeleken te worden met de benodigde capaciteit zoals gesteld op basis van de instandhoudingsdoelen. Voor de berekening van de benodigde opvangcapaciteit is eerst het aantal 'vogeldagen' berekend aan de hand van de instandhoudingsdoelen. Het aantal vogeldagen is kort gezegd het aantal getelde dieren maal de verblijfstijd. De vogeldagen zijn hierna omgerekend naar het aantal 'kolgansdagen' (kgd) per jaar met behulp van een omrekeningsfactor op basis van gewicht en het percentage gras / bouwland gewassen in het dieet (zie Tabel 4-1). De methodiek voor de bepaling van het aantal vogeldagen is gelijkgesteld aan de methodiek gehanteerd door Buro Bakker (2020). Het percentage gras en gewas in het dieet is afgeleid van schattingen door [redacted] (2020) (voor details zie Bijlage 1.3).

Uit de berekening blijkt dat het gebied opvang moet kunnen bieden voor in totaal 0,5 miljoen kolgansdagen per seizoen op grasland en 1,1 miljoen kolgansdagen op bouwland om de aangewezen soorten in termen van hun instandhoudingsdoel voldoende te kunnen faciliteren. De totaal benodigde opvangcapaciteit komt daarmee uit op 1,6 miljoen kolgansdagen.

Tabel 4-1 Vereiste opvangcapaciteit per kwalificerende soorten ganzen en zwanen in kolgansdagen, nodig voor de gestelde instandhoudingsdoelen. Onderscheid is gemaakt tussen bouwland en grasland, omdat de soorten verschillen in afhankelijkheid van bouwland dan wel grasland (Voor toelichting en onderbouwing: zie Bijlage 2.3).

Soort	Bouwland in dieet (%)	Capaciteit op grasland	Capaciteit op bouwland	Capaciteit totaal
Kleine zwaan	20	12.087	3.022	15.109
Wilde zwaan	25	13.346	4.449	17.795
Toendrarietgans	75	344.207	1.032.621	1.376.828
Kolgans	35	176.727	95.161	271.888
Totaal		**546.368**	**1.135.253**	**1.681.621**

4.2 Berekeningswijze beschikbare opvangcapaciteit

De beschikbare opvangcapaciteit voor de zwanen en ganzen is berekend voor het gebied binnen een straal van 5 km rond het Fochteloërveen aan de hand van een stapsgewijze benadering.

1. Ten eerste is een *basisverstoringskaart* opgesteld, gebaseerd op een verstoringscontour de in het landschap aanwezige fysieke verstoringsbronnen (bebouwing, bosschages, wegen en paden) en het reguliere gebruik door bewoners en gebruikers. Hieruit volgt het areaal grasland en bouwland binnen en buiten de basisverstoringscontour. Deze kaart geeft de situatie weer voor rustig regulier gebruik (zie paragraaf 3.2).

2. Daarnaast is een inventarisatie gemaakt van *additionele verstoring* per kilometerhok, om de intensiteit van recreatief gebruik, jacht en verjaging in kaart te brengen; vliegverkeer is op gebiedsniveau geïnventariseerd (zie paragraaf 3.2).

3. Vervolgens is een *cumulatieve berekening* gemaakt van de basisverstoring en de verschillende additionele verstoringsbronnen met als resultaat de totale oppervlakte onverstoord foerageergebied (zie Bijlage 1.3).

4. Deze oppervlakte is vervolgens omgerekend naar de *beschikbare opvangcapaciteit* in kolgansdagen op basis van draagkrachtcijfers voor verschillende gewassen en graslandtypen in kolgansdagen / ha (zie Bijlage 1.3).

Voor de berekening van de beschikbare opvangcapaciteit in de huidige situatie is als uitgangspunt voor de verstoring het jaar 2019 genomen, zodat extra verstoring in de Coronaperiode buiten beschouwing is gelaten. Voor de onderliggende basiskaarten en gewastypes is wel uitgegaan van de meest recente data, uit het jaar 2020. Details van de berekeningen zijn opgenomen in Bijlage 1.3.

4.3 Areaal foerageergebied

Basisverstoring

Geschikt foerageergebied bevindt zich bij voorkeur in open gebieden op enige afstand van infrastructuur, zoals wegen, bebouwing, bosschages en windturbines. De verstoringsafstand voor ganzen, eenden en zwanen varieert van 100-250 m (zie paragraaf 3.1, voor details zie Bijlage 1). Al het foerageergebied binnen deze verstoringscontour is geclassificeerd als gebied met basisverstoring (zie paragraaf 3.2, Figuur 3-2).

Op basis van een uitwerking van telgegevens in het buitengebied van Steenwijkerland is gebleken dat de dichtheid van ganzen en Smienten binnen een afstand van 100 m tot boerderijen en extensieve wegen globaal een derde is van die op 100-200 afstand en verder (Van der Hut 2015). Voor de huidige berekening is er daarom van uitgegaan dat 3367% van het oppervlakte foerageergebied binnen de verstoringscontour onverstoord is.

In totaal is er ca. 11.221 ha foerageergebied aanwezig, waarvan 64% binnen de verstoringscontour valt en 36% daarbuiten (zie Figuur 3-2). De totale oppervlakte onverstoord foerageergebied – binnen (33% van verstoringscontour) en buiten de verstoringscontouren samen – is 6.381 ha (Zie Tabel 4-2). Veruit het grootste deel van de oppervlakte onverstoord foerageergebied bestaat uit cultuurgrasland (53%), met daaropvolgend aardappelen (18%) en maïs (15%). Slechts 1% van het oppervlak foerageergebied bestaat uit granen. (Zie ook Figuur 3-2 en Bijlage 3.12.2).

Tabel 4-2 Onverstoord foerageerareaal per gras- en bouwlandtype volgens de basisverstoringskaart en afname onder invloed van verschillende verstoringsbronnen.

Landgebruiktype	Opp	Fietsers	Wandelaars	Verjaging	Crossers	Vlieg-	Na cumulatie	
	(ha)	%	%	%	%	verkeer %	ha	%
Grasland totaal	***3.685***	***-27***	***-33***	***-37***	***-3***	***-12***	***1.158***	***-69***
Cultuurgrasland	*3.403*	-27	-32	-38	-3	-12	1.079	-68
Natuurgrasland	*282*	-32	-39	-29	-6	-12	80	-72
Bouwland totaal	***2.697***	***-22***	***-26***	***-35***	***-9***	***-12***	***934***	***-65***
Aardappelen	*1155*	-21	-26	-34	-9	-12	405	-65
Bieten	*472*	-18	-22	-34	-12	-12	173	-63
Granen	*83*	-16	-19	-37	-15	-12	29	-64
Mais	*988*	-25	-30	-37	-6	-12	326	-67
Totaal	***6.381***	**-25**	**-30**	**-36**	**-5**	**-12**	**2.092**	

Additionele verstoring

De verstoringseffecten van verschillende bronnen zoals recreatie, verjaging en vliegverkeer op de beschikbare opvangcapaciteit zijn afzonderlijk berekend per kilometerhok (zie ook Figuur 3-3). De verstoringseffecten van de additionele verstoring zijn vervolgens gecumuleerd met de basisverstoringskaart. In de berekening is onderscheid gemaakt in verstoring binnen de contouren van de basisverstoringskaart en verstoring buiten deze contour. De reden hiervoor is dat verschillende soorten van verstoring, zoals verjaging en vliegverkeer, over het hele oppervlak van kavels plaatsvinden en andere, zoals fietsen en wandelen, beperkt zijn tot de directe omgeving van wegen en paden. Wandelaars en fietsers zijn daarom in de berekening enkel meegenomen binnen de contour, de overige verstoringsbronnen voor het gehele oppervlak binnen kilometerhokken. (zie Bijlage 1.3 voor details).

Tabel 4-2 geeft het overzicht van de percentuele afname van de verschillende verstoringsbronnen ten opzichte van de basisverstoring en het oppervlak dat overblijft na cumulatie van alle verstoringsbronnen. Hieruit blijkt dat de effecten van verjaging, jacht en afschot het grootst zijn, gevolgd door verstoring door wandelaars en fietsers. Na cumulatie is de grootste afname in oppervlak zichtbaar voor Natuurgrasland en Cultuurgrasland.

4.4 Huidige opvangcapaciteit

Om de opvangcapaciteit van het gebied te kunnen bepalen, zijn draagkrachtcijfers gebruikt voor gras- en bouwlandtypes uit gepubliceerd onderzoek. Deze cijfers geven de voedingswaarde van de landgebruiktypen weer, uitgedrukt in kolgansdagen per hectare. Aangezien er een grote variatiebreedte in draagkrachtcijfers bestaat, afhankelijk van o.a. bodemtype en seizoensomstandigheden, is voor de berekening uitgegaan van het gemiddelde van draagkrachtwaardes uit de literatuur, en een minimale en een maximale draagkrachtwaarde (respectievelijk -50% en +50% van het gemiddelde), als een 'worst'- en 'best-case' scenario. Tevens is een bandbreedte aangehouden voor de gehanteerde verstoringspercentages van de verschillende verstoringsbronnen, om mogelijke onder- of overschatting van verstoringseffecten te kwantificeren. Hierdoor wordt een beter beeld gegeven van de variatie omtrent het instandhoudingsdoel. Zo wordt de opvangcapaciteit kleiner, wanneer maximale verstoringseffecten worden aangenomen. De~~ze~~ bandbreedte~~s~~ ~~is~~ zijn weergegeven als foutbalk in de grafiek (zie Bijlage 1.3 voor details).

Opvangcapaciteit in cijfers

Figuur 4-1 geeft een overzicht van de opvangcapaciteit voor zwanen en ganzen met basisverstoring onderverdeeld in bouwland en grasland met minimale, gemiddelde en maximale draagkrachtcijfers. Figuur 4-2 geeft de opvangcapaciteit rekening houdend met cumulatie van verschillende verstoringsbronnen. Uit de berekening blijkt dat de opvangcapaciteit met basisverstoring voor gras- en bouwland samen voldoende is (Figuur 4-1). Rekening houdend met de afhankelijkheid van bouwland, die vooral voor de Toendrarietgans geldt, is de gemiddelde opvangcapaciteit volgens de basiskaart voldoende, maar rekening houdend met de verschillende verstoringsbronnen te laag (zie Figuur 4-2). Dit geldt ook wanneer we rekening houden met een maximale bandbreedte in draagkrachtwaardes van landgebruiktypen en in verstoringspercentages (Figuur 4-1, Figuur 4-2). Ook ligt voor grasland en bouwland totaal de opvangcapaciteit lager dan de benodigde opvangcapaciteit, wanneer uit wordt gegaan van minimale draagkrachtcijfers (Figuur 4-2).

Figuur 4-3 geeft de opvangcapaciteit die overblijft na verstoring van de individuele verstoringsbronnen ten opzichte van de basisverstoring. Hieruit blijkt eveneens dat achtereenvolgens verjaging, wandelaars en fietsers het grootste effect hebben op de opvangcapaciteit.

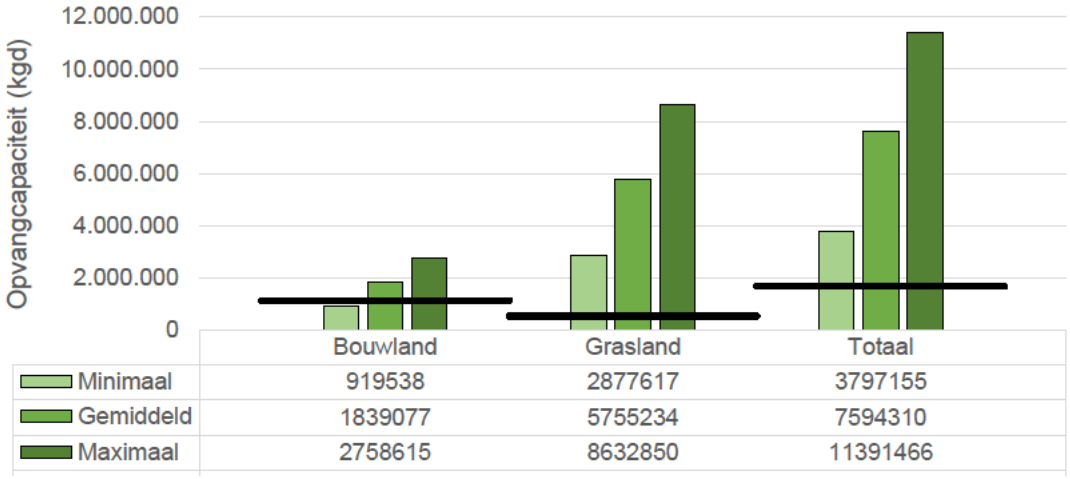

	Bouwland	Grasland	Totaal
Minimaal	919538	2877617	3797155
Gemiddeld	1839077	5755234	7594310
Maximaal	2758615	8632850	11391466

Figuur 4-1. Overzicht minimale, gemiddelde en maximale opvangcapaciteit zwanen en ganzen met basisverstoring in de huidige situatie ten opzichte van de benodigde opvangcapaciteit (zwarte lijn).

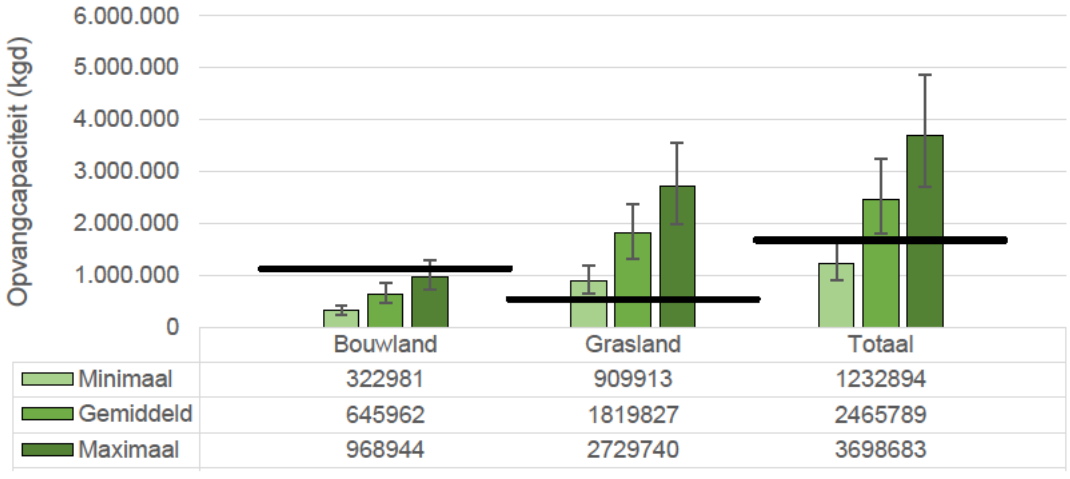

	Bouwland	Grasland	Totaal
Minimaal	322981	909913	1232894
Gemiddeld	645962	1819827	2465789
Maximaal	968944	2729740	3698683

Figuur 4-2. Overzicht minimale, gemiddelde en maximale opvangcapaciteit zwanen en ganzen cumulatieve verstoring in de huidige situatie ten opzichte van de benodigde opvangcapaciteit (zwarte lijn). De foutbalken geven de bandbreedte variatie voor de gehanteerde verstoringspercentages weer.

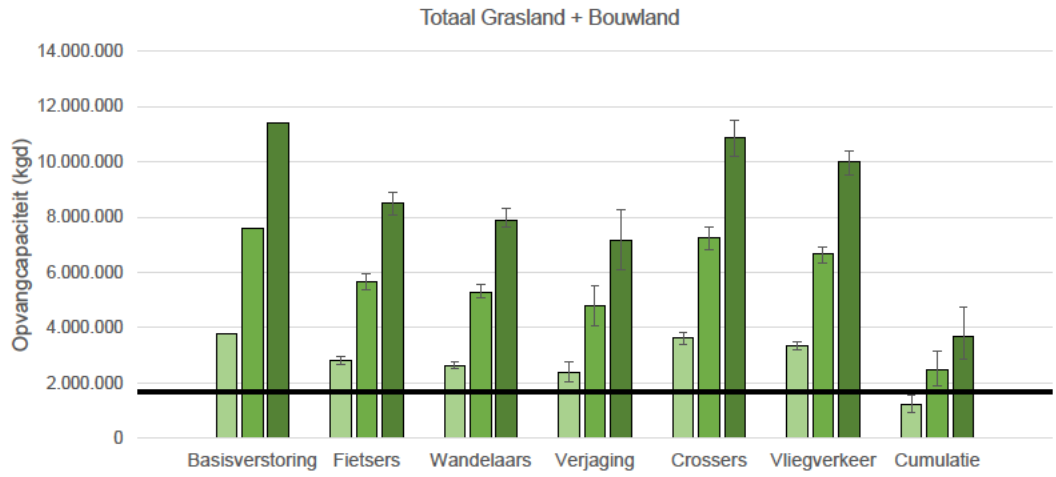

Figuur 4-3 Overzicht minimale, gemiddelde en maximale opvangcapaciteit zwanen en ganzen per individuele verstoringsbron en cumulatie ten opzichte van de basisverstoring in de huidige situatie. De zwarte lijn geeft de benodigde opvangcapaciteit weer. De foutbalken geven de bandbreedte variatie voor de gehanteerde verstoringspercentages weer.

Opvangcapaciteit in kaart

De ruimtelijke verdeling van de beschikbare opvangcapaciteit is weergegeven per kilometervak in Figuur 4-4. Vliegverkeer is hierin niet meegenomen, omdat de verstoringsafstand die van kilometervakken overschrijdt; effecten zijn berekend voor het oppervlak als geheel. Deelgebieden met de hoogste opvangcapaciteit liggen in de omgeving van Haulerwijk, Haule, Appelscha en Norg. Effecten van verstoring zijn buiten de woonkernen vooral zichtbaar rond Assen, Veenhuizen, ~~en~~ Ravenswoud en Smilde.

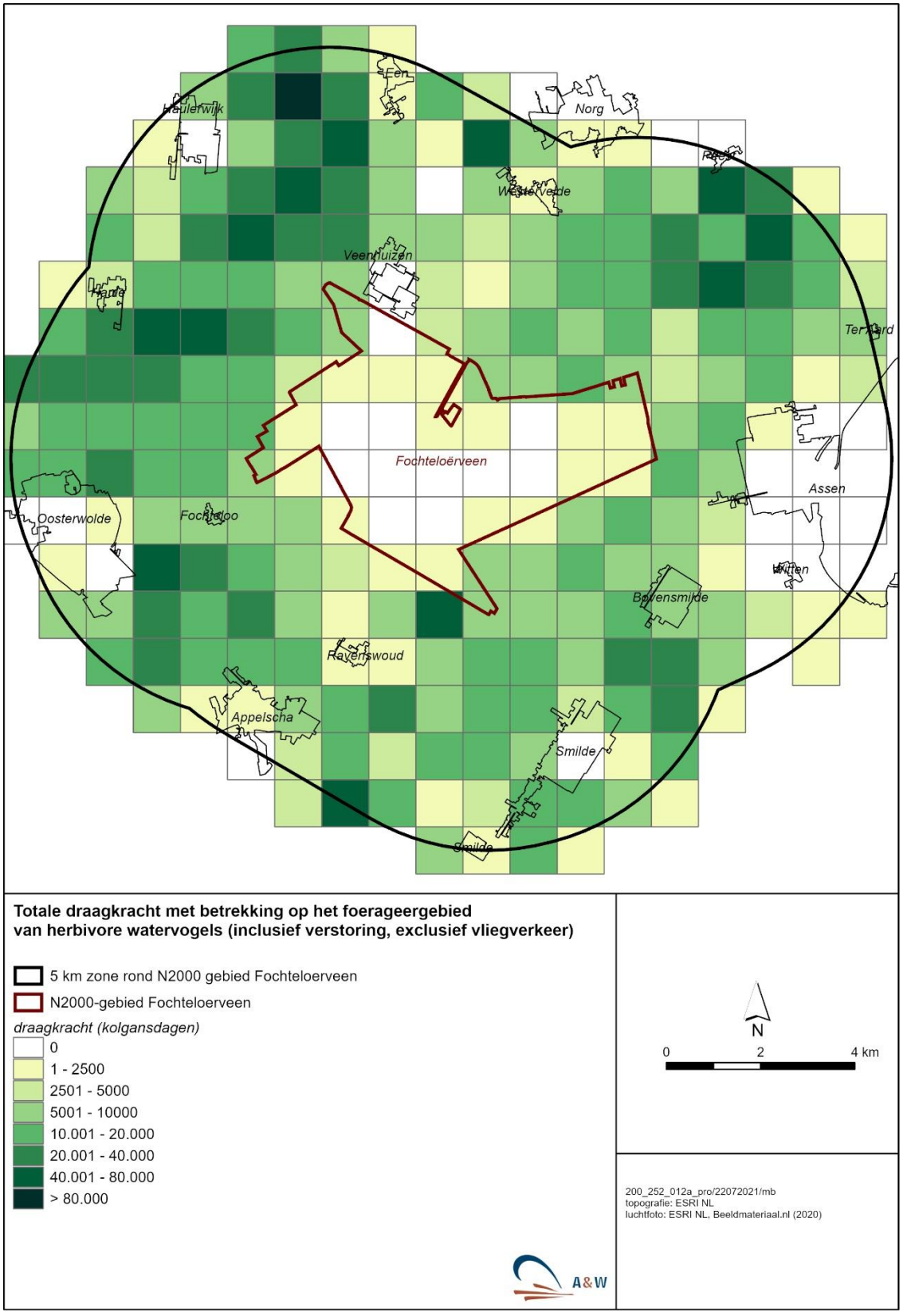

Figuur 4-4. Opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen rond het Fochteloërveen per kilometervak rekening houdend met alle verstoringsbronnen exclusief vliegverkeer.

4.5 Ontwikkelingen in foerageerareaal en opvangcapaciteit

Areaal foerageergebied

Sinds 2009 is de totale oppervlakte aan bouwlandpercelen binnen 5 km rond het Fochteloërveen min of meer gelijk gebleven, rond 11.000 ha. De verdeling in gewasoppervlakten is wel veranderd (Figuur 4-5. Het aandeel bieten is met ca. 35% toegenomen, dat van maïs en granen afgenomen (ca -31% en -19%)). Het areaal aardappelen is niet noemenswaardig veranderd. Buiten de bouwlandpercelen is het areaal natuurgrasland in 2020 kleiner geworden, doordat een deel van het areaal (ca. 470 ha) in de huidige situatie verruigde natuur is, wat ongeschikt is geworden als foerageergebied. Het aandeel cultuurgrasland is slechts 1% afgenomen. (Voor veranderingen van overige landgebruiktypes zie figuur Bijlage 4).

Wanneer ruimtelijke ontwikkelingen in de toekomst gerealiseerd worden, neemt het areaal van alle landbouwgewassen en grasland ten opzichte van de huidige situatie af. De arealen van granen en bieten nemen in de toekomstige situatie met ruimtelijke ontwikkelingen, het meeste af (resp. -10% en -9%).

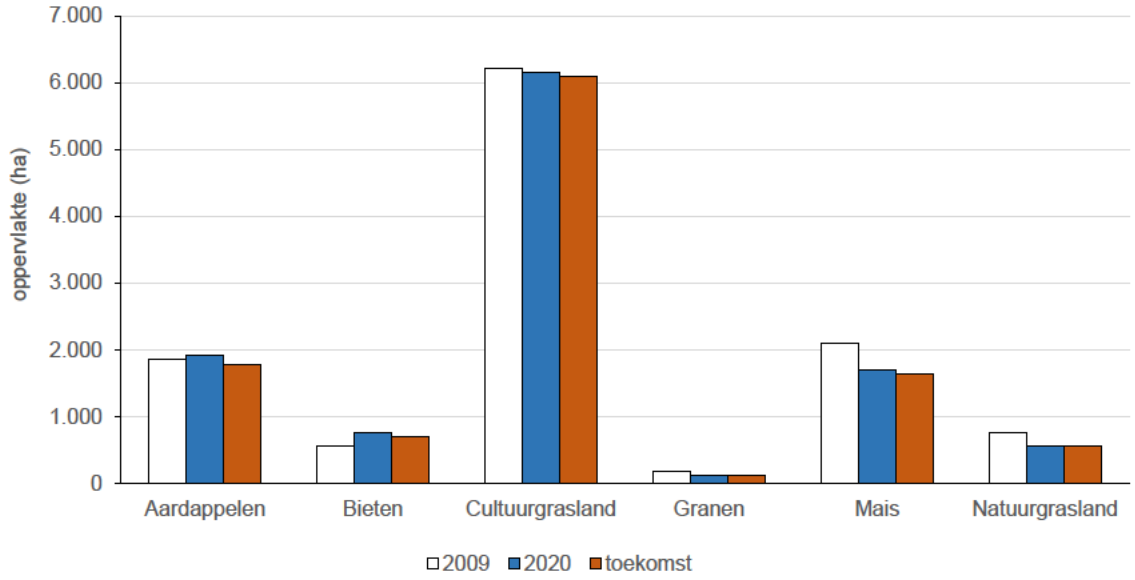

Figuur 4-5 Ontwikkeling in het areaal landbouwgewassen en grasland binnen een straal van 5 km rond het Fochteloërveen in de historische, huidige en toekomstige situatie. In de toekomstige situatie zijn concrete en potentiële ruimtelijke plannen betrokken.

Opvangcapaciteit

De opvangcapaciteit op grasland is zowel voor de historische, huidige en toekomstige situatie voor alle draagkrachtwaardes voldoende voor het instandhoudingsdoel. Echter, de~~De~~ opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen op bouwland is tussen 2009 en de huidige situatie met ca. 13~~7~~% afgenomen (Figuur 4-6). –Voor de berekening van de beschikbare toekomstige opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen is de afname berekend van het oppervlakte onverstoord foerageergebied, wanneer zowel de concrete als potentiële ontwikkelingen gerealiseerd zouden zijn. Aan de hand hiervan wordt voor de toekomstige situatie een verdere afname met ca. 8% verwacht (zie ook paragraaf 3.4). In vergelijking met de situatie in 2009 gaat het dan in de toekomst om 21~~5~~% verlies aan geschikt, verstoringsvrij areaal bouwland (voor details zie Bijlage 1-3 t/m 1-5).

Wanneer gekeken wordt naar de opvangcapaciteit van het totaal beschikbare foerageergebied voor ganzen en zwanen (Figuur 4-7), is de opvangcapaciteit met 1~~8~~% afgenomen in de huidige situatie ten opzichte van 2009 en voor de toekomst wordt een verdere afname van totaal ca. 3% verwacht. Voor bouwland en grasland samen gaat het in de toekomst ten opzichte van de historische situatie om een verlies van ca. 17~~20~~% aan verstoringsvrij areaal foerageergebied. Het onderscheid tussen opvangcapaciteit op bouwland en grasland is belangrijk, omdat voldoende bouwland noodzakelijk is voor Toendrarietgans, Kleine zwaan en Wilde zwaan.

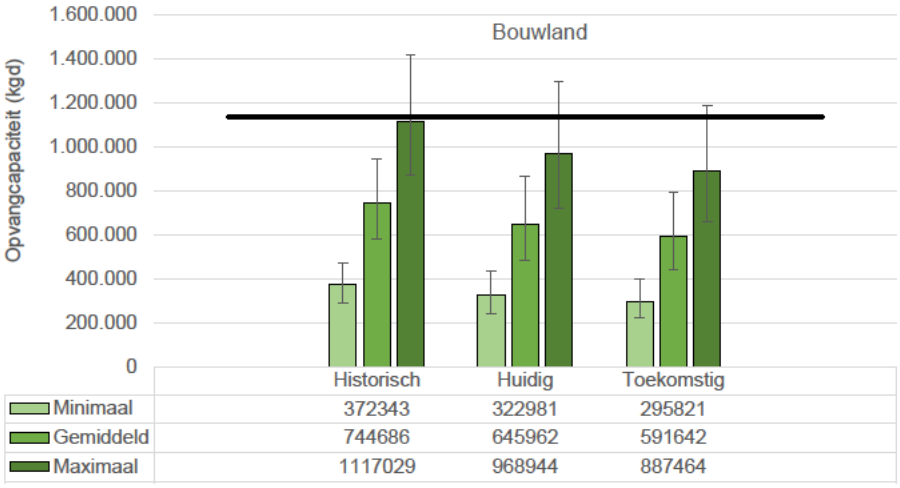

Figuur 4-6 Ontwikkeling in opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen op bouwland, rekening houdend met cumulatieve verstoringsdruk, in de historische, huidige en toekomstige situatie. In de toekomstige situatie zijn concrete en potentiële ruimtelijke plannen betrokken. De zwarte lijn geeft de benodigde opvangcapaciteit weer.

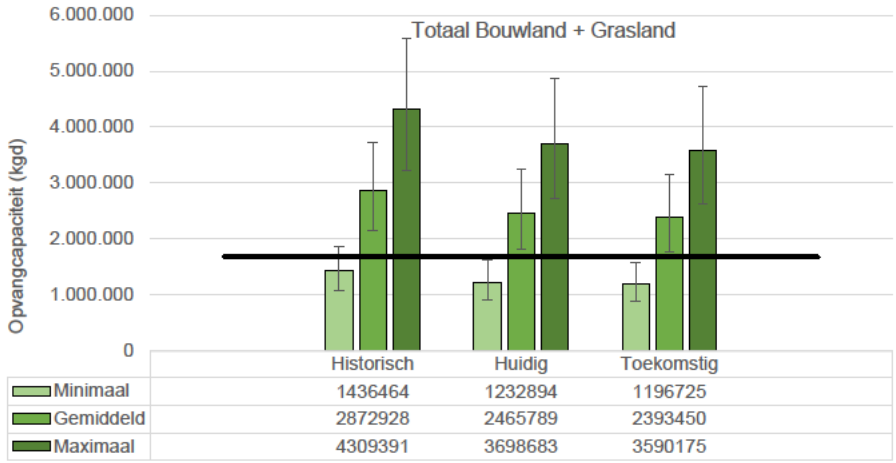

Figuur 4-7 Ontwikkeling in totale opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen op bouwland en grasland, rekening houdend met cumulatieve verstoringsdruk, in de historische, huidige en toekomstige situatie. In de toekomstige situatie zijn concrete en potentiële ruimtelijke plannen betrokken.

5 Ecologische analyse per soort

In dit hoofdstuk wordt per soort de aantalsontwikkeling beschreven en in verband gebracht met veranderingen in verstoringsdruk en draagkracht. Na een beknopt bespreking van de landelijke situatie, met aandacht voor terreinkeus, seizoensdynamiek en trend in Nederland, volgt een analyse van veranderingen in aantal en verspreiding in en rond het Fochteloërveen. De informatie over verstoringsdruk en opvangcapaciteit, gepresenteerd in de voorgaande hoofdstukken, wordt benut voor een interpretatie van de ontwikkelingen die zich hebben voorgedaan en voor kunnen doen in de toekomst, rekening houdend met ruimtelijke plannen in de regio.

5.1 Kleine zwaan

Landelijke situatie

De Kleine zwaan arriveert in Nederland in oktober vanuit arctisch Rusland; de hoogste aantallen worden in november-januari aangetroffen, waarna de zwanen in februari-maart richting de broedgebieden trekken. Kleine zwanen foerageren in oktober op ondergedoken waterplanten, in de loop van de winter op bouwland (in afnemende mate, aanvankelijk ca 40%) en nabijgelegen grasland (in toenemende mate van ca 10% in november tot 90% of meer in februari-maart; Dirksen *et al.* 1981, Voslamber *et al.* 2004). De aantallen wisselen sterk in samenhang met winterstrengheid, broedsucces en de voedselsituatie. Na 1995 is de trend dalend.

Aantal en verspreiding

Kleine zwanen arriveren laat in de herfst, de meeste vogels zijn aanwezig in de wintermaanden december – februari (Figuur 5-1). De aantallen per winterhalfjaar verschillen sterk, sinds 2010/2011 tekent zich een negatieve trend af (Figuur 5-2). Bij koud weer verblijven er doorgaans meer Kleine Zwanen in het gebied en deze verblijven langer, waardoor de aantallen dan pieken (2009a). Het voor het instandhoudingsdoel beoogde populatie aantal van gemiddeld 90 vogels (seizoensmaximum), is sinds 2011 niet meer in het gebied aanwezig.

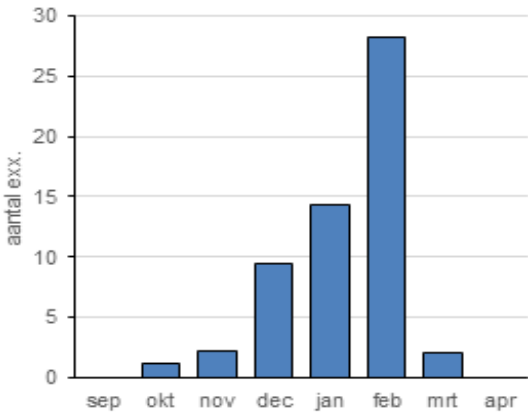

Figuur 5-1 Seizoensverloop (gemiddelden 2014/15 – 2018/19). Bron:

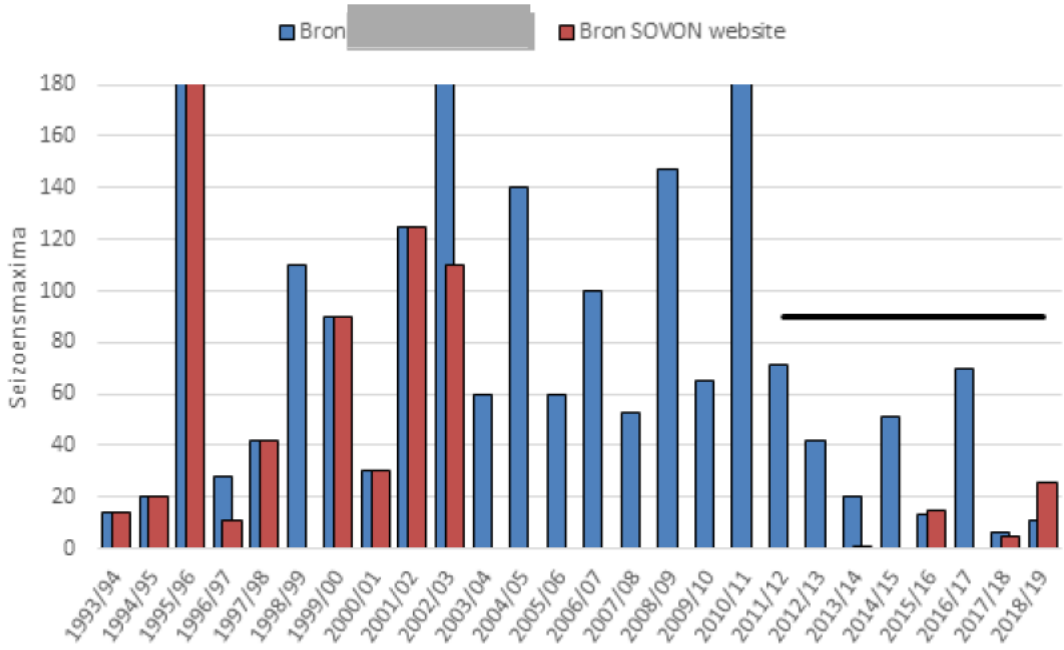

Figuur 5-2 . Aantalsontwikkeling (seizoensmaxima) van de Kleine zwaan in en rond het Fochteloërveen. De zwarte lijn geeft het instandhoudingsdoel weer. (De waardes voor seizoenen '95/96 (389), '02/03 (330) en '10/11 (335) vallen buiten de grafiek).

Kleine zwanen gebruiken plassen in het Fochteloërveen – tot ca 2011 voornamelijk het Esmeer – als slaapplaats. Ze vliegen tot ca 2-5 km van de slaapplaatsen naar de foerageergebieden rond het Fochteloërveen. Ze foerageren hoofdzakelijk op gras.

In 2019/2020 zijn Kleine zwanen alleen waargenomen ten noorden van Appelscha in gezelschap van Wilde zwaan en Knobbelzwaan (Figuur 5-3) op grasland; deze vogels rustten en sliepen in de daar aanwezige plassen in het Compagnonsveld. Ook in de vier daar aan voorafgaande winters verbleven Kleine zwanen in deze omgeving (NDFF). In de jaren 1993-1993 verbleven Kleine zwanen niet alleen in dit gebied, maar ook ten oosten van Oosterwolde (1996). In de jaren 2007-2011 pleisterden Kleine zwanen op akkers tussen Ravenswoud en Smilde (NDFF).

Verstoring en draagkracht

Het aantal Kleine zwanen varieert sterk van jaar op jaar in relatie tot winterstrengheid. Het laatste jaar met forse aantallen was 2010/2011 (max 335). Deze vogels foerageerden in februari-maart hoofdzakelijk op graslandpercelen tussen Ravenswoud en Smilde, en ten noorden van Appelscha; als slaapplaats werden plassen in het veen (o.m. Compagnonsveld) gebruikt (waarneming.nl, geg.). De verspreiding en aantallen worden niet zichtbaar gestuurd door variatie in voedselaanbod in ruimte en tijd (zie Figuur 5-3).

Uit waarnemingen blijkt dat Kleine zwanen verstoring ondervinden in de foerageergebieden door verjaging, vliegverkeer en recreatie. In het voorjaar van 2021 bijvoorbeeld, weken de vogels uit na verstoring naar een alternatieve foerageerlocatie nabij Ravenswoud. De slaapplaats in het Compagnonsveld was rustig door afsluiting van de wandelroute (waarnemingen). De combinatie met naastgelegen grasland, waar zwanen worden gedoogd is blijkbaar gunstig. Het is duidelijk dat voldoende rust een belangrijke voorwaarde is.

Effecten van veranderingen in de opvangcapaciteit op grasland en bouwland zijn niet aantoonbaar, omdat Kleine zwanen slechts een klein deel van het voedselaanbod aan oogstresten en grasland consumeren. Het is niet aannemelijk dat dit beperkend is voor de soort. Een laag populatieniveau, een verschuiving van het overwinteringskwartier naar gebieden ten oosten van Nederland en de winterstrengheid (zachte winters) spelen een rol. Onderzoek wijst uit dat Kleine zwanen de laatste jaren op andere locaties in Europa en zelfs in China overwinteren[7],[8]. Het ~~instandhoudingsdoel~~voor het instandhoudingsdoel beoogde ~~–~~ populatie aantal van 90 Kleine zwanen (seizoensmaximum) ~~werd voor het laatst behaald~~was voor het laatst in het gebied aanwezig in 2010/11. Het is aannemelijk dat voldoende draagkracht voor dit aantal nog steeds beschikbaar is, mits voldoende rust op slaapplaatsen en nabijgelegen grasland aanwezig is. De situatie rond het Compagnonsveld in 2020/21 is daarvan een voorbeeld.

De nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen die in kaart zijn gebracht kunnen een negatief effect hebben op het aantal Kleine zwanen dat gebruik maakt van het Fochteloërveen. Bij aanhoudend vorst is de Weperplas, een zandwinplas aan de Weperpolder, een alternatieve slaapplaats. Het initiatief voor een drijvend zonnepark op deze plaats heeft als effect dat deze plas zijn functie als alternatieve slaapplaats verliest. Dit kan ertoe leiden dat Kleine zwanen uitwijken naar andere gebieden, zodat de binding met en het gebruik van het Fochteloërveen afneemt.

5.2 Wilde zwaan

Landelijke situatie

In Nederland komt de Wilde Zwaan vrijwel alleen in de winter voor. Het is een trekvogel die broedt in het noorden van Scandinavië en Rusland en arriveert rond oktober in de overwinteringsgebieden. Een relatief klein en in strengere winters iets groter deel bereikt Nederland. Wilde zwanen leven in gebieden met een combinatie van grote wateren (hun slaapplaats) en uitgestrekte akkers, graslandpolders of uiterwaarden (hun foerageergebied). Het voedselbiotoop bestaat bij voorkeur uit akkers en natte, vaak ondergelopen graslanden met een korte vegetatie. Vooral in het najaar en in de winter foerageert een klein deel van de wilde zwanen in het water en op akkers op graan en bietenresten. Hun rustbiotoop bestaat uit zoete of zoute wateren, ondergelopen boezemlanden en zomerpolders, zand- en modderbanken.

De Nederlandse winter populatie van de Wilde zwaan neemt de laatste jaren toe, met een duidelijk zwaartepunt van de verspreiding in het noorden en oosten van Nederland. De hoogste aantallen van Wilde Zwaan worden in januari waargenomen. Omdat Nederland aan de zuidwestgrens van het winterareaal ligt, fluctueren de aantallen sterk afhankelijk van de winter (Hornman *et al.* 2018, 2019).

Aantal en verspreiding

Wilde zwanen arriveren in het Fochteloërveen in oktober; in de herfst neemt het aantal toe tot enkele tientallen en tijdens de wintermaanden tot ca 100 of meer; in maart vindt wegtrek plaats (Figuur 5-4). In de jaren 1995 – 2012 varieerden de wintermaxima van ca 100 tot 200 exx, daarna tekent zich een negatieve trend af die afwijkt van de landelijke trend (zie Figuur 5-5 en Bijlage 5.2) (Venema & WAD 2001, Van Roomen *et al.* 2007, [redacted] 2009). Het voor het instandhoudingsdoel beoogde aantal, ~~een~~ van ~~seizoensmaximum van~~ 100 vogels (seizoensmaximum), ~~wordt~~ is sinds 2011/12 ~~in de meeste winterseizoenen~~ niet ~~gehaald~~ meer aanwezig.

[7] https://www.sovon.nl/sites/default/files/doc/Sovon-Nieuws_2016-3-p24_Kleine-Zwaan-buigt-af.pdf
[8] https://www.sovon.nl/nl/actueel/nieuws/steeds-minder-kleine-zwanen-nederland

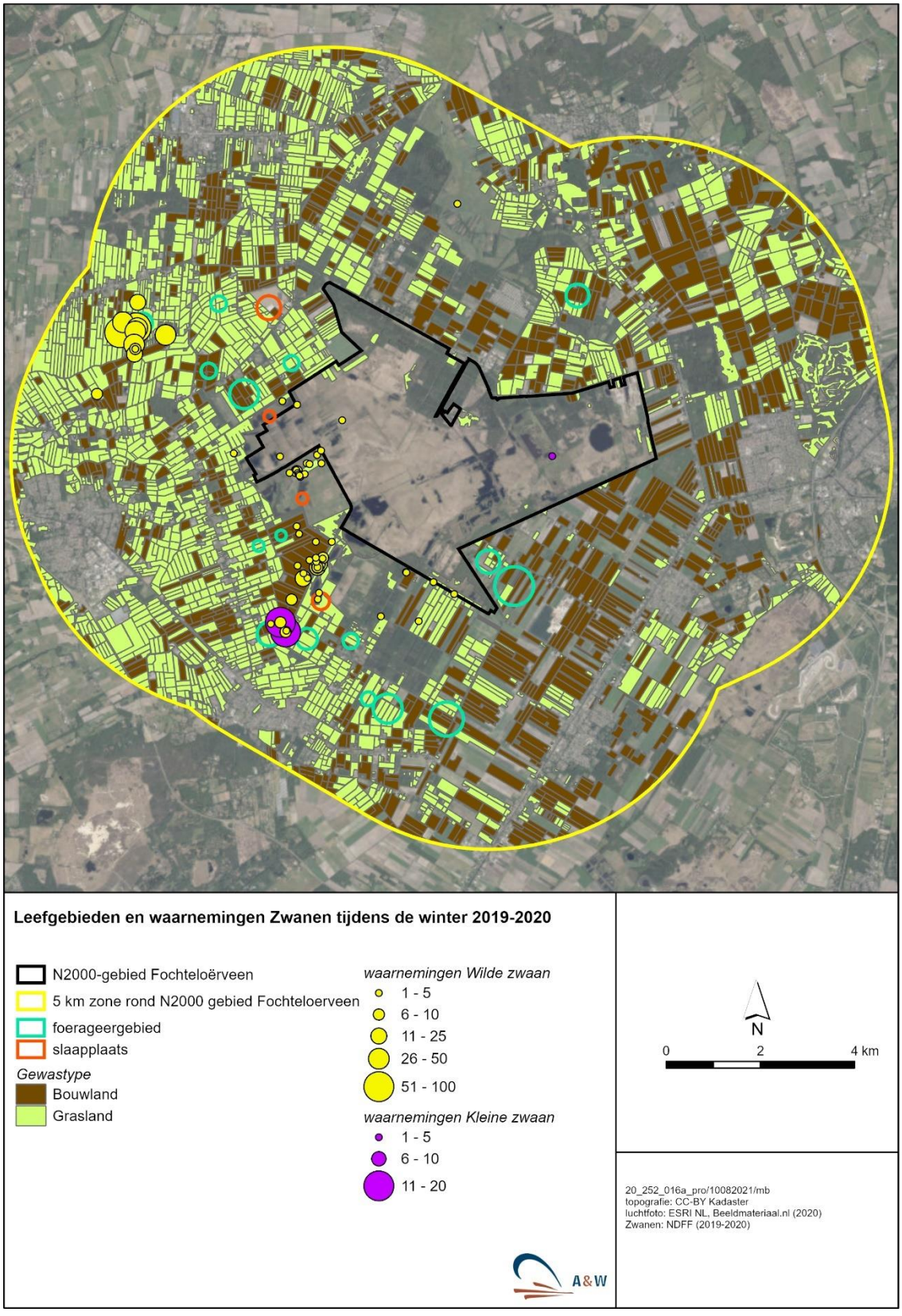

Figuur 5-3 Verspreiding van Kleine zwaan en Wilde zwaan in en rond het Fochteloërveen in de winter 2019/2020.

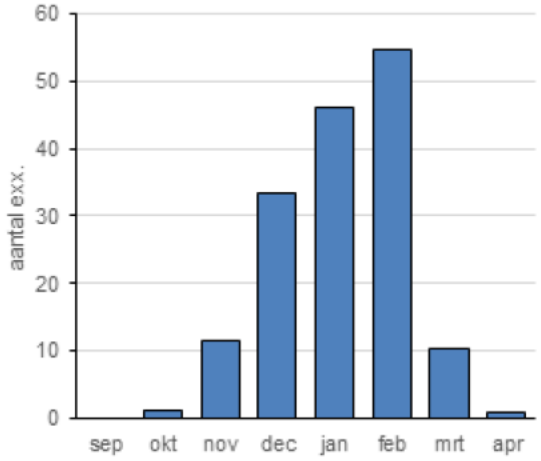

Figuur 5-4 Seizoensverloop (gemiddelden 2014/15 – 2018/19) van de Wilde zwaan in en rond het Fochteloërveen. Bron: [redacted].

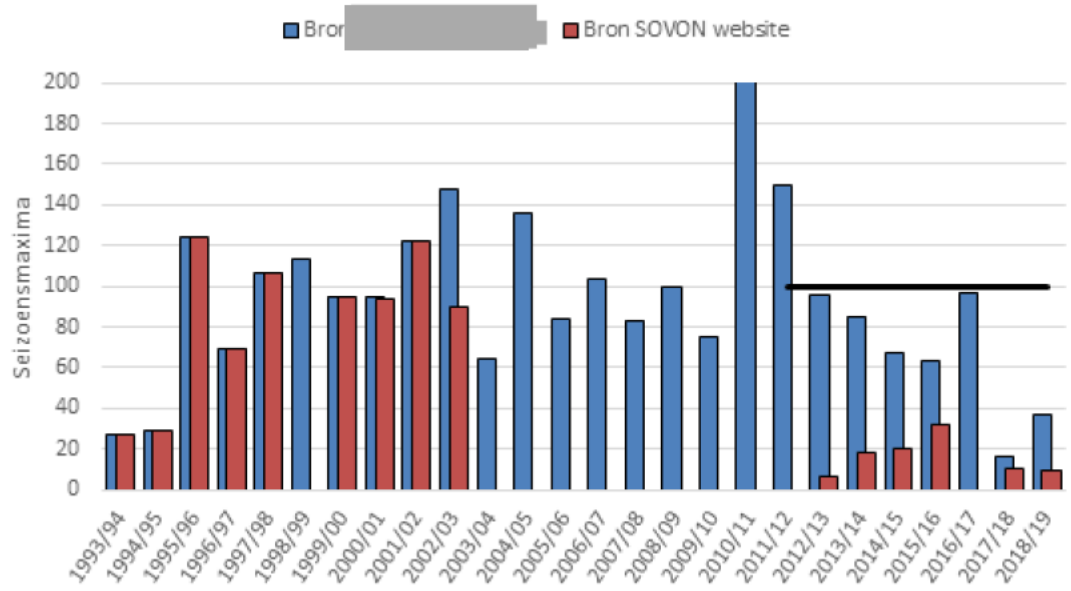

Figuur 5-5 Aantalsontwikkeling (seizoensmaxima) van de Wilde zwaan in en rond het Fochteloërveen. De waarden voor seizoen 2010/2011 (865) valt buiten de grafiek. De zwarte lijn geeft het instandhoudingsdoel weer.

In de winter van 2020/21 foerageerden Wilde zwanen ten noorden van Appelscha en nabij Haule op grasland; deze vogels sliepen op plassen in het Compagnonsveld. In de jaren '90 foerageerden ook relatief hoge aantallen verspreid op akkers nabij Assen, Bovensmilde, Smilde en Ravenswoud; deze vogels sliepen voornamelijk op plassen in het veen en tijdens matige vorst op het Esmeer en het zandwingat in Smilde [redacted] 1996). Rond 2015 was de verspreiding hier sterk ingekrompen. De zwanen kunnen weken achtereen op een vaste locatie verblijven. Bij koud weer verblijven er doorgaans meer Wilde zZwanen in het gebied en deze verblijven hier ook langer ([redacted], 2009a).

Verstoring en draagkracht
De afnemende trend van de Wilde zwaan wijkt af van de positieve landelijke trend (Bijlage 5.2). Dit wijst erop dat lokale factoren een rol spelen. Deze trend valt samen met een afname van de opvangcapaciteit en een toename van verstoringsdruk. Het foerageerareaal is niet noemenswaardig veranderd. De opvangcapaciteit specifiek voor Wilde zwaan is moeilijk vast te stellen omdat zij een beperkt deel van het voedselaanbod consumeren, dat grotendeels uit grasland bestaat. Dit aanbod staat niet onder druk. De kaart met basisverstoringscontouren, gras- en bouwlandpercelen laat zien dat de pleisterplaatsen vooral gelegen zijn in de grotere eenheden met graspercelen en afstand tot paden en wegen (Figuur 5-3). Daarbij is ook de relatie met slaapplaatsen (rust en afstand) van belang. Verstoringsdruk is een kritische factor, die waarschijnlijk beperkend is voor het winteraantal en kan mogelijk het instandhoudingsdoel, draagkracht van het leefgebied voor een populatie van 100 vogels, in gevaar brengen. Dit geldt niet alleen voor fietsers en wandelaars via wegen en paden, maar ook voor verjaging van ganzen op agrarische percelen – zodat ook zwanen de lucht in gaan – en voor vliegverkeer.

De nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen die in kaart zijn gebracht kunnen net als bij de Kleine zwaan een negatief effect hebben op het aantal Wilde zwanen dat gebruik maakt van het Fochteloërveen, indien de Weperplas niet meer als een alternatieve slaapplaats beschikbaar is bij aanhoudende vorst.

5.3 Toendrarietgans

Landelijke situatie
De Toendrarietgans overwintert in een groot deel van Midden-Europa, het noordwesten van Duitsland en delen van Nederland. In Nederland zijn de Toendrarietganzen van oktober tot in de eerste helft van maart te vinden. In het najaar en de winter bestaat het voedsel van de Toendrarietgans hoofdzakelijk (tot 75%) uit oogstresten van suikerbieten, aardappelen en maïs. Naast oogstresten wordt tegen het eind van de winter gras en wintergraan gegeten (Voslamber *et al*. 2004; Feenstra & Van den Berg 2001, Venema & WAD 2001, Buro Bakker, 2009).

Aantal en verspreiding
Toendrarietganzen arriveren in september-oktober in het Fochteloërveen. In de loop van de herfst nemen de aantallen toe, het maximum wordt bereikt in de maanden november – februari, afhankelijk van de weersomstandigheden (Figuur 5-6). Gemiddeld genomen lag de piek in de seizoenen 2014/15 – 2018/19 op ruim 12.000 vogels in december. In maart trekken de vogels weg.

Sinds eind jaren ‘90 schommelt het wintermaximum van de Toendrarietgans tussen globaal 10.000 en 20.000 vogels, met een piekaantal in 2018/18 van ca 15.000 (gebaseerd op maandelijkse tellingen, Figuur 5-7). SOVON benoemt de trend als positief, maar dit is gebaseerd op een beperkt aantal slaapplaatstellingen (1-2 per winterseizoen). Gedurende de laatste vijf winterseizoenen met telgegevens (2015/16 – 2019/20) ~~werd~~ was het aantal van 11.100 vogels, zoals beoogd voor het instandhoudingsdoel, in drie van de seizoenen wel en in twee van de seizoenen niet ~~gehaald~~aanwezig.

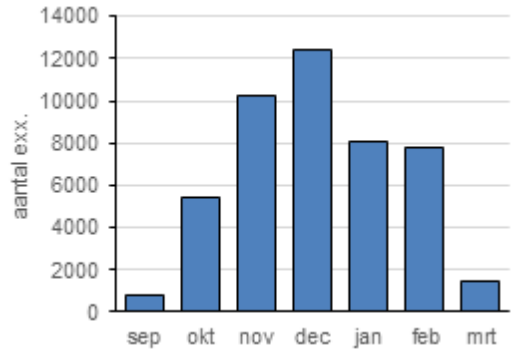

Figuur 5-6 Seizoensverloop (gemiddelden 2014/15 – 2018/19) van de Toendrarietgans in en rond het Fochteloërveen. Bron:

Toendrarietganzen gebruiken de plassen in het Fochteloërveen als slaapplaats en zoeken hun voedsel in het omringende agrarische gebied binnen een straal van 8-10 kilometer rond de slaapplaatsen; dit betreft het gebied binnen ca 5 km rond de buitengrens van het veen. Zonder verstoring gebruiken Toendraganzen agrarische percelen tot ca 2,5 km rond het veen (med.). Overdag drinken ze water uit plasjes op het land, in de rivieren zoals de Kuunder en het Grootdiep, maar ook de wijken tussen het Fochteloërveen en Appelscha. Als de ondiepe plassen in het hoogveen dichtvriezen, drinken ganzen op het Esmeer en twee zandgaten in de buurt. In winters met matige en strenge vorst slapen de meeste ganzen op de Weperplas bij Veenhuizen.

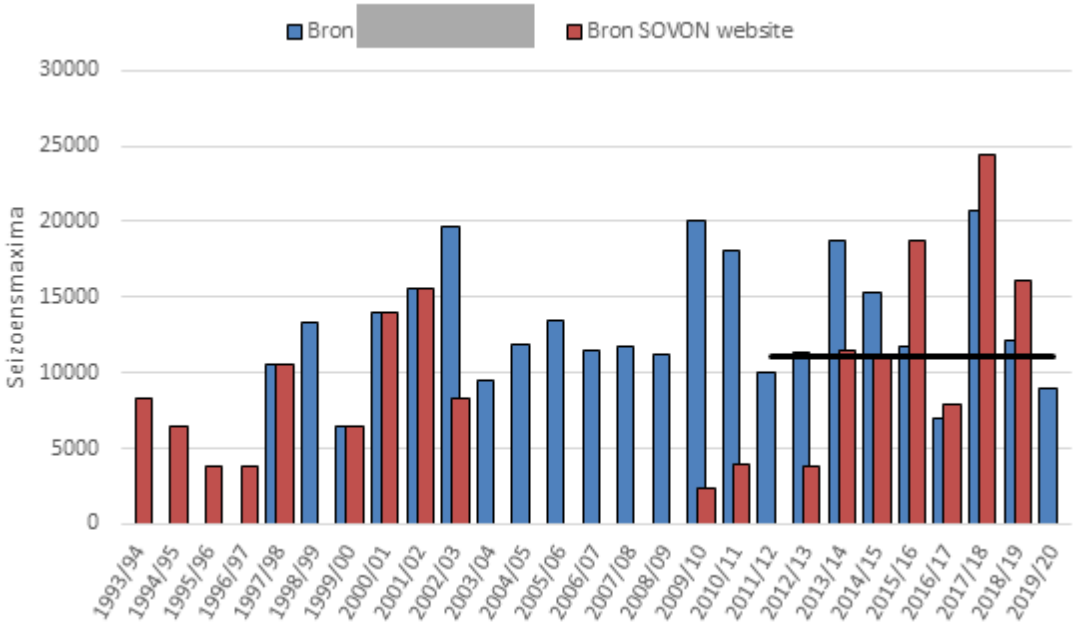

Figuur 5-7 Seizoensmaxima van de Toendrarietgans in en rond het Fochteloërveen in de jaren 1993 tot 2020. De zwarte lijn geeft het instandhoudingsdoel weer.

Verstoring en draagkracht

Seizoensgemiddelden laten een beter beeld zien van het gebruik van Fochteloërveen en omgeving over het winterhalfjaar; deze cijfers wijzen op dalende trend (Zie Figuur 5-8). Deze ontwikkeling wijkt af van de landelijke trend (Bijlage 5.3): een stijging vanaf omstreeks 1990 en een stabilisatie na omstreeks 2010. De recente afname valt samen met een afname van de

opvangcapaciteit als gevolg van een hogere verstoringsdruk. Dit geldt in het bijzonder voor de bouwlandpercelen, waar de Toendrarietganzen voornamelijk van afhankelijk zijn. In de huidige situatie ligt het maximale draagkrachtcijfer voor bouwland net onder het instandhoudingsdoel en het gemiddelde draagkrachtcijfer ruim onder het doel (Zie Figuur 4-2). De gegevens wijzen erop dat de huidige situatie qua verstoringsdruk en opvangcapaciteit kritisch is en dat het instandhoudingsdoel, voldoende draagkracht voor het leefgebied van de Toendrarietgans, niet gehaald wordt.

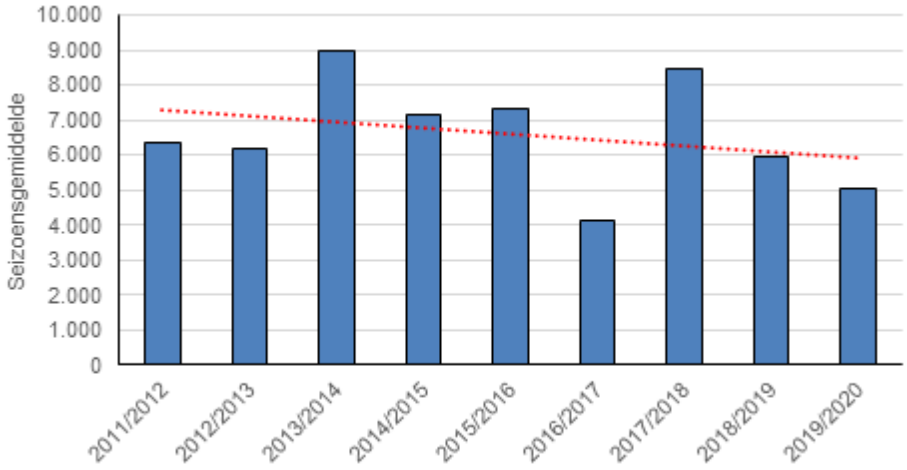

Figuur 5-8 Aantalsontwikkeling van de Toendrarietgans in het gebied Fochteloërveen in de jaren 2011 tot 2020 op basis van seizoensgemiddelden. De trend is in rood weergegeven. Bron: .

5.4 Kolgans

Landelijke situatie

De Kolgans arriveert vanaf oktober in Nederland. De hoogste aantallen Kolganzen worden in november tot februari aangetroffen, waarna de meeste in maart wegtrekken. Het overgrote deel van de Kolganzen in Nederland foerageert op grasland. Sinds enkele jaren komt de soort steeds vroeger aan in de overwinteringsgebieden en met dit verschijnsel lijkt ook de voedselkeuze te veranderen. Vooral de eerste weken na aankomst in oktober en begin november wordt op oogstresten van suikerbieten en maïs gefoerageerd.

De afgelopen decennia zijn de aantallen vogels toegenomen in Nederland, en ook verblijft de soort langer in ons land (Van Roomen *et al.* 2007; Koffijberg & Van Winden 2008). De hoogste aantallen worden gehaald in de graslandgebieden van Friesland en in het rivierengebied van Gelderland (Voslamber *et al*. 2004; Van Roomen *et al.* 2007). In Drenthe concentreren de Kolganzen zich op een beperkt aantal pleisterplaatsen, waarvan het Leekstermeer de belangrijkste is (Venema & WAD 2001, Voslamber *et al*. 2004).

Aantal en verspreiding

Kolganzen arriveren in september-oktober in het Fochteloërveen. De aantallen zijn gemiddeld genomen het hoogst in oktober-november, maar de piek kan ook in december-februari liggen, afhankelijk van de weersomstandigheden (Zie Figuur 5-9). Gemiddeld genomen lag de piek in de seizoenen 2014/15 – 2018/19 op ruim 12.000 vogels in december. In maart trekken de vogels weg.

In de periode 2010-2014 is het seizoensmaximum sterk gestegen van globaal 3.000 naar rond de 10.000; na 2016 is het aantal weer afgenomen tot ruim 4.000 (Figuur 5-10), ruimschoots boven het ~~instandhoudingsdoel~~ voor het instandhoudingsdoel beoogde aantal van 2.300 vogels (seizoensmaximum).

Kolganzen gebruiken de plassen in het Fochteloërveen als slaapplaats en zoeken hun voedsel in het omringende agrarische gebied binnen een straal van 8-10 kilometer rond de slaapplaatsen; dit betreft het gebied binnen ca 5 km rond de buitengrens van het veen. Zij foerageren in kleine groepen samen met Toendrarietganzen op oogstresten, terwijl grotere ongemengde groepen zich op graslanden bevinden. Net als Toendrarietganzen gebruiken ze in verstoringsvrije perioden agrarische percelen tot ca 2,5 km rond het veen (med. [redacted]). Tijdens vorstperioden wijken ze om te drinken uit naar het Esmeer en twee zandgaten in de buurt. In winters met matige en strenge vorst slapen de meeste ganzen op de Weperplas bij Veenhuizen.

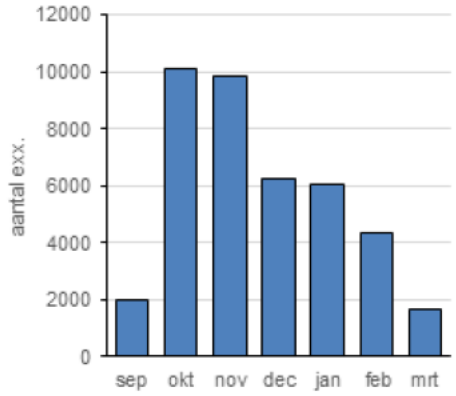

Figuur 5-9 Seizoensverloop (gemiddelden 2014/15 – 2018/19) van de ~~Toendrarietgans~~ Kolgans in en rond het Fochteloërveen. Bron: [redacted]

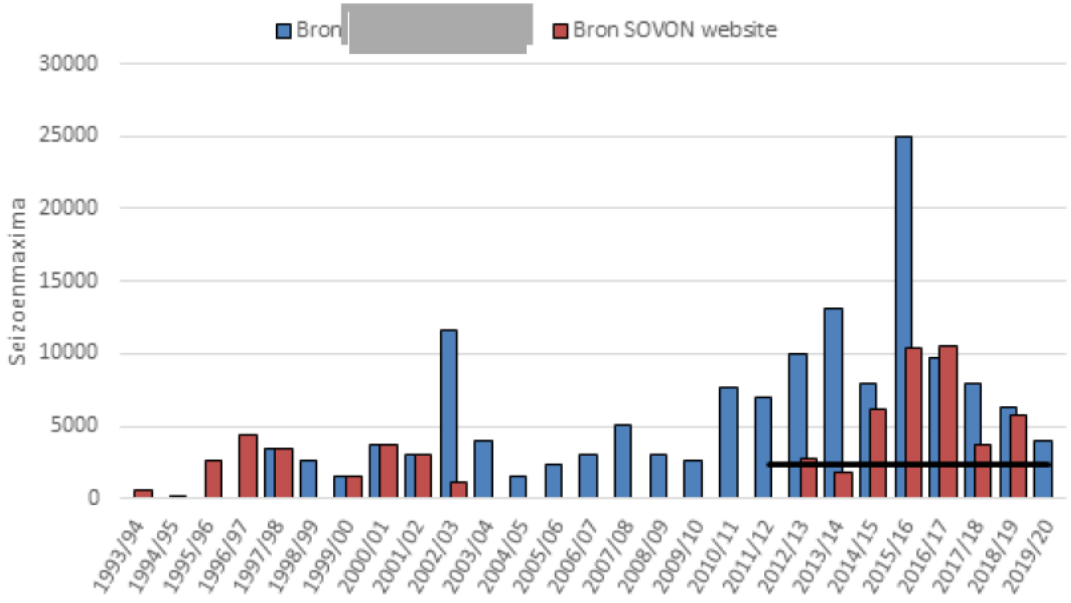

Figuur 5-10 Seizoenmaxima van de Kolgans in het gebied Fochteloërveen in de jaren 1993 tot 2020. De zwarte lijn geeft het instandhoudingsdoel weer.

Verstoring en draagkracht

Seizoensgemiddelden laten een beter beeld zien van het gebruik van Fochteloërveen en omgeving over het winterhalfjaar; deze cijfers wijzen op dalende trend (Figuur 5-11). De landelijke trend is een stijging vanaf omstreeks 1990 en een afname na 2010-2011 in Flevoland en ZW-Nederland; in de noordelijke regio's zijn de aantallen stabiel (Bijlage 5.4, Koffijberg 2019). Het is onduidelijk in hoeverre de lagere recente aantallen rond het Fochteloërveen samenhangen met zachte winters of een afname in de opvangcapaciteit. De draagkrachtberekeningen laten zien dat, rekening houdend met toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen waarbij de draagkracht verder daalt, de draagkracht voldoende blijft voor het instandhoudingsdoel van de Kolgans. Hierbij is de opvangcapaciteit op grasland, waar Kolganzen hoofdzakelijk foerageren, ruimschoots voldoende.

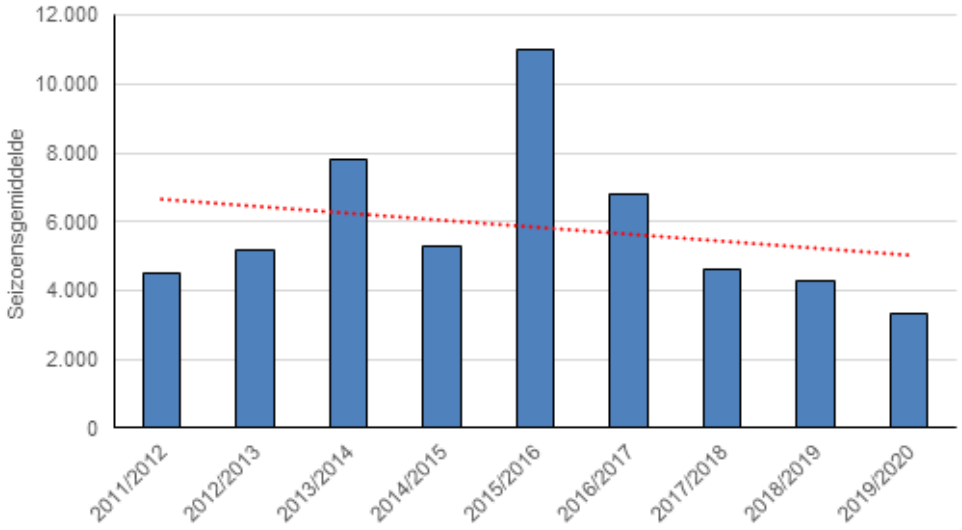

Figuur 5-11 Aantalsontwikkeling van de Kolgans in en rond het Fochteloërveen in de jaren 2011 tot 2020 op basis van seizoensgemiddelden; de trend is in rood weergegeven (geg. [redacted]).

5.5 Wintertaling

Landelijke situatie

In Nederland zijn het hele jaar Wintertalingen aanwezig. De Wintertaling verblijft de doortrek- en winterperiode graag in kleinschalige, ondiepe wateren in 'wetlands' met periodiek terugkerende, of permanent aanwezige pioniervegetaties. In de winter worden vooral zaden van waterplanten, grassen en zoute planten (zoals zeekraal) gegeten (Profielendocument 2008). De aantallen van de Wintertaling in Nederland vertonen enige schommelingen, maar de algehele trend is positief, waarbij het patroon opvallend veel overeenkomst vertoont met dat van de Slobeend (Bijlage 5.5).

Aantal en verspreiding

In het voorjaar, maar vooral in het najaar zijn er vele honderden tot enkele duizenden Wintertalingen in het Fochteloërveen aanwezig. Na de vernatting rond de eeuwwisseling in het Fochteloërveen nam het aantal Wintertalingen tijdelijk sterk toe tot honderden (Figuur 5-12). De laatste jaren is het aantal redelijk stabiel met een seizoensgemiddelde van ca 400-700 (gemiddeld 522) en een sterk variërend seizoensmaximum van 600-2400, doorgaans in de herfstmaanden september – december. Het voor het instandhoudingsdoel beoogde populatie aantal van 600 vogels (seizoensgemiddelde) is in sommige jaren ~~gehaald~~aanwezig.

Belangrijke pleisterplaatsen binnen het Natura 2000-gebied zijn de vloeivelden, het Esmeer en de Brunstinger Plas en andere ondiepe plassen (Figuur 5-13).

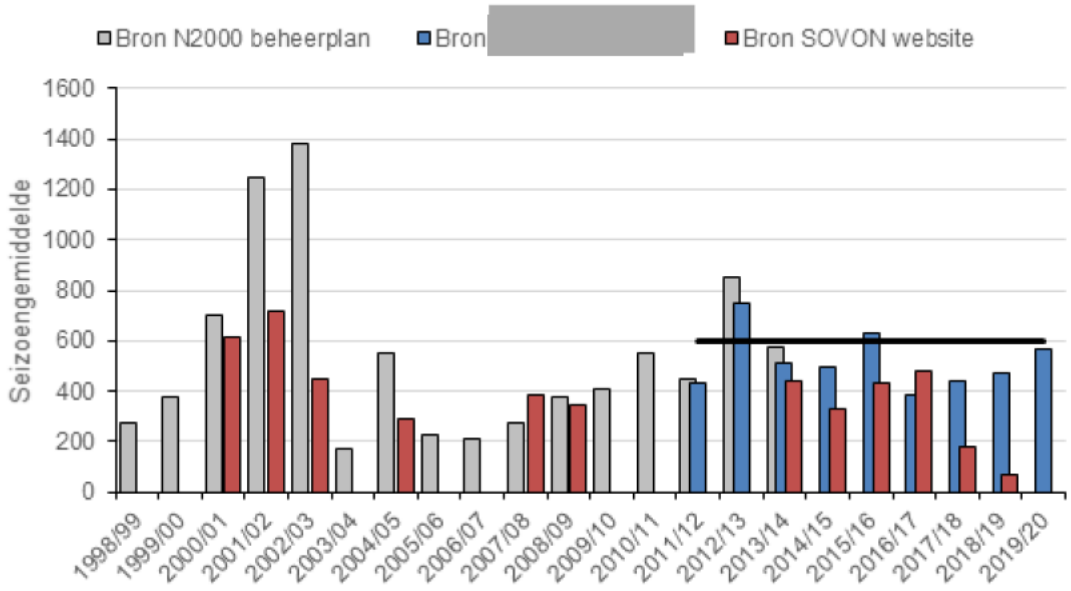

Figuur 5-12 Seizoensgemiddelde van de Wintertaling in het Fochteloërveen sinds 1998/99. De zwarte lijn geeft het instandhoudingsdoel weer.

Verstoring en draagkracht

Een analyse van de afstand van pleisterplaatsen tot wandel- en fietspaden laat zien dat de meeste locaties buiten verstoringsafstand liggen (Figuur 5-14). Deze verstoringsafstand t.o.v. wandelaars is gemiddeld 133 m (zie paragraaf 3.1), maar varieert in relatie tot de openheid van het gebied en de groepsgrootte. Wintertalingen kunnen beschut achter een rietkraag of opslag langs de oever op zeer korte afstand van paden en wegen met recreatief gebruik rusten (ordegrootte enkele tientallen meters). Recreatiedruk blijkt niet beperkend voor de aanwezige aantallen. Gemiddeld genomen lijkt de draagkracht lager dan vereist voor het instandhoudingsdoel. Sturend is waarschijnlijk het areaal ondergelopen ruig grasland – zoals tijdens de vernattingsperiode - , waar Wintertalingen foerageren op drijvende zaden in het najaar. Variatie in het waterpeil is hierin een belangrijke factor.

Effecten van ruimtelijke ontwikkelingen rond het Fochteloërveen worden niet verwacht, omdat Wintertalingen voor het overgrote deel binnen het Natura 2000-gebied verblijven.

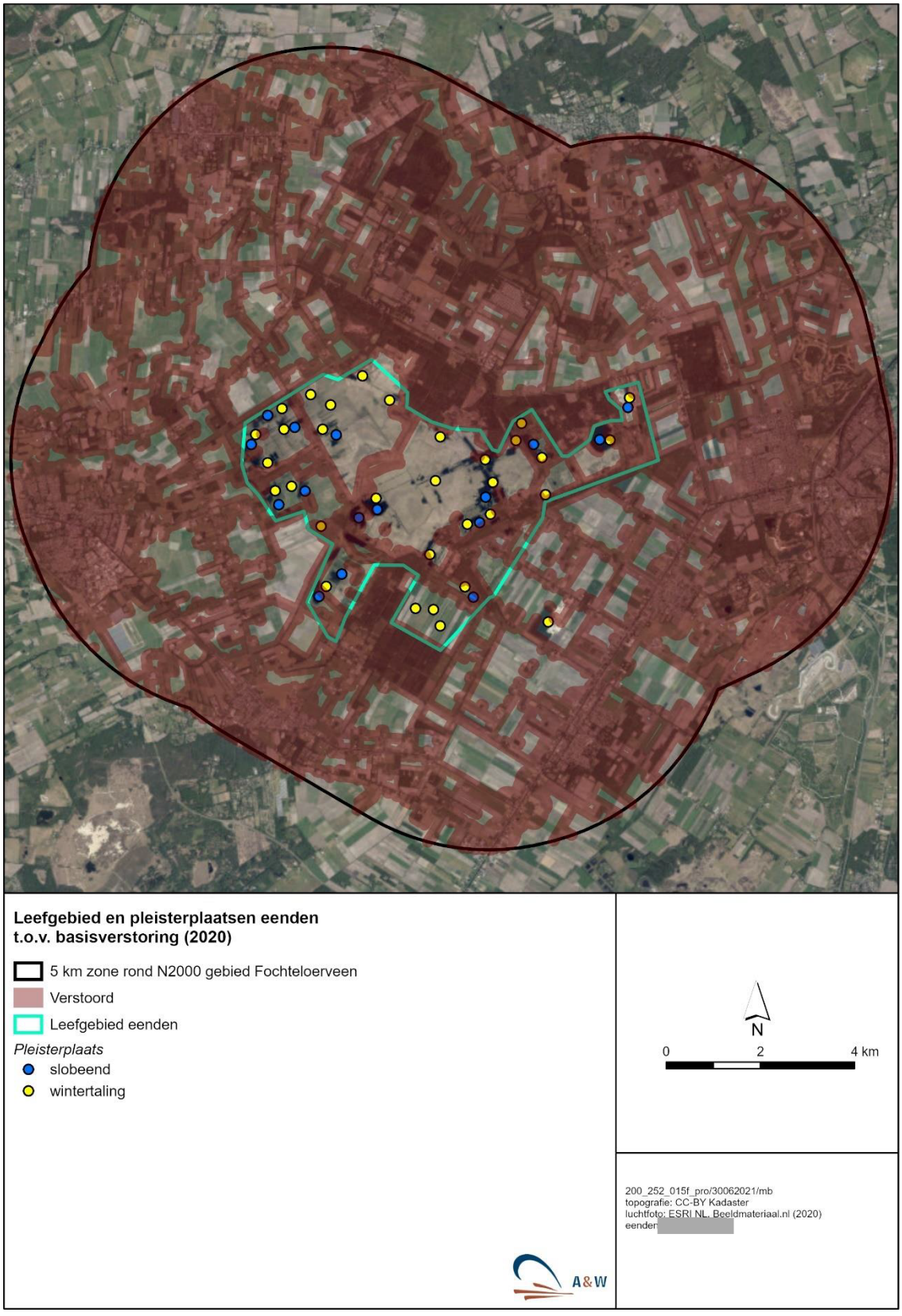

Figuur 5-13 Pleisterplaatsen van Slobeend en Wintertaling in het Fochteloërveen (gegevens). Daarnaast zijn verstoringscontouren rond wegen en paden weergegeven in rood).

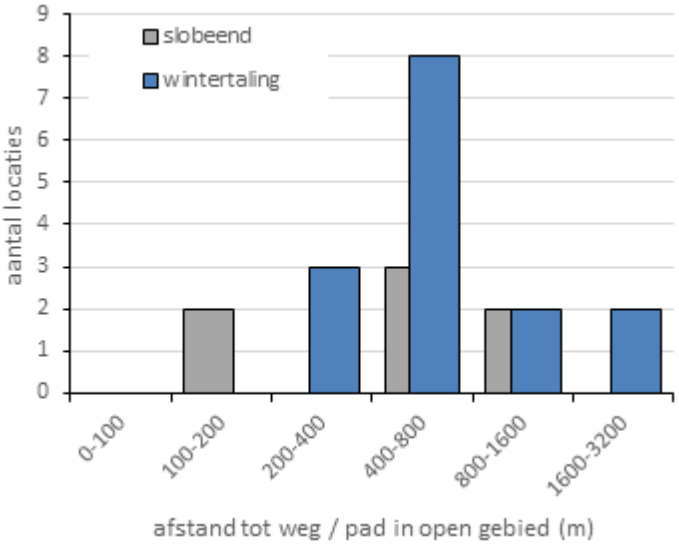

Figuur 5-14 Aanwezigheid van Wintertaling en Slobeend in relatie tot de afstand tot paden in open gebied het Fochteloërveen.

5.6 Slobeend

Landelijke situatie

In Nederland zijn het hele jaar slobeenden aanwezig. Het aantal broedvogels is echter aanzienlijk kleiner dan het aantal vogels dat ons land bezoekt tijdens de trek en in de wintermaanden. De aantallen zijn het hoogst in de doortrekperioden in het najaar (september t/m november) en het voorjaar (maart t/m april). De Slobeend is een grondeleend, die niet of nauwelijks duikt en gebonden is aan ondiepten, oevergebieden en aangrenzende landbouwgebieden. De Slobeend foerageert op plantaardig en dierlijk plankton met aanvulling van slakjes, kreeftachtigen, insectenlarven en zaden.

De aantallen in het winterhalfjaar schommelen sterk in relatie tot winterstrengheid (wegtrek bij strenge vorst), de trend is positief: sinds 1980 is sprake van een significante toename, die zich na 2010 heeft voortgezet (Bijlage 5.6, Van Kleunen 2019).

Aantal en verspreiding

De telgegevens van de Slobeend in het Fochteloërveen zijn onvolledig, maar geven een redelijk goed beeld van het seizoensverloop en de aantalsontwikkeling (Figuur 5-15, 5-16). In het voorjaar en de herfst kunnen globaal 150 – 250 Slobeenden op het Esmeer en op andere locaties pleisteren. Het aantal was in de periode 2004-2014 stabiel, daarna ligt het aantalsniveau fors hoger en met gemiddeld 113 vogels ruimschoots boven het voor het instandhoudingsdoel beoogde aantal van 40 vogels (seizoensgemiddelde). De gegevens die via NDFF en website van SOVON worden weergegeven berusten op te weinig tellingen om een betrouwbaar beeld te geven van de aantallen over het winterhalfjaar en het seizoensgemiddelde.

De verspreiding komt ~~overlapt~~ overeen met die van de Wintertaling: belangrijke pleisterplaatsen binnen het Natura 2000-gebied zijn de vloeivelden, het Esmeer en de Brunstinger Plas en andere ondiepe plassen (Figuur 5-13).

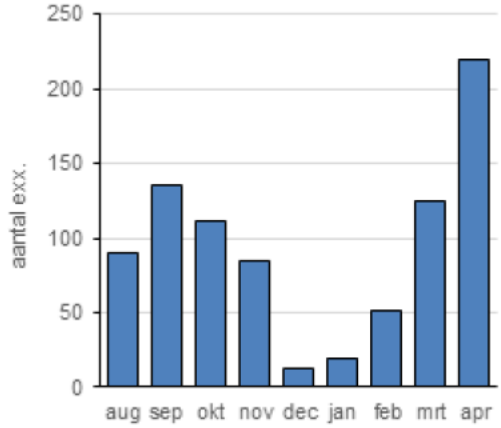

Figuur 5-15 Seizoensverloop (gemiddelden 2014/15 – 2018/19) van de Slobeend in het Fochteloërveen. Bron:

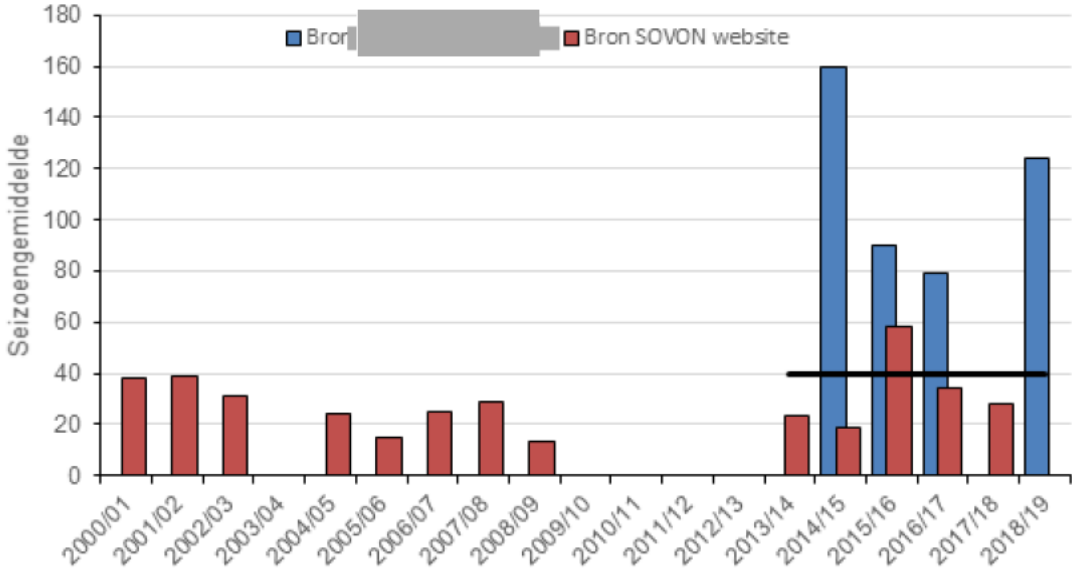

Figuur 5-16 Seizoensgemiddelde van de Slobeend in het Fochteloërveen sinds 1998/99. De zwarte lijn geeft het instandhoudingsdoel weer.

Verstoring en draagkracht

Een analyse van de afstand van pleisterplaatsen tot wandel- en fietspaden laat zien dat de meeste locaties buiten verstoringsafstand liggen (Figuur 5-14). Deze afstand is vergelijkbaar met die van de Wintertaling in ligt open gebied in de ordegrootte van 100-200 m (zie paragraaf 3.1), en is afhankelijk van de aanwezige vegetatie. Slobeenden kunnen beschut achter een rietkraag of opslag langs de oever op aanzienlijk kortere afstand van paden en wegen met recreatief gebruik rusten. Recreatiedruk lijkt niet beperkend voor de aanwezige aantallen. In de huidige situatie is het aanbod aan pleisterplaatsen met voedsel en voldoende rust ruimschoots voldoende voor het instandhoudingsdoel. Effecten van ruimtelijke ontwikkelingen rond het Fochteloërveen worden niet verwacht, omdat Wintertalingen voor het overgrote deel binnen het natura 2000-gebied verblijven.

5.7 Kraanvogel

Landelijke situatie

Sinds 2001 is de Kraanvogel voor het eerst in Nederland tot broeden gekomen, in het Fochteloërveen.. Het Fochteloërveen is het belangrijkste broedgebied, daarnaast is o.a. in het Dwingelderveld en Engbertdijksvenen gebroed; de soort breidt zich verder uit (2018, www.sovon.nl). De vestigingen vallen samen met een sterke uitbreiding van de Duitse broedpopulatie in westelijke richting (www.sovon.nl). Tijdens de voorjaarstrek (eind februari – eind maart) naar Scandinavië en Duitsland, en tijdens de najaarstrek naar Frankrijk en Spanje (half oktober – december) komen vogels aan de grond op en rond slaapplaatsen in hoogveen- en heidegebieden. Kleine aantallen zijn 's winters aanwezig. Dit zijn lokale broedvogels, doortrekkers of overwinteraars van elders. Zij foerageren vooral op oogstresten.

Aantal en verspreiding

Broedvogels

~~De Kraanvogel vestigde zich in 1999 als broedvogel in het Fochteloërveen~~. Sinds 1999 zitten er territoriale kraanvogels in het Fochteloërveen en in 2001 is het eerste Kraanvogelnest gevonden. In de periode 2011-2014 groeide het aantal broedparen tot 8-9 paren; sindsdien is de stand min of meer stabiel (Figuur 5-17). Het broedsucces nam aanvankelijk toe, van 0,9 vliegvlugge jongen per paar tot 1,2 in de jaren 2001-2006. Daarna nam het af tot 0,7 in de jaren 2007-2012 als gevolg van concurrentie tussen paren, waarbij de 'nieuwkomers' in deelgebieden met lagere habitatkwaliteit broedden. De laatste jaren is het broedsucces laag als gevolg van droogte en als gevolg van verstoring door recreanten (Nowald & Feenstra 2020). In 2018 en 2019 vlogen van 8 resp. 9 broedparen slechts 2 jongen uit (www.hetFochteloërveen.nl). Recreatiedrukte via de Fochteloërveenweg verstoorde Kraanvogels die over wilden steken van het veen naar het landbouwgebied dusdanig dat twee jongen niet overleefden in www.hetFochteloërveen.nl).

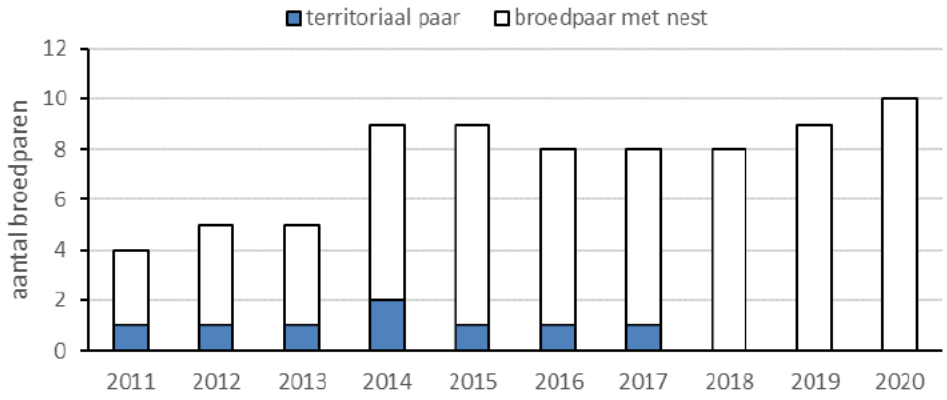

Figuur 5-17 Ontwikkeling van de broedvogelstand van de Kraanvogel in het Fochteloërveen 2011-2020. Bron:

Gedurende het broedseizoen foerageren kraanvogels niet alleen binnen het veen, maar ook daarbuiten. Volwassen vogels eten wormen en andere ongewervelden in graslandpercelen en akkers, en graven o.m. knolletjes op in aardappelakkers. Ouderparen met vliegvlugge jongen (ca. 11 weken oud) verhuizen van de broedlocaties naar direct aangrenzende percelen om te foerageren. Ze maken in enkele deelgebieden gebruik van de aanwezige percelen met gras en landbouwgewassen rond het veen: aan de noordwestzijde (Weperpolder), zuidwestzijde

(grenzend aan de Fochteloërveenweg), westelijk en noordelijk van Ravenswoud en aan de noordoostzijde nabij Norgerhaven (Figuur 5-18).

Wintervogels

Sinds 2000/2001 verblijven Kraanvogels buiten het broedseizoen (nazomerconcentraties en overwintering) structureel in en rond het Fochteloërveen. De aantallen zijn geleidelijk gestegen tot gemiddeld maximaal enkele tientallen per seizoen (67 in 2017/2018; Figuur 5-19). Deze hoge aantallen hebben niet alleen betrekking op Nederlandse, maar ook op Duitse vogels die tijdens strengere winterperioden naar Nederland komen. In de winterperiode slapen de vogels en foerageren ze op percelen in de omgeving van Fochteloo, Ravenswoud en Smilde (Figuur 6.19). Dit deelgebied met grasland en graanpercelen is ook van betekenis als zomerverzamerplaats. Uit geregistreerde waarnemingen blijkt dat verreweg de meeste Kraanvogels een afstand houden van minimaal 200 m tot wegen. Referenties geven een verstoringsafstand aan van 150 m in Scandinavië, 200-300 m in Duitsland, tot 1 km in Spanje. Belangrijke factoren in deze variatie zijn waarschijnlijk de periode van het jaar (broedfase dan wel overwintering) en de groepsgrootte (grotere groepen reageren doorgaans op grotere afstand, zie paragraaf 3.1).

In 2007 bleek dat het meest op maïsstoppels werd gefoerageerd (51%), daarnaast op grasland (27%). In augustus en september werden graanpercelen en maispercelen bezocht zodra ze waren geoogst. Van januari tot maart zijn maïsstoppels de belangrijkste voedselbron (53%). Daarnaast worden ook wormen gegeten [redacted] 2007).

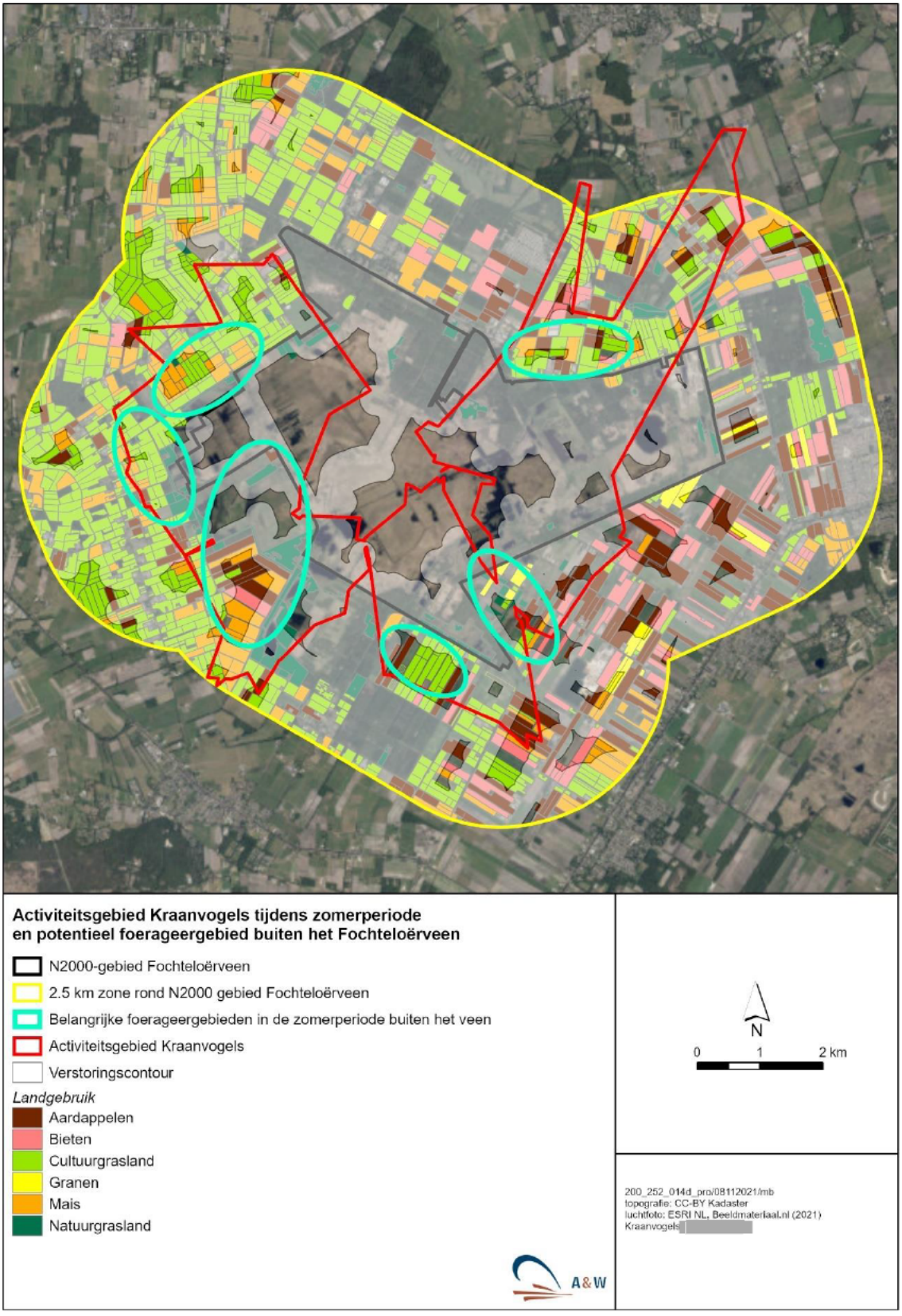

Figuur 5-18 Activiteitengebied van Kraanvogels in en rond het Fochteloërveen in de zomerperiode (binnen een afstand van 2,5 km rond het veen, 2013-2017, geg. [redacted]) en de belangrijkste foerageergebieden van de broedvogels op basis van waarnemingen 2016-2020, NDFF).

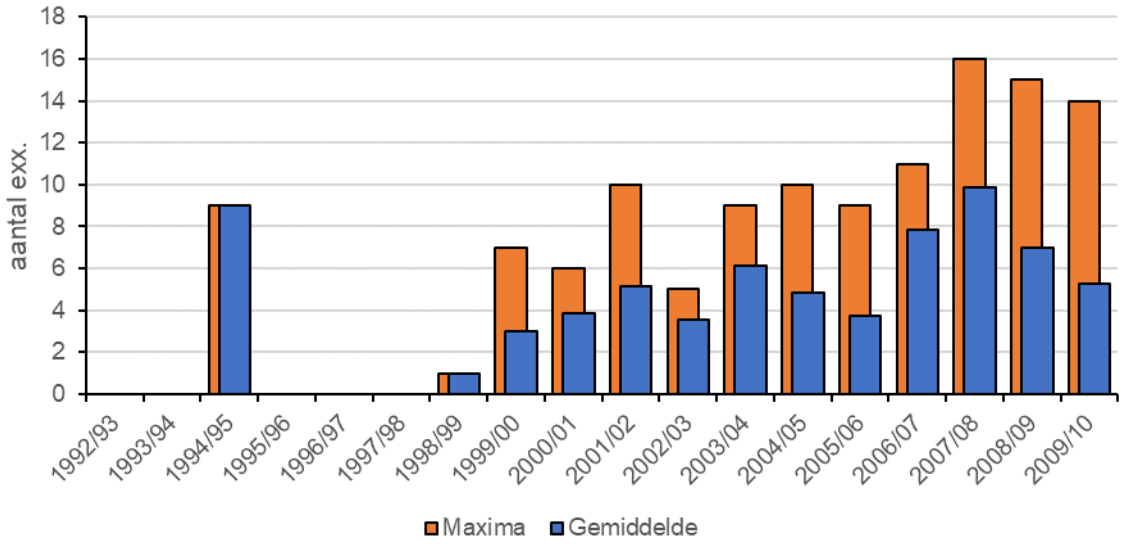

Figuur 5-19 Aantal Kraanvogels rond het Fochteloërveen in de winterperiode sinds 1992/93. Weergegeven zijn gemiddelden en maxima in de maanden september – maart. Bron: www.hetFochteloërveen.nl. Gegevens uit de seizoenen 2011/12 – 2019/20 zijn nog niet beschikbaar.

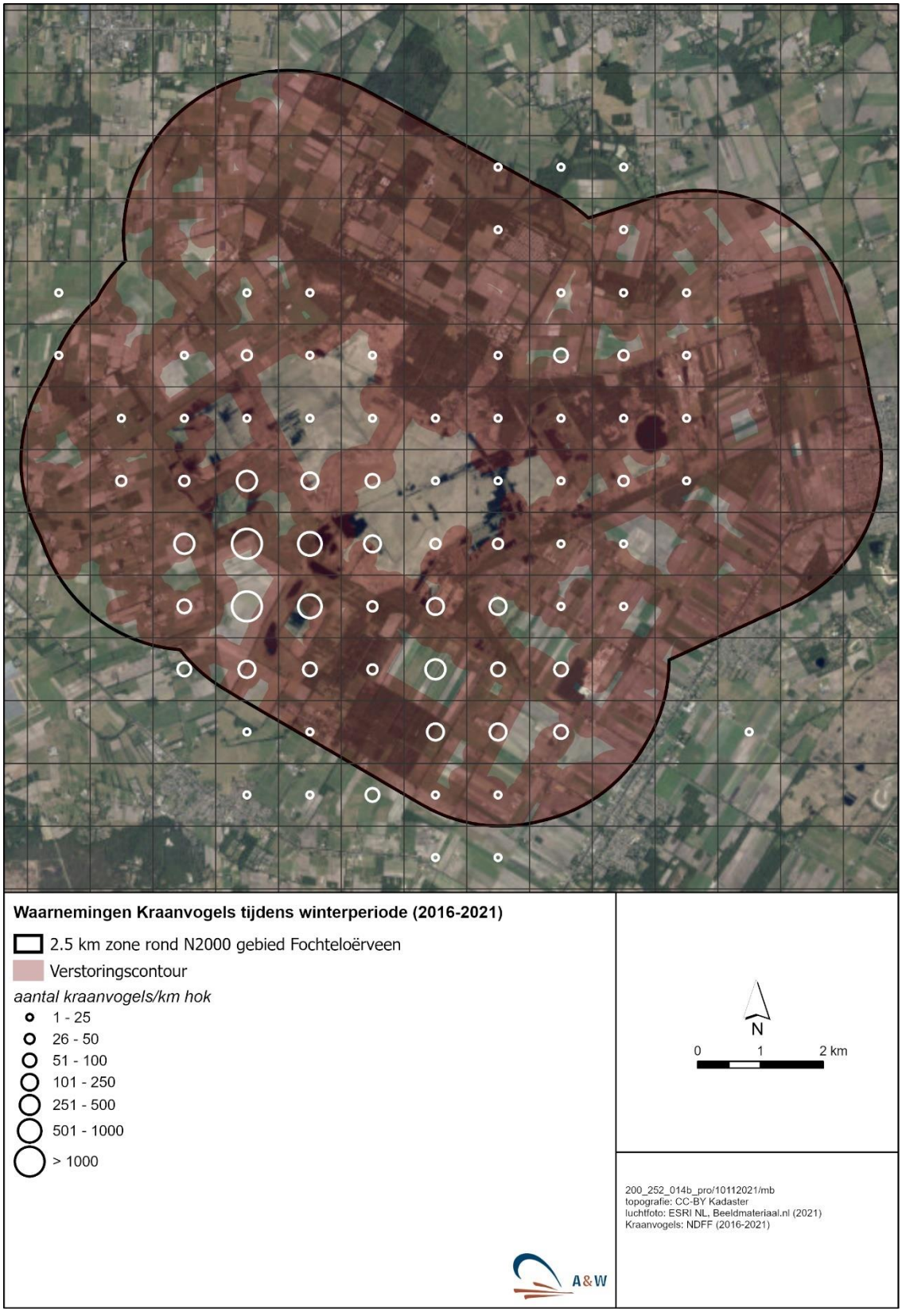

Figuur 5-20 Verspreiding van Kraanvogels in de winterseizoenen 2016/17 – 2020/21 op basis van losse waarnemingen (NDFF). Het als verstoord beschouwde gebied ligt binnen 200 m afstand van wegen en paden. ~~NB: deze weergave wordt nog aangepast (deel geeft locaties waarnemers weer i.p.v. vogels), mede i.v.m. auteursrechten.~~

Verstoring en draagkracht

De Kraanvogel is niet als kwalificerende broedvogel voor het Fochteloërveen aangewezen. Wel is de soort een Vogelrichtlijn soort en benoemd als onderdeel van de kernopgave. Het grote belang voor de soort in Nederland is evident; de broedpopulatie in Nederland is gestegen tot 40 paar, waarvan 10 in het Fochteloërveen (Nooowald & Feenstra 2020). Hoewel aantallen kraanvogels niet gebruikt worden in toetsing in relatie tot draagkracht, kan het referentiegetal gesteld worden op 9 broedparen (stand in 2019). Ook in de nazomer en het winterhalfjaar pleistert een belangrijk aandeel in en rond het Fochteloërveen. Het recente maximum buiten het broedseizoen ligt op ca 60-70 exemplaren.

Broedvogels

De draagkracht van het gebied voor broedvogels is niet goed te bepalen, omdat habitatanalyses van het terreingebruik in agrarisch gebied ontbreken; een scan van literatuur uit Duitsland en andere landen leverde geen bruikbare referenties op. De stabilisatie van het aantal broedparen wijst op erop dat de beschikbare draagkracht, tot een tiental broedparen, bereikt is. Uit karteringen van activiteiten van Kraanvogels (broedparen en families) rond het veen blijkt dat ze tot 2 á 2,5 km van het broedgebied foerageren en dat geschikte foerageergronden benut worden. Welke oppervlakte en welke kwaliteit nodig is voor een broedpaar is niet goed duidelijk. Een belangrijke vraag is in hoeverre het broedresultaat beperkt wordt door recreatiedruk. De Kraanvogel toegenomen als broed- en wintervogel bij het huidige bestaande gebruik. Blijkbaar is het bestaande gebruik geen belemmering geweest voor Kraanvogel om zich te vestigen en in aantal toe te nemen. De vraag is echter of stabilisatie in aantallen niet beperkt wordt door huidige gebruik. Er zijn aanwijzingen dat broedsucces beïnvloed wordt door klimaat, maar ook door verstoring. Verstoringsincidenten komen voor in het broedgebied door natuurfotografen, loslopende honden en mountainbikers (Nowaold & Feenstra 2020). Het is duidelijk dat Kraanvogels gebaat zijn bij rust, niet alleen in het broedgebied, maar ook in de overgangszone van het veen naar aangrenzend foerageergebied in de periode waarin oudervogels met jongen oversteken van broedgebied naar landbouwgebied. Deze trajecten zijn vooral de Helomaweg, Veenweg, Fochteloërveenweg, en Compagnonsweg aan de oostzijde van het veen.

Het perspectief van klimaatverandering is voor Duitsland en Zweden gunstig ingeschat, omdat broedvogels eerder arriveren en beginnen met broeden, zodat meer tijd is voor vervolglegsels na een mislukte broedpoging (Lundgren & Nowaold 2010). Droge zomers zoals in 2019 en 2020, met een lager voedselaanbod en hogere predatiedruk zijn echter ongunstig voor de Kraanvogel als broedvogel in Nederland en Duitsland (Nowoald & Feenstra 2020). Het effect van klimaatverandering is moeilijk te voorspellen, omdat ook natte zomers mogelijk zijn - 2021 is wat dit betreft een actueel voorbeeld.

Wintervogels

De opvangcapaciteit voor Kraanvogels buiten het broedseizoen kan niet gekwantificeerd worden, omdat draagkrachtcijfers voor verschillende gewassen specifiek voor Kraanvogels ontbreken. Het aantal wintervogels laat een stijgende lijn zien. Verspreidingsgegevens maken duidelijk dat Kraanvogels verstoringsgevoelig zijn en afstand houden tot wegen. Verstoringen komen voor door recreatie en gerichte verjaging (vooral gericht op ganzen), maar niet duidelijk is in hoeverre het aantal in de huidige situatie beperkt wordt door verstoringsdruk.

De Kraanvogel lijkt door de hogere gemiddelde temperaturen langer te doen over de migratie in de herfst. Ze nemen vaker tussenstops of verblijven langer bij zo'n tussenstop. Doordat ze langer verblijven op een plaats, is de kans dat jonge kraanvogels de migratie overleven groter (Volkov *et al.,* 2016). Ook de aantallen nemen toe, doordat er meer voedsel beschikbaar is (Salvi, 2012). De aantallen in de winterperiode hangen echter niet alleen samen met de populatiegroei in

Duitsland, maar ook met winterstrengheid. Klimaatverandering, met minder strenge winters kan ertoe leiden dat meer vogels noordelijker overwinteren. Dit kan betekenen minder vaak een influx optreedt vanuit Duitsland. Aan de andere kant lijken de omstandigheden voor Nederlandse broedvogels gunstiger te worden om lokaal te overwinteren.

6 Draagkrachtscenario's en maatregelen

Uit hoofdstuk 4 is gebleken dat verstoring door jacht en verjaging kavelbreed, en verstoring door wandelaars en fietsers via wegen en paden, het grootste effect hebben op de opvangcapaciteit van zwanen en ganzen in het gebied. In cumulatie met de andere verstoringsbronnen resulteert dit in een opvangcapaciteit voor bouwland ruim onder het benodigde instandhoudingsdoel. Dit kan voor de Toendrarietgans en in mindere mate Kleine zwaan en Wilde zwaan een probleem opleveren, aangezien deze soorten afhankelijk zijn van bouwland. Voor grasland en bouwland samen is de opvangcapaciteit onvoldoende uitgaande van minimale draagkrachtcijfers van de gewastypen en voldoende uitgaande voor gemiddelde of maximale draagkrachtcijfers. Daarbij moet bedacht worden dat op vogelsoortniveau deze conclusie alleen van toepassing is op de Kolgans, die van oogstresten profiteert, maar primair een graseter is.

Om voldoende opvangcapaciteit te bewerkstelligen in de huidige situatie en te kunnen blijven garanderen in een toekomstige situatie waarin ruimtelijke ontwikkelingen, en mogelijk vliegverkeer en recreatie, een negatief effect kunnen hebben op de doelsoorten die deels of grotendeels afhankelijk zijn van bouwland, zijn maatregelen om verstoring te voorkomen noodzakelijk. Hierbij dient de opvangcapaciteit op bouwland in de huidige situatie minimaal verhoogd te worden met 13% uitgaande van de historische situatie (2009) en rekening houdend met de aangenomen marges. In een toekomstige situatie, dient de opvangcapaciteit ten minste met 21% verhoogd te worden om negatieve effecten van de in kaart gebrachte ontwikkelingen te compenseren.

In dit hoofdstuk wordt achtereenvolgens inzicht gegeven in de veranderingen in opvangcapaciteit door middel van theoretische draagkrachtscenario's waarbij verschillende verstoringsbronnen worden beperkt; welke maatregelen theoretisch de meeste draagkracht opleveren; en de indicatieve kosten die hier mee gemoeid zijn.

6.1 Draagkrachtscenario's

Om inzicht te geven in de veranderingen in opvangcapaciteit bij het beperken van verstoring, zijn in de eerste plaats drie algemene draagkrachtscenario's uitgewerkt: 1) het halveren van recreatief gebruik van paden en wegen; 2) wegnemen van verstoring door jacht en verjaging; 3) een combinatie van beide. In Figuur 6-1 en Figuur 6-2 is het resultaat weergegeven van d berekeningen in de toekomstige situatie, wanneer rekening wordt gehouden met de verschillende scenario's ten opzichte van de huidige situatie. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen de basisverstoring (van infrastructuur aan wegen en bebouwing, bos, regulier extensief gebruik) en totale cumulatieve verstoring, waarin additionele verstoring (recreatie, jacht en verjaging, vliegverkeer) is meegenomen.

Scenario 1: halveren verstoring wandelaars en fietsers
In scenario 1 is de verstoring door wandelaars en fietsers via paden of wegen binnen een straal van 5 km rondom het veen met de helft verminderd. De overige verstoring is gelijk gehouden. Uit Figuur 6-1 blijkt dat de opvangcapaciteit voor bouwland (relevant voor met name Toendrarietgans) in dit scenario niet boven de benodigde capaciteit uit komt. Voor bouwland en grasland samen is dit nog steeds het geval, ook niet indien van maximale draagkrachtwaarden wordt uitgegaan.

Scenario 2: wegnemen verstoringsdruk jacht, verjaging en afschot

In scenario 2 is verstoring door jacht, verjaging en afschot op nul gezet in het gehele gebied binnen een 5 km straal rondom het veen. De overige verstoring is gelijk gehouden. Wanneer dit scenario wordt toegepast, blijkt dat de opvangcapaciteit voor bouwland, rekening houdend met maximale draagkrachtwaarden, voldoende is om aan de benodigde opvangcapaciteit te voldoen. Echter is dit nog niet het geval voor de minimale en gemiddelde draagkrachtwaarden.

Scenario 3: combinatie scenario 1 + 2

In scenario 3 zijn scenario 1 en scenario 2 gecombineerd, waarbij de overige verstoringsbronnen gelijk zijn gehouden. Het resultaat van dit scenario laat zien dat de benodigde opvangcapaciteit van totaal grasland en bouwland nu ook wordt gehaald uitgaande van minimale draagkrachtwaarden. Ook de opvangcapaciteit voor bouwland komt met gemiddelde draagkrachtwaarden boven de benodigde opvangcapaciteit uit.

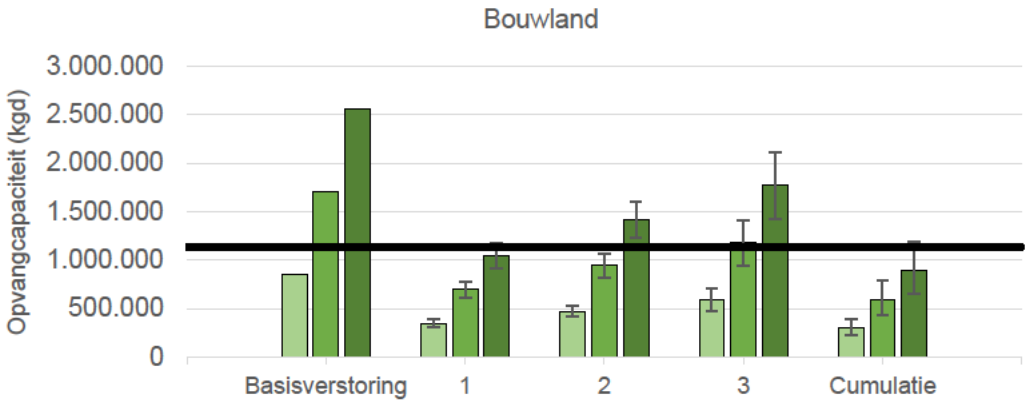

Figuur 6-1 Overzicht opvangcapaciteit bouwland in de toekomstige situatie in verschillende scenario's: 1: verstoring wandelaars en fietsers gehalveerd, 2: geen verjaging, 3: combinatie van 1 en 2.

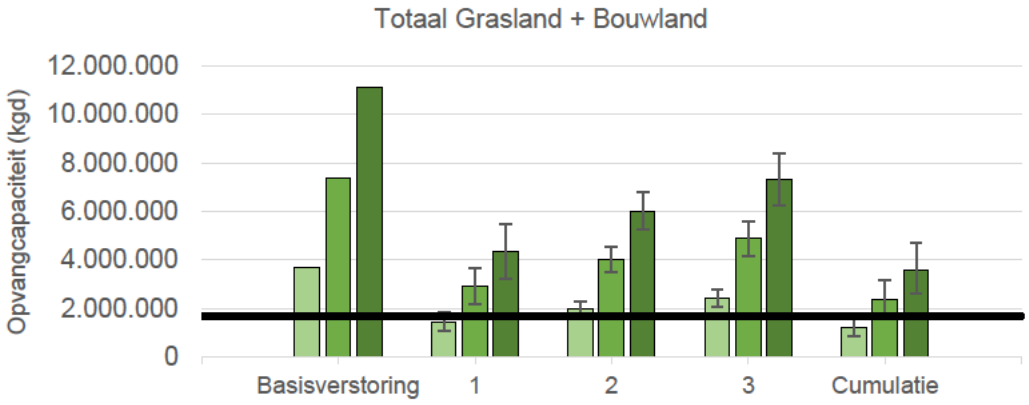

Figuur 6-2 Overzicht opvangcapaciteit bouwland en grasland gezamenlijk in de toekomstige situatie in verschillende scenario's: 1: verstoring wandelaars en fietsers gehalveerd, 2: geen verjaging, 3: combinatie van 1 en 2.

Uit bovenstaande theoretische draagkrachtscenario's blijkt dat het beperken van een combinatie van verstoringsbronnen het meest effectief is voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen voor de ganzen en zwanen in een toekomstige situatie.

6.2 Maatregelen

Om te komen tot een gebiedsgericht advies om te voldoen aan de benodigde opvangcapaciteit, is een nadere uitwerking gemaakt van draagkrachtscenario's aan de hand van concrete maatregelen binnen een 2,5 km en 5 km straal rondom het Fochteloërveen. Hiervoor is ten eerste een inventarisatie gemaakt van relevante maatregelen op basis van literatuuronderzoek en uitwisseling met gebiedskenners. De volgende categorieën en maatregelen zijn hierbij onderscheiden:

i. Beperken van verstoring door recreatie
ii. Beperken van verstoring door jacht, verjaging en afschot
iii. Vergroten foerageergebied
iv. Selectief plannen ruimtelijke ontwikkelingen
v. Handhaving

De eerste drie maatregelcategorieën hebben direct betrekking op de opvangcapaciteit van het foerageergebied. Voor deze maatregelen konden de draagkrachtscenario's kwantitatief worden uitgewerkt. De laatste twee maatregelcategorieën zijn niet in opvangcapaciteit te duiden en zijn daarom los beschreven. De aanpak en resultaten per maatregel staan omschreven in de volgende paragrafen.

Maatregelen opvangcapaciteit

Voor het kwantificeren van de effecten van maatregelen op de opvangcapaciteit is gebruik gemaakt van het GIS-model. Hiervoor zijn ten eerste de ligging en locaties waar de maatregelen betrekking op hebben gelinkt aan de bestaande km-hokken binnen een straal van 2,5 en 5 km rondom het Fochteloërveen. Vervolgens is per km-hok afhankelijk van de maatregel, de desbetreffende verstoring verlaagd, of de draagkrachtwaarde van het gewastype verhoogd, waarbij de overige verstoring gelijk is gehouden. Hierbij is in sommige gevallen de maatregel toegespitst op verschillende deelgebieden (deelgebieden 1,2,3 en A, B, C) (zie Figuur 6-4 en 6-5 en bijlage 1.6). Dit heeft geresulteerd in een matrix van draagkrachtscenario's uitgedrukt in draagkrachtwinst (in percentage) ten opzichte van de opvangcapaciteit met gecumuleerde verstoring (zie Figuur 4-6 en 4-7). De effectiviteit van verschillende maatregelen is weergegeven per deelgebied voor de huidige en toekomstige situatie (zie Tabel 6-1) (voor details zie Bijlage 1.6; Tabel 1-11 en 1-12).

i. Beperken van verstoring door recreatie

Maatregelen om verstoring door recreanten te beperken, zijn niet eenvoudig te realiseren. Zo worden wegen of paden niet alleen gebruikt ter recreatie maar ook als doorgaande weg, zoals fietspad Bonghaar en de Fochteloërveenweg, welke niet zomaar afgesloten kunnen worden. Het is daarnaast belangrijk om de belangrijke locaties voor de doelsoorten in ogenschouw te nemen, waaronder bijvoorbeeld paden nabij slaapplaatsen en trajecten waar kraanvogels met jongen foerageren op percelen direct grenzend aan het veen.

Gebiedskenner en Kraanvogelexpert [redacted] heeft in het kader van een toekomstige publicatie, verschillende verstoringsbeperkende maatregelen in kaart gebracht vanuit het perspectief van de Kraanvogel. Deze natuurvisie geeft ruimte aan alle soorten van klein naar groot. Op basis van dit kaartbeeld zijn twee maatregelen geselecteerd voor het huidige onderzoek om verstoring door recreatie te beperken, waarbij de verstoringsdruk door wandelaars en fietsers op 0 gezet is (zie Figuur 6-3):

a. het afsluiten van paden en wegen;
b. de aanleg van struweel/boswal

In Tabel 6-1 en 6-2 is het complete overzicht gegeven van de doorgerekende opvangcapaciteit op basis van de maatregelen. Hieruit blijkt dat voor zowel de huidige als de toekomstige situatie de afsluiting van paden/wegen evenals de aanleg van struweel/boswal respectievelijk 2% en 1% draagkrachtwinst van bouwland als foerageergebied opleveren. Voor de opvangcapaciteit van bouwland en grasland tezamen is de maximale draagkrachtwinst 3% en 4% voor de huidige en toekomstige situatie bij het afsluiten van paden en wegen. Mogelijk is het effect van deze maatregelen in de praktijk groter dan bij deze theoretische benadering, rekening houdend met het in de toekomst toenemende aantal recreanten / gebruikers in het gebied door o.a. Corona-ontwikkelingen en/of woningbouw.

ii. Beperken van verstoring door jacht, verjaging en afschot

Naast dat ganzen worden verjaagd in de percelen rondom het Fochteloërveen, kan dit ook een effect hebben op zwanen die op dezelfde gebieden foerageren (Molenaar 2019). Het is wenselijk dat ervoor gezorgd wordt dat er voldoende rust ontstaat in de huidige foerageergebieden door verjaging tegen te gaan. Aangezien de zwanen en ganzen vaak in dezelfde gebieden foerageren is het te overwegen om gecombineerde rustgebieden in te stellen.

Het beperken van verstoring in het gebied door jacht, verjaging en afschot kan gerealiseerd worden door de volgende maatregelen:

a. Instellen ganzenfoerageergebied;
b. Stoppen jacht

Bij het instellen van ganzenfoerageergebieden dient verjaging en afschot verboden te worden op kavels met de meeste potentiële opvangcapaciteit voor de doelsoorten. Om de rust te bewaken dient ook jacht rond deze kavels verboden te worden, evenals verstoring door crossmotoren of andersoortige kavelverstoring. In Figuur 6-4 en 6-5 zijn voor de huidige en toekomstige situatie globaal drie deelgebieden (deelgebied A, B en C) in kaart gebracht op basis van het beschikbare areaal bouwland en de historische verspreiding van zwanen en toendrarietganzen. Voor de doorrekening is de verstoringsdruk van jacht/verjaging en crossers/metaaldetectie op 0 gezet.

Uit Tabel 6-1 valt af te leiden dat het instellen van ganzenfoerageergebieden in deelgebied B ten opzichte van deelgebied A en C, de meeste draagkrachtwinst oplevert op bouwland; 26% en 30% binnen respectievelijk de 2,5 km en 5 km contour in de huidige situatie. Voor de toekomstige situatie neemt de draagkrachtwinst nog 2% toe, tot 28% en 32%. Dit is ruim boven het gestelde minimale percentage draagkrachtwinst van bouwland van 21%.

iii. Vergroten foerageergebied

Naast het beperken van verstoring, kan de opvangcapaciteit verhoogd worden door het vergroten van het foerageergebied. In dit kader is een drietal maatregelen vastgesteld, waarvoor de opvangcapaciteit is doorgerekend:

a. oogstresten laten liggen,
b. omzetten grasland naar bouwland en
c. omzetten bollen/sierteelt naar bouwland.

a. Oogstresten laten liggen

Uit een analyse van Visser *et al.* (2009) is gebleken dat percelen waar een zogenoemd 'oogstrestenpakket' werd toegepast, zeer goed benut werden door ganzen. Binnen het oogstrestenpakket werden beperkingen gesteld aan de grondbewerking na de oogst. Hierbij moesten de oogstresten boven in/op de bodem blijven, met de mogelijkheid om het jaar daarop een fijn gewas te zaaien (biet/ui). Dit pakket bleek meer draagkracht te bieden voor ganzen dan andere pakketten waarbij de beschikbaarheid van benutbaar gras werd verhoogd of voedsel werd aangeboden via het beschikbaar stellen van wintergraan. De bevindingen in een onderzoek van Rosin et al. (2012) bevestigen deze analyse, waarbij tevens werd geadviseerd oogstresten (waaronder maïs) langer te laten liggen.

Op basis van deze bevinding is voor de huidige studie het effect op de opvangcapaciteit berekend wanneer oogstresten langer zouden blijven liggen in de drie deelgebieden (deelgebied A, B, C). Om dit oogstrestenpakket te benaderen, zijn de gemiddelde draagkrachtcijfers van de gewastypen (aardappelen, bieten, granen mais) met 50% verhoogd (maximale draagkrachtwaarde) in de aan de deelgebieden gelinkte km-hok vakken. Dit percentage is indicatief op basis van de resultaten die geboekt kunnen worden uit het onderzoek van Visser et al. (2009).

b. Omzetten grasland naar bouwland

Een andere optie voor het verhogen van de opvangcapaciteit op bouwland is het veranderen van grondgebruik. Hierbij kan onder andere gedacht worden aan het omzetten van grasland naar bouwland. Ook voor deze benadering zijn drie deelgebieden aangewezen op rustige graslandkavels ten westen van het Fochteloërveen; deelgebied 1, 2 en 3 (zie Figuur 6-4 en 6-5). Voor de doorrekening zijn de draagkrachtwaardes van de oppervlaktes cultuur- en natuurgrasland gelijkgesteld aan de draagkrachtwaarde van het gewastype bieten, voor het maximaal haalbare resultaat (1200 kgd/ha) (zie Bijlage Tabel 1-4).

c. Omzetten bollen/sierteelt naar bouwland

Evenals bij het omzetten van grasland naar bouwland, zou ook het omzetten van een bepaalde oppervlakte van bollen- en sierteelt naar bouwland, de opvangcapaciteit kunnen verhogen. Deze maatregel is wellicht meer wenselijk dan de omzetting van grasland naar bouwland, aangezien doelsoorten, zoals de Kolgans, ook van grasland afhankelijk zijn. Voor de uitwerking van deze maatregel is de oppervlakte aan percelen met bollen- en sierteelt berekend en net als bij omzetten grasland, vermenigvuldigd met de draagkrachtwaarde van gewastype bieten (1200 kgd/ha).

Resultaat maatregelen iii

Uit Tabel 6-1 blijkt dat van de verschillende maatregelen, het laten liggen van oogstresten in deelgebied B binnen de 2,5 km contour de hoogste draagkrachtwinst voor bouwland oplevert voor de huidige situatie (9%). Deze maatregel alleen, is echter niet genoeg om aan de minimale draagkrachtwinst (13%) te voldoen. Voor de toekomstige situatie is de draagkrachtwinst voor bouwland het hoogst bij de omzetting van grasland naar bouwland in deelgebied 1 of omzetting van bollen- en sierteelt in het gehele gebied (beide 7%). Ook dit is niet voldoende. Binnen de 5 km contour is de draagkrachtwinst zowel in de huidige als toekomstige situatie veruit het grootst voor de omzetting van grasland in deelgebied 2 (23%) en 3 (24%). Voor zowel de huidige als toekomstige situatie is de draagkrachtwinst voldoende. De draagkrachtwinst door omzetting van bollen- en sierteelt is enkel voldoende in de huidige situatie (14%).

Hierbij moet benoemd worden dat hoewel het effect op bouwland positief is, het effect op de totale opvangcapaciteit negatief is (-6%) als gevolg van het verlies aan draagkracht op grasland (met de aanname van hogere draagkrachtcijfers op cultuurgrasland). Dit verlies is gelet op het

instandhoudingsdoel niet kritisch, door de overmaat aan draagkracht op grasland. Echter, de omzetting van grasland naar bouwland zou mogelijk wel negatief uit kunnen pakken voor de zwanen, die juist van deze deelgebieden met grasland gebruik maken (zie Figuur 5-3).

Combinatie

Uit paragraaf 6.1 is duidelijk geworden dat een combinatie van maatregelen het grootste effect heeft op de opvangcapaciteit. Voor de huidige studie is daarom tevens gekeken naar het gecombineerde effect van het instellen van twee potentieel geschikte maatregelen: het instellen van ganzenfoerageergebieden in combinatie met het laten liggen van oogstresten. Uit de berekeningen blijkt dat deze combinatie binnen de 2,5 km contour in deelgebied B maar liefst 48% en 40% draagkrachtwinst op bouwland oplevert, voor respectievelijk de huidige en toekomstige situatie. Dit is ruim voldoende voor de gestelde benodigde draagkrachtwinst van 21%. De draagkrachtwinst is nog groter binnen de 5 km contour: 57% (huidig) en 47% (toekomstig). Daarnaast is de draagkrachtwinst in de huidige situatie binnen de 5 km contour relatief groot voor deelgebied A (24%). De winst voor de toekomstige situatie is geringer (16%) omdat de ruimtelijke ontwikkelingen binnen deze deelgebieden zijn gepland. Naast de combinatie van maatregelen kunnen ook deelgebieden gecombineerd worden. Zo is de opgetelde draagkrachtwinst van deelgebied A, B en C wanneer oogstresten blijven liggen, ook voldoende voor de beoogde draagkrachtwinst in de huidige situatie binnen de 2,5 km contour.

Figuur 6-3 Ruimtelijk overzicht voor beperking van recreatie door afsluiten paden en wegen en aanleg struweel/boswal binnen 2,5 km rondom het Fochteloërveen. Gebaseerd op natuurvisie voor Kraanvogels door [redacted] (in prep.).

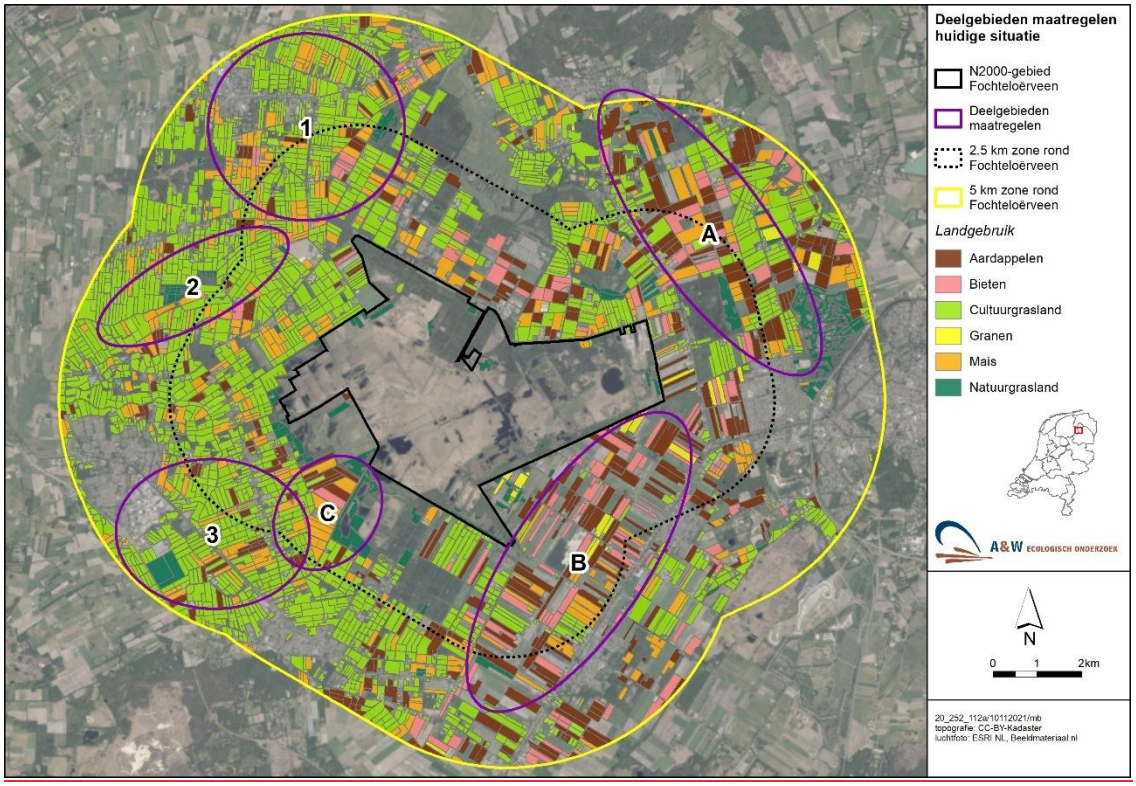

Figuur 6-4 Overzicht potentieel foerageergebied met deelgebieden in grasland (1,2,3) en bouwland (A,B,C) voor uitwerking van maatregelen in de huidige situatie.

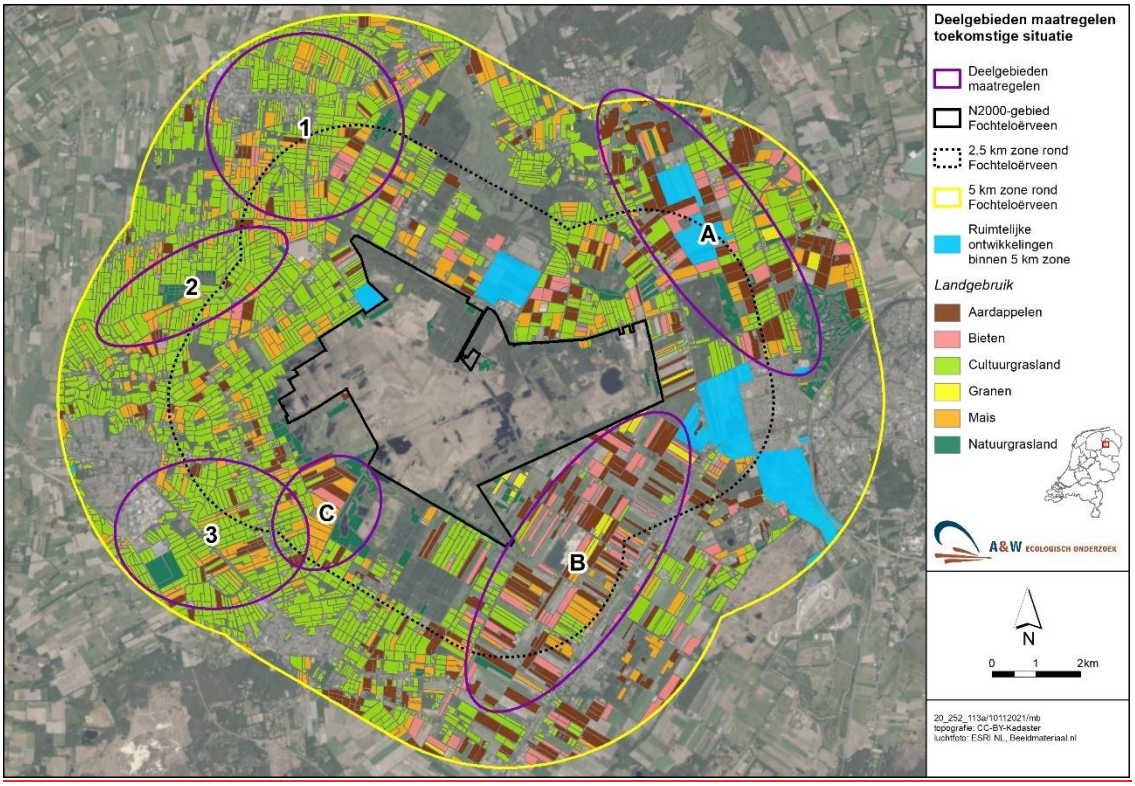

Figuur 6-5 Overzicht potentieel foerageergebied met deelgebieden in grasland (1,2,3) en bouwland (A,B,C) voor uitwerking van maatregelen in de toekomstige situatie met ruimtelijke ontwikkelingen.

Tabel 6-1 Overzicht van de berekende opvangcapaciteit (kgd) en draagkrachtwinst (%) onderverdeeld in totaal foerageergebied en bouwland in de huidige situatie voor verschillende maatregelen per deelgebied. Hierbij is draagkrachtverlies rood gearceerd, en de draagkrachtwinst gelijk of meer dan het beoogde percentage in groen.

Draagkracht			Huidige situatie				Toekomstige situatie			
			Winst (%) 2,5 km straal		Winst (%) 5 km straal		Winst (%) 2,5 km straal		Winst (%) 5 km straal	
Categorie	Maatregel	Deelgebied	Totaal	Bouwland	Totaal	Bouwland	Totaal	Bouwland	Totaal	Bouwland
i.	a. Afsluiten wegen/paden	-	3%	2%	4%	2%	4%	2%	4%	2%
	b. Aanleg struweel/boswal		1%	1%	2%	1%	2%	1%	2%	1%
ii.	a. Ganzenfoerageergebied (incl. stoppen jacht)	A	2%	5%	2%	9%	2%	4%	4%	8%
		B	9%	26%	9%	30%	9%	28%	11%	32%
		C	7%	9%	7%	9%	7%	10%	7%	10%
iii.	a. Oogstresten laten liggen	A	1%	3%	0%	10%	0%	1%	1%	6%
		B	2%	9%	1%	12%	1%	5%	2%	7%
		C	0%	2%	0%	2%	0%	1%	0%	1%
	b. Omzetten grasland naar bouwland	1	-2%	7%	-2%	15%	-2%	7%	-4%	15%
		2	-1%	4%	-1%	24%	-1%	4%	-6%	24%
		3	-1%	3%	-1%	23%	-1%	3%	-6%	23%
	c. Omzetten bollen / sierteelt naar bouwland		2%	6%	2%	14%	2%	7%	4%	15%
Combi.	i.a. + i.b.		4%	2%	4%	2%	4%	2%	4%	2%
	ii.a. + iii.a.	A	4%	10%	2%	24%	2%	6%	6%	16%
		B	15%	48%	12%	57%	12%	40%	14%	47%
		C	8%	15%	8%	15%	8%	13%	8%	13%

Overige maatregelen

Afgezien van maatregelen die voor de opvangcapaciteit gekwantificeerd kunnen worden, dient ook gekeken te worden naar maatregelen die in het algemeen van belang zijn voor de instandhoudingsdoelen met betrekking op de omvang en kwaliteit van het leefgebied van de doelsoorten. De volgende maatregelen worden hiervoor toegelicht.

iv. Selectief plannen ruimtelijke ontwikkelingen

Een van de maatregelen die op het gebied van toepassing is, is het selectief plannen van ruimtelijke ontwikkelingen. Zoals gesteld in paragraaf 3.4 zullen er in de toekomst verschillende soorten ontwikkelingen plaatsvinden rondom het Natura 2000-gebied Fochteloërveen, waarvan ook de ontwikkeling van wind- en zonne-energie in verband met de energie-transitie waarschijnlijk een belangrijke rol gaat spelen. Deze ontwikkelingen zullen zowel op land- als op het water plaats gaan vinden met verschillende effecten tot gevolg voor zowel foerageergebieden als rust- en slaapplaatsen.

Zo blijkt uit berekeningen dat door de ruimtelijke ontwikkeling van Zonnepark Zuidvelde binnen deelgebied A, de opvangcapaciteit afneemt met 14%. De effectiviteit van maatregelen binnen dit deelgebied is daardoor ook geringer. Ontwikkelingen zoals het instellen van zonneparken

vormen geen direct bezwaar, mits er voldoende oppervlak en kwaliteit van foerageergebied overblijft. Daarnaast kunnen ontwikkelingen op voor doelsoorten belangrijke waterlichamen, zoals de eerdergenoemde Weperplas, mogelijk ook een effect teweegbrengen. Zandwingaten bieden voor ganzen en zwanen uitwijkplaatsen tijdens vorstperioden. Behoud van deze locaties, in het bijzonder de Weperplas, is van belang om het ruimtelijk verband tussen slaapplaatsen en foerageergronden te behouden. Wanneer een zonnepark geïnstalleerd wordt, dient gewaarborgd te worden dat de plas blijft functioneren als uitwijkplaat en dat voldoende rustig oppervlak aanwezig is om functioneel te zijn. Wanneer dit niet gewaarborgd kan worden, dient van deze ontwikkeling te worden afgezien. De locatie van nieuwe plannen en projecten dient in dit kader dan ook zorgvuldig te worden afgewogen. Tevens dienen mogelijke effecten van dergelijke initiatieven zorgvuldig te worden geanalyseerd en beoordeeld, voordat wordt overgegaan op realisatie.

v. Handhaving

Een belangrijk aspect bij het realiseren van bepaalde verstoringswerende maatregelen is, dat om de effectiviteit te borgen, deze maatregelen in de praktijk ook moeten worden nageleefd. Toezicht en handhaving is hiervoor van aanzienlijk belang. Uit de in hoofdstuk 3 beschreven ervaringen van gebiedskenners- en gebruikers is gebleken dat regels binnen Natura 2000-gebied niet altijd worden nageleefd, met verstoring van verschillende (doel)soorten tot gevolg. Toezicht en handhaving betreft o.a. recreanten, verjaging en vliegverkeer (luchtballonnen en drones) is daarom een aandachtspunt in het Natura 2000-gebied Fochteloërveen, waar voldoende capaciteit beschikbaar voor dient te worden gesteld.

6.3 Indicatieve kostenduiding

Om inzicht te krijgen in de kosten en baten van mogelijke maatregelen ter verhoging van de draagkracht voor de doelsoorten van het Fochteloërveen, is een inschatting gemaakt van de mogelijke kosten per eenheid. Dit is gedaan op basis van internetbronnen en informatie van terreinbeheerders. De kosten zijn vervolgens doorgerekend naar de verschillende deelgebieden binnen de 2,5 km contour, aangezien binnen deze contour aan de beoogde draagkrachtwinst kan worden voldaan (zie Tabel 6-1).

Tabel 6-2 geeft het overzicht van de indicatieve kosten per eenheid voor verschillende mogelijke maatregelen en in Tabel 6-3 zijn de kosten per maatregel omgerekend voor het gebied als geheel of per deelgebied binnen de 2,5 km contour in de huidige en toekomstige situatie. Voor de inschatting van kosten voor de aanleg van een struweel- of boswal is uitgegaan van de kosten van een ‘struweelhaag’. De doorgerekende aanlegkosten op basis van de afstand waarlangs de struweelhaag aangelegd moet worden betreft ca. €49.000,-. Het beheer per jaar komt doorgerekend uit op €36.000,-. De kosten voor het instellen van ganzenfoerageergebieden zijn berekend op basis van de minimale kosten voor gewasschade (€600/ha) en de extra vergoeding voor een schade hectare (€50). De doorgerekende kosten liggen daarmee tussen de €113.000-€440.000 voor de deelgebieden in de huidige situatie en €113.000 - €437.000 in de toekomstige situatie. Voor het laten liggen van oogstresten zijn de kosten genomen zoals berekend in Visser et al. (2009) voor de bijdrage aan verlate grondwerking, risico voor onkruiddruk, de inzet van een agrariër en bonus. Doorgerekend per deelgebied komt dit neer op een bedrag van €35.000 – ca. €135.000 in de huidige situatie en toekomstige situatie.

Niet voor alle maatregelen konden de kosten worden geduid. De kosten voor het sluiten van paden en wegen is afhankelijk van de eventuele omvorming van het pad of de weg, de beschikbare omwegen wanneer het een doorgaand pad betreft en de informatievoorziening. Daarom zijn deze lastig te duiden. Ditzelfde geldt voor de kosten voor het omvormen van

grasland en bollen- en sierteelt naar bouwland lastig. Kosten hiervan zijn sterk afhankelijk van het type bodem, de grondbewerking en de mogelijkheid hiervan om andere gewassen te telen. Dit betreft specifieke kennis van het agrarisch gebied. Daarnaast is het moeilijk in te schatten wat de kosten zullen zijn van het selectief plannen van ruimtelijke ontwikkelingen, aangezien dit geheel afhankelijk is van het type ontwikkeling en de beschikbaarheid van locaties.

De kosten van handhaving zijn afhankelijk van het minimale aantal groene boa's, dat ingezet moet worden voor effectieve handhaving en afhankelijk van de inschatting van terrein beherende organisaties en moet met deze partijen worden afgestemd. Wel kan de toeslag voor het inzetten van boa's doorgerekend worden. De toeslag is op basis van een kostprijsberekening voor de inzet van groene boa's en toezichthouders door terreinbeheerders, landelijk vastgesteld op €17,08 per hectare per jaar. De totale toeslag voor het oppervlakte binnen de 2,5 km contour komt hiermee op €17,08 x (2596 ha (opp. N2000-gebied Fochteloërveen) + 5786 ha (opp potentieel foerageergebied binnen 2,5 km contour)) = €143.165,- per jaar.

Concluderend kan op basis van de maatregelenanalyse gesteld worden dat met totaal € 212.357 per jaar het inzetten van het 'oogstrestenpakket' in alle deelgebieden binnen de 2,5 km contour het meest kostenefficiënt is voor het behalen van de beoogde draagkrachtwinst voor de huidige situatie. Voor het behalen van voldoende draagkrachtwinst in de toekomstige situatie, is het instellen van ganzenfoerageergebieden in deelgebied B (672 ha) binnen de 2,5 km contour het meest kostenefficiënt met een totaalbedrag van €436.877, per jaar.

Tabel 6.2 Overzicht kosten per eenheid voor verschillende mogelijke maatregelen.

Maatregel	Kosten	Referentie
i.b. Aanleg Struweelhaag	€ 4.800 / km	https://www.vbne.nl/klimaatslimbosennatuurbeheer/uploads/kostenindicatie-factsheets.7a1e57.pdf
i.b. Beheer Struweelhaag	€ 3.540 / km / jr	https://www.bij12.nl/wp-content/uploads/2019/10/Standaardkostprijzen-Natuur-en-Landschapsbeheer-2019-subsidie-2020.pdf#page=9
ii.a. Ganzenfoerageergebied	€ 650,- / ha / jr	BIJ12 https://www.bij12.nl/assets/Uitvoeringsregeling-vergoeding-ganzenrustgebieden-Drenthe-2.pdf
iii.a. Ooogstrestenpakket	€ 200,- / ha / jr	Visser et al. (2009)
v. Toeslag handhaving	€17,08,- / ha / jr	Natuurmonumenten;https://www.grondbezit.nl/files/fpg_pdfs/Verbeteren%20van%20toezicht%20en%20handhaving%20in%20natuurgebieden%20maart%202020.pdf

Tabel 6.3 Overzicht doorgerekende kosten per maatregel per oppervlakte bouwland binnen de deelgebieden voor de 2,5 en 5 km straal rondom het Fochteloërveen voor de huidige situatie.

		Huidig			Toekomstig		
	Struweel/ boomwal (2,5 km)	Deelgebied bouwland 2,5 km straal			Deelgebied bouwland 2,5 km straal		
		A	B	C	A	B	C
Lengte afstand (km)	10,19						
Oppervlakte foerageergebied (ha)		211	677	173	174	672	173
i.b. Kosten aanleg struweel/ boomwal	€48.912						
i.b. Kosten beheer struweel/boomwal per jaar	€36.070						
ii.a. Kosten ganzenfoerageergebied		€137.214	€440.261	€112.683	€112.904	€436.877	€112.683
iii.a Kosten oogstrestenpakket		€42.220	€135.465	€34.672	€34.740	€134.424	€34.672

7 Conclusies en aanbevelingen

Het doel van de huidige studie was om te beoordelen of (nieuwe) ontwikkelingen in en rondom het Natura 2000-gebied Fochteloërveen ertoe kunnen leiden dat er (op termijn) niet afdoende foerageergebied beschikbaar is om aan de instandhoudingsdoelen van kwalificerende niet-broedvogels te voldoen. Daarnaast is de, intussen voor het gebied kenmerkende, Kraanvogel meegenomen in het onderzoek als broed- en niet-broedvogel. De volgende vragen stonden bij het onderzoek centraal:

- Hoe hoog is de verstoringsdruk in foerageergebieden en rondom slaapplaatsen van kwalificerende niet-broedvogelsoorten?;
- Wat is het effect op de beschikbare draagkracht en daarmee op de instandhoudingsdoelen?;
- Wat zijn de mogelijkheden om waar nodig verstoringsdruk te beperken?

In de volgende paragrafen worden de bevindingen uit voorgaande hoofdstukken toegelicht met daaruit volgend de aanbevelingen.

7.1 Verstoringsdruk in foerageergebieden en op slaapplaatsen

De verstoringsdruk in de huidige en historische situatie is geïnventariseerd op basis van ervaringen van gebiedsdeskundigen. De verstoringsdruk in de huidige situatie is geschat (in intensiteitsklassen) in ruimtelijke eenheden van 1 bij 1 kilometer (kmhokken). Veranderingen in verstoringsdruk zijn semi-kwantitatief (de mate van verandering in klassen) gescoord per deelgebied door een panel voor de situatie 25 jaar geleden (1995-2000) en tien jaar geleden (rond 2009). Voor de trends van de vliegbewegingen over het Fochteloërveen zijn data opgevraagd bij de Luchtverkeersleiding Nederland (NVNL).

Kolgans, Toendrarietgans, Kleine zwaan, Wilde zwaan en Kraanvogel ondervinden in de huidige situatie verstoring tijdens het foerageren op agrarische percelen. Gebieden met een hoge verstoringsdruk door wandelaars liggen ten noorden en oosten van het Fochteloërveen bij Assen en Veenhuizen. De verstoringsdruk door verjaging, jacht en afschot is matig en concentreert zich voornamelijk ten westen- en zuidwesten van het Fochteloërveen. Verstoringsdruk door overige vormen van recreatie zoals motorcrossers en metaaldetectoren is ruimtelijk gezien beperkt aanwezig, vooral ten oosten en zuidoosten van het gebied.

Verstoringsdruk op slaapplaatsen is niet afzonderlijk geïnventariseerd. Uit de verstoringskaarten blijkt dat de verstoringsdruk door wandelaars in de omgeving van het Esmeer en de plassen in het Compagnonsveld, die gebruikt worden door ganzen en zwanen in het veengebied, gemiddeld tot groot is. Andere verspreid liggende plassen waar Slobeend en Wintertaling pleisteren, liggen voor het merendeel op meer dan 200 m afstand van wandelpaden, zodat deze soorten weinig verstoring ondervinden.

Een vergelijking met de situatie van 10 jaar geleden wijst op een toename van verstoringsdruk door fietsers en wandelaars via wegen en paden met 55%, een toename van verstoring door verjaging en recreatief gebruik op kavels (crossers, metaaldetectie, wandelaars met honden langs perceelsranden) met 26% en een toename van vliegverkeer met 31%. De gesignaleerde trends voor fietsers, wandelaars en autoverkeer worden ondersteund door lokale tellingen en andere bronnen. In de Natuurvisie (2010) van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer is geschat dat het aantal fietsers en auto's op de Fochteloërveenweg in de periode 1995-2010 is

verdrie- tot zesvoudigd. Gegevens van het NVNL laten een groei zien van het aantal helikoptervluchten tussen 2009 en 2013, maar geen toename in het aantal vliegbewegingen van kleine vliegtuigen.

7.2 Draagkracht en instandhoudingsdoelen

Ontwikkeling in vogelaantallen

De tellingen in het winterhalfjaar in en rond het Fochteloërveen laten een negatieve trend zien voor Kleine Zwaan, Wilde zwaan, Toendrarietgans en Kolgans. Het aantal Wintertalingen fluctueert, de Slobeend is op een hoger aantalsniveau gekomen dan ca 25 jaar geleden. De Kraanvogel is als broedvogel en wintervogel talrijker geworden.

In een deel van de jaren (2016/17 en 2018/19) waren er minder Toendrarietganzen in het gebied dan het voor het instandhoudingsdoel beoogde aantal. Indien de trend doorzet wordt mogelijk een kritisch punt bereikt, waarbij de instandhoudingsdoelstelling niet wordt gehaald. Het aantal wintertalingen ligt gemiddeld lager dan het aantal beoogd voor het instandhoudingsdoel, het aantal Slobeenden ligt ruimschoots daarboven. Voor Kraanvogels is geen instandhoudingsdoel vastgesteld. In deze studie wordt uitgegaan van actuele aantallen in 2019, namelijk 9 broedparen en een seizoensmaximum buiten het broedseizoen van enkele tientallen vogels.

Ontwikkeling van de opvangcapaciteit

De opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen is sinds 2009 afgenomen. Dit hangt niet samen met het areaal aan bouwland en grasland. Er zijn sinds 2000 wel verschuivingen opgetreden binnen het gewassenaanbod, maar de totale oppervlakte is niet noemenswaardig veranderd. Het aandeel bieten en granen is toegenomen, dat van maïs en natuurgrasland afgenomen.

In de beoordeling van de opvangcapaciteit voor zwanen en ganzen is de situatie op en rond bouwlandpercelen zwaarwegend, omdat de Toendrarietgans - en in mindere mate Kleine zwaan en Wilde zwaan - in hoge mate afhankelijk zijn van oogstresten op bouwland. Zij kiezen in Nederland voor bouwlandgebieden met geschikte slaapplaatsen in de directe omgeving, en stappen over op nabijgelegen graslandpercelen als de voorraad aan oogstresten is uitgeput. De berekende opvangcapaciteit voor deze groep op bouwland is tussen 2009 en 2020 met 13% afgenomen (Figuur 7-1). De maximaal berekende opvangcapaciteit ligt in de huidige situatie onder het instandhoudingsdoel. De capaciteit is minder geworden, omdat verstoringsdruk is toegenomen.

Beschouwen we de herbivore watervogels in de winter, de ganzen en zwanen, als één groep en drukken we de aantallen uit in kolgansdagen, dan blijkt de daadwerkelijke benutting van bouwland (berekend op basis van % bouwland in het dieet) binnen een straal van 5 km rond het Fochteloërveen sinds 2009 tot 2020 te zijn afgenomen met 39%, namelijk van ca. 1,6 miljoen tot ca. 980.000 kolgansdagen (gebaseerd op 5 jaarlijkse gemiddelden; Figuur 7-2). (Dit geldt zowel voor de trendmatige afname als het aantalsniveau in 2017-2020 ten opzichte van 2009-2012).

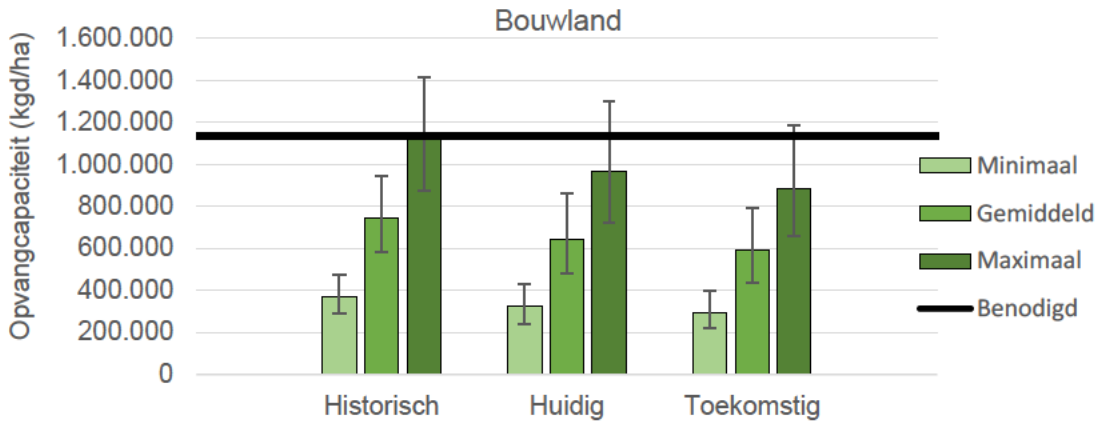

Figuur 7-1. Opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen op bouwland in de historische situatie rond 2009, de huidige situatie (2019) en mogelijk toekomstige situatie, rekening houdend met ruimtelijke plannen.

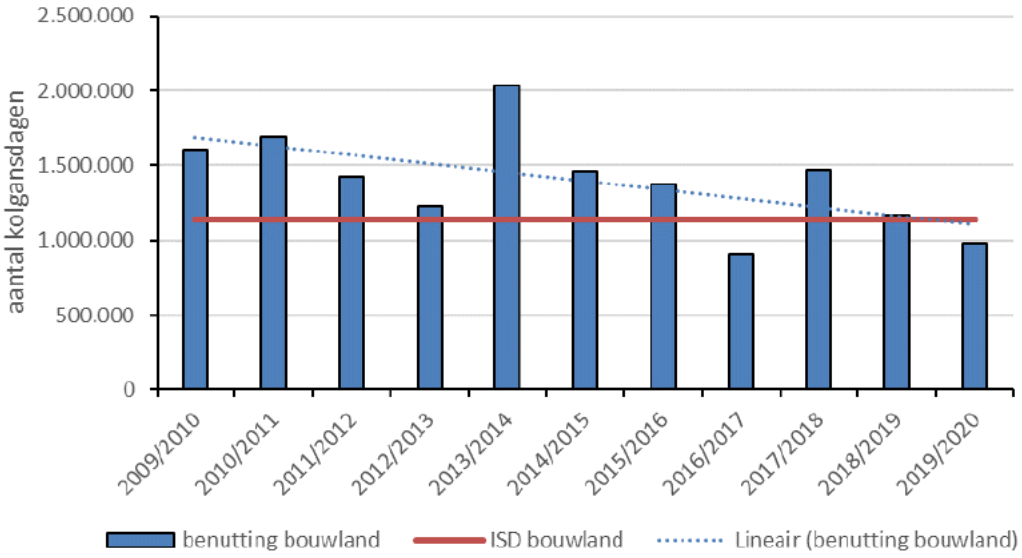

Figuur 7-2. Benutting in kolgansdagen en instandhoudingsdoel voor zwanen en ganzen als groep op het totaal aan bouwland in en rond het Fochteloërveen, 2009/10 – 2019/20.

De draagkracht van het gebied voor Kraanvogels in het agrarische gebied is niet goed te bepalen, omdat habitatanalyses van het terreingebruik in grasland en op akkers ontbreken. De stabilisatie van het aantal broedparen wijst op erop dat de beschikbare draagkracht, tot een tiental broedparen, bereikt is. Mogelijk wordt het broedresultaat beperkt door recreatiedruk. Kritisch zijn overgangszone van het veen naar aangrenzend foerageergebied in de periode waarin oudervogels met jongen oversteken van broedgebied naar landbouwgebied. Deze trajecten zijn vooral de Helomaweg, Veenweg, Fochteloërveenweg, en Compagnonsweg aan de westzijde van het veen. Ook in de wintersituatie houden Kraanvogels afstand tot wegen. Verstoringen komen voor door recreatie en verjaging, maar niet duidelijk is in hoeverre het aantal in de huidige situatie beperkt wordt door verstoringsdruk.

Effecten op instandhoudingsdoelen
De analyse wijst erop dat voor Kolgans en Slobeend de draagkracht voldoende is en blijft, ook rekening houdend met nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen. Voor de Kolgans hangt dit samen met het areaal grasland dat voldoende blijft. De Slobeend vindt pleisterplaatsen met voldoende rust binnen het veengebied. De aantallen van de Wintertaling liggen gemiddeld genomen lager dan het instandhoudingsdoel, wat wijst op onvoldoende geschikt foerageergebied. Dit lijkt echter geen verband te houden met veranderingen in verstoringsdruk.

Voor de zwanen en in het bijzonder de Toendrarietgans als groep, die – deels – afhankelijk zijn van bouwland, zou de opvangcapaciteit op bouwland verder kunnen dalen onder het niveau dat voor de instandhoudingsdoelen vereist is. Voor de toekomstige situatie wordt een verdere afname met 8% verwacht. In vergelijking met de situatie van 2009 gaat het om 21% verlies aan geschikt, verstoringsvrij areaal bouwland. Neemt het aanbod aan geschikt, ongestoord bouwland rond het Fochteloërveen af, dan wijken de zwanen en Toendrarietganzen in de eerste helft van de winter waarschijnlijk uit naar andere regio's met een hoger aanbod aan onverstoorde oogstresten. Indien dit het geval is, wordt niet meer voldaan aan de verplichting van het behoud van de kwaliteit en het areaal foerageergebied, benodigd om de populatieaantallen zoals gesteld in de instandhoudingsdoelen te faciliteren.

Naast de verstoringsdruk op en rond akkers en graslandpercelen spelen ook ontwikkelingen op en rond slaapplaatsen een rol. Bij aanhoudende vorst is de Weperplas, een zandwinplas aan de Weperpolder, een alternatieve slaapplaats voor zwanen en ganzen. De installatie van een drijvend zonnepark op deze plaats heeft als effect dat deze plas mogelijk zijn functie als alternatieve slaapplaats verliest. Dit kan ertoe leiden dat vogels uitwijken naar andere gebieden, zodat de binding met en het gebruik van het Fochteloërveen afneemt.

Voor de broedvogelstand van de Kraanvogel is voldoende rust in agrarisch gebied, grenzend aan het veen belangrijk, en waarschijnlijk ook kritisch voor de jongenoverleving. Deze deelgebieden liggen aan de Helomaweg, Veenweg, Fochteloërveenweg, en Compagnonsweg aan de oostzijde van het veen.

Effecten van klimaatverandering zijn moeilijk te voorspellen. Winterstrengheid speelt een belangrijke rol in het aantal watervogels in de winter, hogere voorjaarstemperaturen en zomerdroogte hebben effect op het broedresultaat van de Kraanvogel. Klimaatverandering kan dan ook doorwerken in de aantallen van kwalificerende soorten, inclusief de Kraanvogel. Komen zachte winters vaker voor, dan kunnen Slobeenden en Wintertalingen langer aanwezig zijn; ook treedt dan minder vaak wegtrek op van ganzen en zwanen. Aan de andere kant treden minder vaak influxen op van ganzen, zwanen en Kraanvogels – deze vogels blijven dan noordelijker en oostelijker overwinteren. Kraanvogels kunnen profiteren van een langer broedseizoen, maar bij zomerdroogte is het broedsucces laag.

7.3 Aanbevelingen

Onze aanbeveling is om maatregelen te nemen die de negatieve aantalstrend van ganzen en zwanen keren en daarnaast zorgdragen voor voldoende rust voor Kraanvogels. Planvorming voor nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen maken extra maatregelen nodig om te waarborgen dat de vereiste opvangcapaciteit beschikbaar is. Uit de draagkrachtscenario's en maatregelen die zijn doorgerekend blijkt dat een combinatie van maatregelen de meeste draagkrachtwinst oplevert, waarbij de verstoringsdruk zodanig verminderd wordt dat ook in de toekomst, rekening houdend met de nu bekende ruimtelijke plannen, de instandhoudingsdoelstellingen voor de

ganzen en zwanen behaald worden (zie hoofdstuk 6). Concluderend bevelen wij de volgende maatregelen aan:

- *Het instellen van ganzenfoerageergebieden op kavels met de hoogste potentiële opvangcapaciteit voor de doelsoorten*
  Berekeningen laten zien dat het terugdringen van verstoring door jacht en verjaging op 677 ha agrarische percelen ten oosten van het Fochteloërveen een relatief grote bijdrage levert aan de opvangcapaciteit voor ganzen en zwanen in het winterhalfjaar; ook Kraanvogels profiteren hiervan. Dit is mogelijk via provinciaal beleid, gericht op het aanwijzen van rustgebieden en vergoedingen voor agrariërs.

- *Het laten liggen van oogstresten op bovengenoemde kavels*
  Uit onderzoek is gebleken dat percelen waar een zogenoemd 'oogstrestenpakket' werd toegepast, zeer goed benut werden door ganzen. Binnen het oogstrestenpakket werden beperkingen gesteld aan de grondbewerking na de oogst. Voor de huidige situatie, zonder toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen is deze maatregel het meest kostenefficiënt en toereikend voor de beoogde draagkrachtwinst wanneer ingesteld op 1061 ha bouwlandkavels binnen 2,5 km rondom het Fochteloërveen. Voor een grotere draagkrachtwinst (en ruimere marge) in een toekomstige situatie kan deze maatregel gecombineerd worden met het instellen van ganzenfoerageergebieden.

- *Selectief plannen van ruimtelijke ontwikkelingen*
  Het is van belang de locatie van nieuwe plannen en projecten zorgvuldig af te wegen. Wij bevelen aan om mogelijke effecten van dergelijke initiatieven zorgvuldig te analyseren en te beoordelen, voordat wordt overgegaan tot realisatie. Wanneer het risico bestaat dat er een effect is van nieuwe ontwikkelingen op de instandhoudingsdoelen van de doelsoorten, is een toetsing aan de Wnb vereist.

- *Sturing van recreatiedruk*
  Het uitwerken van een zoneringsplan voor recreatief gebruik van paden en wegen kan eveneens een bijdrage leveren aan borgen van voldoende opvangcapaciteit voor ganzen, zwanen en Kraanvogels, niet alleen in het winterhalfjaar, maar wat de Kraanvogels betreft ook in de zomerperiode. Voor het bepalen van de meest kansrijke locaties voor toepassing van deze maatregelen kan het beste afstemming gezocht worden met gebiedsdeskundigen, in het bijzonder de terrein beherende organisaties en de WetlandWacht.

- *Toezicht en handhaving*
  Om de effectiviteit van verstoringswerende maatregelen te borgen is het essentieel dat deze maatregelen in de praktijk worden nageleefd. Fysieke maatregelen (zoals het plaatsen van een hek of het verwijderen van een loopplank over een sloot) werken het beste. In ander gevallen is toezicht en handhaving nodig. Dit is een aandachtspunt in het Natura 2000-gebied Fochteloërveen, waar verstoring door o.a. recreatie, verjaging en vliegverkeer frequent voorkomt. Dit kan alleen indien voldoende capaciteit beschikbaar is.

Het advies bij de bovengenoemde maatregelen is om zo veel mogelijk binnen de 2,5 km te realiseren, omdat dit effectiever is voor de doelsoorten; de afstand tussen slaapplaats en foerageergebied is geringer, wat gunstig is voor het energieverbruik van de doelsoorten.

8 Literatuur

Bech-Hansen, M., Kallehauge, R.M., Lauritzen, J.M.S., Sorensen, M.H., Laubek, B., Jensen, L.F., Pertoldi, C., Bruhn D. (2020) Evaluation of disturbance effect on geese caused by an approaching unmanned aerial vehicle. Bird Conservation International,30:169–175.

Bélanger, L. & J. Bédard, (1989). Responses of staging greater snow geese to human disturbance. Journal of Wildlife Management 53(3): 713-719.

Bijlsma, R.G. (1999). Prenuptiaal gedrag, voedsel en rui van overzomerende Kraanvogels *Grus grus* in West-Drenthe in 1999. Drentse Vogels: 12. 17-35.

Bos, D. Nolet, B.A., Boudewijn, T., Van der Jeugd, H.P. & B.S. Ebbinge (2008). Capacity of accomodation areas for wintering geese in the Netherlands: field tests of first principles A&W-rapport 1197. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden

Bos, D., Maarten, J.J.E. Loonen & Jan P. Bakker (2008). Fertilisation of coastal grasslands and capacity for accommodating geese. Vogelwelt 129: 141-146

Bregnballe, T., Madsen, J. (2004). Tools in waterfowl reserve management: Effects of intermittent hunting adjacent to a shooting-free core area. Wildlife Biology, 10(4).

Buro Bakker (2009). Foerageergebieden van ganzen rond het Fochteloërveen. Buro Bakker adviesburo voor ecologie BV te Assen, in opdracht van gemeente Assen.

Buro Bakker (2011). Passende Beoordeling niet-broedvogels in verband met de geplande gebiedsontwikkeling rondom de Norgerbrug bij Assen. Buro Bakker adviesburo voor ecologie B.V. te Assen, in opdracht van de gemeente Assen.

Buro Bakker (2020). Passende beoordeling woonwijk Kloosterveen. Niet-broedvogels Natura 2000-gebied Fochteloërveen.

Coetzer, C., Bouwman, H. (2017). Waterbird flight initiation distances at Barberspan Bird Sanctuary, South Africa. KOEDOE - African Protected Area Conservation and Science ISSN: 2071-0771.

Dirksen, S., Beekman, J.H., Slagboom, T.H. (1991). Bewick's Swans Cygnus colombianus bewickii in the Netherlands: numbers, distribution and food choice during the winter season. In: J. Sears & P.J. Bacon (eds), Proceedings 3rd IWRB International Swan Symposium, Oxford 1989, Wildfowl, 1: 228-237.

Dwyer, R.G. (2010). Ecological and anthropogenic constraints on waterbirds of the Forth Estuary: population and behavioral responses to disturbance. PhD thesis, Centre of Ecology and Conservation, University of Exeter, May 2010.

Ebbinge, B.S. & J.G.M van der Greft – van Rossum (2004). Advies over de vraag hoeveel hectaren ganzen- en Smientenopvanggebied in Nederland nodig zijn om de huidige aantallen ganzen en Smienten op te vangen. Alterra-rapport 972, Alterra, Wageningen

Ebbinge, B.S. (2008). Kan de geplande herinrichting van de Leipolder leiden tot verminderde aantallen Dwergganzen in het Natura 2000-gebied De Abtskolk & De Putten? Alterra-rapport 1662, Alterra, Wageningen

Feenstra, H. (1996). Zwanen op en in de omgeving van het Fochteloërveen.

Feenstra, H. (2007). Kraanvogels in het stiltegebied Fochteloërveen. TWIRRE natuur in Fryslân jaargang 19, nummer 2.

Feentra, H. (2009),. Effecten van de werkzaamheden op kwalificerende vogels in het Fochteloerveen. Landinrichting Fochteloerveen, Compagnonsveld 2009. Bureau Vogelinventarisatie De Kraanvogel 2009/11. Fochteloo.

Feenstra, H. (2009a),' Kwalificerende niet-broedvogels Fochteloerveen 1994-2008. Bureau Vogelinventarisatie De Kraanvogel2009/11. Fochteloo.

Fijn, R.C., Krijgsveld, K.L., Tijsen, W., Prinsen, H.A.M., Dirksen, S. (2012). Habitat use, disturbance and collision risks for Bewick's Swans *Cygnus Colombianus bewickii* wintering near a windfarm in the Netherlands. Bureau Waardenburg. Wildfowl, 62: 97-116.

Grontmij (2011). Recreatiedruk Kloosterveen III
Hornman, M., Hustings, F., Koffijberg, K., Klaassen, O., van Winden, E., Sovon Ganzen- en Zwanenwerkgroep & Soldaat L. (2016). Watervogels in Nederland in 2014/2015. Sovon-rapport 2016/54. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
Hornman M., Kavelaars M., Koffijberg K., Hustings F., van Winden E., van Els P., Kleefstra R., Sovon Ganzen- en Zwanenwerkgroep & Soldaat L. (2021). Watervogels in Nederland in 2018/2019. Sovon rapport 2021/01, RWS-rapport BM 21.08. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
Koffijberg, K & E. van der Winde (2008); Regionale verschillen in ganzentrends. SOVON Nieuwsbrief jrg. 21 (2008), nr. 3.
Krijgsveld, K.L., R.R. Smits & J. van Winden (2008). Verstoringsgevoeligheid van vogels. Update literatuurstudie naar de reacties van vogels op recreatie. Bureau Waardenburg, Culemborg / Vogelbescherming Nederland, Zeist
Lensink, R., H. Steendam & K.L. Krijgsveld, (2007b). Gedrag van watervogels in relatie tot vliegverkeer van en naar Groningen Airport Eelde. Onderzoek naar mogelijk verstorende effecten. Rapport 07-039. Bureau Waardenburg, Culemborg.
Livezey, K.B., Fernandez-Juricic, E., Blumstein, T.B. (2016). Database and metadata of bird flight initiation distances worldwide to assist in estimating human disturbance effects and delineating buffer areas. Journal of Fish and Wildlife Management, 7(1).
Luo, J., Wang, Y., Yang, F., Lui, Z. (2012). Effects of human disturbance on the Hooded Crane (Grus monacha) at stopover sites in northeastern China. Chinese Birds 2012, 3(3) 206-216
Madsen, J., (1985). Impact of disturbance on field utilization of pink-footed geese in West Jutland, Denmark. Biological Conservation 33: 53-64. Mayer, M., Natusch, D., Frank, S. (2019). Water body type and group size affect the flight initiation distance of European waterbirds. PLoS ONE 14(7)
Molenaar, W. (2019). Notitie Zwanen Fochteloërveen. Verstoring kleine en wilde zwaan in het Natura 2000-gebied Fochteloërveen. Prolander 28 februari 2019.
Natuurmonumenten (2010). Natuurvisie 2009-2029 – Fochteloërveen. https://www.hetfochteloerveen.nl/share/NatuurvisieFochteloerveen.pdf
Nolet, B. A., Kölzsch, A., Elderenbosch, M., & van Noordwijk, A. J. (2016). Scaring waterfowl as a management tool: how much more do geese forage after disturbance? Journal of Applied Ecology, 53(Special Feature: Model-assisted monitoring of biodiversity), 1413-1421.
Nowald, G. & Feenstra, H. (2020). Entwicklung der Kranichpaare in den Niederlanden.
Provincie Drenthe (2016). Beheerplan Fochteloërveen – Op weg naar een levend Hoogveen. Prolander, 29 november 2016.
Rees, E.C., J.H. Bruce & G.T. White, (2005). Factors affecting the behavioural responses of whooper swans (Cygnus c. cygnus) to various human activities. Biological Conservation, 121: 369-382
Riddington, R., M. Hassall, S.J. Lane, P.A. Turner & R. Walters, (1996). The impact of disturbance on the behaviour and energy budgets of brent geese Branta b. bernicla. Bird Study 43: 269-279
Roelofs Advies en Ontwerp (2018). Verkeersvisie Fochteloërveen.
Rosin, Z.M., Skorka, P., Wylegala, P., Krakowski, B., Tobolka, M., Myczko, L., Sparks, T.H., Tryjanowski P. (2012). Landscape structure, human disturbance and crop management affect foraging ground selection by migrating geese. Journal of Ornithology, 153: 747-759.
Salvi, A. (2012). Eurasian cranes (Grus grus) and climate change in France, in Cranes, Agriculture, and Climate Change, Bara-boo, WI, 71–76
Schneider-Jacoby, M, Frenzel, P., Jacoby, H., Knotzsch, G., Kolb, K.H. (1991). The impact of hunting disturbance on a protected species, the Whooper Swan Cygnus cygnus at Lake Constance. Wildfowl Journal,1:378-382.

Spilling E, Bergmann HH, Meier R (1999). Flock sizes in foraging White-fronted and Bean Geese in the Elbe valley and their effects on flight distance and time budget. Journal of Ornithology 140:325–334

Tombre, I.M., Tommervik, H. & Madsen, J (2005). Land use changes and goose habitats, assessed by remote sensing techniques, and corresponding goose distribution, in Vesteralen, Northern Norway. Agriculture Ecosystems and Environment 109: 284-296.

Van der Hut, R.M.G. (2015). Passende beoordeling Omgevingsplan Buitengebied Steenwijk. A&W-rapport 2122. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden

Van der Hut, R.M.G. & Van der Heijden, E. (2017). Ecologische beoordeling Omgevingsplan Buitengebied Steenwijkerland. A&W-rapport 2337. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden

Van Kleunen A., van Roomen M., van Winden E., Hornman M., Boele A., Kampichler C., Zoetebier D., Sierdsema H., van Turnhout C. (2020). Vogelrichtlijnrapportage 2013-2018 van Nederland – status en trends van soorten. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOt-technical report 172/Sovon-rapport 2019/77.

Van Roomen, M., Van Winden, E., Koffijberg, K., Van den Bremer, L., Ens, B., Kleefstra, R., Schoppers, J., Vergeer, J.W. SOVON ganzen en zwanengroep & L. Soldaat (2007). Watervogels in Nederland in 2005/2006. SOVON-monitoringsrapport 2007/03, Waterdienst-rapport BM07.09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Venema, P. & Werkgroep Avifauna Drenthe (2001); Wintervogels in Drenthe. Koninklijke Van Gorcum, Assen.

Visser, A., B. Voslamber, A. Guldemond & B.S. Ebbinge, (2009). Opvang van Ganzen op de Klei: evaluatie van experimenten in drie winters. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1845.

Volkov, S.V., Grinchenko, O.S., Sviridova, T.V. (2016). The Effects of Weather and Climate Changes on the Timing of Autumn Migration of the Common Crane (Grus grus) in the North of Moscow egion. , Biology Bulletin. 43 (9). 1203–1211.

Voslamber B., van Turnhout C. & Willems F. (2004). Effecten van aantalsregulatie op overzomerende Grauwe Ganzen. Sovon-onderzoeksrapport 2004/12. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Voslamber B. & Liefting M. (2011). Standaard Rekenmethodiek grasetende watervogels in de Rijntakken. SOVON-onderzoekrapport 2011/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Ward, D.H., R.A. Stehn & D.V. Derksen, (1994). Response of staging brant to disturbance at the Izembek Lagoon, Alaska. Wildlife Society Bulletin 22(2): 220-228.

Ward, D.H., R.A. Stehn, W.P. Erickson & D.V. Derksen, (1999). Response of fall-staging brant and Canada geese to aircraft overflights in southwestern Alaska. Journal of Wildlife Management 63(1): 373-381.

Profielendocumenten beschikbaar via:
https://www.natura2000.nl/profielen/a037-kleine-zwaan
https://www.natura2000.nl/profielen/a038-wilde-zwaan
https://www.natura2000.nl/profielen/a702-toedrarietgans
https://www.natura2000.nl/profielen/a041-kolgans
https://www.natura2000.nl/profielen/a052-wintertaling
https://www.natura2000.nl/profielen/a056-slobeend
https://www.natura2000.nl/profielen/a127-kraanvogel

Bijlage 1 Werkwijze verstoringsinventarisatie en berekening opvangcapaciteit zwanen en ganzen

Bijlage 1.1 Uitgangspunten

Inleiding methodiek

De methodiek voor het bepalen van de opvangcapaciteit voor herbivore watervogels (in het bijzonder ganzen en zwanen) in het winterseizoen rond het Fochteloërveen volgt de gebruikelijke methodiek. Deze methodiek is toegepast in een reeks passende beoordelingen van plannen en projecten binnen en/of in de omgeving van Natura 2000-gebieden, zoals uitgevoerd door Altenburg & Wymenga en andere adviesbureaus, waaronder het Fochteloërveen. De *benodigde opvangcapaciteit* wordt uitgedrukt in kolgansdagen en bepaald op basis van de instandhoudingsdoelen. De *beschikbare opvangcapaciteit* die aanwezig is wordt berekend op basis van:

- aanwezigheid foerageergebied rond de slaapplaatsen;
- de afstand die de betrokken soorten afleggen tussen slaapplaats en foerageergebied;
- de verstoringsafstand tot bebouwing, wegen, bospercelen en andere relevante verstoringsbronnen.

Binnen het aanwezige, bereikbare en geschikte foerageergebied wordt de opvangcapaciteit berekend op basis van draagkrachtcijfers, beschikbaar voor verschillende gewas- en graslandtypen uit gepubliceerd onderzoek. De draagkrachtanalyse houdt zo veel mogelijk rekening met de lokale situatie, waar het gaat om de betrokken soorten, het landschap, grondgebruik e.d. met als doel een zo realistisch mogelijke uitkomst. In het resultaat wordt een bandbreedte opgenomen, die rekening houdt met de variatie in de bekende draagkrachtcijfers voor verschillende gewassen en graslandtypen.

In dit project is nadrukkelijk het doel het effect van verschillende verstoringsbronnen op de opvangcapaciteit in beeld te brengen. Dit onderdeel is voor zover bekend nog niet, of in beperkte mate gekwantificeerd en betrokken in draagkrachtanalyses voor herbivore watervogels. Dit onderdeel kan gezien worden als een extra laag in de draagkrachtanalyse. De methode sluit aan bij onderzoek naar recreatie en broedvogels, waarbij het effect van de intensiteit (het aantal bezoekers of het aantal passanten) op de vogeldichtheid wordt bepaald. Voor dit onderdeel maken we gebruik van beschikbare kwantitatieve gegevens (zoals registraties van passerende fietsers en auto's, en vliegverkeer) en ervaringscijfers van gebiedsdeskundigen.

Gevoeligheidsanalyse

In de draagkrachtanalyse wordt een set variabelen gebruikt, die gebaseerd is op onderzoek en ervaringscijfers in verschillende gebieden, waaronder het Fochteloërveen en omgeving. In een gevoeligheidsanalyse is rekening gehouden met de variatie of bandbreedte in deze variabelen, zodat duidelijk wordt met welke marges rekening gehouden moet worden in de berekende opvangcapaciteit. Het gaat om draagkrachtcijfers (ganzendichtheden in verschillende gewassen en graslandtypen), benutbaar gebied rond slaapplaatsen of broedplaatsen, verstoringsafstand, verstoringshoogte (m.b.t. vliegtuigen), vliegsnelheid en verstoringsduur (m.b.t. vliegtuigen) en de inschatting van verstoringspercentages door verschillende verstoringsbronnen. Een grote bron van variatie die doorwerkt in alle berekeningen is de bandbreedte in draagkrachtcijfers. Wij gebruiken daarom gemiddelde draagkrachtcijfers en minimum en maximumwaarden. Ook voor andere factoren wordt de bandbreedte vermeld, en we maken zo veel mogelijk kwantitatief duidelijk welke marge in de berekende opvangcapaciteit deze bandbreedte tot gevolg heeft. Een

vergelijking met de berekende draagkracht geeft goede aanwijzingen over het realiteitsgehalte van de berekeningen. Voor onderbouwing van de gehanteerde bandbreedtes (Zie Bijlage 1.3).

Gehanteerde oppervlakte contour

In de huidige draagkrachtanalyse is uitgegaan van een afstand van ca 5 km rondom het Fochteloërveen. Een zone van 5 km rond slaapplaatsen wordt algemeen toegepast in draagkrachtanalyses voor ganzen; in een passende beoordeling voor Kloosterveen is uitgegaan van 5 km (Arcadis 2005). Uit veldonderzoek uitgevoerd in 2008/2009 door Buro Bakker bleek dat Rietganzen foerageren tot 2-7 km van de slaapplaatsen, wat neer komt op een zone van gemiddeld ca. 4 km rond het Fochteloërveen. Tellingen van [redacted] wijzen uit dat de meeste ganzen foerageren binnen een zone van ca 2,5 km rond het veen en bij verstoring uitwijken tot een afstand van 3-8 km, gemiddeld ca. 5 km rond het veen. De foerageergebieden van Wilde zwanen reiken eveneens tot een afstand van 5 km rond het Fochteloërveen (geg. [redacted]). Uit deze studies blijkt dat de zone van 5 km rond het Fochteloërveen realistisch is als gebied dat ganzen en zwanen afleggen; de buitengrens van deze zone ligt op 6,5-10 km van het centrum van het veen. Daarom is als uitgangssituatie voor de draagkrachtanalyse in de winterperiode uitgegaan van een omtrek van 5 km rondom de grens van het Fochteloërveen, maximaal 10 km vanaf het centrum (zie Bijlage Figuur 1-1). Deze zone is gemiddeld genomen groter dan die toegepast is in de draagkrachtstudie in 2020 (passende beoordeling Kloosterveen).

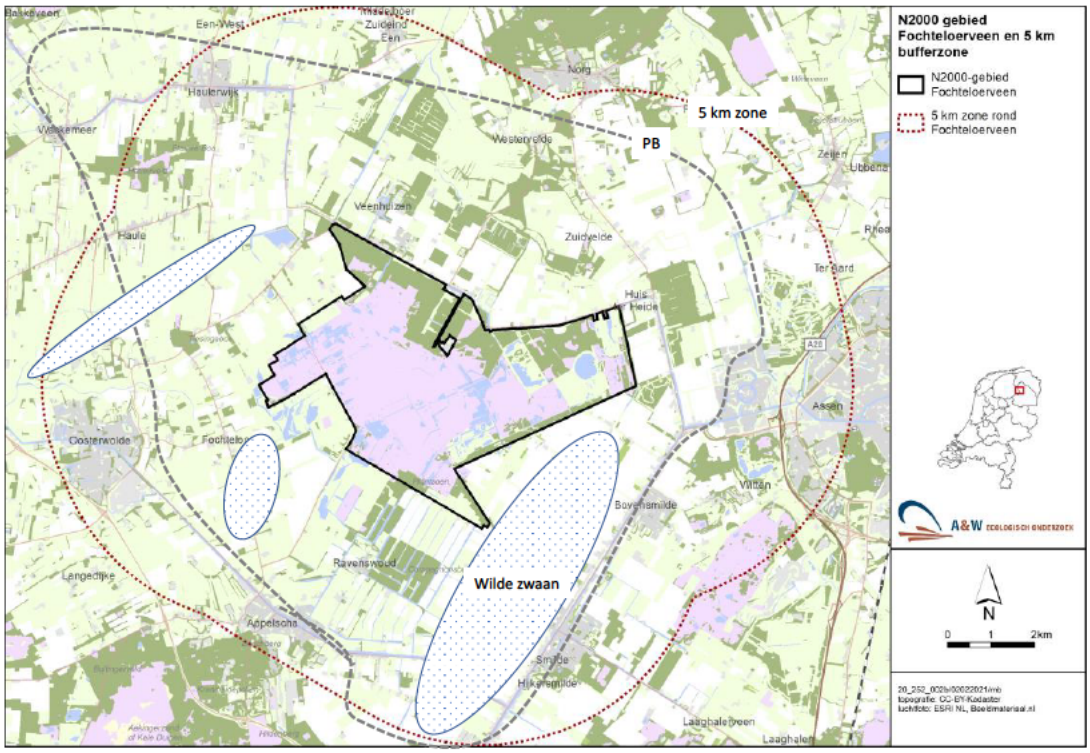

Bijlage Figuur 1-1 Actieradius van zwanen (blauwe cirkels) op basis van gegevens van [redacted] gehanteerde oppervlaktecontour voor huidige draagkrachtanalyse (rode stippellijn) en door Buro Bakker (passende beoordeling 2020, grijze onderbroken lijn).

Bijlage 1.2 Benodigde opvangcapaciteit

De benodigde opvangcapaciteit is berekend aan de hand van de instandhoudingsdoelen voor de niet-broedvogels Kleine zwaan, Wilde zwaan, Toendrarietgans en Kolgans zoals zijn vastgelegd in het Natura 2000-aanwijzingsbesluit. Deze instandhoudingsdoelen zijn uitgedrukt in een seizoenmaximum. Om de benodigde draagkracht te berekenen, zijn de instandhoudingsdoelen eerst omgerekend naar het aantal *vogeldagen* per jaar. Het aantal vogeldagen is kort gezegd het aantal getelde dieren maal de verblijfstijd. Voor het berekenen van het aantal vogeldagen, is het seizoensmaximum omgerekend naar aantallen per maand aan de hand van het seizoensverloop waarna het seizoensgemiddelde is bepaald. Het aantal vogeldagen per jaar wordt vervolgens gegeven door het seizoensgemiddelde te vermenigvuldigen met 365. Voor de bepaling van het aantal vogeldagen is aangesloten bij de methodiek van Buro Bakker (2020) (zie Buro Bakker 2020 voor details):

Om voor de ganzen en zwanen op de benodigde vogeldagen op basis van het instandhoudingsdoel en het seizoensverloop te komen is per maand waarin een doelsoort is vastgesteld het gemiddelde aantal vogels bepaald. Hiervoor zijn de meest recente telgegevens van SOVON in de provincie Drenthe gebruikt voor de periode 2014/15 - 2016/17 (Hornman et al., 2016, 2018 en 2019). Vervolgens is de maand met het grootste aantal vogels als maximum gesteld (100%) en is voor de overige maanden het percentage ten opzichte van dit maximum bepaald. Dit percentage is vermenigvuldigd met het instandhoudingsdoel en het aantal dagen van de betreffende maand. Hieruit volgt het benodigde aantal vogeldagen op basis van het instandhoudingsdoel en het gemiddelde seizoensverloop. Op basis van correctiefactoren voor gewicht (Kolgansfactor) en het percentage grasland / bouwland in het dieet, zijn de vogeldagen vervolgens omgerekend naar kolgansdagen

Deze vogeldagen kunnen vervolgens worden omgerekend naar *kolgansdagen* om de opvangcapaciteit te kunnen duiden. Kolgansdagen zijn een eenheidsmaat voor de begrazing van verschillende soorten grasetende watervogels. De berekening naar kolgansdagen wordt uitgevoerd op basis van correctiefactoren voor gewicht (Kolgansfactor) en het percentage gras / bouwland in het dieet van de soort.

Het dieet van de betreffende doelsoorten kan voor een deel ook uit ander voedsel bestaan zoals oogstresten. Hier is voor de berekening voor gecorrigeerd. Het percentage gras en oogstresten in het dieet van de doelsoorten in de winterperiode in het Fochteloërveen is afgeleid van schattingen van de doelsoorten foeragerend op gras, graan en oogstresten van graan, aardappel, biet en maïs door [redacted] (~~2020)~~ (zie Bijlage Tabel 1-1).

De voedselbehoefte is voor elke soort vervolgens omgerekend naar een standaard consument: de Kolgans met behulp van de ‘Kolgansfactor’. Dit kan worden berekend aan de hand van de ‘basal metabolic rate’ (BMR). Deze maat geeft het energieverbruik bij rust weer en is afhankelijk van het gewicht van de desbetreffende soort. Door deze omrekening kan de voedselbehoefte van de verschillende herbivore watervogels in één maat worden uitgedrukt (Ebbinge & Van der Greft-van Rossum 2004; Ebbinge 2008) (zie Bijlage Tabel 1-2).

Bijlage Tabel 1-1. Geschat percentage van gras, graan en oogstresten in het dieet van doelsoorten in het Fochteloërveen (Data [redacted] 2020).

Soort	Gras	Graan	Graan	Mais*	Aardappel*	Biet	totaal bouwland
Kleine zwaan	80	5	0	5	5	5	20
Wilde zwaan	75	5	0	5	10	5	25
Toendrarietgans	25	5	0	25	30	15	75
Kolgans	65	5	0	15	10	5	35

**Zonder dagelijkse verstoring in de vorm van bewuste verjaging, zou het percentage op aardappel en mais een stuk hoger liggen.*

Bijlage Tabel 1-2. Doelsoorten, gewicht (www.bto.org), Kolgansfactor (Ebbinge & Van der Greft-van Rossum 2004; Buro Bakker 2020) en percentage gras in het dieet ([redacted] 2020).

Soort	Wetenschappelijke naam	Gewicht (kg)	Kolgansfactor	Gras in dieet (%)
Kleine zwaan	*Cygnus colombianus*	5,9	1,9	80
Wilde zwaan	*Cygnus cygnus*	9,3	2,5	75
Toendrarietgans	*Anser serrirostris*	2,68	1,11	25
Kolgans	*Anser albifrons*	2,3	1	65

Bijlage 1.3 Beschikbare opvangcapaciteit

1. Basisverstoringskaart

De beschikbare opvangcapaciteit op basis van de basisverstoringskaart is berekend aan de hand van verschillende stappen:

1. Bepaling van het landgebruik en de draagkracht van de landgebruiktypen (in kgd/ha)
2. Bepaling verstoringsbronnen en het oppervlak verstoord/onverstoord
3. Berekening beschikbare opvangcapaciteit basisverstoringskaart

De opvangcapaciteit voor de basisverstoringskaart is bepaald door het landgebruik en de mogelijke verstoringsbronnen die uit de fysieke inrichting van het landschap zijn afgeleid. Hieruit volgt het totaal aanwezige areaal grasland en bouwland dat onverstoord en potentieel verstoord is. Om de opvangcapaciteit van het gebied te kunnen bepalen zijn bepaalde aannames gedaan over de draagkracht (kwaliteit) of wel de relatieve voedingswaarde van de verschillende landgebruiktypen in kolgansdagen per hectare.

Landgebruik en draagkracht
Voor de bepaling van het landgebruik is als basis de conceptversie van de Basisregistratie gewaspercelen 2020 gebruikt waaruit de geschikte gewastypes voor de winterperiode en perceelsgrenzen zijn overgenomen binnen de 5 km grens rondom het Fochteloërveen. De kaart is vervolgens bijgewerkt aan de hand van de vastgestelde natuurbeheertypen uit het Natuurbeheerplan 2020 voor de wintersituatie (sept t/m maart). Daarnaast is controle uitgevoerd met behulp van luchtfoto's uit 2020 (Beeldmateriaal.nl). De laatste correcties en aanvullingen zijn

doorgevoerd op basis van veldgegevens van Natuurmonumenten en de Wetland–Wacht. De gewastypes zijn vervolgens toegewezen aan een landgebruik categorie (zie Bijlage Tabel 1-3).

Bijlage Tabel 1-3 Overzicht geschikte gewastypes als foerageergebied en categorisatie naar type landgebruik

Gewastypes	Categorie landgebruik
Grasland, blijvend (intensief)	Cultuurgrasland
Grasland, tijdelijk (intensief)	Cultuurgrasland
Graszaad (intensief)	Cultuurgrasland
Graszoden (intensief)	Cultuurgrasland
Agrarisch natuurmengsel	Natuurgrasland
Grasland, natuurlijk (hoofdfunctie landbouw)	Natuurgrasland
Grasland, natuurlijk (hoofdfunctie natuur)	Natuurgrasland
Aardappelen, consumptie	Aardappelen
Aardappelen, poot NAK	Aardappelen
Aardappelen, poot TBM	Aardappelen
Aardappelen, zetmeel	Aardappelen
Bieten, suiker-	Bieten
Bieten, voeder-	Bieten
Franse boekweit	Granen
Gerst, winter-	Granen
Haver	Granen
Japanse haver	Granen
Overige granen	Granen
Rogge	Granen
Tarwe, winter-	Granen
Mais, corncob mix	Mais
Mais, korrel-	Mais
Mais, snij-	Mais
Mais, suiker-	Mais
Maiskolvesilage	Mais

Voor de berekening van de beschikbare opvangcapaciteit zijn opgaven nodig van de voedingswaarde van het type gras- en bouwland, uitgedrukt in kolgansdagen per hectare. De draagkrachtcijfers per landgebruiktype gehanteerd in de huidige analyse zijn gebaseerd op de beschikbare data, inclusief de onderzoeken genoemd in de meest recente passende boordeling Kloosterveen (Buro Bakker 2020), waaronder veldonderzoek rond het Fochteloërveen in 2008/2009. Aangezien er een grote variatiebreedte van draagkrachtcijfers bestaat welke o.a. afhankelijk kan zijn van de opbrengst per seizoen, maar ook aanwezigheid van verstoringsfactoren, is voor de berekening uitgegaan van het gemiddelde en een minimum en maximum draagkrachtwaarde (respectievelijk -50% en +50% van het gemiddelde van waarden uit de literatuur) (zie Bijlage Tabel 1-4).

Bijlage Tabel 1-4 Minimale, gemiddelde en maximale draagkracht van landgebruiktypen in kolgansdagen per hectare.

Landgebruiktype	Draagkracht (kgd/ha)			Referenties
	Min.	*Gem.*	*Max.*	
Grasland				
Cultuurgrasland	825	1650	2475	Bos et al. (2008); Ebbinge (2004); Ebbinge & van der Greft (2004)
Natuurgrasland	250	500	750	Voslamber & Liefting (2011)
Bouwland				
Aardappelen	362,5	725	1087,5	Voslamber & Liefting (2011); Visser et al. (2009)
Bieten	600	1200	1800	Voslamber & Liefting (2011); Visser et al. (2009)
Granen	127,5	255	382,5	Voslamber & Liefting (2011)
Maïs	210	420	630	Ebbinge & van der Greft (2004); Lensink et al. (2008); Voslamber & Liefting (2011)

Verstoringsbronnen, afstanden en oppervlakte
Geschikt foerageergebied bevindt zich bij voorkeur in open gebieden op enige afstand van menselijke verstoringsbronnen. Afhankelijk van de verstoringsbron kan de verstoringsafstand voor ganzen, eenden en zwanen variëren van enkele tientallen meters tot ca. 5 km (Krijgsveld *et al.* 2008). De verstoringsafstand is echter geen hard gegeven, maar is afhankelijk van verschillende factoren. De belangrijkste daarin zijn de aard van de verstoringsbron, de vogelsoort en de omstandigheden.

De verstoringsbronnen in de basisverstoringskaart hebben betrekking op landschapselementen zoals wegen, gebouwen en bos. De locaties van deze elementen zijn afkomstig uit de Top10-kaart van Nederland voor het jaar 2020. Op basis van verschillende onderzoeken zijn de verstoringsafstanden vastgesteld (Bijlage Tabel 1-5). Voor deze evaluatie is voor wegen, losse gebouwen en bos- en bomenrijen 100 m gehanteerd en 250 m voor woonwijken en bedrijventerreinen.

In de passende beoordeling Kloosterveen (Buro Bakker 2020) is een verstoringsafstand van 150 m ten opzichte van wegen en paden gehanteerd. Deze is 'ruim' geïnterpreteerd, omdat hierin recreatief gebruik is meegewogen. In de huidige analyse is landschap plus gangbaar gebruik (door bewoners en agrariërs) aan de ene kant en recreatief gebruik aan de andere kant uit elkaar gehaald en voor de basisverstoringskaart 100 m gekozen voor paden en wegen op basis van bovenvermeld onderzoek in rustige gebieden.

Vervolgens is in een geografisch informatiesysteem (GIS) berekend hoeveel hectare van de landgebruiktypen *binnen* de verstoringsafstand (verstoringscontour) valt en hoeveel *daarbuiten*. Op basis van een uitwerking van telgegevens in het buitengebied van Steenwijkerland is gebleken dat de dichtheid van ganzen en Smienten binnen een afstand van 100 m tot boerderijen en extensieve wegen globaal een derde is van die op 100-200 afstand en verder (Van der Hut 2015). Voor de huidige berekening is er daarom van uitgegaan dat 33~~67~~% van het oppervlakte foerageergebied *binnen* de verstoringscontour onverstoord is. Deze benadering sluit aan bij onderzoek naar benutting van rustige agrarische percelen grenzend aan wegen op basis van keuteltellingen nabij het Sneekermeer in Friesland (Van der Hut 2008).

Bijlage Tabel 1-5. Verstoringsafstand per verstoringsbron

Verstoringsbron	Verstoringsafstand	Referenties
Wegen	100 m	Van der Hut et al. (2013); (2015); Oosterveld (2004)
Losse gebouwen	100 m	Van der Hut et al. 2010; Klop & Gundelach (2014)
Bos	100 m	Van der Hut et al. (2013); (2015); Bos et al. (2008)
Bomenrij	100 m	Van der Hut et al. (2013); (2015); Bos et al. (2008)
Woonwijken	250 m	Oosterveld (2004); Van der Hut et al. (2005; 2006; 2007); PB Norgerbrug (2011)
Bedrijventerreinen	250 m	Van der Hut & Van der Heijden (2017)

Beschikbare opvangcapaciteit basisverstoringskaart

De beschikbare opvangcapaciteit is berekend op basis van de oppervlakte geschikt foerageergebied en draagkrachtcijfers voor afzonderlijke gewassen en graslandtypen. Hierbij is 100% van de oppervlakte buiten verstoringsafstand en 33% van de oppervlakte binnen verstoringsafstand meegenomen (zie Bijlage Figuur 1-2). Voor de netto opvangcapaciteit zijn vervolgens de berekende draagkrachtwaarden voor het onverstoorde oppervlak en 0,33 maal het verstoorde oppervlak bij elkaar opgeteld.

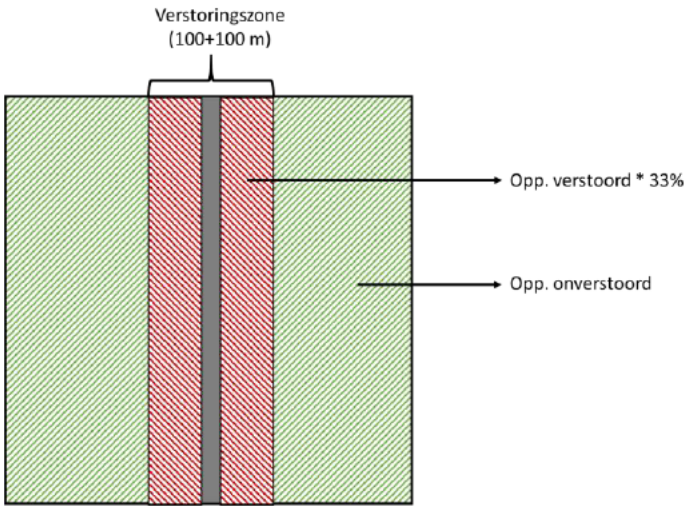

Bijlage Figuur 1-2. Schematische weergave van de basisverstoringskaart en het verstoorde oppervlak (binnen verstoringscontour) en onverstoorde oppervlakte (buiten verstoringscontour). Het onverstoorde (als foerageergebied te benutten) oppervlakte binnen de verstoringscontour is berekend door het verstoorde oppervlak te vermenigvuldigen met 0,33 (33%).

2. Additionele verstoring

Inventarisatie

Om effecten van verstoring in en rondom het Fochteloërveen zo goed mogelijk in kaart te brengen voor een kwantitatieve analyse, is een inventarisatie gemaakt van verstoring per km hok uitgedrukt in percentages, om de intensiteit en de verschillende vormen van *additionele verstoring* in het gebied in kaart te brengen. Hiervoor is onderscheid gemaakt in de volgende vormen van verstoring:

- Recreatief gebruik
  - Fietsers
  - Wandelaars
  - Overige recreatie (motorcross / metaaldetectie)
- Jacht, verjaging en afschot
- Vliegverkeer

Recreatief gebruik en jacht, verjaging en afschot

Exacte gegevens voor verstoring door recreatie en jacht, verjaging en afschot waren niet in kwantitatieve mate beschikbaar om te gebruiken voor de additionele verstoringsanalyse. Daarom is op basis van gebiedskennis van gebiedsdeskundigen van Natuurmonumenten en de Wetland Wacht per km hok binnen de 5 km de intensiteit van verstoring geschat. Hierbij is de mate van verstoring onderverdeeld in de categorieën weergegeven in Bijlage Tabel 1-6.

Bijlage Tabel 1-6 Overzicht indeling categorieën additionele verstoring door recreatief gebruik en jacht, verjaging en afschot

Effecten door verstoringsincidenten	Dagen verstoord	In percentage verstoring	Kleur categorie
Geen	0	0%	
Klein	1-2	25%	
Gemiddeld	3-4	50%	
Groot	5-6	75%	
Continu	7	100%	

De geïnventariseerde percentages van de verschillende verstoringsbronnen per km hok zijn vervolgens gedigitaliseerd in GIS en in kaart gezet per verstoringsbron, waarbij de kleurcategorie het percentage verstoring aangeeft.

Bij de verstoringsinventarisatie voor wandelaars en fietsers is rekening gehouden met de ligging en het aantal paden per kilometerhok en de intensiteit van het gebruik. Continue verstoring bevindt zich met name in de dichtbebouwde omgeving: hier ligt in de praktijk geen geschikt foerageergebied. De kaarten zijn nader beoordeeld door [redacted] (Prov. Drenthe) en [redacted] (vrijwilliger NM/SBB aan Friese kant); zij hebben met de kaartbeelden ingestemd.

Vliegverkeer

Voor inventarisatie van verstoring door vliegverkeer is data binnen een straal van 5 km om het Fochteloërveen gebruikt afkomstig van de Luchtverkeersleiding Nederland (NVNL). Deze dataset bevat informatie van jaren 2009 t/m 2020 van het aantal vliegbewegingen met vliegtuigtype, tijdsduur, aantal motoren en vlieghoogte. Voor de additionele verstoring in de huidige situatie is data gebruikt uit 2019 voor de winterperiode (september t/m maart). Voor de algemene trend is de dataset inclusief alle jaren gebruikt.

De verschillende vliegtuigtypen uit de database zijn onderverdeeld in vier categorieën (Bijlage Tabel 1-7). Vervolgens is een selectie gemaakt op basis van vlieghoogte. Uitsluitend vliegtuigen met een gemiddelde vlieghoogte beneden *verstoringshoogte* zijn opgenomen. Deze hoogte is gebaseerd op literatuurgegevens. Daarnaast is per categorie de horizontale *verstoringsafstand* bepaald. Hierbij is uitgegaan van de opvliegafstand van ganzen en zwanen, zoals bekend uit de literatuur (Krijgsveld 2008 en bronnen hierin). Vervolgens is het gemiddelde genomen van de in de literatuur gevonden waarden voor hoogte en afstand en de waarden uit het veld genoteerd door de Wetland-Wacht op basis van de app Flight Tracker. Eveneens op basis van literatuur is de *verstoringsduur* bepaald. Gezien het beperkt aantal onderzoeken, is gekozen voor een gemiddelde verstoringsduur gelijkgesteld voor alle categorieën (Bijlage Tabel 1-7).

Bijlage Tabel 1-7 Indeling van vliegtuigtypes, gemiddelde verstoringshoogte en (horizontale) verstoringsafstand op basis van literatuurgegevens en gegevens van de Wetland-Wacht ( ).

Type	Categorie	Verstorings-hoogte (m)	Verstorings-afstand (m)	Verstoringsduur (min)	Referenties
Ultralight plane *Light plane*	Klein vliegtuig	700	1300	7	Belanger & Bedard (1989); Ward et al. (1994; 1999)
Private jet *Medium plane* *Medium military plane* *Heavy plane* *Light airliner* *Airliner* *Heavy airliner*	Groot vliegtuig	1200	2000	7	Rees et al. (2006); Lensink et al. (2007b); Riddington et al. (1996)
Military fighter	Straaljager	1500	3000	7	
Medium helicopter *Helicopter*	Helikopter	2000	3000	7	Belanger & Bedard (1989); Ward et al. (1994; 1999); Rees et al. (2006)

Berekening verstoringseffect vliegverkeer
Het verstoringseffect van vliegverkeer (het extra effect uitgedrukt in percentage, d.i. ten opzichte van de basisverstoringskaart) is het product van de oppervlakte foerageergebied dat op een dag verstoord wordt en de vliegduur boven het gebied per dag. Het verstoringseffect is als volgt berekend:

- Het oppervlakte foerageergebied betreft geschikt foerageergebied volgens de basisverstoringskaart;
- Het verstoringsoppervlak is gelijk aan de het gemiddeld aantal vluchten per dag x de gemiddelde vluchtpadlengte x de horizontale verstoringsafstand x 2 (beide zijden van de vliegbaan); deze wordt uitgedrukt in % ten opzichte van het totale oppervlak binnen de 5 km zone;
- De totale verstoringsduur is gelijkgesteld aan het gemiddeld aantal vluchten per dag x de gemiddelde verstoringsduur plus de gemiddelde vluchtduur; deze wordt uitgedrukt in % ten opzichte van de gemiddelde daglengte;
- Het gehanteerde verstoringspercentage wordt dan: % verstoringsoppervlakte x % verstoringsduur. Voorbeeld: verstoringsoppervlakte 40% en verstoringsduur 60% = verstoringseffect 24%.

3. Cumulatieve berekening

Om het totaal effect van de verschillende verstoringsfactoren op het onderzoeksgebied te bepalen zijn de verstoringseffecten op de oppervlakte beschikbaar foerageergebied berekend in de basisverstoringskaart *gecumuleerd* met de verstoringseffecten van de additionele verstoring.

In de berekening is onderscheid gemaakt in verstoring binnen de verstorings-contour (100 of 250 m) van de basisverstoringskaart en verstoring buiten deze contour (Bijlage Figuur 1-3). De reden

hiervoor is verschillende soorten van verstoring optreden over het hele oppervlak en andere beperkt zijn tot de directe omgeving van verstoringsbronnen zoals wegen en paden.

Verjaging, afschot en jacht vindt plaats op de kavels. Ook crossers en personen met metaaldetectoren bewegen zich over de kavels en vliegtuigen komen breed over; overal in het agrarische gebied kan dit verstoring geven. Wandelaars en fietsers zijn actief via de paden en wegen.

In eerste instantie zijn de wandelaars en fietsers behandeld als verjaging en afschot, en meegenomen over het gehele oppervlak. Echter, in dat geval bleef er geen draagkracht meer over volgens de berekening. Vervolgens is gezocht naar een realistischer aanpak: verstoring vindt vooral plaats langs wegen en paden, binnen een afstand van 100 m. De extra verstoring door fietsers en wandelaars is daarom berekend over het onverstoorde oppervlak (33% van het verstoorde oppervlak) binnen de 100 m-zone van de basisverstoringskaart.

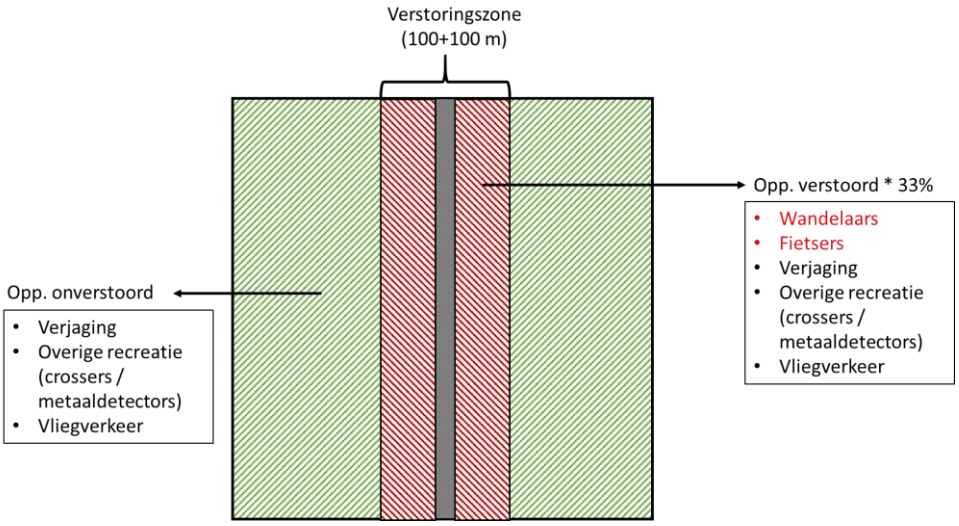

Bijlage Figuur 1-3 Schematisch overzicht van een kilometerhok met de basisverstoringskaart (voorbeeld met één weg midden door het vak) en de verdeling van verstoringsbronnen voor de cumulatieve berekening. Wandelaars en fietsers worden alleen betrokken op het onverstoorde deel binnen de verstoringscontour van de fysieke verstoringsbronnen, andere vormen van verstoring over dit deel plus de gehele oppervlakte buiten de verstoringscontour.

De verstoringsfactoren zijn vervolgens behandeld als onafhankelijk. Verstoringsbronnen kunnen tegelijkertijd optreden (bijvoorbeeld een passerende fietser en een overvliegend vliegtuig), maar ook na elkaar. Wij gaan er hier van uit dat tegelijkertijd of afzonderlijk optreden toeval is. De verstoringskansen worden daarom niet opgeteld, maar vermenigvuldigd.

Hieronder volgt een rekenvoorbeeld van de bepaling van het cumulatieve verstoringspercentage in een kilometervak. In de berekening worden de zones binnen en buiten de verstoringscontour eerst afzonderlijk behandeld.

Binnen verstoringscontour:
- Verjaging: onverstoord 25%
- Overige recreatie: onverstoord 75%
- Vliegverkeer: onverstoord 86%
- Wandelaars: onverstoord 25%

- Fietsers: onverstoord 50%
- In cumulatie: 0,25 x 0,75 x 0,86 x 0,25 x 0,50 = 0,02; 2% is onverstoord, 98% verstoord

Buiten verstoringscontour:
- Verjaging: onverstoord 25%
- Overige recreatie: onverstoord 75%
- Vliegverkeer: onverstoord 86%
- In cumulatie: 0,25 x 0,75 x 0,86 = 0,16; 16% is onverstoord, 84% verstoord

4. Totale opvangcapaciteit

Voor de totale opvangcapaciteit wordt de (extra) oppervlakte die verstoord wordt binnen en buiten de verstoringscontour gecombineerd: 98% van 33% van het oppervlak *binnen* de verstoringscontour, plus 84% van de oppervlakte *buiten* de verstoringscontour. (0,98 x oppervlakte binnen verstoringscontour * 0,33 + 0,84 x oppervlakte buiten verstoringscontour).

De onverstoorde oppervlaktes foerageergebied van alle kilometervakken binnen de 5 km-zone zijn vervolgens gesommeerd en op basis van draagkrachtcijfers uitgedrukt in kolgansdagen; dit resulteert in de opvangcapaciteit, rekening houdend met alle verstoringsbronnen.

Bandbreedte verstoringspercentage
Om een marge mee te nemen in de berekening is voor de geïnventariseerde verstoringspercentages voor de additionele verstoring een bandbreedte aangehouden. Het uitgangspunt hierin is om op basis van de oorspronkelijke klassenindeling in dagen per week een onder en bovengrens van klassen te bepalen (het midden tussen twee opeenvolgende klassen) (zie Bijlage Tabel 1-8). Hiermee zijn vervolgens de klassengemiddelden opnieuw bepaald en de bijbehorende percentages berekend. De minimale en maximale verstoringspercentages zijn vervolgens meegenomen in de cumulatieve berekening voor de opvangcapaciteit. Voor de bandbreedte bepaling van het vliegverkeer is de variatie in de verstoringsduur uit de literatuur meegenomen: gemiddelde 7 minuten, maximum 15 minuten en minimum 2 minuut. In de grafieken zijn de bandbreedtes weergegeven als een foutbalk op het staafdiagram.

Bijlage Tabel 1-8 Overzicht methodiek bepaling bandbreedte voor de inventarisatie van de verstoringspercentages voor wandelaars, fietsers, jacht/verjaging/afschot en crossers/metaaldetectie.

Dagen verstoord	In percentage verstoring	Gemiddelde van dagen	Klassengrenzen			Klassebreedte	Percentage		
			onder	boven	Gem.		Min.	Gem.	Max.
0	0	0	0	0,75	0,375	0,75	**0**	5	**11**
1-2	25	1,5	0,75	2,5	1,625	1,75	**11**	23	**36**
3-4	50	3,5	2,5	4,5	3,5	2	**36**	50	**64**
5-6	75	5,5	4,5	6,25	5,375	1,75	**64**	77	**89**
7	100	7	6,25	7	6,625	0,75	**89**	95	**100**

Bijlage 1.4 Historische opvangcapaciteit

Inventarisatie
Om een beeld te krijgen van de verstoring in en rondom het gebied in historisch perspectief en het mogelijke effect hiervan op de opvangcapaciteit is de historische verstoring geïnventariseerd middels consultatie van bewoners en gebiedskenners. Voor de inventarisatie is gericht op het bepalen van de verandering in mogelijke verstoringsbronnen en de intensiteit van de verstoring in de afgelopen vijf jaar (periode 2015-2019) ten opzichte van 10 jaar geleden (2009) en ca. 25 jaar geleden (periode 1995-2000). Hierbij is waar mogelijk per deelgebied de toe- of afname in percentages gescoord van de verschillende verstoringsbronnen via wegen en paden, via kavels en het vliegverkeer.

De inventarisatie bestond uit twee onderdelen: open vragen en twee scoreformulieren (een voor referentiejaar 2009 en een voor referentieperiode 1995-2000), welke hieronder zijn toegelicht. Voor de verstoring is onderscheid gemaakt in de volgende categorieën:

- Verstoring via paden en wegen
- Verstoring op kavels
- Verstoring door luchtverkeer

Open vragen
De onderstaande open vragen zijn door de bewoners en gebiedskenners naar eigen ervaring ingevuld:

*Vraag 1: Hoe druk was naar uw ervaring het **recreatief gebruik via paden en wegen** (fietsers, wandelaars) in en rond het Fochteloërveen 10 jaar (2009) en 25 jaar (1995-2000) geleden en hoe is volgens u de situatie veranderd? Denk aan omschrijvende kwalificaties als incidenteel, af en toe, regelmatig, vaak*

*Vraag 2: Hoe druk was naar uw ervaring de **activiteit op de kavels** (jacht/afschot, metaaldetectoren, honden/wandelaars) rond het Fochteloërveen 10 jaar (2009) en 25 jaar (1995-2000) geleden en hoe is volgens u de situatie veranderd? Denk aan omschrijvende kwalificaties als incidenteel, af en toe, regelmatig, vaak*

*Vraag 3: Hoe druk was naar uw ervaring de **drukte van luchtverkeer** (kleine sportvliegtuigen, grote vliegtuigen, helikopters en straaljagers) rond het Fochteloërveen 10 jaar (2009) en 25 jaar (1995-2000) geleden en hoe is volgens u de situatie veranderd? Denk aan omschrijvende kwalificaties als incidenteel, af en toe, regelmatig, vaak*

Scoreformulier
Voor het invullen van de scoreformulieren is gevraagd om de veranderingen in intensiteit van de verstoringsbronnen voor de verschillende tijdsperiodes in te schatten naar eigen ervaring in onderstaande Bijlage Tabel 1-9. Bijlage Tabel 1-10 geeft de verschillende klassen weer met bijbehorende in te vullen percentages voor de schatting van de af- of toename van de verstoringsintensiteit.

Gevraagd is de score in te vullen voor het gebied als geheel (5 km zone) of voor de overkoepelende verstoringscategorie en wanneer mogelijk, een score te geven per deelgebied en per afzonderlijke verstoringsbron.

Voorbeeld: in deelgebied Ravenswoud schat u in dat de verstoringsintensiteit via paden en wegen in de huidige situatie (2019), de helft méér is dan in de periode van 1995-2000, dan vult u in de scoretabel 'via paden en wegen' onder kolom 'Ravenswoud' het percentage + 50 in.

Bijlage Tabel 1-9 Voorbeeld scoreformulier verstoringsintensiteit: afgelopen 5 jaar (2015-2019) ten opzichte van 2009 of 1995-2000

Verstorings-bronnen / deelgebieden	Assen	Smilde	Ravenswoud	Haule	Veenhuizen	Fochteloërveen	**Gebied als geheel**
Via paden en wegen							
Fietser							
Wandelaars							
Op kavels							
Verjaging / afschot							
Crossers							
Metaaldetectie							
Wandelaars / honden kavelranden							
Luchtverkeer							
Kleine vliegtuigjes							
Helikopters							
Grote vliegtuigen							
Straaljagers							

Bijlage Tabel 1-10 Klasse indeling toe- of afname verstoringsintensiteit in de afgelopen 5 jaar ten opzichte van de referentieperiode

Klasse	**Toe- of afname verstoringsintensiteit in %**
Decimering	- 90
Sterke afname	- 75
Matige afname, (helft minder)	- 50
Lichte afname, (kwart minder)	- 25
Geen verandering	0
Lichte toename, (kwart meer)	+ 25
Matige toename, (helft meer)	+ 50
Sterke toename, (drie kwart meer)	+ 75
Verdubbeling	+ 100

Berekening historische opvangcapaciteit

Vervolgens is het gemiddelde van de scores van de verstoringspercentages per deelgebied uitgerekend. De deelgebieden zijn per km hok gekoppeld. Het historische verstoringspercentage is berekend door de gemiddelde percentages van de historische inventarisatie te verrekenen met de verstoringspercentages geïnventariseerd in de huidige situatie per km hok. Om te komen tot de opvangcapaciteit zijn de verstoringspercentages op dezelfde manier doorgerekend als voor de huidige situatie (zie paragraaf Bijlage 1.3).

Voorbeeld: de huidige verstoring in een km hok is gezet op 75% door wandelaars. Er wordt ingeschat dat ten opzichte van de historische situatie de verstoringsdruk door wandelaars met de helft (50%) is toegenomen in de huidige situatie. De historische verstoringsdruk was in dat geval 0,75 / (1 + 0,5) = 0,5.

Bijlage 1.5 Toekomstige opvangcapaciteit

Inventarisatie

Om een mogelijk effect van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen op de opvangcapaciteit te kunnen bepalen is een inventarisatie gemaakt van concrete plannen en projecten voor toekomstige (ruimtelijke) ontwikkelingen bij de aangrenzende gemeenten: Gemeente Assen, Gemeente Noordenveld, Gemeente Midden-Drenthe, Gemeente Ooststellingwerf en Gemeente Tynaarloo. Onder ontwikkelingen wordt verstaan: woningbouw, veranderingen in landgebruik en agrarische overeenkomsten aan de randen van dorpen en in het buitengebied binnen een straal van 5 km rondom de grens van het Fochteloërveen (Bijlage Figuur 1-4). Om het eventuele effect op de opvangcapaciteit te kunnen bepalen is hierbij als uitgangspunt genomen dat het gaat om ontwikkelingen / plannen die concreet op kaart staan. Dit kan zowel concrete als potentiële plannen betreffen.

Berekening toekomstige opvangcapaciteit

De concrete en potentiële plannen zijn vervolgens via een geografisch informatiesysteem (GIS) ingetekend in de basisverstoringskaart inclusief nieuwe verstoringscontour. Daarna is berekend hoeveel hectare geschikt foerageergebied binnen verstoringsafstand valt en hoeveel daarbuiten. Voor de berekening van de toekomstige opvangcapaciteit is vervolgens dezelfde methodiek gehanteerd als voor de beschikbare opvangcapaciteit, waarbij het oppervlakte geschikt foerageergebied is vermenigvuldigd met de draagkrachtcijfers voor de landgebruiktypen. Hierna is een doorrekening gemaakt voor de cumulatieve verstoring berekend op basis van de verstoringspercentages voor additionele verstoring (Zie Bijlage 1.3).

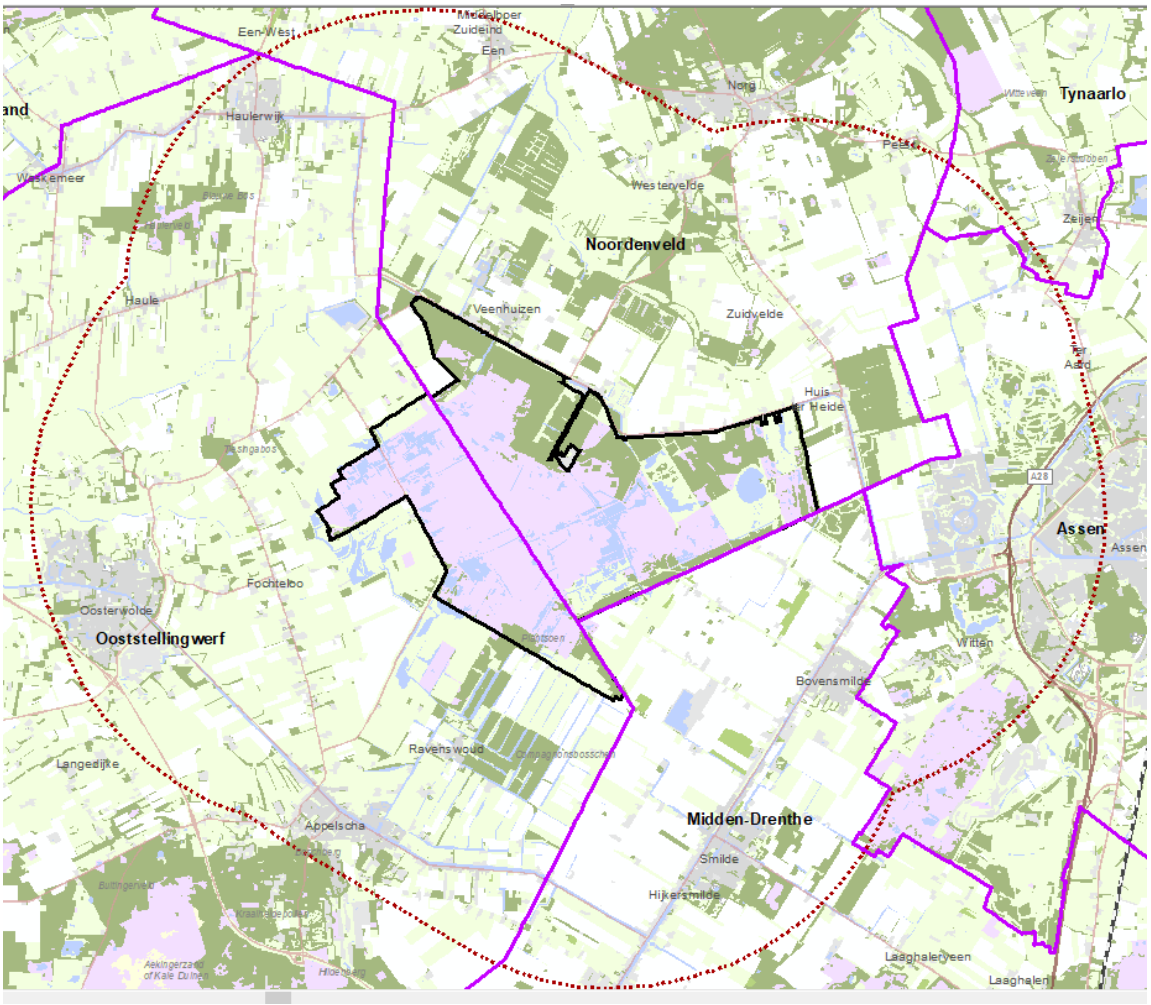

Bijlage Figuur 1-4 Ligging gemeenten binnen de 5 km zone rondom het Fochteloërveen

Bijlage 1.6 Uitwerking maatregelen opvangcapaciteit

Voor het kwantificeren van de effecten van maatregelen op de opvangcapaciteit is gebruik gemaakt van het GIS-model. Hiervoor zijn ten eerste de ligging en locaties waar de maatregelen betrekking op hebben gelinkt aan de bestaande km-hok vakken binnen een straal van 5 km rondom het Fochteloërveen. Vervolgens is per km-hok vak afhankelijk van de maatregel, de desbetreffende verstoring verlaagd, of de draagkrachtwaarde van het gewastype verhoogd, waarbij de overige verstoring gelijk is gehouden. Voor de basissituatie is uitgegaan van gemiddelde draagkrachtcijfers. De totale opvangcapaciteit is vervolgens berekend uit de som van alle km-hokvakken. De maatregelen zijn uitgewerkt voor de huidige en toekomstige situatie binnen de 2,5 en 5 km zone rondom het Fochteloërveen. Hierbij is in sommige gevallen de maatregel toegespitst op verschillende deelgebieden (deelgebieden 1,2,3 en A,B,C) (zie Figuur 6-4 en 6-5 en bijlage 1.6). Dit heeft geresulteerd in een matrix van draagkrachtscenario's uitgedrukt in draagkrachtwinst (in kgd en percentage) ten opzichte van de opvangcapaciteit met gecumuleerde verstoring. De effectiviteit van verschillende maatregelen is weergegeven per deelgebied voor de huidige en toekomstige situatie (zie Tabel 6-1 en 6-2).

i. Beperken van verstoring door recreatie

Gebiedskenner en Kraanvogelexpert [redacted] heeft in het kader van een toekomstige publicatie, verschillende verstoringsbeperkende maatregelen in kaart gebracht vanuit het perspectief van de Kraanvogel. Op basis van dit kaartbeeld zijn twee maatregelen geselecteerd voor het huidige onderzoek om verstoring door recreatie te beperken (zie Figuur 6-3):

a. het afsluiten van paden en wegen;
b. de aanleg van struweel/boswal

Voor de beide maatregelen is de verstoringsdruk door wandelaars en fietsers op 0 gezet in de aan de ligging gerelateerde km-hokvakken. Deze maatregel geldt voor het gehanteerde beschikbaar benutbare oppervlak van 33%. (33% van de 100 m verstoringscontour). Wanneer de af te sluiten paden en wegen niet grensden aan bos of bomen, is het benutbare oppervlak gesteld op 100%, omdat bos en bomenrijen zelf ook een bepaalde verstoringscontour kunnen hebben (Rosin et al. 2012). De doorrekening is gemaakt voor het gehele gebied binnen de 2,5 km zone waar de maatregelen op van toepassing zijn.

ii. Beperken van verstoring door jacht, verjaging en afschot

Het beperken van verstoring in het gebied door jacht, verjaging en afschot kan gerealiseerd worden door de volgende maatregelen:

a. Instellen ganzenfoerageergebied;
b. Stoppen jacht

Voor het instellen van een ganzenfoerageergebied wordt verjaging en afschot verboden op kavels met de meeste potentiële opvangcapaciteit voor de doelsoorten. Om de rust te bewaken dient ook jacht rond deze kavels verboden te worden, evenals verstoring door crossmotoren of andersoortige kavelverstoring. Voor de doorrekening is de verstoringsdruk van jacht/verjaging en crossers/metaaldetectie op 0 gezet in de km-hok vakken gerelateerd aan de deelgebieden binnen de 2,5 en 5 km contour. Vervolgens is een doorrekening gemaakt voor alle deelgebieden binnen beide contouren.

iii. Vergroten foerageergebied

Naast het beperken van verstoring, kan de opvangcapaciteit verhoogd worden door het vergroten van het foerageergebied. In dit kader is een drietal maatregelen vastgesteld, waarvoor de opvangcapaciteit is doorgerekend:

a. oogstresten laten liggen,
b. omzetten grasland naar bouwland en
c. omzetten bollen/sierteelt naar bouwland.

a. Oogstresten laten liggen

Op basis van bevindingen uit Visser et al. (2009), waarbij lang liggende oogstresten door ganzen zeer goed benut werden, is voor de huidige studie het effect op de opvangcapaciteit berekend wanneer oogstresten langer zouden blijven liggen in de drie deelgebieden (deelgebied A, B, C). Om dit oogstrestenpakket te benaderen, zijn de gemiddelde draagkrachtcijfers van de gewastypen (aardappelen, bieten, granen mais) met 50% verhoogd (maximale draagkrachtwaarde) in de aan de deelgebieden gelinkte km-hok vakken. Dit percentage is indicatief op basis van de resultaten die geboekt kunnen worden uit het onderzoek van Visser et al. (2009). De opvangcapaciteit is vervolgens per deelgebied berekend binnen de 2,5 km zone en de 5 km zone.

b. Omzetten grasland naar bouwland

Een andere optie voor het verhogen van de opvangcapaciteit op bouwland is het veranderen van grondgebruik. Hierbij kan onder andere gedacht worden aan het omzetten van grasland naar bouwland. Voor deze benadering zijn drie deelgebieden aangewezen op rustige graslandkavels ten westen van het Fochteloërveen; deelgebied 1, 2 en 3 (zie Figuur 6-4 en 6-5), met de meest potentiële draagkracht en op basis van historisch terreingebruik van ganzen en zwanen. Voor de doorrekening zijn de draagkrachtwaardes van de oppervlaktes cultuur- en natuurgrasland binnen de gelinkte km-vakken gelijkgesteld aan de draagkrachtwaarde van het gewastype bieten, aangezien aan dit gewas de hoogste draagkrachtwaarde verbonden is (1200 kgd/ha) (Bijlage Tabel 1-4). Vervolgens is het effect op de opvangcapaciteit berekend voor de afzonderlijke deelgebieden binnen de 2,5 en 5 km contour.

c. Omzetten bollen/sierteelt naar bouwland

Evenals bij het omzetten van grasland naar bouwland, zou ook het omzetten van een bepaalde oppervlakte van bollen- en sierteelt naar bouwland, de opvangcapaciteit kunnen verhogen.

Voor de uitwerking van deze maatregel is ten eerste de oppervlakte aan percelen met bollen- en sierteelt berekend binnen de 2,5 km en 5 km contour in de huidige en toekomstige situatie. Vervolgens is op basis van de verstoorde (binnen de verstoringscontour) en onverstoorde oppervlaktes van de bouwland gewastypen verhoudingsgewijs de onverstoorde oppervlakte bollen- en sierteelt berekend, wat omgezet kan worden als benutbaar bouwland. Ten slotte is de opvangcapaciteit berekend door de onverstoorde oppervlakte bollen- sierteelt te vermenigvuldigen met de draagkrachtwaarde van bieten (1200 kgd/ha).

Bijlage Tabel 1-8-11 Overzicht van de berekende opvangcapaciteit (kgd) en draagkrachtwinst (%) onderverdeeld in totaal foerageergebied en bouwland in de huidige situatie voor verschillende maatregelen per deelgebied.

Huidige situatie			2,5 km straal				5 km straal			
			Opvangcapaciteit (kgd)		Draagkrachtwinst (%)		Opvangcapaciteit (kgd)		Draagkrachtwinst (%)	
Categorie	Maatregel	Deelgebied	Totaal	Bouwland	Totaal	Bouwland	Totaal	Bouwland	Totaal	Bouwland
i.	a. Afsluiten wegen/paden		2549900	655702	3%	2%	2549900	655702	3%	2%
	b. Aanleg struweel/boswal		2502239	650704	1%	1%	2502239	650704	2%	1%
ii.	a. Ganzenfoerageergebied (incl. stoppen jacht)	A	2523357	675799	2%	5%	2588926	704749	5%	9%
		B	2690023	813530	9%	26%	2727727	838791	11%	30%
		C	2626762	705512	7%	9%	2626762	705512	7%	9%
iii.	a. Oogstresten laten liggen	A	2487751	667924	1%	3%	2532202	712376	3%	10%
		B	2524551	704725	2%	9%	2545840	726014	3%	12%
		C	2475976	656150	0%	2%	2475976	656150	0%	2%
	b. Omzetten grasland naar bouwland	1	2423526	688225	-2%	7%	2366310	745441	-4%	15%
		2	2442958	668793	-1%	4%	2308405	803346	-6%	24%
		3	2449627	662124	-1%	3%	2320038	791713	-6%	23%
	c. Omzetten bollen / sierteelt naar bouwland		2507633	687807	2%	6%	2554832	735005	4%	14%
Combinatie	i.a. + i.b.		2564035	658735	4%	2%	2564035	658735	4%	2%
	ii.a. + iii.a.	A	2560238	712680	4%	10%	2684733	800556	9%	24%
		B	2832569	956076	15%	48%	2904193	1015257	18%	57%
		C	2666725	745475	8%	15%	2666725	745475	8%	15%

Bijlage Tabel 1-8-22 Overzicht van de berekende opvangcapaciteit (kgd) en draagkrachtwinst (%) onderverdeeld in totaal foerageergebied en bouwland in de toekomstige situatie voor verschillende maatregelen per deelgebied. Hierbij is draagkrachtverlies rood gearceerd, en de draagkrachtwinst gelijk of meer dan het beoogde percentage in groen.

Toekomstige situatie			2,5 km straal				5 km straal			
			Opvangcapaciteit (kgd)		Draagkrachtwinst (%)		Opvangcapaciteit (kgd)		Draagkrachtwinst (%)	
Categorie	Maatregel	Deelgebied	Totaal	Bouwland	Totaal	Bouwland	Totaal	Bouwland	Totaal	Bouwland
i.	a. Afsluiten wegen/paden		2477404	601225	4%	2%	2477404	601225	4%	2%
	b. Aanleg struweel/boswal		2429900	596383	2%	1%	2429900	596383	2%	1%
ii.	a. Ganzenfoerageergebied (incl. stoppen jacht)	A	2436750	613026	2%	4%	2497464	637697	4%	8%
		B	2614515	756320	9%	28%	2652220	781582	11%	32%
		C	2554423	651192	7%	10%	2554423	651192	7%	10%
iii.	a. Oogstresten laten liggen	A	2402270	600462	0%	1%	2426327	624520	1%	6%
		B	2421685	619877	1%	5%	2433125	631318	2%	7%
		C	2399003	597196	0%	1%	2399003	597196	0%	1%
	b. Omzetten grasland naar bouwland	1	2423526	688225	-2%	7%	2366310	745441	-4%	15%
		2	2442958	668793	-1%	4%	2308405	803346	-6%	24%
		3	2449627	662124	-1%	3%	2320038	791713	-6%	23%
	c. Omzetten bollen / sierteelt naar bouwland		2432860	631053	2%	7%	2479296	677488	4%	15%
Combinatie	i.a. + i.b.		2491540	604258	4%	2%	2491540	604258	4%	2%
	ii.a. + iii.a.	A	2453249	629525	2%	6%	2544780	685013	6%	16%
		B	2683757	825562	12%	40%	2739741	869103	14%	47%
		C	2573281	670050	8%	13%	2573281	670050	8%	13%

Bijlage 2 Tabel en figuren verstoringsinventarisatie

Bijlage 2.1 Overzichtstabel 1995-2000

Bijlage Tabel 2-1 Overzichtstabel gemiddelde scorepercentages verstoringsinventarisatie per deelgebied per verstoringsbron in de huidige situatie (afgelopen 5 jaar) ten opzichte van 1995-2000.

	Assen	Smilde	Ravens-woud	Haule	Veen-huizen	Fochteloër-veen	Gemiddeld
Via paden / wegen	***75***	***59***	***100***	***63***	***91***	***91***	***80***
Fietser	92	69	100	75	100	95	88
Wandelaars	58	50	100	50	81	88	71
Op kavels	***63***	***31***	***66***	***-50***	***38***	***29***	***29***
Verjaging / afschot	50	25	75	-75	0	-8	11
Crossers	75	50	50	?	75	50	60
Metaaldetectie	50	25	50	?	0	13	28
Honden (kavelranden)	75	25	88	-25	75	63	50
Luchtverkeer	***25***	***33***	***26***	***88***	***50***	***47***	***45***
Kleine vliegtuigjes	25	38	50	100	75	70	60
Helikopters	25	25	50	100	50	45	49
Grote vliegtuigen	50	69	50	100	75	80	71
Straaljagers	0	0	-45	50	0	-8	-1
Gemiddeld	**54**	**41**	**64**	**33**	**59**	**56**	
# respondenten	N=3	N=2	N=2	N=1	N=2	N=5	

Kleurcodes verstoring	Afname	Gelijk	Lichte toename	Matige toename	Sterke toename	Zeer sterke toename	onbekend
		0%	1-24%	25-49%	50-74%	75-100%	?

Bijlage 2.2 Figuren verstoring wegen en paden

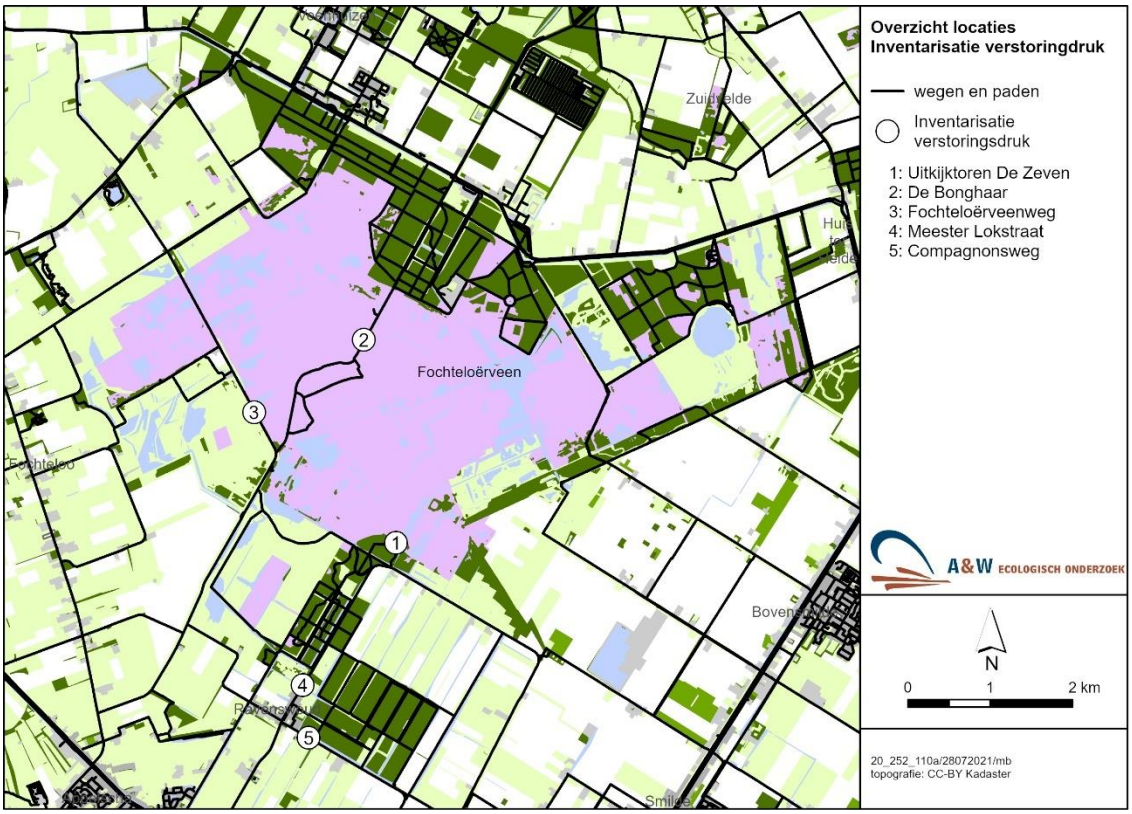

Bijlage Figuur 2-1 Overzicht locaties inventarisatie verstoringsdruk en wegen en paden door en rondom het Fochteloërveen

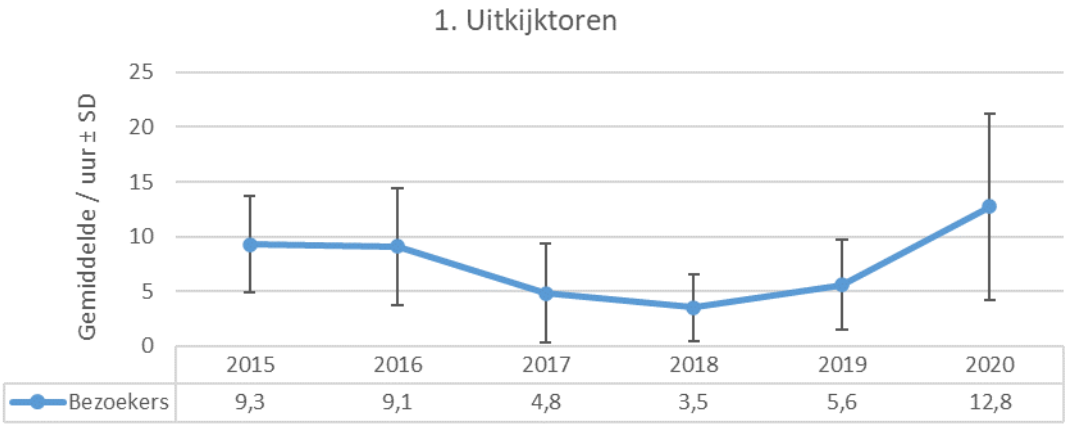

*Bijlage Figuur 2-2 Gemiddelde en standaarddeviatie van het aantal bezoekers van de uitkijktoren (sept t/m maart) per uur per jaar (bron: [redacted]). *203/2014 zijn niet meegenomen, omdat pas later per uur werd geturfd.*

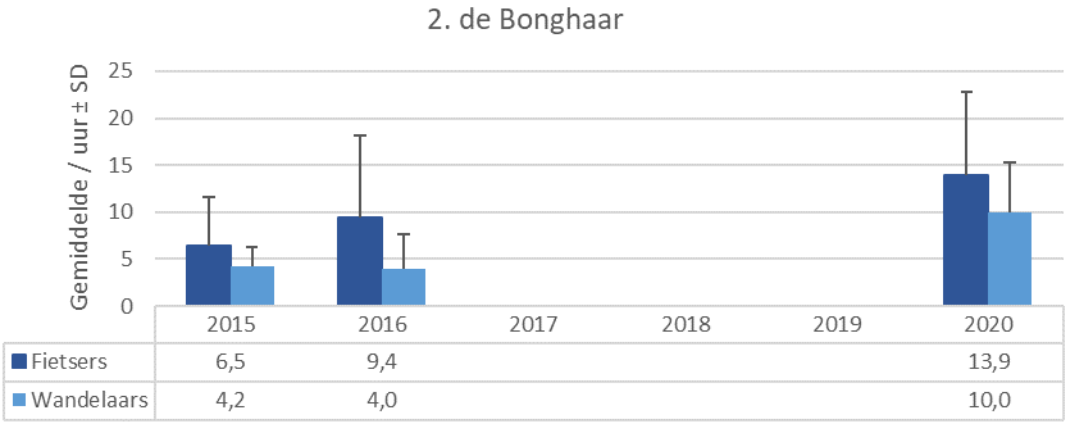

Bijlage Figuur 2-3 Gemiddelde en standaarddeviatie van het aantal wandelaars en fietsers op pad de Bonghaar (okt t/m nov) per uur in 2015 (n=24), 2016 (n=59) en 2020 (n=34) (bron: [redacted])

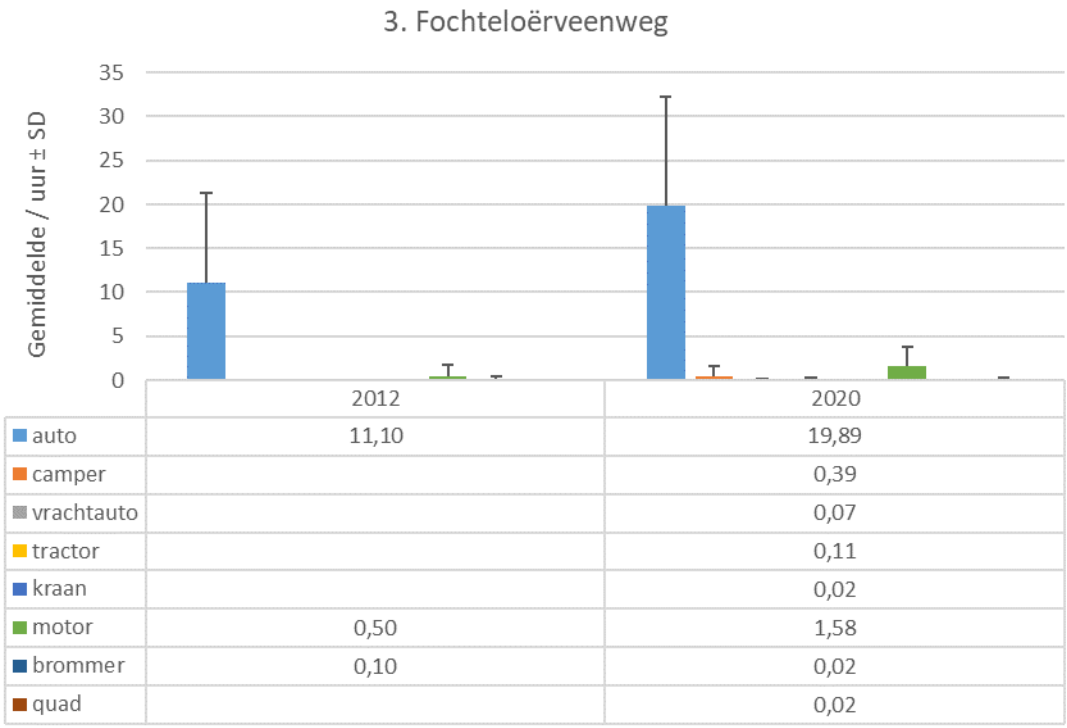

Bijlage Figuur 2-4 Gemiddelde en standaarddeviatie van het gemotoriseerd verkeer op de Fochteloërveenweg (okt t/m nov) per uur in 2012 (n=10) en 2020 (n=45) (bron: [redacted])

Bijlage 2.3 Figuren vliegverkeer

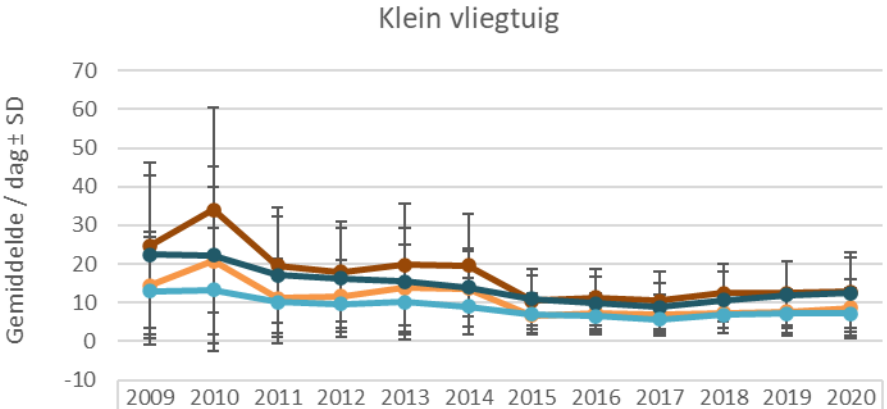

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Broed_hoogtetotaal	24,8	33,9	19,6	18,0	19,7	19,6	10,5	11,4	10,5	12,5	12,4	12,7
Broed_hoogteselectie	14,5	20,8	11,2	11,6	13,8	13,6	6,7	7,4	6,9	7,4	7,6	8,7
Winter_hoogtetotaal	22,4	22,3	17,1	16,4	15,5	13,9	10,9	9,9	8,8	10,7	12,0	12,4
Winter_hoogteselectie	13,0	13,3	10,1	9,6	10,2	9,1	7,1	6,5	5,6	6,8	7,2	7,1

Bijlage Figuur 2-5 Gemiddeld (± standaarddeviatie) aantal geregistreerde vliegbewegingen van kleine vliegtuigjes per dag boven het Fochteloërveen (geselecteerde hoogtes en alle hoogtes) van 2009 t/m 2020 in de broedperiode (april t/m aug) en winterperiode (sept t/m maart).

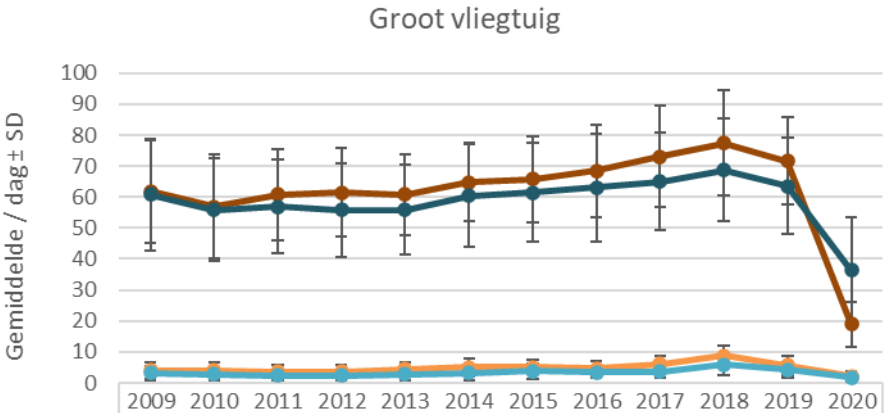

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Broed_hoogtetotaal	61,9	57,0	60,7	61,5	60,7	64,8	65,7	68,4	73,1	77,4	71,6	18,9
Broed_hoogteselectie	4,0	4,0	3,6	3,7	4,4	5,0	5,2	4,7	6,1	8,7	5,6	2,2
Winter_hoogtetotaal	60,8	55,9	57,0	55,8	55,9	60,5	61,5	63,1	64,9	68,8	63,6	36,4
Winter_hoogteselectie	3,1	2,8	2,5	2,5	2,9	3,3	3,8	3,5	3,6	5,8	4,3	1,8

Bijlage Figuur 2-6 Gemiddeld (± standaarddeviatie) aantal geregistreerde vliegbewegingen van grote vliegtuigen per dag boven het Fochteloërveen (geselecteerde hoogtes en alle hoogtes) van 2009 t/m 2020 in de broedperiode (april t/m aug) en winterperiode (sept t/m maart).

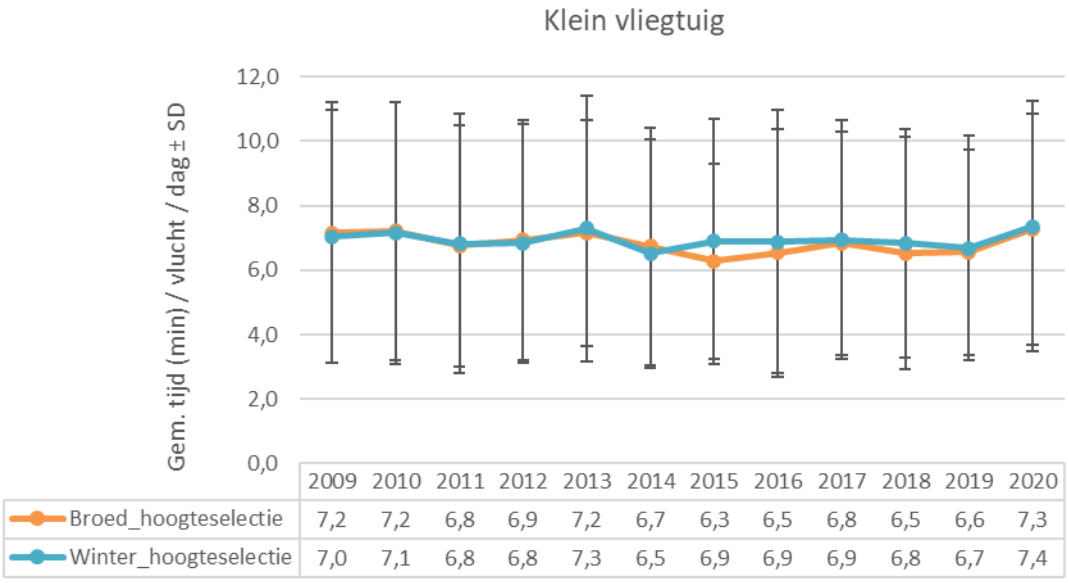

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Broed_hoogteselectie	7,2	7,2	6,8	6,9	7,2	6,7	6,3	6,5	6,8	6,5	6,6	7,3
Winter_hoogteselectie	7,0	7,1	6,8	6,8	7,3	6,5	6,9	6,9	6,9	6,8	6,7	7,4

Bijlage Figuur 2-7 Gemiddelde (± standaarddeviatie) tijd per vlucht van geregistreerde kleine vliegtuigjes per dag boven het Fochteloërveen van 2009 t/m 2020 in de broedperiode (april t/m aug) en winterperiode (sept t/m maart).

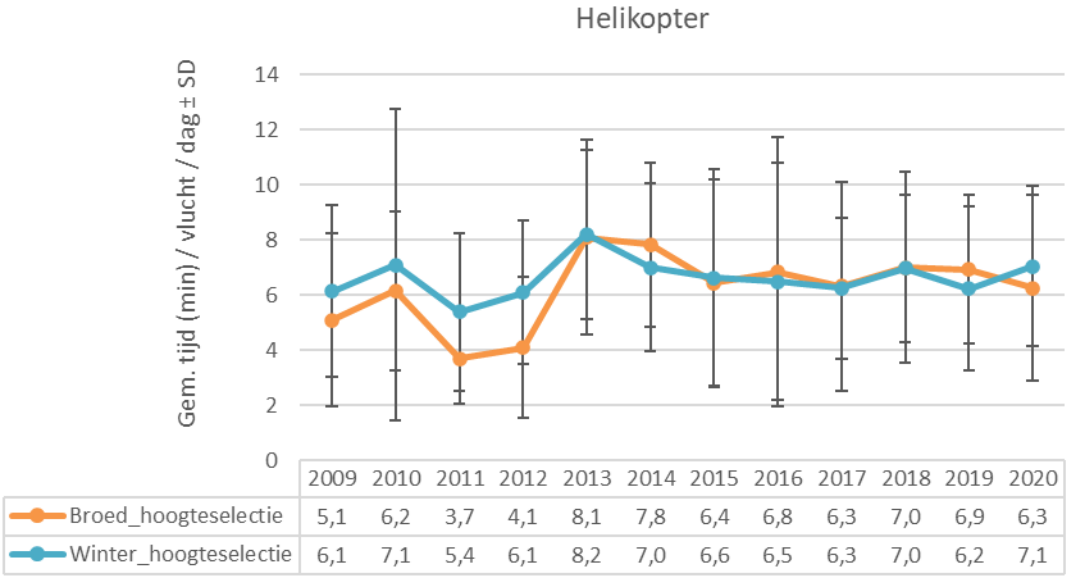

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Broed_hoogteselectie	5,1	6,2	3,7	4,1	8,1	7,8	6,4	6,8	6,3	7,0	6,9	6,3
Winter_hoogteselectie	6,1	7,1	5,4	6,1	8,2	7,0	6,6	6,5	6,3	7,0	6,2	7,1

Bijlage Figuur 2-8 Gemiddelde (± standaarddeviatie) tijd per vlucht van geregistreerde helikopters per dag boven het Fochteloërveen van 2009 t/m 2020 in de broedperiode (april t/m aug) en winterperiode (sept t/m maart).

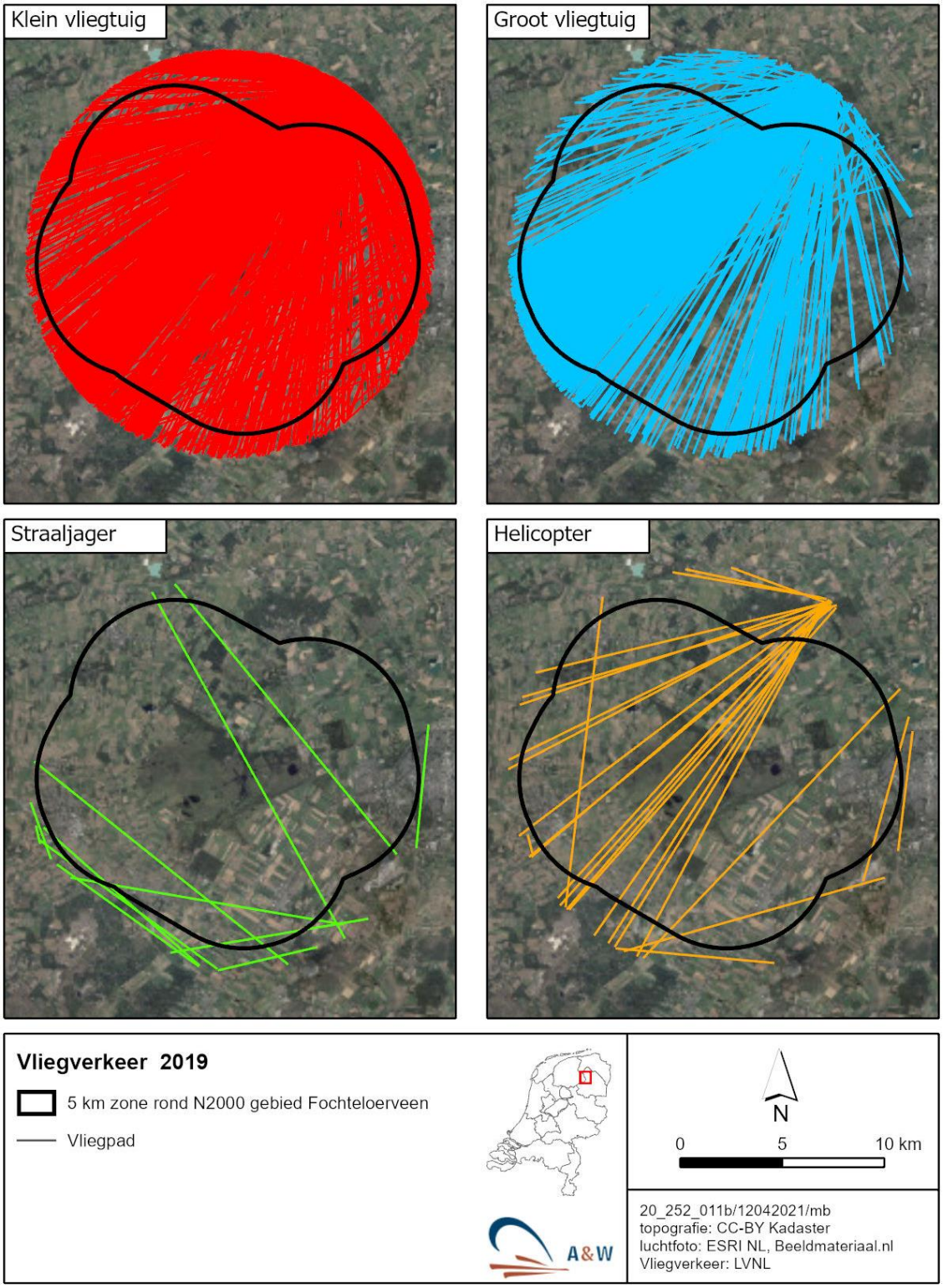

Bijlage Figuur 2-9 Overzicht van vliegpaden van kleine vliegtuigen, grote vliegtuigen, straaljagers en helikopters in het jaar 2019 binnen een straal van 5 km rondom het Fochteloërveen.

Bijlage 3 Figuren foerageergebied en opvangcapaciteit

Bijlage 3.1 Areaal foerageergebied

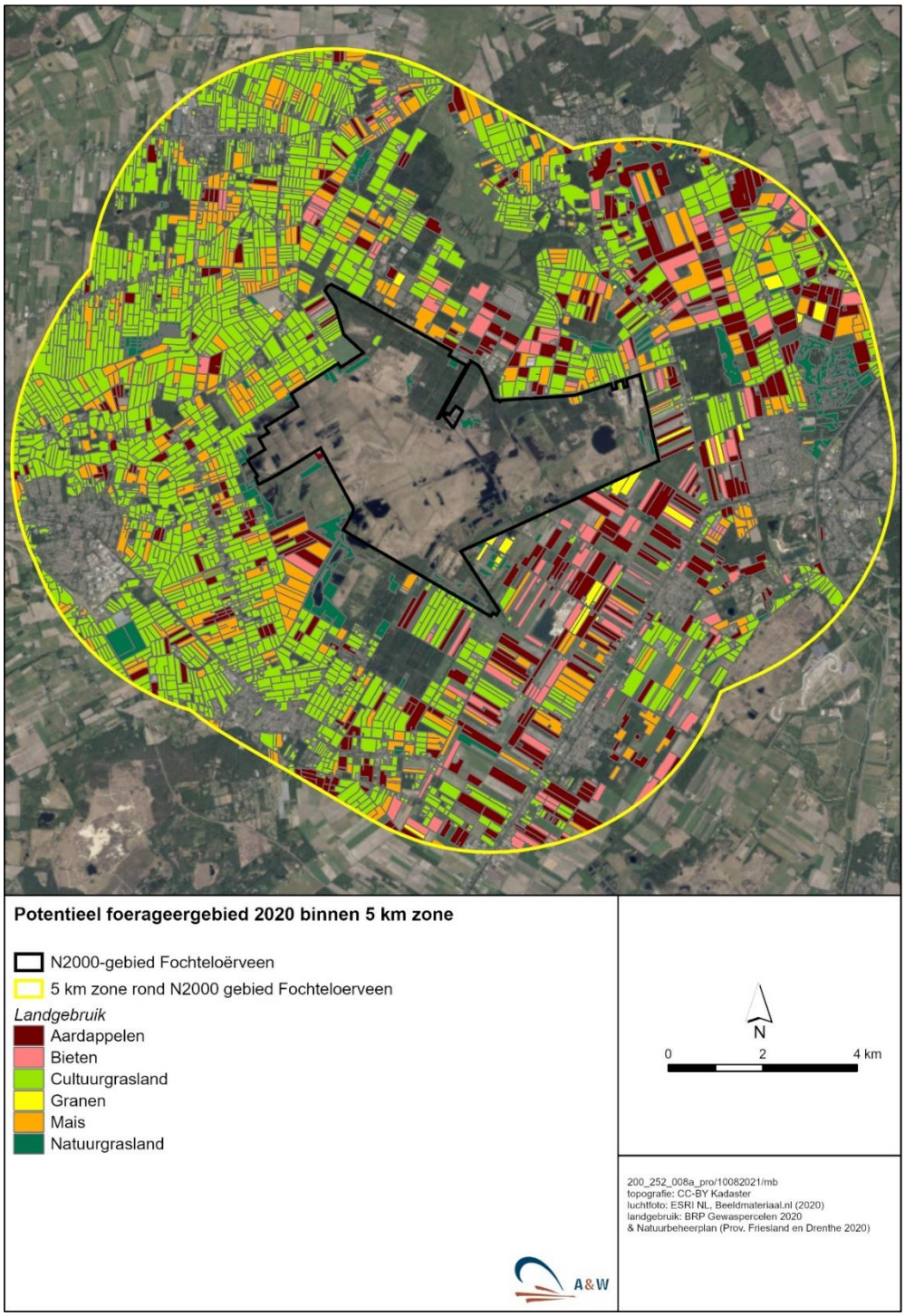

Bijlage Figuur 3-1 Overzicht potentieel foerageergebied in de huidige situatie (2020) binnen de 5 km zone rondom het Fochteloërveen.

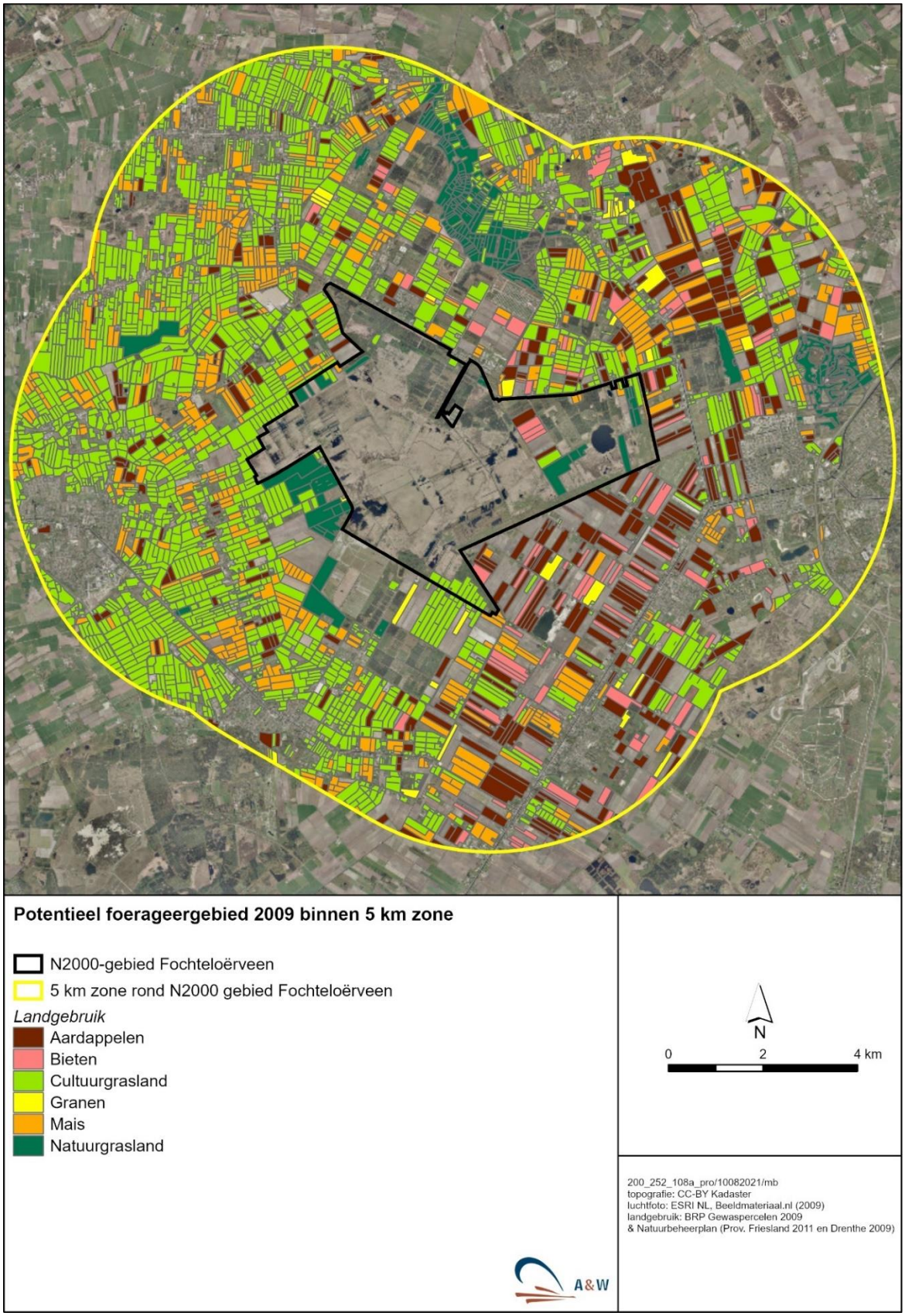

Bijlage Figuur 3-2 Overzicht potentieel foerageergebied in de historische situatie (2009) binnen de 5 km zone rondom het Fochteloërveen.

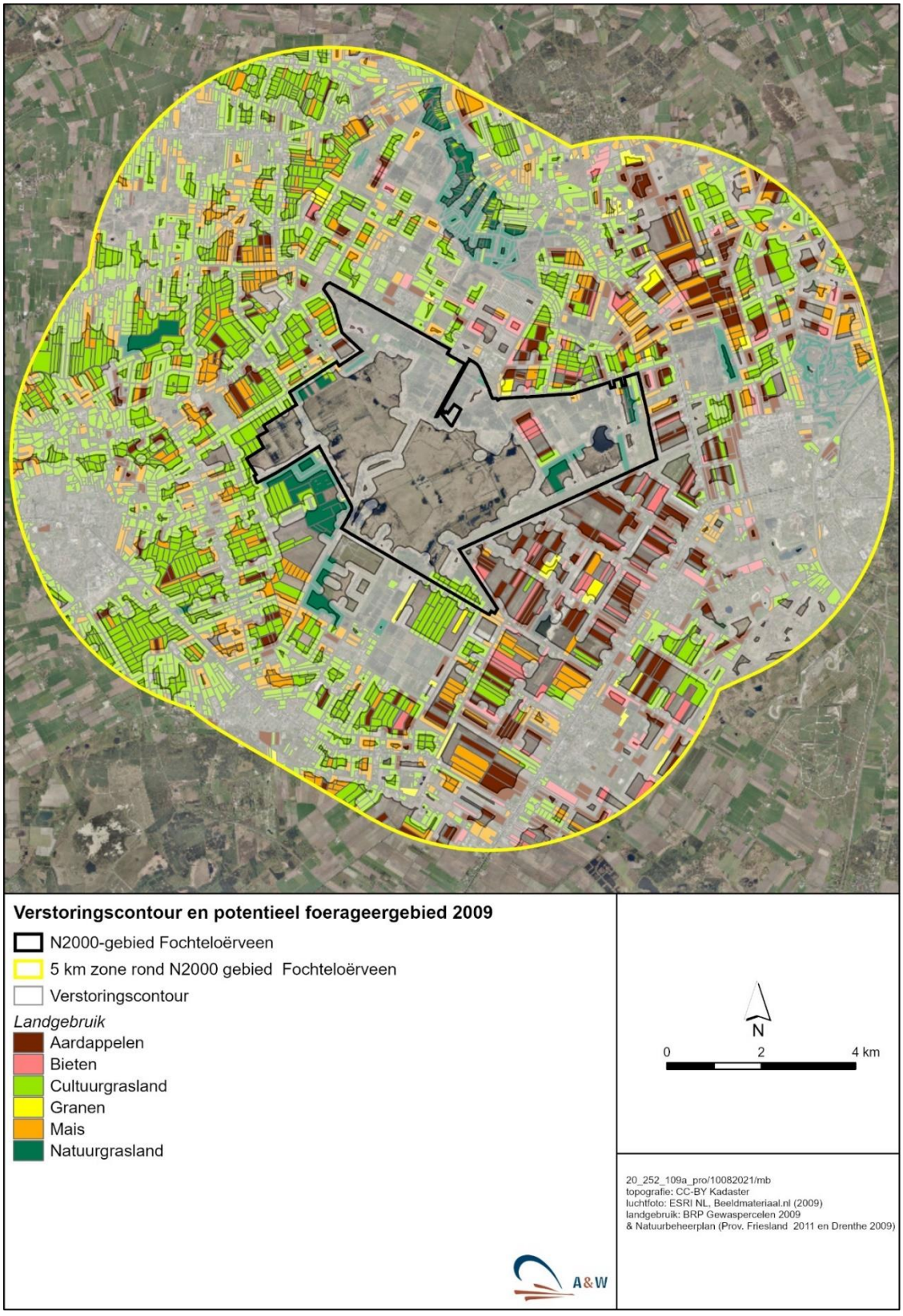

Bijlage Figuur 3-3 Overzicht potentieel foerageergebied en verstoringscontour in de historische situatie (2009) binnen de 5 km zone rondom het Fochteloërveen.

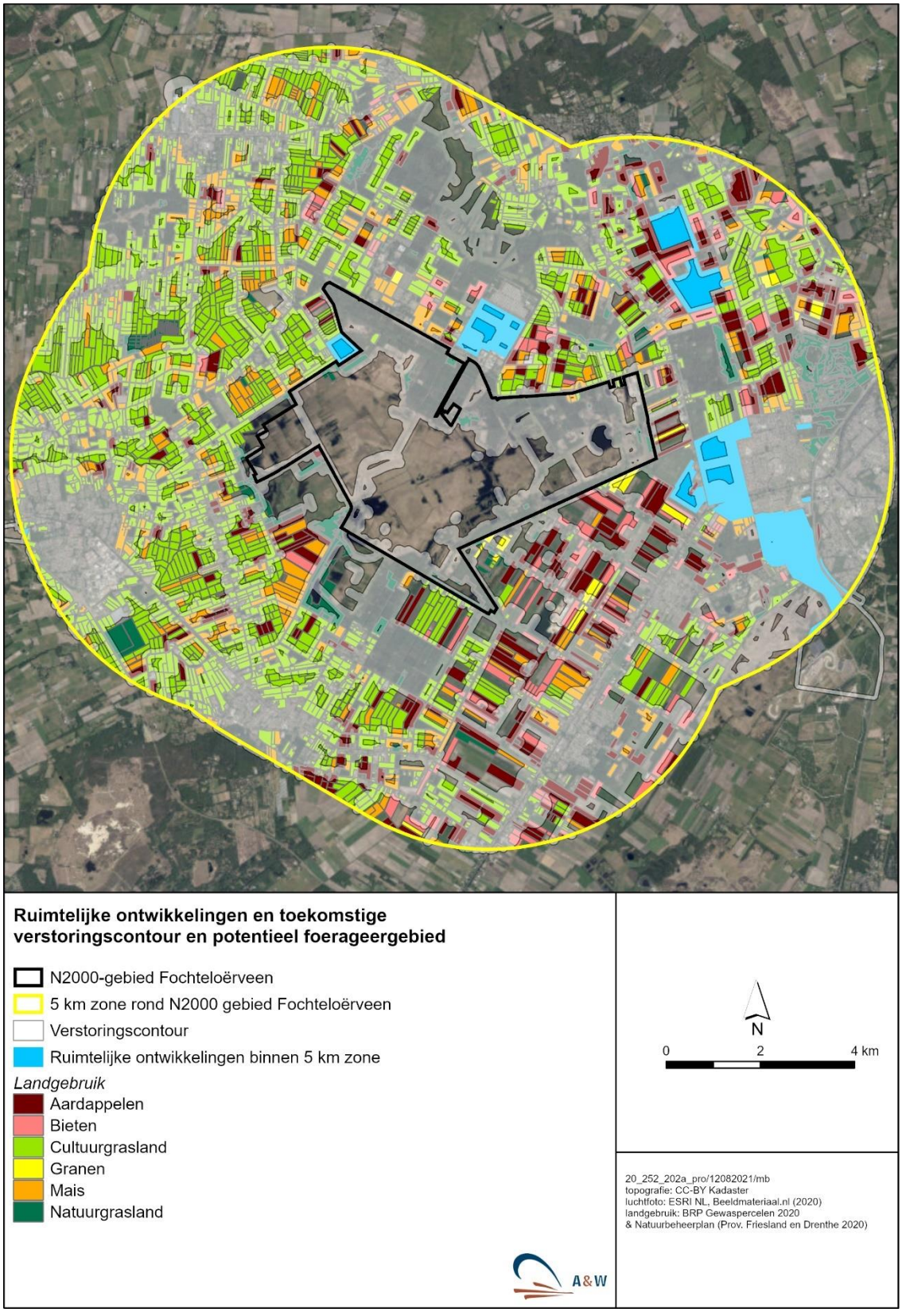

Bijlage Figuur 3-4 Overzicht potentieel foerageergebied en verstoringscontour in de toekomstige situatie binnen de 5 km zone rondom het Fochteloërveen.

Bijlage 3.2 Opvangcapaciteit

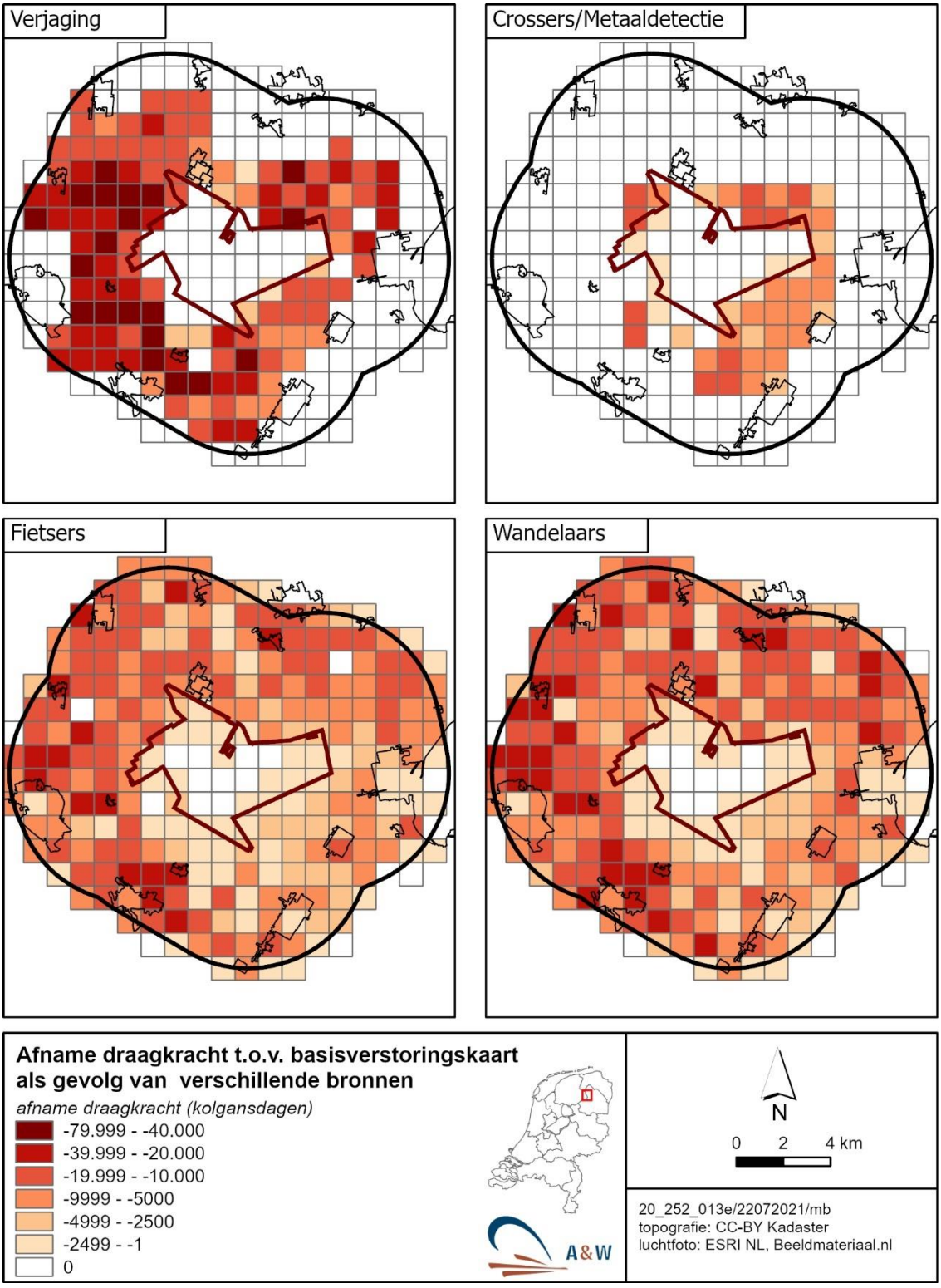

Bijlage Figuur 3-5 Overzicht afname draagkracht t.o.v. de basisverstoringskaart voor verschillende verstoringsbronnen.

Bijlage 4 Veranderingen overige landgebruiktypen

Bijlage Tabel 4-1. Overzicht veranderingen overige landgebruiktypes

Landgebruiktype	Gemiddeld opp.2009-2010 (ha)	Gemiddeld opp. 2018-2020 (ha)	Verschil 2018-2020 to.v. 2009-2010
Bos/bomen	127	57	-69
Braak	8	1	-7
Faunaranden	36	38	2
Fruit	7	16	9
Natuurterreinen	340	335	-5
Overige landbouwgewassen	129	317	188
Sierteelt	135	422	287
Zomergranen	1555	920	-635

Bijlage 5 Overzicht (landelijke) vogeltrends

Bijlage 5.1 Kleine zwaan

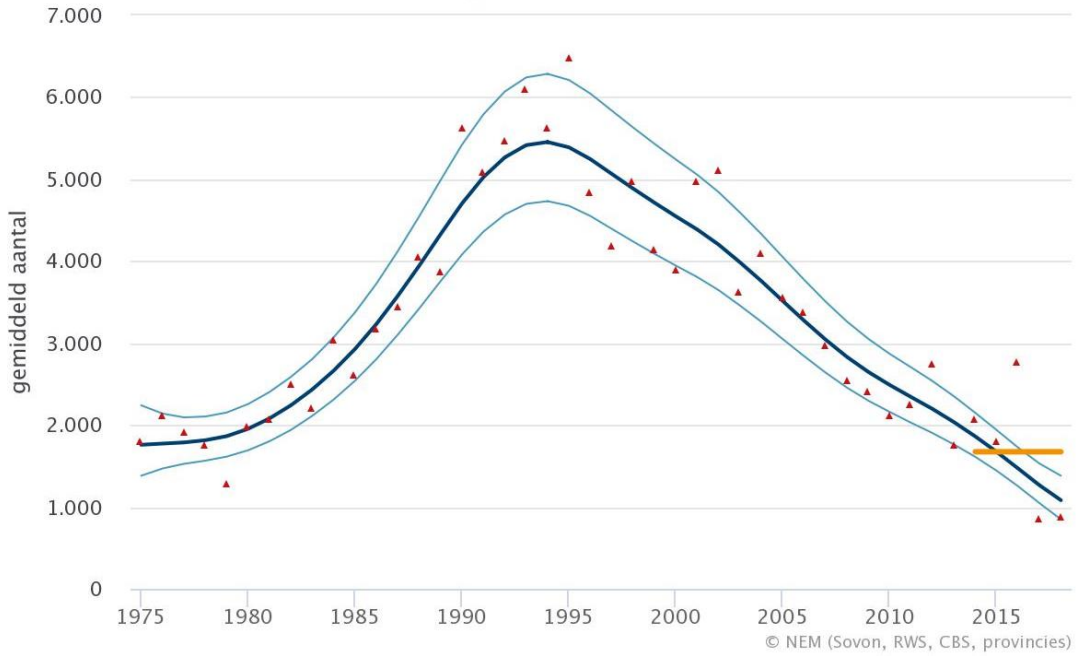

Bijlage Figuur 5.1. Watervogeltrend van de Kleine Zwaan in Nederland. De grafiek is gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni), SOVON. Weergegeven is het seizoensgemiddelde (rode punten), de trendlijn (blauwe curve) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde curves). De oranje lijn is de recent gemiddeld aantal.

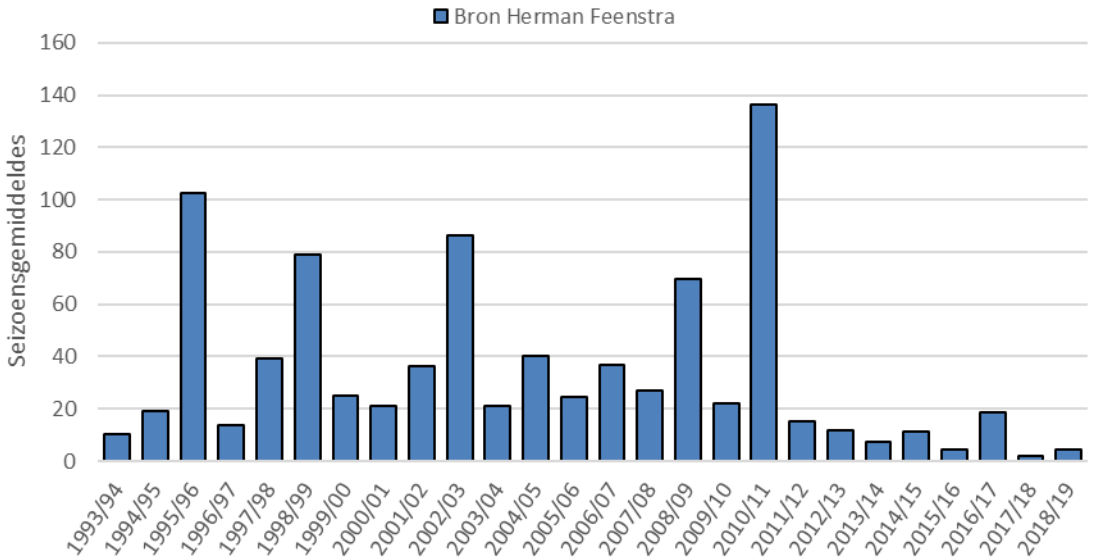

Bijlage Figuur 5.2 Seizoengemiddeldes van de Kleine Zwaan in het gebied Fochteloërveen in de jaren 1993 tot 2019, geteld door

Bijlage 5.2 Wilde zwaan

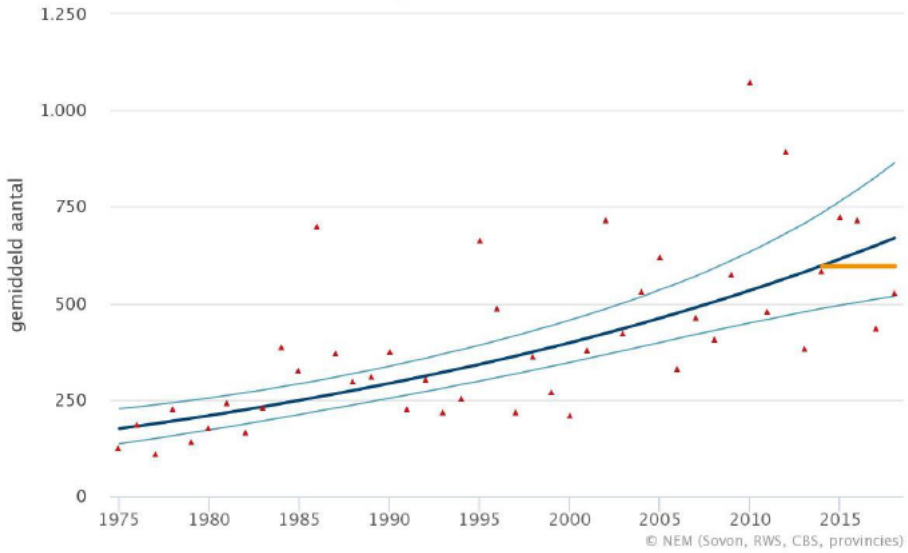

Bijlage Figuur 5.3 Watervogeltrend van de Wilde Zwaan in Nederland. De grafiek is gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni), SOVON. Weergegeven is het seizoensgemiddelde (rode punten), de trendlijn (blauwe curve) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde curves). De oranje lijn is het recent gemiddeld aantal.

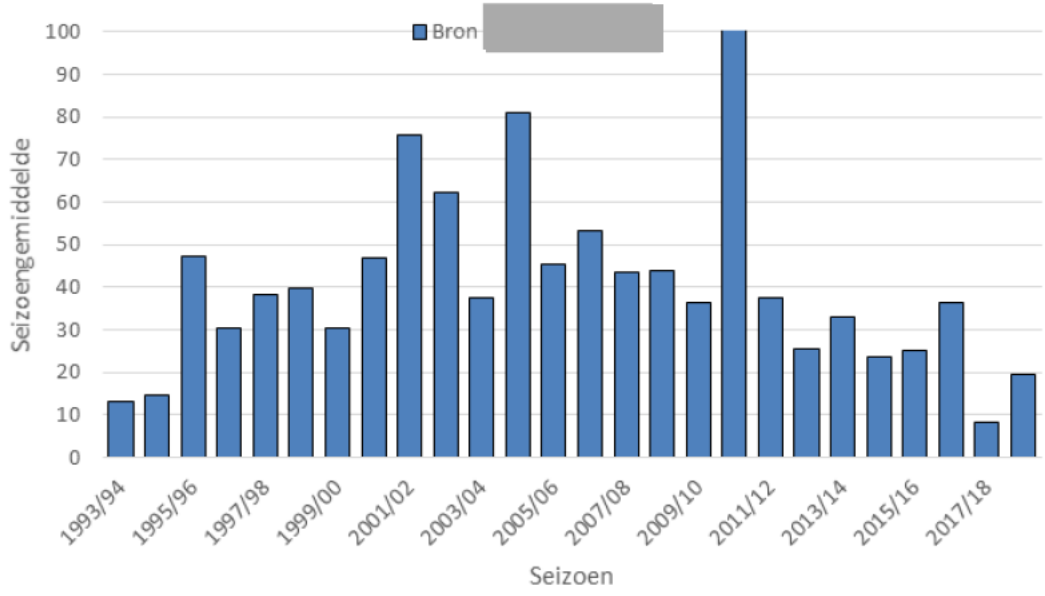

Bijlage Figuur 5.4 Seizoengemiddeldes van de Wilde Zwaan in het gebied Fochteloërveen in de maanden sept t/m maart van de jaren 1993-2019, geteld door . (De waarde voor seizoen '10/11 (256) valt buiten de grafiek).

Bijlage 5.3 Toendrarietgans

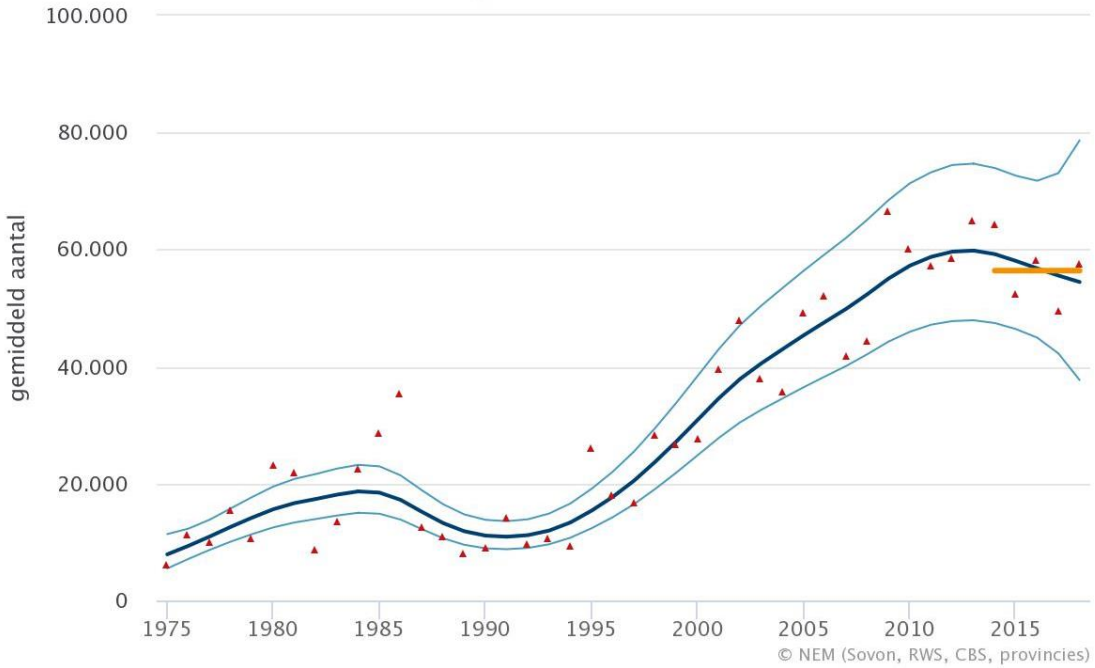

Bijlage Figuur 5.5. Watervogeltrend van de Toendrarietgans in Nederland. De grafiek is gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni), SOVON. Weergegeven is het seizoensgemiddelde (rode punten), de trendlijn (blauwe curve) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde curves). De oranje lijn is het recent gemiddeld aantal.

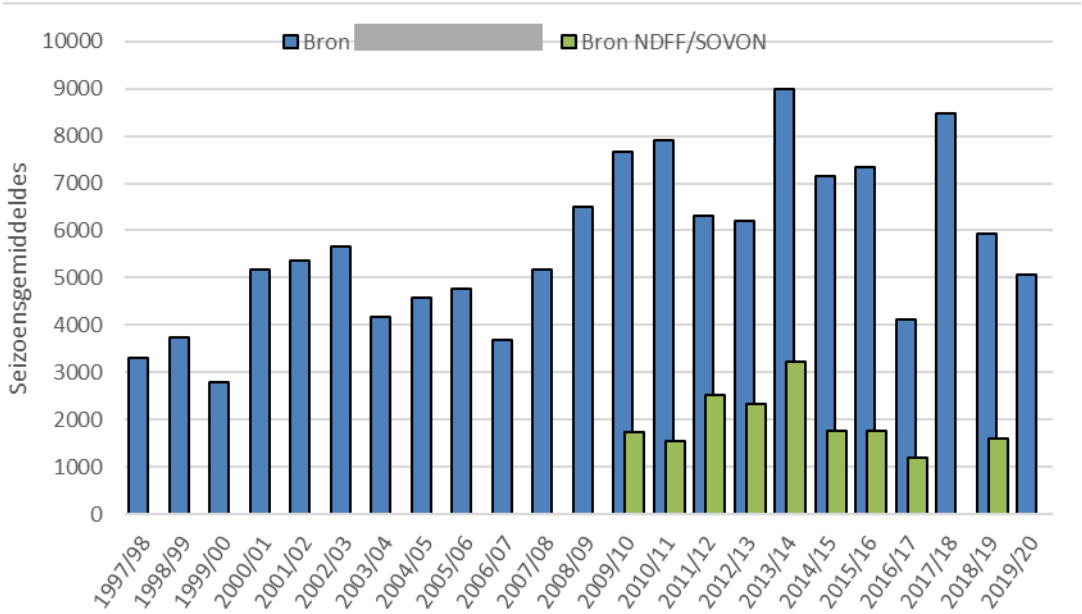

Bijlage Figuur 5.6. Seizoensgemiddelden van de Toendrarietgans in het gebied Fochteloërveen in de jaren 1997 tot 2020, geteld door [redacted] (blauw) en NDFF/SOVON (groen).

Bijlage 5.4 Kolgans

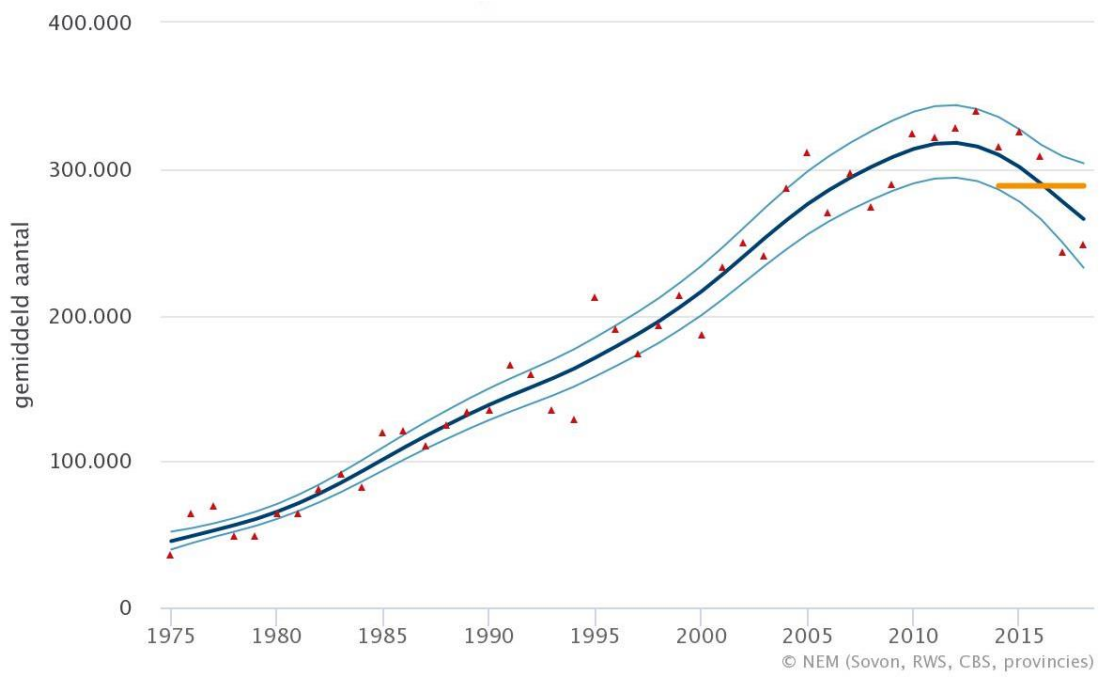

Bijlage Figuur 5-7. Watervogeltrend van de Kolgans in Nederland. De grafiek is gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni), SOVON. Weergegeven is het seizoensgemiddelde (rode punten), de trendlijn (blauwe curve) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde curves). De oranje lijn is het recent gemiddeld aantal.

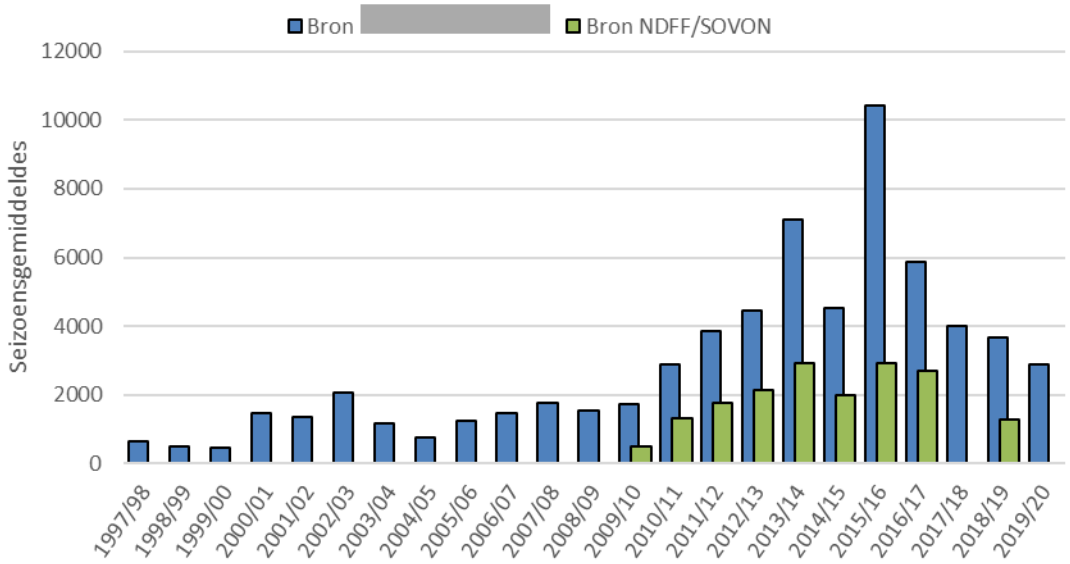

Bijlage Figuur 5-8. Seizoengemiddelde van de Kolgans in het gebied Fochteloërveen in de jaren 1997 tot 2020, geteld door [redacted] (blauw) en NDFF/SOVON (groen).

Bijlage 5.5 Wintertaling

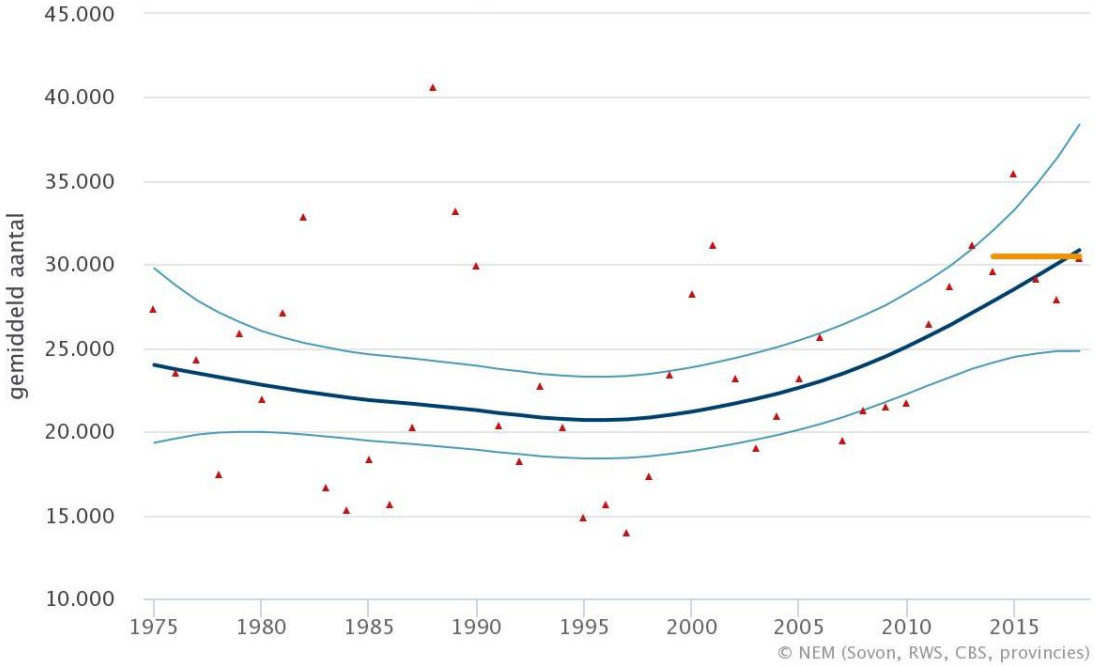

Bijlage Figuur 5-9. Watervogeltrend van de Wintertaling in Nederland. De grafiek is gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni), SOVON. Weergegeven is het seizoensgemiddelde (rode punten), de trendlijn (blauwe curve) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde curves). De oranje lijn is het recent gemiddeld aantal.

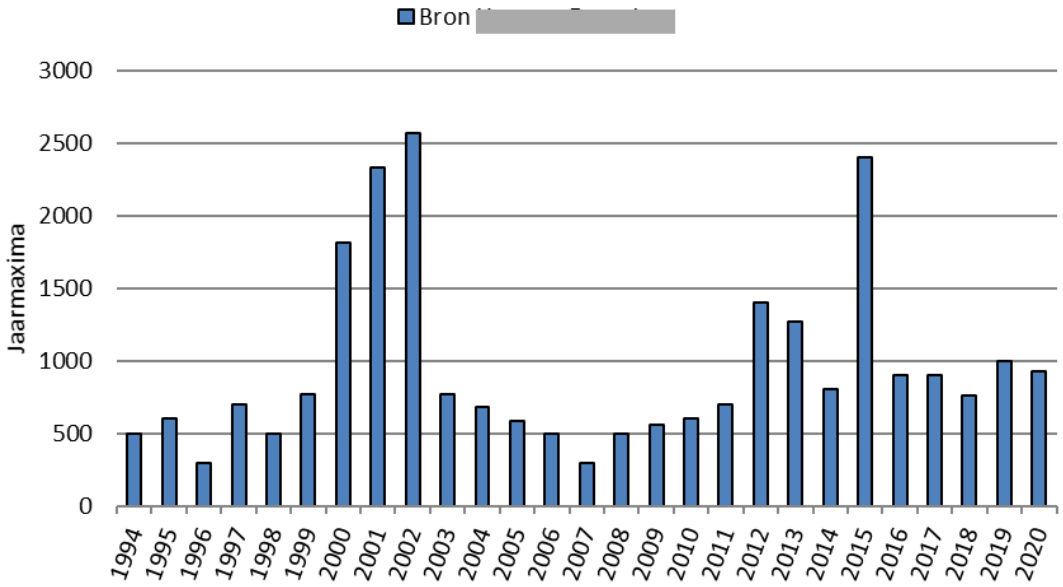

Bijlage Figuur 5-10. Jaarmaxima van de Wintertaling in het gebied Fochteloërveen in de jaren 1994 tot 2020, geteld door .

Bijlage 5.6 Slobeend

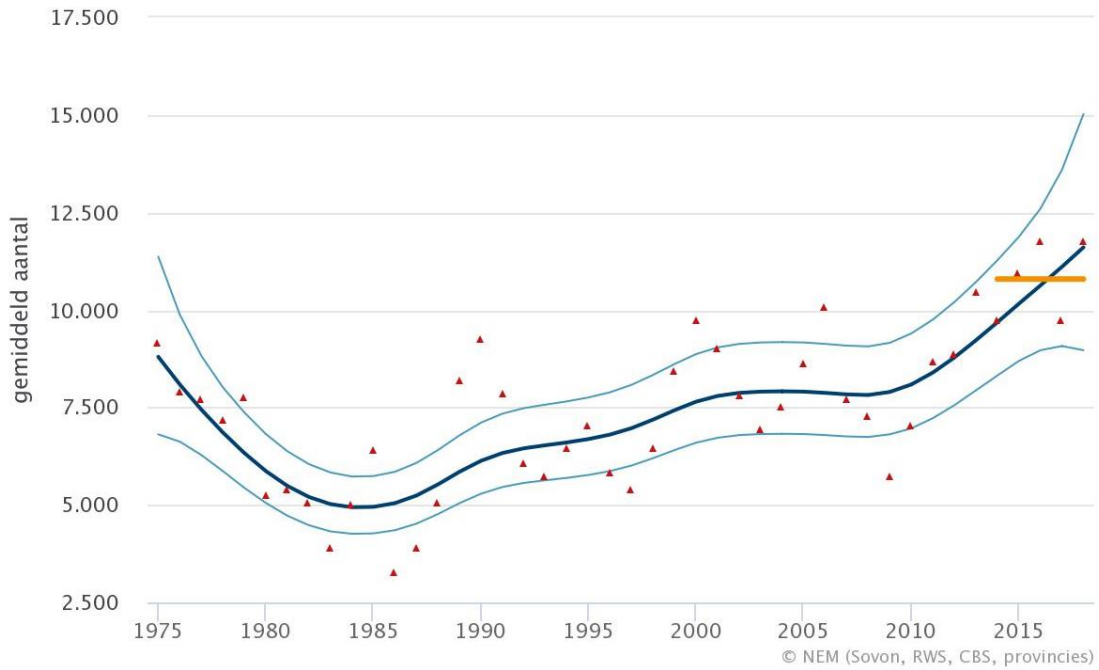

Bijlage Figuur 5-11. Watervogeltrend van de Slobeend in Nederland. De grafiek is gebaseerd op het Meetnet Watervogels (seizoen juli t/m juni), SOVON. Weergegeven is het seizoensgemiddelde (rode punten), de trendlijn (blauwe curve) en het 95% betrouwbaarheidsinterval van de trendlijn (lichtgekleurde curves). De oranje lijn is het recent gemiddeld aantal.

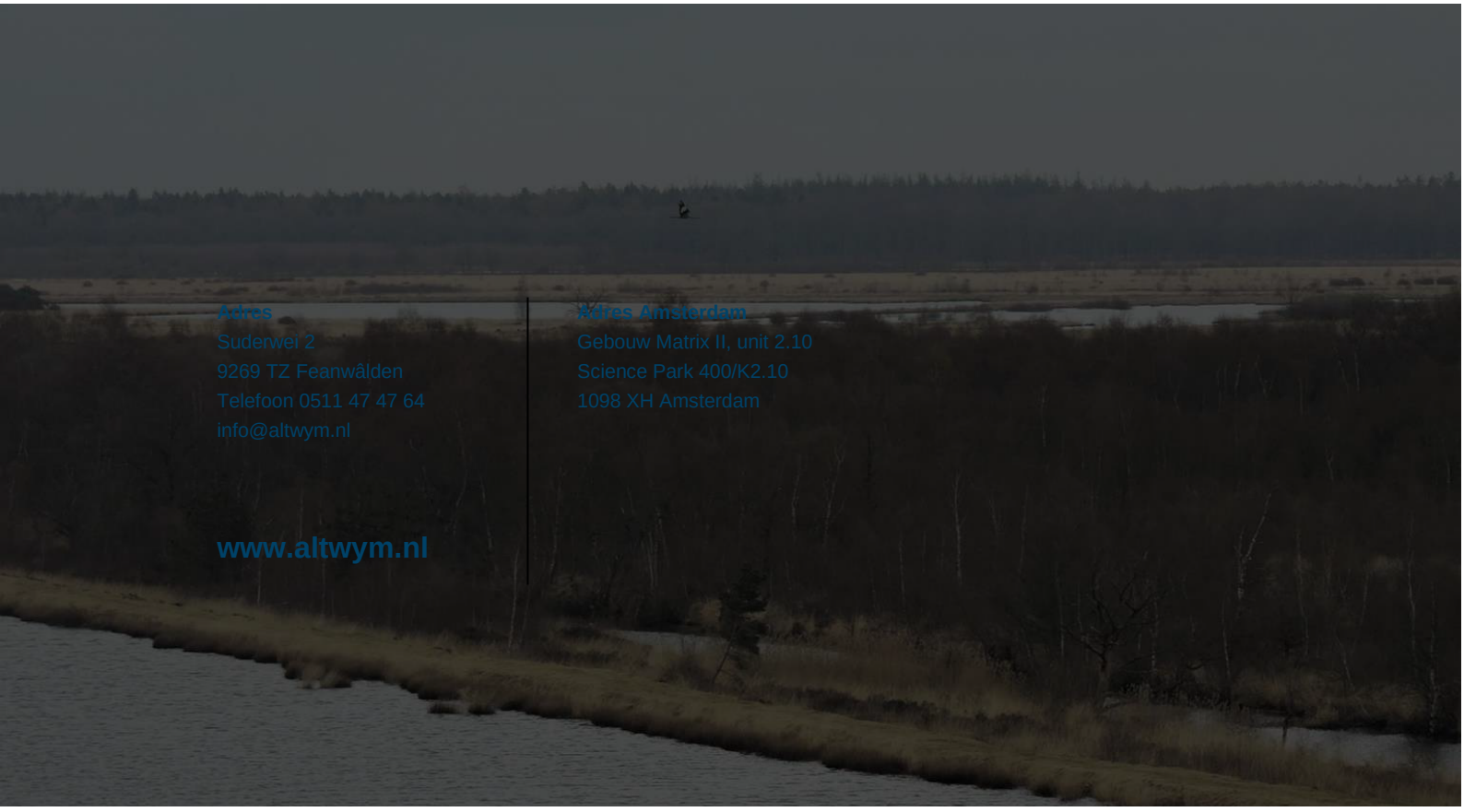

Adres
Suderwei 2
9269 TZ Feanwâlden
Telefoon 0511 47 47 64
info@altwym.nl

Adres Amsterdam
Gebouw Matrix II, unit 2.10
Science Park 400/K2.10
1098 XH Amsterdam

www.altwym.nl